This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

1906. 21.

J
335
.K3
1906-11
v.21

(1908. szept. 22 - dec. 1. 364-382. füz.)

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARIES

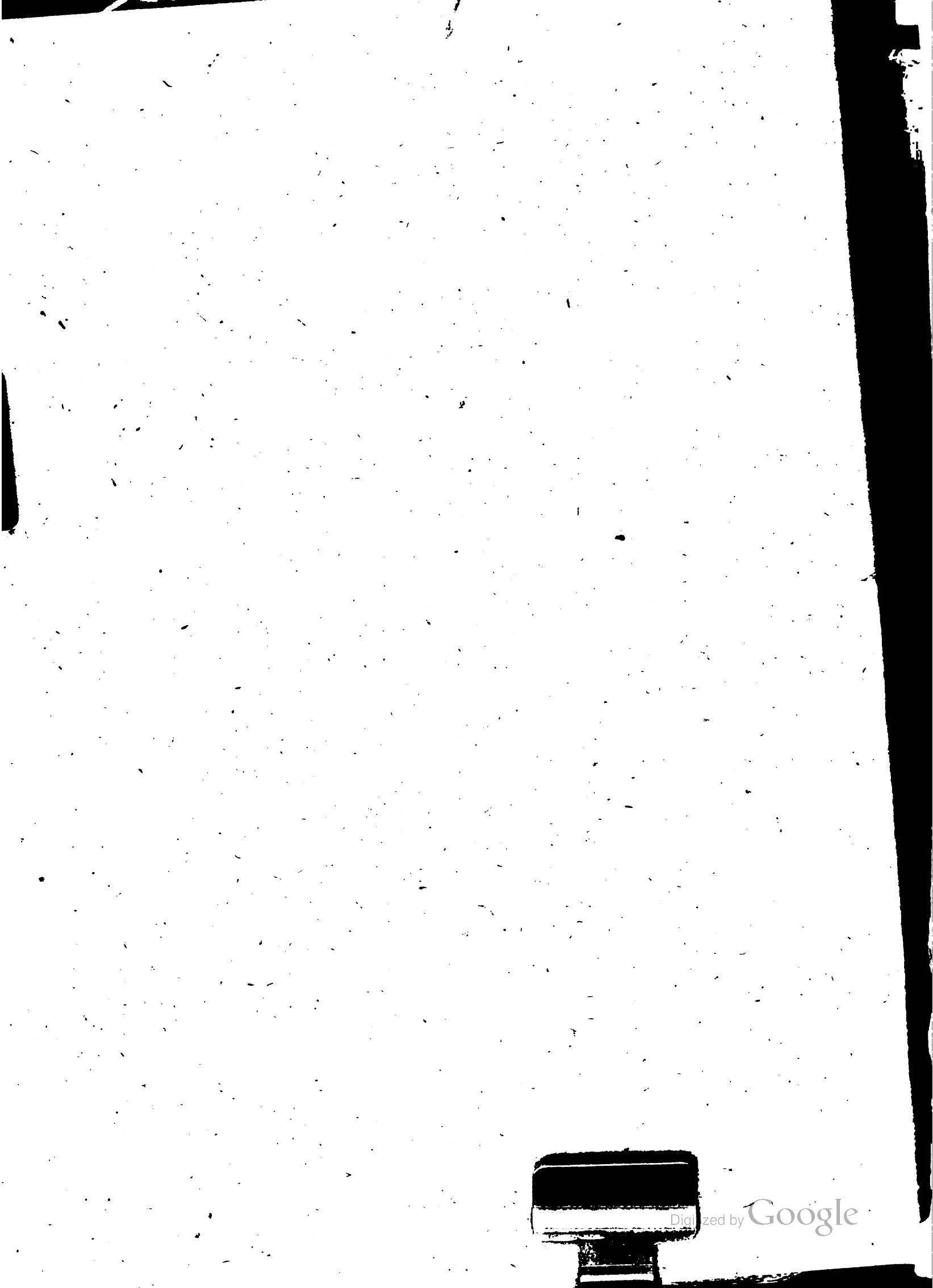
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1906. ÉVI MÁJUS HÓ 19-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYŰLÉS

NYOMTATVÁNYAI

*

KÉPVISELŐHÁZ. — NAPLÓ. XXI.

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1906. ÉVI MÁJUS HÓ 19-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA

*

HUSZONEGYEDIK KÖTET.

HITELES KIADÁS

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA
1906

Digitized by Google

J
135
.K3
1906-1911
v. 21

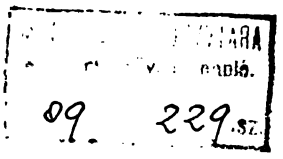

Digitized by Google

TARTALOM.

Lap

364. országos ülés. 1908. évi szeptember hó 22-én.

Elnöki előterjesztések és irományok bemutatása. — A függőben levő inditványok és interpellációk jegyzékének felolvasása. — A ministerelnök előterjeszti az 1909. évi államköltségvetést 3

365. országos ülés. 1908. évi szeptember hó 23-án.

A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések és irományok bemutatása. — A belügyminister törvényjavaslatot nyujt be a pestis és kolera ellen való védekezés tárgyában kötött nemzetközi egyezményről. — A kereskedelemügyi minister benyujtja az ipari foglalkozásban alkalmazott nők éjjeli munkájának tilalmáról szóló törvényjavaslatot, továbbá az ipari és kereskedelmi árusitásnak vásári vasárnapokon való korlátozásáról, — az állami munkásbiztositó hivatal fegyelmi szabályzatáról, — a homonna—takcsányi és a vácz—budapest—gödöllői h. é. vasutakról szóló jelentéseket. — Az inditvány- és interpellációskönyvek felolvasása. — A delegáczió képviselőházi tagjainak megválasztása. — Kovács Ernő interpellációja a ministerelnökhöz a »Ne temere« dekrétum tárgyában. — Pető Sándor interpellációja a belügyministerhez a rendőrök szept. 16-iki erőszakos eljárása miatt. — A minister válasza. — Vlád Aurél interpellációja a belügyministerhez a választói jog pluralitása tárgyában. — A minister válasza. — Dobroszláv Péter interpellációja a belügyministerhez a kolera-járvány tárgyában. — A minister válasza 15

366. országos ülés. 1908. évi november hó 11-én.

Elnöki előterjesztések és irományok bemutatása. — A honvédelmi minister a honvédség számára szállitott ismétlő puskák költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslatot és több rendbeli jelentést nyujt be. — A belügyminister benyujtja a választási törvényjavaslatot. — A ministerelnök benyujtja a Bosznia és Herczegovina annexiójáról szóló törvényjavaslatot és az állami számszéknek az 1907. évi zárszámadásokra vonatkozó jelentését. — A pénzügyi bizottság előadója benyujtja az 1909. évi államköltségvetésről szóló jelentést. — Az inditvány- és interpellációskönyvek felolvasása. — Rakovszky Béla interpellációja a ministerelnökhöz a külügyi helyzetről. — A minister válasza 27

367. országos ülés. 1908. évi november hó 12-én.

A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A földmivelésügyi minister törvényjavaslatot nyujt be a borhamisitás tilalmazásáról. — Az igazságminister törvényjavaslatot nyujt be a magyar főudvarnagyi bíróság felállitásáról. — Bizottsági jelentések előterjesztése. — A csekkről, a kereskedelmi üzlet átruházásáról, a vizi beruházásokról és a kivándorlásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása 44

Digitized by Google

Lap

368. országos ülés. 1908. évi november hó 13-án.

A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Babocsay Sándor és társai inditványának indokolása. — A tegnapi ülésben elfogadott törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — Bizottságok választása. — A kivándorlásról szóló törvényjavaslat tárgyalása ... 67

369. országos ülés. 1908. évi november hó 14-én.

Eötvös Károly felszólalása a napirend előtt. — A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az inditvány- és interpellácziószkönyvek felolvasása. — A kivándorlási törvényjavaslat harmadszori olvasása. — A főváros fejlesztéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Interpellácziók előterjesztése ... 88

370. országos ülés. 1908. évi november hó 16-án.

A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A székesfőváros fejlesztéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Kérvények tárgyalása ... 114

371. országos ülés. 1908. évi november hó 18-án.

A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az inditvány- és interpellácziószkönyvek felolvasása. — A székesfőváros fejlesztéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — Az 1909. állami költségvetés tárgyalása ... 142

372. országos ülés. 1908. évi november hó 19-én.

A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Bizottsági jelentések bemutatása. — Az 1909. évi költségvetés tárgyalása ... 156

373. országos ülés. 1908. évi november hó 20-án.

A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — A ministerelnök előterjesztései. — Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása ... 171

374. országos ülés. 1908. évi november hó 21-én.

A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A földmivelésügyi bizottság jelentésének bemutatása. — Az inditvány- és interpellácziószkönyvek felolvasása. — Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása. — Ministeri válaszok. — Interpellácziók előterjesztése ... 181

375. országos ülés. 1908. évi november hó 23-án.

A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — A közgazdasági bizottság jelentésének benyujtása. — A borhamisitásról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Inditványtétel a költségvetés tárgyalására a sürgősség kimondása iránt ... 209

376. országos ülés. 1908. évi november hó 24-én.

A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — A borhamisitásról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — Az erre vonatkozó rész hitelesitése. — Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása. — Sürgősségi inditvány benyujtása a költségvetésre vonatkozólag 236

377. országos ülés. 1908. évi november hó 25-én.

A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Határozathozatal a tegnap beadott sürgősségi inditványról. — Az erre vonatkozó jegyzőkönyvi pont hitelesitése. — Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása. — Inditványtétel az ülések meghosszabbitása iránt. — Elnöki előterjesztések. — A véderő-bizottság jelentésének bemutatása. — Az inditvány- és interpellácziószkönyvek felolvasása. — A belügyminister válasza Hencz Károly interpellácziójára a kivándorlási visszaélések tárgyában. — Interpellácziók előterjesztése. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése ... 252

Digitized by Google

Lap

378. országos ülés. 1908. évi november hó 26-án.

Határozathozatal az ülések meghosszabbitása tárgyában. — Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása. — Törvényjavaslatok és egy ministeri jelentés benyujtása. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése 287

379. országos ülés. 1908. évi november hó 27-én.

Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása. — Közben az összeférhetetlenségi itélő bizottság tagjainak kisorsolása. — Elnöki előterjesztés a deczember 2-án a budavári koronázó templomban tartandó ünnepélyes istentisztelet tárgyában. — A ministerelnök inditványának ő Felségének jubileuma alkalmából jegyzőkönyvi üdvözlése iránt. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése 298

380. országos ülés. 1908. évi november hó 28-án.

Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása. — Elnöki előterjesztések. — A ministerelnök bemutatja a Népszinháznak a Nemzeti Szinház czéljaira történt bérbevételéről szóló jelentést. — Az inditvány- és interpellációskönyvek felolvasása. — A kereskedelemügyi minister helyett a ministerelnök válaszol Lukinics Ödön, Vinkovics Tivadar, Nagy György, Surmin György és Bozóky Árpád interpellációira. — Interpellációk előterjesztése 331

381. országos ülés. 1908. évi november hó 30-án.

Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása. — Bizottsági jelentések bemutatása. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése 380

382. országos ülés. 1908. évi deczember hó 1-én.

Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása. — Elnöki előterjesztések és irományok bemutatása. — A függőben levő interpellációk jegyzékének felolvasása. — Bizottsági jelentések bemutatása. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése 432

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1906—1911 ÉVI

ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA

XXI KÖTET

Digitized by Google

Digitized by Google

364. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 szeptember 22-én, kedden,

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: Elnöki előterjesztések és iromány ok bemutatása. — A függőben levő inditványok és interpellácziók jegyzékének felolvasása. — A miniszterelnök előterjeszti az 1909. évi államköltségvetést.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Kossuth Ferencz, Darányi Ignácz, gr. Apponyi Albert, Jekelfalussy Lajos, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Midőn a mai ülést megnyitom, lelkem egész melegével üdvözlöm a mélyen t. képviselőházat *(Éljenzés.)* s azon forró óhajomnak adok kifejezést, engedje Isten, hogy nagy és nehéz feladatainkat világos elmével és erős akarattal *(Élénk helyeslés.)* szeretett édes hazánk javára a leghelyesebben megoldanunk és ezzel Magyarország jövendő fényét, dicsőségét, boldogságát biztositanunk sikerüljön. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)*

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Raisz Aladár jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat gr. Thorotzkai Miklós, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Szent-Királyi Zoltán jegyző urak fogják jegyezni.

Jelentem, hogy nyert felhatalmazásom értelmében Ő felsége születésnapja alkalmából a képviselőház hódolatteljes szerencsekivánatait tolmácsoltam, s hogy a miniszterelnök ur értesitése szerint Ő felsége az üdvözletért legmagasabb köszönetét méltóztatott kifejezni.

Tudomásul vétetik.

Szomoru jelentést kell tennem a t. háznak arról, hogy Hilberth Károly képviselőtársunk augusztus hó 19-én elhalálozott. A megboldogult, a ki a győri választókerületet három czikluson át képviselte, a ház tárgyalásaiban való élénk közremüködésével, valamint egyéniségének értékes tulajdonságaival is mindannyiunk meleg rokonszenvét és becsülését megnyerte, s ezért inditványozom, hogy elhunyta felett érzett fájdalmas részvétünknek jegyzőkönyvünkben adjunk kifejezést. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Megilletődéssel jelentem továbbá, hogy Oberschall Adolf, a királyi Curia elnöke szeptember hó 9-én elhalálozott. A megboldogult a törvényhozás másik házának volt ugyan a tagja, de a jogtudomány müvelésében hosszu évtizedeken át kifejtett nagyszabásu tevékenysége e ház tagjai előtt is jól ismertté és őszintén becsültté tették egyéniségét és bizonyára mindannyiunk mély részvétét tolmácsolom, a mikor kegyelettel emlékezem meg arról a nagy veszteségről, a mely az ő halálával a magyar jogászvilágot és a törvényhozást érte.

Inditványozom, hogy fájdalmas részvétünknek jegyzőkönyvünkben adjunk kifejezést. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Őszintén érzett kegyelettel emlékezem meg továbbá hosszu időkön át volt képviselőtársunknak Falk Miksának e hó 10-én bekövetkezett haláláról. Rá kell mutatnom nehéz időkben fáradhatatlan buzgalommal teljesitett hazafias publiczisztikai működésére, később évtizedeken át teljesitett jelentős képviselői munkásságára és kulturális fejlődésünk előbbreviteleért nemes odaadással kifejtett tevékenységére.

Inditványozom, hogy halála felett érzett mély részvétünknek a képviselőház jegyzőkönyvében adjunk kifejezést. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Bemutatom Chernel Gyula, Meczner Béla és Kovácsy Albert képviselők leveleit, melyek szerint képviselői megbizatásukról lemondottak.

Tudomásul vétetik.

Digitized by Google

Egyuttal jelentem, hogy a háztól nyert felhatalmazásom alapján e lemondások folytán Somogy vármegye nagyatádi, Zemplén vármegye királyhelmeczi és a Székelyudvarhely városi kerületekre nézve, valamint a Hilberth Károly elhalálozásával megüresedett Győr városi választókerületre nézve is az uj képviselőválasztás iránt annak idején intézkedtem.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Somogy vármegye nagyatádi választó-kerületében augusztus hó 1-én megválasztott Szabó István, továbbá a Zemplén vármegye királyhelmeczi választókerületében augusztus hó 4-én megválasztott báró Sennyey Miklós, valamint a Székelyudvarhely város választó-kerületében augusztus hó 27-én megválasztott Solymossy Endre és végül Győr város választó-kerületében szeptember hó 10-én megválasztott Hlatky-Schlichter Lajos *(Éljenzés.)* országgyülési képviselők megbizóleveleit.

Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatnak az igazolási állandó bizottságnak.

Ezzel kapcsolatosan jelentem, hogy báró Sennyey Miklós megbizólevele bemutatásakor bejelentette, hogy összeférhetlen helyzetben van, de ezt egy későbbi levele szerint megszüntette.

Tudomásul vételik.

Jelentem, hogy Kovács János, báró Manndorff Géza, Szabó István és báró Sennyey Miklós választása óta 30 nap eltelt, s hogy a királyi Curiától vett értesités szerint választásuk ellen kérvény nem adatott be, valamint, hogy e választások érvényessége ellen a képviselőháznál sem tettek panaszt vagy kifogást.

Ennélfogva Kovács János és báró Manndorff Géza képviselőket, miután megbizóleveleiket az igazolási állandó bizottság már megvizsgálta, véglegesen igazoltaknak jelentem ki; Szabó István és báró Sennyey Miklós megbizóleveleit illetőleg a királyi Curia közléséről az igazolási állandó bizottság jegyzőkönyvi kivonaton értesittetni fog.

Jelentem, hogy a belügyminiszter ur értesitette a képviselőházat az Ő felsége születésnapján, valamint Szent István király napján rendezett istentiszteletekről, és hogy azokon a képviselőház nevében mind a két alkalommal Návay Lajos alelnök ur vett részt. *(Gr. Apponyi Albert a terembe lép. Élénk éljenzés.)*

Tudomásul vétetik.

Jelentem továbbá, hogy az Erzsébet királyné emlékére épült örökimádási templom épitőbizottsága meghivta a képviselőházat a megboldogult királyné lelkiüdveért a felséges ur jelenlétében szeptember hó 10-én tartott gyászistentiszteletre, s hogy azon a képviselőház nevében én vettem részt.

Tudomásul vétetik.

Jelentem továbbá, hogy a belügyminister ur értesitette a képviselőházat az Erzsébet királyné emlékezetére szeptember hó 11-én a budavári koronázó-templomban tartatni szokott gyászistentiszteletről s hogy azon a képviselőház nevében Rakovszky István alelnök ur vett részt. *(Kossuth Ferencz a terembe lép. Hosszantartó, élénk éljenzés.)*

Tudomásul vétetik.

Jelentem végül, hogy a haditengerészet parancsnoka meghivta a képviselőházat az »Erzherzog Franz Ferdinand« csatahajónak e hó 30-án a Trieszt melletti San Marcoban leendő vizrebocsátási ünnepélyére. A lapok utján már értesitettem a ház tagjait e meghivásról, most azonban ujólag felhivom az ezen ünnepen résztvenni szándékozók figyelmét arra, hogy ez elhatározásukat f. hó 23-ig sziveskedjenek bejelenteni a ház elnöki hivatalában, hogy a meghivók kiállitásában fennakadás ne történjék.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom báró Bánffy Dezső képviselő levelét, melylyel két hónapi szabadság engedélyezését kéri.

Javaslom, hogy a ház a kért szabadságot a nevezett képviselőnek megadja. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Bemutatom Polónyi Dezső országgyülési képviselő irásbeli bejelentését, mely szerint Barcsay Andor képviselő ur fegyvergyakorlatra hivatott be és be is vonult a nélkül, hogy erre nézve a ház engedélyét kikérte volna,

A képviselői mentelmi jogot érintő ezen bejelentés a házszabályok 188. §-a értelmében vita nélkül a mentelmi bizottsághoz utasittatik. *(Helyeslés balfelől.)*

Jelentem, hogy a házszabályok 154. §-a értelmében annak idején hirlapok utján közzétettem, hogy az összeférhetlenségi állandó bizottság Maczki Emil képviselő összeférhetlenségi ügyének első tárgyalási határnapjául 1908. évi szeptember hó 21-ét tüzte ki.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom a miniszterelnök ur átiratát, melylyel értesit, hogy a közösügyek tárgyalására kiküldendő bizottságot Ő felsége október hó 8-ára Budapestre összehivta. Egyuttal megküldi az erről szóló királyi kézirat másolatát.

A kézirat fel fog olvastatni.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa a királyi kéziratot).*

Elnök: Javaslom, hogy a képviselőház a részéről kiküldendő 40 rendes és 10 póttagnak megválasztását a legközelebbi ülés napirendjére tüzze ki. Méltóztatik ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Bemutatom a miniszterelnök ur átiratait, melyek szerint

az 1908. évi állami költségvetésről (Irom. 695—703, 789),

a szeszadóról, valamint a szesztermeléssel együttesen készitett sajtolt élesztő megadóztatásáról, ugyszintén a szeszkontingens megállapitásáról és annak felosztásáról (Irom. 896, 899),

Digitized by Google

a Budapest székesfővárosban és környékén állami költségen létesitendő munkásházakról (Irom. 902, 904),

a m. kir. állami vasgyárak tüzelőanyag és vasércszükségletének biztositása érdekében teendő némely intézkedésről (Irom. 840, 882),

a m. kir. államvasutak hálózatán szükséges épitkezési beruházások és a beszerzendő eszközök költségeinek fedezéséről (Irom. 821, 878),

a cs. és kir. szab. kassa-oderbergi vasuttársaságnak nyujtandó további külön állami biztositásról (Irom. 824, 879),

a budapesti helyi érdekű vasutak részvénytársaság gőzmozdonyu vasutvonalainak villamos üzemre való átalakitásának engedélyezése és a nevezett társaság vonalaira vonatkozó engedélyokiratnak és engedélyokirati függelékeknek egyesitéséről (Irom. 809, 870),

a vácz-budapest-gödöllői helyi érdekű villamosvasut engedélyezéséről (Irom. 869, 889),

valamint a dél-dunavidéki helyi érdekű vasutak részvénytársaság baja-zombor-ujvidéki és hegyes-feketehegy-palánkai helyi érdekű vasutvonalainak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitéséről (Irom. 810, 871) szóló törvényjavaslatokat Ő felsége szentesitette és igy azok, mint ez idei XXVII—XXXV. t.-cz. az Országos Törvénytár utján kihirdettettek.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Borsod és Szepes vármegyék közönségének feliratait a Duna—Tisza-csatornának a budapest-szolnoki irányitásban való kiépitése tárgyában.

Minthogy a vizi beruházásokról szóló törvényjavaslatot a vizügyi, közlekedésügyi és pénzügyi bizottságok már letárgyalták és erről szóló jelentéseiket beadták, javaslom, hogy ezen feliratok tétessenek a t. ház asztalára és annak idején a törvényjavaslattal együttessen nyerjenek elintézést. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Felkérem Szent-Királyi Zoltán jegyző urat, sziveskedjék az időközben beérkezett feliratok és kérvények jegyzékét felolvasni.

Szent-Királyi Zoltán jegyző *(olvassa)*: Abauj-Torna, Baranya, Bars, Hont, Moson (kétrendbeli), Szabolcs (kétrendbeli), Tolna, Udvarhely (kétrendbeli), Ugocsa és Veszprém vármegyék, valamint Baja, Kassa, Sopron, Szatmár-Németi és Zombor városok közönségének feliratai a szegényügynek és gyermekvédelemnek országos rendezése tárgyában;

Háromszék, Moson, Szatmár, Udvarhely és Szepes vármegyék, valamint Kassa, Nagyvárad, Szatmár-Németi és Zombor városok közönségének feliratai az önálló magyar nemzeti bank létesitése érdekében;

Gömör és Kiskont, Somogy, Szatmár, Szepes, Szilágy, Torontál, Udvarhely és Zemplén vármegyék közönségének feliratai az iránt, hogy a választási reformmal kapcsolatban a törvényhatósági bizottságok magyarsága biztosittassék;

Csanád, Csongrád, Háromszék, Sáros és Szepes vármegyék közönségének feliratai a vármegyei tisztviselők fizetésének rendezése ügyében;

Arad, Kecskemét, Selmecz- és Bélabánya és Szatmár-Németi városok közönségének feliratai a lakásinség enyhitése tárgyában;

Abauj-Torna, Szatmár és Zemplén vármegyék közönségének feliratai az italméréseknek vasár- és ünnepnapokon való zárvatartása iránt;

Nagyvárad, Versecz és Zombor városok közönségének feliratai a városok részére olcsó kamatozásu, esetleg kamatmentes államkölcsön engedélyezése érdekében;

Somogy vármegye közönségének felirata, továbbá Abrudbánya város képviselőtestületének gr. Üchtritz Amadé Emil képviselő utján benyujtott kérvénye a polgári iskoláknak hét osztályuvá leendő fejlesztése ügyében;

Bars vármegye közönségének három rendbeli felirata Dalmáczia visszacsatolása, a rendezett tanácsu városokban életfogytig alkalmazott segéd- és kezelőszemélyzet nyugdij-jogosultságának törvény utján való rendezése tárgyában, továbbá az egy gyermek-rendszer ellen;

Abauj-Torna vármegye közönségének felirata a harmadik egyetemnek Kassán való létesitése iránt;

Bács-Bodrog vármegye közönségének felirata a sertésorbáncz elleni védőoltás kötelezővé tétele ügyében;

Baranya és Somogy vármegyék közönségének feliratai a volt vármegyei erdészek szolgálati idejének a nyugdijazásnál leendő beszámitása érdekében;

Háromszék vármegye közönségének felirata a középbirtokosok érdekeinek támogatása tárgyában;

Liptó vármegye közönségének felirata a fogyasztási adóknak a városok részére leendő átengedése iránt;

Veszprém vármegye közönségének felirata a katonai beszállásolás költségeinek rendezése ügyében;

Nagyvárad város közönségének felirata a város részére kölcsönkötvény kibocsátásának engedélyezése érdekében;

Szeged város közönségének kétrendbeli felirata a város területén emelendő épitményeknek kivételes adókedvezményben való részesitése és a város rendőrségének államositása tárgyában.

Elnök: Javaslom, hogy mindezen feliratok és kérvények előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt elfogadottnak jelentem ki.

A házszabályok 239. §-a értelmében bemutatom azon inditványok és interpellációk jegyzékét, a melyekre nézve a ház még nem határozott.

Kérem Szent-Királyi Zoltán jegyző urat, sziveskedjék ezen inditványok és interpellációk jegyzékét felolvasni.

Digitized by Google

Szent-Királyi Zoltán jegyző *(olvassa az indítványok és interpellációk jegyzékét).*

Elnök: A miniszterelnök ur kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az 1909-iki költségvetés tervezetének bemutatása végett vagyok bátor igénybevenni a t. ház becses figyelmét. Mivel ez a negyedik, helyesebben szólva — ha a nem általunk előkészitett 1906-iki költségvetés előirányzatától eltekintünk — a harmadik költségvetési előirányzat, a melyet kormányzatunk ideje alatt előterjesztünk, előzetesen is bizonyitékát kivánom szolgáltatni annak, hogy ez a költségvetés számokban feltüntetve juttatja kifejezésre azt a kormányzati politikát, a melyre vállalkoztunk és a melyet képviselünk, sőt bizonyos tekintetben a messzebbmenő birálatot is elfogadom, a mennyiben eredményekre utalva tudom kimutatni, hogy hiven, következetesen kivánjuk a fölállitott programmot valóra váltani.

Azzal a nagy, az egész nemzet jövőjére kiható reformmal kapcsolatosan, a melyet a politikai jogok általánossá tétele tekintetében igértünk meg és a legközelebbi időkben fogunk beváltani, a társadalom különböző rétegeinek helyes tömöritését, az egész vonalra kiterjedő következetes szociálpolitikát, azzal kapcsolatosan humanitárius intézményeinknek, kulturális viszonyainknak nagyobbmérvü ápolását, gazdasági megerősödésünket és különösen a kereseti forrásoknak szélesebb rétegekre való kiterjesztését tüztük ki politikai feladatunkul, *(Élénk helyeslés.)* és e politikának anyagi segédeszközei jutnak kifejezésre a most előterjesztett költségvetésben. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szocziálpolitikánknak az a része, mely az állami alkalmazottak illetményeinek javitására irányul, ujabb terheket okoz ebben a költségvetésben is. Maga az állami alkalmazottak lakpénzének felemelése 7,300.000 korona költségtöbbletet okoz, a dijnokok és segédszolgák illetményeinek szabályozása 2,300.000 korona költségtöbbletet; *(Élénk helyeslés.)* a honvédségi, csendőrségi és a méneskarnál alkalmazott tisztek fizetésének emelése 1,835.000 korona költségtöbblettel jár és a legénység anyagi helyzetének javitására szánt, — a honvéd legénységet értem — fokozatosan több évre beosztott kiadások az ez évi költségvetésben 377.000 korona többletet idéznek elő. Ezenkivül két és fél millió koronát halad meg az az összeg, a melyet többletként az ugynevezett státus-rendezésekre, vagyis a nagyobb és kisebb hivatali állások közti helyes arány helyreállitására és a tisztviselők előmeneteli viszonyainak szabályozására forditunk. *(Helyeslés.)*

Egyes ágazatok státus-rendezésétől és — amint emlitettem — a legénység anyagi helyzetének több iránybeli javitására szolgáló kiadásoktól eltekintve, befejezettnek is kivánjuk tekinteni a fizetésemelésekre és illetményjavitásokra irányuló intézkedéseket. *(Élénk helyeslés.)* Immár, ha a vasuti alkalmazottak fizetésrendezését is ideértjük, 53,860.000 korona kiadási többletet képviselnek az illetményemelésekre 1906-tól kezdve forditott kiadások. *(Mozgás.)*

Elmentünk az okszerű méltányosságnak, az állam teljesitő képességének végső határáig. *(Igaz! Ugy van!)* Tekintettel kell lennünk az érem másik oldalára is: az adózó közönség teherviselési képességére. *(Igaz! Ugy van!)* A mint az eddig történtek okszerüek és szükségesek voltak arra, hogy egy hivatásszerű tisztikarnak képződését és megélhetését elősegitsük és biztositsuk, ugy másrészt óvakodnunk kell a kasztszerű kinövésektől, *(Igaz! Ugy van!)* sőt fokozottabb tevékenységet kell a nagyközönség érdekei szempontjából az egész vonalon elvárnunk a tisztviselői kartól. *(Helyeslés.)*

Szocziális politikánknak az a másik része, mely a megélhetési és termelési feltételeknek könnyitésére irányul, befejezettnek még nem tekinthető. A szénkérdés megoldása, a lakásviszonyok rendezése tekintetében — és pedig az utóbbi tekintetben egyes vidéki városokra kihatólag is *(Helyeslés.)* — elhatározó lépések történtek ugyan már, ezeknek eredménye azonban a dolog természeténél fogva csak a későbbi évek során fog megnyilvánulni. Az ugynevezett proviantirozásnak és ezzel kapcsolatban a fogyasztási és termelési viszonyok irányitásának előkészitése most van folyamatban, de a piaczi viszonyok rendezése miatt a helyhatóságokkal való hosszabb tárgyalás fog még igényeltetni.

Szocziális politikánkkal karöltve humanitárius intézményeink nagyobb mérvű ápolására is kiváló gondot forditunk. Csak egy nagyobb tételre utalok, a belügyi tárczának egészségügyi kiadásaira. 3,400.000 koronával emelkedik a rendes szükséglet a községi orvosok és bábák illetményei czimén, 872.000 koronával emeljük a közegészségügyi kiadásokat, 100.000 koronával a hét éven felüli gyermekek gondozására forditott kiadásokat és 2,111.000 koronával a betegápolási alap kiadásait.

Összesen 6,483.000 koronát reprezentálnak ebben a költségvetésben ezek a közegészségügyi kiadások. Jelentékeny összeg, de gyümölcsözőnek kell azt tekinteni nemcsak humanitárius szempontból, hanem népesedési mozgalmunk tekintetében is. *(Helyeslés.)*

Sok oldalról többszörösen találkoztam azzal az aggodalommal, hogy ezek a kiadások ilyen óriásilag emelkednek, sőt találkoztam egyes érdekelt körök részéről azzal a váddal is, a mely a kormánynak a munkabérek felemelésére irányuló tendenciáját kifogásolta. De ha meggondoljuk, hogy a kereseti viszonyoknak javitásán kivül a közegészségügynek nagyobb gondozása és ápolása az egyedüli eszköz, a melylyel a népesedési mozgalomra hatnunk lehet, ugy el merem mondani, hogy születési arányszámunknak rosszabbodása mellett csakis a gyermekhalandóság megakadályozása, a hét éven felüliek fokozottabb gondozása és az életkor meghosszabbitására irányuló közegészségügyi intézkedések által tudjuk a népesedési mozgalom hátrányos tüneteit paralizálni, sőt

Digitized by Google

azokat részben megszüntetni. *(Helyeslés.)* Nem magunknak tulajdonitjuk az elért eredményt, elődeinket illeti a kezdeményezés; de ezen számadatok, melyeket felsoroltam, kétségtelenül egy jól átgondolt, nagyobb mérvben alkalmazott és az egész vonalra kiterjedő következetes politika mellett tanuskodnak. *(Helyeslés.)*

Miután ugy a humanitárius, valamint a kulturális kiadások, még inkább az adminisztrativ többköltségek ugyszólván valamennyi tárczában megoszolva fordulnak elő, engedje meg nekem a t. ház, hogy főbb vonásokban egyes fejezetekre kiterjeszkedve ismertessem a költségvetésnek főbb tételeit. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az országgyülésnek kiadásai 91.000 koronával emelkednek azon illetményrendezések folytán, melyek egész évi összegükben csak ebben a költségvetésben nyernek kifejezést. 2,117.000 koronával emeljük a delegációknak teendő előterjesztéseknek megfelelőleg a közösügyi költségekből reánk eső hányadot. Ebbe belefoglalvák már a tiszti fizetésefelmelések és a legénység anyagi helyzetének javitására forditott kiadások, azon mód és méret szerint, a mint a t. ház méltóztatott azt a honvédségi alkalmazottakra nézve megállapitani. 1,159.000 koronával növekednek nyugdijkiadásaink, és a nyugdijmegterhelés immár 29,220.000 K-át ért el. Növekedő kiadás ez t. ház, sőt a nyugdijtörvény revideálása alkalmával egyes méltányos uj kivánalmak elől sem zárkózhatunk el, de az állam ezen nagy megterheltetésével szemben nem szabad tért engednünk az érzékenységnek és álhumanizmusnak, hanem a méltányosságnak igaz határáig szabad csak, az állam terhei tulságos növelésének elkerülése végett, elmennünk.

5,825.000 K-val emeltem az államadósságoknak szükségletét, daczára annak, hogy a legtöbb államadósság kezelésében és szükségletében némi megtakaritások voltak elérhetők, ugy hogy az e czimen elért kisebb szükséglet 476.000 K-át reprezentál. De kénytelen voltam emelni a 4%-os aranyjáradéknak szükségletét 176.000 K-val, mert a különböző valutákra szóló ez állami kötelezettségeknél a különböző valutákban mutatkozó ingadozások kiegyenlitése teszi ezt szükségessé.

5,981.000 K-val voltam bátor továbbá a részint már teljesitett, részint ezután teljesitendő emissziókra való tekintettel a 4%-os koronajáradék szükségletét emelni.

Ugyancsak 1,547.000 K-val emeltük a vasutak kamatbiztositási szükségletét, mert a kassa-oderbergi vasut függő kölcsöneinek rendezése és a szükséges beruházások végett a vasut által elveendő 46 és fél millió kölcsönnek szükséglete, a melyre nézve a törvényhozás megadta már a felhatalmazást, a vasuti jövedelmek többletéből fedezhető nem lesz s igy a kamatgaranczia czimén nagyobb kiadás fog felmerülni. Reméljük azonban, hogy az ujabb beruházások által előálló nagyobb jövedelmek a közelebbi évek során ezt a szükségletet ismét jelentékenyen apasztani fogják.

Ha attól a 122 millió koronányi kiadástól eltekintek, a melyet rendkivüli hadi felszerelésekre forditottunk és hátralevő részét illetőleg még forditani fogunk és a melyet a t. törvényhozás hitelműveletekre utalt, de a melyre nézve a hitelműveleti engedélylyel nem éltünk és csak a szorosan vett gyümölcsöző beruházások közül veszem, azokat, a melyek a meghozott törvények alapján kölcsön utján fedezendők: 305 milliót tesz az az összeg, a mely emisszió utján lenne fedezendő. Ezzel szemben eddig 22 millió K névértéket bocsátottunk ki és pedig kibocsátottuk ezt nem a fent emlitett beruházási szükségletekre, hanem a m. kir. államvasutak forgalmi eszközeinek beszerzésénél felmerült magasabb kamatozásu kölcsön törlesztésére. Ezenkivül 64 milliót bocsátottunk ki a szorosan vett beruházási szükségletekre, de ugy ezen beruházási szükségleteknek ezt meghaladó részét, valamint a rendkivüli hadi felszereléseknek eddig esedékessé vált részleteit pénztári készleteinkből és állami bevételeinkből voltunk képesek fedezni. Mindenesetre jelentékeny eredmény ez, a mely kell, hogy megerősitse a magyar állam pénzügyeinek szilárdságába vetett hitet. *(Helyeslés.)*

Miután gazdasági erőnknek nagyobb mérvű fellenditése és közvetve ez által az állami bevételeknek fokozása további kölcsönfelvételekre utal bennünket, nem zárkózhatunk el alkalmas időben a pénzpiacz igénybevételétől. Ebben az előttünk álló kampányban nem szándékozom ugyan további emissziókba bocsátkozni, csakis azon 64 millió koronának kibocsátására gondolok, a mely ama együttvéve 150 millióból, melyre egyezséget kötöttem, a fentebb emlitett 22 millión és 64 millión kivül még kibocsátásra vár. Mégis óvatossági és realitási szempontból, a mint emlitettem, 5,981.000 koronával emeltem a 4%-os koronajáradék szükségletét, hogy a későbbi időben előálló szükségleteknek is legyen fedezete a költségvetésben.

Hogy a kölcsönügygyel végezzek, felemlitendőnek tartom még, hogy azok a jobbára épitési czélokra forditott és a megtakaritott házbérek által teljesen fedezett kölcsönök, a melyek az egyes tárczákat terhelő kölcsönök elnevezés alatt a mi költségvetésünkben előfordulnak, daczára annak, hogy egyes tárczáknál ujabb ilyen épitési kölcsön felvétele czéloztatik, egészben véve mégis 1,007.000 koronával kisebb szükségletet mutatnak fel. Ennek oka az, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnál az évi annuitási szükségletet 1,453.000 koronával apasztottuk azért, mert az időközben foganatositott épitkezéseket 32 millió koronát meghaladó összeg erejéig az állami pénzkészletekből fedeztük, ugy, hogy ezen 32 milliót meghaladó összegnek kölcsönként való felvétele mellőzhető volt. Ezzel kapcsolatosan az ekként megtakaritott összegből 1 millió koronát a vallás- és közoktatásügyi tárcza állandó dotációjára forditottuk. *(Helyeslés.)* az állami elemi iskolai épitkezésekre, a melyek részint a javitás, felszerelés és uj épitkezések folytán még évek hosszu során át maradandó szükségletet képeznek; igy

Digitized by Google

azt az 500.000 koronát, a mely e czélra fel volt véve a tárcza kiadásainál, 1,400.000 koronával emeltük. *(Helyeslés.)*

600.000 koronával emeljük a bevételeknek megfelelően a Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükségleteire forditott összeget, a mi által ez az összeg büdzsénkben 23 millió koronára emelkedik. Felemlitendőnek tartom ezt, *(Halljuk! Halljuk!)*, mert annak idején, midőn Horvát-Slzavon- és Dalmátországokkal a pénzügyi egyezményt kötöttük és aszerint állapitottuk meg az arány kulcsát, hogy az évi jövedelmek fokozatos növekedése által ezen országok beligazgatási szükségletei fedezve legyenek, egy sokkal kisebbre menő évi növekedést vettünk számba; az eredmények pedig azt mutatják, hogy ez az egyezmény a horvátoknak az akkor számba vett 200.000 korona helyett ezen költségvetésben 600.000 koronát juttat saját szükségleteik fedezésére. *(Mozgás.)*

A közigazgatási bíróság, az állami számszék, a miniszterelnökség, a felség személye körüli miniszterium és a horvát miniszterium szükségletei, egyes kisebb adminisztrativ változásoktól eltekintve, lényeges eltérést nem mutatnak. Csak a miniszterelnökségnél — ez különben a többi tárczánál is megnyilvánul, a mely tárczáknak fiumei alkalmazottaik vannak — okoz többköltséget az a helyi pótlék, a melyet a nagy drágaság miatt a Fiumében alkalmazott alkalmazottaknak kivánunk juttatni, és a mely az illető nős vagy nőtlen állapotára, kisebb vagy nagyobb fizetésre való tekintettel, törzsfizetésének 10—30%-áig terjedő összegben van megállapitva.

10,920.000 koronával szaporodnak a belügyi tárcza rendes kiadásai. Az általam már emlitett közegészségügyi kiadásokat most ujra fel nem kivánván sorolni, csak a főbb tételek közül emlitem meg, hogy 1,346.000 koronával emeljük a megyék dotációját, *(Helyeslés.)* részben az illetményrendezés, részben a dologi és adminisztrativ kiadások növekedése következtében, valamint uj állások szervezése folytán; 462.000 koronával a községek igazgatására forditandó összeget, 80 uj segédjegyzői állást vevén fel az adminisztrativ kiadások közt, 1,038.000 koronával emeljük a csendőrség, 747.000 koronával a fővárosi rendőrség, 168.000 koronával a határrendőrség költségeit. Ezeket a jelentékeny emelkedéseket részint a mult évben foganatositott illetményszabályozások és személyzetszaporitások tették szükségessé, a melyekből az egész évi költség most vétetett fel a költségvetésbe, de másrészt szükségessé teszi ezeket az is, hogy a mutatkozó kivánalmakhoz képest két tiszttel és 113 legénynyel szaporitani kell a csendőrség állományát, 34 alkalmazottal a fővárosi államrendőrség, egy kapitánysággal és 104 fővel a határrendőrség személyzetét. Ezenkivül 200 rendőrnek lovasitása vált szükségessé, és a fővárosi detektiveket mellékkiadásaik fedezésére méltányossági szempontból bizonyos pótlékban kell részesiteni.

20,306.000 koronával emelkednek a pénzügyi tárcza rendes kiadásai *(Halljuk!, Halljuk!)* e kiadások túlnyomó része azonban üzemkiadásokra és a jövedelmek növekedésével járó olyan kezelési és dologi kiadásokra esik, a melyek a jövedelem szaporodásával vannak szoros összefüggésben. Maguk a személyi kiadások a létszám szaporitása folytán csak annyiban növekednek, hogy az adminisztráczió megnövekedett teendőinek ellátása végett a pénzügyigazgatóságok személyzetének 10 fogalmazóval való szaporitását vagyok kénytelen javasolni; három számtisztet kell az uj járások részére felvenni, és miután sok fizetés nélküli számgyakornokunk van, ezek fokozatos megszüntetése végett 30 számgyakornoki dotációt kell rendszeresiteni. A jogügyi igazgatóság megnövekedett teendőinek ellátása végett három segédfogalmazói állást szervezünk, a telekkönyvi betétszerkesztések biztosabb és gyorsabb feldolgozhatása végett a kataszteri személyzetnek hat egyénnel való szaporitása szükséges, mig a bányatörvény előkészitése végett négy bányabiztos illetményeit vettem fel a költségvetésbe.

Határszéli forgalmunk biztosabb nyilvántartása, továbbá a keletkező és nagyobbodó czukorgyárak pontosabb ellenőrzése és a szeszadótörvény végrehajtása végett hat czukorgyári ellenőrrel, két pénzügyőri biztossal és 300 pénzügyőrrel kell szaporitani a személyzetet. Ezenkivül, tekintettel a felállitott uj járásokra, másrészt pedig egyre növekedő közvetlen külföldi forgalmunkra, négy uj adóhivatalnak és három uj fővámhivatalnak felállitását tervezem.

A jelentékenyebb egyéb kiadások közül 1,705.000 koronával emeljük a fogyasztási adók kiadási szükségletét, daczára annak, hogy az uj szeszadótörvény folytán a bonifikácziók megszüntetése, illetőleg apasztása folytán e kiadások jelentékeny mérvben csökkennek. Az emelést szükségessé tette az, hogy 2 millió korona összeget vettünk itt fel a városok dotációjaként, adminisztrativ szükségleteiknek fedezésére. *(Élénk helyeslés.)* Ez az összeg tulajdonképen a belügyi tárczába lenne felveendő és ez a növekedő szükséglet később oda is fog átutaltatni. Minthogy azonban e dotáczió számszerü meghatározásának előfeltételét képezi a városok valódi szükségletének, a szükséglet minőségének, az alkalmazottak számának, kvalifikáczió jának, és az illető város teljesitőképességének alapos megbirálása, a mi hosszabb tárgyalásokat igényel, most csak egy átalányösszeget, egy kezdőösszeget állithatunk be erre a czélra, azon méltányossági szempont által vezéreltetve, hogy a tárgyalások befejezése esetén, vagy mihelyt tisztábban látunk, addig is részben segélyt tudjunk nyujtani, a mig az összeg véglegesen megállapittatik.

A fogyasztási adóknál ugyancsak kiadási többletet okoz a városoknak a most is fennálló jogczimeken növekedő részesedése, és az hogy a jövedelem emelkedésével együtt a beszedési jutalékok is emelkednek.

Digitized by Google

1,959.000 koronával emeltük a dohányjövedék kiadásait, a melyeket azonban 4,850.000 korona nagyobb bevétel ellensulyoz, ugy, hogy netto számitva, a dohányjövedék mérlege 2,890.000 koronával javul. Miután a dohánytermelést 5000 katasztrális holddal kiterjesztettük és a gazdaközönség igényeinek megfelelőbben, de egyuttal költségesebben is szabályoztuk, s miután a gyártás és a fogyasztás is növekedik. Ezenkivül a Pécsett ujonnan felállitandó dohánygyár költségeiről és személyzetéről is kellett gondoskodnom, a mi szintén ujabb kiadásokat vont maga után. Ez azonban egyik legjövedelmezőbb üzletágunk volt és kiadásunk visszatérül, a mennyiben kerek összegekben szólva, 144 milliót tesz ki a dohányjövedéknek bruttó bevétele és 81 milliót meghaladó összeget annak tiszta bevétele.

Ugyancsak javulást vagyok képes konstatálni az állami vasgyárak és az azokkal összefüggő üzemek jövedelmezőségénél, a nagy befektetéseknek megfelelően. A kiadásokat itt 6,770.000 koronával emelem, ezzel szemben azonban 7,040.000 koronányi bevételi többlet van előirányozva. Utalhatok e tekintetben a zárszámadási eredményekre. Mig 1905-ben a vasgyárak és az azokkal összefüggő üzemek tiszta jövedelme csak 2,333.000 koronát tett ki, addig az 1907. évi zárszámadás szerint ez a jövedelem már 3,543.000 koronára emelkedett, ebben a költségvetésben pedig már 4 millió koronát meghaladó összeggel vannak előirányozva. Az életbeléptetett uj kezelési és eljárási mód jogositanak arra a feltevésre, hogy ez a jövedelem tényleg be is fog folyni, sőt, ha tekintetbe veszem azokat a jelentékeny beruházásokat, a melyeket eszközöltünk és a melyeknek jövedelmezősége túlnyomó részben nem a legközelebbi időben, hanem későbbi években fog megnyilvánulni, akkor igazán mondhatom, hogy méltán elvárhatjuk és megkivánhatjuk, hogy ezeknek az üzemeknek tiszta jövedelme állandóan emelkedjék. *(Ugy van!)*

473.000 koronával emelkednek az állami nyomdának üzemi kiadásai, a mit részben a nyomdai munkabér emelkedése, de főleg a papir árának drágulása és a nagyobb teljesitmény idézett elő. Azonban ez az összeg is megfelelő és a kiadásokat meghaladó tiszta jövedelemmel van fedezve ugy, hogy 391.000 koronával van előirányozva a nyomda üzleti fölöslege, a mint az eddigi zárszámadási eredmények is igazolnak.

Még egy ágazatról kell megemlékeznem, t. i. a pénzügyminiszterium üzemében levő szénbányászatról. *(Halljuk! Halljuk!)*

5,460.000 koronával vettem fel, mintegy átfutó tételként, megfelelő bevétellel ellensulyozva, a szénbányászat szükségletét.

Azon nagyobbmérvü akciók, a melyet szénterületek megszerzése, feltárása és beszerzése iránt meginditottunk, teljesen befejezettnek még nem tekinthető,

A mi a megszerzéseket illeti, egy-két kisebb tétel hátra van ugyan még, a bányatelepek megszerzése azonban mégis nagyrészt befejezettnek tekinthető. Nem igy azoknak feltárása és több évre terjedő felszerelése. Ugy, hogy ma nem is vagyok abban a helyzetben, t. képviselőház, hogy e tekintetben részletes adatokkal szolgálhatnék, erre vonatkozólag csak a legközelebb előterjesztendő törvényjavaslatban fogok bővebb tájékozást nyujthatni. A t. ház informálására azonban annyit már most konstatálhatok e helyről, hogy a megszerzett széntelepeknek olyan keretekben való müvelése, a mint az a tervezetben megállapittatott és a mint a megszerzések, feltárások és felszerelések tényleg történnek, a közelebbi négy év alatt 20 millió métermázsa kőszénnek nyereséges előállitására képesit bennünket. *(Élénk helyeslés.)*

A kereskedelmi tárczának rendes kiadásai 42,214.000 koronával növekednek. Ebből azonban 5,900.000 koronát meghaladó összeg a postára, távirdára és távbeszélőre; 533.000 korona kiadási többlet a postatakarékpénztárakra; 33,721.000 korona pedig a magyar királyi államvasutakra esik. Ezek tehát mind üzemi természetü kiadások. A többi kiadási többlet más ágazatok között oszlik meg és felállitott közgazdasági programmunknak megfelelőleg minden ágazatnak mérsékelt összegekkel, de mégis következetes fejlesztését czélozza. A kereskedelemügyi tárcza kiadásai közül felemlitendőnek tartom, hogy az 1907 : V. t.-cz. alapján a mértékhitelesités az eddig felvett 101.000 korona helyett 629.000 korona kiadást okoz, másfelől azonban 1.014.000 korona bevételt is eredményez. Különböző czimeken 150.000 koronával dotáljuk jobban a hajózási kiadásokat és azon az 1,275.000 koronán kivül, a melyet mint beruházási tételt kivánunk forditani utaink fokozatos kiépitésére és fejlesztésére, magában a rendes kezelésben 732.140 koronával emeljük a közutak kiadásait.

Farkasházy Zsigmond: Gyönyörü összeg! *(Mozgás.)*

Wekerle Sándor miniszterelnök: . . . ugy, hogy összesen 11,697.000 korona az az összeg rendes költségvetésünkben, a melyet közutaink gondozására forditunk. A községeknek és törvényhatóságoknak nyujtandó segélyeken kivül évenként 300 kilométer hálózatnak állami kezelésbe való átvételét biztositjuk. *(Helyeslés.)* A ki megfelelő higgadtsággal és, bocsánatot kérek, szakértelemmel itéli meg a viszonyokat, az be kell, hogy ismerje, hogy ezek nagy eredmények, a melyek le nem kicsinyelhetők. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés.)*

A kereskedelmi tárczának gazdaságunk nagyobbmérvü emelését és fellenditését czélzó kiadásai nem a rendes költségvetésben, hanem az átmeneti kiadásokban és a beruházásokban nyernek kifejezést és kifejezést fognak nyerni azokban a külön törvényelőterjesztésekben, a melyeket, mint pl. a hajózásra vonatkozó törvényt, külön leszünk bátrak még ezen ülésszak folyamán a t. ház elé terjeszteni. Ezen költségvetésben kifejezésre jut az átmeneti kiadásoknál és beruházásoknál az a 8,450.000 K beruházás, a melyet postánk korszerü felszerelésére, távirdánk és távbeszélő-

Digitized by Google

hálózatunk kiterjesztésére fordítunk. Kifejezésre jut az a 300.000 K többlet, melyet felszerelésekre, az a 6,190.000 K, a melyet az államvasutak beruházásaira fordítunk, még pedig nem kölcsönpénzből, hanem a rendes állami bevételekből. És kifejezésre jut az a 103 millió koronát meghaladó összeg, a melyet mint gyümölcsöző befektetést kölcsön utján kivánunk az államvasutaknál beruházni.

Ezektől a mindenesetre jelentékeny beruházásoktól várjuk az ezen költségvetésben 12,311.000 koronát kitevő mérlegromlásnak helyreállitását, a melyet a költségvetés realitása érdekében vettünk fel az államvasutaknál és a mely okvetlenül felmerül az illetményeknek most érvényesülő szabályozása és a pragmatikából folyó személyszaporitásokkal járó kiadások folytán, melyek 3400 uj munkaerő alkalmazását teszik szükségessé a jövő évben. Ezektől az ujabb beruházásoktól várjuk azoknak a bajoknak a gyökeres megszüntetését *(Hetyeslés.)*, a melyek az államvasutak kezelésében minduntalan megnyilvánulnak, ezektől az ujabb beruházásoktól várjuk annak a nagyobb közgazdasági erőnek a hatályosabb érvényesülését, a melyet a m. kir. államvasutak képviselnek. *(Helyeslés.)*

A következetes és fokozatos fejlesztés tendenciája vezérel bennünket a földmivelés tárcza szükségleteinek előirányzásánál. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek t. ház!

Wekerle Sándor miniszterelnök: És habár mérsékelt összegekben, de következetes és fokozatos fejlődést biztositó többkiadásokban jut ez számszerüleg is kifejezésre e tárcza összes czimeinél. E tárcza költségvetésének kiadási többletéből csak három szocziális és gazdasági szempontból nagyobb fontosságu akczióra kivánom felhivni a t. ház figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először is az u. n. hegyvidéki akczióra *(Helyeslés.)* ezen költségvetésben ujólag 201.200 K-val többet vettünk fel és ezen akcziót kiterjeszteni kivánjuk Szilágy, Árva, Liptó és Trencsén megyére, *(Helyeslés.)* nyilvános bizonyságául annak, hogy akkor, a mikor a közjólét emeléséről van szó, nem teszünk különbséget ezen hazának különböző nyelvü polgárai között. *(Éljenzés.)* Másodszor, t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk!)* 200.000 K-val emeljük a munkásházak épitésének elősegitésére szánt dotácziót, a mi által ezen állandó jellegű segélyalapnak évi dotácziója immár 500.000 K-ra emelkedik. Végül ugyanezen tárczánál 10 millió koronát meghaladó többletet vettünk fel telepitési czélokra. *(Élénk helyeslés.)* Ezen összeg egyelőre fedezetet fog ugyan találni a már eddig foganatositott telepitésekből származó követeléseinkbe; de mivel a telepitésekre szánt összeg immár 11 millió koronát meghalad, ez egy nagyobb szabásu akczióra képesit, és képesiteni fog azon törvényjavaslat intézkedéseinek nemcsak megkezdésére, hanem következetes és nagyarányu végrehajtására is, a melyet a telepitések tekintetében t. barátom, a földmivelésügyi miniszter ur közelebb fog a törvényhozás elé hozni. *(Zajos helyeslés.)*

8,107.000 koronával emelkednek a vallás- és közoktatásügyi tárczának rendes kiadásai, a miből 970.000 K a felsőbb tanintézetek, 971.000 K a középiskolák és 3,598.000 K a népiskolákra lesz forditva. *(Élénk helyeslés.)* 290.000 K többletet vettünk fel ezenkivül művészeti czélokra és muzeumok dotácziójára, és 70.000 K többletet tudományos, irodalmi és egyéb közmüvelődési czélokra. 1,665.000 K-val emeltük az egyházi segélyeket. *(Halljuk! Halljuk!)*

Habár a kezelésben előálló drágulásoktól, felszerelési és épitkezési kiadásoktól eltekintve, ezen kiadási többleteknek nagyobb része személyi természetű, a mint általában a vallás- és közoktatásügyi tárczában előálló többszükségleteknek jelentékeny része a dolog természetéből folyólag mindig a személyes szükségletek kielégitésére szolgál, mégis felemlitem, hogy megtaláljuk ebben a tárczában ugy a felsőbb, mint a középiskolai tanintézetek tanerőinek a szükséghez mért szaporitását, megtaláljuk ötszáz uj néptanitó dotácziját és megtaláljuk a középiskolai tanárok illetményeinek fokozatosan keresztülviendő javitását és előmeneteli viszonyaik rendezését.

Ha összehasonlitást teszek a multtal, felemlitendőnek tartom azt, hogy a kormányzatunkat megelőző legutóbbi költségvetéshez, az 1904. évihez viszonyitva, 32 millió koronával emeltük a vallás- és közoktatásügyi tárcza rendes kiadásait, *(Élénk helyeslés.)* a mi az akkori szükséglet 82%-át meghaladó összeget tesz ki. *(Élénk helyeslés.)* Tudom, hogy sokan vannak, a kik ezt elégnek nem tartjuk, de azt hiszem, hogy ezen számadatok kétségtelenül bizonyitékai kulturális fejlődésünknek *(Igaz! Ugy van!)* és ezen fejlődés következetes és öntudatos gondozásának.

2,893.000 koronával emeljük az igazságügyi tárczának rendes szükségleteit. Ezek az összegek jobbára csak beváltását képezik azon igéretnek és programmnak, a melyet az illetmények szabályozása, magasabb állások szervezése tekintetében tettünk. De magukban foglalnak egyes ujabb kiadásokat is: igy az ügyészségeknél 50.000 korona dotácziót, a letartóztatási intézetekből kikerült bünösök támogatására alakult patronazs-egyesületek segélyezésére. Ezenkivül azon szokásos összegeken kivül, a melyeket törvényszékek, járásbiróságok épitésére, a letartóztatási intézetek fejlesztésére szoktunk felvenni, 193.000 koronával dotáljuk jobban ezeket a czélokat; az erdélyi birtokrendezés czéljaira pedig a ma előirányzott összegnél 50.000 koronával magasabb összeget veszünk fel.

5,458.000 koronával növekednek a honvédelmi tárczának rendes és 504.000 koronával annak átmeneti kiadásai. Az előbbi is emlitett tiszti fizetések és a legénységi helyzet javitására forditandó kiadásokon tul egyes dologi kiadásokban előálló drágulás okozta ezt a jelentékeny növekedést; a mellett két uj intézmény, helyesebben szólva, két uj czélnak nagyobbmérvü megvalósi-

Digitized by Google

tása és megoldása is kifejezésre jut ezekben az összegekben. Igy a harczászati szempontból első sorban fontosaknak nyilvánitott gépfegyverek beszerzésére és géposztagok felállitására, a melyet három évre osztottunk be, ezen felosztásnak 1908. és 1909-re eső részletekép 860.000 korona többletet vettünk fel. Ezenkivül 890.000 koronát vettünk fel a póttartalékosoknak kiképzésére. *(Helyeslés.)*

Ha összevonom ezeket az adatokat, arra az eredményre jutok, hogy 104,706.000 koronával emelkednek rendes kiadásaink, 61,550.000 koronával átmeneti és beruházási szükségleteink. Jelentékeny összegek t. képviselőház! A 104,706.000 koronányi rendes szükségleti emelkedést engedje meg a t. ház, hogy a következő számadatokkal világitsam meg. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kerek összegekben szólva 14,300.000 korona esik illetményjavitásokra, 56,600.000 korona az üzemek nagyobb költségeire és 33,800.000 korona az egyéb kiadásokra, a melyekben az adminisztrativ kiadások növekedése is benfoglaltatik.

Ezek közül a kiadási emelkedések közül az első, azaz 14,300.000 korona, a melyet illetmények javitására forditunk, miután, ismétlem, nagyjában ezen illetményjavitásokat befejezetteknek tekintem — ilyen mérvben a jövő költségvetésekben megujulni nem fog. Azon 56,600.000 korona, a melyet üzemekre forditunk, hogy ha ezek okszerüen kezeltetnek, ha mint emelkedés előfordul is a jövőben, mindenesetre nagyobb jövedelmekkel is lesz ellensulyozva. A fémbányászattól eltekintve összes üzemeink aktivak s azokkal a beruházásokkal, a melyeket a körmöczi bányászatnál teszünk, valamint azokkal a redukcziókkal, és áthelyezésekkel, a melyeket a selmeczi bányászatnál veszünk adminisztrativ uton faganatba, remélem, hogy a fémbányászatnak most 1 millió koronával előirányzott deficzitje a közelebbi évek során meg fog szünni. Többi üzemeinknél figyelembe kell vennünk, hogy ha a mód nélkül és gyorsan keresztül vitt illetmény-emelések, a melyek ugy a vasutaknál, mint a postánál, valamint a vasgyáraknál növelték egyszerre a kiadásokat, megemésztettek, akkor ezen üzemeknek aktivitása is növekedni fog, ugy, hogy ezektől nagyobb netto jövedelmekre számithatunk.

A mi a harmadik csoportot, a 33,800.000 koronát kitevő egyéb kiadásemelkedést illeti, azok ugyanazon keretben mozognak, mint az utóbbi esztendőkben. Mégis szükségesnek tartom e helyről az idén is megismételni azt az intelmemet, a melyet a folyó évi költségvetés előterjesztésekor hangoztattam, hogy kiadásainknak ily óriási növekedése minden tekintetben nagy óvatosságra, a legmesszebbmenő takarékosságra, hogy ne mondjam, igen sokszor önmegtagadásra utal bennünket, hogy túl ne lépjük kiadásainknál azt a határt, a melyet bevételeink expanziv fejlődése ellensulyozni képes. *(Helyeslés.)* Ezt a czélt annyival is inkább elérhetőnek tartom, mert hiszen ezeknek a kiadásoknak körében is sok oly kiadást foganatositottunk az utóbbi évek során, a melyeket a dologi kiadásoknál előálló drágulás idézett elő, és a melyek nem fognak már igy növekedni, a melyeket a költségvetés realitása érdekében állitottunk be, nem mint uj kiadásokat, de mint korábban konzumált kiadások költségvetési előirányozását, ugy hogy — ismétlem — e tekintetben e kiadások oly méretekben nem fognak növekedni, mint eddig, és mindenesetre betarthatjuk azt a mértéket, hogy helyes arányba hozzuk őket bevételeink expanzivitásával.

A kiadások ily nagymérvű emelkedésével szemben kénytelen voltam a bevételeket is emelni. Az üzemektől eltekintve, magának a pénzügyi tárczának közszolgáltatásokból eredő bevételeit 64 millió koronával emeltem. És pedig emeltem az egyenes adókat 6,237.000 koronával. Megjegyzem itt, hogy a bevételeket nem azoknál az adóágazatoknál emeltem, a melyeknél a jövedelem csökkenését helyeztem kilátásba, hanem ez az emelkedés majdnem kizárólag két nagyobb tételből ered: a házadó és a szállitási adótételből. Emeltem másodsorban 6,000.000 koronával a bélyegjövedelmet, 9,573.000 koronával a jogilletéket, 89.000 koronával a dijakból eredő bevételeket, 671.000 koronával a sójövedék bevételeit és 36.716.000 koronával a fogyasztási adók bevételeit. Ez az utóbbi nem a természetes fejlődésnek, hanem túlnyomó részben az ujonnan meghozott szeszadótörvény következménye, *(Mozgás.)* a melynek emelkedésére ily méretekben a jövőre nem számithatunk.

Jelentékenyen nagyok ezek az emelkedések, t. ház, mégis azt a biztositékot merem nyujtani, hogy a realitás határait nem lépik túl, és e jövedelmek befolyására biztos számithatunk. Ennek az állitásomnak igazolására vagyok bátor utalni az 1907-iki zárszámadásokra, *(Zaj. Elnök csenget.)* a melyek eredménye teljesen igazolja e feltevésemet.

Ha, t. képviselőház, a kölcsönökből, és az alapszerü kezelésből eredő jövedelmektől, valamint az üzemi bevételek emelkedésétől eltekintünk, és igy vesszük számba az 1907-iki év zárszámadási eredményeit, arra az eredményre jutunk, hogy 1907-ben 53 millióval több lett előirva mint az 1909-re előirányzott összeg. És ha tekintetbe veszem, hogy az 1907-iki évben sok, a korábbi évekből eredő hátralék folyt be, a mely az akkor előirányzatban nem nyert kifejezést és a kölcsönökből, alapszerü kezelésekből eredő bevételeken felül a tényleges bevételekből és egy maximális összeget, a mely a valódit minden esetben meghaladja, 60 millió koronát levonok az akkor tényleg elért bevételekből a régi tartozások befolyása fejében, akkor is arra az eredményre jutok, hogy az 1907-iki évben tényleg elért bevételi tétel csak 2 millióval maradt a mögött a bevétel mögött, a melyet az üzemek bevételeinek emelkedésétől eltekintve 1909-re előirányoztam, pedig két esztendő választ el az összehasonlitás alapjául vett 1907-iki évtől, a mely két év alatt a jövedelmek természetes

Digitized by Google

expanziója, merem mondani, huszszorosan fedezi ezt a mutatkozó két millió koronát.

Másrészt, t. ház, reálisnak tartom az előirányzatot azért, mert a folyó évben elért jövedelem eredménye ugy az egyenes adóknál, mint a bélyeg- és jogilletékeknél és fogyasztási adóknál oly kedvező képet mutatnak eddig, hogy az itt előirányzott összegeknek felvételét teljesen igazolja. Harmadszor pedig előirányzott tételeink realitását igazolja az a körülmény, hogy az eddigi eredményeket nem rendkivüli módon, nem kivételes kényszereszközök alkalmazásával értük el, hanem tökéletesen normális rendes uton.

Szükségesnek tartom ezt e helyről konstatálni, mert mindenféle tendenciózus, merem mondani, rosszakaratu hiresztelések hozattak forgalomba az adóbehajtások túlságos szigoráról, a miniszterium által kiadott bizalmas és nem bizalmas rendelkezésekről, és ugy tüntették fel a dolgot, mintha az elért eredmények ennek következményei lennének. Pedig el merem mondani, hogy soha méltányosabb eljárás az adózó közönség irányában nem gyakoroltatott, mint most,

Farkasházy Zsigmond: Nem tudunk róla!

Wekerle Sándor miniszterelnök: A t. képviselő ur pedig tudhatna róla, mert ő egyszer a kerületéből panaszokkal lépett fel, és ezek a panaszok, egy kis részük kivételével, alaptalanoknak bizonyultak. *(Zaj.)* Szunyogból elefántot csinált, és mikor pártatlan férfiak által a helyszinén, költségesen, megvizsgáltattam a dolgot, a panaszok alaptalanoknak bizonyultak. Ezt méltóztassék otthon elmondani az én állitásaimnak megczáfolására. *(Helyeslés.)*

A hátralékokra nézve messzemenő halasztásokat engedélyeztem. Körrendeletileg utasitottam a közegeket, hogy a legméltányosabban járjanak el, ne általános intézkedésekkel és rendelkezésekkel adminisztráljanak, hanem vegyék tekintetbe az egyes adózóknak különleges egyéni helyzetét és külön felszólitottam a közigazgatási bizottságokat, hogy ezen utasitásom betartását hatályosan ellenőrizzék. Az ingatlanok végrehajtását, melyet a törvény a közigazgatási bizottságok jogkörébe utal, saját magamnak tartottam fenn és csak a legutóbbi hetekben utaltam vissza a közigazgatási bizottságoknak törvényes hatáskörébe. Semmiféle bizalmas vagy nem bizalmas vagy titkos rendeleteket nem bocsátottam ki, sőt eddig a napig még azt a szokásos rendeletet sem adtam ki, mely évek hosszu során át mindig ki szokott adatni, hogy a termés értékesitése alkalmából figyelmessé tegye a közegeket az adókövetelésekre. Ismétlem, még ezt a rendeletet sem adtam ki. *(Helyeslés.)*

Merő koholmányok tehát azok a titkos rendelkezések, melyek szóba hozatnak és a sajtó utján következetesen lanszirozatnak. Én elviselem könnyen ezeket a vádakat, a mint elviselem a többit is; de azt hiszem, hogy nem tesz hazafias szolgálatot és nem emeli Magyarországnak közhitelét, ha valaki következetesen ilyen valótlan szinben tünteti fel az adóbehajtási állapotokat. *(Helyeslés.)*

Ezek az adatok, melyeket én a költségvetési tételek bevételi előirányzatának realitása mellett felhoztam, nemcsak arra jogositanak, hogy azok biztos befolyását helyezzem kilátásba, hanem egyszersmind arra az állitásra is jogositanak, hogy mi bátran végrehajthatjuk azt a szocziális szempontból igen fontos adóreformot, a melyet iniciáltunk és a mely az államnak jelentékeny áldozatába fog kerülni.

Ezt az adóreformot is ugy szeretik sokan feltüntetni, mintha rejtett adóemelés lenne, mintha ez nem kerülne az államnak áldozatába. T. ház! Azok a számok, melyeket én a statisztikai adatokban, azokban a nagy könyvekben, melyeket sajnálatomra igen kevesen olvasnak, szolgáltattam, kétségtelen bizonyitékát nyujtják annak is, hogy ezen adóreformnak keresztülvitele jelentékeny áldozattal fog járni. Én ma már tényleges adatokkal tudom igazolni, hogy az, a mit kilátásba helyeztem, nagyobb mértékben vált valóvá, mint annak idején bittem.

A kereseti adó leszállitásáról szóló 1908: V. törvényczikk folytán — nem tekintve ennek a tőkekamatadóra vonatkozó és egyéb intézkedéseit, hanem csak tisztán a kereseti adóra vonatkozó intézkedéseit — mig az ott szóban forgó kereseti adó előirási tételeinek összege 1907-ben 19,836.000 koronát tett ki, az 1908. évében a törvény hatása alatt csak 10,545.000 koronát tett, vagyis az adómérséklés 9,290.000 koronát, az összes adónak 46·8%-át teszi, tehát sokkal nagyobb összeget, mint a minőt annak idején mérséklésképen a költségvetés indokolásában kilátásba helyeztem. És ha az adóalanyokat veszem tekintetbe, akkor ezek az adatok azt igazolják, hogy 2,891.000 kereseti adóköteles adóalany helyett 1908-ban csak 1,697.000-re vettetett ki adó, vagyis, hogy 1,193.000 ember maradt mentes ezen adó alól, a mi az ezen adó alá eső adózóknak 41%-át teszi.

Ugyanigy áll ez a családtagokra nézve is. A családtagoknak — csak röviden emlitem meg — 33%-a mellőztetett az ezen törvény alá eső megadóztatásban. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem, ezek az adatok megczáfolhatatlanul igazolják azt, hogy az a kedvezmény, a melyet kilátásba helyeztem, sokkal messzebbmenőleg érvényesült, mint a hogy azt annak idején a törvényjavaslat elfogadásakor itten mondottam.

Azért sorolom fel ezeket az adatokat, mert azokkal az ál- és keresett ürügyekkel szemben, melyekkel az adóreformot elhalasztani akarták, e helyen ujból hangsulyoznom kell, hogy ezen ugy politikai, mint szocziális szempontból fontos kérdést, az adók egyenlővé és a teherviselési képesség arányosabbávaló tételének nagy müveletét minden további halogatás nélkül a ház további teendőinek napirendjére kivánom tüzetni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

T. képviselőház! Az idő előrehaladottságánál fogva, most csak a költségvetés végeredményét leszek bátor ismertetni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

1.343,609.000 koronával — kerek összegekben szólok — vannak előirányozva rendes kiadásaink, 1.393,785.000 koronával rendes bevételeink, ugy, hogy a rendes kezelésben 50,176.000 korona többlet mutatkozik, a melyet részben átmeneti kiadásainkra, részben beruházásokra javasolunk fordittatni, hogy ne kelljen azokat — habár gyümölcsözők is — kölcsön utján fedezni.

Egészben véve a költségvetési összes kiadások — az átmeneti kiadásokat és beruházásokat is tekintve — 1.555,729.000 koronát, a bevételek 1.555,777.000 koronát tüntetnek fel, vagyis a költségvetés 48.000 korona felesleggel záródik.

Abban a tudatban ajánlom ezt a költségvetést a t. ház figyelmébe, hogy ugy a bevételeknél, mint a kiadásoknál szem előtt tartottuk a realitás követelményeit és hogy az itt előirányzott kiadások elégségesek lesznek nemcsak rendes adminisztrációnk vitelére, hanem közéletünk nagyobb mértékű fellenditésére is.

Ezért kérem a t. házat, hogy az általam beterjesztett költségvetést előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasitani méltóztassék. *(Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps.)*

Elnök: Javaslom a t. háznak, hogy az 1909. évi állami költségvetés kinyomassék, a képviselőház tagjai közt szétosztassék és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassék ki a pénzügyi bizottságnak. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik a legközelebbi ülés idejének és napirendjének megállapitása.

A miniszterelnök ur kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mezőfi Vilmos: A házszabályok 215. §. értelmében . . .

Elnök: Bocsánatot kérek . . .

Mezőfi Vilmos: A házszabályokhoz kérek tisztelettel szót!

Elnök: A miniszterelnök urat már felszólitottam. Most nem lehet a képviselő urnak szólni, majd azután.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! Miután igen kivánatos lenne . . . *(Zaj.)*

Elnök: Méltóztassanak helyüket elfoglalni. Csendet kérek!

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. ház! Mivel igen kivánatos lenne, hogy az előterjesztett költségvetési törvényjavaslat — minthogy még három hónapot meghaladó időszak választ el bennünket az év végétől — még ezen évben törvényerőre emelkedjék, *(Helyeslés.)* a ház munkarendje tekintetéből azt az ajálnatot vagyok bátor tenni, méltóztassék a t. háznak üléseit a delegáczió tagjainak megválasztása után elnapolni azon időre, mig a pénzügyi bizottság azon helyzetben lesz, hogy jelentését a költségvetésről megtehesse. *(Helyeslés.)* Minthogy pedig a költségvetésre vonatkozó jelentés előterjesztése és annak tényleges tárgyalása között legalább egyheti időszakot szoktunk engedni, ennélfogva azt javaslom, hogy ezen egyheti időszak használtassék fel arra, hogy a már előkészitett törvényjavaslatok, a melyek itt vannak a napirendi kimutatásban, még a költségvetés tárgyalását megelőzőleg vétessenek tárgyalás alá. És mivel eszerint itt bizonytalan terminusról volna szó, azt ajánlom, hogy kérjük fel és hatalmazzuk fel a t. ház elnökét, hogy a beérkező jelentések szerint vagy egyéb mutatkozó szükséghez képest a képviselőház üléseit egybehivja. *(Helyeslés.)*

Szent-Királyi Zoltán jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! A miniszterelnök ur inditványa, azt hiszem, nem tartalmaz konkrét inditványt a ház napirendjére vonatkozólag, hanem csak a delegáczió tagjainak megválasztása tárgyában javasolja azt, hogy az a holnapi ülésre tüzessék ki.

Elnök: A legközelebbi ülés idejére és napirendjére vonatkozólag a miniszterelnök ur nem tett javaslatot. Azt majd én fogom megtenni.

Polónyi Géza: Én csupán egy felvilágositást kérek az igen t. miniszterelnök urtól. Azt hiszem, nem tévedek, ha azt mondom, hogy az ő általa tett előterjesztésében benfoglaltatik az én alázatos kérésem teljesitése is. A kiosztott ügysorban ugyanis méltóztatik látni, hogy a kész javaslatok közt ott van a fő- és székváros fejlesztéséről és hálára kötelező módon, a főváros háztartásának rendezéséről szóló javaslat is. A t. képviselőház előtt felesleges bővebb érvekkel kimutatnom annak szükségességét, hogy ezen kérdés mentől előbb döntessék el. Ugyanis a törvény a fővárost, mint a többi törvényhatóságot, költségvetésünknek bizonyos meghatározott időben leendő megszavazására és a kormányhoz való felterjesztésére kötelezi. A fővárosra nézve tehát rendkivül fontos ezen kérdés megoldása, és kivánatos, hogy költségvetése szempontjából mielőbb tájékoztassék, hogy e tekintetben a törvényhozás milyen álláspontot foglal el.

Én azt hiszem, hogy a javaslatok közt, a melyeket a miniszterelnök ur, mint készeket felsorolt, benfoglaltatik ez a javaslat is, amelynek napirendre tüzését ő maga is kivánatosnak tartja. Miután pedig arról van szó, hogy a pénzügyi bizottság jelentésének beérkezése utáni időben tárgyaljon a képviselőház, a ház elnöke által meghatározandó napon: ugyebár, ez csak egy előzetes tájékoztató, hogy az annak idején összehivandó ülésnek mi legyen napirendje? Nem tudom, nem lenne-e megfelelőbb, ha a ház már ma határozna a felett, hogy a majdan összeülő ülésnek mi legyen a napirendje. Igaz, hogy ezt a holnapi ülésen is megtehetjük, de én felvilágositást kérek arra nézve, hogy a kormánynak mi a szándéka e javaslattal, hogy a főváros törvényhatósága e választ megnyugvással vehesse tudomásul és saját háztartásának miként való rendezését annak rendje és módja szerint intézhesse el. Az én alázatos kérelmem tehát az igen t. miniszterelnök urhoz szól, hogy nyugtassa meg a fővárost, hogy az aztán megnyugvással kezelhesse a költségvetését.

Digitized by Google

Tisztelettel kérem tehát a miniszterelnök urat, kegyeskedjék e tekintetben megnyugtató választ adni.

Elnök: A miniszterelnök ur kiván szólni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: Én általában szólottam a tárgyalásra kész ügyek tárgyalásáról, a mely kész ügyek között ez a fővárosi javaslat is benfoglaltatik. Én tehát megnyugtathatom a képviselő urat, hogy akkor, a mikor általában szóltam azon ügyekről, ennek a javaslatnak a tárgyalására is gondoltam. *(Helyeslés.)*

Polónyi Géza: Köszönettel veszem.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a miniszterelnök ur javaslatához hozzájárulni, igen, vagy nem?

Lengyel Zoltán: Nincs javaslat! *(Zaj. Felkiáltások: Nem értettük!)*

Elnök *(csenget)*: Igenis van javaslat. Méltóztatott volna odahallgatni! Kérdem méltóztatik-e a miniszterelnök ur javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház a miniszterelnök ur javaslatát elfogadja.

Most pedig bátor leszek a ház legközelebbi ülésének idejére és napirendjére nézve javaslatot tenni.

Mezőfi Vilmos: A házszabályok 215. §. *c)* pontja értelmében kérek meghallgatást. A mai napon szétosztott napirend tanusága szerint 88 interpellácziót intéztetett a különböző miniszter urakhoz, a melyekre azonban mind a mai napig válasz nem adatott. Van ezek közt az interpellácziók közt legalább is . . . . .

Elnök: Kérem, ez nem házszabályokhoz való hozzászólás. Ez a kérdés az ülés elején eldöntetett. Felolvastatott a hátralékos interpellácziók jegyzéke és arra nézve semmi észrevétel nem történt.

Egy hang *(a baloldalon)*: Harmincz nap alatt köteles válaszolni.

Elnök: Igenis, harmincz nap alatt válaszol. Akkor tetszett volna felszólalni, a mikor a jegyzék felolvastatott, de most a házszabályokhoz való hozzászólás czimén ezt felmelegiteni nem lehet.

Mezőfi Vilmos: Ugy gondolom, hogy a házszabályok jogot adnak erre; épen a 215. §. *c)* pontja adja meg a jogot, hogy a képviselő a házszabályok helyes alkalmazása tekintetében bármikor felszólalhasson. Minthogy pedig a házszabályok 204. §. utolsó bekezdése a következőket mondja *(olvassa)*: »A miniszter az előterjesztett interpellácziora rögtön is válaszolhat. Különben 30 nap lefolyása alatt nyilatkozik.« Én ennek a szakasznak helyes alkalmazása szempontjából kérek szót és meghallgatást. *(Zaj.)* Röviden befejezem.

Már egy alkalommal én voltam bátor felszólalni, és a ház elnökét kérni, hogy a miniszter urakat figyelmeztesse, mit rendelnek a házszabályok az interpellácziora adandó válasz tekintetében. Fel akarom tehát használni erre a szünet utáni első ülést, a mely az elnök ur kijelentése szerint az országra nézve nagyfontosságu törvények megalkotásának kezdete. Miként az elnök ur lelkünkre kötötte, hogy lelkiismeretesen, bölcseséggel cselekedjünk, a jövendő törvényhozásunkban, azt hiszem, ugyanezen joggal felállhatnak a képviselők és kérhetik az elnök urat, hogy figyelmeztesse a miniszter urakat a házszabályok parancsára, és arra, hogy a képviselők nem üres kedvtelésének tesznek eleget, a mikor kérdéseket visznek a ház elé, és követelik a minisztertől, hogy az általuk és a nagy közvélemény által érzett aggodalmakat meghallgatva, azokra válaszoljanak. Kérem a képviselőház t. elnökét, méltóztassék a házszabályok rendelkezéseinek eleget tétetni és a miniszter urakat figyelmeztetni arra, hogy a képviselők interpellácziós joga szent jog, a törvényhozás által elismert jog, és hogy az interpellácziókra válaszolni kötelességük.

Elnök: A képviselő ur arra hiv fel, hogy a házszabályokban előirt kötelességemet teljesitsem. Engedelmet kérek, én azt mindenkor igyekszem tőlem telhetően teljesiteni. *(Igaz! Ugy van!)* Speczialiter erre vonatkozólag is kijelenthetem, hogy én minden hónap elején figyelmeztetem azon miniszter urakat, a kik még hátralékban vannak válaszukkal arra, hogy mit rendelnek a házszabályok. Tovább a házszabályok szerint nem mehetek.

Ezek azok, a miket a képviselő ur felszólitására válaszolni kivántam. *(Helyeslés.)*

Javaslom a t. háznak, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy legközelebbi ülését holnap, szerdán, 1908. évi szeptember hó 23-án d. e. 10 órakor tartsa. Ezen ülés napirendje legyen: 1. elnöki előterjesztések és irományok bemutatása; 2. az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása; végül 3. a közösügyek tárgyalására kiküldendő bizottságba a képviselőház részéről 40 rendes és 10 póttagnak megválasztása.

Méltóztatik ezen napirendi javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor a napirendet ilyen értelemben megállapitottnak jelentem ki és az ülést bezárom. *(Éljenzés.)*

(Az ülés végződik 1 óra 40 perczkor.)

Hitelesitették: Simkó József s. k., Kacskovics Géza s. k.

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

365. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908. szeptember 23-án, szerdán,

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések és irományok bemutatása. — A belügyminiszter törvényjavaslatot nyujt be a pestis és kolera ellen való védekezés tárgyában kötött nemzetközi egyezményről. — A kereskedelemügyi miniszter benyujtja az ipari foglalkozásban alkalmazott nők éjjeli munkájának tilalmáról szóló törvényjavaslatot, továbbá az ipari és kereskedelmi árusitásnak vásári vasárnapokon való korlátozásáról, — az állami munkásbiztositási hivatal fegyelmi szabályzatáról, — a homonna—takcsányi és a vácz—budapest—gödöllői h. é. vasutakról szóló jelentéseket. — Az inditvány- és interpellációskönyvek felolvasása. — A delegáczió képviselőházi tagjainak megválasztása. — Kovács Ernő interpellációja a miniszterelnökhöz a »Ne temere« dekrétum tárgyában. — Pető Sándor interpellációja a belügyminiszterhez a rendőrök szept. 16-iki erőszakos eljárása miatt. — A miniszter válasza. — Vlád Aurél interpellációja a belügyminiszterhez a választói jog pluralitása tárgyában. — A miniszter válasza. — Dobroszláv Péter interpellációja a belügyminiszterhez a kolera-járvány tárgyában. A miniszter válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Kossuth Ferencz, Darányi Ignácz, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, gr. Zichy Aladár, Josipovich Géza.

(Az ülés d. e. 10 óra 40 perczkor kezdődik.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Raisz Aladár jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalókat gróf Thorotzkai Miklós, a javaslatok ellen felszólalókat Szent-Királyi Zoltán jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét. Felkérem Raisz Aladár jegyző urat, sziveskedjék a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa az 1908. évi szeptember 22-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre, igen vagy nem? *(Nincs!)* Ha nincs senkinek észrevétele, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Korpona város képviselőtestületének Czobor László képviselő által bemutatott kérvényét a városok segélyezése tárgyában,

a magyar gazdaszövetségnek Bernát István képviselő által beadott kérvényét a tőzsde reformálása ügyében,

Tóth Erzsébet viddini lakosnak Szent-Királyi Zoltán képviselő által beadott kérvényét sérelmes ügyének orvoslása érdekében.

Javaslom, hogy ezen kérvények előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak.

Méltóztatik ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

A belügyminiszter ur kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: T. képviselőház! Van szerencsém a pestis és kolera ellen való védekezés tárgyában Párisban 1903 deczember 3-án kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről (Irom. 917) szóló törvényjavaslatot benyujtani. Kérem, méltóztassék azt kinyomatni, szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a közigazgatási bizottsághoz utasitani.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a belügyminiszter ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor annak alapján kimondom, hogy a törvényjavaslat ki fog nyomatni, a képviselő urak közt szét fog osztatni és egyszersmind előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a közigazgatási bizottságnak.

A kereskedelemügyi miniszter ur kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter: Van szerencsém a t. háznak beterjeszteni egy

Digitized by Google

törvényjavaslatot az ipari foglalkozásban alkalmazott nők éjjeli munkájának tilalma iránt *(Helyeslés.)* Bernben 1906. évi szeptember hó 26-án kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről, (Irom. 919) melyet kérek a munkásügyi bizottsághoz utasitani;

egy jelentést az ipari és kereskedelmi árusitásnak korlátozásáról Budapest székesfővárosban vásári vasárnapokon, (Irom. 920) melyet méltóztassék a munkásügyi bizottsághoz utasitani;

egy jelentést a m. kir. állami munkásbiztositási hivatal ügyviteli és a hivatali alkalmazottak fegyelmi szabályzata (Irom. 921) tárgyában, melyet méltóztassék a munkásügyi és az igazságügyi bizottságokhoz utasitani;

egy jelentést a homonna-takcsányi h. é. vasut engedélyezése tárgyában, (Irom. 922) és egy jelentést a vácz—budapest—gödöllői h. é. villamos vasut engedélyezésének megtörténtéről, (Irom. 923) melyeket kérek a közlekedésügyi és a pénzügyi bizottságokhoz utasitani.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kereskedelemügyi miniszter ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik a napirend szerint az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: T. ház! Tisztelettel jelentem, hogy az inditványkönyvbe Babocsay Sándor, Szappanos István, Csépány Géza, Hoffmann Ottó, Bozóky Árpád, Molnár Jenő, Uray Miklós, Lipthay Sándor, Lengyel Zoltán, Pilisy István, Benedek János, Schriffert József, báró Thoroczkay Viktor, Nagy György és Farkasházy Zsigmond képviselő urak a következő inditványt jegyezték be *(olvassa)*:

»Javasoljuk a következő határozat hozatalát: Tekintettel arra, hogy Ő felsége Ferencz József Magyarország apostoli királyának törvényes uralkodása az 1867. évi I. törvényczikk szerint az 1867-ik évben vette kezdetét és tekintettel arra, hogy V. Ferdinánd király 1848. évi deczember 2-án az ország megkérdezése és hozzájárulása nélkül történt, tehát törvényellenes és érvénytelen lemondásával bekövetkezett trónfoglalást a magyar nemzet soha el nem ismerte s ennek az 1867. évi kiegyezés alkalmával világosan kifejezést adott, — ennélfogva a magyar országgyülés képviselőháza azon tényt, mely szerint a 60 éves osztrák császári jubileum emlékére alapitott osztrák rendjel alapitólevele és alapszabályai a magyar hivatalos lapban közzététettek, valamint azon tényt, hogy ez az osztrák rendjel az osztrák császári jubileum alkalmából a magyar állam tisztviselői részére adományoztatott, illetve a magyar állam tisztviselői ezen osztrák császári jubileumi érdemkereszt elfogadására és viselésére köteleztettek, a magyar alkotmányba és a tételes törvénybe ütközőnek jelenti ki; egyuttal a magyar kormányelnöknek azon tényét, mely szerint az osztrák császári jubileumi érdemkeresztnek alapitásáról szóló, valamint ezen császári jubileumi érdemkeresztnek a magyar állam tisztviselői részére való adományozásáról szóló császári kéziratokat ellenjegyezte, — helyteleniti.

Elnök: A házszabályok 197. §-a értelmében az inditvány ki fog nyomatni és a képviselőház tagjai közt szét fog osztatni. Az inditvány indokolásának felvételére később fogok határidőt javaslatba hozni. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: Az interpellácziós könyvben a következő ujabb bejegyzések foglaltatnak:

Bozóky Árpád: Bosznia és Herczegovina alkotmánya tárgyában tekintettel ezeknek a tartományoknak az osztrák császársághoz, a magyar államhoz és Törökországhoz való viszonyára, a miniszterelnökhöz;

Kovács Ernő: a Ne temere kezdetü pápai dekretum tárgyában a miniszterelnök urhoz;

Pető Sándor: Sajó Sándor rendőrtanácsos vezetése alatt működő rendőrök szeptember 16-iki jogtalan és erőszakos eljárása tárgyában, a belügyminiszterhez;

Lukács László: a választójogi reform tárgyában, a belügyminiszterhez;

Vlád Aurél: a választói jog pluralitása tárgyában, a belügyminiszterhez;

Dobroszláv Péter: a kolerajárvány tárgyában, a belügyminiszterhez.

Elnök: Javaslom, hogy az interpellácziókra közvetlenül mai napirendünk letárgyalása után térjünk át. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor ily értelemben mondom ki a határozatot.

Következik napirend szerint a közösügyek tárgyalására kiküldendő országos bizottságba 40 rendes és 10 póttagnak megválasztása. A névsort Szmrecsányi György jegyző ur fogja olvasni, a távollévőket gróf Thorotzkai Miklós jegyző ur fogja jegyezni. Mielőtt a szavazáshoz hozzáfognánk, felkérem Szent-Királyi Zoltán jegyző urat, sziveskedjék a házszabályok 233. §-át felolvasni.

Szent-Királyi Zoltán jegyző *(olvassa a 233. §-t).*

Elnök: Felkérem Szmrecsányi György jegyző urat, sziveskedjék a névsort felolvasni. Kérem méltóztassanak helyüket elfoglalni.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa a névsort; a ház tagjai beadják szavazataikat).*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház! Kérem, méltóztassanak helyüket elfoglalni.

Szmrecsányi György jegyző *(tovább olvas. Szabó István (zámolyi) nevének olvasásakor felkiáltások: Szabó István kettő van! Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Bocsánatot kérek, a második Szabó István nem szavazhat még, mert az igazolóbizottság még nem tett jelentést. Menjünk tovább.

Szmrecsányi György jegyző *(folytatja a névsor olvasását).*

Elnök: Fel fog olvastatni a távollevőknek névjegyzéke. Felkérem gr. Thorotzkai Miklós jegyző urat, sziveskedjék a távollevők névjegyzékét felolvasni.

Digitized by Google

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa a távollevők névjegyzékét).*

Elnök: A szavazást befejezettnek nyilvánitom. A szavazólapok kiadatnak a jegyző uraknak, hogy a szavazatokat összeszámitsák és a szavazás eredményéről jelentést tegyenek.

E czélból 10 perczre felfüggesztem az ülést.

(Szünet után.)

Elnök *(csenget):* Az ülést ujból megnyitom. Méltóztassanak helyüket elfoglalni.

Ki fogom hirdetni a választás eredményét. Kérem gr. Thorotzkai Miklós jegyző urat, szíveskedjék a megszámlálás eredményét felolvasni.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa):* T. ház! Beadatott összesen 165 szavazatlap. Ebből üres volt 14. Legtöbb szavazatot kaptak a rendes tagságra: Babić Ljuba 142, Bakonyi Samu 143, Barabás Béla 148, gr. Batthyány Lajos 147, gr. Benyovszky Sándor 148, Bernáth Béla 148, Buzáth Ferencz 134, Eitner Zsigmond 147, Földes Béla 146, Gál Sándor 148, Hellebronth Géza 148, Hoitsy Pál 148, Holló Lajos 148, Issekutz Győző 146, Lovászy Márton 148, gr. Majláth Géza 147, Medakovics Bogdán 142, Meltzer Vilmos 147, Mérei Lajos 147, Molnár János 146, Nagy Emil 148, Nagy Ferencz 146, Okolicsányi László 145, Rakovszky Béla 145, Sághy Gyula 147, gr. Semsey László 147, zámolyi Szabó István 144, Szemere Miklós 147, Széll Kálmán 148, Szentiványi Árpád 148, Szivák Imre 146, gr. Teleki Arvéd 148, Thaly László 147, gr. Thorotzkai Miklós 146, Tuskán Gergely 143, Ugron Gábor 143, Vinkovics Tivadar 142, Zboray Miklós 144, gr. Zichy János 146, gr. Zichy Miklós 147 szavazattal.

Elnök: Ennélfogva a közös ügyek tárgyalására kiküldendő országos bizottságba a most felolvasott 40 képviselő urat a képviselőház részéről megválasztott rendes tagoknak jelentem ki. Következnek a póttagok.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa):* Póttagoknak meg lettek választva: gr. Bethlen István 56, Bizony Ákos 52, Buday Barna 39, Gotthard Sándor 51, Lázár Pál 49, Popovics Dusán 10, b. Révay Simon 35, Steiner Ferencz 51, Szász Zsombor 69, Szmrecsányi György 24 szavazattal.

Elnök: Ezzel a közös ügyek tárgyalására kiküldött országos bizottságba . . . *(Zaj.)*

Molnár Jenő: Mi is választhattunk volna, ha tudtuk volna, hogy elég 10 szavazat.

Elnök: Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk!)* A most felolvasott 10 képviselő urat a közös ügyek tárgyalására kiküldött országos bizottságba megválasztott póttagoknak jelentem ki.

A sorrend megállapitása szempontjából azonban, miután két képviselő, Gotthard Sándor és Steiner Ferencz képviselő urak, egyforma szavazatot kaptak, a házszabályok értelmében sorsot fogok huzni a képviselők között. A kinek nevét előbb fogom kihuzni, az a sorrendben a negyedik, a másik pedig a sorrendben az ötödik helyet fogja kapni. *(Kihuzza a nevet.)* A sorrendben negyedik Gothardt Sándor, ötödik pedig Steiner Ferencz lesz.

T. ház! Mielőtt a következő ülés napirendjére nézve javaslatot tennék, méltóztassék felhatalmazni az elnököt, hogy a szünet alatt netalán üresedésbe jövő kerületekben az uj választás iránt intézkedjék; továbbá, hogy a szokásos üdvözleteket a ház nevében megtehesse és hogy az esetleges ünnepélyeken, a melyekre a képviselőház meghivást nyerend, a képviselőház képviseltetése iránt intézkedhessék. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ezen felhatalmazást megadni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Következik a legközelebbi ülés idejének és napirendjének megállapitása. *(Halljuk! Halljuk!)* A képviselőház tegnap a miniszterelnök ur inditványára elhatározta, hogy a delegáczió megválasztása után addig, mig a pénzügyi bizottság az 1909. évi állami költségvetésről szóló jelentését elkésziti, ülést nem tart; továbbá felhatalmazta az elnököt, hogy jelentés előterjeszthetése végett vagy egyéb mutatkozó szükséghez képest a képviselőházat ülésre egybehivja. E határozat alapján tehát a képviselőház legközelebbi ülését annak idején egybe fogom hivni és javaslom, hogy ezen ülés napirendjét elnöki előterjesztések és irományok bemutatása és az azután következő ülés idejének és napirendjének megállapitása képezze. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

T. ház! Áttérünk az interpellácziókra, és pedig:

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: Bozóky Árpád! *(Felkiáltások: Nincs itt!)* Kovács Ernő! *(Halljuk! Halljuk! Mozgás.)*

Elnök: Csendet kérek!

Kovács Ernő: T. ház! *(Halljuk!)* Akkor, a midőn állampületünknek ujjáalakitása előtt állunk; a midőn nagy feladatok megoldása vár reánk; a midőn küzdenünk kell azokkal az áramlatokkal, a melyek a társadalomból ki akarják venni a mostani erkölcsi felfogásokat, a mostani hitéletet, a nélkül, hogy azok helyett uj erkölcsi felfogást volnának képesek nyujtani: rendkivül nagy fontossággal bir az, hogy ezen ország életében ne álljanak elő olyan zavaró körülmények, a melyek az együttműködést megnehezitik. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Azt tapasztaltuk a közelmultban, hogy a X. Pius pápa által kiadott »Ne temere . . .« kezdetű dekrétum kérdése rendkivül nagy port vert fel és rendkivül nagy izgatottságot keltett; innen is, onnan is nagy támadásokra adott okot.

Egy hang *(a néppárton)*: Innen nem történt támadás, csak onnan!

Kovács Ernő: Felfogásom szerint ezen »Ne temere« kezdetü dekrétum nem éri el azt a czélt, a melynek érdekében kiadatott vagy a melynek érdekében kiadottnak állitják. Nem fog bekövetkezni az a hatás, a melyet sokan ennek a dekré-

Digitized by Google

tumnak tulajdonitanak, hogy t. i. az káros hatásu lesz a protestantizmusra nézve és megkönnyiti a katholikusokra nézve a reverzálisok utján a gyermekek elhalászását a protestáns egyháztól. Leszek bátor kifejteni, hogy miért vagyok ebben a felfogásban. Ma a helyzet az, és általában véve a társadalomban azt a nizust találhatjuk, hogy egy bizonyos vallási türelmesség uralkodik egymással szemben. Ezt a vallási türelmességet kár volna megbontani. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Ma, midőn a különböző vallásu felek házasságra lépnek, nagyon keveset foglalkoznak azzal, hogy gyermekeiknek vallása a családon belül különböző lesz-e, oly liberális a nevelés a családon belül, hogy a gyermekek között a legritkább esetben találunk félreértést a miatt, hogy az egyik katholikus, a másik pl. protestáns. A szülők is a házasságkötésnél legfeljebb azért adnak reverzálist, pl. protestáns fél a katholikus javára, mert a katholikus azt szeretné, hogy ő a katholikus lelkész előtt esküdjék meg és pl. mikor a protestáns fél gyermekeire nézve azt gondolja, hogy jó, ha egy vallásban neveltetnek. Ugyanezen utóbbi szempont idézi elő azután azt, hogy a protestáns fél a protestáns lelkész előtt való esketést kivánja és a a gyermekeknek a protestáns egyházba való bevételét.

A Ne temere kezdetű dekretum alapján azonban más lesz a helyzet. A Ne temere felállitja azt az elvet, hogy az összes vegyes-házasságoknak, már az olyan vegyes-házasságoknak, a hol az egyik fél római katholikus, a római katholikus lelkész előtt kell köttetniök és az oly házasságokat, a melyekben az egyik fél római katholikus és nem köttetett a római katholikus lelkész előtt, törvénytelennek tekinti az a dekretum. Ennek már most az a következménye lesz, hogy ha az egyik félnek a befolyása és hite nem tulerős a másik féllel szemben, és nem képes kivivni azt, hogy a másik fél reverzálist adjon az ő javára, akkor az ilyen toleráns felek között sokkal több eset lesz az, hogy protestánsoknak nevelik a gyermekeiket, mint eddig történt volna. Mert az a katholikus fél, a kit megakadályoztak abban, hogy a katholikus lelkész előtt kössön házasságot, megakadályozták azáltal, hogy a másik fél nem nyugszik bele a reverzális adásába, az a katholikus fél önkénytelenül azt fogja gondolni: minek neveljem én a gyermekeimet oly vallásban, a mely vallás az én gyermekeimet törvényteleneknek fogja tekinteni?

Egészen természetes, hogy ha fennáll ez a Ne temere dekrétum, akkor annak a katholikus lelkésznek, ha vegyes házasságu emberek mennek hozzá, hogy a törvény szerint katholikus gyermeket bevezesse az anyakönyvbe, midőn a házasság az ő elvei szerint nem törvényesen köttetett meg, a gyermeket törvénytelennek kell bevezetnie az anyakönyvbe. Ez egyrészt a vallásosságnak a rovására fog menni *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* a családokban és az egész társadalomban, de másrészt azt fogja előidézni, hogy különösen, a mint ismerem a protestáns lelkészek közül az ifjabb generációt, a melyben sokkal erősebb a felekezeti érzés, mint a régebbi generációban, hogy ez az ifjabb generáció fel fogja használni ezt az alkalmat arra, hogy az ilyen családokon belül megkezdi a térités munkáját és reábeszéli a katholikus felet arra, hogy térjen át egy olyan vallásra, a mely gyermekeit nem tekinti törvényteleneknek, hanem azokat törvényeseknek ismeri el. Felfogásom szerint ez a »Ne temere« kezdetü dekrétum azt a czélt, a melyet katholikus szempontból kitüzött, egyáltalában nem éri el. Egy eredménye lesz ennek a »Ne temere« kezdetü dekrétumnak, az, a minek előjelei már is láthatók, hogy a felekezeti béke meg fog zavartatni. *(Zaj a középen.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Kovács Ernő: De nem csupán ebből a szempontból kivánom ezt a kérdést vita tárgyává tenni. A mikor Szt. István megállapitotta Magyarországnak, a magyar királyságnak keresztény jellegét, akkor ő a koronával együtt kapta az apostoli királyi elnevezést és azt, hogy pápai legátusnak tekintetik. Ezzel a pápai legácziával járt az, hogy ő itt az ország területén belül létesittetett püspökségeket, érsekségeket, plébániákat, de járt vele egyszersmind az is, hogy ellenőrzési joga volt az egyház központja által kiadott rendelkezésekkel szemben.

Molnár János: Az ugyan sohasem volt!

Kovács Ernő: Épen azért, miután ez a kérdés vita tárgyát képezi, tartottam szükségesnek erre a kérdésre kiterjeszkedni. Nem a protestáns egyházi irók tették ezt a kérdést vita tárgyává, mert utóvégre is a protestantizmusnak szempontjából kevés, fontossággal bir, az, hogy a magyar király bir-e a placet-joggal a római katholikus egyháznak rendelkezéseivel szemben, azonban a magyar állam, a magyar államot kormányzó férfiak hangoztatták folytonosan és érvényesitették is a jus placetit a pápa rendelkezéseivel szemben. Ez történelmi és jogi alapon is bizonyitható. Történelmi alapon bizonyitható az által, hogy Szt. István megkapta a koronával ezt a jogot, és ez reászállott a koronával az utódaira . . .

Molnár János: Nem áll!

Kovács Ernő: . . . hogy ez a jog gyakoroltatott hosszu időn keresztül . . .

Molnár János: Mindig reklamált az egyház!

Kovács Ernő: . . . legutóbb is 1870-ben állapitották meg ennek a jognak érvényességét a miniszterelnök és ugyszintén Ő felsége.

Molnár János: Sohasem ismerte el az egyház! *(Zaj a középen.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Kovács Ernő: 1855-ben egy konkordátumot kötött ugyan I. Ferencz József a pápai székkel, a mely konkordátumnak az volt a következménye, hogy a placet-jogot nem érvényesitették addig, mig az abszolutizmus fennállott, azonban azt hiszem, itt a magyar képviselőházban felesleges bővebben utalnom arra, hogy az, a mit a király,

Digitized by Google

mint abszolut uralkodó cselekedett volt, s a mit azután a parlament érvényben levőnek el nem ismert, hogy az reánk nézve egyáltalában joghatálylyal nem bir.

De nem is mondhatott le érvényesen a király erről a jogról, legfeljebb annak a jognak gyakorlásáról mondhatott le, *(Zaj a középen.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! Méltóztassék türelemmel meghallgatni a képviselő urat.

Kovács Ernő: Nem mondhatott le erről a jogról, mert az nem a királynak személyes joga, az a korona, a koronázás utján száll a királyra, s az a király, a ki még nem lett megkoronázva, a mint privilégiumokat nem adhat, törvényeket nem szentesithet, ép ugy nem gyakorolhatja azokat a jogokat, a melyek a koronázásból folynak. de le sem mondhat azokról a jogokról, a melyek a koronázásból folynak, még a saját személyére vonatkozólag sem. Azonban, t. ház, nem csupán történelmi alapon lehet igazolni a jus placeti fennállását, hanem államjogi szempontból is. *(Zaj.)* Minél többféle felekezet van egy államban, annál inkább szükséges az, hogy az állami hatalom kellő ellenőrzést gyakoroljon a felekezetek felett és megakadályozza azt, hogy a felekezetek egymással harczba menjenek és a vallási békét felduljják. Gyakorolja az államhatalom az ellenőrzési jogot, mint épen most a közelmultban láttuk, a szerb egyház felett is; gyakorolja a protestáns egyházak felett, a melyeknek egyházi törvényei királyi szentesitést igényelnek. A római katholikus egyházzal szemben ez az ellenőrzési jog a jus placeti alakjában testesül meg. *(Zajos ellenmondás a jobbközépen. Felkiáltások: Soha!)* A kik azt mondják, hogy a jus placetire az államnak nincs joga, . . .

Molnár János: De nincs ám!

Kovács Ernő: . . . azok azon az álláspontón vannak, hogy az ország, az állam szuverénitása nem teljes, hogy az függ egy külföldi tényezőtől, *(Élénk mozgás.)* ezt pedig magyar embernek elismernie nem szabad. *(Zaj.)*

De, t. ház, ez a Ne temere bulla nemcsak azért sérti a magyar állam szuverénitását, mert a kormánynak megkerülésével küldetett meg az egyes püspökökhöz és a kormány felfogása erre vonatkozólag ki nem kéretett, hanem azért is, mert azt, hogy Magyarország mint Magyarország létezik, hogy annak történelmi jogai volnának egyáltalában figyelembe nem veszi.

Megjegyzem azt is, hogy a jus placeti alkalmazása a gyakorlatban nem azt vonná maga után, hogy a kormány megakadályozná a pápai hatalomnak az országon belül a katholikus egyházban való érvényesülését, csak azt, hogy a mikor Rómában elhatároznak egy uj rendelkezést, akkor a kormány, a király figyelmeztetné a pápát azokra a speciális körülményekre, viszonyokra, a melyek itt az országban fennállanak . . . *(Zaj a jobbközépen. Felkiáltások: Küldd el a pápának az interpellácziót.)*

Förster Ottó: Előzetes jóváhagyás végett!

Kovács Ernő: . . . és a melyek a pápa részéről különös figyelembevételt igényelnek. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Ugron Gábor: Ezt nem lehet eltréfálni. Bocsánatot kérek, ez nem módja a vitatkozásnak. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak türelemmel lenni!

Ugron Gábor: Én is vagyok olyan jó katholikus, mint az urak, de azért kihallgatom az embereket. Ki kell hallgatni!

Kovács Ernő: Ha most érvényesitették volna a jus placetit e dekrétummal szemben, annak az lett volna a természetes következménye, hogy a pápa értesült volna azokról a speciális viszonyokról, a melyek ép ugy igényelnek méltányolást nálunk, a mint igényelték Németországban, és nem ragaszkodott volna ahhoz, hogy Németországra nézve statuáltassék, Magyarországra vonatkozólag pedig nem. *(Mozgás.)*

De abban a tekintetben is látom az állam szuverénitásának sértését, hogy a dekrétum érvényesitésénél Magyarországon arra, hogy Magyarország külön állami egyházat képez, a melynek feje a primás, és hogy oly országot képez, a melynek területe egyházjog szempontjából is kell, hogy egységesen szerepeljen, semmiféle figyelemmel nem voltak. Az egyes püspököknek küldték meg a dekrétumot és az egyes püspökök közül a ki akarta, kihirdette, a ki nem akarta, nem hirdette ki.

Ha Németországgal szemben alkalmazták a kivételeket, akkor Magyarországgal szemben ép ugy kellett volna azokat érvényesiteni még katholikus egyházi szempontból is.

A dolog ugyanis ugy áll, hogy a katholikus egyház kimondta a pápának a csalhatatlanságát. Ez dogma a katholikus egyházban. Ha dogma, akkor nem lehet különbséget tenni az élő pápa és azok közt, a kik elhunytak volt. Az elhunyt pápák rendelkezései ép ugy érvénynyel birnak, és ép ugy a csalhatatlanság jellegét viselik magukon, mint az élő pápának rendelkezései. Hogy áll tehát ezzel a Ne temere dekrétummal a kérdés? Ez meghozatott tavaly, és az volt a dekrétumban, hogy kivéve azon országokat, hol kivételek statuáltattak. Németországra vonatkozólag 1905-ben vagy 1906-ban, tehát a Ne temere kiadása előtt egy ilyen kivétel tétetett. Már most arra való hivatkozással, hogy X. Pius pápa ezt a kivételt megadta volt, — ujból hangsulyozom, a Ne temere dekrétum kiadása előtt, — kimondták volt, hogy Németországra ez a Ne temere kezdetü dekrétum nem terjed ki.

Már most hogy van velünk szemben? Reánk vonatkozólag is van pápai dekrétum, XVI. Benedek dekrétuma, melyhez Lambruschini államtitkár füzte a maga megjegyzéseit. Ha X. Pius pápának a Ne temere előtt kiadott dekrétuma érvényessé teszi Németországra ezt az elvet, hogy a Ne temere reá nem vonatkozik, akkor egy előző pápának Magyarországra vonatkozólag tett kivé-

Digitized by Google

tele szintén érvényessé teszi azt a felfogást, hogy Magyarországra ez a Ne temere kezdetü dekrétum nem vonatkozhat, a mint hogy a katholikus főpapi kar ebben a felfogásban is volt. Ha tehát azt akarta volna a pápai szék, hogy a Ne temere dekrétum Magyarországra vonatkozzék, akkor kellett volna neki külön egy dekrétumot hozni, a melyben kimondja azt, hogy Németországra ez nem vonatkozik, Magyarországra azonban vonatkozik. Ilyen dekrétum azonban nem hozatott.

Ezért az én felfogásom, mint jogászemberé, az, hogy a katholikus egyházi embereknek a saját egyházi dogmájuk alapján kell azon az alapon állniok, hogy a kivétel Magyarországra vonatkozólag fenforog.

Ennek alapján, és tekintettel arra, hogy a jus placeti-nek érvényesitése terén az eljárás szabályozva nincsen, és nem lehet most határozottan megmondani, hogy azokat a pápai dekrétumokat hová kell küldeni, mikép kell eljárni azoknak kihirdetésénél, a következő interpellácziót terjesz tem a ház elé *(olvassa)*:

Interpelláczió a miniszterelnök urhoz.

1. Azon az álláspontou van-e a kormány, hogy a »Ne temere« kezdetü pápai dekrétum Magyarországon a róm. katholikus egyházi életben hatályba nem lépett?

2. Hajlandó-e a kormány a »Jus placeti« érvényesitése terén az eljárást szabályozni?

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a miniszterelnök urnak.

Következik Pető Sándor t. képviselő ur interpellácziója.

Pető Sándor: T. ház! *(Zaj.)* Ebben a házban már igen sokszor tették kritika tárgyává a budapesti rendőrség viselkedését, különösen abban az időben, a mikor még polgári erénynyszámba ment, ha politikai mozgalmak és politikai tüntetések rendeztettek. Ebben a házban igen sokszor tették már panasz tárgyává, hogy a rendőrség durva kegyetlenkedéssel beleavatkozik a politikai mozgalmakba, valahányszor a hatalomnak kényelmetlen politikai tüntetés elfojtásáról, vagy pedig a hatalomnak nyujtandó politikai segitségről van szó. A koczka megfordult, a régi politikai agitátorokból miniszterek lettek, a kisebbségből, a mely igazán határ nélkül vette igénybe a politikai agitáczió minden eszközét, többség lett. Ma Budapest rendőrségének élén, legalább az én tapasztalatom szerint, egy tapintatos és törvénytisztelő főkapitány áll.

Ugron Gábor: És türelmes!

Pető Sándor: Mondom, a koczka megfordult, a politikai agitátorokból miniszterek lettek, a rendszer azonban a régi maradt, . . .

Ugron Gábor: Nem áll!

Pető Sándor: . . . még mindig igen szivesen teljesitenek rendőrök politikai szolgálatot . . . *(Zaj és ellenmondások.)*

Markos Gyula: Nem igaz!

Ugron Gábor: Hát a kávéházakba belövöldözni szabad?

Elnök: Csendet kérek!

Pető Sándor: . . . még mindig igen szivesen teljesit politikai szolgálatot a rendőrség a hatalomnak és durva, kegyetlen erőszakoskodással, a mint azt a szeptember 16-iki események igazolják . . .

Jánoky-Madocsány Gyula: Beszéljen a szeptember 16-iki revolverezésről!

Pető Sándor: Arról beszéljen az igen t. képviselő ur, joga van hozzá; arra azonban nincs joga, hogy diktálja nekem, miről beszéljek.

Ismétlem, a rendőrség szivesen beleavatkozik, ha a hatalomnak tetsző módon politikai szolgálatot teljesithet, vagy legalább is azt hiszi, hogy a hatalomnak tetszik, ha politikai tüntetéseket durva és kegyetlen eszközökkel elfojt.

Markos Gyula: Majd a birodalmi szocziálista gyülésen mondja el.

Pető Sándor: Sokszor hangzottak már el itt panaszok a rendőrségnek ilyen politikai tüntetéseknél tanusitott viselkedése ellen, olyan joggal azonban, mint a Sajó Sándor rendőrtanácsos vezetése alatt működő rendőröknek szeptember 16-iki viselkedését, még soha nem tették azt kritika tárgyává. *(Zaj.)*

Ugron Gábor: Mind hazudtak!

Pető Sándor: Én nem voltam jelen azoknál a tüntetéseknél . . . *(Zaj.)*

Szokoly Tamás: Akkor mit beszél róla, ha nem volt jelen? *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Pető Sándor: . . . én csak a függetlenségi párt lapjainak tudósitásaiból meritem informáczióimat. Ha tehát az én informáczióm nem fedné teljesen az igazságot, akkor méltóztassék ezt a pert . . .

Ugron Gábor: Járjon utána s azután interpelláljon.

Pető Sándor: . . . azoknak, a kiknek kifogása van interpelláczióm ellen, elintézni a függetlenségi párthoz legközelebb álló lapokkal, mert ezekben a lapokban olvastam olyanokat, a milyeneket én interpelláczióm keretében igazán el sem mondanék.

Ugron Gábor: De azért elhiszi!

Förster Ottó: Akkor ülj le. *(Derültség.)*

Pető Sándor: Hogy én elhiszem-e vagy nem, az mellékes, de felteszem, hogy összeesküvés itt nincs, felteszem, hogy az összes lapok nem esküdtek össze a rendőrség vagy egy rendőrtisztviselő ellen, és a mikor egyformán és egyöntetüen tudósitanak, körülbelül meg lehet állapitani, hogy lényegileg az igazságot adják elő. És ilyen módon tudósitanak épen a függetlenségi párti lapok: »A rendőri brutalitások krónikája szaporodott ma egy olyan dátummal . . .« *(Felkiáltások balfelől: Melyik lap?)* Pl. a melyik most a kezemben van, az »Egyetértés«, de felolvashatom a »Budapest«-et is, ha tetszik. »A rendőri brutalitások krónikája szaporodott ma egy olyan dátummal, a milyet még ebben a rendőrkarddal agyonsanyargatott városban sem ért meg eddig« . . . *(Zaj. Derültség.)*

Bámulatos, hogy a szabadsághősök milyen türelmetlenek ma már akkor is, ha az ember a

Digitized by Google

rendőrségnek politikai tüntetésekkel szemben tanusitott magatartását birálja. *(Zaj balfelől.)*

Elnök: Csendet kérek. Méltóztassanak csendben lenni, különben névszerint fogom megnevezni a közbeszóló képviselő urakat.

Pető Sándor: Azt mondja ez a függetlenségi laptudósitás: Nem hiszszük, hogy akadna széles Oroszországban pálinkától részeg, megvadult kozákhorda, mely ily durvaságra képes és nem hiszszük, hogy akadna kozák hetman, ki ily silányság elkövetésére embereinek parancsot adna. *(Zaj.)* A székesfővárosban akadt rá rendőrlegénység és akadt reá parancsnokló rendőrkapitány is.

Mi történt 1908 szeptember 16-án este a szocziálista munkásokkal? A hatóság ellenőrzése mellett .és az általános választói jog érdekében nyilvános gyüléseket tartottak. A nyilvános gyülések rendben és csendben végződtek. Egy kisebb, 100—200 főnyi tömeg volt olyan vakmerő, hogy elment a Dohány-utczába a Népszava ablakai alá, és ott éltette az általános választói jogot. Megengedem, hogy az nem közönséges és nem kicsiny bün, komolyan venni az általános választói jog eszméjét, azt éltetni és azért lármát csapni. *(Zaj.)* A Népszava ablakából valaki kiszólt és ezt a számra nézve igen csekély és teljesen békésen és rendben viselkedő csoportot figyelmeztette, hogy oszoljon szét, menjen békében haza. Épen aközben, midőn ez a figyelmeztetés történt, körülbelül 80 főnyi rendőrcsapat hátulról, minden előzetes figyelmeztetés nélkül, minden előzetes jeladás nélkül megtámadta a szónoklatot hallgató kis csoportot. *(Zaj.)* Karddal, botokkal ütlegelték, kergették. *(Zaj balfelől.)* Mindenesetre jellemző, milyen kedélyesen méltóztatik az ilyen tényeket fogadni. *(Zaj.)*

Ugron Gábor: Hol vannak a tények, hol vannak a sebesültek? *(Zaj.)*

Pető Sándor: Ez a mintegy 80 főnyi rendőrcsapat karddal és botokkal felfegyverkezve, kardját és botját felhasználva, többeket megsebesitve kergette ennek a kis csoportnak egy részét a Rákóczi-utra, másik részét az Erzsébet-körutra. A zseniális hadvezér, a rendőrtanácsos azonban ezen menekülést előrelátta és annak utját állotta, a mennyiben egy nagyobb számu rendőrcsapatot a Rákóczi-utra, egy másikat az Erzsébet-körutra helyezett el. Ezek várták a menekülő csoportot és olyan verekedést, olyan ütlegelést kezdtek, a melynek az lett a vége, — és erre a rendőri vizsgálat adatai között kétségtelen bizonyitékok vannak, — hogy mindenkit, tekintet nélkül arra, hogy tagja volt-e a tüntető csoportnak, vagy sem, — igy pl., nem tudom igaz-e, a Magyar Állam szerkesztője is kellemetlen helyzetbe került, — mindenkit, a ki keze ügyébe került a rendőröknek, férfiakat, nőket, felnőtteket, gyermekeket különbség nélkül ütöttek vertek s a ki ellenállni, tiltakozni mert, bekisérték. *(Zaj.)*

Lehet mindenféle szempontból kezelni e kérdéseket. Én még azt is természetesnek találom, hogy a többségben lévő pártok mosolyognak az ilyen jelenetek előadásánál s maguktartásával biztatják is a rendőrséget, hogy máskor is hasonló módon járjon el; de hát a botnak két vége van. *(Nagy zaj.)*

Ugron Gábor: Mindkettő a hátukon lesz!

Pető Sándor: És igazán gyenge emlékezésre vall, hogy ebben a házban éppen azoknak hangját és közbeszólását hallom, a kik itt valamikor a rendőrök ellen dörögtek. *(Nagy zaj.)*

Markos Gyula *(közbeszól).*

Elnök *(csenget):* Markos képviselő urat rendreutasitom.

Markos Gyula: Mit gyanusit! *(Folytonos zaj.)*

Elnök: Markos Gyula képviselő urat másodszor is rendreutasitom.

Pető Sándor: Most, az idők változtával, a mikor az önök politikájának nagy népszerüségét van hivatva megvédelmezni a rendőrség, mert más eszközökkel az önök népszerüségét Budapesten meg nem védelmezhetik, *(Élénk ellenmondások.)* egyszerre még a hangját sem akarják hallani a kritikának, a mely a rendőrség ezen törvénytelen és jogtalan eljárását a házban birálat tárgyává teszi. *(Zaj.)*

Ugron Gábor: Bujtogatás!

Szokoly Tamás: Pénzért beszél! *(Zaj.)*

Pető Sándor: Nem csodálom, hogy e házban ilyen hangulatot találok; elvégre mind közelebb jutunk ahhoz az időhöz, a mikor a választói jogról szóló javaslatot be fogják mutatni. Ez a türelmetlen többség, a mely Magyarországon uralkodik, a mely azelőtt igénybe vette a politikai agitáczió minden megengedett és meg nem engedett eszközét... *(Élénk ellenmondások.)*

Ugron Gábor: Nem revolvereztünk!

Pető Sándor: ... most mindenkitől, a ki ellenkező véleményen van, a legelemibb jogokat is el akarja vonni. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget):* A képviselő ur azt mondta, hogy a többség a legelemibb jogokat is meg akarja vonni a polgároktól. Ez nem felel meg a valóságnak; ez a legnagyobb sértés a többséggel szemben; ezért rendreutasitom és ha igy folytatja, megvonom tőle a szót.

Farkasházy Zsigmond *(közbeszól).*

Elnök: Farkasházy Zsigmond képviselő urat rendreutasitom.

Pető Sándor: Le nem mondok a kritika jogáról, és semmiféle türelmetlenség, semmiféle sértő és zavaró közbeszólás ezen jogomat meg nem ingatja és szándékomtól el nem tántorit.

Hiszen igen kényelmes álláspont volna az, hogy most, a mikor közeledik a választói jog nagy harcza, az a nagy döntés, igen kényelmes álláspont lenne, hogy keresztülvigye a kormány és a többség a maga akaratát a választási törvénynél is, megfeledkezve minden igéretről, a melyet felfelé és lefelé tettek. Ám méltóztassék keresztülvinni, ha tudják, végre azért kormány és azért többség, hogy az akaratát érvényesiteni akarja, de annyi ereje és annyi akarata nincs semmiféle kormánynak, pártnak, vagy hatóságnak, hogy

Digitized by Google

a kritikától a tömegeket eltiltsa. Semmiféle irányzat nem kényszerithető arra, hogy a legkeményebb, a leghangosabb, a legélesebb kritikát azon politika ellen, a melynek kikristályosodása a választási törvény lesz, ne gyakorolja. Ezt az erőszakos és durva rendőri eljárást, ezt a kozák-tempót, mert helyesen nevezték ennek a lapok, azt az eljárást, a melyet Sajó rendőrtanácsos emberei elkövettek, én nem tudom be másnak, mint hogy el akarnák fojtani a kritika lármás hangját, hogy ebben az országban, a mikor azután a választási törvény, ugy a hogy az tervezve és meghamisitva van, a ház elé kerül, senki se merjen hangosan tiltakozni és a javaslattal szembeszállani. *(Zaj.)*

Én az igen t. miniszter urat sokkal erősebb legénynek tartom, már bocsánatot kérek a kifejezésért, semhogy szüksége volna arra, hogy a rendőrség őt politikai asszisztenciában részesitse, semhogy neki szüksége volna arra, hogy jó vagy rossz terveit, politikai czéljait rendőri kardok és botok segitségével vigye keresztül. Én elvárom az igen t. miniszter urtól *(Zaj.)* és kérem a t. miniszter urat különösen most, a mikor egy komoly politikai kampány küszöbén állunk és a mikor ismételten és erélyesen kell hangoztatni minden oldalról azt, hogy a kritika és az ellenállás jogát magunktól elvenni nem engedjük, figyelmeztesse a rendőrséget, hogy a választási törvény kérdése politikai kérdés, és hogy azt csak politikai téren, a politika eszközeivel kivánja megvivni, rendőri brutalitásokra, kozáktempók segitségére semmi szüksége nincsen. *(Zaj.)*

S ezek után méltóztassék megengedni, hogy felolvassam következő interpellácziómat *(olvassa)*:

»1. Van-e tudomása a belügyminiszter urnak arról, hogy 1908 szeptember 16-án este Sajó Sándor rendőrtanácsos vezetése alatt a rendőrök egy békésen . . .«

Hódy Gyula: Békésen?

Pető Sándor: Persze, Hódy t. képviselőtársam valamikor békésen tüntető ifju volt, arról ugy látszik megfeledkezett. *(Zaj. Tovább olvassa)*:

». . . . tüntető kisebb munkáscsoportot hátulról minden előzetes figyelmeztetés nélkül és minden ok hiányában a Dohány-utczában megtámadtak karddal, bottal ütötték s verték;

2. Van-e tudomása arról, hogy a rendőrtámadás elől menekülő csoportot az Erzsébet-körúton és Rákóczi-uton elhelyezett rendőrcsapatok várták és a menekülőket ezek is a legkegyetlenebb verekedéssel fogadták, sőt a kezük ügyébe kerülő utczán járó-kelő polgárokat, nőket és gyermekeket is megtámadták, karddal, bottal ütlegelték, többeket megsebesitettek és a ki tiltakozni mert, azt bekisérték;

3. Hajlandó-e a belügyminiszter ur a legszigorubb vizsgálat során példás megtorlással elégtételt szerezni a megsértett jogrendnek, egyéni és politikai szabadságnak?

4. Minthogy ez alkalommal és máskor is az erőszakkal fellépő rendőrök számukat levetették és ezáltal a felismerést elkerülve erőszakos eljárásukért az egyéni felelősséget magukról elháritani iparkodtak, hajlandó-e a belügyminiszter ur egyszer és mindenkorra a rendőröket ilyen eljárástól szigoruan eltiltani?

5. Hajlandó-e a belügyminiszter ur intézkedni, hogy a polgárok egyéni és politikai szabadsága a közpénzen fentartott rendőrség által a legmesszebb menő határig respektáltassék?«

Elnök: Az interpellácziót kiadatik a belügyminiszter urnak. *(Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter szólásra jelentkezik. Halljuk! Halljuk!)*

A belügyminiszter ur kiván válaszolni.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Kötelességemnek tartom rögtön felszólalni, már csak azért is, hogy visszautasitsam azokat a ráfogásokat . . . *(Igaz! Ugy van! Helyeslés és taps.)* és alaptalan gyanusitásokat, a melyeket a t. képviselő ur most elhangzott interpellácziójában felhozott.

A képviselő ur mindenekelőtt azt mondotta, hogy a mostani kormányzat, mely pedig mai állását agitáczióinak köszönheti, nem türi a politikai demonstrácziókat. *(Zaj.)*

Hát, bocsánatot kérek, én azt hiszem, a t. képviselő ur maga is nagyon jól tudja, hogy ez az állitása nem felel meg a valóságnak. *(Igaz! Ugy van!)* Nagyon jól tudja a képviselő ur azt is, hogy a népgyülések egyikét sem tiltotta be a közigazgatás, sőt hogy egyetlen napon Budapesten például 25 népgyülést tartottak, a mi talán példátlan eset *(Igaz! Ugy van!)* és hogy ez alkalommal a legmesszebbmenő türelemmel néztük végig a kicsapongásokat, tulkapásokat is. *(Igaz! Ugy van!)*

Ha valami vád illethet engem eddigi eljárásomért, ez csak az lehet, hogy tulságosan elnéző voltam. *(Igaz! Ugy van!)* De ezt is meggondoltan tettem: nem akarok alkalmat adni olyan ráfogásokra, mintha mi félnénk bárminő terrorizmustól, *(Ugy van!)* vagy mintha el akarnók nyomni a szabad véleménynyilvánitást.

Hibának tartanám, ha nervozitásból továbbmennénk a szigor tekintetében, mint az okvetlen szükséges. Odáig azonban, mint az most történt, bármit szól a t. képviselő ur, bármilyen hangon interpellál és bármiképen tetszik vagy nem tetszik is ez a nyilatkozatom, *(Helyeslés.)* feltétlenül el fogok menni, *(Élénk hetyestés.)* nem politikai szempontból, — mert ebből a szempontból tökéletesen mindegy az, azt hiszem, hogy bármi történjék is az utczán, ez egy képviselőnek a szavazatára sem fog semmi benyomást gyakorolni, *(Igaz! Ugy van!)* mert nem vagyunk olyan gyávák és kislelkűek, hogy bármelyikünkre bárminő befolyást is gyakorolna az ilyen viselkedés — *(Igaz! Ugy van!)* hanem el fogok a szigor ilyen mértékének alkalmazásáig menni azért, mert nekem, mint belügyminiszternek, igenis, szigoru kötelességem a rendet és közbiztonságot fentartani. *(Igaz! Ugy van!)* A mint ezt bárkinek és bármilyen népgyülésnek eljárása veszélyeztetni fogja, el fogok járni; addig, mig nem veszélyezteti, nem fogok eljárni. *(Élénk helyeslés.)*

Digitized by Google

Módot adok arra, hogy nézeteit mindenki kifejezhesse nyilvános népgyüléseken is. *(Ugy van!)* Odáig is elmentem már eddig is és elmegyek ezentúl is, hogy meneteket is megengedek, de ezeket is csak addig türöm el, a mig a rendet ily alkalmakkor példásan fentartják és senkinek vagyonát vagy életét nem veszélyeztetik. *(Élénk helyeslés.)*

Ugron Gábor: Beverik a papok fejét!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: A mi magát az esetet illeti — a t. képviselő ur azt mondja, hogy nem tudom milyen irtózatos dolgok történtek — az egyes felhozott vádakra én ma még választ nem adhatok, mert a mint tudni méltóztatik, a főkapitány ur vizsgálatot rendelt el. *(Helyeslés.)* Mivel több lapban komoly panaszok merültek fel az esetből kifolyólag, helyesen járt el és kötelességét teljesitette a főkapitány, a mikor megvizsgálni rendelte a dolgot. Mivel a vizsgálat még befejezve nincs, a részletekre vonatkozó választ nem adhatom meg. Azonban az eddigi vizsgálatból is tudom már, hogy óriási nagy tulzások vannak és hogy igen sok felhozott tény nem felel meg a valóságnak.

Ugron Gábor: Majdnem mindegyik!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Én, mondom, ezzel be is fejezhetném az interpellációra adott választ; csak még röviden, mintegy felvilágositásul, el akarom mondani, hogy mi az én álláspontom az ilyen tüntetésekkel szemben és mit fogok a rendőrségtől megkivánni. *(Halljuk!)*

Első sorban, a mint már mondtam, a türelmet. Az ok nélküli beavatkozást mellőzendőnek tartom; azonban akár ha a rendellenesség már megtörtént, akár ha olyan tünetek mutatkoznak, a melyek bizonyitják azt, hogy meg fog történni, *(Helyeslés)* és hogy akkor már késő lesz, ha bekövetkezik a kár, *(Ugy van!)* ilyen esetekben be kell avatkozni *(Ugy van!)* s ha beavatkozik a rendőrség, akkor tegye erélylyel, *(Ugy van!)* kiméletlenséggel kell eljárnia. *(Élénk helyeslés.)* Másrészt mindig keményen el fogom itélni azt, ... *(Zaj.)*

Egy hang: A vezetőket kell elfogni!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: ... keményen el fogom itélni, hogy azt, a kit egyszer már elfogott, letartóztatott, kinozza, pofozza, kardlapozza; ezt nem engedhetem meg. *(Helyeslés.)* A hol ellenállás van, ott az ellenállást le kell győzni, de azután humánusan ..... *(További szavai nem hallhatók.)*

Méltóztassanak válaszomat elfogadni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő urnak van szólásjoga.

Pető Sándor: T. ház! Tulajdonképen a belügyminiszter ur érdemleges választ nem adott.

Ugron Gábor: Nem is szokás vizsgálat alatt levő ügyben kérdezni; tapintatos képviselő nem is teszi! *(Zaj.)*

Pető Sándor: Nem értem Ugron Gábor képviselő urat. Nem tudom, miért olyan ideges. Méltóztassék hát megmondani, hogy miről szabad az ön kegyes engedelmével beszélni.

Ugron Gábor: Olyanról, a mi nincs vizsgálat alatt.

Pető Sándor: Hát a rendőrséget is patronátusába veszi?

Ugron Gábor: Nem akarják tudni, hogy miben áll vizsgálat! *(Zaj.)*

Pető Sándor: Majd Ugron Gábor képviselő urtól kérek előbb engedelmet.

Ugron Gábor: Azt nem kell, de becsületet és illedelmet még mindig tanulhat tőlem.

Pető Sándor: Öntől semmi jót sem lehet tanulni. *(Mozgás.)*

T. ház! A belügyminiszter ur érdemlegesen nem válaszolt és válaszának az a része, a melyben előadja, hogy a vizsgálat megindult és hogy bevárja a vizsgálat eredményét, engem teljesen kielégit és természetesen ebben az irányban mást nem is kérhetek.

Förster Ottó: Végkielégités! *(Derültség.)*

Pető Sándor: De mivel a t. belügyminiszter urnak határozott álláspontja van a tüntetésekkel szemben követendő rendőri magatartás tekintetében, nagyon szerettem volna tudni, mi a véleménye arról, a mi a multban szokás volt és a mit a jelenben is alkalmaztak: arról, hogy valahányszor ilyen tumultuózus jelenet van, a mikor egy kissé erélyesebben kiván a rendőrség közbeszólni vagy közbevágni, a rendőrség legényeinek legelső dolga az, hogy a számukat jó helyre teszik, a hol nem látják és meg nem találják. *(Zaj.)*

Még csak annyit akarok mondani, hogy a t. belügyminiszter ur általános tetszéssel és tapssal találkozott ugyan azon kijelentésénél, hogy politikai kérdésekben keveset vagy semmit sem ad az utcza véleményére, *(Zaj.)* de én, ha egyedül állok is e felfogásommal a t. házban, nem osztozhatom e nézetében. Az utcza népe, a melynek nincs választói joga, a mely nem jöhet be a képviselőházba és egyéb tanácskozási termekbe, nem érdemli meg, hogy politikai kérdésekben véleményét teljesen értéktelennek tekintsék, és ha megérdemelné is a népnek ez a rétege, hogy az ő véleményét politikai kérdésekben értéktelennek minősitsék, teheti ezt mindenki, de nincs joga ehhez ennek a háznak, a melyet az utcza is segitett az uralomhoz. *(Nagy zaj. Ellenmondás a baloldalon.)* A választ nem veszem tudomásul.

Szokoly Tamás: Ez nem igaz! Hazudik! *(Zaj. Az elnök csenget.)* Hazudik! Ki vele! Hazaáruló! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a belügyminiszter ur válaszát Pető képviselő ur interpellációjára tudomásul venni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik azt tudomásul veszik, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A képviselőház tudomásul veszi a miniszter ur válaszát.

Következik Lukács László képviselő ur interpellációjának előterjesztése. *(Felkiáltások: Nin-*

Digitized by Google

csen itt!) Következik Vlád Aurél képviselő ur interpellációjának előterjesztése.

Vlád Aurél: T. ház! A kormánynak az az álláspontja, hogy a tervezett választói reformról a közvéleményt nem tájékoztatja, nézetem szerint helytelen, imparlamentáris és alkotmányellenes. A mikor az ország legfontosabb érdekeit érintő kérdésről van szó, a közvélemény elvárhatja a kormánytól, hogy tájékoztassa, mert egészséges közvélemény csak igy alakulhat ki. Bármilyen okos ember legyen is egy miniszter, több szem többet lát, és egészséges közvélemény — ismétlem — csak ugy alakulhat ki, ha alkalmas időben módot nyujtanak a reform megismerésére. A kormányhoz és a miniszterhez közel álló férfiaknak ezen kérdésben elhangzott nyilatkozataiból a konkrét tényt szegezhetjük le, hogy a belügyminiszter ur az általános választói jogot a trónbeszédben és a kormányprogrammban lefektetett elvtől eltérően a pluralitásra akarja fektetni. A trónbeszéd és a kormányprogramm általános választó jogot igér.

Gr. Hadik János belügyi államtitkár: Meg is lesz!

Vlád Aurél: A trónbeszédben és kormányprogrammban kizártnak tartottuk azt a lehetőséget, hogy a pluralitás alapján véljék megoldhatni e reformot. Már pedig a mikor ilyen alapvető kérdésről van szó, akkor méltatlan a kormányhoz és magához az ügyhöz is, hogy ilyen prókátori fogással éljenek és ilyen lax kifejezéseket használjanak, a melyekbe azután mindent bele lehet magyarázni. Lehetetlen, hogy az a trónbeszéd, a mely arra a reményre jogositotta fel az országot, hogy itt igazán demokratikus választói reformot valósitanak meg, most azt a magyarázatot kaphassa, hogy lehet a reformot igy is megvalósitani, a nélkül hogy a kormány eltérjen programmjától.

T. ház! Én nem tudok és nem ismerek egyetlen olyan képviselőt, a ki az általános választások idején a plurális választói jogot emlitette volna; *(Helyeslés a középen)* mindenki ugy hazánkban, mint a külföldön, azon véleményben volt, hogy a trónbeszédben az általános egyenlő választói jog behozatala foglaltatott, és mindazonáltal azt látjuk, hogy a kormány komolyan foglalkozik azzal a tervvel és komoly az az intenczió, hogy a trónbeszéd és a kormány programmja ellenére a választói reform a pluralitás elvét foglalja magában.

T. ház! Azt hiszem, hogy a noblesse oblige nemcsak az uriemberekkel szemben, hanem a csőcselékkel szemben is kötelezi az embert; azt hiszem, hogy helytelen volna, sőt bűn volna ilyen választói reformot törvénybe iktatni a nélkül, hogy a kormány az ország közvéleményét esetleg egy uj választás utján megkérdezné arra nézve, hogy helyesli-e a pluralitás elvét. Máskülönben a választói reform törvénybe iktatása ugyszólván egy uj küzdelem kezdetét jelentené, a mely állandó forrongásban tartaná az országot mindaddig, a mig ez az egyenlőtlenség és igazságtalanság a választói jogból ki nem fog küszöböltetni.

Mezőfi Vilmos: Most fog megindulni az igazi harcz! *(Mozgás és ellenmondások balfelől.)*

Vlád Aurél: T. ház! Más szempontból is bűnnek tartanám a pluralitási elv megvalósitásának megkisérlését, mert ez által olyan szinben tüntetné fel a kormány magát a koronát is, mint a mely eredeti álláspontjától eltért. *(Mozgás és ellenmondások.)* Alkotmányos államban bűn ilyen veszedelmes térre vinni és ilyen veszedelmes tanácsokkal ellátni a koronát. *(Mozgás és felkiáltások balfelől: Mi az a veszedelem? Mi az az eredeti álláspont?)* Bocsánatot kérek, ha a kormány tényleg a pluralitás elvének megvalósitását akarja, azt csak meg fogja nekem engedni a t. miniszter ur és mindenki, hogy a pluralitás elvének megvalósitása attól is függ, hogy a korona mire határozza el magát; ez természetes, minthogy eddig erről egyáltalán szó nem volt, sőt ellenkezőleg, mindenki abban a véleményben volt, hogy az egyenlő, általános választói jog fog megvalósulást nyerni. *(Mozgás és zaj.)*

Hódy Gyula: Hogy tudod, hogy a koronának mi az álláspontja?

Vlád Aurél: Ott van a trónbeszéd. Ott van az előző kormány törvénytervezete. Az a pluralitást nem foglalta magában. *(Mozgás és zaj a baloldalon.)*

Hirtenstein Lajos: Hisz nem láttad: nem tudhatod mi van benne!

Vlád Aurél: A királyi trónbeszéd egyáltalában nem tesz említést arról, hogy a választói jog magában fogja foglalni a pluralitást. *(Mozgás és zaj balfelől. Halljuk!)* Szavaztassuk meg egész Európa müvelt közönségét a kérdésre, hogy akkor, midőn az általános választói jogról van szó, abba belefoglalják-e a pluralitás elvét is. Hiszen az egész világon csak egyetlen államban fordul elő a plurális szavazási rendszer! Most utólag is csak ilyen prókátori fogással lehet a kormány programmjába a pluralitást beleértelmezni. Most bele lehet magyarázni, de senkise magyarázta bele akkor, a midőn a kormány programmját megállapitotta s mikor az országtól ezen programm megvalósitására mandátumot kért. *(Mozgás és zaj a baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Vlád Aurél: T. ház! A mennyiben megfelelnek a valóságnak azok a hirek, a melyek a miniszter urhoz közel álló forrásból erednek, a melyek a választókerületek beosztására vonatkoznak, akkor a pluralitás által okozott sérelmet tetézi a kormány azzal, hogy többszörös pluralitás valósittatik meg azáltal, hogy olyan kerületek kerekittetnek ki, a melyek néha tizszeresen meghaladják a többi kerületeket csak azért, hogy bizonyos elemek jogtalan előnyben részesüljenek és csakhogy a mindenkori kormányoknak meglegyen a többsége. Nagyon szomoru volna ez az országra és a magyarságra nézve, és rossz szolgálatot tesz a magyarságnak és ennek az államnak az, a ki azt mondja, hogy ezen állam fennállása csakis a pluralitással biztositható. Ennél hatalmasabb fegyvert a magyarság ellenségeinek kezébe senki sem adott,

Digitized by Google

mint a ki azt mondja, hogy a pluralitás nélkül veszendőbe megy a magyarság, vége a magyar faj uralmának.

Az idő előhaladott voltára való tekintettel nem fejtegetem tovább a kérdést, hanem a következő kérdéseket bátorkodom intézni a belügyminiszter urhoz. *(Olvassa).*

Hajlandó-e a belügyminiszter ur a közvéleményt a választói reform alapelvei tekintetében felvilágositani ?

Igaz és való-e, hogy a miniszter ur a koronával kötött paktum ellenére választójogi tervezetét a pluralitásra és a kerületek igazságtalan beosztására alapitja, és a titkos szavazást is el akarja ejteni ?

Hogy képes a miniszter ur ezen eljárását a politikai morállal és az adott szó szentségével összeegyeztetni ?

Nem gondolja a miniszter ur, hogy intenciójának megvalósitása esetén az uralkodó tekintélyén helyrehozhatatlan csorbát ejthet, és hogy az egyenlő választójog elejtése a korona eddigi álláspontjának mellőzésével a népek milliói szemében a dinasztia és uralkodó iránti bizalmat is megrenditeni alkalmas ?

Elnök: Az interpellácziót kiadatik a belügyminiszter urnak.

A belügyminiszter kiván felelni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: T. ház! Nem vagyok hajlandó ma a készülő törvényjavaslat tartalmáról nyilatkozni. Nem vagyok hajlandó azért, mert arra semmi szükség nincsen. Legközelebb a ház asztalán lesz a javaslat az alapelvekkel és a részletekkel együtt, és akkor a közvélemény állást foglalhat mellette vagy ellene. Akkor ideje lesz mindenkinek megfontolni a dolgot, és megfontolás után állást foglalni. *(Helyeslés.)* Tehát semmi szükség nincsen ma a nyilatkozásra, és én erre nem vagyok hajlandó még a t. képviselőtársam ugratására sem. *(Élénk helyeslés. Felkiáltások: Ugy van! Ugratás!)*

Egyet mégis ki kell jelentenem; azt, hogy teljesen tévesen okoskodik a t. képviselő ur, a mikor azt mondja, hogy ha pluralitásról volna a javaslatban szó, az ellenkeznék a tett igéretekkel, és érintené a korona prestizsét. Ez utóbbit pláne visszautasitom, mint olyasvalamit, a mit a t. képviselő ur valószinüleg meg sem gondolt, mert, ha meggondolta volna, rájött volna, hogy még az utolsó csirkefogóról sem szabad olyant terjeszteni, és állitani, a mit nem lehet bebizonyitani, még kevésbbé a magyar királyról. Ezt leghatározottabban visszautasitom. Meg is indokolom, miért teljesen képtelen az ilyen vád.

A képviselő ur azt mondja, hogy ellentétben volna egy ilyen javaslat a mi igéretünkkel, mert a trónbeszédben az van: az »általános« választói jog. Hogyha a képviselő ur valaha gondolkozott volna a választói jog problémájáról és erről valaha könyvet olvasott volna, azt látta volna, hogy többes szavazati jog csak ott lehető, a hol általános választói jog van. Az annak egyik kiegészitő része, mondjuk alfaja, mert másutt, a hol nincs általános szavazati jog, azon okok sem forognak fenn, a melyek sok helyütt elfogadhatóvá teszik a szavazati jognak ezt a formáját, a mint hogy Belgiumban — tessék felütni akármelyik tankönyvet — azt fogja látni, hogy általános szavazati jog van. Tehát a trónbeszéd nincs ellentétben egy olyan javaslattal. *(Helyeslés.)*

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy mintegy a király angazsmánjával jönne ellentétbe ez a javaslat és hivatkozik Kristóffy javaslatára. Kérem, az alkotmányjog legelemibb igazságával ellenkezik az, hogy egy kormánynak, akármilyen felelős miniszternek nyilatkozata a koronás királyt kötelezhetné, akkor is, a mikor az a kormány már megbukott. Hogy ha azért, mert a király már hozzájárult egy olyan törvényjavaslat beterjesztéséhez, a mely általános, egyenlő és titkos választójogról szólt: most, ha miniszteriuma esetleg más javaslatot terjesztene be, azt kellene mondania, hogy nem fogadhatom el, mert kötve vagyok, mert más kormánynak, más javaslatát ilyen irányban már szentesitettem: akkor az egész parlamentárizmus tökéletesen lehetetlenné van téve. *(Igaz! Ugy van!)*

Hiszen a parlamentárizmus lényege az, hogy egymással váltakozó rendszerek kormányozzanak, a melyek esetleg homlokegyenes ellentétes politikát folytatnak. Azt, hogy a király valamely törvényjavaslathoz hozzájárul, ugy odaállitani akarni, hogy ez állandó obligója a királynak, hogy aztán valamely más javaslathoz többé hozzá nem járulhat: ilyen elvnek felállitása fejetetejére állitása a parlamentárizmus elvének és az uralkodót abba a fatális helyzetbe hozná, hogy becsületes ember, alkotmányos király nem is lehetne, hanem csak abszolutizmus mellett kormányozhatna, mert ha egyszer egy elvet elfogadott, akkor kötve volna ehhez az elvhez örök időkre.

Azt mondja a képviselő ur, hogy a paktum kötelez. A miniszterelnök ur egy alkalommal igen helyesen mondotta, hogy a paktum hivatalos tényeinkben nyilvánul, nyilvánul a trónbeszédben; a paktum végrehajtása a trónbeszéd. Hát ha a trónbeszédben nem volt más, mint általános választói jog, legyen meggyőződve a képviselő ur, hogy akkor a paktum sem tartalmazott mást.

Kérném, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő urat illeti meg a szólás joga.

Vlád Aurél: T. ház! Nem vagyok abban a helyzetben, hogy a választ tudomásul vehessem, és nem is lehetek, mert bár igaz, hogy a király hozzájárulhat bármilyen tervezethez, mert végre ez olyan abszolut joga, a melynek sértetlenségét magasabb politikai érdekek követelik meg, — ebben feltétlenül igaza van a miniszter urnak — ámde nincs igaza abban, hogy a paktum végrehajtását magában foglaló trónbeszéd, akkor, a mikor nem beszélt arról, hogy ez a választói jog

Digitized by Google

nem lesz egyenlő, azt a lehetőséget, azt a latitüdöt hagyta volna meg a miniszter urnak, hogy a trónbeszéd ellenére egy olyan javaslattal állhasson elő, a mely a pluralitást foglalja magában. Ilyen fontos kérdésekben kétértelmüségnek fenforognia nem szabad, és bocsánatot kérek, sértés volna ugy a kormányra, mint magára a koronára nézve, ha feltételeznők, hogy a királyi trónbeszéd ugy fogalmaztatott meg, hogy ahhoz a kétértelmüségnek még csak a látszata is hozzáférhet.

Hódy Gyula: Nincs kétértelmüség! Ott általános választói jogról van szó!

Vlád Aurél: Én a Kristóffy-féle tervezetet nem azért hoztam fel és nem azért hivatkoztam rá, mintha abból az tünnék ki, hogy tényleg ki volt zárva a pluralitás lehetősége, de igenis annak megerősitése végett, hogy akkor, a mikor a Kristóffy-féle tervezet után a trónbeszédben és a kormányprogrammban felhangzott, hogy általános választói jog lesz, jóhiszemü ember nem hihette máskép a dolgot, mint ugy, hogy a trónbeszéd és a kormány programmja az általános, egyenlő választói jog igéretét foglalja magában.

Azt hiszem, ily fontos kérdésekben a szavakkal játszani nem lehet. Azt hiszem, hogy az ily fontos kérdésekben nagyon is meg kell fontolnunk, hogy mit csinálunk, és abszolute ki kell zárni annak lehetőségét, hogy a közvélemény, a nagy tömegek becsapottaknak érezzék magukat.

T. képviselőház! A mennyiben tényleg jogos alapja lesz a tömegeknek arra, hogy magukat a kormány által, — mert én abszolute nem tételezhetem fel és a legnagyobb sértést követném el a koronával szemben, ha feltételezném, hogy a korona ily veszedelmes játékhoz a beleegyezését megadná — *(Zaj és mozgás.)* mondom, mert veszedelmes játék . . .

Polit Mihály: Nem szabad magyarázni a király szavait! *(Zaj. Derültség.)*

Vlád Aurél: Azt hiszem, nincs senki, a ki kételkednék abban, hogy akkor, a mikor a kormány programmot adott és a királyi trónbeszéd elhangzott, az nem az általános, egyenlő választói jogot értette volna, és a mennyiben eltérnek ettől, akkor, bocsánatot kérek, jóhiszeműleg nem lehet mondani azt, hogy beváltják, a mit akkor igértek. Nem vagyok abban a helyzetben, hogy tudomásul vegyem a t. miniszter ur válaszát azért sem, mert az ily fontos kérdésben, mint a minő az általános választói jog kérdése, talán még sem lehet a közvéleményt annyira negligálni, nem lehet az ily alapvető kérdéseket ugyszólván négy fal közt elintézni.

Hódy Gyula: Megmondott a miniszter mindent. Ennél többet nem lehet!

Vlád Aurél: Nem lehet elzárni a közvéleményt ily fontos kérdésben és azért a véleménynyilvánitástól a választ nem veszem tudomásul.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a belügyminiszter ur válaszát Vlád Aurél képviselő ur interpellációjára tudomásul venni: igen, vagy nem. *(Igen!)* Kérem azokat, a kik tudomásul veszik, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A ház a belügyminiszter ur válaszát tudomásul veszi.

T. ház! A gyorsirói feljegyzések szerint Pető Sándor képviselő ur beszéde közben Szokoly Tamás képviselő ur egy helyütt azt mondotta Pető képviselő ur felé fordulva: Pénzért beszél. Más helyen pedig azt mondta: Hazaáruló! Hazudik, ki vele! *(Zaj.)* Ezekért az imparlamentáris kifejezésekért Szokoly Tamás képviselő urat rendreutasitom.

Most következik Dobroszláv képviselő ur interpellációjának előterjesztése.

Dobroszláv Péter: T. ház! Tisztelettel a t. belügyminiszter urhoz a következő interpellációt intézem: »Miután az Oroszországban dühöngő ázsiai kolera könnyen átterjedhet és behurczolható Magyarországba: megtette-e már a belügyminisztérium a szükséges óvóintézkedéseket?«

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a belügyminiszternek. A belügyminiszter ur kiván szólni.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Legyen szabad egészen röviden csak annyit válaszolnom, hogy igenis ismerjük a veszélyt, szemmel tartjuk, minden lehető óvóintézkedést már elrendeltem, és a mennyiben még valami intézkedés szükséges vagy lehető volna, pótlólag ezt is el fogom rendelni. Méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő urat illeti a szólás joga.

Dobroszláv Péter: A t. miniszter ur válaszát köszönettel tudomásul veszem.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a belügyminiszter ur válaszát tudomásul venni, igen, vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a képviselőház tudomásul veszi a belügyminiszter ur válaszát.

Most a mai ülés jegyzőkönyvét fogjuk hitelesiteni. Kérem a jegyző urat, sziveskedjék a jegyzőkönyvet felolvasni.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa az ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e valakinek észrevétele mai ülésünk most felolvasott jegyzőkönyvére? *(Nincs!)* Ha nincs senkinek észrevétele, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki, és az ülést bezárom.

(Az ülés d. u. 1 óra 55 perczkor végződik.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Kacskovics Géza s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

366. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 november 11-én, szerdán.

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: Elnöki előterjesztések és irományok bemutatása. — A honvédelmi miniszter a honvédség számára szállitott ismétlő puskák költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslatot és több rendbeli jelentést nyujt be. — A belügyminiszter benyujtja a választási törvényjavaslatot. — A miniszterelnök benyujtja a Bosznia és Herczegovina annexiójáról szóló törvényjavaslatot és az állami számszéknek az 1907. évi zárszámadásokra vonatkozó jelentését. — A pénzügyi bizottság előadója benyujtja az 1909. évi államköltségvetésről szóló jelentést. — Az inditvány- és interpellácziókönyvek felolvasása. — Rakovszky Béla interpellácziója a miniszterelnökhöz a külügyi helyzetről. — A miniszter válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Kossuth Ferencz, gr. Apponyi Albert, Darányi Ignácz, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, gr. Zichy Aladár, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Csizmazia Endre fogja vezetni, a javaslatok mellett felszólalókat Raisz Aladár, a javaslatok ellen felszólalókat gr. Thorotzkai Miklós fogja jegyezni.

A mult ülés jegyzőkönyve hitelesitve van.

Jelentem a t. háznak, hogy a szeptember hó 23-iki ülésben nyert felhatalmazásom alapján Ő felsége névünnepe alkalmából a képviselőház szerencsekivánatait tolmácsoltam és hogy a miniszterelnök urtól vett értesités szerint a felséges ur az üdvözlésért legmagasabb köszönetét nyilvánitja.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Fogarassy Zsigmond képviselő levelét, melyben két havi szabadságidő engedélyezését kéri, valamint b. Inkey József képviselő levelét, a melylyel november hó 12-től kezdődő hat havi szabadságidő engedélyezését kéri. Javaslom, hogy a ház a kért szabadságot nevezett képviselőknek megadja. Méltóztatik ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Zaj. Elnök csenget.)* Csendet kérek! *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt elfogadottnak jelentem ki.

Bemutatom Vinkovics Tivadar képviselő beadványát, melylyel a mentelmi jogán esett sérelmét jelenti be.

A házszabályok 188. §-a értelmében e beadvány a mentelmi bizottsághoz utasittatik.

Bemutatom a miniszterelnök átiratait, melyekkel értesit, hogy:

a büntetőtörvények és a bünvádi perrendtartás kiegészitéséről és módositásáról (Irom. 566, 694, 823);

az országgyülési képviselőválasztások feletti biráskodásrol szóló 1899. évi XV. t.-cz. hatályának meghosszabbitásáról (Irom. 909, 912);

a közegészségügy rendezéséről szóló 1876: XVI. t.-cz. II. rész. I. fejezetének módositásáról (Irom. 855, 888);

a birtokrendezést, különösen az urbéri elkülönités, arányositás és tagositást tárgyazó 1836: VI., X., XII., 1840: VII., XXX., XXXI. és 1871: LIII. t.-czikkek módositásáról és kiegészitéséről (Irom. 791, 883);

az országos ügyvédi gyám- és nyugdijintézetről (Irom. 792, 860);

a végrehajtási eljárásról szóló 1881: LX. t.-cz. módositásáról és kiegészitéséről (Irom. 567, 846, 911);

a rudolfsgnadi ármentesitő és belvizlecsapoló társulatnak nyujtandó rendkivüli segélyekről (Irom. 693, 891);

és az állattenyésztés fejlesztéséről (Irom. 893, 894) szóló törvényjavaslatokat ő Felsége szentesitette, s azok mint ezidei XXXVI—XLIII. t.-czikkek az országos törvénytár utján kihirdettettek.

Tudomásul vétetik.

A szeptember hó 23-án nyert felhatalmazásom alapján a szünet alatt érkezett következő

Digitized by Google

meghivásokra nézve intézkedtem a képviselőház képviseletéről:

a belügyminiszter ur értesitette a képviselőházat az ő Felsége névünnepe alkalmából október hó 4-én a budavári koronázó templomban rendezett istentiszteletről, mely alkalommal a képviselőház nevében Rakovszky István alelnök ur vett részt.

Meghivatott a képviselőház az aradi vértanuk emlékezetére Aradon, október hó 6-án rendezett gyászünnepségre. Ez ünnepségen a képviselőház küldöttségileg vett részt s annak vezetője, Thaly Kálmán, a képviselőház koszoruit is elhelyezte a vértanuk szobrán és a vesztőhely emlékoszlopán.

Meghivatott a képviselőház Rudolf trónörökös budapesti szobrának október hó 12-én ő Felsége, a király jelenlétében történt leleplezési ünnepségére. Ez alkalommal a képviselőház küldöttségét személyesen vezettem, és a ház koszoruját is elhelyeztem a szobor talapzatán.

Meghivatott a képviselőház Kossuth Lajos rákospalotai szobrának október hó 18-án történt leleplezésére. A képviselőház küldöttsége élén ez alkalommal Hédervári Lehel országos képviselő ur helyezte el a ház koszoruját.

Ugyancsak október hó 18-án folyt le a képviselőház egykori nagynevü elnöke, Szilágyi Dezső siremlékének felavatása. E kegyeletes ünnepen a képviselőház küldöttsége élén Návay Lajos alelnök ur jelent meg és helyezte el a siron a képviselőház koszoruját.

Meghivatott a képviselőház gr. Károlyi Sándor budapesti szobrának október hó 21-én történt leleplezésére is, mely alkalommal a képviselőház küldöttségét Bernát István képviselő ur vezette és elhelyezte a szobron a képviselőház koszoruját.

Meghivatott a képviselőház a Petőfi-család örök nyugalomra tételének október hó 24-én megtartott gyászünnepélyre is, melyen a képviselőház nevében Rátkay László képviselő ur vett részt, elhelyezve a ház koszoruját.

Meghivatott a képviselőház a szatmármegyei Széchenyi-társulatnak október hó 25-én megtartott nagygyülésére, melyen felhivásom folytán a képviselők közül igen számosan vettek részt.

Meghivatott végül a képviselőház egykori nagynevü elnöke, Ghyczy Kálmán komáromi emléktáblája leleplezésére is, mely ünnepségre a képviselőház küldöttségét Rakovszky István alelnök ur vezette el.

Javaslom, hogy e jelentések jóváhagyólag tudomásul vétessenek. Méltóztatnak hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor e javaslatomat elfogadottnak jelentem ki.

Bemutatom a képviselőház pénztárának az 1907. év II. felére vonatkozó számadását.

Javaslom, hogy megvizsgálás és jelentéstétel végett adassék ki a számvizsgáló bizottságnak. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, elfogadottnak jelentem ki.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratát, melylyel megküldi a közösügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság főrendiházi tagjainak névjegyzékét. Tudomásul szolgál.

Bemutatom Abauj-Torna, Hajdu, Heves és Ung vármegyék közönségének feliratait, a Duna-Tisza csatornának a budapest-szolnoki irányitásban való kiépitése tárgyában.

Minthogy a vizi beruházásokról szóló törvényjavaslatot a vizügyi, közlekedésügyi és pénzügyi bizottságok már letárgyalták és erről szóló jelentéseiket beadták, javaslom, hogy ezen feliratok tétessenek a ház asztalára és annak idején a törvényjavaslattal együttesen nyerjenek elintézést.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, elfogadottnak jelentem ki.

Bemutatom Liptó vármegye közönségének feliratát a földadó kivetésének igazságos megoldása tárgyában.

Minthogy a közadók reformjáról szóló 597—603. számu törvényjavaslatok előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittattak, javaslom, hogy ezen felirat is adassék ki a pénzügyi bizottságnak az illető törvényjavaslattal való együttes tárgyalás czéljából.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, elfogadottnak jelentem ki.

Bemutatom az »Országos ügyvédgyülés« állandó választmányának Moskovitz Iván képviselő által benyujtott kérvényét az ügyvédi rendtartás reformja és a polgári perrendtartás kérdésében hozott határozatai tárgyában.

Mivel e kérvény egyrészt a polgári perrendtartásról szóló törvényjavaslatra vonatkozik, másrészt kiválóan igazságügyi reformok kérdéseivel foglalkozik, javaslom, hogy e kérvény tárgyalás és jelentéstétel végett adassék ki az igazságügyi bizottságnak. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Felkérem Csizmazia Endre jegyző urat, hogy sziveskedjék az időközben beérkezett feliratok és kérvények jegyzékét felolvasni.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Arad-, Bars- (három rendbeli), Békés-, Borsod-, Fejér- (két rendbeli), Gömör-, Kis-Hont- (két rendbeli), Győr-, Heves-, Hont-, Jász-Nagy-Kun-Szolnok-, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun-, Turócz-, Szatmár-, Torontál-, Zala-, Zemplén- és Zólyom vármegyék, továbbá Győr, Hódmezővásárhely, Szabadka, Székesfejérvár és Temesvár városok közönségeinek feliratai a gyermekvédelmi törvény módositása, illetve a szegényügy rendezése tárgyában.

Digitized by Google

Bars-, Békés-, Borsod-, Hajdu-, Heves-, Jász-Nagy-Kun-Szolnok-, Szilágy-, Sopron-, Szolnok-Doboka-, Trencsén-, Torda-Aranyos-, Ung-, Vas-, Veszprém-, Zala- és Zemplén vármegyék, valamint Arad, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Pécs, Sopron és Székesfejérvár városok közönségeinek feliratai az önálló magyar jegybank létesitése érdekében.

Abauj-Torna-, Bars-, Bereg-, Jász-Nagy-Kun-Szolnok-, Liptó-, Szolnok-Doboka, Temes-, Turócz- és Zala vármegyék, valamint Győr és Székesfejérvár városok közönségeinek feliratai az iránt, hogy a választói jog kiterjesztésével a törvényhatósági bizottságok magyar jellege a nemzetiségi vármegyékben is biztosittassék;

Esztergom-, Moson- és Ung vármegyék, valamint Szatmárnémeti város közönségének feliratai a városok részére kölcsönkötvények kibocsátása tárgyában;

Bereg, Győr, Liptó, Sopron, és Trencsén vármegyék közönségének feliratai a serésorbáncz elleni védekezés kötelezővé tétele érdekében;

Bihar, Sopron, Temes és Ung vármegyék továbbá Hódmezővásárhely város közönségének feliratai a gabonanemüek kisüstön való főzésének engedélyezése iránt;

Árva, Győr és Torda-Aranyos vármegyék közönségének feliratai a vármegyei erdészek szolgálati idejének a nyugdijazásnál leendő beszámitása tárgyában;

Győr, Hódmezővásárhely és Pécs városok közönségeinek feliratai a lakás-nyomor enyhitése érdekében;

Borsod és Ung vármegyék közönségének feliratai a harmadik egyetemnek Kassán leendő felállitása iránt;

Bars vármegye és Pancsova város közönségének feliratai a husfogyasztási adóknak a városok részére való átengedése tárgyában;

Bars vármegye közönségének négy rendbeli felirata Árpád fejedelem emlékének szoborban való megörökitése, — április 11. helyett márczius 15-ének törvénybe iktatása, — görög-keleti vallásu magyar nemzeti egyház szervezése — és végül a lóversenyfogadások eltiltása, az osztálysorsjáték eltörlése és a tőzsdei játékok korlátozása érdekében;

Veszprém vármegye közönségének két rendbeli felirata Schmidt József tüzérségi állatorvos részéről a magyarság ellen elkövetett izgatásnak megtorlása és a községi és körjegyzői féláru menetjegy váltására jogositó igazolvány engedélyezése tárgyában;

Abauj-Torna vármegye, továbbá Kecskemét és Sopron városok közönségének felirata a községi gyógyszertárak létesitése érdekében;

Marosvásárhely város közönségének két rendbeli felirata a városi rendőrség államositása, illetve a városok segélyezése iránt;

Liptószentmiklós nagyközség képviselőtestületének és a biharmegyei általános tanitóegyesületnek Simkó József képviselő utján beadott kérvényei az egységes hétosztályu polgári iskola ügyének haladéktalanul való rendezése tárgyában;

Árva vármegye közönségének felirata a korcsmák és pálinkaméréseknek vasár- és ünnepnapokon való zárvatartása érdekében;

Kolozs vármegye közönségének felirata a vármegyei számvevőségek visszaállitása, esetleg a pénzügyi tárczához való áthelyezése iránt;

Szabolcs vármegye közönségének felirata a tüzbiztositással foglalkozó társulatoknak tüzoltási adóval leendő megadóztatása tárgyában;

Ung vármegye közönségének felirata a közép-birtokos osztály védelme érdekében;

Zólyom vármegye közönségének felirata a Magyarországon eddig érvényben volt Lambruschini-féle instrukcziónak továbbra való érvényben tartása iránt;

Sopron város közönségének felirata egy a bortermelők és borkereskedők jogos érdekeit kielégitő bortörvény alkotása tárgyában;

a komáromi ipartestületnek Szász József képviselő utján beadott kérvénye az ipari és kereskedelmi alkalmazottaknak betegség és baleset esetére való biztositásáról szóló 1907 : XIX. t.-czikk revizió alá vétele érdekében;

a magyarországi református lelkészek gyülésének Marjay Péter képviselő utján benyujtott kérvénye a református lelkészek fizetésének rendezése iránt;

a m. kir. dohánybeváltási szakbeli tisztviselőknek Holló Lajos képviselő utján beadott kérvénye fizetési helyzetük javitása tárgyában;

a tordai iparosok önképző köre egyletének Simkó József képviselő által benyujtott kérvénye az uj ipartörvény tervezetének módositása érdekében.

Elnök: Javaslom, hogy mindezen feliratok és kérvények előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

A házszabályok 239. §-a értelmében bemutatom azon inditványok és interpellácziók jegyzékét, melyekre nézve a ház még nem határozott, illetőleg melyekre még felelet nem adatott.

Felkérem gr. Thorotzkai Miklós jegyző urat, hogy ezen inditványok és interpellácziók jegyzékét felolvasni sziveskedjék.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa a függőben lévő inditványok és interpellácziók jegyzékét).*

Elnök: A honvédelmi miniszter ur kiván szólni.

Jekelfalussy Lajos honvédelmi miniszter: T. ház! Van szerencsém egy törvényjavaslatot a magyar királyi honvédség részére . . . *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! Olyan zaj van, hogy nem hallom a honvédelmi miniszter

Digitized by Google

urat. Méltóztassanak helyüket elfoglalni. *(Zaj.)* Kérem a képviselő urakat, foglalják el helyüket, mert különben név szerint fogom megnevezni a nem engedelmeskedő képviselő urakat. *(Zaj.)* Csendet kérek!

Jekelfalussy Lajos honvédelmi miniszter: Van szerencsém törvényjavaslatot előterjeszteni a m. kir. honvédség részére 1904-ben megrendelt és beszállitott ismétlő puskák beszerzéséből felmerült költségek fedezéséről (Irom. 927) és kérem, hogy ezt a törvényjavaslatot a pénzügyi bizottsághoz utasitani méltóztassék.

Ezenkivül van szerencsém a következő jelentéseket benyujtani:

1. a honvéd nevelő- és képzőintézetek állapotáról (Irom. 928);
2. a katonai nevelő- és képzőintézetekről (Irom. 929);
3. a Magyarország területén elhelyezett katonai képzőintézetekben a magyar nyelvü oktatás eredményéről (Irom. 930);
4. a hadmentességi dijalapról (Irom. 931);
5. a honvédmenház állapotáról (Irom. 932);
6. a tiszti áthelyezésekről (Irom. 933); és
7. a lőterek térnagyságáról (Irom. 934).

A legutóbbi jelentés egy ujabb dolog.

Kérem a t. házat, méltóztassék ezeket a véderő bizottsághoz utasitani.

Elnök: Kérem a t. házat, méltóztatik-e a honvédelmi miniszter ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt elfogadottnak jelentem ki és ennek alapján kimondom, hogy ugy a honvédelmi miniszter ur által beterjesztett törvényjavaslat, mint a jelentések kifognak nyomatni, a képviselő urak között szét fognak osztatni és a honvédelmi miniszter urnak törvényjavaslatát a pénzügyi bizottsághoz utasitja előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett, a jelentések pedig a véderő bizottsághoz utasittatnak. *(Zaj.)*

Thaly Kálmán: Igen t. elnök úr, könyörgöm alássan, hogy a jelentések közül egyik, *(Halljuk! Halljuk!)* a hadmentességi dijalapról szóló egyuttal a pénzügyi bizottsághoz is utasittassék, igy van szokásban. *(Helyeslés.)* A többi csak a véderő bizottsághoz utasittatnék.

Elnök: Méltóztatik hozzájárulni? *(Igen.)* Akkor ezzel megtoldom a kimondott határozatot.

A belügyminiszter ur kiván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: T. képviselőház! Van szerencsém . . .

Ivánka Milán: Becsületszó! *(Nagy zaj.)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminister: *(Ivánka Milán felé fordulva.)* Kikérem magamnak az ilyen inszinuációt. *(Nagy zaj. Felkiáltások: Ki kell dobni! Rendre! Rendre! Ki az a pimasz?)*

Ráth Endre: Rendre a pimaszt! Szemtelenség!

Elnök: Nem tudom, ki volt! *(Felkiáltások: Ivánka!)*

Halász Lajos: Pimasz volt! *(Felkiáltások: Ki kell dobni!)* Álljon fel az a pimasz!

Elnök: Csendet kérek. A képviselő urat ezért a kifejezésért rendre utasitom.

Halász Lajos: Jelentkezzék az a pimasz! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Ismételten rendre utasitom Halász Lajos képviselő urat, és ha tovább igy folytatja, kénytelen leszek a házszabályok teljes szigorát alkalmazni. *(Zaj.)*

Azt hallom, hogy a mikor a belügyminiszter ur felszólalt, valaki provokative feléje kiáltotta: Becsületszó! Ez sértő szándékkal történt. Nem tudom ki volt. *(Felkiáltások: Ivánka! Nincs kurázsija! Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Remélem, lesz annyi férfias bátorsága, hogy jelentkezzék. Ki volt?

Ivánka Milán: *(Feláll. Zajos felkiáltások: Ki kell dobni! Áruló!)*

Elnök: Ivánka Milán képviselő urat rendre utasitom. *(Élénk helyeslés. Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: T. képviselőház! Van szerencsém *(Halljuk! Halljuk!)* az országgyülési képviselőválasztásról szóló törvényjavaslatot (Irom. 926) ezennel benyujtani. Ez a javaslat oly fontossággal bir az ország jövőjére, hogy azt hiszem, a t. képviselőház csak természetesnek fogja találni, hogy azt nem egyszerüen szó nélkül nyujtom be, hanem felszólalással akarom megindokolni. *(Élénk helyeslés)*

Nem akarom a törvényjavaslat részleteit most előadni. Hiszen letettem a javaslatot a ház asztalára és mindenki a legrövidebb idő alatt abban a helyzetben lesz, hogy annak tartalmát megismerje és vele szemben állást foglaljon. Csak azért szólalok fel, hogy megindokoljam és előadjam azokat a főelveket, a melyek vezettek e javaslat beadásában.

Maniu Gyula: Gyönyörü elvek!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Nem kérdem az urat; alkalma lesz majd elveit kifejteni, addig várjon. *(Élénk helyeslés.)*

Okfejtésemet oly igazsággal akarom megindítani, a mely, azt hiszem, hogy kétség tárgyát nem képezheti. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, mindenki egyet fog érteni velem abban, hogy a kormányzás, a törvényhozás minőségére döntő befolyást gyakorol a képviselőház minősége. Mindenki el fogja ismerni, hogy ha ideigóráig esetleg nagyobb államférfiaknak sikerül is a parlament nivójánál magasabb tökélynek megfelelő kormányzást és törvényhozást biztositani, állandóan erre számitani nem lehet. Azt hiszem, kétségtelen, hogy az országnak oly törvényhozása, oly kormányzása van, mint a minőt megérdemel az a parlament, a mely azt képviseli. *(Ugy van!)* Másrészt azt hiszem, szintén kétségtelen, hogy az ország jövőjére, életképességére döntő befolyást gyakorol a törvényhozás és a

Digitized by Google

kormányzás minősége. Ez igy van a világ kerekségén mindenütt.

De ha igy van mindenütt, duplán igy van Magyarországon. Ha 40—50 millió magyar ember élne együtt egy tömegben, ha legalább is közgazdaságilag ott állnánk, a hol a nyugati államok, akkor a magyar államférfiaknak is lehetne népszerüség után futni, melléktekinteteknek nagyobb tért engedni. Azonban mindez nincs ugy. Magyarországon azt az államférfiut, a ki ilyen nagy kérdésekben nem kizárólag az állam érdeke által vezetteti magát, tisztességes magyar embernek nem lehet nevezni. *(Élénk helyeslés jobbfelől és a baloldalon. Nagy zaj a a középen)*

Pető Sándor *(közbeszól. Nagy zaj.)*.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: *(Hátrafordul. Szavai a nagy zajban nem hallhatók. Halljuk! Halljuk! Az elnök többször csenget)*

Mezőfi Vilmos: Kérem rendreutasitani a minisztert! *(Folytonos nagy zaj.)* A miniszter ur ugy beszéljen velünk, mint mi ő vele beszélünk. Azt mondta a miniszter, hogy hazudnak! *(Szakadatlan nagy zaj.)*

Elnök: A képviselő urak olyan lármát csapnak a belügyminiszter ur beszéde alatt, hogy én nem hallottam, hogy a belügyminiszter ur mit mondott, ennélfogva nem is utasithatom rendre. Meg fogom nézni a gyorsirói jegyzeteket és ha csakugyan sértő kifejezést használt, akkor a belügyminiszter urat rendre fogom utasitani. *(Helyeslés. Zaj a középen.)* Ha nincsenek csendben a képviselő urak, én itt a tanácskozást nem tudom vezetni. Azzal a kiabálással, közbeszólással ezt a nagy kérdést előbbrevinni és megoldani nem fogjuk. *(Élénk helyeslés.)* Méltóztassanak csendben lenni, mindenkinek lesz bőven alkalmará, hogy ehhez a kérdéshez hozzászólhasson. *(Ugy van! Ugy van!)* Azt megkövetelheti az ország önöktől *(Zaj a középen.)*, hogy akkor, mikor ilyen fontos kérdésről van szó, csendben hallgassák meg a belügyminiszter ur előterjesztését. *(Ugy van! Ugy van! Halljuk! Halljuk! Mozgás a középen. Pető Sándor közbeszól.)* Pető képviselő urat kérem, méltóztassék csendben lenni.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: T. ház! Kötelességem megismételni, megmagyarázni a t. elnök urnak is, hogy mit mondtam. Én azt mondtam, hogy a ki azt állítja, hogy becsületszavamat megszegtem, az hazudik. *(Hosszantartó élénk éljenzés és taps. Nagy zaj a középen. Pető Sándor közbeszól.)*

Elnök: Pető Sándor képviselő urat másodszor figyelmeztetem, hogy csendben legyen. *(Felkiáltások balfelől: Ki kell dobni! Nagy zaj.)* Kérem a képviselő urakat a baloldalon is, hogy méltóztassanak csendben lenni. Senkinek sincs joga, hogy zajongjon, és ha tovább is zajonganak, fel fogom függeszteni az ülést. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: T. képviselőház! Az eddigiekből azt a következtetést vonom le, hogy akkor, a mikor a választási törvényhez nyulunk, csak egy vezérelvünknek szabad lenni: az országos közérdeknek. *(Élénk helyeslés.)*

Vannak sokan, a kik ezzel ellentétben az egyén jogából indulnak ki és azt mondják, hogy mivel minden állampolgár hozzájárul ahhoz, hogy az államot fentartsa, *(Úgy is van! a középen. Zaj.)* ennélfogva mindenkinek van természetes, veleszületett joga a politikai hatalomhoz, a választó joghoz, és azt mondják, tekintettel az egyenlőség elvére, mindenkinek természetes, érinthetlen joga van az egyenlő választójogra. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon és a középen. Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Én ezt tagadom; én azt állitom, hogy annyira az ország jövője, fejlődése, létképessége függ a választói jogtól, hogy a nemzet azon jogával szemben, hogy jó kormányzása, hogy jó törvényhozása legyen, minden egyéni jog eltörpül. *(Élénk helyeslés és taps. Zaj balfelől és a középen.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Merem állitani, hogy az államnak, hogy a nemzetnek, a melynek joga van fiától megkövetelni azt, hogy életét, mindenét a hazáért feláldozza, a melynek joga van, a saját céljai szempontjából, polgárainak jövedelmét mintegy megtizedelni, annak részét a maga számára lefoglalni, feltétlen joga van azt a szervezetet, a melynek életére döntő befolyása van, a melynek ez egyedüli célja, tulajdonképen, úgy megalkotni, a hogy ez ennek a célnak megfelel. *(Élénk helyeslés és taps. Zaj a középen.)*

Pető Sándor: Igy meg lehet indokolni az abszolutizmust is. *(Nagy zaj.)*

Elnök: Pető Sándor képviselő urat ismételten figyelmeztetem, hogy ha tovább folytatja a zajongást, kénytelen leszek kérni a házat, hogy őt a mentelmi bizottsághoz utasitsa. *(Élénk helyeslés. Zaj balfelől. Molnár Jenő közbeszól.)*

Molnár Jenő képviselő urat is figyelmeztetem, hogy ő vele szemben hasonlóképen fogok eljárni. Itt nem bántja a szólásszabadságot senki; én szigoruan a házszabályok szellemében járok el; kicsivel és nagygyal szemben egyaránt; de ugy nem lehet tárgyalni, hogy mindenki a maga szakállára zajongjon. *(Helyeslés. Zaj balfelől. Molnár Jenő közbeszól.)* Molnár képviselő urat másodszor is rendreutasitom.

Molnár Jenő: Itt nincs nagy és kicsi, itt nincs pluralitás! *(Nagy zaj. Hoffmann Ottó közbeszól.)*

Elnök: Hoffmann képviselő urat rendreutasitom. *(Halljuk!)*

Digitized by Google

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: *(Zaj. Szavai nem hallhatók!)* . . . kötelességét igy teljesiteni, azért kap rangot, hatalmat, fizetést, hogy az állam közérdekét szolgálja. Kötelességmulasztást követnék el, ha más szempontból indulnék ki. Ne méltóztassék elfelejteni, hogy mi két örökkévalóság közt csak egy pár perczig uraljuk a nemzet sorsát, hogy nekünk ezen rövidke időben nincs jogunk elharácsolni azt, a mit a multban hosszu küzdelem és szenvedés utján őseink szereztek és reánk hagytak. *(Élénk helyeslés.)*

Ne méltóztassék elfelejteni. . .

Goldis László: A feudalizmus, a hübériség! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: . . . hogy mi kötelezve vagyunk a jövő előfeltételeit biztositani. *(Ugy van!)*

Az sem áll, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a politikai jogok egyenlősége, a választói jog egyenlősége olyan dolog volna, a melylyel szembehelyezkedni nem is lehet. Merem állitani, hogy nincs ország, a hol teljesen egyenlő politikai jogok volnának. Ez egy utópia. Lehet kivánni, lehet mondani, hogy jó volna, ha ugy volna, hanem olyan állam, a hol teljesen egyenlő politikai hatalom és jog volna, nincs. *(Ugy van!)* Legkevésbbé lehet egy monarkikus államban és a hol két kamarai rendszer van, azt mondani, hogy a politikai jogok teljes egyenlősége követelménye a természeti jognak.

A mi pedig magát a választói jogot illeti, merem szintén állitani, — és majd ha időt adnak arra, hogy kifejezzem gondolataimat, annak idején, ha vitatkozunk erről a kérdésről, felveszem a keztyüt — hogy nincs ország a melyben teljesen egyenlő értékü választói joga volna mindenkinek. *(Ugy van! Ugy van!)* Merem állitani, hogy a kerületek egyenlő beosztása következtében mindenütt óriási különbség, még pedig czélzatos különbség van, legtöbbnyire az ország különböző részeinek politikai hatalma és szavazati jogának értéke között.

Pető Sándor: Választás előtt kellett volna mindezt elmondani. *(Nagy zaj!)*

Somogyi Aladár: Majd Petőtől kérünk tanácsot. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Tehát abból indulok ki, hogy a választási törvénynek czélja olyan parlamentet alkotni, a minőre a magyar nemzetnek szükége van. *(Ugy van! Ugy van!)* A kérdés csak az, hogy minő parlamentre van szüksége a magyar államnak. Azt hiszem, kétségbevonhatatlanul szükséges, hogy ebben a parlamentben minden érdek, minden különleges felfogás, még akkor is, ha tulzó, még akkor is ha fanatikus, képviselve legyen és okvetlenül szükséges, hogy minden társadalmi réteg, minden foglalkozás, minden nemzetiség, minden felekezetkülönbség nélkül magáénak nézhesse ezt a parlamentet, mert benne képviselve van. *(Ugy van! Ugy van!)*

Pop Cs. István: De a javaslat kizárja. *(Zaj.)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Ha nem igy volna, ez nagyon káros következményekkel járna, mert a mely osztály a parlamentben képviselve nincs, annak érdekei igen könnyen mellőzhetők. *(Zaj.)*

Kétségtelen, hogy minden parlament azon jelszavak, azon küzdelmek hatása alatt áll, a melyek a saját kebelében lefolynak, mintegy hipnotizálva szokott lenni azon kérdések hatása által, a melyekről napról-napra hall; igen könnyen megfeledkezik, hogy rajta kivül vannak nagy fontosságu, nagy horderejü kérdések, a melyek a nemzet millióit érdeklik. Ha tehát ezek nincsenek képviselve, akkor igen könnyen félszeg irányt vesz a törvényhozás és egyoldalu osztályérdekekből indul ki, bizonyos érdekeket mellőz és ha ezt nem is teszi meg, ha nem is történik ez, akkor is káros, hogyha nagy érdekek nincsenek közvetlen megbizottaik által itt képviselve, mert köztük a bizalom megrendül ezen parlament iránt, s nagyon könnyü azon demagógoknak és izgatóknak a munkája, a kik mindig sokan vannak és nagy számban vannak, könnyü nekik elhitetni ezen tömegekkel, hogy a parlament ellenük kormányoz, hogy annak politikája, politikájának czélja ezen osztályokat nem képviseli és ezen érdekeket megkárositja. *(Élénk helyeslés.)*

Ezért tehát rendkivül szükséges és elkerülhetetlen kelléke egy egészséges összeállitásu parlamentnek az, hogy a társadalom minden rétege, annak minden osztálya képviselve legyen benne. *(Igaz! Ugy van!)* De — és itt különös hangsulylyal emelem ki, hogy ez Magyarországon is igy van — okvetetlenül szükséges az is, hogy a tulsúly, a vezérlő szerep ebben a parlamentben ne a tulzóké legyen, *(Igaz! Ugy van!)* ne azoké, a kik a maguk felfogásának fanatizmusa alatt azt a specziális érdeküket az általános, nagy nemzeti közérdekek fölé helyezik. *(Helyeslés.)* Az az állam, a mely ezt megteszi, az öngyilkosságot követ el, *(Élénk helyeslés.)* az az állam nem érdemli meg, hogy exisztáljon. *(Igaz! Ugy van!)* Az az állam, a mely megengedi, hogy domináló befolyást azon áromlatok és azon felfogások gyakoroljanak a parlamentben, a melyeknek legfőbb végczélja nem az egységes politikai nemzet szolgálata, végczélja nem az állam szolgálatában áll, az a nemzet elveszti létjogosultságát. *(Élénk helyeslés és taps. Folytonos zaj a nemzetiségi padokon.)*

Pop Cs. István *(közbeszól. Zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Goldis László *(közbeszól).*

Ivánka Milán *(közbeszól. Folytonos nagy zaj).*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek, t. képviselőház!

Digitized by Google

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Az a nemzet . . . *(Folytonos zaj.)*

Ivánka Milán *(Felállva közbeszól. Folytonos zaj.)*.

Elnök: *(Csenget.)* Ivánka Milán képviselő urat nyugalomra intem! *(Helyeslés és derültség a baloldalon.)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Az a nemzet . . . *(Zaj.)*

Pop Cs. István *(közbeszól.)*.

Elnök: Pop Cs. István képviselő urat rendreutasitom. *(Helyeslés. Folytonos zaj. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)* Csendet kérek, t. képviselőház!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Az a nemzet, t. képviselőház, tetszhetik a demagógoknak, de létjogosultsággal nem bir. *(Élénk helyeslés. Folytonos zaj a nemzetiségi padokon és a balközépen.)*

Nem azt mondtam, hogy a nemzetiségiek hazafiatlanok, hanem azt mondottam, hogy igenis az államnak kötelessége arról gondoskodni, hogy azok az elemek domináljanak itt, a melyeknek legfőbb végczélja, egyedüli politikai törekvése az összességnek, az egésznek a szolgálata. *(Élénk helyeslés.)* Vannak igen sokan, a kik itt a házban nyiltan is kimondották, — be tudom bizonyitani, azért ne is méltóztassék tagadásba venni, — hogy ők igen jó hazafiak, de első sorban, s mindenek fölött a saját nemzetiségük érdekében akarnak működni.

Ivánka Milán: Önök is! Ez a javaslat is. *(Folytonos zaj.)*

Goldis László *(Közbeszól.)*.

Elnök: Goldis László képviselő urat kérem, ne zavarja a szónokot.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Mi az egységes politikai nemzet érdekeit szolgáljuk *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* és semmi különleges érdeket, és semmi különleges résznek érdekeit.

Ezek után a további kérdés az, hogy ha már ilyennek kell a parlamentnek lennie, milyen legyen az a választói törvény, a mely az ilyen parlament alakulását biztositja. Több uton lehetne ezt a czélt elérni, a jogkiterjesztésnek több nemével. *(Halljuk! Halljuk!)* A politikai helyzet, a mult alakulása azonban előszabta az irányt, a melyben nekünk haladnunk kell.

Goldis László: Visszafelé! *(Zaj.)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Itt rátérek arra, a mit a t. képviselő urak többször felhoztak, hogy mi igéreteinket meg nem tartjuk. Kérem, ez hamis állitás, a melynek alapja nincsen. *(Nagy zaj és felkiáltások a nemzetiségi padokon: Tessék megkérdezni a választókat!)* Tessék megnézni, hogy mindazok, a kik azt akarják ránk fogni, hogy mi kötelezve vagyunk azt a javaslatot beterjeszteni, vagy legalább tartalmilag teljesen azonos javaslatot, mint a melyet az előző kormány kidolgozott . . .

Goldis László: A pluralitást igérték? *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Kristóffy!)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: . . én uraságoktól levetett ruhákat nem szoktam viselni. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon. Nagy zaj a középen. Halljuk! Halljuk!)* Azok, a kik ma azzal támadnak, hogy igéreteinket megszegjük több izben kifogást emeltek ebben a házban, kifogást emeltek népgyüléseken az ellen, hogy ez a kormány nem akarja az egyenlő és nem akarja a titkos szavazati jogot megigérni; tehát igen sokan azon képviselő urak közül, a kik el akarják hitetni a világgal, hogy ők hittek abban, hogy mi kötelezve vagyunk az általános titkos választói jogot javasolni . . .

Mezőfi Vilmos: A nemzeti küzdelem alatt hitték!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: . . . sokan ezen képviselő urak közül tudták, hogy én magamat arra soha sem köteleztem. Olyanra kötelezni soha és semmi körülmények között nem fogom magamat, a mit az országra károsnak tartok. *(Élénk helyeslés és taps a jobb- és a baloldalon.)* Nincsen olyan földi hatalom . . . *(Nagy zaj és felkiáltások a középen: Igérte! Felkiáltások a jobboldalon: A mentelmi bizottsághoz!)* Nincsen olyan földi hatalom, a mely engem bármikor rábirhatott volna és bármikor rá fog szoritani, hogy olyat igérjek, olyanhoz kössem magam, a mit az országra végzetesnek és nagy veszélylyel járónak tartanék. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Csodálatos volna, ha én azoknak az uraknak politikai örökségét vállaltam volna, a kiktől elválaszt ég és föld. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*, elválaszt a politikai gondolkodás . . .

Molnár Jenő: A kereskedelmi szerződéseket átvállalta!

Szilassy Zoltán: Te is ott voltál, te is vállaltad. *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Goldis László: Csináltak volna jobbat, de ne rosszabbat. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Mezőfi Vilmos: Majd felolvassuk a paktumot!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Nagyon természetes, *(Zaj. Elnök csenget.)* hogy azok az urak, a kiknek hangulatot kell feltétlenül csinálni ezen javaslat ellen . . .

Mezőfi Vilmos: Meggyőződésből!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: . . . a kik meggyőződésből küzdenek ezen javaslat ellen és ez nekik — nem bánom — hazafiságból nem tetszik, de a kiknek izgatni kell, a mikor azt látják, hogy ez a javaslat semmi reális érdeket nem sért, mert egyik réteget, egyik osztályt sem zárja ki a parlamentből: akkor rá kellett fogni erre a többségre, hogy megtagadta szavát, mert valamiképen mégis kellett ezt a többséget erőteljesebb támadásban részesiteni, — hiszen különben a ki látja, hogy ebbe a házba be akarják hozni, az nem lesz olyan ügyetlen, hogy

Digitized by Google

a nyitott kapukat a fejével beverje, annyira, hogy véresre verje a fejét. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

A mikor mindenki tudja és látja, hogy e javaslatnak határozott czélja az, hogy az eddig joggal nem birt és bejönni akaró, és ehhez tényleg igénynyel is biró elemek bejőjjenek a parlamentbe, akkor természetes, hogy azt a hangulatot, a melyet önök kivánnak, csakis azzal a ráfogással érhetik el, ha a kormánynak ilyeneket imputálnak. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj a középen. Elnök csenget.)*

Molnár Jenő: Nem áll!

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Fixirozzuk, t. képviselőház, hogy miben állottak a mi kötelezettségeink? *(Halljuk! Halljuk!)* A mi kötelezettségünk, ugy, a mint az a trónbeszédben ki lett fejezve, és a trónbeszéd a paktumnak hivatalos végrehajtása, *(Zaj a középen. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* az volt, hogy mi az általános szavazati joghoz kötöttük magunkat. *(Felkiáltások balfelől: Nem volt pluralitás! Zaj. Elnök csenget.)*

Pluralitás nem volt, de annak ellenkezője sem. Az nem volt a trónbeszédben, mert arra semmi helyen, semminő alkalomkor obligót nem vállaltunk. Az obligót, a melyet vállaltam, vállalni akartam, becsületesen, szóról-szóra beváltottam, ugy, mint minden más obligót. *(Éljenzés a jobb- és a baloldalon.)*

Pop Cs. István: Ezt csak hiszi a miniszter ur! *(Zaj.)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Nemcsak hiszem, de tudom. Annyi eszem csak nekem is van, hogy megitéljem, hogy milyen obligót vállaltam főleg ilyen kardinális kérdésben. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Mezőfi Vilmos: Tessék az utczát megkérdezni! Majd az megmondja! *(Nagy zaj! Elnök csenget.)*

Elnök: Mezőfi Vilmos képviselő urat felkérem, hogy ne tartson itt parallel szónoklatot, ezt tiltja a házszabály!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Mi volt tehát az obligó, t. képviselőház? Az volt, hogy az általános választói jogot behozzuk, és egy még preczizebb obligó, a melyet vállaltam, — és egy perczig sem törekedtem ezt az obligót kijátszani — az volt, hogy ugyanannyinak adjunk választói jogot, mint a mennyinek adott a mult kormányjavaslat. Ennek szóról-szóra eleget tettünk. *(Zaj a középen és a baloldal felső padjain. Elnök csenget.)*

Goldis László: Az uraságtól levetett kabátot mégis felvette! *(Zaj. Elnök csenget. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Ezen javaslatnak alapelve ugyanaz, amennyiben az irni-olvasni tudás az előfeltétel; ugyanannyi szavazója van ennek a javaslatnak, mint volt amannak. *(Zaj a középen. Elnök csenget.)* Ennyi volt felfogásom szerint az obligó. Azért vállalhattam a miniszterséget, hogy a régi javaslatnak a veszélyeit ellensulyozom, és azért vigyáztam kezdettől fogva arra, hogy az »egyenlő« kifejezést sohase mondjuk ki. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Hogy azelőtt nem hangoztattuk nyilvánosan, hogy mi nem mondjuk a trónbeszédben, hogy többes szavazati jogot kivánunk, ez kérem, igen természetes, mert hisz nekünk, mint kormánynak akkor módunkban sem volt megállapitani a törvényjavaslatot. Akkor csak én dolgoztam benne, és csak a mikor én formáltam magamnak végleges véleményt, csak akkor vihettem ezt a minisztertanács elé és csak akkor foglalhatott el végleges álláspontot a minisztertanács. Ennélfogva igen természetes, hogy akkor, a mikor a részletekre vonatkozólag egymással még megállapodásra nem jöttünk, a részletekre vonatkozó nyilatkozatokat nem is tehettünk; hanem mindnyájan egyértelmüleg abban a véleményben voltunk, hogy valamely uton és módon — az ut és mód megtalálása az én feladatom volt — azon kell lennünk, hogy az előbbi javaslat veszélyei ellen megóvjuk az országot. *(Élénk helyeslés.)* Ezért nem vettük be azt a kifejezést hogy: egyenlő.

Egy hang *(a középen):* Háromszáz esztendővel visszataszitották az országot.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: A politikai kötelezettség az volt, hogy 2,600.000 választót kell adni az országnak. Ez a tény *(Zaj.)* vezetett engem a többes szavazati jog megajánlásához. Az a nagy tömege az uj választóknak, a még ki nem próbált elemeknek uralmat, egészen uj korszakot alkotott volna Magyarországon, olyan korszakot, a melyben bizonytalanná vált volna a nemzeti érdekek megóvása. *(Zaj.)* Ilyen ugrást józan államférfiak soha sehol nem csináltak. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget):* Goldis László képviselő urat többszörös közbeszólásaiért rendreutasitom.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Ilyen ugrás a politikai nemzetet egy csapásra teljesen átalakitaná, a politikai hatalmat bizonyos rétegektől egyszerre elvonná és egyszerre egészen más, olyan rétegeknek adná át, a melyek eddig a politikai hatalomból teljesen ki voltak zárva, a melyeknek semmi politikai iskolázottságuk, semmi politikai gyakorlatuk nincsen. Olyan nagyfoku könnyelmüség volna ez, a melytől biztos és nyugodt viszonyok közt élő nemzetek mindenütt és mindig óvakodtak . . .

Goldis László: A függetlenségi párt ennek ellenkezőjét hirdette.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: . . . és a melyet Magyarországon megkoczkáztatni vakmerő játék volna legszentebb kincseinkkel. *(Éljenzés és taps a jobboldalon.)*.

Maniu Gyula: A függetlenségi párt nem tapsol?

Digitized by Google

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Ha mi 1,100.000 választóból álló választóközönség helyébe egyszerre kémillióhat-hétszázezer ilyen választóból álló választóközönséget állítanánk, akkor egészen bizonyos, hogy minden átmenet nélkül politikai tekintetben óriási sulyt nyernének olyan egyének, a kiknek sem vagyonuk, sem müveltségük nincsen, olyan elemek, a melyek épen ennélfogva nem képesek a saját maguk előnyére sem politikai hatalmat gyakorolni. *(Ugy van!)*

Egy hang *(a középen)*: A grófokra kell azt bizni!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Ez a választói törvényjavaslat a lakosság egy hatodát ruházza fel választói joggal. Ugyanez az arány szerepel Angliában is. Már maga ez a tény bizonyitja, hogy mi bizonyos ellensulyok nélkül ezt a nagy lépést nem tehetjük meg. *(Élénk helyeslés.)* Méltóztassék Magyarország viszonyait Anglia viszonyaival összehasonlitani. *(Halljuk! Halljuk!)* Anglia tengertől övezett ország, a melynek területén ellenség századok óta nem volt. Anglia a leggazdagabb, legmüveltebb, legelőrehaladottabb ország; ott maga a munkásság is nagy müveltséggel bir; ott már nagy politikai gyakorlata van a lakosságnak. *(Ugy van!)*

Ezzel szemben Magyarország a legexponáltabb állam Nyugateurópában; Magyarországot folytonosan az ellenség tiporta; mi a helyett, hogy kulturmunkát végeztünk volna, önállóságunkat, szabadságunkat, életünket védtük. *(Ugy van!)* Mi ebben a küzdelemben kimerültünk, elmaradtunk és nem állunk ott, a hol a Nyugat. *(Ugy van!)* Nálunk, eltekintve más hátrányoktól, már ezen oknál fogva sem volna okos oda, a hová az angol fokozatos egymásutánban, egymást követő reformok utján óvatosan ért el, egyszerre ugrani, egy csapásra eljutni akarni; *(Élénk helyeslés.)* a legszükebb választói jogról átugorni a legtágabbra. *(Ugy van!)* Ezt theoretikusok, ideálisták, olyanok, a kik hazájukat nem komolyan, nem szenvedélyesen szeretik, megkisérthetik, *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás a középen.)* de az, a ki érzi felelőssége sulyát, a ki érzi, hogy az ő nevéhez kapcsolódnék majdan Magyarország gyásza: az ezt meg nem teheti. *(Élénk helyeslés és taps.)*

Ezért kellett a pluralitáshoz nyulni. *(Halljuk! Halljuk!)* A pluralitást azonban ugy kellett megalkotnom, hogy az demokratikus alapon álljon; hogy azon alapczélomat, *(Mozgás a középen és balfelől.)* a melyet követnem kell, ne veszélyeztessem; hogy a pluralitás jogával minden osztálybeli élhessen; hogy ne legyen abból egy foglalkozás sem kizárva; hogy ezt a jogot a legszegényebb is, az is, a kinek semmi vagyona, tőkéje nincs; az a munkás is, a ki napi munkájából él, megszerezhesse. *(Helyeslés.)* A pluralitásnak nem az a czélja, hogy egy osztályt, vagy akár egy nemzetiséget kárositson, avagy kizárjon.

Pető Sándor: Hogy a kisebbség tovább uralkodhassék! Ez a czélja! *(Nagy zaj a jobb és baloldalon. Taps a középen. Elnök csenget.)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Az a czélja, hogy az értelem, az intelligenczia, a képesség uralkodjék; *(Élénk helycslés. Halljuk! Halljuk!)* az a czélja, hogy minden osztálynak szine-java nagyobb sulylyal birjon, mint az a része, a mely kisebb kvalitásokkal rendelkezik. *(Élénk helyeslés.)* Ez a czélja. Nem a nemzetiségek ellen van irányitva . . . *(Zaj.)*

Egy hang *(a középen)*: Egy kis őszinteséget kérünk! *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: . . . mert az irni-olvasni tudás megkövetelése csak nincs a nemzetiségek ellen irányitva. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, hogy majd kikérik maguknak a nemzetiségek, és joggal, ha az ő képviselőik, Európa előtt a hol mindig azt szeretik hangoztatni, hogy a nemzetiségek nagy vagyonnal, intelligenczával és természetes erővel birnak és hogy a magyarok csak mesterséges eszközökkel, zsarnoki uton tudják őket legyőzni, most egyszerre Európa előtt azt fogják vallani, hogy a vagyonnak, az intelligenczának és a vezető elemeknek honorálása nem más mint magyar soviniszta politika! *(Tetszés.)*

Hogyha ezzel a bevallással fognak Európa elé lépni, akkor tessék elhinni, hogy elvesztik hitelüket Európa előtt. *(Éljenzés és taps a balés jobboldalon. Közbeszólások a nemzetiségi padokon.)* Most azt mondja az egyik képviselő ur a nemzetiségi csoportból, — fixirozom e kijelentést — hogy a javaslat nem a nemzetiségek ellen van irányitva, hanem a demokráczia ellen. De a vidéken azt mondják, hogy a magyarság erőszakot gyakorol a nemzetiségek ellen, és ennek a törvénynek egyetlen egy czélja van: a nemzetiségeket megtörni, a nemzetiségeket megfosztani természetes jogaiktól. *(Nagy zaj a középen.)* Kérem, méltóztassanak ugyanazt mondani itt, a mit mondanak odakünn. *(Zajos helyeslés. Zaj a középen.)*

Ezekben elmondtam főérveimet a pluralitás mellett, és most még csak egy kérdéssel kivánok foglalkozni, a melynek szintén inkább elvi jelentőséget tulajdonitanak, és ez a szavazás módja. *(Halljuk! Halljuk!)* A mint tudni méltóztatnak, ezen javaslat a nyilvános szavazást fentartja. *(Helyeslés.)* Az én meggyőződésem az, hogy politikai jogokat nyilvánosan kell gyakorolni; az én meggyőződésem az, hogy a választói jog egyuttal választói kötelesség is és azzal az erkölcsi obligóval jár, hogy nyiltan be merje vallani mindenki meggyőződését. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon. Zaj a középen. Pető Sándor közbeszól.)*

Elnök: Pető Sándor képviselő urat kérem, hogy ne zavarja folytonosan a tanácskozás menetét. *(Folytonos zaj és közbeszólások.)*

Digitized by Google

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Azt mondja egy közbeszólás, hogy az egész világ mást mond.

Pető Sándor: Csak Dánia nem! *(Nagy zaj.)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Ugy látom, hogy a t. képviselő urnak nem volt ideje a külföldi törvényekkel részletesen foglalkozni, mert különben belátta volna, hogy a titkosság igen sok törvényben benn van ugyan, mint jelszó, azonban tényleg a legkevesebb országban van a titkosság biztositva. *(Nagy zaj.)*

Pető Sándor: Belgiumban a pluralitás mellett megvan. *(Zaj a szélsőbalon.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek! *(Felkiáltások a jobb- és a baloldalon: Ott tessék csendet kérni!)*

Elnök: Ne méltóztassék az elnökkel feleselni; ezt nem tűröm el.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: A legtöbb országban a szavazás valódi titkossága nincs biztositva. *(Igaz! Ugy van! Jobbfelől.)* Már pedig én azt tartom, hogy ha a törvénykönyvben a szó meg van, akkor annak komoly tartalmat is kell adni, azt végre is kell hajtani. Mondom, a legtöbb országban ez nem történt meg. Bismarck azt mondta egyik nyilatkozatában, hogy ő a német becsületet magasabbra tartja, sem hogy az a titkossághoz folyamodjék. Azt hiszem, hogy a magyar becsület nem áll alatta a németnek és hogy a magyar tradicziókkal jobban egyezik meg a nyilvánosság, mint a titkosság. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk!)* sokan vannak, a kik ettől eltérő nézeten vannak. Én ezeknek csak azt mondom, hogy ne követeljék azt, hogy ezzel a javaslattal egyidejűleg a titkosság behozassék. A ki a titkosságnak hive, az külön hozza fel egyszer a kérdést, elvontan a választói jog kiterjesztésétől. Angliában is igy tettek, ott sem kapcsolták össze a választói jog kiterjesztésével, a mi helyes is, mert egyszerre minden irányban szakitani a multtal: azt könnyelmű emberek teszik, a kik a nemzet, a természet törvényeit nem ismerik, a kik nem tudják, hogy ugrás a természetben nincs, azt teszik azok, a kik a politikát játéknak nézik, *(Zaj a középen.)* hanem meggondolt politikus nem teszi. *(Igaz! Ugy van!)* Ha a választói jog kiterjesztése után még mindig sokan lesznek, a kik azt tartják, hogy a felülről való nyomás képezi a választói jog legnagyobb veszélyét, ha a tapasztalatok igazat fognak adni azoknak, a kik a titkosság ellenségei, akkor módjában lesz a törvényhozásnak külön, novelláris intézkedéssel a titkosságot is megállapitani. De hübelebalázs módjára mindent egyszerre halomra dönteni nem lehet. *(Helyeslés.)*

Pető Sándor *(közbeszól).*

Elnök: Minthogy Pető Sándor képviselő ur folyton és következetesen, többszöri figyelmeztetésem daczára a csendet és rendet zavarta, a belügyminiszter ur beszéde után kérdést fogok intézni a házhoz az iránt, vajjon nem kivánja-e az ügynek a mentelmi bizottsághoz való utasitását. *(Élénk helyeslés és taps a jobb- és a baloldalon. Zaj a középen.)* Csendet kérek!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Eljutottam felszólalásom végére. Javaslatom két álláspontból támadtatott eddig és fog támadtatni ezentul. Az egyik álláspont azt mondja, hogy a javaslat nem elég demokratikus, nem csinálunk elég nagy lépést a jogok kiterjesztése tekintetében.

Goldis László: Egyáltalában nem csinálunk lépést.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: A kik ezt mondják, azoknak az a válaszom, hogy hogyha tényleg ugy áll, hogy nekik van igazuk, akkor ezen könnyű segiteni; hogyha tényleg ugy áll, hogy mi nem megyünk olyan messze, mint azt a szükség megkivánja, könnyű lesz pótolni ezt a hiányt, könnyű lesz azt a pluralitást eltörölni.

Ha igazuk van abban a tekintetben, hogy az annyira sérti a nemzet öntudatát, annyira sérti a jogegyenlőség érzetét, akkor igen könnyű lesz azt eltörölni és annak eltörlése után meg lesz az, a mit kivánnak: az egyenlő és általános választói jog. Ha azonban nem nekik, hanem azoknak lesz igazuk, a kik, mint én és velem sokan, féltik az országot az egyszerre való tulságos, rohamos haladástól, akkor, hogyha messzebb megyünk, mint a hogy azt az érdekek megkivánják, többé ezt visszacsinálni nem lehet! *(Igaz! Ugy van!)* Megfosztani az egyszer megadott jogoktól senkit sem lehet, s akkor menthetlenül jóformán veszve van minden; beteg lesz maga a nemzeti akarat, beteg lesz az a szerv, a mely a gyógyitást vezeti. *(Igaz! Ugy van!)* Ha, mondom, nekik van igazuk, akkor elérhetik azt, a mit akarnak; de ha nekünk van igazunk és nem történik meg az, a mit ma akarunk, akkor azt később helyrehozni és pótolni nem lehet. *(Igaz! Ugy van!)*

Ne feledjék különben azok, a kik ma oly roppant követelők, hogy nem az ő erejük hozta e kérdést napirendre; az ő természetes erejük nem elég nagy arra, hogy ezt is, a mit javaslunk, vagy pláne ennél többet biztositson. Ne feledjék: ha ezt is elvetik, ha segitik azokat, a kiknek ez is sok, hogy megbuktassák a dolgot: akkor igen könnyen megtörténhetik, hogy ennyit sem kapnak. *(Nagy zaj. Felkiáltások a középen: Kik azok?)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Vannak sokan, a kik aggódva néznek e javaslatra, *(Halljuk! Halljuk!)* mert azt tartják, hogy túlságosan nagy lépést jelent. *(Halljuk!)* Azoknak azt mondom: vigyázzanak, ha sikerül megbuktatni ezt a javaslatot, félek tőle, hogy ezzel

Digitized by Google

együtt elvesztenék hitelüket a nép előtt, politikai megbizhatóságukat, és azzal elveszne politikai hatalmuk is. Mi mindnyájan igenis igértük az általános választójogot; ezt be kell váltani; ha nem váltjuk be, akkor mindenesetre oly küzdelem fog megindulni, a melynek végét senkisem tudja megjósolni, *(Mozgás. Halljuk! Halljuk!)* csak azt tudhatjuk róla mindnyájan, hogy az minden erőt, minden figyelmet igénybe fog venni, hogy nagy megrázkódtatásokkal fog járni. Ha pedig elfogadják ezt az alapot, a mely tulajdonkép kompromisszum a két túlzó álláspont között, a melylyel biztositani lehet azt, hogy e házban minden réteg, minden osztály képviselve legyen, képviselve legyen komolyan, — s majd a választókerületek beosztásával feltétlenül biztositani lehet, hogy minden réteg itt jogos sulylyal is birjon — de másrészt nincs veszélyeztetve az, hogy a legfőbb ura e parlamentnek az lesz, az a rétege a nemzetnek, a mely minden tradicziójával, minden érzésével a hazához van fűzve, mely történelmi jellegében a magyar államnak főereje . . . *(Igaz! Ugy van!)*

Mezőfi Vilmos: A Nemzeti kaszinó!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Nem a Nemzeti kaszinó. *(Nagy zaj. Felkiáltások jobbfelől: A Lipótvárosi! A szakszervezetek!)* Ismétlem, ha ez biztositva lesz, akkor mindkét fél eléri azt, a mire valódi igénye van.

Ne felejtse el senki, hogy szavazatával a haza sorsát hosszu időre befolyásolja, *(Igaz! Ugy van!)* ne nézzen senki más tekintetre, mint az ország nagy érdekére. *(Élénk helyeslés és taps.)* Ne feledje el senki soha egy perczig sem azt, hogy ha szavazatával kárt okozott a nemzetnek, soha magáról a felelősséget lemosni nem fogja, *(Igaz! Ugy van!)* hogy akkor a történelem előtt megbélyegezetten fog állani. *(Igaz! Ugy van!)*

Ezek után csak arra kérem a t. házat, méltóztassék egy 31 tagu bizottságot alakitani, a mely javaslatomat tárgyalás alá veszi. *(Hosszantartó, élénk éljenzés és taps.)*

Elnök: Kérdem most már, . . . *(Nagy zaj.)* Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk!)*

Kérdem már most a t. házat: Méltóztatik-e a házszabályok 258. §-a alapján Pető Sándor képviselő ur ügyét a mentelmi bizottsághoz utasittatni *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* azzal, hogy a ház további intézkedése iránt 24 óra alatt javaslatot tegyen? *(Zaj.)* Kérem azokat, a kik a mentelmi bizottsághoz kivánják utasitani Pető Sándor képviselő ügyét, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A képviselőház Pető Sándor képviselő ur ügyét a mentelmi bizottsághoz utasitja azzal, hogy a ház további intézkedése iránt 24 óra alatt javaslatot tegyen. *(Zaj.)* Csendet kérek! *(Folytonos zaj.)*

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Mezőfi Vilmos képviselő urat illeti a szó.

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! A belügyminiszter ur inditványához vagyok bátor hozzászólani a házszabályok 215. §-ának *c)* pontja alapján.

A házszabályok 125. §-a ezt mondja: »A tanácskozás tárgyainak előkészitése osztályokban vagy bizottságokban történik«. Az én tisztelettel javaslatom és inditványom tehát az, hogy vesse el a képviselőház a belügyminiszternek azt az inditványát, hogy egy 31 tagu külön bizottság tárgyalja ezt a törvényjavaslatot, hanem határozza el, hogy ezt a törvényjavaslatot az osztályokhoz utasitja és az általuk beterjesztendő jelentés alapján fogja tárgyalni a törvényjavaslatot.

Indokolom inditványomat röviden a következőképen:

A házszabályok, a mikor azt rendelik, hogy a törvényjavaslatok előkészitése osztályokban vagy bizottságokban történjék, azzal, hogy a képviselőház tagjait kilencz osztályba sorozták, azt akarták elérni, hogy rendkivül fontos, nagy horderejü törvényjavaslatoknál a képviselőház egyeteme nyilatkozhassék meg az előkészitő munkálatok teljesitésénél. Igaz, hogy az osztályokban való előkészitő munka a mi parlamenti gyakorlatunk szerint eddig alig, vagy csak nagy ritkán történt meg.

Azonban ugy gondolom és meggyőzött erről a belügyminiszter beszéde is, a ki azzal fejezte be szavait, hogy mindenki jól fontolja meg, hogy szavazatával mit támogat, mert messze időkre dönti el az országnak, a hazának, a nemzetnek sorsát, — hogy ha maga a miniszter, maga a kormány és a képviselőháznak minden tagja, ugy hiszem kivétel nélkül, nagy fontosságot tulajdonit ennek a javaslatnak, akkor a házszabályok rendelkezéseinek kell eleget tenni és ezt a törvényjavaslatot az osztályokhoz kell utasitanunk azért, hogy a képviselőház minden tagja már az előkészitő munkálatoknál a maga véleményét, meggyőződését kifejthesse, hogy azután az a törvényjavaslat ide megrostáltan, megfontoltan, alaposan előkészitve jöjjön. De másrészt a plenum munkájának megkönnyitése is parancsolólag követeli, hogy az osztályok előkészitő munkájára bizassék ez a törvényjavaslat, mert ha nem az osztályok előkészitése utján tárgyaljuk ezt a javaslatot, akkor kétségtelen, hogy ebben a képviselőházban hosszas, talán hónapokig tartó vita fog a törvényjavaslat körül kifejlődni. Ha azonban az osztályokban készitjük elő ezt a törvényjavaslatot, a hol minden egyes képviselőnek joga, módja van nemcsak hozzászólni, hanem inditványokat, módositásokat is tenni s azokat, ha helyesek, elfogadtatni, ezzel

Digitized by Google

magának a plenumnak a munkája is megkönnyittetik.

De azért is kérem a t. házat, hogy ezt a törvényjavaslatot feltétlenül az osztályokhoz utasitsa, mert a mostani többség eddigi gyakorlatából azt látom, hogy a kisebbséget a bizottságok munkájából tervszerűen kiszoritja. Már pedig e törvényjavaslatnak olyatén eldöntése, hogy azt nem szabad máskép csak 31, a többséghez tartozó képviselővel letárgyaltatni és előkészittetni, jogosulttá tenné azt a panaszt, hogy ebben a parlamentben a többség és a kormány abszolut hatalommal azt teszi, a mit jónak lát. A 31 tagu bizottságban valószinűleg teljesen a többség tagjai fognak helyet foglalni, . . . *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: . . . és igy a kisebbségnek nem lesz módja, hogy aggályait nézeteit, javaslatait a bizottságban szőnyegre hozza és azoknak elfogadtatását keresztülvigye.

Szükséges, hogy ez a törvényjavaslat az osztályokhoz utasittassék, hogy a képviselőháznak minden egyes tagja e nagyfontosságu javaslatot alaposan megfontolhassa abból a szempontból, hogy valóban áll-e az a frázis, a melylyel a miniszter ur ezt a javaslatot beterjesztette, hogy ez a javaslat szolgál a hazának, az országnak és a nemzetnek; hogy valóban áll-e az, hogy szolgál a demokraciának és hogy vajjon valóban áll-e az, a mit viszont mi állitunk és mondunk, hogy ezzel a javaslattal a kormány megszegte a királyi szó szentségét *(Nagy zaj és mozgás. Felkiáltások jobbfelől: Rendre! Rendre! Folytonos zaj)* . . . és hogy ezzel a javaslattal a kormány elárulja messze évtizedekre az ország fejlődését. *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: a képviselő urat rendreutasitom. *(Élénk helyeslés és zaj.)*

Somogyi Aladár: Hatosokat szedni jobb? Azzal erősödünk? *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: Mindezek előrebocsátása után kérem, hogy a következő inditványt méltóztassanak elfogadni *(olvassa)*: »A képviselőház a belügyminiszter ur törvényjavaslatát a választójogról előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett az osztályokhoz utasitja.« *(Zaj.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kiván szólni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A képviselő ur által felhozott argumentumok arra vonatkoznak, hogy az osztályok által is tárgyaltassék ez a javaslat. Érvelése azonban egyáltalában nem foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy szükséges-e ezt a törvényjavaslatot külön szakbizottsághoz is utasitani?

Igaz, hogy házszabályaink módot nyujtanak arra, hogy a szakbizottságok mellőzésével, egyenesen osztályok által készittessünk elő javaslatokat. Én azonban igen óvom a t. házat attól, hogy ilyen nagyfontosságu javaslat, a mely egész adminisztrációnk és igazságszolgáltatásunk jogkörét is érintő kérdéseket foglal magában, szakbizottsági előterjesztés vagy előkészités nélkül, egyenesen az osztályok által tárgyaltassék. *(Helyeslés.)* Én azt hiszem, hogy a ki a javaslatnak nagy fontossága mellett foglal állást, annak azt is kivánnia kell, hogy az szakszerűen készittessék elő, *(Élénk helyeslés.)* még pedig olyan bizottságban, a melyben a háznak minden árnyalata megfelelően képviselve van. *(Igaz! Ugy van!)* A t. háznak még mindig módjában lesz, ha a szakbizottság már előkészitette ezt a javaslatot, határozni a felett, szükségesnek tartja-e azt, hogy a javaslat az osztályokhoz is utasittassék? Ez bevett szokásunk, én e tekintetben most állást nem foglalok, argumentáczióm csak oda irányul, hogy a szakbizottsághoz való utasitást mellőzhetetlennek tartom és azért ajánlom a t. háznak, hogy a belügyminiszter ur javaslatát, külön szakbizottság kiküldése iránt, elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: T. képviselőház! Én Mezőfi Vilmos képviselő urat csak arra akarom figyelmeztetni, hogy az eddigi szokás szerint a ház rendesen csak akkor határozott a felett, hogy osztályokhoz kivánja-e küldeni a beterjesztett javaslatot avagy nem, hogyha már az illető szakbizottság erre vonatkozólag a jelentését megtette. Nincsen kizárva azonban, hogy e kérdés fölött a ház már most döntsön, csak figyelmeztetem a képviselő urat, hogyha ezt a kérdést most a ház leszavazza, azt nem lehet majd felvetni akkor, a mikor a szakbizottság jelentését megteszi.

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Az elnök ur szives felvilágositása következtében, különösen azért, mert azt méltóztatott mondani, hogy ha most az inditványom leszavaztatik, a mit előre sejtek *(Derültség és folytonos zaj.)* . . .

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselőház!

Mezőfi Vilmos . . abban az esetben ez a kérdés itt többé szóba nem kerülhet. Hogy tehát ne veszitsük el a módot és lehetőséget arra nézve, hogy legalább akkor, a mikor a bizottsági javaslat a ház elé kerül, utasittathassék a törvényjavaslat az osztályokhoz: inditványomat arra az időre tartom fenn és benyujtott inditványomat visszavonom.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a belügyminiszter ur javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A többség elfogadja a belügyminiszter ur javaslatát. Ennélfogva kimondom, hogy a törvényjavaslat ki fog nyomatni a képviselő urak közt szét fog osztatni és annak idején külön harminczegy tagu szakbizottság fog választatni ennek a javaslatnak a tárgyalására. Hogy a szakbizottságot mikor választjuk meg, ez iránt a ház később fog határozni.

Digitized by Google

A miniszterelnök ur kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház: Ő felsége szuverén jogainak Bosznia és Herczegovinára való kiterjesztéséről (Irom. 935) törvényjavaslatot vagyok bátor a t. ház elé terjeszteni, kérve a t. házat, hogy miután e törvényjavaslatnak olyan tárgya van, a mely a megválasztott állandó jellegü szakbizottságok egyikének hatáskörébe sem tartozik, méltóztassék ezen javaslat előkészitésére egy 21 tagu külön bizottságot választani és a törvényjavaslatot ezen megválasztandó bizottsághoz utasitani.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a miniszterelnök ur javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor ennek alapján kijelentem, hogy a törvényjavaslat ki fog nyomatni, a képviselő urak közt szét fog osztatni és annak idején 21 tagu bizottság fog kiküldetni a törvényjavaslat előzetes tárgyalása és jelentéstétel czéljából. Hogy ez a 21 tagu bizottság mikor fog megválasztatni, azt a képviselőház később fogja elhatározni. *(Helyeslés.)*

Hoitsy Pál, a pénzügyi bizottság előadója kiván a háznak jelentést tenni.

Hoitsy Pál: T. képviselőház! Van szerencsém benyujtani a pénzügyi bizottság általános jelentését az 1909. évre szóló állami költségvetés (Irom. 936—944) tárgyában. Kérem, méltóztassék azt kinyomatni, szétosztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tüzetni.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az előadó ur javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a jelentés ki fog nyomatni, a képviselő urak közt szét fog osztatni és annak idején az osztályok mellőzésével fog napirendre tűzetni.

A miniszterelnök ur kiván szólani.

Wekerle Sándor miniszterelnök: Az állami számvevőszéknek az 1907. zárszámadásokra vonatkozó előterjesztését és az összes zárszámadásokat (Irom. 685—687, 841) voltam bátor a ház asztalára letenni, kérve a t. házat, hogy miután ki vannak nyomatva, azokat szétosztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a zárszámadási bizottsághoz méltóztassék utasitani.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a miniszterelnök ur javaslatát elfogadni, igen, vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a ház a javaslatot elfogadja és ehhez képest kimondom, hogy a jelentés szét fog osztatni és a zárszámadási bizottsághoz utasittatik, tárgyalás és jelentéstétel végett.

Következik az inditvány és interpellációskönyvek felolvasása.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: Tisztelettel jelentem, hogy az inditványkönyvbe ujabb bejegyzés nincsen. Az interpellációskönyvbe azonban Rakovszky Béla képviselő ur jegyzett be interpellációt a külügyi helyzetről a miniszterelnök urhoz.

Elnök: Javaslom a t. háznak, hogy az interpellációra a következő ülés idejének és napirendjének megállapitása után térjünk át. Méltóztatik ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor bátor leszek most már a következő ülés napirendjére nézve javaslatot tenni a t. háznak.

A folyó évi szeptember 23-án hozott határozat alapján javaslom a t. háznak, hogy legközelebbi ülését holnap, csütörtökön, november hó 12-én d. e. 10 órakor tartsa és ezen ülés napirendje legyen: 1. elnöki előterjesztések és irományok bemutatása; 2. az igazságügyminiszter XX. törvényjavaslata a csekkről; 3. az igazságügyminiszter törvényjavaslata a kereskedelmi üzlet átruházásáról; 4. a földmivelésügyi miniszter törvényjavaslata a vizi beruházásokról; 5. a belügyminiszter törvényjavaslata a kivándorlásról; és végül ha mindezekkel végezne a ház, 6. a tárgyalásra kész kérvényeknek 61., 62., 63. és 64-ik sorjegyzéke.

Méltóztatnak ezen napirendi javaslatomhoz hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)*

Farkasházy Zsigmond: A napirendjavaslathoz vagyok bátor hozzászólni.

Elnök: Tessék!

Farkasházy Zsigmond: T. képviselőház! A képviselőház üléseit hosszabb ideig szüneteltette olyan időben, a mikor más államok . . .

Elnök: Ez semmi összefüggésben sincs a holnapi ülés napirendjének megállapitásával. *(Ugy van! Ugy van!)*

Farkasházy Zsigmond: Sajnálkozásomat fejezem ki e felett, és bátor vagyok a t. ház figyelmét felhivni arra, hogy az elmult idő alatt, a mikor a t. ház üléseket nem tartott, olyan dolgok merültek fel a melyek az országot sürgősen és fontos szempontokból érdeklik. Ezek közül csak egyre bátorkodom utalni: arra a sulyos közjogi sérelemre, a mely az országot érte akkor, a mikor az osztrák császár 60 éves jubileumának megünneplése alkalmából... *(Nagy zaj. Felkiáltások: Nem tartozik a tárgyhoz!)*

Elnök: Ez semmiféle összefüggésben nincs a holnapi ülés napirendjének megállapitásával! Ha a képviselő ur igy folytatja, megvonom a szót a képviselő urtól! Tessék a napirend megállapitásához szólni!

Farkasházy Zsigmond: Konstatálom, t. ház, hogy már az első ülésen ismétlődik az a sajnálatos jelenség, hogy annyi szómegvonás történik a magyar parlamentben . . .

Elnök: Rendreutasitom a képviselő urat és ha igy folytatja, kérni fogom a t. házat, hogy a mentelmi bizottsághoz utasitsa. *(Élénk helyeslés.)*

Farkasházy Zsigmond: Koczkáztatva azt, hogy a szó megvonassék, kénytelen vagyok megmaradni a tárgynál, annál is inkább, mert inditványozni akarom, hogy az a kérdés, a melyet felvetettem és a mely inditvány alak-

Digitized by Google

jában a ház előtt fekszik, a holnapi ülés napirendjére kitűzessék.

Méltóztatnak emlékezni, hogy az egész országban, pártkülönbség nélkül, óriási felháborodást és méltatlankodást keltett, hogy az osztrák császár 60 éves jubileumának megünneplése alkalmából magyar tisztviselők keresztekkel lettek kitüntetve és a magyar hivatalos lapban egy osztrák császári pátens jelent meg, a mely a magyar tisztviselőket arra kötelezi és arra kényszeriti, hogy osztrák szinekben pompázó kereszteket viseljenek abból az alkalomból, hogy az osztrák császár 60 éves jubileumát ünnepeli. Remélem, hogy az inditvány tárgyalása alkalmából módunkban lesz rámutatni arra, hogy mennyire törvénytelen ez az intézkedés.

Elnök: Érdemileg ne méltóztassék az inditványt bonczolgatni! Ahhoz most nincs joga a képviselő urnak! A képviselő ur kérheti, hogy ez az inditvány kitűzessék a holnapi ülés napirendjére, de bonczolgatni magát a kérdést, csak abban az ülésben lesz joga, a mely ülés napirendjére a ház az inditvány indokolását kitűzte.

Farkasházy Zsigmond: Miután nem tudom kifejteni és kellőképen indokolni ezt a fontos javaslatot az ország közjoga szempontjából, ennélfogva egyszerűen kénytelen vagyok arra szoritkozni, mert a kötött marsruta erre szorit, hogy kérjem a t. házat, méltóztassék a holnapi ülés napirendjére kitűzni ezen már réges régen beadott inditványt indokolásra.

Elnök: A képviselő ur megint olyan szinben akarja feltüntetni az elnököt, mintha őt a szólásszabadságban a házszabály ellenére korlátozni kivánná. A mit én mondottam, azt nem én, hanem a házszabályok irják elő *(Igaz! Ugy van!)* és annak a rendelkezéseit figyelmen kivül hagyni még Farkasházy Zsigmond képviselő ur sincs jogositva.

A mi az inditványnak indokolásra való kitűzését illeti, ezt a képviselő urak rendesen az elnökkel szokták előzetesen megbeszélni. A képviselő ur ezt nem tette. Most holnapra kivánja kitűzetni az inditványt indokolásra. Én arra kérem a t. házat, hogy a holnapután megtartandó ülés legelejére tűzessék az ki. Méltóztatnak ebbe belenyugodni? *(Helyeslés.)*

Farkasházy Zsigmond: Hozzájárulok.

Elnök: Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e napirendi javaslatomhoz hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a napirendet javaslatom értelmében elfogadottnak és megállapitottnak jelentem ki.

Kérdem már most a t. házat, méltóztatik-e indokolás végett a holnaputáni ülés napirendjére Babocsay Sándor képviselő urnak és társainak inditványát kitűzni?

Hédervári Lehel: Holnap fogjuk ezt eldönteni!

Elnök: Nem lehet, tessék a házszabályokat elolvasni. A házszabályoknak 197. §-a ezt mondja. *(Olvassa)*: »A ház az inditványnak indokolás végetti felvételére az elnök javaslatára minden vita nélkül egyszeri szavazással időt határoz.« Itt tehát vitának nincsen helye. A képviselő urral előzetesen nem beszéltem meg a dolgot, ezért nem tettem javaslatot, de most, miután ez szorgalmaztatott, kötelességszerűen azt inditványozom, hogy Babocsay képviselő urnak és társainak inditványa indokolás végett tűzessék ki a holnapután, pénteken, e hó 13-án tartandó ülés legelejére.

Méltóztatnak ezt elfogadni? Kérem azokat, a kik az elnök javaslatához hozzájárulnak, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A képviselőház az elnök javaslatát elfogadta.

Mielőtt az interpelláczióra áttérnénk, kérem még a képviselőházat, méltóztassék a Pető Sándor képviselő urra vonatkozólag hozott határozatot hitelesiteni. Kérem Csizmazia Endre képviselő urat, sziveskedjék a jegyzőkönyvnek erre vonatkozó részét felolvasni.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvnek erre vonatkozó részét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, hogy van-e valakinek mai ülésünk jegyzőkönyvének ezen része ellen kifogása? *(Nincs!)* Ha senkinek sincs kifogása, akkor a jegyzőkönyv ezen részét hitelesitettnek jelentem ki.

Áttérünk az interpellácziókra. Következik Rakovszky Béla képviselő ur interpellácziója. *(Halljuk! Halljuk!)*

Rakovszky Béla: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A közös ügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság október 20-iki ülésén elmondott beszédemben felemlitettem, hogy Szerbia és Montenegro a berlini szerződés alapján a területbeli kiegészitésnek azon mértékében részesült, a mely az én felfogásom szerint maximumát kell, hogy képezze annak, a mit remélhetett és a mi elérhető volt. *(Ugy van!)* Ezzel kapcsolatosan egész felületesen érintettem Szerbiának monarchiánkkal szemben tanusitott provokáló magatartását. *(Ugy van! jobbfelől)* Azóta egy hónap telt el. Ezen idő alatt a szerb nép nemcsak, hogy észre nem tért, hanem fokozódott mértékben folytatta kihivó magaviseletét. *(Ugy van!)*

Csak természetes, hogy monarchiánk nagyhatalmi állásának és méltóságának megfelelőnek tartottam azt, hogy a politikailag éretlen *(Ugy van! Ugy van!)* és az állami rend fentartására alkalmatlannak bizonyult Szerbia magaviseletét *(Halljuk! Halljuk!)* bizonyos nagylelkű elnézéssel itéljük meg és provokáló magatartásának semmiféle jelentőséget ne tulajdonitsunk. *(Helyeslés.)* Ha azonban azt látjuk, hogy az amugy is lázas szerb fantáziát még az előkelő angol

Digitized by Google

hirlapok is felizgatják, hogy ezen előkelő angol hirlapok monarchiánk ellen oly ellenséges hangulattal irnak, hogy Szerbiát ellenünk felbujtják és háborura felbátoritják és ha azt látjuk, hogy ezen angol lapoknak ellenségeskedése velünk szemben már annyira ment, hogy egyesek még Oroszországot is ellenünk felbujtani igyekeznek, *(Ugy van!)* és még Oroszországot is arra igyekeznek rábirni, hogy az u. n. szerb érdekeket felkarolja, hogy Oroszországot abban az esetben, hogyha ezeket az érdekeket magáévá tenné, Angliának támogatásáról is biztositják: akkor nézetem szerint Szerbia provokáló magaviseletével szemben a nagylelkü és méltóságteljes, nyugodt szemlélő álláspontját alig fogjuk már megőrizhetni. *(Élénk helyeslés.)*

Ezen általunk eddig elfoglalt állásponton különösen akkor nem fogunk megmaradni, hogyha tudjuk, hogy Szerbia részére csak a napokban szállitottak a partra Szalonikiben 180 gyorstüzelő ágyut; hogyha tudjuk, hogy a szerb kormány Belgiumban 90.000 löveget rendelt meg; . . .

Szmrecsányi György: Ki adja a pénzt? *(Mozgás.)*

Rakovszky Béla . . . . hogyha továbbá tudjuk, hogy Szerbia katonai küldöttséget küldött ki Oroszországba azzal a megbizással, hogy ott a tüzérségi szolgálatra alkalmas 8000 lovat vásároljon; ha azt látjuk, hogy czáfolat nélkül maradt az a hir, hogy belgrádi követségünk ügyirattára a német követségre helyeztetett át, a mi csak annyit bizonyit, hogy külkormányzatunk felfogása szerint *(Halljuk! Halljuk!)* a viszonyok oda fejlődtek Belgrádban, hogy követségünk palotájának sérthetetlenségét a külügyminiszterium többé biztositva nem látja. Magánuton értesültem arról, hogy Belgrádban osztrák és magyar állampolgárok üldözéseknek vannak kitéve, és hogy a szerb kormány mindent elkövet, hogy hadseregét mentől előbb hadilábra állitsa, és hogy a szerb csapatok már a határszélen csapatoznak.

Muzsa Gyula: Brecskánál!

Rakovszky Béla: No, ha eddigi álláspontunkat Szerbiával szemben helyeseltük, meg kellene ezen álláspontunkat változtatni akkor, ha azt látjuk, hogy a szerb trónörökös pétervári utjának politikai eredményéről oly ellentétes hirek keringenek, a melyek alkalmasak arra, hogy a közhangulatot nyugtalanitsák és már azért is felvilágositásra szorul a dolog, mert a szerb trónörökös t. i. azt állitja *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*, hogy pétervári mérvadó politikai körök arról biztositották volna, hogy Oroszország Szerbia érdekeit fel fogja karolni és mindenesetre meg fogja védeni. Remélem és elvárom külügyi kormányzatunktól, hogy nem fogja elismerni soha Szerbiának azon érdekeit, a melyek bár a legcsekélyebb területi gyarapodásra irányulnának.

Nagyon különös benyomást kell hogy tegyen reánk azon körülmény, hogy az autokratikus Oroszország, mely az anarchiát még saját házából sem tudja kiüldözni, barátkozik Szerbiával, agitál érdekében és támogatását igéri azoknak a szerbeknek, a kik meg nem elégedve a királygyilkossággal, Nastić-nak eddig czáfolat nélkül maradt állitása szerint, szerb állami gyárakban bombákat készitenek és szerb állami közegek közvetitésével ezeket a bombákat a szomszéd államok területén helyezik el, hogy ott merényleteket kövessenek el. Ezen Szerbiának csak egy érdeke lehet, és ez az, hogy igyekezzék mentől előbb az ország határain belül meghonositani azon konszolidált állapotokat, a melyek mellett Szerbia lakossága idővel a czivilizált népek sorába léphet elő.

Szerbiának mindenekelőtt az áll érdekében, hogy határain belül szerényen meghuzza magát és mentől nagyobb csendben élje napjait, ugy hogy Szerbiának még a hire se jusson a világba, hogy a feledékenység árnyékában moshassa le azt a szégyenfoltot, a melylyel ezen század elején a belgrádi konakban elkövetett király-orgyilkosság által a szerb nemzetnek nevét megbecstelenitette. *(Zaj a középen.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Rakovszky Béla: De nem kevésbbé csodálatos az, hogy ugyanaz az Anglia, a mely épen a szerb király-orgyilkosság feletti természetes felháborodásában huzamosabb időn át Szerbiában még követséget sem tartott, ügyvédévé és legmelegebb szószólójává vált Szerbiának ugyanabban a perczben, a melyben Szerbia monarchiánk ellen ellenséges álláspontra helyezkedett és a mikor monarchiánkat magaviseletével folytonosan kihivja.

T. képviselőház! Felmerül az a kérdés, vajjon meddig fogja monarchiánk még tűrhetni Szerbia provokáló magaviseletét? Felmerül az a kérdés, hogy meddig fogja monarchiánk tűrni, hogy Belgrádban, a mely várost tőlünk csak egy folyó választja el, a mely várossal hazánkat egy hid köti össze, oly állapotok uralkodjanak, a melyek miatt követségünknek sértetlensége olyan módon van veszélyeztetve, hogy — a mi, mint már emlitém, még meg nem czáfoltatott — követségünk irattára más követségi épületbe helyeztetett el. Az a kérdés, t. képviselőház, nem tanácsos-e Szerbia magaviseletével szemben nem megvárni azt az időt, a mikor Szerbia hadilábra fogja állitani egész hadseregét . . .

Muzsa Gyula: Ez sohasem fog bekövetkezni!

Rakovszky Béla: . . . midőn mi most ugyanazt a czélt elérhetjük sokkal csekélyebb áldozatok árán és gyorsabban állithatjuk helyre a rendet Szerbiában, térithetjük észre a szerb népet és éreztethetjük vele a monarchiának fenyitő kezét. Kormányunk kell hogy tisztában legyen az iránt, hogy abban az esetben, ha

Digitized by Google

Szerbia minket tovább provokálna, s ez által megfenyitésére kényszeritene, milyen álláspontot foglalna el ezzel szemben Oroszország és minden eshetőséget számitva, mit várhatunk egy ilyen esetben német és olasz szövetséges társainktól?

Minthogy nem fogadható el és csak nagyon nehezen hihető el az, hogy Szerbia a hatalmas oszták-magyar monarchiát ilyen vakmerő módon merészelte volna kihivni, ha külföldről nem nyer bizonyos igéreteket, biztositékokat, természetes, hogy minket nagyon érdekelne az, vajjon az angol sajtóban azon ellenséges támadások, a melyek a monarchia ellen intéztetnek, visszhangoztatják-e mérvadó hivatalos köröknek hangulatát.

Tisztában lesz mindenesetre kormányunk az iránt, hogy abban az esetben, ha a mint az az én nézetem szerint már elkerülhetetlennek látszik, Szerbia megfenyitésére el kellene magunkat határoznunk, Oroszország hajlandó lenne-e az ily eljárásunknak következményeiért kizárólagosan Szerbiát felelőssé tenni, Szerbiát ez esetben teljesen magára hagyni? *(Helyeslés jobbfelől.)*

Az utóbbi napokban még egy hir kapott szárnyra: Konstantinápolyban megjelenő lapok, t. i. azt állitották, hogy midőn monarchiánk a török kormánynyal Bosznia-Herczegovina annektálása dolgában tárgyalt volna, a tárgyalások kezdetleges stádiumában nyilatkozatot tett volna az iránt, hogy esetleg a török államadósságnak egy részét kárpótlás fejében hajlandó átvenni és a tárgyalás későbbi stádiumában ezt az igéretet vissza szitta volna. Minthogy a legközelebbi jövő kialakulása e körülmények mibenvoltától függ, bátor vagyok a t. miniszterelnök urhoz a következő interpellácziót intézni. *(Halljuk! Halljuk! olvassa):*

I. Igaz-e, hogy Belgrádban a viszonyok odaalakultak, hogy az ottani követségünk irattárát a biztonság kedvéért a német követségen kellett elhelyezni?

II. Van-e a miniszterelnöknek tudomása arról, hogy Szerbia mindent elkövet, hogy hadseregét mentől előbb harczképes állapotba hozza, hetek óta fegyverkezik, mozgósit? Nem tartja-e czélszerűnek, hogy Szerbia a legkomolyabban arra figyelmeztettessék, hogy ha legrövidebb időn belül a monarchiánk elleni tüntetéseknek véget nem vet, ha további fegyverkezését és egyéb ellenséges intézkedéseit be nem szünteti, minket arra fog kényszeriteni, hogy mi is teljesen azonos, sőt erélyesebb lépésekre határozzuk el magunkat, a melyekért a felelősség egyedül Szerbiára fog háramlani?

Megfelel-e a valóságnak, hogy Oroszország a szerb trónörököst arról biztositotta volna, hogy Szerbia érdekeit képviselni és támogatni fogja?

IV. Miután mi Bosznia és Herczegovina annektálásával Szerbiát semmiféleképen nem kárositottuk, annak érdekeit nem érintettük, mily természetűek lehetnek a miniszterelnök felfogása szerint Szerbiának azon érdekei, melyeket Oroszország akár a tervezett konferenczia előtt, akár annak tartama alatt, vagy azután velünk szemben megvédhetne?

V. Adhat-e a miniszterelnök felvilágositást az iránt, vajjon az angol sajtónak ellenünk intézett azon ellenséges támadásai, melyekkel Szerbia és Oroszország is ellenünk felbujtatik, háborura felbátorittatik, a mérvadó angol körök felfogásának megfelelnek-e, vagy sem?

VI. Abban az esetben, ha Szerbia minket hatalmi eszközök felhasználására provokálna, mily álláspontot foglalna el Oroszország és ezen eshetőséget szem előtt tartva, mit várhatunk ily esetben német és olasz szövetségeseinktől?

VII. Igaz-e, hogy külkormányzatunk a Portával a Boszniára vonatkozó tárgyalások kezdetleges stádiumában a török államadósságok bizonyos hányadának elvállalására vállalkozott volna, és hogy ezen ajánlatot a tárgyalások folyamában visszaszitta volna? *(Helyeslések jobbfelől.)*

Elnök: Az interpellácziót kiadatik a miniszterelnök urnak. A miniszterelnök ur kiván szólni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! A mennyiben a felvetett kérdések némelyikében és a külügyeink jelen állapotában több irányu tárgyalások vannak folyamatban, a t. képviselő ur interpellácziójára röviden csak részben válaszolhatok.

Nem tehetek le a reményről, hogy az az indeczens és fenyegető magatartás, a mely Szerbiában ellenünk megnyilvánul, józanabb és normálisabb felfogásnak fog tért engedni. *(Mozgás.)* Mindent elkövetünk arra nézve, hogy készenlétben levő hatalmi erőnket Szerbia irányában ne kelljen érvényesitenünk, *(Helyeslés.)* és hogy Szerbiát a veszélyekre és békés magatartásra figyelmeztessük, és e tekintetben el merem mondani, hogy nem csak szövetségeseinknek, de minden hatalomnak támogatására számithatunk. *(Élénk helyeslés.)* Épen azért mellőzendőnek tartom, hogy e kérdésekkel most részleteiben és messzebbmenőleg foglalkozzunk.

A t. képviselő urnak hozzám intézett kérdései közül azonban kettőre mégis válaszolni kivánok. *(Halljuk! Halljuk!)* Először is, hogy Szerbia micsoda követeléseket és igényeket támaszt és hogy ezekkel szemben mily álláspontot foglalunk el, arra nem nyilatkozhatunk, mert Szerbiának igényei tudtommal formulázva nincsenek és előttem ismeretlenek.

A mi a másik kérdést illeti, hogy a török államadósság egy részének átvállalása iránt mi tettünk-e igéreteket, vagy tárgyalásokba bocsát-

Digitized by Google

koztunk-e, erre nézve megjegyzésem csak az, hogy akkor, mikor mi a tartományokat megszállottuk, Törökországnak helyzetén könnyítettünk, mert azon nagy áldozatokat vállaltuk magunkra, melyeket különben a török birodalomnak kellett volna ugy saját konszolidációja, mint a békés viszonyok érdekében hozni. A mostani — hogy ugy fejezzem ki magamat — annexió által pedig Törökország pénzügyi helyzetét nem alteráltuk és ezen okokból kezdettől fogva kizártnak tartottuk és kizártnak tartjuk most is, hogy államadósság vagy más kötelezettségek elvállalása iránt bárminemű kötelezettségekbe bocsátkozzunk. *(Helyeslés.)*

Kérem a t. házat, hogy válaszomat tudomásul venni méltóztassék. *(Élénk helyeslés).*

Elnök: Az interpelláló képviselő urat illeti a szó.

Rakovszky Béla: T. ház! Teljesen méltányolom azokat az indokokat, melyeket a miniszterelnök ur felhozott, és a melyeknél fogva a kérdések egész komplexumára ezidőszerint nem válaszolhat. A választ tudomásul veszem. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a miniszterelnök ur válaszát Rakovszky Béla interpellációjára tudomásul venni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a válasz tudomásul vétetik.

Az ülést bezárom.

(Az ülés d. u. 12 óra 25 perczkor végződik.)

Hitelesitették:

Kacskovics Géza s. k. *Simkó József s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

367. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 november 12-én, csütörtökön,

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A földmivelésügyi miniszter törvényjavaslatot nyujt be a borhamisitás tilalmazásáról. — Az igazságügyminiszter törvényjavaslatot nyujt be a magyar főudvarnagyi bíróság felállításáról. — Bizottsági jelentések előterjesztése. — A csekkről, a kereskedelmi üzlet átruházásáról, a vizi beruházásokról és a kivándorlásról szóló törvényjavaslatok tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Darányi Ignácz, Günther Antal, Josipovich Géza miniszterek, Kvassay Jenő miniszteri tanácsos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Csizmazia Endre fogja vezetni, a javaslatok mellett felszólalókat Raisz Aladár, a javaslatok ellen felszólalókat gr. Thorotzkai Miklós fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvének még nem hitelesitett részét. Kérem Csizmazia Endre jegyző urat, sziveskedjék a mult ülés jegyzőkönyvének még nem hitelesitett részét felolvasni.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa az 1908. november 11-én tartott ülés jegyzőkönyvének még nem hitelesitett részét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, hogy a mult ülés jegyzőkönyvének most felolvasott része ellen van-e valakinek észrevétele, igen vagy nem? *(Nincs!)* Ha nincsen senkinek észrevétele, akkor a jegyzőkönyv ezen részét hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a magyarországi községi és körjegyzők országos központi egyesületének Hellebronth Géza képviselő utján beadott kérvényét, az egyenes adók reformja tárgyában.

Minthogy a közadók reformjáról szóló 597—603. számu törvényjavaslatok előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittattak, javaslom, hogy ezen kérvény is adassék ki a pénzügyi bizottságnak az illető törvényjavaslattal való együttes tárgyalás czéljából.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor elfogadottnak jelentem ki.

Bemutatom Abauj-Torna vármegye közönségének kétrendbeli feliratát a korcsmai zárórának vasár- és ünnepnapokon való korlátozása és az önálló magyar nemzeti jegybank felállitása érdekében,

Trencsén vármegye közönségének kétrendbeli feliratát a városok részére kölcsön-kötvény kibocsátása, illetve a magyar középbirtokos-osztály érdekeinek védelme tárgyában,

Szolnok-Doboka és Ung vármegyék közönségének feliratait a gyermekvédelmi törvény módositása tárgyában,

a nagybecskereki állami elemi iskolák tantestületének Várady Imre képviselő utján beadott kérvényét a lakbérügy rendezése iránt.

Javaslom, hogy mindezen feliratok és kérvények előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! Van szerencsém benyujtani egy törvényjavaslatot indokolásával együtt a borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalomba hozatalának tilalmazásáról. (Irom. 916). *(Élénk helyeslés.)* Kérem, méltóztassék e törvényjavaslatot sürgős tárgyalás végett a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottságokhoz utasitani. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a miniszter urnak javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki, és ennek alapján kimondom, hogy a törvényjavaslat

Digitized by Google

a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottságokhoz utasittatik, egyszersmind elrendeli a ház, a törvényjavaslatnak kinyomatását és a képviselők közt leendő szétosztását. *(Felkiáltások: Sürgősen!)*

Hoitsy Pál: Most még nem lehet!

Elnök: Az igazságügyi miniszter ur kiván szólni.

Günther Antal igazságügyminiszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Van szerencsém törvényjavaslatot benyujtani a főudvarnagyi biráskodásról, (Irom. 945) a melynek értelmében Budapesten magyar főudvarnagyi bíróság állittatik fel. Kérem a t. házat, hogy e törvényjavaslatot kinyomatni, szétosztatni és az igazságügyi bizottsághoz utasitani méltóztassék. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az igazságügyi miniszter ur javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki, és ennek alapján kimondom, hogy a törvényjavaslat előzetes tárgyalás végett az igazságügyi bizottságnak adatik ki, egyszersmind pedig a képviselőház elrendeli a törvényjavaslatnak kinyomatását és a képviselők közt leendő szétosztását.

Hencz Károly, a zárszámadás-vizsgáló-bizottság előadója, kiván jelentést tenni a t. háznak.

Hencz Károly előadó: T. ház! Az állami számvitelről szóló 1897. évi XX. t.-czikk 85. §-ának módositásáról benyujtott 794. számu törvényjavaslat tárgyában a zárszámadás-vizsgáló-bizottság jelentését (Irom. 794, 946) van szerencsém tisztelettel azon kéréssel benyujtani, hogy azt kinyomatni, szétosztatni és az osztályok mellőzésével annak idején napirendre tűzetni méltóztassék.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az előadó ur javaslatát elfogadni, igen, vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a ház határozataképen kimondom, hogy a jelentés ki fog nyomatni, a képviselők közt szét fog osztatni, és annak idején az osztályok mellőzésével tárgyalásra fog kitűzetni.

Okolicsányi László, az igazolási állandó bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Okolicsányi László, előadó: T. képviselőház! Van szerencsém jelenteni, hogy az igazolási állandó bizottság megvizsgálta a székelyudvarhelyi választókerületben folyó évi augusztus 27-én megválasztott Solymossy Endre, a királyhelmeczi választókerületben folyó évi augusztus 4-én megválasztott báró Sennyey Miklós, a győri választókerületben folyó évi szeptember 10-én megválasztott Hlatky-Schlichter Lajos és a nagyatádi választókerületben folyó évi augusztus 1-én megválasztott Szabó István képviselő megbizólevelét.

A bizottság e megbizólevelek közül Solymossy Endre, báró Sennyey Miklós és Hlatky-Schlichter Lajos megbizólevelét ugy alaki, mint tartalmi tekintetben kifogástalanoknak találta, azokat az A. osztályba sorolta; és tekintettel arra, hogy e választások óta már a kérvény, illetőleg panasz benyujtására megszabott 30 nap elmult, azt javasolja a t. háznak, hogy méltóztassék Solymossy Endrét, báró Sennyey Miklóst és Hlatky-Schlichter Lajost végleg igazolt képviselőknek kimondani.

Szabó István képviselőnek megbizólevelét a bizottság kifogásolandónak találta azért, mert e megbizólevélben sem a záróra kitűzésének ideje, sem a záróra tartama nincs kitüntetve. Ennélfogva a bizottság ezen megbizólevelet a b) osztályba sorozta, és inditványozni bátorkodom a bizottság nevében, hogy méltóztassék Szabó István megbizólevelét a biráló-bizottsághoz utasitani. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. képviselőház! Ezzel kapcsolatosan bejelentem, hogy Solymossy Endre és Hlatky-Schlichter Lajos megválasztása óta 30 nap eltelt és a Curiáról jött értesités szerint a választás kérvénynyel nem támadtatott meg. B. Sennyey Miklósra nézve már a szeptember 22-iki ülésben bejelentettem, hogy a kir. Curiától vett értesités szerint a választás ellen kérvény nem nyujtatott be. Szabó Istvánra nézve ez szintén megtörtént. Már most itt kétrendbeli intézkedésre van szükség. Először is az igazolási bizottságnak a jelentése alapján, valamint a Curia átirata alapján ki kell mondani azt, hogy Solymossy Endre, b. Sennyey Miklós és Hlatky-Schlichter Lajos képviselők, minthogy választásuk ellen panasz vagy kifogás nem tétetett, végleg igazoltattak. Ezekre nézve nyomban intézkednünk kell az osztályba sorozás iránt is. Minthogy az I., III., V. és VI. osztályban hiányzik egy-egy tag, tehát ezen osztályokba fogjuk a nevezett három képviselőt besorozni, még pedig *(kihuzza a nevet és a számot)* a III. osztályba Solymossy Endrét, a VI. osztályba Hlatky-Schlichter Lajost és az V.-be b. Sennyey Miklóst.

Az igazolási bizottság jelentése alapján kimondom, hogy Szabó István képviselő ur mandátuma a biráló-bizottsághoz utasittatik. A házszabályok szerint most már ki kell huznom azon biráló-bizottságnak a számát, a melyhez Szabó István képviselő urnak mandátuma utasittatni fog. *(Kihuzza a számot.)* Szabó István nagyatádi képviselő mandátuma a VIII. biráló-bizottsághoz utasittatik.

Hoitsy Pál, a pénzügyi bizottság előadója kiván a háznak jelentést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hoitsy Pál: T. képviselőház! Van szerencsém benyujtani a pénzügyi bizottság részéről a székesfőváros fejlesztéséről szóló törvényjavaslatot (Irom. 578, 905, 925) módositott alakjában, a hogy azt a bizottság átszövegezte. Az erről szóló jelentést már voltam bátor junius 20-án a képviselőháznak benyujtani, ugy hogy ez ennek függeléke. Tekintettel arra, hogy ez a jelentés, valamint ez a törvényjavaslat is ki van már nyomatva és szét is volt osztva és a dolog igen sürgős, kérem a t. képviselőházat, hogy tekintettel a házszabályoknak 140. §-ára, méltóztassék elhatározni, hogy z a 3 napi idő- köznek tekintetbevétele nélkül tűzessék ki tárgyalásra. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az előadó ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy az előadó ur

Digitized by Google

javaslata elfogadtatott, s ennek alapján kimondom, hogy ez a jelentés ki fog nyomatni, a képviselő urak között szét fog osztatni és a házszabályok 140. §-a alapján három nap közbevetése nélkül sürgősen napirendre fog tűzetni. *(Helyeslés.)*

Hédervári Lehel, a mentelmi bizottság előadója kiván a háznak jelentést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hédervári Lehel előadó: T. ház! A képviselőház tegnapi ülésén Pető Sándor orsz. képviselő elnöki rendreutasitás daczára több izben közbeszólott, mi által a tanácskozás rendjét megzavarta. A képviselőház az elnök megkérdezése folytán, hivatkozással a házszabályok 258. §-ára, az esetet a mentelmi bizottsághoz utasitotta. A mentelmi bizottság mérlegelés alá vévén a tényállást, konstatálja, azt, hogy Pető Sándor orsz. képviselő a tanácskozás rendjét közbeszólásaival megzavarta, s az elnökséggel szemben engedetlennek mutatkozott.

Miután pedig a tanácskozás nyugodt rendjének biztositása nemcsak az elnök kötelessége, hanem egyformán kötelessége minden képviselőnek, s miután a tárgyalás és a tanácskozás nyugodtságát biztositania kell minden képviselőnek, s minden olyan ténykedést el kell kerülnie, a mely a tárgyalás nyugodt menetelét megzavarná: a mentelmi bizottság fenforogni látja az engedetlenséget, s javaslata az, hogy Pető Sándor orsz. képviselő utasittassék arra, hogy a házszabályok 258. §-a értelmében a házat ünnepélyesen megkövesse. *(Helyeslés.)*

Pop Cs. István: Nem fogadjuk el!

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az előadó ur javaslatához hozzájárulni, s a mentelmi bizottság javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A képviselőház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja. Ennek alapján tehát Pető Sándor képviselő ur a háznak ünnepélyes megkövetésére itéltetik.

Következik a csekkről szóló törvényjavaslat (Irom. 564, 853) tárgyalása.

Az előadó urat illeti a szó.

Simonyi-Semadam Sándor előadó: T. ház! Van szerencsém a csekkről szóló törvényjavaslatot az igazságügyi bizottság szövegezésében a ház elé terjeszteni, kérvén annak elfogadását.

Méltóztatik tudni, hogy a nagy kereskedelmi forgalom speciális fizetési eszközöket teremtett és ezen fizetési eszközök egyike, a mely különösen Nyugaton, a nagy forgalmak országában igen előkelő szerepet vivott ki magának és roppantul megkönnyitette a kereskedelmi fizetések lebonyolitását, a csekk. A csekk egy egyszerű utalvány, a melylyel valaki a megfelelő pénzintézetnél levő tőkéjéből bizonyos összeget utal hitelezőjének és arról ad neki egy csekket, egy utalványt, a melylyel ő jelentkezvén a pénzintézetnél, a pénzt bizonyos záros határidőn belül felveheti, vagy saját számlájára átirathatja.

A nyugati államokban óriási forgalmat nyert a csekkforgalom, ugy hogy például Londonban naponta kb. 700 millió márka érték az, a mely csekk utján bonyolódik le. Főczélja a készpénzfizetések megtakaritása, vagyis a készpénz tömegének el nem vonása, mert nem kell, hogy az adós okvetlenül készpénzzel fizessen, elég neki a csekket átadni és viszont a hitelező sem kell, hogy készpénzzel bajlódjék, hanem átiratja saját javára a csekkben megjelölt összeget.

A törvényhozás rendes feladata tulajdonképen az, hogy már meglevő szükségleteket szankcionáljon és azokat kellő formába hozza. A jelen esetben a törvényhozás tökéletesen más utat választott, és egészen helyesen, t. i. egy uj kereskedelmi ágat, forgalmi ágat előre, törvényesen szabályoz. Azért mondhatom, hogy előre, mert nálunk a csekk-forgalom nem oly nagy és nem ment még át a kereskedelmi világ és a nép világába annyira, hogy talán valami specziális szükségletként merülne fel, hanem ez gondoskodás a jövőről és lehetővé tétele annak, hogy a készpénzfizetés minél kényelmesebben és gyorsabban bonyolittathassék le.

Ezen törvényjavaslatot megelőzte nálunk a Közép-európai Gazdasági Egyesületek konferenczia, a mely specziálisan a csekk szabályozására vonatkozólag tárgyalt nálunk. Ezen konferenczia megállapitotta tudományosan azon alapelveket, a melyek alapján a csekk-törvény megalkotható, a mire annyival is inkább szükség volt, mert a kontinensen nincsen állam, a melyben csekktörvény létezett volna. Ezt a konferencziát vettük alapul és e tekintetben megelőzött bennünket Németország, a mely ezen konferenczia alapján alkotta meg csekk-törvényét. Mindazonáltal diadalunkra és büszkeségünkre szolgáljon az, hogy az itt, Magyarországon tartott csekk-konferenczián megállapitott tudományos alapon készült a német csekk-törvény, és mi is a saját törvényjavaslatunkat ezen az alapon konstruáltuk meg.

Természetes, hogy nem mindenben egyeznek meg ezen törvények, daczára annak, hogy maga a csekk, mint minden kereskedelmi forgalmi papiros, meglehetősen internaczionális természetű, sőt szükséges is, hogy az legyen, mert a nemzetközi pénzforgalomban van erre a legnagyobb szükség és az érzi meg legjobban az ilyen fizetési eszközök szükségét. Ennek daczára mégis eltértünk ugy az osztrák, mint a németországi csekk-törvénytől. Különösen eltértünk a németországi csekk-törvénytől azon pontban, a melyben mi a csekk szabálytalan kiállitására vagy fedezetlen kiállitására vonatkozólag büntető szankcziót állapitottunk meg.

A javaslat tizenegy fejezetből áll. Az első fejezet foglalkozik a csekk kellékeivel, a melyben mintegy a formális feltételeit irja körül ennek a papirnak, a mely nélkül nem csekk, az illető okmány, hanem csak egyszerű utalvány. Megmondja különösen, hogy kire lehet a csekket kiállitani, megmondja azt, hogy a csekk mily

Digitized by Google

feltételek mellett bir azzal a hatálylyal, a melyet a törvény hozzáfűz.

A második fejezet foglalkozik a forgatmánynyal, megmondja, hogy a csekk, mint minden kereskedelmi papir, mint a váltó is, forgatható és átruházható, a minek konzekvenciájaképen a forgatmányos ugyanazon kötelezettségbe lép, mint a melylyel az utalványozott bir.

A harmadik fejezet foglalkozik az elfogadással. Ez tulajdonképen lucus a non lucendo, mert az elfogadás a csekk-forgalomban nincsen meg. A forgalom kizárja az elfogadást, mégis, tekintettel arra, hogy népünk egy okmány, egy kötelezvény aláirásához bizonyos szent bizalmat fűz, kell, hogy ez honoráltassék. Ennélfogva nem foglalta el a javaslat mereven azon tudományos álláspontot, hogy a csekknél minden elfogadói aláirás semmis, hanem csak azt jelenti ki, hogy a csekk szempontjából hatálytalan, de megvan a magánjogi hatálya, szóval, mindazon keresetek érvényesithetők annak alapján, melyek valamely kötelező aláirásból általában következnek. Ez eltérő intézkedés, de specziális viszonyaink indokolják azt, és én azt hiszem, hogy nagyon örülnünk kell népünk azon bizalmának, a melyet a névaláirásba helyez, és nem szabad megengedni és megtűrni, hogy ezen bizalmával visszaélve megcsalják és olyan csekket adjanak neki, a melyet az aláirás iránti bizalmából elfogad és azután az ne honoráltassék. Ez az oka annak, hogy fentartottuk annak magánjogi kötelező hatályát.

A negyedik fejezet a kötelezettség teljesitéséről intézkedik és e tekintetben a német törvényhez való simulás kedvéért némi változtatásokat leszek bátor előterjeszteni. T. i. a német törvény hosszabb határidőket állapit meg a csekk bemutatására. Erre nézve inditványomat majd a 3. §-nál terjesztem elő.

Az V. fejezet a csekkügyletben résztvevők jogairól és kötelességeiről, a VI. fejezet a fizetési visszkeresetről, a melylyel a csekkbirtokos a beváltásért felelős személyek ellen felléphet, a VII. fejezet pedig az elévülésről rendelkezik. Az elévülési határidő, mint minden forgalmi papirnál, a csekknél is rövid, mert hiszen a csekk czélja, hogy minél hamarabb beváltassék. A VIII. fejezet szól az elveszett csekkről, annak megsemmisitéséről és az ezzel összefüggő kérdésekről, a IX. fejezet felsorolja azokat a váltójogi határozatokat, a melyek a két papir hasonló természeténél fogva a csekkre is alkalmazandók, a X. fejezet szól a hamis és meghamisitott csekk beváltásából eredő kár viseléséről, a XI. fejezet pedig a záró rendelkezéseket tartalmazza és szól részben a csekk bélyegilletékéről, azután pedig bizonyos rendellenességek és visszaélések megtorlásáról és az átmeneti és életbeléptetési intézkedésekről. A mi különösen a fejezetben foglalt megtorló rendelkezéseket illeti, ezekre szükség van nálunk, mert nem ment még át a forgalom vérébe, a köztudatba annyira a csekk lényege, hogy mindenki tudná, hogy a csekk-kibocsátásnak, melyek a feltételei és melyek a határai és hogy valaki, a ki készpénz helyett csekket fogad el, tudná, hogy milyen körülményekre kell figyelmét kiterjesztenie. A törvény ennélfogva büntető garancziákkal veszi körül a csekket és ezekkel kényszeriti a kibocsátót arra, hogy a törvénynek megfelelő csekket bocsásson ki és hogy a csekk átvevője bizalmában lehetőleg ne csalatkozzék. Szükséges ez magának a csekknek, mint forgalmi intézménynek a szempontjából is, mert mentől nagyobb lesz a bizalom a csekk iránt, annál inkább remélhető annak népszerűvé válása.

A kereskedelmi világ reczenzussal fogadta ezeket a megtorló rendelkezéseket; arra hivatkoznak, hogy tévedésből megtörténhetik, hogy valaki olyan csekket bocsát ki, a melynek már nincsen vagy részben nincsen fedezete. Ez tévedésből megtörténhetik, de azt hiszem, joggal kivánhatjuk meg a kereskedőtől, hogy a legnagyobb gondossággal járjon el, a mikor közhitelű papirt állit ki; ha kicsi a tévedése, akkor a birság kis összeg után számitódik, ha pedig nagy, akkor ne hivatkozzék a kereskedő tévedésre, mert a mennyi gondosságot a kereskedő megkiván a közönséges publikumtól, annyit a közönség is megkivánhat a kereskedőtől. Ajánlom a törvényjavaslatot általánosságban való elfogadásra. *(Élénk helyeslés.)*

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: Surmin György!

Surmin György *(horvátul beszél)*.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az előadó urat illeti a szó.

Simonyi-Semadam Sándor előadó: T. ház! Ugy értesültem, hogy horvát képviselőtársunk... *(Zajos felkiáltások: Nem kell rá reflektálni! Nem értettük!)*

Kmety Károly: Rossz preczedens volna! *(Mozgás és zaj.)*

Simonyi-Semadam Sándor előadó: Nem kivánok szólni.

Elnök: Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a törvényjavaslat általánosságban elfogadtatott. Következik a részletes tárgyalás.

Felkérem Raisz Aladár jegyző urat, szíveskedjék a törvényjavaslat czimét felolvasni.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét)*.

Elnök: Ha szólni senkisem kiván, kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e a törvényjavaslat czimét változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 1. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa az 1. §-t)*.

Elnök: Ha szólni senkisem kiván, kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e a törvényjavaslat

Digitized by Google

1. §-át változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 2. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e a törvényjavaslat 2. §-át változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 3. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 3. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e a törvényjavaslat 3. §-át változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 4. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 4. §-t).*

Elnök: Ha szólni senkisem kiván, kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e a törvényjavaslat 4. §-át változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 5. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa az 5. §-t).*

Elnök: Ha szólni senkisem kiván, kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e az 5. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor az 5. §-t elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 6. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 6. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 6. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezésében, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ugy azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 7. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 7. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem t. házat, méltóztatik-e a 7. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezésében, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ugy azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 8. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 8. §-t).*

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Simonyi-Semadam Sándor előadó: Ez a szakasz az, a melyen némi módositást vagyok bátor javasolni, még pedig azért, mert a német birodalmi csekk-törvény más határidőket állapitott meg. Tekintettel arra, hogy a csekk internaczionális forgalmi papiros, indokolt, hogy ahhoz alkalmazkodjunk. Inditványozom tehát, hogy a 8. §. 1—4. pontjai helyébe a következő tétessék *(olvassa)*:

A csekkről szóló törvényjavaslat igazságügyi bizottsági szövegében a 8. §. bevezetése és 1—4. pontjai helyébe:

A belföldön fizetendő csekket fizetés végett az utalványozottnál a fizetés helyén be kell mutatni:

1. a kiállitástól számitott 10 nap alatt, ha a csekk belföldön állittatott ki;

2. a kiállitástól számitott 3 hét alatt, ha a csekk más európai országban állittatott ki, Islandot és a Farói szigeteket kivéve;

3. a kiállitástól számitott egy hónap alatt, ha a csekk Ázsiának vagy Afrikának a Földközi- vagy a Fekete-tenger melletti partvidékein, vagy e tengereknek az emlitett földrészekhez tartozó szigetein állittatott ki;

4. a kiállitástól számitott két hónap alatt, ha a csekk az Északamerikai Egyesült Államokban, Canadában, New-Foundlandban, Mexikóban, az Azori szigeteken, Madeira szigetén, a Kanári szigeteken vagy a Zöldfok (Capo verde) szigeteken állittatott ki;

5. a kiállitástól számitott három hónap alatt, ha a csekk másutt állittatott ki.«

Ajánlom annak elfogadását.

Günther Antal igazságügyminiszter: A magam részéről is kérem a t. házat, méltóztassék ezen módositást elfogadni.

Elnök: Ha senki szólni nem kiván, a vitát bezárom. Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Az előadó ur a 8. §-szal szemben ellenindítványt nyujtott be. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az előadó ur inditványával szemben változatlanul fentartani az eredeti szöveget, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nem méltóztatnak azt fentartani, ugy az előadó ur ellenindítványát jelentem ki elfogadottnak.

Következik a 9. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 9. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 9. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezésében, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ugy azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 10. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 10. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 10. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezésében, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ugy azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 11. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 11. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 11. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezésében, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ugy azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 12. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 12. §-t).*

Digitized by Google

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 12. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezésében, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ugy azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 13. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 13. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 13. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezésében, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ugy azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 14. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 14. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 14. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezésében, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, ugy azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 15. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 15. szakaszát).*

Elnök: Ha szólni senki nem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 15. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 16. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 16. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki nem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 16. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 17. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 17. szakaszát).*

Elnök: Ha szólni senkisem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 17. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 18. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 18. §-t).*

Elnök: Ha szólni senkisem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 18. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 19. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 19. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki nem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik a 19. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 20. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 20. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki nem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 20. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 21. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 21. §-t).*

Elnök: Ha szólni senkisem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 21. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 22. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 22. §-t).*

Elnök: Ha szólni senkisem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 22. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 23. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 23. §-t).*

Elnök: Az előadó urat illeti a szó. Az előadó nem kiván szólani.

Raisz Aladár jegyző: Ábrahám Dezső!

Ábrahám Dezső: T. képviselőház! A szőnyegen forgó törvényjavaslatnak az igazságügyi bizottság javaslata szerinti 23. §-a a hamis vagy hamisitott csekkekből eredő károkat, a mennyiben vétkesség nem terheli egyik felet sem, egyenesen az utalványozott terhére akarja háritani. Én ezzel a szakaszszal szemben egy tiszteletteljes módositást fogok benyujtani. Az általános magánjog szabályai szerint ugyanis a casus nocet domino elve alapján ezen szakasz sérti a magánjogi gyakorlatot, mert voltaképen az a letét, a melyre vonatkozólag az utalványozás történik, az utalványozó, vagyis a csekk kibocsátójának tulajdonát képezi. Már most ezen letét terhére elkövetett bármiféle, akár jóhiszemü, akár rosszhiszemü intézkedés e szakasz szerint egyenesen az utalványozottat terheli, holott voltaképen a letéttel magával a kibocsátó, vagyis az utalványozó rendelkezik.

A törvénynek ez az intézkedése tehát az általános magánjogi szabályokkal ellenkezik; ellenkezik azon szabálylyal, a mely már a régi római jogban is meggyökeresedett és azóta sem szenvedett változást: a »casus nocet domino« elvével. Tegyük fel azt az esetet, hogy a kibocsátó rendelkezvén a csekk-lapokkal, azokat olyan helyen tartja, a hol könnyen hozzájuk férhet valaki. Ebben az esetben megáll a vétkesség, s helyes, ha a törvény igenis a kárt a kibocsátó terhére kivánja róni. Azonban fordulhatnak elő olyan esetek is, hogy pl. vasuton utazik a kibocsátó, az utalványozó zsebében tartja a csekk-lapokat és akkor akármelyik szélhámos odaférkőzik melléje, a csekk-lapokat

Digitized by Google

birtokába keriti s utánozza meglehetősen jól az utalványozónak aláirását is. Az utalványozott nem köteles vizsgálni anyagi tekintetben a csekk érvényét, csak alaki tekintetben; ha az aláirás is bizonyos tekintetben hasonlit az utalványozó aláirásához, akkor egész jóhiszemüleg eszközli a kifizetést ilyen hamis vagy hamisitott csekk alapján. Vagy ha pl. betörés utján jut valaki a csekk-laphoz, megint egyik fél sem vétkes, sem az utalványozó, sem az utalványozott, mégis a törvény ezen körülményt az utalványozottnak terhére kivánja háritani.

Én sem a csekk népszerüsitése, forgalmának előmozditása szempontjából, sem gazdasági és méltányossági, sem jogi, legkevésbé azonban kereskedelmi szempontból nem tartom ezt az intézkedést kivánatosnak.

Ezért ilyen esetekben, hogyha egyik felet sem terheli vétkesség, a hamis, vagy hamisitott csekkből kifolyólag a kárt megosztani kivánom és ebben a tekintetben a következő módositást terjesztem elő *(olvassa)*:

Módositás a 22. §-hoz.

Elnök: Most a 23. §-t tárgyaljuk.

Ábrahám Dezső: Bocsánat, az igazságügyi bizottság szövegezése szerinti 23. §-hoz, a mely azelőtt 22. §. volt. Módositásom tehát a javaslatnak az igazságügyi bizottság szövegezése szerinti 23. §-ához a következő *(olvassa)*:

»A hamis, vagy hamisitott csekk beváltásából az utalványozottnak vagy alkalmazottjának vétkessége nélkül eredő kárért az állitólagos kibocsátó, vagy a kibocsátó felelős, ha őt, vagy a csekkek kezelésével megbizott alkalmazottját a hamis csekk kiállitása, vagy a csekk meghamisitása tekintetében vétkesség terheli. A mennyiben vétkesség egyik felet sem terheli, a kár közöttük egyenlő arányban megosztandó. Eltérő megállapodás, mely az utalványozottra előnyösebb, hatálytalan.«

Ez megfelel a mai magánjogi gyakorlatnak és a méltányosságnak.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az igazságügyminiszter ur kiván szólni.

Günther Antal igazságügyminiszter: T. képviselőház! A most előterjesztett módositást nem fogadhatom el és kérem a t. házat, hogy azt mellőzni méltóztassék. Itt egy uj fizetési eszköznek a forgalomba való bevitele lévén szőnyegen, nem lehet a magánjogi elveknek azon alkalmazásáról szó, a mint azok egyéb magánjogi kérdésekben érvényesülnek. A csekkforgalom külön törvényhozási intézkedéseket követel, és mondhatom, t. ház, hogy a rendelkezés, a mely e szakaszban fel van véve, a tudomány és a gyakorlat mai álláspontjának felel meg. De szükséges e szabály felállitása azért, mert a csekkforgalomnak tágabb körben igénybe vétele csak ezen az uton érhető el. Ezt akarja a törvényjavaslat 23-ik §-a lehetővé tenni, és azért kérem a t. házat, hogy az igazságügyi bizottság javaslata szerint előterjesztett 23-ik §-t elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Simonyi-Semadam Sándor előadó: T. ház! Ugyanezt a kérést terjesztem én is a t. ház elé, annál is inkább, mert az az eset, a melyre a t. képviselő ur provideálni akar, tulajdonképen elkerülhető lesz mindig az utalványozott gondossága folytán. Az utalványozott mindig pénzintézet, a mely pénzintézet e csekkeket ugy sem honorálja azonnal, különösen ha fizetési helyen mutatják be, hanem előbb megtudja, valódi-e a csekk, helyesen utalványoztatott-e, vagy sem.

Másodszor pedig egy hitelpapirt — mert evidenter a csekk hitelpapir, még pedig rövid életü, gyorsforgalmu hitelpapir — nem lehet forgalmában megnehezíteni ilyen intézkedésekkel. Mert hol van a papir hitele, ha az utalványozott bármikor előállhat azzal, hogy gyanuja van, hátha hamis a csekk, és nem honorálja, mert ő előbb inquirál e dologban és át akarja háritani másra a felelősséget. Ezt a kérdést nagyon megvitatták a középeurópai gazdasági egyesületek konferenciáján is; más megállapodás nem fogadható el különösen a csekkforgalom gyorsasága és biztonsága szempontjából, mint az, a mit a törvényjavaslat kimond. Kérem a t. házat, méltóztassék az ellenindítványt visszautasitani és méltóztassék az eredeti szöveget elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás. Az eredeti szöveggel szemben áll Ábrahám Dezső képviselő ur ellenindítványa. A mennyiben méltóztatik elfogadni az eredeti szöveget, Ábrahám Dezső ellenindítványát elesettnek fogom nyilvánitani. A mennyiben nem méltóztatik elfogadni az eredeti szöveget, Ábrahám Dezső ellenindítványát elfogadottnak fogom nyilvánitani. Méltóztatik beleegyezni, hogy a kérdést igy tegyem fel? *(Igen!)* Ha igen, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 23. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezésében, szemben Ábrahám Dezső képviselő ellenindítványával: igen, vagy nem? *(Igen!)* Ugy veszem észre, hogy a többség az eredeti szöveget fogadja el. *(Felkiáltások: Egyhangulag!)* Ennélfogva kimondom, hogy a 23. §. változatlanul elfogadtatik az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, Abrahám Dezső képviselő ellenindítványa pedig elesik.

Következik a 24. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 24. §-t.)*

Elnök: Szólni senki sem kiván. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 24. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint: igen, vagy nem!? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Digitized by Google

Következik a 25. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 25. §-t.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 25. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint igen, vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 26. §.

Raisz Aladár jegyző: *(Olvassa a 26. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat méltóztatik-e a 26. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi-bizottság szövegezése szerint igen, vagy nem! *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 27. §.

Raisz Aladár jegyző: *(olvassa a 27. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 27. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi-bizottság szövegezése szerint: igen, vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 28. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 28. §-t.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 28. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 29. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 29. §-t.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 29. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 30. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 30. §-t.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 30. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 31. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 31. §-t.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 31. §-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 32. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 32. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki nem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 32. §.-t változatlanul elfogadni az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Ezzel, t. ház, a csekkről szóló törvényjavaslat általánosságban és részleteiben is letárgyaltatván, javaslom a t. háznak, hogy annak harmadszori olvasását méltóztassék a ház legközelebbi ülésének napirendjére kitüzni. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik napirend szerint a kereskedelmi üzlet átruházásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 565, 880) tárgyalása. Az előadó urat illeti a szó.

Nagy Emil előadó: T. képviselőház! A magyar üzleti világnak és társadalmi életnek számos görbe megnyilvánulásai között a leggörbébbek egyike volt az üzletátruházás. A kereskedelmi törvény 20. §-a szerint, a ki megsokalta hitelezőit, az egy szép napon fogta magát, átruházta az üzletét a sógorára vagy a sógornőjére, és mikor a hitelező kereste a maga pénzét, azt látta, hogy más firma lóg a bolt felett, az ő követelésének vége van. Csodálatos világot vet Magyarország közéletére, hogy ez a csalárd üzletátruházás, mely egy igen fontos dolog a mi közéletünkben és üzleti világunkban, 1875-től kezdve mostanig tudta magát tartani. Én ezen helyről is csak igen üdvözlöm a miniszter urat a bizottság nevében is, *(Helyeslés.)* hogy legalább megkezdte azt az irányzatot, a mely a hazánkban felburjánzott számtalan visszaéléssel, csalárdsággal és mindenféle cselszövéssel szemben az igazságot megvédeni iparkodik.

Ez a javaslat tartalmazza azon intézkedéseket, melyek szerint, ha valaki üzletét másra átruházza, ez ne történhessék a hitelezők kijátszása végett. *(Helyeslés.)* A szabad forgalmat nem kívánja gátolni a törvényjavaslat, — a szabad forgalmat gátolni minden tekintetben hibás lenne — hanem igyekszik összeegyeztetni a szabad forgalom kívánalmait a hitelezők érdekeinek a megvédésével. Mivel ez a törvényjavaslat e tekintetben egy igen nagy hiányt pótol, ezért ajánlom általánosságban elfogadásra. *(Helyeslés)*

Elnök: Ha szólásra senki sincs feljegyezve és senki sem kíván szólni, a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illeti az előadó urat. Az előadó ur nem kíván szólni. A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom és következik a szavazás. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a kereskedelmi üzlet átruházásáról szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadottnak jelentem ki.

Következik a részletes tárgyalás. Felkérem Raisz Aladár jegyző urat, sziveskedjék felolvasni a törvényjavaslat czimét.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a törvényjavaslat czimét változatlanul elfogadni, az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Digitized by Google

Következik az 1. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa az 1. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 1. §-t változatlanul elfogadni, az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 2. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 2. §-t változatlanul elfogadni, az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 3. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 3. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 3. §-t változatlanul elfogadni, az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 4. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 4. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 4. §-t változatlanul elfogadni, az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 5. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa az 5. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 5. §-t változatlanul elfogadni, az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 6. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 6. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 6. §-t változatlanul elfogadni, az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 7. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 7. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván: kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 7. §-t változatlanul elfogadni, az igazságügyi bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Ezzel a kereskedelmi üzlet átruházásáról szóló törvényjavaslat általánosságban és részleteiben is letárgyaltatván és elfogadtatván, javaslom a t. háznak, méltóztassék annak harmadszori olvasását a ház legközelebbi ülésének napirendjére kitüzni. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Ki kell még azt is jelentenem, hogy a csekkről szóló törvényjavaslattal kapcsolatosan tárgyaltatott a Magyar kereskedelmi csarnoknak e törvényjavaslatra vonatkozó kérvénye is. Ennélfogva ki kell mondanom azt is, hogy azzal a határozattal, a mely a törvényjavaslat érdemében hozatott, egyszersmind a Magyar kereskedelmi csarnok e törvényjavaslatra vonatkozó kérvénye is elintézést nyert.

Következik a vizi-beruházásokról szóló törvényjavaslat (Irom. 793, 890) tárgyalása.

Mielőtt a tárgyalásba belemennék, be kell jelentenem, hogy a miniszter ur bejelentette a házszabályok 214. §-a alapján, hogy e törvényjavaslat tárgyalásának folyama alatt miniszteri megbizottként fog szerepelni Kvassay Jenő miniszteri tanácsos, az országos vizépitészeti hivatal igazgatója.

Az előadó urat illeti a szó.

Reök Iván előadó: T. képviselőház! Mielőtt ezt a nagyjelentőségü, a vizi beruházásokról szóló törvényjavaslatot ismertetném, nem tartom feleslegesnek emlékezetünkben felidézni azt, hogy hazánkban, az ármentesités és a folyószabályozási munkálatok iránt való érdeklődés tulajdonképen nem is régen, az előbbi század negyvenes éveiben kezdett ébredezni és pedig nem spontán, hanem egyenesen gr. Széchenyi István buzditó és lelkesitő agitációjának hatása alatt. Neki köszönhető, hogy szavainak hatása folytán csakhamar megalakult a Tiszavölgyi társulat, az ő kezdeményezése folytán kezdte meg Vásárhelyi Pál egy jelentékeny mérnöki gárdával a Dunának, a Tiszának, a mellékfolyóknak, a dunai zuhatagoknak nagy preczizitással történt felmérését és annak a rengeteg vizmütani adatnak az összegyüjtését, a melyek a további munkálkodásnak ma is alapját képezik.

Egyenesen gr. Széchenyi István halhatatlan nevéhez füződik Magyarországon az a nagyobb érdeklődés, a zsibbatagságból való felébredés, a mely az ő lelkesitő buzditásai folytán a közélet minden terén, a közgazdaság, a közlekedés az ipari- és kereskedelmi fejlődés terein megindult és hatásossá kezdett válni, másrészt Várhelyi Pálnak és annak a mérnöki gárdának az emlékéhez füződik az a jelentős körülmény, hogy azokban a nagy felvételi munkálatokban, vizmütani nagy eredményekben a magyar technikai világ az alapvető munkálatnak ma is kimerithetetlen tárházát birja, a melyeken tovább lehet épiteni. Különösen hirdeti pedig Vásárhelyi Pál emlékét a Tiszaszabályozásnak az a zseniális konczepcziója, az a nagy terve, a mely a külföldi müegyetemeken ma is a méltó bámulat és elismerés tárgyát képezi, tekintettel a feladat nagyságára, kiterjedtségére és nehézségeire, a melyek miatt ezt a nagy szabásu munkálatot ma is, mint a vizmütani tanulmányok egyik legtökéletesebbjét ismertetik az egyetemeken.

Digitized by Google

Sajnos, t. képviselőház, azok az intencziók, a melyeket Vásárhelyi Pál e munkálatok végrehajtásában kijelölt, nem lettek mindenkor követve. Az ország maga gyenge és szegény volt, a hitelviszonyok annyira fejletlenek voltak, annyi mindenféle teendő hárult az ország vállaira, hogy a kellő anyagi áldozatok a szabályozási munkálatok végrehajtására nem állottak rendelkezésre s az összes munkálatok mintegy ötletszerüleg lettek végrehajtva. Főkép az ármentesités volt az, a melyet az érdekeltek, egyesületekké összeolvadva, nagyobb és nagyobb erővel folytattak. Ennek az ötletszerű, rendezetlen és felügyeletnélküli munkálkodásnak meg is volt a hátránya, meg volt a maga kedvezőtlen következménye. Mert a mikor a 70-es esztendők csapadékdús évei bekövetkeztek, igen nagy kalamitások érték az országot, kivált a Tisza völgyében; de e bajok viszont azt a kedvező visszahatást ébresztették fel, hogy onnan kezdve a törvényhozás komoly szándékkal megkivánta és megkövetelte a kormánytól, hogy a munkálatok azontul rendszeresen folytattassanak.

A törvényhozás megadta az anyagi eszközöket arra nézve, hogy a szabályozási munkálatok valóban rendszeresebben folytattattak és innen kezdve azután, a 30-as évek elejétől fogva valóban igen áldásos müködést látunk, a melynek eredményei különösen bizonyitják a viszonyok megjavulását. A törvényhozás müködését illetőleg ki kell emelni az 1884: XIV. t.-czikket, a mely az ármentesités dolgával foglalkozik, az 1885: XXIII. t.-czikket, a mely a vízijog terén az előbbi visszásságokat megszüntette és sok fontos rendelkezést tartalmaz, az 1885: V. t.-czikkel, a melylyel a törvényhozás a Felső-Duna szabályozására, mint a mely szakasza a Dunának abban az időben az legelhanyagoltabb állapotban volt, 34 millió koronát bocsátott a kormány rendelkezésére, továbbá az 1895: LVIII. t.-czikkel, a melylyel folytatólag a Duna-szabályozásra, nevezetesen a Közép-Duna szabályozására 40 millió koronát, a Tiszának és mellékfolyóinak szabályozására, nemkülönben téli kikötők létesitésére pedig 62 millió koronát szavazott meg. *(Zaj. Elnök csenget.)*

E munkálatok kedvező eredményei kézen fekvők; ezeknek köszönhetjük, hogy ma a Duna felső szakasza, az a rendkivül elfajult és elhanyagolt szakasz nagy részben rendezve van, hogy Budapest környékétől le Paksig nevezetes és jelentékeny szabályozási müveletek létesittettek, a melyeknek jó hatása éppen a főváros érdekében szembeötlő, mert a korábbi jégtorlódások imminens veszedelme jóformán el van háritva, ott vannak továbbá a Dunán igen jelentékeny munkálatok, a melyek azonban sajnos nem a bajoknak sulyosságára vonatkozva hajtattak végre, hanem inkább az aktualitáshoz képest, ugy hogy teljes összefüggésben nincsenek, de a melyeknek jó eredménye abban is jelentkezik, hogy a Nagy-Dunának hajózhatósága az egész vonalon, kivéve egyes kritikus kis vizállásos időszakokat, majdnem biztositottnak mondható; hasonlóképen rendkivül kedvező eredményt tapasztaltunk a Tisza völgyében a Tisza-szabályozásnak nagy vonalakban való végrehajtása által; 453 kilométerrel megrövidült a folyó az átvágások létesitésével, a folyónak egyensulyi állapota, a mely a sok munka által jelentékenyen meg volt zavarva, ime helyreállott és igen sok jelentékeny mederelfajulás is rendeztetett, a melyek a közhajózásnak épp ugy, mint a többi egyéb kapcsolatos érdekeknek is nagy hasznára válnak.

Hasonló szellemben történtek igen jelentékeny munkálatok a Tisza mellékfolyóin, a Szamos völgyében, a Bodrogon, a Kőrösön, a Temesen és Begán, a mely munkálatok jó hatása különösen megnyilatkozik a nagyvizi lefolyási viszonyoknak alapjában való, gyökeres kedvezőbbre váltában. De különösen jelentékeny volt az eredmény az ármentesités terén annak következtében, hogy a 80-as évek óta az ármentesitő társulatok működése a kormányok különös gondja és ellenőrzése mellett folyt le; minden egyes ármentesitő társulat vonalainak a vonalozása szabvány-méretei gondos megfigyelések alapján előre meghatároztattak és ezen a nyomon állapittatott meg az egész ármentesitő művelet munkaprogrammja. A Duna mentén két millió katasztrális hold élvezi ennek következtében az ármentesitettséget, mig a Tisza völgyében négy millió katasztrális hold az a terület, a mely ma már az intenziv kulturának van megnyerve, mert ime tizezer kilométernél hosszabb csatornahálózat szeli át a területeket, és számtalan szivattyu-telep foglalkozik azzal, hogy a földeket a belvizkárosodásoktól megvédje.

Az ármentesitő társulatok összesen 345 millió koronát forditottak eddig védmüveiknek tökéletesitésére, és az állam, a mely mindig segitő karral támogatja az ármentesitést, évenként adóvisszatérités czimén több mint 5 és fél millió koronával gyámolitja a társulatokat. Az állam 1867-től 1905-ig 227 és fél millió koronát forditott a szabályozási munkálatokra, mig a fentartási költségekre több mint 28 millió korona lett felhasználva. Különösen a mi az ármentesitést illeti, nem kicsinylendők az eredmények, kivált ha egy kissé körültekintünk a kontinensen és figyelemmel kisérjük, hogy ezen a téren minő nagyobb munkálatok történtek? *(Halljuk! Halljuk!)*

A Pó-szabályozás Magyarországon is régen foglalkoztatja a kedélyeket és ime, a Pó völgyében 525 kilométer töltés védelme alatt 700.000 hektár az a földterület, a mely az ármentesités előnyeit élvezi. Francziaországban a Loire völgyében 483 kilométer véd 95.000 hektár terütet, mig a világhirü Hollandiának két és fél

Digitized by Google

millió hektárnyi müvelés alatt álló összes területéből 1,300.000 hektár az a terület, a mely ama világhirü vizmüvek által a legintenzivebb kulturának meg van nyerve.

Ha ezen adatokat összegezzük, azt látjuk, hogy a Pó-, a Loire-völgyében és Hollandiában összesen 2,100.000 hektár terület az, a mely ezen intenziv beruházások által meg van védve a kulturának, mig nálunk a Duna és a Tisza völgyében 3,600.000 hektár az a terület, a mely a közlött adatok szerint ármentesitve van, és igy szintén meg van nyerve a kulturának, az ország gazdagodásának, tehát másfél millió hektárral nagyobb terület mint az emlitett Pó-völgyi, Loire-menti és hollandiai ármentesitett területeknek összessége. *(Helyeslés jobb és baloldalon.)*

T. képviselőház! A tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat létrehozását az a körülmény sürgette, mert az 1885:LXVIII. t.-czikkel megszavazott 102 millió koronányi befektetésre nézve az a dispoziczió tétetett, hogy ez az összeg tizenkét év alatt lesz felhasználandó, és az utolsó részlet az 1907. évre esett. Gondoskodnia kellett ennélfogva a földmivelésügyi miniszter urnak beható előtanulmányokról, hogy a további munkálatoknak rendszeres tervezete idejében rendelkezésre álljon. E czélból az ő magas intencziói-nak megfelelően az országos vizépitészeti hivatal nagyjelentőségű, körültekintő tanulmányokat, felvételeket eszközöltetett az összes hazai folyókról, és e tanulmányok alapján tervezeteket dolgozott ki.

Ezek a tervezetek gondosan meg lettek rostálva, át lettek vizsgálva és ezen nagyszabásu előmunkálatoknak eredményekép lett a törvényjavaslat összeállitva.

E törvényjavaslatnak röviden, dióhéjban összefoglalt tartalma az, hogy a földmivelésügyi miniszter ur felhatalmazást kér a törvényhozástól 192 millió koronányi vizi beruházásra azon czélból, hogy ezen összegből a Dunán, a Tiszán, a Dráván és a Száván, továbbá az 1. §-ban megjelölt mellékfolyókon, valamint a Balatonon is vizszabályozási, közgazdasági és közhajózási érdekekből szükséges szabályozási beruházásokat teljesitsen a bemutatott tervezetek szellemében; hogy továbbá a többi folyókon és patakokon is teljesithessen szabályozási munkálatokat, a mennyiben azok a szabályozási követelményeknek és egyéb köztekinteteknek megfelelnek. *(Helyeslés a baloldalon.)* Felhatalmazásért folyamodik e törvényben avégből is, hogy az állami kezelés alatt nem álló folyókon eszközlendő szabályozási munkálatokat, vizmosás-megkötéseket, a melyek természetesen nagyon érdeklik a szabályozást többi vonatkozásaiban, állami segélyekkel gyámolithassa. *(Élénk helyeslés.)*

E törvénynek további főrendelkezése, hogy a 192 millió koronából évenkint budgetszerüleg 7 és $^1/_2$ millió korona használható fel és ennek keretében lesznek a beruházások végrehajtandók.

Mielőtt a földmivelésügyi miniszter ur e törvényjavaslatot a ház asztalára letette volna, a mult év november 4-én az országos müszaki nagy tanácsnak véleményezése alá bocsátotta azt *(Halljuk! Halljuk!)* és ugyanazon hó 25-én egy ujabb nagy ankétet hivott össze az illetékes földmivelésügyi, kereskedelemügyi és pénzügyminiszteriumok referenseinek részvételével, meghiván erre az ankétre az Országos Magyar Gazdasági Egyesületet, a Tiszavölgyi Ármentesitő Társulatot, az Országos Erdészeti Egyesületet, az Országos Iparegyesületet, az Országos Hajózási Egyesületet, számos érdekelt törvényhatóság és vármegye fejeit, ugyszintén több tekintélyes országgyülési képviselőt.

A földmivelésügyi miniszter ur ezeken a tárgyalásokon személyesen adta elő s ismertette az ő nagy konczepczióját, majd szakértők által részletesen előadatta a létesitendő munkálatok tervezetét, és ezen nyomon igen szélesmedrü alapos vita indult meg, a melynek végső konkluziója mind a két szakértekezleten az volt, hogy a különböző szakértők és tekintélyes férfiak az összes munkálatokat rendkivül fontosaknak, sürgőseknek, az ország közgazdasági, közlekedési, ipari és kereskedelmi fejlődésének előmozditását czélzóknak nyilvánitották és ezen nagy kezdeményezésért a miniszter ur iránti elismerésüknek adtak kifejezést. *(Élénk helyeslés.)*

Csak ezen véleményezés elhangzása után terjesztette a miniszter ur a törvényjavaslatot a t. ház elé, a honnan az a vizügyi bizottság, majd a közlekedésügyi és végül a pénzügyi bizottság vizsgálata és elbirálása alá került. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem szándékozom a t. ház türelmével visszaélni, *(Halljuk! Halljuk!)* azonban kötelességemnek tartom, a bemutatott tervezeteket röviden, vázlatosan ismertetni, nevezetesen rámutatni arra, hogy első sorban a Dunán azok után a jelentékeny és nagyszabásu munkálatok után, a melyek már történtek, elmaradhatatlan és halaszthatatlan kötelességként hárul reánk, hogy a továbbra szükséges szabályozási munkálatok folytattassanak, hogy a közhajózás érdekében a még fennálló akadályok elhárittassanak, a folyamnak túlszéles szakaszai rendeztessenek, hogy a már létező müvek kiegészitése és biztositásaképen ujabb munkálatok hajtassanak végre. Csak röviden térek rá arra, hogy a Tiszán a szabályozásnak tagadhatatlanul jelentékeny eredményei vannak, másrészt azonban vannak bizonyos hátrányai is azáltal, hogy a vizek levonulása az átvágásokon való folyás érvényesülésének következtében meggyorsult, a minek folytán a folyónak romboló hajlama megnövekedett.

Szükséges tehát, hogy az eddigi munkálatok ujabbakkal kiegészittessenek, szükséges nevezetesen, hogy az átvágások által elmetszett kanyarok elzárassanak; hogy ama helyeken, a hol a középviz a nagy vizzel nem konczentrikus,

Digitized by Google

nem egy irányban halad, az e tekintetben szükséges javitások megtörténjenek. Szükséges továbbá, hogy a felső Tiszán Tisza-Ujlak és Tekeháza között, a hol a folyó még mindig elfajult állapotban van, a kellő rendszabályozási munkálatok végrehajtassanak; hasonló szellemben mulaszthatatlan kötelességként hárul reánk az, hogy a mellékfolyókon a szabályozási munkálatok intenzive tovább folytattassanak, mert hiszen ezt a szabályozás érdeke különösen követeli épen a mellékfolyók által hordott nagymennyiségü iszap lekötése czéljából, hogy az e tekintetben mutatkozó erős parttörések, túlelszélesedések a kellő munkálatok végrehajtása által megköttessenek, szabályoztassanak és ez által a mellékfolyóknak hordalékhozama, a mennyire csak lehetséges, mérsékeltessék.

T. ház! Az egész konczepcziónak, a mely a ház asztalán fekszik, egy rendkivül jelentékeny momentuma az, hogy a mig eddig a hasonnemü vizi beruházások során a főtekintet a szabályozásra és az ármentesitési érdekekre irányult: a miniszter ur ebbe a konczepcziójába belefoglalta azt a nagy czélt is, hogy a folyamszabályozási munkálatok kiegészitendők azzal, hogy hazai folyóink a közhajózás czéljára tétessenek alkalmasakká. Ebből a czélból nem csupán a legszorosabb értelemben vett szabályozási munkálatok foganatosittatnak, hanem olyan más munkálatok is, a melyek ezt a czélt szolgálják. A miniszter ur bő, terjedelmes és tartalmas indokolásával rámutat arra, hogy megfelelő czéltudatos munkásság révén a nagy Dunán 930 km viziutat lehetséges aránylag nem jelentékeny befektetések utján az állandó hajózhatóság czéljaira biztositani. A Tiszán, a Dráván és Száván 1500 kilométerre terjed az a természetes, kedvező vizi hálózat, a mely a kontemplált munkálatok utján rendelkezésre fog állani, mig a többi mellékfolyókon 938 km vizi utat lehetne előállitani az által, ha e mellékfolyókon, a hol az esési viszonyok legtöbbnyire sokkal nagyobbak, semhogy ott a szabad hajózás eszközölhető lenne, a szükséges helyen megfelelő méretü hajózó czégek létesittetnének és a folyó ezen mesterséges berendezések által a vizi közlekedésre alkalmassá tétetnék.

Ilyen szempontból jelentékeny munkálatok várnak kivitelre a Kulpa, Vág, Béga, Szamos, Bodrog, Sajó, Körös, Maros, Temes és Sió folyókon. A Vágra és Marosra nézve a hajózás tekintetében némi eltérést kellett alkalmazni, a mennyihen a Vágnak a felső szakasza Rózsahegytől egész Tornóczig, másrészt a Maros egész vonalában Piskitől Szegedig annyira nagyesésü, hogy a hajózhatóvá tételre való berendezkedést ezen folyórészekre nézve a nagy költségek miatt a tervezetbe befoglalni ez idő szerint nem volt lehetséges. A szabályozás tehát itt a helyi érdekek és az ármentesitési érdekeken túl főkép arra való tekintettel lesz végrehajtva, — igy kontemplálja legalább ezt a földmivelésügyi miniszter ur, — hogy ezek a folyórészek viszont az annyira szükséges és nagyfontosságu tutajozási érdekeknek feleljenek meg a legteljesebb mértékben. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hogy minő nagy jelentősége van hazánk boldogulására és további fejlődésére nézve annak a konczepcziónak, mutatja az, hogy a Dunán 930, a Tiszán, Dráván, Száván 1500 és a mellékfolyókon 938 kilométer, összesen tehát 3368 km. utat lehetséges, nem is nagy befektetések utján, biztositani vizihajózási, közlekedési utul. Másrészt, a mint a földmivelésügyi miniszter ur is rámutat, nem is valami nagyszabásu munkálattal további 1200 km. viziutat lesz lehetséges közlekedési czélokra szintén biztositani, nem is sokkal nagyobb költségek árán, mint a mennyibe a költségesebb viczinális vasutaknak épitése kerül.

Azt hiszem, hogy eme konczepczió egy nagyjelentőségü képet tár elénk hazánk jövő fejlődését illetőleg, és nekünk a legnagyobb örömmel kell ezen törvényjavaslatot üdvözölnünk, *(Helyeslés.)* annyival inkább, mert ha a müvelt külföldre vetjük tekintetünket, bámulatra kell, hogy ragadjon bennünket az az óriási tevékenység, a mely ezen a téren Németországban és másfelé mutatkozik, a hol ma már nincsen jelentősebb jelszó, mint a viziutak intenziv fejlesztésének nagy kérdése. Bajorországban nem kisebb ember, mint maga Lajos királyi herczeg áll egy ilyen mozgalom élén, a mely czélul tüzte ki a felső Rajna szabályozását, hajózhatóvá tételét. Ennek a sebes folyásu és nagyesésü folyónak szabályozását az a körülmény is hátráltatja, hogy vize gyakran nagyon alacsonyan áll és van idő, a mikor alig kerül viz lefolyásra.

A konczepczió nagyszerüsége abban áll, hogy a bodeni tó több ezer millió köbméter felduzzasztott állapotban levő viz befogadására tétessék alkalmassá és ezen felduzzasztott viz legyen a felső Rajnának állandó táplálója. Hasonlóképen nagy konczepczió az, a mely Ulmnál egy csatornát kivezetve a Dunából, ezt össze akarja a Bodeni tóval kötni. Nemkülönben jelentékeny terv a Neckarnak a Dunával való összeköttetése. Hogy ezen kérdések ma ilyen akut jelleget nyernek Németországban, ezt könnyü megérteni, ha tudjuk azt, hogy Németországban 1900-ban a vizi forgalom 11 és fél milliárd tonnakilométert tett ki és 1900-tól 1905-ig ez a forgalom $11^1/_2$ milliárdról 15 milliárd tonnakilométerre emelkedett, ugy hogy az összforgalomnak 25%-a ma vizi uton bonyolittatik le. Evidens dolog tehát és látja az üzleti, a kereskedő, az iparos, a gyáros világ, hogy milyen óriási előnye van a vizi forgalomnak, a mely a közlekedést, az áruforgalmat olcsóbbá teszi. Azért nem ismernek anyagi akadályt arra nézve,

Digitized by Google

hogy a vizi hálózatokat, habár nagy anyagi áldozatok árán is, tovább fejleszszék.

Hasonlóképen van Francziaországban és Luxembourgban, a hol ma az irányadó körök mindig a vizi utak továbbfejlesztésével foglalkoznak. Igy Luxembourgban a Mosel és Saare folyók összeköttetéséről van egy nagyobb szabásu terv kidolgozásban. Északamerikában a mult esztendőben Roosevelt köztársasági elnök egyik nagyszabásu beszédének hatása alatt, a melyben rámutatott arra, hogy a jövőnek egyik nagy problemája a vizi utak fejlesztése, egy kongresszus ült össze, a mely 2000 tag részvételével folyt le. Északamerika 37 államából ott voltak a legtekintélyesebb gazdák, teknikusok, gyárosok, iparosok és kereskedők, a kik ezen nagy kérdéssel behatóan foglalkozva, nagyjelentőségü határozatokat hoztak, a melyeket érdemes nekünk is megszivlelni. Kimondották, hogy az eredményes kereskedelem függvénye az olcsó közlekedés, a közlekedés fontossága és nagysága pedig növekszik a népesség és a gazdagság emelkedésével.

Kimondották, hogy az Egyesült-Államok vasutai ma már nem képesek megoldani a torlódást, a lakosság száz százalékkal szaporodott, a mely idő alatt a vasutak forgalmi képessége csak 20%-kal emelkedett. Kimondották, hogy ez a különbség be nem hozható, okvetlenül szükséges tehát, hogy más közlekedési eszközökről történjék gondoskodás, mert a tömegszállitás vizen mindenütt olcsóbb és gyorsabb, mint vasuton. Végső és legfontosabb határozatképen pedig azt mondották ki, hogy felkérik az Egyesültállamok kormányát, hogy tegye minél hamarabb szorgos és beható tanulmány tárgyává Északamerika összes folyóvizeit és a nagy tavakat, készittessen nagyszabásu csatornázási tervezeteket, és igy előkészitvén alaposan a munkát, gondoskodjék és rendelkezzék arról, hogy minden esztendőben az Egyesült-Államok budgetjébe 250 millió K. vétessék be, a mely összeg egyenesen és kizárólag csakis uj vizi beruházások czéljaira lesz forditandó.

Ezeknek az adatoknak közlése tagadhatatlanul némi lehangoltságát ébreszt bennünk, szegény magyarokban, a kik természetesen sokkal csekélyebb anyagi eszközök felett rendelkezünk, hogy a mi általunk is kivánt czélokat megvalósithassuk; de vigasztalásunkra szolgálhat egyrészt az, hogy a mi nagy akciónk közgazdasági viszonyaink, közlekedési és egyéb belterjes munkálkodásaink terén mindössze 60—70 esztendőre tekinthet vissza, tehát természetes, ha mi nem lehetünk ott, a hol a müvelt nagy nemzetek, a melyek több százados kulturájuk birtokában méltó, ha erősebbek és gazdagabbak lehetnek; de másrészt megnyugtatásunkra szolgálhat az is, hogy viszont a természet bőkezü adománya folytán hazánk oly gazdag mindennemü természeti kincsekben, de különösen vizi hálózatban is, hogy egy 3368 kilométernyi természetes viziutnak kifejlesztése nem is kiván olyan enormis összeget, mert hiszen abból a 192 millió koronából, a mely mostani megfontolásunk tárgyát képezi, nem oly jelentékeny összeg az, a mely kizárólag a viziutak szabályozására szükséges.

Teljes megnyugvással nézhetünk tehát a jövő elé és teljes megnyugvással szavazhatja meg a t. ház e törvényjavaslatot, legfeljebb csak az iránt lehet aggályunk, és ez kifejezést nyert ugy a vizügyi bizottság, mint a nagy müszaki tanács értekezletén is, hogy kivánatos lenne a munkálatokat nem a törvény 3. §-ában megjelölt hosszu tartamu idő alatt, hanem minél rövidebb idő alatt, gyorsabb tempóban végrehajtani, *(Élénk helyeslés.)* hogy ne 25 év multán, hanem lehetőleg már 10—12 év multán lennének azok az eredmények, a melyeket elérni kivánunk, a magyarság javára s gazdagodására, rendelkezésre állók. *(Élénk helyeslés.)* De nem kételkedem, hogy ha a mai körülmények közt, államháztartásunk mai rendkivüli exponáltsága és igénybevettsége mellett nem is állanak rendelkezésre az anyagi eszközök, mindenesetre a viszonyok javultával lesz arra mód és alkalom, hogy a ház bölcsesége megtalálja az eszközöket, hogy a tervezett munkáltatási programm gyorsabb menetben legyen végrehajtható.

Mindezek után legnagyobb örömömre szolgál, hogy e törvényjavaslatot a t. háznak jóakaratába ajánlhatom, mert meggyőződésem, hogy ez nagy lépést jelent előre hazánk közgazdasága, közlekedése, ipara fejlesztésében és előmozditásában. *(Igaz! Ugy van!)*

Üdvözlöm a kormányt ezért a nagyszabásu helyes, áldásos konczepcióért és a törvényjavaslatot a legmelegebben ajánlom elfogadásra. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps.)*

Elnök: Az ülést 10 perczre felfüggesztem

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást. Van valaki szólásra feljegyezve?

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: Surmin György!

Surmin György *(horvátul beszél).*

Szokoly Tamás: Meg van bolondulva, hé? *(Derültség.)*

Elnök: Szokoly Tamás képviselő urat rendreutasitom.

Surmin György *(folytatja horvát beszédét).*

Raisz Aladár jegyző: Szabó Károly!

Szabó Károly: T. ház! Elismerés illeti a földmivelésügyi kormányt, mely a vizi beruházásokról szóló törvényjavaslat benyujtása által kétségbevonhatlan bizonyitékát adta ama törekvésének, mely hosszabb idő káros mulasztásait akarja pótolni viziutaink oly mérvü fejlesztése

Digitized by Google

által, a mely közgazdasági életünk fellendülését van hivatva előmozditani. A törvényjavaslatban, illetve az indokolásban feltüntetett tervek megvalósitását igen fontos érdekek követelik, a mely érdekek elől kitérni, elzárkózni, bármilyen nagy anyagi áldozatok hozatalával is, nem lehet, nem szabad.

Sajnálatos körülmény, a mire az előadó ur is beszédében reámutatott, s a melynek lehető megváltoztatása felette kivánatos, t. i. a vizimunkálatok elvégzésére szánt idő hosszadalmas volta, a mely mindenesetre gátolni, hátráltatni fogja annak a czélnak elérését, a mely a törvényjavaslat kontemplálói előtt lebegett és a mely mindnyájunknak közös czélja, hogy a t. i. a mire gazdasági önállóságunk kiviva és biztositva leend: szabad mozgásunknak, közgazdasági életünk fejlesztésének egy hatalmas eszköze álljon rendelkezésünkre e tervek megvalósitása folytán.

A földmivelésügyi kormányt ebben a kérdésben bizonyosan az vezette, hogy számolva az ország pénzügyi helyzetével, a mely különösen az utóbbi időben igen nagy erőpróbának volt kitéve, a szükséges összegnek oly részletekben való beállitását proponálja a költségvetésbe, mely az adófizető polgárság teherviselési képességével arányban áll. Hiszem azonban, hogy módunkban lesz ezen körültekintő óvatosságot azzal honorálni, hogy évenkint oly összeget bocsátunk a földmivelésügyi kormány rendelkezésére, hogy ez által e munkálatoknak gyorsabb tempóban való keresztülvitele lehetőbbé váljék. *(Helyeslés.)*

Ezeknek előrebocsátása után engedje meg a t. ház, hogy a vizi beruházásokról szóló törvényjavaslatnak különösen Tolna vármegyét érintő részével foglalkozzam, mint a mely vármegyének viszonyait ismerem, azoknak érdekében szavamat felemelni kötelességemnek tartom, *(Halljuk!)* hangsulyozása mellett annak, hogy felszólalásomban nem az u. n. hazabeszélés vágya vezet, hanem az az igaz, őszinte meggyőződésem, hogy felszólalásom által a közérdeknek teszek szolgálatot.

Két kérdésre kivánok felszólalásomban kiterjeszkedni, nevezetesen a tolnai Dunaág szabályozásának és a Sió hajózhatóvá tételének kérdésére. A tolnai Dunaág felső torkolatának elzárását a dunaszabályozási munkálatok tették annak idején szükségessé, miáltal a Dunaág vizének felülről való felfrissülése lehetetlenné vált. Azonban még egy ideig felfrissülést kapott a Sióból, mely a holt Dunába torkollik; mignem lassanként a Sió iszapja a Dunaág alsó részénél lerakódott, minek következtében az iszapos, mocsaras, posványos jellegűvé vált és és ennek következtében az egész környékre, de különösen Tolna városára nézve közsegészségellenes állapotot idézett elő. Tolna város közönsége ennek az állapotnak megszüntetése érdekében több izben tett lépéseket az illetékes helyen, azonban, sajnos, eddig hiába. A mostani földmivelésügyi kormány jóakarata azonban nem zárkózott el a jogos kérés elől és a tolnai holt Dunaág szabályozását is fölvette programmjába olyanformán, hogy a mostani felső elzárásnál egy viztápláló zsilipet létesit, a mely némileg felfrissiti az álló vizet, s ezenkivül a Sió torkolatától fölfelé Tolnáig és lefelé Keselyüs irányában Gemenczig megnyitja a hajóutat. Én azonban azt hiszem, hogy ha már belemegyünk a tolnai holt Dunaág szabályozásába, sokkal helyesebb volna az, ha a Tolnáig vezető hajóut folytatást nyerne tovább Dombori felé a nyilt Dunáig, mert ezáltal Tolna városa alatt létesülne a balaton—dunai hajóközlekedés, a mely e város fejlődésére és a közgazdasági élete fellendülésére nagy szolgálatot tenne. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Szabó Károly: De nemcsak Tolna városára, hanem a körülötte fekvő községekre is jótékony hatással lenne ez, elősegitvén a közgazdasági élet erősbödését; mig ha a jelenlevő tervezet szerint a Sió torkolatától lefelé Keselyüs és Gemencz irányában lesz a hajóut, ez erdőségeken vezet keresztül, községek érintése nélkül.

Tudom, hogy ezen kérdésnek ilyetén való megoldása sokkal több pénzbe kerül, a mennyiben a hajózási zsilip létesitése, a melyet kivánatosnak tartok, költségesebb mint a viztápláló zsilipé, de ha tekintetbe veszszük azt, hogy ezen hajózási zsilip által jóformán a hajózás kérdése el lesz döntve, mert ott a Duna medre elég mély és alkalmas a hajózásra és csak itt-ott kellene kotrási munkálatokat végezni, addig, ha Gemencz, illetve Keselyüs irányában hagyatik meg a hajóut, évenként kotrási munkálatokat kellene végezni, a mi tetemes költséget igényel. Az igy megtakaritott összeg lassanként vissza téritené a költségtöbbletet, a mennyivel t. i. a hajózási zsilip a viztápláló zsilipnél többe kerülne.

A másik kérdés, a melyről megkivánok emlékezni, a Sió hajózhatóvá tételének kérdése, a mi által a Balaton és a Középduna között vizi összeköttetés létesül, ki sem számitható előnyére azoknak a községeknek, a melyek a Sió mentén feküsznek, de egyszersmind előnyére ama nagy vidéknek is, a melyre nézve a Balaton zalai és veszprémi oldalán levő kitünő ut- és épitési kőanyag ily módon hozzáférhetővé válik, a mint ezt a törvényjavaslat indokolása is hangsulyozza.

T. ház! Bár a Sióra vonatkozó tervmódozatok mindegyike lehetőnek tünteti föl a Szekszárdot érintő medenczeszerü kiágazást, sajnálattal látom, hogy a törvényjavaslatban, illetőleg az indokolásában erről abszolute nincs emlités téve, pedig Szekszárd város egyéb fontos okok mellett már azért is megérdemli a legmesszebbmenő támogatást, mert az előző kormányok részéről igen mostoha elbánásban részesült,

Digitized by Google

(Igaz!) a mely elbánás következtében e törekvő, 14.000 lakossal biró városnak fejlődése mintegy szándékosan megakadályoztatott, és ha most a viziut előnyeitől is elesik, jövő fejlődhetésének egyik feltételétől beláthatatlan időre megfosztatik.

Itt van az önként kinálkozó, kedvező alkalom arra, hogy Szekszárd becsatoltassék a hazai és világkereskedelem hálózatának zónájába, *(Ugy van!)* a mi — tekintve azt a körülményt, hogy a Sió mentén Szekszárd az egyetlen város — természetes és észszerű követelménye forgalmi politikánknak. *(Igaz, ugy van!)*

De hát miről is van szó tulajdonképen. *(Halljuk!)* Arról, t. ház, hogy egy medenczeszerű kiágazással Szekszárd érintessék, illetőleg Szekszárdon kikötő és rakodópart létesittessék a mostani vasuti állomás szomszédságában. És ha tekintetbe veszszük a nagy érdekeket, a melyeket ez kielégiteni hivatva lesz, nem is oly nagy az áldozat, a melyet meg kell hoznunk, mert ezáltal lehetővé válik a mostani vámhid mellett tervezett kikötő és rakodópart kiépitése, melynek költségei megmaradván, 400.000 vagy 500.000 korona hozzáadásával rendelkezésünkre áll az az összeg, a mely a medenczeszerű kiágazás létesitésére a kikötővel és rakodóparttal együtt szükséges. *(Helyeslés.)* Ismétlem, t. ház, hogy mikor egy vármegye székhelyének egy történelmi multtal biró és eddig mostoha elbánásban részesült városnak legfontosabb érdekeiről, jövő fejlődésének megalapozásáról van szó, akkor ez az áldozat nem oly nagy, hogy ez akadályul szolgálhatna. *(Igaz!)* Hiszen régi igazság az, hogy a viziut a városok fejlődésének, nagygyálételének, meggazdagodásának egyik fundamentuma.

Ezt a fundamentumot lerakni Szekszárd és környéke javára, itt az alkalom és hiszem, hogy az az 500.000 vagy 600.000 korona könnyen beilleszthető a 192 milliós beruházás keretébe, a nélkül, hogy a tervezett vizimunkálatok pénzügyi mérlegének egyensulyát ez zavarná. Meg vagyok róla győződve — hiszen a vizügyi bizottság ülésében kegyes volt ő exczellenczája a földmivelésügyi miniszter ur e tekintetben kedvező választ adni felszólalásomra — hogy a földmivelésügyi kormány, s főleg annak vezetője, méltányolva Tolna vármegye és két törekvő városa, Szekszárd és Tolna vitális érdekeit, keresni fogja a módot, hogy azokat kielégitse, a mi által vármegyénket és e két várost mély hálára kötelezi, s egyszersmind növelni fogja az egész ország közvéleménye által elismert és kellőképen honorált érdemeit.

Egyébként a vizi beruházásokról szóló törvényjavaslatot elfogadom. *(Élénk helyeslés. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Pető Sándor képviselő ur jelentkezett nálam, hogy az ügyében a képviselőházban ma hozott határozatnak eleget kiván tenni. E czélból neki a szót megadtam és az ő nyilatkozata után fogjuk a tárgyalást folytatni. Méltóztassék.

Pető Sándor: T. ház! Miután a mentelmi bizottság javaslata alapján a t. ház bölcsesége azt állapitotta meg, hogy tegnap én közbeszólásaimmal a ház tanácskozási rendjét zavartam, én ezért ünnepélyes bocsánatot kérek a t. háztól.

Elnök: Konstatálom, t. ház, hogy Pető Sándor képviselő ur a ház határozatának eleget tett.

Folytatjuk a tanácskozást. Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom. A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Mindenekelőtt Surmin képviselő ur felszólalására kivánok reflektálni. Surmin képviselő ur ugy állitotta oda a helyzetet, mintha Horvátország és a horvát folyók mostoha elbánásban részesittetnek volna a központi kormány részéről.

Ugron Gábor: Kitartjuk őket!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Majd adatokkal fogom bizonyitani, hogy menynyit teszünk a horvát folyókért. A multban 1893-ig a Drávára 3,660.000 koronát költöttünk. Később az 1895 : XLVIII. t.-cz. egy nagyobb összeget bocsátott rendelkezésre, 9 milliót, melyből azonban 5,700.000 lett, illetve lesz munkálatokra forditva. Ezen összeg legnagyobb részben az Eszéktől a Dráva torkolatáig terjedő és a Barcs körüli Drávaszabályozásra esik. A végzett munkálatok folytán 35 kilométer hajóut van biztositva. Megemlitendő, hogy külön a gyékényes—barcsi szakasz szabályozására az 1904 : XIV. t.-cz. 1 millió koronát engedélyezett. A Száva szabályozására, különösen a Drina torkolata alatti folyamszakasz rendezésére 1 millió korona engedélyeztetett, ezen összeg egy részét azonban a Kulpa folyónál, különösen a Sziszek körüli gázlók eltávolitására kellett felhasználni. Az 1904 : XIV. t.-cz. ujból 1 millió koronát engedélyezett a Száván létező főleg hajózási akadályok eltávolitására.

A folyó évi költségvetésben is jelentékeny összegek vannak felvéve és csak a napokban intézkedtem, hogy különösen tekintettel a vukovár-samaci csatorna fontosságára, a mely sokáig nem lesz elodázható, a Kulpával mindenekelőtt foglalkozzunk és ezért a Kulpa szabályozására egy állami kirendeltséget állitottam fel.

De hogy állunk, t. ház, a jelen törvényjavaslattal? Ha méltóztatnak felütni a törvényjavaslatot, akkor méltóztatnak látni, — és pedig meg is mondom az oldalt, az indokolás 76-ik oldalán megtalálja a képviselő ur, — hogy a Drávára 19,490.000, a Szávára 6 millió, a Kulpára 3,800.000 korona, összesen tehát a hor-

Digitized by Google

vát folyókra 29,290.000 korona van felvéve. *(Felkiáltások balfelöl: Nem elég?)*

Ugron Gábor: Sok!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: A képviselő ur ugylátszik, hogy a mathematikával előszeretettel nem foglalkozik, mert azt ajánlja nekünk, sőt azt követeli, hogy a kvótaarányban legyünk kötelesek a horvát folyók szabályozását eszközölni. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Én ugy vagyok értesitve, hogy a kvóta Horvátországgal 8·127%-ot képvisel. Én azt a fáradságot vettem magamnak, hogy kiszámitottam, hogyha a t. képviselő ur álláspontjára helyezkedném, hogy t. i. kvóta alapján eszközöltessék a folyamszabályozás is, a minek semmi törvényes alapja különben nincs, akkor Horvátországra esnék 15,605.740 korona. A törvényjavaslat pedig kontemplál 29,290.000 koronát, *(Zaj.)* tehát Horvátország az esetben, ha a t. képviselő ur javaslatát elfogadnók, nem kevesebbet veszitene mint 13,684.260 koronát.

Rakovszky István: Fogadjuk el.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Megjegyzem különben, hogy a törvényjavaslat 1. §-ának bevezetéséből látszik, hogy a fősuly négy folyóra van helyezve, még pedig a Dunára, Tiszára, Drávára és Szávára, tehát a négy folyó közül is, a melyek elsősorban lesznek szabályozandók, kettő Horvátországra esik.

Megjegyzem azt is, hogy egyes helyi pontokon, egyes partomlásoknál is tettünk számos intézkedést, a melyek az illetőknek elismerésével találkoztak. Horvátországból hálafeliratokat kaptam.

Különben figyelmeztetem Surmin képviselő urat arra, hogy nagy tévedésben van, ha azt hiszi, hogy a horvát folyók szabályozása kizárólag Magyarország és a közös kormány dolga. A horvát folyók nem hajózható és nem állami kezelés alatt álló részén a szabályozás a horvát autonóm kormánynak feladata, a mely azt bizonnyal teljesiteni fogja. De különben általánosságban annyit meg kell jegyeznem, hogy ha a t. képviselő urak nem mindig politikával foglalkoznának, *(Ugy van! Ugy van!)* ha nem a közjogi differenciákat keresnék Magyarországgal és működésük egész sulyát nem erre fektetnék, hanem közgazdasági dolgokkal foglalkoznának, akkor Horvátországot sokkal gyorsabban lehetne előbbre vinni. *(Élénk helyeslés.)*

Most áttérek Szabó Károly t. képviselőtársam felszólalására. Ő azt találja, hogy nagyon hosszu idő az a 25 esztendő, a mely alatt ez a törvény végrehajtható lesz. Teljesen igazat adok neki, de remélem, hogy ha az ország kedvező pénzügyi viszonyok közé jut, akkor megérti a feladat nagyságát és gyorsabb tempóban fogja ezen munkálatokat létesiteni.

A képviselő ur különösen két dolgot hozott fel. Az egyik a tolnai holt Duna-ág felső torkolatának szekrény-zsilippel való ellátása. Ezzel foglalkoztunk, megadtuk a felvilágositást a t. képviselő urnak, hogy ez aránytalan összegbe kerül. Elég nagy dolog az, — és méltóztassanak megengedni, hogy különös tekintettel a Balatonra, én voltam az, a ki a Balatonnak a Dunával való összeköttetését mindenek felett sürgettem, — hogy a Sió-csatornázást létesitsük.

A mi pedig a szekszárdi dolgot illeti, legyen meggyőződve a t. képviselő ur, hogy Tolna megye és Szekszárd városa iránt a kormány igen melegeu érez és hogy ezt a kérdést jóakaró megfontolás tárgyává fogja tenni. *(Helyeslés.)*

Végül megköszönve azt az érdeklődést és rokonszenvet, a melyet a t. ház ezen nagy munkálatok iránt tanusitani méltóztatik, még csak azt vagyok bátor felhozni, hogy a földmivelésügyi kormány ezzel a törvényjavaslattal ezen a téren működését befejezettnek nem tekinti. *(Élénk helyeslés.)*

Mi a vizszabályozás, belvizvezetés, szivattyutelepek terén a vezető országok közé tartozunk Európában; *(Éljenzés.)* pedig — fájdalom — kevés tér van, a hol joggal azt mondhatnók, hogy vezetünk, de ezen a téren majdnem példa nélkül állunk az elért eredmények tekintetében. De a vizhasznositás terén még nagyon sok teendő van hátra. *(Ugy van!)* A kormány ennek teljes tudatában van. Nagyon sok teendő van hátra az öntözés tekintetében, ezzel előszeretettel foglalkozunk; készen van a halászati törvényjavaslat, a mely szintén a vizhasznositás egyik eszköze, nemkülönben készen van a vizierőkről szóló törvényjavaslat, a melynek segélyével a magyar ipar fejlődését nagy arányokban fogjuk előmozditani. *(Élénk helyeslés.)*

Ajánlom a törvényjavaslatot elfogadásra. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a vizi beruházásokról szóló, most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a törvényjavaslat általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadtatott.

Következik a részletes tárgyalás. Kérem Raisz Aladár jegyző urat, sziveskedjék felolvasni a törvényjavaslat czimét.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a törvényjavaslat czimét változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)*

Digitized by Google

Ha igen, akkor kijelentem, hogy a ház a czimet változatlanul elfogadta.

Következik az 1. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa az 1. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 1. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a ház az 1. §-t változatlanul elfogadta.

Következik a 2. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 2. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a 2. §. változatlanul elfogadtatott.

Következik a 3. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 3. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 3. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a ház a 3. §-t változatlanul elfogadta.

Következik a 4. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 4. §-t).*

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: Surmin György!

Surmin György *(horvátul beszél).*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve, ha senki sem kíván szólni, a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illetné az előadó urat, az előadó ur azonban nem kíván szólni. Ennélfogva tehát a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás.

Kérdem, méltóztatik-e a 4. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy az változatlanul elfogadtatik.

Következik az 5. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa az 5. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem, méltóztatik-e az 5. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 6. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 6. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 6. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 7. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 7. §-t).*

Elnök: Ha szólni senkisem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 7. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 8. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 8. §-t).*

Elnök: Ha szólni senkisem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 8. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 9. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 9. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 9. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Ezzel a tárgyalás alatt lévő, a vizi beruházásokról szóló törvényjavaslat ugy általánosságban, mint részleteiben letárgyaltatván, javaslom a t. háznak, méltóztassék annak harmadszori olvasását a ház legközelebbi ülésének napirendjére kitűzni. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki. Ezzel egyszersmind Abauj-Torna, Borsod, Hajdu, Heves, Szepes, Ung és Zemplén vármegyéknek e törvényjavaslatra vonatkozó feliratai is elintézést nyertek.

Következik a kivándorlásról szóló törvényjavaslat (Irom. 818, 914) tárgyalása.

Az előadó urat illeti a szó.

Bernát István előadó: T. ház! A magyar közvélemény és ebben a közvéleményben igen irányadó egyének is abban a nézetben vannak, hogy a magyar kivándorlás ha nem is egészen uj dolog, de semmi esetre sem nagyon régi. Ezzel ellentétben kénytelen vagyok ráutalni arra, hogy már a XVII. században nagyon sokan vándoroltak ki külföldre azért, hogy ott élelmüket könnyebben megszerezhessék, mint ez Magyarországon lehetséges volna.

A mi tudós kollégánk, Ballagi Aladár, egész könyvet irt Wallenstein horvát karabélyosairól, és talán méltóztatik tudni azt, hogy Wallensteinnek seregében több ezerre menő magyar zsoldos katona szolgált, . . .

Ballagi Aladár: Négy regiment!

Bernát István: . . . négy regiment, — mint a t. szerző ur megjegyzi. Hogy ezeknek a dijazása nem lehetett valami nagyon bőséges, mutatja az akkori időkből fenmaradó versecske, a mely szerint: »Szegény embernek olcsó a vére, két-három krajczár a napibére.» *(Zaj. Elnök csenget).*

Elnök: Csendet kérek!

Bernát István előadó: Ha tehát ezeket a tényeket figyelembe vesszük, akkor szakitanunk kell azzal a téves felfogással, hogy a kivándorlás Magyarországon uj dolog. Ellenben nagyon is uj dolog az, hogy olyan óriási arányokban indul kifelé a magyar földnek népe, a mint azt a legutolsó években láttuk. Fájdalom, már jó két-három évtizede a kivándorlás nemcsak Románia, Szerbia, Ausztria, Bécs felé, hanem igazán nagy arányokban Amerika felé is megindult. Ezt a veszedelmesen növekvő áradatot a magyar törvényhozás hosszu ideig ugyszólván összetett kezekkel nézte. Hozott ugyan 1881-ben egy elég rövid törvényt, a mely a kivándorlási ügynökségekről szólt, de ez a törvény egészen czélját tévesztette, a gyakorlati életben abszolute nem vált be. Igy azután egészen a XIX. század végéig a kivándorlás hazánkból jóformán korlátlanul indult kifelé, és pedig a legvégzetesebb mennyiségben Amerikába.

Digitized by Google

1900 legelején az Országos Magyar Gazdasági Egyesület kebeléből indult ki az a javaslat, hogy a kivándorlási bajok orvoslása czéljából, a kivándorlásnak csökkentése végett egy nagy társadalmi mozgalom szerveztessék. Ez a mozgalom tényleg megindult. Az ország több részében kivándorlási kongresszusokat tartottak, s az ezeken leszűrt eredményekből született meg az 1903 : IV. t.-cz. Ez a törvény kétségtelenül a legjobb intenciókkal van tele ; szerzői abban a meggyőződésben voltak, hogy e törvény által nagy mértékben csökkenteni fogják a kivándorlók számát, másfelől pedig a kivándorló magyarságnak a külföldön is biztositanak olyan védelmet, a melynek révén erősebb kötelékekkel marad a régi hazához csatolva.

Ezek a reménységek azonban, amelyeknek hiábavalóságára már akkor a javaslat tárgyalásánál a mostani kereskedelemügyi miniszter ur, Kossuth Ferencz rámutatott, nem váltak be. Az előttünk fekvő törvényjavaslat indokolása is kiemeli, hogy ezen 1903 : IV. t.-cz. uralma és érvénye alatt a kivándorlók hivatalosan megállapitott száma körülbelül 800.000-re tehető, és valószinű, hogy a tényleges állapot még ennél is elszomoritóbb képet mutat.

Ennélfogva, t. ház, minthogy az emlitett törvénynek a kivándorlásra vonatkozó intézkedései kedvező hatásuaknak nem mutatkoztak és minthogy abban a törvényben az egyes kihágásokra szabott büntető szankczió nagyon gyengének bizonyult, a jelenlegi belügyminiszter ur nagyon szükségesnek látta, hogy egy uj, a szerzett tapasztalatoknak megfelelő törvényjavaslattal lépjen a t. ház elé. E törvényjavaslatot megelőzőleg, lehet mondani, hogy a magyar társadalom megtett a kivándorlási bajok orvoslására mindent, a mit csak tehetett. Nagyon kiváló, előkelő testületek komolyan foglalkoztak a kivándorlás kérdésével, és legalább nagy részükben elfogadható javaslatokat tettek a bajok orvoslására. E mellett, t. ház, jóformán egy egész irodalom keletkezett e kérdésről kisebb-nagyobb értékű művekből, a melyeknek szerzőiről, még ha keveset produkáltak is, nem lehet mondani, hogy nem jóhiszeműleg és hazafiasan dolgoztak. *(Ugy van ! Ugy van !)*

Az alapelv, melyet ez a törvényjavaslat elfogad, körülbelül azonos azzal, a mely az 1903 : IV. t.-cz.-et dominálja. Ez az elv pedig abban áll, hogy nekünk nem áll módunkban, nincs jogunk a kivándorlás szabadságát megkötni, de igenis jogunk és kötelességünk azt a nemzeti érdekekre való tekintettel bizonyos mérvben korlátozni. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Én azonban bátor vagyok ráutalni arra, hogy Magyarországon az utóbbi években bizonyos nemzetközi áramlatok uralma alatt sokan szándékosan törekedtek arra, hogy a szabad költözést és kivándorlást azonos fogalmak gyanánt szerepeltessék, holott a szabad költözést, a mely tisztán az ország határán belül való mozgást, illetőleg áttelepülést jelenti, a nélkül, hogy az illető le akarna mondani azokról a kötelességekről, a melyekkel Magyarországnak tartozik, tökéletesen más szempont alá kell sorozni, *(Helyeslés a baloldalon.)* mint a kivándorlást, a mire nézve nagyon sok esetben épen az ellenkező áll. Azok, a kik ezen felfogást terjesztették, az »ubi bene, ibi patria» hivei ; ez a jelszó pedig már idáig is igen sok magyart szakitott el Magyarországtól és kell, hogy a mennyire tőlünk telik, ellene működhessünk. Nekem az a felfogásom, hogy véreink, a kik kimennek Romániába vagy Amerikába, találhatnak ott bővebb alkalmat a munkára, a boldogulásra, emelkedésre, de soha nem szabad elfeledniök azt, hogy azokat a tulajdonságokat, gazdasági erényeket, szorgalmat, takarékosságot, a melylyel ezen alkalmakat felhasználják, Magyarországnak köszönhetik ; ép azért azon kivándorlottak, a kik ezen erények segélyével emelkednek fel magasabb társadalmi helyzetbe, kell hogy minden körülmények között hálásak legyenek az őshaza iránt. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem, hogy érdekelni fogja a t. képviselőházat egy angol parlamenti tagnak az Amerikába kivándorlott magyarokról, azok morális és gazdasági helyzetéről irt tanulmánya. *(Halljuk ! Halljuk !)* Ez az angol parlamenti tag, Mr. Alden Percy, a ki nem utolsó kollégái között és a ki régóta foglalkozik közgazdasági és szocziális kérdésekkel, magára vette a fáradságot, hogy Amerikába utazva, részletesen utánna nézzen a magyar kivándorlottak helyzetének. Az, a mit tapasztalt és meggyőződéseként fejezett ki, ránk nézve nagyon érdekes. Elmondja, jóformán ezekkel a szavakkal, hogy neki fájt látni azt a sok szép, derék magyart Amerikában partra szállani, mert tudta, hogy ezeknek az embereknek nagy része kénytelen lesz lélekölő ipari vagy bánya-munkára adni magát. Elmondotta, hogy tapasztalata szerint az életmódnak, a foglalkozásnak megváltozása a magyarok jellemére abszolute nem hatott felemelőleg, azonban mindennek daczára, a magyarok — fajmagyarságról beszélt — a bevándorlottak között az ő gazdasági jólétüket illetőleg, általában véve előkelő helyet foglalnak el.

Ennek a bizonyitására hozza fel azt, a mi különösen érdekes és az egész tanulmánynak a konkluziója, hogy a mi a vagyoni és a személy elleni büntetteket illeti, a melyek az ireknél 36%-kal, a németeknél 12%-kal szerepelnek, azok a magyaroknál alig haladják meg az 1%-ot. Azt hiszem, hogy nekünk ezekről a dolgokról igen helyes és üdvös tudomást venni. *(Helyeslés.)* Ezek a mi intenczióink, ezek a szavak eljutnak, legalább bizonyos forrásokon át, Amerikába is ; és ha látni fogják ottani véreink, hogy tiszta jóakarattal vagyunk irántuk, midőn ezen törvényjavaslat megalkotásához fogunk, ez bennük a hazához való tartozást és hűséget csak fokozni fogja. *(Igaz ! Ugy van !)*

A mi magát a kivándorlási törvényjavaslatot illeti, a mely a ház előtt fekszik, ez formailag nem, de lényegében novella. Tudniillik az 1903. évi IV. t.-czikknek számos intézkedését veszi ugyan

Digitized by Google

át, azonban egyes részleteiben, a mint már jelezni is bátor voltam, radikális változtatásokat javasol. Ezek kiterjednek a kivándorlók fogalmának megállapitásától kezdve különösen azokra a korlátozásokra, a melyek életbeléptetendők a katonakötelesekre, továbbá a kivándorolni szándékozó kiskoruakra nézve.

Eltérőleg a most érvényben lévő törvénytől, szervezi, vagy igyekszik szervezni az uj törvény a kivándorlási tanácsot. Ez a kivándorlási tanács a régi javaslat intenciója szerint jóformán a kivándorlási politikának tengelye kellett volna, hogy legyen, a valóságban azonban nem vált be, sőt habár felállittatott és szervezkedett, működését máig sem kezdette meg. Nagyon helyesen teszi tehát a javaslat szerzője, ha ebben a tekintetben más, olyan intézkedéseket javasol, a melyek várhatólag sikeresebbek lesznek a most törvénybe iktatottaknál. Jellemzi továbbá a törvényjavaslatot az, hogy nagyobb nyilvánosságot biztosit az egyes akcióknál, a melyek a kivándorlási tanácsban lefolynak, hogy ott a törvényhozásnak magának is részvétet és a szerződések tekintetében a képviselőháznak közvetlen beleszólást, ingerenciát biztosit.

Legjelentékenyebb része a törvényjavaslatnak az, a mely a büntetésekre vonatkozik. A régi törvény, a mint azt érinteni bátor voltam, főképen azért nem vált be, mert nagyon is alacsony büntetéseket szabott a kihágásokra. Ez a javaslat a szerzett tapasztalatok alapján, a melyek, sajnos, igen sok esetre és nagyon tágas körre terjednek ki, igyekszik a büntetéseket a lehető legmagasabb határig felemelni. Azt hiszem, hogy ez teljes joggal történik, mert tudjuk azt, hogy azon gazdasági és szocziális viszonyokon kivül, a melyek kivándorlásra birták az embereket, a kivándorlás szaporitása nagyrészben mindenféle lelketlen ágensek, ügynökök munkája volt. Ezeket megakasztani és kellőleg büntetni nem lehetséges mindaddig, a mig a régi törvény uralma tart. Ezért, ha a javaslatban statuált büntetések egyes esetekben talán drákói szigorunaknak tünnek fel, meg vannak okolva a nemzet érdeke által. S ha ezeket a büntetéseket leszállitanók, vétséget, bűnt követnénk el a nemzet ellen.

Mivel pedig ez a javaslat egészben véve alapos megfontolásnak, nagyon lelkiismeretes munkának az eredménye és mivel szorosabb kapcsolatba hozza a törvényhozást és a nyilvánosságot magával a miniszteriummal, a mely ennek végrehajtására hivatva van, vagyok bátor ezt egészében elfogadásra ajánlani. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)*

Raisz Aladár jegyző: Beck Lajos!

Beck Lajos: T. ház! A nemzet életerejét pusztitó ezer veszedelem között alig van sötétebb, vészthozóbb, mint a kivándorlás, mert ezen évtizedek óta folyton fokozódó betegsége állami életünknek beleette magát annak minden idegrostjába, minden életerébe. És épen ezért orvoslására sürgősen szükség van. A ki orvosságot akar hozni erre a mi nyavalyánkra, annak gazdasági és szocziális életünk csaknem minden ágábabogába bele kell vágnia a kését.

Épen azért akkor, a mikor a jelenlegi belügyi kormány egy kivándorlási törvényjavaslattal lép a ház elé, a mely természetesen csak a kérdés közigazgatási részét akarhatja orvosolni, talán nem lesz felesleges egy rövid pillantást vetni a kérdés egész komplexumára, már csak abból a szempontból is, hogy a még más tereken meghozandó reformok miképen tehetik hatályosabbá az előttünk fekvő törvényjavaslatban foglalt intézkedéseket. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert azzal, t. ház, előljáróban is tisztában kell lennünk, hogy a kivándorlás szerves folyamatát törvényhozási vagy végrehajtási intézkedésekkel elfojtani vagy megszüntetni nem lehet. Tisztába jöttek ezzel a külföldi kormányok és államok, a hol a mienknél is nagyobb kivándorlás volt. Leginkább és legjobban tisztába jött ezzel az olasz kormány, de többékevésbbé tisztába jött ezzel már a magyar közvélemény is, és a mint ez a törvényjavaslat és annak indokolása mutatja, feltétlenül tisztában van vele belügyi kormányunk.

A törvényhozási intézkedéseknek józanul és helyesen más rendeltetésük nem lehet, mint hogy a kivándorlás szerves folyamatát olyan nyugodt és csendes mederbe igyekezzék terelni, a melyből az helytelen intézkedésekkel tuláradóvá soha ne válhassék. *(Helyeslés.)*

Egy pillantás a kivándorlást előidéző okokra is világosan mutatja, t. ház, hogy karhatalommal ezt a kérdést megszüntetni nem lehet, még akkor sem, hogyha a katonaság millióinak szuronyaival czerniroznók is határainkat. Ezek közt az okok között elsősorban fel akarom emliteni azokat az okokat, melyekre igen t. előadónk egy ankéten már rámutatott, az erkölcsi okokat. S ezek között elsősorban emlitendő a hazaszeretet érzésének elhalványodása. Nem kipusztulása ennek az érzésnek, a magyar szivekből, hanem elhalványodása csak, mert abban a pillanatban, a mikor a balsors Amerikában kiterjeszti szárnyát a kivándorlottak felett, abban a pillanatban ez az elhalványult érzés felbuzog ujra a lelkek mélyéből és erőt vesz a materializmus felett.

A napról-napra fejlődő élet tanulságaiból tudjuk, hogy az altruizmus ideje lejár. És nem él és nem hat már közöttünk az az erő, a mely a jövő érdekében a jelen érdekeinek korlátozására tanit; az önfeláldozás érzésének az a nemzetfentartó és nemzetvédő ereje, a mely nélkül nép igazán nagy nem lehet, és nagyságát igazán nem birja megtartani, nem él, és nem hat már ugy közöttünk, ahogy hatnia kellene. És ennek tulajdonitható egyrészt a kivándorlás lázának egészségtelen elharapózása, de ennek tulajdonitható másrészt az a jelenség, hogy nemcsak azok veszik már a vándorbotot kezükbe, a kik nem tudják a mindennapi kenyeret megszerezni, hanem azok is, a kik valamely egészségtelen láztól hajtva, a hirtelen meggazdagodás után vágyódnak.

T. képviselőház! A kivándorlás okai között

Digitized by Google

homloktérbe leginkább azon okot állitják, a mely a magyar föld nagy megkötöttségében rejlik. És miután ez politikai jelszóvá lett, nem lesz talán felesleges egy pillanatra kihámozni azt ezekből a politikai vonatkozásaiból és a maga rideg valóságában venni szemügyre. *(Halljuk! Halljuk!)*

A magyar kötött földnek 18,451.634 kat. holdjával szemben 35,062.387 kat. hold szabad föld van. Tehát a gazdaságok összterületének 34%-a meg van kötve. Horribilis szám, élénk illusztrációja a magyar földbirtok egészségtelen eloszlásának. Ha azonban ezt a kérdést közelebbről nézzük, és szemügyre veszszük, hogy a magyar földbirtoknak ezen 34%-nyi megkötött része milyen természetű, akkor azt látjuk, hogy ez a megkötött földbirtok az erdőnek 63%-át teszi az anyaországban és az összes legelőnek 56%-át. Az anyaországban levő összes szántóföldnek csak 10%-a, 2,274.000 kat. hold van megkötve, s ennek is egy része, 400.000 kat. hold, tanitói és lelkészi javadalmazást képez, és igy semmi esetre sem sorozható a latifundiális birtokok kategóriájába. Azonban, daczára a megkötött birtok ilyen terjedelmének és a tapasztalat tanusága szerinti óriási földdrágaságnak, még sem általánositható oka a földbirtok megkötöttsége a kivándorlásnak, a mint ezt a tapasztalat is mutatja. *(Ugy van! Helyeslés.)*

Igy látjuk, hogy Csongrádmegyében, a hol óriási a kötött birtok, 1906-ban csak 102 ember vándorolt ki összesen; Nyitrában épen ott a legnagyobb a kivándorlás, a hol legjobban divatozik a parczellázás és legtöbb a kisbirtok, mig annak azon részeiben legkisebb a kivándorlás, a hol legnagyobbak a latifundiumok. És a mint Torontál megyének alispánja jelentésében mondja, ott az egész földbirtoknak több mint 70%-át képezi a parczellázott föld és mégis óriási a kivándorlás. Kimegy onnan a vagyonos ember és a vagyontalan ember egyaránt. Ugy, hogy mig 1905-ben 9934 ember vándorolt ki, 1906-ban már 14.606 ember, 1907-ben már 25.079 ember.

Mindez azonban nem mondja azt, hogy ne törekedjünk a magyar földbirtok megkötöttségének oly egészséges, s oly szervezett módon keresztülvitt felbontására, a mely a helyett, hogy kikergesse a kivándorlókat, — hogy pénzt szerezzenek és lefizethessék a hátralékos vételárakat — inkább idehaza az egészséges gazdálkodás feltételeit teremtse meg. A hol oly nagy a család fentartására alkalmatlan parczellabirtokok száma, mint nálunk; a hol évről-évre oly rohamosan szaporodik a birtoktalan keresők száma, mint nálunk, a hol az 10 év alatt 450.000-re szaporodott; a hol 10 év alatt 76.000 önálló magyar gazda pusztult el: ott feltétlenül gondoskodni kell a magyar földbirtok eloszlásának megváltoztatásáról.

A kivándorlás okait nézve, továbbá még egy rövid pillantást akarok vetni arra a legfontosabb anyagi okra, a mely a kereset különböző voltában, az amerikai és magyar munkabérek közötti disparitásban rejlik. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! Addig, a mig iparunk fejlődésével a munkabérek nálunk nem fognak emelkedni, és mig Németország példáján indulva, a fennmaradó különbséget, — mert hiszen az amerikai munkabért egyhamar el nem érhetjük, — nem fogjuk kiegyenliteni oly egészséges mezőgazdasági, ipari és szocziális politikával, a mely visszatartó erőt gyakoroljon honfitársainkra, a mig nem gondoskodunk oly egészséges birtok-politikáról, a mely az állami felügyelet alatti pacrzellázás utján a földbirtok hozadékával arányban álló áron juttatja földhöz a kisembert, mig az iparı munkás számára az aggkor- és rokkantság-biztositás révén nem teremtünk biztos és nyugodt aggságot, addig nyugodtan nem gondolhatunk arra, hogy a kivándorlást a maga egészében meg fogjuk szüntetni. *(Ugy van!)*

De hogy nálunk a munkabérek emelkedjenek, ahhoz az ipar fejlődésével egyidejűleg a munkának a munkás részéről való oly értékelése válik szükségessé, a melynél fogva be fogja látni, épen az amerikai példa után indulva, hogy neki oly fokozott munkaerő-szolgáltatást kell munkájával a munkaadónak nyujtania, a melynél fogva az azon helyzetbe jut, hogy ennek megfelelően fokozott munkabért fizethessen. A nemzetek nagy gazdasági versenyében a munkaerő minél teljesebb kihasználása a jelszó, és az a nemzet, a mely a maga munkáját nem tudja ugy beosztani, hogy minél nagyobb munkabért fizethessen, a gazdasági versenyben természetesen alól marad. A czél tehát e téren is a munka intenzivitásának, de a munka kvalitásának is fokozása. Ez pedig csupán a két fél egymás megértésével érhető el. Ha a munkás belátja, hogy ugy kell idehaza is dolgoznia, mint Amerikában, a munkaadó belátja, hogy az ellenértéket meg is kell fizetni, az állam pedig belátja, hogy neki megfelelő munkásvédelmi törvényhozásról kell gondoskodnia.

Ha nézzük az amerikai és a magyar munkabérek közti különbözőséget, a melyet, sajnos, egészen világosan kimutatni a magyar munkabérstatisztika hiánya folytán nagyon nehéz, ugy a következőt látjuk:

Az Országos Iparegyesület adatai és a sztrájkstatisztikából kiböngészhető adatok alapján a ruházati iparnál a szabó keres nálunk átlag 5 K-tól 5½ K-t naponként, az amerikai 6 K 20 fillértől 9 K 10 fillérig. A textiliparban nálunk 7 K-t, Amerikában 4.51—8.80 K-t. A papiriparnál nálunk 6 K, Amerikában 5.75—7.20 K munkabért. A dohánygyártásban nálunk 5.20 K, Amerikában 4.09—6.63 K. Végül a bányászatnál, a hol legnagyobb a disparitás, nálunk 3.70 K, Amerikában 10½—11 K. Az amerikai munkabéreknél azonban nem szabad figyelmen kivül hagyni, hogy ezt az angolul tudó, szakképzett, nem pedig a Magyarországból kikerülő, angolul nem beszélő munkások kapják. Ha már most elfogadjuk is alapul egy pillanatra, hogy az a nyers magyar unskilled munkás, a mint kikerül Amerikába, ugyanannyit szerezne, mint az amerikai, és nézzük az amerikai

Digitized by Google

czenzus által konstatált átlagos évi munkabérjövedelmet: látjuk, hogy ez 2187 K-ra rugott, Steiner professzor számitása szerint pedig 2400 K-ra. Ezzel szemben áll a kiadás 1500—1687 K, a miből kitünik, hogy az évi megtakaritás 400—900 K közt váltakozik.

Ezért a megtakaritott évi néhány száz koronáért odaadja tehát a kivándorlott munkaerejének legjavát és megfosztja az országot a legértékesebb kincsétől, a magyar munkáskezeknek erejétől.

A munkáskéz értékének kiszámitásánál legtalálóbb talán Janasch professzornak az a számitása, a mely egy átlagos minimális évi munkabérjövedelmet 400 koronában vesz fel alapul, s ennek tőkésitett összegét 8000 koronára teszi, a mi az eddig kivándorlott és Amerikában végleg megtelepedett körülbelül 700.000 magyarunknál 5 milliárd 600.000 korona nemzeti vagyonveszteséget jelent. *(Ugy van!)*

Ezenkivül azonban nem felejtendő el, hogy elvész annak a kint élő és kint dolgozó óriási embertömegnek fogyasztásában az a haszon, a mely a magyar termelésre háramlott volna, ha azon kivándorlottjaink idebenn élnének és fogyasztanának. *(Ugy van!)*

De elvesznek ezenfelül — és ez a legpozitivebb tétel — azon óriási összegek, melyeket magukkal visznek és részben maguk után küldetnek kivándorlóink.

Erre vonatkozólag talán leginkább közeljár a valósághoz az a számitás, a mely az ő vasuti, hajózási költségüket, ellátásukat, ruházatukat és egyéb költségeiket fejenként 250 K-ra teszi és 100 K-át vesz fel az általuk kivitt és utánuk küldött összegre. Fejenként tehát összesen 350 K volna az az összeg, a mit minden felnőtt kivándorló magával visz. Egy és fél millió kivándorlottunkból leütve a körülbelül 10%-ban felvehető gyermekeket, tehát 1,350.000 felnőtt kivándorlottunk kivitt eddig 472,500.000 K-át. És nem felejtendő el és nem tévesztendő szem elől, hogy ezen kivitt pénzek — és ez a legnagyobb veszteség — legnagyobb részt hirtelen elkótyavetyélt apró birtokocskák, házak és kertek eladásából származnak.

De a kivándorlásból az országra háramló veszteség számláját még itt sem zárhatjuk le. A magyar ipar és a magyar mezőgazdaság terén mutatkozó óriási hiánya a munkáskéznek mutatja a kivándorlás okozta legnagyobb veszteséget. Nem csupán iparunk, mint pl. szénbányászatunk, mely az utolsó években már külföldön keresett munkaerőt, szenved a kivándorlás folytán, de mezőgazdaságunk is. Az összes lakosság 7.8%-os átlagos hiánya, mely vármegyénként kimutatva, pl. Abaujban 22.5%-os csökkenését mutatja az összlakosságnak 1900—1906 közt, Szepesben és Zemplénben pedig 20%-os apadást: legjobban illusztrálja, hogy itt a termelés és feldolgozás minden terén óriási pangás állott be.

Ha mindezen erkölcsileg és anyagilag folyton fokozodó veszteséggel szemben nézzük, hogy mi a haszna az országnak ezen folyamatból, ugy azt egyes egyedül azon visszaküldött és visszahozott pénzben láthatjuk, a mely az utolsó évben 240 millióra rugott és a melyhez hozzászámitva még, ha hitelt lehet adni a hajókon felvett számitásoknak, a visszavándorlottak által visszahozott negyven milliót, ugy a visszaküldött és visszahozott pénz összesen 280 millió koronában vehető fel az utolsó évre.

Ez az ország évi haszna. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezzel szemben állanak azok a milliárdokra rugó, részint számszerint kimutatható, de részben ki sem számitható nagy veszteségek, a melyek a kivándorlásból hárulnak az országra. Ennek látása jogosithatott fel egy osztrák politikust és gyárost nem régen is arra a kijelentésre, hogy Ausztriának nem kell félnie a magyar ipar versenyétől mindaddig, a mig olyan óriási a munkáshiány minálunk és olyan nagy a kivándorlás.

A visszavándorlók nem hozzák helyre a kivándorlás által ütött csorbát. Bár a tapasztalat azt mutatja, hogy részben megtakaritott filléreiket birtokuk adósságának letörlesztésére és uj birtok szerzésre forditják; de e vásárlások rendesen egészségtelenek, mert a földért fizetett horribilis árak nem állnak arányban a birtok évi hozadékával ennélfogva ujabb kivándorlás szülőanyjává válnak.

Iparunknak sincs igazán haszna a visszavándorlókból. Ezek egyrészt olyan alantas munkát végeznek odakint, hogy tanult munkás számba visszatérésük után is csak kevesen mennek, másrészt pedig igen kicsiny hányaduk hajlandó idehaza gyárba menni ujra, a dicséretes kivételektől eltekintve, legnagyobb részük az ekeszarvát fogja meg ujra.

Ezek a tények a legjobb czáfolói azok szavának, a kik azt állitják, hogy miránk a kivándorlás azért nem veszteség, mert emiatt egy talpalattnyi föld sem marad megmüveletlenül, egy gyár sem jön zavarba.

Az előbb felhozott statisztikai adatok az egyes vármegyékből eléggé mutatják, milyen apadás állott be a lakosság sorában, a tapasztalatból tudjuk milyen kétségbeesett hajszát rendeznek gazdáink is, gyárosaink is a munkaerő után.

A kivándorlás mérlege ekkép elég szomoru az anyaországra. És ennek láttára kettős erővel kell a gyógyszer után nyulnunk.

Az orvosságot pedig csak gazdasági életünk kiépitésében találhatjuk meg. Gazdasági önállóságunk megalkotásával, ennek egyedül a magunk számára való olyan hasznositásával, hogy gazdasági életünk változatainak megfelelően gazdasági politikánkat saját életszükségleteinkhez tudjuk alkalmazni: ebben rejlik a kivándorlás egyik legfőbb orvosszere.

A gazdasági élet erőinek felszabadításával hozzá kell látnunk iparunknak a természetes

Digitized by Google

fejlődés utjára való tereléséhez. És itt elsősorban mezőgazdasági iparunk kifejlesztésére kell törekednünk.

Mezőgazdaságunk fejlesztésénél a legfőbb termelőképességünk fokozása, a mit a gazdasági beruházások fokozásával és a mezőgazdasággal foglalkozó lakosságunk intelligenciájának emelésével érhetünk el.

Ha a gazdaközönségünknek sikerül a jövő generációban kis területeken is okszerü gazdálkodással megtalálni nemcsak jelen megélhetésének feltételeit, hanem jövő fejlődésének zálogát is, akkor ezzel nem csupán a kivándorlás egyik legfőbb orvosszerét fogjuk megtalálni, hanem egészségtelen birtokpolitikánknak egyik legfőbb orvosságát is, a mely a földbirtok szétporlódását megakadályozza.

A kivándorlás megakasztására azonban leghathatósabb orvosság mégis a magyar földbirtok-politikának egészséges és céltudatos rendezése.

E téren, hogy csak röviden térjek ki reá, a kormány támogatására feltétlenül szükségünk van, de szerény nézetem szerint az az akczió, a melyet Darányi földmivelésügyi miniszter ur a parczellázás és telepités terén kiván megindítani, czélhoz nem fog vezetni, ha azt szoros összeköttetésbe nem hozzuk a kivándorlás és visszavándorlás kérdésével. E végből annak a pénzügyi szervnek, a melyet ugy is létesiteni akarnak az amerikaiak pénzének kezelésére és gyümölcsöztetésére, egyszersmind a kivándorlás, illetve visszatelepités birtokpolitikai részét is el kell látnia.

Ennek a pénzügyi szervnek kell arra vállalkoznia, hogy a végrehajtás utján eladásra kerülő és egészséges feltételek mellett megszerezhető minden földbirtokot a kivándorlás által inficziált vidékeken megszerezzen, a hosszu lejáratu olcsó bérletek kötését közvetitse, a jelzáloghitelt a saját üzletkörében meghonositsa és a mezőgazdasági hitelnek eddig nem ismert formáit és forrásait nyissa meg a termelők számára. *(Helyeslés.)*

Csak ilyen módon lehet sikerre kilátása annak a telepitési és parczellázási akczionak, a melyet a földmivelésügyi miniszter ur megindított. Mert ámbár szórványosan láthatjuk, hogy sikerre vezettek azok a telepitések is, a melyek idegen vidékre telepitettek magyar embereket, mindazonáltal a kivándorlónak abból a természetes vonzódásából az ő szülőfalujához, abból a természetes kivánságából, hogy ugyanott szerezhessenek földet, a hol apái éltek és a hol ő is már dolgozott: egész természetszerüleg következik, hogy főkép és elsősorban arra kell törekedni, hogy ne idegen vidéken telepittessenek meg ezek a visszavándorlók, hanem az általuk már kivándorlásuk előtt kinézett földterületeket az állam közvetitésével, olcsó módon, a közvetitési, a földuzsora kizárásával, egy állami felügyelet alatt álló intézet utján szerezhessék meg.

Ez az állami felügyelet alatt álló intézet azután fel fogja vehetni a versenyt az agilis magánvállalkozással, ha kellő szakemberek vezetésével, transzakcziói számára a dij- és illetékmentesség előnyével mehet a küzdelembe. *(Helyeslés.)*

Eddig, t. képviselőház, a gazdasági élet összes ágába vágó reformokról szólottam, a melyek megejtése nélkül a kivándorlás megszünésére gondolni sem lehet. Azonban kell, hogy ezt kiegészitse egy olyan egészséges közigazgatási kivándorlási politika, a mely, mig egyfelől arra törekszik, hogy a büntetendő cselekményeket egész szigorral meg is torolja és meg is büntesse, másrészről a kivándorlási folyamatot nyugodtabb mederbe terelje és azt abban meg is tartsa.

Az előttünk fekvő törvényjavaslat, a melynek birálatára, sajnos, az idő előrehaladottságára való tekintettel részletesen ki nem terjeszkedhetem, a közszabadság elveiből indul ki és a kivándorlást el nem tiltja. Tudja nagyon jól, hogy ennek semmi haszna sem volna, hogy kijátszhatnák, sőt nagy anyagi károsodását is okozhatna az országnak. Azonban az állam nem felejti el, hogy neki kötelessége polgárai védelemről gondoskodni és nem szabad őket a korlátlan szabadság csillogó, de kétélü jelszava alatt egyszerüen a bünös manipulácziónak kiszolgáltatni. Erre van figyelemmel a javaslat 2. paragrafusa.

Egy magyar kivándorlási törvény életképességének első és legfőbb kritériuma azonban az, hogy miképen képes a hajóstársaságoknak az államhoz való viszonyát szabályozni.

Eddig azt látjuk, hogy a mi szerencsétlen viszonyainknál fogva — szerencsétlenek azért, mert csak egy tengeri kikötőnk van és személyszállitásra vállalkozó magyar hajóstársaság egyáltalában nincsen — a kivándorlók tömegének legnagyobb része kisiklott a magyar állam fenhatósága és felügyelete alól és azon társaságok karjaiba vetette magát, a mely társaságok nem voltak hajlandók a magyar törvényt magukra nézve érvényesnek elismerni. Ezen akar segiteni a magyar törvényjavaslat azzal is, hogy a viteldijak szabályozásának megszoritó, de az eddigi nagy verseny folytán hatálytalan intézkedése helyett inkább a 10. §-ban kiköti, hogy a vállalkozó köteles bemutatni a dijszabályzatot, a melyet, hogyha a belügyminiszter elfogadott, annál magasabb dijakat a vállalkozó nem követelhet.

A mikor a javaslat ezenkivül a gyakorlati életben teljesen hasznavehetetlennek bizonyult, kivándorlási meghatalmazottak intézményét megszünteti és hatályosan meg kivánja gátolni a kivándorlásra való csábitást, megtett csaknem

Digitized by Google

mindent, a mit a közigazgatási téren egy idevágó törvény egyáltalában megtehet.

Az idő előrehaladottságánál fogva nem tudok most már kiterjeszkedni arra, a mit a 2. §. fontos intézkedéseire vonatkozólag már e helyen is meg akartam jegyezni, arra sem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy nem lett volna-e előnyösebb, ha külföldi mintára, azon társadalmi akczió, a melynek feltétlenül karöltve kell járnia a törvényhozási akczióval, már a törvényben fixiroztatott volna, a mint azt például a sweizi törvény 25-ik, a spanyol törvény 11. és az olasz törvény 10. §-a megteszi.

Megvallom őszintén, hogy a miniszter ur álláspontjával szemben szivesebben láttam volna, hogyha azon szervezeteknek, a melyeket ő rendeleti uton kiván életbe léptetni, alapelveit, kereteit már a törvényben fektette volna le, hogy azután ne jöhessen egy olyan belügyminiszter, a ki nem helyeselvén ezt az egész intézményt, azt egyszerüen egy tollvonással a parlament megkérdezése nélkül rendeleti uton megszüntethesse.

Hogy a társadalomra e téren nagy és végtelen nehéz, de ennek megfelelőleg óriási horderejü feladat is vár; azt senki sem fogja kétségbevonhatni. De hogy e nemes hivatását teljesithesse, kettőre van szüksége: először olyan erkölcsi erőre, amely képessé és alkalmassá tegye, hogy hazája érdekében a nobile officiumok eme legnemesebbikét megtántorodás nélkül tölthesse be, másodszor pedig olyan szervezetre, a mely megkönnyitse müködését.

Ennélfogva meg kell alkotni vármegyénként a megyei tudósitók, a szükséghez képest a helyi bizottságok intézményét, ahogy azt helyesen az olaszok már törvényük 10. §-ában fixirozzák. Meg kell alkotni a vármegyei kivándorlási bizottságot, a mely a tudósitók és helyi bizottságok véleményét megrostálja és feldolgozza s véleményes jelentéssel felterjeszti a belügyminiszterium szakosztályához és a kivándorlási tanácshoz.

Ettől az informativ szervezettől függetlenül egy propagáló, apostolkodó társadalmi liga megalkotása is szükséges. Ezt természetesen nem rendeletekkel, hanem csak egy országos felbuzditás erejével lehetne megteremteni.

E ligának a hamis hirek megczáfolása, az amerikai munkaviszonyok, a megélhetés valódi képének feltárása volna kötelessége. Ezenfelül feladata volna a kontaktus keresése azon amerikai társadalmi szervezetekkel, a melyek odakint istápolnák, támogatnák kiszakadt véreinket.

Mindezek után, t. ház, én azt hiszem, hogy a kivándorlás betegségét ez a törvényjavaslat véglegesen orvosolni nem fogja, azonban hozzá fog járulni ahhoz, hogy olyan rendes és nyugodt keretekbe szoritsa a kivándorlás egész folyamatát, hogy azután a gazdasági és szocziális téren következő reformok az egész jelenséget a minimumra redukálhassák. *(Élénk helyeslés.)*

Ha majd sikerül a gazdasági disparitást részben iparunk fejlődésével, de másfelől szocziális törvényhozásunkkal is, ellensulyozni, akkor sikerülni fog a kivándorlásnak azt az ellenszerét megtalálni, a mely végrehajtói vagy rendőri rendszabályokkal soha nem pótolható. A részletes tárgyalás alapjául elfogadom a törvényjavaslatot. *(Élénk helyeslés, taps és éljenzés. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az idő előrehaladottságára való tekintettel javaslom a háznak, hogy a tanácskozást szakitsuk most félbe és annak folytatását halaszszuk a ház legközelebbi ülésére. Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Most már javaslatot teszek a legközelebbi ülés idejére és napirendjére nézve. *(Halljuk! Halljuk!)* Javaslom a t. háznak, hogy legközelebbi ülését holnap, pénteken, 1908. november 13-án délelőtt 10 órakor tartsa és ennek napirendje legyen: 1. elnöki előterjesztések és irományok bemutatása; 2. — a mint ezt méltóztattak már a tegnapi ülésben elhatározni, — Babocsay Sándor és társai inditványának indokolás végett való felvétele; 3. a mai ülésben általánosságban és részleteiben elfogadott három törvényjavaslat harmadszori olvasása; 4. azután az országgyülési képviselőválasztásról szóló törvényjavaslat előzetes tárgyalására kiküldendő bizottságba 31 tagnak megválasztása; 5. ő cs. és ap. kir. felsége szuverén jogainak Bosznia- és Herczegovinára való kiterjesztésére vonatkozó törvényjavaslat előzetes tárgyalására kiküldendő bizottságba 21 tag megválasztása; 6. a kivándorlásról szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása; 7. Budapest székesfőváros fejlesztéséről és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedésekről szóló törvényjavaslat tárgyalása; végül 8. a kérvények. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen napirendi javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor előterjesztésem értelmében a napirendet megállapitottnak jelentem ki és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Kacskovics Géza s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

368. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 november 13-án, pénteken.

Justh Gyula, közben **Rakovszky István** elnöklete alatt.

Tárgyai: A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Babocsay Sándor és társai inditványának indokolása. — A tegnapi ülésben elfogadott törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — Bizottságok választása. — A kivándorlásról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Darányi Ignácz, gr. Apponyi Albert, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos Josipovich Géza.

(Az ülés d. e. 10 óra 20 perczkor kezdődik.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Csizmazia Endre, a javaslatok mellett felszólalókat jegyezni fogja Raisz Aladár, a javaslatok ellen felszólalókat gróf Thorotzkai Miklós.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét.

Felkérem Csizmazia Endre jegyző urat, szíveskedjék a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa az 1908. évi november hó 12-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincsen!)* Ha nincsen senkinek észrevétele, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Nyitra vármegye közönségének három rendbeli feliratát a választói jog reformja alkalmából a törvényhatósági bizottságok magyar jellegének biztositása, az önálló nemzeti bank felállitása és az »Én Ujságom« czimü magyar gyermeklapnak a nyelvhatárokon állami támogatással való ingyenes terjesztése tárgyában;

Debreczen város közönségének feliratát a »Ne temere« kezdetü dekretumnak — a »Jus placeti« alkalmazásával való érvénytelenitése érdekében;

a délmagyarországi tanitóegyletnek, a délmagyarországi tanitóegylet nagybecskereki körének és a szerencsi állami iskola tanitótestületének Pescha Miklós, Kardos Samu, illetve Bernáth Béla képviselő utján beadott kérvényeit az állami tanitók lakbérügyének rendezése iránt;

A vasuti és távirdaezredekben visszatartott 1905-ös magyar katonáknak Mezőfi Vilmos képviselő utján beadott kérvényét szabadságoltatásuk tárgyában.

Javaslom, hogy mindezen feliratok és kérvények előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Napirend szerint következik Babocsay Sándor és társai inditványának (Irom. 924) indokolás végett való felvétele, ő felsége 50 éves uralkodói jubileuma alkalmából alapitott rendjelalapitó levelének és alapszabályainak a magyar miniszterterelnök által történt ellenjegyzése tárgyában.

Babocsay képviselő urat illeti a szó.

Babocsay Sándor: T. képviselőház! *(Zaj).*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Babocsay Sándor: T. képviselőház! Ebből az alkalomból, ezzel a tárgygyal kapcsolatban, talán stilszerü lesz felemlitenem, hogy én épen a königgrätzi ütközet hónapjában tettem le az akkor érvényben volt, ugynevezett birói vizsgát, a mely annak idején a birói állás elnyerésére jogositott és ekként feltételezhetően nekem is meg volt már akkor az az általános értékü érettségem arra, hogy a közügyeket, a politikai helyzetet, mint más polgár, én is megbirálhassam.

Deák Ferencz demokratikus, tündöklő jelleme, kifogástalan hazafisága és államférfiui bölcsessége előtt én is meghódoltam, mégis az ő legfontosabb müvét, a 67-es kiegyezést a hazára üdvös alkotásnak nem találtam *(Ugy*

Digitized by Google

van!) és habár az ő kiemelkedő nagysága által magamat mintegy megvesztegettetni kivántam, az azóta lefolyt 41 év alatt sem volt egy percz sem, a melyben ezt az alkotást szerencsésnek tekintettem volna. De talán minden egyéb kérdésben, főleg pedig az igazi szabadelvüség terén, az ő kijelentéseit gránitkőbe vésendő örökbecsü tételeknek tartom.

Ő mondotta és igaz is: Vannak olyan közönségesen elismert igazságok, a melyeket okokkal támogatni nemcsak felesleges, hanem magára az igazságra talán még káros is volna. Ilyen nem is vitatható, nem bizonyitandó kétségtelen igazság van a mi inditványunkban is és éppen azért ezzel a témával hosszasan nem foglalkozom, nehogy a sok beszéd tiszta igazságunkat gyanuba keverje.

A velősen megokolt inditvány, a melynek szerkesztésében különben nekem semmi részem sincsen, kimutatja, hogy az osztrák császár uralkodói jubileuma alkalmából kereszt-rendjelnek magyar honpolgárok részére való alapitása és egy ilyen rendelet miniszteri ellenjegyzése nyilván alkotmányunkba és alaptörvényeinkbe ütközik *(Igaz! Ugy van! balról)*, mert az 1848: deczember 2-iki trónlemondást és trónralépést, a melynek emlékére ez a rendjel alapittatott, a magyar nemzet soha törvényesnek el nem ismerte *(Igaz! Ugy van! balról)*, sőt nyilván a nemzet ellen irányuló autokratikus ténynek tekintette, a mint ezt nemcsak az 1865/7: II. és III. t.-cz., de kivételesen, bevezetésképen a II. t.-cz.-be iktatott királyi szavak is elismerik és megerősitik. Ilyen dátumot tehát a magyar nemzet, hacsak egy parányi önérzet is van benne, rendjel elfogadásával nem ünnepelhet. *(Igaz! Ugy van! balról)*. Azt tehát bővebben nem is fejtegetem, hogy ezen rendjelnek magyar polgárokra való oktrojálása nyilván alkotmányunkba és törvényeinkbe ütközik. Ő felsége a magyar király nekünk nem császárunk, vagy, a mint Apponyi Albert gróf ur, mint a volt nemzeti párt vezére, az 1890. költségvetési vita alkalmával még markánsabbul jelezte, Ausztria ránk nézve olyan közönyös, mint akár Spanyolország.

Idegen, érdektelen nemzetek uralkodói végigsikolhatnak ezen trónralépés abszolutisztikus tényén, a magyar nemzet azonban több mint 1000 éves európai multjának ezen legkegyetlenebb emléke felett legfeljebb némán, hallgatással térhet napirendre. Ezt és ennyit mi is megtettünk, de az ebből az alkalomból alapitott rendjelet nem fogadhatjuk el. *(Élénk helyeslés balról)*.

Csak egy szempontból kivánom még ezt a témát megvilágitani, a mely szempont különben az ilyen kérdéseket nálunk rendszerint uralni szokta: ne csináljunk mindig gravaminális sérelmi politikát: ez az óvatos hazafiak mottója. Kijelentem, hogy én a kákán is bogot kereső gravaminális sérelmi politikáért egyáltalán nem lelkesedem.

A politikát mindig nyugodtan, megfontolva, de egyszersmind határozottan és elszántan kezelem. Mindig csak a szellemiekben és anyagiakban előretörekvő, reális politikának voltam hive; de azért — vagy épen azért — a nemzet ellen intézett támadásokat, sérelmeket, gravameneket sohasem türtem el megnyugvással, mert a mi az egyes emberben az önérzet, az a nemzetekben a hazafias érzés. Önérzet nélkül az egyes emberek, hazafias érzés nélkül pedig a nemzetek előbb-utóbb elértéktelenednek *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon)*.

Minden előrehaladó nemzetben, az angol, franczia, német, amerikai, japán stb. nemzetben — de főleg a japán nemzetben — a nemzeti önérzet erősen ki van fejlődve, és mindezek a nemzetek megtorlandó gravamennek tekintik, ha a nemzetet önérzetében megsértik. *(Felkiáltások balfelől: Szerbia!)* Csak az elmaradt, vagy pedig megsemmisülőfélben levő nemzetek azok, a melyek a nemzeti önérzettel keveset törődnek, *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* és megtürik azt, hogy hazafias érzésükön keresztülgázoljanak az elefántok. A mint Schiller, a nem épen radikális politikus mondja: »Semmirevaló az a nép, a mely nem képes mindenét feláldozni a nemzeti becsületért.«

A politika hajóján is az ész legyen a kormányos, de a vitorlákat dagasztó szél a hazafias érzés, a mely nélkül a sík tengerre jutott hajó csak egy helyben vesztegel, és utasai előbb-utóbb éhen pusztulnak el. *(Élénk helyeslés a baloldal felső padjain.)*

A hazafias érzés ápolását és az az ellen elkövetett minden merénylet megtorlását a legreálisabb, mondhatnám, a legradikálisabb politika is megkivánja. A müvelt és gazdag nemzetek nemcsak nem zárják ki a nemzeti érzés ápolását politikájukból, sőt azt nagyon is hiven, szorgalmasan ápolják, mert ez nekik nagy vagyonnal ér fel, nagy kincseket jelent. Különösen müvész ebben II. Vilmos német császár, a ki nem mulaszt el egy alkalmat sem annak hangsulyozására, hogy a nemzeti önérzetet hiven kell ápolni. Jelszava: »Die Nationalität muss in allem gewährt werden.« Ő mondotta, hogy a római szent birodalomnak — a melyről különben egy szellemes iró helyesen jegyezte meg, hogy az nem volt sem római, sem szent, annál kevésbbé pedig birodalom — tehát a római szent birodalom eszméjének össze kellett omolni, mert nem nyugodott nemzeti alapon. Ez a hatalmas teuton-érzés szerzi is meg azután a németnek a gyarmatokat és a milliókat. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek!

Babocsay Sándor: Ne mondja tehát senki nekem azt, hogy a mely magyar ember hazafias érzése azért lázong, mert a nemzetet önérzeté-

Digitized by Google

ben megsértették, az a magyar ember még mindig csak a régi, gravaminális, vármegyei politikát folytatja.

A történelem igazolja, hogy minden nemzetet a hazafias érzés, a hazaszeretet tett nagygyá. A világ eddig leghatalmasabb nemzetének, a rómainak nyelve is mondja: »Sanctus amor patriae dat animum.« — »A haza szentséges szeretete önt lelket az emberbe«.

A nemzeti önérzet ezen szent érzését nem lehet büntetlenül sértegetni. A miniszterelnök ur pedig ezt cselekedte, *(Ugy van! Ugy van! a baloldal felső padjain)* amikor az osztrák császári jubileum alkalmából ezen keresztrendjelet magyar polgárokra vonatkozóan is elrendelő császári pátenst ellenjegyezte, annak a keresztrendjelnek, a mely épen a magyar nemzetet a legmélyebben megalázó esemény emlékének megörökitését czélozza, *(Ugy van! balról)* annak a keresztrendjelnek, a mely épen azt a jelenetet glorifikálja, a mikor az osztrák kamarilla a világtörténelemben páratlanul perfid módon a magyar nemzetet szabadságharczba üzve épen ezen szabadságharcz letörésére, a nemzet leigázására ezt az 1848. deczember 2-iki trónváltozást inszczenirozta. Ilyen emléket emberi természet, még ha az rabszolga is, rendjel elfogadásával nem szankczionálhat.

A miniszterelnök ur hatalmas talentuma, talán még hatalmasabb munkabirása és egyéni érintetlen tisztessége előtt én is meghajlok, de arra már mégis tisztelettel kérem a házat, hogy reá, mint magyar államférfiura, az anathémát mondja ki, vagyis méltóztassék inditványomat tárgyalásra kitüzni és annak idején elfogadni *(Helyeslés és taps balról)*.

Elnök: A miniszterelnök ur kiván szólni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. ház! Nem állok ellentétben azokkal, a miket a t. képviselő ur a hazafias érzület ápolásáról, a nemzeti önérzet felkeltéséről elmondott. Én is azt vallom, hogy ez az egész korszak, a melyet ma élünk, a nemzeti érzület következetes és erőteljes megnyilvánulásának a korszaka és hogy a mi kormányzati tevékenységünk az, hogy ennek az erőteljesebben megnyilvánuló nemzeti érzületnek a gyakorlati politika terén is kifejezést adjunk *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés)*. Itt tehát legalább elvi ellentét közöttünk nincsen, — már alapvető és lényeges ellentét — azt azonban igenis vagyok bátor kétségbe vonni, hogy ennek a felfogásnak az itt kérdésben forgó inditványnyal és ténynyel bárminemü összeköttetése volna.

Merőben helyt nem álló és tarthatatlan indokokra alapitja a t. képviselő ur inditványát. Én nem akarok most annak a részleteibe bocsátkozni, hogy az 1867 : I. és III. t.-czikkek mennyiben legalizálják utólag ő felsége trónralépését. *(Felkiáltások a baloldalról: Soha!)* Indemnizálták azt, a mi nem azt teszi, hogy a közbeeső korszakot mondták ki törvényesnek, hanem igenis megállapitották az uralkodás kezdetének törvényességét *(Zaj balról)*. Elismerte ezt az 1861-iki országgyülés és el van ez ismerve az 1867 : I. és III. t.-czikkekben *(Zaj balról)*.

Elnök *(Csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Nem lehet tehát azt mondani, hogy ő felsége uralkodása 1867-ben kezdődik. *(Zajos felkiáltások balról: Akkor lett magyar király!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Én mindenben az 1867 : I. és III. t.-czikkek határozmányainak alapján állok. Azokhoz semmit sem kivánok hozzátenni, de az ott foglalt kikötésekből semmit elvonni sem engedek, mert a nemzet hátrányára a nemzet jogai legalább az én hozzájárulásommal nem lesznek interpretálhatók. *(Élénk helyeslés!)*

A t. képviselő ur indokolása azonban ezzel ellenkezik, ennek nem felel meg, mert az uralkodás kezdete csakugyan 1848 deczember 2-ika.

Abban is téves a t. képviselő urak indokolása, hogy azt mondják, hogy itt egy rendjel elfogadására és viselésére kényszerittetik valaki. Engedelmet kérek, itt senki sem kényszerittetik valaminek az elfogadására és viselésére; ez nem áll, és ebben van közöttünk a különbség. Itt nem rendjelről van szó, a mely az 1848 : III. t.-czik határozmányai alá esik, hogy t. i. kitüntetések csak a kormány előterjesztésére fogadhatók el; ez nem kitüntetés, ez nem rendjel; ez emlékérem. *(Mozgás a baloldalon és felkiáltások: A miniszterelnök ur ellenjegyezte! Miféle emlékérem?)* Egy emlék, a melyet a fejedelem kiván adni a közszolgálatban levő állami tisztviselőknek. Én már kifejtettem egyszer, május 30-án, a t. ház előtt, a jnbileumról való nézetemet *(Halljuk! Halljuk!)*. Akkor azt mondottam, hogy *(Olvassa)*: »Ő felsége megkoronáztatásának 40-ik évfordulója alkalmából a mult esztendőben jubiláltunk mi; hogy a 60 éves uralkodói jubileum alkalmából mi külön jubileumi ünnepségeket nem rendezünk. *(Ugy van!)* Hanem ez egyáltalán nem tarthat bennünket vissza attól, hogy mint minden egyes alkalommal, ezuttal is kifejezést adjunk azon mély tiszteletnek, a melylyel Ő felsége iránt viseltetünk *(Helyeslés)*. Sőt engedelmet kérek: minden politikai illemmel ellenkezőnek tartottam volna, ha mi ennek a tiszteletnek nem adtunk volna kifejezést, hanem bármily tekintetben tüntető magatartást tanusitottunk volna« *(Mozgás a baloldalon)*.

Ez az az álláspont, a mely bennünket vezérel, t. ház. Itt nem rendjelről, hanem emlékéremről van szó és igen kérem a t. képviselő urakat, hogy mesterkélten keresett indokokkal ne keltsenek fel épen a mai viszonyok közt . . . *(Mozgás a baloldalon.)*

Digitized by Google

Hoffman Ottó: A magyar história mesterséges indok? *(Mozgás.)*

Wekerle Sándor miniszterelnök: ... ellentéteket és közjogi sérelmeket ne vessenek fel épen akkor, midőn senkinek eszeágában sincs, a mi közjogunkat bármily tekintetben csorbitani, *(Ugy van! a jobboldalon. Mozgás és ellenmondások balfelől.)* sérteni, sőt épen azt a korszakot éljük, midőn közjogunknak hatályosabb érvényt kivánunk szerezni. *(Ugy van!)*

Ezek az indokok inditanak arra, hogy a t. házat az inditvány mellőzésére kérjem *(Élénk helyeslés. Mozgás és zaj a baloldalon).*

Elnök: T. ház! A házszabályok 199. §-a alapján kérdem a t. házat, hogy vajjon Babocsay Sándor és társai inditványát kivánja-e tárgyalás alá venni, igen vagy nem? *(Igen! Nem! Mozgás és zaj a baloldalon).*

Farkasházy Zsigmond közbeszól *(Zaj).*

Elnök: Legalább akkor méltóztassék Farkasházy képviselő urnak csendben lenni, mikor az elnök a kérdést felteszi *(Helyeslés).*

Kérem azokat, a kik tárgyalni kivánják Babocsay Sándor inditványát, méltóztassanak felállani *(Megtörténik).*

Hoffmann Ottó: Éljen a függetlenség!

Elnök: Kisebbség *(Zaj és felkiáltások balfelől: Ellenpróbát kérünk! Elnök csenget).*

Én a kisebbséget ellenpróba nélkül is látom. Azt a képviselő urak nem követelhetik tőlem, hogy ellenpróbát rendeljek el; csak a megszámlálást követelhetik. *(Zaj és ellenmondások a baloldalon.)* Csendet kérek! Senkinek sincs joga feleselni az elnökkel. A házszabályok teljes szigorát fogom azokkal szemben alkalmazni, a kik ezt teszik.

Miután konstatáltam a szavazásnál a kisebbséget, annálfogva kimondom, hogy a ház nem kivánja tárgyalni Babocsay Sándor képviselő ur és társai inditványát *(Helyeslés).*

A napirend szerint következik a csekkről szóló törvényjavaslat (Irom. 564, 853) harmadszori olvasása. Felkérem Raisz Aladár jegyző urat, hogy sziveskedjék a törvényjavaslatot felolvasni.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a csekkről szóló törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt harmadszori olvasásban elfogadottnak jelentem ki és egyszersmind javaslom a t. háznak, hogy most már ezen harmadszori olvasásban is elfogadott törvényjavaslatot tárgyalás és szives hozzájárulás czéljából tegyük át a főrendiházhoz.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Napirend szerint következik a kereskedelmi üzlet átruházásáról (Irom. 565, 880) szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása.

Felkérem Raisz Aladár jegyző urat, sziveskedjék a törvényjavaslatot felolvasni.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a kereskedelmi üzlet átruházásáról szóló törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt harmadszori olvasásban elfogadottnak jelentem ki s egyszersmind javaslom a t. háznak, hogy most már ezen harmadszori olvasásban is elfogadott törvényjavaslatot tárgyalás és szives hozzájárulás czéljából tegyük át a főrendiházhoz. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Napirend szerint következik a vizi beruházásokról szóló törvényjavaslat (Irom. 793, 890) harmadszori felolvasása.

Felkérem Raisz Aladár jegyző urat, sziveskedjék a törvényjavaslatot felolvasni.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik e a vizi beruházásokról szóló törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt harmadszori olvasásban elfogadottnak jelentem ki. Egyszersmind javaslom a t. háznak, hogy ezen törvényjavaslat, a melyet harmadszori olvasásban is elfogadott a ház, tétessék át a főrendiházhoz tárgyalás és szives hozzájárulás czéljából. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

T. ház! Most napirend szerint következik két bizottságnak megválasztása. Minthogy az egyik bizottságra csakis a magyarországi képviselők, a másik bizottságra pedig a horvátországi képviselők is szavazhatnak, ennélfogva ugy gondoltam ezt a kérdést a leghelyesebben megoldhatónak, hogy egyszeri szavazás lenne, de két urnát tétetek a ház asztalára, a melyeknek egyikére fel van irva, hogy abba a 31 tagu bizottságra adandó szavazatok teendők, mig a másikba a 21 tagból álló bizottságra szóló szavazatczédulák adatnának be. Ezzel egyszerüsitenők a dolgot és gyorsabban haladhatnánk. Méltóztatnak hozzájárulni ahhoz, hogy a szavazási igy ejtsük meg? *(Igen!)* Ha igen, akkor kérem gróf Thorotzkai Miklós jegyző urat, sziveskedjék a házszabályoknak 233. §-át felolvasni.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa a házszabályok 233. §-át).*

Elnök: Felkérem már most Raisz Aladár jegyző urat, sziveskedjék a névsort felolvasni. Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak helyüket elfoglalni. Épen most olvasta fel a jegyző ur a házszabályoknak idevonatkozó szakaszát; méltóztassanak a házszabályoknak

Digitized by Google

ezen rendelkezését megtartani; mindenki foglalja el a helyét, igy a legegyszerübben és legkönnyebben történhetik meg a szavazás.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a névsort).*

Elnök *(Ballagi Aladár nevének olvasása után):* Kérem Malatinszky György képviselő urat, sziveskedjék az urnától távozni; a házszabályok tiltják a szavazás alkalmával az urna körül való tartózkodást.

Raisz Aladár jegyző *(tovább olvassa a névsort).*

(Bartal Ferencz nevének olvasása után az elnöki széket Rakovszky alelnök foglalja el.)

(Hencz Károly nevének olvasásakor.)

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak távol tartani magukat az urnától.

Raisz Aladár jegyző *(tovább olvassa a névsort).*

Elnök: A távolvoltak jegyzékét kérem felolvasni.

Gróf Thorotzkai Miklós jegyző *(olvassa a távolvoltak jegyzékét).*

Elnök: A jegyző urak össze fogják számlálni a szavazatokat, hogy az eredmény kihirdethető legyen. Most pedig az ülést 10 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Justh Gyula foglalja el.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Miután a szavazás eredménye már tisztába hozatott, felkérem gr. Thorotzkai Miklós jegyző urat, sziveskedjék azt bejelenteni.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: T. ház! Az országgyülési képviselőválasztásról szóló törvényjavaslat előzetes tárgyalására kiküldendő bizottság tagjaira beadatott összesen 128 szavazat; ebből kapott Baloghy Ernő 127; gr. Battyhány Tivadar 128; gr. Bethlen István, Bizony Ákos, Buday Barna, Burdia Szilárd, Buza Barna és Csizmazia Endre 128; Eitner Zsigmond 127; Ernszt Sándor, gr. Esterházy Móricz, Ferenczy Géza, Gál Sándor, Hammersberg László, Heinrich Antal 128; Hellebronth Géza 127; Holló Lajos, Issekutz Győző, Kmety Károly 128; Leszkay Gyula 127; Máriássy Mihály és Nagy Emil 128; Petrogalli Oszkár 127; Rakovszky István, Rátkay László. Schuller Rudolf, Steiner Ferencz, Szebeny Antal, Szentiványi Árpád, Széll Kálmán és Tolnay Lajos 128 szavazatot. A többi szavazat egyesek között megoszlott.

Elnök: Ennélfogva az országgyülési képviselőválasztásról szóló törvényjavaslat előzetes tárgyalására kiküldött bizottság tagjaiul a jegyző ur által most felolvasott 31 tagot megválasztottnak jelentem ki.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: A Boszniára vonatkozó törvény tárgyalására kiküldött bizottság tagjaira beadatott összesen 128 szavazat. Ebből kapott: Bakonyi Samu 127; Ballagi Aladár 128; gr. Batthyány Tivadar 127; gr. Batthyány Zsigmond, Dobrovics Milán, Lovászy Márton, Mérey Lajos egyenként 128; Moskovitz Iván 127; Nagy Dezső, Nagy Ferencz, Nemes Bertalan, Okolicsányi László, Rákosi Viktor, Rakovszky Béla, Rojc Milán, Szivák Imre, Thaly Kálmán egyenként 128; Ugron Gábor 125; Visontai Soma 127; Zboray Miklós és gr. Zichy János egyenként 128 szavazatot.

Elnök: Ennélfogva a most felolvasott képviselő urakat az ő császári és apostoli királyi Felsége szuverén jogainak Bosznia és Herczegovinára való kiterjesztéséről szóló törvényjavaslat előzetes tárgyalására kiküldendő bizottság tagjaiul megválasztottaknak kijelentem.

Egyszersmind pedig felkérem a két bizottság tagjait, sziveskedjenek holnap, szombaton, folyó hó 14-én délelőtt fél tiz órakor a képviselőházban az első és második számu bizottsági teremben megjelenni és ott megalakulni. *(Helyeslés.)*

Következik a kivándorlásról szóló törvényjavaslat (Irom. 818, 914) folytatólagos tárgyalása. Szólásra ki következik?

Raisz Aladár jegyző: Török Kálmán!

Török Kálmán: T. képviselőház! Sürgős orvoslást kivánó bajainknak egyik legveszedelmesebbje az a folytonos vérvesztés, a mely nemzetünk életerejét a fokozódó amerikai kivándorlás által sorvasztja. Ez a baj méltán vonja magára mindazoknak figyelmét, a kiknek hivatásuk és tudják is mérlegelni azon szomoru, azon káros hatásokat, a melyeket a kivándorlás politikai vonatkozásaiban okoz, de a melyek megnyilvánulnak a kivándorlásnak nemcsak politikai vonatkozásaiban, hanem ipari és mezőgazdazdasági életünkben, sőt erkölcsi életünkben és a közegészségügy terén is.

Én a magam részéről nem kivánok részletesebben reámutatni ezekre a káros hatásokra, mert hiszen köztudomásu az a veszteség, a melyet a kivándorlás csak nemzeti véderőnknek is okoz. Mindenki tisztában van azzal a bénultsággal, a melyet a kivándorlás e nemzet testében előidéz. Ha minden karra szüksége van a hazának, akkor nagyon elszomoritó a veszteség, e bénultság, *(Halljuk! Halljuk!)* a mint elszomoritó az életerős fának zöldelő lombja közt látni a száraz ágat. *(Ugy van!)* De ehhez az anyagi veszteséghez járul még az érzékenyebb erkölcsi kár. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek. Méltóztassanak helyüket elfoglalni.

Török Kálmán: Ez az erkölcsi kár szemlélhető az elnéptelenedett falvakban, szemlélhető az urahagyott házakban, az elárvult családi szentélyekben, szemlélhető a családban, a melynek feje, a családatya, gyermekei köréből messze idegen földre távozott. Ezeknek a bajoknak láttára méltán sir fel a fájdalom lelkünkből és

Digitized by Google

természetesnek tartom azt, hogy e bajok orvoslására siet elsősorban a nemzet kormánya és általa a törvényhozás és a társadalom. Meggyőződésem azonban, hogy a kivándorlás által okozott károkat, vagy még inkább magát a kivándorlást a maga egészében még a legjobban felfogott nemzeti érdekektől sugalt törvény sem képes megszüntetni, hanem csak érvényt tud szerezni a kivándorlás kérdésében a köz- és magánérdekeknek és közrehathat abban, hogy a kivándorlás láza természetes lefolyást nyerjen, hogy maga a beteg a láznak áldozata ne legyen.

A tárgyalás alatt levő törvényjavaslat, a mely lényegében novelláris kiegészitése és megjavitása az 1903-iki IV-ik törvényczikknek, szerintem akként van konstruálva, hogy eleget tesz mindazon követelményeknek, a melyek az államhatalommal szemben a kivándorlással kapcsolatos köz- és magánérdekek javára támaszthatók. Elismerem, hogy e javaslat minden tekintetben javára akar szolgálni a szegény kivándorlóknak; elismerem, hogy biztositani törekszik a köz- és magánérdekeket; elismerem, hogy az államhatalom gondviselő kézzel nyul hóna alá azon kivándorlónak, a ki elhagyja ősei hazáját és messze idegenben talán több verejtékkel egyék puhább kenyeret; de midőn ezt elismerem, hangsulyozni kivánom a magam részéről is azon visszatartó erők intézményes biztositását, a melyek a kivándorlásra megelőzőleg hathatnak. Tudomásom van arról, hogy a földmivelésügyi kormány a Magyar Gazdaszövetséggel karöltve igyekezik a telepités, a parczellázás kérdését már most is a kivándorlás kérdésével kapcsolatba hozni.

De, t. képviselőház, szükséges, hogy a földbérlet szervezése, a segitő akczió kiterjesztése, a parczellázás állami támogatással és felügyelet mellett történjék, annál is inkább, mert a tapasztalás igazolja, hogy a magánvállalkozás által eszközölt parczellázás a kivándorlásnak sok esetben nem megszüntetője, hanem szülő oka lehet. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Sokkal sulyosabb természetü és szinte gyógyithatatlan az a baj, melyet az ipari munkások kivándorlásánál észlelünk. A korszellem mételyező hatása, az anyagiság szertelen vágya, a fölcsigázott igények, a mesterségesen szitott elégedetlenség, az állandósitott munkabérmozgalmak, a haza fogalmának üres szóvá semmisitése, a hazafiságnak és a hazafias érzéseknek, a nemzeti tradicziónak, a nemzet történelmének büntetlen kigunyolása egyként közrehatottak és hatnak arra, hogy a lelki egyensulyát vesztett ipari munkás közönyössé vált mindaz iránt, a mi nélkül mi élni nem tudunk és nem akarunk. *(Helyeslés.)* Én abban a meggyőződésben vagyok, hogy különösen az ipari munkások bajain, a melyek a kivándorlást előidézik, nem lehet segiteni tisztán szocziális és humanitárius törvényekkel. Szükséges e mellett annak az ipari munkásnak a lelkét is meggyógyitani, *(Helyeslés balfelől)* szükséges ezt a beteg lelket azokhoz az üditő forrásokhoz elvezetni, a hol felbugyognak a hazaszeretetnek, a hazafiságnak az érzései, a hol lehet táplálni azt a beteg lelket társadalmi és erkölcsi erényekkel. El kell vinni a hazáját elhagyni készülő munkást azon oltárhoz, a hol megnyugtatón száll szivbe az ének: »itt élned, halnod kell!« *(Helyeslés balfelöl).*

E tekintetben szerintem sürgős és nagy feladatok várnak a társadalomra, sürgős és nagy feladatok várnak a társadalomnak népmüvelő és népnevelő intézményeire, szervezeteire, de különösen a papokra és tanitókra *(Igaz! Ugy van!)*, mint a kik a néppel legközvetetlenebbül érintkeznek és annak életviszonyait legközelebbről ismerik. *(Helyeslés balfelöl.)* A papokra és tanitókra vár különösen ez a feladat, hogy midőn azt a szegény mezőgazdasági vagy ipari munkást a dollárok csábos csengésének szirénhangja vonzza, szükséges, hogy az a tanitó, az a pap felhivja annak a kivándorlónak figyelmét arra a szörnyü, szivettépő halálhörgésre is, a mely Amerikának ólombányáiból borzalmat keltve tör elő. *(Igaz! Ugy van! balfelöl.)*

T. képviselőház! Ehhez a társadalmi akczióhoz, a papságnak és a tanitóságnak ilyen irányu tevékenységéhez kérném a mélyen t. belügyminiszter ur szives támogatását. Kérem, méltóztassék akként intézkedni, hogy népies füzetekben ismerje meg a nép az Amerikába vándorlottaknak életviszonyait és küzdelmeit *(Helyeslés.)*, népies füzetekből ismerje meg a nép, hogy az a munka-enerzsia, a mely itthon, az édes hazában egy egész életre elég és eszköze lehet a megélhetésnek, Amerikában nagyon ha mar megsemmisül *(Ugy van! Ugy van!)* és ha néhány dollárral vissza is tér az a kivándorló ősi hazájába, de elroncsolt testével, elpusztitott munkaenergiájával képtelenné válik arra, hogy itt ebben az őshazában kenyerét megkeresse. *(Ugy van!)*

Szükségesnek látnám e czélból, ha a belügyminiszter ur Amerikában összegyüjthetné mindazokat a szenzácziós konkrét eseteket, a melyek az amerikai bányákban, kohókban és gyárakban történnek a kivándorlókkal. Meglehetősen ismerem a nép lelkét és tapasztalásból mondom azt, hogy igen sokszor nem hat az okos szó, a rábeszélés, nem lehet hatni a kivándorolni készülőre azzal, hogy milyen erkölcsi kötelességei vannak neki itthon hazájával és családjával szemben, nem lehet felébreszteni benne azt az erkölcsi érzést, a melynek visszatartó ereje volna. Sokkal hatásosabban és eredményesebben lehet használni vele szemben a megfélemlités fegyverét, midőn az ember feltárja a kivándorlottaknak szomoru sorsát és azoknak a megpróbáltatásoknak hosszu sorozatát, a melyek a kivándorlókra várnak.

Digitized by Google

Ha a lelkészeknek és tanitóknak rendelkezésére áll ez az anyag, ha az igy, népies füzetekben összegyűjtött anyag eljut az olvasókörökbe, az ifjusági egyesületekbe, a népkönyvtárakba, az a nép a maga természetes ösztönét követve, megfélemledik. Azért ebben is egy visszatartó erőt látok.

T. képviselőház! In magnis et voluisse sat est. A kivándorlás a mi nemzetünk testének sorvasztó baja és ennek a bajnak orvoslásánál nem lehet figyelmen kivül hagyni a legcsekélyebb orvosságot sem, a mely gyógyitó hatásunak látszik. *(Helyeslés.)* Én hiszem, hogyha az igen t. belügyminiszter ur szives figyelmére fogja méltatni az általam is tanácsolt módot, az amerikai magyaroknak szomorusággal teljes életének és megpróbáltatásainak ismertetését, ebben is találunk egy orvosságot, a mely ható lesz arra nézve, hogy a kivándorlás minél inkább csökkenjen.

A törvényjavaslatot elfogadom. *(Élénk helyeslés. A szónokot többen üdvözlik.)*

Elnök: Ki következik?

Raisz Aladár jegyző: Ifj. Madarász József!

Ifj. Madarász József: T. képviselőház! A törvényjavaslatot, a mely a kivándorlás kérdését közigazgatási uton rendezi, birálat tárgyává tenni nem óhajtom, csupán arra szoritkozom, hogy a kivándorlási bizottságban annak idején a korlátozásra vonatkozólag javasolt módositásomat ismételten megindokoljam azért, mert azóta akkori inditványomat nagyrészben félremagyarázták és intenciómat abszolute nem értették meg.

Én a korlátozásnak azt a szigoritását, a mely a védkötelezettségre vonatkozólag óvadék letételét kivánja, nem helyeseltem, ugyszintén a belügyminiszternek adandó azt a jogosultságot sem, hogy a kivándorlás bizonyos esetekben egyes területekre nézve egy-egy évre egészen megtiltassék. Ezzel szemben, ha már a korlátozás szigoritását akarjuk, erre nézve inkább a munkaszerződést véltem helyesebbnek. Az a munkás, a kinek szerződése van, ne kapjon pátenst arra, hogy a munkaszerződést megszegje az által, hogy utlevelet adunk neki. Sokkal nagyobb veszedelmet láttam ebben, nemcsak abból a szempontból, hogy ez nemzetgazdaságilag bizonyos biztonságot nyujt, hanem magára a munkásra nézve is, mert hiszen, a mikor a munkáját ott hagyja, biztos keresetét hagyja ott, és a bizonytalanságba indul. *(Ugy van!)*

Számtalan embertől hallottam kint Amerikában, a kik jó módban élnek odakünn és a kiknek sikerült — mint a hogy magukat kifejezik — az Amerikába menetelük, hogy ha ők idehaza olyan erővel, kitartással dolgoztak volna, mint a milyennel kénytelenek voltak odakünn dolgozni, hogy ha olyan szorgalmasak és takarékosak lettek volna, sokkal jobban boldogultak volna idehaza, mint odakünn. *(Helyeslés.)* Ez volt az intenczióm, a mikor ezt a módositást benyujtottam, de mivel ez már akkor sem találkozott helyesléssel, ettől az inditványtól elállottam.

Nem mulaszthatom el, t. ház, hogy ki ne térjek még Beck Lajos t. képviselőtársam tegnapi beszédének azon részére, a melyben azt mondotta, hogy a magyar iparnak sincsen haszna a kivándorlásból, hogy t. i. az onnan visszajöttek, a kik künn ipari munkások voltak, idehaza ismét visszatértek az eke szarva mellé és jóformán valamennyien ujra földmiveléssel foglalkoznak.

Ezt a nézetet nem osztom két szempontból. Először is ki van zárva odakünn, hogy ott — hogy ugy fejezzem ki magamat — a legalsóbbrendű ipari munkával a kivándorló boldogulni tudjon és hogy ott kellő megtakaritást eszközölhessen, ezt csakis magasabb ipari ágaknál, müveltebb foglalkozás mellett tudja elérni. A ki tehát hazajön, az föltétlenül intelligens munkáselem, és nem föltételezhető, hogy ottani tanultságát nem akarja itthon tőkésiteni. Ez az egyik szempont.

A másik szempont pedig az, hogy az a magyar gazda, a ki egyszer kiment Amerikába, szakit az ő maradi, ósdi felfogásával, a mely különben a magyar dzsentrinél is tapasztalható, a ki kereskedelmi pályára nem akarja adni a fiát, azzal a felfogásával, a melynél fogva a magyar gazda sem látja szivesen, ha az ő fia gyári munkásnak áll be. Ott látja a praktikus élet terén Amerikában, hogy csakis igy tud boldogulni és ezt a tapasztalatát föltétlenül felhasználja itthon Magyarországon.

Most áttérek a kivándorlási kérdésnek nem közigazgatási uton való kezelésére. Már az 1903. évi IV. t.-cz. 35. §-a a következő intézkedést tartalmazza. *(Olvassa:)* »Elsősorban a hazájukba visszatérni szándékozó vagyontalanok utiköltségeinek részben vagy egészben fedezésére, továbbá a kivándorlottaknak a külföldön való utbaigazitására, munkával ellátására, részükre menedékhelyek letesitésére, jótékony célokra, vallási és szellemi szükségleteik istápolására külön alap létesitendő.« Hogy ez irányban mit tett és mit tesz a kormány, arra nézve, szerény tehetségemhez képest, a mit ott künn Amerikában tapasztaltam, a következőket adhatom elő. *(Halljuk! Halljuk!)*

Igen nagy összegre rug tényleg az, a mit a visszavándorlók hazajutásának segélyezésére fordit a kormány; ez azonban odakünn a magyarság körében nem kelt visszhangot, még pedig két okból; először azért, mert azt mondják a jó, dolgos, iparkodó magyar munkások, hogy leginkább azok vették igénybe a konzulátusok ez irányu tevékenységét, a kik saját könnyelmüségük és nemtörődömségük folytán jutottak olyan helyzetbe, hogy kénytelenek voltak szerzemény nélkül visszavándorolni Magyar-

Digitized by Google

országba. Másfelől pedig ez rossz példa arra, hogy az ilyen visszavándorlott ujra könnyen kezébe vegye a vándorbotot abban a biztos tudatban, hogy megint ingyen hazaszállitja őt a magyar állam.

A segélyezés másik faja az iskolák és néhány egyház támogatása. Ezen a téren a legszorgosabb kutatás daczára sem voltam képes, a konzulátusok nagy titkolózása folytán, biztos adatokat szerezni arra nézve, hogy mely iskolák és melyik egyházmegyében nyernek segélyt. Hanem tapasztaltam, hogy egyes iskolák, a hol van tanuló elég, de nincs tanitó, hanem maga a pap tanit, nem kapnak segélyt; viszont fel kellett tételeznem, hogy segélyt kapnak iskolák, a hol csak 15 tanuló van ugyan, mert a plébános két apáczát is tart az iskolában.

Magával a tanitás rendszerével sincsenek mindenütt tisztában és ez a vélemény leginkább azokkal szemben támasztható, a kik tényleg segélyeztettek. Ők t. i. forszirozzák azt, hogy mindent magyarul tanitsanak a gyermeknek.

Az Amerikában született gyermekeket egészen másképen kellene nevelni, mint itt Magyarországon, más tankönyveket kellene részükre szerkeszteni. Egészen mások ott a viszonyok, a melyek közt az a gyermek él, más a nevelés, mint Magyarországon. Ott nincs a háznak udvara, nincs kert, családi nevelésben nem részesül, a mikor még alig csoszog, kimegy a játszóterekre és ott az amerikai gyerekek közt nevelődik fel, ezektől tanul meg hamarabb angolul, mint szülei. A mikor tehát ő már az iskolába jut, beszél angolul, de magyarul jóformán alig tud, mert az az idő, a melyet szüleivel eltölt, azoknak nagy elfoglaltsága következtében kevés arra, hogy az alatt megtanuljon magyarul, megtanulja ismerni hazáját, annak a történelmét és nagy multját.

Elsősorban tehát arra kellene fektetni a fősulyt, hogy a gyermek ne szégyelje azt, hogy magyarnak született, hanem büszke legyen erre, büszke legyen történelmi multunkra. *(Helyeslés balfelől.)* Ha látjuk egyes játszótereken, hogy az amerikai gyermekek amerikai zászlót lengetnek, láthatjuk, hogy a köztük levő magyar gyerek inkább huz hozzájuk, ő is inkább amerikai zászlót lenget. De ha a szivükbe tudjuk csepegtetni a hazaszeretetet, és meg tudjuk értetni velük, hogy nincs okuk szégyelni magyar voltukat, akkor ők a piros-fehér-zöld lobogót büszkén fogják felemelni a játszótereken.

Olvastam egy konzuli attasénak jelentését az iskolákra vonatkozólag. Ebben az illető szintén felpanaszolja azt, hogy a gyermekek szivesebben beszélnek angolul és felhoz egy példát, a mikor megkérdezte a gyermekektől, hogy a szüleikkel hogyan beszélnek, és erre azt mondották: mi angolul, ők magyarul!

Hát, t. ház, itt van a mostani amerikai tanitási rendszernek a hiánya. Kalassay, egy pittsburgi pap kisérletet tett gyermekek számára készült magyar tankönyvvel. Igen melegen ajánlanám az igen t. kultuszminiszter ur figyelmébe ezt a tankönyvet; talán át lehetne esetleg alakitani, mert az a tankönyv a reformátusok számára készült, és a katholikus gyermekek számára is lehetne ilyen tankönyvet kellő számmal szerkesztetni, azokat kiküldeni, és ellátni velük az ottlevő magyar iskolákat.

Hogy az egyházak miként vannak segélyezve, azt nem tudom; erre nem is akarok bővebben kitérni. Lehetetlen azonban nem érintenem az egyházak állapotát. *(Halljuk! Halljuk!)* Ugy a római katholikus, mint a görögkatholikus és a protestáns egyházak bizony meglehetős siralmas viszonyok között vannak. A római katholikus egyháznál — hála az Irish püspökök áldozatkészségének — még legkevésbbé volna baj, ha a lelkészek mind hivatásuk magaslatán állanának. Nem akarom kritizálni az ő egyházi működésüket; erre nem is érzem magam hivatottnak. A mi azonban egyébb ténykedésüket illeti, — tisztelet a kivételnek — itt azután már sok van a rováson. Ők maguk szeretnék legjobban, ha valamennyi visszahivatnék Magyarországba. Több plébános ezt az óhaját fejezte ki előttem, mert akkor legalább megszünnék az az ádáz harcz, a melyet egymás ellen folytatnak, és a mely bizony nem válogat a kifejezésekben még a nyilvánosság előtt sem.

A hirlapokban minduntalan olvashatunk polemiákat, a melyek egymás rágalmazásával és ócsárlásával vannak tele. Egy pár lelkésznél a templomépitési mánia fejlődött ki. Városról-városra járnak; addig maradnak egy helyen, a mig össze tudnak hozni egy egyházközséget; annak épitenek drága pénzen — persze adósságra — 25—30—35.000 dollárért egy templomot és midőn az a templom már készen van, ismét tovább mennek, de az adósságot természetesen hátrahagyják a szegény egyház nyakán. Itt van pl. a buffaloi példa, a hol 120 fizető család tartozik az egyházhoz és most 28.000 dollár adóssága van, van iskolája, a melybe 15 gyermek jár és van egy óriási nagy temploma, a melybe 1500 vagy 2000 ember fér bele. Ezeknek a bajoknak a szanálására szintén felhivom az illetékes tényezők figyelmét.

Még egy veszedelem van a római katholikus egyháznál és ez a nyelvre vonatkozik. T. i. az Irish püspökök kényétől függ az: meddig engedik meg, hogy magyarul tarthassanak hitszónoklatokat, hogy a gyónás és a templomi ének magyarul történjék. Alig van odakünn lelkész, a kit nem büntetésből küldöttek ki az egyházak, vagy pedig elbocsátás nélkül távozott. Az volna a jó és megfelelő eljárás ebben a tekintetben, ha nem büntetésből küldenék ki a papokat, hanem apostolokat küldenének ki és 5—10 évi ott künn való működésük azzal honoráltatnék, hogy hazajövén jó plébániát biztositanának nekik.

Digitized by Google

Akkor kedvük, ambicziójuk volna ott künn is ugy dolgozni, a hogy az egy lelkészhez méltó. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

A lelkész állása Amerikában a legkiváltságosabb. A »Reverend« előtt minden ajtó megnyilik: jóformán ők egyedüli részesei és élvezői minden kedvezménynek és ezt a körülményt nagyon felhasználhatnák a magyar lelkészek is saját hiveik és a magyarság érdekében.

A református egyházakra nézve nincs tisztában maga az amerikai magyarság sem, hogy melyiket kövesse, mert hiszen magyar református egyház háromféle is van Amerikában. Ott van egy »Presbyterian« elnevezés alatt, a mely szintén magyar reformátusnak vallja magát; ott van a Reformed church-höz tartozó magyar református egyház és van végül egy hazai csatlakozott református egyház. Az a szegény magyar ember egyáltalán nem tudja, hogy melyik az igazi magyar kálvinista egyház, és az nagyon elhibázott dolog volt a hazai intéző köröktől, hogy ott állittatott fel elsősorban uj egyházakat; ott létesitett hazai csatlakozó egyházakat és templomokat, a hol volt már vagy a Presbyterian, vagy a Reformed church-höz tartozó református egyház. Nekik idegen területeket kellett volna hóditaniok és ott egyházakat létesiteniök. Hiszen most is pl. Filadelfiában számtalan magyar ember van és egyáltalában nincs ott református egyház, sem templom.

Érdekes maguknak a reformátusoknak felfogása. South-Bendben, a mely egyházat ott hagyta a hazai egyház kiküldött lelkésze, megkérdeztem a főgondnoktól, hogy miért nem akarnak továbbra is csatlakozni a hazai egyházhoz és ő azt mondotta, hogy mielőtt kijött hazulról Amerikába, látta, és azoktól is, a kik azóta jöttek ki, hallotta, hogy idehaza Magyarországon még siralmasabbak a református egyház viszonyai.

A református egyháznak még rozogábbak a templomai, még rosszabbak az iskolái itthon, mint ott künn, és ezért azt az pénzt, a melyet az amerikai egyházak segélyezésére forditanak, inkább forditanák a hazai egyházak felsegélyezésére. Magának a bridgeporti református egyháznak levélpapirosán olvasható ezen jelige mellett: »Nyelvében él a nemzet« a következő: »Mindent a hazáért, semmit a hazától«. Most a South Bendi konvenczión részt vett 18 amerikai református pap mind a három felekezetből és nagy kilátás van rá, hogy a megegyezés közöttük sikerülni fog. Épen egy barátom irja most nekem, hogy »A mit Degenfeld sem tudott megcsinálni, azt megcsinálta ő. Mintegy 18 künnlevő református pap jelenlétében kimondatott, hogy ezek az egyházak egy szivvel egy lélekkel csatlakoznak ahhoz az egyházhoz, a mely leghamarább egy kalap alá hozza őket.« Nekik is az a kivánságuk, hogy a differenciák elsimittassanak és lehetőleg egy egyházat alkossanak. E tekintetben azt hiszem, fel kell adni azt a merev álláspontot, a melyet eddig elfoglalt a hazai egyház, hogy t. i. a másik két egyháznak nem küldött lelkészeket, tanitókat.

T. ház! A legkellemetlenebb helyzete Amerikában a görög katholikusoknak van. T. képviselőtársaim ugy az amerikai, mint a hazai lapokból valószinüleg ismerik ezt a kérdést. Nem is akarok azzal bővebben foglalkozni, valamint azzal sem, hogy külügyi képviseletünknek milyen szerepe van abban, hogy nem tudott érvényesülni eddig a magyar szempont, de rá akarok mutatni arra, mi lesz a következménye annak, ha tovább is forszirozzák Ortinszkyt, a kinevezett püspököt, a helyett, hogy visszahivnák, vagy pedig önálló magyar gör. katholikus püspöki állást létesitnének. Nézetem szerint a gör. katholikusoknak egyik része vagy behódol az ukraina elveknek, a minek következménye lesz egy nagyon is veszélyes nemzetiségi áramlat itt, hazánkban, vagy pedig elnyeli őket a nagy Oroszország és behódolnak a skizmába. Oroszország ugyanis nagy pénzzel, évenkint legalább 200.000 dollárral dolgozik azon, hogy minél több hivőt szerezzen az Egyesült-Államokban. Ez az a kettős veszély, a mely ellen a magyar kormánynak minden erejével és hatalmával szembe kellene szállni, hogy a bajt lehetőleg szanálja.

T. ház! Segélyezi a kormány a newyorki magyar menházat. A kimutatás szerint évi 10.000 dollárt kap a magyar segélyegylet, a melynek gondozására van bizva a menház. Az idén kapott még külön 2000 dollárt. Erről a menházról maga a vezetőség sem nyilatkozik a legkedvezőbben, mert hisz anyagi helyzete sokkal szerényebb, semhogy New-Yorkban, illetőleg az Egyesült-Államokban kellőképen meg tudná védeni a magyarság érdekeit. Összesen 180 tagja van, a tagsági dij összesen 600 dollár. Ezzel semmit sem lehet elérni. Ennek következtében azoktól, kik tényleg rászorulnak arra, hogy akár ellátásért, akár utbaigazitásért a menházhoz fordaljanak, dijakat szednek. Nem ingyen, de nem is olcsón látják el ezt a szolgálatot. A legutóbbi kimutatás körülbelül 10.000 dollár aktivát mutat, vagyis azt az összeget, a melyet ők a kormánytól kapnak. A kivándorlóknak tehát midőn ellátást, lakást vagy esetleg utbaigazitást adnak, ezért meglehetősen magas összeget számitanak fel. Ezt az intézményt a magyar kormánynak fejlesztenie kellene.

Ugy hallottam, legalább itt az az informáczió van elterjedve, hogy az amerikai kormány nem lát szivesen semmiféle oly akcziót, a mely jobban felkarolná az Amerikában élő magyarokat, nekik több jóléti intézményt biztositana. Ez nem áll. Amerika a legszivesebben fogad minden oly intézkedést, a mely arra irányul, hogy ott bármely nemzetiség jobb hely-

Digitized by Google

zetbe jusson és örömmel látná, ha kórházakat, könyvtárakat és népkonyhákat állitanának fel, vagy akár szinházat is, azt sem bánná. Az amerikai nép szivesen vesz minden intézményt, a mely a nép jólétének és müveltségének fokozására irányul.

Ezeknek a magyar ügyeknek a kontrolálására jelenleg a konzulátusok hivatottak. A konzulátusi intézmény az Egyesült-Allamokban élő magyarok előtt sehogy sem kedves, nem tudnak abban magyar intézményt látni és ez nem is csoda, mert hiszen egyes esetekben saját tapasztalataim is nagyon szomoruak voltak e téren.

Elmentem például egy konzulátusra, bemegyek — nem mondtam meg, hogy ki vagyok — köszönök, hogy jó napot kivánok; senki sem fogadja. Volt ott két ur, másodszor is köszönök és akkor megszólal az egyik, hogy ha vele tárgyalni akarok, akkor vagy németül vagy angolul beszéljek. Erre megkérdeztem a másik urat, a ki erre a szemembe nevetett — a nevetés kifejezés nem is elég — és azt mondta »Nem tudom«. *(Mozgás balról.)* Ennyit tud az illető magyarul. *(Mozgás balról.)* Hogy erre nem azt feleltem neki, a mit felelnem kellett volna, ez csak azért történt, mert Amerikában voltam. *(Derültség.)* Megmondtam nekik, hogy ki vagyok és miért jöttem és a helyett, hogy azt mondták volna, hogy a konzul ekkor vagy akkor fog jönni, várjak vagy valami, semmit a világon. Ha valaki magyar ember, akkor igy bánnak vele. Az egyik konzulátusnál, a hol ki van irva az épületre magyar nyelven is, hogy »osztrák-magyar konzulátus«, egy másik tábla is van, amelyen németül van ez kiirva, sőt egy harmadik táblán tót nyelven is rá van irva. Ez utóbbi ugyanakkora tábla, mint a német vagy a magyar.

Hogy a nagykövetség mennyire istápolja a magyarság kivánságait és mennyire a szivén hordja a magyarok ügyét, e tekintetben szintén történt velem egy eset. Elmentem Bar Harborba, a hol New-Yorktól 20 órányira tartózkodik nyáron az egész nagykövetség és a mikor tárgyaltam kivándorlási dolgokról vele, azt az ajánlatot tette, miután Strauss kereskedelemügyi miniszter urhoz akartam elmenni Washingtonba: egy ajánló levelet fog adni, ezt az ajánló levelet még most is irja a nagykövet. Egy magyar képviselővel igy bánnak a nagykövetségen; a magyar intézményeket igy pártolják. Tevékenységük oda irányul, hogy katonát állitsanak. A katonaállitásnál ugy vagyunk, hogy annak a szegény magyarnak három dollárt kell fizetni, hogy besoroztassa magát. Természetes dolog, nem sok kedve van kidobni három dollárt azért, hogy besorozzák. Ha azt akarják, hogy többen jelentkezzenek sorozás végett, akkor el kellene törölni ezen orvosvizsgálati díjakat.

A balesetekre vonatkozólag a konzulátusok mindent megtesznek, a mit tehetnek. De itt nagy nehézségekbe ütközik a konzulátusok működése. Az egyes amerikai államok törvényei annyira a munkaadóknak kedveznek, hogy igazán a legritkább esetben van arra kilátás, hogy a munkások balesetek alkalmával megfelelő kárpótlásban részesüljenek. Megszereztem Pensylvania államból két felsőbirósági döntvényt, a mely kimondja azt, hogy a baleset következtében elhunyt munkás hozzátartozói, a mennyiben nem Amerikában laknak, nem tarthatnak igényt kártéritésre. Ez egy olyan dolog, a mely nagyon hátrányos reánk nézve, mert a kiknek pl. itthon özvegyök vagy árvájuk marad, ezek nem tarthatnak igényt arra, hogy ott Amerikában a bányában vagy gyárban szerencsétlenül járt férjük vagy családfentartójuk után megfelelő kártalanitásban részesüljenek.

A visszavándorlás elősegitésére és ezzel kapcsolatosan a telepitésre vonatkozólag a magyar kormány szintén közreműködik, de sokkal hatályosabban működik közre az amerikai kormány. Egy pár példát tudok erre nézve is emliteni, pl. hogy New-York állam minisztere milyen eszközökkel dolgozik azon, hogy a mi véreinket, a kik bizonyos összeget már megtakaritottak ott és haza akarnak jönni, ottani telepedésre csábitsa. Magyar hirlapokban hirdetnek, meglehetős terjedelmesen. Felolvasom az egyik hirdetést. *(Halljuk!)* New-York állam földmivelésügyi minisztere — igy nevezi magát magyarul, holott ott nem az a neve — igy hirdet *(olvassa)*: »Földmüvelés New-York államban. Kedvező feltételek mellett vásárolhat vagy bérelhet farmot. Részletes felvilágositást ad magyar földmüvesnek magyar nyelven a földmívelésügyi minisztérium. Minden levél igy czimzendő: Peorson A. Raymond földmívelésügyi miniszter urnak, 23 Park Row, New-York.« Hogy meggyőződjem arról, hogy tényleg magyarul válaszolnak-e és magyarul intézik-e el a hozzá intézett beadványokat, irtam ennek a new-yorki földmivelésügyi miniszternek balkézzel egy levelet, hogy azt higyjék, hogy valami munkás irta, és megjött a válasz tényleg magyarul, a melyben azt irják *(olvassa)*: »Levelére válaszolva értesitjük, miszerint czélszerű lesz a minisztérium hivatalába személyesen eljönni és élő szóval megbeszélni a teendőt. Az ön által emlitett pénzösszeg elegendő; jól berendezett és termékeny farmot vásárolhat részletfizetésre.«

Lukács László: Magyarul irja?

Ifj. Madarász József: Igen, magyarul.

Lukács László: És nem omlott össze az amerikai állam? *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Ifj. Madarász József: Számtalan az a csábitás, a melynek ilyen irányban ki vannak téve a mi honfitársaink. A lehető legelőnyösebb feltételek mellett kinálnak nekik részletfizetésre 4% kamatfizetés kötelezettsége mellett farmokat

Digitized by Google

vételre, ugy Kanadában, mint az Egyesült Államok csaknem minden államában.

Ezzel szemben találunk azután magyar hirdetést is. Ilyen kis hirdetés pl. az, a mely azt mondja, hogy ha Magyarország bármely vidékén nagyon kedvező fizetési feltételek mellett jó és olcsó földhöz akartok jutni, bővebb felvilágositásért irjatok erre és erre a czimre. És ha ir a magyar ember arra a czimre, akkor kap egy ismertetőt, a mely azt mondja, hogy pl. *(olvassa)*; »Zemplén megye, Kisközesd 11 és $^1/_2$ hold, vagy: Vas megye, Kisunyom 84 hold, Ugocsa megye, Turterebes 171 hold stb.« Itt van a kimutatás. A földmivesnek azonban ez nem elég; azt mondja, hogy akkor inkább irok haza és kérek részletes kimutatást, mert ebből nem értek meg semmit.

Az az intézkedés tehát, a mely ilyen irányban megindult, nem vezethet eredményre, ha tényleg ugy kezelik, a mint jelenleg a megbizott kezeli. *(Halljuk! Halljuk!)*

Egy oly intézmény létesült New-Yorkban ezelőtt egy esztendővel, a melyre nagy szükség volt már évek hosszu során át Amerikában. Nagyon jól tudjuk, hogy a pénzügyek terén milyen és mennyi visszaélés történt az utolsó években és legkivált ebben az évben, és tudjuk azt is, mily nehéz a védekezés e tekintetben. Az illető zugbankárok takarékbetéteket nem fogadhatnak el ugyan, de betétekként őrizhetnek bármilyen nagy összegeket, s épen ez uton élhetnek vissza a szegény munkások hiszékenységével, azoknak a pénzét hazárd vállalkozásokba fektetik és ha ezek nem sikerülnek, egyszerűen ellépnek, vagy más országban ütik fel sátorfájukat és abszolute nem történhetik semmi bajuk.

E bajok szanálása végett alakult meg New-York államban egy bank, előkelő amerikai pénzcsoport vezeti, a melynek Magyarországon is megvan a kellő összeköttetése, a mely talán a legmegfelelőbb, t. i. az összeköttetés a vidéki pénzintézetek oly csoportjával, mely 420 vidéki pénzintézetet kapcsol össze. Egy esztendő óta működik ez a bank. Többször voltam helyiségében, megnéztem az üzleti könyveket, tisztában vagyok tevékenységének irányával, és különösen a legujabb tevékenységét nagy érdeklődéssel kisértem, hogy t. i. az összes amerikai megbizható magyar bankárokat együvé akarja csoportositani, hogy megcsinálja a magyar amerikai bankárszövetséget. Ez az intézmény a magyar állam részéről abszolute semmiféle pártfogásban nem részesül. Lehet, hogy a kormánynak más szándékai vannak, esetleg más bank felállitásával, nem tudom, de annyit tudok, hogy ez a bank arra a czélra, a melyet maga elé tüzött, a melyet ilyen magyar-amerikai banknak követnie kell, teljesen megfelelő. Ha tehát nem nézünk egyes személyi momentumokat, akkor e nagy kérdés feltétlenül megköve-teli, hogy ezt megfelelően kezelje a magyar kormány, és a bankkal vagy oly megállapodást létesitsen, a mely szükséges, és a mely csakis előnyös lehet honfitársainkra, a magyarokra, előnyös pénzküldés, a letétek elhelyezése, s a telepités tekintetében, vagy pedig mentől előbb iparkodjék más pénzcsoporttal, vagy nem tudom mi uton, bankot létesiteni, mert erre feltétlenül közszükség van Amerikában.

A hirlapok tekintetében szintén elég gyengén áll az Egyesült-Államok magyarsága. Az az ujság, a mely 18 évig a magyar ügyeket a legjobban, a legmegbizhatóbban kezelte és mindig a függetlenségi párt táborában állott, küzdött mellettünk erősen, a Szabadság, most ki van tiltva. Ez volt a köszönet azért, mert ez a lap támogatott, illetőleg dicsért minket, a mikor a koalicziò uralomra jutott. A többi lap alaposan lerántott bennünket. Ugy tudom, hogy bizonyos követelmények támasztatnak az illető hirlappal szemben és ha azokat teljesiti, akkor a kitiltás visszavonatik. A lap a követelményeknek már megfelelt és e tárgyban, a mint nekem nehány nap előtt sürgönyözték, már junius 13-án beadványt intézett. De még mindig nem jutott az ügy abba a körforgásba, a melyen el kellene jutnia, hogy az illetékes fórum elintézze. *(Mozgás.)*

Nagyon ajánlom a t. belügyminiszter urnak és a t. kereskedelemügyi miniszter urnak, legyen tekintettel ezen körülményekre és ezen kitiltás mielőbb visszavonassék, illetőleg megengedtessék a postai szállitás. *(Helyeslés.)*

Az egyik amerikai lap az alkalomból, hogy én visszajöttem, ezt irja: »Az amerikai magyarság nagy anyagi és erkölcsi tőkéje az anyaországnak. Meg kell ragadni minden alkalmat, hogy minél szorosabb szálakkal füzze magához. Egy nagy magyar világ van itt, a mely mellőzésen, lekicsinylésen, tüzön-vizen keresztül megmarad magyarnak és hazafinak, teljesen és önzetlenül, mert érdek nélkül való és a melyre, ha nehéz idők következnek, mindig számithat a magyar haza.« Ennél igazabbat nem irhatott ez az ujság és én is ezen véleményben vagyok.

Beszédemet befejezem azzal, hogy a javaslatot általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)*

Raisz Aladár jegyző: Hock János!

Hock János: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Az előttem felszólaló t. képviselő ur most jött haza Amerikából és bizonyos részleteket, adatokat terjesztett a ház elé az Amerikába kivándorolt véreink helyzetéről. De azt hiszem, ezek csak szétfolyó részletek, mert egy összefüggő, rendszeres tervet, a mely a kivándorlás meggátlására vagy a már megtörtént kivándorlás helyes irányitására szolgálhatna, a beszédéből nem nyertem. Mindenesetre azonban a beszéd engem is arra inditott, hogy azokat a tapasztalatokat, melyeket személyesen amerikai künn-

Digitized by Google

létem alkalmával szereztem, itt a ház előtt értékesitsem, *(Halljuk! Halljuk!)* annyival inkább, mert egy olyan nagy nemzeti érdekről van itt szó, a melyet hosszasan fejtegetni azt hiszem, felesleges és unalmas volna.

Mindenki tudja, mit jelent anyagilag, erkölcsileg, nemzetgazdaságilag és minden téren az a vérveszteség, a melylyel a magyar állam a legjobb munkaerőit az idegenbe látja kivándorolni.

Ugy vagyunk ezzel a kérdéssel, mint egy megnyitott érrel, a melyből szivárog ki lassanként a vér és utoljára az az ember vérszegényen nem képes a saját életét fentartani. És nekünk, a kik a nagy európai népcsaládban fajilag igazán olyan csekély nemzet vagyunk, minden áron, mesterséges utakon és módokon is meg kell ragadnunk azt a kötelességet, hogy az ittlevőket lehetőleg megőrizzük, megélhetési viszonyaikat fejleszszük és ezáltal a kivándorlás anyagi okait vegyük el.

Minden nemzet érezvén azt a veszteséget, a mely az ő legmunkásabb elemeinek kivándorlásával a nemzetet éri, iparkodott utját állani a kivándorlásnak, és két irányt látunk a kivándorlás megakadályozásában. Az egyik, a mely teljesen hatalmi alapra helyezkedve, tilalmat akar kibocsátani a kivándorlás ellen, vagyis erővel akarja visszatartani a tömeget; a másik pedig, a mely a nemzeti praktikus célok fölé helyezte a nagy emberi szempontokat.

Az egyéni szabadságnak szempontját, s arra az álláspontra helyezkedett, hogy nincs jogunk megkötni az egyénnek kivándorlási hajlamait, ha ő ottkünn a maga életfeltételeit biztosabban elérheti, itthon pedig állami kötelezettségeinek már eleget tett. Mert ugy-e, végre mégis csak a természeti jogot érinti az olyan korlátozás, mikor az ember a megélhetését nem ott keresheti, a hol az biztosabb és teljesebb?

Ezért a legtöbb állam a másik rendszerrel iparkodott irányitást adni a kivándorlásnak, hogy ott a kivándorlók nemzetiségüket, faji tulajdonságaikat, jellegüket el ne veszitsék, hanem ott megmaradjanak, lehetőleg egy helyre telepitve, fajcsoportoknak, és számitott arra, hogy idővel, gazdasági viszonyaik megváltozásával talán lehetővé lesz ezt a munkában kinevelt és bizonyos munkakészséget és ismeretet nyert tömeget azután megint a hazába visszatelepiteni.

Ez az irány vezette 1903-ban a magyar törvényhozást is, mikor az 1903:IV. t.-czikket megalkotta. Ő is a humánus alapra helyezkedett: irányitani, szabályozni a kivándorlást, lehetőleg csoportokban megtartani a kiment elemeket, de azután kedvező viszonyok között, ha lehet, visszatelepiteni. De ez a törvény nagyon eltért a kitűzött czéltól, és nem szolgálta azt az irányt, a melyet tulajdonképen önmaga elé tűzött, mert a szállitásokkal, a szállitási vállalkozóknak felállitásával és azzal a szerencsétlen szerződéssel, a melyet kizárólag egy idegen társasággal kötött, az egész kivándorlási ügyet nem nemzeti ügynek, hanem egyszerűen szállitási ügynek, üzletnek fogta fel. Ezzel természetesen két érdek jött ellentétbe: az egyik, a mely a kérdést tisztán fuvarozás szempontjából, szállitási szempontból tekintette, a másik pedig a magyar államérdek, a mely épen az egységes szállitással akarta biztositani, lekötni egy-egy helyhez a kivándorlott tömeget, hogy idővel azután a nemzet azokat visszanyerhesse, és mint kimüvelt munkásokat itthon még hasznosabban alkalmazhassa.

Ezért mindenesetre javulás van a mai törvényben, mert az élet által felvetett hibákat, a melyek ebből az inkompatibilis viszonyból, az üzleti érdek és az állami érdek konfliktusából származtak, kiküszöbölni iparkodik. Ez, azt hiszem, mindenesetre egy lépés, haladás, a melyet idővel még folyton javitani és javitani kell, mert hisz az élet nem türi meg a törvényeket állandóan. Az élet maga halad, a törvényeknek pedig alkalmazkodniok kell hozzá, mert a törvény tulajdonképen semmi más, mint a létező életviszonyoknak szabályozása.

Már most nézzük, mik tulajdonképen azok az okok, a melyek a kivándorlást nemcsak nálunk, hanem egész Európaszerte meginditották. *(Halljuk! Halljuk!)*

Csodálatos, hogy a mai reális világban, a hol mindent természettudományi szempontból vizsgál az ember és mindennek okát látható jelenségekben keresi, ennek a kivándorlásnak van egy természetfölötti, megmagyarázhatatlan oka. Nem méltóztatnak megfigyelni, hogy minden népmozgalmi statisztika kimutatja, hogy ősidőktől kezdve egy bizonyos tömeg nehezkedés, vándorlás, tolulás történt, a mely mindig keletről nyugat felé irányult, és már a népvándorlási mozgalmaktól kezdve kimutatta egy franczia statisztikus, hogy ez a népmozgalmi irány, a melyet megfejteni nem tudunk, ugyszólván egy erkölcsi kényszer az emberiségben, és következetesen mindig a nyugat felé tolulást tartotta főiránynak.

Ez az a megmagyarázhatatlan ok, a mely elrejtett, erkölcsi oka ennek a kivándorlásnak, a mely ugyszólván a világszellemből keletkezik. Van azonban egy megmagyarázható oka is. Megmagyarázható az, hogy a gazdasági viszonyok egy olyan vidéken, területen, a hol tulnépesedés van, mindig nehezebbek, és természetesen oda mennek azok a néptömegek és néprajok, a hol a megélhetési viszonyok könnyebbek, a hol földet foglalhatnak, a hol az ipari és kereskedelmi vállalkozásra tér nyilik. Ez talán az emlitett tüneménynek a megmagyarázható oka.

Tény azonban, t. ház, hogy Európában az utolsó évtizedek alatt a gazdasági viszonyok, nemcsak nálunk, de mindenütt alaposan megváltoztak. Ennek pedig egy csodálatos kul-

Digitized by Google

turális oka van. *(Halljuk! Halljuk!)* Minden államban látjuk, hogy az utolsó évtizedek alatt rohamosan fejlődtek a nagyvárosok, e kulturközpontok, a melyek az ipari és kereskedelmi életet magukba összpontositották és mint a fény, mint a villamos láng, maguk köré gyűjtik az éjjeli lepkéket, a melyek öntudatlanul rohannak a fénybe, hogy ott magukat elégessék, ugy ezek a nagy központok és városok is, azokkal az előnyökkel, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyeket kultura, kényelem tekintetében a lakosságnak nyujtanak, megszéditik a jóhiszemü vidéki közönséget, és az siet, rohan tömörülni az ilyen helyekre. Természetesen egyfelől megérzi a visszahatást a gazdasági élet, a mennyiben sok munkaerőtől fosztja meg a vidéket, de másrészt megérzi visszahatását a főváros is, mert az ipari munkaerőnek olyan kinálata nyilatkozik meg, a melyet felhasználni nem tud és igy lesz kenyérnélkülivé és foglalkozásnélkülivé ezre és ezre azoknak a megcsalatott exisztenciáknak, a kik itt a fővárosban akartak boldogulni.

Természetes, t. ház, hogy ennek azután a következménye az, hogy az elégedetlen, munkát nem találó elemeket azok a szocziális apostolok, a kik számitanak a tömegek elégedetlenségére. kezelés alá veszik és oda állnak eléjük és jogot hangoztatnak, azt mondván, hogy: Neked ember, jogod van a boldogulásra. És igazuk van. Mert az embernek legtermészetesebb joga, hogy önmagának a boldogulás feltételeit megszerezhesse. De a mikor azt mondják, hogy jogod van a boldogsághoz, akkor elfelejtik megmondani az utat és a módot, hogy minő uton és módon tudja az illető ezt a boldogságot elérni. Ha itt munkát nem talál, megélni nem tud és csupán a boldogságot hangoztatják előtte, mint törekvést, az eszközöket pedig nem mutatják meg: természetes, hogy az az ember ezzel nem lesz boldogabb. Az az ember, elégedetlenségében ép olyan zugolódással fogja ezentul is nézni a viszonyokat és a társadalom ellen fordul, a melyben ellenségét látja, mert azt hiszi, hogy a társadalom áll gátul az ő boldogulásának. És ezek azok az álapostolok, *(Helyeslés.)* a kik csak rámutatnak a szocziális izgatásnak az anyagára, az emberi elégedetlenségre, de az orvosságot, a gyógyszert nem mutatják, hát ezek kuruzslók, nem orvosok, ezek nem hivatásszerüleg üzik a gyógyitást, *(Helyeslés.)* hanem öntudatosan akarják ezzel a kuruzslással maguknak az életalapot megteremteni. *(Élénk helyeslés. Zaj.)*

Én azt hiszem, t. ház, e szocziális bajok orvoslására nézve nem elég nekünk egyszerüen csupán gazdasági foglalkozást biztositani annak a tömegnek, hanem egyuttal annak az erkölcsi, lelki egyensulyát is biztositani kell. Egy belső összhangot kell teremteni, mert csak ezzel tudjuk a szocziális izgatások fulánkját tulajdonképen a tömeg szivéből kitépni. *(Igaz! Ugy van!)* Az igénytelenséggel, a belenevelésével annak, hogy boldogságát ne keresse kizárólag a külső viszonyokban, hanem főleg önmagában. Bizonyos erkölcsi irányu neveléssel, a melyet az eszmék kultuszával érünk el. Mert ha a lélekből kiirtjuk az eszméket, ott olyan ür támad, a melyet semmiféle anyagi előnynyel helyrepótolni vagy kiegyenliteni nem lehet. *(Igaz! Ugy van!)* Két részből áll az ember; az ő testi és lelki igényei egyformán követelik a kielégitést, és ha mi csupán testi igényeit elégitjük ki, lelkét pedig elhanyagoljuk, akkor kivesz a lélekből minden magasabb eszme, az emberszeretet, a hazaszeretet, az Isteneszme, és a tömeg pusztán az ő állati tulajdonságainak igavonó barmává lesz. *(Élénk helyeslés.)*

Ezért ismétlem, hogy a nagy városok, a mennyire szolgálják mint kulturközpontok az emberi haladás igényeit, épen annyira veszedelmesek arra a szerencsétlen tömegre, a melyet fénykörükbe vonnak, a melynek megélhetését azonban biztositani nem tudják, és ezáltal társadalmi elégedetlenséget engednek itt szervezni, a mely visszahatásában minden rendet fenyeget. Ez az oka annak, hogy külföldön is látjuk, hogy a nagy városok munkás-feleslege, a mely keresztül hull ugyszólván az exisztenciális rostán, a mely munkát nem talál, tódul ki a külföldre, hogy ott az ő megélhetési feltételeit megtalálja. Az amerikai kivándorlásnak igy lett a gazdasági viszonyok Európaszerte jelentkező megváltozása az egyik oka. Nálunk azonban vannak specziális okai is, a melyek első sorban a magyar kivándorlást a legfélelmesebb kivándorlássá tették. Hiszen látjuk, hogy Olaszország és Magyarország adja a legnagyobb kontingenst, mint a hol a megélhetési viszonyok a legnehezebbek. Azon államokban pedig, a melyekben a megélhetési viszonyok könnyebbek, a hol a gazdasági fejlődés és az erkölcsi nevelés is egymással karöltve jár és az embernek minden igényét kielégiti, szóval az embert összhangzásba hozza önmagával, a kivándorlás is sokkal csekélyebb. Rámutatok egyenesen ennek az okára, a mely a latifundiumok folytonos szaporodásában áll *(Élénk helyeslés a baloldalon. Ellenmondás a középen.)* és a mely a birtokoknak legnagyobb részét lekötötte, s ekként azt a népet terjeszkedni, gazdaságilag erősödni nem engedte. *(Zaj.)*

Bocsánatot kérek, engem igazán nem vezet semmiféle osztályellenszenv vagy rokonszenv, én egész tárgyilagosan birálom a dolgot, és méltóztassék meghinni, a lekötött birtok nemzeti politika szempontjából megokolható, de népesedési szempontból, a nemzet erősödésének, az alsó elem gazdasági megerősitésének és kiművelésének szempontjából ez nem helyes politika. *(Zaj.)*

Szmrecsányi György: A kettőt nem lehet elválasztani. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Digitized by Google

Hock János: A másik ok pedig a mi kezdetleges iparunk, a mely fejlődésének igazán elemi állapotában van.

Laehne Hugó: És a sztrájkok!

Hock János: Nincs iparunk, mert csakugyan ez ismét összefügg a szocziális izgatásokkal, a melyek bizonytalanná teszik a munkát, a folytonos sztrájkokkal tönkreteszik a vállalkozást. Ekként egymás után pusztitják el azon kereseti forrásokat, a melyekben iparilag a szocziális elem elhelyezkedhetik, és ők is, az izgatásnak egyoldalu irányzatától vezettetve, a helyett, hogy szednék a gyümölcsöket fokozatosan, évenként, egyszerre akarják kivágni a fát, egyszerre teszik tönkre, sokszor hatalmi indokokból az ipart, a munkaadót, és nem veszik észre, hogy ezáltal önmaguk exisztencziáját is tönkretették. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon és a középen.)*

Minthogy pedig iparfejlesztésünk nagyon kezdetleges stádiumban van és látjuk, hogy iparunk kellő foglalkozást nem tud nyujtani ezeknek az elemeknek, kénytelenek tehát azok kivándorolni, hogy munkájukat gyümölcsöztessék. A kivándorlás természetesen visszahat az iparfejlesztésre, mert hiszen ha elmegy a munkaerő, hogyan tudjunk uj ipart teremteni és a meglevőt fejleszteni, a mikor nem áll rendelkezésünkre ezen ipar fentartásának a legelső létfeltétele: a munkás, a mely az iparnak a teste, a mely nélkül ipar nem fejlődhetik? *(Élénk helyeslés.)* Ez tehát circulus vitiosus: visszahat az iparra a kivándorlás, az ipar fejletlensége pedig okozza a kivándorlást.

Már most hogyan bontakozhatunk ki ebből? Hát, t. uraim, csak egy módon, ugy, hogy ha az ipar fejlesztésének első alapfeltételét: az önálló vámterületet biztositjuk. *(Élénk helyeslés a baloldalon és a középen.)* E nélkül mesterséges eszközökkel soha senki sem fog tudni ipart fejleszteni.

Nézzük meg, t. ház, hogy tulajdonképen hogyan fejlesztette nagygyá Ausztria az ő iparát? Hiszen tudjuk, hogy valamikor Ausztriának magának sem volt ipara, és tisztán Porosz-Szilézióból tudta az ipart értékesiteni; az volt az iparlelep. Mária Terézia, a mikor elvesztette ezen iparos országot, a hol ugyszólván, czentralizálva volt az egész ipar, arra törekedett, hogy egy uj területet iparos állammá tegyen; és csakugyan mesterséges eszközökkel, védvámok felállításával, azonkivül óriási segélyezésekkel és szubvenczióckal állitotta talpra a cseh és morva ipart, továbbá az ipari foglalkozást a cseh és morva tartományokban, valamint Szilézianak még megmaradt részében. Ez lett azután Ausztriának a kiapadhatatlan gazdasági forrása, a mely őt fölénk emelte, és gazdasági tulsulyba helyezte.

Mert ne méltóztassék azt hinni, hogy Ausztria gazdasági túlsulya magának a nyers értéknek a túlsulya. Ez nem igy van. A mely pillanatban megszünnék Ausztria iparos állam lenni, vagy a mely pillanatban ipara veszélyeztetve volna, és a befektetett tőkék nem tudnák meghozni a kamatot, abban a pillanatban Magyarország gazdasági jólétével csakhamar túlsulyba jutna Ausztriával szemben. Mert a mi gazdasági életünk reális értékeken alapszik, a mezőgazdaságon, és ha e mellett még iparos államot is tudunk biztositani, két téren vehetjük fel a harczot Ausztriával: nevezetesen gazdasági életünk kiapadhatatlan erőforrást nyujt nekünk, iparunk pedig gazdasági életünket, értékeinket gyümölcsözteti, pénzügyileg fokozza, jövedelmezőbbé teszi *(Élénk helyeslés.)* és ez által Ausztria és Magyarország viszonyában a túlsuly — természetesen a gazdasági túlsuly — Magyarországé lesz. A gazdasági túlsulylyal pedig mindig együtt jár, a politikai túlsuly is. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

De ne menjünk, t. ház, példákért olyan messzire. Nézzük csak, hogyan alakult át a közelmultban ugyszólván szemünk előtt *(Halljuk! Halljuk!)* egy óriási nagy és tekintélyes állam: az Egyesült-Államok. Hogyan lett gazdasági termelőből egyszerre ipari termelő nagy állam. Hiszen azt még nem is olyan régen, három évtizeddel ezelőtt tisztán a franczia és angol ipar látta el termékekkel. Biztos piacza és lerakodó helye a nyugati iparnak az Egyesült-Államok voltak. Mac Kinley jött rá arra, hogy »ha én itt önálló ipart akarok fejleszteni, nem szabad a keletkező vállalatokat csirájukban megölnöm, mert az bizonyos, hogy egy csecsemő vállalat egy kifejlődött, nagy és erős vállalattal nem birkózhatik meg. Meg kell tehát adnom neki az élet biztositásához, felnövéséhez és fejlődéséhez szükséges feltételeket; majd ha megerősödik, akkor azután a harczot is kibirja.« Ez az oka, hogy ő Amerikában olyan védvámos politikát kezdeményezett, a mely, a mint tudjuk, némely iparczikket 100%-ig menő védvám alá is vet, de ritka az az iparczikk, a melyet legalább 33%-os védvámos tétellel ne terhelne. Ennek az lett a következménye, hogy a gyakorlati élet rövid 10 év alatt igazolta a Mac Kinley-bill életrevalóságát, mert 10 év alatt 1000%-kal emelkedett az Egyesült-Államokban a gyáripar, ma pedig ott áll, hogy minden külföldi behozatal ellen a saját erejével tud védekezni, és azt hiszem, hogy rövid idő mulva Amerikának nem is lesz szüksége vámvonalára, hacsak nem akarja biztositani az állam részére a pénzügyi eredményeket, mert iparát többé nem fenyegeti semmiféle külföldi konkurrenczia.

Minthogy a mi gazdasági életünkben ez a két baj jelentkezik: a lekötött birtok és a fejletlen ipar, tehát a kivándorlás orvosságát is ezen két téren kell keresni. Itt emlitette épen Török t. képviselőtársam, hogy az orvoslás

Digitized by Google

egyik módja az lenne, hogy a papság és az iskola karöltve vegye kezébe ezt az ügyet és főleg a papság népies füzeteket osztogasson *(Mozgás a baloldalon.)* a mely visszarettentse a népet a kivándorlástól. Méltóztassék elhinni, hogy egy gazdasági életszükségletet olvasmányokkal nem lehet kielégiteni. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Ide reális dolgok kellenek, mert ha a gyomor éhezik, akkor hiába beszélek neki a legszebb ékesszólással; legfeljebb a fül lakik jól, de a gyomor éhesen marad. *(Ugy van! balfelől).* Elsősorban tehát a legelemibb szükségletet kell kielégiteni, magát a gyomrot. Igy vagyunk ezzel a dologgal is. Osztogathatunk füzeteket; az a nép, a mely itthon elégedett, el fogja olvasni és tetszeni fog neki, de az, a ki nem elégedett, azt a füzetet félredobja; benne egy hang tiltakozni fog ellene: »Nem igaz! Jogom van a megélhetéshez, tehát kereshetem mindenütt, a hol ennek feltételeit megtalálom«. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ime, mit mondott nekem egy amerikai magyar honfitársunk, a midőn igy szóltam hozzá: »Nézze csak, maga a munkaerejével odahaza nálunk is könnyen boldogulhatott volna.« Azt mondta: »Uram, nem igy van, mert itt bennem az egész embert kielégitik; az Egyesült Államokban a viszonyok kielégitik az én szabadságérzetemet is *(Ugy van! balfelől.)* és kielégitik az én kenyérkereseti igényeimet is.« »És nálunk Magyarországon nincs szabadság?« — kérdém én. Azt mondja: »Van, de nem az intézményekben csak akkor, ha valaki jó lábon áll a jegyzővel és a szolgabiróval!« *(Derültség.)* És a gazdasági viszonyokra is egy nagyon ügyes megjegyzése volt. Azt mondotta:« Érezzük azt, hogy az anyaországtól való elszakadás bizonyos érzelmi hurokat tép szét bennünk, de mit csináljunk? Ha megélni otthon nem tudunk, ugy teszünk, mint az a csecsemő gyermek, akitől senki sem veheti rossz néven, ha bárhogy szereti az anyját, mégis, miután az nem tud neki táplálékot nyujtani, a szoptatós dajkához is vonzódik.« Az embernek a legeszményibb céljai mellett is van egy természeti célja: saját lényének fentartása és biztositása. Ha ezt el nem éri itt a nehéz viszonyok miatt, iparkodik elérni a külföldön. Ezt tőle nem is vehetjük rossz néven.

Mi tehát az orvoslásnak a módja? Az első az, hogy Magyarországon ősidőktől kezdve ennek a nemzetnek a bőkezüsége nagy nemzeti célok biztositását látta abban, hogy a nemzeti javak adományozásában a legmagasabb, az akkori kornak megfelelő nemzeti eszmék mindig támogatásra találjanak. Nagyobb nemzeti eszme, mint a magyarság megőrzése ebben a hazában nincsen. Ezért nézetem szerint a nagy javadalmak helyes parczellázás által biztos letelepités alapjául szolgálhatnak. *(Mozgás.)* Nagy nemzeti célokat mozditunk elő akkor, a mikor az itt dolgozni akaró és dolgozni tudó munkáselemet gazdaságilag a hazai földhöz kötjük. *(Helyeslés. Zaj. Mozgás.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Hock János: Ne méltóztassanak engem félreérteni, ne méltóztassanak azt hinni, hogy én a papi javak ellen beszélek.

Szmrecsányi György *(közbeszól. Zaj.)*

Hock János: Talán rosszul fejeztem ki magam, de örökbérletek formájában vélem ezt az eszmét megvalósithatónak. Ugy értettem és bocsánatot kérek, ha véletlenül rosszul fejeztem volna ki magam. Én biztositani kivánom az egyháznak azt a jogát, a melyet évszázadokon keresztül megszerzett és bir. Az autonómia keretében kivánom e kérdést megoldani. Szolgáljon a nemzeti czélra az egyházi birtok, de az egyházi szempontok érvényesülése mellett vagy a nélkül, hogy az egyház jogait sértené. Szolgáljon a nemzeti érdekek kielégitésére, mert egész nyiltan megmondhatjuk, hogy a papi birtokok mai kezelése a legnagyobbrészt nem áll azon a szinvonalon, a melyet nemzeti szempontból minden birtokkezeléstől meg lehet kivánni. *(Helyeslés.)*

Zboray Miklós: Egyesek elherdálják!

Csitáry Béla: Nem jól gazdálkodnak!

Hock János: De nem csupán a főpapság segitségét akarnám igénybe venni, hanem az alsó papságét is. Szerintem annak feladata nem abból áll, hogy füzeteket adjon ki, hanem igenis vigyük fel ezt a kérdést a szószékre, ott van a legjobb módja a papnak arra, hogy felvilágositsa hiveit, minő bizonytalan jövőnek, minő túlterhelt munkának mennek elébe a mai viszonyok között, a mikor Amerikába mennek, a hol gazdasági válság dul, a hol szintén csak a legnehezebb megélhetési feltételeket tudják megtalálni. Én láttam Pittsburgban a bányákban, a kohókban dolgozni ezeket az én szerencsétlen testvéreimet, a magyar munkásokat. Egész mezitelenre vetkőzve dolgoznak abban a tulfütött levegőben, a melyet az ember alig bir el egy óráig, ha szervezete hozzá nem szokott. Ott lapátolják a szenet, ott veszik a kohóból ki az olvasztott érczet. Minden pillanatban veszélyben forog az életük, mert az egész kohón, gyáron keresztül az emelőgépek vonulnak át és minden pillanatban veszélyeztetik az egyiknek vagy a másiknak az életét.

Nincsen nap, a melyen véráldozata ne volna ennek a szerencsétlen munkának. Azt mondták nekem ezek az emberek: Uram, a mikor bemegyünk a bányába vagy a gyárba, alá kell irnunk egy lemondási okmányt, mely szerint, ha szerencsétlenség ér bennünket, ha elnyomorodunk, nincs igényünk semmi kárpótlásra sem nekünk, sem családunknak. *(Zaj.)* Igy zsákmányolják ki az élő erőt. Uraim, ez ugyanolyan állapot, mint mikor a rabszolgaság korában az emberi testtel kereskedtek. Most intelligensebb embereknek bizonyos müveltségi magaslaton álló tömegével bán-

Digitized by Google

nak ugy, hogy testüket rabszolgaként használják ki. És a mikor én kérdeztem valakitől, hogy mennyit tud ön itt e munkával megkeresni, azt mondta: Uram, többet mint Magyarországon és a megélhetési feltételek sem drágábbak itt; csak a luxus-czikkek drágábbak, mert a mi nekem kell, a kenyér, liszt és zsir olcsóbb, mint Magyarországon. Hiszen ha nem volna olcsóbb, akkor ezekkel a gazdasági czikkekkel Amerika nem birná ki a versenyt Magyarországon is. Viszont azonban mennyit kell dolgoznom! Nézze meg az ide kivándorolt magyarokat, a ki tiz éven keresztül kibirja, annak összes életenergiáját felemésztette a munka. Roncs lesz, munkára nem képes, mig én Magyarországon holtomig becsülettel, tisztességgel tudok a magam munkájából megélni.

Ime, ezek azok a szerencsétlen képek, melyeket be kell mutatni már az iskolában is, mert az a fő, hogy a gyermekek hajlékony lelkét, a mely még fogékony az ilyen benyomások iránt, felhasználjuk; azok a tanitók figyelmeztessék a gyermekeket és ne csak a hazaszeretet eszményi tökéletességéről beszéljenek, hanem egyuttal arról is, hogy saját életérdekük kivánja meg azt, hogy az ilyen biztos pusztulásnak eléje ne menjenek, mert ez a haza nekünk nemcsak anyánk, eszményünk, melyet mindannyian szeretünk, hanem egyuttal a legbiztosabb megélhetési forrásunk is, mert hasonló körülmények között az életét odakint senki sem tudja ugy biztositani, mint itt.

Azt hiszem, hogy ezek a szempontok dönteni fognak. A gyermek lelkébe érzésekkel és példákkal kell ezt belenevelni és korán kifejleszteni az ellenálló hatást, mely biztositja, hogy később a csábitással szemben nem fog megtévedni, megszédülni, hanem meg tud állni a hazafias kötelességek talaján és itt ebben az országban, ahol született, munkaerejét, életét a nemzetnek fogja feláldozni; mert nem az az igazi hazafi, a ki néha hevületbe jut és a hazáért kiabál, hanem a ki a hazáért állandóan dolgozik. *(Helyeslés.)*

Ezekben rámutattam a főbb orvosságokra, melyek szerintem egy helyes gazdasági politikában a népet a földmunka terén is a megélhetéshez segitik, másrészt a vámterület biztositásával egy önálló ipari fejlődést Magyarországon előmozditnak. Ha ezek meglesznek, el fognak esni a kivándorlás minden veszedelmei, mert a ki életet talál a hazában, az nem megy ki nyomort keresni a külföldre. *(Élénk helyeslés és taps. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha szólni senki nem kiván, a vitát bezárom. Szavazás előtt szó illeti az előadó urat. Az előadó ur azonban nem kiván szólni. A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a most tárgyalás alatt lévő, a kivándorlásról szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a törvényjavaslat a részletes tárgyalás alapjául elfogadtatik. Következik a részletes tárgyalás.

Felkérem Raisz Aladár jegyző urat, szíveskedjék fölolvasni a törvényjavaslat czimét.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a törvényjavaslat czimét változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 1. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 1. §.-át).*

Elnök: Az előadó urat illeti a szó. Az előadó ur nem kiván szólni.

Raisz Aladár jegyző: Szmrecsányi György!

Szmrecsányi György: Engedje meg nekem a belügyminiszter ur azt, hogy ennek a szakasznak tárgyalásánál egy igen nagy visszaélésre hivjam fel figyelmét és annak orvoslását kérjem.

Az 1903. évi IV. törvényczikk, az ugynevezett kivándorlási törvény, megnehezitette a kivándorlási ügynökök működését. Hozzájárult az utóbbi időben az amerikai gazdasági ipari válság is, hogy a kivándorlás apadt nálunk; ez apadás nem tulajdonitható másnak, mint egyes-egyedül ennek a körülménynek. Azonban ezeknek az ügynököknek, a kik kivándorlásra csábitották az embereket és ebből éltek, egy uj jövedelmi forrás után kellett nézniök. Minthogy a paraszt népet, a földmives népet Amerikába nem vihették ki, uj területet kellett keresniök. Ezt megtalálták Poroszsziléziában, Posenben és általában Északnémetországban, Poroszországban. Köztudomásu dolog, hogy Felsőmagyarországon a poroszországi mezőgazdasági kamarák valósággal expoziturákat tartanak, és egyes magánczégekkel együtt működve, a mi munkaerőnket a Felvidékről kiszivják.

Történik ez pedig minden tavaszszal, mikor ezek a kivándorlási hiénák, paraziták bejárják a községeket, a népet igéretekkel felbiztatják és minden munkabiró embert kivisznek, hogy késő őszszel visszahozzák. A mellett, hogy ez által elvonják a munkaerőt, a legborzasztóbb visszaéléseket is követik el, a mennyiben ezeket az embereket a szó szoros értelmében kiuzsorázzák, nekik egyik évről a másik esztendőre előlegeket adnak, — azt hiszem, az igen t. belügyminiszter urnak van tudomása ezekről a dolgokról — és ezzel lekötik őket, valósággal rabszolgájukká teszik.

Nagy örömmel és megnyugvással láttam, hogy e szakaszban a belügyminiszter ur kimondja, hogy a külföldi munkaközvetitést a többi szak-

Digitized by Google

miniszter urral egyetértőleg kivánja rendeleti uton szanálni.

Engedje meg a t. miniszter ur, hogy felkérjem, hogy egész vidékeknek megnyugtatására sziveskedjék kijelentést tenni, legalább nagy vonásokban, arra nézve, hogy mikép szándékozik ő ezen a bajon segiteni és mik erre nézve az eszközök, és hogy egyáltalában hajlandó-e ezekkel a parazitákkal szemben a legszigorubb megtorló eszközöket alkalmazásba venni? Az igen t. kormány iparfejlesztési politikája nagyon helyesen megemlékezett a Felvidékről is. Ottan legnagyobb támogatással folyik az iparfejlesztés; a mellett a földmivelésügyi miniszter ur, a mezőgazdaságot minden irányban istápolja, kiterjesztette a hegyvidéki akcziónak működési körét is. De mit használ mindez, ha a munkaerőt ilyen mesterséges módon elvonják, a mikor a gazdaember a megélhetés nehézségeivel küzd, válság elé kerül, ipari munkást pedig, ha akad egy-egy külföldi vállalkozó, a ki ott gyárat alapit, szégyenszemre külföldről, Morvaországból vagy Isten tudja honnan kell behozni.

De nem sokáig rabolom a drága időt. Ezzel röviden megindokoltam az igen t. belügyminiszter urhoz intézett kérdésemet. Kérem a miniszter urat, legyen szives erre megnyugtató felvilágositást adni.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A belügyminiszter ur kiván szólni.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: A t. képviselő urnak igaza van. Én is tudom azt, hogy sok visszaélés történik az általa felemlitett kérdésekben. Ő hozzám azt a kérdést intézte, miként akarom ezt szanálni, mi lesz a rendeletnek tartalma, mely e kérdéssel foglalkozni fog. Erre most érdemleges választ azért nem adhatok, mert ezt én nem fogom egyedül megállapitani, hanem egyetértésben a földmivelésügyi miniszter urral, vele pedig még meg nem beszéltük e rendelkezésnek tartalmát. Maga a rendelet azonban már munkában van. *(Helyes lés)* és szándékom e törvény keretén belül, — mert ezen túlmenő szigorral nem lehet, mivel csak idáig van felhatalmazásunk — minden módon azon lenni, hogy e visszaélések ellen a legerélyesebben fellépjünk. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az 1. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint: igen, vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 2. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 2. §-t)*.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Bernát István előadó: Legyen szabad röviden felhivnom figyelmét a t. háznak arra, hogy e szakaszban foglaltatnak a korlátozások, a melyeket a belügyminiszter ur érvénybe akar léptetni a törvény által. Ezek elseje vonatkozik magukra a katonai kötelezettségekre. Erre nézve meg kell jegyeznem, hogy felmerült ugy a pártkonferenczián, mint a sajtóban az az ellenvetés, hogy ennek az intézkedésnek az életbeléptetése esetén előállana az az anomália, hogy tulajdonképen az expatriálás az 1879 : L. t.-czikk alapján könnyebb volna magyar állampolgárra nézve, mint a megalkotandó törvény idevonatkozó intézkedése alól való mentesités.

Erre vonatkozólag bátorkodom kijelenteni, hogy ez nézetem szerint nem áll. Az 1879. L. t.-czikk 22. §-a szerint ugyanis a sorhadi tartalék- és póttartalékban levők csak azon esetre bocsáthatók ki a magyar állam kötelékéből, ha a közös hadügyminisztertől, illetőleg a honvédelmi minisztertől elbocsátólevelet nyertek. Már most el sem tudom képzelni, hogy a törvényben megállapitott elbocsátólevél kiadatnék a miniszter által, ha az illető védköteles ezen itt felállitott korlátozó intézkedéseknek eleget nem tett. Ez tehát nézetem szerint elvetendő ellenvetés.

Legyen szabad azonban a d) pontra vonatkozólag, a mely azt mondja, hogy »azok a szülők, a kik 15 éven alóli gyermeküket otthon hagyni szándékoznak a nélkül, hogy állandó gondozásukat kellően biztositották volna«, egy módositást javasolnom *(Halljuk! Halljuk!)* és ez az, hogy a 2. §. harmadik bekezdésében a 15 év, 16 évre emeltessék fel.

Kérem a t. házat, hogy ezt az intézkedést méltóztassék elfogadni.

Elnök: Van valaki feljegyezve?

Raisz Aladár jegyző: Beck Lajos!

Beck Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A törvényjavaslat 2. §-ának *b)* pontja azt mondja, hogy férfi-személyek azon évi január hó 1-étől kezdődőleg, melyben 17-ik életévüket betöltik, addig, mig a védtörvényen alapuló állitási vagy szolgálati kötelezettség alatt állanak, csak a belügyminiszternek a honvédelmi miniszterrel egyetértőleg irásban kiadott engedélye alapján vándorolhatnak ki.

Aggály merült fel ugy irodalmi téren, mint politikai körökben is, vajjon nem ütközik-e össze ez az intézkedés a honpolgárságról szóló törvény azon intézkedésével, a mely megengedi, hogy mindenki kivándorolhat, a ki rendelkező képességgel bir, állami- és községi adóval hátralékban nincs és nincs büntető vizsgálat vagy büntetőbirói itélet hatálya alatt. Azon aggodalomnak is kifejezést adtak, hogy a két törvény ellentétes intézkedései folytán a kivándorlók ezentul a könnyebbik utat: az állampolgári kötelékből való kiválást fogják választani, s igy nagy tömegek végleg el fognak szakadni tőlünk.

Erre vonatkozólag csupán azt az egyet vagyok bátor megjegyezni, hogy eltekintve attól

Digitized by Google

az általános elvtől, hogy lex posterior derogat priori, már a honpolgárságról szóló törvénynek 21. §-a is világosan kimondja, hogy az elbocsátáshoz a belügyminiszter engedélye kérendő. De azt, hogy a honvédelmi miniszter beavatkozási jogát egy későbbi törvény világosan biztositja, még sokkal inkább bizonyitja egy utóbbi törvénynek, a véderőtörvénynek 64. §-a, a mely első kikezdésében azt mondja, hogy a kivándorlás czéljából szükséges elbocsátást a szolgálati kötelezettség teljesitése előtt a közös hadseregbeli egyének részére a közös hadügyminiszter és a honvédség részére a honvédelmi miniszter adhatja meg. Itt tehát már intézkedés történik az iránt, hogy mindazok, kik állitási kötelezettségüknek még eleget nem tettek és ki akarnak vándorolni, a honvédelmi miniszter jóváhagyását kell, hogy kikérjék.

Nekem ez ellen az intézkedés ellen egy más kifogásom volna, az, t. i., hogy az én nézetem szerint semmiféle tiltó rendszabály a kivándorlást elfojtani, sőt még korlátozni sem lévén képes azzal, hogy mi még igy is megnehezitjük a visszavándorlást, illetve nem nyujtunk semmiféle módot arra, hogy a kivándorlottak és visszavándorolni szándékozók büntetlenül visszajöhessenek, ha 22. évüket elérték, de addig állitási kötelezettségüknek eleget nem tettek, inkább meg kell könnyiteni számukra, hogy azon tul is bizonyos korhatárig, mondjuk 24. évük betöltéséig büntetlenül visszajöhessenek, és katonai állitási kötelezettségüknek eleget tehessenek. Erre vonatkozólag konkrét inditványt nem teszek, csupán kérem a belügyminiszter urat, sziveskedjék a konzulátusok lehető szaporitásával előmozditani azt, hogy az állitásra való jelentkezés lehetetlenné ne tétessék az egyes amerikai konzulátusok székhelyének egymástól való óriási távolsága miatt, a mi a jelentkezésre kötelesek jelentkezését eddig szinte lehetetlenné tette. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Következik a szavazás. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 2. §-nak meg nem támadott részét változatlanul a kivándorlási bizottság szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a 2. §-nak meg nem támadott része a kivándorlási bizottság szövegezése szerint változatlanul elfogadtatik.

A *d)* ponthoz az előadó ur adott be módositást, a mely azt czélozza, hogy a »15.« év »16«-ra igazittassék ki.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az eredeti szöveg *d)* pontját szemben az előadó ur módositásával fentartani, igen vagy nem? *(Nem!)*

Ha nem, akkor kijelentem, hogy a d) pont nem tartatik fenn és hogy az az előadó úrnak módositó szövege szerint fogadtatik el.

Következik a 3. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 3. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 3. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 4. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 4. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 4. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 5. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa az 5. § t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e az 5. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 6. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 6. §-t.).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 6. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen, vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 7. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 7. §-t.).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 7. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 8. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 8. §-t.).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 8. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 9. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 9. §-t.).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 9. §-t változatlanul elfogadni, a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 10. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 10. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 10. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 11. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 11. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 11. §-t változat-

Digitized by Google

lanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 12. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 12. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 12. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 13. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 13. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 13. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 14. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 14. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 14. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 15. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 15. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 15. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 16. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 16. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 16. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jejentem ki.

Következik a 17. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 17. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 17. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 18. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 18. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 18. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 19. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 19. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 19. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 20 §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 20. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 20. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 21. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 21. §-t).*

Elnök: Ha szólani senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 21. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 22. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 22. §.-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 22. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottaknak jelentem ki.

Következik a 23. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 23. §.-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 23. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 24. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 24. §.-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 24. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 25. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 25. §.-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 25. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 26. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 26. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván kérdem a t. házat, méltóztatik a 25. §.-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 27. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 27. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 27. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése

Digitized by Google

szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 28. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 28. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 28. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 29. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 29. §-t).*

Elnök: Az előadó ur kíván szólni.

Bernát István előadó: T. képviselőház! A 29. §. intézkedik arra nézve, hogy a kivándorlási alap micsoda pénzekből gyüjtessék össze. Az eredeti miniszteri tervezethez a kivándorlási bizottság ezt füzte hozzá az utolsó bekezdésben, hogy »egyéb a belügyminiszter által ide utalt összegekből«. A mostani szövegezés szerint ez az *e)* pontban foglal helyet, a hová ez nem való. Ezért arra kérem a t. házat, méltóztassék ahhoz hozzájárulni, hogy ez egy külön bekezdésben mint *f)* pont vétessék fel. Különben a régi szöveg megmaradna. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az előadó ur módositásával szemben az eredeti szöveget változatlanul megszavazni, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nem, akkor kijelentem, hogy az eredeti szöveg nem fogadtatott el, hanem, hogy az eredeti szöveget a ház az előadó ur módositásával fogadta el.

Következik a 30. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 30. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 30. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 31. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 31. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 31. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 32. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 32. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e 32. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 33. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 33. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 33. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 34. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 34. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 34. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 35. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 35. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 35. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 36. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 36. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatjk-e a 36. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 37. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 37. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 37. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 38. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 38. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 30. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 39. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 39. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a házat, méltóztatik-e a 39. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 40. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 40. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 40. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 41. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 41. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 41. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 42. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 42. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat méltóztatik e a 42. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése

Digitized by Google

szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 43. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 43. §-t.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat méltóztatik-e a 43. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 44. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 44. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 44. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen?)* Ha igen akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik 45. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 46. §).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a házat, méltóztatik-e a 46. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor az változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 47. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 47. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 47. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 48. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 48. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 48. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 49. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a 49. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 49. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 50. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa az 50. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 50. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 51. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa az 51. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 51. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 52. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa az 52. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 52. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 53. §.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa az 53. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 53. §-t változatlanul elfogadni a kivándorlási bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Ezzel, t. képviselőház, a kivándorlásról szóló törvényjavaslat (Irom. 818, 914) általánosságában és részleteiben is letárgyaltatván, *(Élénk felkiáltások: Éljen Andrássy Gyula!)* javaslom, hogy annak harmadszori olvasását a a ház legközelebbi ülésének napirendjére tüzzük ki. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen javaslathoz hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor ily értelemben mondom ki a határozatot.

A napirend tárgyalására szánt idő letelt. Ennélfogva most már a következő ülés idejének és napirendjének megállapitására nézve kivánok a háznak javaslatot tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Javaslom a t. háznak, hogy legközelebbi ülését holnap, szombaton, 1908. évi november hó 14-én d. e. 10 órakor tartsa és ezen ülés napirendje legyen: 1. elnöki előterjesztések és irományok bemutatása; 2. az inditvány- és interpellácziós könyvek felolvasása; 3. a mai ülésben általánosságban és részleteiben elfogadott törvényjavaslat harmadszori olvasása; 4. Budapest fő- és székváros fejlesztéséről és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedésekről szóló törvényjavaslat tárgyalása; végül 5. a kérvények 61., 62., 63. és 64. sorjegyzékének tárgyalása. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen napirendi javaslatomhoz hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor a napirendet előterjesztésem értelmében megállapitottnak jelentem ki és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

Hitelesitették:

B. Jungenfeld Károly s. k. *Kacskovics Géza s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

369. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 november 14-én, szombaton,

Justh Gyula, utóbb **Rakovszky István**, végül **Návay Lajos** elnöklete alatt.

Tárgyai: Eötvös Károly felszólalása a napirend előtt. — A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az inditvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — A kivándorlási törvényjavaslat harmadszori olvasása. — A főváros fejlesztéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Interpellácziók előterjesztése.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Darányi Ignácz, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 15 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Csizmazia Endre. A javaslatok mellett felszólalókat Raisz Aladár, a javaslatok ellen felszólalókat pedig gróf Thorotzkai Miklós fogja jegyezni.

Bejelentem a t. háznak, hogy Eötvös Károly képviselő ur napirend előtti felszólalás iránt hozzám fordult és erre engedélyemet kérte. Én a házszabályok 206. §-a alapján az engedélyt megadtam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Eötvös Károly: T. ház! A tegnapi ülésen a képviselőválasztási törvényjavaslat előzetes tárgyalására bizottság küldetett ki, illetőleg a bizottság tegnap választatott meg. *(Wekerle Sándor miniszterelnök elfoglalja helyét. Élénk felkiáltások: Éljen Wekerle! Élénk éljenzés.)*

A bizottság tagjai közé a most a parlamentben levő ellenzék tagjai közül senkit sem választottak meg. De ugy értesültem, hogy egyéb bizottságok alakitása körül is előfordult az az eset, hogy a bizottságok megalakitásánál, azok megválasztásánál az ellenzék egészen mellőztetett.

Ezt a dolgot én valami szándékos, tervszerü dolognak alig volnék hajlandó elismerni.

Mezőfi Vilmos: Pedig az szándékos!

Eötvös Károly: Fel kell tennem, hogy ebben sok a tévedés, sok a mulasztás, de nem tervszerü a dolog. Azt akarom tisztelettel megjegyezni, hogy ily módu eljárás, mióta magyar országgyülés van a világon, azelőtt sohasem volt. *(Ugy van a középen).*

Hoffman Ottó: Csak egy esztendő óta!

Eötvös Károly: Se 48 előtt, se azóta nem. Pedig a mult rendszerben, a maig is fenálló házszabályok szerint — de ma már nem gyakorolt szabály szerint — minden valamire való dolog, vagy javaslat először az osztályokban tárgyaltatott. Igy tehát nem is volt annyira szükség, hogy a bizottságokban ellenzéki férfiak is részt vegyenek. Mert az osztályok tárgyalásain részt kellett és részt lehetett venni, és igy minden ellenzéki képviselőnek módjában állott, hogy oda menjen, a kormánytól felvilágositásokat kérjen, és a törvényhozás nagy kérdései felől magát tájékozza. Most, hogy az osztályrendszer tényleg megszünt, már sok esztendő óta, most, a midőn az ellenzéki férfiakra nézve megszünt a mód a tekintetben, hogy magukat előzetesen, illetékesen és közvetetlenül tájékozhassák a fenforgó kérdések felől, a midőn a bizottságok vannak hivatva az előkészitő tanácskozásra, most az ellenzéki képviselőnek ép olyan alkotmányos joga, de ép olyan, sőt talán még nagyobb hazafias kötelessége is, hogy ezekben a bizottságokban részt vegyen, *(Igaz! Ugy van! a középen)* mint magának a többség tagjának. *(Helyeslés a középen.)* Ujabban azonban egynehány esetben, ép igy a választói jogról szóló törvényjavaslatot előkészitő bizottságban is, az ellenzéknek hely nem adatik.

Egy hang *(a középen):* Zártkörü társaság!

Eötvös Károly: Hát ez lenne a legkisebb hibája. Mert a midőn 34 esztendővel ezelőtt tárgyaltuk a választási eljárásról szóló törvényt, a midőn azt az osztályokban heteken át végig tárgyaltuk és a midőn az osztályok előadóiból

Digitized by Google

alakult központi bizottság 5—6 héten keresztül szintén tárgyalta azt, a képviselők nagy számának jelenlétében, akkor minden embernek módjában volt az előzetes tanácskozásokon a törvényjavaslat minden részlete felől magának tökéletes tájékozást szerezni. Most ez nincsen módunkban. Volnánk pedig huszan, vagy harminczan, talán kevesebben, de ha csak egy ember van is ellenzéki, *(Igaz! Ugy van! a középen.)* a ki igaz magyar és ellenzéki ember, azt az egy embert is bele kell venni az előkészitő bizottságba. *(Helyeslés a középen.)* Én nem tudom, hogy a t. kormány és a többség mikép fogja ezt a tévedését reparálni. Előttem az a legfontosabb, hogy az ilyen veszedelmes gyakorlat megkezdése szó nélkül és tiltakozás nélkül meg ne történjék.

Nagy György: Hallatlan! Ez sohasem történt még meg. *(Zaj. Felkiáltások a baloldalon: Megérkeztek a mezei hadak!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek t. ház!

Mezőfi Vilmos: A szabadelvűpárt is meghallgatta az ellenzéket!

Rákosi Viktor: Az okos beszédet mi is meghallgatjuk!

Eötvös Károly: Nem tudom t. képviselőház, hogy mi vezethette a kormányt e tekintetben, mert a választói törvénynél nem az a fő és lényeges dolog, hogy mindjárt meg legyen délután 2 órára, hanem az a fő dolog, hogy okos legyen, jól megfontolt legyen, és a nemzet érdekében álljon. *(Felkiáltások a baloldalon: Okos lesz is!)*

Rákosi Viktor: Ez igaz!

Hammersberg László: Okos is lesz az!

Eötvös Károly: Akármeddig tart az a tárgyalás, de egy olyan törvényjavaslatnak a tárgyalását, a mely alkotmányos jogok fundamentumát rakja le, a melyben, mint a választói törvényről szóló törvényjavaslatban is, a parlament megalakulásáról, jövendőjéről, a nemzet jövendőbeli megállapitandó jólétéről, erkölcsi és anyagi boldogságáról van szó, egy olyan törvényjavaslatnak a tárgyalását siettetni, vagy annak tárgyalásából az ellenzéket kiszoritani, megáll az embernek az esze, hogy ez micsoda dolog. *(Felkiáltások a középen: Abszurdum!).*

Volt egy ember, ma már nem él, igen jól emlékszem rá, 37—38 év előtt nem egészen biztos, de körülbelül akkor volt, Prileszky Tádé pozsonyi vagy Pozsony környékbeli képviselő. A Deák-párt bevette a bizottságba az egykori balközépet, hogyne vette volna be, hiszen ellenzék volt és magyar emberek voltak; mivel azonban az Istenben boldogult balközép a bizottságokban sok galibát csinált, Prileszky Tádé az értekezleten inditványt tett, hogy a balközépet ne vegyék be a bizottságba. Mit csináljanak galibát odabenn? Hát Deák Ferencz, nem volt még kegyelmes ur, *(Derültség. Felkiáltások a középen: Tekintetes ur volt!)* nemzetes ur lehetett, levelei, a melyek megmaradtak utánna, nemzetes urnak tisztelik, felszólalt. Ugy nézett rá Prileszky Tádéra, mint az oroszlán és azt mondotta, szóról-szóra: »Én a bizottságban tanácskozni akarok. Ha én magam vagyok ott, és azok, a kik ugy is egyetértenek velem, hogyan tanácskozzam? Az ellenzéknek ott kell lennie!« Persze senki sem mert aztán felszólalni olyan bolondság mellett, hogy az előkészitő tanácskozásokból épen az ellenzék legyen kizárva.

Nem is tudok rá esetet, hogy megtörtént volna, de nem is hiszem és nem is teszem fel a t. többségről és a t. kormányról, hogy szándékosan tették volna, hanem ezt, mint egyszerű tévedést majd kiigazitani törekesznek *(Zaj.)* és legalább két-három tagot abból a szerény számu ellenzékből, a mely mégis meg van, beválasztanak a bizottságba.

Bródy Ernő: Mit csinálnak a bent ülő nagy férfiak?

Eötvös Károly: Ez iránt voltam bátor a t. elnök ur kegyes engedelmével felszólalni és arra vagyok bátor kérni a t. többséget és a t. kormányt, hogy a maga hatáskörében valahogy ezt a dolgot reparálja. *(Élénk helyeslés és taps a középen.)*

Elnök: A házszabályok 206. §-a értelmében napirend előtti felszólalás vita és határozathozatal tárgyát nem képezhetvén, áttérünk a napirendre és első sorban hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét. Felkérem Csizmazia Endre jegyző urat, szíveskedjék a mult ülés jegyzőkönyvét hitelesiteni.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa az 1908. november hó 13-ikán tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyv ellen? *(Felkiáltások: Nincs!)* Ha észrevétel nincs, a felolvasott jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Mihályi Tivadar, Ivánka Milán, Suciu János, Vlád Auréll, Lukács László, Goldis László, Blahó Pál, Bredicean Koriolán és Petrovits István képviselők levelét, a melylyel a földmivelésügyi-, az igazságügyi-, a banküggyi-, a kérvényi-, a kivándorlási-, a könyvtári-, a közigazgatási-, a közoktatási- és a naplóbirálóbizottsági tagságukról lemondanak.

Javaslom, hogy a ház lemondásukat tudomásul vegye, és a megüresedett helyek betöltése iránt annak idején intézkedjék. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ily értelemben mondom ki a határozatot.

Következik az inditvány- és interpellációskönyvek felolvasása.

Felkérem gróf Thorotzkai Miklós jegyző urat, szíveskedjék az inditvány- és interpellációskönyveket felolvasni.

Digitized by Google

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: Tisztelettel jelentem a háznak, hogy az inditvány-könyvben ujabb bejegyzés nincs.

Az interpellácziós-könyvben négy ujabb bejegyzés foglaltatik:

Surmin György — a táviratok kezelése tárgyában a kereskedelmi miniszterhez; ugyancsak Surmin György — a postatisztviselők mellőzése tárgyában a kereskedelmi miniszterhez;

Pinterovics Antal — a horvát helységnevek tárgyában a miniszterelnökhöz; végül

Lázár Zoárd — a kerülősi telepesek helyzete tárgyában a földmivelésügyi miniszterhez.

Elnök: Javaslom a t. háznak, hogy az interpellácziókra félkettőkor térjünk át. *(Helyeslés.)* A mennyiben azonban napirendünkkel előbb végeznénk, abban az esetben közvetlenül napirendünk letárgyalása után térjünk át az interpellácziókra. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ily értelemben mondom ki a határozatot.

Következik a kivándorlásról szóló törvényjavaslat (Irom. 818, 914) harmadszori olvasása. Felkérem Raisz Aladár jegyző urat, sziveskedjék a kivándorlásról szóló törvényjavaslatot felolvasni.

Raisz Aladár jegyző *(olvassa a kivándorlásról szóló törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e a kivándorlásról szóló törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt harmadszori olvasásban elfogadottnak jelentem ki és javaslom a t. háznak, hogy tegyük át a törvényjavaslatot a főrendiházhoz tárgyalás és szives hozzájárulás czéljából.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, ugy ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Következik napirend szerint a Budapest fő- és székváros fejlesztéséről és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedésekről (Irom. 578, 905, 925) szóló törvényjavaslat. Az előadó urat illeti a szó.

Hoitsy Pál előadó: T. képviselőház! Az uralaltáji népek, a melyekhez a magyar is tartozik, soha sem mutattak valami nagy serénységet abban, hogy városokat, nevezetesen pedig nagy városokat alapitsanak. Ennek oka nem abban állott, mintha nem tudtak volna nagy városokat alapitani. Bizonyságunk van reá. Az ősi Babilont p. o. a szumiri faj alapitotta, olyan nép, a melynek nyelve ugyanabba a nyelvcsaládba tartozik, a hová a magyar és a török. Ez alapitotta azt az óriási várost, a melyhez fogható évezredek alatt nem volt az egész föld kerekségén. Hanem ezek a népek évezredeken keresztül Ázsia sivatagjain lakván, megszokták a szabad életet és nehezen mondottak le a szabadságnak legkisebb részéről is. Már pedig a városokban való tartózkodás fegyelmet, rendet követel és a szabadság egy részéről való lemondást. Ennek a következtében történt, hogy a magyarság sem iparkodott soha igen nagy városokat alapitani. A mik városok nálunk alakultak, azok is többnyire idegen ajku polgárok által emeltettek. A magyar falvakban élt, a hol szabadsága nagyobb volt. Soha, mióta a történetet ismerjük, százezer magyar nem lakott együtt egy helyen. Még a Mátyás király korabeli Budavára sem foglalt magában ennyi lakost, pedig ott akkor a világnak a politikáját intézték és a mellett tudósok, művészek iparosok gyültek ott együtt a világ minden tájékáról.

Csak a mult századnak a közepe táján kezdett bennünk feléledni az a vágy, hogy nagygyá, széppé, hatalmassá tegyük országunknak fővárosát; tehát ugyanakkor, a mikor a külföldön is egymásután kezdtek kibővülni a nagy metropolisok. Annak előtte ilyen nagy városokat nehezebb is volt alapitani, mert nehezebb volt azokat élelmezni. Nagy messzeségről tengelyen kellett az élelmiszert hozni, nem csoda hát, ha százezrek és milliók nem verődtek össze a város falai között, mert hiszen igen nagy nehézségbe került volna azt táplálékkal ellátni. De a mikor mindenütt a vasutak létesültek, a mikor szállitani lehetett ezeken az élelmiszert, a mikor az utazás olcsó lett, akkor megindult az áradat a világ minden országában a metropolisok felé, a melyekben a városi életnek a kényelme, az életnek nemesebb örömei, a müvészeti igényeknek kielégithetése sokkal szebbé és modernebbé tette az életet. Ennek a mozgalomnak a következtében nőtt meg a mi fővárosunk, különösen a két résznek egyesitése után sokkal rohamosabban, mint azt más országoknak fővárosainál tapasztaljuk. Már nem sok idő mulva el fogjuk érni azt az időt, a mikor egy millió lakosa lesz ennek a városnak; szépségre, egészséges voltára nézve pedig ma is az összes világvárosok között az első helyet foglalja el.

Kivánalmunk azonban ezzel a fővárossal szemben van ma is. Nevezetesen kivánni valónk van elsősorban abban a tekintetben, hogy fővárosunk érzésében még nem egészen magyar, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* hogy szive dobbanása nem mindenkor érez együtt a nemzet szive dobbanásával. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* De t. képviselőház, azoknak, a kik a régi Budapestet ismerjük, ezelőtt nem is oly régi időből, nem is teljesen ötven esztendő óta, azoknak kötelességünk konstatálni, hogy ebben a tekintetben a főváros óriási haladást tett. Ötven esztendő előtt Budapest utczáin hangos magyar szót még nem lehetett hallani, csak a középiskoláknak és felsőbb iskoláknak tanulói részéről; a boltfeliratok, utczafeliratok mind németek voltak, német volt az egymás között való beszélgetés is, az utczán mást, mint német szót nem lehetett hallani sehol; még a népiskolák legnagyobb részében is németül tanitottak. A ki ehhez az álla-

Digitized by Google

pothoz hasonlitja Budapest mai állapotát, annak el kell ismernie, hogy jó uton vagyunk, jó irányban haladunk, s hogyha rajta leszünk, el fogjuk érni azt, a mit elérnünk kell, hogy Bndapest szellemileg is, érzés tekintetében is központja, minden tekintetben első szóvivője legyen a magyarságnak. (*Helyeslés.*)

Van kivánni valónk abban a tekintetben is, hogy Budapest ma még nem az a nagy város, a milyennek lennie kell, nem érte még el fejlődésének végső határát. Az általános tapasztalás ma az, hogy az igen erős nemzetek, a nagy nemzetek, ha meg akarnak felelni az ő kulturális missziójuknak és hatalmukat kifelé is érvényre akarják juttatni, akkor azoknak nagy czentrumokban kell összpontosulniok. Nem csak a vidéken kell ujabb czentrumokat, fiók-czentrumokat alakitani, hanem a mellett a nemzet összes erejének minél nagyobb mértékben a fővárosban kell összpontosulnia. E tekintetben vannak országok, a hol minden tizedik lakos, sőt vannak olyan országok is, a hol minden hatodik lakos a fővárosban lakik; nálunk az idő szerint még csak minden huszadik lakos lakik a fővárosban. Tehát még igen nagy tere van annak, hogy ez a főváros fejlődjék és fog is fejlődni, ha erre neki megadjuk a kellő eszközöket és módokat.

Az utóbbi időben azonban a főváros fejlődésében igen nagy hanyatlás állott elő, megakadt a tovább való fejlesztés; megakadt olyan okok következtében is, a melyek nem emberi erőtől függetlenek, nevezetesen az általános pénzügyi viszonyok következtében, de közrejátszottak olyan okok is, a melyeket az emberek az ő hibáik, mulasztásaik következtében idéztek elő. Én nem akarom itt keresni a bünösöket, hiszen mi itt nem büntető törvényszék vagyunk, a kik el akarunk itélni valakit, nekünk a feladatunk az, hogy megadjuk a fővárosnak azokat a módokat és eszközöket, a melyeknek felhasználásával fejlődése ismét a rendes mederbe térhet. (*Helyeslés.*)

Ezt tárgyalja, t. ház, ez a javaslat, a mely jelenleg napirenden van.

Első intézkedése abban áll, hogy 2 millió koronát ad a fővárosi pénzalap rendelkezésére, hogy azzal a budai Attila-körutat rendezze. Erre a legnagyobb mértékben szükség van, mert ott a paloták mellett viskók vannak. Nem lehet várni tovább. Ha ezt mesterségesen nem istápoljuk, nem várható, hogy ez a városrész a maga emberségéből, a maga erejéből fővárosias jelleget öltsön.

A törvényjavaslat második intézkedése abban áll, hogy az állam 1,050.000 koronát ad a fővárosnak, a melyet a fővárostól annak idején a Sáros fürdő megváltása fejében kapott, de azzal a kikötéssel adja, hogy a főváros abból a pénzből a Sáros fürdőt és a Rudas fürdőt a modern kor igényeinek megfelelően felépiti.

És itt legyen szabad felhivnom a t. ház becses figyelmét arra a tényre, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy nálunk, itt a fővárosban van egy nagy kincs, a melyet eddig semmi tekintetben nem hasznositottunk, a melyet pazarul hagytunk veszendőbe menni. Értem alatta azokat a meleg hőforrásokat és azoknak vizét, a melyek a főváros területén fakadnak. A meleg viz a mai közgazdasági életben erőt, energiát képvisel és pénzt ér. Ha mi azokat a meleg forrásokat, a melyek Budapest főváros területén fakadnak, semmi egyébre nem használnók, akkor kifüthetnők vele egész Budapestet, akkor nemcsak a palotákba, de a szegény emberek házába és lakásába is ingyen fütőszereket vihetnénk a télen keresztül.

Használhatnók e forrásokat arra, hogy itt télen is füthető közkerteket alakitsunk, a hol üdülést nyernének az emberek a szigoru évszakokban. Felhasználhatnók e vizet kertészetek alapitására, a melyek Európa minden nagy városának piaczait ellátnák télen a legfrissebb gyümölcscsel és ezzel velünk nem konkurrálhatna senki, mert ingyen kapnók a fütést e kertekhez. De mi hagyjuk elfolyni a vizet a Dunába. Egyetlenegy ilyen forrásunk van, a mely maga 40.000 hektoliter vizet ereszt szét felhasználás nélkül. Ha már idáig vagyunk, legalább használjuk fel ezeket a vizeket arra, hogy Budapesten egy nagy fürdővárost alapitsunk, mert ebben a tekintetben sem konkurrálhat velünk senki, és ezzel egyedül való várossá tehetnők Budapestet. Azért csak a legnagyobb helyesléssel lehet tekinteni a pénzügyminiszter intézkedését, hogy az 1,050.000 koronát azzal a feltétellel bocsátja a főváros rendelkezésére, hogy abból ugy a Sáros-fürdőt, mint a Rudas-fürdőt fel fogja épiteni.

További intézkedése a törvényjavaslatnak, hogy egy uj hidat épittet a Hungária-uton Óbudával szemben. (*Zaj.*)

Elnök: Csendet kérek! (*Halljuk! Halljuk!*)

Hoitsy Pál előadó: Ezzel szemben hallottam ma is azt az ellenvetést, hogy miért épen ott, és miért nem a városnak más területén?

Sümegi Vilmos: Persze, a hol a gazdag emberek laknak, hogy ne a szegényeken segitsünk!

Elnök: Csendet kérek!

Hoitsy Pál előadó: Ez az intézkedés is olyan, hogy ha megvizsgáljuk annak intencziőit és a fenforgó okokat, a lebető legnagyobb örömmel kell ezt üdvözölnünk. Az első dolog az, hogy Ó-Budán ma a lakások sokkal olcsóbbak, mint máshol és hogy ott épen a népnek legszegényebb része lakik. (*Ugy van!*) Módot kell tehát adni ennek a szegény népnek arra, hogy át jőjjön onnan a városnak abba a részébe, a hol a gyárak vannak és ott nagy kerülők elmellőzésével kaphasson foglalkozást. (*Helyeslés.*) De törekednünk kell arra is, hogy ott, a hol már ma is olcsóbbak a lakások, még több lakás

Digitized by Google

épüljön és hogy a városnak ez a része kezdjen emelkedni.

Budapesten, ha mesterségesen nem állottuk volna utját, a városnak rendszeres, egészséges fejlődése ugy is az lett volna, hogy arra felé épült volna ki. Ezt tapasztaljuk a világ összes fővárosainak történetéből, ha azoknak keletkezését nézzük. *(Ugy van!)* Tudniillik az emberek először is abban az irányban szeretnek épitkezni, a honnan a szél jár, mert igy azután a gyárkémények füstjét nem hozza a lakott részbe a szél nálunk. Nálunk Budapesten az uralkodó szelek a nyugati és északi irányok. Tehát azoknak a kéményeknek a füstjét, a melyek például a Váczi-körut végén vannak, behozzák a fővárosba, elpiszkitják itt a főváros levegőjét és az, a ki alul lakik, már kormos levegőt kap, a ki pedig kifelé igyekszik északra és nyugatra, az ott még tisztább levegőt talál.

De egy második tapasztalás az, hogy a viz folyásával ellentétes irányban szeretnek az emberek épitkezni, hogy ily módon a tiszta viz mellé jőjjenek, ne pedig a mellé a viz mellé, a mely már keresztül folyt a városon és a város által már be van mocskolva. Tehát e tekintetben is fővárosunknak természetes terjeszkedési iránya Óbuda felé vezet.

De van még egy más dolog is. A ki megnézte valaha ezt a területet és kiment arra a helyre, a hol a régi Akvinkum feküdt, azt meg kellett, hogy lepje az a nagy bölcseség, a mely azokat a rómaiakat vezette, a kik itt valaha várost alapitottak, mert ott minden kedvező egy nagy város fejlődésére nézve. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! *(Halljuk! (Halljuk!)*

Hoitsy Pál előadó: A régi Akvinkum helyén minden feltétel meg van arra, hogy egy nagy világváros fejlődjék ott, olyan, a mely millió és millió embernek ad hazát. Ott először is a talaj olyan agyagból van, a melyet igen könnyen lehet a legkitünőbb téglává verni. Ott egy óriási térség van, ugy hogy északról is nyugotról is védve van a szél járása ellen. Ott a talajnak menedékes lejtése van a Duna felé, a minek következménye az, hogy ott ártalmas talajgázok nehezen keletkezhetnek, ugy hogy a lakások egészségesek. A mellett pedig egy óriási amfiteátrumszerű alakulása van orografikus tekintetben az egész helynek, és egy nagy világváros panorámájának a képét nyujtja más tekintetben is. Arra kell tehát törekednünk, hogy a mennyiben eltereltük Budapest fejlődését ezen természetes iránytól, azt visszavigyük ebbe, arra nézve pedig hathatós tényező lesz az, ha megépitjük ezt a hidat, a mely a fővárost közelebb hozza Óbudához.

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek.

Hoitsy Pál előadó: További intézkedése ennek a törvényjavaslatnak, t. ház, a Margitsziget megvásárlása. A mai Margitsziget tekintetében eddig nem volt semmi baj, az hozzáférhető volt Budapest lakossága részére, oda elmehetett üdülni mindenki. De a fővárosnak e gyöngye magánkézben van, magán embertől pedig nem lehet követelni, vagy ha lehetne is követelni, nem lehet elvárni, hogy áldozatok árán tartsa fönn ezt csak azért, hogy az a főváros népe számára üdülőhely legyen. A kormány, illetve az állam most azt meg akarja venni, és pedig azzal a kikötéssel, hogy az telekkönyvileg örök időkre köztulajdon, közkert maradjon és a főváros közönsége részére hozzáférhető legyen. Nagy az áldozat, a melyet ezzel szemben hozunk, de ezt megéri az a kincs, a melyet a főváros részére megszerzünk.

További intézkedése a törvénynek pénzbeli természetű, és pedig kettős irányban. Az állam átengedi a fővárosnak az italmérési illetéket, másodszor pedig fix összegben állapitja meg azt a kvótát, a melyet a főváros ezentul az államrendőrség fentartásához fizet.

Eddig a főváros felét fizette a rendőrségi kiadásoknak. Minthogy pedig ezek a dolog természeténél fogva évről-évre emelkedtek, nagyon természetes, hogy a főváros quótája is évről-évre nagyobb lett. Ez a törvény 800.000 koronában állapitja meg ezt az összeget, kevesebb összegben tehát, mint a mennyit a főváros eddig fizetett, ugy hogy ez is igen nagy tehermegkönnyebbülést jelent a főváros közönsége számára.

A törvényjavaslatnak utolsó intézkedése az, hogy adómentességet, illetőleg adómentesség kitolását engedélyezi a főváros egyes részeire. Ezek olyan részek, az egész Belváros és a Lipótváros egyes részei — a melyeknek fejlődésére a legnagyobb szükség van, a melyeknek fejlesztésén minden erővel rajta kell hogy legyünk, ha azt akarjuk, hogy a főváros ezen részei ne legyenek olyan elhanyagolt állapotban, mint eddig voltak. *(Helyeslés.)*

Mindezt összevéve, t. képviselőház, állithatom, hogy ez a törvényjavaslat forduló pontot képez a főváros életében. Ha mi meghozzuk ezeket az áldozatokat, a melyek e törvényjavaslatban érintve vannak, hosszu időre képessé teszszük a fővárost arra, hogy abban a tempóban haladjon előre a fejlődés utján, a mint ezt eddig tette, és akkor rövid idő alatt el fogjuk érni azt, hogy Európának egyik legnevezetesebb városa a mi fővárosunk lesz.

Mi szeretünk büszkélkedni ma is, hogy az idegen utazó, fölkeresve Budapestet, elismerésének és magasztalásának ad kifejezést. Engem a főváros fejlesztésének kérdésénél nem ez az irányzat vezet. Örülök a külföld szimpátiájának, nekünk van is rá szükségünk, de utóljára ezek nélkül a szimpátiák nélkül meg kell, meg is tudunk élni. Azonban nekem azért kell egy fényes főváros, hogy jogos büszkeséggel töltse el nem a külföldinek, hanem minden magyarnak a szivét, hogy mikor a vidéki ember feljön

Digitized by Google

a fővárosba, azt mondja: Ime, nekem gyönyörű fővárosom van, az én nemzetem nagy, mert ilyen nagy alkotásokat képes létrehozni! Azt kivánom, hogy mikor ő látja ezt a fővárost, szivét büszkeség, még pedig jogos büszkeség töltse el és hogy büszkén vallja magát e nemzet fiának. Ennek nevében kérem a t. képviselőházat, méltóztassék elfogadni a javaslatot. *(Hosszantartó, élénk helyeslés.)*

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: Szemere Miklós!

Szemere Miklós: T. ház! Ellensége vagyok elvből a nagy czentralizácziónak és ezért a főváros fejlesztését abban az irányban, hogy abból nagy európai metropolist csináljunk, nem óhajtom. Nyugateurópából átvettünk mi már igen sok rossz dolgot, de kevés jót, sőt abba a tulzásba is estünk, hogy az egész nevelést, egész fiatalságunkat ide vezényeltük a fővárosba. Igaz, ezt nem láttuk, nem leltük egy kulturállamban sem.

Ebben a czentralizáczióban látom én a jövendőben az országra nézve az egyik legnagyobb veszedelmet. A budapesti aszfalton való neveltetésünk mindenben előreveti az árnyékát. Hátgerincznélküli mivoltunknak fényes bizonyitékát láttuk, a midőn az utolsó internaczionális sztrájk alkalmával itt a fővárosban még enni sem lehetett kapni. A t. nemzetközi szervezett szoczializmusnak ez a főváros igen finom melegágya.

T. ház! Azt látjuk a magánéletben, hogy a mely ember igen nagy házat tart, annak gyermekei, hozzászokva a nagy luxushoz, rendesen tönkremennek. Én kivánnám szegény Magyarországot ettől megkimélni. Többet árt nekünk a tultengő Budapest, mint Franczia országnak Páris.

T. ház! Más államok fővárosában a szinházakat is az illető közönség fizeti. Vagy fizeti a város, vagy mint Bécsben, fizeti a császár. Rómában fizeti a város. Itt nálunk a főbb szinházakat állami költségen tartjuk fenn.

A mi a hidakat illeti, azokról bővebben nem szólok; egyszer már volt alkalmam rámutatni arra a hidra, a melyet a Gellérthegynek nekivittünk. Sok pénzbe került, igen nagy szükség nem volt rá, ellenben Budapesttől le Orsováig, nincs a Dunán egy uj hid sem. Ismerek magam is egy pár európai várost, aránylag több hidat nem láttam sehol, mint itt.

Ezek után, daczára annak, hogy a kormány iránt a legnagyobb bizalommal vagyok, elvi szempontból ezt a javaslatot el nem fogadom. *(Helyeslés.)*

Raisz Aladár jegyző: Simkó József!

Simkó József: T. ház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Felkiállások: Halljuk Simkót!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Simkó József: T. ház! Hogy Budapest székesfőváros az ő nagy feladatainak megfelelni tudjon, anyagi forrásokra van szüksége. Azért is csak örömmel üdvözölhetjük a magas kormányt, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslat előterjesztésével lehetővé teszi a székesfőváros fejlesztését, háztartásának rendezését. *(Helyeslés.)*

T. ház! Budának és Pestnek 36 évvel ezelőtt történt egyesitése óta nem egy ok, de az okok egész sorozata közrejátszott arra, hogy Budapest székesfőváros fényes keretének megfelelőleg anyagi viszonyait illetőleg oly messze elmaradt más külföldi nagy városok mögött. Más külföldi nagy városok lassu, fokozatos, de biztos fejlődés utján jutottak el fényes kereteiknek megfelelő gazdasági élethez; ellenben Budapest székesfőváros kényszeritve volt rövid egy-két évtized alatt olyan közintézményeket létesiteni, a melyek nélkül igazi nagyváros nem is lehetett volna.

Vizvezetéket, csatornázást, szabályozást, közegészségügyi és kulturintézményeket létesitett, a melyek milliókat és milliókat nyeltek el eddig. Budapest székesfőváros háztartását megzavarta az a 130 millió korona, a melyet a székesfőváros befektetésekre vett fel. Ehhez a 130 millio koronához hozzájárultak azon közigazgatási ágazatok költségei, a melyeket a székesfőváros az állam által átruházott hatáskörben lát el. Ilyenek: az anyakönyvi hivatal, a katonaügyi igazgatás, az adókezelés, reáliskola, felső kereskedelmi iskola, felsőbb leányiskola és iparrajziskola létesitése, továbbá közegészségügyi intézmények, a bérházak és a kórházak bérértéke, a községi biráskodás, az adókincstár képviselete, a melyek révén felmerülő kiadásai 2,709.466 koronát tesznek ki. *(Élénk derültség.)* Ez a nagy összeg súlyos terherként nehezedik a fővárosra.

Még érzékenyebben sujtotta a székesfővárost több jogos jövedelmi forrásának elvonása. Számos vasút és olyan üzem, a mely azelőtt községi adót fizetett, az államositás következtében megszünt községi adót fizetni és igy az 1,359.133 korona *(Élénk derültség)* az az összeg, a mely a székesfőváros háztartásában hiányt képezett. Ez a nagy összeg a legnagyobb mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a székesfőváros ily súlyos anyagi viszonyok közé került.

Azért itt a végső ideje, hogy nagyobb pénzügyi zavarokat kikerülendők, siessünk a székes főváros segitségére. *(Helyeslés. Halljuk!)* Tehát akkor, midőn a magas kormányt . . .

Nagy György: Dehogy magas!

Simkó József: . . . az előttünk fekvő törvényjavaslat előterjesztéséért üdvözöljük, egyben konstatálnom kell, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslat 9., 10. és 11. §§-aiban foglalt kedvezmények a székes fővárost két millió koronán felüli összeggel részesitik ugyan az állam támogató segitségében, *(Halljuk! Halljuk!)* de ugyanakkor a székes főváros az állam által átruházott hatáskörben évenként 2,709.466 korona kiadást teljesit. *(Derültség. Halljuk!)*

Digitized by Google

Összegezve az eddig röviden elmondottakat, *(Halljuk!)* ha tárgyilagosan itéljük meg a tényeket, akkor jogosnak kell találnunk azon óhajtást, hogy siessünk a székesfőváros anyagi támogatására. *(Helyeslés.)* Mert higyje el a t. ház, hogy azt az összeget, a melyet az előttünk fekvő törvényjavaslat a székesfővárosnak biztosit, a főváros már régen visszafizette az államnak az általa létesitett kulturintézményekben, a melyekkel a legfényesebben hozzájárult a nemzet közmüvelődéséhez, erkölcsi és anyagi gyarapitásához. *(Élénk helyeslés.)*

Midőn ezek után az előttünk fekvő törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom, helyesen vélek cselekedni, mert a székesfőváros támogatása egy a nemzet támogatásával. *(Élénk helyeslés.)*

Raisz Aladár jegyző: Nagy Dezső!

Nagy Dezső: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Előttünk fekszik a pénzügyminiszter ur által benyujtott, s a főváros fejlesztésére és segitésére irányuló törvényjavaslat. Konstatálnom kell azt, hogy ezen javaslatot annak idejében a függetlenségi párt egy része nem a legkedvezőbben fogadta. *(Mozgás.)*

Elnök: Csendet kérek!

Nagy Dezső: Ugyszólván bizonyos ellenszenv mutatkozott a javaslat iránt, a mely ellenszenv okaival itt a képviselőházban is röviden foglalkozni kell és meg kell állapitani, hogy vajjon ezen ellenszenv fenforgására jelenleg is van-e ok; vajjon, ha egyáltalában fenforgott ezen ellenszenv oka, megszünt-e az már.

Kétségtelen, hogy a főváros adminisztrációjában bizonyos kellemetlen zavarok mutatkoznak, hogy az nem áll azon a magaslaton, a melyet az ország fővárosának közigazgatásától méltán elvárhatnánk. Méltóztassék csak egy pillantást vetni azokra a bizottsági ülésekre, a melyek a fővárosi törvényhatóság kebelében lefolynak. Sokszor igen szomoruan kell tapasztalnunk azt, hogy ott még a tárgyalási rend sem tartatik be aképen, a mint azt a főváros törvényhatóságától méltán megkövetelhetnők. Ott rendesen nagy zavarok vannak; ott sokszor a türelmetlenség a lehető legmagasabb fokra hág; szóval, nem ritkán hiányzik a kedélyállapot, a mely okvetlenül szükséges arra, hogy a főváros törvényhatóságának bizottsága a kellő eredménynyel működhessék.

Ennek meg is van a maga nagy oka. Fővárosi törvényünkben, az 1872:XXXVI. t.-czikkben kell ennek okát keresnünk. Ez a törvény régen elavult; e törvény az akkori kicsinyes viszonyokhoz és az akkori fejletlen felfogáshoz szabatott, azonban az idők fejlődésével teljes anachronizmussá vált, a melyen segiteni a legelső és legfontosabb kötelesség kell, hogy legyen.

Méltóztassék megengedni, hogy csak egy pár szóval jellemezzem, hogy miként megy ma a fővárosi bizottság megalakitása. *(Halljuk!)* A törvény szerint választói joggal bir az, a ki országos választói joggal is bir; megkivántatik azonban, hogy irni és olvasni tudjon és a mi legfontosabb, legsérelmesebb és a legtöbb visszaélésre adott alkalmat az, hogy szükséges, hogy jelentkezzék az illető választói jogának gyakorlása végett, mert csak igy vétetik fel magába a választók lajstromába is.

Még egy más körülmény is járult ehhez a dologhoz, nevezetesen az, hogy a törvény megengedi, hogy ezen jelentkezés meghatalmazások utján is történhessék. A meghatalmazásokat ugyszólván mindegyik töredék, — vagy nevezzük klikknek, a mint a fővárosi közvélemény szokta nevezni — kiállittatja válogatás nélkül, akár van választói joguk az illetőknek, akár nincs.

Mondják, hogy igen sok olyan választó szerepel magában a választói lajstromban, a kik tulajdonképen nem is élnek. Ennek azután az a következménye, hogy az a frakczió, a mely a választási apparátust a kezében tartja, igen könnyen szerzi meg magának a választók többségét. Ezt a lajstromot nyolcz nap alatt kell megvizsgálni és nyolcz nap alatt lehet reklamálni. Egy-egy városrészben, pl. az Erzsébetvárosban 14.000, a Józsefvárosban 11.000 választó van. Nemcsak szellemi, de egyenesen fizikai lehetetlenség, hogy ezt nyolcz nap alatt át lehessen vizsgálni és reklamálni lehessen. Az összeiró küldöttség pártemberekből áll, azok tehát már az összeirásnál teljes bizonyossággal megalkotják a többséget. Innen van, hogy a főváros polgárai közül mindazok, kik nem tartoznak a klikkhez, nem érdeklődnek a főváros ügyei iránt. A legutóbbi választások alatt láttuk, hogy a polgárságot erőszakkal sem lehetett a szavazati jog gyakorlására reábirni. Nem akarták magukat inzultusoknak kitenni. A kik mégis bekerültek, csak a legnagyobb nehézséggel tudtak az urnához jutni. Azt mondotta különösen az intelligens publikum, hogy ilyen körülmények között inkább lemond választójogának gyakorlásáról. Ezért nem fejlődik ki közszellem a főváros bizottságában, ezért mondom, hogy a bizottság nem a polgárság összességének, hanem egyes frakcióknak és klikkeknek a képviselete.

S van itt még egy másik fontos körülmény is. Itt van a virilisták intézménye. 1200 virilista van, a kik közül választani kell. Ezeket nem kerületenként, hanem kumulative valamennyi kerületre választják. Itt is lehetetlen a választók akaratának az érvényesülése. Ha összeáll néhány ember, vagy az a bizonyos 45-ös bizottság, egyszerüen kinevezik a virilista képviselőket. Ne csináljunk tehát paródiát a törvényből, ne mondjuk, hogy a törvényhatósági bizottság a többség akaratát van hivatva kifejezésre juttatni. A tény az, hogy a törvény egyenesen egyes emberek kezére játszsza a hatalmat.

Bródy Ernő: El kell törölni a virilizmust.

Digitized by Google

Nagy Dezső: Ilyen körülmények között méltán keltett aggodalmat a függetlenségi pártban ez a javaslat. Azt kérdezte a párt, bocsáthat-e ily nagy összeget az állam a főváros rendelkezésére akkor, a mikor a főváros igazgatásában nem lát garancziát arra, hogy ez az összeg megfelelően használtatik fel? Ezért a főváros közönsége, különösen független polgársága, de maga a függetlenségi párt is a legnagyobb mértékben sürgette és sürgeti ezen országgyülés összeülése óta, hogy a fővárosi törvény megfelelő alapon reformáltassék. Nem is reformálásról van itt szó, hanem inkább egy uj fővárosi törvény alkotásáról, a mely lehetetlenné teszi, hogy egyes klikkek kezében legyen a főváros sorsa, hanem a polgárság összességének a kezében. *(Helyeslés. Taps.)*

Ebben a tekintetben számos népgyülést tartottunk és Ballagi Aladár t. képviselőtársunk interpellácziót is intézett a belügyminiszter urhoz. Legutóbb a belügyminiszter ur a függetlenségi pártkörben ki is jelentette, hogy a fővárosi törvény munkálatban van és lehetőleg még ebben az esztendőben be fog terjesztetni. *(Felkiáltások a középen: Az őszszel! Jövőre!)* Szóval meglesz; a fődolog nem a határidő, hanem az, hogy ugy legyen meg, hogy a legközelebbi választások az uj rend alapján történhessenek meg, hogy a mostani gazdálkodásnak véget vethessünk. *(Helyeslés.)* Azt hiszem, hogy mindannyian ugy ismerjük a belügyminisztert, mint a ki, ha megigér valamit, szavát meg is tartja, és ép azért a belügyminiszter ur ezen férfias jellemébe vetett hitünk és meggyőződésünk az, a mely a függetlenségi pártot arra vitte, hogy most már minden aggodalom nélkül elfogadja azon törvényjavaslatot, a mely előttünk fekszik. Ennyiben van a kettő között junktim; nem abban, hogy egy napon tárgyaltassék és szentesittessék a kettő, hanem, hogy ezen nagy összegű segitség egy oly kormányzat kezébe kerüljön, a melynek tisztességét és helyes funkczionálását a belügyminiszter ur által igért reform nekünk kellő garancziával biztositani fogja. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem, hogy ezek után méltóztatnak megengedni azt, hogy a midőn kijelentem, hogy ilyen körülmények között a magam részéről a fővárosi segitési és fejlesztési törvényt elfogadom, még foglalkozzam fővárosunkkal néhány szempontból. *(Halljuk! Halljuk!)* Ki kell jelentenem, hogy nincsen itt helye s ideje, hogy foglalkozzunk a fővárosi adminisztrácziő és e fejlesztés apróbb részletkérdéseivel, ennek leginkább magában a fővárosi bizottságban kell megtörténnie. De mégis egy pár főbb vonást szeretnék a mélyen t. képviselőház elé terjeszteni, hogy a magam részéről hogyan gondolom én a főváros fejlesztését. *(Halljuk! Halljuk!)* A fővárosnak jelen állapotát és fejlődési étapeját kell röviden jellemeznem. Mi nagyon szeretünk dicsekedni fővárosunkkal. Az igen t. előadó ur felemlitette azt, hogy akár idegen, akár pedig vidéki ember jön hozzánk, megelégedéssel tekint fővárosunkra és dicséretekkel halmozza el. Dicséretekben tényleg van részünk; csaknem naponként olvashatjuk az erre vonatkozó ujságközleményeket a fővárosról. Ha egy idegen meglátja ezeket az uj bérházakat és palotákat, ennek a fővárosnak ifju, üde frisseségét, nagyon kellemes benyomásokkal távozik innét, és a mellett elragadja az a gyönyörű természeti fekvés is, a mely a mi fővárosunkat e részben ugyszólván minden egyéb főváros fölé emeli. De óva intek mindenkit attól, hogy ezeket a dicséreteket, a melyek hiuságunkat oly kellemesen simogatják, készpénznek vegyük, hanem vizsgáljuk meg mélyebben a főváros állapotát, mert nem akkor fogjuk elősegiteni és fejleszteni, ha bekötjük szemeinket, hanem ha a főváros fejlődésébe mélyebben belenézünk.

Fájdalommal vagyok kénytelen konstatálni azt, hogy fővárosunk fejlődésében a legutóbbi időben nagyon messze maradtunk attól a rohamos lépéstől, a melylyel olyannyira szeretünk dicsekedni. És ez természetes is. Egy főváros fejlődésének mérve főleg két körülménytől függ: földrajzi fekvésétől és az ország politikai viszonyainak alakulásától. A kettő egymással a legszorosabb összefüggésben van, mert pl. a földrajzi fekvés maga nem elegendő. Hiszen Budapest annakelőtte is ott feküdt, a hol ma fekszik, azonban mégis azt látjuk, hogy a mig a politikai viszonyok nem fejlődtek, a mig az ország a gazdasági és politikai fejlődésnek arra az utjára nem lépett reá, a melyen ma van, azt látjuk, hogy a mult évszázad végéig Buda közönséges falu maradt; azt látjuk, hogy Buda és Pest kis vidéki város jellegével birtak mindaddig, mig a politikai fejlődés nagyobb lendületet nem vett. 1867-ben a kiegyezés alkalmával kezdett Budapest hatalmas, erőteljes fejlődésnek indulni, akkor, a midőn a kormány itt volt, akkor, a mikor a fejedelmi udvar, hogy megmutassa a magyarok iránt való jóindulatát, lejött ide és valójában, ha nem is volt még akkor Budapest czimzetes székváros, sokkal inkább székváros volt, mint ma.

Akkor következett azután fővárosunkra nézve az a bizonyos ugrásszerű haladás, a mely óriási perczentekben ment előre, az az ugrásszerű haladás, a melynél fogva Magyarország fővárosának haladását az amerikai városok haladásával hasonlitották össze, s azt mondották, hogy nincs Európában város, a melynek haladása fővárosunk ezen rohamos haladását megközelitené, csak Berlin, a német birodalom fővárosa. Azt kell tehát látnunk, hogy a mi országos, általános politikai fejlődésünkkel a fővárosnak fejlődése rendszerint lépést tart; de azt hiszem, hogy ez nemcsak Budapest fővárosra áll igy, hanem igy áll ez Európának valamennyi fővárosára. Méltóztassék megnézni a német birodalom fővárosának kialakulását! A nagy német birodalom létrejötte idején Berlin egyszerű kis város volt 500.000 lakossal, a mely első helyet sem foglalt el a birodalom városai között, és a régebben kialakult városok szánakozó lenézéssel tekintettek Berlinre. Attól a pillanattól kezdve, azonban, a mint a

Digitized by Google

hatalmas nagynémet birodalom megalakult, a mint a német birodalom elkezdte a maga nagy világpolitikáját úzni és pedig kellő sikerrel; a mikor a német birodalom a maga politikai tevékenységét nemcsak Európára szoritotta, hanem messze földekre is kiterjesztette, gyarmatokat alapitott és világkereskedelmet és ipart kezdett folytatni, Berlinnek fejlődése ugrásszerű volt és sokkal nagyobbarányu, mint Budapestté, a mi természetes is, mert az ország is, a melynek fővárosa volt, sokkal nagyobb arányu gazdasági és politikai fejlődésnek volt szintere.

Hódy Gyula: Nemzeti dinasztiája van!

Nagy Dezső: Majd rátérek erre is. Tény az, hogy az ország politikai fejlődése és magának az ország fővárosának fejlődése is egymással szoros összefüggésben van. Ha egyszer a mi országunk elért azokhoz a bizonyos politikai periferiákhoz, a hol már a szabad fejlődésnek gátjai vannak, ez visszahat magának a fővárosnak fejlődésére is. Nem szabad nekünk felednünk, hogy a mi államiságunk csonka, nem szabad felednünk, hogy mi már körülbelül elértük azt a határt, elértük azokat a periferiákat, a hol bizonyos mesterséges politikai gátak állják utját az ország expanziv fejlődésének, a hol az ország politikája a neki szűkké vált határok között kénytelen mozogni és nem képes az ország a maga politikai erejét teljes mértékben kifejteni. Ugyanakkor a főváros is ugyanebben a betegségben szenved; a főváros a maga terjedésében megáll, vagy legalább is nagyon mérsékelt arányban növekszik a multhoz képest. Ha pedig csak mérsékelt arányban növekszik a multhoz képest, akkor ez már a fővárosra nézve nem előrehaladás, hanem visszaesés. *(Ugy van!)*

Erre vonatkozólag azt hiszem, hogy nekünk különös statisztikai adatok nem kellenek. Hiszen az egész főváros életét saját szemünk előtt látjuk. Ezt nem kell tulajdonképpen számokkal magyarázni, a melyekkel lehet játszani, lehet dobálózni jobbra-balra. A statisztika igen szemfényvesztő játék lehet, de hiszen saját élő szemünkkel észlelhetjük ezt a dolgot. De ha már statisztikát kell idéznünk, akkor erre vonatkozólag idézem azt az adatot, a melyet a lapok is közöltek, hogy ugyanis a mikor ezen iskolai év elején az iskolai beiratások voltak, akkor kitünt, hogy az elemi iskolákba 2712 gyermekkel kevesebb iratkozott be, mint tavaly és több elemi osztályt meg kellett szüntetni. *(Zaj és mozgás.)*

A mikor Berlin kezdett rohamosan növekedni, a lapokban adatok jelentek meg, hogy oly hatalmas a növekedés, hogy a gyermekeknek csak felét lehetett elhelyezni az iskolákban. *(Felkiáltások: Itt is!)* Ugyanigy volt Budapesten is. Most pedig a gyermekek száma leapadt, sőt sok első osztályt meg kellett szüntetni. Ez mutatja, hogy itt a fővárosban nemcsak stagnáczió van, de bizonyos hanyatlás következett be. Ezt nem lehet tagadni. *(Mozgás.)* Ez igy van. A legutóbbi népszámlálás 1900-ban volt. Méltóztassék csak figyelembe venni *(Halljuk! Halljuk!)*, hogy már akkor a népesedési növekvő arány sülyedt az előző népszámlálások arányaihoz képest. Most nem tudjuk, mennyire növekedett a lakosság a népszámlálás óta, mert nincs biztos statisztikánk, de az iskolásgyermekek apadása a legbizonyosabb exponense annak, hogy mi van a fővárossal.

Akkor, a mikor e jelenségeket e módon konstatálom, akkor nem hagyhatjuk magunkat elvakitani, különösen nem azoktól a hizelgő szavaktól, a melyeket akár külföldiek, akár belföldiek mondanak. Nekünk erre a magyar fővárosra okvetlenül szükségünk van. Szükségünk van, hogy fővárosunk virágzó, hatalmas főváros legyen, mert az egész ország exponense ez a főváros.

Ha idegen érkezik bárhová, mindig a fővárosból itél. A vidéket nem látja, de a fővárost mindenki tanulmányozza. Ha akarjuk, hogy a világ tudomást vegyen rólunk, akkor kell, hogy a főváros fejlődése a legnagyobb gondosság tárgyát képezze. Nekünk szükséges az, hogy Budapest valóságos központ legyen, politikai és gazdasági központja legyen az országnak. E nélkül sohasem fog felvirágozni. *(Igaz!)* Érdekes volt, hogy a mikor a főváros kezdett rehamosan emelkedni, hogy büszkélkedtünk, hogy szerettük hirdetni, hogy tulszárnyaljuk Bécset, ily módon hizelegtünk magunknak. Ez volt a gyermekkorát élő főváros hiusági betegsége. Pedig ha vizsgáljuk a dolgot, vajjon tulszárnyaljuk-e Bécset? Hol vagyunk mi Bécstől? *(Igaz! Ugy van!)* Hiszen méltóztassék csak elmenni Bécsbe. Kedves képviselőtársam, Barabás Béla, a mikor ott volt, mint a delegáczió elnöke, elámult Bécs város hatalmas gazdagságán, fejlődésén. *(Igaz! Ugy van! Mozgás és derültség. Halljuk! Halljuk!)* És e tekintetben tökéletesen igaza volt neki, mert tényleg ugy van, gazdag és hatalmas. Mi is székesfőváros vagyunk, de csak czimzetes székesfőváros, mert tulajdonképen fejedelmi székhely nálunk nincs. *(Zaj.)*

Megengedem, legutóbb is jóságos fejedelmünk itt volt, itt időzött két hónapig. Neki ezért köszönettel, hálával tartozunk, de nem kegyeket kérünk ebben a tekintetben, hanem az ország jogait a külön udvartartásra okvetlenül érvényesiteni kell, mert e nélkül a magyar királyságnak igazi fő- és székvárosa nem lesz soha. *(Ugy van! balfelől.)*

De menjünk tovább. Miért szeretjük mi azt mondani, a mi nomenklaturánkban, midőn akár beszédeket tartunk, akár ujságczikkeket irunk, hogy két állam van: Ausztria és Magyarország. Méltóztassék csak megvizsgálni a dolgot, hol van a birodalomnak a központja. A birodalomnak központja Bécs. *(Nagy zaj és felkiáltások balfelől: Nincs birodalom!)* Méltóztassék engem megérteni. Van benne bizonyos guny, mikor azt mondom, hogy a birodalomnak központja. Azt akarom ezzel jelezni, hogy ott van a közös kormány, ott van minden egyéb, a mi ahhoz tapad, ott vannak a nagykövetségek, ott van mindaz, a mi ezzel ismét jár, ott van az egész állami életnek központja azokban a legfontosabb ágazatokban, a hadügyben

Digitized by Google

és a külügyben egyesitve, a hol a külföld mindig csak Bécsre néz és azután a külföldi sajtóban és diplomácziai iratokban az állam helyett sokszor a fővárost szokták emlegetni, és nem emlegetik Budapestet, hanem azt, hogy Bécs mit akar, Bécs mit mond.

Ez olyan politikai tény, a melyet elhomályositani nem lehet és a melyből nekünk világosan kell látnunk, hogy ez az alárendelt szerepünk van nekünk Bécscsel szemben.

Nagy György: Azért elfogadták a császári keresztet!

Molnár Jenő: Azért jó a plurális, mert igy erősitjük. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Nagy Dezső: Kétségtelen, hogy ilyen körülmények között Budapest fő- és székváros Bécscsel szemben mégis csak inferioritásra van kárhoztatva, hogy ne mondjam — valljuk meg az igazat, ne a magunk szemüvegén nézzük a dolgot, a kik szeretünk többet, szebbet látni, hanem elfogulatlan szemmel — Budapest Bécshez képest provincziális jelleggel bir.

Sümegi Vilmos: Az egész ország nem egyéb, mint egy provinczia.

Nagy Dezső: Hogyan állunk gazdaságilag? Nem is szólok arról, hogy Bécsnek évszázadokon keresztül fejlődött gazdasága és gazdagsága van, a mely már konszolidálódott, hogy ott nagy vagyon van felhalmozva, hanem méltóztassék megnézni, hogy tulajdonképen a mi gazdasági központunk is Bécsben van. Tessék megnézni, van-e önálló hitelügyünk . . .

Zakariás János: Lesz!

Nagy Dezső: . . . van-e önálló banküggyünk? A mi hitelünket tulajdonképen Bécsből dirigálják, tehát gazdaságilag a legfontosabb dologban Bécstől függünk és mi csak Bécs gazdasági életének árnyékában — bocsánat a kifejezésért — szépen kullogunk.

Ez mutatja a mi inferioritásunkat. De menjünk csak tovább és nézzük meg a kereskedéseket. Világkereskedés, nemzetközi kereskedés van-e Budapesten? Egy-két czikkben van, például gabonában, de az a gabonakereskedés is, a mely itt van, összefügg a határidőüzlettel és ha ezt eltöröljük, ennek is hanyatló iránya lesz. De vizsgáljuk tovább ezt a dolgot. Van-e Budapesten önálló kereskedés? Hiszen a legtöbb kereskedés nem egyéb, mint a bécsi nagy gyáraknak Commissionslagerje és egyszersmind nem egyéb, mint a bécsi nagykereskedéseknek a filiáléja. Nekünk nagy szerencsétlenségünk, hogy Bécs közvetlenül itt van a határunkon. Látjuk, hogy Magyarországnak egy jelentékeny részét, egész Nyugot-Magyarországot, ugy Dél- mint Északnyugot-Magyarországot Bécs a saját vonzókörébe huzza, azt tőlünk elviszi. *(Igaz! Ugy van!)*

Fizikailag nagyon bajos Bécset tovább tolni a határtól, de be fog következni az idő, a mikor Bécs majd 2—300 kilométerrel távolabb esik tőlünk, mint jelenleg van, ez pedig másként nem fog megtörténhetni, mint az önálló vámterület utján. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Egyedül az önálló vámterület az, a mely Bécset tőlünk elkülöniteni képes és lehetővé teszi azt, hogy ennek az országnak a gazdasági központjává Budapest fejlődjék ki. *(Igaz! Ugy van!)* Az önálló vámterület és az önálló bank nélkül Magyarország boldogulni nem lesz képes soha. A perifériákat pedig már elértük és épen azért a főváros szempontjából egyedül az igazi függetlenségi politika van igazolva. Nem a mindennek neki rontó és romboló függetlenségi politika, hanem az, a mely lépésről-lépésre öntudatosan közeledik az ország igazi czéljai felé. *(Helyeslés és taps a baloldalon. Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk!)*

Nagy Dezső: Én azt hiszem, tisztelt képviselő ház, hogy ha az ország valamely városának vagy törvényhatósága lakosságának a függetlenségi politikára kell törekednie, akkor ez a legindokoltabb a fővárosnál. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Ez a fővárosnak a tulajdonképeni érdeke. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérem a képviselő urat, méltóztassék a tárgyhoz közeledni. *(Zaj a baloldalon és felkiáltások: Ez összefügg a tárgygyal!)*

Zakariás János: Ez a főváros fejlődéséhez tartozik! *(Zaj.)*

Nagy Dezső: Ez a főváros fejlődésének elengedhetetlen kelléke. *(Zaj.)*

Zakariás János: A főváros érdekéről beszél.

Elnök: Zakariás János képviselő urat rendreutasitom. *(Zaj.)*

Nagy Dezső: Kérem a ház engedélyét, hogy erre kitérhessek.

Zakariás János: A ház engedélyét kérte! *(Folytonos zaj.)*

Elnök: Megadja a t. ház az engedélyt, hogy a t. képviselő ur a tárgytól eltérhessen? *(Felkiáltások: Megadjuk!)* A ház tehát megadja erre az engedélyt. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nagy Dezső: T. képviselőház! . . .

Molnár Jenő: Ez függetlenségi programmbeszéd.

Nagy Dezső: Nem függetlenségi beszéd ez, hanem egész Magyarországnak szóló igaz magyar beszéd. *(Helyeslés.)* Nekünk, t. képviselőház, nem szabad zsákban macskát árulnunk, hanem politikai elveinket itt a képviselőházban őszintén ki kell fejtenünk. Ezzel körülbelül meg van mutatva az utja annak, hogy a főváros fejlődése ismét abba a lendületszerű stádiumba jusson, a melyben évekkel ezelőtt volt.

Nekünk e mellett a politika mellett az önállóság felé kell haladnunk, mert csak önálló államnak lehet önálló fővárosa, *(Helyeslés a baloldalon.)* mert a politikai függetlenség a főváros fejlődésével a legszorosabb összefüggésben van. *(Helyeslés.)*

Ezzel, t. képviselőház, a kérdésnek politikai részét be is fejeztem. Azt hiszem: sapienti sat. Többet nem kell mondanom, felvetettem a

Digitized by Google

kérdést és ebből érthet mindenki. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk!)*

Méltóztassék most megengedni, hogy röviden magával a törvényjavaslattal foglalkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a törvényjavaslat egy olyan alkotás, a mely Wekerle Sándorra vall. Két férfiu volt, a ki a mi fővárosunk fejlődésére az irányt megadta, az egyik gr. Andrássy Gyula, a másik Wekerle Sándor. *(Éljenzés.)*

Elismeréssel kell adóznunk mindig ott, a hol érdem van. És ebben a tekintetben Wekerle Sándornak hervadhatatlan érdemei vannak. Ő volt az, a ki a Belvárost szabályoztatta, a ki a Belvárost a maga egyszerű, falusias mivoltából kiemelte és világvárosias szint kölcsönzött neki. És ismét Wekerle Sándor az, a ki a főváros nagyarányu fejlődését előmozditani kivánja. *(Helyeslés.)*

T. képviselőház! Ki kell jelentenem, hogy meggyőződésem szerint ez a javaslat Wekerle Sándor fővárosi politikájában egyszerűen még csak a bevezető lépés, mert az a főváros kereteinek szabályozását még nem tartalmazza. És ha bekövetkezik, a mint reméljük, hogy bekövetkezik, az ország politikai önállóságának fejlődése, ugy azzal a főváros fejlődésének is lépést kell tartania. Gondoskodnunk kell arról, hogy a főváros, a melynek oly szerencsés földrajzi fekvése van, akkorára, a mikor az a politikai változás bekövetkezik, a melyben én hiszek és bizom, már most lerakhassa jövendő fejlődésének alapjait és kereteit. Ebben a tekintetben ismét Berlin példájára fogok hivatkozni, a hol a város rohamos fejlődése következtében már most elkészitik a programmot arra az időre, ha a városnak 6 millió lakosa lesz, a mely idő különben nincsen olyan nagyon messze.

Nekünk sem szabad késlekednünk. A városfejlesztési politikát, a mint az megkezdődik, folytatni kell széles alapokon, nem szabad beérni szük látkörű, kicsinyeskedő intézkedésekkel, mert ennek az volna a következése, hogy minduntalan aprólékosságokkal kellene bibelődni és minduntalan összeütközések történnének, ugy hogy a mult hibáit ismét csak nagy munkával és nagy költséggel lehetne reparálni. Nekünk tehát a főváros helyes és nagyarányu fejlesztése szempontjából nem elegendő parciális fejlesztési tervezet, hanem nagyarányu, hatalmas tervezet kell, arra az időre számitva, a mikor Magyarországnak meglesz az önálló vámterülete, az önálló bankja és a főváros csakugyan királyi székváros lesz.

Rá kell most térnem a javaslat egyes intézkedéseire, első sorban a Margitsziget megvételére. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nagy György: Drágán akarják megvenni!

Nagy Dezső: Drágán vagy nem drágán, ez alku dolga. A ki drágának találja, nem fogja elfogadni, a ki megfelelőnek fogja találni, az elfogadja. Ez nem politikai kérdés, nem pártkérdés hanem az egyéni meggyőződés kérdése. Az én felfogásom szerint nem drága, mert a Margitsziget nélkül Budapest nem volna többé Budapest. Nekünk a Margitszigetet biztositanunk kell, hogy ne legyen magánkézben, a mely szabadon rendelkezhetik fölötte, hanem állami és olyan kezekben legyen, a melyek a közérdek szempontjából gondoskodnak róla, hogy az az ország fővárosában páratlanul álló park legyen, a melyre mindannyian büszkeséggel tekinthetünk. Ebből a szempontból a Margitsziget megvételét, ha áldozatokkal járna is, a lehető legnagyobb mértékben helyeslem.

A második körülmény vonatkozik az óbudai hidra. Az óbudai hidat illetőleg én megengedem azt, hogy igen szükséges dolog, sőt merem állitani, hogy minden tekintetben oszthatjuk és helyeselhetjük Wekerle Sándor miniszterelnök urnak nagyszabásu fővárosfejlesztési konczepcióját. Kétségtelen, hogy végre is Ó-Budát közelebb kell hozni a főváros pesti részéhez és szükséges, hogy azon ellentétes lakásviszonyok, a melyek a pesti és az óbudai rész között fenforognak, bizonyos mérvben kiegyenlitést nyerjenek. Szükséges, t. ház, hogy a Hungária-körut által, a mely az óbudai hid révén a főváros mindkét részét átfogja ölelni, a főváros egy hatalmas külső boulevardra tegyen szert, és ezáltal jövendő fejlődésének alapjai rakassanak le. Én tehát ezt a dolgot is örömmel üdvözlöm.

Méltóztassanak megengedni, hogy a t. ház és az igen t. miniszterelnök ur figyelmét felhivjam a borárostéri hid kérdésére. Tudom, hogy e tekintetben a miniszterelnök ur, legalább egyelőre, a várakozás álláspontjára helyezkedik. Teljesen méltányolom ezt, de kérem, méltóztassék számitásba venni az ellenérveket is. Méltóztassék figyelemmel lenni arra, hogy pl. a Lipótkörutnak folytatását képezi a budai oldalon a Margit-hid és a másik oldalon a belső körut tulajdonképen a Boráros-téren végződik. Ennélfogva a körforgás létrehozása czéljából is szükséges, hogy a borárostéri hid utján a körutnak másik fordulatával összeköttessék. Nem szólnék erről akkor, hogyha ez a hid talán nekimenne egy puszta területnek, — ámbár amerikai városok csinálnak közlekedési vonalakat puszta területre is, mert tudják, hogy azután és annak alapján jön a letelepülés, — de méltóztassék megnézni a budai oldalon, a Lágymányoson folyó épitkezéseket és látni méltóztatnak, hogy egy hatalmas, gyönyörű városrész fejlődik ottan szép bérházakkal, nagy lakossággal; ott van a müegyetem is, szóval a fejlődésnek nemcsak minden feltétele megvan, de már kézzelfogható jelei is jelentkeznek. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Nem szabad megfeledkezni e kérdés megitélésénél arról, hogy az a hid nem egy puszta területnek menne neki, hanem egy fejlődött városrésznek. Nekünk a főváros fejlődését ebben az irányban elő kell készitenì *(Ugy van! Ugy van! Élénk helyeslés balfelől.)* és ha milliókat veszünk számitásba, fináncziális szempontból is helyes meghozni ezt az áldozatot, mert ezen előrelátható város-fejlesztési politika révén elő

Digitized by Google

fogjuk segiteni a gyárépitkezéseket, kapunk uj adóalanyokat, egyszóval a főváros fejlődésének sokkal nagyobbszabásu alapjait rakjuk le, mintha csonkán hagyjuk ezt a törvényjavaslat által kontemplált tervet. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon és a középen.)* Bátor vagyok tehát nagyon kérni a miniszterelnök urat, hogy azt a szép konczepcziójú tervet, a mely mostani javaslatában mutatkozik, ne hagyja csonkán, hanem egészitse ki a borárostéri hid kérdésének megfelelő megoldásával. *(Helyeslés balfelől.)*

Áttérve már most az adómentesség kérdésére, jelentős rendelkezésnek tartom, hogy a Belvárosnak megadatott az adómentesség. A Belváros igazán rendkivül hátramaradt rész volt és annak fejlesztéséről okvetlenül gondoskodnunk kell. *(Helyeslés balfelől.)* A Belvárosnál láthatjuk azt, hogy az külső kereteiben sokkal inkább megmaradt kisvárosi jellegünek, mint akár a főváros külső kerületeinek bármelyik része. Igen helyesen teszi tehát a miniszterelnök ur, a mikor a Belvárosnak 30 évi adómentességet ad.

A fürdők kérdéséről annyit kivánok megjegyezni, hogy a javaslat e tekintetben igen helyes konczepczión alapszik, mert lehetetlen, t. ház, hogy ez a főváros, a mely a természeti kincsek közül épen a fürdőkkel és gyógyvizekkel van annyira megáldva, ezen legjelentősebb kincseit kiaknázatlanul hagyja, holott fürdőző helynek is ez a főváros mondható Európában legelsőnek. Lehetetlen, hogy itt a fővárosban, a magyar czivilizácziő közepén elhanyagoljuk ezt a dolgot és közömbösen tűrjük, hogy pl. a Sárosfürdőnek drága és páratlan vize évek hosszu során át kihasználatlanul folyjon a Dunába és pocsékolódjék el. A miniszterelnök ur ezt maga is belátja; javaslatában erre nézve előterjesztést is tesz; az állam is meghozza a maga áldozatát és ezt nagyon helyesen teszi, mert ennek ideje igazán elérkezett.

Itt van ezeken kivül az utolsó pont: a fővárosnak pénzzel való segitése; itt van a rendőrségi kvótához való hozzájárulás leszállitása és fixirozása; itt van az illetékek egy részének, az italadónak átengedése és azt hiszem, hogy e tekintetben egészen az igazságosság álláspontját foglalja el a javaslat, mert kétségtelen, hogy akkor, midőn a főváros olyan nagy áldozatokkal járul az ország közmüvelődéséhez, s a midőn a főváros az ország sok kulturális terhét viseli, akkor az állam a maga részéről honorálja a fővárosnak áldozatkészségét, mert ezt fővárosunk és az ország kulturális érdekeinek előmozditására teszi.

Méltóztassék megengedni, hogy szavaim befejezéseül az ország kulturális érdekeit is érintsem. *(Halljuk.)* Budapest egész a legujabb időkig német város volt, de fejlődése folyamán mindinkább magyarosodott és ma már, hála Istennek, azon fokán van a magyarosodásnak, hogy legalább a külső életben mindenütt magyar szó fogadja az embert, szóval a magyarorodás igazi utján van. *(Helyeslés. Mozgás balfelől.)*

Ballagi Aladár: Nemcsak az utján van, hanem valósággal magyar! *(Helyeslés.)*

Nagy Dezső: Adja Isten, hogy még inkább magyarrá legyen. *(Mozgás és zaj a baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Nagy Dezső: Nem is tudok nagyobb szégyent egy országra nézve, mint hogyha fővárosa idegenajku, nem ismernék nagyobb szégyent annál, ha Magyarország fővárosa német volna és benne sürün hangzanék a német szó. A főváros e tekintetben megteszi a maga kötelességét, mert valóban, a mily mértékben növekedett és fejlődött a főváros, azon módon fejlődött a főváros magyar volta is. Budapest ezelőtt 50 évvel 100.000 lakossal biró kisváros volt, de azóta, a mint növekedett és gyarapodott, azon módon lett magyarrá is az iskolák által és egyéb uton. A fővárosi lakosság gyarapodása arányában százezreket és százezreket fogunk megmagyarosithatni, a magyar nemzet számára megszerezhetni a jövőben is. A főváros működése e téren is megérdemli az állam támogatását. A mi igazi büszkeségünket nem a czifra bérházak és palotasorok fogják képezni, hanem az, hogy igazán magyar fővárosunk lesz, ha a főváros a magyar kultura központja lesz; ezzel fogja Budapest megfizetni azt, a mivel tartozik és akkor mi szivesen segélyezzük a fővárost. Elfogadom a javaslatot. *(Hosszantartó élénk helyeslés és taps. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Rakovszky István foglalja el.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Szólásra következik?

Raisz Aladár jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Kedves kötelesség lerovására vállalkozom. Elsősorban azért kérek szót, hogy ahhoz a hálás köszönethez, a melyet előttem szólott t. képviselőtársaim közül egyik-másik már hangoztatott a miniszterelnök urral szemben, magam is teljes szivvel csatlakozzam. Kétségtelenül áll a dolog, hogy évtizedeknek kellett elmulni, mig végre jött egy miniszterelnök, a ki a fővárosnak sorsa, jövendője iránt meleg szivvel érdeklődik. Teljesen felesleges és meddő dolog volna egy törvényhozás termében a fölött vitatkozni, hogy a nemzetek életében — különösen akkor, a mikor a Szemere Miklós t. képviselőtársam által perhorreszkált czentralizácziő, az emberiségnek a városokban való tömörülése inkább biológiai proczesszus, sem mint gazdasági — egy nemzet fővárosának milyen jelentősége van a nem-

Digitized by Google

zet történetében és milyen hordereje van a messze jövendő mesgyéjének kijelölésében.

Ha ilyen viszonyok között látnom kellett azt, hogy évtizedeken át sorsával jóformán senki nem törődött, akkor hálás szivvel kell megemlékeznem arról a férfiuról, a ki felfogta hivatásának magaslatát ezen a téren és igyekszik teljesiteni azt, a mi a kormányra ebben a tekintetben mint feladat vár. A nélkül, hogy erre nekem különös megbizásra lenne szükségem, nemcsak a miniszterelnök urnak, de anticzipálom, a t. pénzügyi bizottságnak és a t. háznak is csak köszönettel fog tartozni a székes-főváros, ha és a mennyiben ezeket a javaslatokat, a melyekről azonban jelzem, hogy a főváros gazdasági életében, a mint azt indokolni szándékozom, csak részletfizetést jelenthetnek, ha ezeket a javaslatokat a t. ház törvényerőre emeli.

De szót kértem továbbá azért is, hogy álláspontomat ezen törvényjavaslattal szemben megindokoljam. *(Halljuk! Halljuk!)* Én, t. képviselőház, a ki ezen dolgoknak részben kezdeményezésébe is befolytam, kezdettől fogva azon meggyőződésben voltam és azon meggyőződésben vagyok, ez a meggyőződésem nem változott, hogy ez a sporadikus javaslat hatásaiban, eredményeiben meg sem fogja közeliteni azt a czélt, a melyet magunk elé tűztünk, ha a székesfőváros tervezéséről szóló törvény azt haladéktalanul nyomon nem követi, s meg nem változtatja azokat az intézményeket, a melyek a nemzet számára is biztositékot képeznek aziránt, hogy a főváros nem a kozmopolitikai velleitások melegágya. *(Helyeslés a középen.)* nem a felekezeti gyülölködés tanyája, *(Helyeslés a középen.)* hanem a székes magyar főváros, a mely a nemzetiszinű zászlót ugy tűzi ki a vár és a Gellérthegy ormára, hogy vezető akar lenni a magyar társadalomban és az országban. *(Élénk helyeslés.)*

Igazságos mértékkel kell mérnünk. Szó esik a magyar fővárosnak hazafiságáról is. *(Halljuk! Halljuk!)* Kegyeskedjenek megengedni, hogy én a multak emlékeit idézzem fel e képviselőház termében akkor, a mikor bizonyos czezurát szándékozom megemliteni a multak története és a jelen eseményei között. Semmi kétség sem lehet az iránt, hogy az igazságos történelem a magyar főváros számára a legutolsó századok története szerint nyujtani fogja az elismerésnek azt a pálmáját, a mely a lelkesedéssel teljesitett hazafias kötelességek lerovásában a fővárost is méltán megilleti. Más az, ha most és különösen ezen korszakban sulyos aggodalmak merülnek fel az iránt, hogy a főváros nem azon irányban kezd fejlődni, mint a hogy azt a történelmi mult igazolná, és a hogy a nemzet azt joggal elvárhatná. *(Igaz! Ugy van! a középen.)* Utalok a messze mult időkre, korszakalkotó nagy történelmi korszakokra, a melyekben ott találjuk a székesfővárosnak bár akkor még német ajku, de szivben és lélekben magyar polgárait a küzdők első táborában. Méltóztassanak visszaemlékezni a 48-as nagy időkre, méltóztassanak visszaemlékezni a márcziusi nagy napokra, méltóztassanak visszaemlékezni a városházán akkor még, és nagyobb részében, német ajku polgároknak jelenlétében tartott igazán lélek emelő gyülésekre, a melyekből tulajdonképen kiindult az a nagy nemzeti mozgalom, a mely Magyarország történetét átalakitotta. Az akkori polgárok és akkori polgármesterek, a Staffenbergerek, a Rottenbillerek emléke örökké él közöttünk, de ha ma megnézzük . . .

Egy hang *(a középen)*: Az Ehrlichek! *(Derültség!)*

Polónyi Géza: Arról is fogok szólni, jó hogy felemlitette t. képviselőtársam. De bocsánatot kérek, én a multakról beszélek. Ha végigtekintek a főváros egyesitésének korszakát követő időkön, a melyekben szerény részem nekem is volt, tehát közvetlen tapasztalatból beszélhetek, tudom, hogy az a korszak, a melyet Királyi Pál-korszaknak neveztünk el, egyetlen feladatot tűzött maga elé, — a mellett, hogy gazdaságilag gyarapitsa a nemzet székesfővárosát és világvárossá fejleszsze, — egyetlenegy igaz nemes feladatot ismert: a német fővárost ajkában is magyarrá tenni. Nem hiszem, hogy e hazafias kötelesség lerovása tekintetében ez a korszak nagyobb mértékben és jobban bizonyithatta volna, hogy hiven és becsületesen teljesitette e kötelességét, mint azzal, hogy ma ünnepélyesen elismertetik, hogy az eredmény, a melyet magunk elé tüztünk, nagy küzdelem árán, tényleg bekövetkezett, és ma a főváros területén nem magyarosodásról beszélnek, hanem ajkában és lelkületében magyar fővárosról. *(Mozgás.)*

Hozzá kell tennem azt is, hogy csak a legutóbbi korszak emlékét mondom, mikor a nagy nemzeti küzdelmet vivtuk meg, *(Mozgás.)* arról nem is kell megemlékeznem, a mikor a nemzet nagy válság előtt állott, mikor a gondviselésszerü véletlen ismét a miniszterelnök urral hozta össze a főváros sorsát, a mikor én szerintem legnagyobb fia hazánknak, Kossuth Lajos meghalt, hogy akkor a főváros mily mértékben rótta le hazafias kötelességét a nemzettel szemben, erről, ha itt volna Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter tehetne méltó és igaz tanuságot. *(Ugy van!)*

Méltóztassanak tehát visszaemlékezni ez időkre. Sőt méltóztassanak visszaemlékezni a legutolsó nemzeti ellenállás korszakára is. Igaz, hogy akkor a politikai viszonyok miatt és a megalakult politikai pártok viszonyai okából nagy és nehéz küzdelmek közt tudtuk csak fentartani a fővárosban a nemzeti ellenállás eszméjét, de hogy ezt fentarthattuk, t. barátom, tartozom ezzel az igazságnak, abban része volt Ehrlich Gusztávnak is, *(Igaz!)* a ki Morvaországból ide jött, megtanulta a magyar nyelvet,

Digitized by Google

a humanizmus terén igazán nemes példát adó ember *(Igaz!)* és fényesen teljesitette a kötelességét. A fővárosban a nemzeti ellenállás eszméje mellé állott, és tartozom azzal az igazságnak, hogy az eredményben ennek az embernek jelentékeny része volt.

Nem folytatom e dolgokat, mert nem akarok dithyrambusokat zengeni, csak a történelmi igazságot akarom a multtal szemben röviden helyreállitani, a mihez még csak azt füzhetném: emlékezzenek, t. képviselőtársaim, volt idő, mikor a Saskörben fiókországgyülést is tartottunk. Volt idő, hogy elég fényes példáját és tanujelét adta e főváros közönsége annak, hogy nemcsak hűséggel és ragaszkodással viseltetik a nemzet tradicziói iránt, de érzékkel bir az iránt, hogy e nemzet jogait ki kell vivni, a nemzeti ellenállás fegyverét is alkalmazni kell, ha annak ideje elérkezik. Most már, hogy egy sporadikus, momentán előállott visszaesést konstatálunk, az — fájdalom — igaz, erről a beszédem végén szándékozom megemlékezni, mert ennek okait ki kell fejteni és orvoslási módszerekről is gondolkozni kell. *(Halljuk!)* Ki kell emelnem azt is, hogy ha a mult és jelen közt czezurát tettem, nem szabad e határvonalat megválasztanom a főváros tisztviselői karát illetőleg. *(Mozgás.)*

Ez rendkivül nagy testület. A hol emberek élnek, ott mindig és mindenhol fordultak elő és fognak előfordulni csekélyebb visszaélések. Nagyban és egészben a főváros tisztikara, és itt mondom, nemcsak a multat, de a jelent is értem, nemcsak becsületességének és megbizhatóságának, de hazafias érzületének oly mértékben adta tanuságát *(Igaz! Ugy van!)*, hogy e tekintetben teljes megnyugvás lehet a törvényhozás termében az iránt, hogy a főváros sorsa ezen emberek kezében jó kézben van.

Hogy rátérjek a dolog lényegére, foglalkoznom kell a törvényjavaslattal. Főleg azzal a szemponttal kivánok foglalkozni és helylyelközzel meg is fogom jelölni, hogy miért, hogy mi okból szükséges és rendkivül sürgős ez a főváros szervezéséről szóló törvényjavaslat.

Ma tulajdonképen a főváros anyagi helyzetének javitása és fejlesztése van napirenden. Ha részeire bonczolom a javaslatot, ugy három részre oszthatom azt. Az első rész tartalmazza a pénzügyminiszter urnak adandó felhatalmazást azon két millió korona előleg tekintetében, melyet ő eddig törvényes felhatalmazás nélkül nyujtott. Ha csak ez az egy indok volna, ugy engem, ki hálás köszönetet szavaztam a t. miniszterelnök urnak, ez az egy indok maga arról győzne meg, hogy én ennek a felmentvénynek a megadását olyan férfiuval szemben, a ki ilyen tanujelét adja a főváros iránti érzékének, a ki ezt a két milliót kétségtelenül olyan czélra forditotta, a mely jogos és indokolt volt, nem tagadhatnám meg és ennek a felmentvénynek megadását semmiféle feltételtől nem tehetném függővé.

A másik része a javaslatnak foglalkozik a Margitsziget megszerzésének kérdésével, a mit a magam részéről teljes mértékben helyeslek; részletes indokaimat a kérdéses szakasznál fogom kifejteni. Mivel azonban erről a dologról már megemlékeztem és mivel, közbeszólások alakjában bár, de hallottam, hogy ennek megvétele méregdrága, már most meg kell, hogy emlitsem, hogy ennek a törvényjavaslatnak ide vonatkozó része bizonyos hézagokat tartalmaz, melyeknek betöltése és ismerete nélkül ez a vélemény keletkezhetik, azonban nem tárgyilagos alapon, hanem szubjektiv szuggesztió alapján.

Én kérdem most a t. képviselőházat, hogy a ki ezt a törvényjavaslatot a kezébe veszi és magának arról, hogy drága a vétel vagy hogy olcsó a vétel, meggyőződést akar szerezni, miből meritse ezt? A törvényjavaslatnak idevonatkozó része sajnálatomra nem tartalmazza azokat a részleteket, melyekből ezt a meggyőződést meriteni lehet. Egy fővárosi területen levő objektum értékét ugyebár négyszögölenként szoktuk mérni és az épitkezések értékét a telek négyszögölenkénti értékéhez hozzászámitjuk. Ha én e tekintetben felvilágositást csak a törvényjavaslattól kérnék, azt kellene felelnem, hogy nem kapok rá felvilágositást, mert semmiféle részletes adatok e tekintetben nincsenek. Miután egyébként tájékozva vagyok a dologban, mert utánjárás által sikerült ezen adatokat megszereznem, szinte kötelességet vélek teljesiteni, ha már most megmondom, hogy a Margitsziget területe a szabályozás előtt 161.000, a szabályozás után pedig 262.000 négyszögöl területet tartalmaz. Méltóztassék megnézni, ha 260 és néhány ezer négyszögöl területre átszámitom az egy millió koronát, mi jut ott, a hol füvészkert van, források vannak, épületek és pedig drága beruházások, egy négyszögölre, méltóztassék átszámitani, 43 korona és néhány fillér jut. Lehet, hogy tévedtem számitásaimban, de bármiként álljon a dolog, még ha nem állanánk is azon kényszerhelyzet előtt, hogy ezt a nagy gyöngyét a fővárosnak örök időre nyilvános park számára meg kell szereznünk, — tehát bizonyos mértékig kényszerhelyzet előtt állunk — akkor is ennél a vételnél annak a gyanunak, hogy itt az állam valami ajándékot ad a főherczegnek, vagy nem tudom micsoda drága vásárt csinál, még az árnyéka is ki kell hogy zárva legyen. *(Élénk helyeslés.)* Ez tisztán és kizárólag pénzügyi érték szempontjából az államra nézve lukrativ vásár.

Ne tessék elfelejteni, hogy ebben a javaslatban méltóztatik látni a Margitszigetre vonatkozólag azt, hogy 36.000 négyszögöl — mondjuk a posztónak közepe — ebből a szigetből füvészkert czéljaira lesz lefoglalva. Méltóztatik az indokolásból látni, hogy a füvészkert számára csak 7500 négyszögöl állana rendelke-

Digitized by Google

zésre és ha az állam meg akarná szerezni azt a telket, a mely a füvészkert számára szükséges, magának a teleknek megszerzése milliókba kerülne. Itt pedig kap az állam 36.000 négyszögölet a posztónak kellő közepéből 2,100.000 koronáért. Ha a rajta levő épületeket és a füvészkerti beruházásokat veszem és ha csak 100 koronával értékelem azt a területet, ez már 3,600.000 korona. Tessék ráismerni a pénzügyminiszter urra, hogy ő itt is jó üzletet csinált. *(Derültség.)*

Ezt a Margitszigetre vonatkozólag csak azért tartottam szükségesnek megjegyezni, nehogy a közönségben vagy bárhol tovább fentartassék az a hangulat, mintha itt nem tudom micsoda protekcionális drága vétel történt volna.

Molnár Jenő: Bárcsak volna még vagy tiz Margitsziget! Milyen jó üzletet lehetne csinálni!

Polónyi Géza: Én szivesen veszem át.

Már most kegyeskedjenek megengedni, hogy a dolog lényegére rátérjek és legalább részben jelezzem azokat a körülményeket, a melyek engem arra a kijelentésre ösztökéltek, hogy a főváros szervezése halaszthatatlanal sürgős teendő. Itt talán kissé unalmas leszek, de igyekszem ezt a dolgot rövidre összevonva előadni.

Elő fogom terjeszteni ennek a kérdéses javaslatnak a főváros szempontjából való mérlegét. Előre kell bocsátanom azt is, — hogy a t. képviselőház is tájékozva legyen — hogy ez a törvényjavaslat messze időkbe visszanyulólag keresi az anteczendenciákat, mert ez a törvényjavaslat tulajdonképen nem egyéb, — már abban a részében, a mely a főváros háztartásával foglalkozik — mint egy regi időben készitett memorandumnak elintézése, a mely memorandumnak elkészitésében tevékeny, mondhatnám vezető részem volt. Ennek a memorandumnak egyik-másik adatát Simkó t. képviselőtársam meglehető sommásan elő is terjesztette, de a számadatok tekintetében nem egészen megfelelő korrektséggel, *(Mozgás.)* ugy hogy, t. képviselőház, kénytelen vagyok egész tárgyilagosan és röviden ezen adatokat helyreigazitani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először állapitsuk meg, t. képviselőház, mit ad a t. állam ez idő szerint a fővárosnak. Senkit se ejtsen tévedésbe a Margitsziget kérdése. Az nem a fővárosé lesz, hanem részben az államkincstáré, részben a fővárosi pénzalapé, a mely a közmunkák tanácsa által kezelt alap és a melynek rendeltetéséről és természetéről azért nem szándékozom itten megemlékezni, mert nem akarom általános felszólalásomat megterhelni, bár ez egyik legérdekesebb fejezete a főváros történetének és annak, hogy mennyire szükséges a főváros szervezéséről szóló törvény épen ezen fővárosi pénzalap kérdése szempontjából is, a melynél egy egész légiója a községi alapoknak, adóknak lefoglaltatik a közmunkaalap javára, a nélkül, hogy a főváros rendelkezése biztositva volna és a nélkül, hogy ezen pénzalap vagy gyűjtött vagyon tekintetében csak részletes elszámolást is kivánhatna.

Azonkivül egyik legfontosabb kérdése a fővárosi közéletnek az is, hogy maga a közmunkák tanácsa mint intézmény föntartassék-e, vagy megszüntettessék-e, *(Felkiáltások: Meg!)* ugy, hogy a főváros szervezéséről szóló törvény már csak azért is szükséges, hogy ez az egy kérdés is mindenek előtt rendbehozassék.

Tartózkodom most, t. képviselőház, az érdemleges érvektől e tekintetben; szivesen hajlandó vagyok felvenni a vitát, ha arra kerül a sor esetleg a Margitszigetre vonatkozó szakasznál; most csak azt méltóztassék megengedni, hogy azzal bucsuzzam el e tételtől, hogy a főváros szervezéséről szóló törvény feltétlenül szükséges már csak azért is minél előbb, hogy ez a kérdés itt szóba hozathassék.

Épen igy nem szabad, t. képviselőház, a fővárosnak nyujtott ajándékként kezelni a hidnak a kérdését sem, a melynél megint csak felmerül az, hogy nem látom egészen előkészitettnek az ügyet, ámbár e tekintetben is kellőleg tájékozva vagyok, hogy mibe fog az a hid kerülni. Csakhogy nem szabad elfelejteni, hogy az az állam tulajdona lesz, hogy azon hidvám lesz, hogy ott szabályozások lesznek, a melyekből, a mint azt más példák igazolják, milliókra menő haszon háramlik az államkincstárra. Országos érdekeket szolgál az a hid elsősorban, t. ház. Es épen azért eliminálni kell ezeket a dolgokat, ha e kérdéseket a fővárosnak nyujtott összeg szempontjából kezeljük.

Épen igy nem szabad az Attila körut szabályozására adott 2 millió koronányi előleget olyannak tekinteni, a melyből a fővárosra nézve valami javulás következhetik be. Mert ez egy visszafizetés kötelezettsége mellett nyujtott előleg, a melynél csak a kamatmentesség kérdése az, a mely számba jöhet. Ennek az összegét pedig nem tudom kiszámitani, azon egyszerű okból, mert nem tudom a lejáratot és nem tudom, mikor lesznek ezek a telkek értékesitve, a melyekből ezen kölcsön visszafizettetik.

Ezen tényállás mellett pedig t. ház meg kell tehát állapitani már most, a következő dolgokat.

A főváros háztartása a Sárosfürdő vétele és kamatai fejében nyer 1,059.795 K-át; a rendőrségi kvóta fejében kap a főváros a mult időkre való visszatérités, illetőleg elengedés fejében 1,074.765, 946.888, 921.996, 352.000 és mégegyszer 352.000 koronát; végül az 1907. évtől kezdve a főváros részére átengedtetik a város területén beszedett italmérési illeték. Ez évi 600.000 koronát tesz ki, t. előadó ur, és nem, mint a pénzügyi bizottságban méltóztatott mondani, 900.000 koronát, a mi két évre 1,200.000 korona.

Digitized by Google

Már most a mult expiálásával együtt adott összeg a főváros számára 5,898.435 korona 95 fillér.

A jövendő szempontjából, pro futuro, évenként a főváros háztartására háramló előny áll abból, hogy az 1907. évtől kezdve évenként az államrendőrségi kvóta leszállittatik, a mi 1,300.000 koronának felel meg évenként, a szaporulat pedig az italmérési illeték czimén 600.000 korona, ez tehát évenként 1,900.000 korona.

Már most, hogy megcsináljam magamnak a mérleget az állam szempontjából, erre nézve csak néhány rövid adatot fogok a t. képviselőháznak rendelkezésére bocsátani, nehogy tulságosan terjengős legyek.

Először is beszélek a rendőrségi kvótáról. Ennek az a története hogy az 1872 : XXXVI. t.-cz.-kel a fővárosi rendőrség államositatott; addig tisztán municzipális rendőrség volt, ámbár rendőri feladatokat teljesitett akkor is. 1881-ben szerveztetett a fővárosi államrendőrség. Akkor történt az a lapszus, hogy a törvény akként rendelkezett, hogy a főváros az akkori időben 800.000 korona összeggel járuljon a rendőrséghez, az állam pedig fizesse a szükséglet többi részét; a mint azután az állam hozzájárulása eléri a 800.000 koronát, akkor — nem utolsó fillérig számitom, hanem kerek számokban beszélek — bekövetkezik a fővárosra nézve az a helyzet, hogy a főváros felében viselje az államrendőrségi kiadásokat.

Már most a fővárosi városházán polgári észszel akkor ugy magyarázták ezt, hogy hiszen több nem lesz, mint 800.000 korona, mert hiszen ezek a költségek ugy sem érnek el magasabb összeget 1,600.000 koronánál. Most időközben jött a törvények egész légiója, a melyek egyrészt mérhetetlenül szaporitották az államrendőrség személyzetét, rendezték azok fizetését, ugy, hogy ma, a mikor a bünvádi perrendtartás életbe lépett és tulajdonképen nyomozó hatóság lett a rendőrség az egész ország területén, a mikor vidéki exkurziókra is küldetnek ki a fővárosi rendőrség detektivjei, 4,400.000 koronát tesz ki a rendőrségi budget és a főváros azon vette észre magát, hogy a 800.000 koronából 2,200.000 korona kerül a főváros háztartására, olyan intézmény fentartására, a mely egészen nemcsak kiesett az autonom kormányzatnak minden hatásköréből, hanem tisztán és világosan állami funkcziókat teljesit és ugy látszik, közmegelégedésre, annyira, hogy a főváros emberei is, fővárosi gyermekek a rendőrségnél ma már csak rendkivül kis százalékban találhatók, ugy hogy e testületből is a főváros közönsége mintegy eliminált atott.

Most már a főváros a mely folyton ki volt téve háztartásában annak, hogy örökké ilyen sporadikus törvényekkel megterhelték és ezek a terhek folytonosan fokozódólag emelkedtek, felemelte kérő szavát a törvényhozáshoz, hogy segitsetek rajtunk, mert igy a községi háztartást rendben tartani lehetetlen. Kölcsönökből kellett a beruházásokat teljesiteni, a melyek improduktivek voltak és igy természetszerüleg a községi háztartás részére semmi kárpótlást nem jelentettek.

De, t. ház, deficzit nemcsak a fővárosnál volt ám. Méltóztassanak csak visszaemlékezni, hogy a magyar állam is sinylődött egy időben a deficzitben. Volt idő, Kerkápoly korában, a mikor uzsora-kamatra kellett az államnak pénzt felvenni. *(Ugy van! a balodalon.)*

A t. miniszterelnök ur a főváros panaszának jogosultságát felismervén, most már intézkedik az iránt, hogy az a rendőrségi kvóta legalább leszállittassék. És e tekintetben tévedésben volt a t. miniszterelnök ur a pénzügyi bizottságban, mert a fővárosnak az a kérése, hogy a rendőrségi kvóta legalább egy millió koronára szállittassék le, csak alternativ volt, a melylyel kapcsolatban állott, hogy: vagy egészben engedtessék el. Megmondom az okát, hogy miért? Azért, t. ház, mert miként állunk mi, Magyarország fővárosában e kérdés tekintetében Bécscsel szemben? Mérhetetlen az az óriási különbség, a mely a főváros polgárságának állami megterheltetése és Bécs polgárságának állami megterheltetése között van. Egy adatra e tekintetben még beszédem fonalán külön is rá fogok mutatni.

Hát, t. ház, méltóztatnak tudni, hogy e tekintetben hogyan áll a helyzet Bécs és Budapest között? *(Halljuk! Halljuk!)* Bécsben egy millió koronával járul hozzá a székesfőváros a rendőrségi kiadásokhoz, mig nálunk 2,200.000 korona volt felvéve a főváros budgetjének terhére. Mi tehát a teendőnk, hogy ezen terhünk equiparáltassék a bécsihez hasonlóan? Hát, t. miniszterelnök ur, Bécsben 10 millió koronát tesz ki a rendőrségi budget és ahhoz járul a székesfőváros 1 millió koronával, vagyis ennek a nagy összegnek egy tizedrészével; ha pedig e javaslat törvényerőre emelkedik, a 4,400.000 koronát tevő rendőrségi budgethez a főváros még mindig 800.000 koronát meghaladó összeggel fog hozzájárulni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: Változatlanul!

Polónyi Géza: Változatlanul, de a budget szerint még mindig ötödrészével járul hozzá, vagyis matematikai szabály szerint épen kétszer annyival, mint a bécsi polgárság.

Most már, t. ház, ha méltóztatnak venni, hogy Bécsnek a lakossága mennyivel nagyobb, mint Budapesté, — a miről majd később fogok megemlékezni, — és ha méltóztatnak venni, hogy milyen a bécsi vagyon a budapestihez képest: rögtön tisztában lesszünk azzal, hogy ez csak egy nagyon kis részletfizetés arra nézve, hogy Magyarország fővárosának iparos- és keres-

Digitized by Google

kedelmi osztályát legalább e tekintetben ne hozzuk sulyosabb helyzetbe, mint a milyen helyzetben a bécsi polgárság van. *(Helyeslés.)*

Önálló vámterület mellett lelkesedünk mindnyájan. Látom azt, hogy milyen igazság rejlik ebben az eszmében, abból is, hogy az én igen t. neofita barátom is, a ki talán valamikor nem volt e meggyőződésen, a lelkesedésnek minő hevével szállott sikra ezen eszme mellett. *(Derültség. Mozgás.)* De ha az önnálló vámterület megteremtéséig is egyéb specziális sporadikus törvényekben nem gondoskodunk arról, hogy az ipar legalább olyan kedvező helyzetben legyen, mint a bécsi ipar, akkor hiába törekszünk erre.

Már most, t. ház, itt van az italmérési illeték czimén átengedett összeg. Erre nézve csak röviden emlitem fel, hogy ha méltóztatik megnézni az 1889: VI. t.-czikket és a fogyasztási adókról szóló összes rendelkezéseket — a melyek nálam fel vannak jegyezve, de nem alkalmatlankodom velük — röviden arra a konkluzióra méltóztatnak jutni, hogy a fogyasztási adók területén, a hol körülbelül 28—30 millió korona közt váltakozik évenként a főváros szolgáltatása a 178—180 milliót kitevő állami fogyasztási adók összegéhez képest, — legalább az 1905. és 1906-ik évi statisztikai adatok ezt igazolják — a hol tehát több mint 16%-át teszi ki az összes állami fogyasztási adóknak a főváros szolgáltatása — az a rendszer, a mely a fogyasztási adók területén adott pótlékok alakjában kárpótolja a fővárost, egy törvénynyel, gondolom, az 1889: VI. t.-czikkel egyszerre lehetetlenné tette, hogy a főváros a fogyasztási adók fokozatos emelkedésével és a lakosság fokozatos növekedésével ezt a községi alapot kellőleg kihasználhassa. És, t. ház, rövid hat esztendő leforgása alatt, — a mint azt számszerüleg ki tudom mutatni, — a főváros háztartása ezen a területen épen 3 millió koronával károsodott az által, hogy ezt a fogyasztási adót nem tudta kellően kihasználni és értékesiteni.

De hogy a mérlegről beszéljek, ugy-e-bár 5,898.435 koronát tesz ki az az összeg, a melyet a főváros egyszer s mindenkorra kap? Megint reá kell mutatnom arra, hogy a pénzügyminiszter úr az az ismert pénzügyminiszter, a ki akkor, a midőn azt mondja, hogy tulajdonképen ajándékot ad, — timeo Danaos — tényleg egy jó üzletet csinál. *(Derültség.)*

T. ház! Az az 5 millió koronácska, a melyet a főváros kap egyszer s mindenkorra, rögtön megtérül — csak méltóztassék ezt a törvényjavaslatot elolvasni — abból a csekély 5 millióból, a mit a t. miniszter úr most a hidalap javára konfiskál, a mely származott a kaszárnyák épitésének, s a többinek kérdéséből. A t. pénzügyminiszter úr ma őszintén bevallja, hogy 5 milliónyi hasznot ott zsebrevágott *(Derültség.)* és ennek folytán ezt ő most felhasználja, azt mondván, hogy miután ez fővárosi vagyonból származott, most én ezt átadom az állam számára egy hid épitésére és akkor én fővárosi érdeket szolgálok. *(Élénk derültség.)*

Igy áll t. képviselőház az a nemzeti ajándék, a melyet a főváros kap. De nem is elég ám ez az 5 millió. Már előbb mondtam, hogy a füvészkert megszerzésével megint — legkevesebbet mondok — 1 millió k-nyi hasznot biztositott a kormány a törvényjavaslat szerint is az állam számára. De még ez sem elég. A t. pénzügyminiszter úr tovább megy, s azt mondja: Én megcsinálom a Margitszigetet, átveszem füvészkertnek, de azzal a kikötéssel. — ezt olyan csendes, ártatlan dologként mondja *(Derültség.)* — hogy a fővárosi pénzalap köteles a füvészkertet örök időkre vizzel ellátni.

Igyekeztem magamnak adatokat szerezni arra nézve, hogy tulajdonképen mit is jelent ez a csekélység. Azt felelték nekem, hogy az a kérdés, hogy egyes vagy kettős csővezetéki rendszer lesz-e; hogy mennyi vizet fognak ott elhasználni stb. Méltóztatik tudni, hogy egy 36.000 □öl területű füvészkert, egy ily mükert mennyi vizet fogyaszt egy esztendőben? *(Mozgás.)* Nem akarok hosszadalmas lenni, de ez megint egy állandó, örök időkre szóló legkevesebb 10—13.000 K. évi kiadást jelent, a mi tőkésítve meghaladja a 200,000 koronát. Csak azt akarom ezzel kimutatni, hogy nem nagy önfeláldozás kell ahhoz, hogy ezt az üzletet ajándék czimén a főváros számára megcsinálják. Daczára ennek azonban hálás köszönettel fogadtam és fogadom ezt is, mert ez bizonyitéka annak, hogy az állam végrevalahára foglalkozik a fővárossal, annak érdekeivel. Üdvösnek és helyesnek tartom a Margitszigetnek örök időkre való biztositását is.

Legyen szabad most rátérnem arra az 1,800.000 koronára, a mely a jövő évekre szólólag állandóan jut majd a fővárosnak. Itt is szolgálok egy kis összehasonlitással, hogy e tekintetben is méltóztassanak tájékozva lenni. Ezt is jószivvel szavazhatja meg mindenki. Az a memorandum, a melyet voltam bátor emliteni, kiszámitja, hogy évenkint több mint öt millió korona az, a mivel az állam által átruházott hatáskörben a főváros olyan kiadásokat teljesit, a melyeket semmiféle államnak törvénye szerint teljesiteni nem tartoznék, egészen eltekintve attól, hogy alig találunk államot a föld kerekségén, a hol egy főváros oly mostohán volna kezelve, mint ez a főváros. Másutt, pl. Berlinben, a hozadék- és a fogyasztási adók át vannak utalva az önkormányzat körébe. Nálunk erről szó sincs. Igaz, hogy ez általánosságban érinti az összes községeket és városokat, de hát nálunk minden köztisztviselő a községi pótadó fizetése alól mentes. Annyira megy ez, hogy a néprétegeknek épen az a kategóriája, a mely az iskola, a kényelem szempontjából a legtöbb pretenzióval áll elő, egy krajczár községi pótadót nem fizet. Daczára annak azonban, hogy

Digitized by Google

a községi pótadót nem fizeti, választható a bizottságba és ezek szavazzák meg a községi pótadóknak igy vagy amugy való felemelését, ugy, hogy ezeknek az elemeknek a bevonásával nyakló nélkül megy a községi pótadók felemelése. Igy lehetséges, hogy a fővárost mindenféle olyan luxuriózus kiadásokra kényszeritik, a melyek legtávolabbról sem időszerűek ma, noha talán időszerűek volnának holnap.

És mivel találkozunk más téren? Azzal, hogy pl. az államvasutasokat is egyszerüen köztisztviselőknek deklarálták és azokra is kimondották a községi pótadók alól való mentességet. Nézzük meg a német birodalmat. Ott is kitűzték a főváros fejlesztését feladatul, de a mikor ezt tették, még a katonatiszteket is kötelezték a községi adók fizetésére. *(Ugy van!)*

Mezőfi Vilmos: Ez a helyes!

Polónyi Géza: Lehet-e ezt az állapotot hosszabb időn át fentartani, a nélkül, hogy a polgárság végre szocializtikus szempontból ne jöjjön arra a meggyőződésre, hogy: mégis csak lehetetlen, hogy legyen egy privilegizált rétege a társadalomnak, a mely mindent követel, a melyért mindent teljesiteni kell, de a mely nem fizet semmit?

Mezőfi Vilmos: Ez nem az egyenlő teherviselés!

Polónyi Géza: A fővárosi törvény revizióját csak röviden kivánom érinteni. Azok az extenziv fejlesztések, a melyek a legutóbbi időben történtek, maguk után vonták az egyik tisztviselőtelep felépitését, a mi mind csatornázás, világitás, községi iskola, templom, stb. követelésekkel volt kapcsolatos; a rendszertelen terjeszkedés folytán ma itt, holnap amott szabályoztak és milliókra menő kiadásokat követeltek a fővárostól, a mi a községi háztartásra kétségtelenül káros visszahatással volt. De, hogy nagyban és egészben legalább egy pár ponton beszámoljak arról, hogy ennek a fővárosnak háztartása milyen irtózatos sulyos terheket visel az államval szemben, kegyeskedjenek megengedni, hogy csak ugy általánosságban utaljak rá arra is, — nem akarok a részletekbe bocsátkozni, — hogy konfiskálták az összes oly pénzintézetek, biztositó társaságok és kereskedelmi vállalatoknak a községi adóját, a melyek másutt székelnek, de Magyarország fővárosában is fiókot tartanak, milyen pl. a Dunagőzhajózási társaság, az Osztrák-magyar bank stb. Ezeknek a községi pótadójától elesett a főváros.

Ezenfelül valahányszor az urak egy vasutat államositanak, ugyanannyiszor kimondják, hogy a főváros háztartása ennyi és ennyi községi pótadótól esik el a vasutak államositása révén. A Dráva-vasutaknál, a pécsi vasutnál, a nyugati vasutnál stb. beállott államositások révén egy egész tömege a községi pótadóknak elesett a főváros háztartásától, a mi miatt azután megakadt a községi háztartás. Mert a legnagyobb baj általában véve nemcsak a főváros, de az ország összes községeire nézve, hogy megcsinálják a költségvetést, lezárják azt deficzit nélkül, és jön az év folyamán tiz-husz uj törvény, a mely ujabb terheket ró a községekre az állami funkcziók tekintetében, ugy hogy egyszer csak arra ébred fel a főváros, hogy jól megcsináltam a költségvetésemet és deficzitben vagyok, pedig megfelelő fedezetem volt. Csak egy példát akarok felhozni: pl. a ma napirenden levő kérdés, a választási kérdés — tessék kiszámitani — mennyi kiadást ró a községekre, különösen a fővárosra! A sporadikus törvények egész légióját idézhetném, melyek a főváros háztartására nézve rendkivül nyomasztóak és végzetesek.

Ugy látszik, még hosszabb ideig veszem igénybe a t. ház figyelmét, *(Halljuk! Halljuk!)* de egy pár dolgot mégis kötelességem megemliteni. A főváros, mint bátor voltam előterjeszteni, improduktiv beruházásokat volt kénytelen kölcsönpénzekből csináltatni, ugy hogy ma a fővárosnak van egy százmilliós kölcsöne, felvétetett 1897-ben, van egy 46,511.600 koronás u. n. konverzionális törlesztéses kölcsöne, a mely 1890-ben vétetett fel, van egy 20 millió koronás burkolási kölcsöne. Egy főváros, a mely utczaburkolásokra kölcsönt vesz fel? Azután meg kell emlitenem, hogy az 1908. évtől kezdődőleg a főváros 25%-ról 33%-ra emelte fel a községi pótadóját.

Mezőfi Vilmos: Ez a szomoru a kisiparosokra nézve!

Polónyi Géza: Ezeknek az adatoknak rendkivüli horderejét nem tudom eléggé méltatni. Méltóztassék elhinni, hogy ma már a házbéradónál, ha korrekt számitásba veszszük a tatarozást, amortizációt stb., 45%-ra mennek a kiadások, ugy hogy szinte feles gazdaság van a háztulajdonosok és az állam, illetve a község között!

Ilyen körülmények közt a helyzet aggodalomba ejt mindenkit; és csodálkozom azon, hogy a mélyen t. belügyminiszter ur akkor, a midőn községi pótadó-emeléssel a tisztviselők helyzetének javitása végett azoknak fizetése drágasági pótlék czimén rendeztetett, legalább azzal a kautélával nem élt, a mit eléggé szorgalmaztunk a főváros közgyülésein, hogy ez csak addig tekintendő megalapitottnak, mig a főváros szervezésével a fővárosi tisztviselőkről egyáltalában gondoskodás fog történni. Most megint abba a helyzetbe jutottunk, hogy drágasági pótlék czimén csináltunk örökké tartó, állandó fizetésemelést, a mi pedig talán hivatalnokainknak nem minden kategóriájánál volt egészen szükséges.

Már most, hogy méltóztassaak látni, hogy ez a főváros a legujabb időkben milyen irtóztató terheket visel, csak általánosságban emlitem fel, hogy — a mint a t. pénzügyminiszter ur azt, gondolom, már konstatálta is, — ma az

Digitized by Google

összes egyenes állami adókból, a melyekre vonatkozó számszerű adatok is rendelkezésemre állanak, 19·6%-ot, tehát az egész országgal szemben az egyenes állami adóknak ötödrészét az ország fővárosa fizeti, *(Igaz! Ugy van! a középen.)* a részvénytársulati adónak 50 %-át, a házadónak 40 %-át, a keresetadónak 33%-át viseli a főváros. Tessék ehhez hozzászámitani azt, hogy fogyasztási adókban milyen óriási menynyiségű adót szolgáltat a főváros és akkor méltóztatik látni, hogy itt nagy kérdések forognak koczkán, ugy hogy háztartási rendezés szempontjából fontos és sürgős, hogy a főváros rendezéséről szóló törvény ne késlekedjék.

Ha méltóztatnak megengedni, végigfutnék a közegészségügyi állapotokon — bár csak röviden akarom érinteni — és a közoktatásügyi állapotokon. Csak egy pár adatot kivánok felhozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ma a főváros területén 520 iskola van, ezek közül 301 városi iskola. Nincs a föld kerekségén még egy főváros, a melynek a közoktatásügy terheiben ilyen mértékben lenne része.

Sümegi Vilmos: 10 milliót költ erre a czélra a főváros!

Polónyi Géza: Ma közoktatásügyi budgetünk 10 millió koronát tesz ki évente; s daczára annak, hogy reáliskolákat, gymnasiumokat, humanitárius intézeteket tartunk fenn, az állam részéről annak idején kapott segélyt 1885-ben egészen megszüntették, a legutóbbi időben pedig ahhoz a 10 millió koronához kapunk — 182.000 koronát! T. ház! Miután a főváros az elemi oktatásra a törvény által van kötelezve, középiskolák fentartására azonban kötelezve nincs, az előtt a helyzet előtt álltunk és állunk, hogy kénytelenek vagyunk, hogy a budgetünket megfelelő módon bilanszirozhassuk, a gimnáziumokat és reáliskolákat fokozatosan megszüntetni.

Hock János: És a kereskedelmi iskolákat.

Polónyi Géza: Ország-világ szégyenére következnek be az, hogy van egy ország, a melynek fővárosában középiskolákat meg kell szüntetni. *(Mozgás.)* A beruházásokról nem is akarok szólni, hogy ugyanis mily óriási összegeket emésztett fel az iskolák épitése. *(Igaz! Ugy van!)*

Érdemes volna meghallgatni a közegészségügyi terheket is. *(Halljuk!)* Itt van a Szent László kórház stb. stb., egész légiója a kórházaknak, fel tudnám őket sorolni egyenként, ezek mind tisztán azért épültek, hogy az ország nagy érdekeit szolgálja a főváros. Itt van például a fertőtlenitő intézet, a mentőegyesület stb. Az ország minden rétegéből jönnek ezekbe a kórházakba. Legjelentékenyebb százalékban nem a főváros közönsége, hanem vidékiek veszik hasznát. Nem is szólok arról, hogy elveszett egy csomó pénzünk, mert nem lehet a községektől behajtani a betegápolási költséget és most is milliókra megy a hátralék. De szólok arról, hogy igenis a főváros valóban oly módon teljesitette és teljesiti az országgal szemben fennálló kötelességét, hogy többet kivánni nem lehet.

Itt egy pontnál megállok. Nagy Dezső t. képviselőtársam, legalább ugy olvastam valahol, szóba hozta a Rókus-kórház kihelyezésének kérdését. Előrebocsátom, hogy én mint a Belváros ezidőszerint érdemetlen képviselője, bármely kerület részéről történik valamely óhaj, azt a legmelegebben támogatom, de ha kérdezné tőlem a pénzügyminiszter és belügyminiszter ezt a dolgot, azt mondanám, hogy: Méltóztassék megnézni, 17,400.000 koronát tesz ki az a költség, ha ma a Rókus-kórházat ujra felépitjük. A kivánság jogosult; szemet szuró, hogy a Rókus ma is ott áll a maga régi állapotában, de 17,400.000 korona nagy pénz, annak foga van, és deficzites költségvetés mellett előállitani fedezet hijján lehetetlenség.

A közoktatásügyi kiadásokra visszatérve, mondhatom, ha valahol pazarlás vádja illetheti a fővárost, itt e vád nem volna méltányos. Ma 135 ezer tanuló látogatja az ország fővárosának iskoláit. A mint voltam bátor mondani, 10 millió korona a közoktatási budget. Rohamosan, ugyszólván napról-napra, szemünk előtt emelkedik itt egy községi iskola, ott egy községi iskola, megint egy községi iskola.

Sümegi Vilmos: Óvoda!

Polónyi Géza: És e területen még az is bekövetkezett, ugyancsak az állam jótékonyságából, hogy azelőtt legalább a tandijak révén a főváros a költségeknek kilencz százalékát vissza tudta kapni, de most meghozatott a törvény, a mely proklamálja a tandijmentességet. Az államnak nagyon kevésbe került az az áldozat, annál többe a fővárosnak. *(Igaz!)* Nem akarok ellene állást foglalni, Isten őrizz, helyeslem a tandijmentességet, de a minus előáll a költségvetésben; és ha elismerem is az elv helyességét, de a garasról is jó lett volna gondoskodni.

Ilyen kérdések napról-napra fordulnak elő. Ezekben csak általános képét akartam adni annak, hogy akkor, a mikor a t. ház 1,800.000 koronát évenként a főváros számára annak háztartása számára felajánl, méltóztassék elhinni, hogy ez még csak nem is részlettörlesztés, mert ez annyira nem felel meg a tényleges helyzetnek, hogy hova-tovább ezzel a kérdéssel a törvényhozásnak megint foglalkoznia kell. Nem mondom, hogy a főváros mindennap kopogtasson a törvényhozás ajtaján. A polgárság hozza meg anyagi erejéhez mérten a maga áldozatát. De végre el kell jönni egy korszaknak, hol van egy belügyminiszter is, a ki megvizsgál minden törvényt azon szempontból, hogy milyen hatása van annak a törvénynek a községi pénztárra és a községi háztartásra, és adja meg a vétóját ott, a hol fedezet nélkül rendelünk el oly kiadásokat, melyek aztán mint háztartási kiadások

Digitized by Google

megfojtanak egyes községeket és elsősorban a fővárost.

Rátérek most beszédemnek második és egyuttal utolsó részére: hogy foglalkozzam a jelenlegi állapottal. *(Halljuk! Halljuk!)* Hát t. képviselőház, egy expozició! Azt hiszem elég lélekemelő tényekre hivatkoztam és azt hiszem mindnyájan büszkeséggel hivatkozhatunk a főváros közéletének multjára. Ha ma végigtekintek a főváros helyzetén és annak viszonyain, mélyen elszomorodva állok a t. képviselőház előtt. A mag, melyet mi elvetettünk, nem növesztette azt a terebélyes fát, mely a hazafiság és a magyar nemzet tradiczióihoz és hagyományaihoz való hűséges ragaszkodást kifejezné. Ha én ma végigtekintek a fővároson, látom a legveszedelmesebb fajtáju kozmopolitizmusnak, *(Igaz! Ugy van!)* internaczionális izgatásnak és gyülölködésnek olyan kohóját, mely elperzseléssel fenyegeti nemcsak a fővárost, de innen az egész nemzetet is. *(Igaz! Ugy van!)* Társadalomtudományi czégér, demokráczia, szocziáldemokráczia stb. czégérek alatt egy áramlat indult meg, mely az ő emanácziójában, mint a hogy azt rögtön számszerűleg igazolni fogom, a felekezeti türelmetlenségnek oly hallatlan mérvében nyilatkozik meg, a melylyel szemben állást kell foglalni. *(Helyeslés.)*

Én itt általánosságban kell hogy egy deklarácziót tegyek. Nemcsak mint függetlenségi párti politikus, de mint vallásos ember is, a ki a szeretet vallásának vagyok a hive, sohasem voltam és sohasem leszek olyan áramlatoknak szolgálatában, a melyek felekezeti szempontból kezelik a polgárokat, vagy a felekezetek közt való türelmetlenségnek, gyülölködésnek fulánkját táplálják. Egész életemet az én izraelita polgártársaimnak teljes egyetértésével, a velük való együttmunkálásban, a vallásos béke és türelmességnek zászlója mellett, ennek az eszmének szenteltem: függetlenség, munka, szorgalom és becsületesség.

Ezt azért bocsátom előre, mert én sohasem tudtam volna olyan áramlatot helyesnek tartani, a mely bármely tekintetben a városi érdekek szolgálatában felekezeti szempontból csoportositja az embereket. Talán rövidebben kifejezve: sohasem támogattam volna olyan törekvést, mely akár a pártéletben, akár bármely kommunitásban katholikus vagy más felekezeti jelszó alatt csoportosul. De az ujabb időben a főváros területén észlelt felekezeti áramlattal szemben ki kell mondanom, hogy a mennyire nem óhajtottam és nem óhajtom sohasem azt, hogy bármely keresztény felekezet czégére alatt pártok alakuljanak, épugy visszautasitom és tőlem telhetőleg üldözni fogom azt az áramlatot, mely zsidó felekezeti czégér alatt áll. *(Helyeslés.)*

Azok az emberek, kik az ujabb korban itt felléptek, a maguk szervezetében — statisztikai adatokkal igazolom — nyilvánvalólag hol demokráczia, hol szocziáldemokrata czégér alatt tisztán felekezeti czélokat szolgálnak. *(Igaz! Ugy van!)*

Bródy Ernő: Nem igaz!

Polónyi Géza: Nem szándékozom extravagálni olyan területre, a hol a tulzásnak legkisebb vádja is érhet, azért a mit most mondandó leszek, és a mint adataimat fel fogom sorolni, méltóztassék tudomásul venni, hogy nem én beszélek, hanem beszélnek a hivatalos statisztikai adatok. Mélyen elszomoritó jelenségeket fogunk hallani. Méltóztassanak figyelemmel lenni, mert a konkluzumokat mindenki maga-magának vonja le és az egyes adatok az irányadók.

Magyarország fővárosának népesedési statisztikája a következő: 1869-ben volt római katholikus 195.624, a görög-katholikusok nem lettek akkor kitüntetve, a rákövetkező népszámlálásnál 1227-en voltak; görög-keleti vallásu volt 1838, ágostai evangélikus 14.316, az evangélikus református egyház állott 13.008 lélekből, az unitárius nincs kitüntetve, izraelita volt 44.890. Az összes lakosság volt akkor 270.476. Az arányszámok ezek voltak: 72% volt a római katholikus, 5% ágostai evangélikus, 4·8% református és 16·16% az izraelita. Ez volt 1869-ben.

1906-ban — nem akarom a középső tagozatokat is felemliteni, bár a fokozatos haladást majd elő fogom hozni, — volt 475.836 római katholikus, 6821 görög-katholikus, 5328 görög-keleti, 40.319 ág. evangélikus, 73.847 református és 186.047 izraelita. A százalékok tehát igy mennek: a katholikusok lementek 72%-ról fokozatos csökkenéssel 67, 64, 60·7%, egész 60·1%-ra; az izraeliták igy állanak: 16, 19, 21, 23 és 23·6% az emelkedés.

Most, hogy a konkluzumomat helyesen állapithassam meg, meg kell mondanom, hogy kerületekként hogy oszlanak meg a felekezetek, és miután épen az izraelitákra nézve akarok konkluzumokat levonni, méltóztassék megengedni, hogy kizárólag az idevonatkozó számokat hozzam fel. A kerületekben ugy állunk, hogy az első kerületben 6%, a másodikban 6·9%, a harmadikban 10·9%, az izraeliták száma, a negyedikben 16·5, az ötödikben 28·5, a hatodikban 34·2, a hetedikben 39·2, a nyolczadikban 18; a kilenczedik kerületben 11, a tizedik kerületben 5 és egy törtszám százalék az izraeliták száma.

Ezt annak az igazolására soroltam fel, t. i. a kerületenként való megoszlást, hogy egyetlen egy kerülete a fővárosnak nincsen olyan, a hol felekezet szerint az izraeliták többségben volnának. A három kerületben, a mely ma dominál, a mint emlitettem, 28., 34., és 39%-ot tett ki az izraeliták száma.

Már most t. képviselőház, jött az utolsó választás. És mi történt? Tudjuk, hogy a városi bizottságok száma 400, 200 virilista és 200 kerületenként választott. A virilisták is szabadon

Digitized by Google

választottak, t. i. a főváros területén a virilisták is választatnak és az 1200 legtöbb adófizetőből 200-at választ a főváros, azonban ezt már nem kerületenként, hanem összesen választja.

Hock János: Ez a baj!

Polónyi Géza: Itt fogom most kiegésziteni, t. képviselőház, Nagy Dezső t. képviselőtársamnak különösen érdekes előadását, a melyből néhány adat hiányzik. Mi történt tehát, t. képviselőház? A régi küzdelem, a volt nemzeti ellenállás korszakában akként vált lehetségessé, hogy a függetlenségi párt, vagy mondjuk ugy, a nemzeti párt, a mely a főváros kebelében volt, ütközőben volt a régi szabadelvü párttal a régi darabontok reminiszczenciája következtében és az u. n. demokrata-párt csatlakozott ehhez a mozgalomhoz. A mikor azonban a koalicziós kormány megalakult, megtörtént a frontváltozás, és a demokraták, a kik lehetővé tették, hogy nemzeti irányu többség állhasson fenn, egyesültek a régi, mondjuk szabadelvü párti választókkal és alakult egy ugynevezett községi demokrata-párt.

Egy hang *(a középen)*: Annak vége van azóta!

Polónyi Géza: Hogy ez a demokrata-párt az ország szempontjából mit jelent felekezeti alapon, arra nézve méltóztassék itt körülnézni. *(Derültség).* Egyetlenegy keresztény demokrata sincsen. *(Derültség.)*

Bródy Ernő: De magyar mind!

Polónyi Géza: Most felekezeti szempontból tárgyalom a kérdést. *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek képviselő urak!

Polónyi Géza: Megválasztottuk tehát a bizottsági tagokat . . .

Leitner Adolf *(közbeszól)*.

Elnök: Leitner képviselő urat kérem és figyelmeztetem, ne zavarja a szónokat közbeszólásaival. *(Halljuk! Halljuk!)*

Polónyi Géza: . . . és abban a fővárosban, a hol 23%-ot képvisel az izraelita felekezet, — bár szivesen elismerem érdemdus kereskedelmi fölényüket, de talán mégsem olyan mértékben, a hogy az itt megnyilvánult az értelmiség rovására — mondom e fővárosban megtörtént a választás, és a 200 választott bizottsági tag révén ugy változott meg a helyzet, hogy a 400 fővárosi bizottsági tagból 178 izraelita vallásu lett megválasztva rendes tagnak és 31 póttagnak. Ugy hogy, t. képviselőház, miután a póttagsági rendszer nálunk olyan, hogy a póttagnak feltétlenül be kell kerülni és miután az a póttag kerül be először, a ki legtöbb szavazatot nyert, — és a majd elmondandó választási manóverre való hivatkozásból látni fogjuk, hogy hogyan történt az, miképen csinálták meg, hogy az illető póttagok nyerjék el a legtöbb szavazatot — mondom, az a helyzet állott elő ma, hogy 178 rendes bizottsági taghoz hozzászámitva 31 póttagot, sorban, a hogy következnek, numerikus, százalékos többségben lesznek felekezet szerint az izraeliták.

Hoffmann Ottó: A Sasok közt nincsenek zsidók?

Polónyi Géza: Hogyne volnának, kérem. Vannak, még pedig igen jó hazafiak. Nem kezeljük mi a dolgot felekezet szerint! Csak most kezdődött ez a rendszer! Vannak kerületek, t. képviselő ur és a VI. kerület az, a hol a községi porondon mutatónak is alig van keresztény.

Bródy Ernő: A plébános is az!

Zboray Miklós: Hát az se legyen keresztény! Hát az is zsidó legyen! *(Élénk derültség.)*

Polónyi Géza: Álljunk csak meg a dolognál! Ez az igazi. Miért? *(Zaj. Elnök csenget.)* A főváros a róm. kath. egyháznak patronusa; a fővárosnak jus eligendije van; a főváros nem prezentál, hanem választja a plébánost. A ki plébános akar lenni, *(Zaj. Elnök csenget.)* annak nagyon tanácsos, hogy demokratává legyen! A felekezeti érzékenységet és ingerlékenységet semmi sem táplálja jobban, mint az a körülmény, hogy nekünk katholikusoknak a municzipium révén más felekezet választja még a papjainkat is. Ez előtt, a régi időkben ez ugy volt, hogy az illető más felekezetbeliek tartózkodtak a szavazástól és akczeptálták az illető kerület katholikusainak felfogását. Ma a legutolsó helyről előkerülő káplánt választják meg, ha a demokrata-párthoz tartozik. *(Zaj.)*

Zboray Miklós: Ugy van! Igaza van!

Polónyi Géza: Én ezeket az adatokat miért sorolom fel? E perczben is szolgálatot akarok tenni annak a nemes eszmének, hogy a felekezetek között a békét meg ne zavarjuk. *(Élénk derültség.)* A ki azon az uton halad, mint a demokraták, az zavarja meg a felekezeti békét. A felekezeti türelmesség jelszava nem azt jelenti, hogy hallgatással mellőzzük ezeket a tényeket. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Zboray Miklós: Ugy van! Tulérzékenyek! Beszélni se lehet a zsidókról!

Polónyi Géza: Keresztény ember létemre, a mint nem akartam, hogy a katholikus felekezet szempontjából kezeltessék a főváros, ép ugy nem akarhatom, hogy zsidó szempontból kezeltessék. *(Helyeslés a néppárton.)* De hiszen, ezt méltóztassék megszivlelni, ma már a főváros köreiben is a hazafias zsidóság maga is megdöbbent ezen a tényen és méltóztassék tudomásul venni . . .

Bródy Ernő: Hát vannak hazafias és hazafiatlan zsidók?

Hódy Gyula: Igenis vannak!

Zboray Miklós: Hát a czionisták talán hazafias zsidók? És a galicziaiak?

Polónyi Géza: Ma már ez az áramlat, a mely felekezeti jelszavak alatt gyűjtötte táborát, megállittatott. Mindnyájunknak közre kell működnünk, hogy meg is állittassék. A t. demokraták, a kik ma Békéscsabán Achimmal, Hodzsával, Vláddal . . .

Bródy Ernő: A demokraták soha sincsenek Achimmal és Hodzsával!

Digitized by Google

Elnök: Bródy Ernő képviselő urat figyelmeztetem, hogy ne szóljon közbe.

Egy hang *(a középen)*: Üzletet kötöttek Achimmal!

Bródy Ernő: Nem kötöttek!

Elnök: Bródy Ernő képviselő urat másodszor figyelmeztetem!

Bródy Ernő *(közbeszól)*.

Elnök: Bródy képviselő urat rendreutasitom.

Molnár Jenő: Mi lesz Szmrecsányival? *(Élénk derültség.)*

Elnök: Az lesz, a mi a képviselő urral történik, hogy rendreutasitom, ha arra okot fog adni. *(Élénk helyeslés. Derültség.)*

Polónyi Géza: A hol ma demokrata kör van, az egyuttal gyülhelye a társadalomtudomány czégére alatt alakult azon áramlatnak, a mely nem emel kalapot a nemzet hagyományai előtt. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon)*

Thaly László: Ugy van! Az ezeréves alkotmányt akarják eltörölni!

Polónyi Géza: Az a demokrata kör, a mely Jászi és nem tudom hogy hivják urak szives vendégül fogadása mellett a legközelebbi multnak, nemzeti ellenállásunk korszakának ismert alakjaival együtt a klikk-uralom elleni jelszóval száll sikra és e jelszó hangoztatásával visszhangra talál, nem gondolja meg azt, hogy hiszen a törvény maga kerületekre bontja a fővárost, kerületi érdekek szolgálatára szinte kényszeriti a polgárságot és hogy széles e világon pártok vagy egyesületek irányitják a közéletet. *(Felkiáltások a középen: Törzsfőnökök!)*

De, t. ház, a klikkrendszer ellen felvonult küzdelemmel mit akarnak annak a helyébe épiteni? Mert ha a klikkrendszer megbukik és helyébe más alkalmasabb szervezet áll, akkor nem is veszélyes a klikkrendszer elleni küzdelem. Azonban, t. ház, ma — röviden kimondom az igazat — egy sokkal érdekesebb klikk uralkodik a fővárosban: a Demokráczia-páholy. Én, a ki a szabadkőmüvességnek nemes és magasztos czéljait, feladatait tisztelem, becsülöm, osztom, azt soha nem helyeslem és nem helyeselhetném, hogy a közhatalomnak a tényezője bármely titkos társaság legyen. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Abban látom én csak a veszélyt, hogy ma a helyzet tényleg igy van. Már pedig ezen a területen nem valami nagy haladás, ha a klikkrendszer megbukásakor ez következik be. Méltóztassék csak a legutolsó idők eseményeit figyelemmel kisérni. A mi nemzetellenes izgatás csak lehet, a mi erkölcsrontó és idegrontó pornografikus irodalom csak lehetséges, a mi csak gyalázhat tekintélyt, vallást, tulajdont, nemzeti erényeket: az ma a főváros kebelében mindenféle zászlók alatt melegágyra talál, és apostolokat küld szét az országban. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Hogyan érték el azt, hogy ez a felekezeti többség megalakult a fővárosban? *(Halljuk! Halljuk!)* Már rámutatott igen t. barátom, Nagy Dezső, hogy milyen furcsa ez a fővárosi törvény. Lényegét azonban, t. barátom nem érintette. Itt egy folyamat van, a melyet törvényes uton meg kell állitani. A dolog t. i. ugy áll, hogy a lakosságnak ez a szaporodása, nem a születések és halálozások arányának a következménye, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon. Felkiáltások balfelől: Bevándorlás!)* hanem, t. ház, ugyanakkor, a mikor az egyik ajtón Amerika felé vándorol a munkásság, — a miről tegnap volt szó — a másikon bevándorol az az elem, a mely már másutt hasznavehetetlen volt. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Szmrecsányi György: Az improduktiv elem!

Polónyi Géza: És itt mi történik? Van egy törvény, az 1872: XXXVI. t.-cz., a melynek, gondolom, 24. §-a azt mondja, hogy választó az, a ki országgyülési képviselőválasztó, ha irni és olvasni tud és két év óta állandóan a fővárosban lakik. Emeljük ezt ki, hogy »két év óta a fővárosban lakik«. Továbbá: a ki az ország valamely vidékén öt év óta állandóan adót fizet, az magyar honosnak tekintetik. Már most jönnek az összeirások.

Betódult a fővárosba egy elem, a mely vagyont nem hozott magával; a mely valami kis pénzt talán hoz magával, csakhogy a pénznek megvan az a jó tulajdonsága, hogy a szerelem ismeri a pénzt, de a pénz nem ismeri a szerelmet, még a honszerelmet sem. *(Élénk helyeslés.)* Bevándorolnak tehát és mi történik? Itt lakik az illető két esztendeig állandóan, tehát választó, mert, t. ház, nem volt itt még egyetlenegy olyan összeirás sem, a midőn valaki ezen tömegesen jelentkezett embereknek honosságát kutatta volna. Ha pedig öt év óta állandó adófizető, akkor magyar honosnak is tekintendő. Hol van a föld kerekségén állam, a mely — nem felekezeti szempontból, hanem általában véve — politikai érdekeit ilyen könnyelmü módon kiszolgáltatná? *(Mozgás.)* Pedig, t. ház, azok az uj választók a főváros anyagi javait is kezelik; nemcsak a hazafiság nagy erényét kellene, hogy gyakorolják, hanem a legsulyosabb anyagi kérdésekbe is befolynak. Mondom, két éve itt lakik az illető. Ma jött, nem tudom honnan, Romániából vagy akárhonnan; két év mulva választó és egyszer csak találkozunk vele a főváros közgyülésén mint bizottsági taggal. *(Mozgás és derültség.)*

Lukács László: De azért jó hazafi!

Polónyi Géza: Megemlitem azt is, hogy az irni-olvasni tudást pedig hogyan játszszák ki az u. n. meghatalmazásokkal. A dolog ugy áll, hogy miután a virilisták 200 tagját nem az egyes kerületek, hanem az egész főváros választja, két olyan kerület, mint a minő pl. a VI. és VII. kerület, a hol 12.000 és 10.000 községi választó van, magában véve abszolut többséggel dominálja a községi választást annyival inkább, mert ott agilis emberek összeszedik az emberektől a meghatalmazásokat. Nem akarok senkit sem gyanusitani, de tömegesen láttam eseteket, t. ház, a midőn az illető azt sem tudta, hogy valaha egy meghatalmazás az ő nevében felhasználtatott. Vagyis gyártanak meg-

Digitized by Google

hatalmazásokat, a mi büntető uton sohasem üldözhető, mert nem kárositották az illetőt, hanem jogot szerzettek a számára. *(Élénk derültség.)* Ugy áll a dolog, hogy tömegesen gyártják ezeket a meghatalmazásokat és leszavaztatják az embereket. A többi kerület akármit csinál; a 200 virilista révén, tisztán és kizárólag a virilizmus révén megválasztanak esetleg egykerületbeli embereket az ország fővárosában! Ez történt most is, t. ház. Hát lehet-e a fővárosi törvénynek reformját egy nappal is halogatni? *(Felkiáltások: Nem! Élénk helyeslés.)* Lehet-e, szabad-e ilyen állapotokat teremteni a fővárosban? *(Igaz! Ugy van! Mozgás és zaj a középen.)* De én még sem kötöm ezt a kérdést ezen törvényjavaslatnak most való beterjesztéséhez.

Indokom elsősorban az, hogy köszönettel tartozom a t. miniszterelnök urnak; a felmentést is megadhatom; a Margitsziget megvételét is helyeslem, de azért én nem távoznám innen megnyugvással, ha ebben a kérdésben határozott nyilatkozatot és feleletet nem kapnék. A midőn pedig én azt kérem, hogy a t. belügyminiszter ur nyilatkozzék: mikor akarja beterjeszteni ezt a törvényjavaslatot, akkor én nem határidőüzletet akarok kötni, bár nem tudom, mennyire örvendetes reám nézve az, hogy a t. belügyminiszter urat legujabban a határidőüzlet ellenesei közé kell számitani. Vajjon állhatatos lesz-e majd, az más kérdés, de t. ház, ez nem a határidőüzlet kérdése, ez az effektiv szállitás kérdése. Én nem a miniszter ur személyére való tekintetből követelem, hogy e tekintetben határozott nyilatkozat történjék, mert én gr. Andrássy Gyula szavában, akár a kaszinóban, akár másutt tette, megbizom, de nekünk az országgyülés és a kormány nyilatkozata kell.

Eltekintve attól, hogy inczidensek következhetnek be, eltekintve attól, hogy az ember halandó, én nem gr. Andrássy Gyulának a szavát kérem, hanem kérem a belügyminiszter urnak a kötelező nyilatkozatát, annál is inkább, mert ha a főváros szervezéséről szóló javaslat csak a jövő őszszel fog beterjesztetni, miután a jövő őszszel már a fővárosi választások lesznek, akkor mi elkéstünk ezzel a dologgal, és akkor ezeken az állapotokon segiteni abszolute nem lehet. Ezért, ha ma pártkeretekhez tartoznám, határozati javaslatot nyujtanék be, hogy a főváros szervezéséről szóló törvény a megfelelő időben terjesztessék elő. Ma nem vagyok ebben a helyzetben, határozati javaslatom ma legfeljebb demonstráczionális jelleggel birhatna. Pártok a hátam megett nem állanak, csak pium desiderium volna az egész. De ajánlom a kérdést a párt figyelmébe és jó lelkiismerettel sulyos kötelességet rovok le, ha azt mondom, hogy ha nemcsak a főváros szervezéséről szóló törvénynyel, hanem a sajtótörvénynek legközelebbi gyors reformálásával nem történik gondoskodás arról, hogy ezek a nemzet, állam, tulajdon, vallás és erkölcsellenes üzelmek itt megtoroltassanak, *(Igaz! Ugy van!)* akkor csinálhatnak az urak választási törvényt, csinálhatnak a mit akarnak: innen lesz kifeszitve Magyarország államisága és a magyar állam szupremácziája, innen a fővárosból fog elpusztittatni Magyarország. Ezeket tartottam kötelességemnek elmondani. A javaslatot egyébként elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)*

Elnök: Többen lévén feliratkozva, a tárgyalásokat félbeszakitom és mielőtt az interpellácziókra áttérnénk, napirendi javaslatot kivánok tenni. Javasolom, hogy a képviselőház legközelebbi ülését hétfőn, november hó 16-án d. e. 10 órakor tartsa és annak napirendje legyen: először elnöki előterjesztések és irományok bemutatása, másodszor a Budapest fő- és székváros fejlesztéséről és háztartásának rendezéséről teendő állami intézkedésekről szóló törvényjavaslat, harmadszor a kérvények 61., negyedszer a kérvények 62., ötödször a kérvények 63. és hatodszor a kérvények 64. sorjegyzékének tárgyalása.

Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen: akkor ezt határozatképen kimondom és áttérünk az interpellácziókra.

(Az elnöki széket Návay Lajos alelnök foglalja el.)

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: Surmin György!

Surmin György: *(Zaj.)* Tisztelt ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Erre az interpelláczióra a következő levél késztet, melyet egy zágrábi külföldi tudósító intézett hozzám. A levél németül van irva és a következőképen hangzik:

Sehr geehrter Herr Professor!

Gestatten Sie mir, Ihre Aufmerksamkeit auf den folgenden Vorfall zu lenken:

Vor einer Woche etwa sandte ich der »Frankfurter Zeitung«, deren Zagraber Korrespondent ich bin, ein Telegramm über die Fortdauer des Hungerstreiks der sogenannten grossserbischen Hochverräter im Zagraber Gerichtshof. Ich beschränkte mich in meiner Meldung auf die objektive Feststellung von Tatsachen, wie sie mir von durchaus einwandfreier, verlässlicher Seite mitgeteilt worden waren. Das Telegramm enthielt überdies ein knappes, aus wenigen Worten bestehendes Interviev mit dem Abg. Dr. Popović, dem Verteidiger der Hungernden, der auf die bei den Fastenden infolge des Hungerns eingetretene Lethargie und darauf hinwies, dass trotz des Hungerstreiks die quälende Ungewissheit seiner Klienten durch Ansetzung der Verhöre noch immer nicht zu beheben versucht worden sei.

Vorgestern wurde mir mitgeteilt, dass dieses Telegramm — inhibirt worden sei! Eine Abschrift des inhibirten Telegrammes vermochte ich trotz eindringlichen Ersuchens nicht zu erhalten.

Im Sinne der Genfer Konvention können Telegramme nur inhibirt werden, wenn ihr Inhalt das Staatsinteresse zu gefährden oder die öffentliche Sittlichkeit in einer Ärgerniss

Digitized by Google

erregenden Weise zu verletzen geeignet ist. Es ist klar, dass diese Bestimmungen der Genfer Konvention auf meine Meldung keine Anwendung finden können, und ich kann nicht annehmen, dass Sr. Excellenz der Handelsminister — des im *Sinne der Vorschriften allein berechtigt ist,* Inhibirungen zu verfügen — von dem Inhalte meiner Depesche Kenntnis hatte. Der Herr Handelsminister hatte auch keinerlei politisches Interesse an der Inhibirung dieser nicht nur sein, sondern auch die »ungarische Staatspolitik« nicht tangierende Meldung. Als Mitglied der ungarischen Regierung muss sein Streben dasselbe sein, wie das eines jeden sich Berufspflichten bewussten Journalisten: die objektive Wahrheit einer breiten Öffentlichkeit zugänglich zu machen. In wessen Interesse diese Unterdrückung meiner Meldung lag, muss wohl nicht erst gesagt werden . . .

Da diese Massregelung nicht lediglich mein Interesse berührt, sondern — abgesehen davon, dass es sich hier auch um ein allgemeine journalistisches Interesse handelt — die Verhältnisse, unter denen wir unabhängigen Journalisten in Kroatien wirken müssen, markant beleuchtet, bitte ich Sie, hochgeehrter Herr Professor, diesen Vorfall in einer Ihnen geeignet scheinenden Weise den kompetenten Faktoren, namentlich Sr. Excellenz dem Herrn Handelsminister zur Kenntnis zu bringen,

Empfangen Sie den Ausdruck vorz. Hochachtung, Ihres erg.

Zagrab, 11. November 1908.

Ma ismét hirt kaptam arról, hogy egy a »Frankfurter Zeitung«-nak szóló távirat tegnap ismét elkoboztatott a távirati konvencziό 7. (hetedik) szakasza alapján. Pedig ez a hir az összes horvát és magyar lapokban megjelent és nem koboztatott el. Az elkobzás a postán történt.

E levél szerint tehát egy távirat tartatott vissza, mely tudomására hozza a nagyvilágnak, a kulturvilágnak, hogy van egy ország az osztrák-magyar monarchiában, a hol éhséggel sztrájkolni kénytelenek az emberek, ha azt akarják, hogy a bíróság kihallgassa őket. A távirat a kereskedelemügyi miniszter nevében tartatott vissza, a törvény őrzőjének nevében, a ki elsősorban magyar miniszter, holott e távirat nem ütközött bele sem a közszeméreмbe, sem pedig holmi államérdekbe. Ez a távirat ezt tartalmazta: Horvátországban a törvény pontosan előirja, hogy mindenki, a ki bármily tette miatt le van tartóztatva, a legrövidebb időn belül kihallgatandó. Horvátországban ez a gyors kihallgatás nem történt meg három hónap alatt sem. A letartóztatottak, hogy törvényes jogukat kierőszakolják, hogy megtudják, miért vannak letartóztatva, ketten, lelkészek, elhatározták, hogy böjtöléssel kényszeritik a birόságot az őket megillető jog megadására.

Ezzel tiltakoztak a hatalmon levők eljárása ellen, a kik nem akarják ismerni a törvényt s a kiknek egyetlen támaszuk és segitőjük a spión Nasztics Gyorgye. Három hónapot hevernek börtönben ezek az emberek kihallgatatlanul és elhatározzák, hogy éhen vesznek. Az ujságiró mint hivatásos ujságiró tudomására hozza ezt a világnak, a kulturvilágnak, annak a világnak, mely tudja, hogy mi az: a törvény és az igazság — táviratát pedig a kereskedelemügyi miniszter nevében tartják vissza. Vagy talán a kereskedelemügyi miniszter is ugy gondolkodik, mint azok, a kik ezt a táviratot elkoboztatták, hogy e távirat az állam érdekeit veszélyezteti? Avagy talán a közszemérmet sérti ez az éhezésről szóló távirat? Én azt tartom, hogy a közmorált azok sértették meg, a kik ignorálhatják a törvényeket és az igazságot. Ugyancsak ezek sértették meg az állam érdekeit is, mert azáltal, hogy valóban bolond módra lecsukatják a polgárokat, a kik arra vannak hivatva, hogy maguknak és az államnak is keressenek, megengedték, hogy ezek az emberek éhezéssel keressék — jogukat.

A Horvátországban berendezkedett erőszakos és alkotmányellenes uralom tetszése szerint tiporja lábbal az autonom törvényeket. Én csak a horvát lapok konfiskálását hozom fel példának. A törvény itt is a napnál világosabb. Ők azonban koboznak. Kobzási mániájukban kobozzák még azokat a hireket is, melyek az önök lapjaiból, magyar lapokból vannak forditva, s a melyek kihallgatlan letartóztatottakról szólnak. Ebben a mániájukban a törvénysértők elég merészek voltak arra, hogy a magyar kereskedelemügyi miniszter nevében elkobozzák ezt a táviratot is. Avagy talán e védőügyvéd nyilatkozatában, a ki arra kérte a sztrájkolókat, hogy hagyják abba az éhezést, — volt valami, a mi veszélyes volt a közerkölcsre vagy az állam érdekeire nézve? Mindenesetre veszélyes volt ez az alkotmánytalan uralomra nézve, a mely ilyen eszközökkel él, hogy a polgárok, a kiket a biróság három hónap alatt nem hallgatott ki, éhséggel kénytelenek kihallgatásukat a birόságtól kizsarolni.

A török alkotmányosság behozatalával eltünt a régi török Makedónia is. De Miután Makedóniának lennie kell, ma ott van Horvátországban, melynek van alkotmánya, vannak Ő Felsége a magyar és horvát király által szentesitett törvényei, és mégis makedón módon kormányozzák. Ugy látszik azonban, hogy a távirat-elkobzásnak ez az esete nem egyedül való. A fiumei és szusáki hatóságnak a szocializtákkal szemben vasárnap és hétfőn tanusitott botrányos viselkedéséről távirati jelentés ment a bécsi »Arbeiter Zeitung«-nak is. A szocziálista szervezet titkára másnap Zágrábtól kérdezte, hogy mi van, holott a távirat alapján tudnia kellett volna, hogy a dolgok miként alakultak. Nem tudom, de ugy látszik, hogy ezt a táviratot is elkobozták. Talán ebben az esetben is azoknak a közerkölcse volt megsértve, a kik Kossuth magyar kereskedelemügyi miniszter nevében ilyen eszközökhöz fordulnak?

Miniszter ur, ha önnek tudomása van erről

Digitized by Google

és helyesli ezt és esetleg azt hiszi, hogy ily módon meg fog törni a törvényellenesség elleni ellenállás, akkor ön, az összes népek szabadságának néhai hirdetője, nagyon csalódik. Mindez az ön rovására megy.

Hogy egy perczig se legyen semmi kétség az iránt, vajjon Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszternek tudomása van-e az ilyen jelenségekről és esetleg támogatja-e azokat akár a horvátországi erőszakos rezsim kedvéért, bátorkodom hozzá már felolvasott interpellácziómat intézni:

Kérdem a kereskedelemügyi miniszter urat 1. van-e tudomása arról, hogy az állami hatóságnak, mely és milyen táviratokat szabad visszatartania?

2. Ha van tudomása erről, hajlandó-e mint kereskedelemügyi miniszter megakadályozni, hogy ilyen visszatartások többé ne forduljanak elő a horvát királyság területén sem, a hogy ezt az ottani uralom teszi?

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a kereskedelemügyi miniszternek. Következik?

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: Surmin György!

Surmin György: Tisztelt ház! Először tizenhét képviselő tiltakozik a miniszter urnak a kinevezéseknél tanusitott eljárása miatt. A miniszter erre igy válaszol:

»In diesem Jahre, wie immer, gab ich die Instruktion an die Postdirektionen, dass bei den Beförderungen so wenig Praeteriirungen geschehen sollen, als nur möglich ist, und mit meinem Wissen geschah es nicht, dass man Jemanden, weil er Kroate oder Serbe ist, praeteriirte. Wenn Jemand verdient praeteriirt zu werden, so muss das geschehen ob er Magyar, Kroate oder Serbe ist. Bei den Beförderungen ist in meinem Ressort die Politik ganz ausgeschlossen. Kossuth.«

A horvát képviselők azt állitják Kossuth miniszterhez intézett táviratukban, hogy a horvátországi horvát és szerb posta- és távirdai tisztviselők tömegesen pretereáltattak. A miniszter azt válaszolja, hogy csak azok pretereáltattak, a kiket pretereálni kellett. Ez más szavakkal annyit jelent, hogy ezek a tisztviselők hivatalos minőségükben olyasvalamit követtek el, a mi nem engedi őket előre. Némelyek közülök felettes hatóságuk által itéltettek büntetésre, mások fegyelmi vizsgálat alatt állanak, szóval a miniszteriumot nem érheti gáncs, hogy valamely horvátországi posta- és távirdai tisztviselővel szemben igazságtalanul járt el. A miniszter azt mondja: »az én tudtommal nem történt, hogy bárki is pretereáltatott volna. És még azt is mondja, hogy utasitotta a posta- és távirda-igazgatóságokat, hogy lehetőleg kerüljék a pretereálást.

A miniszter ur szemlátomást konfliktusban van a maga igazgatóságaival, avagy csak ürügygyel élt, mely az igazság kritikájának bonczkését semmi esetre sem állja ki. Mert ha állnak ő exczellencziája kijelentései, akkor a posta és távirda elnökigazgatója félrevezette a miniszter urat és Szterényi államtitkár urat.

Előttem fekszik »a m. királyi posta, távirda és távbeszélő állami személyzetének rangsorozatos névjegyzéke, lezárva 1907 november hónapban. Kiadja: a Posta- és táviróévkönyv szerkesztősége Budapesten. 1908.« A nyolczadik oldalon elsőnek Geszti S. Sándor kolozsvári segédtitkár van mellőzve. Szterényi államtitkár ur nagyon jól tudja, hogy miért és én azt hiszem, hogy egyetlen képviselő sem exponálná magát ezért az urért. Csodálatos, hogy még türik.

Rögtön utána pretereáltattak: Dekanics István Zágrábban, Meixner Ágost Zágrábban, Jernejc Ágost Zágrábban. Az első kettő az igazgatóság megbizottja, a harmadik ellen pedig semmiféle szolgálati kifogás nincs. A mennyire be vagyok avatva, az igazgatóságnak kötelessége lett volna őket fáradságukért megjutalmazni. Csakhogy mind a hárman a legutóbbi zágrábi választás alkalmával meggyőződésök és Kossuth miniszter ur 1906 április 27. 3856. számu rendelete szerint szavaztak. A törvény betartásáért most pretereálással jutalmaztattak meg. Pretereálták őket szolgálatukban: Győri Gyula, Bolemann Sándor, Lamprecht Alfréd, Niedermann Antal, a kik 1906-ban lettek segédtitkárokká, aztán Rejovszky Jakab, dr. Hamvas János, Podhorszky Lajos, Rákóczy Mihály, a kik 1907-ben lettek segédtitkárok. Huszonegy kinevezett segédtitkár közül egyetlen horvát sem volt érdemes a kineveztetésre; Vajjon, tekintet nélkül arra, hogy hova szavaztak, ezek az emberek csakugyan alkalmatlanok-e a szolgálatban?

A felügyelők között csak egyetlen horvát, Poglajen Zsigmond, neveztetett ki, mig a következők pretereáltattak: Frank Ede, Popovics Radivoj, Brunner Ferencz, Zec Péter, Gajster Márk, Chavrak Sándor, Holub András, Golub Ferencz. Ezek nagy hivatalok főnökei és mégis pretereálva lettek. De többi társaik sem neveztettek ki és nem akarok ebből különös sérelmet csinálni. Ép igy nem neveztettek ki sorjában az összes főtisztek sem, a kik között csuda módon a következők akadtak mégis: Steiner Adolf, Antolics Ferencz, Kusović Károly, Kuzmics Gusztáv. Ugy látszik, hogy ennek az utolsó urnak a politikai érdemei olyanok voltak, hogy miattuk pretereálnia kellett idősebb társait.

Mig a segédtitkároknál az igazságtalanság direkt bizonyitéka is megállapitható, a tisztekkel való bánásmód valóban valósággal hallatlannak nevezhető. Ime, a 21. oldalon csak egy magyar lett pretereálva, a 22. oldalon pedig Horvátországban csak az egy Sztokics neveztetett ki, mig Skrgatics Oktaviánt, a kit Hideghéthy főispán helyeztetett át Magyarországba, mert a »szervusz társaság« egyik tagja, Mixich ellen szavazott, átugrották. Tovább sem ugrottak át senki mást, csak horvátokat, még pedig: Mafiimovics Ljubomirt, Lederer Ádámot, Jovics Emilt, Sabolić Istvánt, a kit Jelacsics főispán jelentett fel és helyeztetett át, Nopper Ferencz, Czrnkovics Iván.

Digitized by Google

Ezeknek főtisztekké kellett volna avanzsálniok, de meggyőződésök szerint szavaztak és a mai zágrábi abszolutisztikus kormány tagjainak szavuk van Kossuth miniszter urnál is — 1906 április 27-iki rendelete ellenére.

A 35. oldalon a segéd-ellenőrök között természetesen át kellett ugrani: Popovics Sztojant, Zsuzsics Ferenczet, Skrinjarics Iványt és Weisz Károlyt.

A pretereálás tisztán politikamentes oldala látszik a 37—44. oldalon. Sorban, szinte fogadásból, a következő horvátok és szerbek pretereáltattak: Szinovcsevics Pál, Androlics Mihály, Kovacsics Milivoj, Mihelčić István, Szimics Pál, Maljik Péter, Vignyevics Sándor, Kaugrga Mihály, Loidl Rudolf, Paleš József, Sax Emil, Dominkovics Rokos, Kekics Sztanko, Trgovcsics Tamás, Mikovics Bogdán, Matijevacz József, Zsivan Antal, Grubor Sándor, Ogyics Imre, Pavušek Manuel, Paunovics Mihály, Pinter József, Borovacz Miklós, Fóris Gábor, Márkus Antal, Martinovics József, Zec Milán, Vukovics Ferencz, Kriszt Ferencz stb. Ezekkel szemben csak a következők neveztettek ki: Vindiš Aurel, Peja Sándor, Brajkovics József, Szmojver Milovan, Sztojanovics György, Stilinovics Antal, Tächl, Markovics, Klika, Pilipics, Král. Tehát harminczegyen pretereáltattak és csak tizenegy neveztetett ki.

Névszerint soroltam fel a pretereáltakat, hogy alkalmat nyujtsak a miniszter urnak, hozza nyilvánosságra a pretereáltak minősitési lajstromait és bizonyitsa be itt a világ szine előtt, hogy a horvátországi horvát és szerb tisztviselőknek ez a nagy száma megérdemelte, hogy mellőztessék. Ha a miniszter ur szolgálatában tartja ezeket az embereket és e kérdésre hozandó válaszában nem hoz fel bizonyitékokat arra nézve, hogy ezek az emberek szolgálatra alkalmatlan elemek vagy hogy bármivel is megérdemelték a pretereálást, akkor a miniszter ur misztifikáczió áldozata és megérdemli, hogy bizalmatlanságot fejezzünk ki neki.

A miniszter ur azt mondja, hogy az ő resszortjában nincs politika. Akkor hát adjon feleletet már feltett interpellácziómra, hogy miért helyeztetett át Magyarországba horvátokat és szerbeket, a kik csak azt vétették, hogy a meggyőződésük szerint szavaztak. Ha a kereskedelemügyi ministeriumban nincs politika, mivel igazolja e nagyszámu pretereálást? Alkotmányos államban ez lehetetlen volna. Horvátországban azonban alkotmánytalan kormány uralkodik..

Hódy Gyula: Ez nem áll!

Surmin György: ... a mely egy miniszternek ilyen eljárása segitségével ki akarja forgatni a tisztviselők lelkiismeretét és ezért volt lehetséges Kossuth miniszter urnak ez az eljárása is. Az egész parlamentnek egy emberként el kellene itélnie az ilyen eljárást, mely szégyenére válik egy alkotmányos államnak és állami kormányzatnak.

Interpellácziom a kereskedelemügyi miniszter urhoz következő:

1. Hajlandó-e a miniszter ur beszerezni az emlitett pretereált horvátországi posta- és távirdai tisztviselőkről szóló teljesen hiteles jelentéseket?

2. Ha a jelentésekből arról győződik meg, hogy ártatlanok, jóváteszi-e a rajtuk a folyó évi julius 30-iki kinevezéssel esett igazságtalanságot?

3. Megmondja-e akkor a miniszter ur az okát is, hogy miért pretereálták a posta és távirda horvát és szerb tisztviselőit?

Elnök: Az interpellácziót kiadatik a kereskedelemügyi miniszter urnak.

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: Pinterovics Antal!

Pinterovics Antal *(horvátul beszél).*

Hódy Gyula: Magyarul beszéljen!

Pinterovics Antal *(horvátul beszél).*

Elnök: Az interpellácziót kiadatik a honvédelmi miniszter urnak.

Következik?

Gr. Thorotzkai Miklós jegyző: Lázár Zoárd!

Lázár Zoárd: T. ház! Tekintettel az idő előrehaladottságára, tisztelettel kérem a házat, méltóztassék megengedni, hogy interpellácziómat a jövő interpellácziós napra halaszthassam. *(Helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, kimondhatom, hogy a t. ház ehhez hozzájárul. *(Helyeslés.)*

Több interpellácziót nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 30 perczkor.)

Hitelesitették:

B. Jungenfeld Károly s. k. *Kacskovics Géza s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

370. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 november 16-án, hétfőn,

Návay Lajos elnöklete alatt.

Tárgyai: A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A székesfőváros fejlesztéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Kérvények tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, gr. Zichy Aladár, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 10 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Vertán Endre jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Csizmazia jegyző ur, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Raisz Aladár jegyző ur.

Következik mindenekelőtt a mult ülés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesitése. Kérem Csizmazia Endre jegyző urat, sziveskedjék a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa az 1908. évi november hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e észrevétel a most felolvasott jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek nyilvánitom.

T. ház! A népeket egymástól elválasztó és az államokat egymástól területileg elkülönitő határok nem léteznek ott, a hol az emberi érzések legnemesebbike, a felebaráti érzület uralkodik gondolatvilágunkon. Ezen érzület késztett felszólalásra most, a midőn azon rémséges szerencsétlenség alkalmából, a mely a német birodalom egy nagy bányatelepén — Hammban — embertársaink közül, fájdalom, sokakat oly borzalmas halállal sujtott, azon óhajjal járulok a t. ház elé, hogy mi is érzelemteljes részvétünket fejezzük ki. *(Helyeslés.)*

T. ház! Nagyon jól tudom, hogy a mi részvétünk magában véve felette csekély azzal az óriási csapással szemben, a mely embertársaink közül százakat nehéz és önfeláldozást igénylő hivatásuk lelkiismeretes teljesitése közben érte; de én a magyar képviselőházat akarom megtisztelni az által hogy az egész emberiséget ért nagy gyászban a maga részvétével osztozzék. *(Élénk helyeslés.)*

Ennek alapján kérem a t. házat, méltóztassék az elnökséget felhatalmazni, hogy a magyar képviselőháznak és a magyar nemzetnek őszinte részvétét a német birodalmi gyüléssel, annak elnöksége utján közölhesse. *(Általános helyeslés.)*

Méltóztatnak ehez hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor az elnökség igy fog eljárni.

Bemutatom a t. háznak Olay Lajos képviselő ur levelét, melylyel bejelenti, hogy Karczagra közjegyzővé történt kineveztetése folytán képviselői megbizatásáról lemond.

Tudomásul vétetik. Egyuttal pedig felhatalmazást kérek arra, hogy az uj választás elrendelése iránt az elnök intézkedhessék. *(Helyeslés.)*

Bemutatom Buza Barna képviselő jelentését Ivánka Milán bazini képviselő megválasztása ellen beadott kérvény folytán elrendelt vizsgálat foganatositásáról.

A jelentés az iratokkal együtt a házszabályok 94. §-a alapján kiadatik a II. biráló bizottságnak, mint a melyhez a kérdéses megbizólevél annak idején kiosztatott.

Bemutatom Alsó-Fehér, Csanád és Komárom vármegyék közönségei feliratait az önálló nemzeti bank felállitása tárgyában;

Komárom vármegye közönségének két rendbeli feliratát a szegényügy és gyermekvédelemnek országos rendezése és a volt vármegyei erdészek szolgálati idejének a nyugdijazásnál leendő beszámitása iránt;

a zajzoni állami elemi népiskola tanitó-testületének Ferenczy Géza képviselő utján beadott kérvényét lakbérük rendezése tárgyában;

végül a m. kir. földmivelésügyi miniszterium fenhatósága alá tartozó vizügyi hivatalnál alkalmazott hivatalszolgáknak Barabás Béla képviselő

Digitized by Google

utján beadott kérvényét anyagi helyzetük javitása érdekében.

Javaslom, hogy mindezen feliratok és kérvények előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak.

Következik napirendünk szerint a Budapest fő- és székváros fejlesztéséről és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedésekről szóló törvényjavaslat (Irom. 578, 905, 925) folytatólagos tárgyalása.

Szólásra következik ?

Raisz Aladár jegyző: Mezőfi Vilmos ! *(Nincs itt !)*

Csizmazia Endre jegyző: Németh Imre !

Németh Imre: T. képviselőház ! Az előttünk levő törvényjavaslatot kiséró jelentés büszkeséggel emlékezik meg Budapest nagyságáról, Budapest fejlődéséről és annak szépségeiről. De mert azt tartja, hogy Európának minden fővárosa kisebb-nagyobb mértékben rászorul az állami támogatásra, Budapestnél is elérkezettnek látta az időt arra, hogy Budapestet az állam anyagilag támogassa, mert különben fejlődésében megakad.

T. ház ! Tény az, hogy Budapesten a közintézményeknek legnagyobb része állami költségen épült fel. Tény az, hogy a középületeknek legnagyobb része az állam tulajdona és hogy Budapest székes főváros közintézményei között is akárhány akad olyan, a melyet a müvelt külföld megfigyelésre méltat ; az is tégy, hogy leginkább az állam tulajdonát képező azon intézmények, a melyek mintaképül szolgálhatnak a müvelt külföldön és a melyeket a Nyugat akárhányszor tanulmánya tárgyává tesz, itt a fővárosban vannak elhelyezve és tény az is, hogyha az állam ezen támogatásában a főváros nem réstesült volna, ma a főváros nem lenne ott, a hol van.

De az természetes dolog is, hogy az állam az ő főbb intézményeit a fővárosban helyezi el ; az is természetes dolog, hogy a hol az ily közintézmények létesülnek, ott a főváros fejlődik és előbbre megy. Ezzel a fejlődéssel együtt jár a város szükségleteinek a növekedése ; sajnos azonban, hogy ezek a szükségletek nem ál anak mindig arányban a községi bevétel és jövedelmi forrásaival, a melyek különösen Budapesten nem a legkedvezőbbek, mert hiszen az állam eltiltja a fővárost attól, hogy a községi adókat minden irányban kellőképen kihasználhassa és a mellett a főváros még számos állami funkcziót is teljesit a maga költségén. A főváros nagy fejlődése, terjeszkedése és a népesség arányával szaporodó kiadásokat nem birja meg, mert a mint emlitettem, jövedelmi forrásainak korlátozása nem engedi meg neki, hogy azokat kellőképen kihasználhassa. De nem birhatja meg azért sem, mert nem mindig akad olyan kormány, a mely a helyzet magaslatára emelkedve, belátná azt, hogy egy főváros nem teher az államra, hanem annak inkább a haszna, a mely észrevenné, hogy a főváros területén tényleg hasznos és szükséges bizonyos tevékenységet kifejteni, a mely a főváros fejlődését előmozditja.

Az alkotmányos élet visszaállitása idején a fővárosnak 270.000 lakosa volt és negyven esztendővel később lakosságának száma 800.000-re emelkedett, pedig ebben a 800.000 emberben nincsen benne a katonaság és nincsen benne az a százakat meghaladó tömeg, a melyet a fővárosnak lakáspolitikája a főváros területéről kiszoritott, nem engedvén meg a város külterületén való fejlődését és a mely tömeg ennek folytán Ujpesten, Erzsébetfalván, szóval a szomszéd községekben nyert elhelyezést.

A főváros nagy megterheltetését okozta még az is, t. ház, hogy a közintézmények létesitésénél évtizedek mulasztását kellett pótolni. Mindannyian tudjuk azt, hogy a csatornázás, a vizvezeték, sőt a mi különös dolog, az utczaburkolás is évtizedeken át el volt hanyagolva és ennek létesitése rengeteg kiadást okozott a fővárosnak. Nem tagadom, sőt elismerem, hogy a főváros gazdálkodása nem volt mindenben mintaszerű és hogy egyes intézmények létesitése alkalmával a vállalkozók nemcsak megtollasodtak, hanem jórészben meg is vagyonosodtak, hogy itt bizony hibák történtek.

T. ház ! A székesfővárosokat általában ugy tekintik, hogy azok az állam támogatására vannak szorulva. Ez igaz. De viszont áll az is, hogy minden állam fő jövedelmi forrását a fővárosokból meriti. Mig Magyarország lakossága közül csak minden huszadik budapesti illetőségű, addig az állam jövedelmében minden ötödik korona Budapestről származik. Ennélfogva mi, budapestiek, elvárhatjuk azt, hogy az állam minket anyagilag is támogasson és a főváros fejlesztését elősegitse. Azért hiszszük és bizunk a mai kormányban, hogy ez a törvényjavaslat csak a kezdet kezdete, hogy itt nem fognak megállapodni és nem fogunk odajutni, a hova a fővárosi alkalmazottak fizetésének rendezésével jutottunk, hogy itt a vég ; hanem hogy következnek más olyan intézkedések, a melyek a főváros más részeinek fejlesztésére is ki fognak terjedni. Mert tiszta dolog nálunk Budapesten, a hol teljesen kialakult szabályozási terv még mai napig sincsen, hogy ezek a főváros-fejlesztési intézkedések csak esetről-esetre, hol az egyik, hol a másik városrészben történnek. Most a Lipótvároson van a sor, azelőtt a Gellérthegy rendeztetett és igy megy lépésről-lépésre. Ez az oka annak, hogy az uj intézmények nem mindig tudnak beleilleszkedni a régi szervezetbe.

Budapesten különösen nagy baj volt a mult időben, hogy nem volt ilyen általános szabályozási terv, és igy az a hely, a mely tulajdonképen a főváros fejlesztésének vagy szépitésének legelső, legfőbb, hogy ugy mondjuk gerincze lehetett volna, a Dunapart nem használtatik ki ugy, a mint kellett volna. A magánvállalkozás rendesen olyan helyre vonul, a hol tőkéjét gyümölcsözőbben tudja elhelyezni, ezért a nagyobb forgalmu utvonalakat, a kereskedelmi góczpontokat keresi fel. A Dunaparton ilyen forgalom ki nem fejlődhetik, bár a kereskedést a Duna közvetiti, a Duna-

Digitized by Google

part nem is mindenütt van kocsiközlekedésre berendezve. Ennélfogva sokkal helyesebb lett volna ott annak idején középületeket emelni és közintézményeket létesiteni a Dunaszabályozással és a rakpartok kiépitésével nyert területeken, mintsem azokat lakóházak épitésére átengedni. Ha a Dunaparton középületek volnának, nem jönnénk minden alkalommal zavarba, a mikor uj hid épitéséről van szó, hogy azt hova tegyük. Az Erzsébet-hid megépitése alkalmával milliókba kerültek a kisajátitások, mégis az odavezető vonal megtört, középületek estek áldozatul, beleesett az egész templom, és e mellett a hid a budai oldalon nekimegy a Gellérthegynek.

Ha a Ferenc József-hidat valamivel lejebb teszik, nem megy neki a hegynek, azonban a régi szabályozás már elébe tette a vámházat; nem menne a hegynek a Margithid sem, ha valamivel lejebb épitik, mert a Pálffy-téren talált volna egyenes utat; az Erzsébet hidat sem kellett volna sokkal lejebb épiteni, hogy nekimenjen az Árok-utczának. Igaz, hogy ez esetben a pesti oldalon lettek volna nagyobb akadályok, mert ott kellett volna több milliót befektetni a kisajátitásba. Leginkább el volt hibázva nálunk a főváros fejlesztés akkor, a mikor a Duna partjait nem ugy használták ki, mint a hogy ki kellett volna használni.

T. képviselőház! Ha már megemlékeztem a hidakról, szót kivánok emelni az előadó ur azon indokolása ellen, a melyben azt mondja, hogy nálunk Budapesten aránytalanul több hid, több összekötő kapocs van a Duna két partja között, mint más nagy világvárosokban, az azokat átszelő folyamokon keresztül.

T. ház! Budapesthez e tekintetben más nagy világvárost hasonlitani nem lehet. A mi Dunánkat nem lehet hasonlitani a hozzá képest aránylag kicsiny Szajnához, vagy a bécsi Duna-csatornához. Ezek aránylag kicsi vizek a mi Dunánkhoz képest, és ha ott az ember az egyik partról át akar menni a másikra, alig, hogy rálép a hidra, már tul van a vizen, mig nálunk a Dunán való átkelés valóságos utazás számba megy. Hiszen tudjuk, hogy legalább 400 méter széles a Duna ott, a hol a legkeskenyebb. Az volna nálunk a leghelyesebb közlekedési politika, a közlekedési és a kereskedelmi forgalom igényeinek az felelne meg leginkább, ha a hidaknak egymástól való távolsága legalább is megközelitené azt a távolságot, a mennyi egy hidnak a hossza, vagyis minden 600 méterre volna igy egy hid.

Méltóztassanak csak megnézni, itt vagyunk mi a Vizivárosban és 1800 méter távolságra van a két hid egymástól. Ha a csavargőzös közlekedés megakad, — hisz nem minden ember birja a villamos közlekedés költségeit — azt az utat, a melyet a Láncz-hidon 10 percz alatt végez el, a Margithidon keresztül jó másfél óra alatt teszi meg. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ez igy van, ez tény. Nem érzi ezt az a budapesti polgár, a ki a Duna balpartján lakik, talán azok sem érzik meg, a kik fiakkeren mennek át, és legfeljebb egy koronával fizetnek többet az utért, ha a Margithidon keresztül mennek, de megérzi ezt a másfél óra veszteséget, fáradságot és kerülőt az a szegény ember, a kinek a krajczárra ügyelni kell.

Azért, t. ház, a fővárosban a Margithid és a Lánczhid között legalább egy hid, de két hid is elférne. Elismerem, hogy nemcsak ez az egy hid szükséges Budapesten; nemcsak arra van szükség, hogy a II. és V. kerületnek összeköttetése legyen, hanem szükséges az a hid is, a mely e törvényjavaslatban foglaltatik, sőt szükséges egy hid, a mely az I. kerületet a IX. kerülettel köti össze, mert a népességi viszonyok ezt megkövetelik. *(Helyeslés balfelől.)* Nálunk ugyanis a hidépités nem pusztán a közlekedési eszköz, közlekedési utvonal szempontjából itélendő meg; nálunk minden hid egyuttal a főváros fejlesztésének is egyik legjelentősebb eszköze. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon és a középen.)* Ezt is a tények bizonyitják. A régmult időkben, a mikor csak hajóhid kötötte össze Budát Pesttel, Pesten minden a Belvárosban volt; Budának nagy területe daczára, a mostani Tabán és Ráczváros volt a budai kereskedelemnek és iparnak központja; ott volt élénkség és mozgalom; ott vagyonosodtak a polgárok; de a midőn a Lánczhidat felépitették és a hajóhid elpusztult: a milyen arányban sülyedt az ipar és kersekedelem a Ráczvárosban, olyan arányban emelkedett az a Vizivárosban.

Látjuk, hogy az Erzsébet-hid is nemcsak a pesti oldalon teremtett uj palotákat, hanem Budán is, az egész Dunaparton; a hidfő környéke egészen kiépült; A Ferencz József-hid ugyszólván egész uj városrészt létesitett a Lágymányoson; a Margit-hid a Lipót-körutat egészen kiépitette; a budai oldalon is egymásután emelkedtek a három-négy emeletes bérházak; mig a Lánczhid és Margithid közt a hidaktól 5—600 méter távolságra minden megmaradt a régiben.

Itt van az V. kerületben az Országháza; itt van három miniszterium; itt van négy olyan első folyamodásu bíróság, a melyeknek hatásköre egész Budapestre kiterjed; vannak itt pénzintézetek s nagyobbszabásu kereskedelmi és gyári vállalatok *(Igaz! Ugy van!)* és mindezen középületek és közhasznu intézetek daczára is itt, épen az Országház környékén, csupa puszta telek van, csupa ócskavaskereskedésre berendezett udvar, a hol pedig legalább 4—5000 család nyerhetne elhelyezést, ha itt egy hid képezne összekötő kapcsot a két part között, a mely hid egyaránt fejlesztené a Lipótvárost és a Vizivárost.

Meg kivánok még emlékezni az előadó ur egy kijelentéséről, a mely különben a jelentésben is bennfoglaltatik. A jelentés és az előadó ur is meg vannak elégedve Budapest magyarosodásával, de Budapest magyar érzülete ellen előbb hallottunk kifogást. Ez a két dolog nem fedi ugyan egymást, de én azért a budapesti polgárért, a ki magyarosodik, tüzbe teszem a kezemet, hogy magyar érzület szempontjából semmiben sem

Digitized by Google

marad mögötte más magyar embernek. Ha vannak Budapesten polgárok, a kiknek magyar érzülete kifogás alá esik, azoknál nem a magyar nyelv tudásának hiánya a baj. *(Helyeslés.)* Budapest több mint 10 millió korona költséggel több mint 300 iskolát tart fenn; ezekből az iskolákból nyelvben, jellemben, szivben és lélekben tiszta magyar érzületü nemzedék kerül ki. Hogy Budapest milyen érzületü, azt a legközelebbi mult ellenállási küzdelmében is kimutatta, mert bár épen arra az időre esett az, hogy a főváros vezető tisztviselői nyugdijba mentek és a törvényhatóság vezető nélkül maradt, azért az ellenállásban mégis megállták helyüket a polgárok. Hiszen különösen kerületemre, a II. kerületre utalok.

A II. kerület 40 esztendő előtt nagy részben még idegenajku polgársága 1905-ben önérzettel utasitotta vissza a darabont minisztérium betolakodását és dicsőséggel vitte diadalra a függetlenségi lobogót, pedig ott egy darabont ügyvivővel kellett megküzdeni. Hivatkozom a IX. kerületre, a mely ugyancsak a darabontvilágban diadalra vitte a függetlenségi lobogót *(Ugy van! a baloldalon és jobbfelől)*, sőt ez a négy kerület: a budai I., II. és III. és a IX. kerület, a melyek itt a fővárosban általában mindig ugy forogtak közszájon, mint német kerületek, az elsők között voltak azon kerületek között, a melyekben a függetlenségi zászló diadalra jutott. *(Helyeslés.)*

Polónyi Géza: A IV. kerület is!

Németh Imre: A IV. kerületnek könnyü volt diadalt aratni, mert a IV. kerületnek jelöltje egy nevezetes kormányférfiu és különben is minden tekintetben elsőrangu egyén volt. *(Ugy van! Ugy van! a középen.)* A többi kerületeknél ismeretlen alakok voltak abban az időben, én is, mások is, mint politikusok nem voltunk ismert alakok. Elismerem, hogy vannak a fővárosban kozmopolitáik, de ezek nem a magyarosodó elemből kerülnek ki, hanem azokból, a kik magyaroknak tartják magukat és a nyelvük is magyar.

Sajnosan tapasztalom, hogy ez a törvényjavaslat nem mér egyforma mértékkel a balpartnak és a jobbpartnak az adómentesség és az anyagi kedvezmények kérdésében. A mint már előbb is nyilatkoztam, én bizom benne, hogy nem ez az utolsó szó és hogy egymásután fognak következni már most a többi kormányintézkedések, a melyek a főváros fejlesztését lesznek hivatva szolgálni. Ezen a téren nem is kivánok tehát nehézményekkel előállani. Csak rá akarok mutatni arra, hogy itt elhangzottak oly kijelentések, nem éppen a felszólalók, mint inkább a közbeszólók részéről, a melyekből azt lehet következtetni, hogy az az anyagi támogatás nem jókor jön a fővárosnak. Megengedem, hogy a multban voltak hibák, de méltóztassék meggyőződve lenni, hogy ez idő szerint a főváros élén oly férfiak állanak, a főváros tanácsában oly férfiak ülnek, a kiknek van tudásuk, képességük, de akaratuk is alkotni, a kik fognak is alkotni és meg van az erejük és a képességük arra, hogy minden visszaélésnek gátat vessenek és hogy az az anyagi segitség, a mely a jelen törvényjavaslat utján a fővárosnak jut, el ne kallódjék. A főváros tisztviselői kara példás, megérdemli azt hogy a főváros ezt a segitő összeget rájuk bizza. Abban a reményben, a melyet már előbb is kifejeztem, hogy a fejlesztési intézkedések terén az V. kerületi intézkedések után a főváros jobb partja is sorra kerül, a törvényjavaslatot általánosságban elfogadom. *(Élénk helyeslés.)*.

Elnök: Szólásra következik?

Csizmazia Endre jegyző: Szebeny Antal!

Szebeny Antal: T. ház! Ebben a törvényjavaslatban jóindulatot tapasztalok a kormány részéről és konstatálom, hogy a székesfőváros boldogulását szolgálja. Igaz, hogy nagy kormányzati, sőt nemzeti érdekek kivánják, hogy a főváros olyan legyen, a milyennek egy fővárosnak lennie kell, hogy a vidék gazdasági élete és a nemzeti aspirációk a fővároson vonuljanak keresztül, itt dolgoztassanak fel. Valamint a vér a szivben dolgoztatik fel, akként a nemzeti aspirációknak és a gazdasági élet egészséges fejlődésének is itt kell feldolgoztatniok. Mivel ezen törvényjavaslatban foglaltakat a fővárosra nézve üdvöseknek tartom, előre is bátor vagyok kijelenteni, hogy a törvényjavaslatot elfogadom.

Azonban egy szerény észrevételem van, hogy t. i. többet kellett volna adni és szervesebben lehetett volna a főváros fejlődését ezzel a törvénynyel biztositani. Igaz, hogy erre azt lehetne mondani, hogy a fővárosnak volna kötelessége e tekintetben többet tenni. De a főváros a 32—34 esztendővel ezelőtt történt egyesités óta különösen beruházásokra óriási összegeket forditott és most nemcsak pénze nincsen, de hatásköre sincsen, mert a fővárosi közmunkák tanácsának megalkotása által igen sok ügy, különösen a városrendezés és a hidak épitése a főváros hatásköréből elvonatott. Azért szerettem volna én, hogy ha a kormány ebben a törvényjavaslatban megragadta volna a kezdeményezést, különösen épen azon ügyekre nézve, a melyek a fővárosi közmunkatanács hatáskörébe vannak utalva.

Szerettem volna tehát egy nagyobb szabásu tervezetet. Erre méltán azt lehetne ellenvetni, hogy az államnak utóvégre nincs annyi pénze, hogy ezeket a nagy kérdéseket egyszerre megoldja. Ha azonban a vizügyi beruházásokat husz esztendős programmba lehetett beosztani és törvényben biztositani, épugy lehetett volna a főváros fejlesztésére is egy tiz esztendős programmot megállapitani és azt szukcesszive, fokozatosan keresztül vinni. Ezáltal a főváros fejlesztése sokkal szervesebb lett volna.

Hogy milyeneknek képzelem én ezen törvényjavaslat feladatait, példákra hivatkozom. Megemlitem pl., hogy az ujpesti hid megépitését *(Halljuk! Halljuk!)* teljesen helyes és józan dolognak tartom, mert ezáltal a hatodik városrész Óbudával összeköttetést nyer és a természetes forgalom lebonyolitása biztosittatik. De

Digitized by Google

azáltal, hogy ezen két környék összeköttetik, a főváros egész környékének kifejlesztése még biztositva nincs. A nagy körutat a Boráros-téren át hid épitése által kellett volna a budai kikötő uttal összekötni. Époly fontos érdekek követelik ennek a hidnak megépitését, mint az ujpesti hidét. Ott van a Lágymányos, a Ferenczváros, ez a népes városrész; ott egy egész gyárváros keletkezhetnék, melynek munkásait a Ferenczváros lakosai szolgáltatnák. Nem is akarok arra rátérni, hogy pl. a kelenföldi pályaudvart előbbutóbb ugyis a budai oldal főpályaudvarává kell majd kiépiteni, s igy e hid biztositaná a Ferenczvárosnak és a Józsefvárosnak a közvetlen összeköttetést a budai részekkel.

Azonkivül szerettem volna, ha a városrendezési programm nagyobb körre terjesztetett volna ki. Itt van a Rákóczi-ut rendezésének kérdése. Ha a külföldi Budapestre érkezik a keleti pályaudvaron, a Rákóczi-uton keresztül megy a városba és onnan nyeri az első impressziót. Mondhatom, hogy ezek az impressziók a Rákóczi-ut mai formája mellett nem nagyon kedvezőek. Vagy vegyük a Ferenczváros rendezetlen mivoltát és elsősorban azt, hogy a Ferenczváros, egész hosszában, a Vámháztértől kezdve a vasut által el van zárva a Dunától s emiatt az a városrész nem fejlődhetik. *(Igaz! Ugy van a baloldalon.)* Már ezen törvényjavaslatban kellett volna biztositani azt, hogy a Ferenczváros a vasuttól felszabaditassék és ezáltal a kereskedelmi kikötőnek alapja megvettessék.

A budai részekre vonatkozólag pl. a II. kerületben a Fő-utczát emlitem. Ez a legfőbb közlekedési vonala a II. kerületnek. Azonban egynehány ház épitésétől eltekintve ma is abban a karban van, mint volt 50 esztendővel ezelőtt. A III. kerületben ott van a Lajos-utcza, a mely lebonyolitja a villanyos-közlekedést, a mely ott csak nagy akadályokkal és sokszor emberélet árán bonyolitható le, olyan szük az az utcza. Az I. kerületre térve, ott van a Vár rendezésének kérdése. A Vár királyi székhely, vagy hivatalok székhelye és még ma is anynyira visszamaradt a fejlődése, hogy mig 1870-ben lakosainak száma 10.000-et tett ki, addig alig van ma ott 6000 lakos. Itt is tervszerű városfejlesztési programmot kellett volna kidolgozni.

Végül városrendezési szempontból kitérek még az Attila-körut rendezésére is. Az adómentességet, épugy, mint az előbb jelzett helyekre, az Attila-körutra is kiterjeszteni kivánnám. Igaz, hogy ezen törvényjavaslatnak 1. §-a épen az Attila-körut érdekében áldozatokat hoz, a mennyiben 2 millió korona fordittatik a kisajátitásokra.

Kovács Pál: Ez visszatérül!

Szebeny Antal: ... azonban, a mint Polónyi t. barátunk a tegnapelőtti ülésben emlitette — ez csak kölcsönnek tekinthető és legfeljebb csak kamatveszteségről lehet szó. De, lehetne biztositani jobban magának a tőkének visszatérítését is azzal, ha az Attila-körutnak az adómentességet megadjuk. T. i. ugy céloztatik az Attila-ut rendezése, hogy a Szarvas-téren felüli rész a nyugati oldalon sajátittatnék ki, a Szarvas-téren, illetőleg a tabáni templomon aluli részen a keleti oldalon. Ez a czél. Ez máskép nem képzelhető, mint ugy, hogy a kisajátitott telkek egyeseknek eladatnak épités czéljából. De csak akkor fog fellendülni az épitkezés, és csak akkor fognak megfelelő házakat épiteni, ha a közmunkatanács olcsón adja a telkeket, mert ha csak ugy adja el, a mint azok szabad kézből megszerezhetők, akkor semmi indoka sincs annak, hogy miért fejlődjék jobban az épitkezés ott, mint egy másik vagy harmadik részen. Az óhajtott czél tehát igy nem fog eléretni.

Nagyon jól ismerem a viszonyokat; ott lakom már 40 éve és tudom, hogy a kisajátitás alá nem eső részeken rendesen oly kezekben vannak a házak, hogy az illetők elég vagyonosak arra, hogy ne legyenek kénytelenek eladni az ingatlanokat, de nem elég vagyonosak arra, hogy három emeletes házat épitsenek. Marad a régi állapot: az egyik oldalon lesznek három emeletes paloták, a másikon pedig földbe sülyedt földszintes házak, ugy hogy meg vagyok róla győződve, hogy a kormány kénytelen lesz előbbutóbb az Attila-köruton az adómentességet megadni, de akkor az állami pénzalap ebből hasznot nem huz, mert addig elkótyavetyélték a a telkeket az épitkezés fellendülése érdekében és a kik megvették, azok veszik hasznát az adómentességnek, holott ha most megadná az állam az adómentességet, a fővárosi pénzalap a telkeket jó áron eladhatná és a 2 milliót biztositani lehetne. *(Mozgás.)* Részben már meg vannak vásárolva a telkek.

Még egy kérdés tartozik ide, a mely különösen a főváros jobbparti részére vonatkozik. Ez az alagut kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* Az alagut a forgalom lebonyolitása tekintetében a Krisztina-térre ugyanaz, a mi a VI. kerületre nézve az Andrássy-ut, vagy a VII. és VIII. kerületekre nézve a Rákóczi-ut, a IV. kerületre nézve a Kecskeméti-utcza. Ott bonyolittatik le az összes forgalom. Az alagut 1858-ban adatott át a forgalomnak. Összesen 882.000 K-ba került, tehát kevesebbe, mint az Andrássy-ut, vagy más nagyobb utcza kikövezése. És daczára annak, hogy az utakon vámmentesen, fizetés nélkül közlekedhetik a közönség, az alaguton 1858 óta, tehát ötven esztendő óta fizetünk az oda-vissza járásért 8 fillér vámot. *(Igaz! Ugy van!)* Milyen teher az, méltóztassék csak meggondolni. Egy öttagu család évi budgetjében legalább 100 K terhet jelent, a mi kisembernél, kis háztartásban jelentékeny teher. Azt hiszem, ötven év alatt az a vállalat már rég kifizette

Digitized by Google

magát, régen amortizálhatta a befektetett tőkét. *(Igaz! Ugy van!)*

Ez évi április 17-én az ötven év lejárván, megváltották az alagutat. Maradt még 298.620 K ha jól tudom beváltatlan tőke. Ezzel szemben áll 100.000 K tartalékalap, ugy, hogy ezt levonva, 198.620 K megfizetéséről és a javitásokról van szó. *(Mozgás.)* Tehát csak 198.620 K-át kellett a pénzügyminiszternek fizetnie a vállalatnak.

Már most jogi tekintetben ugy áll dolog, hogy akkor, a mikor az alagut privilégiuma 1858-ban megadatott, az engedélyokirat, a mely a vámról intézkedik, IV. czikkében azt mondja, hogy az alagut telektulajdonjoga a császár kir. várerődités tekintetében az államot illeti. Egy másik czikk, a hetedik, azt mondja, hogy az ötven évi engedélytartam után a társulat az alagutat a hozzátartozó helyiségekkel együtt ingyen az államnak átadni tartozik. Mivel pedig a várerődités telkek a város tulajdonába mentek át: az alagut fővárosi tulajdonban fekszik.

A főváros, midőn az alagutengedély lejárt, kérte a pénzügyminiszter urat, hogy méltóztassék az alagutat a városnak visszaadni és a vámmentességet olykép biztositani, hogy a fentiekben szükséges 198.620 koronát, továbbá a vizmentesitésre és javitásra szükséges 140.000 koronát, összesen mintegy 338.000 koronát a fővárosi pénzalapból fedezze, és mivel a fővárosi pénzalapnak aktiv pénze nincs, a 24 milliós kölcsönből juttasson a fővárosi pénzalapnak. Ez a felterjesztés, ha jól emlékszem, 1906-ban tétetett és még arra intézkedés ma sincs. *(Zaj.)*

Mi történt a folyó évi április 17-ikén? Folyó évi április 17-ikén a kormány az engedély lejártával átvette az alagutat, ez idő szerint még semmiféle átalakitást nem tett, a vámszedést azonban folytatja. *(Igaz! Ugy van!)*

A vámszedés jogára is vagyok bátor egy pillanatra kitérni. Az 1890 : I. t.-czikk a közutakról azt mondja 95. §-ában, hogy a száraz vámok beszüntetendők, és erre nézve fórumot is állitott fel, elsőfokban közigazgatási bizottságot, másodfokban a kereskedelemi miniszteriumot, a mely ezen beszüntetésről, továbbá az esetleges megváltásról, kisajátitásról van hivatva határozni. Ezen intézkedése a törvénynek explicite a törvény 154. §-a folytán a fővárosra is áll. De ha ezen száraz vámról szóló szakaszt nem is kivánjuk rá alkalmazni, van a törvényben egy másik intézkedés, 90. §-ban, mely tisztán a vámokról beszél és azt mondja, hogyha a vámengedély lejárt, annak megujitását lehet kérelmezni, és pedig a lejárat előtt hat hó alatt a kereskedelmi miniszterhez kell folyamodni, ez véleményezés végett kiadja a közigazgatási bizottságnak, és ennek alapján határoz a kereskedelmi miniszter. Hát én konstatálni kivánom t. képviselőház, hogy ezen engedély meghosszabbitása iránt sem a kereskedelmi miniszter urhoz, sem a közigazgatási bizottsághoz, sem sehová kérvény be nem adatott, előterjesztés nem tétetett. Tehát ugy áll a dolog, hogy ma az alaguton vámot szedni senkinek joga nincs. *(Mozgás).*

Mielőtt befejezném előadásomat, vagyok bátor még kiterjeszkedni arra a kérdésre, melyet az előttem szólott t. képviselőtársaim is megemlitettek, hogy a fővárosnak jogi rendezése tulajdonképen az uj fővárosi törvénynek van fentartva. Én ezt teljes mértékben osztom és teljesen megbizom abban, a mit a belügyminiszter ur a koaleált pártok értekezletén mondott, hogy t. i. ő be fogja terjeszteni ezt a törvényt ősz előtt és pedig ugy, hogy a jövő év végén történő községi választások már ennek alapján eszközöltessenek. *(Helyeslés.)* Nekem azonban aggályaim vannak az iránt, hogy ezen törvény alapján jövő év végén a választásokat meg lehetne ejteni. Ezen aggályaim tárgyi okokból származnak. *(Halljuk! Halljuk!)* Előreláthatható, hogy a törvényhatósági választások szintén az uj választói jog alapján fognak lefolyni, habár nem is lesz az uj törvény alapján minden képviselőválasztó egyuttal törvényhatósági választó. Ismervén azt az óriási apparátust, melylyel ezen lajstrom összeállitása járni fog, én kizártnak tartom, hogy meg lehessen alkotni az uj választási törvényt, hogy annak alapján a törvényhatósági választók lajstroma összeállittassék és a törvényhatósági választás őszszel megejthető legyen. *(Igaz! Ugy van!)*

Ezenkivül még egy más inkonvenienczia is fog ebből kifejlődni. A most érvényben levő törvény szerint a községi választók összeirása márcziusban, legkésőbb áprilisban történik. Hogy ez milyen munka, azt csak az tudja, a ki ilyen campagneban egyszer már résztvett. Megindul a munka meghatalmazások szerzése iránt, óriási kapaczitálások folynak, a kerületek forrongásba jönnek, ugy hogy ez a munka felér egy kis választással. De hogy példával is illusztráljam, 1906-ban, mikor a legutóbbi községi választások lefolytak, a lajstromok összeállitása ellen 1900 panasz adatott be az igazoló választmányhoz és ebből 600 felebbezés a biráló választmány elé került. Azt hiszem, ezeket a hatóságokat ilyen óriási munkával terhelni akkor, mikor a munkálat előreláthatólag ugy is hiába való lesz, felesleges, azért szükséges volna ezek iránt a megfelelő intézkedéseket megtenni.

Ezek után ismétlem, hogy véleményem szerint az uj fővárosi törvény alapján mi a jövő őszszel választani nem fogunk. Szükségesnek tartanám, ha a belügyminiszter ur, a mit korábban is kértünk, legalább novelláris uton módositaná a fővárosi törvényt arra vonatkozólag, hogy először is törvényhatósági választó legyen mindenki, a ki ez idő szerint képviselő-választó, továbbá hogy a virilista-választásokat alkalmasabb és megfelelőbb módon rendezze, lehetőleg

Digitized by Google

a kerületenkénti választással és hogy az inkompatibilitást bizonyos mértékben szoritsa meg.

Midőn ezeket a belügyminiszter ur szives figyelmébe ajánlom, egyuttal kijelentem, hogy miután a törvényjavaslatban sok üdvös intézkedést látok, azt a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés).*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, az általános vitát bezárom.

Az előadó ur kiván nyilatkozni?

Hoitsy Pál előadó: T. képviselőház! Kötelességemnek tartom, hogy igen röviden nyilatkozzam azokra a beszédekre, a melyek itt elhangzottak.

Értem azt, ha a képviselő urak, a kik a főváros egyes kerületeit képviselik, felszólalnak, és messzemenő kivánalmaknak adnak kifejezést, hiszen ez bizonyos tekintetben természetes dolog, a mivel ők, ugy hiszik, tartoznak saját választóiknak. De ha tulzásba mennek át, kötelességem itt különösen egy dolgot rektifikálni, a mit nem engedhetek szó nélkül elhangzani, azt t. i., hogy ugy tüntetik fel ezt a törvényjavaslatot, mint a mely a fővárosnak igen keveset nyujt. *(Halljuk! Halljuk!)*

E tekintetben különösen igen nagy dolgot produkált Polónyi Géza t. képviselőtársunk. Felsorolta, hogy hiszen mi az, a mit az állam ad ennek a városnak. Azt mondja, hogy az, a mit egyszer és mindenkorra ad, nem több mint mindössze 5,800.000 korona, később azután már azt mondja: 5 millió koronácska, már akkor nem is korona. *(Derültség.)* Azonkivül azt mondja, hogy 1,900.000 korona az, a mi megint esztendőnkint a főváros javára esik. De megjegyzi, hogy ezzel szemben meg a főváros micsoda nagy áldozatokat hoz, a Margitszigeten még a vizet is ingyen fogja adni a botanikus kertnek, pedig ez esztendőnkint 10—13.000 korona.

Polónyi Géza: Ha dupla vizvezeték lesz!

Hoitsy Pál előadó: De ott már azután azt mondja: ez mekkora tőkének felel meg, ez megfelel 200.000 koronának vagy többnek is. Igazsága van, de ha egyforma mértékkel méltóztatik mérni a t. képviselő urnak, akkor necsak ott tőkésitse az esztendőnként felmerülő kiadásokat, a hol az a főváros rovására esik, hanem méltóztassék tőkésiteni azt is, a mit a főváros az államtól kap. Akkor egészen más számitásokat fog kapni és akkor a t. képviselő ur egy véleményen lesz velem és kell, hogy legyen, hogy itt igenis óriási nagy áldozatot hoz az állam a főváros javára.

Mert hogy áll a dolog. Számitsuk ezt ki, még pedig az ő számitásai alapján. Szerinte is 5 millió koronát ad az állam egyszer és mindenkorra, de ad azután 1,900.000 koronát évente. Ennek a tőkéje pedig, hogyha azt $4^1/_2{}^0/_0$-kal számitjuk, 41 millió korona. Ez az összeg tehát az, a melyet az állam ad.

Ott van azután a hid, t. képviselőház! Erre azt mondja Polónyi Géza t. képviselő ur, hogy az nem a főváros érdeke, hanem országos érdek. Ámde nem áll egészen igy a dolog. Hogyha Buda és Pest között és a főváros két oldala között egyetlen egy hid sem lenne, akkor igenis országos érdek, még pedig eminens országos érdek lenne ezt a hidat megcsinálni, mert akkor ez a hid összekötné a Duna balpartján lakókat az egész országban a Duna jobbpartján lakókkal. A Lánczhid épitése pl. országos érdek volt, mert ez az országnak két oldalát kötötte össze. De a mikor egy közlekedési vonal már meg van, Budapesten több vagy kevesebb hidat épiteni, ez már csak kényelmi szempont a legnagyobb mértékben és nagyon kevés benne az országos szempont, ez inkább a főváros közönségének elsőrangu érdeke. Ez a hid szintén belekerül 20 millió koronába, sőt a rendezéssel együtt fel fog menni 30 millió koronára. A Margitsziget megvétele 11 millió korona.

Már most hogyha összeadjuk az 5,800.000 K-t, a 41 millió K-t, mint tőkésitett összeget, a Margitsziget vételárát, vagyis 11 millió K-t, továbbá a hidépitésre szükséges összeget, ne vegyünk többet csak, csak 20 millió K-t, akkor is kijön 70 millió korona. Ennyi t. ház az az összeg, a melyet az állam a fővárosnak ad. Ez akkora összeg és olyan vagyon, a főváros szempontjából, a milyet még mióta Magyarország létezik, soha semilyen kormány a fővárosnak nem adott. Én nem akarok ezzel szemrehányást csinálni a fővárosnak. Nem lobbantom azt sem a szemére, hogy mit kap, mert hiszen mellette vagyok, hogy megkapja, de nem engedhetem meg szó nélkül, hogy ezt valaki lekicsinyelje, vagy keveselje. *(Helyeslések.)*

Polónyi Géza: T. ház! *(Zaj.)*

Elnök: Mi czimen kiván a képviselő ur szólni?

Polónyi Géza: Félremagyarázott szavaimnak értelmét kivánom helyreigazitani.

Elnök: Tessék szólni!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Csak igen röviden szándékozom az igen t. előadó ur felszólalására nyilatkozni. A tőkésités tekintetében véleményeltérés van közöttünk. A t. előadó ur t. i. szememre veti, hogy akkor, a mikor én a főváros terhét tőkésitem, ugyanakkor az állam által nyujtott összegeket nem tőkésitem. Hát én elfogadom ezt a számitási alapot, azonban méltóztassék a t. előadó urnak figyelembe venni, hogy én statisztikai adatokból mutattam ki, hogy az 1,900.000 koronával szemben, a melyet az állam a fővárosnak évenként nyujt, 5 millió koronát halad meg évenként az az összeg, a melyet a főváros az állam által átruházott hatáskörben az állam helyett funkczióként teljesit. Hát én elfogadom a tőkésitést, az 1,900.000 koronának

Digitized by Google

megfelel 41 millió korona tőke, 5 milliónak pedig, 4%-os kamatozás mellett, 120 millió korona tőke felel meg. Kijelentem azonban, hogy én a legtávolabbról sem akarom kicsinyiteni azt az áldozatot, a melyet az állam a főváros érdekében hoz. Az én beszédemből a t. képviselőház csak arra nézve merithetett meggyőződést, hogy egész nyugodtan megszavazhatja, pénzügyi szempontból is, ezt a törvényjavaslatot, mert rendkivüli nagy terhek azok, a melyeket a főváros az államháztartás javára visel. Ez volt a véleményeltérés közöttünk és ez alapon én a tőkésitést igen szivesen hajlandó vagyok kompenzációs alapul elfogadni, és szivesen átvállalom, mint fővárosi képviselő, azt a tőkét, a melyet az állam visel, szemben azzal, a melyet a főváros visel. *(Helyeslés.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kiván szólni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! Én a törvényjavaslat indokolásában a részletekre kiterjedőleg is előadtam azon nyomós érveket, a melyek a mellett szólnak, hogy a törvényjavaslat elfogadását ajánljam a t. háznak. Ennél fogva nem is fogok a törvényjavaslat intézkedéseinek egyes részleteire kiterjeszkedni. Engem felszólalásra késztet az, mert egy pár itt elhangzott elvi kijelentéssel szemben határozottan ellentétes álláspontom vagyok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először is ugy az előttem szólott t. képviselőtársam felszólalásából, valamint valamennyi eddig felszólalt képviselő urnak a beszédéből mindig azt veszem ki, hogy az állami közigazgatás közvetitése olyanul állittatik oda, mint a melyet az állam a községek minden közreműködése nélkül saját számlájára és veszélyére teljesiteni köteles. Hát, bocsánatot kérek, hiszen az állam törvényhatóságokból, városokból és községekből áll. Olyan állam sehol a világon nincsen, — de legkevésbbé lehet ilyen a magyar állam — a mely az állami közigazgatás végrehajtását kizárólag saját számlájára és saját közegei részére venné át. Isten mentsen is meg ettől. A mikor épen az önkormányzati jogoknak szélesbitését, erősbitését tűztük ki feladatunkul, mellőzhetetlen, hogy az az önkormányzati közreműködés érvényesüljön az állami közigazgatás végrehajtásában is. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Én tehát tévesnek állitom oda azt az álláspontot, hogy valaki kiszámitsa azt, hogy az államnak ennyit és ennyit teljesitek, és ezért az államtól ennyit, vagy amannyit követelek. Elismerem azt a tételt, hogy a községi háztartásokat nem szabad túlterhelnünk és ennek kormányzati programmunkban is kifejezést adtunk. De, t. ház, kifejezést adunk ezen álláspontunknak — megengedem, hogy nem a felmerült kivánalmak terjedelmének megfelelőleg — ebben a fővárosi törvényjavaslatban is, kifejezést adtunk a folyó évi budgetben, és kifejezést adtunk a kormány programmjában akkor, a midőn azt mondtuk, hogy vagy egyes jövedelmeknek az egyes törvényhatóságok és községek részére való juttatásával, vagy pedig — a hol ez nem lehetséges — direkt segélyek által kivánunk a községek terhén segiteni. *(Élénk helyeslés a jobb és a baloldalon.)*

Ez az első tétel, a mire ki akartam térni. A második, a mivel számolnom kell és a miért bátor vagyok felszólalni, az, hogy ezt a javaslatot közvetlen kapcsolatba hozzák a főváros adminisztrációjának rendezésével. A fővárosi törvényt 1872-ben alkották. Alkottatott egy átmeneti időszakban, a midőn a fővárosnak két, helyesebben szólva, három része egyesittetett, a midőn annak következményei, az egész egyesitésnek hordereje nem is volt előre appreciálható. Ma több mint 35 esztendei tapasztalat áll a hátunk megett és csak nagyon természetes, hogy ezeket a tapasztalatokat a főváros adminisztrációja érdekében érvényesitenünk kell. *(Helyeslés.)* Sőt tovább megyek. Azt is elismerem, hogy a főváros adminisztrációjának berendezésében nemcsak a gazdasági tevékenység, hanem egyuttal magának az adminisztrációnak egész szelleme tekintetében lényeges intézkedések és változtatások szükségesek. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* A kormány is foglalkozik ezzel. Hiszen a belügyminiszter ur határozott igéretet tett erre nézve. Mihelyt a választói reform, a mely most egész tevékenységét igénybe veszi, elkészül, kötelezettséget vállalt arra nézve, hogy azonnal a főváros rendezésére vonatkozó törvényjavaslatnak alapos és lelkiismeretes előkészitésével fog foglalkozni. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Már most aggályok merültek fel abban a tekintetben, hogy az nem lesz olyan időre elkészithető, a mely időben az uj választások megejtetnének. Azzal a kérdéssel nem foglalkozom, hogy lehet-e vagy nem. Mi mindenesetre törekedni fogunk, hogy lehetséges legyen; azonban a mit Szebeny Antal t. képviselőtársam felhozott, hogy meddő munkától óvjuk meg a fővárost, ebben a tekintetben bátor vagyok azt megjegyezni, hogy a törvényhatósági választások választói jogának és a választások módjának módositása tekintetében a kormánynak ugy is előterjesztést kell tennie, még pedig a választói törvényjavaslattal kapcsolatosan, ekkor lesz helyén azokat az intézkedéseket a fővárosra nézve is megtenni, a melyek szükségesek azért, hogy az uj alapon legyen a fővárosi törvény végrehajtható. Igen kérem a t. házat, hogy bármilyen imminens szükségesnek találják is a főváros szervezetére vonatkozó törvényt, az általam felhozott indokok alapján méltóztassék belenyugodni, hogy a kormány törekvése, és egyik legsürgősebb feladatának tekinti a főváros szervezetére vonatkozó törvény mielőbbi előterjesztését és letárgyalhatását.

Még érintenem kell egy más dolgot, t. i.

Digitized by Google

fel kell szólalnom azért is, mert azt látom, hogy igen messzemenő igényeket támasztanak, nemcsak az állam irányában, hanem önmagában véve a főváros fejlesztése tekintetében is. Mi törvényhozási intézkedéssel segithetünk a főváros fejlesztésén, de méltóztassék elhinni, hogy az itt tehető intézkedések nem rejtik magukban a főváros fejlődésének minden föltételét. *(Ugy van!)* Ez függ a konjunkturális, az ipari és kereskedelmi viszonyoktól; függ főleg a pénzviszonyoktól. Ha a pénzpiaczon olyan mostoha viszonyok lesznek, mint most vannak, hogy épitési kölcsönök nemcsak hogy drága pénzen, hanem egyáltalán nem kaphatók: akkor ennek a törvénynek intézkedései is csak később fognak valóra válni, a mikor azok az egyéb feltételek is meg lesznek és nevezetesen elsősorban a pénzviszonyok kedvezőbbre fordulnak.

Polónyi Géza: És nem lesz drága a tégla!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Nem azt mondom, hogy ne foglalkozzunk az egész vonalon ezekkel a kérdésekkel; ezek azonban nem specziális fővárosi igények, hanem ezek közgazdaságunk emelésének kérdései, első sorban pedig hitel- és pénzviszonyaink kedvezőbb szinvonalra való emelésének kérdése. A viszonyok nem tisztán tőlünk függnek, hanem egyuttal a világkonstellácziótól, politikai helyzetünktől. De legyen meggyőződve a t. képviselőház, hogy mindent elkövet a kormány, hogy az épitési kedvet éleszsze, azt lehetővé tegye és az épitkezést olcsóbbá is tegye. Csak azután azon sokoldalu támadásokkal szemben, a melyeknek ez irányu lelkiismeretes, becsületes működésünk ki van téve, számithassunk is a t. képviselőház támogatására. *(Élénk helyeslés.)*

Polónyi Géza: A drága téglát sohasem fogjuk támogatni!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Én azért szeretném óvni a t. képviselő urakat, a kik felszólaltak, *(Zaj. Elnök csenget.)* hogy olyan nagyon sokat ne várjanak, mert azok az alapok, a melyekre hivatkozni méltóztatnak, távolról sem állanak olyan kedvezően, a mint azt méltóztatik mondani. Először is az a fővárosi alap. Erre vonatkozólag megjegyzem, hogy az 1870. X. törvényczikk megállapitja, hogy a fővárosi alap miből képződik, erről évről-évre pontos számadások készülnek, a melyek az állami számvevőszék ellenőrzése alá helyeztettek. A fővárossal hozzászólás végett forma szerint talán nem közöltettek, de hajlandó vagyok intézkedni, hogy formálisan is hozzászólhasson.

Polónyi Géza: Nagyon köszönjük!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Sőt a főváros rendezéséről szóló törvényben erre nézve biztositékot is nyujthatunk. *(Élénk helyeslés.)* Azonban bátor vagyok megjegyezni, hogy nem valami olyan titokzatos dolog ez, hisz azt az állami számvevőszékhez teszszük át, a közmunkatanács készíti elő, a melynek tagjai legalább felerészben a főváros közvetlen kiküldötteiből állanak, ugy hogy a főváros közreműködésével történik ezen alap kezelése, elszámolása és nyilvántartása. Ez a fővárosi alap áll pénzkészletekből, a melyek a legutóbbi havi kimutatás szerint néhány ezer korona hijján 3,300.000 K-át tettek ki. Azonkivül vannak a telkek, a melyek igen nagy értéket képviselnek. Ha azonban a mélyére nézünk ezen 3,300.000 koronának, azt látjuk, hogy az állami előlegekből áll, mert méltóztassanak azt venni, hogy most voltunk kénytelenek két millió korona előleget adni és 1894-ből is van egy tartozás, a melyet akkor kifizettem a fővárosi alap helyett, mert az állami pénzviszonyok kedvezőek voltak és a fővárosi alap mód nélkül magas kamatokat fizetett azért, de még ezek az előlegek sincsenek törlesztve, ugy, hogy ne méltóztassék olyan könnyedén bánni azzal a kérdéssel, hogy pl. az alagutnak a költségeit fizesse meg a közmunkaalap, mert az egyértelmű azzal, hogy fizesse meg az állam; mert a városrendezésekre még ujabb összegeket fog kelleni adni, tehát nem lehet olyan könnyedén átsiklani a kérdésen.

Az alagutra nézve az a törekvés vezetett bennünket, hogy ott a vámmentességet behozzuk. Ezt a kérdést azonban rendezni kell ugy, hogy vegye át bizonyos feltételek mellett a főváros és hogy az alagut közuttá nyilvánittassék. Azt nem lehet mondani, hogy az alagut kérdésében semmi sem történt. Annak gyökeres javitása mellőzhetetlen előfeltételt képez ugy az alagut fentartásának, mint a közbiztonságnak szempontjából. Én két kommissziót küldtem ki, a melyek megvizsgálták az alagutat. Az egyik kommisszió megtette előterjesztését, ez azonban oly nagy költségekről szólt, a melyeket én más szakértők meghallgatása nélkül elfogadhatóknak nem tartottam, mert nem tartottam indokoltnak, hogy négy—ötszázezer koronát fektessünk be az alagut javitásába. Bizonyosságot akartam szerezni arra nézve, hogy ha a szükséges vizelvezetéseket létesitjük, az ebbe fektetett tőke nem fog-e meddőnek bizonyulni. Ennélfogva más kommissziót küldöttem ki és pedig olyat, a mely más nevesebb geológusokból áll, a mely bizottság furások és kutatások utján megállapitja azt, hogy micsoda munkálatok szükségesek. Nem lehet tehát azt mondani, hogy nem történik semmi, mert ott igenis becsületes, lelkiismeretes munka folyik annak megállapitása czéljából hogy mit lehessen és mit kell tenni. Addig, mig ez a kérdés nem tisztázódik, nincs is módomban, a törvényhozásnak a teendők iránt előterjesztést tenni, *(Élénk helyeslés)* mert ha előterjesztést teszek, határozott számokkal kell dolgoznom; meg kell mondanom, hogy mi és hogyan történjék és mielőtt ebben a kérdésben tisztán nem látunk, a másik kérdést sem lehet rendezni. *(Ugy van!)*

Digitized by Google

Polónyi Géza képviselő ur itt felhozta még a hidalapot is, mondván, hogy öt milliót a rendőrség czéljaira forditunk ugyan, de a hidalapot hamar inkameráljuk, tehát ott öt millió és nem tudom hány koronát kapunk. *(Mozgás.)* Hát a t. képviselő ur a saját számlájára volt hajlandó az előtt egy alapot átvenni; én a hidalapot ajánlom. *(Élénk derültség.)*

Polónyi Géza: Átveszem hidvámszedés jogosultsága mellett. *(Derültség.)*

Wekerle Sándor miniszterelnök: A hidalap dolgában ugy állunk, hogy az aktivum ott 8,411.000 korona, a passzivum pedig 10,311.000 korona, tehát 1,900.000 korona deficzitje van a hidalapnak. *(Mozgás,)* Ezért ne méltóztassék az uj hidak épitésének kérdésével olyan nagyon könnyedén bánni. Én ajánlottam itt igenis egy uj hidnak épitését és pedig azért, mert a sorsolási kölcsönnek törlesztése 1920. év végével lejár, tehát 1921-től kezdve már a sorsolási kölcsönnek járadéka fog rendelkezésünkre állani, a mely be van állitva a költségvetésbe.

Polónyi Géza képviselő ur ugy tüntette fel a dolgot, mintha az állami hidak bevételei valami állami bevételek volnának. Azonban — méltóztassék csak megnyugodni azokban, a miket mondok — az állami hidak nettó bevétele az 1905-iki költségvetésben, ha jól emlékszem 1,160.000 koronával volt beállitva mint állami bevétel, de ha méltóztatnak a nyereménykölcsönt megnézni, ez ott a nyereménykölcsön bevételei között szerepel, ugy hogy az államnak a hidakból egy krajczár haszna sincs. *(Ugy van!)* A hidak bevételei a nyereménykölcsön törlesztésére fordittatnak, e bevételek törvényszerüleg is erre vannak lekötve, 1920 után fel fog ezen hidvámjövedelem szabadulni, de akkor az 1870:X. t.-czikk rendelkezése szerint ezen hidvámjövedelem megint nem az államot, hanem a fővárosi pénzalapot fogja illetni. Épen erre való tekintettel voltam bátor ajánlani a t. képviselőháznak azt, hogy menjünk bele az uj hid épitésébe, mert akkor egy jelentékenyebb összeg felszabadul és ezen jelentékenyebb összeg teljes felhasználása iránt már a sürgősségre való tekintettel is az előintézkedéseket a hidépités tekintetében idejekorán meg kell tenni.

Azzal zárom szavaimat, hogy a főváros részére jelentékeny áldozatot hozunk, a mely áldozat azonban arányban áll azon jelentőséggel, a melylyel a főváros ugy politikai, mint gazdasági tekintetben, különösen pedig az állami jövedelmek szolgáltatása tekintetében bir. Azt hiszem, hogy helyes intézkedés és nem lehet azon szemrehányást tenni nekünk, hogy a fővárost a vidék rovására tulságosan gondozzuk, mert mi csak annyit adunk a fővárosnak, a mennyi gazdasági, állami és politikai szempontból őt megilleti, ezért ajánlom a törvényjavaslatot elfogadásra. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: A házszabályok 224. §-a alapján a tárgyalást befejezettnek nyilvánitom. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a Budapest fő- és székváros fejlesztéséről és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedésekről szóló törvényjavaslatot a pénzügyi bizottság szövegezésében általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni: igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadottnak nyilvánitom. Át fogunk térni a részletes tárgyalásra.

Következik a czim.

Csizmazia Endre *(olvassa a törvényjavaslat czimét)*. Simkó József!

Simkó József: *(Halljuk! Halljuk!)*: T. képviselőház! Azon kéréssel fordulok a t. házhoz szíveskedjék az előttünk fekvő törvényjavaslat czimében lévő »fő- és székváros« kifejezést »székesfőváros« kifejezéssel helyettesiteni. Erre egy analog példám volna: Székesfehérvár városa. *(Derültség.)* Különben is semmi szükség sincs arra, hogy a német Haupt- und Residenzstadt kifejezést szolgailag leforditsuk. *(Helyeslés)* Azért ismételten kérem, hogy a székesfőváros kifejezést használjuk.

Hoitsy Pál előadó: Hozzájárulok.

Elnök: A vitát bezárom.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! Én a módositáshoz hozzájárulok, nem ugyanazon indokból, melyet a képviselő ur felhozott, hanem azért, mert korábbi törvényeinkben is ezen kifejezés használatos, már pedig kivánatos, hogy a nomenklatura törvényeinkben egységes legyen. *(Helyeslés!)*

Elnök: Felteszem a kérdést. *(Zaj.)* Kérem, tessék vigyázni! Elfogadja t. ház, az eredeti czimet szemben Simkó József képviselő ur módositásával? *(Nem!)* Kimodnom tehát, hogy a czim Simkó József képviselő ur módositásával fogadtatik el.

Következik az 1. §.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat* 1. §-át.)

Elnök: Szólni senki sem kiván. A szakaszt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 2. §.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat* 2. §-át.)

Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Azon megnyugtató szavak után, melyeket a mélyen t. miniszterelnök ur az általános vita keretében elmondott, sokkal rövidebbre fogom felszólalásomat. *(Halljuk! Halljuk!)* A 2. §-nál nem érdemleges, hanem egy technikai kérdés tekintetében tisztelettel kérdezem a házat és az igen t. miniszterelnök urat, méltóztassék egy következő módositásomban megnyugodni. Ki van ugyanis kötve, hogy a Sáros- és Rudasfürdőt tartozik a főváros az 1912. év végéig fel-, illetőleg ujjáépiteni, s ez a feltétele annak, hogy az 1,050.000 koronát a főváros megkapja.

Digitized by Google

Semmi kifogásom nincs és a fővárosnak sincs az ellen, hogy a Rudas- és Sárosfürdő felépitésének kötelezettségét elvállalja. De van egy lehetetlenség, a mely határidő szempontjából áll fenn, 1912-ig mind a két fürdőt felépiteni fizikai lehetetlenség is részben, de különösen materiális lehetetlenség a költségvetés szempontjából. Itt t. i. az a dolog történt, a mit az általános vita keretében már jelezni voltam szerencsés, hogy a bal nem tudja mindig, hogy mit csinál a jobb, A t. miniszterelnök urnak szerintem is nagyon helyes álláspontja az volt, hogy az esküténi hiddal is kapcsolatosan a fürdő-épitkezés ugy kezdeményeztessék, hogy a Sáros- és Rudas-fürdő épittessék ki. Ez a két fürdő, különösen a Sáros-fürdő messze Keleten, a Balkán államaiban valamikor rendkivül jó hirnek örvendett és a gyógyászat szempontjából ma is a főváros összes fürdői között talán az első helyen áll. Mi történt azonban ? Ugyanazon idő alatt, mig ez a törvényjavaslat már a ház asztalán feküdt, ezen egy évi spáczium alatt nagy sietséggel a VI. és VII. kerület vezérférfiai megcsinálták azt, hogy az Artézi fürdő kiépitését előbb vitték keresztül, mint ennek a két fürdőnek kiépitését, a mi 3,200.000 K költséggel történik. A belügyminiszter ur jóváhagyta a közgyülésnek az artézi fürdőre vonatkozó határozatát, nem figyelvén arra, hogy a fővárossal szemben ez a kötelezettség itt fennáll.

Már most mi történik ? Három esztendő leforgása alatt épitsen a főváros három fürdőt ki. Ez egyszerűen lehetetlenség ; lehetetlenség neki pénzügyi okokból is, de lehetetlenség idő szempontjából is, mert a Sárosfürdőnek és a Rudasfürdőnek kiépitése annyiban áll egymással szoros nekszusban, hogy az egyiknek épitését nem lehet addig megkezdeni, mig a másik fel nem épittetik, mert különben az rendkivüli pénzügyi veszteségekkel fog járni és azon a vidéken egyszerre megszünik a fürdőlátogatás. Én igyekeztem tájékozódni, hogy mennyibe kerül a két fürdő, de legmélyebb sajnálatomra e tekintetben nem tudtam a végleges adatokat megszerezni, ugy, hogy pénzügyileg nem tudom ma a t. házat tájékoztatni arra nézve, hogy a két fürdő, a mely még felépitendő, mennyibe fog kerülni, de annyi bizonyos, hogy milliókat vesz igénybe. Egy deficzites költségvetéssel terhelt fővárosnál egyszerre ilyen nagy terhet beállitani lehetetlenség. Ennek konkluzuma az lesz, hogy a főváros bizonyára el fogja vállalni a kötelezettséget mind a két fürdő kiépitésére, de mikor a határidő elérkezik, akkor lótni-futni fog a miniszterekhez halasztásért. *(Zaj.)*

Nemcsak a magam, hanem a főváros vezető férfiainak nevében is azt az alázatos kérelmet terjesztem elő, hogy méltóztassék elfogadni azt a módositást, hogy a Sárosfürdő kiépitésére, ugy a mint a javaslatban van, 1912 végéig adassék idő, a Rudasfürdő kiépitésére azonban 1915-ig kérnék engedelmet.

Egy hang *(balfelől)*: És az artézi fürdő ?

Polónyi Géza: Az ártézi fürdő ugy is felépül, mert épitése 1,300.000 koronával már el van fogadva ; azt mindenképen épiteni kezdik.

Bozóky Árpád: A szerződést nem lehet felbontani ; itt magánjogi viszonyokról van szó.

Polónyi Géza: Módositásom az lenne, hogy a második szakaszban a »hogy« szó után következő szöveg elhagyásával tétessék a következő szöveg *(olvassa)*: »a Sáros-fürdőt a korszerű egészségügyi és szépészeti követelményeknek megfelelőleg 1912., a Rudas-fürdőt pedig 1915. év végéig felépiti, illetőleg ujjáépiti«.

Wekerle Sándor miniszterelnök: Ennek az az értelme, hogy csak a Sáros-fürdő épittessék fel korszerűen.

Polónyi Géza: Mind a kettőt ! Az értelme az, hogy mindkettőt korszerűen.

Wekerle Sándor miniszterelnök: Akkor talán ugy, hogy »korszerű egészségügyi és szépészeti követelményeknek megfelelően a Sáros-fürdőt 1912-ig a Rudas-fürdőt 1915-ig«.

Polónyi Géza: Helyes, szivesen hozzájárulok.

Csizmazia Endre jegyző: Kovács Pál !

Kovács Pál: T. képviselőház ! Tökéletesen osztozom az aggályokban, a melyeket Polónyi Géza t. képviselőtársam itt felhozott az épitési időhatár szempontjából, de magam részéről nem járulok egészen hozzá a módositáshoz, és pedig a következő okokból. Én t. i. hosszunak tartom a terminust, a melyet Polónyi t. képviselő ur felhozott, én a helyett azt inditványoznám, hogy méltóztassék a 2. §-t ugy módositani, hogy a Sárosfürdő, a mint az eredeti szövegben van, 1911-ig épittessék fel, a Rudasfürdő pedig 1914-ig. Ezt nagyon fontosnak tartom ; egy esztendei különbözet is sok. *(Halljuk ! Halljuk !)* Nagyon sokszor hallottam már illetékes helyről, hogy a fővárost nagy szemrehányás illetheti azért, hogy azt a drága vizet, a kimondhatatlan értékű vizet, a mely a Sárosfürdőben foglaltatik, oly óriási hosszu ideig a Dunába engedi folyni minden haszon nélkül.

A ki a gyógyfürdők hatását ismeri, a mint sajnos én is kénytelen voltam e téren tapasztalatokat szerezni, az tudja, hogy milyen kár az országunkra nézve, hogy a nagy értékű forrásokat nem hasznositsuk eléggé, nincsenek eléggé kiépitve, nincsenek a publikum számára hozzáférhetővé téve, és nincsenek ugy felépitve és oly rendszerrel tökéletesitve, a mint azt a külföldön sokkal kevésbbé értékes forrásokra nézve tapasztalhatjuk. Ha pedig ez igy van, akkor nem szabad pillanatig sem haboznunk a tekintetben, hogy a lehető legrövidebb idő alatt követeljük e források kiépitését.

Polónyi Géza: De ha nincs pénzünk, t. barátom !

Kovács Pál: Ezt meg lehet valósitani, mert a rendelkezésre álló összegek elegendők. *(Felkiáltások : Egy év !)* Én végigjártam Magyarország összes hasonló fürdőit, a mikor kénytelen voltam ezzel foglalkozni és mondhatom, sajnos, hogy bármily kiváló jó gyógyforrásaink vannak, mint a

Digitized by Google

milyen pl. Héviz Keszthely mellett, Pöstyén, Herkulesfürdő, ezeknek a berendezése nagyon tökéletlen, ugy, hogy a Császárfürdő, a mely a vizének jósága tekintetében felveszi a versenyt valamennyivel, ez az egyedüli, a mely oly módon van tökéletesitve, hogy a publikumnak, a közegészségügynek hasznára válik.

A Sárosfürdő vize, a mint köztudomásu, még sokkal hatékonyabb valamennyinél és mégis több, mint 10 esztendő óta befolyik a Dunába felhasználatlanul. Oda eresztik ezt a drága jó vizet. Azt hiszem tehát, maradjunk az eredeti szövegnél a Sárosfürdő tekintetében. Az üres telek rendelkezésre áll, a költségek tekintetében ez a szakasz szintén szolgáltat biztositékot; a főváros 5 millió korona segitséget kap és egyébként a főváros ereje egy hasznos befektetéshez feltétlenül igénybevehető a legtágabb mértékben. Itt mellesleg megjegyzem, *(Halljuk!)* hogy épen azt látjuk, hogy produktiv befektetésekre mindig azt mondják, hogy nincs pénze a fővárosnak, de az improduktiv dolgokra mindig volt pénz. Kényszeritsük tehát a fővárost e törvényjavaslatban azzal, hogy az eredeti szöveget megtartjuk, hogy igenis, 1911-ig épitse fel a Sárosfürdőt. A tervek készen vannak.

Polónyi Géza: Dehogy vannak! *(Zaj.)*

Kovács Pál: Minden előkészület megvan; ha a tervek rosszak, módunkban van mindig, hogy a legrövidebb idő alatt változtassunk rajta, néhány hónap alatt teljes jóakarattal az eredmény elérhető, a mikor oly sürgős a publikum, a szenvedő emberiség szempontjából, hogy ez mentől hamarább megvalósittassék, ez elől nem szabad elzárkóznunk.

Ajánlom módositásom elfogadását, a mely a Sáros-fürdőre nézve 1911-et, a Rudas-fürdőre nézve pedig 1914-et állapitja meg.

Elnök: Szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az előadó ur nem kiván nyilatkozni szavazás előtt?

Hoitsy Pál előadó: Nem!

Elnök: A miniszterelnök ur kiván nyilatkozni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. ház! Én azt hiszem, hogy ezen alig lehet vitatkozni és hozzájárulok Polónyi t. képviselőtársam inditványához. *(Helyeslés.)* Leszek bátor megmondani, hogy miért. A Sárosfürdőt 1911-ig óhajtottam kiépittetni, azonban egy esztendeje mult annak, hogy ezt a javaslatot előterjesztettem és bár nem volt módomban a Sárosfürdőnek részletes terveit megnézni, hanem a mennyire tájékoztattam magamat ezen tervekről, azt hiszem, hogy azok módositást igényelnek, nem annyira a fürdőrész kiépitése, mint inkább a tekintetben, hogy ha egy hőfürdőt akarunk a modern korszerű követelményeknek megfelelően kiépiteni, akkor ott az elhelyezésről, hotelről nagyobb mértékben kell gondoskodnunk, mint az eredetileg tervezve volt. Ha 1912-ig hagyjuk meg a határidőt, akkor, azt hiszem, méltán meg is kivánhatjuk, hogy ne elhamarkodottan, hanem a tervek alapos felülbirálásával fog az épités megtörténni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. A házszabályok értelmében fel fogom tenni elsősorban az eredeti szakaszra a kérdést, a bizottság szövegezesében, azután az ahhoz közelebb fekvő inditványra, a melyet Kovács Pál képviselő ur adott be.

Kovács Pál: Visszavonom.

Elnök: Ha visszavonja a képviselő ur, akkor csak Polónyi képviselő ur módositás marad fenn. Felteszem tehát a kérdést: méltóztatik-e a t. háznak a javaslat 2. §-át a pénzügyi bizottság szövegezésében elfogadni, szemben Polónyi képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nem, akkor kimondom, hogy a 2. §. Polónyi Géza képviselő ur módositásával fogadtatott el.

Következik a 3. §.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa a 3. §-t):* Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Egész röviden tisztelettel egy kérdést intézek a miniszterelnök urhoz.

Mivel a javaslat, mint voltam bátor kifejteni a részletek tekintetében felvilágositásokat nem nyujt, ma már az általános vita keretéből annyit tudunk, hogy ezen hid felépitése maga 13 millió koronával van preliminálva, a szabályozás és feljárók költsége tudtommal 9 millióval, ez összesen 22 millió korona költséget jelent, természetesen a szabályozásoknál a megfelelő haszonnak rekompenzációjával, mert az uj telkek keletkezésével nagy összeg terül meg a kincstárnak. A mit azonban egész röviden és tisztelettel kérdek, az az, hogy abszolute semmiféle tájékozást nem kapunk az iránt, hogy a hidvámmal mi lesz? Mert az, hogy én átvegyem-e ezen hidalapot vagy nem, tisztán azon a kérdésen fordul meg, hogy jó üzletet csinálok-e vagy sem, mit fogok hidvámot szedni és hány esztendeig fogom szedni.

Ha a t. miniszter ur megengedi nekem, hogy én ezen a hidon oly hidvámot szedjek, a milyent én jónak látok és annyi esztendeig, mint én jónak látom, hát igen szivesen átveszem azt a hidalapot. Egyszerűen csak tájékoztatást kérek tehát, hogy később e tekintetben ne merüljenek fel differenciák. A Lánczhidnál megvolt az engedély, mert ott a megváltásnál engedélyokirat volt, mely szabályozta a hidvám kérdését. Most egy hid fog épülni, a melynek tekintetében a legtávolabbi adatunk sincs arra nézve, hogy fog-e hidvám szedetni, — a mit nem kétlek, hogy fog — de hogy milyen és mennyi időre terjed ez a hidvám, ez iránt legalább valamennyire tájékoztatást kérnék a t. miniszterelnök urtól azért, hogy a messze jövendőben legalább a közönség tájékozva legyen, mikor szünik meg ennek a hidvámnak kötelezettsége, mikor lehet reménye az ország fővárosának arra, hogy azon a hidon ingyen vagy a fenntartási költségek fejében közlekedhetik.

Ez iránt tisztelettel csak felvilágositást kérnék, ha a t. miniszterelnök ur volna szives nyilatkozni, milyen terve van e tekintetben.

Digitized by Google

Molnár János: Felesleges az egész hid. *(Derültség. Halljuk!)*

Elnök: A miniszterelnök ur kiván nyilatkozni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! Az 1870: X. t.-czikk és későbbi törvényeink is aként rendelkeznek, hogy a törvényhozás tudomásával koronkint megállapitandó hidvámok a nyeremény-kölcsönre le vannak kötve. A nyeremény-kölcsön járulékai 1920 végével érnek véget, tehát 1920 végéig nem lehet szó a hidak vámmentesitéséről.

Megjegyezni bátorkodom, hogy ma is van egy hid, a mely vámmentes: az összekötő vasuti hid, mert ott a gyalogjárás olyan csekély, hogy nem érdemes vámszedőt alkalmazni. *(Derültség.)*

Polónyi Géza: A mázsapénzt pedig beszedik!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Nem méltóztatik jól informálva lenni, mert a mázsapénz is mérsékelve van. De felemliteni bátorkodom azokkal szemben, a kik a Boráros-téri hidat olyan nagyon sürgősnek nyilvánitják a forgalom szempontjából, hogy az összekötő vasuti hidon nem érdemes vámszedőt alkalmazni, mert olyan kicsiny a forgalom.

1910 végével fog előállani az a helyzet, midőn arról beszélhetünk, megszüntessük vagy mérsékeljük-e a hidvámokat, avagy megszüntessük-e a gyalogjárókon. Nem szeretek olyan kérdésekbe bocsátkozni, a melyeknek végrehajtására nem én leszek hivatva, hanem a mi az én nézetemet illeti, mivel ezekre a hidjövedelmekre a további hidak létesitése czéljából szükségünk van, nekem a nézetem az volt, hogy egy vagy két hidat mentesitsünk a forgalomra nézve, a többinél pedig tartsuk fenn a hidvámokat. Felvilágositásul csak ennyit.

De ismétlem, ez a kérdés nem akut, mert 1920 végéig nem lehet ezen változtatni. A mi pedig az uj hidat illeti, bátor vagyok megjegyezni, hogy annak épitése legalább 4—5 esztendőt fog igénybe venni ugy, hogy ez a kérdés is csak 4—5 év mulva lesz akut.

Nem tudom a szabályozásra nézve is méltóztatik-e kivánni felvilágositást.

Polónyi Géza: Nem kivánok semmit.

Wekerle Sándor miniszterelnök: Ez azért nincs preczizirozva, mert az óbudai szabályozási rész nincs tisztába hozva. Ezt összeköttetésbe akarjuk hozni az Árpád-emlékhez vezető uttal, ennélfogva nem lehetett preczize a szabályozási vonalat megállapitani.

Csizmazia Endre jegyző: Hódy Gyula!

Hódy Gyula: T. képviselőház! Daczára annak, hogy az igen t. miniszterelnök ur előbbi felszólalásában az általam beadandó módositásnak már ellene nyilatkozott, tiszteletteljesen megteszem inditványomat a 3. §-hoz a borárostéri hid felépitése tárgyában.

Indokolni bátorkodom röviden a következőkkel. Ugy Albertfalva, Budafok és a főváros környékéhez tartozó legközelebbi községek, valamint az a nagy villatelep, a mely a Gellérthegyen van, eddig nincs állandó összeköttetésben a főváros VIII. és IX. kerületével. Igaz, hogy ott van a Ferencz József-hid, a mely a IV. kerülettel és a IX. kerület egy részével fentartja az összeköttetést, de az áruforgalom lebonyolitása, a mely a kültelekről a körutra nagyon könnyen volna eszközölhető a Boráros-hid utján, jelenleg itt nem eszközölhető.

A borárostéri hidra a főváros nagyközönségének, de a külterület közönségének is igen nagy szüksége van, azért tisztelettel azt a módositást teszem, hogy a törvényjavaslat 3. §-ának szövegébe e szavak után: »felhatalmaztatik a miniszterium, hogy Budapest székesfővárosban a Hungária-körut és a III. kerület» tétessék: »valamint a IX. kerületi Boráros-tér és a lágymányosi védgát között«. Folytatólag következnék ezután a törvényjavaslat szövege. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. A miniszterelnök ur kiván szólni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: Igen helyes, t. képviselőház, hogy a borárostéri hid épitését óhajtják, én magam is csatlakozom ahhoz, de azért én angazsmánt ma nem merek vállalni. *(Helyeslés.)* Először is voltam bátor kimutatni azt, hogy a hidalaphoz nem pénz, hanem deficzit van és ha mi a jövő reményében épitünk egy hidat, mely 13 millió korona költséggel jár, akkor talán még sem volna a törvényhozás részéről indokolt és azon előrelátással megegyeztethető, a melyet itt elfoglalunk, hogy mi már most a borárostéri hid megépitéséről is gondoskodjunk. *(Helyeslés.)*

De egy másik körülményre is vagyok bátor a helyeslő képviselő urak figyelmét felhivni. Nagyon bölcsen méltóztatnak tudni, hogy az ilyen szabályozások kisajátitásokkal járnak és hogy ezek a kisajátitások igen nagy költséggel járnak. Méltóztassék elhinni, hogy ha idő előtt törvénybe iktatjuk a borárostéri hid megépitését, ez nemcsak annyit jelent, hogy a hidat meg kell épiteni, hanem hogy igen sok telket sokkal drágábban kell a szabályozás végett megvásárolni. Minthogy én nem szeretnék a törvényhozás egy idő előtti intézkedésével telekspekuláczióra alkalmat adni, kérem, hogy a benyujtott inditványt ne méltóztassék elfogadni. *(Helyeslés.)*

Hódy Gyula: T. képviselőház! Minthogy a t. miniszterelnök ur beszédéből kicsillámlik az a remény, hogy ő annak idején hajlandó a borárostéri hidat megcsinálni, én inditványomat tisztelettel visszavonom.

Elnök: A képviselő ur inditványát visszavonván, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 3. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 4. §.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa a 4. §-t.)* Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Elsősorban az az alázatos megjegyzésem van, hogy a 4. §. feltétlenül kell, hogy együtt tárgyaltassék az 5. és 6. §-szal, mert hiszen ez a 4. §. nem tartalmaz

Digitized by Google

egyebet, mint a preambulumát annak, hogy az 5. és 6. §-ban előirt . . .

Wekerle Sándor miniszterelnök: Sőt a 7. §-ban is!

Polónyi Géza: . . . . igen, a 7. §-ban is, mert hiszen ez összefügg a bélyegmentesség kérdésével, előirt módozatok mellett vásároltassék meg a Margitsziget. Minthogy konkrét inditványom nincsen és csak felvilágositások kérésére fogok szoritkozni, épen azért tisztelettel kérem, méltóztassék elrendelni, hogy ezen szakaszok együttesen tárgyaltassanak, mert ezek összefüggnek egymással és egyik a másika nélkül el nem intézhető. *(Helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, hogy a ház méltóztatik hozzájárulni ahhoz, hogy ezen összefüggő, 4., 5., 6., 7. §-ok együtt tárgyaltassanak. *(Helyeslés.)* Kérem Csizmazia Endre jegyző urat, sziveskedjék az 5. és 5.—7. szakaszokat is felolvasni.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa az 5—6. és 7. §-okat).* Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Minthogy a miniszterelnök ur a fővárosi pénzalap tekintetében a székesfővárosnak ismételten felterjesztett feliratában foglalt könyörgésének teljesen megfelelő álláspontot foglal el, én köszönettel ismerem el a t. miniszterelnök urnak e tekintetben tanusitott jóindulatát, hogy t. i. ezentul a fővárosi pénzalapra vonatkozó számadások közöltetni fognak a várossal és ennélfogva a fővárosi pénzalappal nem foglalkozom, hanem fentartom, hogy annak idején a város utján próbáljuk e kérdések rendezését.

A mi a Margitszigetre vonatkozó észrevételeimet illeti, talán a t. képviselőház is honorálja majd, ha a következő kérdések tekintetében felvilágositást kérek. Az első dolog az, hogy a Margitszigeten a főherczeg Ő fenségének jóindulatát igazoló módon, nemcsak tetemes befektetések eszközöltettek, hanem a főherczeg Ő fensége a testedző- és általában véve sporttelepek iránt rendkivüli jóindulatot tanusitott és lehetővé tette, hogy az ország fővárosában a magyar ifjuság ezeknek a vizi és egyéb sportoknak szentelhesse idejét. Nem szándékozom annak jelentőségét kiemelni, hogy mennyit lenditett ez a tény a magyarság világhelyzetén, csak arra utalok, hogy mióta a margitszigeti sporttelep létesült, Angliának milyen felfogása van a magyar fővárossal szemben és hogy minő helyzet az, a melyet e sportmérkőzések Anglia és Magyarország között teremtettek. De eltekintve mindettől, nem szükséges a magyar törvényhozás termében arra hivatkoznom, hogy milyen fontossága van ezen sporttelepnek, méltóztatnak tudni, hogy a Margitszigeten források is vannak, van ott vendéglő, fürdőtelep, ezek szerződésileg vannak lekötve egy részvénytársaságnak.

Szmrecsányi György: Nem részvénytársaság!

Polónyi Géza: A felső vendéglő most részvénytársaság, gróf Mikes és társai alapitották. Engem nem a vendéglő és a részvénytársaság sorsa érdekel, azt majd elintézi a miniszterelnök ur és illetőleg a közmunkatanács; mert a Margitsziget vételénél egyik hátrány az, hogy a fővárosi pénzalap tulajdonába menvén át, ez a nagy nyilvános park teljesen kisiklik a főváros kezeléséből és átmegy a közmunkatanács kezelésébe. A mig a főváros tartja fenn az összes parkokat és rendelkezik azok kezelése felett, legszebb parkunk kikerül a főváros autonómiájának kezéből, a mi — én nem akarom a két hatóság egyéni integritását legtávolabbról sem érinteni — de autonómikus szempontból nem helyes. Vagy az egyik, vagy a másik kezelje ezeket a parkokat, de hogy két konkurrens kezelője legyen az ilyen parkoknak, az nem szerencsés dolog, és egygyel több ok arra, hogy majd annak idején a fővárosi közmunkatanács kérdése is taglaltassék és tárgyaltassék. De akármiként áll a dolog, elsősorban az érdekel, hogy a Kauf bricht Miethe elve alapján könnyen lehetséges volna, hogy a közmunkatanács, a mely ezt kezelni fogja és a mely fele részében városi elemekből áll, bizonyos fluktuációk hatása alatt ezeket a sporttelepeket vagy megszüntetné, vagy részben korlátozná; nekünk pedig azt hiszem, nemzeti feladatunk és kötelességünk ezeket az sporttelepeket megóvni, minthogy közegészségügyi, valamint közerkölcsiségi szempontból óriási nagyjelentőségű dolog, hogy ifjuságunk a kávéházi levegő helyett testedző sportban, a szabad, jó levegőn töltheesse idejét. *(Általános helyeslés.)*

Hát, t. képviselőház, én megnyugtatást kérnék a t. miniszter urtól az iránt, hogy a mikor ezek a szerződések meg fognak köttetni, mindezekről gondoskodás történjék. Méltóztatnak tudni, hogy ott vannak a csónakdáknak kikötőik, ott vannak tennisztelepek, ott van a Magyar Athletikai Clubnak a helyisége. Mindezekre nézve a szerződésben teljesen megnyugtató módon intézkedés történjék az iránt, hogy ezek a sporttelepek nemcsak teljesen érintetlenül fentartatnak, hanem azok továbbfejlesztésének lehetősége is fenmaradjon.

A második dolog, a mire nézve tiszteletteljes felvilágositást kérek, az, hogy itt fel van véve, hogy a Margitszigetnek a vételárhátraléka, 5 millió korona, 4 százalékos kamatláb alapulvétele mellett, 210 ezer korona évi járulékkal fog törlesztetni. Itt már kell, hogy megemlitsem, hogy ez a csere kétségtelenül a mostani tulajdonos javára lényegesen előnyös.

Wekerle Sándor miniszterelnök: Miért?

Polónyi Géza: A mennyiben nem tudom, hogy a vételnél számitásba van-e véve a részleges telekadómentesség?

Tudjuk, t. ház. hogy a Margitszigetet bizonyos tekintetben az árviz veszedelme is fenyegeti, ott tehát feltétlenül szükségesek lesznek bizonyos feltöltések. Azt is tudjuk mindnyájan, hogy különösen tavaszszal, valóságos szunyogtelep a Margitsziget. A Margitszigeten való üdülésnek ma is a legóriásibb hátránya, hogy ezt a kellemetlen bajt nem tudták eddig parirozni; de lehet és kell is azt eltüntetni.

Digitized by Google

Kétségkivül áll tehát, t. ház, hogy teljesen fizetőképes adós biztosit évi járadékul 210.000 koronát, mert a fővárosi pénzalap, a melyben a községi vagyon is le van kötve, feltétlenül biztos és jó adós. Már most nem tudom, hogy a 210.000 korona mit jelent az annuitás szempontjából ? Sokféle számadást csináltam, illetőleg csináltattam, és nem tudom, hogy melyik a helyes ? Mert, t. ház, ha ez a 210.000 korona prekluziv kamatokkal számittatik, más törlesztési eredményre jutok, és más eredményre jutok megint, ha előzetesen számittatik a kamat, mintha utólagosan számitjuk, és megint más az eredmény, ha ez a 210.000 korona olyan változás alá nem eső annuitás, a mely utólagos törlesztést tartalmaz.

Azt tartván, hogy ez a legvalószinűbb, arra az eredményre jutottam, hogy itten 75 esztendőre való törlesztés van tervezve. Én legalább azt hiszem, hogy igy van. De akármiként áll is a dolog, tudni szeretném, hogy hány esztendőre szóló amortizációról van itt szó ? És még egyet. Akár 70 esztendős, akár 75 esztendős az amortizáczió, az igen t. miniszterelnök ur szives figyelmébe ajánlanám, hogy pénzintézeti emberektől szerzett biztos tudomásom van arról, hogy az 50 esztendei amortizáczionális ráta jelentéktelenül kerül valamivel többe, mint a 75 esztendős amortizáczió. Ugy hogy, t. ház, ma már általában véve a 75 esztendős amortizációról a pénzintézetek is lemondtak, mert az nem nyujt olyan nagy előnyt, a milyen arányban állana a nagy időkülönbséggel. Én tehát czélszerűnek tartanám, — de inditványt e tekintetben nem terjesztek elő — hogy 50 esztendős törlesztési részlettel méltóztatnék ezt elintézni. De ha a t. miniszterelnök ur már megállapodott volna a 75 esztendős amortizáczióban, — feltéve, hogy számadásomnak ez a része helyes — akkor nagyon kérném, hogy a konverzió tekintetében valamely provizió vétessék fel, mert ha magánjogi szerződés alakjában 75 esztendőre 210.000 korona 4%-os tőkésités alapján elfogadtatik, akkor a 75 esztendő folyamata alatt a másik szerződő fél beleegyezése nélkül sem a járadékot le nem szállithatjuk, sem a tőkét vissza nem fizethetjük. *(Mozgás.)*

A magánjogi szerződések szerint igy van, mert ha valakivel szerződtem, a hitelező beleegyezése nélkül azon nem változtathatok és kötelezve vagyok 210.000 korona annuitást fizetni. Kérem tehát, hogy valami provizió vétessék fel ezen konverzió biztositása szempontjából. Hetvenöt esztendő nagy idő ; nem tudom, nem állnak-e be olyan pénzügyi viszonyok, hogy ezen 4%-os kamatoztatás nagyon terhes lehet és csak elvi szempontból mondom, hogy nem lenne felesleges, ha ez felvétetnék.

Rá kell térnem még arra, hogy itt egy 36.000 négyszögöles telek kihasittatik füvészkert czéljaira. Feltétlenül helyes ezen intézkedés ; örvendek rajta, hogy hortikulturális téren ilyen nagy lépést tesz az ország és ilyen kertet a főváros közepén létesit a kincstár. De méltóztassék annak konzekvenciáit levonni, hogyha a 36.000 négyszögöl területen az állam, a melynek az adóterhet sem kell viselnie, ingyen vizellátással egy füvészkertet létesit és az elkezd ott virágokat árulni : milyen hatása lesz annak a műkertészetre itt a fővárosban és nem fog-e esetleg családokat tönkretenni. Méltóztatnak tudni, hogy a kertészipar a fővárosban rendkivül elterjedt és valóban családoknak generáczióról-generáczióra való ellátását biztositja.

Nem szeretném azután, hogyha ott az állam üzeme révén félelmes verseny fejlődnék, mert hiszen ma is űznek a Margitszigeten kertészetet és árulnak azon kertészetből származó virágokat, csakhogy ma nem az állam csinálja ezt, hanem a kereseti adóval stb.-vel megrótt az a főherczegség, a mely teljesen egyenlő viszonyok közt konkurrál. Nagyon szeretném és azt hiszem lekötelezné a t. miniszterelnök ur azokkal a műkertészettel foglalkozó családokat, ha esetleg valamelyes megnyugtatás történnék azon kérdésben, hogy miként tervezik ennek a füvészkertnek a fentartását.

Még meg kell emlitenem, hogy itt az mondatik, hogy az a vétel még nem perfekt, a mennyiben a főherczegnek adandó telkek tekintetében, a melyek nem a kincstári, hanem a fővárosi pénzalapéi, még később valami megállapitásnak és alakulásnak kell létesülne.

Nem értem egészen a dolgot, mert hiszen a határ meg van állapitva, hogy 3,899.400 koronával járul a fővárosi pénzalap ehhez a vételhez, több értéket nem kaphat a főherczeg. Fel vannak sorolva a telkek is, a melyeket a herczeg kap.

Egyetlenegy telek van, a melynek mennyisége ma még pendens ; ugy látszik, az van felhasználva kompenzáczionális objektum gyanánt, hogy a szerint, a mint megalkusznak, többet vagy kevesebbet fog abból a telekből kapni. Én nagyon sajnálom, hogy ezen kérdések pendencziával hozatnak ide ; hiszen semmi ok sem forog fenn arra, hogy a főherczeggel, mielőtt ezen törvényjavaslat törvénynyé válik és kihirdettetik, erre nézve megállapodás létesüljön. Lehetetlenség az, hogy azután, mikor már törvénynyé vált ez a javaslat, egy főherczeg a közmunkák tanácsával, a mely államhivatalnokok vezetése alatt áll, köteleztessék alkudozásra. Én ezt nem tartom valami szerencsés dolognak és hogy ott kvázi választott biróságként működő bizottság döntsön a kettő között, az talán a főherczegi rangnak sem konveniál és nem helyes, hogy ilyen kérdések nyitva maradjanak. Meg vagyok róla győződve, hogy gyorsan sikerülhetett volna és sikerülne is, hogy ezen sebét a javaslatnak orvosoljuk az által, hogy a t. miniszterelnök ur igyekezzék, mielőtt ezen törvényjavaslat törvényerőre emelkedik, a főherczeggel ezt a kérdést rendbehozni, egyszóval véglegesiteni azt, hogy milyen értékben fogadja el a telkeket. Kiválóan szükséges ez, mert hiszen opczió van biztositva arra, hogy három hónapon belül a fővárosi pénzalap visszaválthatja ezeket a telkeket.

Hogy mivel fogja visszaváltani, azt azon számadás után, a melyet a t. miniszterelnök ur

Digitized by Google

ma előterjesztett, nem tudom. Hiszen a fővárosi pénzalapnak ma erre a czélra nincsen pénze. A t. miniszterelnök ur volt szives előadni, hogy a mi a pénzkészletet illeti, a fővárosi pénzalap ma 3,300.000 koronával rendelkezik, ez azonban, ha a dolog fenekére nézünk, részben az államnak két milliónyi előlegéből áll, ugy, hogy ma a pénzalapnak nem áll rendelkezésére az a pénz, a melyből ezt a 2,800.000 korona értéket megválthatná, kénytelen lenne tehát telkeket eladni, hogy ezen visszavételi jogát gyakorolhassa. Ámde, ha ez három hónapi spáziumhoz köttetik, egyenesen kényszereladások folynának, a fővárosi pénzalap kénytelen volna olcsón eladni ezen telkeket, hogy visszavásárlási jogát három hónapon belül gyakorolja. Mindazonáltal én csak szives figyelembevételre ajánlom, hogy talán lehetne ezt a kérdést, még mielőtt a javaslat törvényerőre emelkedik, rendezni. Egyebekben, mint a hogy ismételten mondottam, örömmel üdvözlöm a Margitsziget megvételét.

Elnök: Kiván még valaki szólni? *(Senki.)* A vitát bezárom. A miniszterelnök ur kiván szólni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk!) Halljuk!)* A mi a Margitsziget felhasználását illeti, a szigetre vonatkozó szerződéseket és megállapodásokat, tehát a sporttelepre vonatkozó megállapodásokat is változatlanul ugy veszszük át, a mint azok most fennállanak, ugy, hogy e tekintetben semminemű változás nem történik. *(Élénk helyeslés.)* A jövő kezelésre nézve nézetünk az, és ugy akarjuk az elveket lefektetni, hogy a sziget alsó része tartassék fenn sporttelepnek; a közepe lesz üdülő és füvészkert, felső része pedig népkert *(Élénk helyeslés.)* a mely népkertbe, a mint azt a törvényjavaslat indokolása is emliti, ingyenesen lehessen bemenni. *(Élénk helyeslés.)* Ezeket kivántam megjegyezni a sziget kezelésére nézve.

A mi a kertészet kezelési módját illeti, igaz, hogy a közmunkatanács részére tartottuk fenn a kezelést, azon egyszerű okból, mert a kezelés alatt egy alap tulajdonába megy át a Margitsziget, ez azonban nem jelenti azt, hogy a fővárossal megegyezés ne létesüljön a kertnek miképen való kezelésére nézve, sőt talán a gazdaságos kezelés épen ezt teszi kivánatossá.

Egyet azonban feltétlenül biztositani kell. *(Halljuk! Halljuk!)* Az ott létesitendő füvészkertnek tudományos czélja van, *(Ugy van! Ugy van!)* és elsősorban ezen tudományos czélt kell szolgálnia, tehát a mennyiben a kertészeti kezelés különleges intézkedéseket igényel, ezen tudományos czélra való tekintettel ezen intézkedéseket mindenesetre valósitani fogjuk. Ez az oka annak, hogy a fővárossal és mindenkivel szemben a hozzászólásnak egy szigorubb mértékét voltunk kénytelenek magunknak fentartani. Azt hiszem, hogy ezen czélunkban, hogy lehetőleg a főváros kezelje, egyuttal biztositékot találhat a t. képviselő ur azon tekintetben is, hogy a magánkertészetnek valamely meg nem engedett konkurrenczia csináltatni nem fog.

A mi a törlesztést illeti, a törvényjavaslat indokolásában benne van, hogy mi változatlanul fizetünk 210.000 koronás évi járulékot, a mely előleges évi járulékkal a kölcsön törlesztetik és pedig a szigetnek saját jövedelméből.

Egy hang *(balfelől)*: Meddig?

Wekerle Sándor miniszterelnök: A számitás, ugy emlékszem, nem egészen hetven évet adott; jogunk van előbb visszafizetni és abban, bocsánatot kérek, nem értek egyet a t. képviselő urral, hogyha én nem kötöm ki, hogy nincsen jogom visszafizetni, hát akkor nincsen jogom visszafizetni.

Nagy Dezső: Ugy van! Tisztára ugy van!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Nem szeretnék itt hosszas jogi fejtegetésekbe bocsátkozni, de abban annak idején, a mikor a nagy konverziót keresztülvittük, megkérdeztek jogtudósokat és épen a főváros kérdezte meg, és azok azt mondották, hogy nincsen joga visszafizetni. Én ezzel szemben, visszaemlékezve régi jogi tanulmányaimra, vizsgálva a debitum természetét, Paulus után azt vitattam, hogy joga van és ezen az alapon... *(Fölkiáltások balfelől: Ugy van! Nem ugy van!)*

Polónyi Géza: Paulus, az ma már Saulus! *(Derültség.)*

Wekerle Sándor miniszterelnök: Kérem, ne bocsátkozzunk jogi fejtegetésekbe.

A mi a becslést illeti, engedelmet kérek, szép az, hogy előre tisztáztassék ez a dolog, hisz a törvényjavaslat eredetileg igy is volt szerkesztve, de akkor azután jöttek a legkülönbözőbb panaszok és némelyek elmentek a főherczeghez és azt mondották, hogy módfeletti árakon akarják átadni a telkeket. Azután jöttek ellenkező hirlapi közlemények és megjegyzések, hogy kadó-t adunk a főherczegnek.

Ilyen körülmények között a legbecsületesebb, a legtisztességesebb eljárás az volt, hogy a telkeknek alapértéke felvétetett, azok azután kölcsönösen megbecsültetnek és ezen az alapon senki sem mondhatta, hogy többet adunk, mint a mennyi a telek értéke; más részről a főherczeg is meg lehet nyugodva, hogy a valódi értéket kapja meg. Ez a helyes ut, t. képviselő ur, ha igy becsültetnek meg a telkek. T. i. a regula az, hogyha nem egyezek meg, választott birósága bizom a dolgot és ennek az itélete inappellabilis legyen. Ezenkivül kikötöttük a közmunkatanáccsal, hogy ha a becsülést oly alacsonynak tartja, hogy előnyösebb áron értékesithet, akkor három hónapi idő áll rendelkezésére. Ezen az alapon ajánlom a szakaszt elfogadásra. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a határozathozatal.

Nem lévén megtámadva a 4., 5., 6. §§., azokat egyenkint fogom szavazásra feltenni. Méltóztatik elfogadni a 4. §-t. *(Igen!)* Az 5. §-t? *(Igen!)*

Digitized by Google

A 6. §-t ? *(Igen !)* A 7. §-t ? *(Igen !)* Ezeket tehát elfogadottnak nyilvánitom.

Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T, ház! Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa a 8. §-t).*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, felteszem a kérdést, méltóztatik-e a 8. §-t változatlanul elfogadni ? *(Igen !)* Elfogadtatik. 9. §.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa a 9. §-t).*

Elnök: Szólni segki sem kiván. Felteszem a kérdést, méltóztatik-e a szakaszt változatlanul elfogadni ? *(Igen !)* Elfogadtatik. 10. §.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa a 10. §-t).*

Elnök: Szólni senki sem kiván. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 10. §-t változatlanul elfogadni ? *(Igen !)* Elfogadtatik. 11. §.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa a 11. §-t).* Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Bocsánatot kérek, hogy ennél a szakasznál egy kissé bővebben szándékozom nyilatkozni.

Nagy György: Nem tanácskozásképes a ház. Tessék legalább 40 emberről gondoskodni.

Polónyi Géza: Azt hiszem, hogy miután ezen módositások, melyeket előterjeszteni bátor leszek, egyetlenegynek kivételével a t. miniszterelnök urnak szives előzetes beleegyezésével terjesztetnek elő és különben sem valami lényegesek, nem szükséges, hogy más eszközökhöz nyuljunk, hogy a tanácskozás tekintetében a határozatképesség iránt intézkedjünk.

T. képviselőház! Ennél a szakasznál kegyeskedjenek nekem megengedni, hogy a Belvárosra vonatkozólag néhány rövid történeti reflexióval alkalmatlankodjam. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! A Belvárosnak adómentességéről van szó, a mely azonban, ha meg nem világittatik a dolog, talán félreértésekre is adhatna okot. A Belváros az egyetlen városrész, a mely az eddig nyujtott adókedvezmények folytán jutott abba a holyzetbe, hogy annak legnagyobb része ki nem épülhetett, illetőleg ki nem épült. De miután a képviselőházban nincs senki, a ki ezen adómentességet, legalább tudtommal, ellenezné, nem szükséges, hogy az adómentesség tekintetében részletezésbe bocsátkozzam. Azonban meg kell hogy emlitsem, hogy adómentességek tekintetében eddig az a rendszer állott fenn, hogy ott, a hol az állam tényleg az épitkezési kedvet akarta előmozditani, 30 éves adómentességeket adott azon az alapon, hogy 15 évig állami és községi adómentességet biztositott, a további 15 évre pedig a házbérjövedelemnek csak 10%-át vonta adó alá, de a községi adókra is kiterjesztette ezen kedvezményt, legalább részben, egyes épitkezéseknél.

A miről itt szó van, az tulajdonképen kevesebb, mint az ezen törvényekben foglalt adómentességi kedvezmény, ugy hogy alig van kilátás arra, hogy ezek a kedvezmények, melyek itt nyujtatnak, megfelelő épitkezési kedvet tudnának ébreszteni. A legkevesebb, a mit meg kellene tenni, az, hogy az 1896 : XXIII. t.-cz. 2. §-ának tendenciáját tartanók meg, a hol a tizéves épitkezési cziklushoz kötött adómentesség ugy adatott meg, hogy 15 évre volt általában szabva az adómentesség, a ki azonban házát azon tiz évi cziklus alatt épiti fel, a mely 1905-ben lejárt, az további három esztendőre kap adómentességi kedvezményt.

Ennek a törvénynek is volt hatása. A kezemben levő kimutatások szerint 595 háza van a Belvárosnak, a melyből ezen tiz esztendei cziklus alatt, a mely 1896 : XXIII. t.-cz. hatálya alatt állott, összesen 74 ház épült fel. Ebből a 74 házból azonban 35%-a a házaknak a nagyobb, vagyis a harminczéves általános adómentességi kedvezmény alá esik a körutakon és a Kossuth Lajos-utczában, ugy hogy azokból a házakból, a melyek tisztán az 1896 : XXIII. t.-cz. hatálya alatt épültek fel, egy esztendőre összesen hét és fél háznak a felépitése esik, azok a házak pedig, a melyek ezen 1896 : XXIII. t.-czikkben nyujtott kedvezmény okából épültek fel, alig tesznek ki évenként hármat.

Röviden szólhatok, t. képviselőház. Az adómentesség jelen alakjában tulajdonképen a nagy pénzintézeteknek nyujtott kedvezmény, a menynyiben ilyen csekély adómentességgel csak a nagy tőkével rendelkező emberek épitkezhetnek, a mi tényleg igy is történt ; a kisebb háztulajdonosokra nézve abszolute nem bir az ily adómentesség stimuláló hatással. Ennek legfényesebb tanujelét szolgáltatja az, hogy méltóztatik látni, hogy daczára annak, hogy az 1896 : XXIII. t.-czikkben tiz évre volt ilyen adómentesség, a Belvárosnak a Bástya-, a Képiró-, Régiposta-utcza stb. utczái területén egy falu áll fenn és ott olyanok a viszonyok, hogyha egy külföldi bejön a főváros szivébe és onnan a második utczába elmegy, oly házakat talál, hogy arczpiritó a dolog.

Minthogy az adómentességnek most való kodifikálása tulajdonképen a régi mulasztásoknak pótlása, minthogy tulajdonképen csak ez akar lenni és ez is kell, hogy legyen, hogy ezután a kisebb tulajdonosok is épitkezhessenek, és miután a belvárosban üres telek nagyon kevés van, azonban a legnagyobb baj az, hogy földszintes és egyemeletes házak vannak : ezen javaslat szerint, a mely csak az egészen uj épületekre terjeszti ki az adómentességet, bekövetkezhetnék az, hogy az ugynevezett toldaléképitkezés-, a pót- és ráépitkezéseknél nem volna meg az adómentesség, vagyis csak a teljesen ujraépitett házak kapnák azt meg, a ki azonban egy emeletet ráépit vagy földszintes uj házat épit, az adómentességben nem részesülne. Pedig ez volna a legnagyobb hiba.

T. képviselőház, a javaslatban az kontemplláltatik, hogy az épitkezés az 1917-ig terjedő időig korlátoztassék. Azonban, mint a miniszterelnök ur szives volt már megemliteni, ez a 17-es határidő

Digitized by Google

arra való tekintettel lett felvéve, hogy 1907-ben nyujtatott be ez a javaslat és igy volt a 10 esztendős épitkezési határidő, mint két lustrum megállapitva. Ma azonban 1908 novemberében vagyunk, és igy, ezen késedelem okából, ezen tiz esztendei határidőt feltétlenül ki kell tolni.

A fennálló szabályok értelmében a régi törvény is ugy létesitette az adómentességet, hogy a kik tiz esztendőn belül épittetnek, azok 18 esztendőre kapják meg az állami adómentességet és további 12 esztendőre kapják meg azon kedvezményt, hogy a jövedelemnek csak 10 százaléka vétetik adó alá. Ez t. i. a mai törvény alapján a jövedelemnek 7·6 százalékát jelenti, a mely ugy számittatik ki, hogy a brutto jövedelem 8 százaléka vétetik alapul.

Ha már most, t. ház, e tekintetben lényeges javitást akarunk, akkor legalább is ennek a régi törvénynek intézkedéseit kell helyreállítani, vagyis a 18 évi adómentességet kell biztositani. Ez szól nemcsak a Belvárosra, hanem azon telkekre is, a melyek itt fel vannak véve. És fel kell venni a 18 éves állami adómentességet és a további 12 esztendőre a 10 százalékra való kedvezményt, a mi azután együtt adja ki a 30 évet.

Ezen javaslatban benne van, hogy ezen kedvezmény csak a telkeknek a szabályozás után fenmaradó részére vonatkozik. Ez a bekezdés, a mint fel van véve, értelemzavaró és annak abszolute semmiféle értelme nincsen akkor, a mikor az uj szöveg bevétetett, hogy a kisajátitásnál ez az adómentesség nem vehető figyelembe. Az eredeti szövegben ugyanis ez a későbbi bekezdés nem volt benn és miután ezt a bekezdést a pénzügyi bizottság, nagyon helyesen, bevette, ennek az előző bekezdésnek továbbra semmiféle értelme nincsen, mert csak bonyodalmakra fog vezetni. Abszolute nem lehet majd megmondani, hogy tulajdonképen mit értett a törvény az alatt, hogy milyen telkek azok, a melyek a szabályozás után maradnak fenn, holott nyilvánvaló, hogy csak azt akarta a törvény elérni, hogy az adómentességnek a kisajátitásnál ne legyen értékemelő hatása. Ezért ezt a bekezdést, t. képviselőház, a törvény szövegéből feltétlenül ki kell hagyni.

Végül még egy princzipiális és nagyjelentőségű kérdésre akarom a t. ház figyelmét felhivni és e tekintetben egyuttal egy módositást benyujtani. Méltóztatnak tudni, hogy a legutóbbi időben milyen méreteket öltött a sztrájk, az amerikázás, bojkott és szabotázs kifejezések alatt ismeretes tömeges munkamegszüntetésekkel üzött visszaélés. Most ha a törvényhozás záros határidőhöz kötött épitkezési határidőt állapit meg, egész bizonyos, hogy a szakszervezetek az utolsó évben épitkező tulajdonos ellen alkalmazzák a sztrájk fegyverét, a mely kezükben annál hatalmasabb lesz, mert tudják, hogy lejáróban van az a határidő, a melynek elteltével a tulajdonos az adómentességet elveszti. Én a törvényhozás minden vonalán szeretnék ezekkel a sztrájkvisszaélésekkel szemben megfelelő panaczeákról gondoskodni; igy, miután első alkalmam van e tárgyban inditványt előterjeszteni, legalább annyit kérnék most kimondani, — és örömmel konstatálom, hogy e tekintetben is kontaktusban vagyok a miniszterelnök urral — hogy a mennyiben a lakható állapotba való helyezés az épitkezésre szabott utolsó évben sztrájk vagy ilyen természetü visszaélés által akadályoztatnék meg, ezzel nem szünik meg az adómentesség, hanem a sztrájk tartamával a határidő meghosszabbittatik. Szóval a törvényhozás kezelje a sztrájkot, mint vis majort, a mivel lényeges fegyvert csavarunk ki azok kezéből, a kik a mai társadalmi rendet saját előnyükre akarják kiaknázni.

Mivel a miniszterelnök ur volt szives mondani, hogy ő inditványomnak a három esztendőre vonatkozó részéhez csak az esetben járul hozzá, ha az ellen a t. ház részéről nem fog kifogás tétetni, a függetlenségi párthoz van egy alázatos és tiszteletteljes kérésem. Méltóztassék csak annyit akczeptálni, hogy a Duna balpartján van egy sziget, a Belváros, a mely hazafiságának annyi időkön át, a mint az általános vitában voltam szerencsés jelezni, sokszor és sokszor fényes tanujelét adta. Méltóztassák csak a legutóbbi időkre visszaemlékezni, a mikor a darabontkormány első dolga volt, hogy a Saskört feloszlatta. A Belváros minden időkben hűségesen teljesitette kötelességét a hazával szemben.

Én nem folytatom tovább az indokokat, de miután ma már Németh Imre t. barátom felhozta, hogy a függetlenségi párt miként gyarapodott az országban, engedjék meg, hogy egy reminiszczenciámat én is elmondjam. Ezelőtt 28 esztendővel, a mikor én a Belvárosba beköltözködtem, még olyan idők voltak, hogy a mikor egy függetlenségi párti ülés gyült itt össze, hogy heten legyünk, három hordárt kellett nekem fekete ruhába felöltöztetnem. Mert akkor csak négyen voltunk; azok közül kettő már elhalt, Pártos Béla és Dell' Adami; ketten még élünk, Seffer László t. barátom és én.

Ma, méltóztassanak az idők folyamát megtekinteni, nagyon hasznos munka volt, a mit ezen 28 esztendő alatt a Belvárosban is kifejtettünk. A függetlenségi eszméhez való ragaszkodást olyan mértékig fejlesztettük, hogy hála az égnek, ma a függetlenségi zászló biztositva van a Belvárosban. De, t. ház, én ezt nem hoznám fel, ha csak pártszempontról volna szó, hanem felhozom azért, mert — a mint az általános vita során elmondtam — én csak örömmel venném, ha más pártok is szervezkednének a főváros területén. Tudtommal az alkotmánypárt és a néppárt szervezve nincs; annak idején szivesen támogattuk őket, de ma a független-

Digitized by Google

ségi párt kérdése nem politikai kérdés, hanem ma a függetlenségi párt, mint szervezett párt, a nemzetköziséggel áll szemben és azért, t. képviselőház, kormányzati uton is ezen kérdés tekintetében ideje lesz annak, hogy a mi törvény szerint a kormánynak meg van engedve ennek a szervezésnek a támogatására, az történjék meg, mert ez a hazafiság és a nemzeti állam eszméjének szolgálatában történik. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Én mindezek alapján azon alázatos kérelmet terjesztem elő, méltóztassék ezen szakaszokra vonatkozólag módositásaimat elfogadni. Külön teszem meg a módositásokat, hogy ha netalán szüksége merülne fel annak, hogy egyenkint bocsátassanak szavazás alá, ez is lehetővé legyen.

Első módositásom az, hogy a szövegben ezen szavak után »48 láb magasságuak« vétessék be *(olvassa)*: »ideértve a lerombolt házak ujbóli felépitését és a toldalék-épitkezéseket«. Vagyis, t. ház, e módositásom szerint az adómentesség nem csupán a teljesen ujonnan épitett házakra vonatkozik, hanem azokra a toldaléképitkezésekre, és részben ráépitkezésekre is, a melyek a törvény szerint ugyis igy magyaráztatnak. Azt hiszem, hogy nem lesz ellene kifogás.

Második módositásom az, hogy az »1917.« szám helyett tétessék »1918.«, vagyis az az egy esztendő, a mely elveszett a törvényjavaslat nemtárgyalása folytán, állittassék vissza.

A mi most már harmadik módositásomat illeti, az abból áll, hogy a 15 évi mentesség helyett tétessék 18 évi, ugy a mint az 1896 : XXIII. t.-czikkben már benne volt, s hogy a további adómentesség 15 esztendő helyett csak 12 esztendőre szorittassék. A különbség tisztán csak az, hogy a mig 15 évig volt tervezve az adómentesség, most 18 esztendőre terjesztetik ki az állami adómentesség, a további 15 év helyett pedig csak 12 év vétetik fel.

Negyedik módositásom, hogy ez a bekezdés: »Ez a kedvezmény azonban . . .« stb. hagyassék ki és a szakasz végén külön bekezdésben tétessék a következő *(olvassa)*: »Azon esetre, ha a lakható állapotba való helyezést az épitkezésre szabott utolsó évben a munkamegszüntetés, sztrájk, illetve annak amerikázás, bojkott, szabotázs stb. néven előforduló válfajai akadályoznák, ezen akadálynak tartamával a lejárt záros határidő meghosszabbitottnak tekintendő«. *(Helyeslés balfelől.)*

Ajánlom módositásaim elfogadását, azon feltevésben, hogy nem is lesz ellenök kifogás. *(Helyeslés balfelől.)*

Raisz Aladár jegyző: Ballagi Aladár!

Ballagi Aladár: T. képviselőház! A tárgyalás alatt levő szakasz az egész Belvárosra és a Lipótvárosnak megjelölt részeire 30 éves adókedvezményt, illetőleg mentességet állapit meg 1917. november 1-éig. Kétségtelenül az az alapja ennek a javaslatnak, hogy az utóbbi évtizedekben a Sugár-ut és a Nagykörut kiépitése vette igénybe mindazt a tőkét, a mi itt elhelyezésre vár épitkezéseknél és ennélfogva az a rész kiépült, annak a tájéka nagyon erősen kifejlődött, mig ellenben az egész Duna vonala elmaradt. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Annyira elmaradt, hogy szükség volt ezen javaslatra, a mely csodálatosképen csak az Ujpesti rakparttól a Vámházig terjeszti ki ezen kedvezményeket, holott épen ott a Vámház-körutnál kezdődik az a része a Duna vonalának, a mely a pesti oldalon leginkább rá van utalva arra, hogy segittessék, hogy fejlődése végre valahára meginduljon.

Egy hang *(balfelől)*: Ferenczváros!

Ballagi Aladár: Ferenczváros, világos, mert a Ferenczvárossal az történt, hogy mig a Belváros területén és a Lipótvárosban minden képzelhető mesterséges eszközzel fejlesztik az illető városrészeket, addig itt mesterséges uton zárták el természetes közlekedési vonalától, a Dunától, az egész városrészt, a minek az az eredménye, hogy ez a városrész voltaképen czigánysora a fővárosnak, a város széle. A mesterséges elzárás következtében elmaradt a fejlődése e kerületnek, mely folytatása a kedvezményezett területnek. Számba kell venni még azt a körülményt is, hogy a Ferenczvárosban a mult kormányzat intézkedései folytán valóságos veszedelem fog beállani a legközelebbi időben a miatt, mert legnagyobb ipartelepét, az állami dohánygyárat kitelepitik onnét és e miatt körülbelül 4000 emberrel lesz kevesebb azon a tájon. Mindez, azt hiszem, eléggé indokolja, hogy én egy módositást nyujtsak be ehhez a szakaszhoz, a mely módositást én a t. ház figyelmébe ajánlani bátorkodom és elfogadását kérem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Javaslom, hogy a 11. §. *e)* pontjának e szavai után: »Határolt területen« uj bekezdéssel következő beszurás tétessék »végül *f)* a IX. kerületben a közraktártól a Lónyay- és Ráday-utczáktól, a Kálvin-tértől, illetve a Vámház-körúttól kezdve a Bakács-térig, illetőleg Bakács-utczáig terjedő részen«, hogy t. i. legyen meg ezen adómentesség, illetőleg adókedvezmény. Azt hiszem, hogy semmi méltánytalant ebben a tekintetben nem kérek. Kifejtettem az indokaimat; még csak azt akarom hozzátenni, hogy jobban szerettem volna adókedvezményt egy hosszabb vonalra kérni, azonban mivel szeretnék czélt érni — sokat fáradtam ebben a dologban, és azt hiszem, hogy igy jobban megközelitem ezen czélt, — korlátozom azon kivánságokat, a melyek fenforognak a kerület részéről. Ajánlom a módositást elfogadásra. *(Helyeslés.)*

Elnök: Felszólalásra következik?

Csizmazia Endre jegyző: Németh Imre!

Németh Imre: T. ház! A 11. §.-hoz én is egy rövid inditványt bátorkodom előterjeszteni. Nevezetesen, hogy a 11. §.-ban, a mely igy kez-

Digitized by Google

dődik: »Azok a házak, melyek a székesfőváros« ezen szavak után »a II. kerületben, a Margitrakparton« szavak iktattassanak be. Inditványomat megindokolom azzal, hogy Budavára visszavétele után a XVII. század végén és a XVIII. század elején, a mikor a pesti oldalon összevissza 2300 ember lakott, Budán már 9600 volt a lakosok száma. E 9600 ember legnagyobb része a Vizivárosban, azokban a házakban laktak, a melyek ma is állanak és a melyeknek több mint fele még a török hódoltság idejéből való. A székesfőváros egész területén nincs egy talpalattnyi hely, a melyre az adómentességet inkább ki kellene terjeszteni, mint épen erre. Azonban ennek daczára én a II. kerületre ezen alkalommal nem óhajtom az adómentességet kiterjeszteni, csupán a dunaparti részre kivánom ezt, mert ez a rész már egyszer részesült ilyen kedvezményben, akkor azonban a viszonyok nem voltak alkalmasak arra, hogy ez a kedvezmény hihasználtassék, a mennyiben a közlekedési viszonyok nagyon rosszak voltak és igy senki sem vállalkozhatott arra, hogy épitsen.

Ha ezelőtt husz esztendővel fenforgott a szüksége annak, hogy a dunaparti rész adómentességgel támogattassék és ott az épitkezési kedv ilyen módon serkentessék, ma még inkább fenforog ennek szüksége. Hivatkozom arra is, hogy az Országháznak panorámája épen erre a területre esik. Megbotránkoztató az a látvány, a mely innen a képviselőház kilátási pontjáról szemünk elé tárul. Bizony az nem szép, hanem csunya; szép künn a hegy, de annál csunyább lent, a város.

Ezen indokoknál fogva kérem a t. házat méltóztassék módositásomat elfogadni.

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Muzsa Gyula: Bocsánatot kérek, de fel vagyok iratkozva a 11. §-hoz.

Csizmazia Endre előadó: A 12. §-hoz iratkozott fel a képviselő ur.

Muzsa Gyula: Az tévedés, mert én a 11. §-nál kivánok felszólalni, hisz módositásom is a 11. §-hoz szól. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Tessék!

Muzsa Gyula: Inditványom vagy módositásom folytatása annak, a mit Ballagi Aladár t. képviselőtársam imént a Ferenczváros bizonyos részére kért; ő t. i. a határvonalat körülbelül a Bakács-térnél és Bakács-utczánál vonta meg. Engedtessék tehát nékem meg, hogy módositásomat röviden megindokolhassam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Méltóztatik nagyon jól tudni, hogy a Kerepesi-ut forgalmi tehermentesitése érdekében történt, hogy körülbelül 10—12 évvel ezelőtt uj közlekedési vonal létesittetett a Ferenczvárosban, a kiszélesitett Mester-utczai, melynek czélja egyrészt a városnak a periferiákról való megközelitése, másrészt a ferenczvárosi pályaudvarhoz vezető utvonal megnyitása volt, hogy ily módon a Kerepesi-utnak forgalmi tehermentesitése keresztülvitessék. Az utcza megszélesittetett, azon ma villanyos vasut közlekedik. A főváros óriási áldozatok árán szerezte ezt meg. Méltóztatik nagyon jól tudni, hogy a déli oldalon történt a kiszélesités és ennek következtében a főváros ezen részében több millió értékü telek maradt üresen, melyet a főváros értékesiteni nem tud.

Mióta a kiszélesités megtörtént, mindössze három lakóház épült a Mester-utczában, az első évben; azóta elmult tiz esztendő s egyetlenegy ház azon az utczasoron nem épült, sőt a székesfőváros a most elmult három esztendőben, mikor a harminczéves adómentessége a körutnak letelt, a saját rezsijében volt kénytelen házát a Mester-utcza és a Ferencz-körut sarkán megépiteni, hogy az adómentességet el ne veszitse. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem kell bővebben indokolnom, hisz Ballagi Aladár t. képviselőtársam mutatott reá, hogy a teherpálya-udvarral teljesen elzárták a Ferenczvárosnak azt a részét, a melynek ugyszólván a leghosszabb Dunavonala van. Azt hiszem nem rossz szójáték az, ha azt mondom, hogyha valaki egy korsó vizet akarna a Dunából meriteni vagy öngyilkossági szandékkal a Dunának menni, annak a Belvárosba kell bemennie, máskülönben a Dunához nem férhet. E mellett minden olyan intézményt, a mely nem gyümölcsöző és a mely a kerületnek semmi hasznot nem hoz, ott létesitettek. Ott van a nyomornak és szegénységnek bankja: a központi zálogház, oda hozták a morgue-ot, az összes kórházakat, de semmi néven nevezendő olyan intézményt nem kapott 10—15 esztendő óta, a mely a lakosság érdekeit valamennyire is istápolná és előmozditaná. Jellemzi ennek a városrésznek helyzetét Ballagi Aladár t. képviselőtársamnak az a megjegyzése, hogy igazi czigánysora a fővárosnak.

Méltóztassanak elmenni és meggyőződni, hogy némely házba — ez természetesen csak a régiekre vonatkozik — már csaknem a padláson kell bemenni az utczáról, annyira el vannak temetve. Nem akarom hosszabb ideig igénybe venni a t. ház becses türelmét, hanem egyszerüen felolvasom inditványomat, a mely folytatása annak, a mit Ballagi Aladár t. képviselőtársam elmondott, és a mely szerint a 11. §, *d)* pontjában, a hol az van, hogy »a Nádor-utcza, Alkotmány-utcza, Koháry-utcza és Balaton-utcza által határolt terület« az mondassék, hogy »továbbá a IX. kerületi Mester-utczának a Ferencz-körut és a gróf Haller-utcza közti szakasza« és ezután következnék a szöveg: »a mennyiben legalább két emeletesek és 1918. évi november hó 1-éig lakható állapotba helyeztetnek« stb. végig.

Digitized by Google

Az elmondott indokok alapján kérem a t. házat és a miniszterelnök urat, hogy inditványomhoz hozzájárulni sziveskedjék. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Szólni senki sem kiván. A vitát bezárom. A miniszterelnök ur kiván szólni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mi a Polónyi Géza t. képviselőtársam által beadott inditványokat illeti, megjegyzem, hogy minket az a szempont vezérel, hogy ugyanaz az adómentesség, a mely a Belváros részére korábban biztositttatott, a jövőre is kiterjesztessék és meghosszabbittassék. Minthogy ebben az adómentességben benne voltak nemcsak az egészen uj épületek, de a lerombolt házak helyén épült házak, toldalék épületek is, a melyek közt a ráépitések és pótépitések is értetnek; minthogy ezeket is megillette már az adómentesség és ezt preczizebben fejezi ki a képviselő úr módositása, ahhoz hozzájárulok, valamint hozzájárulok az időhatár tekintetében is előadottakhoz, mivel ez a korábbi javaslatnak megfelel.

A mi a sztrájkparagrafust illeti, nekem bizonyos aggályaim vannak ugyan a szövegezésre nézve, de lényegileg ahhoz is hozzájárulok és pedig azért, mert akkor, a mikor az u. n. sztrájktörvényt szövegeztük, már a javaslat előkészitését értem, — hisz csak az elnevezés sztrájktörvény — mondom, a mikor a munkaszabályozási, a munkabiztositási törvényt előkészitettük, elvben hozzájárultunk egy általános paragrafushoz, a mely a sztrájkmozgalmakat oly vis majornak tünteti fel, hogy minden joghátrányra nézve, a mely azzal össze van kötve, vagy minden eleső jogelőnyre nézve, a mely ennek folytán elmaradna, biztositékot nyujt. Ez tehát szintén megfelel álláspontunknak. *(Mozgás.)*

Hasonlóképen hozzájárulok Ballagi Aladár t. képviselőtársam inditványához *(Éljenzés.)* és pedig azért, mert eredetileg czélba volt véve, hogy a Ferenczvárosnak a Belváros közvetlen közelében levő része ugyancsak vétessék be a kiépitési akczióba. De sem Németh Imre, sem Muzsa Gyula képviselő urak inditványához hozzá nem járulok és leszek bátor megmondani, hogy miért nem.

Az ily adómentességi kérdések általános városfejlesztési szempontból szoktak megitéltetni, bizonyos helyekre korlátoztatnak, és mielőtt javaslatba hoztam volna az adómentességet, a fővárost és a közmunkák tanácsát megkérdeztem, hogy minő fejlesztési akcziót kivánnak, milyen vonalakat vegyünk be, de egyik véleményben sem volt benne sem a Mester-utcza, sem a Margit-rakpart. Én tehát akkor, a mikor a városfejlesztéssel rendszeresen foglalkozó közegek maguk sem kivánják az adómentességet, bocsánatot kérek, ehhez hozzá nem járulhatok, és ezért kérem a t. házat, hogy az indokaim honorálásával javaslatomat méltóztassék elfogadni és az utóbb emlitett módositásokat méltóztassék mellőzni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az előadó ur kiván szólni.

Hoitsy Pál előadó: Mindenekelőtt bátor vagyok azt inditványozni, hogy miután már Simkó József t. képviselőtársam inditványát a czimre nézve méltóztattak elfogadni, ennek megfelelően az összes paragrafusokon vitessék ez keresztül és korrigáltassék ott, a hol másként van. *(Helyeslés.)* Második megjegyzésem a benyujtott javaslatokra vonatkozik és magam is kérem, méltóztassanak elfogadni ugy Polónyi Géza inditványát, mint Ballagi Aladár módositását. A mi Muzsa Gyula és Németh Imre t. képviselőtársaim módositását illeti, azokhoz én sem tudok hozzájárulni. Utóljára nem lehet mindenhová kiterjeszteni az adóelengedést. Méltóztassék tekintetbe venni, hogy ez idő szerint is az államnak igen nagy megterheltetésével, illetőleg jövedelmeinek apadásával jár ez, és hogy ez az adómentesség sohasem a köznek a javára, hanem mindig csak a telektulajdonosnak szolgál javára.

Muzsa Gyula: A főváros telkeiről van szó!

Hoitsy Pál előadó: Ha azáltal olcsóbb lenne a lakás, ha a lakók vennék annak a hasznát, nagyon szivesen hozzá tudnék akkor járulni, hogy jól van, engedjük el az adót: de azt mindig a telek-spekuláns rakja zsebre. A második dolog az, hogy ha nagyon kiterjesztjük az adómentességet, akkor nincs meg neki az a hatása, hogy egy bizonyos ponton gyorsabban épüljenek a házak, mert akkor itt is épitenek, ott is, a mivel szétforgácsolódik a publikum ereje és nem érjük el azt, hogy egyes városrészek hamar épüljenek. Ezért nagyon kérem az igen t. képviselőházat, hogy ezt a két utóbbi javaslatot ne méltóztassék elfogadni.

Elnök: A tárgyalást befejezettnek nyilvánitom. Következik a határozathozatal.

Elsősorban felteszem a kérdést általánosságban. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztatik-e a 11. §-t a pénzügyi bizottság által előterjesztett szövegben szemben a beadott módositásokkal változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nem méltóztatik elfogadni, akkor a módositások és pótlások tekintetében pontonként fogom a kérdést feltenni. Magától értetik, hogy az a stiláris módositás, melyet az előadó ur beterjesztett, hogy mindenütt fő- és székváros helyett székesfőváros alkalmaztassék, elfogadtatik.

Most egyenként fogom feltenni a módositásokat.

A 11. §. első bekezdésénél kérdem, méltóztatik-e az első bekezdést, mely szerint: »azok a házak, melyek a fő- és székváros IV. kerületének (Belváros) egész területén, továbbá az V. kerületben«: szemben Németh Imre képviselő ur beadott módositásával, mely szerint beszuratnék: »a II. kerületben, illetve a Margitrakpar-

Digitized by Google

ton«, eredeti szövegében változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor igy mondom ki a határozatot és Németh Imre képviselő ur módositása elesett.

Az *a), b)* és *c)* pontok változatlanok.

A *d)* ponthoz többrendbeli módositás lett beadva. Elsősorban Polónyi Géza képviselő urnak van egy módositása, mely szerint ezen szavaknál, »a mennyiben legalább kétemeletesek (48 láb magasságuak)«, beszurassék a következő kitétel: »ide értve a lerombolt házak ujból épitését és a toldalék-épitkezéseket is«.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e ezen toldást elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezen toldást elfogadottnak nyilvánitom.

Ezen szavak helyett »legalább 1917. évi november hó 1-ig« javasolja a képviselő ur, hogy az irassék: »1918. november 1-ig«. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e ezen módositást elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha elfogadtatik, akkor a határozatot igy mondom ki.

Végre azt kivánja a t. képviselő ur, hogy e szavak helyett »15 évig mentesek az állami házadótól; ezen 15 év eltelte után pedig további 15 évig« tétessenek: »18 évig mentesek az állami házadótól; ezen 18 év eltelte után pedig további 12 évig«.

Kérem a t. házat, az eredeti szöveget, avagy ezzel szemben Polónyi képviselő ur módositását méltóztatik-e elfogadni? *(Felkiáltások: A módositást!)* Ha a módositást: akkor a szöveg Polónyi Géza módositása szerint változik. *(Zaj.)*

Következik Muzsa Gyula képviselő ur módositása. Muzsa képviselő ur azt javasolja, hogy itt szurassanak be még ezek a szavak: »és a IX. kerület Mester-utczájának a Ferenczkörut és Gr. Haller-utcza között elterülő szakaszán«. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Muzsa képviselő urnak ezen módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, akik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. A többség nem fogadja el.

Van azután Polónyi képviselő urnak egy inditványa, a mely arra vonatkozik, hogy ez a bekezdés: »Ez a kedvezmény azonban a telkeknek csak a szabályozás után fenmaradó részére vonatkozik« a szövegből kihagyassék. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a szöveget fentartani, avagy a kihagyást elhatározni. Tessék szavazni. Kérem azokat, a kik a módositást elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja, tehát ezen bekezdés a szövegből kihagyatik.

Két pótlás adatott be. Az egyik pótlást Ballagi képviselő ur adta be. A módositás — pótlás — ekként szól *(olvassa)*: »végül *f)* a IX. kerületben a közraktártól, a Lónyay- és Ráday-utczáktól, a Kálvin-tértől, illetve a Vámház-körúttól kezdve a Bakács-térig, illetőleg Bakács-utczáig terjedő részen«.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e Ballagi képviselő urnak módositását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a többség a módositást elfogadja, és ezzel Ballagi képviselő ur pótlása, mint *f)* pont a szövegbe beiktattatik.

Következik Polónyi képviselő urnak egy pótlása, a melyet külön fogok feltenni. A képviselő ur azt javasolja, hogy az utolsóelőtti bekezdésnél a következő pótlás illesztessék be *(olvassa)*: »Azon esetre, ha a lakható állapotba való helyezést az épitkezésre szabott utolsó évben a munkamegszüntetés, sztrájk, illetve amerikázás, bojkott, szabotázs, stb. néven előforduló válfajai akadályoznák, ezen akadálynak tartamával a lejárt záros határidő meghosszabbitása engedélyezendő.«

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e ezen pótlást elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Kimondom, hogy a t. ház a pótlást magáévá teszi és elfogadja.

Ezzel a 11. §-t letárgyaltuk.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa a 12. §-t)*.

Ság Manó!

Ság Manó: T. képviselőház! A javaslatnak most felolvasott szakaszához vagyok bátor inditványt tenni.

Előrebocsátom, hogy engem a főváros iránt semmiféle animozitás nem vezérel, annak őszinte barátja vagyok és mindazt, a mit a főváros érdekében, a főváros mellett az előadó ur szép, tanulmányos beszédében előadott, szóról-szóra aláirom. Helyeslem tehát az államsegélyt, helyeslem az adómentességet, de nem vagyok képes helyeselni, hogy a főváros mint bérháztulajdonos az adótörvényeknek alávetve ne legyen.

A pénzügyi bizottság szövegezésében a 12. §. akként hangzik, hogy a főváros az ezentúl ebben a vonalban épitendő házakra nézve a telekérték 3%-os és az épitési költség 6%-os kamata erejéig adómentességet nyerjen. Tekintve, hogy a telek értéke mostanában magas és hogy az épitési költség igen drága, az ujonnan épitendő házak 5%-nál többet alig jövedelmeznek.

Ha tehát a telekérték 3 százaléka és az épitési költség 6 százaléka erejéig, vagyis átlagosan 51·2 százalék erejéig adunk a fővárosnak az ujonnan épitendő házakra nézve adómentességet, ez annyit jelent, mintha örökös adómentességet nyujtanánk a fővárosnak. Minthogy azonban az állami jövedelemnek bármelyik forrását örökre elzárni meggondolandó dolognak tartom, ennek következtében bátor vagyok inditványozni, hogy az egész 12. §. hagyassék ki. Amennyiben ez ki nem hagyatnék, kérném a 12. §. második pontját, a mely akként szól, hogy az önköltség értékének kiszámitásánál az épitési költség 6 százaléka vétesség alapul, ugy szövegezni, hogy ne 6, hanem 4 százalékos kamat legyen az alap.

Bátor vagyok tehát ezt a két inditványomat a 12. szakaszhoz felolvasni. Az egyik inditvány

Digitized by Google

igy hangzik *(olvassa)*: »Inditványozom, hogy az egész 12. §. hagyassék ki.« A mennyiben ez nem fogadtatnék el, a második inditványom szövege ez *(olvassa)*: A 12. szakasza harmadik kikezdése a következőképen stilizáltassék: »Az önköltség mértékének kiszámitásánál a telekbér az épitéskor felvett telekérték 4 százalékos, valamint a többi költségek, még pedig együttesen, beleértve az épitkezési költséget is, az épitési tőke 4 százalékos, maximális, kamatait meg nem haladhatják.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az előadó ur kiván nyilatkozni.

Hoitsy Pál előadó: T. képviselőház! Nagyon kérem a t. házat, ne méltóztassék elfogadni Ság Manó t. képviselő ur inditványát. *(Helyeslés.)* Ez a paragrafus eredetileg nem volt benn a törvényjavaslatban és ezt a főváros maga kérte, még pedig miért és mi a czélja ennek a paragrafusnak? Az, hogy a lakásokat Budapesten olcsóbbá tegye. *(Igaz! Ugy van!)* Ma gondolom a fővárosnak 68 olyan telke van, a melyet be akar épiteni, még pedig azzal a czélzattal, hogy nem akar belőle hasznot huzni, nem akar mást, mint hogy megkapja az épitési költségnek 6 százalékát. A 4 százalékot pedig azért kellett bevenni, hogy ott a főváros ne spekulálhasson, *(Helyeslés.)* nehogy feljebb becsültesse e telkeket, azért lett ez igy elfogadva, hogy ne lehessen a telkek értékét feljebb emelni, mint a hogy az most, a leltárban ki van tüntetve, azért vétetett alapul csak a 4 százalék érték.

Én jobb szeretném, ha meg lehetne azt csinálni, a mit Ság Manó t. képviselőtársam mond, hogy az épitési tőkénél is csak 4 százalék vétessék figyelembe, de akkor mi következnék be? A főváros mai kölcsönei után többet fizet, mint 4 százalékot, igy tehát teljes lehetetlenség azt várni a fővárostól, hogy akkor tényleg épitsen is és az következnék be, hogy ezeket a telkeket ugy hagyná, a mint most vannak, beépitetlenül, *(Igaz! Ugy van!)* és akkor nem érnénk el azt a czélt, a mit magunk elé tűztünk, hogy ezek az épitkezések hatást gyakoroljanak a házbérek kialakulására és hogy ezáltal a lakások olcsóbbá legyenek. *(Igaz! Ugy van!)* Ez ennek a paragrafusnak a czélja és azért kérem a t. házat, hogy azt változatlanul elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a határozathozatal. Ság Manó képviselő ur egy elleninditványt és egy módositást adott be. Az elleninditványt, a mely a szakasz elhagyására irányul, szembe fogom állitani az eredeti szöveggel. A mennyiben azt elfogadni méltóztatik, természetes, hogy a további határozathozatalnak a szüksége elesik.

Kérdem tehát a t. házat, méltóztatik-e a 12. §-t szemben a beadott elleninditványnyal elfogadni, igen vagy nem? Amennyiben a ház ezt elfogadja, az elleninditvány, a mely a szakasz eltörlésére irányul, elesett. *(Felkiáltások: Elfogadjuk az eredeti szakaszt!)* Kijelentem tehát, hogy a képviselőház az eredeti szakaszt fogadta el és igy az elleninditvány elesik.

Most a változtatásra fogom feltenni a kérdést. Méltóztatik-e a szakaszt változatlanul elfogadni, vagy pedig elfogadja-e a ház azt a módositást, a melyet Ság Manó képviselő ur nyujtott be? *(Felkiáltások: Nem fogadjuk el a módositást!)* Akkor kimondom, hogy Ság Manó képviselő ur módositása is elesvén, a ház a 12. szakaszt eredeti szövegében változatlanul elfogadta.

Következik a 13. §.

Csizmazia Endre jegyző: *(Olvassa a 13. §-t.)* Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Tulajdonképen csak azért kértem szót, hogy hálás köszönetemnek adjak kifejezést a főváros nevében is ugy a t. kormánynak, mint a t. háznak. De ezenkivül van még egy obligóm is, a mennyiben a végrehajtási klauzulánál a t. kormány szives figyelmébe ajánlom, a mit már az általános vita keretében is elmondottam, hogy milyen disparitás van Bécs és Budapest között bizonyos dolgokban, minő például a rendőrségi kvóta is. Most azonban csak egy körülményre hivom fel a t. miniszterelnök ur figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)*

A katonaságnál megállapitott lakbérek tekintetében rendkivül nagy hátránya van Budapestnek Bécscsel szemben. Igy egy tábornagyi lakásért fizetnek az 1901—1910 esztendőre szóló séma szerint Bécsben 6752 koronát, Budapesten 5500 koronát; egy táborszernagyi lakásért 5227 koronát Bécsben, 4504 koronát Budapesten; egy altábornagyi lakásért 4100 koronát Bécsben, 3576 koronát Budapesten stb. Nem untatom tovább a t. házat, a különbségek ugy alakulnak, hogy Budapest Bécscsel szemben a tábornagyi lakásnál 23%-kal, a többi lakásoknál pedig 16, 15, 10, 12, 12, 10 stb. %-kal van hátrányban ugy, hogy az átlagos százalék 15 Budapest hátrányára, ami pedig semmiképen megokolható. Kérem tehát, hogy ezt majd a jövendő megállapodásoknál méltóztassék helyrehozni.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. ház! Ennek ugyan ezzel a törvényjavaslattal semmiféle összefüggése nincsen, de a t. képviselő ur figyelmeztetését tudomásul veszem. Tudtom szerint a lakbérek kipuhatoltatnak a tényleg fizetett lakbérek alapján; itt differenciákra el kell készülve lenni. Meglehet, hogy a fölvételek körül hiba történt, én mindenesetre különösen föl fogom hivni rá az e tekintetben eljárásra illetékes honvédelmi miniszter ur figyelmét.

Elnök: A tárgyalást befejezettnek nyilvánitom. Ezzel a Budapest székesfőváros fejlesztésé-

Digitized by Google

ről és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedésekről szóló törvényjavaslat általánosságban és részleteiben is letárgyaltatott; kérem ennélfogva a ház felhatalmazását arra, hogy a törvényjavaslatot harmadszori olvasás czéljából a legközelebbi ülés napirendjére kitűzhessem. *(Helyeslés.)* Ekként fogok eljárni.

A napirend értelmében következik a kérvények tárgyalása, és pedig a 61-ik sorjegyzék. (Irom. 897).

Csizmazia Endre jegyző: Zemplén vármegye törvényhatósági bizottsága az önálló nemzeti jegybank fölállitása tárgyában. *(Éljenzés a baloldalon.)*

Moskovitz Iván előadó: A kérvényi bizottság bejelenti azt a körülményt, hogy a ház e kérdésben a jelen ülésszak folyamán már határozott.

Sümegi Vilmos: A jegybankkal szemben elég szép kis határozat. Kicsit bővebben lehetett volna nyilatkozni! Persze a 67-es uraknak nem kell.

Elnök: A vitát bezárom. Méltóztatnak hozzájárulni a kérvényi bizottság javaslatához? *(Igen!)* Elfogadottnak jelentem ki.

Csizmazia Endre jegyző: Fejérmegyei Gazdasági egyesület kérvénye a birtokossági közlegelőkből legeltetésre használt területeknek a községek által eszközlendő kisajátithatása iránt törvényjavaslat alkotása.

Moskovitz Iván előadó: Miután az 53-ik sorjegyzék szerint e kérdésben a Ház már határozott, ezen körülményt a házszabályok 246. §-a értelmében a bizottság a t. háznak tudomásvétel végett bejelenti.

Megjegyzem erre nézve, a mi az előbbi kérvényre is vonatkozik, hogy a 246. §. imperative irja elő, hogy ha a ház valamely tárgyról az ülésszak folyamán már határozott, akkor ugyanolyan tárgyu kérvény itt tárgyalás alá nem vehető. Ez megnyugvásul szolgálhat azoknak az uraknak, a kik a kérvényi bizottságot, a mint láttam, a nemzeti érdekek nem eléggé komoly szolgálatával vádolják.

Elnök: Méltóztatnak elfogadni a kérvényi bizottság javaslatát? *(Igen!)* Elfogadottnak jelentem ki.

Csizmazia Endre jegyző: Makó város közönségének kérvénye az állami funkcziók teljesitése folytán felmerülő kiadásainak részbeni megtérítéseül évi 62.000 korona államsegély engedélyezése iránt.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó!

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A kérvényi bizottság azt javasolja, hogy ez a felirat pártolással adassék ki a kormánynak, a mely a városok anyagi támogatásának kérdésével amugy is foglalkozik. Tisztelettel kérem, méltóztassék a bizottság javaslatát elfogadni.

Elnök: Kiván valaki szólni? *(Nem!)* Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Kérem a t. házat: Méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Elfogadottnak nyilvánitom.

Következik?

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Sepsiszentgyörgy r. t. város közönségének felirata a sepsiszentgyörgy—földvári vasut kiépitése iránt.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A kérvényi bizottság azt javasolja, hogy ez a kérelem pártolással adassék ki a m. kir. kereskedelemügyi miniszter urnak.

Elnök: Kiván valaki szólni?

Csizmazia Endre jegyző: Nagy György!

Nagy György: T. képviselőház! Nemcsak Sepsiszentgyörgy rendezett tanácsu városnak, hanem az egész székelységnek régi vágya és óhajtása, hogy a szepsiszentgyörgy—földvári vasut kiépittessék és ez által Csik vármegyének és Háromszék vármegyének az ország többi részeivel való megfelelő összeköttetése lehetővé tétessék. Már többször megigérték az előző kormányok, hogy a székelységnek ezt a jogos és igazságos kérését teljesiteni fogják, de az igéret csak igéret maradt. És az utolsó időben mutatkozó brassói nemzetiségi érdekek, fájdalom, mindig elég erősek voltak a kormányok szemében arra, hogy a szász és az oláh nemzetiségekkel szemben épen a legtisztább ősi magyar fajnak, a székelységnek érdekeit bünösen elhanyagolják.

Ma már nem elégedhetik meg a székelység ujabb puszta igéretekkel, és a kérvényi bizottság nemes intencziója és jóakaratu javaslatával, mely szerint Sepsiszentgyörgy városának kérvénye pártolólag adassék ki a kereskedelemügyi miniszter urnak. A kérvényi bizottság pártolása a gyakorlati életben nem sokat ér. Nem is akarok azzal foglalkozni, hogy jogos és igazságos dolog lenne, ha rövid idő alatt az egész székelyföldi körvasutat kiépitenék és végre a czivilizáczionak megfelelő forgalmi állapotok teremtetnének ott. Feltétlenül szükséges azonban, hogy már most, ebben az esztendőben, záros határidő alatt nyujtson be a kereskedelemügyi kormány törvényjavaslatot a sepsiszentgyörgy—földvári vasut kiépitése iránt. Egyszer végre a székelyföldet ki kell szabaditani Brassó forgalmi fenhatósága alól, és végre-valahára váljék a kormánynak erős meggyőződésévé, hogy a székelység megerősitése nemzeti érdeket jelent. Ma már jelszavak hangoztatásával, igéretekkel meg nem elégedhetik Csik és Háromszék vármegyék közönsége, és azért bátorkodom a t. háznak a következő határozati javaslatot elfogadásra ajánlani *(olvassa)*: »A ház utasitja a kereskedelemügyi minisztert, hogy még ebben az esztendőben nyujtson be törvényjavaslatot a sepsiszentgyörgy — földvári vasut kiépitésére vonatkozólag.«

Tisztelettel kérem határozati javaslatom elfogadását. *(Helyeslés balfelől.)*

Digitized by Google

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Az előadó ur kiván nyilatkozni.

Moskovitz Iván előadó: T. képviselőház! Kérem a t. házat, méltóztassék a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni. *(Helyeslés.)* A kérvényi bizottság javaslatában a pártolás bennfoglaltatik és a javaslat méltányolja mindazon nemzeti szempontokat, a melyeket Nagy György képviselő ur most felhozott. Azt hiszem, hogy most, hogy az év végéhez közeledünk és a hátralevő rövid idő alatt sokkal jelentősebb és nemzeti szempontból sokkal nagyobb feladatok várnak reánk, megelégedhetünk a pártolásnak azzal a mértékével, a mely a kérvényi bizottság javaslatában foglaltatik. Tisztelettel kérem, méltóztassék azt elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Következik a határozathozatal. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni szemben Nagy György képviselő ur határozati javaslatával, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azokat, akik elfogadják a kérvényi bizottság javaslatát, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja.

Következik?

Csizmazia Endre jegyző: Kocsis Béni és társai kérelme az 1895: V. törvényczikk módositása iránt.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A kérvényi bizottság azt javasolja, hogy ez a kérvény pártolólag adassék ki a földmivelésügyi miniszter urnak. A kérvény tárgya az, hogy Kocsis Béni és folyamodó társai a szőlőfelujitási kölcsönök kamat- és törlesztésfizetési határidejének elhalasztását, vagyis novembertől márcziusra való kitolását kérik a végből, hogy minden évi bortermésüket lassabban, tehát előnyösebben értékesithessék, és igy könnyebben felelhessenek meg a rájuk nehezedő tehernek. Azt vélem, hogy kérelmük méltányos, s ennek folytán ajánlom, hogy a bizottság pártoló javaslatát a t. ház elfogadni sziveskedjék. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. A vitát bezárom. Kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor ily értelemben mondom ki a határozatot.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: »A magyar posta-, táviró- és távbeszélő tisztviselők kaszinója és a magyar posta-, táviró- és távbeszélő altisztek és szolgák kérvénye anyagi helyzetük javitása iránt.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó!

Moskovitz Iván előadó: T. ház! *(Halljuk!)* A kérvényi bizottság azt javasolja, hogy mindkét kérelem pártolással adassék ki a magyar kir. kereskedelemügyi miniszter urnak. A javaslat ugyan a tavaszszal kelt és azóta ismételten hallottuk a t. miniszter urnak azon indokolt kijelentését, hogy végre-valahára a folytonos státusrendezéseknek és fizetésjavitásoknak véget kell vetni. Ezt a kijelentést teljességgel méltányoltuk is, mindazonáltal, ha beletekintünk a költségvetésbe és látjuk, hogy épen a posta-kezelő tisztviselők helyzetének javitása körül mindeddig igen kevés történt, *(Ugy van! Ugy van!)* azt hisszük, hogy az általános elv mellett talán helyet fog foglalhatni ezen nehéz és felettébb idegrontó, egészségkoptató munkához odalánczolt tisztviselők anyagi helyzetének egy kis megjavitása is. Tisztelettel kérem ennélfogva, hogy méltóztassék a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni. *(Helyeslés.)*

Csizmazia Endre jegyző: Nagy Dezső!

Nagy Dezső: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Méltóztassék megengedni, hogy pár szót szóljak a postások érdekében. *(Élénk helyeslés.)* A pénzügyi bizottság ülésén ezt a kérdést már felvetettem és azt hiszem, hogy ott — a mint az már a nyilvánosság számára is közzététetett — sikerült is megindokolnom azt a nézetemet, hogy a postások ezen kérelme teljesen jogosult: *(Élénk helyeslés.)* hogy különösen nem szabad figyelmen kivül hagynunk azt, hogy igen nehéz dolog a státusrendezést egyszerüen ugy keresztülvágni *(Ugy van! Ugy van!)* és azután egynémelyik kategóriát bevenni, a másikat pedig kirekeszteni ezen státusrendezés keretéből. *(Élénk helyeslés.)* És ha vannak olyanok, a kik nem érdemlik meg azt, hogy ezen státusrendezésből kirekedjenek, akkor épen a postások azok, a kik hivatásukat igazi odaadással, szorgalommal és becsülettel teljesitik; a kik a postai intézményeket Magyarországon olyan magas szinvonalra fejlesztették, hogy azok a külföld tiszteletét is birják. *(Ugy van!)* Épen ezért elismeréssel kell adóznunk irántuk, főleg midőn azt látjuk, hogy a postások a saját körükben a legbiztosabb és leghelyesebb fegyelmet tartják fenn; ha látjuk, hogy ők nem sztrájkoltak, hanem egyszerüen kérelmeznek és jogos kivánságaik teljesitését óhajtják.

Azt hiszem, hogy már példaadás czéljából is nagyon helyes dolog, ha nemcsak azoknak kérelme teljesittetik, a kik annak teljesitését katasztrófaszerű sztrájkkal kényszeritik ki az államtól, mint a hogy teljesült a vasutasok kérelme is, hanem azoké is, a kik az állam iránti kötelességüket hűségesen teljesitik, s a kikkel szemben az egész állam is elismeréssel tartozik az anyagiak terén is és különösen azzal, hogy státusukat okvetlenül rendezze. *(Élénk helyeslés.)* Ennélfogva a magam részéről is azt inditványozom, hogy méltóztassék a kérvényi bizottság javaslata szerint pártolólag kiadni a kérvényeket. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Szólni senki sem kiván. A vitát bezárom. Következik a határozathozatal. Kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak nyilvánitom.

Digitized by Google

Következik a 62-ik sorjegyzék. (Irom. 898).

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Kisvárda község nyolcz osztályu gimnázium felállitását kéri.

Zakariás János: Ipariskolát, nem uj gimnáziumot!

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A kérvényi bizottság azt javasolja, hogy ezen felirat pártolással adassék ki a magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak. *(Mozgás. Elnök csenget.)*

A felirat indokai közül fel kell hoznom a következőket: *(Halljuk!)* Először is Kisvárda prosperáló, vagyonban és kulturában fejlődő város, másrészről nyelvhatáron fekszik, t. i. a magyar és tót vidékek egyik határhelye, körülbelül Sátoraljaujhelyhez hasonlóan. Épen ezért fontosnak és szükségesnek találja a kérvényi bizottság, hogy Kisvárda város kérelme a lehetőségig teljesittessék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólni senki sem kiván. A vitát bezárom és kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e a kérvényi bizottság javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki. Következik?

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: »Szeged sz. kir. város az állami tisztviselők fizetésének végleges rendezését és egyben a köztisztviselőknek a községi adók fizetésére való kötelezését, — Fogaras vármegye a vármegyei tisztviselők illetményeinek kedvezőbb rendezését, az 1904: X. törvényczikknek részbeli módositását és a vármegyei tisztviselők részére 1600 korona alapfizetés megállapitását, — Fejér vármegye a vármegyei tisztviselők illetményeinek végleges rendezését és a törvényhatósági joggal felruházott városok polgármesterei városi kis- és munkáslakások épitésének elősegitését és e tárgyu törvényes intézkedések tételét kérik.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. ház! A kérvényi bizottság azt javasolja, hogy mindezen kérelmek pártolással adassanak ki a m. kir. miniszteriumnak.

Elnök: Méltóztatnak hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor ezt határozatkép kimondom.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: De Gerando Antónia a nőnevelés fejlesztését, a kolozsvári felsőbb leányiskolában VII., VIII. osztályu, a latin és görög nyelvek tanitására is rendelt tanfolyam létesitését kéri.

Moskovitz Iván előadó: A kérvényi bizottság azt javasolja, hogy ezen kérelem pártolással adassék ki a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak. Tisztelettel kérem, méltóztassék a bizottság javaslatát elfogadni.

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az előadó ur javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Arad vármegye a bor- és husfogyasztási adók jövedelmének a községek részére való átengedését kéri. Csongrád vármegye márczius 15-ének nemzeti ünneppé való nyilvánitását kéri. Arad sz. kir. város, Szatmárnémeti sz. kir. város, Baja thj. város és Győr sz. kir. város a városoknak olcsó, lehetőleg kamatmentes államkölcsönökkel való segélyezését kérik. Liptó vármegye a községi és körjegyzők magánmunkálatainak törvényhozási szabályozását kéri. Torda-Aranyos vármegye a szegényügy és gyermekvédelem országos rendezését kéri.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: Minthogy a ház a jelen ülésszakban már hasonló tárgyu kérésekről határozott, a bizottság a házszabályok 246. §-a értelmében ezt a körülményt tudomásvétel végett bejelenti.

Elnök: Tudomásul szolgál.

Következik a 63. sorjegyzék. (Irom. 906).

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Hódmezővásárhely törvényhatósági joggal felruházott város a tiszti fizetések felemelését kikapcsolt katonai kérdésnek kivánja tekinteni, kéri, hogy az mellőztessék, vagy azzal szemben nemzeti vivmányok biztositassanak.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: T. képviselőház! A kérvényi bizottság javaslata a következő: A ház a kérvényt irattárba helyezteti. Mást nem tehetünk vele, minthogy a delegáczió is, az országgyülés is már foglalkozott a kérdéssel.

Elnök: Tudomásul vétetik.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Nyitra vármegye a jelenlegi parlamenti többség iránti bizalmát fejezi ki és üdvözli a képviselőházat a nemzetellenes obstrukcziókat lehetetlenné tevő házszabály-revizió alkalmából.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Moskovitz Iván előadó: A kérvényi bizottságnak az volt az álláspontja, hogy a kérvényt egyszerűen tudomásul veszi és irattárba helyezteti, mert az a felfogása a bizottságnak, hogy a ház nem népszerűséget és elismeréseket keres, hanem kötelességből dolgozik.

Elnök: Tudomásul vétetik.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Karánsebes r. t. város adófizető polgárai, Barcs nagyközség adófizető polgárai, Szigetvár nagyközség adófizető polgárai, Zsombolya község lakossága, Körmend község adófizető polgárai, Csáktornya község adófizető polgárai, Zólyom sz. kir. r. t. város adófizető polgárai, az óbecsei járás adófizető polgárai, Havas Rezső és társai, Abony község adófizető polgárai, Alattyán község adófizető polgárai, Almamező község adófizető polgárai, Alpár község adófizető polgárai, Apatin nagyközség adófizető polgárai, Belényes község adófizető polgárai, Betfia község adófizető polgárai, Bihar község adófizető polgárai, Bihardiószeg község adófizető polgárai, Biharpüspöki község adófizető polgárai, Borostelek község adófizető polgárai, Bottyán község adófizető polgárai, Czibakháza község adófizető polgárai, Csehi község adófizető polgárai, Ditró község adó-

Digitized by Google

fizető polgárai, Erzsébetfalva nagyközség adófizető polgárai, Érd község adófizető polgárai, Felsőszentgyörgy község adófizető polgárai, Fugyi község adófizető polgárai, Fugyivásárhely község adófizető polgárai, Gyires község adófizető polgárai, Hájó község adófizető polgárai, Harangmező község adófizető polgárai, Hegyközkovácsi község adófizető polgárai, Hegyközpályi község adófizető polgárai, Hegyközszálldobágy község adófizető polg., Hegyközujlak község adófizető polgárai, Jákóhalma község adófizető polgárai, Jánoshida község adófizető polgárai, Jászalsószentgyörgy község adófizető polgárai, Jászapáti község adófizető polgárai, Jászdózsa község adófizető polgárai, Jászkisér község adófizető polgárai, Jászladány község adófizető polgárai, Jásztelek község adófizető polgárai, Kabaláspatak község adófizető polgárai, Kardó község adófizető polgárai, Kigyik község adófizető polgárai, Kisjenő község adófizető polgárai, Kisujfalu község adófizető polgárai, Kisürögd község adófizető polgárai, Kisvárda község adófizető polgárai, Komádi és B.-Böszörmény községek adófizető polgárai, Körösstarján község adófizető polgárai, Küllőd község adófizető polgárai, Less község adófizető polgárai, Magyarkanizsa község adófizető polgárai, Mezőkeresztes község adófizető polgárai, Mezőtelegd község adófizető polgárai, Monor község adófizető polgárai, Nagykér község adófizető polgárai, Nagyszántó község adófizető polgárai, Nagyürögd község adófizető polgárai, Nyárló község adófizető polgárai, Oláhapáti község adófizető polgárai, Paks község adófizető polgárai, Palánka község adófizető polgárai, Peczeszentmárton község adófizető polgárai, Peczeszőllős község adófizető polgárai, Poósa község adófizető polgárai, Pósalaka község adófizető polgárai, Pusztamonostor község adófizető polgárai, Pusztaujlak község adófizető polgárai, Rontó község adófizető polgárai, Somogyuzsopa község adófizető polgárai, Szabolcs község adófizető polgárai, Szakadát község adófizető polgárai, Szamosujvár község adófizető polgárai, Szaránd község adófizető polgárai, Szentandrás község adófizető polgárai, Szolnok r. t. város adófizető polgárai, Telkesd község adófizető polgárai, Temeskubin község adófizető polgárai, Tiszakürt község adófizető polgárai, Récsei Zoltán és társai törökszentmiklósi lakosok, Ujpalota község adófizető polgárai, Ujszentanna község adófizető polgárai, Uzdiszentpéter község adófizető polgárai, Zayugrócz község adófizető polgárai, Pancsova thj. város adófizető polgárai, Csikszereda r. t. város adófizető polgárai, Dés r. t. város adófizető polgárai, Hajduböszörmény r. t. város adófizető polgárai, Hajduszoboszló r. t. város adófizető polgárai, a törökkanizsai járás tisztviselői, a jaádi járás adófizető polgárai, a széki ev. ref. egyházmegye papsága és világi képviselői és Mohács község adófizető polgárai az egységes hétosztályu polgári iskola létesitését kérik.

Moskovitz Iván előadó: Minthogy a jelen ülésszakban a ház már hasonló tárgyu kérvényekről határozott, a bizottság ezt a körülményt tudomásulvétel végett a házszabályok 246. §-a alapján bejelenti.

Elnök: Tudomásul szolgál.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Trencsén, Udvarhely, Fejér és Temes vármegyék a községi és körjegyzők magánmunkálati jogának törvénybe iktatását és illetőleg szabályozását kérik.

Moskovitz Iván előadó: Minthogy a ház a jelen ülésszak folyamán már hasonló tárgyu kérvények fölött határozott, a bizottság ezt a körülményt a házszabályok 246. §-a alapján tudomásulvétel végett bejelenti.

Elnök: Tudamásul szolgál.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Székesfejérvár város a bor- és husfogyasztási adóknak a városok részére való átengedését kéri.

Moskovitz Iván előadó: Minthogy a ház a jelen ülésszak folyamán már hasonló tárgyu kérvények fölött határozott, a bizottság ezt a körülményt a házszabályok 246. §-a alapján tudomásulvétel végett bejelenti.

Elnök: Tudomásul szolgál.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Nyitra vármegye a vármegyei tisztviselők illetményeinek szabályozását kéri.

Moskovitz Iván előadó: Minthogy a ház a jelen ülésszak folyamán már hasonló tárgyu kérvények fölött határozott, a bizottság ezt a körülményt a házszabályok 246. §-a alapján tudomásulvétel végett bejelenti.

Elnök: Tudomásul szolgál. Következik a 64. sorjegyzék. (Irom. 907).

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Pancsova thj. város, Hont megye, Beregmegye, Felsőbánya sz. kir. r. t. város, Eger r. t. város, Esztergom sz. kir. város, Ungmegye, Sopron sz. kir. város, Pozsony sz. kir. város, Dés r. t. város, Rozsnyó r. t. város, Szatmárnémeti sz. kir. város, Szolnok r. t. város, Hajduszoboszló r. t. város, Zólyom vármegye, Tolna vármegye, Máramaros vármegye, Modor sz. kir. r. t. város, Turkeve r. t. város, Nagybecskerek r. t. város, Kassa sz. kir. város, Máramarossziget r. t. város, Szeged sz. kir. város, Győr sz. kir. város, Kézdivásárhely r. t. város, Kőszeg sz. kir. r. t. város, Ujbánya sz. kir. r. t. város, Székely-Udvarhely r. t. város, Nagykőrös r. t. város és Losoncz r. t. város a fogyasztási adóknak a városok és községek részére való átengedését kérik.

Halász Lajos előadó: Minthogy azonos tárgyu kérvények ebben az ülésszakban már tárgyaltattak, a bizottság ezt a körülményt a házszabályok 246. §-a alapján tudomásulvétel végett bejelenti.

Elnök: Tudomásul szolgál.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Kolozsvár sz. kir. város a községi adók viselését az állami tisztviselőkre is kimondatni kéri.

Halász Lajos előadó: A bizottság e kérvényt a házszabályok 246. §-a alapján tudomásulvétel végett bejelenti.

Elnök: Elfogadtatik.

Digitized by Google

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: A m. kir. pénzügyi számvevőségi tisztviselők status- és szolgálati viszonyaik rendezését kérik.

Halász Lajos előadó: A bizottság javasolja, hogy a kérvény pártolólag adassék ki a m. kir. pénzügyminiszteriumnak.

Elnök: Elfogadtatik.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Az állami Tisztviselők Országos Egyesülete a pénzügyi tisztviselők előmeneteli viszonyának sürgős rendezését kéri.

Elnök: Elfogadtatik.

Halász Lajos előadó: A bizottság javasolja, hogy a kérvény pártolólag adassék ki a m. kir. pénzügyminiszteriumnak.

Elnök: Elfogadtatik.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Nagykanizsa r. tanácsu város önálló törvényhatósági várossá való átalakitását kéri.

Halász Lajos előadó: A bizottság javasolja, hogy a kérvény adassék ki a közigazgatási bizottságnak.

Elnök: Elfogadtatik.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Nagykanizsa r. tanácsu város a Pacsa községben felállitani tervezett járásbiróság felállitásának elejtését kéri.

Halász Lajos előadó: A bizottság javasolja, hogy a kérvény adassék ki a m. kir. igazságügyminiszteriumnak.

Elnök: Méltóztatnak hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor a határozatot ekkép kimondom.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Györbiró Arthur volt pénzügyi felvigyázó fegyelmi ügyének felülvizsgálását kéri.

Halász Lajos előadó: A kérvényi bizottság javaslata az, hogy a kérvény megvizsgálás és annak eredménye szerinti intézkedés végett adassék ki a pénzügyminiszternek.

Elnök: Méltóztanak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ekkép mondom ki a határozatot.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Az 1904. és 1907. év között nyugdijazott állami tanitók nyugdijuknak 20%-kal való felemelését kérik.

Halász Lajos előadó: A kérvényi bizottság javasolja, hogy a kérvény a házszabályok 246. §-a alapján vétessék tudomásul.

Elnök: Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt határozatkép kimondom.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: A békésgyulai 48-as párt a házszabályok módositás nélküli fentartását kéri.

Halász Lajos előadó: A kérvényi bizottság javasolja a kérelem irattárba helyezését.

Elnök: Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ekkép mondom ki a határozatot.

Csizmazia Endre jegyző *(olvassa)*: Gr. Beleznay Árpád kispesti lakos sürgős segélyt kér.

Halász Lajos előadó: A kérvényi bizottság javasolja, hogy a kérvény adassék ki a m. kir. miniszterelnök urnak.

Elnök: Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt határozatkép kimondom.

T. ház! Ezzel a mai napirend összes tárgyai letárgyaltatván, bátorkodom a legközelebbi ülés idejére és napirendjére nézve javaslatot tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Minthogy a holnapi ülésnek egyéb tárgya nem lenne, mint a ma letárgyalt törvényjavaslat harmadszori olvasása, azon inditványt teszem, hogy a ház holnap ne tartson ülést, hanem legközelebbi ülését szerdán folyó hó 18-án d. e. 10 órakor tartsa, s ennek napirendjét képezze: 1. elnöki előterjesztések és irományok bemutatása; 2. az inditvány- és interpellációs-könyvek felolvasása; 3. a Budapest székesfőváros fejlesztéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása; végül 4. a pénzügyi bizottság jelentése az 1909. évi állami költségvetésről és az ezzel összefüggő tárgyakról.

Méltóztatnak ezen napirend-inditványomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt határozatkép kimondván, a mai ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Kacskovics Géza s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

371. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 november 18-án, szerdán.

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az inditvány- és interpellácziókönyvek felolvasása. — A székesfőváros fejlesztéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 15 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Vertán Endre jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Hammersberg László jegyző ur, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Raisz Aladár jegyző ur.

T. ház! Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét. Felkérem Vertán Endre jegyző urat, sziveskedjék a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az 1908. évi november hó 16-ikán tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs senkinek észrevétele, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Szomoru jelentést kell tennem a t. háznak arról, hogy Rigó Lajos képviselőtársunk e hó 16-án elhalálozott. A megboldogult az 1892—97-iki cziklusban, majd utóbb 1905-től kezdve haláláig tagja volt a képviselőháznak, s ez idő alatt a kötelességtudásával és meleg hazafiasságával mindnyájunk szeretetét és becsülését megnyerte.

Javaslom, hogy elhunyta felett érzett fájdalmas részvétünknek jegyzőkönyvünkben adjunk kifejezést. Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy a választási törvényjavaslat tárgyalása czéljából kiküldött bizottság megalakult és pedig elnökévé Bizony Ákos, jegyzőjévé Buza Barna és előadójává Czizmazia Endre választatott meg. Megalakult továbbá a Boszniára vonatkozó törvényjavaslat tárgyalására kiküldött bizottság, és pedig elnökévé Thaly Kálmán, jegyzőjévé Nemes Bertalan és előadójává Visontai Soma választatott meg.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Alsó-Fehér vármegye közönségének kétrendbeli feliratát a szegényügy országos rendezése, illetve az elhagyott gyermekek védelme érdekében;

Nyitra vármegye közönségének feliratát a magyar középbirtok védelme tárgyában;

Zólyom vármegye közönségének feliratát a városok részére kölcsönkötvény kibocsájtása iránt;

Budapest székesfőváros közönségének feliratát a törvényhatósági városok és kiváltképen Kolozsvár rendőrségének államositása ügyében.

Javaslom, hogy mindezen feliratok előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

A honvédelmi miniszter ur kiván szólni.

Jekelfalussy Lajos honvédelmi miniszter: T. ház! A november 11-iki ülésen többrendbeli jelentést terjesztettem be, a melyek a t. ház határozata értelmében a véderő-bizottsághoz utasittattak. Csak a hadmentességi dijalapról szóló jelentés adatott ki a pénzügyi bizottságnak is.

Van szerencsém tisztelettel kérni a házat, hogy ezen jelentésen kivül a következő, már beterjesztett jelentéseket méltóztassék a pénzügyi bizottsághoz utasitani:

az 1897: XXIII. t.-c. értelmében a m. kir. honvéd nevelő- és képzőintézetek állapotáról az 1907. évben, (Irom. 928)

Digitized by Google

a közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben (katonai akadémiák, reáliskolák és hadapródiskolák) magyar állami alapitványi helyeken elhelyezett ifjakról az 1907. évben, (Irom. 929)

a közös hadügyminiszter vezetése alatt álló és Magyarország területén elhelyezett katonai reál- és hadapródiskolákban a magyar nyelv tanitásának és a magyar nyelvű oktatásnak eredményéről az 1908. évben, (Irom. 930)

végül a hodvédmenház 1907. évi állapotáról, működése és számadásairól (Irom. 932) szóló jelentéseket. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a honvédelmi miniszter ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor a honvédelmi miniszter ur javaslatát elfogadottnak jelentem ki.

Következik az inditvány- és interpellációs könyvek felolvasása.

Raisz Aladár jegyző: Tisztelettel jelentem, hogy sem az inditványkönyvben, sem az interpellációs könyvben ujabb bejegyzés nincs. Visszamaradt a mult interpellációs napról Lázár Zoárd képviselő ur interpellációja, a ki a t. háztól engedélyt kért és nyert arra, hogy interpellációját a mai napon terjeszthesse elő.

Elnök: Javaslom a t. háznak, hogy az interpelláczió megtételére fél kettőkor térjünk át. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik a Budapest székesfőváros fejlesztéséről és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedésekről (Irom. 578, 905, 925) szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása.

Felkérem Hammersberg László jegyző urat, szíveskedjék a törvényjavaslatot felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e a Budapest székesfőváros fejlesztéséről és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedésekről szóló törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt harmadszori olvasásban elfogadottnak jelentem ki és javaslom a t. háznak, hogy most már ezen törvényjavaslatot, a mely a képviselőház által harmadszori olvasásban is elfogadtatott, tegyük át a főrendiházhoz tárgyalás és szives hozzájárulás czéljából. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 1909. évi állami költségvetés (Irom. 936—944) tárgyalása. Az előadó urat illeti a szó. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hoitsy Pál, előadó: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az 1909. esztendőre szóló állami költségvetés elérte immár a másfél milliárdot és ugy a bevételekben, mint a kiadásokban 1555 milliónyi összeget tüntet fel. Az idei költségvetéshez képest az emelkedés 166 millió koronára rug.

A milyen nagy ez az összeg, annyira megnyugtató is, mert bizonyságot tesz a mellett, hogy Magyarország fizető- és teherviselési képességének expanzivitása ekkora terhet bir el. Azonban ne méltóztassék ebből azt következtetni, hogy ez az expanzivitás akkora, hogy költségvetésünknek ilyen arányu bővitését a jövőre nézve is lehetővé teszi. Ez a mostani költségvetés ugy van összeállitva, hogy a bevételek terén igazán el kellett menni a legszélső határig; a legnagyobb realitással kellett beállitani összes adóinkat és összes egyéb bevételeinket, ugy hogy ezen a téren nem igen számithatunk arra, a mi a mult esztendők folyamán végbement, hogy t. i. az állampénztárba sokkal több folyt be, mint a mennyi bevételek czimén elő volt irányozva. De kötelességem kijelenteni, hogy a lehető legnagyobb gondossággal történt az összeállitás s hogy az, a mi előirányozva van, tényleg be is fog folyni. És ámbár nehéz időket élünk, ámbár a pénzügyi viszonyok Európaszerte sulyosak, ámbár visszaesés mutatkozik az ipar terén minden államban, mégis nyugodtan fogadhatjuk el ezt a javaslatot azzal a tudattal, hogy az meg fog felelni az életnek, hogy kiadásainkat azon bevételekből, a melyek be fognak folyni, képesek leszünk fedezni is.

Az összes felesleg, a mely elő fog állani, 48.069 korona. Ennél azonban sokkal megnyugtatóbb tény az, hogy a rendes kezelésben a bevételek és a rendes kiadások közti különbség kitesz 50 millió koronát, vagyis rendes bevételeink 50 millióval haladják meg kiadásainkat és hogy még most is képesek vagyunk rendkivüli kiadásokra, beruházásokra forditani ezen rendes bevételeknek egy bizonyos összegét. Mindennek következtében, ha okos, gondos politikát folytatunk, ha beruházásokat csak olyanokat fogunk eszközölni, a melyek elodázhatlanok és a melyekkel szemben bevételi többletek is fognak beállani, ha takarékosak leszünk — és különösen a takarékosságra akarom a sulyt helyezni — ha azonkivül gazdasági politikát fogunk folytatni oly értelemben, hogy a nagy tömegek részére uj kereseti forrásokat fogunk megnyitni: nyugodtan tekinthetünk a jövő elé és állami financziánkban sem fog zavar beállni, azonkivül pedig minden feladatunknak képesek leszünk eleget tenni, ugy gazdasági mint kulturális tekintetben. Ezek alapján kérem a t. házat, méltóztassék a javaslatot elfogadni. *(Helyeslés.)*

Vertán Endre jegyző: Gr. Batthyány Tivadar! *(Zaj.)*

Elnök: Nincs felirva ellene senki!

Gr. Batthyány Tivadar: T. ház! Azon szerencsében részesültem, hogy a függetlenségi és 48-as párt részéről megbizást nyertem, hogy a pártnak a költségvetés elfogadására vonatkozó határozatát tolmácsolhassam. Azt hiszem azonban, vétenék ugy a pártommal szemben, mint az országgal szemben fennálló kötelességem ellen, ha egy-

Digitized by Google

szerűen ennek a kijelentésére szoritkoznám. Ezért méltóztassék megengedni a t. háznak, hogy bár lehető röviden, de egynéhány aktuális kérdéssel is foglalkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)* Szándékom egyrészt egész röviden utalni azokra a törvényekre, a melyeket a legutóbbi költségvetési tárgyalás óta meghoztunk, és a melyekkel könnyen bizonyithatom, bármilyen legyen is bizonyos ellenzéki sajtó tendenciózus támadásainak állandó tartalma, hogy ez a mai parlamenti kormányzat, a mai többség, az ország, a nép javára a törvényalkotások egész sorozatát hozta létre. *(Ugy van! Ugy van!)* Szándékom azután a legközelebbi jövő legaktuálisabb problémáiról is egynéhány szót ejteni.

Méltóztassék azonban megengedni, hogy előbb lehető rövidséggel visszatérjek egy kérdésre, a melyet a folyó évi költségvetés tárgyalása alkalmával már szóba hoztam, és a melyre vonatkozó fejtegetéseimre annak idején Maniu Gyula t. képviselőtársam volt szives reflektálni. Én akkor ugyan szükségét láttam volna, hogy az igen t. képviselő ur szavaival foglalkozzam, azokat a maguk helyes világitásába helyezzem; annyira sürgős volt azonban a tárgyalásoknak mielőbbi befejezése, hogy nem akartam felszólalásommal a vitát továbbhuzni. Azt hiszem azonban, hogy beleillik a költségvetési vitának általános politikai keretébe a nemzetiségi problémának némely kérdése, beleillik annál is inkább, mert a lefolyt évben ugyancsak tapasztaltuk, hogy a régi reczipe szerint járnak el, hogy a t. nemzetiségi urak telekiabálják az országot arról, hogy a magyarok, a magyar állam, a magyar törvényhozás hogyan üldözi őket; de nemcsak itt az ország határain belül teszik ezt, hanem tudjuk, hogy a t. urak szövetséges társai, a nemzetközi szocziáldemokraták, jónak látták kimenni Buchinger ur személyében Ausztriába is személyesen, és jónak látják ma is egész Európát telekiabálni ellenünk, a magyar állam, a magyar törvényhozás működése ellen olyan állitásokkal, a melyeket nem akarok egyszerűen, röviden jellemezni, csak azért, mert akkor elnöki rendreutasitásban kellene részesülnöm.

Az igen t. nemzetiségi urak — és előljárnak ebben a román, oláhajku nemzetiségi képviselő urak — állandóan panaszkodnak és ugy állitják oda az ő hit- és nyelvsorsosaikat, mintha azok itt ebben az országban polgári jogokat nem élveznének, mintha azokkal mást sem tennénk, mint üldöznők őket és különösen nyelvükben, vallásukban támadnók; másrészt pedig azt látom, hogy az igen t. románság, oláhság vezetősége részéről rendkivüli szeretettel kacsintgatnak az urak az ország keleti határán áu. Láttuk pl. a hires bukaresti kiállitás alkalmával, láttuk azokból, a miket Bethlen István t. barátom egy interpellácziában kifejtett, *(Ugy van!)* hogy az urak meglehetős nagy szimpátiával viseltetnek azon államok iránt, a melyek odaát a határon tul vannak.

Lukács László *(közbeszól)*: Magyar dalárda!

Gr. Battthyány Tivadar: Engedje meg t. képviselőtársam, hogy felszólalásomnak témáját magam válasszam meg. Ha a képviselő ur beszélni akar, csak beszéljen tetszése szerint a magyar dalárdáról. *(Zaj.)*

Lukács László: Fogunk is beszélni és helyreigazitjuk ezeket az állitásokat.

Gr. Batthyány Tivadar: A t. képviselő ur ezzel a közbeszólásával is megmutatja, hogy milyen rettentően igazságtalan, egyoldalu és elfogult a maga felfogásában. Azt sem tudja még, hogy miről fogok beszélni, és már helyre akarja azt igazitani! *(Helyeslés.)*

Lukács László: Ha tévedtem, be fogom ismerni. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Gr. Batthyány Tivadar: Nem tudja, hogy miről akarok beszélni és már helyreigazitásról beszél a képviselő ur!

Én érdeklődtem az iránt, hogy mily helyzetben vannak a mi véreink odaát Romániában, ott, a hol nagyobb tömegekben laknak együtt, ott, a hol román állampolgárok, a hol tehát teljes joggal lehet összehasonlitani azt, hogy miként bánnak Romániában az ottani magyar ajku román polgárokkal, s miként bánunk itt mi Magyarországon a nem-magyar ajku honpolgárokkal. Erről van szó. Én a mult évi költségvetési vita során azt mondottam, hogy keresem a megértést a nemzetiségiekkel, azt mondottam, hogy keresem a módját annak, hogy miképpen járunk el a leghelyesebben, a legjobban, a legkorrektebbül a nem magyar ajku honpolgárokkal való bánásmód tekintetében a törvényhozás és közigazgatás terén és vizsgálom e tekintetben a külföldi példákat.

Utaltam és utalok ma is arra, hogy nemzetiségek vannak Oroszországban is, és azt hiszem mindnyájan egyetértenek velem abban, ha azt mondom, hogy nem kivánom az orosz rendszabályokat alkalmazni a Magyarországon élő nem magyar ajku polgárokkal szemben, mert az igazságtalanság lenne, tullőne azon a czélon, a melyet a magyar nemzeti állam, a magyar egységes állam érdekében törvénybe iktatni kellene. Utaltam a németországi viszonyokra, hogy a lengyelekkel és dánokkal szemben miként járnak el, és arra a konkluzióra jutottam, hogy ezt sem tartom követendő példának, hanem ezen is messze innen kivánok maradni a törvényhozás működésben. *(Halljuk! Halljuk!)* És akkoriban utaltam a román viszonyokra is, *(Halljuk! Halljuk!)* a mire Maniu Gyula t. képviselőtársam itt a házban leirta azokat az állapotokat és azt az eljárást, a melyet a román törvényhozás és a román kormány követ a külföldi magyar honos magyarokkal szemben, a kik Romániában tömegesen élnek. Utalt arra, hogy ezekkel előzékenyen bánnak és én ezt konczedálom. De kénytelen vagyok itt is kiemelni egyet. Épen az iskolai és egyházi ügyekre hivatkozott a t. képviselő ur. Romániában pedig a külföldi magyar honosok által fentartott magyar iskolákban is a román nyelvet, történelmet és földrajzt

Digitized by Google

a román állam által képesitett tanitók román nyelven adják-elő. *(Mozgás.)*

Semmi kifogásom ez ellen, valamint az ellen a mód ellen, a hogy a romániai magyar ajku állampolgárokkal szemben járnak el. E tekintetben előre kell bocsátanom, hogy, sajnos, egészen megbizható statisztika arra nézve, hogy Romániában, a román királyság területén, mennyi a magyar ajku román honpolgár, nincs, nincs pedig azért, mert a román kormányzat és törvényhozás azon akczeptábilis álláspontra helyezkedik, hogy mindenki, a ki román honpolgár, az román. Ők nem ismernek nemzetiséget, tehát a statisztikában sem veszik fel a nemzetiségeket. *(Mozgás.)* E kérdésnél csak röviden állok meg és tisztelettel kérdem, vajjon, ha mi is igy járnánk el, mit szólnának a t. urak, mennyire telelármáznák Európát panaszokkal ellenünk? Rendelkezésünkre áll ujabban egy »A romániai magyar telepek történetének vázlata« czimen megjelent és Auner Károly bukaresti kanonok által irt mű, a melyből látjuk, hogy a román királyság területén, a moldvai részeken, tömegesen, körülbelül 65.000 magyar ajku, magyar származásu magyar román honpolgár lakik és él együtt nagyobb tömegekben.

Lukács László *(közbeszól).*

Gr. Batthyány Tivadar: Engem igazán nem érdekel, hogy Lukács képviselő ur mit tanul. Ha el akarja mondani, majd beszédében elmondhatja. *(Igaz! Ugy van!)*

T. ház! Most méltóztassék megengedni, hogy egész röviden jellemezzem az ottani egyházi és iskolai viszonyokat. *(Halljuk! Halljuk!)* Romániában 65.000 magyar ajku román honos lakik együtt; ezek mind katholikusok és egész Moldovában más katholikus vallásu honpolgár alig van. Tehát a jassy-i dioecesis lélekszámának majdnem összessége magyarajku román honpolgár. És mit tettek? Daczára annak, hogy a községekben, különösen a régi lelkészek közt egész sorozata a tiszteletreméltó magyar papoknak működik, ezek közül választottak püspököt? Nem, hanem hoztak Olaszországból egy olasz püspököt, a ki egy betűt nem tud magyarul és a ki a romanizálás érdekében a legnagyobb, legbuzgóbb, legerélyesebb eljárást követi. Méltóztassanak ezzel szembeállitani azt a tényt, hogy Magyarországon a románoknak a püspökei magyar ajkuak-e, avagy románok-e? E tekintetben tehát konstatálhatom, hogy mi sokkal lojálisabbak vagyunk, mint a románok a magyarokkal szemben. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

A jassy-i papnöveldében nevelik a romániai magyarajkuak részére a papságot. Ebben a papnöveldében a kispapok a hivők anyanyelvéből soha egy szót nem hallanak, mert ott a latin mellett minden kizárólag román. Nálunk a román és görög-keleti szerb szemináriumokban tudtommal az egész tannyelv és érintkezési nyelv a román illetőleg a szerb. Mennyivel állunk tehát ismét mi magyarok a liberalizmus, az engedékenység terén felette a románoknak!

A templomban magyar szót nem hallani. Ha jól vagyok értesülve, van egy törvény, a mely azt mondja, hogy törvény ellen vét az, a ki az istentiszteletnél nem a román nyelvet használja. Tisztelettel kérdem, mit szólnának az urak, ha mi behoznók itt Magyarországon ugyanezt a rendelkezést? *(Igaz! Ugy van!)* Mit szólnának az urak, ha mi szóról-szóra ezt a rendelkezést törvénykönyvünkbe iktatnók?

Nem akarom elhinni, hogy igaz, de ott járt személyektől hallom, hogy állitólag még arra nézve is volnának instrukcziók és tendencziák, hogy a hivőket arra szoritsák, hogy lehetőleg a gyónásban is a román államnyelvet igyekezzenek érvényesiteni. Nem tudom, hogy igaz-e, fenntartással mondom, de minthogy az egész istentiszteleti szolgálatban a rituális latin mellett kizárólag csak a román nyelv van megengedve, minden más nyelv eliminálva van, nem tartom lehetetlennek, hogy e tekintetben is megvannak a törekvések. Ismétlem azonban, ezt fentartással mondom.

Látjuk tehát, hogy az egész egyházi adminisztráczióban majdnem kizárólag magyar ajku hivőkkel szemben kizárólag a román államnyelvet alkalmazzák. Nem ismétlem, csak utalok rá, hogy egyházi téren Magyarországon milyen más, mennyivel kedvezőbb álláspontot foglalt el a törvényhozás és a kormányzat mindig a nemzetiségiekkel szemben.

Nézzük az iskolát, t. uraim. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt megint ugy áll a dolog, hogy román állampolgár gyermeke csakis olyan nyilvános iskolába járhat, sőt olyan magániskolába is, a melyben a tanitás nyelve kizárólag a román és a melyben a román állam által képesitett tanitók végzik az állami tanterv szerint az oktatást. Azokban a községekben tehát, a hol száz számra, vagy kizárólag, vagy nagyrészt, vagy kisebb részben magyar ajkuak vannak, az egész oktatás elejétől végig kizárólag román. Ez tény. Annyira óvatos voltam, hogy midőn ezekről másfél év előtt értesültem, gondoskodtam arról, hogy egy ismerősöm bejárja azokat a vidékeket, és csak mikor megerősitette, hogy ez igy van, csak akkor határoztam el magamat arra, hogy ezt itt a házban felemlitem.

Megjegyzem, hogy a magyar ajkuak vidékén az iskolaügy régebben igen erősen el volt hanyagolva, ugy hogy ezek a szegény emberek rendszeres oktatásban vajmi kevés helyen részesültek. Voltak azonban a lelkészek mellett magyar kántorok, a kik privát diligencziából a magyar honosokat, a magyar ajkuakat a magyar irásra és olvasásra oktatták.

Ujabban azonban a román állam és törvényhozás egy olasz barát vezetése alá helyezett egy tanitóképzőt, a melybe csak román szülők gyermekeit veszik fel és ott kizárólag román nyelven képesitik a tanitókat, a kik azután kimennek az életbe, kimennek az iskolába és ott az egész tanitást kizárólag román nyelven végzik. Méltóztassanak összehasonlitani a mi viszonyainkat

Digitized by Google

ezekkel a viszonyokkal és azután elmenni Björnsonhoz, és panaszkodni a magyer zsarnokság miatt. *(Ugy van! Ugy van!)*

Nem akarom ezt a témát folytatni, csak egy jellemző esetről kivánok még megemlékezni, a mely vonatkozik a magyar sajtóviszonyokra odaát. A posta elég jó Romániában. A mint azonban panaszok jöttek onnan hozzám, véletlenül bizonyos magyar lapok annyiszor elvesznek, hogy végre már az emberek megunják előfizetni, mert ugyis csak elszórva, elvétve jutnak kezeik közé a lapok. De nemcsak magyarok vannak ottan, hanem vannak ott görögök is. Ezek is ugy voltak vele, hogy sajtójukkal örökké baj volt, mig végre lapjuknak — ha jól tudom »Ino«-nak czimezik — kiadását áthelyezték a zsarnok Magyarország területére. Hosszufalura, a hol a magyar zsarnokság nemcsak megtűri, hanem módot ad arra, hogy a magyar sajtószabadságot épugy élvezzék, mint mi magyarok és mint a többiek.

A midőn ezeket az adatokat előterjesztettem, ezzel igazoltam azt, hogy nálunk sokkal kulánsabb az eljárás az igen t. nemzetiségiekkel szemben, mint még a szabad román királyságban is.

Bredicean Koriolán: Magyar szerkesztő még nem volt bezárva Romániában.

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Batthyány Tivadar: Ez annak a jele, hogy a magyar szerkesztő tudja, mivel tartozik a román királyságnak, a román államnak, a román szabadságnak. *(Élénk helyeslés és taps.)*

Ezeket beigazolva, nagyon szeretném, ha az igen t. urak, vagy azok, — nem állitom, hogy önök, mert hisz önök tagadják, hogy informálják a külföldet — ...

Lukács László: Azért helyt állunk!

Elnök: Lukács László képviselő urat kérem, hogy folytonos közbeszólásaival ne zavarja a szónokot. Tiltja a házszabály.

Gr. Batthyány Tivadar: ... a kik az önök szellemében informálják a külföldet, jó lesz, ha ezeket is elmondják nekik az igazság érdekében, én pedig elmondottam azt az: audiatur et altera pars elvén.

Még csak egyet erről a nemzetiségi kérdésről. *(Halljuk! Halljuk!)* Többször pedzik az urak, hogy Ausztriában milyen fényes viszonyok vannak nemzetiségi tekintetben, s milyen szabadságot élveznek ott a nemzetiségiek. Hát, t. uraim, én az idén Csehországban voltam, ki akartam egy bizonyos vidékre rándulni, de jó barátaim azt ajánlották, hogy ne menjek oda, mert a cseh testvérek az osztrák nemzetiségi politika üdvös és boldogitó mivoltában már annyira verekszenek a németekkel, hogy revolverrel mennek egymásnak és igy ha kedves az irhám, maradjak otthon, mert még németnek vagy csehnek néznek és baj történhetik velem. *(Mozgás a jobbközépen.)* Engedelmet kérek, de az, hogy a magyar törvényhozás és a magyar kormányok ideálként oda törekedjenek, hogy az osztrák nemzetiségi viszonyokat hozzák létre nálunk is, ez öngyilkosság volna, ez egyszerűen ostobaság lenne.

Mindezek után, midőn azt látjuk, hogy azok az államok, a hol erősen kifejlődött nemzetiségi viszonyok vannak, sokkal erőteljesebben lépnek fel ezekkel szemben, mint mi, a midőn azt látjuk, hogy a Taafe által inaugurált és egyéb osztrák kormányférfiak által folytatott Forwursteln-politikát követik Ausztriában, a hol az egész törvényhozás folytonosan csak hol egy reáliskola, hol egy egyetem, hol meg egy Bezirksgericht miatt paktál és folytonosan engedményt halmoz engedményekre; ha azt látjuk, hogy ott a folytonos engedményekkel csak a háboruságot szitják... *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Gr. Batthyány Tivadar: ... akkor ne méltóztassanak annyit panaszkodni, annyi igazságtalan váddal illetni a mi nemzetiségi politikánkat, hanem igyekezzenek inkább arra, hogy azt a békejobbot, a melyet ismételten feléjük nyujtottunk, vissza ne utasitsák, hanem ragadják meg két kézzel, mert merem állitani, hogy ezzel sokkal többet érnek el, mint azon az uton, a melyen eddig haladtak. *(Helyeslések.)*

Egyet még, t. ház, minden tévedés elkerülése végett, nehogy félreértessem, fel kell emliteni és ez az, a mit a román államnak a romániai magyarokkal szemben való eljárására vonatkozólag mondottam. Én azt hangsulyozom, hogy a román királyságnak joga van ahhoz, hogy a maga nyelvét érvényesitse, ámbár az én érzetem szerint a mi magyar véreinkkel szemben tul is ment a szükséges határon, de utóvégre is joga van hozzá.

Ezek után áttérve a költségvetéssel kapcsolatos ügyekre, legyen szabad mindenekelőtt egész röviden utalnom a pénzügyi bizottság jelentésében is kifejezésre jutott azon intelemre, hogy a törvényhozás óvakodjék a tulzott kiadásoktól, hogy igyekezzék a lehetőség határain belül maradni; hogy vigyázzunk és törekedjünk minden körülmények között arra, hogy az állam pénzügyi egyensulyát megóvjuk és azt semmi körülmények között veszélynek ki ne tegyük. Én a pénzügyi bizottság ezen általános intelmét a magam részéről helyeslem és elfogadom ugyan, de kénytelen vagyok utalni mégis egynéhány körülményre, a melyek egész általánosságban ennek a tanácsnak megfogadását bizonyos határok közé szoritják. *(Halljuk! Halljuk!)* Tegnap a szövetkezett pártok együttes értekezletén Bernát István t. barátom utalt arra, *(Zaj. Elnök csenget.)* minő óriási mértékben emelkedett az állami alkalmazottak száma az utolsó években.

Én elismerem, hogy ez bizonyos mértékig aggályos, azonban, ha felosztaná t. barátom a személyzetszaporitást a különböző kategóriák szerint, akkor meggyőződhetnék arról, hogy midőn a magyar állam vasuti hálózata évről-évre sok száz kilométerrel szaporodik és forgalma évről-

Digitized by Google

évre tetemesen növekedik, akkor ezt a megnövekedett hálózatot és forgalmat a régi személyzeti létszámmal kiszolgálni lehetetlen.

Az üzemek fejlődésével magától értetődik, hogy azok személyzeti létszámát is szaporitani kell. *(Helyeslés a baloldalon.)* Áll ez a postára, az állami gépgyárakra és az állam minden egyéb üzemeire. Itt van pl. a miniszterelnök ur akcióját, a melylyel ujabb szénbányákat akvirál; azt hiszem, nem találkozhatik józanul gondolkozó ember, a ki a pénzügyminiszter ur ezen akcióját ne helyeselné, *(Igaz! Ugy van!)* valóban exisztencziális kérdés az, a melyet ő a bányák megnyitásával megoldani kiván, de igen természetes, hogy a jövő évben a költségvetés üzemi tételeinél megint emelkedni fog a személyzeti létszám. Ne méltóztassék elfeledkezni arról sem, hogy épen ez a törvényhozás igen helyesen, bölcs humanizmus által vezettetve, a vasuti szolgálati szabályzatban megállapitotta a pihenőidőket és a szabadságidőt. Ennek is konzekvenciája az, hogy az igy előállott ürt ki kell tölteni létszámemeléssel.

Van azonban igenis a tisztviselői állások szaporitásának egy bizonyos területe, a melyet a magam részéről is a legkomolyabban szemügyre veendőnek tartok és ez az, a mely a bürokratizmus tultengésében találja a maga okát. Ma mindenki mindent az államtól kiván és azt akarja, ne vegyék rossz néven a kifejezést, hogy az állam mindenbe beleüsse az orrát. Én szükségesnek tartom, hogy óvatosan járjunk el, de szükségesnek tartom azt is, hogy rámutassunk arra, miszerint igenis lehet megtakaritásokat eszközölni az adminisztráczió egyszerűsitésével, a hatáskörök deczentralizáczió-jával, ne akarjanak az urak minden legkisebb dolgot kétszer-háromszor végigutaztatni az összes fórumokon, egész a minisztériumig, adjanak felelősség terhe mellett nagyobb hatáskört a törvényhatóságoknak, a közép- és alsófoku hivataloknak és akkor tetemesen csökkenteni lehet a létszámot. *(Ugy van!)*

Azután a költségvetés személyzeti kérdései terén még egy momentum van, a melyre igazán nem tehetem, hogy ki ne terjeszkedjem, a bizottság is utal rá, hogy igen nagy összegekkel emeltük az állam különböző alkalmazottainak illetményét.

Engedelmet kérek, ha személyes kérdésben szólok is, de ujabban mind gyakrabban hallottam azt a vádat, hogy ezen milliók egy jó részének kiadásáért a felelősség engem illet, azért, mert olyan szervezetek élén állok, a melyek törvényes uton, hazafias és fegyelmi alapon törekedtek anyagi helyzetüket megjavitani.

Méltóztassanak csak visszatekinteni a multba és láthatják, hogy a ma uralmon, többségen lévő pártok évtizedeken át panaszolták, hogy az állam a maga alkalmazottainak jogokat, tisztes kenyeret nem ad. A mikor tehát mi kormányra és többségre jöttünk és a mikor ugyanazon időben a drágaság az egész vonalon óriási mértéket öltött, akkor kötelességünk volt velük szemben, de önmagunkkal szemben is, nekik a jobb falat kenyeret megadni. Azon az álláspontón vagyok, hogy a törvényhozás a fizetésrendezés tekintetében eljutott egy nyugvóponthoz; ezen felül ujabb fizetésemelést adni az állam ma nem képes. De másrészt kivánatos, hogy azok a hibák, a melyeket a fizetésrendezések terén az egyes részletek tekintetében elkövettünk, jóvá tétessenek. Csak mellékesen hozok fel itt egy példát. Az államvasuti üzletvezetőségeknél a főkocsivizsgálói állást igen intelligens, altiszti rangban lévő emberek töltik be. Ezeknek a fizetését kétszer is rendezték, de mind a kétszer olyan szerencsésen, hogy ma sokkal jobban állanának, ha fizetésüket egyszer sem rendezték volna. *(Derültség.)*

Az ilyen egyenetlenségeket ki kell javitani, és azokat a kategóriákat: posta stb., a melyek a fizetésjavitás áldásában nem részesültek, olyan helyzetbe kell hozni, a milyenben a többiek vannak. Ezt kivánja a jogegyenlőség, a humanizmus; eddig el kell mennünk, ha tovább menni ez idő szerint nem is lehet. *(Helyeslés.)*

Ha visszatekintek a lefolyt parlamenti év működésére, ugy felsorolhatnám mindazokat a törvényeket, a melyek ismeretesek mindnyájunk előtt. Nem szükséges, hogy külön-külön felemlitsem azokat, csak egynéhányat emelek ki közülök. *(Halljuk! Halljuk!)*

Épen az előbbi ellenzéki pártok emlegették sűrűn és követelték a II. osztályu kereseti adónak, a mely a legkisebb exisztenczíákat sujtja, revizióját és eltörlését. Én, a ki a falun gyakran megfordulok, láttam, hogy a zsellérházak tulajdonosai, a kik eddig a legnagyobb mértékben meg voltak terhelve a II. osztályu kereseti adóval, áldják ezt a törvényhozást és ennek a törvényhozásnak szocziális érzékét, a mely rajtuk ideiglenesen máris ennyire segitett. *(Igaz! Ugy van!)* Nem áll az, a mit bizonyos ellenzéki lapok mondanak, hogy belőlünk a szocziális érzék hiányzik. Ellenkezőleg, állitom azt, hogy annyi szocziális érzékkel parlament és törvényhozás még sohasem birt, mint ez a mostani. *(Élénk helyeslés. Felkiáltások balfelől: Sok is!)*

Nagy György: A tiszti fizetések felemelésében nyilvánul meg ez a szocziális érzés! *(Mozgás.)*

Gr. Batthyány Tivadar: Hát ha Nagy György képviselő urnak nem tetszik, hogy az állam alkalmazottainak tisztességes kenyeret adunk, azt ezennel leszegezem. *(Mozgás és zaj.)*

Nagy György: Én a katonatisztekről beszéltem. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Batthyány Tivadar: Ők is egyenlő elbánás alá esnek a többivel. A katonatiszt is a magyar államot és a magyar polgárságot szolgálja. Ha tehát felemeltem a polgári alkalmazottak illetményeit, akkor azt a katonatisztet azért, mert egyenruhát visel, mert egy olyan hadsereget szolgál, a melyet én eltörlendőnek tartok, nem fogom büntetni, hanem ő neki is biztositom a tisztes-

Digitized by Google

séges megélhetést. *(Élénk helyeslés. Mozgás balfelől.)*

Nagy György: Csak hizlalják a császár katonáit! Szép függetlenségi beszéd! *(Zaj.)*

Elnök: Nagy György képviselő urat kérem, hogy parallel szónoklatokat ne tartson. Közbeszólni sem szabad; annál kevésbbé egész szónoklatot tartani. Hogy engedheti ezt meg magának? *(Helyeslés.)*.

Gr. Batthyány Tivadar: Bocsánatot kérek; nekem nem szabad az elnöki megrovásokat kritizálnom, de megjegyzem, hogy ha röviden szól közbe a képviselő ur, arra szivesen reflektálok, . . . *(Derültség.)*

Elnök: A házszabályok azonban nem engedik meg.

Gr. Batthyány Tivadar: . . . de ilyen nagy szónoklatokra igazán nem tudok válaszolni.

Elnök: Méltóztassék folytatni és ne méltóztassék polemizálni az elnökkel, mert kénytelen leszek rendreutasitani a képviselő urat. *(Mozgás.)*

Gr. Batthyány Tivadar: Bocsánatot kérek, én az elnökkel nem polemizáltam. Én csak Nagy György képviselő ur közbeszólásaival polemizáltam. *(Helyeslés balfelől.)* Sokkal inkább tisztelem az elnöki széket, semhogy ilyen kérdésben az elnökkel polémiába akarnék bocsátkozni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A képviselő ur azt mondta, hogy ne figyelmeztessem őt. Ez helytelen dolog. *(Mozgás és ellenmondások balfelől.)* Csendet kérek, a midőn én beszélek. Nem járja a képviselő urak részéről, hogy a szavamba vágnak. Tessék folytatni beszédét.

Gr. Batthyány Tivadar: Engedelmet kérek, én nem mondtam azt. Az elnök ur félreértette, a mit mondtam. *(Ugy van!)*

Méltóztassék megengedni, t. ház, hogy ezen inczidens után folytassam és hogy utaljak még egy törvényre, a melyet annyi oldalról kifogásoltak, a melyet azonban én lényegében igen helyesnek tartok és a melynek igen örülök, s ez a végrehajtási törvény. Kifogásolták ezt sok tekintetben különösen a hitelezők érdekében, kifogásolták egyes kölcsönvevők érdekében is. Utalok arra a tényre, hogy a beteg emberen megejtett operáczió is fájdalmas, de az az operáczió annak a betegnek az egészségét adja vissza. Igy vagyunk mi ezzel a végrehajtási törvénynyel is. Mi sem jellemzőbb e tekintetben, mint az, hogy alig hogy ez a végrehajtási törvény szentesitést nyert, a végrehajtók összeálltak és kérték, hogy az isten szerelmére gondoskodjunk az ő megélhetésükről, mert ezentul nem lesznek képesek megélni.

Emlékeztetem azokat, a kik kifogásolják ezt a törvényjavaslatot, hogy mennyiszer olvastuk a sajtóban, mennyiszer hallottuk itt ebben a házban, hogy a végrehajtók a szegény emberek utolsó vánkosát is kihuzzák a fejük alól; hogy meg kell őket védenünk a hitelezők tulkapásaival szemben *(Ugy van!)* és ime, midőn a törvényhozás azt a törvényt, a melyet ezekről a padokról százszor követeltek, megalkotta, igen sokan találkoztak olyanok, a kik ránk támadtak, hogy milyen rettentő károkat okoztunk. *(Ugy van! balfelől.)* Nem, t. képviselőház, a legszegényebbeken mi segitettünk és ezért én büszkeséggel utalok erre a javaslatra. *(Élénk helyeslés.)*

Nem akarom a t. ház figyelmét ezekkel a napikérdésekkel tovább is igénybe venni, hanem méltóztassék megengedni, hogy beszédem utolsó részére térjek át, a melyben a közelebbi jövő nagy problémáinak egynémelyikéről kivánok egészen röviden szólni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik a választói reform, a mely foglalkoztatja egész közéletünket, de a melynek rendelkezéseiről természetesen nem beszélek, s nem is beszélhetek, hisz külön törvényjavaslat fekszik a ház előtt és annak idején foglalkozni fogunk vele minden irányban.

Részemről ezen törvényjavaslatra nézve most csak azt kivánom megjegyezni, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy egy ilyen nagy horderejű törvényalkotásnál ne várja, de nem is várhatja senki és azt hiszem, hogy legkevésbbé várja maga a belügyminiszter ur azt, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az pure et simple elfogadtassék, hanem azt hiszem, hogy maga a belügyminiszter ur, kit oly liberális, oly igazi magyar embernek, oly igaz szabadelvű politikusnak ismerünk, szintén azt fogja kivánni, hogy minden oldalról a legalaposabban tárgyaljuk le, hogy mindenki elmondja a maga aggályait és eltérő véleményeit, hogy itt ne egy benyujtott javaslat egyszerű elfogadásáról, vagy el nem fogadásáról legyen szó, hanem, hogy a vélemények kijegeczesedjenek, hogy mindenki a nemzet oltárára rakja le legjobb tudását, törekvéseit és hogy mindezen érvek, törekvések és eszmék leszűrődéseként elérjük azt, a mit mindnyájan kivánunk, a magyar nemzeti állam megerősödését, a magyar nemzeti államnak nemcsak biztositását — ezt a kifejezést nem szeretem, mert azt biztositottnak tartom minden körülmények között, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* hanem hogy a magyar nemzeti állam, a nemzeti törekvések, az igazi magyar szociális problémák megoldására alkalmas, hivatott, nagy, uj reform legyen.

Nyiltan elismerem, hogy vannak egyes rendelkezések, a melyek egyike-másika tekintetében talán aggályok, eltérő felfogások fognak felmerülni, de mi nem fogunk egymásra rontani, hanem azzal a szeretettel és azzal a hazafiasság érzésétől áthatottsággal, a mely minket eddig is minden törekvésünkben és együttműködésünkben vezetett, fogunk dolgozni, a mely eddig is lehetővé tette, hogy az érveket érvekkel szembeállitva, megtaláljuk a megegyezést, az egyetértést, megtaláljuk az együttműködés alapját és én biztosan remélem, hogy ennél a nagy alkotásnál is igy lesz.

Ezt azért vagyok bátor kifejezni, mert ismerem a kritikának azon tárgyilagos voltát, a melyet velünk szemben alkalmazni fognak, és számitok

Digitized by Google

arra előre, hogy mihelyt közülünk egyik-másik eltérő véleményt fog nyilvánitani, tele fogják kürtölni a világot, hogy bomlás van a koalicióban, a pártokban. Uj időket élünk, más időket, a hol nem a mamelukságban, hanem az érvek kölcsönös előadásában és a legjobb megoldás keresésében csucsosodnak ki törekvéseink. *(Helyeslés. Hoffmann Ottó közbeszól. Zaj.)* Meg fogja engedni az igen t. képviselő ur, hogy az a hatvan esztendős jubileumi osztrák kereszt kérdése is fontos lehet, de a választói reform mégis csak fontosabb és hogy nem szükséges, a midőn erről a kérdésről beszélünk, hogy a képviselő ur azzal az osztrák kereszttel megzavarjon. *(Ugy van!)*

A választói reformmal kapcsolatosan egyre vagyok bátor utalni és ez az az érdekes momentum, hogy odaát Ausztriában milyen nagyszerű érdeklődéssel viseltetnek a mi választói reformunk iránt, és hogy ezen érdeklődés abban csucsosodik ki, hogy a t. urak, a kik odaát máskülönben Magyarország sorsával nem nagyon törődnek, egyszerre minden áron azért imádkoznak nap-nap mellett az osztrákok Istenéhez, hogy olyon törvényt alkossunk, a mely Magyarországon is ugyanazokat a nemzetiségi babiloni viszonyokat, zürzavarokat idézze elő, a melyek náluk uralkodnak. *(Valaki közbeszól: Lueger!)* Ezt akarja Lueger és ezt akarják valamennyien. Ezzel szemben talán nem lesz hiábavaló, ha innen, ebből a házból is elhangzik már most egy hang, hogy a t. osztrákok söpörjenek a maguk ajtaja előtt, ne törődjenek azzal, hogy mi mit csinálunk, hanem legyenek arról meggyőződve, hogy osztrák reczipe szerint nem fogjuk a választói jog általánositásának törvénybe iktatásával az általános választói jogot egyuttal ugy kompromittálni, hogy hónapokkal az első parlament összeülése után már nem képes a parlamentáris kormányt összehozni. *(Helyeslés.)*

A nagy gazdasági problémákról, az önálló bankról, a gazdasági függetlenségnek megalapozásáról, a külön vámterületnek 1817-re való előkészitéséről bővebben nem nyilatkozom, de nem is szükséges, hogy nyilatkozzam, egyszerűen utalok azokra, a miket tegnapelőtt szeretett pártvezérünk elmondott és a mikhez pártunk minden egyes tagja lelkesen csatlakozott. *(Élénk helyeslés és éljenzés a baloldalon.)*

A nagyobb problémák között előttünk áll egyrészt az ipartörvény, másrészt az adóreformnak kérdése, továbbá a tisztviselői pragmatika megállapitása, a tisztviselői adósságok konverziójának kérdése és az 1848 : XX. t.-cz. végrehajtása a felekezetek illő, alapitványszerű támogatásával, a felekezeti lelkészek illetményeinek rendezése. Másrészt külön kivánom hangsulyozni, hogy a függetlenségi pártnak mindenkor programmpontját képezte a katholikus autonómiának megvalósitása is. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Ezt követelte a multban, ezt követelte ma is és elvárja a t. kormánytól, hogy ennek a kérdésnek megoldását is minélelőbb a ház elé fogta terjeszteni. *(Helyeslés.)*

Ezek után végül még csak egy kérdéssel, nevezetesen Bosznia és Herczegovina visszacsatolásának kérdésével kivánok foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Igen természetes, hogy ez a kérdés is külön törvényhozási intézkedéseket igényelvén, erre vonatkozólag is külön törvényjavaslat fekszik a ház előtt, s igy ezzel majd annak a törvényjavaslatnak a tárgyalásakor fogunk a maga érdemében és részleteiben foglalkozni. Itt ez alkalommal csak két körülményre kivánok reflektálni: az egyik azon tervszerű — mert kilátszik a tervszerűség belőle az egész vonalon — rágalmazó akciókra vonatkozik, a melyek Kossuth Ferencz, a függetlenségi párt és egy kicsit az én személyem ellen is külön megindittattak, a nagyszerb propagandával kapcsolatosan. Ugyanakkor, a midőn Bécsben bizonyos lapok nap-nap mellett hoztak szenzációsnál szenzációsabb állitólagos leleplezéseket Kossuth Ferencz és pártjának a nagyszerb propagandában való részvételéről, *(Felkiáltások a baloldalon: Hazugság!)* ugyanakkor Szerajevóban megjelenik egy Sarajevski Tjednik czimű lap, a mely ugyanezeket a hurokat pengeti és utal arra, hogy nekem ismeretes összeköttetéseim vannak Belgrádban. Hát volt ismerősöm Belgrádban egy, azonban az illető már évek előtt meghalt, azóta, sajnos, ott ismerőseim nincsenek. *(Zaj.)*

Minden józan eszű ember tudja, hogy azok az állitások, a melyeket pártunkkal szemben napnap mellett feltártak, nem egyebek, mint a legpiszkosabb, a legocsmányabb rágalmak. Én nem is törődöm velük; mert egy embernek, a ki és egy pártnak, a mely exponált politikai helyzetben van, meg kell szoknia, különösen a XX. században, hogy rászórják az emberek a saját sarukat. De ha mégis foglalkozom velük, teszem azért, mert egész világos a czélzat. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt van Bosznia okkupációja, ott látjuk a nagy horvát propagandát, ott látjuk a tendenciát, hogy Bosznia-Herczegovinából egy nagy horvát államnak alapját vessék meg, *(Zaj.)* nagy délszláv államnak alapját vessék meg, ennek gátját látják a magyarokban, Bosznia, Herczegovina mohamedánjaiban és a magyarországi és boszniai szerbekben. Ha minket megrágalmaznak a nagy szerb propagandában való részvétellel, ugy vélik, hogy ezzel intimidálnak és ezzel elriasztanak attól, hogy mi a nagy horvát propagandával szemben ezeknek a népeknek is az őket megillető jogokat követeljük.

Kénytelen vagyok kijelenteni, hogy irhat tőlem a Serajevski Tjednik, a Reichspost vagy az Arbeiter Zeitung, vagy akárki akármit, azzal engem terrorizálni nem fognak, *(Helyeslés)* de azt hiszem, hogy t. pártomat sem fogják terrorizálni. *(Helyeslés.)* Megyünk a magunk utjára, a jog, a törvény és a királyi eskü alapján. *(Helyeslés.)*

Hódy Gyula: A kutya ugat, a karaván halad.

Gr. Batthyány Tivadar: Mert bizonyos, hogy a nagy szerb propaganda államellenes, a magyar állam ellen irányul, a dinasztia ellen irányul, egész bizonyos az, hogy minden magyar állampolgár-

Digitized by Google

nak kell, hogy e propagandát, e törvényt, alkotmányt, királyt sértő propagandát elitélje.

Követeljük, hogy mindazok, a kik e tekintetben bűnösök, elnyerjék büntetésüket, *(Helyeslés)* biró elé állittassanak. De a legnagyobb hiba lenne ugy állitani oda a dolgot, hogy azért, mert a magyarországi és a boszniai szerbek között vannak egyesek, a kik e propagandában részt vesznek, hogy mi ezt generalizáljuk és az egész szerbségre kiterjeszszük. *(Helyeslés.)* Merem állitani, hogy bűnt követnénk el a magyarországi jóérzelmű, hazafias gondolkozásu szerbség ellen, bűnt követnénk el a boszniai higgadt szerbséggel szemben, ha őket egy kalap alá vonnók azokkal, a kik a külföldről izgató ugrasztóknak felülnek.

De a midőn én a legszigorubb törvényes elbánást követelem és helyeslem ezzel a nagyszerb propagandával szemben, ugyanakkor tisztelettel kérem a kormányt és kérem ugyancsak a t. külügyminisztert, hogy közegei utján különös figyelmet forditson arra, hogy más külföldi államokban nincsenek-e hasonló törekvések, nincsenek-e fanatikusok, a kik a magyar szent korona birodalmának más részeire spekulálnak, reflektálnak, nincsenek-e olyanok, a kik más vidékeken hasonló törekvéseket táplálnak *(Igaz! Ugy van!)* és ha vannak, kivánom, hogy épugy, mint a nagyszerb propagandában kompromittáltakat, ezeket is a bíróság elé vigye. *(Helyeslés.)*

De van a magyar szent korona ellen intézett támadásoknak egy harmadik neme is, és ez az, a mely Bécsből jön. *(Igaz!)* Nem lehet tagadni, hogy Bécsben egy Grossösterreich és egy Gross-Kroatien in Grossöterreich-mozgalom van. *(Mozgás.)* Elvárhatjuk az osztrák császári kormánytól, hogy ezekkel szemben époly szigorral járjon el, mint mi azokkal szemben, kik a nagyszerb propagandában részesek. Mert, t. uraim, a magyar szent korona birodalmának egységét, minden egyes talpalatnyi földjét meg akarjuk és meg fogjuk védeni és nem engedhetjük, hogy a külföldről támadjanak, de azt ép oly kevéssé engedhetjük meg, hogy az osztrák szomszéd részéről támadjon. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

T. ház! Ezek után nem folytatom, hanem fentartom magamnak és pártom minden egyes tagjának azt a jogot, hogy az eljövendő nagy problémák tekintetében kifejtsük a magunk álláspontját, elmondjuk a magunk véleményét, törekedjünk arra, hogy közös egyetértéssel kormányunk vezérlete alatt elérjük minden téren azt, a mi édes hazánkra, a magyar nemzetre nézve legjobb.

Az országgyülési függetlenségi és 48-as párt hiven ragaszkodik programmjához és elveihez, a leghűségesebben megtartja azt az egyezséget, a mely a kormány programmjában van lerakva és a mely a korona és a nemzet között az átmeneti kormányzatra köttetett. A párt hiven kitart ugy a maga programmja, mint ezen megállapodások mellett, bizalommal viseltetik a t. kormány iránt, és ezért pártom a költségvetést egyrészt a kormány iránti bizalmának jeléül, másrészt pedig az ország iránti szükségletből, mert ezen költségvetést jónak és helyesnek tartja, a részletes tárgyalás alapjául elfogadja. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Raisz Aladár jegyző: Babics-Gyalszki Lyuba!

Babics Gyalszki Lyuba *(horvátul beszél).*

Elnök: Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást. Ki következik?

Raisz Aladár jegyző: Vajda Sándor!

Vajda Sándor: T. ház! *(Felkiáltások balfelől: Menjünk ki!)*

Nagy György: Menjünk ki! A gazembert nem hallgatjuk a magyar parlamentben. *(Zaj.)*

Elnök: Nagy György képviselő urat rendreutasitom. *(Zaj.)*

Markos Gyula: Ilyen embernek meg kellene lapulnia!

Elnök: Markos Gyula képviselő urat rendreutasitom.

Vajda Sándor: Megtisztelő rám nézve, ha ön igy aposztrofál. Bevett szokása a háznak, hogy a következő képviselő felelni szokott az előző szónok érveléseire. Gróf Batthyány Tivadar képviselő ur a békejobbot emlegeti. Nem konkretizálta ugyan, hogy milyen értelemben fogja fel ezt a békejobbot, de mi nemzetiségi párt nem igen láthattunk a multban oly ténykedéseket a többség részéről, mely minket feljogositana, hogy ezt komolyan vegyük, hogy t. i. komolyan megvan az akarat és az elhatározás a többségi pártokban, hogy nekünk békejobbot nyujtsanak. Ennélfogva természetes, hogy beszédének ezzel a részével nem akarok behatóan foglalkozni, mivel a konkrét alap hiányzik.

Nagyon furcsának tünt fel előttünk, hogy az igen t. képviselő ur Romániával hozakodott elő. Ez már régi szokás különben, hogy nem mi, hanem a többségi pártok szónokai hozzák fel Romániát példaképen, hol követendő példaképen, mint pl, annak idején Éber Antal képviselő ur, a ki a romániai viszonyokat közegészségügyi tekintetben állitotta oda követendőnek, hol pedig azért hozakodnak elő Romániával, hogy bebizonyitsák nekünk, hogy ott a magyaroknak rosszabb sorsa volna, mint az idevaló románoknak, mintha ezzel a mi sorsunk javulna, vagy mi vigasztalást találnánk ebben a körülményben.

Románia majd megvédi az ő jó hirnevét, nincs arra utalva, hogy szerény tehetségemmel én védjem meg; nem is tartom magamat erre hivatottnak. Csak azért foglalkozom ezzel a kérdéssel, mivel nem értem, milyen nexusban van ez azzal, hogy a mi sorsunk itt jó-e vagy rossz? Mert egészen más ám a romániai magyarság helyzete, mint a mi helyzetünk. Az szép lassacskán

Digitized by Google

vándorolt be, miután Románia már rég megalkotta volt az ő alkotmányát és egy pár falutól eltekintve, nem autochton népesség; mi pedig már közel 2000 éve vagyunk itt ebben az országban, autochten lakosok vagyunk, 3 millió, tehát már számarányunknál fogva is megvan a jogunk, a természeti jog alapján, hogy itt éljünk és követeljük, hogy egyenlő állampolgári jogokban részesüljünk a többi nemzetiségekkel.

De mivel önök nagyon szeretnek mindig a történeti jogokra hivatkozni, hát a mi román népünknek és a szláv népeknek megvan ám a történeti létjogunk is ebben az országban, mert a mi őseink is harczoltak annak idején a Rákóczi-hadakban, ők is ontották vérüket a török elleni küzdelemben, és százezrekre megy azoknak a románoknak és szlávoknak száma, a kik a Habsburgok hadseregeiben ezért a monarchiáért a különböző harcztereken a külföldön elhullottak. A mi népeink voltak azok, a melyek a periferiákon laktak és a melyek a multban mindig a legtöbb áldozatot kellett hogy hozzák az ország megvédelmezéséért. Igy tehát mi nem vagyunk olyan elem, mint a Romániába bevándorolt magyar elem, hanem mi autochton elem vagyunk ebben az országban.

Nem akarok további polémiába bocsátkozni a romániai magyarok sorsát illetőleg, nem akarok párhuzamot vonni azoknak a sorsa és a mi sorsunk között, csak még egy tapasztalatot akarnék önöknek elmondani, a mit Bukarestben tettem. Egyszer románul szólitottam meg a kocsist, a kinek kocsijában ültem és ő perfekt románsággal válaszolt. Beszélgettünk egymással, a mig kisült, hogy ő magyar, székely ember, ő már a második generáczió Romániában, de perfektül beszélt magyarul. Azt kérdeztem tőle: hogyan lehetséges ez a dolog, hol tanult meg ő magyarul?

Azt mondta: »Én magyarul a bukaresti magyar iskolában tanultam.« »Hát Erdélybe nem vágyik vissza?« — kérdeztem tőle. Azt felelte: »Nem vágyom, mert egyszer ott voltam, hogy az apám utáni örökségem után nézzek, de miután ott töltöttem egy hetet, visszajöttem és nem is akarok többé visszamenni, mert ott annyira sikanirozzák az embert a bíróságok és a szolgabirák, hogy nekem, mint magyar embernek sokkal jobb dolgom van itt Romániában és politikai tekintetben is teljesen szabadnak érzem magamat.«

A mi pedig azt a bizonyos békejobbot illeti, t. ház, az most nem aktuális kérdés. De tiz-husz év mulva én is azt hiszem, hogy aktuális lesz a román és a magyar barátság és a viszonyok meg fognak annyira érni, hogy békejobbot nyujtsunk egymásnak. Még pedig azért, t. képviselőház, mert változni fognak a monarchia erőviszonyai a multhoz képest. Épen most állunk egy nagy fordulópontnál. A szlávok Ausztriában immár magukhoz ragadták a hegemóniát és csak idő kérdése, hogy Magyarországon sokkal nagyobb sulya legyen a szláv elemnek, mint eddig volt a politikai vezetésben, ugy hogy most már nem fér kétség ahhoz, hogy a szláv elem a jövőben mint politikai tényező fog szerepelni ebben a monarchiában. Ma mi románok a legjobb barátságban vagyunk a szlávokkal, mert közös czélért kell küzdenünk. Akkor majd fordulni fog a világ sorsa és fordulni fog a mi sorsunk is, akkor a szláv elem megerősödvén, ő fogja majd erejét éreztetni nemcsak velünk szemben, hanem a magyarokkal szemben is és akkor a magyar elem lesz az, a mely keresni fogja a mi barátságunkat, mint a hogyan a szlávok ma keresik a mi barátságunkat és mi viszont keressük a szlávokét. Mindaddig, azt hiszem, korai a békejobbról beszélni.

A mi a költségvetés tulajdonképeni tárgyát illeti, nem fér kétség ahhoz, hogyha az ember a költségvetést az ország tényleges viszonyaival összehasonlitja, azt látja, hogy a kettő közt nagy kontraszt van, és eszébe jut az embernek az a régi magyar szó, hogy: czifra nyomoruság. Mert a mig egyfelől gazdasági, szocziális, nemzetiségi, sőt felekezeti bajokkal küzd az ország, addig látunk egy költségvetést, a mely immár meghaladja a másfél milliárdot; de ha közelebbről szemügyre veszszük, azt látjuk, hogy ezen nagy összeggel szemben egészben csak 48.069 korona a fölösleg. S ha az 1909. évi költségvetést összehasonlitjuk az 1908-iki költségvetéssel, azt találjuk, hogy a fölösleg csak 1924 koronával emelkedett.

Még meglepőbb a dolog, hogyha a rendkivüli kiadásokat tanulmányozzuk. Akkor azt látjuk, hogy a rendkivüli kiadásokban az átmeneti kiadások alatti tételnél 49,057.011 korona szerepel, a beruházásoknál pedig 163,063.554 korona van felvéve. Ennek a főösszege 212,120.565 korona. Ez a rendkivüli kiadások teljes összege, t. i. az átmeneti kiadások és a beruházások együttvéve.

Már most, t. ház, ezekből nagyon sok esik oly befektetésekre és beruházásokra, a melyekből az államnak pénzügyi haszna egyáltalán nem remélhető. Mint számbeli tételek reálisak a költségvetés tételei, de nem reálisak abból a szempontból, ha tekintjük, hogy mi haszna lesz abból a jövendőben az országnak.

Mert a személyi járandóságok, nyugdijak czimén felvett összegekből épp oly kevés haszna lesz az országnak, mint azon kilencz tételből, a mely az átmeneti kiadásoknál a kereskedelmi, pénzügyi és földmivelésügyi miniszteriumok tételeinek levonása után fenmarad, mert ezt a hármat igenis elismerhetjük olyannak, a melyből idővel az országnak pénzügyi haszna is lehet. Ugyanez áll e három tételre a beruházások összegében is. E három tétel összege az átmeneti kiadásoknál és beruházásoknál kitesz 57,915.091 koronát; ha ezt levonjuk a 212,120.556 korona végösszegből, marad 154,205.274 korona; ebben persze benne van a 121,455.400 koronányi, az 1904: XIV. és 1905: XXXI. t.-cz. alapján eszközlendő beruházások összege is. Ha ezt is levonjuk, akkor marad 33,350.077 korona olyan összeg, a melyből az államnak semmi pénzügyi haszna nem lesz. A közösügyi kiadásokat nem tekinthetjük olyanoknak, mint a melyek hasznos befektetéseknek mond-

Digitized by Google

hatók; a nyugdijak, a közigazgatási bíróság és az összes többi rubrikák sem ilyenek, de sőt még a pénzügyi, kereskedelemügyi és földmivelésügyi miniszterium rubrikáiba bevezetett tételekben is sok az olyan, a mely hiába való kiadás lesz, abból a szempontból, hogy az ország pénz forrásain és az ország gazdasági helyzetén a jövőben változtasson.

Mi az oka ennek a visszás állapotnak, annak t. i., hogy a költségvetés egyfelől ilyen nagy összegeket képvisel és másfelől hanyatlás vehető észre az egész vonalon? Az oka abban rejlik, hogy nálunk még mindig a régi viszonyok uralkodnak, hogy nálunk még mindig az oligarcha-rendszer divik. Nálunk privát inicziativából nem lehet semmit sem tenni, mindent az állam kell, hogy kezdeményezzen vagy protezsáljon, vagy pedig az állam kerékkötője legyen minden olyan törekvésnek, a melyet mások kezdeményeznek. Ily körülmények között nem lehet remélni, hogy az ország pénzügyi viszonyai a jövőben változzanak, sőt előreláthatólag mindinkább lefelé fognak haladni a lejtőn, semmint felfelé.

Ha ezeken az állapotokon változtatni akarunk, akkor számot kell vetnünk olyan országok sorsával, a hol hasonló állapotok uralkodtak. Igy volt ez Japánban is 1868-ig. Ott is az oligarcha-rendszer divott és csak 1868-ban tétetett félre. És Japán, a mely közgazdaságilag mindaddig ép olyan kevéssé fejlődhetett, mint Magyarország, nagy lendületet vett; egyszerre 26 millió yen kereskedelmi értékkel végződött már az első közgazdasági év és ebből 5 millió yen volt a kiviteli többlet. De azután ezen értékek már az első tiz évben megkétszereződtek és azután is folyton nőttek, ugy annyira, hogy az összes kereskedelmi értékek ma, 40 év multával, elérik a 600 millió yent.

A mi Japánban lehetséges volt, az lehetséges nálunk is, ha közviszonyaink megváltoznak. De közviszonyaink változását csakis az ország demokratizálódásától várhatjuk, és épen azért szükséges lett volna, hogy a belügyminiszter ur, még mielőtt a választói jogról szóló törvényjavaslatot benyujtotta, benyujtott volna egy másik törvényjavaslatot, a mely csak egyetlen paragrafusból kellett volna, hogy álljon. Ennek az egyetlen szakasznak csak annyit kellett volna tartalmazni, hogy a jövőben Magyarországon is minden állampolgárnak teljes szabadsága van az egyesületi és a gyülekezési jog terén, ugy hogy se rendőri önkénynek, se szolgabirói tulkapásnak, se miniszteri jóindulatnak kitéve ne legyen. A mig ugyanis, t. ház, az állampolgárok nyugodtan meg nem beszélhetik ügyes-bajos dolgaikat, és nem tisztázhatják az eszméket, addig sohasem fog nálunk megszünni az a betegség, az a szocziális baj, hogy mindent csak az államtól várunk, és a magunk erejében, mint állampolgárok, nem bizunk. Nem fognak eltünni addig azok az anomáliák sem, a melyeket a statisztika a kivándorlás és a halandóság tekintetében mutat. Mert, t. ház, hogy állunk e tekintetben? 1906-ban összesen 240.270 ember váltott utlevelet, és ezek közül Amerikába 218.289 vándorolt. A gyermekhalandóság az öt éven aluli gyermekeknél 1901-től 1905-ig átlag 238.977 volt, vagyis 45.2%-a az élve született gyermekeknek.

Hogy ez mit tesz és hogy ez országosan milyen nagy elemi csapás, ezt nem kell itt bővebben fejtegetnem. Csupán az egyke-rendszerre bátorkodom figyelmüket felhivni és azt hiszem kétségtelenül bebizonyitottam önöknek, hogy mi nagy dekadencziában vagyunk mint ország és hogy ez a dekadenczia élénken elüt azon ragyogó képtől, a melyet nekünk a költségvetés feltüntet.

T. ház! Mit tehet a kormány ez iránt, hogy az ország sorsát jobbra változtassa?

Mindenekelőtt példát kellene hogy vegyen Ausztriától, a hol már be van hozva az általános, egyenlő és titkos választói jog. Nem igaz, hogy ott a nemzetiségi kérdés rosszabbul áll, mint nálunk hogy ott ez a kérdés veszélyesebb, mert nagy előny az minden kérdésre, ha nem a parlamenten kivül, a kulisszák mögött, hanem nyiltan, az ország szine előtt lehet azokat a kérdéseket megvitatni és tisztázni. És Ausztriában a népek számára megvan a lehetőség, hogy a nemzetiségi és a szocziális kérdést a parlament előtt tisztázzák, hogy a valódi népakaratot kifejezésre juttassák. Másfelől lehetetlen, hogy mi ne tartsuk szem előtt azokat a közgazdasági, politikai és szocziális viszonyokat, a melyek Ausztriában vannak. Kénytelenek vagyunk ugyanis mindaddig, a mig a dualizmus fennáll, lépést tartani Ausztriával közgazdasági tekintetben, mert ime, a kvóta évről-évre emelkedik, mig a közgazdasági erőnk és fajsulyunk mindinkább kisebbedik.

Mig Ausztriában a plutokráczia és a munkásság közti harcz most a parlament csendes medrébe utaltatott: addig nálunk a nagy harcz csak a meghamisitott választói jog behozatala után fog majd istenigazában megindulni ugy a munkásság és a nagy tőke, mint a nemzetiségek és az oligarcha osztályok között. Mert Ausztriában egészen mások a viszonyok. Ott az indusztrializmus már kifejlett fokon áll és ott van már egy csomó góczpont, a hol ezen kérdések napirenden vannak, de Magyarország a kezdetleges extenziv gazdálkodás stádiumából még mindig nem lépett ki, és épen ezért nálunk sokkal nagyobb és számosabb az a surlódási felület, a mely egyfelől az egyes szocziális osztályok, másfelől a nemzetiségek és a kiváltságos osztályok között létezik. Épen ezért látszik immár a jövő kialakulása. Egyfelől az érdekelt kisebbség, az érdekelt oligarcha osztályok, másfelől pedig a nép, nemzetiségi különbség nélkül, fognak egymással szemközt állani, mert igenis a magyar nép is legalább is annyira van megtámadva jogaiban és annyira fog jogaitól megfosztatni, mint a nem magyar népesség, hogyha az Andrássy-féle törvénytervezet életbe fog lépni.

Bredicean Koriolán: Ugy van!

Vajda Sándor: Tehát a nem magyar és a magyar nép közt immár mind erősebb lesz a közc-

Digitized by Google

ledés. Másfelől az internacziónális proletárok és a mi proletárjaink is közelednek egymáshoz. Mert Magyarországon nemcsak ipari proletáriátus létezik; itt a proletáriátushoz kell hogy számitsuk az egész földmivelő osztályt is, másfelől magukat a nemzetiségeket is, mert mi nemcsak gazdasági tekintetben vagyunk jogfosztottak, hanem politikai tekintetben is kétszeresen érezzük a jogfosztottságot.

Bredicean Koriolán: Ugy van!

Vajda Sándor: Hogy képzelik önök, hogy mindaddig, mig ezek a ferde viszonyok meg nem szünnek, az ország közgazdasági és politikai tekintetben normálisan fejlődhetik? Hiszen hazája csak annak van, a ki nem érzi magát az országban jogfosztottnak és elnyomottnak.

Bredicean Koriolán: Ugy van!

Polit Mihály: Igaz!

Vajda Sándor: Hogy lehet az állampolgárok többségétől hazaszeretetet követelni mindaddig, mig az állam megvonja tőlük legelemibb emberi jogaikat?

Be kellene hogy lássák azok a kiváltságos osztályok, hogy ha őszintén és nem csak fikczióként emlegetik az ország érdekeit és a hazaszeretetet, ennek a hazaszeretetnek az ő részükről mindenekelőtt abban kellene megnyilvánulnia, hogy előjogaikból békés és törvényes uton engedjenek át azok részére is valamit, a kik ezt az államot utóvégre is fentartják és külső ellenség ellen védik.

Bredicean Koriolán: Ugy van!

Vajda Sándor: Mert nagyon furcsa ám az, hogy mindig arra hivatkoznak a kiváltságos osztályok szónokai, hogy történelmi jogok alapján őket illeti ezen ország vezetése és az ő előjogaik biztositása elsőrangu állami érdek. Nem szabad ám elfelejtenünk, hogy nem egynéhány ember, nem egy parányi kisebbség védte az országot a multban, — ha már történelmi jogokról van szó — hanem védte az ország népe nemzetiségi különbség nélkül.

Bredicean Koriolán: Ugy van!

Vajda Sándor: És ha ez az ország a maga nehéz geografiai helyzetében ezer éven át megállta helyét, ezt az ország a népnek köszönheti mindenekelőtt és nem az oligarchiának.

Bredicean Koriolán: Ugy van!

Lukács László: Ez igaz!

Vajda Sándor: T. ház! Látom és tudom, hogy ennek az országnak békés, rendes politikai, társadalmi, gazdasági és nemzetiségi fejlődése, sőt hitfelekezeti fejlődése sem lesz lehetséges addig, a mig nem akad egy erős akaratu és meggyőződésű ember, a ki a korona elé állva meg meri mondani, hogy 1868-ig Japán egy ázsiai állapotokban sinylődő, teljesen barbár és elmaradt ország volt, ekkor azonban Mutsuhito császár megszüntette az oligarchikus feudalizmus uralmát és lehetővé tette a japán népben szunyadó erők feltámadását és fejlődését. A mi igaz volt ott, az igaz Magyarországon is. De akármennyire keresem, sajnos nem látok itt sem egy Mutsuhitót, mint Japánban, sem egy Porfirio Diazt, a ki Mexikót rövid 40 év alatt modern állammá tudta emelni azzal, hogy megszüntette a közigazgatási bajokat, felvette a harczot sikeresen a korrupczióval és átalakitotta az egész nép felfogását, lelkét, az egész társadalmi életet. Ilyen férfiakat nem látok a mi szerencsétlen országunkban. Igaz ugyan, hogy a belügyminiszter ur felvette a harczot a korrupczióval ötletszerűen, de ez csak esetről esetre, alkalomadtán történik és nem rendszeresen, a hogyan kellene. A mig nem lesz olyan kormányunk, a mely tisztán látja a helyzetet — a magyarság helyzetét is az azt körülvevő népek közepette — a mig a kormány a méltányosság, a jogosság és a demokráczia eszméje alapján nem készit programmot és annak megvalósitásáért nem határozza el magát a legelszántabb küzdelemre, addig viszonyaink nem fognak jobbra fordulni.

A mi minket illet, a román népet és a nem magyar ajku népeket, azt látjuk, hogy e javaslatban is sok intézkedés irányul ellenünk. Eddig nem volt szabad még egy gazdasági egyesületet sem létesitenünk, most pedig a kormány megkezdi ellenünk a pauperizálás és az expropriáczió politikáját, a mit bizonyit az a 10 milliónyi összeg is, a melyet a földmivelésügyi miniszter telepitési czélokra szánt. Hát nem méltánytalan dolog, hogy a mi népünk járuljon hozzá adófilléreivel ahhoz az összeghez, a melylyel az állam megváltja azt a földet, a hol ez a nép otthon van és odaadja olyan telepeseknek, a kik nem odavalók és nem értik a földmivelést abban az országrészben? Mert az állam a telepitési politikánál nem a telepesek kvalitását, hanem anyanyelvét nézi. Igaz, hogy nem éri el azt a czélt, hogy a magyarositást előbbre vigye, vagy pedig a magyarság közgazdasági helyzetén javitson, mert az a magyarság, a melyet telepitenek, igen könnyen abba a bűnbe esik, hogy magát az állam protezsáltjának tekintvén, különben meglévő közgazdasági erényeit is szép lassacskán elfajulni engedi. Ellenben a mi szegény népünk fel kell, hogy vegye a közgazdasági harczot, a melyben megedződik és habár szegényesen, de mégis előrehalad.

A mi pedig a magyarosodást illeti, specziálisan Erdélyben, megmondta azt már egy régi erdélyi magyar ember, hogy ott nem élhet meg sem a magyar, sem más nép, ott csak az oláh és a málé létezhet. Az oláh elveti a málét, a málé táplálja az oláht ugy, hogy a jövő évben az oláh ad a málénak megint uj életet és ez igy megy évről-évre.

Ez a röpke szó több közgazdasági igazságot tartalmaz, mint a mennyit akárhány statisztikai adattal igazolni lehetne. Az erdélyi bérczekben a mi népünk hozzá van szokva minden gazdasági bajhoz, a fizikai viszonyokhoz és épen ez jogosit fel bennünket azon hitre, hogy ha kibirtuk itt az ős barbárhordák inváziója ellen 2000 évig és nem haltunk ki, akkor a román nép predesztinálva van arra, hogy ezen a helyen megállja helyét és

Digitized by Google

fejlődjék és éljen. Nem volt lehetséges, hogy a középkor barbárjai és a jobbágyság minket tönkre tegyenek. Azt hiszik önök, hogy képes lesz erre az átmeneti koalicziós kabinet? Mi ettől nem félünk és meg vagyunk győződve, hogy reánk nagy történeti hivatás vár és kivánjuk, hogy ezt a történelmi hivatásunkat — ha lehet — jó egyetértésben a magyarokkal és a szlávokkal oldjuk meg, de ha nem lehet, akkor sem fogunk elcsüggedni, hanem tovább fogjuk folytatni a harczot mindaddig mig diadalmasan fogunk kikerülni ebből a nagy harczból. Pártunk nevében nem fogadom el a költségvetést.

Elnök: Következik?

Raisz Aladár jegyző: Rojc Milán!

Rojc Milán *(horvátul beszél.)*

Elnök: T. ház! Méltóztatott elhatározni a mai ülés folyamán, hogy fél kettőkor áttérünk Lázár Zoárd képviselő ur interpellácziójára. Lázár Zoárd képviselő ur azonban nemcsak kijelentette, de be is jegyezte az interpellácziós könyvbe, hogy eláll interpellácziója előterjesztésétől. Tekintettel már most arra, hogy az idő különben is előrehaladt, most a tanácskozást félbeszakitjuk és bátor leszek javaslatot tenni a ház legközelebbi ülése idejére és napirendjére nézve.

Ugron Gábor: Engedelmet kérek, hozzá kell, hogy szóljak. *(Halljuk! Halljuk!)* Az a hir van elterjedve, nem tudjuk, hogy igaz-e, vagy sem, hogy az imént horvátul beszélő képviselőtársunk olyasvalamit beszélt volna és azzal dicsekedett volna, hogy 1848-ban százezer emberrel fordultak volna Magyarország ellen. Nem tudom, hogy igaz-e ez, hogy mondotta-e ezt a képviselő ur vagy sem.

Polit Mihály: Nem áll!

Sümegi Vilmos: Ettől kitelik! Régi hazaáruló!

Ugron Gábor: Az elnök urnak a tolmács a beszédet forditotta; kérem a t. elnök urat, méltóztassék kijelenteni, igaz-e az, hogy ilyen nyilatkozatot tett volna a képviselő ur.

Elnök: A képviselő ur ilyen nyilatkozatot nem tett, hanem méltóztatott több izben arra nézve is megállapodni a képviselőháznak, hogy az elnök a horvát beszédeket egyáltalában ne tolmácsolja. Méltóztatnak nagyon jól tudni, hogy ez nem is lehet feladata az elnöknek. *(Helyeslés.)* Az elnök a tolmács utján vigyáz arra, hogy a házszabályokat meg ne sértsék, hogy ne sértsék meg a képviselőket és egyáltalában, hogy a felszóló képviselő a ház tekintélyét sértő kifejezéseket ne használjon.

Hoffmann Ottó: A nyelvkérdést meg kell oldani! Ezt nem lehet tűrni!

Elnök: Engedelmet kérek, a képviselő ur egyáltalában sem a ház tekintélyét, sem egyes képviselőket, sem a házszabályokat nem sértette meg; ez az, a mit én mondhatok. Ha méltóztatnak kivánni, hogy itt az illető horvát képviselők felszólalására reflektálhassanak a képviselő urak, erre nincs más mód, mint rátérni arra, hogy jegyeztessenek a horvát beszédek és fordittassanak le magyar nyelvre, *(Ellenmondások.)* de az elnök tolmács szerepére nem vállalkozhatik.

Sümegi Vilmos: Bár tolmács se volna!

Ugron Gábor: T. ház! Ha az a nyilatkozat megtörtént volna, a melylyel az előttem szólott t. képviselő ur vádoltatik, kétségtelen, hogy ez a magyar nemzet ellen intézett támadás volna és kétségtelennek tartom, hogy, ha a tolmács ezt leforditotta volna a ház elnöke részére, az elnök ur, remélem, rendreutasitásban részesitette volna az illető képviselőt. Az elnök ur nyilatkozata ez iránt nem határozott, de mivel ismerem egyenes és nyilt természetét, meg vagyok győződve arról, hogy a szónok ezt a nyilatkozatot nem tette és igy felszólalásomnak következménye nem lehet.

Elnök: Bocsánatot kérek, t. ház és t. képviselő ur, arra az elnököt nem utasithatja a ház sem, hogy rendreutasitson valakit. A házszabályok ezt tiltják. Az ellen tiltakozom egyáltalában, hogy akár a képviselő ur, akár más, vagy akár a ház, utasitani kivánja a képviselőház elnökét arra, hogy kit és mikor utasitson rendre. Ez ellen tiltakozom és ezt a magam részéről tűrni nem fogom.

Ugron Gábor: Nem csak az elnök urnak, hanem mindnyájunknak kötelessége a nemzet becsülete, ez ország törvényei és szabadsága felett őrködni és — bocsánatot kérek, ha itt közjogellenes nyilatkozat történik — minden egyes képviselőnek joga van az elnökség figyelmét erre felhivni. Én sem tettem mást, mint ezt és ezzel kötelességemet teljesitettem.

Elnök: Én pedig ismételten kijelentem, hogy én semmiféle utasitást e tekintetben nem fogadok el.

Lengyel Zoltán: A házszabályokhoz kérek szót!

Babics-Gyalszki Lyuba *(horvátul beszél. Élénk felkiáltások: A házszabályokhoz csak magyarul beszélhet! Ezt nem tűrhetjük! Magyarul beszéljen! Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Babics-Gyalszki Lyuba *(befejezi horvát felszólalását).*

Elnök: Lengyel Zoltán képviselő ur jelentkezett szólásra.

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! Igazán nem akartam volna felszólalni, de ugy látom, kénytelen vagyok a házszabályokhoz szót emelni, mert ilyenformán minden tanácskozási rend megszünik. Egy kérdésben, a melyben különben a t. képviselő urral egyetértek, Ugron Gábor t. képviselő ur háromszor is felszólalt a nélkül, hogy tudnók, mi czimen és mit akar mondani. A horvát képviselő urak beszélnek, állitólag megsértik a nemzetet és nincs rendreutasitás, azt sem tudjuk, mit beszélnek. *(Zaj.)* Bocsánatot kérek, én csak azt akarom megjegyezni, hogy ez a tanácskozási renddel, a házszabályokkal teljesen össze nem férő dolog. Ha valaki akármi czimen fel akar szó-

Digitized by Google

lalni, legalább is kérjen szót és hivatkozzék a felszólalás czimére, *(Felkiáltások: Házszabályok!)* mert hiszen ilyformán felállhatunk mindnyájan és összevissza beszélhetünk. *(Felkiáltások a középen: Egyenlő elbánás!)* Igy jobb, ha egyáltatában nem tanácskozunk!

Laehne Hugó: Az volna a legjobb, ha Lengyel nem tanácskoznék.

Elnök: Javaslom a t. háznak, hogy legközelebbi ülését 1908. évi november hó 19-ikén, délelőtt 10 órakor tartsa. Ennek az ülésnek napirendje volna: elnöki előterjesztések és irományok bemutatása, továbbá az 1909-ik évi állami költségvetés folytatólagos tárgyalása.

Méltóztatik-e a napirend-javaslathoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor a napirendet az elnöki előterjesztés értelmében megállapitottnak jelentem ki és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Markos Gyula s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

372. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 november 19-én, csütörtökön.

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Bizottsági jelentések bemutatása. — Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 15 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Vertán Endre; a javaslatok mellett felszólalókat Hammersberg László, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Raisz Aladár jegyző ur fogja jegyezni.

Első sorban hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét.

Felkérem Vertán Endre jegyző urat, szíveskedjék a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az 1908. évi november hó 18-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyv ellen. *(Nincs!)* Ha nincs senkinek észrevétele, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Felhatalmazást kérek a t. háztól arra, hogy Rigó Lajos képviselőtársunk elhunytával megüresedett Bihar vármegye bihari választókerületére nézve az uj választás iránt intézkedhessem. *(Helyeslés.)*

Méltóztatik ezen felhatalmazást megadni? *(Igen!)* Kimondom, hogy a ház a felhatalmazást megadja.

Bemutatom gr. Semsey László országgyülési képviselő levelét, a melyben négy heti, valamint Artim Mihály képviselő levelét, a melyben hat heti szabadságidő engedélyezését kéri.

Méltóztatik a szabadságot a nevezett képviselőknek megadni? *(Igen!)* Ha igen, akkor kimondom, hogy a ház a szabadságot a nevezett képviselőknek megadja.

Bemutatom az összeférhetlenségi állandó bizottság elnökének jelentését, melylyel a bizottságnak Maczki Emil képviselő ur összeférhetlenségi ügyében hozott határozatát bemutatja.

A házszabályok 159. §-a értelmében a határozat indokaival együtt fel fog olvastatni. Felkérem Vertán Endre jegyző urat, szíveskedjék a határozatot felolvasni.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: »Itélet. Maczki Emil országgyülési képviselőre nézve az összeférhetetlenség esete nem forog fenn. Indokok: Maczki Emil, Heves nagyközség főjegyzője 1908. május hó 16-án országgyülési képviselővé választatott. Ez összeférhetetlenségi helyzetet teremtett. Minthogy azonban az itélkezés idején az összeférhetetlenség meg volt szüntetve, fenti értelemben kellett határozni. Budapest, 1908. november 17-én. Gál Sándor elnök.«

Bemutatom az összeférhetetlenségi állandó bizottság elnökének jelentését, mely szerint Ertl János képviselő ur összeférhetetlenségi ügyében a bizottság az előkészitő eljárást befejezte, s hogy ez ügynek a kisorsolandó itélő-bizottság előtti előadásával Hellebronth Géza bizottsági tagot bizta meg.

A házszabályok 170. §-a értelmében ez ügyre nézve az itélő-bizottság kisorsolását a folyó hó 27-én, pénteken tartandó ülés délutáni 1½ órájára tüzöm ki, a mikor is az ügy tárgyalása az itélőbizottság kisorsolása után azonnal meg fog tartatni.

Bemutatom az igazságügyi kezelőtisztviselők országos egyesületének Bakonyi Samu képviselő utján beadott kérvényét a státusrendezésre vonatkozó hiányok orvoslása tárgyában;

a kisteleki tanitótestületnek Reök Iván képviselő ur utján benyujtott kérvényét lakbérük rendezése érdekében;

a magyarországi unitárius egyház egyházi főtanácsának Ferenczy Géza képviselő utján benyujtott kérvényét a »Ne temere« kezdetü dekre-

Digitized by Google

tumnak — a »jus placeti« alkalmazásával való érvénytelenitése iránt.

Javaslom, hogy ezen kérvények előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak.

Méltóztatik ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Bemutatom Zólyom vármegye közönségének feliratát a választójog reformja alkalmával a törvényhatósági bizottságokban a magyarság uralkodó erejének biztositása tárgyában;

Ágya, Csanytelek, Heő-papi, Kisujszállás, Nádudvar, Petrozsény és Tápiószecső községekben megtartott népgyűlések közönségének Mezőfi Vilmos képviselő utján benyujtott kérvényeit, a melyekben a többes szavazati rendszer életbeléptetése ellen tiltakoznak.

Minthogy az országgyülési képviselők választásáról szóló törvényjavaslatot a ház külön bizottsághoz utasitotta, javaslom, hogy ezen felirat és kérvények adassanak ki az emlitett bizottságnak a törvényjavaslattal való együttes tárgyalás czéljából.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy Pinterovics Antal képviselő urnak a horvát helységnevek tárgyában előterjesztett interpellációjára a honvédelmi miniszter ur szombaton fog válaszolni.

Gr. Thorotzkai Miklós, a pénzügyi bizottság előadója kiván a háznak jelentést tenni.

Gr. Thorotzkai Miklós előadó: T. ház! *(Halljuk!)* A pénzügyi bizottság letárgyalta a honvédelmi miniszter urnak az 1880: XXVII. t.-czikk 5. §-a értelmében létesitett hadmentességi dijalap álladékáról az 1907. évben (Irom. 931, 960), továbbá ugyancsak a honvédelmi minister urnak a közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyeken elhelyezett ifjakról az 1907. évben (Irom. 929, 958) — azután a honvédelmi minister urnak az 1897. évi XXIII. t.-czikk értelmében a m. kir. honvéd nevelő- és képzőintézetek állapotáról az 1907. évben (Irom. 928, 957) — ugyszintén a honvédelmi miniszter urnak a közös hadügyminister vezetése alatt álló és Magyarország területén elhelyezett katonai reál- és hadapródiskolákban a magyar nyelv tanitásának és a magyar nyelvű oktatásnak eredményéről (Irom. 930, 959) szóló jelentéseit; továbbá a honvédelmi és belügyminiszter uraknak a honvédmenház 1907. évi állapotáról, működése- és számadásairól (Irom. 932, 961) szóló együttes jelentését és végül a honvédelmi ministernek a m. kir. honvédség részére megrendelt ismétlő puskák beszerzéséből felmerült költségek fedezéséről (Irom. 927, 947) szóló törvényjavaslatát.

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen bizottsági jelentéseket kinyomatni, a képviselő urak között kiosztatni és határozatilag kimondani azt, hogy ugy a miniszteri jelentések, mint a törvényjavaslat a honvédelmi tárcza 1909. évi költségvetésével egyidejűleg fognak tárgyaltatni.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az előadó ur javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki és ennek alapján kimondom, hogy ezen jelentések és az ezen törvényjavaslatról szóló jelentés ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és annak idején a honvédelmi tárcza 1909. évi költségvetésével együttesen fognak tárgyalás alá vétetni.

Horváth József, a közigazgatási bizottság előadója kiván a háznak jelentést tenni.

Horváth József *(marosujvári)* **előadó:** T. képviselőház! Jelentem, hogy a közigazgatási bizottság letárgyalta a pestis és a kolera ellen való védekezés tárgyában Párisban, 1903. deczember 3-án kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről (Irom. 917, 948) szóló törvényjavaslatot. Jelentem továbbá, hogy ugyancsak letárgyalta a közigazgatási bizottság a belügyminister urnak azon jelentését, a mely a pestvármegyei Kis-Kun-Halashoz tartozó községnek Csongrád vármegyéhez való átkebelezéséről szól (Irom. 903, 949). Kérem, méltóztassék ugy a törvényjavaslatot, mint a jelentést kinyomatni, a képviselők között szétosztatni és annak idején napirendre kitűzni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az előadó ur javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki és kimondom, hogy ugy a törvényjavaslat, mint a jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tűzetni.

Következik az 1909. évi állami költségvetés (Irom. 936, 944) tárgyalása.

Raisz Aladár jegyző: Bredicean Koriolán.

Bredicean Koriolán: T. képviselőház! Minden államban a kormánynak az a leghelyesebb politikája, a mely megfelel a nép érdekeinek és érzelmeinek. Különböző népekből álló államban ezen érdekek és érzelmek tekintetében a találkozási pontokat kell keresni, egyesiteni és ily módon megelégedést és egyetértést teremteni.

Az előttünk fekvő költségvetés igen szomoru. A teher, a mely e szerint az országra nehezedik, igen nagy, mig a kormánynak a tavalyi bevételekről szóló kimutatásai azt igazolják, hogy a bevételek ezen évben hátramaradtak. A pénzügyigazgatók minden vármegyében sürgetik a rendkivüli behajtási eszközök alkalmazását, a mi azt mutatja, hogy a népre nézve a teher majdnem elviselhetetlen. Itt találkozik a magyar, a német, a román, a szerb egyaránt. Ugyanilyen találkozási pont a katonaság. Ott is egyaránt feljajdulunk valamennyien.

Nézetem szerint a magyar kormány gazdasági és pénzügyi politikája sem a nép erejének, sem érzelmeinek meg nem felel. A nép mindenütt, különösen Magyarországon, földet kér. Mikor ezt teszi, akkor tulajdonképen megélhetést kér, még pedig a magyar, a szerb és a román egyaránt.

Digitized by Google

Egy hang: Panem et circenses!

Bredicean Koriolán: A circenses marad azoknak, a kik nem földéhesek, hanem ezerholdasok. Minden ember jogositva van arra, hogy természet és istenadta erejével kényelmes életmódot, megélhetést biztositson magának. Szivesen emelem fel szavamat a földéhes magyar nép érdekében is, mert azt akarom, hogy itt az országházban és odakünn is értsék meg, — a mint már kezdik is megérteni a magyar földéhes földmivesek — hogy mi nemzetiségiek sem idebenn, sem odakünn nem képviselünk külön érdekeket, a mint azt Andrássy gróf mondotta, hanem az ország javát óhajtjuk és minden jótéteménynek áldásait mindenkire ki akarjuk terjeszteni.

A telepitések tekintetében el kell menni Békés vármegyébe is és megnézni a viszonyokat. Ott talált volna gr. Batthyány Tivadar érintkezési pontokat, ha azt a békésmegyei parasztot összehasonlította volna a román paraszttal. A sanyargattatás és a szerencsétlenségben találkoznak az emberek. A mi telepitési politikánkat nem vezeti az, hogy a népen, a melynek szüksége van a földre, segitsenek, hanem ez is a magyarositás érdekében vezettetik. Pedig e földön nincsenek külön magyar érdekek, itt az összes honpolgárok érdekei vannak!

Tessék csak megkérdezni a társadalomtudományi tudósokat. Közülük voltak olyanok, a kik megkérdezték a magyar parasztot, hogyan gondolkozik e részben. Jászi Oszkár ott lenn járt és kérdezte egyik magyar parasztot, hogy mit tartasz te ezekről a románokról? Ezek a románok nyilt szivűek, jószivűek, volt a válasz. »Hogy igazolod te ezt?« »Egyszerűen ugy, — felelt a magyar gazda, — hogy egy példát mondok. Szerencsétlenség történt velem, eltörött az erdőben a kocsitengelyem; a román felrakta az ő kocsijára a terhet, a saját községén keresztül ment az én községembe, és a mikor meg akartam jutalmazni, nem fogadott el semmit, azt mondván, hogy ez megeshetik magamon is.«

Nem kell azt nézni, hogy milyen ajku, vastag ajku, vékony ajku, magyarajku, vagy másajku-e valaki, hanem nézni kell az embert és minden tisztességes embernek öröme telik benne, hogy ha segithet embertársán! Ezt a politikát kell hogy kövesse a kormány is, mert hizlalni az egyiket, és tönkre hagyni menni a másikat, az helytelen politika.

Elnök: Kérem, méltóztassék némelykor az elnök felé is fordulni, mert nem értek semmit a beszédéből; pedig nekem kötelességem figyelemmel kiserni a beszédet.

Bredicean Koriolán: A telepités érdekei nem kivánják azt, a mit a kormány tesz, hogy a századok óta fennálló községek tönkre tétessenek azzal, hogy ott földet adnak másoknak, hogy olyan vidékre vitessenek a telepesek, a melyeknek gazdasági viszonyait nem ismerik. E tekintetben igazságérzéssel és jogérzéssel biró nép élni hagy mindenkit, az élet fentartásának feltételeit megadja mindenkinek. Ez is egy találkozási pont.

A magyar nép sohasem kivánta, mint ilyen, hogy az elemi iskolákban a kik nem magyarok, magyar nyelven tanittassanak; ezt sohasem kivánta. Tessék nekem ilyen példát mutatni, vagy tessék nekem a választói jog tekintetében példát mutatni, hogy volt-e olyan népgyűlés, a melyen a magyar nép azt kivánta volna, hogy neki pluralitást adjanak és ne egyenlő jogot. *(Mozgás.)* A választási jogra vonatkozólag egyszerű magyar parasztoktól is azt hallottam, hogy ha annyira jutottunk, hogy a többség megszerzése czéljából két-három szavazatot kell adni, akkor nagyon szépen vagyunk, mert hiszen ezek a számok kibővithetők; most három szavazatot adnak, a mikor aztán a biztos többség megszerzéséhez több is szükséges, tiz szavazatot is adhatnak. Ebben is egyetértünk a magyar néppel, ez is egy találkozási pont.

T. ház! A magyar nép sohasem kivánta és nem is kivánja, mert jogérzete és igazságérzete van, hogy a nem magyar ember a közhatóságok szolgálatát ne vehesse igénybe a saját nyelvén. A magyar község magyarul vezeti a jegyzőkönyvet, de sohasem fogja a magyar nép ellenezni, hogy tiszta román, tiszta szerb vagy német községben a jegyzőkönyv az illető község nyelvén vezettessék. Hiszen máskülönben nincs is értelme a jegyzőkönyvnek, a mely tükre kell, hogy legyen az akaratnyilvánitásnak a községben; ha ez hiányzik, akkor — a mi sajnos, sok esetben történik — más van a jegyzőkönyvben, mint a mit a községi testület határoz. *(Felkiáltások: Meg kell tanulni magyarul!)* Tanuljon az egész nép azért az egy hivatalnokért?

Fábry Károly: Azért, mert Magyarországon van!

Bredicean Koriolán: Ily igazságérzettel nem lehet kormányozni; ilyet nem lehet kivánni, s a magyarok nem is kivánják.

Igyekeztem felsorolni a találkozási pontokat, a melyekben a nép érzelmei és érdekei találkoznak. Ezeket a találkozási pontokat kell keresni, nem pedig a differáló pontokat. Véleményem szerint tiszta lelkiismerettel mondom, mesterséges uton idézik elő ezeket a differáló pontokat. Pedig meg kellene akadályozni a sovinizmus nagy kályhájának fütését, a melybe minden hazafi jogositva érzi magát egy nagy darab fekete szenet bedobni. *(Mozgás.)* Ez a tűz alulról kialudt, a nép nem ad erre semmit; neki a sok teher, az egyenlőtlenség az adórészben sokkal inkább fáj, semhogy fognának rajta a külsőségek. Külső máz nem fog rajta, hanem lepattan róla, mert természetellenes. *(Mozgás.)*

Ha gr. Batthyány Tivadar tegnapi beszédében ezen találkozási pontokból indult volna ki, akkor ő is keresné a találkozási pontokat, a milyen komolyan törekszem én is ezek megtalálására. De ő Románia viszonyaival akar minket itt oktatni. vagyis mondjuk őszintén · mentegetni akarja azo-

Digitized by Google

kat az igazságtalanságokat és azt a jogfosztást, a mely itt történik. *(Zaj és ellentmondás. Felkiáltások: Hol? Micsoda igazságtalanság?)* Magyarország a saját viszonyait és körülményeit vegye fontolóra és létesitsen oly intézményeket, a melyek a nép érdekeit képviselik és istápolják; nem kell példákért más országba menni. Hallottam mindenféle egyesületről, a melyek azért vannak alkotva, hogy a jogot általánositsák valamennyi művelt országban, de hogy pl. azért, mert Oroszország igy jár el, mert a németek igy csinálnak Posenben, szentesitettek volna egy jogfosztást, arra sem tudós, sem becsületes ember nem találkozik Európában.

Hiszen azok az érintkezési, azok a találkozási pontok, a melyeket felsoroltam, mind olyanok, a melyek tekintetében együtt kellene működni. A differáló érdekek jelszavait a magyar nép sehol és soha nem követte, azokat csak a magyar kormány és a sovinisztikus irány létesitette és törekszik erősbiteni napról-npara jogfosztások utján.

De ha beletekintünk a költségvetésbe,honnan van a legnagyobb teher? Onnan, hogy az országnak igen nagy a hivatalnoki kara. Nézzük meg ezt a hivatalnoki kart akármilyen szakban. Mi van pl. a megyékben? Ott a megyebeli fiuk közt, különösen a nemzetiségi megyékben nincsen egyetlen egy nemzetiségi sem, vagy csak elszórva van több száz közül.

Horváth József *(marosujvári)*: Hát a főszolgabirák?

Bredicean Koriolán: Nálunk, Krassó-Szörény megyében egy főszolgabiró van.

Horváth József *(marosujvári)*: Mert nincs alkalmas ember!

Bredicean Koriolán: Azt az alkalmatosságot az ur Isten persze csak Önöknek adja meg? Ezzel kapcsolatban van azután a nyugdijból származó nagy teher is; a nyugdijat sem élvezik a nemzetiségiek, hanem 99%-ban a magyarok.

T. ház! Nem érzem magam hivatva arra, hogy a gróf Batthyány Tivadar képviselő által Maniu képviselőtársam czimére intézett előterjesztésekre reflektáljak. Maniu t. barátom elég ember arra, hogy erre maga feleljen. Csak azokra akarok reflektálni, a miket gróf Batthyány tegnap felhozott. Ő azt mondta, hogy mi kacsintgatunk Románia felé, és a mint Majláth hivatkozik Farkasra, gróf Batthyány hivatkozik gróf Bethlen István interpellációjára. Ez a bizonyiték? Egyszerűen azt mondja, itt van az adatok egész halmaza, ez elégséges arra, hogy valamit megállapitottnak találjon. Bethlen István interpellációjára a miniszterelnök ur maig sem felelt, ő tudja legjobban, hogy miért. Én felhasználom az alkalmat, hogy Bethlen István gróf interpellációjára személyemre vonatkozólag megadjam a feleletet. Személyesen voltam abban érintve és meg akartam várni a t. miniszterelnök ur feleletét és csak azután arra válaszolni.

Gróf Bethlen István interpellációja kapcsán felemlit egy bankettet, a melyen én is résztvettem volna, de azt nem mondta, hol volt az a bankett. Én ilyen bankettben abszolute nem vettem részt. A hol felszólaltam az egyik helyen, Plojestben, ott több ezer embert megvendégeltek és miután az elnökség nem volt ott, felhivtak engem, hogy én köszönjem meg, a mit meg is tettem.

Azt hiszem, hogy nincsen abban semmi kifogásolni való, ha magyar honpolgárok megköszönnek egy megvendégelést. Ez illemszabály. A másik alkalom az volt, hogy egy kiránduló társasághoz tartozó egyén Bukarestben meghalt és parentáltam a kirándulók nevében a kegyelet jeléül, én bucsuztattam le. Ez kegyeleti kötelesség. *(Mit beszélt? Zaj.)* Kérdezzék az ott volt policzájait.

T. ház! Gr. Batthyány Tivadar képviselő ur egy összehasonlitást tett a moldovai 65.000 különböző községekben elszórt magyarok viszonyai és a mi viszonyaink között. Tegnap Vajda Sándor t. képviselőtársam kimutatta már, hogy elvben mennyire helytelen ez az összehasonlitás. Hiszen nálunk vannak megyék, a melyekben kétszer, háromszor 65.000 nem magyar honpolgár van...

Egy hang *(balfelől)*: Hát miféle honpolgár? *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Bredicean Koriolán: A mi az oktatás nyelvét illeti, hivatkozom például a romániai Glésa községre, a hol az előadási nyelv a magyar.

A jassy-i püspökségre vonatkozólag azt állitotta gr. Batthyány Tivadar képviselő ur, hogy ottan egy olasz, más helyütt pedig egy svájczi püspököt neveztek ki. Ott ugyanis nem választják a hivek a püspököt, olyan nagy szabadságuk nincs, Romániában nem választják a katholikus püspököket, hanem egyszerűen a pápa nevezi ki, a kormánynál pedig csak felvilágositást kér arra nézve, hogy nincs-e ellenvetés a püspök személye ellen. Tehát náluk nincs olyan szabadság ebben a tekintetben, mint nálunk, az igaz; de kérdem a szerbeket, hogy vajjon ők választhatták-e szabadon azt a patriarchát, a ki nekik tetszett? *(Zaj.)* A választás csak ugy érvényes, ha azt választják meg, a ki a kormánynak kedves. Már most nem tudom, hogy az ilyen választás milyen értékkel bir, hogyha a választásnál nem a szabad akarat nyilvánul meg, hanem már előre jelzik, hogy ki volna az, a kit meg kell választani! Az ilyen választás nem sokat ér. *(Zaj.)*

Gróf Batthyány Tivadar képviselő ur felemlitette, hogy a sajtószabadság milyen nagy veszélyben forog Romániában, hogy nem kapják meg Bukarestből a megrendelt magyar lapokat rendesen. De kérdem én őt, hogy vajjon van-e Bukarestben kitiltási rendelet, létezik-e ez Romániában, hogy a kormány kitiltson egy lapot? Olyan ott nem létezik. Nálunk egész index van. Romániában teljes sajtószabadság uralkodik. Én megjegyeztem tegnap, hogy ott nem fordult elő eddig évszázadokon át az, hogy egy magyarul szerkesztett lapnak czikkirója vagy szerkesztője felelősségre vonatott volna a biróságok által.

Fenyvesi Soma: Mert tisztességesen irtak! *(Zaj.)*

Digitized by Google

Bredicean Koriolán: Csodálom, hogy a képviselő urak a nélkül, hogy azokat a lapokat olvasták volna, ilyen határozott véleményt mondanak róluk. T. ház! Én e tekintetben nem akarok semmi összehasonlitást tenni.

Egy hang *(balfelől)*: Nem is lehet!

Bredicean Koriolán: ... hiszen beszélnek a tények, azon tények, hogy nálunk az államfogházak telé vannak a mi sajtónk képviselőivel. Akkor, a mikor egy szabadságot hirdető állam ilyen kényszereszközökhöz nyul, akkor én ilyen szabadságból nem kérek.

Én az egész költségvetésből és a kormány egész működéséből azt látom, hogy ez utóbbiban nincsen meg a törekvés arra nézve, hogy az ország különböző népei között az érzelmek és érdekek találkozását ápolja. Nem látok oly kormányzást, a mely közös egyetértésre vezetne. Ha pedig a kormány által űzött politika nem felel meg Magyarország népei érzületének, részünkre nem marad egyéb hátra, mint a népek között az érintkezési és a találkozási pontokat megkeresni; és én biztositom önöket, hogy meg is fogjuk azokat találni. Az a békejobb, a melyet a népek milliói nyujtanak egymásnak, az fogja biztositani az állandó, a tartós, a soha el nem muló becsületes békét. A mikor gr. Batthyány Tivadar beszédét megkezdette, sorba vette az ország valamennyi népét és ugy tüntette fel azokat, mint a haza ellenségeit. Beszélt Gross-Österreichről, beszélt Nagyszerbiáról, beszélt a nagyhorvátokról, mint a haza ellenségeiről. Hát azt kérdezem akkor én, hogy kik tulajdonképen a barátai a magyar politikának? *(Helyeslés a nemzetiségi padokon.)*

Hogyha pedig önök 40 esztendőn keresztül olyan politikát űztek, a mely az önök felfogása szerint csak ellenséget szerzett a magyarnak, miért nem hagynak már föl ezzel a politikával? Minket nem lehet máról-holnapra való igéretekkel tartogatni és nem fogadjuk el azt sem, a mit Ugron Gábor mond, hogy tűrjetek és hagyjátok magatokat magyarositani!

Ugron Gábor: Nem magyarositásról van szó, hanem hazafiságról!

Bredicean Koriolán: Mi mindannyian küzdünk nemzetiségünk megoltalmazásáért és hogyha önök hazafiságból törnek az ellen, akkor tudják meg, hogy közöttünk sohasem lesz egyetértés. Mi nemzetiségünkhöz fogunk ragaszkodni és minden állami intézmény eltörlését fogjuk követelni, a mely nemzetiségünk fejlődését megakasztja és soha annak a magyarositási politikának alávetni magunkat nem fogjuk. *(Helyeslés a nemzetiségi padokon.)*

Lukács László: Ez a hazafias beszéd! *(Zaj.)*

Bredicean Koriolán: Gr. Batthyány Tivadar első felszólalásában a horvátokra hivatkozott, mint példára, a kikkel ő barátkozott és azt monddotta: ti románok, csináljátok szintén ugy, mint a horvátok. Hát látszik, hogy milyen tartós volt ez a barátság!

Ugron Gábor: Ki árulta el? Ki csalt? Ki hazudott?

Bredicean Koriolán: Mi morzsákat nem kértünk soha a magyarok kegyelméből és nem is fogunk kérni. Mi önérzetes, becsületes, a népek jogainak kölcsönös elismerése és respektálására alapitott egyetértést akarunk. Ez a mi békejobbunk. A kormány politikája ezzel ellenkezvén, a költségvetést nem fogadom el. *(Helyeslés a középen.)*

Raisz Aladár jegyző: Zagoracz István!

Zagoracz István *(horvátul beszél)*.

Elnök: A t. képviselő ur beszéde folyamán azt mondta *(Halljuk! Halljuk!)*, hogy a magyar állameszme nem vonatkozhatik Horvátországra. Figyelmeztetem a t. képviselő urat, hogy az 1868: XXX. t.-czikk 1. §-a azt mondja, hogy *(olvassa)*: »Magyarország s Horvát-Szlavon- és Dalmátországok egy és ugyanazon állami közösséget képeznek mind az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok, mind más országok irányában.« Felkérem tehát, hogy ilyen helytelen közjogi kifejezéseket és állitásokat ne koczkáztasson meg, különben kénytelen leszek a szót megvonni. *(Élénk helyeslés.)*

Farkasházy Zsigmond: T. képviselőház! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Farkasházy Zsigmond: T. képviselőház! Megvallom, hogy némi aggodalommal és nyugtalansággal vállalkozom arra, hogy ezen szőnyegen forgó költségvetéshez hozzászóljak. Aggodalommal azért, mert kérdéses, vajjon érdemes és lehetséges-e ma tárgyilagosan hozzászólni az itt szőnyegen forgó tárgyhoz, vajjon érdemes-e és lehetséges-e egyáltalában ebben a parlamentben ma komoly és a tárgyhoz illő vitát folytatni. *(Zaj. Mozgás.)*

Ha körülnézek ebben a házban az üres padsorokon, ha tekintem azt a hangulatot, a mely ebben a perczben is állandóan uralkodik itt, kétségessé válik előttem, vajjon a magyar parlamentárizmus ma azon szinvonalon áll-e, a melyen évtizedeken keresztül egész Európa tiszteletét és csodálatát vivta ki. Más alkalommal már volt szerencsém rámutatni azokra a sajánálatos körülményekre, a melyek a magyar parlamentárizmusnak azt a devalvációját okozták, a melyben ma leledzik.

Nem akarok erre most részletesen kitérni, de tény az, hogy csak a legszigorubban vett kötelességérzet birhat ma, különösen ellenzéki embert arra, hogy itt véleményét tárgyilagosan előterjessze. Épen ellenzéki emberekre vonatkozik ez a különös érzés, mert tudom azt, hogyha módomban volna a t. kormányt feldicsérni, ha módomban volna elragadtatással szólni arról a költségvetésről, a mely előttünk fekszik, akkor talán figyelemre találnék, akkor esetleg elismernék idebenn és a házon kivül, hogy érdekes, tartalmas hozzászólás történt ma a parlamentben ehhez a költségvetéshez. *(Felkiáltások: Ejnye, de elbizakodott! Zaj.)* De ellene szólni, birálatot mondani: az eb-

Digitized by Google

ben a parlamentben és a mai közállapotok mellett a sajtóban is csak gáncsra, csak kicsinylésre, csak gunyolódásra, Laehne uraknak nagyhangu kaczagására ad alkalmat.

Ilyen körülmények között — mondom — nehezemre esik felszólalni, mégis kénytelen vagyok ezt tenni azért, mert az egész országra nézve és a parlament mai helyzetében is figyelemre méltó és megszivlelendő sulyos igazságot vagyok kénytelen e költségvetés szempontjából és a t. kormánynak abban megnyilvánuló politikai és pénzügyi működéséről kifejteni. Ez a sulyos vád pedig az, hogy a koalicziós uralom az államháztartás egyensulyát megrenditette és az országot közgazdasági válság elé állitotta. Sulyos vád ez, t. képviselőház, és tudom, hogy igen alaposan kell bebizonyitani a végből, nehogy a könnyelmü vádaskodás terére látszassam lépni.

Nem nehéz a bizonyitás, t. képviselőház, sőt, ha akarnám, igen könnyü eszközt alkalmazhatnék ennek bebizonyitására. Tekintélyekre hivatkozhatnám, még pedig első sorban Széll Kálmánra, a kinek a pénzügyi téren való tekintélyét pártkülönbség nélkül mindenki elismeri ebben a házban. Ő a pénzügyi bizottság legutóbbi ülésén, a mikor a költségvetést tárgyalták, megállapitotta, hogy az ország teherviselési képességét a költségvetés annyira megfeszitette, hogy ezt a hurt tovább fesziteni egyáltalában lehetetlenség és a legkomolyabb jövőnek nézünk elébe, ha legalaposabban nem fogunk hozzá ahhoz, hogy azoknak a sok oldalu igényeknek, a melyet az állam ellen támasztanak, korlátot nem szabunk.

Ha hivatkozhatnám magára a miniszterelnök urra is, a ki, a midőn a költségvetést előterjesztette, azon állitást koczkáztatta meg, hogy elérkeztünk a teherviselésnek azon végső határáig és hogy olyan helyzetben van az államháztartás, hogy tovább már nem mehetünk, mint a meddig eddig haladtunk, különben válságba sodorjuk a pénzügyi helyzetet. Természetes dolog, hogy kormányférfiak nem ismerhetik el, már opportunizmus szempontjából sem, hogy válság van, de én be fogom bizonyitani, hogy ezek az óvatos szavak, ezek a tartózkodó megjegyzések csak arra szolgálnak, hogy a tényleges helyzetet eltakarják és hogy az államháztartás helyzete már is meg van ingatva.

Ugron Gábor: Ez nem áll!

Laehne Hugó: A zárszámadás bizonyitja!

Farkasházy Zsigmond: Bátor leszek számszerü adatokkal igazolni. Ha a költségvetést kezünkbe veszszük, t. ház, az első tény, a mely mintegy megdöbbentőleg áll előttünk, az, hogy az államháztartás költségei és az ország közterhei a koalicziós uralom alatt 360 millió koronával emelkedtek. Mig ugyanis 1904-ben az állami közterhek és kiadások 1190 milliót tettek ki, ma ebben a költségvetésben az állami szükségletek és közterhek 1550 millió koronával vannak preliminálva.

Az első tény tehát, a mely előttünk áll az, hogy a közterhek a koalicziós uralom alatt 360 millióval emelkedtek. Hogy ez mit jelent, erre nézve utalhatok a miniszterelnök urnak kijelentésére, a melyet első költségvetési beszéde alkalmával tett a házban és e kijelentés odairányul, hogy az ország közállapotaira sok aggodalomra okot adó jelenségei mellett bizonyos megnyugtatást nyujt hogy a szabadelvű rendszer utolsó 10 esztendeje alatt 200 millióval emelkedtek a közterhek. A mig tehát 10 esztendő alatt 200 millió volt az emelkedés, addig most, a három éves koalicziós uralom alatt, az emelkedés 360 millió koronát tesz ki.

Én, t. képviselőház, abban a nézetben vagyok, hogy magában véve a teher-emelkedés nem baj és semmi gondra okot nem szolgáltat. Az a kérdés, hogy azt a többszükségletet, a mit igénybe vettünk, mire forditjuk és hogy az ezen többszükséglet fedezésére szolgáló összegeket honnan vettük. Ha az a 360 millió többkiadás, a mely a koalicziós uralomnak köszönhető, ha a közterhek ezen óriási emelkedése, azon szükségletek teljes kielégitésére szolgált volna, a melyeket első költségvetési beszédem alkalmával részletesen volt alkalmam felhozni és a melyek odairányultak, hogy a magyar állam a szabadelvű uralom alatt kulturnemzetekkel szemben támasztható igényeknek meg nem felelt; ha ezeknek megfelelt volna a koalicziós uralom a 360 millió teheremelkedéssel, akkor ahhoz szavam nem volna. De hiszen csak a pénzügyi bizottság jelentését kell vizsgálnunk és megállapithatjuk hivatalos adatokból, hogy e 360 millió tulnyomó részében nem kulturális feladatok teljesitésére fordittatott.

Itt van a pénzügyi bizottság jelentésében első sorban egy nevezetes tény: az, hogy a köztisztviselők fizetése, általában az adminisztráczió költségeinek személyi része 96 millió koronával emelkedett ezen három esztendő alatt. Emlékeztetni kivánom a t. házat, hogy a pénzügyi bizottság egyik első jelentésében, a melyet a háznak tett, konstatálva volt, az a különös és sok tekintetben sajnálatosnak mondható tény, hogy az állam összes terheinek körülbelül egy negyed részét köztisztviselők fentartására kell forditani. Akkor 37 millióra tette a pénzügyi bizottság ezeket a terheket és hozzátette, hogy ezt az állapotot fentartani nem lehet, redukcziókat kell eszközölni, mert lehetetlen, hogy az állam összes terheinek egy negyed részét személyi kiadásokra költse. És mit látunk? A helyett, hogy a pénzügyi bizottságnak a ház által elfogadott álláspontja érvényesült volna, ujabb 96 millió koronával emelkedtek a tisztviselők fizetései és járandóságai és maga a tisztviselői létszám is emelkedett. Én teljesen elismerem azt, a mit Eitner Zsigmond képviselő ur közbeszólás alakjában megjegyzett, hogy abszolute véve nem lehet gazdaságtalan és szükségtelen kiadásoknak tekinteni ezeket, de tény az, hogy a tisztviselők létszámának és a fizetéseknek óriási emeléséből az államra közvetlen haszon nem származik. De a pénzügyi bizottság azt is

Digitized by Google

megállapitja, hogy a közvetlen haszonnal és előnynyel járó pénzügyi természetü kiadások az összes óriási teheremelkedésből csak 40 és fél millió koronát tettek ki, a többi kiadások pedig olyan természetüek voltak, a melyeknek közvetlen hasznát sem az állam maga, sem a nemzet, a nép nem érzi.

Felszólalásom során lesz még alkalmam rámutatni, hogy azok a különbözetek, a melyek itt hiányoznak, milyen célokra fordittatnak és azokból talán meg méltóztatik tárgyilagosan állapitani, hogy az a 360 milliós teheremelkedés, a mely a koalicziós uralmat jellemzi, nem azon fontos közszükségletek kielégitésére fordittatott első sorban, a melyeknek kielégitését megnyugvással lehetne fogadni. Ha pedig az éremnek másik oldalát vizsgáljuk és azt kutatjuk, hogy honnan kerül ki ez a 360 millió többkiadás, honnan vette a t. pénzügyminiszter ur a pénzt, akkor első sorban előttünk fog állani az az érdekesnek nevezhető tény, hogy a fogyasztási adók maguk 70 millióval emelkedtek.

Somogyi Aladár *(közbeszól).*

Farkasházy Zsigmond: Ön maga is megszavazott 40 millió szeszadóemelést. Majd méltóztassék megkérdezni a t. képviselő urnak a választóit, hogy mit szólnak hozzá.

Somogyi Aladár: Ne fájjon magának azoknak a feje!

Farkasházy Zsigmond: Erre a 40 millió szeszadóemelésre ki kell térnem különösen azért, mert ebből fogom deriválni azt az állitásomat, hogy az államháztartás egyensulya ma már tényleg megrendült és nem tartatik fenn.

Itt bátor vagyok emlékeztetni a t. képviselőházat arra, hogy a mikor a szeszadó emeléséről szóló törvényjavaslatot tárgyaltuk, mindjárt a tárgyalások elején utaltam arra, hogy ez egy olyan képtelen törvényjavaslat és olyan helytelen időben lett ideterjesztve, hogy abból törvény sem most, sem később nem lehet. Akkor gunyos mosolylyal méltóztattak fogadni ezen kijelentésemet. *(Zaj a baloldalon.)* Épen azt mondom, hogy igazam volt, daczára annak, hogy önök azt mondták, hogy azt a törvényjavaslatot julius havában le kell tárgyalni és Isten tudja, mi történik az országgal, ha az letárgyalva nem lesz. Akkor megállapitottam azt, hogy az a törvényjavaslat szeptember 1-én, a mikorára az életbeléptetés tervezve volt, életbelépni nem fog. Ezen állitásomat akkor a t. miniszterelnök ur tagadásba vette. Másodsorban állitottam, t. ház, hogy csakis Ausztriától függően fog ez a törvényjavaslat életbe léphetni, és mivel Ausztriában semmi kilátás nincs arra, hogy a szeszadóról szóló javaslat törvénynyé válhassék, ennélfogva sem szeptember 1-én, sem később, soha abból törvény nem lesz. Akkor nagy kétkedéssel — hogy más szót ne használjak — méltóztattak fogadni ezen állitásomat. És mégis mit láttunk? Láttuk azt, hogy a midőn teljesen alkalmatlan időben, julius hónapban, midőn az érdeklődés a ház munkássága iránt megcsappant és már senki sem volt elkészülve arra, hogy egy ilyen fontos törvényjavaslat tárgyaltassék: a javaslat tárgyalásának a végén előállott a miniszterelnök ur egy uj paragrafus inditványozásával, a mely az összes előző szakaszokat megszüntette, illetőleg felfüggesztette.

És itt egyuttal egy közjogilag igen érdekes momentumra bátorkodom felhivni a t. ház figyelmét, arra t. i., hogy ezen, a miniszterelnök ur által utólag beterjesztett szakaszszal lett az első és példátlan precedens alkotva arra, hogy egy magyar törvény életbe léptetését nem mi, nem ez a törvényhozás állapitja meg, hanem az osztrák törvényhozás dönt arról, hogy egy törvény nálunk mikor léphet életbe. Erre eset még nem volt a magyar törvényhozásban. Arra igenis volt példa, hogy a magyar törvényhozás kimondotta, hogy akkor fogja életbe léptetni azt a törvényt, a mikor már Ausztriában is parallel törvény életbe lépett, de hogy az osztrák törvényhozásra bizta volna egy magyar törvény életbe léptetésének időpontját, arra eset még nem volt.

De hiszen most nem is erről van szó. A tény az, hogy a miniszterelnök urnak el kell ismernie, hogy igazam volt akkor, a mikor azt állitottam, hogy ez a törvény szeptember 1-én életbe nem lép, mert saját maga volt kénytelen felfüggeszteni annak a törvénynek az életbe léptetését.

De, t. ház, én ugyanakkor azt is állitottam, hogy az a törvény nemcsak szeptember 1-én, de egyáltalában soha életbe nem lép, mert az osztrákok nem lesznek abban a helyzetben, hogy az ottani nép-parlamenttel ezt a törvényjavaslatot elfogadtassák. Azt hiszem, méltóztattak olvasni, a — lapokban legalább hire jött — hogy a miniszterelnök ur tárgyalt az osztrák miniszterelnökkel hogy mi történjék már most, mivel abszolute semmi kilátás nincsen többé arra, hogy az osztrák parlamenttel ilyen törvényjavaslatot elfogadtassanak és igy a javaslat életbe léphessen.

Wekerle Sándor miniszterelnök: Nem is beszéltem még vele! *(Derültség.)*

Farkasházy Zsigmond: Nem lett megczáfolva ez a hir. Rátérek majd arra, hogy ezek a dolgok milyen jelentőséggel birnak a jövő alakulásánál.

Mindezeknek konstatálása szükséges abból a szempontból, hogy rendes körülmények között egy kormányzatra nézve kudarcznak szokás nevezni, ha hetekig tárgyaltat egy törvényjavaslatot, a melyről előre megmondják ellenzéki oldalról, hogy abból nem lesz törvény, és a melyről kiderül, hogy tényleg nem lett belőle törvény.

Már most, t. ház, én nem okvetlenkedésből hozom fel ezt a tényt, bár eléggé érdekes, hanem azért, hogy annak a költségvetésre és az ország államháztartási helyzetére nézve igen fontos és jelentős konzekvencziáját levonjam és ez a konzekvenczia az, hogy az előttünk fekvő költségvetés tényleg deficzittel végződik. Mindnyájan

Digitized by Google

tudjuk ugyanis, hogy a költségvetés, a mely 1550 millió K-nyi összegről szól, néhány ezer korona plust mutat ugyan ki, azonban hogyan érjük el ezt a többletet? Ugy, hogy a szeszadótörvény, 40 milliónyi adóemelést mutat annak következményeképen, hogy az idén 40%-os adóemelés történt a szeszadó terén.

Hivatkozhatnám arra is, hogy midőn a szeszadó-törvényjavaslat tárgyaltatott, azt voltam bátor állitani, hogy a miniszterelnök ur ezen törvényjavaslattal 40 millióval emeli a közterheket, ő pedig akkor válaszában a leghatározottabban megczáfolta, hogy 40 milliót várna ettől a törvényjavaslattól és azt vitatta, hogy a legjobb esetben 20 milliót lehet attól várni. És mit látunk mégis? Azt, hogy ezen költségvetésben épen 40 millió és 900.000 koronával jelentkezik a szeszadó emelése. Ily körülmények között azt hiszem, hogy bátran állithatom, hogy nekem volt igazam, midőn az országnak 40 milliónyi ujabb megterheléséről beszéltem. De épen azt kell, hogy konstatáljam, hogy ezen 40,900.000 koronás beállitás — nem akarom azt mondani, hogy hamis, de mindenesetre téves. — Mert a t. miniszterelnök ur ezen 40 millió beállitásánál, a mint az indokolásban is kifejti, abból indul ki, hogy 40%-kal fog a beterjesztett törvényjavaslat értelmében emelkedni a szeszadó, tényleg azonban, minthogy Ausztriában nem fogadták el a törvényt és nem is fogják elfogadni soha, a mostani állapot szerint az emelkedés csak 20%, tehát a 40 millióval tévesen, hogy ne mondjam hamisan beállitott szeszadóemelés valóságban csak 20 milliót tesz ki.

Ha pedig ezen alapon megcsináljuk az egyenleget, megállapitható, hogy ezen költségvetés már ez alkalommal nem 48.000 korona pluszszal, hanem 20 millió korona deficzittel végződik és ez nem kombinácziő, hanem egy tényen alapul, mert hiszen az kétségtelen tény, hogy a szeszadó a mai körülmények között hektoliterenként nem 140, hanem 120 koronát tesz ki. A költségvetésben, a miniszterelnök ur saját bevallása szerint, 140 millió korona alapadóval van 40 milliónyi adóemelés kiszámitva, tehát a 20 milliónyi manco itt kétségtelenül fennáll. De itt sem állok meg, hanem konstatálnom kell azt, hogy a közel jövőben olyan közterhek és olyan ujabb teheremelések várhatók, a melyek ezt a már most is 20 milliónyi deficzittel záruló költségvetést valósággal válságos helyzetbe hozzák.

Ennek igazolására csak egy dologra bátorkodom felhivni a t. ház figyelmét, arra t. i., hogy a miniszterelnök ur előadása szerint az az adóreform, a melyet közelebbről tárgyaltatni óhajt, 20 millióval fogja csökkenteni az ország közterheit. Azt hiszem, hogy sem ebben a házban, sem az országban nincs senki, a ki a miniszterelnök ur igéretében kételkednék, ha pedig igy áll a dolog, akkor ugyebár, a legközelebbi jövőben ujabb 20 millió deficzit mutatkozik, tehát a szeszadónál mutatkozó mancoval együtt most már 40 millió korona a deficzit.

Kérdem az igen t. pénzügyi kormánytól, hogy honnan fogja ezt a hiányt fedezni?

És még valaminek megállapitása elől nem szabad kitérnünk, s ez az, hogy én ismerve az ország közállapotát és a képviselőház többségének nézetét, lehetetlennek tartom, hogy a közel jövőben kényszeritő szükséggel ne álljon elő a miniszter urra nézve az a kötelesség, hogy a boritaladót eltörölje. Az egész országban annyira szervezkedik az az akczió, a mely a boritaladó eltörlését követeli, itt a házban annyi hive van minden pártban, hogy egészen kétségtelen, hogy a miniszterelnök ur az alulról jövő nyomásnak nem fog ellenállhatni, hanem ezt az igazságtalan és oktalan adót el fogja törölni. Ebben az esetben az eddig számitott 40 millióval összesen 56 milliós mankó lesz. Honnan fogja ezt fedezni az állam, azt nem lehet tudni.

És ha csak azt állapithatjuk meg, hogy a közterhek 360 millió koronával emelkedtek és hogy ezért deficzites a költségvetés, ebben egyáltalában nem látnék nagy szerencsétlenséget. Épen a czivilizált és gazdaságilag legkifejlettebb nemzetek deficzittel zárják költségvetésüket. Igy Franczia-ország, Anglia, Németország. Ezeknél évről-évre jelentékeny deficzit mutatkozik, de azért tudjuk, hogy ez nem jelenti ott az állam válságos helyzetét. Igen ám, de azok a jelentékeny kiadások, a melyek ott az állam és a nemzet szükségleteinek kielégitésére fordittatnak, fedezetet találnak a teherviselési képesség megerősödésében.

Nálunk, sajnos, ennek emelkedése nincsen arányban a közterhek emelésével. Itt a faktum csak az, hogy a teheremelkedés 360 milliót tesz ki. Ha elfogadjuk Kossuth Ferencz miniszter urnak azt a számitását, hogy minden magyar honpolgár keresményének körülbelül 10 százaléka esik az állam javára és szolgál az állam terheinek fedezésére, akkor a 360 millió teheremelkedésnek megfelelne a nemzeti jövedelemnek 3600 millióval való emelkedése. Kérdem, állithatja-e valaki, hogy az utolsó három esztendő alatt, a koalicziós uralom alatt, 3600 millióval emelkedett volna a nemzeti jövedelem. Ezt józan észszel senki sem mondhatja. Ezért állitom, hogy a deficzit ténye előtt állunk s ott vagyunk, hogy az államháztartás egyensulya megrendült, vagy legalább is sulyos válságba került.

Még egy igen érdekes jelenségre vagyok bátor rámutatni és ez az, hogy a 360 milliós teheremelkedésen kivül a kormány azt a nagy tőkét, kincset, a melyet a régi, átkos szabadelvü rendszertől örökölt, valósággal elpazarolta. Emlékeznek talán, hogy felszólalásaimmal mindig élesen elitéltem a szabadelvü pénzügyi gazdálkodást, a mely a kincsgyüjtésre fektette a fősulyt. Egykétszáz milliónyi pénzfeleslegeket halmoztak össze az állampénztárban. Ezt minden tekintetben kifogásoltam és a midőn ezt tettem, a pénzügyminiszter ur részéről mindig ellenállásra találtam, ő mindig védeni igyekezett saját álláspontját. És mit látunk végül most? Azt, hogy ma az államkasszában többé feleslegek nincsenek.

Digitized by Google

Igaz, hogy az 1907. évi zárszámadás tanuságai szerint 1908. január 1-én 175 millió korona pénzkészlete volt az államnak, s ebből természetesen ép ugy, mint a régi időben, 77 milliót élvezett a Hitelbank, talán 10 milliót a Kereskedelmi Bank, 5 milliót ez a bank, 6 milliót az a bank, szóval ugyanaz az állapot létezett még ez esztendő elején, a melyet annyiszor kifogásoltak mindenfelől a szabadelvü rendszer ellenében. 1908. julius havában, a mikor fizetni kellett volna az adósságok kamatait, akkor, értesülésem szerint, annyira nem volt pénz, hogy pénztári jegyeket kellett kibocsátani, hogy a kamatok fedezésére elegendő összeg álljon rendelkezésre.

Ez olyan jelenség, mint a fiatal jogásznál az, mikor a télikabátját kell kiváltani a zálogházból s a pinczértől kér kölcsönt és azon a pénzen váltja ki a kabátját. A mit azonban egy jogásznál humoros szempontból lehet felfogni, az, rendezett viszonyok között élni kivánó nemzetnél nem esik ily megitélés alá.

Mindezek alapján tehát konstatálható az, hogy az óriási teheremelkedésen kivül, a melyet a koalicziós uralom az országra rótt, még azon pénzfeleslegeket is elköltötték, a melyeket a régi rendszer, szerény nézetem szerint helytelenül, összehalmozott.

Ha pedig azt nézzük, hogy mire költetett el ez az óriási összeg, a mely rendelkezésére állott a kormánynak, nevezetesen a pénzügyi feleslegeknél — hát megengedem, hogy némely kiadásokat helyeselni is lehet, igy pl., midőn az államvasutak válságos helyzetén való segités végett beruházások eszközöltettek, a mi ellen kifogást emelni nem lehet, ellenben ugyanazon feleslegekből, a melyeket elköltöttek, teltek ki azon sajátszerü kiadások is, a melyeket az ellenzéki lapok nap-nap után szellőztetnek s a mi ezen kormányzat tisztakezüsége és korrektsége iránt a bizalmat megingatni képes az országban. Ebből telt ki az a 10 millió, a melyért vásároltak kőszénbányákat, a mely kőszénbányákban csupa kavics volt található, *(Mozgás)* ebből teltek ki azok az összegek, a melyekkel egyes fezőröket megfizettek, hogy megszüntessenek egy nemzeti kulturintézetet, a Népszinházat; ebből telt ki az a 600.000 korona, a melyet odaajándékoztak egy uriembernek, hogy abból homoktéglagyárat épitsen az államnak, ebből teltek ki a különböző talpfák szállitását szubveniczionáló összegek, a melyeket enyhén szólva, odiózusoknak lehet nevezni, a melyeket ha én nem neveznék is igy, de a közvélemény igy nevez. *(Zaj. Ellenmondások balfelől.)* Volt egy másik talpfa-szállitási üzlet is, a miről jobb nem beszélni. *(Zaj. Felkiáltások: De csak beszéljen róla!)* Talán lesz még alkalom, hogy beszélni fogunk azokról a vádakról, a melyek a közvéleményben mindenfelé felhangzanak, s a melyek nagyon sajnálatosan érintik a mostani rendszernek kormányzatát.

Ballagi Aladár: Tessék világosan beszélni!

Barabás Béla: Jó lesz a részletekről beszélni. *(Felkiáltások: Ne tessék gyanusitani!)*

Farkasházy Zsigmond: Állitásom az igazságnak megfelel.

Zakariás János: Nincs leplezni valónk, tessék előállni vele!

Ballagi Aladár: Leplezze le!

Farkasházy Zsigmond: Még lesz szerencsém rátérni, és méltóztassék elhinni, igéreteimmel nem szoktam adós maradni.

Szász József: Érdekesek lehetnek nagyon, *(Halljuk! Zaj.)*

Farkasházy Zsigmond: Nem óhajtok visszavonni semmit sem abból, a mit mondtam, de konstatálni kivánom, hogy csak azt mondottam, hogy olyan sajnálatos jelenségek merülnek fel, a melyek a közvéleményben képesek a koalicziós uralom iránti bizalmat és hitet megrenditeni.

Ballagi Aladár: Megint gyanusit!

Farkasházy Zsigmond: Ismétlem, lesz még alkalmam arra, hogy ezekre rátérjek.

Zakariás János: Addig csak üres szóbeszéd! *(Zaj.)*

Farkasházy Zsigmond: Én ilyen publikum előtt — személy szerint senkit sem akarok sérteni, csak a számról beszélek — *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: A képviselő urat rendreutasitom. *(Helyeslés.)*

Somogyi Aladár: Köszönd meg, hogy itt maradunk és meghallgatunk!

Farkasházy Zsigmond: Meg is köszönöm, csak a számot keveslem. *(Zaj.)*

T. képviselőház! Én azt állitom, hogy ezekből a jelenségekből, ezekből az itt felsorolt számadatokból kitünik, hogy államháztartásunk megrendült, hogy gazdasági válság előtt állunk.

De nem szükséges ezt az itt felsorolt adatokkal bizonyitanom, mert van egy faktum, a mely kétségtelenné teszi, hogy a külföldnek és az ország hitelezőinek bizalma ezzel az országgal szemben meg van rendülve. Ez az a sajnálatos tény, hogy a magyar államhitelpapirok, a koronajáradékok ma 91·55%-os árfolyamon állanak. Ez olyan tény, a melynek az utolsó negyedszázadban nem található párja és olyan jelenség, a mely a legoptimisztikusabb embert is gondolkodóba kell, hogy ejtsen. A mikor a kiegyezésről volt szó, a mikor 1906-ban az ország hitelviszonyai roszszabbra fordultak, azt hallottuk kormánypárti részről, és a kormány padjairól is, hogy az ország gazdasági válságát és az államhitel kedvezőtlen helyzetét a kiegyezési harczok okozzák, hogy az osztrák csinálja ellenünk ezt a helyzetet. Akkor voltam bátor ennek az állitásnak téves voltára reámutatni. Azóta beadtuk a derekunkat, megcsináltuk a rossz kiegyezést, még reá is fizettünk, és mégis gazdaságilag a hitelviszonyok tekintetében ugyanabban a helyzetben van az ország, mint

Digitized by Google

volt akkor, az államhitel pedig azóta határozottan romlott, mert akkor 94-es árfolyamon voltak a magyar államhitelpapirok, ma pedig csak 91½-es árfolyamon.

Fenyvesi Soma: Ma jobban állunk!

Farkasházy Zsigmond: Ha a t. képviselő ur állitja azt, hogy az államhitelpapirok ma jobban állanak, méltóztassék a jelzálogpapir elhelyezését megpróbálni.

Fenyvesi Soma: Semmit sem változott.

Farkasházy Zsigmond: Semmit sem változott? De az árfolyam! *(Zaj.)* Akkor, a mikor a nagy európai válság volt, mindenütt, a külföldön is mutatkozott depresszió; de a külföldi piaczon annyi a pénz, hogy alig tudják elhelyezni, csak nálunk maradt meg a válság. Ez olyan jelenség, a melynek okát kutatni kell abban a kormányzatban, a mely iránt a külföld, az ország hitelezői bizalommal nem viseltetnek. *(Mozgás.)*

És, t. ház, ha ezt a jelenséget nézzük, akkor joggal állithatjuk, hogy az ország esetleg — a mitől Isten óvjon — már a közeljövőben egy katasztrófa előtt áll. Mert, hogy az ország lakossága ezt a szomoru állapotot, a melylyel teljesen elégedetlen, a mely mindenütt ingereltséget, haragot, csalódottságot idéz elő, eltüri, ennek magyarázatát abban találom, hogy a mig az ország millióinak köztudatába az a fájdalmas öntudat belemegy, hogy az ő gondját nem jól viselik, hogy ügyeit nem jól vezetik, ahhoz idő kell.

Hiszen czethalászok mesélik, hogy mikor a szigony azt az óriási állatot éri, a mely halálos döfést mér reá, akkor még perczek, talán negyed órák is elmulnak, a mig a czet agyközpontját eléri az az érzés, hogy ő rá most halálos csapást mértek. Ugyanigy van az a néptömegeknél is, a melyek csak lassan, hosszabb idő után érzik meg a fájdalmas csapásokat, a melyeket reájuk mérnek. A magyar nép is meg fogja érezni, fájdalom, a csapást, a melyet a koalicziós gazdálkodás reá mér, de erre idő kell és a mikor majd megérzi, védekezni fog. *(Zaj.)*

De én azon csodálkozom, hogy felülről, arról a helyről, a hol ma is, sajnos abszolut akarattal dirigálják ezt az országot, ezt még idáig nem vették észre, s hogy ennek nem vetettek még véget. Hiszen a Habsburg-ház csak egy politikát ismer, és azt Ausztriában is, nálunk is, egész birodalmában gyakorolja, t. i. a nagyhatalmi politikát és a családi politikát. A nagyhatalmi politika pedig gazdasági erő nélükl, gazdasági készenlét nélkül nem lehetséges. Ma, hogy egy ország harczképes legyen, nem fegyverre, katonára van szüksége, vagy legalább nem egyedül ezekre, hanem első sorban pénzbeli erőre. Láttunk oly háborut, a hol az egyik fél jól fel volt fegyverkezve, volt katonasága, felszerelése, flottája, de nem volt pénze. A másiknak egy fia katonája sem volt, egy ágyuja, egy hajója sem volt, és ez a másik, mert pénze volt, játszva legyőzte a felszerelt nemzetet, a mely elég anyagi erővel nem rendelkezett a háboru folytatására. Érdekes jelensége volt ennek a spanyol-amerikai háboru.

Mit fog tenni ez az ország, ha komoly háboru előtt állunk? Hiszen ezt nem mint kimerát, messze jövőben álló lehetőséget mondjuk. Hiszen tudjuk, hogy a mozgósitás első stádiumában már bejutottunk, és megtörténhetik, hogy a közel jövőben ez az ország területi épségéért vagy legalább a nemzeti becsületért kénytelen lesz harczolni, és akkor kérdem, hogy a száz meg száz milliót, a mely a hadviselés első napjaiban szükséges, honnan fogja előteremteni a pénzügyminiszter? Hiszen, ha ma, a béke idején, a viruló koalicziós uralom korszakában, oly időben, a mikor a lapok tele vannak a koalicziós uralom eredményei, vivmányai fölött érzett elragadtatással, a mikor e házban ellenvéleményt nem hallani és mindenki el van ragadtatva, mondom, a mikor ma 91½ az árfolyam, mi fog történni, ha bekövetkezik a hadüzenet? Hiszen oly derut áll elő a tőzsdén nemcsak nálunk, de az egész világon, hogy akkor azt a 400—500 milliót, a mely az első napokon kell, a pénzügyminiszter nem tudom hogyan, és mily módon szerzi be? Hiszen az utolsó nagy háboru viszonyai és tapasztalatai bizonyitják, hogy a hadviselés minden egyes napja 150—200 millióba kerül.

Ha ily óriási összegeket kell a miniszterelnöknek, a pénzügyminiszternek előteremtenie, oly bizalmi és hitelviszonyok mellett, mint a milyenek a koalicziós uralommal szemben ma a külföldön mutatkoznak: akkor joggal tehető fel, hogy az ország gazdasági katasztrófa elé megy, és csodálom, hogy odafenn, a hol csak a jelzett szempontok dominálnak, ezt még nem látták be, észre nem vették és számon nem kérik. De remélem, hogy ez a szempont, ez az indok, t. i. a hatalom megtartásának szempontja és indoka talán rá fogja venni a t. kormányt is, hogy változtasson a mai állapotokon és szüntesse meg ezt a gazdálkodást, a mely ily hitelviszonyok közé, ily gazdasági állapotba juttatta az országot, az államot.

T. ház! Az ellenzéki működésnek megvan az a kedvező és kellemes oldala, hogy az ember jogosult birálni, jogosult kifogásolni, kritizálni, de nem köteles megmondani azt, mit kellene tenni az állapotok megváltoztatására. Én az ellenzéki felszólalás ez előnyét nem veszem igénybe, és állithatom azt, hogy a t. kormány igen könnyen kerülne abba a helyzetbe, hogy az ország nagyobb megterhelése nélkül, és a nélkül, hogy szükséges volna az országra nézve valóban fontossággal biró kiadásokat redukálni, 40—50 milliót ebből a költségvetésből tudna szerezni magának arra, hogy azon kulturális és gazdasági feladatok, a melyek már elhanyagoltattak, és külföldön a mi hitelünket elsősorban megrontják, pótoltassanak, és ezen kötelezettségünknek eleget tehessünk.

A szabadelvü rendszertől átvettünk egy csomó hiányt, egy csomó helytelen és inkorrekt eljárási módot, melyeket a függetlenségi párt és az ellenzék

Digitized by Google

részéről hosszu évtizedeken keresztül kifogásoltak és támadtak, és a melyek a koalicziós rendszer alatt is megmaradtak teljes mértékben. Megengedem, hogy ezeknek rendbehozására még nem is volt mód, de állithatom, hogy van sok hiba, melyekért kizárólag ez a rendszer felelős. Itt kénytelen vagyok rámutatni arra, hogy a mit az államháztartásra, az államgazdaságra nézve, azt hiszem, bebizonyitottam, hogy t. i. az válságos helyzetbe került, azt be tudom bizonyitani magára az országra nézve is. Az államnak, mint minden organizmusnak, megvan a maga idegzete, vérkeringése, melynek állapotából az egész ország állapotára lehet következtetni. Az ország idegzetének, vérkeringésének legfontosabb szerve a vasut. Ha a magyar államvasut, általában a magyar közlekedés viszonyait vizsgáljuk, akkor sajnálattal kell konstatálnom, hogy ezen, valamikor hires intézmények ma a derut állapotába kerültek. Bevallom, hogy e tekintetben némikép a Cassandra szerepét játszom, mert még 1906-ban, mikor a forgalmi zavarok, az üzembeszüntetés, vaggonhiány volt napirenden, voltam bátor rámutatni, hogy azon hibákat, melyeket a szabadelvü rendszer elkövetett, a mostani rendszer még tetézi.

Rámutattam akkor, hogy az államvasutaknál mutatkozó vaggonhiány nem csupán a szabadelvű rendszer hibáján nyugszik, hanem azért egyenesen a mostani kormányzatot is felelőssé lehet tenni. Felemlitettem akkor, hogy egy küldöttség ment 1906-ban a kereskedelemügyi miniszterhez és elpanaszolta, hogy 15, mások szerint 19.000 vaggonhiány mutatkozik a forgalom lebonyolitása terén, és kérték a kereskedelemügyi minisztert, hogy ezen segitsen. A miniszter ur azt felelte akkor a hivatalos kommuniké szerint, hogy a bajon segiteni fogunk részben, de egészben nem tudunk, mert nincs pénz. A 19.000 hiányzó vaggonból be fogunk szerezni egyelőre 4500-at, a következő években 1910-ig még 6000-ret, ugy hogy az 1910. esztendőben 10.500 vaggon fog a hiányból rendelkezésre állni. Tehát 19.000 hiányzó vaggonból a miniszter ur csak 10.000-ret akart beszerezni. Természetes, hogy a forgalom emelkedésével ez a hiány fokról-fokra nőtt, ugy hogy a tavalyi esztendőben bekövetkezett az a válság, melyet én már 1906-ban előre megjósoltam.

De mutatkozik az államvasutak terén egy oly jelenség is, a mely minden elfogulatlan embert megdöbbent és ez az, hogy mig az előző években nemcsak nálunk, hanem az egész világon a vasuti forgalom, és ezzel együtt a vasuti bevételek is 10—12%-kal emelkedtek, addig most végre nagy erőlködéssel, az országra reá tett sulyokkal és mindenféle erőszakos intézkedésekkel, a melyekre a helyzet kényszere vitte rá a kereskedelemügyi kormányt, sikerült elérni azt, hogy — először hosszu évtizedek óta — az államvasutak jövedelme és forgalma nem emelkedett ebben az esztendőben, hanem csökkent. A hol ilyen jelenség mutatkozik a közlekedés terén, azt hiszem, bátran beszélhetünk a gazdaság válságos helyzetéről.

De mutatkozik ez a közlekedés más téren is. Bátor vagyok utalni arra, hogy a mikor a miniszterelnök ur expozéját tartotta ehhez a költségvetéshez, bizonyos büszkeséggel adta elé, hogy a közutakra az állam a jövő esztendőben 700.000 koronával többet akar költeni, mint a mennyit az előző évben költött. Erre azt a szerény megjegyzést tettem, hogy valóban gyönyörü összeg ez a 700.000 korona, mire a miniszterelnök ur általános tetszészaj között lefőzött engem és kimutatta, hogy az állam nem 700.000 koronát, hanem 11 millió koronát költ a közutakra.

Daczára annak, hogy egy kormánypárti lap megirta rólunk, — már ilyen megtisztelő vonatkozásban a miniszterelnök urról és rólam — hogy ő engem mindennap és minden beszédében lefejez, ennek daczára módomban van utalni arra, hogy igenis kettőnk közül ebben a kérdésben nem a miniszterelnök urnak van igaza, mert nem azon inczidentális alkalommal, hanem már az 1906-iki és 1907-iki pénzügyi felszólalásomban én nem ezeket a számadásokat, nem a 700.000 koronát kifogásoltam, hanem kifogásoltam azt a 11 milliót, a mit költünk.

Ezekben a felszólalásokban rámutattam arra, hogy az országnak közlekedési viszonyai valóságos ázsiai állapotban vannak. Rámutattam arra, hogy a 32.654 kilométernyi törvényhatósági utból 7692 km. nincs kiépitve; rámutattam arra, hogy pl. a Duna—Tisza közén a törvényhatósági utaknak 58%-a nincs kiépitve, és rámutattam arra is, hogy a viczinális-utak 45.235 km.-jéből csak 18.000 km. van kiépitve, tehát 61%-a a viczinális utaknak, a melyek az egyik községet a másikkal összekötik, egyáltalában nincs kiépitve.

Ezekkel a tényekkel szemben a miniszterelnök ur gunyosan ideállitja a diadalmas tényt, hogy az állam minden esztendőben 300 km. uj utat épit. Ha ebben a sikeres tempóban halad az állam és a t. kormány, akkor talán a törvényhatósági utakat 25 esztendő mulva mind kiépitik.

Azt hiszem a t. képviselőtársaim a kormánypárti részen mindent megtesznek arra, hogy uralmuk minél tovább tartson. De meg vagyok győződve arról, hogy ha remélik is, hogy nagyon soká fog tartani, de nem hiszem, hogy a kormánypárton volna olyan vérmes ember, a ki azt is hinné, hogy még 25 esztendő mulva is a t. kormány fog utakat épiteni.

Ezek a tények mutatják, hogy az ország közállapotaival, az ország gazdasági helyzetével, fejlődésével nem lehetünk megelégedve. Mégis mit látunk? Ugy a pénzügyi bizottságnak jelentésében, mint a miniszterelnök urnak kijelentéseiben felmerült az a valósággal megdöbbentőnek nevezhető eszme és terv, hogy az ország szükségleteinek kielégitésére szükséges pénzt, a mire felszólalásom elején voltam bátor rámutatni, az államvasuti fuvardijaknak, a szállitási dijaknak a felemelésével akarja előteremteni.

Ez t. képviselőház, ijesztő és megdöbbentő tény. Mert többször volt alkalmunk ráutalni arra

Digitized by Google

hogy ma az országban talán többet beszélnek iparpártolásról és iparfejlesztésről, mint Széchenyi István korában, és ugyan akkor, a mikor azt a meglepő tényt látjuk, hogy a t. kormány eldicsekszik azzal, hogy egyetlenegy esztendő alatt sikerült neki iparpártolási szubvenczió czimén 42 millió koronát szétosztani, ugyanakkor t. ház, a mikor ezzel a 42 milliós aláfecskendezéssel akarjuk az ország iparát megteremteni, akkor az államvasutak fuvardijainak felemelésével remélik a pénzügyi helyzetet megreparálni. Ez egy horrendum, t. képviselőház. Azokkal a szubvenciókkal, még ha a legjobb esetet feltételezzük is, t. i. ha oda kerülnek, a hová valók és nem a czigány-utczába tereltetnek, akkor is iparpártolás czimén csak egyesek lettek felsegélyezve és ezzel szemben az ország egész iparát és gazdasági fejlődését a közlekedés megdrágitásával akarjuk megakasztani, a nélkül, hogy szubvenciós pénzzel sietnénk az egész gazdasági helyzetet megjavitani, inkább megnehezitjük a közlekedést. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Farkasházy Zsigmond: Ez, t. képviselőház, nem az ország hitelét fogja emelni, hanem még ujabb válságokat is fog előidézni.

Voltam bátor már megemliteni, hogy azt az előnyt, a melyet e tekintetben az ellenzéki működés nyujt, hogy t. i. annak csak kritizálnia kell, de nem szükséges egyuttal a megoldás módjait is feltárni és a javitás eszközeire ráutalni, mondom, hogy én ezt az előnyös helyzetet nem akarom kihasználni. Bátor vagyok utalni arra, hogy ha a t. kormány igazán becsületes, igazán okszerü és olyan gazdasági és pénzügyi politikát akar követni, a mely az ország hitelét a külföldön megjavitani és az államháztartásban a rendet helyreállitani képes, akkor kötelessége az, hogy a költségvetés kiadási és bevételi tételeit a legsürgősebben revizió alá vegye. Ha ezt meg akarja tenni, akkor merem állitani, hogy könnyü szerrel 40—50 millióval fogja megjavitani az ország államháztartásának mérlegét.

Itt csak egy pár tételre utalok rá, a melyeknek korrigálása czimén óriás jövedelmekhez juthat az állam az ország közterheinek minden emelése nélkül. *(Halljuk! Halljuk!)*

Vegyük, t. ház, csak a pénzügyi tárcza keretét. Itt van először is a sójövedék. Nem akarok itt ujra előállani azon többször hangoztatott panaszszal, és kifogással, hogy egy vállalat milyen óriási kedvezményben részesül a sómonopolium révén, de tény az, hogy ez a vállalat 20 millió kamatmentes hitelben részesül minden igaz ok nélkül az állam részéről, a mi 800.000 egész egy millió koronányi tiszta és megokolatlan pénzkidobást jelent. Itt, t. ház, jelentékeny pénzmegtakaritást lehetne elérni azzal, ha ezt az ok nélkül való 20 millió kamatmentes hitelt megszüntetnék.

Ott van, t. ház, a dohányjövedék. Milyen pazarlás és milyen gazdálkodás folyik ott is sok tekintetben! Ezzel nem akarom azt mondani, hogy a dohánymonopólium kezelésénél is nincsenek olyan ágak, a melyek előtt tisztelettel meg lehet hajolni és a melyeket ez a szemrehányás nem illethet. De csak egy példát vagyok bátor felemliteni. Itt van egy részvénytársaság, — báró Herzogból, Gomperzből és még egy pár befolyásos vállalkozóból áll — ezeknek az uraknak van egy szerződésük, a melynek alapján egy millió korona alaptőke mellett évi 760.000 K tiszta nyereséget érnek el. Helyes ez? Méltóztatnak ahhoz hozzájárulni, hogy ilyen állapotok fentartassanak? Merem állitani, hogy a dohánymonopólium kezelésénél minden nehézség és erőlködés nélkül lehetne néhány milliónyi megtakaritást és többjövedelmet elérni.

Itt van az állami vasgyáraknak kérdése. Már volt alkalmam kifogásolni, hogy az állami vasgyáraknak évről-évre adott óriási befektetések mellett azoknak jövedelme nem kielégitő. Csak a napokban olvastam, hogy más vasgyárak milyen óriási nyereséggel dolgoznak; itt van a Hernádvölgyi vasmü részvénytársaság, a mely részvényeseinek 13%, itt van a Rimamurányi, a mely részvényeseinek 15% osztalékot ad; és ugyanakkor a magyar állami vasmüvek nyeresége 2—3% közt mozog. Mi ennek az oka? Hiszen az állami vasgyáraknak óriási tőke áll rendelkezésükre, óriási befektetések történnek . . . *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! Méltóztassanak helyüket elfoglalni.

Farkasházy Zsigmond: . . . munkával is teljesen el van látva, az államvasut a legnagyobb fogyasztója, és mégis csekély nyereséggel dolgozik. Senkit sem akarok vádolni, vagy gyanusitani, de azt a feltevést megkoczkáztatom, hogy ebből a tényből következtetve az állami vasgyárak üzemének vezetése ma nem elég gazdaságos, nem elég élelmes. Ezen változtatni lehet és akkor itt is 3—4 milliónyi nyereségemelkedésre lehet számitani.

Most vegyük a kereskedelemügyi tárczát. Nem kell egyébre utalnom, mint a refakcziák odiózus kérdésére, a mely itt a miniszterelnök urral már erős vita tárgyát képezte, de a miniszterelnök ur nem volt képes megczáfolni az állami számvevőszék elnökének jelentésére alapitott azon állitásomat, hogy 12 millió refakczia, vagyis fuvardijmegtérités elvonatik a parlament ellenőrzése alól és nagy részében olyan helyekre megy, a hol semmi gazdasági hasznát az állam nem veszi. Azt hiszem, ebből a 12 millió koronából, ha komoly kisérlet történik, könnyen lehet néhány milliót az állam részére megmenteni.

Itt emlitem meg a csomagszállitó részvénytársaságot, az élelmiszerszállitó részvénytársaságot, a kereskedelmi részvénytársaság által élvezett refakczia-kedvezményt és egész sorát a refakcziáknak, a melyek csak privát érdekeket szolgálnak, csak a részvényesek nyereségét emelik óriási módon a nélkül, hogy a közgazdaság érdekét is szolgálnák.

Digitized by Google

Ugyancsak a kereskedelmi tárczához tartozik egy másik odiózus tétel: az ujságok szubvencionálására forditott, ugynevezett államvasuti irodai és berendezési költségek. Emlékeztetem a t. házat arra, hogy annak idején kimutattam, hogy a mikor a szabadelvü rendszer ellen ezen tétel miatt olyan heves ostrom indittatott, akkor ez a tétel két és fél millió korona volt. Ma, a koalicziós uralom idejében, a mely a szabad közvéleménynek köszönheti létét, a mely mindig a közélet tisztaságát hangoztatta, mindig azt követelte, hogy a sajtót a korrupcziótól meg kell védelmezni, meg kell tisztitani, — mondom — a tisztakezü koalicziós uralom alatt a sajtó befolyásolására forditott két és fél millió korona felszaporodott három és fél millióra. *(Mozgás.)* Ez egészen bizonyos. Méltóztassék a kereskedelmi költségvetést megnézni, ott három és fél millió koronával szerepel irodai szükségletek czimén, a sajtó felvilágositására szolgáló összeg, mig azelőtt ez csak két és fél millió korona volt. El van ez ismerve az indokolásban is, méltóztassék csak átolvasni. *(Mozgás.)*

Azt hiszem, hogy ha a t. koalicziós tisztakezü rendszer nem az abszolut tisztakezüség és a korrupcziómentesség álláspontjára helyezkedik, hanem csak a régi szabadelvü rendszer álláspontján áll, máris redukálhatja ezen a sajtó felvilágositására szánt összeget egy millió koronával s igy már itt is jelentékeny összeget lehet megtakaritani az államháztartás részére.

Csak természetesnek méltóztatnak találni, hogy a végleges számadásokat e helyen pontosan összeállitani nem lehet. De igenis merem állitani, és vállalkozni merek arra, hogy ha egy pénzügyi közeggel alkalmam volna összeülni, egyetlen nap alatt 40—50 millió korona megtakaritást és jövedelemszaporulatot tudnék összeállitani. Kénytelen vagyok visszatérni felszólalásom elejére. Konstatálni kivánom, hogy a parlamentarizmus ma itt olyan helyzetbe jutott és olyan nivóra sülyedt, hogy itt felszólalni és tárgyilagos komoly véleményt mondani a szőnyegen forgó tárgyról tulajdonképen nem érdemes. Hogy ki az oka ennek az állapotnak, nem akarom most bővebben kutatás tárgyává tenni; de azt hiszem, hogy azok, a kik elveik és programmjuk ellenére a házszabályreviziót megcsinálták, a kik a szómegvonások rendszerét e házban behozták, azok mindenesetre felelősséggel tartoznak. *(Zaj a baloldalon. Elnök csenget.)*

Elnök: A képviselő ur olyan szinben tünteti fel az elnökséget, mintha a szómegvonásoknál pártszempontok szerint járna el és nem a házszabályok vezetnék ebben a kérdésben. Ehhez joga a képviselő urnak nincs, és mert ezt tette, azért rendreutasitom. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Farkasházy Zsigmond: Én rábizom, t. ház, azokra, a kik majd el fogják olvasni a gyorsirói jegyzeteket, hogy itéljék meg, vajjon az a szuppoziczió, a melyet a mélyen t. elnök ur most velem szemben használt, belemagyarázható-e szavaimba. *(Zaj a baloldalon. Felkiáltások balfelől: Nem lehet az elnökkel vitatkozni. Elnök csenget.)*

Elnök: A képviselő urnak egyáltalában nincs joga ahhoz, hogy az én elnöki figyelmeztetésemet vita tárgyává tegye. Különben pedig az, hogy itt a szómegvonások rendszere miatt nem lehet szabadon beszélni, másnak nem szólhat, mint az elnöknek. *(Ugy van! Ugy van!)*

Farkasházy Zsigmond: Én igenis az elnöknek akartam ezt mondani. *(Zaj.)*

Elnök: Kérem, ne tessék igy folytatni, mert különben megvonom a szót a képviselő urtól.

Farkasházy Zsigmond: Bocsánatot kérek, én nem akarok az elnökkel vitatkozni, de ez a mostani jelenet arra kényszerit engem, hogy utaljak egyszerüen a külföld példájára és utaljak a magyar parlamentnek egész 40 esztendős multjára. Méltóztassanak nekem még egy parlamentet mutatni az egész világon, a Dumát sem véve ki, a szerbeknek, a bosnyákoknak alkotmányos berendezéseit sem hagyva ki, a hol előfordult volna valaha, hogy helyesen vagy helytelenül tuczatszámra vonták volna meg a szót a képviselőktől. Méltóztassanak még egy parlamentet mutatni, a hol előfordulhatna, hogy egyetlen hónap alatt 40—50 szómegvonás történik. Nem veszem ki az osztrák parlamentet sem, a melynek zivataros multját ismerjük.

Nemrég jött egy jelentés az ujságokban, és mint nevezetes és feltünő hir közöltetett, hogy az orosz parlamentben — a mely pedig nem is igazi parlament — hosszu idő után szómegvonás történt. Ha minden egyes parlamenti szómegvonásról itt szenzácziós jelentéseket akarnánk kiadni, a világsajtónak ilyen szenzácziókban bőven volna része.

Nem kritizálom, t. ház, hogy jogosult-e ez a szómegvonás, vagy nem, de konstatálom, hogy nincsen más parlamentben és a magyar parlamentben évtizedekig nem volt rá példa, hogy szómegvonások történtek volna, de még csak arra sincs példa, hogy a szómegvonással való fenyegetés történt volna.

Ugron Gábor: Dehogy nincs!

Farkasházy Zsigmond: Mert ez, ha nem is korlátozza a szólásszabadságot, — hiszen mindnyájan mint szenátorok ülünk itt s bizonyos akaraterőt s önérzetet kell vagy legalább kellene, hogy tanusitsunk — de mindenesetre alkalmas arra, hogy az embert gondolatainak szabad, nyugodt kifejezésében szubjektiv módon korlátozza. *(Helyeslés a baloldalon.)* Én nem akartam erre kitérni, de fáj az ember szive, ha arra gondol, hogy ebben a parlamentben, a mely egy időben mintaképül szolgált az egész világ alkotmányos nemzetei parlamentjeinek, ilyen panaszok joggal emelhetők.

Elnök: Kénytelen vagyok a képviselő urat ujból figyelmeztetni, hogy abból, hogy mennyi szómegvonás volt, mennyi nem volt itt a házban, még nem az következik, hogy az elnök itt hatáskörét tullépte. *(Élénk helyeslés.)* Mert a szómegvonás attól függ, hogy a képviselő urak egyáltalában alkalmazkodnak-e a házszabályokhoz, s ha

Digitized by Google

ezt nem tették, akkor az elnöknek kötelessége volt a szót megvonni. Akkor az elnök nem a maga kénye-kedve szerint járt el, hanem a tövrény és a házszabályok szerint; *(Élénk helyeslés.)* és a képviselő ur ezen támadására nekem egyéb észrevételem nincs, mint az, hogy ezentul is ugy fogjuk kezelni a házszabályokat, mint eddig. *(Élénk helyeslés.)* Ha a képviselő urak a házszabályokhoz és a törvényhez alkalmazkodnak, akkor biztositom a képviselő urakat, hogy sokkal kevesebb szómegvonás lesz itt e házban, mint a mennyi a legközelebbi multban volt. *(Élénk helyeslés.)*

Ugron Gábor: Nagyobb a libának a mája, mint ő maga. *(Derültség.)*

Farkasházy Zsigmond: T. ház! Felszólalásomban igyekeztem kizárólag a költségvetés tételeihez ragaszkodni, az ország pénzügyi, gazdasági helyzetét vázolni s teljesen mellőztem azokat az észrevételeket, azokat a panaszokat, a csalódásnak ama jogos kifakadásait, a melyek ezen kormányzat működése ellen közjogi téren, belügyi téren, az ország jogainak megvédése terén felhozhatók. Ha ezekre is ki akarnék térni, fájdalommal kellene konstatálnom, hogy a koalicziós nemzeti kormány alatt olyan viszonyba kerültünk Ausztriával és az osztrák császári hatalommal szemben, a minőben sohasem voltunk. Nem kell egyébről szólanom, mint a jubileumi keresztek ügyéről, a melyben végzetes konczessziót tett a t. kormány a birodalmi egység eszméinek. Nem kell egyébről szólnom, mint a legujabb nagyhatalmi tényről, a melyről hiszen lesz alkalmunk bővebben beszélni, értem Bosznia és Herczegovina annexióját. Ezek azt mutatják, hogy a magyar nemzet soha oly gyenge nem volt az osztrákok czentralisztikus törekvéseivel szemben, mint éppen a nemzeti kormány idejében.

Megvallom, hogy gyakran nem tudom megérteni sem a t. többségnek, sem a t. kormánynak e téren való működését. Én önöket egyénenként jó hazafiaknak tartom; meg vagyok győződve a t. kormány jó intencziójáról; a személyek felől egyenként nyugodt vagyok, és mégis ha munkáját nézem, akkor igazán meg kell döbbennem és kérdeznem kell: mi magyarázza meg azt, hogy egy nemzeti kormány, egy hazafiakból álló többség ilyen irányban vezeti az országot, hogy megsemmisitse ezen országnak nemcsak függetlenségét, de a függetlenségre való reményét is?

És ha erre gondolok, t. ház, akkor csak egy példázattal tudom megtalálni ennek a ténynek magyarázatát. Eszembe jut a niebelungi mondának fiatal hőse: Siegfried, a ki ellenségeitől kábitó italt kapott és annak hatása alatt szerelmét, hitvesét, istennőjét ellenségei karjaiba vezette. Én ugy látom, hogy ilyen kábitó ital volt a hatalom a többségre és a koalicziós kormányra nézve és hogy ez a kábitó ital készteti arra, hogy mindnyájunk szerelmét, mindnyájunk istennőjét, a magyar függetlenséget beleviszi ellenségei kezei közé. És ha majdHagen hátulról ledöfi Siegfriedet— és legyenek meggyőződve, hogy le fogja döfni — én nem Siegfriedet fogom sajnálni, mert az megérdemelte tragikus sorsát, hanem azt az istennőt sajnálom, a kit kiszolgáltatnak ellenségeinek. Ha azt kell látnom, hogy önök meggondolatlanul, elkábulva a hatalomvágytól és érzésétől ilyen térre viszik az országot és az ország függetlenségét veszélyeztetik, akkor én önöknek a kormányzáshoz szükséges eszközöket nem adhatom meg, azért a költségvetést el nem fogadhatom. *(Helyeslés balról.)*

Elnök: Ki következik?

Raisz Aladár jegyző: Vrbanics Ferencz!

Vrbanics Ferencz *(horvátul beszél).*

Sümegi Vilmos: Már németül is szabad beszélni, nemcsak horvátul?

Elnök: Kérem Sümegi képviselő urat, ne méltóztassék itt a tanácskozást vezetni akarni.

Vrbanics Ferencz *(folytatja horvát beszédét).*

Elnök: Engedelmet kérek, azt kérdezte a képviselő ur: németül is szabad? Czitálni igenis mindenféle nyelven szabad.

Vrbanics Ferencz *(folytatja horvát beszédjét).*

Lorkovics Iván *(horvátul közbeszól).*

Elnök: Csendet kérek!

Vrbanics Ferencz *(folytatja horvát beszédét).*

Éber Antal: Szabad ezeknek németül is közbeszólni?

Lorkovics Iván *(horvátul közbeszól).*

Elnök: Lorkovics képviselő urat rendreutasitom.

Sümegi Vilmos: Schwartzerhez kell őket küldeni.

Vrbanics Ferencz *(folytatja horvát beszédét).*

Éber Antal: Mégis hogy szabad németül közbekiabálni?

Elnök: Csendet kérek!

Éber Antal: Németül nem szabad közbekiabálni!

Elnök: Csendet kérek, képviselő ur.

Vrbanics Ferencz *(folytatja horvát beszédét).*

Markos Gyula: Tegnap még semmi bajuk sem volt. *(Zaj.)*

Vrbanics Ferencz *(horvátul folytatja beszédét).*

Hódy Gyula: Budapest az, nem Budinpest. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Markos Gyula: Ne csavarjátok ki a magyar szók nyakát. *(Zaj.)*

Vrbanics Ferencz *(horvátul folytatja beszédét.)*

Elnök: Ki következik?

Raisz Aladár jegyző: Lorkovics Iván! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Elnök: Ki következik!?

Raisz Aladár jegyző: Grahovac Mirkó! *(Felkiáltások: Nincs itt! Itt van!)*

Grahovac Mirkó *(horvátul beszél.)*

Elnök: Kérem, tessék a helyére menni a képviselő urnak!

Grahovac Mirko *(folytatja horvát beszédét.)*

Zagorac István *(horvátul beszél).*

Hódy Gyula: Mit mondott Supilo, Zagorac?

Elnök: Csendet kérek.

Digitized by Google

Grahovac Mirko *(horvátul beszél).*

Hódy Gyula: Elég volt öreg! Két óra!

Grahovac Mirko *(horvátul beszél).*

Hódy Gyula: Öreg vigyázz, még egyszer nyugdijaznak.

Grahovac Mirko *(folytatja és befejezi horvát beszédét).*

Elnök: T. ház! A napirend tárgyalására szánt idő eltelt, ennélfogva a tanácskozást félbeszakitjuk s annak folytatását a ház legközelebbi ülésére halasztjuk.

Bátor leszek a t. háznak javaslatot tenni a legközelebbi ülés idejére és napirendjére nézve. *(Halljuk!)* Javaslom, hogy a ház legközelebbi ülését holnap, pénteken, 1908. évi november hó 20-án délelőtt 10 órakor tartsa, napirendje pedig legyen a mai ülés napirendje. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor a napirendet ilyen értelemben megállapitottnak jelentem ki és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 10 perczkor.)

Hitelesitették:

Simkó József, s. k. *Markos Gyula*, s. k.
naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

373. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 november 20-án, pénteken.

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — A miniszterelnök előterjesztései. — Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Darányi Ignácz, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 15 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Vertán Endre; a javaslatok mellett felszólalókat Hammersberg László, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Raisz Aladár jegyző ur fogja jegyezni.

Elsősorban hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét.

Felkérem Vertán Endre jegyző urat, szivesked-jék a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az 1908. évi november hó 19-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nincs senkinek észrevétele, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

A miniszterelnök ur kiván szólni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! Az 1907. év pótnegyedében, továbbá a folyó év első és második negyedében előfordult tulkiadásokról és előirányzat nélküli kiadásokról szóló állami számvevőszéki jelentést (Irom. 950, 951, 952) azon kérelemmel vagyok bátor beterjeszteni, hogy azokat előzetes tárgyalás végett a zárszámadási bizottsághoz méltóztassék utasitani.

Továbbá a kereskedelmi miniszter ur nevében vagyok bátor beterjeszteni két törvényjavaslatot: az egyik vonatkozik a nagyszeben-szentágotai, (Irom. 953), a másik a kerepes-gödöllői vasut (Irom. 954) engedélyezésére. Ugyancsak a kereskedelmi miniszter urnak egy jelentését a kisilva-óradnai helyi érdekü vasut engedélyezéséről (Irom. 918). Kérem a t. házat, méltóztassék mind a három jelentést előzetes tárgyalás végett a közlekedésügyi- és pénzügyi bizottsághoz utasitani.

Végül vagyok bátor a kereskedelemügyi miniszter ur nevében az iparfelügyelőknek 1907. évi tevékenységéről szóló jelentését azzal a kérelemmel előterjeszteni, hogy azt is kinyomatni és előzetes tárgyalás végett a munkásügyi bizottsághoz utasitani méltóztassék.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a miniszterelnök ur javaslatához hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 1909. évi állami költségvetés (Irom. 936—944) folytatólagos tárgyalása. Szólásra következik:

Raisz Aladár jegyző: Lorkovics Iván!

Lorkovics Iván *(horvátul beszél.)*

Elnök: A képviselő urat rendreutasitom és ha igy folytatja, meg fogom a szót vonni tőle. *(Helyeslés balfelől.)*

Lorkovics Iván *(horvátul folytatja).*

Elnök: Supiló képviselő urat kérem, hogy közbeszólásaival ne zavarja a tanácskozás menetét.

Nagy György: Elfogyott az aprópénz.

Elnök: Nagy György képviselő urat ugyanerre kérem.

Lorkovics Iván *(horvátul folytatja beszédét).*

Elnök: A képviselő ur a horvát igazságszolgáltatásról ugy beszél, hogy valóságos skandalum az, a mi ott történik. Én ezért a képviselő urat rendreutasitom s miután ez már másodszor történt, a szót megvonom tőle. *(Helyeslés.)*

Ki következik?

Hammersberg László jegyző: Schuller Rezső!

Schuller Rezső: T. képviselőház! A mult költségvetés tárgyalása alkalmával a törzsöröklési jogról mondott beszédem azért bir reám nézve személyes fontossággal, mert ez alkalommal meg-

Digitized by Google

győződtem arról, hogy a t. ház tagjai között milyen nagy ellentétek vannak politikai felfogás és világnézlet tekintetében. Issekutz Győző t. barátom beszédemet még felszólalás tárgyává is tette és tiltakozott az ilyen, szerinte reakczionárius nézetek hirdetése ellen, a mely nézetek talán azért birnak némi fontossággal, mert azokat nemcsak én hirdetem, vagy egyik-másik képviselőtársam szintén osztozik azokban, hanem ugyszólván azok a levegőben fekszenek és különösen a fiatalabb nemzedék egyrésze ezeknek a reakczionáriusoknak hirdetett nézetek hivének vallja magát.

Magától értetődik, hogy én nem akarok itt t. barátom beszédével utólagosan polemiát kezdeni, de ezek a nézetek tipikusak és annyira jellemzők egy bizonyos korszaknak a gondolkozásra, hogy személyes vitatkozás nélkül is lehet azokkal tisztába jönni. Hogyha én ezen nézetekkel szemben kifejtem az enyémet, nem hiszem, hogy tisztán személyes nézetről legyen szó. Hiszen éppen az a magasztos vonása az emberi kulturának, hogy olyan embereket, a kik nem is ismerték egymást, közelebb hoz és megteremti a szellemi alapokat a közös munkára és a közös célokra.

Azt hiszem, hogy mindenkinek, a ki politikai dolgokkal foglalkozik és kell, hogy legyen bizonyos világnézete, a melyből kiindulva, azon dolgokat megitéli. Ez semmiesetre sem jelenti azt, hogy legyen mindenkinek egy rögeszméje, a mely szerint a világot hamis látószög alatt lássa és azt sem jelenti, hogy az életet domgaszerűleg klasszifikáljuk, hanem, hogy a személyes tapasztalatok és megfigyelések, melyek révén az életet megértettük, bizonyos rezidiumot kell, hogy létrehozzanak, a mely az életet ugyszólván in nuce és azon személyes tulajdonságok sugártörése alatt mutatja, a melyeken keresztül az életet egyáltalában láthatjuk. Teljesen objektiv és személytelen nézetekre egyáltalában nem tehetünk szert, mert nézeteink magukon viselik a személyiség vonásait és az se lehet biztos jele a nézetek helyességének, ha azokban mások is osztozkodnak. Mert hiszen tudjuk, hogy Hegel szerint az emberi fejlődés antitézisekben mozog és az egyik szellemi áramlat az egyik, a másik pedig a másik végletbe csap át, és csak kétszeres tapasztalat utján szokta az emberiség a helyes utat, a Hegel-féle szintézist megtalálni.

Mindazonáltal minden nemzedék számára nem marad más hátra, minthogy a maga utján tovább haladva, azokat a nézeteket képviselje, a melyeket helyeseknek itél. Majd megmutatja a történet, hogy ezen nézetekben mit lehet mint maradandót az emberiség kulturkincstárába elhelyezni és mit kell, mint mulandót és értéktelent, félretenni. Jelen fejtegetéseim czélja, hogy kifejtsem azokat a nézeteket, a melyeket a politikai élettel szemben táplálok. Teszem azt képviselői jogomnál fogva, mert azt hiszem, hogy előnyös, ha ezen nagy elvi kérdéseket különböző oldalról fejtegetjük, mert ez kölcsönös megértésre vezethet és megszilárditja azon alapokat, a melyeken a kölcsönös munka és tevékenység tovább haladhat. Magától értetődőleg nem fogom a törzsöröklési jogot ujból per longum et latum fejtegetni, hanem meg akarom jelölni azon általános kereteket, a melyeken belül ennek az institucziónak is helye van. Ha egy világnézetet akarunk kifejteni, meglehetősen mélyen kell ásnunk.

Hiszen a világnézetnek alapkövei azonosak az emberiség legfőbb kérdéseivel. Én részemről azt hiszem, hogy minden világnézetnek előnyére válik, ha a keresztény vallás tanai mellette vannak, még pedig nem egyházi okokból, hanem tisztán azért, mert meggyőződésem szerint a keresztény vallás tanai rendkivül szocziális természetűek. A parancs, hogy szeresd felebarátodat, mint tenmagadat, a szocziális életre áthozva, nem jelent egyebet, minthogy az önző, individuális természet rovására történő kompromisszumok nélkül, élet ember és ember között egyáltalában lehetetlen. Mindazonáltal nem lehet kétséges, hogy ez a valláserkölcsi parancs nem képez elég precziz formulát, hogy annak a segitségével a modern társadalmi élettel szemben egy teljes áttekintést nyujtó álláspontra jussunk. Igaz, hogy pl. Bismarck a maga nagy szocziálpolitikai művét, a munkásbiztositást »Practisches Christentum«-nak nevezte, de ez inkább egy konkrét dolognak általános fogalommal való megjelölése. A világnézeteknél azonban azt hiszem, olyan fogalomból kell kiindulnunk, a mely magában véve olyan megvilágitó természettel bir, hogy valóban mint a fejlődés kulcsa, mint alap és vezérgondolat szerepelhet.

Ha az emberiség fejlődését figyelemmel kisérjük, látjuk, hogy az két nagy ellentétben mozog. Az egyik a szélső individualizmus, a mely különnböző korszakokban más és más formában de mégis lényegében nagy azonossággal jelentkezik. Ez az individualizmus különösen a nagy franczia forradalom óta birt nagyobb befolyással a közalakulatokra. A gazdasági téren ez az individualizmus a klasszikus nemzetgazdaság tanaiban és utóbb azután az u. n. manchesteri tanokban, nyerte a maga kifejezését.

Ennek az individualizmusnak az ellentéte mai korunkban a szoczializmus. Nálunk még mindig vannak az individualizmusnak feltétlen hivei és tényleg, meggyőződésem szerint is, az individualizmus alapja megdönthetetlen. A mig emberek élnek, a mig emberek küzdenek, mindig szükség lesz a társadalmi szervezetnek olyan formájára, a mely az individulalis erőt a maga lényegében nem alterálja, a mely ezen individualis erő számára szabad mozgási kört követel, hogy az ember küzdhessen, sikerek után indulhasson, remélhessen és az életnek azt a dus tartalmat adja, a mely az életet egyáltalában életre érdemessé teszi.

Igaz, hogy talán csak nagyon kevesen fogják e nagy szabadságnak teljes hasznát huzhatni, de az még sem nélkülözhető, mert a nélkül az emberi fejlődés megáll. Mindig kell hogy legyenek olyanok, a kik az életlehetőségek csucsait elérik, legyen

Digitized by Google

az a művészet, a tudomány vagy más téren, máskülönben a többiek se jutnak előre, ugy, mint egy nagy sokaság, nem juthat előre, ha azok nem haladnak, a kik a menet élén járnak. A társadalom individuális alapja, tehát más alappal fel nem cserélhető, a szocziálizmus ott kell, hogy megálljon, a hol az individuálizmus alapjai elkezdődnek. A kérdés csak az, hogy ez a határpont hol fekszik. A szocziálizmus alaptanai az én meggyőződésem szerint is valóban társadalom-ellenes természettel birnak ; ha valaki a fejlődés órájából ki akarja venni a mozgató rugót, az individuálizmust, az nem lehet a társadalom barátja. Mindazonáltal a szocziálizmusnak is megvannak a maga nagy érdemei, a melyeket különösen azáltal szerzett, hogy bizonyos osztályok érdekeit felkarolta és ezért én helyesnek tartom, hogy a szocziális küzdelem terén is az audiatur et altera pars elve érvényesüljön és hogy minden intézkedésnél, a mely egyes osztályokra nézve tétetik a de nobis sine nobis állapota elkerültessék. Hadd jöjjenek ide és mondják meg, hogyan kell segiteni. Csakhogy épen itt fekszik a baj és a történelem tanusága szerint a szocziálizmus egyike a legimproduktivebb mozgalmaknak, az a szellem, a mely csak negál, pedig a társadalmi küzdelem terén pozitiv felfogásra és ugy a jelent, mint a jövőt felkaroló eszmékre és tevékenységre van szükség.

Hol fekszik tehát az az ut, a mely korunk áthidalhatatlannak látszó nagy ellentéteit, az individualizmust és a szocializmust egymáshoz közelebb hozza ? Én részemről a következő formulát tartom alkalmasnak arra, hogy az egyes konkrét eseteknél vezérgondolatképen szerepeljen : én azt hiszem, minden kérdés helyes megoldását megtaláljuk, ha szem előtt tartjuk, hogy az embernek nem csak individualis jogai, hanem bizonyos kötelességei is vannak, a melyek onnan erednek, hogy az ember egyuttal szocziális lény. Egy szóval tehát az embert nem csak mint individiumot, hanem egyuttal mint szoczialis alanyt is tekintetbe kell hogy vegyünk, ha az egyes gazdasági, szocziális és politikai kérdések helyes megoldását akarjuk elérni. A modern államban van eddig is egész sora olyan kérdéseknek, a melyekhez hozzányulni sem lehetne, ha az ember szocziális mivoltát figyelembe nem vennők. A modern állam eddig is a leglényegesebb intézkedéseket tette ott, a hol a közelmult korszak nem tudott egyebet hirdetni, mint a laisser faire, laisser passer elvét. Ez az elv akkor, olyan időben keletkezett, a midőn az emberi természetbe még nagyobb reményeket helyeztek mint ma.

A nagy franczia forradalom kimenetele és tanulsága, minden fontossága mellett, a mely ennek a történeti eseménynek tulajdonitandó, azt mutatta, hogy csupán az emberi jogoknak hirdetésével még nem fogunk czélt érni és hogy az emberiség várt fénykora ez által még nem érkezett el, hanem hogy történelmileg és gyakorlatilag kipróbált institucziókra van szükség akkor, ha a társadalom az államban a maga biztos alapjait meg akarja találni. A nemzetgazdaságnak már emlitett elvei, a melyeknek követői azt hitték, hogy ha az embernek teljes szabadságot engedünk, akkor a legjobb viszonyok fognak uralkodni, szintén annak az ideának feleltek meg, a melyet a XVIII. század vége táplált. Hogy ez az idea mennyire ellentétben állhat a valósággal, azt legjobban mutatja az a kimondhatatlan munkásnyomor, a női- és gyermekmunkának azon hihetetlen elfajulása, a melylyel Angliában a XVIII. század első felében találkozunk és az angol nép maradandó érdeme lesz az, hogy ezen viszonyokon bár nagy küzdelmek árán és ellentétben azon tulságba vitt individuális felfogással, a mely az állam beavatkozását ellenezte, 1832 óta segiteni kezdett. Más intézmények, mint a minő pl. a mai korban a tisztességtelen verseny elleni védekezés, lehetetlenek lettek volna olyan korban, a mely a »laisser faire, laisser passer« elvének alapján állott.

Hogy a franczia szokásjog és a franczia birói gyakorlat ezt az elvet minden törvényes intézkedés nélkül meg tudta valósitani, az fényes bizonyitéka annak, hogy egy egészséges állami organizmus mennyire tud reagálni, hogy a mérges kóranyagot magából kivesse. De figyelemmel kell lennünk arra, hogy ezt a reagálást nem maga a kereskedelmi élet eszközölte, hanem hogy szüksége volt egy olyan hatalomnak a baevatkozására, a mely ebben az esetben a törvényt pótolta. A franczia jogélet akkor, midőn a tisztességtelen verseny fogalmát megalkotta, mindenesetre olyan felfogásból indult ki, a mely a »laisser« elvével és a tulhajtott individualizmussal ellentétben állott. Nálunk is észlelhetők hasonló mozgalmak és azt, hogy végre sikerült a csalás fogalmát a visszaélések tágabb terére kiterjeszteni, örvendetes jelnek tartom, a mely viszonyaink egészséges mederben való fejlődése mellett bizonyit. De ennél sokkal nagyobb intézményt nem lehet képzelni, a mig a liberalizmus azon fokán állunk, a mely gazdasági téren a régi manchesteri irányokat felölelhette magában.

A munkásbiztositás müvét ott nem lehet képzelni, a hol abból a felfogásból indulunk ki, hogy az egyéni erő szabad érvényesülése mellett a legboldogabb állapotok fognak bekövetkezni. A munkáskérdés története azt bizonyitotta, hogy igenis az állam beavatkozására és segitő kezére szükség van, ha a munkásbiztositás elvének gazdasági téren érvényt is akarunk szerezni. *(Zaj.)* Ezt a nagy szocziális müvet nem lehet ott elképzelni, a hol az ember csak mint individuum létezik, hanem csak ott, a hol egyuttal mint szocziális alanyt is tekintik, a melynek létfeltételeiről gondoskodni kell. Igaz, hogy ez a gondozás nem lehet határ nélkül, hanem az a lehetőség keretein belül kell hogy mozogjon, s ennek a lehetőségnek keretei többek között az által is meg vannak vonva, hogy a társadalom individualis alapját meg nem ingathatjuk. Épen abban, hogy a modern szocializmus a kérdésnek ezen oldalát kellően figyelembe nem veszi, rejlik ennek az iránynak közismeretes elvi gyengesége.

Digitized by Google

Ha már most ezen általános felfogásokból kiindulva a törzsöröklési jognak akarjuk a maga helyét megjelölni, a következő szempontok lesznek irányadók.

Magától értetődik, hogy azon institucziónak sem szabad a társadalom individuális alapja ellen vétenie, de ez nem is történik, miután csak arról van szó, hogy egyik örökös a másiknál valamivel többet kapjon. De mi ennek a czélja ? Egy nagy társadalmi érdek, hogy a gazdasági testek a maguk egészséges funkcziójukban meg ne zavartassanak, gazdasági érdekek ne devalváltassanak, hogy a folytonos megosztás által a gazdasági fejlődés menete meg ne akasztassék, hogy az ország táplálására alkalmas gazdasági testek fennállása biztositassék.

Ezeken a gazdasági alapokon nyugszanak azután az ezekkel összefüggésben levő erkölcsi momentumok is. S ha ezeken kivül figyelembe veszszük azt a hatást, a melyet a törzsöröklési jog az ország népesedésére gyakorolni hivatva van, annak a jogegyenlőség szempontjából nem tulajdonithatunk nagy fontosságot.

Ha különben ezen utóbbi szempontokkal tisztába akarunk jönni, kérdeznünk kell, hogy tulajdonképen a magántulajdonnak és az örökösödési rendnek mi a czélja. Ezek a társadalom alapját képező institucziók annyira átmentek a köztudatba és annyira természeteseknek látszanak, hogy nem igen szoktuk kérdezni, hogy ezeknek tulajdonképen mi a magasabb szocziális czéljuk. Pedig a kérdést meg nem oldhatjuk, ha ezt az utóbbi kérdést fel nem teszszük.

Tudjuk, hogy a magántulajdonnak az a czélja, hogy az egyénnek a maga létküzdelmében segitő eszközként szolgáljon. Az emberiség mai lelkiállapota mellett nem képzelhető emberi küzdelem, emberi törekvés és haladás a magántulajdon intézménye nélkül. Épen ugy az öröklési rendnek az a magasabb szocziális czélja, hogy a családot, mint a társadalom csiráját és alapját a maga folytonosságában biztositsa, és hogy az egyénnek azt a garancziát nyujtsa, hogy nemcsak a vele élők, hanem az utána következők számára is dolgozik. Kétségtelen, hogy a törzsöröklési jog ezeket az institucziókat nem sérti. De a reform ellenzői azt mondják, hogy sérti a jogegyenlőség eszméjét. Mindenesetre arról lehetne a legrosszabb esetben szó, hogy a törzsöröklési jog egy kivételt statuál a szabály alól. Ilyen kivételeket azonban mindenütt ott találunk, a hol társadalmi czélok miatt olyanokra szükség van ; de ettől eltekintve is a törzsöröklési jog az öröklési jogosultságot magát nem érinti és nem tesz egyebet, minthogy egyik gyermeknek valamivel többet ád, mint a másiknak, a mire a szülőknek a törvényes rész erejéig most is joguk van ; a törvény tehát csak azt teszi, hogy bizonyos feltételek alatt és bizonyos szempontból ezt a jogot magának is vindikálja. Különben figyelembe veendő, hogy a gyermeknek szülői vagyonra közvetlen joga nincs, mert az a vagyon nem a saját ténye folytán jött létre és csakis annyiban válik a sajátjává, a mennyiben neki a törvény ilyen jogot biztosit.

A törvény eddig is, a mikor az örökösödési jogot statuálta, szocziális szempontból indult ki ; most már nem tesz egyebet, mint hogy a törzsörökösödési jog által egy specziális szabályt told be, *(Halljuk ! Halljuk !)* a melynek czélja az, hogy azt a szocziális czélt, a melynek az általános szabály is szolgál, még intenzivebben szolgálja. Ezt szem előtt tartva, elvi szempontból sem foggunk a törzsöröklési jog ellen kifogásokat emelhetni, mint eddig. *(Halljuk !)*

T. képviselőház ! Fejtegetéseim végére értem. Beszédem czélja az volt, hogy kimutassam, hogy én és azok, a kik hasonló nézeteket vallanak, nem ugynevezett reakczionárius szempontból indulnak ki, hanem hogy mi igenis, a rideg invidualizmustól is némi áldozatokat követelünk ebben vagy más kérdésben, de a társadalom individuális alapját semmiképen sem érintjük. Azt hiszem tehát, vagyunk olyan liberálisak, mint akárki *(Ugy van !)* és ha még figyelembe veszszük, hogy a jövő fejlődése csakis szocziális momentumok erősebb érvényesülése mellett mehet végbe *(Ugy van !)* és mi éppen ezen szocziális momentumokat hangoztatjuk, azt hiszem, hogy nem a reakcziót szolgáljuk, hanem igenis, szintén a haladás zászlóját tüztük ki. A költségvetést elfogadom. *(Helyeslés.)*

Raisz Aladár jegyző: Surmin György !

Surmin György *(horvátul beszél, majd pedig igy folytatja)* : A Budapest folyó évi október 8-iki számában a következőt irja *(olvassa)* : »Rendkivül érdekes adatok bizonyitják, hogy Szerbia aknamunkája miképen terjed ki nemcsak Boszniára és Herczegovinára, hanem Horvátországra és a magyarországi szerb körökre is. Igy vannak aktaszerü adatok annak bizonyitására, hogy Szerbia 1000 dinár készpénzzel járult hozzá a képviselőválasztásokhoz. A pénzt a szerb bank folyósitotta, de még ezenkivül is zaklatták horvát részről Pasicsot, a ki már panaszkodott, hogy nem győzi a horvátokat pénzzel. Alapos gyanu van arra is, hogy egy horvát politikus itt Budapesten vett fel nagyobb összegü szerb pénzt.«

T. ház ! Ezeket a szavakat más alkalommal és más alakban ismételte Kossuth miniszter ur is a függetlenségi klubban. Hogy vége vettessék egyszer és mindenkorra a hasonló fecsegéseknek, társaim nevében, a kik nem akarják, hogy a korrupczionista bélyeg és mindez, a mi a felségárulásig és az illojalitásig felhozatott, rájuk is kiterjedjen, követelem Kossuth Ferencz miniszter urtól és mindenkitől, hozzák elő ezeket az aktákat, hadd tudjuk, hogy a bérencz kifejezés kit illet. Sőt felhivom az egész kormányt, mondja meg azoknak a horvát politikusoknak a nevét, a kik pénzelnek más államból. Ha ezt nem mondják meg, tudni fogjuk kivel van dolgunk.

Markos Gyula: Mi pedig már régen tudjuk !

Surmin György *(horvátul folytatja beszédét)*.

Supilo Ferencz: Ki kapott pénzt Belgrádból ? A neveket ! Ez rágalom !

Digitized by Google

Hódy Gyula: A szerb konzulátusok is megmondják!

Surmin György *(horvátul beszél).*

Ugron Gábor: Hideg vizet neki!

Surmin György *(horvátul beszél).*

Markos Gyula: Ne haragudj! A ki haragszik, annak nincs igaza! *(Derültség.)*

Surmin György *(horvátul beszél).*

Elnök: Csendet kérek!

Surmin György *(folytatja horvát beszédét).*

Elnök: Csendet kérek!

Markos Gyula: Surmin verset olvas. Nagyon halkan olvas!

Surmin György *(horvátul beszél).*

Elnök: A képviselő urat rendreutasitom!

Sümegi Vilmos: Helyes! Régen kellett volna!

Elnök: Bocsánatot kérek, ne méltóztassék az elnökkel szembe helyezkedni. Én tudom kötelességemet és azt a legszigorubban teljesitem is. Ilyen szemrehányást tehát ne méltóztassék tenni az elnöknek, hogy »régen kellett volna«.

Surmin György *(folytatja horvát beszédét).*

Elnök: Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást. Ki következik?

Hammersberg László jegyző: Szterényi József!

Szterényi József: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassanak megengedni, hogy rekedtségem daczára felszólaljak *(Halljuk! Halljuk!)* és igénybe vegyem becses türelmüket, de kénytelen vagyok a t. ház szives türelmét igénybe venni *(Halljuk! Halljuk!)* abból kifolyólag, hogy Farkasházy Zsigmond t. képviselőtársam . . . *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek.

Szterényi József: . . . . tegnapi beszédében három olyan kérdést érintett, a melyeket a kereskedelemügyi miniszter ur válasz nélkül egy pillanatra sem kiván hagyni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem hagyhatjuk azokat válasz nélkül azért sem, mert ama három kérdés egyike tulajdonképen egy oly sulyos gyanut tartalmazott a függetlenségi párt tagjai ellen . . .

Ság Manó: Igaz!

Szterényi József: . . . a melynek tisztázását magunkra nézve a párttal szemben, hogy ugy fejezzem ki magam, becsületbeli kötelességemnek ismerem. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Az a kérdés a fontos, igaz-e az a vád és nem az, hogy honnan jön? Értem t. ház a talpfa-kérdést, a melylyel a t. képviselő ur beszéde során olyképen foglalkozott, mintha itt visszaélések fordultak volna elő a kormányzat részéről, vagy pedig, mintha itt meg nem engedett eljárás követtetett volna képviselők részéről. Ezen felfogás helyességét bizonyitja ama közbeszólások sorozata, a melyek a képviselő ur beszédének ezen részénél itt a házban elhangzottak. Én tulajdonképen még köszönettel is tartozom a t. képviselő urnak, hogy ezt a kérdést érintette, mert ezzel alkalmat nyerünk arra, hogy ezen ügyet, a mely a legszélesebb nyilvánosság előtt is, igen sürün a sajtó terén is gyanusitó tendenciákkal tárgyaltatott *(Igaz! Ugy van! a baloldalon)*, itt a t. ház előtt a maga meztelenségében feltárhatom, hogy méltóztassanak már most abból itélni egyrészt a mi eljárásunk felett, másrészt azonban az ügy érdemében a másik irányban, az u. n. közbenjárások kérdésében is. *(Halljuk! Halljuk!)*

A talpfa-ügy tulajdonkép három fázisból áll. Az első fázis a mult évben hirdetett versenytárgyalásból indult ki, melynek folyománya egy tizéves szerződés volt, melyet a kereskedelemügyi miniszter az államvasutak javaslatára az Eisler nevű czégnek juttatott. *(Zaj balfelől.)* Itt kezdődik, t. ház, a gyanusitások egész sorozata, a mi a hivataloskodást — méltóztassanak elhinni — a legnehezebbé teszi, mert akkor, mikor kötelességünket a legmesszebbmenőleg teljesitjük, becsületünket nap-nap után az utczán hordozzák meg, *(Igaz! Ugy van!)* a nélkül, hogy tulajdonkép védekezni lehetne, mert ezeknek a gyanusitásoknak gazdája soha sincs. *(Igaz! Ugy van!)*

Az Eisler-féle talpfa-ügy 1907 áprilisból datálódik, a mikor a szabályszerű versenytárgyalás hirdettetett az államvasutnál oly módon, hogy egy-két-három-öt, sőt tiz évre is tehető ajánlat. Az államvasutak azt a rendszert követte a multban, hogy oly nagy összegű beszerzéseket, mint a talpfa, évről-évre szerzett be. Nagyon természetes, hogy egy éves beszerzésnél, egy 2.5—3 millió darab talpfa-szükségletnél sem erdőgazdaság, sem vállalkozás nem rendezkedhet ugy be, hogy az — a polgári hasznot értem — jövedelmező üzletággá lehessen és ennélfogva az államvasutak rátértek arra, hogy hosszabb szerződési tartamra is hirdetnek pályázatot. Ezen pályázatok értelmében az Eisler-czég, a mely . . . *(Felkiáltások balfelől: Bécsi czég! Zaj.)* Azt a közbeszólást hallom, hogy bécsi czég. Igen, bécsi czég is, de mint a vizsgálat, melyet folytattunk, kideritette, 17 év óta magyar czég és különböző magyar városokban üzlettelepekkel rendelkezik és magyar erdőségeket vásárol kihasználás czéljából. *(Zaj.)*

Bocsánatot kérek, ezen argumentummal jó volna nekünk Magyarországon egyszer már komolyan leszámolni. Mi nagy iparfejlesztésről beszélünk és arról, hogy ipart kell csinálnunk. Nekünk az önálló vámterületet kell előkészitenünk, melyet nagy indusztria nélkül nem tudunk megcsinálni. *(Igaz! Ugy van!)* Mi utalva vagyunk a külföldi tőkére, *(Igaz! Ugy van!)* a külföldi szakértelemre és minden alkalommal, mikor idegen tőkét hozunk, találkozunk azzal a váddal, hogy nem magyar. Magyar erdőben magyar munkásokkal dolgoznak, tehát magyar üzemben. Sajnos, egy hátránya van ennek a dolognak, de ez a mi tőkeszegénységünkből folyik, hogy t. i. a jövedelmezősége a tőkének nem Magyarországon költetik el, nem a magyar nemzeti vagyont gyarapitja, hanem ama állam nemzeti vagyonát, a

Digitized by Google

melynek vállalkozója hozzánk bejött. Ez kétségtelen. De méltóztassék ezen az állapoton segiteni és én azt hiszem, hogy a kormány fogja a legnagyobb örömmel üdvözölni, ha magyar nemzeti tőkével csinálhatja meg. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek.

Szterényi József: Már most az Eisler-czég pályázott ugyanezen versenytárgyalásnál, és az államvasut igazgatósága a miniszteriumhoz intézett felterjesztésében ezt az ajánlatot elfogadásra ajánlja. Elfogadásra ajánlja azért mert érzi, legjobban, hogy ama évről-évre való szállitás, illetve beszerzés koczkázatos az intézetre és elfogadásra ajánlja azért, mert az államvasutak kimutatásai szerint gondoskodnunk kell nagyobb mérvü, hosszabb tartamu beszerzésről, mivel az utolsó két évi kiirás alatt a tölgy-talpfák ára 135%-kal, a bükk talpfa pedig 25 és 26%-kal összcsen tehát a két versenytárgyalásnál 61%-kal emelkedett, tehát az államvasut milliókra menő rizikónak volt kitéve akkor, ha a további emelkedésnek nem vágja utját azáltal, hogy hosszabb lejáratu szerződést biztosit.

Ezen ajánlata a vállalkozóknak nyilt ülésben — mert midnen ily ügy nyilt ülésben tárgyaltatik az államvasutaknál — tárgyaltatott, a mikor az összülésben a pénzügyi kormányzat tagja nem járult hozzá ehhez a javaslathoz, azt az aggályát fejezvén ki, hogy 10 évi idő mégis tulhosszu és nem lehet tudni, vajjon a konjunkturák folytán nem változik-e ezen idő alatt az ár kedvezőbbé az államvasutak javára. Az összülés azonban a pénzügyi kormány képviselőjének felszólalása, illetőleg javaslata ellenére egyhangulag javasolta a miniszter urnak ezen ajánlat elfogadását, de a miniszter ur ezt a javaslatot nem fogadta el, hanem elutasitotta. És ezen elutasitás után, mielőtt az ajánlatokra nézve az államvasut a miniszteri döntést végrehajtotta volna, az államvasutak igazgatósága, a maga felelőssége tudatában, hogy itt sulyos pénzügyi kérdésről van szó, a melylyel szemben neki kötelessége ujból a szavát felemelni, a miniszter urhoz egy ujabb előterjesztéssel élt, 1907 szeptember 18-áról keltezve, a melyben a legrészletesebb számitások alapján kimutatja, hogy ez a tizéves ajánlat, az államvasutak számára pénzügyileg a lehető legelőnyösebb, kéri tehát a minisztert, hogy rekonsziderálja az ügyet és döntsön ehhez képest ujból, a maga részéről pedig számszerüleg kimutatja az ajánlatnak pénzügyi előnyeit az államvasutak szempontjából és kéri, hogy mint legelőnyösebb ajánlatot, ezt méltóztassék elfogadni.

Ez a kérdés, t. ház, beható tárgyalás alá vétetett és minthogy mindössze szemben a 2,800.000—3 millió talpfa szükséglettel, évi 400.000 talpfáról van szó, a miniszter ur az osztály véleménye alapján, az államvasut ezen ujabb előterjesztése következtében, a tiz évre szóló ajánlatot elfogadta és megbizta az államvasutakat a szerződés megkötésével. *(Helyeslések.)*

Ez t. ház a kérdéses ajánlatnak a historikuma, a melyhez csak annyit kivánok még hozzátenni és ez a punktum saliens e kérdésben, hogy ezen ügyben, sem a miniszter urnál, sem nálam, sem a megejtett vizsgálat alapján az osztályban, sem pedig — mert az államvasutakat jelentéstételre hivtuk fel — az államvasutak igazgatóságánál egyetlen közbenjáró nem szerepelt . . .

Barabás Béla: Engem meg is neveztek!

Szterényi József államtitkár: . . . Ebben az ügyben senki nem érdeklődött, ez az ügy tisztán aktaszerüleg tárgyaltatott, minden érdeklődés vagy közbenjárás és itt hangsulyoznom kell, nemcsak képviselői közbenjárás nélkül, hanem magának a czégnek közbenjárása nélkül is. *(Helyeslés.)*

Ezzel tartoztam t. ház azon t. képviselőtársaimnak, a kiket ezen ügyben velünk együtt alaptalanul meggyanusitottak. *(Helyeslés.)*

Hozzáteszem még, hogy a miniszter ur az ügyre vonatkozó összes aktákat bárkinek bármikor szivesen rendelkezésére bocsátja, *(Élénk helyeslés.)* sőt, ha a t. ház kivánja, a ház asztalára is leteszi. Méltóztassék a legmesszebbmenő nyilvánossággal birálni ezt a kérdést és meggyőződni arról, hogy az egész vonalon tisztán az ügy érdeke forgott tárgyalás alatt minden más szempont nélkül. *(Élénk helyeslés.)*

A talpfa-ügy második fázisa az idei versenytárgyalás volt, a melyet a miniszter ur megsemmisitett, mert bármilyen rigorózus számitásokat tett is az államvasut igazgatósága hónapokon át ebben a kérdésben, és itt a legnagyobb elismerés hangján kell nyilatkoznunk az államvasut igazgatóságának ténykedéséről, sőt szomoru, hogy az óriási munka következtében egy szegény, sok éves közegünk elmezavarba is jutott, tehát áldozatot is követelt már a rendszer, de meg kellett semmisiteni azért, mert daczára ezen legmesszebbmenő átszámitásoknak, annak következtében, hogy az ajánlatok nem fix állomásokra voltak téve, nem egyenlő időpontokra voltak megtéve, hanem ismét 1, 2, 3, 5 és 10 évekre, melyeknek átszámitása ilyen módon teljes megnyugvást, teljes nyilvánossági kontrolt nem tett volna lehetővé; minthogy hozzájárult még az is, hogy tudomásunkra jutott, hogy az ajánlati faárak tulmagasak, mert méltóztatik tudni, hogy a mult év óta a fakereskedelemben a konjunkturák nagyon aláhanyatlottak és egészen más árakkal állunk szemben ma, mint a mult évben, *(Igaz! Ugy van!)* miután tehát meggyőződtünk, hogy igen sok ajánlat irreális módon az államvasutaktól olyan árakat kiván, a melyek ma nem indokoltak, és miután a miniszter ur a legnagyobb sulyt arra fekteti, épen ezen gyanusitások folyományaképen, hogy nyilvános kontroll alá helyezze a beszerzéseket, megsemmisitette az egész eljárást azzal, hogy uj versenytárgyalást hirdetett, egészen uj eljárási szabályokkal. *(Élénk helyeslés.)*

Miben áll a különbség? Az eddigi eljárás szerint mindenki ajánlatot tehetett az államvasutak bármely állomására, tekintet nélkül arra, hogy hol

Digitized by Google

lesz a talpfára az államvasutaknak szüksége. Ennek következtében természetszerűleg a versenytárgyalás kihirdetése alkalmával a gazdaságossági sorrend ugy alakult, a mint az illető ajánlattevő a maga ajánlatát megkonstruálta, de a mikor átszámitásokra került a sor, akkor egészen más eredményeket kaptunk, hiszen ha valaki Gyergyó-Szent-Miklósról Nagyváradra tesz ajánlatot, egészen máskép alakul a helyzet, mintha Zágrábba kell a fát szállitania. Ezek az átszámitások azután azt eredményezték, hogy az államvasutak közegeit is meggyanusitották, nem tudván azt, hogy más árak keletkeztek az átszámitás folytán, mint a mit az illetők maguk állitottak föl. Már most a miniszter ur azt az eljárást rendelte el, hogy ezek az átszámitások megszüntetendők, mindenki fix helyre teszi a maga ajánlatát, közöltetett mindenkivel az ajánlati nyomtatvány minta alakjában is, hogy 12 fillér önkezelési szállitási költség számitandó hozzá az ő feladó állomásáról a leadó állomásig, t. i. ez az államvasutak önkezelési dijtétele kilométerenkint. Közölve lett egyuttal az is, hogy az illető helyiérdekű vasuttal szemben, — ha t. i. helyiérdekű vasuti vonalról van szó — mely egységdijtétele van az államvasutnak a rezsi-szállitásoknál. Ilyképen meg lett mondva, hogy a tölgy talpfa csak magyar államvasuti állomásra szállitható, hozzáadva a szállitási költséget, és meg van mondva, hogy a bükk-talpfa csak magyar államvasuti telitő telepre szállitható be, a mely telitő telepek közül mindenkinek joga van oda szállitani, a hova neki a szállitás a legolcsóbb. Ennek következménye t. ház, hogy a versenytárgyalás alkalmával a legegyszerűbb módon sorrendet lehet megállapitani a szállitás tekintetében és az fogja megkapni, a ki a legolcsóbb. *(Élénk helyeslés a jobb és a baloldalon.)*

Ez az eljárás kizár minden közbenjárást; ez az eljárás a kis erdőbirtokosok érdekében is van, mert ilyképen általuk egy évre is lesz ajánlat teendő; ez az eljárás csak egy korrekturát igényel majd és ez az, hogy vannak a perifériákon erdőbirtokok, a hol fontos nemzeti érdek azokat a kis erdőbirtokosokat támogatni a nagy vállalkozó ellen is, hogy azok is vállalkozhassanak. Csak a Székelyföldre utalok, a melynek erdőgazdasága itt sokszor szóbeszéd tárgyát képezte, a hol a kisgazdák szövetkezése révén azokat bele lehet vonni bizonyos szállitásokba is, természetesen abban a legolcsóbb árban, a melyet más szállitó versenytárs ajánl. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Azt hiszem, ezt az eljárást kifogás tárgyává tenni nem lehet. *(Ugy van! a jobb és a baloldalon.)*

A talpfa-kérdés kapcsán még egy kérdés van, a mely szintén sok gyanusitásra ad alkalmat. Ez nem ugyan a talpfa, hanem a tüzifa kérdése, de egy kategória alá tartozik. Itt egy esettel állunk szemben és ez a Laroche és a Darvas-czég esete Biharmegyében. Ha tudnék más esetet, azt is sorra előadnám a t. háznak, mert teljesen tiszta helyzetet kell teremteni ezekben. Én tehát csak azokkal foglalkozom, a melyek ismeretesek előttem, mint panaszok és gyanura alkalmat szolgáltatók. *(Halljuk! Halljuk!)*

A Laroche és Darvas-czég folyamodott a miniszter urhoz tüzifáért, talpfáért. Ez Bihar vármegyének sulyos nemzetiségi viszonyok között élő vállalata, a hol a közgazdasági viszonyok a lehető legszomorubbak. Maga a képviselő ur is ismerni fogja e viszonyokat.

Farkasházy Zsigmond: Ugy van! Nagyon szomoruak!

Szterényi József államtitkár: Ez a czég folyamodott a miniszter urhoz, hogy talpfát és tüzifát versenytárgyaláson kivül adjon neki. Ezen kérését az előbb emlitett okokból támogatta a hatóság, és a főispán igazolta ezen sulyos viszonyokat. Daczára ennek elutasittatott, mert a miniszter urnak az az álláspontja, hogy versenytárgyaláson kivül semmit nem ad ki. *(Általános élénk helyeslés.)* Ez az egyedül tiszta munka, igenis, t. ház. Bárminő érdekek szerepeljenek, csak versenytárgyalás folyamán vehetők tekintetbe. Ez a czég azután a versenytárgyaláson részt vett, de az államvasut nem javasolta az ő részére a szállitás megadását. Ugyanakkor a főispán egy előterjesztéssel élt a miniszter urhoz, utalva ismételten azon sulyos viszonyokra, a melyek ezen czég ajánlatának figyelembe vételét indokolják. Társminisztériumok is igazolták a helyzet sulyos voltát, ugy, a mint a főispán előadta és ennek alapján, miután — ismétlem — nemcsak az államvasutaknál, de magában a miniszteriumban is minden szállitási ügy bizottságilag teljes nyilvánossággal tárgyaltatik, a tüzifa-versenytárgyalás is az illető miniszteri bizottsághoz utaltatott, a hova a főispán előterjesztése is került ezen tárgyalás alkalmával véleményezés végett.

T. ház! Leszek bátor röviden rámutatni, — méltóztatnak látni, hogy titkunk nincs — hogy abban a bizottságban, a mely a vasuti szakosztály főnökének elnöklete alatt — mert az ügy a vasuti szakosztályhoz tartozik — az iparfejlesztési osztály, a számvevőség és a vasuti és hajózási főfelügyelőség képviselőinek részvételével tárgyalta az ügyet, a midőn letárgyaltatott az ajánlati tárgyalás ügye, mi történt. *(Olvassa)*: »Előadó ezután áttért a javaslat részletes ismertetésére, a melynek folyamán felveti azt a kérdést: méltányolandónak tartja-e a bizottság a Bihar vármegye főispánjának felterjesztésében a La Roche és Darvas-czég ajánlata érdekében felhozott okokat. A számvevőség helyettes főnökének véleménye szerint — ez Loósz István — az ajánlat egységárai megengedik, hogy az a Máv. javaslatának keretébe beillesztessék. A bizottság a vármegye főispánjának felterjesztésében felhozottakat a maga részéről méltányolni kivánná annál is inkább, mert nevezett czég egységárait elfogadhatóknak találja. Ez okból az osztály által előterjesztett javaslathoz az elnöklő miniszteri tanácsos inditványára olyan módositással járul hozzá, hogy a czég a két utolsó évben, vagyis 1911. és 1912. években csak 70—70.000 köbméter hasábfa szállitásával bizas-

Digitized by Google

sék meg és a Máv. által fedezetlenül hagyott mennyiség érintetlenül maradjon. Az osztály javaslatát a bizottság egyebekben magáévá teszi.«

Ime, igy néznek ki azok a panamaillatu ügyek, a melyekért a közvélemény előtt megvádoltatik az igazgatás és hangsulyozandónak tartom, t. ház, hogy ezen ügyben sem járt közben soha egyetlen képviselő sem; ez az ügy kizárólag ezen alapon intéztetett el.

Ezzel végeztem volna Farkasházy Zsigmond t. képviselő urnak a talpfákra vonatkozó állításaival és azt hiszem, hogy bebizonyitottam itt a házban és a t. ház utján az egész nyilvánosság előtt, hogy ezen ügyek ugy mint minden egyes munka a legtisztább, a legkorrektebb módon kezeltettek, és kezeltetnek és semmi más szempont, mint maga az ügy és az államvasut érdeke, nem szerepel. *(Élénk helyeslés.)*

Rátérek egész röviden a t. képviselő urnak egy állitására, a melyet azért emlitek még fel, mert a közönség szélesebb rétegét foglalkoztatja, értem a vagonok kérdését. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő ur beszéde folyamán a kormányt támadta vagonhiány miatt, azt állitván, hogy 19.000 vagon szükséges . . .

Farkasházy Zsigmond: 1906-ban!

Szterényi József államtitkár: . . . volt szükséges és a miniszter ennek daczára csak 10.000 vagont szerzett be, vagyis a kormány nem teljesitette a szállitó közönség iránt tartozó kötelességét, mert ezzel az eljárással állandó vaggonhiányra szolgáltatot okot.

T. ház! A jelenlegi kormány vagonbeszerzése azon két és háromnegyed év alatt, a mióta a jelenlegi kormány viszi az ügyeket, háromszorosan haladja meg a korábbi évek beszerzéseit, ha az utolsó 5 évet vesszük alapul. De méltóztassék figyelembe venni, hogy ha bárminő nagy volna a vaggonszükséglet — mellékesen megjegyzem, hogy most felényivel kisebb a hiány, mint a mult években volt és panasz alig hallható; *(Mozgás)* itt-ott igen, a melyeket gyorsan orvosolhatunk — de bármilyen nagy volna a vaggon-szükséglet, lehetetlenség volna általában oly arányu vaggonbeszerzésről gondoskodni, a mely négy-öt hónapi szállitási határidőn belül az összes szükségletet kielégitse, mert ez oly tőkeberuházást igényelne, t. ház, a melyet hét-nyolcz hónapig hevertetnünk kellene. Teljes lehetetlenség oly országban, mint a mienk, a hol a főforgalom négy-öt hónap alatt bonyolódik le, ezt az egész szükségletet most egyszerre beszerezni. *(Ugy van!)* A legnagyobb könnyelműség volna ez az állam pénzügyi helyzetével szemben, eltekintve attól, hogy a magyar állam forgalmi viszonyai sem engedik ma már oly számu vaggonok beszerzését addig, a mig a törvényhozás által megszavazott beruházásoknak folyamatban lévő munkálatai, két-három év alatt, befejezést nem nyernek. *(Helyeslés.)*

T. ház! Ha több vaggont szereznénk be, mint a mennyit a magyar állam forgalma elbir, sulyosbitanók a helyzetet, mert oly surlódás állana elő vaggonok tekintetében, a melyet lebonyolitani nem volnánk képesek. *(Mozgás.)*

Hozzájárul, t. ház, hogy az államvasutaknál a vaggonszükségletnél sürgősebb szükségletet kell fedeznünk, nevezetesen a mozdonyszükségletet. Lehetnek vaggonjaink bármily mennyiségben, ha mozdonyparkunk a forgalmat nem birja lebonyolitani, a vaggonokat nem tudjuk forgalomba hozni és igy ismét csak minden előrelátás nélkül való költséget csináltunk volna, a mi, azt hiszem, nem áll az ország érdekében. *(Ugy van! Ugy van!)*

Végzek, t. ház, csak a képviselő urnak még egy megjegyzésére kell reflektálnom. Fentartom magamnak, hogy a kereskedelemügyi tárcza költségvetésének tárgyalásánál a különböző oldalról felhozott egyéb megjegyzésekre is reflektáljak; csak egyről kell még megemlékeznem, mondom, a menynyiben 24 óráig sem szabad nézetem szerint a magyar közönséget tájékozatlanul felvilágositatlanul hagyni egy olyan állitással szemben, a mely tévedésből indult ki . . .

Ráth Endre: Rosszakaratból!

Szterényi József államtitkár: Lehet, hogy gyakran rosszakarat is van benne, de száműznünk kell mindenesetre a félreértéseket és fel kell világositanunk az országot. Ez a t. képviselő urnak az az állitása, hogy *(olvassa)*: »Ugyancsak a kereskedelemügyi tárczához tartozik egy másik odiózus tétel: az ujságok szubvenczionálására forditott, ugynevezett államvasuti irodai és berendezési költségek. Emlékeztetem a t. házat arra, hogy annak idején kimutattam, hogy a mikor a szabadelvű rendszer ellen ezen tétel miatt olyan heves ostrom indittatott, akkor ez a tétel két és fél millió korona volt. Ma pedig, mondja tovább a képviselő ur, a sajtó befolyásolására forditott két és fél millió korona felszaporodott három és fél millióra. Ez egészen bizonyos, ugy mondja, méltóztassék a kereskedelmi költségvetést megnézni, ott 3 és fél millió koronával szerepel irodai szükségletek czimén a sajtó felvilágositására szolgáló összeg, mig azelőtt ez csak két és fél millió korona volt. Ez el van ismerve az indokolásban is, méltóztassék csak átolvasni.«

T. ház! Oly sulyos vádat méltóztatott a t. képviselő ur ebben mind a miniszteriummal, tehát a kormánynyal, mind a sajtóval szemben hangoztatni, hogy ezt fel nem világositani, azt hiszem, sulyos mulasztás volna. Hát a t. képviselő ur tévedésbe esett. Nevezetesen az egész összegre nézve, a melyet a mult évi költségvetés tárgyalásánál méltóztatott megtámadni, nem ezen a czimen mint ma, hanem hogy a miniszterium hivatali szükségleteinek czime alá mintegy — bocsánat a kifejezésért, nem a képviselő ur mondotta, de én nem találok hirtelen más kifejezést — becsempésztetett volna a sajtószolgálat dijazása. Ezzel szemben mi nyilt kártyákkal játszunk és a miniszter ur expresszis verbis beállitotta a költségvetésbe, hogy ez az összeg hirlapi hirdetésekre is fordittatik, illetve, hogy ebből láttatnak el a hirdetések költségei is. A mult évben épen ennek

Digitized by Google

hiányát méltóztatott megtámadni. Most ezt tisztáztuk és nyiltan közöltük, hogy a hirlapi hirdetések ez alá a rovat alá tartoznak.

Hivatkozik a t. képviselő ur azután az indokolásra, a melyből szerinte kitünik, hogy igaza van, hogy a hirlapokra forditott összeg 2 és fél millióról három és fél millióra emelkedett. Hát engedelmet kérek, abban az indokolásban egyetlen egy betűt sem méltóztatik nekem megmutatni, a mely ezt az állitását igazolná. *(Igaz! Ugy van!)* Csak az igaz, hogy maga a tétel, a budgetnek ez az alrovata emelkedett ennyivel. Emelkedett igenis, de nem hirdetésekre, — ezen a czimen egy fillérrel sem emelkedett ez a költségvetés — hanem emelkedett maga az összszükséglet, a hivatali és irodai szükséglet. Méltóztassék, t. ház, az államvasutak költségvetését részleteiben is tanulmány tárgyává tenni és méltóztassék tételenkint meggyőződni arról, hogy az anyagok és egyéb szükségletek ára 30—40%-kal emelkedett. Az összes nyomtatványok 30—40, sőt 50%-kal emelkedtek, általában a papirtól elkezdve emelkedett végig minden tétel. Ez és a hálózat-növekedés okozza ez emelkedést, nem pedig a hirlapoknak nyujtott hirdetési dij. *(Élénk helyeslés.)* Magukat a hirlapokat illetőleg ki kell jelentenem, hogy a kereskedelmi miniszter ur teljesen szakitott az átalányrendszerrel. *(Halljuk! Halljuk!)* Nincsen igaza a t. képviselő urnak abban, a mit e tekintetben mond, mert mi tisztán üzleti viszonyban állunk a sajtóval, még pedig nemcsak a kormányt támogató, hanem az azt támadó sajtóval is. Az államvasutak ott is közlik hirdetéseiket és nem szerződési átalányösszegek, hanem egyszerűen hirdetési költségek vannak, *(Élénk helyeslés.)* a melyeket a lapok becsületesen megérdemelnek, de nem olykép, mintha ezért a kormányt támogatnák. A magyar sajtó sokkal nagyobb szinvonalon áll, *(Ugy van! Ugy van!)* semhogy ilyen kicsinyes hirdetésekkel megfizethetnék szolgálatát. Hirdetünk azért, mert az államvasutaknak a hirdetésre szükségük van, de ettől eltekintve, semmiféle más viszonyunk a sajtóval nincsen. *(Élénk helyeslés.)*

Kérem a t. házat, méltóztassék ezeket tudomásul venni. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps.)*

Farkasházy Zsigmond: T. ház!

Elnök: Mi czimen kiván a képviselő ur szólni?

Farkasházy Zsigmond: Azt hiszem, természetesnek méltóztatik tartani, hogy félreértett szavaimat helyre kivánom igazitani. Engedje meg a t. ház, hogy azokra, a miket az államtitkár ur őnagyméltósága a vagonhiányról és a sajtó informácziójáról mondott, ezuttal ne reflektáljak. Nem is volna most ehhez jogom, de talán lesz alkalmam a kereskedelemügyi költségvetés tárgyalásánál ezekre is kitérni. Azonban, azt hiszem, méltóztatnak helyeselni, hogy a talpfa-kérdést, a melyet a mélyen t. államtitkár ur szives volt ismertetni, a magam részéről is tisztázzam és ha lehetséges, be is fejezzem. Ezért vagyok bátor felszólalni.

Előre kell bocsátanom, hogy nem is volt szándékom ezt az odiózus ügyet különös szenzáczióként pertraktáczió tárgyává tenni. Kitünik abból, ha felolvasom az erre vonatkozólag mondottakat. Én ezt a dolgot csak per tangentem emlitettem, mint olyasvalamit, a mi a közvéleményben pertraktálás tárgya.

Méltóztassék megengedni, hogy felolvassam azt, hogy mit mondottam erre nézve. *(Olvassa):* »Ha pedig azt nézzük, hogy mire költtetett el ez az óriási összeg, a mely rendelkezésére állott a kormánynak, nevezetesen a pénzügyi feleslegeknél — hát megengedem, hogy némely kiadásokat helyeselni is lehet, igy pl., midőn az államvasutak válságos helyzetén való segités végett beruházások eszközöltettek, a mi ellen kifogást emelni nem lehet, ellenben ugyanazon feleslegekből, a melyeket elköltöttek, teltek ki azon sajátszerű kiadások is, a melyeket az ellenzéki lapok nap-nap után szellőztetnek, s a mi ezen kormányzat tisztakezűsége és korrektsége iránt a bizalmat megingatni képes az országban.... stb. .... ebből teltek ki a különböző talpfák szállitását szubvenczionáló összegek, a melyeket enyhén szólva, odiózusoknak lehet nevezni, a melyeket ha én nem neveznék is igy, de a közvélemény igy nevez.«

Erre valaki közbeszólott, hogy megsemmisitették azt az üzletet, a mire én igy folytattam: *(olvassa):* »Volt egy másik talpfa-szállitási üzlet is, a miről jobb nem beszélni.« *(Zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Farkasházy Zsigmond: Első sorban konstatálom, hogy az államtitkár ur felesleges módon vette velem szemben védelmébe a függetlegségi pártot, mert azt nem támadtam, másodszor konstatálni lehet, hogy az egyetlen szó, kijelentés, a melyet tisztázni kell, és a melyet félre értett az igen t. államtitkár ur, az volt, hogy odiózus ez az ügy. Ezt kénytelen vagyok fentartani olyan értelemben, hogy a publikum előtt odiózus, a mint mondottam is. És ebben a tekintetben köszönettel tartozom az államtitkár urnak, a miért a maga részéről lojálisan elismerte, hogy szükséges és kivánatos volt, hogy ez a kérdés itt tárgyaltassék és megvilágittassék. Már most ezen »odiózus« szó helyes értelmének megvilágitásakép csakis azokra kell hivatkoznom, a miket az államtitkár ur mondott. A faktum az, hogy olyan czégről van szó, a melyről utólagos vizsgálat kideritette, hogy Magyarországon bejegyeztette ugyan magát, de tényleg minden vagyonával, minden üzletével osztrák, és másodszor az is tény, hogy a hirdetmény, a mely ezen pályázatra kiiratott, tulajdonképen három esztendei üzletre szoritkozott.

Szterényi József államtitkár: Tiz évre!

Farkasházy Zsigmond: Nem vonom kétségbe a t. államtitkár ur állitását, a melyet aktával is bizonyit, hogy a hirdetményben az is ki volt jelentve, hogy az államvasutak fentartják maguknak a jogot, hogy hosszabb időre, talán tiz esztendőre adják ki. Tény az, hogy a hirdetés három esztendőre szólott és az is, a mit az államtitkár ur volt szives kifejteni, hogy a pénzügyi kormány

Digitized by Google

közege kifogásolta a hosszabb időre való üzletet azon indokolással, hogy a konjunkturák változhatnak, ennélfogva ezen üzletek rövidebb időre szóljanak. Az államtitkár ur is abban a helyzetben volt, hogy elismerhesse és kijelenthesse, hogy igaza volt a pénzügyi kormány kiküldöttjének, mert nem tiz, hanem egy esztendő alatt is annyira változott a konjunktura, hogy ma már fele áron lehet megszerezni ezeket a talpfákat, mint akkor. Midőn tehát a pénzügyminiszter ur hivatalos közege ezt az álláspontot foglalta el, akkor, ha nem is jogosult, de mindenesetre érthető és indokolt a közvéleménynek az a méltatlankodása, hogy ezen üzletet odiózusnak nevezi, mert egy bécsi czég kapta meg ezen üzletet, akkor, a mikor — megjegyzem — magyar pályázók is voltak nagy számban. És megkapta tiz esztendőre, fokozódó ártételekkel, a mit akár magyar, akár osztrák czéggel szemben helyesnek elfogadni nem lehet.

Ezek azok a motivumok, a melyek nem bennem, vagy nem egyedül bennem, hanem a közvéleményben azt az impressziót keltették, hogy ez az ügylet odiózus.

Már most a t. államtitkár urnak az a kijelentése, hogy sem nála, sem a miniszter urnál, sem az államvasutak igazgatóságánál ebben az ügyben senki el nem járt, engem megnyugtat és örülök annak, hogy bár eredetileg nem volt szándékom ezt a kérdést itt felvetni, ezuttal még is alkalmat adtam a kereskedelemügyi kormánynak arra, hogy megnyugtató kijelentést tegyen.

T. képviselőház! Az államtitkár ur a nélkül, hogy szóba kerültek volna, más hasonló természetű ügyeket is, mint a tüzifaszállitási üzlet, meg az ujabb pályázatok megsemmisitésének kérdését is felemlitette. Ezt is örömmel hallottam. En azt hiszem, kényes kérdések, a közvéleményben felmerülő gyanusitások másképen nem orvosolhatók, másképen el nem intézhetők, mint a nyilvánosság által; ennek csak egy orvossága van: a nyilvánosság. Remélem, hogy ezen gyanusitások a melyek folytonosan felmerültek és felmerülnek ma is, nemcsak a kereskedelemügyi kormány ellen, hanem más resszortok ellen is, fontos okot szolgáltatnak a kormánynak arra, hogy ha tényleg tisztesség szinében akar feltünni, *(Zaj.)* a mint jogosult is ebben a szinben feltünnie, akkor a jövőben gondoskodni fog arról, hogy titkosan, zárt ajtók megett állami anyagi kérdések ne intéztessenek el, hanem csak a nyilvánosság előtt.

Ezeket voltam bátor megjegyezni. *(Helyeslés balfelől. Zaj.)*

Elnök: Ki következik?

Raisz Aladár jegyző: Budiszavljevics Bude! *(Folytonos zaj a baloldalon.)*

Budiszavljevits Bude *(horvátul beszél).*

Elnök: A képviselő ur, tekintettel az idő előrehaladott voltára, kéri a ház engedélyét arra, hogy beszédét a holnapi ülésen mondhassa el. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a képviselő urnak az engedélyt megadni arra, hogy beszédét holnapra halaszthassa? *(Igen!)* Ha igen, akkor nincs egyéb teendő, mint a következő ülés idejének és a napirendnek megállapitása.

Mielőtt erre rátérnék, *(Folytonos zaj. Csenget)* — Csendet kérek! — be kell jelentenem, hogy a miniszterelnök ur holnap válaszolni fog:

Mezőfi képviselő ur interpellációjára a budapesti lakásuzsora tárgyában;

Hoffmann Ottó képviselő ur interpellációjára a »Rákóczi album«-mal űzött könyvszédelgések tárgyában;

Lukinics Ödön képviselő ur interpellációjára a károlyvárosi járáshoz tartozó Mostanje és Mozlopelje községekben ma is szedett utvámok eltörlése tárgyában,

Magdics Péter képviselő ur interpellációjára Illich Koszta varasdi királyi pénzügyigazgató inkorrekt hivatalos eljárása tárgyában;

Novoselló Mátyás képviselő ur interpellációjára a Szerbiával való vámháboru idejében beosztott pénzügyőrségi közegek ki nem fizetett dupla zsoldja tárgyában;

Bródy Ernő képviselő ur interpellációjára a bankkartel ügyében;

végül Ábrahám Dezső képviselő ur interpellációjára ugyancsak a bankkartel ügyében.

T. ház! Javaslom már most, hogy a ház legközelebbi ülését holnap, szombaton, 1908. évi november hó 21-én d. e. 10 órakor tartsa és annak napirendje legyen: Elnöki előterjesztések és irományok bemutatása; az inditvány- és interpellációs könyvek felolvasása és ezzel kapcsolatban — *(Zaj. Csenget.)* illetve az interpellációra szánt idő legelején a honvédelmi miniszter ur fog válaszolni Pinterovics Antal képviselő ur interpellációjára a horvát helységnevek tárgyában, továbbá a miniszterelnök ur, ugyis mint pénzügyminiszter válaszolni fog azon hét interpellációra, melyeket az imént voltam bátor felsorolni és az inditvány és interpellációs könyvek felolvasása után fog következni az 1909. évi állami költségvetés tárgyalásának folytatása.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor a napirendet előterjesztésem értelmében megállapitottnak jelentem ki és az ülést bezárom.

(Az ülés délután 2 órakor végződik.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Markos Gyula s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

374. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 november 21-én, szombaton.

Justh Gyula, utóbb **Rakovszky István** elnöklete alatt.

Tárgyai: A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A földmivelésügyi bizottság jelentésének bemutatása. — Az inditvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása. — Miniszteri válaszok. — Interpellácziók előterjesztése.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, gr. Zichy Aladár, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 10 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Vertán Endre jegyző ur fogja vezetni. A javaslatok mellett felszólalókat Hammersberg László, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Raisz Aladár jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét.

Felkérem Vertán Endre jegyző urat, szíveskedjék a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az 1908. évi november hó 20-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a jegyzőkönyvet változatlanul hitelesiteni, igen vagy nem? *(Igen!)* E szerint változatlanul hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Babó Mihály képviselő levelét, melylyel négy havi szabadságidő engedélyezését kéri. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a kért szabadságidőt engedélyezni? *(Igen!)* Ha igen, akkor kimondom, hogy a ház a kért szabadságot nevezett képviselőnek megadja.

Bemutatom Békés vármegye közönségének feliratát, melyben kéri, hogy a Pozsony, Zágráb és Fiume városok részére megadni szándékolt kölcsönkötvények kibocsátási, s ezen kölcsön-kötvények adó-, bélyeg- és illetékmentességi kedvezménye Nagyvárad város részére is megadassék.

Győr vármegye közönségének feliratát az önálló magyar jegybank létesitése érdekében,

Hont vármegyének föliratát a jegyzői nyugdijügynek országos rendezése tárgyában,

Somogy vármegye és Szatmárnémeti város közönségének föliratait a középbirtokos osztály védelme érdekében,

Trencsén vármegye közönségének föliratát a gyermekvédelmi törvény módositása iránt,

Nagyvárad város közönségének föliratát a közegészségügyi törvénynek mielőbbi megalkotása és annak keretén belül a községi gyógyszertárak létesitése tárgyában,

Szatmárnémeti város közönségének föliratát a hazai tüzoltó-intézmény felkarolása érdekében,

a bakabányai állami elemi iskola tanitótestületének Czobor László képviselő utján beadott kérvényét, lakbérük emelése tárgyában.

Javaslom, hogy mindezen feliratok és e kérvény előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor elfogadottnak jelentem ki.

Bemutatom a pécsi keresztény szocziális egyesület népgyűlésének és Szentes városában tartott népgyűlésnek Mezőfi Vilmos képviselő által beadott kérvényeit, a melyekben a többes szavazati rendszer életbe léptetése ellen tiltakoznak.

Minthogy az országgyülési képviselők választásáról szóló törvényjavaslatot a ház külön bizottsághoz utasitotta, javaslom, hogy ezen kérvények adassanak ki az emlitett bizottságnak a törvényjavaslattal való együttes tárgyalás czéljából. Méltóztatik ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Bernáth Béla a földmivelésügyi bizottság előadója kiván a háznak jelentést tenni.

Bernáth Béla előadó: T. ház! A borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalombahozatalának

Digitized by Google

tilalmazásáról (Irom. 916, 955) szóló törvényjavaslatot a földmivelési és a közgazdasági bizottságok letárgyalták. Van szerencsém e bizottságok erre vonatkozó jelentéseit tisztelettel bemutatni és kérem a t. házat, méltóztassék azt kinyomatni és szétosztatni; minthogy pedig annak tárgyalása sürgős természetü, már magának a javaslatnak fontosságánál fogva is, de különben az elvállalt kötelezettségeknél fogva is, kérem a t. házat, hogy méltóztassék a házszabályok 140. §-a alapján, ezen rendkivüli esetet tekintetbe véve, a három nap közbevetésétől eltekinteni és e javaslatot már a hétfői ülés napirendjére kitűzni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e az előadó ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki és ennek alapján kimondom, hogy a jelentés ki fog nyomatni és a képviselő urak között szét fog osztatni. Másfelől kimondom, hogy a képviselőház, ezen javaslat tárgyalását sürgősnek tartván, eltekint a házszabályok 140. §-ában előirt három nap közbevetésétől és már most elhatározza, hogy a most tárgyalás alatt levő költségvetés tárgyalásának félbeszakitásával ezen törvényjavaslat tárgyalását a hétfői ülés napirendjére kitűzi. *(Élénk helyeslés.)*

Következik az inditvány- és interpellációs könyvek felolvasása.

Raisz Aladár jegyző: Tisztelettel jelentem a t. háznak, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincs. Az interpellációs könyvben a következő ujabb bejegyzések foglaltatnak: *(Halljuk!)* Bresztyenszky Kálmán képviselő ur interpellációja a nyitra—nováki—nagylehota—keselleőkő—podhrágyi viczinális uton engedélyezett iparvágány tárgyában a kereskedelemügyi miniszterhez; továbbá Hencz Károly képviselő ur interpellációja a kivándorlási visszaélések tárgyában a belügyminiszterhez; Bozóky Árpád képviselő ur interpellációja az osztrák képviselőházhoz Bosznia-Herczegovina annektálása iránt benyujtott törvényjavaslat tárgyában a miniszterelnökhöz; Bella Mátyás képviselő ur interpellációja az 1907: XXVII. t.-cz. 18. §-ának alkalmazása tárgyában a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez és végül Gyuriss Emil képviselő ur interpellációja az »Adria« tengerhajózási részvénytársaság megadóztatása tárgyában a pénzügyminiszterhez.

Elnök: Javaslom a t. háznak, hogy az interpellációkra fél kettőkor térjünk át. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt elfogadottnak jelentem ki és egyuttal megjegyzem, — a mint azt méltóztatnak már a tegnapi ülésből tudni — hogy az interpellációra megállapitott időnek kezdetén, délután félkettőkor elsősorban a honvédelmi miniszter fog válaszolni Pinterovics Antal képviselő ur interpellációjára és a miniszterelnök ugy is mint pénzügyminiszter válaszolni fog Mezőfi Vilmos, Hoffmann Ottó, Lukinics Ödön, Magdics Péter, Novoselo Mátyás, Bródy Ernő, és Ábrahám Dezső interpellációira. *(Mozgás balfelől.)*

Hoitsy Pál: Jó lesz egy órakor áttérni!

Elnök: Már kimondtam a határozatot. Tetszett volna azelőtt felszólalni!

Hoitsy Pál: Akkor helyes!

Buzáth Ferencz: T. ház! A t. elnök ur csak arra nézve mondotta ki a határozatot, hogy az interpellációk megtételére félkettőkor fogunk áttérni. Ez nem zárja ki, hogy a miniszterek az interpellációkra a válaszokat előbb adhassák meg.

Elnök: A házszabályok egyformán rendelkeznek, hogy t. i. az interpellációkra és az interpellációkra adandó válaszokra ugyanabban az időben tér át a ház. A házszabályok szerint különben is csak kettőkor kellene áttérni ugy az interpellációkra, mint az interpellációkra adandó feleletekre. Egyébiránt a határozatot már kimondtam; méltóztatott volna előbb felszólalni. *(Helyeslés.)*

Következik az 1909. évi állami költségvetés (Irom. 936—944) folytatólagos tárgyalása. Szólásra következik?

Raisz Aladár jegyző: Supilo Ferencz!

Supilo Ferencz: Tisztelt ház! Kijelentem, hogy az 1909-re szóló költségvetés ellen fogok szavazni. E szavazatomat nem is kellene megindokolnom, mert mindazok az okok, melyek engem és társaimat arra kényszeritettek, hogy a folyó évi költségvetés ellen szavazzunk, most is fennállanak, csakhogy még fokozottabb mértékben. Ezért, ha nem is forognának fenn azok az uj körülmények, melyek a magam és társaim bizalmatlansági szavazatát még jobban megerősitik, szinte egész felesleges volna csak azért szót ragadni, hogy ujból felsoroljuk a legkülönbözőbb sérelmek és törvénytelenségek egész litániáját, melyeket a közös kormány és horvátországi exponensei követtek el a horvát királyság kárára, s a melyek a két királyság eme konfliktusáig vezettek. Ezeket a sérelmeket és ezeket a törvénytelenségeket nagyon jól ismeri ez a kormány és e tisztelt ház, és miután a részünkről történt minden panasz és minden apellácziő e tisztelt házban a pusztában kiáltó hangja maradt, arra az erős meggyőződésre jutottam, hogy a horvát királyság kénytelen lesz más utakat, más taktikákat és más eszközöket keresni, hogy sikeresebben juthasson el jogai védelméhez és garancziájához.

Csakhogy a tavasz óta, a mikor utoljára tárgyaltuk a közös kormány politikáját, különös tekintettel Horvátországra, uj tények álltak be, melyeket bátor leszek álláspontom igazolására felhozni. Ez az, hogy nemzetünket nemcsak hogy provokálják, hanem valósággal kétségbe ejtik és pedig csakis azért, mert területén védelmezi a maga anyanyelvét és saját fiainak kenyerét.

A tavaszi költségvetési tárgyaláskor Rauch báró dicsőségesen installált horvátországi rezsimjének bemutatásával váltunk el és annak a bemutatásával, hogy ez a rezsim minden erőszaka és abszurditása daczára, minden, legfőképen pedig társadalmi tekintetben ugyancsak tel-

Digitized by Google

jes fiaszkót vallott. A tavaszi költségvetési vita alkalmával mi, tisztelt ház, azt is felhoztuk, hogy a Horvátországban installált Rauch-féle rezsim alatt ez év tavaszáig mi mindent követtek el szerencsétlen hazánk ellen, és a ki emlékszik azokra a panaszokra, tudni fogja, hogy Wekerle igen tisztelt miniszterelnök ur a horvát királyság nemzeti védelmének megfékezésére ideiglenesen a »nagyhorvát« propaganda armaturáját tartotta ideiglenesen tartalékban, melylyel tavaly a vasutas pragmatika elleni küzdelmünk után erőltetett komolysággal megfenyegetett bennünket, s most Rauch Pál bárót a »nagyszerb« propaganda armaturájával látta el. Lehet, hogy az igen tisztelt miniszterelnök urnak ugy tetszett, hogy ez az utóbbi, tekintettel Rauch személyére, Rauch összeköttetéseire Frank Józseffel és arra a szerződésre, melyet a mult évben kötött vele az igen tisztelt miniszterelnök ur, sikeresebben fog működni.

Akárhogy is álljon a dolog, Rauch báró ur megkapta a maga marsrutáját és hozzá is látott annak keresztülviteléhez és a maga természetéhez képességeihez képest és azoknak az elemeknek a a kvalitásához mérten vitte keresztül, melyeket erre a czélra felhasznált, ugy, hogy ez a mesterségesen készült hajsza szinte kinematografikus módon vehető fel és mutatható be a maga egész nyomoruságában és meztelenségében, de tekintettel azokra az emberekre, a kik miatta szenvednek és arra az ügyre, a melyért ártatlanul szenvednek, a maga egész rettentőségében is mutatható be.

Én, tisztelt ház, leszek olyan bátor, hogy itt is felhozzam azoknak a sikanálásoknak csak egy részét, melyek alatt Horvátországban ma azok a szerb testvéreink szenvednek, a kik a horvát-szerb koalició küzdelmében résztvesznek.

Tisztelt ház! Tisztelt képviselőtársaim nagy része emlékezni fog bizonyára azokra a szenzácziós hirekre, a melyek a tavaszszal Zágrábból érkeztek és a melyek azt jelentették, hogy egész Kosztajnicza, egy a horvátországi bosnyák határon fekvő város, el van árasztva hirdetményekkel, melyeken fölkelésre szólitják fel a népet, hogy a Habsburg-dinasztia fosztassék meg a tróntól és hogy királylyá Első Karagyorgyevics Péter kiáltassék ki. Mellékesen legyen mondva, hogy ezeken a kiáltványokon a legilletlenebb módon támadták Ferencz József király személyét, olyan kifejezésekkel, melyeket én itt nem ismételhetek. Frank József doktor lapjában és Rauch báró lapjában ezek a kiáltványok egész terjedelmükben jelentettek meg, s tartalmuk a legnagyobb sietséggel közöltetett a bécsi és budapesti sajtóval, mint kétségtelen és megdönthetlen nagy dokumentuma a felségárulásnak és a »nagyszerb« összeesküvés Habsburg-mornarchia és dinasztia-ellenes forradalmi akciójának.

Nem egyszer, hanem többször is megjelentek ezek a kiáltványok különböző variációkkal, Rauch és Frank sajtója pedig egy egész hónapig lázban tartotta Horvátországot, nagy tőkét kovácsolva ebből a horvát-szerb koaliczió szerbjei ellen.

A ki ismeri Kosztajniczát, tudja, hogy ez tiszta horvát város, melyben csak néhány szerb család lakik és minden eszes hazafinak mindjárt gyanus volt, hogy ezeken a plakátokon épen a kosztajniczai szerb népet hivják felkelésre. A mi lapjaink azonnal követelték, hogy ebben az ügyben indittassék meg a legszigorubb vizsgálat, de Rauch báró huzódozott attól, hogy ezt a vizsgálatot elrendelje, átengedve a maga lapjainak, hogy titokzatos rágalmakkal folytassák tovább a szerbek elleni hajszát.

Csak nagysokára, a mikor a közvélemény ereje kényszeritette őket, kezdték meg a vizsgálatot és olyan vallomások alapján, a melyekről egy későbbi leleplezéssel fogjuk kimutatni, hogy mennyit érnek, hat szerb nemzetiségű egyént tartóztattak le, köztük egy hetvenhárom éves öregasszonyt, egy tanitót, mig a többiek iparossegédek és tanonczok voltak. Ezek az emberek hat hétig sinylődtek a kosztajniczai járásbiróság börtönében. Ezeket az embereket egyszerre kieresztették a börtönből. Miért bocsátották őket szabadon?

Tisztelt képviselőtársaim, hallgassák meg és szörnyedjenek el azon, hogy miként járnak el Horvátországban. Ezeket az embereket azért engedték ki a börtönből, mert a vizsgálat során sehogy sem lehetett eltussolni, sőt mert Rauch eljáró közegeinek akarata daczára napnál világosabban és megdönthetetlen tényként az derült ki, hogy ezeket a plakátokat, a melyekkel a Habsburg-dinasztia ellen és Péter király javára izgatnak és felkelésre izgatják fel a szerbeket, Frank és Rauch emberei maguk szerkesztették, nyomatták és terjesztették.

Ugron Gábor: Hogy lehet igy rágalmazni? Lehetetlen rágalom!

Supilo Ferencz: A főágense ennek a provokatőr ügynek, Frank hive, a ki segédje volt valami Krivosics nevű kosztajniczai iparosnak, a mikor csak vigyázatlanul megvallotta, hogy ő az, a ki által Kosztajniczán minden történt, a »leglojálisabb« horvátországi rendszer eljáró közegei részéről intést kapott, hogy azonnal szökjék meg. Az ágens kétszer sem mondatta ezt magának, hanem rögtön eltünt Kosztajniczáról, a kosztajniczai »nagy forradalmat« pedig Rauch rezsimje olyan gyorsasággal tussolta el, a milyennel azt a nagy világ tudomására hozta.

A kosztajniczai affér, a mely provokatőr reczipé szerint készült, a melyet a Középkorban alkalmaztak, nemcsak blamázs azokra nézve, a kik inszczenálták, hanem világitó fáklyája az intencziónak és czéloknak a többi afférekben is, melyek utána egymásután következtek.

Ugyanabban az időben, a mikor a kosztajniczai affér csődöt mondott, odujából előbujik és a szinpadra lép egy másik agent-provocateur is, Nasztics György szenzácziós leleplezésekkel a

Digitized by Google

»nagyszerb forradalomról«, mely a monarchia egész területén ágazott el, mindenütt, a hol szerbek élnek, s melynek czélja az lenne, hogy ez a terület szakittassék el a monarchiától és csatoltassék Szerbiához I. Karagyorgyevics Péter jogara alatt.

Képviselőtársaim a delegáczióban és e tisztelt házban is kimutatták, hogy kicsoda ez az individuum. Surmin dr. képviselő tegnap bemutatta Vorner szarajevói vezérkari százados leveleinek facsimiléit, melyekből kitünik, hogy ez a Nasztics meg volt fizetve azért, hogy anyagot eszeljen ki és liferáljon a horvátországi szerb önálló párt hiveinek és a boszniai szerb nemzeti szervezet embereinek kompromittálására. Egyébként számtalan tanu által meg van állapitva, különösen a mosztári »Narod« szerkesztője, Radulovics Riszto nyilatkozata által, hogy ez a Nasztics a csalásnak és lopásnak különböző deliktumait követte el és hogy morális tekintetben tökéletesen perverz egyén.

Polit Mihály: Az állam közege!

Elnök: A képviselő urat figyelmeztetem, hogy olyanokat, a kik itt a házban nem védelmezhetik magukat, ily sulyos vádakkal ne illessen. Rendreutasitom a képviselő urat. *(Helyeslés.)*

Supilo Ferencz: Olyan személy ez, hogy maga a »Pester Lloyd«, mielőtt még megjelent volna Nasztics »Finale« czimű brosurája, leleplezéssel való fenyegetései folytán külön vezérczikkben kijelentette, hogy a monarchia nem fogja igénybevenni egy Nasztics-kaliberű egyén szolgálatait.

Ugron Gábor: Az a kérdés, hogy igazak-e azok a közlemények? *(Igaz! Ugy van!)*

Supilo Ferencz: Várjon csak egy kicsit!

Ugron Gábor: Nem az a kérdés. Mindent elkövetnek és mindent eltagadnak.

Supilo Ferencz: Tekintet nélkül ennek az agent-provokatörnek erkölcsi kvalitásaira, a horvátországi szerbek bebörtönözése az ő brosurája alapján folyó évi augusztus hetedikén kezdődött és még ma is tart.

Ugron Gábor: Birói vizsgálat alapján történt.

Supilo Ferencz: A kosztajniczai afférrel, tisztelt ház, be volt bizonyitva, hogy azok az emberek, a kik e plakátokon a Habsburg-dinasztia elleni lázadásra szólitották fel a szerbeket, az uralkodó rezsim emberei voltak, a kik szökni voltak kénytelenek, hogy a leleplezett ügy minél előbb eltussoltassék. Nasztics pedig, ez a fent dicsért Nasztics, brosurájában maga bevallja, hogy a forradalmár összeesküvéseknek ő volt a vezére és organizátora; hogy ő volt az, a ki Belgrádba és máshová utazott abból a czélból, hogy egyesületeket szervezzen, melyeknek az lett volna a czéljuk, hogy a monarchia összes déli vidékein felkelést támasszanak.

Akkor, a mikor számos tanu vallomása által meg van állapitva, hogy Nasztics György volt az, a ki Szarajevóban arra uszitotta az utczát, hogy kiabáljon Ő Felsége, első Ferencz József király ellen és azt kiáltsa, hogy »éljen első Péter király!«, ha tudjuk és kezeink között vannak a bizonyitékok: Vorner vezérkari százados levelei, hogy ez a Nasztics ugyanakkor meg volt fizetve a szarajevói osztrák-magyar rendőrségtől, hogy tényeket eszeljen ki *(Mozgás.)* és embereket jelentsen fel, akkor semmiféle további bizonyitékra nincs szükségünk, hogy arra a következtetésre jussunk, hogy Nasztics György nagyobb stilben, sőt lehet, hogy már szélesebb kombinácziókra is ép ugy megrendelt agent provocateur, mint a kosztajniczai Krivosics ügyetlen segédje, a ki a rezsim közegének tanácsára szökni volt kénytelen. Nasztics György semmit sem leplezett le . . .

Ugron Gábor: Dehogy nem!

Supilo Ferencz: Nasztics György semmiféle anyagot sem szolgáltatott; Nasztics Györgyöt arra használták fel, hogy anyagot eszeljen ki, hogy érintkezésbe jusson bármely személyiséggel és hogy ebből az érintkezésből kikombinálja mindazt, a mit a rezsim szükségesnek tartott horvátországi politikájának keresztülviteléhez. S mig a családapák, kiknek csak az a bűnük, hogy szerbeknek hivják őket, és hogy a horvát—szerb koalicziő soraiban küzdenek, a horvátországi börtönökben sinylődnek, addig Nasztics György, a kinek semmiféle birtoka, semmiféle állása és semmiféle foglalkozása nincsen, *(Zaj)* Pesten, Bécsben, Zágrábban és Szarajevoban él, a legelső szállodákban lakik, urasan lakmározik, gummikerekűn jár és egy, a pénzzel hamar jóllakott parvenű gőgjével nyiltan dobálózik százasokkal és ezresekkel, hogy mindenki lássa, hogy neki mennyi pénze van.

Bátor vagyok kérdést intézni Wekerle igen tisztelt miniszterelnök urhoz, tudja-e ő, hogy Nasztics hol tett szert ennyi pénzre, miként élhet ily pazar módon az, kinek vallomásai alapján a miniszterelnök ur exponense, báró Rauch ennyi ember exisztencziáját teszi tönkre? mig Nasztics, a ki szervezője volt a felségáruló összeesküvésnek, szabad és gazdagon ellátva feszeleg az egész monarchiában, melynek lételét fenyegették ezek a felségáruló szervezetek. Hát nem világos-e mindenki előtt, tisztelt ház, hogy itt semmi másról nincs szó, mint arról a taktikáról, mely a horvát királyság ellenállásának letörésére irányul *(Mozgás.)* és a mely, ha nem sikerül, helyet fog csinálni egy másik »nagyhorvát» árulási akczionak, mely az igen tisztelt miniszterelnök ur arzenáljában készenlétben van.

Most pedig lássuk kissé, tisztelt ház, a többi letartóztatásokat és azt, hogy a foglyokkal miként bánnak. Eddig ötven tekintélyes szerb van letartóztatva, köztük több szerb vezetőférfiu, az állitólagos »nagyszerb« propaganda és »felségárulás« miatt. *(Zaj. Halljuk!)* Vannak köztük lelkészek, kereskedők, tanitók, országos és községi tisztviselők, de vannak köztük földmivesek is, a kik nem is ismerik a »felségárulás« fogalmát, hanem csak azt hallották, hogy e miatt fel is akasztják az embert. Ebből az ötven fogolyból

Digitized by Google

tizenöten már a negyedik hónapja ülnek vizsgálati fogságban.

Somogyi Aladár: Csak ?

Baloghy Ernő: Eressze ki a horvát bíróság őket, ha akarja.

Supilo Ferencz: A letartóztatott emberek közül egyetlenegyet sem hallgattak ki eddig, kivéve a letartóztatáskor foganatositott első formai kihallgatást. Ez a formai kihallgatás főleg a naczionále felvételéből áll és abból a kérdésből, hogy szerb-e az illető ? volt-e a szerb önálló párt gyűlésein, hol szerezte a szerb hősök képével ellátott poharakat és a szerb nemzeti és metropoliai jelvényekkel ellátott szőnyegeket.

A letartóztatottak, még azok sem, a kik már négy hónapig ülnek a börtönben, ma sem tudják, hogy miért lettek letartóztatva és mily indokokon alapul az a gyanu, hogy ők felségárulók, valamint nem tudják azt sem, hogy mely tanuk és mivel terhelik őket. A birósági végzésekben, melyek helybenhagyják a vizsgálati fogságot, csak az hozatik fel, hogy gyanu forog fenn, hogy egy forradalmi szervezet létezik és továbbá, hogy egy másik gyanu is forog fenn, és pedig hogy az illető tagja ennek a szervezetnek. Hogy mely okokon és konkrét eseteken alapulnak mindezek a gyanuk, erről nem szólnak a birói végzések.

Elnök: Eltekintve attól, hogy tulajdonképen véve ez az egész dolog autonóm jogkörébe tartozik Horvátországnak, azt még sem lehet figyelmeztetés nélkül elhallgatni, hogy a képviselő ur az ottani bíróságokat ilyen erős vádakkal terheli. Ez sehogy sem egyeztethető össze sem a parlamentárizmus fogalmával, sem a tisztesség érzetével. Épen azért a képviselő urat rendreutasitom, és ha igy folytatja, kénytelen leszek tőle a szót megvonni. *(Helyeslés.)*

Supilo Ferencz: Hogy mily alaposak a gyanuokok, hogy a szerbek felségárulást követtek el, bizonyitják ezek a tények: Bekics Péter kereskedőt annak az alapján, tartóztatták le, hogy szobája mennyezetén ez a felirat olvasható: »mindenki tartson azzal, a ki az övé« és »minden madár a maga csapatához«, mert ez a »mindenki tartson azzal, a ki az övé» és ez a »csapat« Rauch közegeinek magyarázata szerint Szerbiát jelenti. Ogrizovics erdészt akkor tartóztatták le, a mikor beismerte, hogy barátja Pribicsevics képviselőnek és nála egy névjegyet foglaltak le, melyen semmi sem állott.

Kalember István kereskedőt azzal az indokolással tartóztatták le, hogy az ő vidékén senki sem tudott a szerbekről addig, a mig ő nem jött oda és egy képet koboztak el nála, mely a szerb önálló párt klubját ábrázolja a nemzetiegyházi kongresszuson. Egy lelkésztől Kosutics vizsgáló biró azt kérdezte, tagja-e a horvát-szerb koalicziónak és a mikor ő ezt beismerte, azt mondotta, hogy már ez is terhelő ránézve, mert hogy ez a koalicziő még most is együttdolgozik Kossuthtal Bécs ellen. Vranesević kereskedősegédtől, a kit Kosztajniczán tartóztattak le, ezt kérdezte a vizsgálóbiró: »Szerbnek érzi ön magát ?» — »Nemcsak hogy szerbnek érzem magamat, hanem igazi szerb vagyok«, — felelt a kereskedősegéd. »Hát ha igazi szerb vagy, akkor csak előre az igazi vizsgálati fogságba !« — Radovánovics kereskedőt azért tartóztatták le, mert egy képes levelezőlapon, melyet jegyeskorában küldött a feleségének, ez állt: »a büszke szerb leányzónak !«

Önök, tisztelt képviselőtársaim, talán azt is kérdezhetnék tőlem: »Hiszen nem lesz ez, hanem lesz ott más valami is, a mit ezeknél az embereknél találtak vagy felfedeztek és a mi miatt bebörtönözték őket, mert hihetetlennek tetszik, hogy a huszadik században feltételezhető volna, hogy egy alkotmányos államban a fenti dolgok miatt eszébe jusson valakinek, polgárokat letartóztatni. És mégis Horvátországban ez ime lehetséges, és én nem akarok visszaélni az önök türelmével, hogy mind az ötven embernél felsoroljam ezeket és a hasonló szituácziókat, melyek alapján tönkreteszik őket. Ha csak egy atómmal több volna ellenük ennél, azoknak a sajtója, a kik ezt a hajszát inszczenálták, háromszoros terjedelemben is szétkürtölte volna ezt a világba, mert ők maguk is nagy zavarban vannak ma, hogy mivel igazoljanak ennyi letartóztatást, a melyek hiába történtek, mert a czél, melyet elérni akartak, ez pedig a horvát-szerb koaliczió megbontása és a nemzeti védelem megsemmisitése, nem éretett el.

És miként bánnak a börtönben ezekkel a szerencsétlenekkel, tekintélyes emberekkel és nagyszámu családok fejeivel ? Engedjék meg, tisztelt képviselőtársaim, hogy eszökbe juttassak néhány sort egy ismert orosz, Krapotkin Péter herczeg memoirjaiból. Ő sötét szinekkel festi a Petropavlovszk erődöt, melyben annyi nagy orosz férfi szenvedett, mint Dosztojevszki, s amelybe Krapotkin Péter herczeg is belekerült. A petropavlovszki börtön sulyos életét ecsetelve Krapotkin herczeg azt is leirja, hogy ő milyen életmódot folytatott czellájában, s a többi között ezt mondja: »Hogy megőrizzem egészségemet és szellemi frisseségemet, addig mozogtam czellámban, a mig kiszámitottam, hogy körülbelül hét versztet tettem meg.« A mi vizsgálati foglyaink legnagyobb része nem is mozoghat, mert hármasával, négyével, ötével vannak apró czelláikban, még pedig közönséges gonosztevők vannak velök együtt, s igy a mozgás lehetetlen. Krapotkin Péter herczeg mondja, hogy dohányzással is rövidithette az idejét. A mi »felségárulóinknak« Zágrábban tilos a dohányzás is. Krapotkin Péter herczeg mondja, hogy tudományos munkái irásával is ölte az időt, s hogy igaz, hogy külön engedély kellett ahhoz, hogy tintát és tollat kapjon, de hogy egyébként minden fogolynak joga van egy kőtáblához és palavesszőhöz.

A mi foglyainknak nemcsak hogy nem adnak tollat és tintát, hanem annyi kérés után még táblát és palavesszőt sem adnak nekik. És tudják-e önök, hogy mit mond Krapotkin ? Azt, hogy szeretne elzárva lenni a legnyirkosabb pinczében,

Digitized by Google

hogy csak kenyéren és vizen éljen, de csak az olvasást és az irást engedjék meg neki. Karpotkin herczeg azt mondja, hogy minden reggel sétálni ment a börtön udvarán, a mi foglyainknak Zágrábban csak félórás sétát engednek meg minden második vagy harmadik napon azzal az indokolással, hogy sokan vannak a börtönben, s hogy ezért sorra kell várniok, hogy kettesével sétálhassanak minden nap egy félórát. Magától értetődik, hogy akkor is csak egy részük mehet ki minden nap sétálni. A bebörtönözött ember legrettentőbb büntetése, azok szerint, a kik ezt az életet ismerik, a semmittevés.

És ezzel a semmittevéssel ölik meg a mi bebörtönözöttjeinket ugy fizikailag, mint lelkileg, tömlöczeikben. Csoda-e akkor, ha Kacsár jegyző kétségbeesésében ezt kiáltotta a vizsgálóbirónak: »Hiszen én meghalok itt!«, mire Kosutics vizsgálóbiró czinikusan ezt válaszolta: »Majd én eltemetlek!«

Miután a vizsgálat a végtelenségig huzódik, s már a negyedik hónapba is belenyult a nélkül, hogy kihallgatták volna őket, s a nélkül, hogy a vádlevelet megszerkesztették volna, a foglyok kétségbeesett lépésre határozták el magukat, hogy éhségsztrájkkal megszerezzék maguknak azt a jogot, mely megvan minden gonosztevőnek is, azaz: hogy egyszer már hallgassák ki, s állitsák a biróság elé őket. Nem csoda, hogy a foglyok erre határozták el magukat, ha tekintetbe veszszük, hogy nehányuknak már tönkrement a háza és a vagyona, hogy három kereskedő már csődbe jutott, s hogy tiz tanitó felesége néhány koronányi havi segélyből kénytelen élni. *(Mozgás jobbfelől.)*

Még csak azt kell hozzátennem, hogy a mi büntetőperrendtartásunk elrendeli, hogy a vizsgálatnak három hónap alatt be kell fejeződnie és hogy csak különös körülmények alapján kérhető külön kérvénynyel a vizsgálat meghosszabbitása. Nálunk pedig ebben a konkrét esetben a vizsgálat még meg sem kezdődött, s a meghosszabbitás sincs külön birói végzéssel megengedve.

Mondtam, hogy nehány letartóztatott éhségsztrájkra határozta el magát. *(Zaj.)* Éhségtől kimerülten kórházba vitték: Milics lelkészt, a ki tiz napig éhezett; Pribicsevics Valerián tanárt, a ki hét napig éhezett; Oblakovics tanitót, Gajics kereskedőt, mig Vujaklija kereskedő betegségtől elcsigázva vitetett a börtönből a kórházba. Most ismét sok letartóztatott ember éhezik, csakhogy számukat nem lehet pontosan tudni, mert a dolgot minden lehető módon eltussolják és csak akkor lesz pontosan megállapitható, ha majd kórházba viszik ezeket az embereket. *(Zaj.)*

Hogy Horvátországban milyen rettenetes állapotok uralkodnak Wekerle igen tisztelt miniszterelnök ur exponensének kormányzása alatt, a fenti szomoru tényekből is látható. Én pedig, tisztelt képviselőtársaim, azért soroltam fel ezeket a tényeket — annak daczára, hogy a mi hivatalos köreink a független igazságszolgáltatás ürügyével függönyözik el őket, mert itt nem kompetenciákról, fórumokról és álláspontokról van szó, hanem a humanitás, kultura és czivilizáczió legközönségesebb kérdéseiről. Ezekben a kérdésekben pedig a kompetenczia a közönséges igazságszolgáltatási fórumokról az egész humánus világra száll át.

Ugron Gábor: Horvát igazságszolgáltatás! Horvát törvény!

Supiló Ferencz: Tisztelt ház! Én ebben az általános vitában történt felszólalásomban a horvátországi állapotokat jellemezve, különösen a szerb testvéreink ellen folyó üldözésnél állapodtam meg, mert az, a mi velük történik, valóban a mai rezsim eljárásának kulmináczióját képviseli a nép akaratával szemben. Ne gondolják, tisztelt társaim, hogy nemzeti és társadalmi életünk más terén jobban vagyunk.

Hivatalnokainkat tovább üldözik egyre, a gyermekektől elveszik a stipendiumokat, mert szüleik a nemzeti ügy hivei; a vállalkozóktól és kereskedőktől elveszik a munkát és a keresetet, mert ők, s ha ők nem: testvéreik, sőt ha csak a rokonaik a nemzeti jogok harczosaira szavaztak; az ország pénzét pocsékolják utazásokra, jutalmazásokra és parádékra; a nép képviselőinek nem engedik meg, hogy informálják választóikat a politikai helyzetről, mert a nyilvános gyűléseket sorra betiltják. Lapjainkat a kritika legenyhébb szaváért könyörtelenül és törvényellenesen elkobozzák. S mig a népjogok harczosaival szemben igy járnak el, addig dr. Frank József hiveinek segitségével, a kiknek minden gyűlését megengedik, valóságos maffiákat szerveznek, melyeknek az a czéljuk, hogy a hatósági közegek védelme alatt támadják polgárainkat, terrorizálják munkásainkat, szétverjék megyegyűléseinket és mindenféle kihágást kövessenek el az országban.

És miután a maffiával való ezen kisérlet még sem sikerült, a rezsim segitői arra a gondolatra jutottak, hogy a monarchia és a dinasztia a Balkánon való nagy érdekeinek védnöksége alá helyezik, s hogy ezzel a visszaéléssel érdeklődést keltsenek a nép széles rétegeiben, s a maguk provokatőri és romboló munkáját államszükség gyanánt tüntessék fel. Hogy az irónia teljes legyen, e banda vezérei felkérték a hadügyminisztert, adjon nekik fegyvert, munkiczót és katonai instruktorokat, s ebben a várakozásban rombolással és zavargással gyakorolják magukat Zágráb utczáin az éjszaka sötétségének leple alatt. Az a kormány és segitőtársai, a mely ilyen eszközökhöz nyul, már előre el van kárhoztatva és ő is tudja ezt és épen ezért nem engedi meg a népnek, hogy a horvát országgyülésen törvényes képviselői utján folyást engedjen elkeseredésének azon igazságtalanságok és törvényellenességek miatt, melyeket tűrni kénytelen.

Tisztelt ház! Én semmit sem kivánnék oly nagyon, mint azt, hogy ezt a horvát országgyülést is oszlassák fel és ujból ejtsék meg a választásokat, hogy e monarhia legmagasabb tényezője is meggyőződjék, hogy a mi szavaink, a mi panaszaink nem holmi dacz eredményei, sem pedig kivülről

Digitized by Google

behozott aspirációk gyümölcsei, hanem a megkinzott nép akaratának eredménye, a melyet képviselünk, a mely nép e nehéz megpróbáltatások mellett sem fog lemondani jogairól. Mi öntudatosan és határozottan álljuk meg ezt és az összes többi armaturákat, melyeket Horvátország ellen alkalmazni fognak. Ezeknek az armaturáknak nem volt egyéb effektusuk, mint az, hogy Horvátországban ma a legnyugodtabb hazafiak is meg vannak győződve, hogy a Magyarország és Horvátország között fönnálló viszonyt az igazság és az egyenjoguság alapján meg kell változtatni, hogy kikerüljük a hasonló konfliktusok és erőszakosságok lehetőségét, melyeket nemzetünk ellen csak azért követnek el, mert védi azt, a mi még a fennálló törvényekkel is biztositva van részére. A költségvetést visszautasitom. *(Helyeslés a középen.)*

Raisz Aladár jegyző: Ábrahám Dezső!

Ábrahám Dezső: T. képviselőház! A szóban forgó költségvetési törvényjavaslatot elfogadom általánosságban és részleteiben *(Helyeslés.)* nemcsak azért, mert az országnak szüksége van a javaslat megszavazására, hanem azért is, mert — bár nem bizalmi kérdést tárgyaz a javaslat — de teljes bizalommal vagyok a kormány politikájával szemben. *(Helyeslés.)*

A költségvetés kiadási tételeinek emelkedésén szinte vörös fonálként huzódik végig az, hogy az egyes társadalmi rétegek igényeit igyekezett a kormány lehetőleg az ország ereje arányában kielégiteni. De, t. ház, ezuttal a t. miniszterelnök ur azon kijelentésére kell utalnom, hogy elérkeztünk a kiadási expanzivitás azon határáig, a melyen tul államháztartásunk egyensulyának megzavarása nélkül már nem terjeszkedhetünk. *(Ugy van! balfelől.)*

A függetlenségi és 48-as párt mindig örömmel vett részt a kielégitettek örömében, azonban viseli az ódiumot abban a tekintetben is, ha netán az ország pénzügyi helyzete a további igények tekintetében nem enged további terjeszkedést. Eddigi politikánknak mintegy előtérbe tolása gyanánt vonul végig politikánkon az, hogy becsületbeli nemzeti munkának tekintettük politikai függetlenségünknek megvalósitását, *(Helyeslés.)* azonban nélkülözvén a függetlenségi párt és a jelenlegi kormány is a kormányzat eszközeit, nem volt abban a helyzetben, hogy előbb gazdasági téren érjen el eredményeket és megvalósitsa gazdasági és pénzügyi függetlenségünket, a mely szinte nélkülözhetetlen előfeltétele volt a politikai és nemzeti függetlenség megvalósitásának.

Azt hiszem, hogy kimondhatom, hogy ebben a házban és talán az egész országban az önálló vámterületnek egyetlen ellenzője sincs, *(Ugy van! a baloldalon.)* de elmondhatom épen a függetlenségi és 48-as pártról azt, hogy az önálló vámterülettel kapcsolatban alig van ellenzéke magában a házban is az önálló bankkérdésének... *(Ugy van! a baloldalon.)* Ebben a tekintetben csak utalok a kormány egyik tagjának, pártvezérének és fejének ellenmondást nem tűrő azon nyilatkozatára, a melyet épen az önálló bank kérdésében tett. *(Felkiáltások balfelől: Éljen Kossuth!)*

Én fejet hajtok az igen t. pénzügyminiszter ur aggályai előtt, hiszen mintegy harminczéves közgazdasági és csaknem ugyanolyan idős politikai multja azt hiszem jogosultakká teszi azon aggályokat, a melyek a gazdasági önállóság megvalósitása tekintetében előtte felmerülnek. Azonban a tekintetben nyugodt lehet a pénzügyminiszter ur és nyugodt lehet a kormány, hogy a függetlenségi és 48-as párt minden tekintetben állja azt a felelősséget, *(Ugy van! a baloldalon.)* a mely a gazdasági és pénzügyi önállás tekintetében az ország jövője szempontjából ráhárul. *(Felkiáltások balfelől: Ugy van! Inkább áldozatokat is hozunk!)* A függetlenségi párt e tekintetben nem az az adós, a ki, miután semmije sincs, mindent magára vállalhat, mert érzi, hogy a nemzet bizalmának letéteményese és mint ilyen, nem akar könnyelmüen és önkényesen eljárni.

Eddig, t. ház, a gazdasági nagy egységek uralták az egész európai konstellácziót és kijelenthetem, hogy a mennyiben Magyarországon mai napig is vannak alakulatok, a melyek az Ausztriával való gazdasági közösséget fenn akarják tartani, *(Mozgás és felkiáltások balfelől: Rosszul teszik! Nem járnak jó uton!)* ezen alakulatok nem birálandók el ugy, mintha rosszhiszemüek volnának. Azt hiszem, hogy nem mondhatjuk ki azt, hogy épen a nagy birtok politikája az, a mely a gazdasági közösséget fenn kivánja tartani, *(Mozgás a baloldalon.)*...

Egy hang *(balfelől)*: Hát gr. Károlyi Sándor?... *(Mozgás.)*

Ábrahám Dezső: ... mert hiszen nem ismerek olyan embert, a ki az egyéni érdekeket a közérdek alá akarná helyezni Magyarországon.

Egy hang *(a baloldalon)*: Az a baj, hogy nagyon sok van!

Ábrahám Dezső: Azt hiszem, hogy sem a mi, sem az ellenpárt jóhiszeműségében egy pillanatig sem fog kételkedni t. képviselőtársam.

Zakariás János: Mezőfi elevenjére tapintott! *(Mozgás.)*

Ábrahám Dezső: Azon meggyőződésben vagyok, hogy a gazdasági nagy egységeknek fogalma sok tekintetben jogosult és épen pénzügyi faktoraink, s talán maga a t. pénzügyminiszter ur is a theóriának ezen álláspontjára helyezkedett.

Nagy György: Frázis!

Ábrahám Dezső: Ez a gazdasági egység fogalma jogosult is ott, a hol a nagy egésznek minden része ugyanazon elbirálás alá esik; a hol nincsenek a politikai, gazdasági érdekellentétek annyira kidomboritva, mint épen Ausztriával való szerencsétlen összeköttetésünkben. *(Ugy van! a baloldalon.)*

A függetlenségi párt alapelve, hogy a gazdasági önállóságot és függetlenséget mielőbb megvalósitsa, mert ezen alapon akarja felépiteni az önálló és politikailag is független Magyarország

Digitized by Google

jövőjét. *(Helyeslés a baloldalon.)* Olvastunk róla, hogy az idegen tőkének valamely tőkeszegény országba való bevitele gazdaságilag nagyon fontos és hasznos dolog, azonban ezen idegen tőke behozatala csak olyan esetben találhatja meg minden tekintetben létjogosultságát, a midőn nem forognak fenn azok az előbb emlitett éles ellentétek, a melyek Magyarország és Ausztria közt vannak. Itt utalnom kell a nem is olyan régen lefolyt olaszfranczia politikai kollizióra. A hatalmas franczia tőke óriási arányban volt érdekelve épen Olaszország állampapirjainak elhelyezésében és a mikor a délfranczia országi politikai ellentét a két ország között kiütött, akkor a franczia hatalmas tőke épen politikai ellenszenvből és nem félve e lépésének gazdasági hatásától, halomszámra dobta vissza az olasz értékeket. Azonban Olaszország szerencsés helyzetben volt, mert népességének takarékossága, a kivándorlók által beküldött milliók és az évente csaknem 300 millióra tehető idegen forgalmi jövedelem abba a helyzetbe hozta, hogy gyorsan heverte ki ezt a csaknem válságos gazdasági krizist. Az olasz kormány kénytelen volt még az aranykiviteli tilalmat is behozni.

A mi gazdasági önállóságunk kifejlődésének rettenetes akadálya pénzügyi szervezetlenségünk: Magyarországnak államadóssága mintegy öt és egy fél milliárdra tehető, a mivel szemben Ausztria államadóssága 10 milliárd. Ha a népességet és területet veszszük tekintetbe, ez az arány Ausztriára nézve szomoru, ha azonban a teherviselési képességet és vagyonosságot tekintjük, akkor az osztrák 10 milliárddal szemben Magyarországnak csak 2 milliárd államadóssággal kellene birnia.

Nem arrogálom magamnak, hogy az önálló bank kérdését fényesen tudjam megvilágitani, de ismerve a pénzügyi körök véleményét, tudom, hogy a legnagyobb akadály az, hogy állami hitelleveleink elhelyezése a külföldön bennünket pénzügyileg teljesen függővé tesz. Legyen szabad erre nézve egy pár részletes adatot felhoznom. *(Halljuk! Halljuk!)* Államadóssági kötvényeinknek, járadékzálogleveleinknek 34%-a van csak belföldön elhelyezve, 66%-a pedig a külföldön és ebből 32% Ausztriában van elhelyezve. 27%-ban részesedik Németország, 1·2% esik Angliára, a hátralevő a többi külföldi államokra. Ausztriának az osztrák jelzálogintézetek tekintetében a helyzete az, hogy jelzálogkölcsöneinek 75—85%-a van Magyarországon elhelyezve.

Igaz ugyan, hogy az utóbbi időben a magyar pénzintézetek agilitása folytán a magyarországi pénzintézetek javára ez az arány megváltozott, de másrészt tény, hogy ipari és közlekedési czimleteinknek mintegy 65%-a van külföldön elhelyezve. Hogy mennyi kamatot, önkéntes adót fizetünk Ausztriának, ez kitünik abból, hogy az összes külföldre fizetett évjáradékok, illetőleg kamatok czimén mintegy 350 millió korona folyik be Magyarországból és ebből 228 millió koronát kap Ausztria, a mely igy mintegy 63% arányában elégiti ki hitelszükségleteinket. Elismerem, hogy ilyen viszonyok mellett pénzügyi függetlenségünknek hirtelen megvalósitása látszólag bizonyos akadályokba ütközik, ezeket azonban erélyes és számitó pénzügyi politikával hamar le tudjuk győzni. Épen ezért rá kell lépni valahára az önálló független gazdasági politika terére. *(Élénk helyeslés.)* Arra kell igyekezni, a mit már br. Wodiáner hangoztatott a 70-es években, mint bankszakértő, hogy t. i. egy állam pénzügyi állapota csak akkor helyezkedik szilárd bázisra, ha annak pénzügyi és jogi kérdései rendezve vannak, a polgárok takarékosak, szorgalmasak, megfelelő intelligenciával rendelkeznek.

Láttuk azt, hogy akkor, a mikor mi politikai függetlenséget akartunk megvalósitani Ausztriával szemben, mindjárt előhozakodtak a pénzügyi nehézségekkel és azonnal érvényesitették Magyarországgal szemben azon gazdasági lekötöttséget, a mely alól a legutóbbi időkig nem akartunk, nem tudtunk kiszabadulni. Elég ebben a tekintetben arra mutatni, hogy a mikor már elmultak a politikai szenvedélyek és politikai szélcsend állott be, a mikor a gazdasági kiegyezési szerződés megkötése előtt állottunk, mennyi akadályt zuditott a nyakunkra Ausztria a gazdasági téren való előnyös pozicziószerzés tekintetében. Zálog- és hitelleveleinket halomszámra öntötte a piaczra, és voltak intézetek, a melyek milliókat vesztettek épen ezen záloglevelek visszaváltása miatt.

Mikor pedig a kiegyezési szerződést megkötöttük Ausztriával — a mikor még fennállott a járadékadó a koronajáradék tekintetében, a mely 5% volt, — a koronajáradék és az osztrák koronajáradék közötti differenczia állandóan 4% volt, nem is számolva a mai háborus viszonyokkal, a mikor 91% felé közeledett a koronajáradék árfolyama. Azelőtt 96%-on alul sohasem sülyedt az osztrák járadék, daczára annak, hogy egyenlő kamatlábbal birt, mint a magyar és a mienk alig emelkedett felül a 92%-on. Azt mondták, hogy koronajáradékaink Ausztriában járadékadó alá esvén, ez is befolyásolta az áremelkedéseket.

Megkötöttük a kiegyezést, a melyben el lett törölve a járadékadó és azt tapasztaltuk, hogy ennek daczára sem alakultak előnyösen a magyar koronajáradék árfolyamai. Igy állunk a mi vezető záloglevelеinkkel és járadékainkkal és ez befolyásolja a többi magyar hitelleveleknek sorsát is. Nem akarok ebben a tekintetben direktivákat adni Wekerle Sándor pénzügyminiszter ur financzzsenialitásának, azonban meg kell találnunk azon orvosságot, a mely a magyar hitelleveleknek és a magyar értékeknek emelésére kedvező befolyással van. *(Halljuk! Halljuk!)* Mikor az önálló bank felállitásának kérdése felszinre került, mindegyik illetékes faktor azzal hozakodott elő, hogy nem lehet azt megvalósitanunk, mert hiszen záloglevelеinket és értékpapirjainkat abban a perczben a nagyon is érdekelt külföld és különösen Ausztria majd visszazuditja a mi gazdasági területünkre, a mi óriási árfolyameséseket fog előidézni. Ez ellen védekeznünk kell. Védekezé-

Digitized by Google

sünknek nagyon sok módja van; szerveznünk kell kifelé és befelé pénzügyi politikánkat, kiviteli forrásaink Anglia, Amerika és Francziaország felé meglehetősen ellanyhultak, azokat meg kell erősitenünk, meg kell erősiteni magunkat Ausztria gazdasági befolyásával szemben, önálló kereskedelmi és gazdasági összeköttetéseket kell keresni, ugy kelet, mint nyugat felé, szervezni kell bent hitelpolitikai életünket is. Nagyon sok oly adat áll a kormány rendelkezésére, a melyet egy kis jóakarattal, épen a kormányt támogató többség támogatásával meg lehet oldani. *(Ugy van!)*

Áttérve a zálogleveleinkről szóló 1876: XXXVI. törvényre, ez a törvény megengedi és kötelezővé teszi a záloglevelek és állampapiroknak biztositékul való elfogadását, azonban nem mondja meg határozottan, hogy ezek az állampapirok magyar állampapirok legyenek, ezt a törvényt tehát állampapirjaink tekintetében szintén kedvezően lehetne módositani. *(Ugy van!)* Hogy állunk a biztositó társaságok dijtartalékával? *(Halljuk! Halljuk!)* Ugy, hogy itt is elhelyezhetők a dijtartalékok állampapirokban, azonban a törvény itt is nélkülözi ennek kötelező kimondását, hogy ezen dijtartalék bizonyos mértékben magyar állampapirokban fog elhelyeztetni. Plósz Sándor volt igazságügyminiszter urnak van ide vonatkozólag egy 1900-ik évi tervezete, a mely 50% erejéig kötelezővé teszi magyar állampapirok alkalmazását. Azonban érthetetlen indokokból akkor maguk az illetékes biztositó társaságok tiltakoztak ezen tervezetnek törvénynyé válása ellen. A nagy, hatalmas Francziaország, a mely igazán milliókra menő kereskedelmi és fizetési mérleggel dolgozik, kötelezőleg kimondotta, bár nincs reá szüksége, hogy pénzintézetei, hitelszövetkezetei, biztositó intézetei bizonyos perczentig kötelesek franczia értékpapirokat vásárolni. Ilyen eszközöket hitelügyünk sulyosabb érintése nélkül mi is alkalmazhatnánk.

Közre kell működnie a kormánynak abban is, akár a mostani Osztrák-Magyar Banknál, akár a remélhetőleg legközelebb felállitandó önálló magyar jegybanknál, hogy a lombard-kamatlábat egyenlő mértékben állapitsák meg a rendes kamatlábbal. Ez által lehetővé teszszük azt, hogy értékpapirjainkat a nagyközönség inkább vásárolhassa, és hogy szükség esetén pénzt csinálhasson ebből, s ne kelljen neki magasabb kamatlábbal lombardiroznia.

Beck Lajos t. képviselőtársam hivatkozott arra, hogy a magyar jelzálogkölcsönöknek alig egy negyedrésze, vagy valamivel több a konverzionális. A német Hypotheken-Gesetz 50—66 perczentig kiterjeszti a föld értékének záloglevelekben való megbecsülését; a mi záloglevéltörvényünk csak 50 perczentig engedélyez ily kölcsönöket. Azonban épen a magyar állampapir értékének megóvása szempontjából vigyázni kell arra, hogy a záloglevelek bonitása ne csökkenjen ezen 50 perczent kiterjesztésével. Wekerle Sándor igen t. pénzügyminiszter ur kilátásba helyezte a konverzionális kedvezménynek minden irányban való megvalósitását. Ez, t. képviselőház, a kisemberek érdekében történik.

A kisemberekről szólva, reá kell térnem egy nizusra, a mely épen a függetlenségi padsorok tájékáról hangzott el. Azzal az irányzattal, a mely a kisemberek helyzetének megkönnyitését tolja előtérbe, minden tekintetben egyetértek. Azonban van olyan javaslat is a szőnyegen, a mely épen a kisemberek hitelképességét akarja megszoritani. Hogy reáutaljak, Nagy Emil igen t. képviselőtársam épen a mult költségvetési vita alkalmával foglalkozott a kisgazdák és speczialiter a kisemberek szenvedő váltóképességével, megszoritani akarván azt. Akkor, mikor már a váltó mintegy általános fizetési eszközzé és nemzetközi forgalmi intézménynyé vált, s akkor, a mikor már a váltónak nemzetközi kodifikáczióját is van szó, ilyen intézkedések behozatalát nem tartanám helyesnek. Igaz, hogy nagyon sok visszaélés történt már ezen a téren, de épen a kisemberek, a kisgazdák kihevertek azt a gyermekbetegséget. Ma ezen gyermekbetegségen tulesve, a mankó politikáját akarják megvalósitani, akkor, a midőn megfosztjuk őket a váltónak, mint forgalmi eszköznek előnyeitől.

Vissza fogjuk őket helyezni ezen javaslat értelmében egy 50 év előtti állapotba, s miután a kereskedelmi és forgalmi viszonyok megkivánják a váltónak ujra való behozatalát: akkor, ha ezen javaslat és ezen irányzat csakugyan törvényerőre emelkednék, 10—20 esztendő mulva ujra ki kellene azt a gyermekbetegséget állaniok azoknak a kisembereknek, a kiknek érdekében indult meg ez az egész nizus. Abban az irányban, hogy a kisterhek helyesebb beosztása iránt mindenben egyetértek t. képviselőtársaimmal. Hiszen, ha tekintetbe vesszük azt, hogy épen a fogyasztási adók terén, a mely adók mintegy 180 millió koronára tehetők, 75%-ot a kisemberek fizetnek, illetőleg keresetüknek 75%-át forditják a legszükségesebb élelmi és szükségleti czikkek fedezésére, holott a középosztály e czélra csak 35%-ot költ jövedelméből, a felső osztályok pedig csak 10%-ot; akkor igazán természetes az a törekvés, a mely a kisember terheinek megkönnyitését czélozza.

Itt rá kell térnem egy általam már régebben hangoztatott kivánságra, a melyet a t. pénzügyminiszter ur nem akczeptált és azt hiszem, ma sem fog akczeptálni. Rá akarok térni a földadó kérdésére. *(Halljuk!)* A földadó tekintetében üdvös reformokat, ujitásokat tervez az uj javaslat. Hiszen kell is. A mikor a 25%-os kulcsot tekintjük, a mely nagy átlagban 10%-nak felel meg, akkor látjuk azt, hogy épen a maximális adótételeket az adókataszternek téves, hogy ugy mondjam, rosszindulatu felvétele kapcsán a kis emberek fizetik. Mintegy fél százalék és száz százalék közt ingadozik ez az adótétel. Vannak olyanok, és sajátságos, épen a nagyobb birtokosok közt, a kik tiszta jövedelmüknek csak fél százalékát fizetik földadóban, mig épen a kis embernél a tiszta jövedelemnek majdnem száz százaléka megy rá a földadóra. Én annak daczára, hogy t. a pénz-

Digitized by Google

ügyminiszter ur kijelentette, hogy a progresszivitást a földadó terén nem ismeri, ma is kénytelen vagyok ragaszkodni felfogásomhoz. Épen régi törvényeink azok, a melyek e tekintetben példát statuálnak. Elég hivatkoznom a ház- és házosztályadóra, a melynek terén régi törvényeink három fokot állapitanak meg.

Mezőfi Vilmos: A fokozatos földadót nem akarják!

Ábrahám Dezső: T. képviselőház! Akkor, a mikor nekünk mindig 50 millió adóhátralékkal kell dolgoznunk, az adózó polgároknak további adókkal való sujtása egyáltalában nem indokolt.

Nagy György: Fokozatos földadó kell. Attól félnek, mert az igazságos.

Ábrahám Dezső: Az uj adótervezet is 600 koronában állapitja meg a létminimumot. Nem akarok Angliára hivatkozni, a melynek létminimuma 3800 korona, vagy a gazdag Poroszországra, a hol 1080 korona a létminimum, vagy Ausztriára, a hol 1200 korona. Nálunk, a mi sajátos nyomasztó viszonyaink közt, a hol iagzán csak a legkisebb mértékben tudja a szegény ember kielégiteni szükségleteit, a 600 korona létminimum igazán nagyon nyomoruságos.

Molnár Jenő: A fizetéstelen fogalmazók kevesebbet kapnak!

Ábrahám Dezső: Nagyon jól tudjuk, hogy nem a hivatali fizetésekből élnek, de más forrásokból. *(Mozgás.)* Tisztességes forrásokból.

A létminimum tekintetében felmerült az a kifogás, hogyha 600 koronán felül volna a létminimum, akkor sok adóképes alany kisiklanék. De ne feledjük, hogy épen a mai sulyos adózási törvények azok, a melyek ráutalják az embereket, hogy bizonyos jövedelmek eltagadásába menjenek bele. Ha becsületes, méltányos adótörvényeket fogunk megállapitani, ha az adózási kulcs kisebb lesz, mint a mostani, akkor nem lesz szüksége a polgároknak, hogy adóeltitkolást gyakoroljanak, és akkor a 600 korona létminimum nem jár azzal a veszedelemmel, hogy az adóképes alanyok egész köre kimarad.

Nagy György: A 10.000 holdasok is fizessenek!

Muzsa Gyula: A bankokról beszélj!

Ábrahám Dezső: Még nagyon röviden kitérek egy most, a legujabb időben felmerült irányzatra, ha ugyan igy lehet nevezni, mert hiszen voltaképen ilyen a mostani képviselőházban, épen a függetlenségi pártban nem tapasztalható. Azonban lehetetlen elzárkózni az elől, hogy épen ezen irányzat hirdetésével szemben ellenkező álláspontra ne helyezkedjünk. Mindazok, kik a függetlenségi és 48-as párt kötelékébe tartoznak, épen ezen párt 48-as jellege alapján is más álláspontra, mint a tiszta liberalizmus álláspontjára nem helyezkedhetnek. Én azt hiszem, kijelenthetem, hogy függetlenségi és 48-as képviselő más szellemben, mint liberális szellemben nem munkálkodhat, mert épen ez képezi a 48-as törvények alaptételét.

Molnár Jenő: Igy kellene lenni!

Zlinszky István: Nem a régi liberalizmust értjük! *(Zaj.)*

Nagy Emil: A régi, az a bankárliberalizmus!

Molnár Jenő: Hol volt akkor Nagy Emil? *(Nagy zaj.)* Én mindig itt voltam ezen az oldalon. *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek.

Nagy György: Nem lehet a liberalizmust osztályozni. Vagy liberális valaki, vagy nem. *(Zaj.)*

Ábrahám Dezső: Nem azért hoztam fel ezen dolgokat, hogy ellenszenvet keltsek akár a házban, akár a házon kivül, mert hiszen legjobb meggyőződéssel vagyok minden olyan törekvés hive, a mely a kisemberek sorsát elősegiti *(Helyeslés.)* és épen azt tartom, hogy e tekintetben nem az elválasztás, hanem az egyesités politikáját kell követnünk. *(Helyeslés.)* Nevezzük azt akár agrármerkantilizmusnak, akár merkantil-agrárizmusnak, elsősorban az a kötelességünk, hogy ezen politikában az igazi, becsületes szabadelvűség nyilatkozzék meg. És ilyen becsületes szabadelvű épen Nagy Emil t. képviselőtársam is, a kinek azt hiszem, semmiféle hátsó törekvései nincsenek, mint nincsenek egyetlen függetlenségi képviselőnek sem.

Én azt hiszem, hogy midőn liberalizmusról beszélünk, azon 48-as liberalizmusra kell hivatkoznom, mely kell, hogy ujra feléledjen, nem pedig arra, a mely valóságos ódiumot kelt a nemzet szemében.

Nagy Emil: Helyes, ilyen értelemben mi is liberálisak vagyunk. *(Zaj.)*

Ábrahám Dezső: Hiszen akkor volt legnagyobb Magyarország, midőn a liberalizmus álláspontjára helyezkedett, a külföld rokonszenvét akkor tudtuk legjobban megnyerni, midőn az egyházpolitikai küzdelmet vivtuk. Nagy embereket is csak olyanokat tudunk felmutatni, kik a teljes liberalizmus alapján hadakoztak ez ország érdekében. Csak egy tételre kell utalnom, a 48-as időknek egy eseményére, midőn Erdélyben nagyon sokan voltak, kik annak daczára, hogy rajongtak Erdély és Magyarország uniójáért, ellenezték az uniót épen azon szempontból, hogy a klasszikus liberalizmus hazáját, Erdélyországot önállónak, függetlennek és különállónak akarták megtartani épen a liberalizmus fentartása érdekében ugy Magyarországon, mint Erdélyben. Pedig akkor a két ország egyesitése óriási politikai horderővel birt. Én azt tartom, hogy másként egyetlenegy 48-as képviselő sem gondolkozhatik, és nagyon szomoru volna, ha épen a függetlenségi párt kebelében az elválasztás, nem pedig a megértés politikáját követnők. *(Helyeslés.)*

Szükségesnek tartottam ezt fölemliteni, mert már napok óta illetéktelen forrásból azt hallja az ember, hogy itt frakcziók, blokkok alakulnak, melyek legélesebb ellentétben állnak egymással. *(Ellentmondás.)* Én ilyen blokkot sem a függetlenségi párt, sem a koaliczió keretében nem akarok

Digitized by Google

látni és azt hiszem, nem is fogunk látni. *(Helyeslés.)* Nekünk arra van szükségünk, hogy egyöntetű erővel, önálló gazdasági politikával a független Magyarország kiépitésén dolgozzunk. Nekünk nem szabad azt a politikai szkepticizmust előidéznünk a külvilágban, melyről azt mondja egy nagy angol történeti jellemrajziró, Carlyle, hogy az a halálos betegség, a mely ellen az emberiség kezdet óta küzd, a hitetlenség. Hivatkozom épen gr. Apponyi Albert kultuszminiszter urra, a ki azt mondotta, hogy a politikában a hitetlenségnek, a kicsinyhitűségnek egyáltalában nincsen létjogosultsága. Ha nem tudunk is mindent pillanatnyilag megvalósitani, türelemmel ki kell várni.

Miután pedig ugy látom, hogy épen a politikai és gazdasági függetlenség mielőbbi megvalósitása érdekében mindent elkövet a kormány, őt becsületes szabadelvű munkájában én is támogatni kivánom, és ebben a reményben a költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés balfelől.)*

Elnök: Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Az elnöki széket Rakovszky István foglalja el.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Szólásra következik?

Raisz Aladár jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Teljes mértékben osztozom tegnapelőtt felszólalt Farkasházy Zsigmond t. képviselőtársam azon aggályában, szükséges-e ebben a képviselőházban a mai érdeklődés mellett, a képviselő urak ilyen tömött padsorai előtt a költségvetéshez hozzászólani. Nekem is az a nézetem, hogy bizony aligha érdemes, a mikor itt azt látja a kötelességét teljesiteni akaró képviselő, hogy üres padoknak beszél, hogy hasztalanul tanulmányozza a szőnyegen fekvő tárgyat, hasztalanul akar komoly érvekkel hatni, üresség tátong előtte, s akármily meggyőző szavakkal akarna a képviselő urak véleményére befolyást gyakorolni, ennek a lehetősége eleve ki van zárva, mert hiszen nem hallgatják meg. És a t. többség igazolására előrebocsátom, hogy nemcsak a kisebbség szónokait nem hallgatják, hanem — a mint előttem szóló Ábrahám Dezső t. képviselőtársamnál tavasztaltam — még a többség szónokát sem tartják érdemesnek meghallgatni, a mi már jogosulttá teszi Farkasházy képviselő ur azon aggodalmát, hogy egyáltalában érdemes-e ebben a képviselőházban ilyen nagy horderejű kérdésnél, mint a minő egy 1555 millióra rugó költségvetés, felszólalni.

Én azonban, t. képviselőház, kötelességemnek tartom hozzászólani ehhez a kérdéshez, ha másért nem, hát azért, hogy ebben a vitában a kormányt támogatók részéről felhozott, nézetem szerint, helyt nem álló állitásokat megczáfoljam, és azokat helyes mértékükre leszállitsam.

Előttem szólott t. képviselőtársam, Ábrahám Dezső elmondotta az ő tartalmas beszédében, hogy szükséges a magyar államiság kiépitése, szükséges a függetlenség és pedig elsősorban szükséges a gazdasági önállóság és függetlenség. Konstatálta azt is, hogy ezen gazdasági önállóságnak és függetlenségnek ma még egyelőre a reménye sincs meg. Megállapitotta beszédében, hogy ennek a parlamentnek első hivatása volna a kisembereket felsegélyezni, de rögtön kifejtette azt is, hogy erre való akaratot és készséget hiába keres a mai törvényhozásban. Felemlitette, hogy a pénzügyi bizottságban most tárgyalás alatt levő adóügyi javaslat nem csökkenti, de emeli a terheket, és különösen a földadóról szóló javaslatnál konstatálta Ábrahám Dezső képviselő ur, hogy Wekerle pénzügyminiszter ur nem akarja a fokozatos földadó elvét életbe léptetni, hanem ragaszkodik az eddigi törvény rendszeréhez...

Bozóky Árpád: Lefelé fokozatos adó!

Elnök: Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: ... a melynek végeredménye igenis az, a mit Bozóky képviselő ur most közbeszól, t. i., hogy az adó lefelé fokozatos, vagyis degressziv: minél kisebb a földje valakinek, annál nagyobb arányban van rajta az adóteher és minél nagyobb része van valakinek Magyarország földjéből, aránylag annál kevesebb adót fizet. És a hogy konstatálta ezt a képviselő ur czukros formában, udvarias modorban, mégis kiviláglott beszédéből, hogy Wekerle pénzügyminiszter urnak szemrehányást tesz, hogy a fokozatos földadót nem akarja megteremteni, hanem a földadót emeli és sulyosabbá teszi épen a kisbirtokosokra. Mindeme aggályainak és vágyainak elmondása után azzal végezte, hogy ő mindezek után bizalommal viseltetik a kormány iránt és a költségvetést szivesen és örömmel megszavazza. Ezt az örömöt — ha ugyan öröm — én a kormánynak meg nem adhatom, mert én logikusabban gondolkozom és, ha konstatálom, hogy a kormány a kis emberek érdekében nem cselekszik, hogy különösen a legfontosabb dologban, a mely ma egész Magyarországon napirenden van, a földadó fokozatossá tételében nem honorálja a nagy tömegek vágyát és kivánságát, akkor nem bizalommal, hanem bizalmatlansággal viseltetem a kormány iránt és nem adom meg neki az eszközöket arra, hogy ilyen módon tovább kormányozzon, szerintem tovább nyomorgassa ezt az országot.

De, t. ház, a miért én különösen felszólalni bátorkodtam, az az, hogy a vita során a kormánynak első és leglelkesebb védője, gróf Batthyány Tivadar ur november 18-iki beszédében a többek közt a következő állitást koczkáztatta meg: Nem áll az, a mit bizonyos ellenzéki lapok mondanak, hogy belőlünk a szocziális érzék hiányzik; ellenkezőleg állitja azt, hogy annyi szocziális érzékkel parlament és törvényhozás még sohasem birt, mint ez a mostani. *(Felkiáltások balfelől: Ez igaz! Ugy is van!)* Élénk helyeslés, természetesen a szélső baloldalon. *(Felkiáltások: Ez igy is van!)*

Digitized by Google

Én ezt, t. képviselőház, kétségbe vonom. *(Felkiáltások: Tények bizonyitják!)* Be fogom bizonyitani, hogy a t. gróf urnak ez az állitása bizonyára jóhiszemű lehet ugyan, bizonyára legbensőbb meggyőződéséből fakad, *(Felkiáltások: Való is!)*, de a tényeket nem fedi és nem való.

Elmondotta gróf Batthyány a kormány szociális gondoskodásának bizonyitékául, hogy ez a kormány volt az, ennek a kormánynak a pénzügyminisztere, a ki a másodosztályu kereseti adót eltörölte. Ez igaz; elismerem; sőt bókolnom kell pénzügyminiszterünk zseńialitásának, mert a mit elvesztett a vámon, azt visszaszerzi a réven.

A másodosztályu kereseti adót eltörölte, de a pénzügyi bizottság előtt fekvő két adótörvényjavaslat azt, a mit a másodosztályu kereseti adó révén elveszit a pénzügyminiszter ur busásan visszaszerzi épen azoknak a kis existencziáknak keresetéből, a kikre nézve a II. osztályu kereseti adót eltörölte. És itt ujra a földadóra vagyok bátor kiterjeszkedni, hogy t. i. kétségtelen, hogy épen azok fogják ujra fizetni az adóterhet... *(Élénk ellenmondások a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: ... hogy azoknak rétege fogja a nagyobb adóterhet fizetni, a melyre nézve a II. osztályu kereseti adót eltörölte, mert ezt épen a pénzügyi bizottságban lefolytatott vita bizonyitja. Ott felhangzott az a helyes követelés, hogy a földadó ugy, a mint most, ha nem csalódom, 68 millió koronában van kontingentálva évenként, ...

Hódy Gyula: 74 millió koronában! *(Mozgás.)*

Mezőfi Vilmos: ... kontingentáltassék 50 millió koronában, vagyis szállittassék lejebb, a mi ha megtörténik, tényleg a kisbirtokosoknak is előnyére lesz, mert kisebb földadóteher lesz a földjükön. Erre a pénzügyminiszter ur azt mondta, hogy hajlandó ujra kontingentálni a földadó magasságát és mennyiségét, de nem hajlandó 50 millióban kontingentálni; talán hajlandó az eddigi mértékben, de sokkal szivesebben hajlandó magasabb mértékben megállapitani. *(Mozgás.)* Ez tehát kétségtelenné teszi azt, hogy a pénzügyminiszter ur a földadóból egy fillért sem akar elengedni, a többi adójavaslataival pedig kétségtelenné teszi, hogy a II. osztályu kereseti adó elengedése által elvesztett adófilléreket ugyancsak a fogyasztóközönség utján akarja visszaszerezni. Hogy esetleg nem egyenes adó kirovása utján akarja azt visszaszerezni, arról nem vitatkozom, de a fogyasztási adók emelése által akarja, már pedig minden fogyasztási adó elsősorban a legszegényebb néposztályt sujtja. Hát hogyha a fogyasztási adót emeli, a minthogy emeli, ezzel ellensulyozta azt a nagy kegyességét, hogy a II. osztályu kereseti adót elengedte, mert a fogyasztási adók révén befolyó adófillérek busásan megtéritik azt, a mit ott elengedett. Egyszóval, ez se valami nagy szociális ténykedés; ez sem érdemli meg azt, hogy gr. Batthyány Tivadar t. képviselőtársam ezt a kormányt és törvényhozást, mint a szociálisan gondolkodó és gondoskodó törvényhozások non plus ultráját állitsa a világ elé.

A fogyasztási adók emelésére nézve épen az a legutóbbi törvényjavaslat mutat példát, a mely a szesz kontingentálásáról szólott, a hol az történt, — és talán ezt is szociális gondoskodásnak méltóztatik mondani — hogy a 80 millióra rugó, a szesz fogyasztásából befolyó adót 120 millió koronára kontemplálta a pénzügyminiszter ur és hogy ezen 120 millió koronát a pénzügyminiszter ur az alkohol fogyasztása révén kétségtelenül megkapja, megtette azt, hogy 60.000 kisüstös exisztencziája alatt aláásta a talajt; megtette azt, hogy Magyarországon a 60.000 kisüstön termelt pálinkából való megélhetést megnehezitette a szegény embernek akkor, midőn felemelte szesz-adó-illetéküket. Felesleges erre a kérdésre most bővebben kiterjeszkednem, mert hiszen a törvényjavaslat tárgyalásakor elmondtam nézeteimet, de tény, hegy ezen 60.000 kisüstös megélhetését a t. pénzügyminiszter ur sokkal nehezebbé tette. Vajjon ez az a nagy szociális gondoskodás, a melylyel olyan büszkén hivalkodik gr. Batthyány Tivadar t. képviselőtársam? Vagy vajjon arra a szociális gondoskodásra olyan büszke-e ez a többség, a melylyel a mezei munkások jogviszonyait szabályozó törvényt megalkotta? Arra büszke, hogy sikerült guzsba kötnie Magyarország földmives munkásait, cselédeit és béreseit? *(Zaj. Elnök csenget.)* Erre ne legyen büszke a t. ház többsége, mert ezzel a törvénynyel lehetetlenné tette azoknak a munkásoknak a mozgási szabadságát, szervezkedését és ezért a tényért a világon semmiféle gondolkodó ember nem fogja ennek a törvényhozásnak a szociális gondoskodó jelzőt megadni. *(Zaj.)*

T. ház! Legutóbb a ház asztalán feküdt a kivándorlási törvény.

Förster Ottó: Tessék kivándorolni. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem a t. képviselő urakat, ne méltóztassanak közbeszólásaikkal zavarni a szónokot, mert különben kénytelen leszek névszerint megnevezni a közbeszólókat.

Mezőfi Vilmos: Azért sem akarok, t. Förster képviselő ur, kivándorolni, mert akkor nem volna, kihez adresszálja szellemes megjegyzéseit. Ismétlem, előttünk feküdt a kivándorlási törvény, a mely drákói szigorral bünteti a kivándorlásra csábitókat. *(Helyeslés.)* Magam is helyeslem, hogy azokat az embereket megbüntessék, a kik üzletszerűen, nyomorult bérért, arra csábitják az embereket, hogy ok nélkül elhagyva hazájukat, idegen világrész bányáiban és kohóiban nyomorogjanak. Állitom azonban, hogy ez a kivándorlási törvény sem szociális alkotás. Akkor lett volna ilyen, ha olyasvalamit alkotott volna, a mi fokozza Magyarország lakosságának keresetét, a mikor semmiféle csábitás sem lehetne elégséges arra, hogy bárki is itthagyja ezt az országot. Ha valaki kenyeret, munkát, becsülést, jogot élvez, akkor

Digitized by Google

nem fog kivándorolni. Ebben a javaslatban nem látom az erre való szándékot. Büntetőhatározatokat látok benne, *(Zaj. Elnök csenget.)* de arról nem gondoskodik, hogy a munkásnak tisztességesen fizetett munkája legyen.

Vagy arra olyan büszke az általam igen tisztelt és nagyrabecsült gróf Batthyány Tivadar képviselő ur, hogy ez a törvényhozás volt az, a mely 1917-ig lekötötte Magyarország iparát, kereskedelmét és mezőgazdaságát az osztrák nagytőkének? Arra büszke, hogy 1917-ig feladtuk önrendelkezési jogunkat és kiszolgáltattuk ez ország lakosságát Ausztria kizsákmányolásának? Erre se legyen büszke a t. képviselő ur, mert a magyarság szempontjából ez egyenesen antiszociális cselekedet volt. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Avagy azt nevezzük szocziális gondolkodásnak a többség nyelvén, hogy a kvótát eddig sohasem tapasztalt magas fokra, 36.4 %-ra emelték fel? Szocziális gondolkodás az, hogy a közösügyi kiadásokhoz ezen ország adófilléreiből néhány millióval többel járul hozzá az inproduktiv kiadásokhoz, a melyeknél még az a nagy nemzeti szempont sem domborodott ki, hogy a magyarság önállása, Magyarország függetlensége kifejezésre jusson? Erre se legyen olyan nagyon büszke a t. többség, mert ez sem szocziális alkotás.

Vagy azt nevezi szocziális alkotásnak a t. képviselő ur, hogy felemelte ez a törvényhozás a németül kommandirozott közös hadsereghez tartozó katonatiszt urak fizetését? Ez tényleg szocziális gondoskodás, de egy tőlünk idegen, a mi vágyainkkal és törekvéseinkkel hadilábon álló hadsereg tisztjeiről való gondoskodás.

Laehne Hugó: Perfid csoportositás! *(Zaj.)*

Elnök: Laehne Hugó képviselő urat figyelmeztetem, hogy ilyen közbeszólásoktól tartózkodjék, mert kénytelen leszek rendreutasitani. Méltóztassék türelemmel meghallgatni a szónokot, mert joga van azt megkivánni.

Mezőfi Vilmos: Bocsánatot kérek, én azzal nem gyanusitok, mikor ezt a tényt leszögezem, mert ez a törvényhozás, ennek a többségnek kebeléből kikerült delegáczió szavazta meg a közös hadsereg tisztjeinek a magasabb fizetést, a mit helytelennek tartok, ellenzek és nem tartom hazafiasnak sem, mert én még nem felejtettem el azt, a mit a szélsőbal szónokaitól éveken és évtizedeken át hallottam, hogy ennek a közös hadseregnek, a mely német vezényszó mellett, német parancsnokok alatt áll és a magyarság rovására él és táplálkozik, egy fillért sem szavaz meg a törvényhozás.

Egy hang *(balfelől)*: Hát a legénység zsoldja kutya!

Molnár Jenő: Nem kutya, de kevés!

Mezőfi Vilmos: Vagy talán azt nevezi a t. többség vezérszónoka, Batthyány, szocziális gondoskodásnak, hogy mióta a nemzeti kormány uralmon van, mióta ez a többség vezeti az ország sorsát, tizezernyi uj hivatalt inauguráltak, tizezer szinekurát teremtettek? Hát ez tényleg szocziális gondoskodás, de csak ama tizezer hivatalnok részére; a magyar nemzet, a dolgozó, munkálkodó magyar nép szempontjából antiszocziális intézkedés, mert ők fizetik meg ezeknek a hivatalnok uraknak eltartását. *(Nagy Emil közbeszól.)* Hogy Nagy Emil képviselő urnak kedveskedhessek és magas tetszését megnyerjem, kérdem, talán az a szocziális gondoskodás, a mit ez a törvényhozás teremtett meg, a mikor a betegsegélyző és balesetbiztositó törvényt életbeléptette, a melyről a bizottság és a ház plénumában kimondottam, hogy fabatkát sem ér, és a melyről a tapasztalat bizonyitja, hogy ugy van, mert sem a munkástömegeknek, sem a kisiparosoknak, a kik a terheket viselik, nem előnyös, de nem is ér semmit, mert kihagyja a szocziális gondoskodás keretéből azon százezreket és milliókat, a kik nem gyárakban, iparban és földeken dolgoznak, a kikről nem gondoskodik ez a törvény sem betegség, sem baleset esetében, holott ép a napokban történt, hogy Ausztriában benyujtottak egy törvényjavaslatot, benyujtották 87 reichsrathi szocziáldemokrata képviselő sürgetésére, a mely törvényjavaslat kiterjeszti a betegsegélyezést Ausztria összes ipari, gyári, házi és mezőgazdasági cselédeinek, munkásainak, alkalmazottjainak egész egyetemére, a kiknek évi fizetése 1200 koronán alul van, a mely törvényjavaslat minden osztrák ipari, mezőgazdasági és gyári munkásnak, továbbá minden kisgazdának, kisiparosnak...

Egy hang *(a középen)*: Olvastuk!

Mezőfi Vilmos: Nem kételkedem, hogy olvasni méltóztattak, de azt szeretném, ha utánozni kegyeskednének. Azért mondom el, hogy minden 65 éves osztrák állampolgár, a kinek 1200 koronán alóli az évi jövedelme, a 65 éves kor elérte után állami ellátást, aggkori és rokkantsági segélyt kap.

Nagy György: Angliában is megcsinálták! *(Zaj.)*

Mezőfi Vilmos: Ezt a betegsegélyző törvényt méltóztatnak szocziális alkotásnak mondani, a mely összeroppanóban van és a melyről most azt hirdetik, hogy állami kezelésbe akarják átvenni, a mely esetben annyit sem fog érni, mint a menynyit most. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Vagy t. képviselőház, a szocziális gondoskodásnak az-e a kifejezője, hogy a t. többség meghozott egy törvényt, a melynél fogva külföldi gyárosok milliókat kapnak a magyar nemzet, a magyar állam pénzéből, s a melyet tagnap védett meg közbeszólások ellen Szterényi József államtitkár ur? De nem osztom teljesen azt, a mivel megvédte, mondván, hogy ha ipart akarunk teremteni, ha nagyipart akarunk produkálni Magyarországon, akkor ne ellenezzük azt, hogy külföldi tőkét szabaditunk reá az országra és külföldi tőkének adunk milliókat, szubvenczionkat, mert ha ezt nem tesszük, nem fogjuk Magyarországon a gyáripart megteremthetni. Én nem osztom ezt a felfogását, mert lehet, helyes, okos törvényhozással, helyes, komoly akarattal a kül-

Digitized by Google

földi tőke szubvenczionálása és istápolása nélkül is hatalmas, nagy gyáripart teremteni Magyarországon, csak azt kell megtenni, a mit ez a törvényhozás elmulasztott, hogy az önálló vámterületet méltóztassék létesiteni.

De egyébként sem áll az, a mit az igen t. államtitkár ur a külföldi gyárosok védelmére mondott, mert ha már megteszszük azt, hogy idegen tőkéket hozunk ide, s idegen tőkéket szubvenczionálunk és nem bánjuk, ha a Magyarországon szerzett jövedelmeket ujra kiviszik a külföldre és ezzel tulajdonképen a külföldet gazdagitjuk, legalább azt tennék meg ezek az idegen vállalatok és vállalkozók, hogy a kereskedelemügyi kormánynak felszólitására és akarata folytán, a melytől függővé tehető a szubvenczió, vál alatuknál csak magyar munkást alkalmazhatnak, és bizonyos minimális munkabért lennének kötelesek fizetni a gyáraikban alkalmazott munkásoknak. Legalább ezt tenné meg a kereskedelemügyi kormány. *(Ellenmondások a középen.)* De nincs igy. Én voltam épen az, a ki ama törvényjavaslat tárgyalásánál olyan inditvánnyal léptem a t. képviselőház elé, hogy méltóztassék kimondani, hogy minden idegen vállalkozó, a ki a magyar állam pénzéből szubvenczió kap, köteles beleegyezni abba, hogy csak magyar honos munkást és irodai alkalmazottat alkalmazhat gyárában egyrészt, másrészt pedig köteles az illető vidék megélhetési viszonyainak figyelembevételével megállapitott minimális munkabért fizetni, a melynél kevesebbet nem fizethet. De ezt az inditványomat leszavazta a többség. *(Zaj.)*

Vagy t. képviselőház, abban lássam-e én a t. többség szocziális törvényalkotását, szocziális gondoskodásra való hajlandóságát, hogy hasztalan fogom most a király személye körül miniszter ur jelentésében és költségvetésében keresni azt a büszke mondást, a melyet a nemzeti kormány uralmának első évében elénk terjesztett a király személye körüli miniszter, a mely e rövid mondatból állott: Ebben az esztendében pedig szüneteltek a nemesitések. Ezt a jelentést ma nem tehetné a felség személye körüli miniszter, mert nem mulik el nap, hogy a hivatalos lapból ne olvashatnók, hogy ezt az urat, azt az urat, báróvá, nemessé, isten tudja mivé tették és miféle czifra czimmel tüntették ki. *(Nagy mozgás. Elnök hosszasan csenget.)*

Nagy György: A kutyák döglenek és a nemesek szaporodnak.

Elnök: Nagy György képviselő urat ezért az imparlamentáris kifejezésért rendreutasitom.

Nagy György: A kutyák döglenek.

Elnök: Azt Nagy György képviselő ur bölcs előadása nélkül is tudjuk.

Mezőfi Vilmos: Ez sem szocziális gondoskodás. A szocziális gondoskodás nem czifra czimek, nem nemességek adományozásában látja feladatát, hanem a demokratizmus felé halad, a demokratizmus felé akarja vinni az országot. A szocziális gondoskodás abban látja törekvéseinek kulminácziójá, hogy megjutalmazza a munkát azzal, hogy csak a munkát becsüli, czim, rang és mindenféle kitüntetés adományozása nélkül. *(Mozgás.)*

Nemrég tárgyaltuk a főváros fejlesztéséről szóló törvényjavaslatot. *(Halljuk!)* E törvényjavaslatban szó van arról, hogy a Margitszigetet megveszi az állam Budapest részére. Én ebben sem látok szocziális gondoskodást, mert az állam kiadja az adófizetők millióit, hogy visszavásároljon egy főherczegtől oly ingatlant, a mely ingatlant a főherczegnek atyja ingyen, nemzeti ajándékképen kapta. *(Zajos ellenmondás.)*

Polónyi Géza: Nem áll, nem igaz! *(Felkiáltások: Vette! Elnök csenget.)*

Mezőfi Vilmos: Ez sem szocziális gondoskodás, a mit Andrássy Gyula gróf belügyminiszter produkált csak a napokban, a mikor elénk terjesztette a pluralitásos rendszerű általános, egyenlőtlen és nem titkos választójogot. Ez sem szocziális gondoskodás, és ez beleillik a keretbe; beleillik azért, mert ez a törvényjavaslat az egyenlőtlenségnek, az osztályküzdelmeknek, az örökös gyűlöletnek magvait hinti el Magyarországon és szinte lehetetlenné teszi, hogy ebben az országban valóban szocziális törvényeket alkothasson a parlament. *(Mozgás. Felkiáltások: A szocziálisták teszik!)*

Nagy György: Forradalomra fog vezetni.

Mezőfi Vilmos: Azt mondja a t. képviselő ur, hogy mi hirdetjük az osztálygyűlöletet. Ezt a feladatot elvállalta most gróf Andrássy Gyula és elvállalta a mögötte ülő óriási többség, mert osztálygyűlöletet hevesebben, szenvedélyesebben és meggyőzőbben semmiféle szocziálista agitátor vagy az agitátorok ezrei nem tudnak hirdetni, mint a hogy hirdeti ezt az igazságtalan pluralitásos törvényjavaslat, a mely minden szónál ékesebben a tényekkel fogja bizonyitani Magyarország 20 millió lakosával szemben, hogy annak van több joga, a kinek több pénze van. *(Zajos ellenmondás.)*

Markos Gyula: A ki olvasni tud! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Mezőfi Vilmos: Kénytelen vagyok feltenni, hogy Markos t. képviselőtársam még nem olvasta el azt a törvényjavaslatot, mert ha elolvasta volna, lehetetlen, hogy engem vádoljon, ha azt mondom, hogy annak lesz több joga, a kinek pénze van, mert a ki több adót fizet, a ki 50 frt adót fizet, *(Zaj.)* annak három szavazata lesz. Ezek közismert tények, ezek a javaslatban benne vannak, és ismétlem, hogy osztálygyűlöletre hevesebben, szenvedélyesebben, semmiféle szocziálista párt nem fog izgatni, felesleges is, hogy izgasson, mint ez a törvényjavaslat meg fogja tenni. E törvényjavaslatnál, melyből csalhatatlanul kitünik, hogy tisztán és kizárólag csak azért alkottatott meg, hogy, miként Andrássy Gyula ur mondotta, a mai osztályképviseletét Magyarországnak továbbra is fentartsa és örökéletüvé tegye, a mely törvényjavaslat bünteti azokat a szegény embereket, kik az állam mulasztása folytán mulasz-

Digitized by Google

tották el az irni és olvasni tudás elsajátitását, *(Mozgás.)* egy törvényjavaslat, mely büntet ártatlanokat, önhibájukon kivül iskolába nem jártakat; egy ilyen törvényjavaslatnál nagyobb izgatás nem kell ebben az országban.

Zakariás János: Nem azt tárgyaljuk, várja meg.

Mezőfi Vilmos: Vagy t. képviselőház, — és ez a legjellemzőbb és legfontosabb, erre kérem a t. többség kegyes meghallgatását — abban nyilvánul-e ennek a kormánynak és ennek a törvényhozásnak szociális gondoskodása, hogy az 1909-ik évre szóló költségvetésben az 1555 milliónyi összeget kitevő kiadások közt eddig nem tapasztalt óriási összeget vett be a hadügyi kiadások fedezésére? 406 millió koronára rugnak az összes közös hadügyi kiadások. Ebből a 406 millióból 151 millió koronát fedezünk a közös vámjövedék bevételéből, a maradék 255 millió koronából a 36.4%-os kvóta arányában 93 millió jut Magyarországra. Ehhez hozzájárul honvédségünknek 50 milliónyi kiadása, ugy hogy ez a szegény ország, ezek a nyomorgó szegény munkások, kisiparosok, kiskereskedők 150 millió koronát kell hogy 1909-ben előteremtsenek a leghaszontalanabb, a leginproduktivabb, a legátkosabb intézmény fentartására, az állandó hadseregre. *(Zajos felkiáltások balfelől: Hát a pártadó!)*

Thaly László: Holnap majd lesz megint hatos! *(Nagy zaj. Markos Gyula közbeszól.)*

Mezőfi Vilmos: Markos t. képviselő urnak igaza lenne és én a császár katonája lennék, akkor úgy cselekedném mint ő, és megszavaznám a közös hadsereg kiadásait és szükségleteit. *(Zaj.)* De mert én nem vagyok a császár katonája, . . .

Markos Gyula: Kristóffyé!

Mezőfi Vilmos: . . . hanem a nép katonája vagyok, nem szavazom meg a haszontalan és átkos intézmény költségeit.

Elnök: A képviselő urat rendreutasitom, mert egy törvényes intézményt haszontalan, átkos intézménynek nevezett. *(Helyeslés.)*

Molnár Jenő: Harmincz évig mindig azt kiabálta erről az oldalról! Én tiz esztendeig mindig ezt mondtam.

Elnök: Arról nem tehetek, hogy Molnár Jenő képviselő ur ezt tiz évig kiáltotta; de figyelmeztetem a képviselő urat, hogy az elnök ténykedését, mikor fegyelmi jogával él, ne tegye kritika tárgyává.

Nagy György: Nincs fegyelmi joga.

Elnök: Nagy György képviselő urat rendreutasitom!

Mezőfi Vilmos: Tiz évvel ezelőtt száz millió-korona volt Magyarország összes hadügyi terhe, ma pedig 150 millió koronát kell áldozni évenként ágyukra, kaszárnyákra, tiszt urakra, katonákra.

De nemcsak ebben nyilvánul a t. többség, a t. koaliczió szociális gondoskodása, hanem abban is, hogy 1908-tól 1909-ig tehát egy esztendőben a t. függetlenségi párti delegátus uraknak egy-két és három nap alatt való bőkezű megszavazása a delegácziőban eredményezte azt, hogy egy év alatt 20 millióval emelkedtek a hadügyi kiadások.

Thaly László: A katona kapta!

Ugron Gábor: Minden drágább lett!

Nagy György: *(közbeszól).*

Elnök: Nagy György képviselő urat kérem, méltóztassék csendben lenni.

Ugron Gábor: Ne beszéljünk erről, hanem beszéljünk arról, a mi drágább. Nem lehet a szegény katonát éheztetni.

Elnök: Csendet kérek!

Mezőfi Vilmos: Igaz, ezért megkapták a t. delegátus urak a legfelségesebb dicséretet, a legfelségesebb vállveregetést, de én emlékszem arra az időre, mikor ezek az urak nem reflektáltak erre a dicséretre.

Ugron Gábor: Most se azért tettük, az éhes gyomrokért tettük!

Mezőfi Vilmos: De ha most büszkék arra, hogy két-három nap alatt felemelték a nemzet terhét husz millió koronával . . .

Thaly László: Azt nem a szoczialista fizeti.

Ugron Gábor: Hát mikor a munkásbért emelik fel, az semmi?

Nagy György: Nagy Emil ugy irt az udvari ebédről, mint egy nemzeti hymnusól. *(Élénk derültség.)*

Elnök: Csendet kérek! Méltóztassék folytatni beszédét.

Mezőfi Vilmos: Vajjon cserébe ezért a nagy áldozatkészségért, ezért a lelkes odaadásért, azért a pazar bőkezűségért, a melylyel Ő felségének és a közös hadseregnek a magyar függetlenségi és 48-as delegátus urak a több hadügyi költséget megszavazták, elértük-e azt, hogy lesz önálló magyar hadseregünk, elértük-e azt, hogy lesz legalább a magyar hadseregben magyar vezényleti nyelv? *(Felkiáltások: Lesz!)* Valamikor, nem is olyan régen, a t. többség, a t. függetlenségi és 48-as párt lapjai, mint a »Magyarország«, a »Budapesti Hirlap«, élet-halál harczot folytattak az önálló magyar hadseregért, a magyar vezényszóért. Ezek a lapok és a t. függetlenségi politikusok valamennyien szinte forradalomba kergették az országot, hogy magyar legyen a hadsereg, magyar legyen a vezényszó. *(Fölkiáltások a baloldalon: Legyen is!)*

Ma, t. ház, a mikor önök mindent megszavaztak, a midőn önök, t. többség, mindent odaadtak, a midőn odaadják a magyar nemzet ifjuságát, a magyar nemzet pénzét, vagyonát egy idegen, közös hadseregnek, még az igéretét sem kapták meg annak, hogy valaha is magyar lesz a hadsereg és magyar lesz a hadseregben a vezényszó. *(Folytonos zaj és mozgás. Elnök csenget.)*

Nagy György: Ezek politikai mennykőcsapások! *(Derültség és felkiáltások: Csak rugások!)*

Thaly László: A holnapnak örül, mert holnap hatosokat szedhet. *(Derültség és zaj.)*

Digitized by Google

Mezőfi Vilmos: És, t. képviselőház, ha ezt látjuk ... *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak közbeszólásaikkal zavarni a szónokot, mert különben kénytelen leszek az illető képviselőket névszerint megnevezni.

Mezőfi Vilmos: T. ház! Ha azt látjuk és azt tapasztaljuk, hogy már igérni, már követelni sem merik azt, a mi ezelőtt legfőbb, legmagasztosabb, legsűrűbben hangoztatott ideáljuk volt, akkor szinte igazat kell adni azoknak, a kik azt állitják, hogy ez az egész küzdelem csak arra való volt, hogy önök hatalomra kerüljenek, és az önök bőkezű szavazatra való készségük azt jelenti, hogy önök örökké a hatalmon akarnak maradni elveik árán is. *(Folytonos zaj.)*

Nagy Emil: Szemtelen, perfid beszéd! *(Zaj.)*

Elnök: Nagy Emil képviselő urat rendreutasitom. *(Zaj.)*

Nagy György: Csoda, hogy ezt is végre meghallotta az elnök!

Mezőfi Vilmos: Ellenben a mily mértékben nő a t. többségben és a delegációban levő képviselőkben a bőkezűség és áldozatkészség a közösügyek és a közös hadsereg iránt, ép olyan mértékben száll alá a magyar nép, a magyar nemzet teherviselő ereje és teherviselési képessége.

Thaly László: Hazafi Verai! *(Derültség.)*

Mezőfi Vilmos: Bizonyitja ezen állitásomat az, t. ház, hogy a nemzeti kormány uralma alatt is óriási mérvben halad előre az ország eladósodása. Négy és fél milliárd koronáról közel öt milliárd koronára emelkedett az ország államadóssága. Ennek az óriási tehernek, adósságnak az uzsorakamatait fizeti ez a magyar nép. És hasztalan dicsekszik a t. pénzügyminiszter ur, a tisztelt kormány, a tisztelt többséggel azzal, hogy egy másfél milliárdos költségvetésünk van, mert ez a másfél milliárdos költségvetés nem a magyar nemzet vagyonosodását, nem a magyar nép boldogságát bizonyitja, hanem azt, hogy a magyar nép szocziális helyzete és kereső képessége csökkent ugyan, de azért annál ügyesebben, annál fényesebben, annál ötletesebben működik Wekerle pénzügyminiszter kezében az adósróf.

Azt mutatja és bizonyitja ez a másfél milliárdos költségvetés, hogy a hadsereg többszükségleteire, a közös kiadások többszükségleteire szükséges pénzt előteremti a törvényhozás, előteremti a végrehajtó hatalom, a kormány, előteremti azon az áron, hogy a kisgazda, a kisiparos, a munkás, a kiskereskedő a legszükségesebb kulturszükségleteiről kénytelen lemondani, hogy az állam telhetetlenségét egyenes és fogyasztási adókból kielégiteni tudja,

Markos Gyula: Te miért nem mondasz le a szakszervezeti hatosokról? Te sem mondasz le! *(Zaj.)*

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Minthogy pedig a pénzügyminiszter ur és a t. kormány hasztalan disziti az ő költségvetését különböző pluszokkal, hasztalan mutat ki a pénzügyminiszter ur 48.000 koronát, mint költségvetési többletet, a rendes kiadások és bevételek között pedig a bevételek javára 50 millió korona különbözetet állapit meg: ez mind megállhat a papiroson, Wekerle zseniális kezében az irónnal, vagy a pennával kiirva, de a való életben nem áll meg, mert ha az államháztartásban a papiroson ki is mutatja a pluszt, az adózó állampolgárok kis háztartásaiban e miatt állandó a deficzit.

És mert ez igy van, s mert ez a költségvetés a való élettel szemben nem reális, továbbá nem fejezi ki azt a szocziális gondoskodást, a melyet Batthyány gróf ur olyan fenhangon hirdetett, bizalommal ezen kormány és ezen kormányrendszer iránt nem viseltetem; a költségvetést nem fogadom el. *(Helyeslés a középen.)*

Elnök: Szólásra következik?

Raisz Aladár jegyző: Budiszavljevics Bude!

Budiszavljevics Bude *(horvátul beszél).*

Elnök: Az idő előrehaladván, a legközelebbi ülés idejére és napirendjére nézve kivánok javaslatot tenni.

Javaslom, hogy a képviselőház legközelebbi ülését hétfőn, 1908. évi november hó 23-án d. e. tiz órakor tartsa. Ennek napirendje legyen: 1. elnöki előterjesztések és irományok bemutatása; 2. a borhamisitásnak és hamisitott bor forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása; 3. az 1909. évi állami költségvetés tárgyalásának folytatása. Méltóztatnak ehhez hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt határozatképen jelentem ki.

Áttérünk most az interpellációkra adandó válaszokra. A honvédelmi miniszter urat illeti a szó. *(Halljuk! Halljuk!)*

Jekelfalussy Lajos honvédelmi miniszter: T. képviselőház! Pinterovics Antal orsz. képviselő ur a képviselőháznak e hó 14-én tartott ülésében interpellácziót intézett hozzám egy rendeletem alapján, mely szerint valamennyi honvédparancsnokságnak meghagyom, hogy olyan horvát-szlavonországbeli helység neveknél, a melyeknek magyar elnevezése is van, a horvát elnevezés mellett tüntessék ki a magyar elnevezést is. *(Helyeslés.)* Erre vonatkozó interpellácziójára van szerencsém a következőkben válaszolni:

Az első kérdésre, hogy van-e tudomásom erről az intézkedésről, csak annyit mondhatok, hogy a rendeletet magam adtam ki, tehát teljes és tökéletes tudomásom van róla. *(Helyeslés.)* De kifogásolom, hogy Pinterovics képviselő ur feltünően mellőzi a fennálló törvényeket, mikor azt mondja, hogy a közös hadügyminiszter adta ki ezt a rendeletet. Ez nem áll, mert ezt én adtam ki, nekem erre a törvény jogot ad, a hadügyminiszternek erre semmi ingerencziája sincs. *(Helyeslés.)*

A második kérdést illetőleg, hogy van-e tudomásom azokról a törvényes rendelkezésekről, melyek Horvát-Szlavonországban az ottani

Digitized by Google

hivatalos nyelvet, a magyar királyi honvédség ottani vezényleti nyelvét megállapitják, továbbá a községek és lakóhelyek elnevezéséről szóló 1907. évi április hó 29-én kelt horvát autonom törvényről, válaszom csak az lehet, hogy ezeket a törvényeket nagyon jól ismerem és minden néven nevezendő intézkedésemben érvényt is szerzek nekik. *(Élénk helyeslés.)* Azonban meg kell itt jegyeznem, hogy azt a benyomást tette reám a képviselő ur interpellációja, hogy ő a saját maga autonom törvényeivel nincs teljesen tisztában.

Hódy Gyula: Gyakran előfordul nálunk!

Jekelfalussy Lajos honvédelmi miniszter: ... mert az 1907. évi április hó 29-én kelt horvát autonom törvény 6. §-a hiteles magyar fordításban következőképen szól *(olvassa)*: »Törvényszéki czégbejegyzések szövegében, hatósági jóváhagyást vagy láttamozást igénylő okmányokban, valamint a közhitelességgel vagy hivatalos jelleggel biró minden néven nevezendő iratokban, szintén kötelező ugyan a községek és lakóhelyek hivatalos nevének használata, de a hivatalos név mellett az ettől eltérő elnevezés is felemlithető«. *(Mozgás a jobbközépen. Elnök csönget.)*

Ennek értelmében a kérdéses rendelet teljesen törvényes és minden néven nevezendő törvényes kellékkel bir; és ha nem lettek volna szóban katonailag fontos ügyek, a melyekre vonatkozólag ez a rendelet kiadatott, akkor jogomban lett volna a közhasználatu, vagy bármi néven nevezendő elnevezést is fölvétetni. *(Élénk helyeslés.)*

Ezekhez képest emlitett rendeletem kibocsátásának közelebbi indokolására, ugy hiszem, szükség nincsen, és csak ismételten azt kell felemlitenem, hogy nagyon csodálkozom azon, hogy a t. képviselő ur, a nélkül, hogy magát a saját autonóm törvényeiknek határozmányiról alaposan tájékozta volna, oly interpellációt intézett hozzám, a melyet én az elmondottak alapján teljesen jogosultnak el nem ismerhetek. *(Helyeslés.)*

Kérem a házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: A házszabályok 205. §-a alapján az interpelláló képviselő urat illeti a szó. *(Fölkiáltások: Nincs itt!)* A képviselő ur nincs itt, felteszem tehát a kérdést: tudomásul veszi-e a ház a honvédelmi miniszter urnak Pinterovics Antal képviselő ur interpellációjára adott válaszát, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a ház a választ tudomásul vette. *(Fölkiáltások a jobbközépen: Nem!)*

Egy hang *(a baloldalon)*: Meg sem értették, hogy mit mondott! *(Zaj.)*

Elnök: Következik a miniszterelnök, ugy is mint pénzügyminiszter válasza, Mezőfi Vilmos képviselő ur interpellációjára, a budapesti lakásuzsora tárgyában. A miniszterelnök urat illeti a szó.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! Mezőfi Vilmos képviselő ur interpellációt intézett hozzám, a belügyminiszter urhoz és az igazságügyminiszter urhoz a budapesti lakásuzsora tárgyában.

Nevezetesen azt a kérdést intézte hozzám, hogy én, mint pénzügyminiszter, hajlandó vagyok-e a főváros külterületein munkáslakásokat épiteni, a belügyminiszter urhoz, hogy hajlandó-e a fővárosnál odahatni, hogy az a saját részéről is épitsen ily lakásokat és az igazságügyminiszter urhoz, hogy hajlandó-e az uzsoratörvényt akként kiegésziteni, hogy a lakásokkal üzött uzsora is hivatalból büntethető legyen.

T. képviselőház! Feleslegesnek tartom, hogy e válaszomban bővebben kiterjeszkedjem arra, mit kezdeményezett a törvényhozás eddig a munkáslakások tárgyában. A t. képviselő ur előtt is tudva van, hogy azon akczió, a melyet a megélhetési viszonyok könnyitése iránt és a lakások olcsóbbá tétele iránt folyamatba tettünk, még most is folyamatban van, hogy az befejezve nincsen, hogy ennek legelső pontját képezi épen a lakások további drágulásának meggátlása és hogy már az interpellációt megelőzőleg lépéseket is tettünk mindezek megvalósitása iránt. A törvényhozás felhatalmazásával jelentékeny számu munkáslakást épitünk a vidéken. *(Helyeslés.)* Másodszor odahatunk, hogy az épitési anyagokat olcsóbbá tegyük. Ez a második akczió. A harmadik az, hogy a közhivatalok részére is emelünk épületeket azért, hogy a hivatalok által ma elfoglalt lakások felszabadulván, ez által is több lakás álljon rendelkezésre. És itt bátorkodom megjegyezni, hogy ezt az akcziót a vidékre is kiterjesztjük, a mennyiben az iparsegélyalapból a vidéken épülő munkáslakásoknak, előzetes felülbirálat után, megfelelő segélyt nyujtunk. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem, t. képviselőház, hogy ez egy messzemenő akczió, és hogy egyelőre nem is lenne indokolt ezen a téren a kormány részéről többet tenni. *(Helyeslés.)*

A mi a belügyminiszter urhoz intézett felhivást illeti, legyen meggyőződve a t. képviselő ur és a ház, hogy a belügyminiszter ur igenis a városokat intimálja arra, hogy a lakásviszonyok rendezéséről gondoskodjanak. Hiszen a fővárosban is történik e tekintetben két irányban intézkedés: először, hogy a város szándékozik a saját részéről is lakásokat épiteni, épen a most letárgyalt fővárosi törvényben erre nézve külön adómentességben is részesül, és másodszor az uj lakbérszabályzatnak életbeléptetése is igen sok hiányt van hivatva orvosolni.

A mi az igazságügyminiszter urhoz intézett kérdését illeti, hogy a lakásdrágitások, mint uzsora legyenek büntethetők: erre nézve azt vagyok bátor megjegyezni, hogy igen bajos egészen különlegesen ilyen intézkedéseket tenni. A hivatalból való eljárás mai uzsoratörvényünk-

Digitized by Google

ben igen sok korláthoz van kötve, mert, tudomásom szerint, csak ott foganatositható hivatalból az eljárás, a hol nagyobb rombolásokat idézett elő az uzsora, és pedig csak a közigazgatási bizottság kezdeményezésére, és csakis a hitelre adott készpénz tekintetében. A most tárgyalás alatt lévő javaslat, a melyet — ugy tudom — az igazságügyi bizottság le is tárgyalt azóta, két irányban is segit ezen: először, hogy az uzsoratörvénynek határozmányait a reáluzsorának kiáltó nemeire is kiterjeszti, és másodszor, hogy a hivatalból való üldözést általánosabbá teszi. *(Helyeslés.)*

Kérem a t. házat, hogy e válaszomat tudomásul venni méltóztassék. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök: A házszabályok értelmében interpelláló Mezőfi képviselő urat illeti a szó.

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Engem a miniszterelnök ur válasza kielégitett. Csak arra akarom kérni a miniszterelnök urat, hogy sürgősen intézkedjék az iránt, hogy a közhivatalok a magánbérházakból kilakoltassanak és állami épületekbe helyeztessenek el. Elismerem, hogy a miniszterelnök ur ezt a kérdést jóakarattal kezeli; ezt bizonyitja az is, hogy most is épitendők lesznek munkás-családházak. Kénytelen vagyok tehát elismerni, hogy a kormány a lakásdrágaság és a lakásszükség tekintetében akar cselekedni. Hogy azonban még mindig nincs orvosolva a helyzet, arra mutat, hogy ezek daczára a fővárosban még mindig csak uzsoraáron lehet lakást kapni. Én tehát a miniszterelnök ur válaszát tudomásul veszem oly értelemben, hogy ebben a kérdésben bátor leszek majd bizonyos idő mulva az igen t. kormányhoz ujra kérdést intézni, hogy azon igéreteket, melyeket a miniszterelnök ur most tett a ház előtt, valóra váltotta-e.

Polónyi Géza: Ne tessék sztrájkokkal drágitani az épitkezést.

Elnök: Következik a határozathozatal. Felteszem a kérdést: tudomásul veszi-e a ház a miniszterelnök ur válaszát Mezőfi képviselő ur interpellácziójára, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt határozatként mondom ki.

Következik a miniszterelnök ur válasza Hoffmann Ottó képviselő ur interpellácziójára.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! Hoffmann Ottó képviselő ur a következő interpellácziót intézte hozzám *(olvassa)*: »Van-e tudomása a kormánynak arról, hogy állitólagos támogatásával egy könyvkiadóvállalat ügynökei oly mértékben élnek vissza, hogy a Rákóczi-albumok eladásánál a legszemérmetlenebb szédelgést üzik? Eme szédelgésekkel szemben mily módon fogja megvédelmezni a kormány a félrevezetett közönséget?«

Mindenekelőtt tájékoztatni vagyok bátor a t. házat arról, hogy ez a Rákóczi-album mikor és hogyan jött létre. Akkor, a mikor Rákóczi hamvait haza hoztuk, Mikes Kelemen leveleinek kapcsolatosan történt kiadásával kivántuk az ő emlékét megörökiteni, miután hamvai nem voltak feltalálhatók. Ilyen albumnak a kiadása mindenesetre kegyeletes kiegészitő részét képezte az egész hazafias ünnepélynek, *(Ugy van!)* és pedig annyival is inkább, mert a diszes albumra nagyközönségünknek szüksége is van, a mennyiben, a mint méltóztatnak tudni, karácsonykor és husvétkor mindig szoktak ilyen albumokat vásárolni. Helyesnek tartottuk tehát, hogy ezen hazafias ünneppel kapcsolatosan ezen emlékalbum megjelenjék, és azért saját részünkről is segitettük. A Franklin-társulat adott ki egy ilyen diszes albumot, a melyre — bocsásson meg a t. képviselő ur — semmiesetre sem állanak azok a szavai és ezeket nem hagyhatom észrevétel nélkül, a melyek azt haszontalan munkának minősitik.

Laehne Hugó: Gyönyörü szép!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Ez, kérem, oly munka, melyről a külföldi sajtó elismerte és általában elismerték, hogy a legmagasabb szinvonalon áll. Ezen munkában ki vannak adva Mikes Kelemen levelei, és hazai történettudósaink legkiválóbbjai, élükön Thaly Kálmán, *(Éljenzés.)* irták meg az előszót. Én tehát ezt haszontalan műnek deklarálni nem engedem. *(Élénk helyeslés.)* Mi ebből rendeltünk 500 diszesebb példányt 40 koronájával és 500 közönséges példányt 12 koronájával. Ez volt a kormány közreműködése. Ezt szétosztottuk különböző könyvtárak és intézetek között. Azonkivül a kultuszminiszter ur akként állapodott meg a társulattal, hogy 2000 példányt 100 koronás áron hozhat forgalomba. Hát erről lehet szó. A kormány közreműködése, voltam bátor jelenteni, hogy miben állott.

Nekünk tudomásunk nincs arról, hogy valami különösebb szédelgés üzetett volna ezen album közforgalomba hozatalával; erről tudomásunk nincs. Megengedem, hogy általában egészségtelen viszonyok vannak azon ügynökök körében, *(Ugy van! Ugy van!)* a kik az ilyen dolgokat árusitják. De én egyről biztosithatom a t. képviselőházat és a t. képviselő urat, hogy ez az illető intézet tudomásával nem történt és az illető intézet a saját részéről utólag is hajlandónak nyilatkozott minden ilyen bajt orvosolni, a hol szédelgés utján hozatik az album forgalomba. Erre különben szükség nincsen, mert tudomásom szerint alig néhány példány áll rendelkezésre és rövid időn belül be fog állani az az idő, a midőn ezen kevesebb példányok nem lesznek az eredeti áron kaphatók. Én csak annyit mondhatok, hogy, a mennyiben ilyen visszaélések tudomásunkra jutnak, mind ezen a téren, mind más téren, legyen meggyőződve a t. képviselő ur, hogy ugy rendőri intézkedésekkel, mint, a mennyire módunkban áll, a büntetőtörvénykönyv határozmányainak alkalmazásával

Digitized by Google

mindenesetre azon leszünk, hogy a visszaéléseknek elejét vegyük. *(Élénk helyeslés.)*

Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Hoffmann Ottó képviselő urat illeti a szó.

Hoffmann Ottó: T. ház! Azon megjegyzésem, hogy az illető munka, a melylyel üzött szédelgést kifogásoltam, t. i. a Rákóczi-album, haszontalan, csupán relativ megjegyzés volt oly értelemben, hogy nem áll arányban a munkának sem a tartalma, sem a kiállitása a 100 koronás árral.

T. ház! Ez a visszaélés, a melyet a Rákóczi-albummal űztek, csak egy alkalom volt, hogy szóvá tegyem azokat a köztudomásu visszaéléseket, a melyeket az ügynökök mindenféle árukkal, cséplőgépekkel, stb. elkövetnek, *(Ugy van!)* és én nagyon sajnálom, de a miniszterelnök urnak minden egyes ilyen esetre adható válaszát tudomásul nem vehetem mindaddig, mig a kormány módot nem nyujt törvényhozási intézkedésekkel, melyek vonatkoznak a kereskedelmi törvény, a perrendtartás stb. gyengeségeinek, hiányos intézkedéseinek megváltoztatására, módot nem nyujt arra, hogy a közönség törvény utján, erőteljes intézkedésekkel megvédelmeztessék a visszaélésekkel szemben.

Elnök: Következik a határozathozatal. Felteszem a kérdést: Tudomásul veszi-e a ház a miniszterelnök ur válaszát Hoffmann képviselő ur interpellációjára, igen vagy nem? *(Igen!)* Kijelenthetem, hogy a képviselőház tudomásul veszi a választ.

Következik a pénzügyminiszter ur válasza Lukinics Ödön képviselő ur interpellációjára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! Lukinics képviselő ur interpellációt intézett hozzám, a melyben azt panaszolja, hogy ámbár Horvátországban az állami hidvámokat megszüntették, Károlyváros körzetéhez tartozó két horvát községben még nincsenek megszüntetve a hidvámok. Ezen interpellációt május 9-én adta be a képviselő ur.

Vagyok bátor a t. képviselőházat felvilágositani, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a t. ház közvetve hozott határozatával — a költségvetés tárgyalása során hozatott ezen határozat — a mennyiben a hidvámokból eredő bevételek indokolva nem lettek, a horvát hid- és révvámok meg lettek szüntetve. Azonban midőn ezen határozat kimondatott, ezt a megszüntetést effektuálni is kellett és pedig akként, hogy ezen hidak fenn is tartassanak, és ez hosszabb tárgyalást is igényelt, mert a hidak egy részét, a melyek az állami hidakkal kapcsolatosak, a kereskedelemügyi miniszter urnak, — más részét pedig, a melyek nem kapcsolatosak az állami hidakkal, az országos kormánynak kellett átvennie. Ezen tárgyalások megindittattak. Továbbá a hidak azonnali átadását némely helyen az is hátráltatta, hogy a hidakra nézve szerződések állottak fenn; a hidak bérbe voltak adva, ezen magánjogi szerződéseket tehát ignorálni nem lehetett. Vagyok bátor azonban a t. képviselőháznak tudomására hozni, hogy folyó évi julius hóban ezen tárgyalások általában megindittattak; a hidvámokat megszüntettük és igy azon két községben is, a melyeket a t. képviselő ur panaszában emlitett, a hidvámok tényleg meg vannak szüntetve.

Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Lukinics Ödön képviselő urat illeti a szó. *(Felkiáltások: Nincs itt!)* Lukinics képviselő ur nincs itt. Következik a határozathozatal.

Felteszem a kérdést: tudomásul veszi-e a képviselőház a pénzügyminiszter urnak Lukinics Ödön képviselő ur interpellációjára adott válaszát, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor határozatképen kimondom, hogy a képviselőház a pénzügyminiszter ur válaszát tudomásul vette.

Következik a pénzügyminiszter ur válasza Magdics Péter képviselő ur interpellációjára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor miniszterelnök, mint pénzügyminiszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Magdics Péter képviselő ur Illich Kosta varasdi kir. pénzügyigazgató inkorrekt hivatalos eljárását tévén szóvá, egy 12 pontból álló hosszu interpellácziót intézett hozzám. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1. pont szerint a nevezett pénzügyigazgató felületesen végeztette az adóhátralékoknak leszámolását és egy Prileszky Guido nevű akkori titkárát, a ki időközben pénzügyigazgató lett, akadályozta abban, hogy rendszeresen hajtsa végre az adóhátralékok leszámolását. Ebből annyi igaz, hogy a nevezett pénzügyigazgató hivatásának megfelelőleg siettette ezen munkálatokat; hogy becsületesen végezték ezen munkálatokat és hogy a kitűzött czélt rövidebb idő alatt is be lehetett fejezni, annak bizonyságául csak azt hozhatom fel, hogy ezen munkálat ma teljesen be van fejezve. A pénzügyigazgatónak azon eljárását, hogy több munkát kivánt és azt siettette, nemcsak hogy nem kifogásolhatom, hanem dicséretes elismeréssel kell tudomásul vennem. *(Élénk helyeslés.)*

Másik észrevétele a t. képviselő urnak a 2. és 3. pontban az, hogy ezen pénzügyigazgató az állami végrehajtókat nem küldi ki a végrehajtásra; ennélfogva a végrehajtások hanyagul eszközöltetnek. Ez a 2. és 3. pontnak a lényege.

Egy hang *(a baloldalon)*: Furcsa panasz egy népképviselőtől! *(Ugy van!)*

Wekerle Sándor miniszterelnök, mint pénzügyminiszter: A t. képviselő ur ugy látszik nincsen közadótörvényeinkkel teljesen tisztában, mert tudhatná, hogy a községi előljáróságok hivatvák a végrehajtások teljesitésére és az

Digitized by Google

állami végrehajtók csak akkor küldhetők ki, midőn a község hanyagul teljesiti kötelességét. Ez előzetesen megintetik és ellene a felelősség kimondatik és akkor az ő költségére küldetnek ki a végrehajtók. Ha tehát a pénzügyigazgató ki nem küldte azokat, ezzel csak át nem lépte a maga jogkörét és akkor kellene kifogásolnom eljárását, ha ezt megtette volna. *(Élénk helyeslés.)*

A 4. pontban azt mondja a képviselő ur, hogy egy Radancevic J. nevü volt krapinai kir. adótárnokot felfüggesztett állásától és fizetésétől, és üldözése folytán ezen adótárnok kénytelen volt nyugalomba vonulni.

Először is konstatálni kivánom, hogy ezen adótárnok hivatalától és fizetésétől soha egy perczig felfüggesztve nem volt, hanem itt konstatálva van, hogy még az 1904. év nyarán — megjegyzendő, hogy a képviselő ur évek hosszu soráról szóló dolgokat emlitett — az országos kormány közegészségügyi osztályának azon véleménye alapján, hogy szolgálatra betegsége miatt képtelen, ideiglenesen nyugalomba helyeztetett, de soha felfüggesztve nem volt, a miből következtetem, hogy zaklatásoknak sem lehetett kitéve, mert hiszen konstatálva van, hogy hosszabb időre eltávozott állomáshelyéről egy másik helyre, a hol háza van és kinyugodhatta magát. Nem volt tehát se hivatalától, se állásától felfüggesztve.

Azt panaszolja azután a képviselő ur, hogy ezelőtt 5—6 esztendővel egy Gréfl József nevezetü varasdi lakos népgyülést akarván tartani, a pénzügyigazgatótól azt a felvilágositást nyerte, hogy annyi 50 krajczáros bélyeget kell a kérvényre tennie, a hányan azt aláirják és igy 25—30 korona bélyeget rótt le hiába, mert hiszen tudjuk, hogy a népgyülések tartása iránt a kérvények bélyegmentesek.

Erre vagyok bátor megjegyezni, hogy ilyen öt-hat esztendős dolgot tisztázni nehéz. Gréfl József egy 76 éven felüli aggastyán, foglalkozására nézve ács. A pénzügyigazgató emlékezik rá, hogy egyszer nála járt és valami felvilágositást kért az az ember, a ki a pénzügyigazgató szerint se horvátul, se más a pénzügyigazgató által értett nyelven nem tudta magát megértetni. Arra tehát, hogy a pénzügyigazgatónak minden esetre szakszerüen adott felvilágositásait ez mikép adta tovább, nem tudok felelni, de lehetetlennek tartom, hogy a pénzügyigazgató helytelen felvilágositást adott volna. Inkább ezen előrehaladott koru és a horvát nyelvet nem biró egyén hiányos értesülésének kell tulajdonitanom, hogy tévesen értette meg a pénzügyigazgatót és másképen informálta társait, mint a hogy kellett volna.

Az interpellácziónak 6. pontja vonatkozik arra, hogy három évvel ezelőtt a III. osztályu kereseti adó megállapitásánál az adatok beszerzésére nézve arra utasitotta a pénzügyigazgató a kiküldötteket, hogy a községi elöljáróságoknál és ne a községeknél puhatolózzanak. Bocsánatot kérek, a pénzügyi szabályok a puhatolózásnál nem irják elő, hogy hol szerezze be a pénzügyigazgató az adatokat. Rendszerint a községi elöljárósághoz szokott menni, mert az ismeri a helyi viszonyokat. Ebben az esetben azonban, mivel a községi elöljáróságok nem igen adtak felvilágositást, a pénzügyigazgatóság kiküldöttei épen a községekben szereztek adatokat. Ennek hiányát kifogásolja a képviselő ur. Az, hogy adatokat szereznek, hacsak visszaélést nem követnek el, szintén nem kifogásolható.

Azt panaszolja továbbá az interpelláczió, hogy a pénzügyigazgató egy ügyvéd jóbarátját a kincstár rovására megkimélte. Ez is merőben valótlan állitás. Az az ügyvéd nemcsak hogy barátja nem volt a pénzügyigazgatónak, hanem még ismerőse sem. Csak látásból ismerte. Igaz hogy a kincstár ennél elvesztett 1000 korona követelést, de azon egyszerü okból, mert az az ügyvéd, ha jól emlékszem, 1889-ben egy pár évi fogházra itéltetett el. A behajtás itt sem a pénzügyigazgatót, hanem a községi közeget terhelte. Azok kellő időben nem érvényesitették a követelést, ugy hogy később a tartozást le kellett iratni. Merőben valótlan azonban, hogy itt valami protekczió gyakoroltatott volna. Olyan tönkrement egyénnel volt sajnos dolgunk, a kivel szemben nem lehetett az összeget behajtani. Ismétlem, a pénzügyigazgató nem is ismerte személyesen azt az ügyvédet, a kit a képviselő ur jóbarátjaként tüntet fel.

Azt panaszolja még az interpelláczió, hogy Varazsd megye volt főispánja Zichy Rubidó körülbelül 15 éven keresztül nem fizetett cselédjei után semmiféle kereseti adót. Bocsánatot kérek, ez is valótlan. Annyi tény, hogy ezelőtt néhány esztendővel annak tudomására jutott a pénzügyigazgató, hogy Zichy cselédei közül egyet kihagytak az összeirásból. Ezt sem 15, hanem 7 esztendőn át. Pótlólag összeirták ezt az adót és be is szedték. Engedelmet kérek, a kinek több cselédje van és egyet kihagynak, azért a pénzügyigazgatóságot felelőssé tenni merőben lehetetlen és rossz szándékot sem lehet feltételezni, ha valamely cseléd után, a ki után fizetni kellett volna, nem fizették meg az adót. Az összeirás köztudomásulag a községeknek képezi feladatát. Nagyon sajnálom, hogy ugy a volt főispán ur, mint a pénzügyigazgató ezen csekélységek miatt ugy lesznek odaállitva, mintha hamis ürügy alatt ki akartak volna bujni az adózás alól.

Petranics nemesi tulajdont illetőleg nem iratott elő a pótadó és igy a kincstár 600 K kárt szenvedett. Hát ez sem való. Igaz ugyan, hogy ez a Petranics nemesi birtok után, a mely kiskoru tulajdonában volt, öt esztendeig nem iratott elő az általános jövevelmi pótadó, később azonban előirták és a 600 K-át hiánytalanul be is szedték.

Digitized by Google

Azután azt vitatja, hogy egyes tisztviselőket azért, mert a horvát-szerb koalicziő jelölteire szavaztak, a pénzügyigazgató megdorgált, sőt azt mondotta, hogy ez államellenes cselekedet. Bocsánatot kérek, ez sem áll. Nem erről volt szó. A pénzügyigazgatót feleletre vontam és akkor kiderült, hogy egyetlenegy tisztviselőre sem gyakorolt befolyást a tekintetben, hogy kire szavazzon, de voltak tisztviselők, a kik plakátokat, felhivásokat irtak alá és elsősorban álltak a támadók közt, ezekre nézve mondotta a pénzügyigazgató, hogy a tisztviselői állással az ilyen eljárást összeegyeztethetőnek nem tartja. *(Helyeslés.)* Engedelmet kérek, legyünk itt is tisztában azzal, hogy minden tisztviselő gyakorolhatja politikai jogait, a hogy neki tetszik, de már akkor, a mikor a kormány ellen induló agitáczióról van szó, midőn egy kormány ellen összehordott valótlan indokokat hoznak fel és azok alapján erősen támadják és kifogásolják a kormányt, hogy akkor az a tisztviselő elsősorban odaálljon a támadók közé, ez mégsem tűrhető.

Azután felhozza, hogy Zlatár községben segédtiszttel gyűjtette az adatokat a harmadosztályu kereseti adóra nézve, és hogy ennek folytán az adókivető-bizottság elnöke be is szüntette működését. Ez is valótlan! Egy adóhivatali segéd volt az illető, a ki többszörösen volt már az adókivetési munkánál alkalmazva. Az is valótlan, hogy az adókivető-bizottság elnöke abbahagyta a munkát. Egy pár napra eltávozott a gazdaságába, azután pedig végesvégig jó egyetértésben befejezték a munkát.

A tizenkettedik pont — és én azt hiszem, hogy erre kell visszavezetni az előző 11 pontot is, *(Halljuk! Halljuk!)* — a melyben azt panaszolja a t. képviselő ur, hogy midőn az ő adóját megállapitották, *(Zaj.)* akkor a kincstári előadó és a bizottság is megnyugodtak ezen adóban, de az előadó a pénzügyigazgató utólagos utasitására felebbezést jelentett be az adó felemelése iránt. Erre a pénzügyigazgató azt mondta, hogy semmiféle utasitást az előadónak nem adott arra nézve, hogy felebbezzen. Egy Horvát nevezetű titkár és pénzügyigazgatói helyettes volt az előadó, a ki midőn mérlegelte az argumentumokat, törvényes határidőn belül bejelentette a felebbezést.

Egyébként, ha mondta volna is a pénzügyigazgató, ezt egyáltalában nem kifogásolhatnám, mert a pénzügyigazgatóságnak a megfelelő adóztatásra kötelessége felügyelni, tehát ha azt látja, hogy nem megfelelőleg lett az adó megállapitva, kötelességét teljesiti, ha utasitja az előadót a felebbezés beadására. *(Helyesles.)* A t. képviselő urnak ugy a felszólamlási bizottságnál, mint a közigazgatási bíróságnál módja lett volna a leszállitást keresztül vinni, nem tette, itt most csak az a kérdés, hogy a pénzügyigazgató ezen eljárása nem kifogásolható, és azért, miután ugy ezen pontra, mint a többi 11 pontra nézve emelt kifogások merőben alaptalanok, sőt nagyrészben valótlanok, kérem a Házat, hogy válaszomat tudomásúl venni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Magdics Péter képviselő urat illeti a szó.

Magdics Péter *(horvátul beszél.)*

Sümegi Vilmos: Mennyi adót fizet? Ez a kérdés. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek.

Magdics Péter *(folytatja horvát beszédét.)*

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Nemes Bertalan: Ne válaszoljon rá! Horvát beszédet nem értünk. *(Zaj.)*

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: Méltóztattak hallani, hogy a t. képviselő ur minden vádpontja alaptalannak bizonyult. Ezzel szemben most azt panaszolja, hogy ő nem hallgattatott ki. A mint méltóztatnak látni, a legalaposabb vizsgálatot inditottam minden tekintetben az általa felhozott tizenkét pontra vonatkozólag. Ezek közül hét olyan, a mely egyszerűen a törvénynek nem ismerése alapján volt csak felhozható a pénzügyigazgató ellen. Ezekre vonatkozólag nem is lehetett szó vizsgálatról, hanem a törvény nem tudásával szemben csak a törvény helyes magyarázatáról. Most a t. képviselő ur felhoz egy tizenharmadik vádat, az italmérési engedélyek tekintetében. Ennek tárgyalásába nem bocsátkozom, mert hiszen csak most hozta fel, de meggyőződésem szerint ez is határozottan valótlan.

Csak egyet vagyok bátor konstatálni, t. ház, és ez az, hogy ez az Illich Koszta varasdi pénzügyigazgató, a kit évek óta ismerek, még korábbi miniszterségem óta, egyike a legderekabb, legképzettebb, legbecsületesebb pénzügyi tisztviselőinknek. Nem engedem tehát, hogy egy hivatalát becsületesen betöltő és kötelességét hiven teljesitő pénzügyi igazgató igy pellengérre állittassék. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: A képviselő urat illeti még a szó. *(Zaj és ellenmondás.)* A házszabályokat igazságosan kell alkalmaznom és nem ugy, a mint a képviselő urak talán kivánnák, kényem-kedvem szerint. *(Helyeslés.)*

Polónyi Géza: De ha nem jelentkezett szólásra!

Magdics Péter *(horvátul beszél.)*

Elnök: Következik a határozathozatal. Felteszem a kérdést: tudomásul veszi-e a képviselőház a pénzügyminiszter ur válaszát, melyet Magdics Péter képviselő urnak interpellácziójára adott, igen vagy nem? *(Igen!)* Kijelentem, hogy a képviselőház tudomásul vette a választ.

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: T. képviselőház! Novoselo képviselő ur egy interpellácziót intézett hozzám, melyben azt mondja, hogy a Szerbiával való vámháboru

Digitized by Google

idejében Horvátországban 70 pénzügyőrségi közeg rendeltetett ki a határszélre, és ezeket dupla zsold illette volna, ők ebben nem részesültek, hanem csak egyszerű zsoldot kaptak.

Vagyok bátor megjegyezni, hogy midőn tapasztaltuk, hogy nagyobb mérvű állatcsempészet van Horvát-Szlavonországban, más körzetekből 43 nőtlen pénzügyőri tisztviselőt kirendelt a zágrábi pénzügyigazgatóság a határszélre, és azok körülbelül hat hónapig ott teljesitettek szolgálatot.

Miután a pénzügyőrségi szabályzat szerint csak ideiglenes jellegű kiküldetésnél van külön napidij felszámitásának helye, nőtlen tisztviselőknek tartós és meg nem határozható hosszabb időre való áthelyezése azonban tartós áthelyezésnek tekintetett, ennélfogva őket a szabályok értelmében nem illette meg a zsold. Megjegyzem, hogy a kirendelt 43 pénzügyőr közül csupán három kérte ezt a külön napidijat, illetve a zsold felemelését, valószinűleg azok is a pénzügyi szabályokban való tájékozatlanság miatt. Én nem bánhatok olyan lax módon az állam pénzével, hogy ott, hol a fenálló szabályok szerint valakit valami meg nem illet, mégis részesitsem őt ilyen illetményben. Különösen igyekeznem kell erre a pénzügyőrségnél, mely katonailag szervezett testület, melynek tehát készen kell lennie arra, hogy másutt és áthelyezés utján is teljesitsen szolgálatot. Megjegyzem, hogy különös figyelemmel voltak arra, hogy csak nőtleneket rendeljenek oda.

Miután azonban meggyőződtem, hogy ezeknek igen nehéz szolgálatuk volt, és csakugyan becsületes munkát teljesitettek, intézkedtem aziránt, hogy az ott szolgálatot teljesitettek, ha különös érdemeket szereztek, megfelelő jutalomban részesüljenek. *(Helyeslés.)*

Kérem válaszomat tudomásul venni.

Elnök: Novoselo Máté képviselő urat illeti a szó. *(Felkiáltások: Nincs itt!)* Ha nincs itt, következik a határozathozatal. Felteszem a kérdést: tudomásul veszi-e a képviselőház a miniszterelnök ur válaszát Novoselo Máté interpellációjára, igen vagy nem? *(Igen!)* A képviselőház tudomásul vette a választ.

Következik a pénzügyminiszter urnak válasza Bródy Ernő képviselő ur interpellációjára.

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: Engedje meg a t. képviselőház, hogy Bródy Ernő és Ábrahám Dezső képviselő uraknak hasontartalmu interpellációjára együttesen válaszoljak. *(Helyeslés.)* Mindketten azon bankkartell ügyében interpelláltak engem, mely a nyáron az itteni pénzintézetek közt létrejött és a melyet ők kifogásoltak. A bankkartellnek, a pénzügyi egyezménynek voltak olyan pontjai, melyek nem kifogásolhatók és tulzottak voltak. Mindazonáltal nem tartózkodom annak kijelentésétől, hogy a hitelnyujtás terén a szabadverseny korlátozására vonatkozó törekvések nem találkozhatnak soha a pénzügyi kormány helyeslésével. *(Helyeslés.)* Nekem ilyeneknek a meggátlására csak morális eszközök állnak rendelkezésemre és ezen morális eszközöket, ha szükséges, részemről alkalmazásba is veszem. A jelen esetben erre szükség nem volt, mert tudva van a t. képviselőház előtt, hogy szeptemberben az egész bankkartell megszünt, ennélfogva a dolog tárgytalan lévén, további intézkedés, vagy fellépés részemről nem volt szükséges.

Kérem válaszom tudomásul vételét. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ezen válaszra Bródy Ernő és Ábrahám Dezső képviselő urakat illeti majd a szó. *(Felkiáltások: Együttesen? Derültség.)*

Bródy Ernő: Miután a bankkartell megszünt, az igen t. pénzügyminiszter ur válaszát tudomásul veszem.

Elnök: Ábrahám Dezső képviselő urat illeti a szó.

Ábrahám Dezső: Én a t. miniszterelnök urnak válaszát indokainál fogva veszem tudomásul. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik hozzájárulni, hogy mindkét interpellációra adott választ egy szavazással döntse el a ház? *(Igen!)* Akkor felteszem a kérdést: tudomásul veszi-e a képviselőház a miniszterelnök ur válaszát, melyet Bródy Ernő és Ábrahám Dezső képviselő urak hasonló tartalmu interpellációjára adott, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a válasz tudomásul vétetett.

Most áttérünk az interpellációkra. Soron van?

Raisz Aladár jegyző: Bresztyenszky Kálmán! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Elnök: Nincs itt. Ki következik?

Raisz Aladár jegyző: Hencz Károly!

Hencz Károly: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Mikor az 1903:IV. t.-czikket megalkották, a törvény megalkotóinak intenciója kétségtelenül az volt, hogy törvényes intézkedésekkel a kivándorlók számának növekedését lehetőleg megakadályozzák. De e fontos szándék mellett a kivándorlás csökkentésére nem kisebb fontosságu szándék vezette a törvényhozást akkor, mikor a kivándorlást lehetőleg egy utvonalra akarta szoritani, azért és azzal az utasitással, hogy azok, a kik már elhatározták, hogy itt hagyják e hazát és uj világba mennek, állami ellenőrzés, állami felügyelet alatt a kizsákmányolástól, a törbecsalástól hatósági felügyelet mellett megóvassanak. Ezt a czélt szolgálta az az intézkedés, hogy létesitettük a fiumei vonalat és Fiumétől a Cunard szállitotta a kivándorlóinkat Amerikába.

Az uj kivándorlási törvényt a napokban tárgyalta a képviselőház. Szerettem volna hallani, ha ugyanezekre az indokokra rámutatott volna valaki. Sajnálattal tapasztaltam azonban, hogy nemcsak az egyes felszólalók nem tartot-

Digitized by Google

ták szükségesnek ennek a nagyfontosságu és következményeiben szinte kiszámithatatlan horderejü törvénynek ezt az oldalát megvilágitani, de még nagyobb fájdalommal konstatáltam, hogy a mikor ezt a törvényt tárgyaltuk, az igen t. belügyminiszter ur sem találta szükségesnek rámutatni azokra az indokokra, a melyek őt az 1903 : IV. t.-cz. megváltoztatására késztették, és nem tartotta szükségesnek rámutatni azokra az irány- és vezérelvekre, a melyek őt ennek az uj kivándorlási törvénynek végrehajtásában vezetni fogják.

Nekem privátim módomban van ismerni ezeket az intenciókat, a melyek az uj kivándorlási törvény végrehajtása tekintetében az igen t. miniszter urat vezetik. Ki kell tehát jelentenem, hogy épen azért, mert a kivándorlás kérdésének ezt a részét teljesen ismerem, azért tartottam szükségesnek ezt az interpellácziót itt előterjeszteni, mikor még nem késő, *(Halljuk!)* mert ha az az állapot, a mely eddig a kivándorlás lebonyolitása terén fennállott, fenmarad, ezt az állapotot én az országra nézve katasztrofális szerencsétlenségnek tartom, *(Helyeslés. Halljuk!)* melynél még a döghalál pusztitása sem veszedelmesebb.

Indokolom állitásaimat. Tudjuk, hogy az 1903 : IV. t.-cz. 8. §-a értelmében a magyar állam az Adria m. kir. tengerhajózási részvénytársasággal, mint a Cunard liverpooli tengerhajózási részvénytársaságnak helyettesével van szerződéses viszonyban. Az Adria a Cunard-dal van szerződéses viszonyban. Az államnak az Adriával való szerződése értelmében az Adriának kellene a kivándorlást lebonyolitani. Azonban ez nem igy van; az Adria a kivándorlás lebonyolitását szerződésileg ráruházta az Idegenforgalmi és Utazási Vállalat Részvénytársaságra, röviden Menetjegyirodára.

Már most, t. képviselőház, merem állitani, — törvényhozói lelkiismeretem teljes tudatában — hogy a mi visszaélést a kivándorlás körül, a kivándorlók kifosztása körül, az országnak megkárositására és a törvénynek kijátszására csak elkövetni lehetett, azt ez az Idegenforgalmi és Utazási Vállalat Részvénytársaság, a Menetjegyiroda mind elkövette. *(Helyeslések.)*

Egy hang *(a baloldalon)*: Nagyon sulyos vád!

Hencz Károly: Az 1903-ik évi IV. t.-cz. 17. §-a expressis verbis kimondja, hogy a kivándorlási meghatalmazottaknak jutalékot adni nem szabad, hogy a meghatalmazottak fix fizetéssel alkalmazandók. Már most, t. képviselőház, abban a szerződésben, megállapodásban, melyet az Adria kötött — mert jegyezzük meg, hogy az Adria azért nem bonyolitja le maga a kivándorlást, mert nem akar ilyen piszkos üzlettel foglalkozni *(Mozgás.)* — az a megállapodás, a mely az Adria és a Menetjegyiroda között létrejött — megállapodásnak nevezem, mert azt mondják, hogy nincsen szerződés, mivel szerződésüket csak jegyzőkönyvbe foglalták — az a megállapodás az 1903-ik évi IV. t.-cz. 17. §-a ellenére minden 12 éven felüli, Fiuméből induló kivándorló után a Menetjegyirodának 18 korona jutalékot és minden 1—12 éves koru kivándorló után 9 korona jutalékot biztosit.

Azonkivül t. képviselőház, az összes postai-távirdai- és telefonköltséget az Adria viseli, továbbá viseli a reklám és hirdetési ügyek körül felmerülő összes költségeket és ezenkivül az összes nyomtatványok költségeit.

Méltóztatik ebből a szerződésből látni, hogy a Menetjegy-Irodának az érdeke tehát az, hogy minél több kivándorló legyen, mert hiszen ő a jutalékot fejenként kapja.

Farkasházy Zsigmond: Embervásár!

Hencz Károly: És méltóztatik látni azt is, hogy a magyar államnak az érdeke mennyire ellentétes az Idegenforgalmi Vállalatnak, illetőleg a Menetjegyrodának az érdekeivel.

Már most, t. képviselőház, hogy a Menetjegyiroda hogyan szolgálta az ő érdekét, erre nézve érdekes lesz ebbe egy pillantást vetni. *(Halljuk! Halljuk!)* Nevezetesen mindenféle ürügy alatt elérték azt, hogy az egész ország területén mintegy 62 meghatalmazottja működött. A Menetjegyirodának tehát az volt az érdeke, hogy a kivándorlás szaporodjék, ezen érdekeit pedig legjobban tudja ugy szolgálni, hogyha meghatalmazottai is jutalékot kapnak a kivándorlók után.

Méltóztatik látni, hogy itt van a törvény egyenes kijátszása, mert hiszen a törvény expressis verbis rendeli, hogy csak fix fizetéssel lehet meghatalmazottakat alkalmazni.

Hát, t. képviselőház, voltak olyan meghatalmazottak, a kiknek fix fizetésük egyáltalában nem volt, hanem minden kivándorló után 4—5 korona jutalékot kaptak. Módomban van, t. képviselőház, egy kimutatást is a t. képviselőháznak bemutatni arra nézve, hogy a fix fizetésen kivül mekkora jutalékot kaptak ezek a meghatalmazottak. Módomban van bemutatni és pedig nem 1907-ről, a mikor a legtöbb kivándorló ment Amerikába, hanem 1905-ről, egy pár szemelvényt: *(Halljuk! Halljuk!)* Balogh István, állomása Torontál-Aracs, 2400 K évi fizetés volt megállapitva, és tényleg kapott 5214 K-át. Fischer Bertalan, (Rimaszombat) 3600 K évi fizetése volt, és tényleg felvett 6300 K-át; Lederer Leo, (Zombor) 2400 K évi fizetése volt, és 6340 K-át vett fel tényleg; Pollák Zsigmond, (Temesvár) 3600 K fizetése volt, és tényleg felvett 6752 K-át; Vadász Dezső, (Kisvárda) 3000 K volt előirányozva, és felvett tényleg 6914 K-át; Szikla Emil, (Eperjes) 2400 K évi fizetés volt előirányozva és felvett 9182 K; Bányász Mór, (Nagyszőllős) 6000 K volt előirányozva mint évi

Digitized by Google

fizetés és tényleg 9794 K-át; Fischmann S. és W., (Ungvár) 18.000 K évi fizetés mellett 40. 380 K-át vett fel tényleg; és László Fülöp, (Kassa) 24.000 K évi fizetés mellett 55.215 K-át vett fel kivándorlók után fizetés jutalék és egyéb cimen. *(Nagy zaj és mozgás a jobb- és a baloldalon.)*

T. képviselőház, ezt az eredeti ivet annak idején az igen t. belügyminiszter urnak adtam át. Ne méltóztassanak tehát csodálkozni, a mikor eredeti okmányaim szerint, de az illető meghatalmazottnak más képviselőhöz intézett levele szerint is, alkalma van az embernek hallani egyik meghatalmazottól ilyenféléket: Azt mondja az illető: Kérem, a mikor engem 5 K jutalék mellett mint meghatalmazottat akartak szerződtetni, az igazgatóság azt mondta, hogy én is működjem László Fülöp szisztemája szerint, a ki 55,000 K fizetést kapott, a mire én azt válaszoltam, hogy én nem vállalom azt, mert László becsületbe vágó dolgokat is követett el, és a jelenvolt igazgatók egyike azt felelte: az igazgatóságnak nem becsület, hanem kivándorló kell. *(Nagy zaj és mozgás. Felkiáltások balfelől: Halljuk a nevét! Zaj. Elnök csenget.)*

Igen ám, de a Menetjegyiroda a Cunard helyettesének, az Adriának volt a meghatalmazottja. Már pedig tudjuk, hogy 1907-ben csak 48.000 ember ment Fiume felé Amerikába, mig a nyugati és az északi kikötőkön át körülbelül 160.000 ember, a hivatalos statisztikai kimutatás szerint összesen tehát körülbelül 208 ezer kivándorló.

Most már, t. képviselőház, nagyon fontos érdeke volt a Menetjegyirodának az, hogy necsak 48.000 ember után kapja a 18 korona jutalékot, hanem megkapja jutalékát az összes kivándorlók után. És t. képviselőház, tudomásom szerint merem állitani, hogy az Adria közbenjöttével, az Adriának égisze alatt Lánczy Leónak sikerült megkötni az egyezséget a Nordatlantische Dampferlinien - Verband - dal, a melyhez tartoznak: A Norddeutscher Lloyd, a Hamburg—Amerika-Linie, a Holland—Amerika-Linie, a Red-Star Line és a Compagnie Generale Transatlantique. Sikerült megkötni oly értelemben, hogy mindazok után a kivándorlók után, a kiket az Idegenforgalmi vagyis Menetjegyiroda és az Adria szállit az északi kikötőknek, kap az Adria a tiszta nyereségből öt százalékot, a prepaid-utasok után egy százalékot és az Idegenforgalmi, vagyis a Menetjegyiroda minden kivándorló után tizennyolcz korona jutalékot.

Szász József: Mennyi a szubvenczió?

Hencz Károly: Méltóztatnak látni, hogy itt is az egyes kivándorlóknak a felhajtása a fontos, mert hiszen a tizennyolcz korona jutalékot minden kivándorló után külön-külön kapja meg. *(Felkiáltások balfelől: S mi hozunk törvényt a védekezésre! Meg kell szüntetni a szubvencziót! Mozgás. Zaj.)*

Érdekes, t. ház, ez a megegyezés már csak abból a szempontból is, mert a Nordatlantischer Dampferlinien - Verband elvileg beleegyezik abba, hogy az Adria, illetőleg az Idegenforgalmi és utazási vállalat részvénytársaság Magyarországból és Horvátországból az ő részükre is vehessen fel utasokat. Beleegyezik abba! Méltóztatnak érteni? Továbbá igen érdekes az, hogy kötelezettséget vállal az Adria, illetőleg a Menetjegyiroda arra nézve, hogy nemcsak azokat az utasokat, a kiket nem tudnak Fiume felé a Cunard-gőzösökön elszállitani, fogják az északi kikötő felé terelni, hanem egészen külön fognak részükre kivándorlókat gyüjteni. *(Nagy mozgás.)*

Es még egy nagyon fontos és érdekes pontja van ezen megegyezésnek és ez az, hogy az Adria, a mely a belügyminiszter jóváhagyásával helyettese a Cunardnak, s a melynek meghatalmazottja az Idegenforgalmi s utazási vállalat-részvénytársaság, hogy ez az Adria és a Menetjegyiroda kötelezettséget vállalt arra nézve, hogy meg fog akadályozni minden olyan törekvést, a mely a Nordatlantischer Dampferlinien-Verband üzleti tevékenységének kihasználása ellen irányul *(Felkiáltások: Hallatlan! Mozgás.)* Magyarországon és Horvátországban. Hát méltóztatnak látni ezt a perfidiát, *(Ugy van!)* mert nem nevezhetem másnak, hogy a Cunard megbizottjai a Nordatlantischer Dampferlinien-Verband üzleti érdekeit szolgálják.

T. képviselőház! Én itt csak ismertettem ezeket a dolgokat, a melyekből méltóztatnak látni, hogy Magyarország belügyminiszterén kivül van még egy hatalmasabb ur is Magyarországon, s ez Lánczy Leó, a ki a törvény ellenére megállapitja az utirányitási kényszert a kivándorlók részére. *(Felkiáltások: Hallatlan!)*

Nagy György: Embervásárlási főnök!

Zlinszky István: Főrendiházi tag! *(Nagy zaj.)*

Hencz Károly: Még egy nagyon érdekes dologra vagyok bátor rámutatni. Méltóztattak az előbb hallani, hogy a Nordatlantischer Dampferlinien-Verband csak azok után a kivándorlók után adja meg az Adriának, illetőleg a menetjegyirodának a 18 koronát, a kiket ők maguk szállitanak ennek a szövetségnek; azonban méltóztatik azt tudni, — hisz nap nap után fordulnak elő letartóztatások és leleplezések — hogy igen sok zugügynök működik az országban az északi kikötős társaságok részére; ezek a zugügynökök 20—40 koronák lefizetése mellett u. n. előlegjegyekkel látják el a kivándorlókat és a mikor ezek azután a kikötőbe érkeznek, a kellő taksa lefizetése mellett megkapják a végleges hajójegyet. Ilyen előlegjegyeket — piros-fehér-zöld szinüeket — maga az Idegenforgalmi és utazási vállalat részvénytársaság ad ki, u. n. Cunard-előlegjegyeket.

Digitized by Google

Burgyán Aladár: Kivándorlási Jancsi-bankók!

Hencz Károly: Azokat az utasokat — méltóztassék a terminologiára figyelni — a kiket a külföldi zugügynökök látnak el ilyen előlegjegyekkel, »Vorgebuchte Passagiere«-nek nevezik. *(Derültség.)* Ezt azért hoztam fel, mert ezekkel az u. n. »Vorgebuchte Passagierek«-kel kezdődik a kivándorlók valóságos kálváriája. Méltóztassék elhinni, t. Ház, hogy olyan dolgok produkáltattak már e téren, a melyek szinte hihetetlenek. Hiszem, hogy az igen t. belügyminiszter ur sem fogja kétségbe vonni, mert hiszen nem mai keletü dolog az, hogy én ezen kérdésekkel foglalkozom. Azt hiszem sikerült kimutatnom, hogy a Menetjegyirodának üzleti érdekei azt kivánják, hogy minél több »felhajtás« történjék, tehát üzleti érdekei ezeknél a »Vorgebuchte Passaggiere«-knél is azt követelik, — minthogy ezek után nem kapja meg a 18 K jutalékot — hogy ezekből a »Vorgebuchte Passagiere«-kből u. n. »tiszta« — az ő terminologiájuk szerint, talán tolvajnyelv szerint *(Élénk derültség)* — utasokat csináljanak, nevezetesen olyan utasokat, akiknek vagy nincs még egyáltalában jegyük Amerikába, vagy pedig csak Cunard-féle előlegjegyük van.

Csak egy példával akarom plauzibilissé tenni és megvilágitani, hogy hogyan történik a dolog, hogyan csinálnak ezekből a »vorgebuchte Passagiere«-kből tiszta, valóságos, szüz utasokat. *(Halljuk!)* Tegyük fel, hogy Észak-Magyarországból akar valaki Amerikába utazni, utlevele Hamburgnak szól. Kapott egy ilyen zugügynöktől egy előlegjegyet és befizetett 40 K-át; Hamburgfelé feladta podgyászát. Az utat legkönnyebben Cáczán keresztül teheti meg, de Cáczán megállitja a határrendőrség; leszállitja és átnézi okmányait. Eddig a gyakorlat mindig ez volt, de fölhivták erre az igen t. belügyminister ur figyelmét és mióta a meghatalmazottak intézményét megszüntette és kivándorlási kirendeltségek vannak, azóta itt kétségtelenül bizonyos javulás észlelhető. Miután a határrendőrség ezen okmányokat rendben találta, nem adta vissza azokat jogos tulajdonosának, hanem odaadta a Menetjegyiroda aranygalléros emberének további kezelés végett.

Ha az utas nem volt hajlandó utirányát megváltoztatni, p. o. Brémán, Antverpenen, Rotterdamon vagy Havre-n keresztül menni, — mert ha ezen irányokba tudta terelni, akkor ugy számolta el mint általa küldött tiszta utasokat de akkor az az ember elvesztette 40 K előlegét, a Menetjegyiroda meg megkapta 18 K jutalékát, csak Hamburg-felé nem volt szabad mennie. Ha tehát szépszerével sikerült másfelé irányitani és akkor rendben volt a dolog, ha pedig ez nem sikerült, hivatkozott a belügyminiszteri rendeletre, a mely szerint a belügyminiszterium hatalmat ad olyan esetben, ha az Adriának, illetőleg a Cunard-nak hajói meg nem teltek kivándorlókkal, hogy Fiume felé irányithassák a kivándorlókat. Méltóztatik tehát látni, hogyha az az ember nem volt hajlandó szépen felülni nekik, akkor következett a terrorizmus; leküldték Fiuméba; elvesztette előlegjegyét és a Menetjegyiroda, ha ő Fiume felé ment, megkapta a 18 K jutalékát az Adriától, ha pedig nem ment Fiume felé; és ha a fiumei hajó megtelt már kivándorlókkal, akkor a belügyminiszteri rendelet értelmében irányithatta az északi kikötőbe, de gondosan vigyázott, hogy mindig ugy irányitsa, hogy arra ne menjen, a merre az előlegjegye szól, hanem mindig más utra. *(Mozgás.)*

Ezrével vannak az ilyen szerencsétlenek. Ha ezeknek sikerült mégis az északi kikötőbe kiszökni, ott jegyzőkönyvet vettek fel velök; és kötetszámra vannak ilyen jegyzőkönyvek és ajánlanám a t. belügyminiszter urnak, hogy ezeket beszerezze. *(Mozgás.)*

Hódy Gyula: Tedd le a ház asztalára!

Mezőfi Vilmos: Hallatlan dolgokat csinálnak a magyar nép bőrére. *(Fölkiáltások: Kik csinálják?)*

Hencz Károly: Hogy ez igy van, annak bizonyságául utalok arra a tényre is, hogy a »Red-Star« épen a miatt, mert a Menetjegyiroda az u. n. vorgebuchte pasasérjait másfelé irányitotta, megszüntette e menetjegyirodával a megállapodást, és csak Lánczy közbenjárásával egyeztek ki ujra és csinálták ujra közösen üzleteiket.

Nem akarok annyira a részletekbe belemenni, csak nagy vonásokban akarom ismertetni a dolgokat, mert rengeteg idő kellene mindezeket részletesen ismertetni. Különben majd lesz módom ezen helyről e dolgokról még bővebben beszélni; csak még egy igen nagyfontosságu dologra hivom fel a t. ház figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* És ez az a megállapodás, a mely egyrészről az Idegenforgalmi és utazási vállalat részvénytársaság, menetjegyiroda, másrészről a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank között létezik. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy ennek a megállapodásnak mi az erkölcsi alapja, azt én máig sem tudom megérteni; tény az, hogy abban a megállapodásban az Idegenforgalmi és utazási vállalat részvénytársaság minden, akár Fiume, akár pedig bármely más északi kikötőn át utazó harmadik osztályu kivándorló után tizezer számot meghaladólag fejenként 7 korona jutalékot biztosit Lánczyéknak a tizenkét éven felüliektől, és a tizenkét éven aluliaktól három és fél korona jutalékot. *(Zaj. Felkiáltások: Hallatlan! Gazemberek! Nagy mozgás.)* Gondolkoztam, hogy milyen alapon történik ez, és... *(Halljuk! Halljuk!)*

Zlinszky István: A bank-szakértő!

Hencz Károly: Az Adria elnökigazgatója Lánczy. Ő tette lehetővé, hogy az Adria rábizta szerződésszerüleg a kivándorlás lebonyolitását a Menetjegyirodára. Az Adria szubvenciót kap az államtól, a Menetjegy-iroda is. Lánczy, mint

Digitized by Google

az Adria elnökigazgatója, mint ilyen abban a jutalékban nem részesülhet, a melyet ő ad; de hát Lánczy a Kereskedelmi Banknak is elnökigazgatója, és a mit mint az Adria igazgatója egyik kézzel ad, azt a másik kézzel elveszi, mint a Kereskedelmi Bank elnöke. Csak a jogczimet keresték meg, hogy az Adria 18 koronájából a Pesti Kereskedelmi Bank 7 koronát hogyan kapjon. Itt a kapcsolat, hogy a forma meglegyen az üzlet lebonyolitására.

De van e megállapodásnak, a melyről igen sokat tudnának beszélni a kivándorlási meghatalmazottak napi jelentései, egy nevezetes passzusa, a melynek alapján a kivándorlók nagy megkárositása történik:

Ez a nevezetes passzus az, hogy az Idegenforgalmi és Utazási Vállalat Részvénytársaság, vagy Menetjegyiroda foglalkozik még idegen pénzeknek, nevezetesen márkáknak és dollároknak eladásával is a kivándorlók részére. *(Zaj és mozgás balfelől.)* A Menetjegyiroda szerződésben van a Kereskedelmi Bankkal; az idegen pénzeket: márkákat és dollárokat a Kereskedelmi Bank szerzi be és minden haszon nélkül eladás czéljából átengedi a Menetjegyirodának, a mely azokat el adja a kivándorlóknak, de a beszerzés és az eladási ár közötti különbözet után 40%-tóli haszonélvezetben részesül a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank. Hogy micsoda visszaélések voltak a pénzeladás körül — átlag 5 koronáért adtak egy dollárt és 1 korona 20 fillérért egy márkát — ezt nem akarom részletezni, hiszen a legujabban is kértem a belügyminiszter urat, hogy vezessen vizsgálatot a keleti pályaudvar tisztviselői ellen, mert az volt a panasz, hogy mikor szegény tótok, oláhok, vagy magyar parasztok beváltottak 200—300 korona értékű pénzt, a tisztviselők csak 150—200 korona értékű dollárt adtak nekik, az a szegény ember pedig nem ismerte az idegen pénzt.

Vagy lemegy a kivándorló Fiuméba és ott orvosi vizsgálat alapján, vagy más oknál fogva visszautasitják őt, de már a pénzét beváltotta, s mikor félóra mulva visszamegy a pénztárhoz, a dollárt 5 korona helyett 4 korona 60, 4 korona 70 fillérért váltják vissza. Ezek azok a kisebb szempontok, a melyekre nem akarok olyan részletesen kitérni.

Nagy György: És ilyen helyen az ügyészek alusznak! *(Zaj.)*

Hencz Károly: A mikor tehát ismét felhivom a t. ház figyelmét arra az ellentétes érdekre, a mely az ország érdeke és az Idegenforgalmi és Utazási Vállalat Részvénytársaság érdeke között van, — nekik érdeküket a kivándorlók felhajtása; hogy az országnak mi az érdeke, arról, azt hiszem, felesleges itt beszélnem — engedje meg a t. ház, hogy jelezzem azt is, hogy én mindent elkövettem, hogy a szerződés ezzel a Menetjegyirodával felbontassék, mert, mint előrebocsátottam, én a döghalálnál is veszedelmesebbnek tartom ezen társulat működését az országra nézve.

Sajnos, mindez ideig ezt elérnem nem sikerült, noha ezek a dolgok, a melyeket most elmondottam, részletesen pertraktáltattak már illetékes helyeken is.

De nem akarom a t. háznak türelmét tovább fárasztani, csak nagy vonásokban mutattam rá ezekre a dolgokra; hiszem azonban, hogy a t. képviselőház ebből is meggyőződhetett arról, hogy mi folyik itt Magyarországon, és hiszem, hogy a t. képviselőház is belátta már azt, hogy ez a polip, a mely az ország testét körülveszi, veszedelmes az országra, s ettől az országot meg kell szabaditani. *(Élénk helyeslés.)*

Ez annál is inkább fontosabb és sürgősebb . . .

Nagy György: Rögtön kell intézkedni!

Hencz Károly: . . . mert ujra megindul a kivándorlás és higyje meg a t. ház, hogy azok az emberek, azok a véreink, a kik kimennek Amerikába, az ilyen visszaélések, zaklatások és kifosztások miatt gyülölik meg saját hazájukat. Én tehát, hogy ettől megszabaduljunk, a következő interpellácziót terjesztem a belügyminiszter ur elé. *(Olvassa):*

»1. Van-e tudomása a belügyminiszter urnak azokról a visszaélésekről, törvényellenes, az ország és lakóinak megrontására irányuló intézkedésekről, megállapodásokról és szerződésekről, melyeket az Idegenforgalmi és Utazási Vállalat r. t., mint az Adria m. kir. tengerhajózási r.-t. megbizottja, a kivándorlás lebonyolitása körül eszközöl?

2. Mit szándékozik a belügyminiszter ur cselekedni, hogy e visszaélések és törvénytelenségek megszünjenek és megtoroltassanak?« *(Élénk helyeslés.)*

Nagy György: Erre rögtön válaszolni kell! *(Zaj!)*

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a belügyminiszter urnak.

Ki következik?

Raisz Aladár jegyző: Bozóky Árpád!

Bozóky Árpád: Tekintettel az idő előrehaladott voltára, kérem a t. Házat, méltóztassék megengedni, hogy interpellácziómat a legközelebbi interpellácziós napon terjeszthessem elő.

Elnök: Megadja a képviselőház a képviselő urnak a kért engedélyt? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt határozatkép kimondom. Következik?

Raisz Aladár jegyző: Bella Mátyás!

Bella Mátyás: T. ház! Az 1907. évi XXVII. t.-cz. meghozatala alkalmával . . . *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek.

Bella Mátyás: . . . a tót közvélemény már annak tárgyalását is bizonyos aggodalommal fogadta, azért, mert a nyelvi jogoknak megsértésétől félt. A tárgyalás alkalmával a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur tett olyan megnyugtató nyilatkozatokat, hogy ennek a törvénynek intenczióját épenséggel nem az, hogy a nyelvi jogokat sértse, sőt ellenkezőleg, olyan intézkedések vétettek be a törvénybe, a melyek eleget tesznek a törvényes kivánalmaknak a nyelv tekintetében. Hogy valamely törvény intézkedéseinek helytelen alkal-

Digitized by Google

mazása mennyire rossz vért szülhet a közvéleményben, annak bizonyitéka épen az az eset, a mely interpellácziom tárgyát képezi. Nevezett törvény 15. szakasza azt mondja, hogy ha valamely iskolában egyszer az állam nyelve mint tannyelv elfogadtatott, ezen többé változtatni nem lehet.

Történt, hogy az ágostai hitvallásu ev. egyházban félreértve nevezett szakasz szellemét, intencziójét, egy egyház azon jogának gyakorlásában, — hogy felekezeti iskolájában a vallást anyanyelvén, tehát nem az állam nyelvén, ezen esetben tót nyelven tanithassa, — meg lett akadályozva. Feltételezem, hogy ez tévedésen és a törvény e szakaszának nem értésén alapul. Mert lehetetlen azt elképzelni, hogy a törvény intézkedése tényleg megtiltaná a felekezeti iskolákban a vallástanitásnak anyanyelven való eszközlését.

Hogy a felingerelt közvélemény csillapodjék, a mire a mostani körülmények közt oly nagy szükség is van, nem volt más mód, mint az, hogy ezen interpellácziómmal a t. vallás- és közoktatásügyi miniszterhez forduljak, mivel a legmagasabb egyházi forum e kérdést már elintézte ugy, hogy ellene más appelláta, felebbezés, nincs. Azért a megnyugtató válasz reményében a következő interpellácziót terjesztem a t. vallás- és közoktatásügyi miniszter urhoz *(olvassa)*:

1. Van-e a vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak tudomása arról, hogy a magyarhoni ág. h. ev. egyház egyetemének legutóbbi Budapesten megtartott közgyűlése a maglódi ág. h. ev. egyház felekezeti iskolájában a vallásnak tót nyelven való tanitását, hivatkozással az 1907 : XXVII. t.-cz. 18. §-ára, nem engedte meg ?

2. Összeegyeztethetőnek tartja-e a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a magyarhoni ág. h. ev. egyház legfőbb hatóságának eljárását az 1907 : XXVII. t.-cz. szellemével ?

3. Megengedhetőnek tartja-e a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur, hogy az 1907 : XXVII. t.-cz. 18. §-ára való hivatkozással az egyház Ő felsége a magyar király által szentesitett egyházi alkotmányában biztositott jogának gyakorlásában akadályoztassék ?

4. Vonatkozik-e az 1907 : XXVII. t.-cz. 18. §-ának utolsó bekezdése a felekezeti iskolák vallástanitásának nyelvére is ?

Elnök: Az interpellácziót ki fog adatni a vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak. Következik ?

Raisz Aladár jegyző: Gyuriss Emil !

Gyuriss Emil: T. ház ! Magyarország északnyugati határszélén, Csaczán az Adria magyar királyi tengerhajózási részvénytársaság kirendeltséget tart fenn, a melyről már szó is esett, s hogy e kirendeltséget átengedte a Menetjegyirodának. Ezen üzletnek jövedelmezősége, azt hiszem, az imént nagyon is karakterisztikusan volt jellemezve. Ha ezen üzlet nem is állna egyébből, mint a hajójegyek elárusitásából, hajójegyek közvetitéséből és a kivándorlók elszállásolásából, nagyon természetes, hogy oly haszonhajtó foglalkozásnak kell tekinteni, a mely feltétlenül megadóztatandó, és pedig azon egyszerű oknál fogva, mert hiszen az 1901 : VII. t.-cz. az Adriának csak a szerződéses hajójáratokból folyó üzletére adja meg az adómentességet. De ha valamikép ki is volna magyarázható a törvényből, hogy az adómentesség akár az Adriát, akár a Menetjegyirodát ezen csaczai üzletre nézve is megilleti, nyilvánvaló, hogy azt a törvénybe nem fogjuk beállitani, hogy a községi pótadómentességben is részesitendő e társaság.

Tehát a községi pótadó kivetése czéljából, az ennek szolgáló adóalap feltétlenül megállapitandó, azonban ennek megállapitásához szükséges elsősorban az, hogy az adókivetési proczesszus megindittassék. Hogy pedig a község a maga érdekében elérje azt, hogy ehhez a pótadóhoz az Adria tengerhajózási részvénytársaságtól egyszer hozzájuthasson, kérvényileg fordult a pénzügyminiszteriumhoz már évekkel ezelőtt, valamint az adófelügyelőséghez és a trencséni pénzügyigazgatósághoz egy terjedelmes memorandumban, melyben kifejti álláspontját, és kéri, hogy az adófelügyelőség, mely a főtelep székhelyének pénzügyi hatósága, illetékes legyen egyuttal arra is, hogy az adójavaslatot megtegye a csaczai fiókra nézve. Ámde mindez ideig válasz erre nem érkezett, legalább a törvényes 80% adó elő nem iratott és Csacza nem nyert értesitést arról, hogy az adókivető bizottságban milyen eredményre vezetett az ő kérvénye ?

Engem nem vezet animozitás és nem kellemetlenkedni óhajtottam az Adriának, vagy bárkinek is a világon, hanem keresem saját kerületem székhelyének, Csacza községnek, az érdekét, és azt hiszem, ha jogos kivánsága érdekében keresem az igazságot, nem is fogok csalódni abban, hogy a pénzügyi kormány t. képviselőjében bizhatom, hogy a község jogos érdekei nemsokára teljesen ki lesznek elégitve, és az adójavaslat be is fog adatni az Adria ellen.

Kérem ezt annál inkább, mert Csacza község abszolute vagyontalan község, szegény a polgársága és 100%-kon felüli adóval dolgozik. Ha az Adria a maga üzletében százezreket keres évenként, megérdemli az a szegény község, hogy annak közterheihez menfelelően hozzájáruljon. *(Helyeslés.)*

Bátor vagyok ennélfogva a t. pénzügyminiszter urhoz a következő interpellácziót intézni *(olvassa)*.

1. Van-e tudomása a t. pénzügyminiszter urnak arról, hogy az »Adria« m. kir. tengerhajózási részvénytársaság csaczai, ugynevezett kirendeltsége voltaképen a Menetjegyirodának átengedett hajójegy árusitási és közvetitési üzlet ?

2. Van-e tudomása a t. pénzügyminiszter urnak arról, hogy ezen üzlet után mindez ideig sem az Adria, sem a Menetjegyiroda megadóztatva nincsen ?

3. Hajlandó-e a pénzügyminiszter ur közegei utján intézkedni az iránt, hogy ezen üzlet után a megfelelő adó kivettessék ?

Digitized by Google

4. A mennyiben az Adria adómentessége ezen üzletre is kiterjedne, hajlandó-e a pénzügyminiszter ur intézkedni, hogy a csaczai üzlet után az eszményi adó bevitessék visszamenőleg most már öt esztendőre, hogy Csacza község községi pótadója is ez alapon kivethető legyen.

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a pénzügyminiszter urnak.

Wekerle Sándor pénzügyminiszter: T. ház! Nekem tudomásom ezen adózási ügyről nincs, de válaszul annyit adhatok, hogy legyen a t. ház és a képviselő ur meggyőződve, hogy kötelességemnek és pedig sürgős kötelességemnek tartom annak utána nézni és a mennyire csak törvényeink nekem támpontot nyujtanak, a megfelelő megadóztatás iránt intézkedem. *(Helyeslés.)* Kérem a válasz tudomásul vételét. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő uré a szó.

Gyuriss Emil: A választ köszönettel tudomásul veszem.

Elnök: Kérdem a t. házat, tudomásul veszi-e a miniszterelnök urnak, mint pénzügyminiszternek válaszát Gyuriss Emil interpellácziójára, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt határozatilag kimondom.

Több interpelláczió nem lévén, az ülést berekesztem.

(Az ülés d. u. 3 óra 5 perczkor végződik.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Kacskovics Géza s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

375. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 november 23-án, hétfőn.

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — A közgazdasági bizottság jelentésének benyujtása. — A borhamisitásról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Inditványtétel a költségvetés tárgyalására a sürgősség kimondása iránt.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Darányi Ignácz, gr. Apponyi Albert, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, gr. Zichy Aladár, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 10 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Dudits Endre jegyző ur fogja vezetni, a javaslatok mellett szólni kivánókat Vertán Endre, a javaslatok ellen jelentkezőket Hammersberg László jegyző urak fogják jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét.

Kérem Vertán Endre jegyző urat, méltóztassék a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az 1908. november hó 21-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, hogy van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre nézve? *(Nincs!)* Ha senkinek sincs észrevétele, akkor a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki

Szmrecsányi György a közgazdasági bizottság előadója kiván a háznak jelentést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szmrecsányi György előadó: T. ház! Van szerencsém a kereskedelemügyi miniszternek a statisztikai hivatal 1908. évi munkatervéről (Irom. 817., 856.) szóló jelentését bemutatni. Kérem a t. házat, hogy annak kinyomatását és szétosztását elrendelni és azt annak idején napirendre kitűzni méltóztassék.

Elnök: Kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e az előadó ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki és ehhez képest kimondom, hogy a jelentés ki fog nyomatni, a képviselő urak között szét fog osztatni és annak idején napirendre fog tűzetni.

Következik a borhamisitások és hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 916., 955.) tárgyalása.

Az előadó urat illeti a szó.

Bernáth Béla előadó: T. ház! A szőlősgazdák és a borkereskedők régi időtől fogva követelik azt, hogy Ausztriában hasonló bortörvény alkottassék, mint minálunk, annál is inkább, mert borainknak legnagyobb részét Ausztriában veszik meg. A közvélemény ezen megnyilatkozása és a földmivelésügyi miniszter ur szorgalmazása folytán végre sikerült, hogy Ausztriában 1907. április 12-én a borhamisitási törvény meg lett hozva. E törvény sokkal szigorubb rendelkezéseket tartalmaz, mint a mi 1893: XXIII. t.-czikkünk. A többi országok is mindenütt igyekeztek bortörvényeiket szigoritani; nevezetesen a német birodalomban az 1901 május 24-iki törvény módositása is ép most van tárgyalás alatt.

Miután az 1893: XXIII. t.-cz. nem volt képes a borhamisitás terén elkövetett visszaéléseket kellőleg orvosolni, kénytelen volt a közvélemény e tekintetben állást foglalni. Ezt az álláspontot a földmivelésügyi miniszter ur honorálta is akkor, a midőn a jelen törvényjavaslatot a képviselőháznak tárgyalás végett beterjesztette. Kötelességemnek tartom az előadói székből a miniszter urnak ezen tettéért a gazdák és kereskedők nevében hálámat és köszönetemet kifejezni. *(Helyeslés.)*

E törvényjavaslat főbb elvei a következők: *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a törvényjavaslat pozitiv rendelkezéseket tartalmaz és meghatározza a bor fogalmát, meghatározza azon anyagokat és eljárásokat, a melyek a bornak készitésénél és kezelésénél meg vannak engedve. Lényeges intézkedéseket

Digitized by Google

tartalmaz e javaslat a szeszre, a czukorra, és a mazsolaszőlőre nézve. A szesz használata a bor szesztartalmának emelése czéljából egészen el van tiltva. *(Helyeslés.)* Csak annyi van megengedve, hogy az okszerű pinczekezelésnél egy térfogatszázalék alkohol kerüljön a mustba. Továbbá el van tiltva a czukrozás és pedig a tokaji borvidéken egészen. *(Helyeslés.)* Más vidéken azonban meg lesz engedve bizonyos korlátozással, és pedig ugy, hogy a szüret alatt, legkésőbb november 30-áig meg kell ezen czukrozásnak történni. Továbbá csak oly években van megengedve, a mikor kedvezőtlen időjárás volt és egyes vidékeken a szőlő kellőleg meg nem ért. De ez is bizonyos engedélyezéshez van kötve, és az engedélyben meg kell emliteni, hogy mennyi czukor használata van megengedve. Egy hektoliternél négy kilogramm czukornál többet használni nem lehet. A mazsolaszőlő használata egészen el van tiltva; édes bort késziteni nem lehet.

Vannak továbbá ennek a törvényjavaslatnak bizonyos intézkedései, a melyek a kellő végrehajtást biztositják. A legfőbb dolog, hogy a nyilvántartás lehetséges legyen; e czélból megállapitja a javaslat azt, hogy mindazok, a kik boreladással és termeléssel foglalkoznak, kötelesek boraikat nyilvántartani. Megengedi azonban azt, hogy indokolt esetekben a törvényhatóság felterjesztésére ez alól egyeseket fel lehessen menteni.

Továbbá lényeges intézkedések vannak ebben a törvényjavaslatban a tokaji borvidék tekintetében. A tokaji borvidékre nézve kimondja a javaslat, hogy ott sem mazsolaszőlőt, sem czukrot nem szabad használni, valamint a mustot sem szabad befőzni, mert méltóztatnak tudni, hogy a must befőzése is a bornak hamisitására és a nagyközönség félrevezetésére szolgálhat.

De a leglényegesebb intézkedése a javaslatnak a Tokaj-Hegyaljára nézve az, hogy Tokaj-Hegyaljját zárt területté teszi, *(Helyeslés)* ugy hogy oda idegen bort csupán csak fogyasztási czélokra lehet behozni, *(Helyeslés)* ezt pedig nagy ellenőrzés alá helyezi. Továbbá kimondja a javaslat, hogy Tokaj vidékéről csupán csak tokaji bort lehet kivinni. Mindezeket az intézkedéseket az ellenőrzés tekintetében mindenféle szabálylyal hatályossá kivánja tenni. *(Helyeslés.)*

Az ellenőrzésre nézve pedig kimondja a törvényjavaslat azt, hogy a hatóságoknak joguk van az ellenőrzésre; továbbá jogot ad az ellenőrzésre a borellenőrző bizottságnak; 63. §-ában pedig kimondja azt, hogy a földmivelésügyi miniszter, Horvát-Szlavonországokban pedig a horvát-szlavon-dalmát bán fel vannak jogositva arra, hogy esetről-esetre, vagy állandó megbizással e czélra felesketett állami vagy törvényhatósági közegeket küldjön ki, a kik az ellenőrzést gyakorolják és a kiknek jogot ad arra, hogy a pinczékbe mehetnek, megvizsgálhatják az egyeseknek számadásait és levelezéseit és mintákat vehetnek. Továbbá ezen közegeknek, nemkülönben hatóságoknak jogot ad a törvényjavaslat, hogy egyes közlekedési vállalatoknál is megjelenhessenek és ott adatokat beszerezhessenek.

A mi a büntetéseket illeti, ezek a büntetések is az eddigi törvényhez képest szigorubbakká vannak téve. Három kategóriába sorozza a törvényjavaslat ezeket a büntetéseket: vannak olyan kihágások, a melyeket nyolcz naptól három hónapig terjedhető elzárással és tiz koronától ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sujt; azután vannak kihágások, a melyeket három naptól tizenöt napig terjedhető elzárással és tiz koronától hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sujt; mig az enyhébbeket tiz koronától hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sujtja. Összbüntetésképen enyhitő körülmények fenforgása esetén ezer korona pénzbüntetést szab ki.

Ujabb időben annyira elterjedt a borhamisitás, hogy nekünk mindent el kell követnünk arra, hogy ezen felburjánzott visszaéléseket tőlünk telhetőleg, a mennyire emberileg lehetséges, kiküszöbölni képesek legyünk. *(Helyeslés.)* Nem hivatkozom egyébre, mint Zemplén vármegyének 1906. deczember 18-án kelt, ide a képviselőházhoz és a kormányhoz beadott felterjesztésére, a melyben kiemeli ezeket a visszaéléseket és előadja, hogy pl magában Sátoraljaujhelyben, annak az évnek folyamán 3400 gönczi hordó bort termeltek és 4700 hektoliter bort hoztak be. Ez a körülmény maga is világos jele annak, hogy a Tokaj-Hegyalján visszaélések követtettek el és hogy ezek a borok azért hozattak be oda, hogy ott a tokaji borral vegyitve, mint tokaji bor menjenek ki a világpiaczra.

Az ilyen visszaélésekkel tehát nekünk erősen szembe kell szállanunk. Hogyha borunknak elvesztett hitelét helyre tudjuk állitani, akkor reméljük, hogy a hegyi borok értéke emelkedni fog. Ma a hegyi boroknak semminemű értéke nincs, mert ma a bortermelőnek nem is szükséges hegyi bort a szőlőben termelnie, mert gyengébb borokat összekeverhet czukorral, mazsolával és szeszszel, és ilyenformán előállithat maga is hegyi borokat. Ez a javaslat arra törekszik, hogy a hegyi borokat házasitási czélokra használják fel és ez által a gyengébb évjáratu homoki, vagy sikfekvésű borokat erősitsék.

Ilyen körülmények között, ha látjuk, hogy a külföldön a borhamisitások ellen erősebb rendszabályokat alkotnak, nekünk is mindent meg kell e tekintetben tennünk, a mit tehetünk. Hiszen köztudomásu, hogy ugy Németországban, mint Ausztriában a tokaji borokat a kereskedelmi szerződéseinkben megvédtük. Ennek természetes folyománya, hogy mindent el kell követnünk, hogy boraink eredeti voltát megvédjük, mert ezzel öntünk bizalmat a külföldbe boraink iránt és ezáltal teszszük képessé a termelőket, hogy boraikat kellően értékesitsék. Ezzel a szőlősgazdának és kereskedőnek érdekeit, javát mozditjuk elő.

A magam részéről tehát a legmelegebben ajánlom elfogadásra a törvényjavaslatot a föld-

Digitized by Google

mivelési és a közgazdasági bizottság szövegezésében; méltóztassék azt általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)*

Elnök: Van valaki szólásra felirva?

Vertán Endre jegyző: Török Kálmán!

Török Kálmán: T. ház! Azt hiszem, nem esem tulzásba, ha azt állitom, hogy Magyarország bortermelőinek érdekeit a fillokszera pusztitása nem érintette kártékonyabban, mint sujtotta az a második fillokszérának nevezhető csapás, a mely a magyar bor jó hirnevét a borhamisitás által tette tönkre. *(Igaz! Ugy van!)* Az első fillokszéra kiirtotta, elpusztitotta hegyeink és bortermő vidékeink diszét és áldását és sulyos közgazdasági válságot okozott. E sulyos válságnak ijesztő képe tükröződött akkor a mi bortermelőink, különösen kisgazdáink kétségbeesésében. A közgazdasági válság éreztette hatását államháztartásunkban is, mert ez által az adóalap csökkent vagy egészen elértéktelenedett. És e válságot fokozta az a körülmény, hogy a szőlőültetésre alkalmas területnek igen nagy kontingense más termelési ág alá sikerrel alig volt vonható. A magyar nép szivóssága, bortermelőink kitartása, akaratereje, az erre hivatott tényezőknek és különösen a mostani földmivelésügyi miniszter urnak dicséretes támogatása mellett *(Éljenzés.)* e közgazdasági válságot legyőzte, bajain győzedelmeskedett és azt a nagy nemzeti vagyont, a mely Magyarország szőlőiben fekszik, még értékesebbé tette, mint a minő volt.

Alig kezdte meg azonban a szőlőmives nép az ő földjét mélyiteni és művelni az uj szőlőtelepités alá, az a másik filloxera máris sirját ásta mindazon reményeknek, a melyeket az uj szőlő telepitéshez fűzött. Ez az ellenség az első filloxerához hasonlóan titokban működött, és szörnyű pusztitása csak akkor vált nyilvánvalóvá, a mikor a magyar bor becsületes hirnevét nemcsak itthon, de külföldön is tönkre tette. Ezt az ellenséget az 1893: XXIII. t.-cz. igyekezett megsemmisiteni, de ártalmatlanná nem tehette. Nem tette pedig azért, mert ennek a törvénynek nem volt sem elég ereje, sem elég szigorusága arra, hogy a természetes tiszta bort megvédelmezze.

Nem semmisithette meg, mert ez a törvény nem korlátozta eléggé a bort tartalmazó és a borhoz hasonló italok készitését és nem intézkedett szigoruan a bor, továbbá a bort tartalmazó és a borhoz hasonló italok forgalmazása tekintetében.

Ez a törvényjavaslat az 1893: XXIII. t.-czikkel szemben a legteljesebb haladást mutatja. Alkalmas és hivatott arra, hogy meg tudja védeni a természetes és tiszta bort; alkalmas arra, hogy korlátozza a bort tartalmazó és borhoz hasonló italok készitését; alkalmas arra, hogy szabályozza a természetes tiszta bornak, továbbá a borhoz hasonló egyéb italoknak forgalmazását.

E tekintetben abban a jó meggyőződésben vagyok, hogy a törvényjavaslat egyképen szolgálja ugy a termelőknek, mint a fogyasztóknak, illetőleg a borkereskedelemnek is érdekeit. *(Ugy van! balfelől.)* Szerintem e tényezőknek érdekei azonosak és épen azért kell is, hogy egyként védelmére álljanak ennek a törvényjavaslatnak. Gyanusnak kellene minősiteni minden olyan törekvést, minden olyan igyekezetet, a mely azt célozná, hogy a termelők és a borkereskedelem között ellentéteket ébreszszen, gyanusnak kellene minősiteni minden olyan törekvést, a mely a termelőkkel szemben a borkereskedelemnek igényeit kivánná biztositani. Viszont nem volna jogos, sem méltányos olyan intézkedéseknek törvényes biztositása, a melyek a borkereskedelemnek tisztességes érdekeit sujtanák.

Ezen elvi alapon állva, helyeslem a magam részéről a törvényjavaslatnak vezető intézkedését. Helyeslem azt, hogy szabatosan és világosan előirta a természetes tiszta bor fogalmát és védelmébe veszi a bort, és pedig fokozottabb mérvben, a midőn a bor kiváló kvalitásu, sőt e védelmezésben, különösen a tokaji és tokaj-borvidéki borok védelmezésében elmegy a törvényjavaslat odáig, hogy ez az intézkedés, a mely ezen borvidékre vonatkozik, a legteljesebb bizalmat ébresztheti ezután ugy a tokaji, mint a tokaj-borvidéki borok iránt nemcsak itthon, hanem a külföldön is. *(Ugy van!)*

Ez indokokból helyeselnem kell a törvényjavaslatnak azt az intézkedését, a mely szerint eltiltja általánosságban a bornak szeszezését és a szesznek használhatóságát csak a rosszabb évjáratu, kevés értékű borok feljavitására engedi meg. Hiszem, hogy ezáltal a törvényjavaslatnak egy igen nemes intencziója fog érvényesülni, az t. i., hogy a sikvidéki, silányabb minőségű borok a jobb hegyi borokkal fognak feljavittatni és ez a körülmény előmozditja a jobb, különösen a hegyi boroknak keresletét és azok áralakulásának kedvezőbb módját. *(Helyeslés.)*

Helyeslem azt is, hogy a borkezelésnél a szesz használata a legkisebb mértékre korlátoztatott. Helyeslem a mazsolaszőlő teljes eltiltását, helyeslem a törkölybor forgalomba hozatalának meg nem engedését és különösen azt, hogy a törvényjavaslat által eltiltatik a borsepronek üzletszerű kihasználása.

A magam részéről teljes jelentőségében kivánom értékelni a törvényjavaslatnak azt az intézkedését is, melylyel az 1893: XXIII. t.-czikknek 4. §-át kibőviti és védelmébe veszi nemcsak a bornak termelési helyét, hanem a termelőt is, és megtiltja, hogy oly termelő nevére vagy pinczéjére való utalással neveztessék meg valamely bor, a mely tulajdonkép a bor tényleges származásának meg nem felel.

Ezen összefüggésben rá kivánok mutatni még arra, hogy a borvidékek rendeleti uton czélbavett megállapitásánál igen sok érdek várja a mélyen t. földmivelésügyi miniszter urtól a jogos kielégitést. Tény ugyanis, hogy a borvidékek eddigi hivatalos megállapitásánál egyes bortermelő helyeknek különlegessége, borainak külön jellege, karaktere figyelembe nem vétetett. Ilyen pl. a gyöngyösvisontai borvidék. Bármilyen hizelgő is a gyöngyösi

Digitized by Google

és a gyöngyösvidéki bortermelő helyekre, hogy az eger-visontai borvidék területébe foglaltatnak, szerintem ez az elnevezés és ez a befoglalás nem felel meg az igazságnak, mert nem biztositja sem az egri bornak különleges jellegét, sem a gyöngyösi és gyöngyösvidéki bortermelő helyek önálló jellegű termelését. Szerintem az egri bor, ez a kiváló termelés, a különlegesség czimén is igényt tarthat a megkülönböztetésre. De az igazság azt is követeli, hogy a gyöngyösi és gyöngyösvidéki bortermelő helyek külön borvidéknek minősittessenek. Ezt a minősitést, és pedig a gyöngyös-visontai borvidékké való minősitést, megérdemli ennek a borvidéknek szorgalmas, munkás lakossága, mely a legnagyobb áldozatok árán telepitette ujra szőlőjét és ez a telepités ma olyan, hogy az országban kiállja a versenyt a legelőkelőbb szőlőtelepekkel. Én a jogos érdekeknek méltánylását látnám a mélyen t. földmivelésügyi miniszter ur részéről, és látnám azt is, hogy e borvidéknek érdekeit fokozottabban kivánja szolgálni az által, hogy különösen a borkereskedelem figyelmét hivja fel e bortermelő helyekre akkor, mikor Gyöngyöst és vidékét önálló borvidékké minősiti. *(Helyeslés.)*

Ez a törvényjavaslat a maga nagy jelentőségében alkalmas arra, hogy ujabb bizonyságot tegyen arról, hogy ez a kormány, melyet igen sokszor vádolnak azzal, hogy a kisembernek, a termelő osztályoknak érdekeivel nem törődik, hogy ez a kormány és ez az osztályparlamentnek csufolt országgyülés biztos kézzel igyekszik a nép érdekeit előmozditani, *(Helyeslés.)* és nem retten vissza attól sem, hogy pl. a szőnyegen levő törvényjavaslatba olyan intézkedéseket fektessen le, melyek a borhamisitás ellen a legradikálisabb eszközöket alkalmazzák.

Meg vagyok győződve, hogy Magyarország bortermelő népe ezt a törvényjavaslatot a legnagyobb örömmel fogadja. Ez az érdekeltség minden igényében hosszu időre ki is lesz elégitve, ha a mélyen t. miniszterelnök ur, mint pénzügyminszter kegyes lesz azt az igéretét mihamarább beváltani, hogy a boritaladó sulyos terhét is enyhiteni fogja legalább olyan mértékben, mint a minőben ezt az államháztartás mérlege megengedi. *(Helyeslés.)*

A magyar ember jelleméből folyik az egyenesség, a világosság. A magyar ember mondja, hogy tiszta bort öntsünk a pohárba. Ha ez a mondás az egész vonalon érvényesülni fog, akkor ez a törvényjavaslat ugy a borkereskedelemnek, mint a bortermelőknek javára fog válni. Épen azért a törvényjavaslatot, a mélyen t. miniszter ur iránt való legbensőbb elismerésem mellett, örömmel elfogadom. *(Élénk helyeslés.)*

Dudits Endre jegyző: Ivánka Milán!

Ivánka Milán: T. képviselőház! Daczára ellenzéki álláspontomnak, mindenekelőtt kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy a törvényjavaslatot elfogadom. Elfogadom pedig azért, mert a törvényjavaslat olyan hézagot pótol szőlőmüvelésünk terén, a melynek betöltésével már régebbi kormányainknak is foglalkozniok kellett volna. A ki a szőlővidékek óhajait és bajait ismeri, igazat fog nekem adni abban, ha kijelentem, hogy szőlősgazdáink legnagyobb panasza mindig a borhamisitás és a borhamisitók ellen irányult. De ha a törvényjavaslatot el is fogadom, kénytelen vagyok annak bizonyos hiányaira rámutatni.

Nézetem szerint a törvényjavaslatnak a büntetésekre vonatkozó intézkedései nem eléggé szigoruak, legalább is nem oly szigoruak, hogy képesek lesznek elrettenteni az eddigi borhamisitókat a további borhamisitástól. Nagy hiányának tartom a törvényjavaslatnak azt is, hogy a borhamisitást nem vétségnek, hanem csak kihágásnak minősiti; hiánya továbbá az is, hogy ezen bűncselekmények megitélésére nem a biróságot, hanem a közigazgatási hatóságot mondja ki illetékesnek, már pedig tudvalevő dolog, hogy a közigazgatási hatóságok sem azzal a szakértelemmel, sem azzal a judiciummal nem rendelkeznek, mint a rendes királyi biróságok. Nézetem szerint nem kihágásnak, hanem vétségnek kellett volna minősiteni a borhamisitást és nem a közigazgatási hatóságok, hanem a rendes biróságok itéletére kellett volna azt bizni. Szükségesnek tartanám, hogy a legfelsőbb fórum, a mely a harmadik fokon ezen bűncselekmények felett itéletet hoz, ne a belügyminiszterium, hanem a földmivelésügyi miniszterium legyen. A részletes vitánál leszek bátor egyéb megjegyzéseimet megtenni, most csak általánosságban annak a kerületnek az érdekeit akarom még tolmácsolni, a melyet képviselni szerencsém van és igy kénytelen vagyok az igen t. földmivelésügyi miniszter ur becses figyelmét felhivni még oly hiányokra, a melyekre választókerületem szőlősgazdái figyelmeztettek engem és egyenesen felkértek arra, hogy óhajaikat a képviselőházban és a magas kormány előtt tolmácsoljam.

Ezen óhajok egyike az, hogy ha a boritaladó nem töröltetik is el teljesen, vagy ha nem szállittatik is le a lehetőség határáig, szükséges lenne, hogy legalább az a bor, a melyet a szőlősgazda saját háztartásában és munkásaival fogyasztat el, mentesitve legyen a boritaladó alól. Ez, t. képviselőház, Horvátországban már megvan és ha Horvátországban méltányosnak tartatott, hogy az otthon házilag elfogyasztott bor adómentes legyen, akkor, azt hiszem, ez az intézkedés nálunk Magyarországon is behozható.

További óhaja kerületemnek az is, hogy azokban a szakiskolákban, a minő több van az országban fölállitva, a szakismeretek ne csupán magyar nyelven tanittassanak, mert hiszen e szakiskolákba beléphet a népiskola bevégzése után bármely 16 éves gyermek, a ki talán a magyar nyelvet tökéletesen nem birja. A szőlősgazdáknak tehát az az óhajuk, hogy a szakismereteket saját anyanyelvükön sajátithassák el. Igy a pozsonyi vinczelléri skolában igen könnyen rendszeresithető volna az, hogy a két évi tanfolyamban a tanulók ne csak magyar, hanem tót, illetőleg német nyelven is oktattassanak a szőlő modern alapon való müvelésére. Ez nem kulturkérdés, hanem egyszerű

Digitized by Google

nemzetgazdasági kérdés és csak az ország érdekét képezi, hogy azokon a vidékeken, a hol a filloxera pusztitott, a szőlőtermelés minél hamarabb ujra felvirágozzék és ezáltal erős adóalanyok keletkezzenek.

Még arra is vagyok bátor a földmivelésügyi miniszter ur figyelmét felhivni, hogy azon állami támogatás, a mely minden évben a szőlősgazdáknak nyujtatik oly módon, hogy a kormány oltványokat vagy amerikai sima vesszőket ad nekik, pártpolitikai okoknál fogva nem éri el czélját. Mert azok a közegek, a kik azoknak szétosztásával megbizatnak, visszaélnek a kormány bizalmával és utasitásával és a szerint osztatják szét oltványokat és sima vesszőket, a mint valaki a kormány jelöltjére szavaz-e vagy nem? Igy történt Pozsony megyében is, a hol a pozsonyi vinczellériskola igazgatója a mult évben neki rendelkezésére bocsátott szőlővesszőket és oltványokat kizárólag azok közt osztotta szét, a kik a kormány jelöltjére szavaztak. Azt hiszem, ezzel nem használt sem a kormány politikájának, sem az ország érdekének ez a különben talán jóhiszemű igazgató ur, hiszen csekélységgel kárositotta meg a szőlősgazdákat, de nagy gyűlöletet ébresztett azok szivében.

A midőn e szőlősgazdák most tolmácsolt óhajait a földmivelésügyi miniszter ur b. figyelmébe ajánlom, ujból kijelentem, hogy a törvényjavaslatot általánosságban elfogadom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur óhajt nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! Mindenekelőtt Török Kálmán t. képviselőtársam érdekes beszédére kivánok reflektálni és megnyugtatására kijelentem, hogy gondoskodni fogok arról, hogy a gyöngyös-visontai borvidék külön megjelölést kapjon. *(Helyeslés.)*

Ivánka Milán képviselő urnak azt válaszolhatom, hogy a biróságok körébe utalni ezen kérdéseket nem lett volna helyes, mert attól tartok, hogy ezen komplikált kérdések elintézése a biróságok szervezeténél fogva évek hosszu során keresztül tartana és nem érnők el azt a czélt, hogy minél gyorsabban iparkodjunk ezen ügyeket lebonyolitani. *(Helyeslés.)*

Azt is felhozta a képviselő ur, hogy a kihágási ügyekben III. fokban miért nem a földmivelésügyi miniszter biráskodik. A termelők a földmivelésügyi miniszter tárczájához, a kereskedők a kereskedelemügyi miniszter tárczájához tartoznak; leghelyesebb tehát, ha a III. foku biráskodást az ezen ügyekben legindifferensebb belügyminiszterre bizzuk. *(Helyeslés.)* Különben eddig sem volt semmi fennakadás a miatt, hogy a belügyminiszter intézte velünk egyetértőleg ezeket az ügyeket. Nem is emlékszem esetre, a melyben ne a belügyminiszter urral egyetértőleg intézkedtünk volna.

Az adóügyi kérdésekre nem reflektálok, mert az igen tisztelt miniszterelnök ur már többször nyilatkozott és megkérdeztetvén, bizonnyal fog még nyilatkozni e kérdésekről; csak annyit mondhatok, hogy részemről e kérdéseket meleg figyelemmel és jóakarattal kisérem. *(Helyeslés.)*

Felhozta a t. képviselő ur, hogy a vinczellériskolákban miért végezzük az oktatást csak magyar nyelven. Nos, kérem, ahhoz az elvhez, hogy az oktatás nyelve az állam nyelve legyen, sértetlenül ragaszkodnunk kell. *(Élénk helyeslés.)* Mivel azonban ennek az oktatásnak van sok gyakorlati és tapasztalati része is, igenis, van másnyelvű polgártársainknak is módjuk, ezen ismereteket elsajátitani. *(Helyeslés.)*

A mi pedig azt a vádat illeti, hogy mi az oltványok kiosztását párttekintetek szerint kezeljük, ezt határozottan visszautasitom. *(Felkiáltások: Nem is igaz!)* Mi az ország különböző ajku és különböző pártbeli polgárai között a gazdasági politikában különbséget nem csinálunk. *(Ugy van! Élénk helyeslés.)* Egy különbséget csinálunk és kivánom is, hogy közegeim ezt csinálják: hogy t. i. az állam kedvezményeiben csakis hazafias polgárokat részesitsenek. *(Helyeslés.)*

Suciu János: És persze csak az a hazafias, a ki koalicziós! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Azok a hazafiak, a kik az ő boldogulásukat a magyar állameszme keretében keresik. *(Élénk helyeslés.)*

László Mihály: Ugy van! A többieknek nincs itt keresni valójuk.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Nagy tévedés volna, ez alkalomból azt mondani, hogy a borhamisitás nálunk nagyobb mértékben van elterjedve, mint másutt. Ez nem felel meg a tényállásnak. Ha széttekintünk, akkor azt látjuk, hogy más országokban épen ugy intézkednek a borhamisitás ellen; sőt vannak országok, a hol egymást érik azok a törvények, a melyek a borhamisitás megakadályozására hivatvák. Ez tehát azt mutatja, hogy visszaélés ott is fordul elő, általánositani tehát a dolgot nem volna helyes sem termelésünk, sem kereskedelmünk érdekében. *(Ugy van!)*

A mi a megtorló intézkedéseket illeti, ezeknél nem a büntetés magassága a fő, hanem a fő a büntetés bizonyossága. A fő az, hogy az a tudat legyen meg a közönségben, hogy a visszaélést a megtorlás el nem kerüli. *(Helyeslés.)*

Most már, ha ez a javaslat, a melyet a t. ház olyan rokonszenvvel kegyes fogadni, törvény erejére emelkedik, a fő az, hogy a végrehajtás is megfeleljen a trövény szellemének, *(Helyeslés.)* mert a törvénynek nem szabad papiroson maradnia *(Ugy van!)*; a törvénynek át kell mennie a köztudatba és abban a szellemben kell végrehajtatnia, a melyben a törvényhozás megalkotta. *(Élénk helyeslés.)* Én azt tartom, hogy a törvény végrehajtása legyen szigoru, legyen pártatlan, de minden fölösleges zaklatás nélküli *(Helyeslés)* és azt is kell, hogy ajánljam, hogy magunk is fölösleges

Digitized by Google

lármát e dolgokból ne csináljunk, *(Helyeslés)* mert az ilyen fölösleges lármát a konkurrenczia igen hamar képes ellenünk — termelés és kereskedés ellen egyformán — kihasználni. *(Ugy van!)* Általában a becsületes termelő és a becsületes kereskedő egyforma védelmet kell, hogy találjon. *(Helyeslés.)*

A törvény czélját csak akkor fogjuk elérni, ha a társadalom is erélyesen támogat bennünket. *(Ugy van!)* Én azt hiszem, hogy nem szégyen, ha valaki általa tudott visszaélést feljelent és arra utal; szégyen csak az, ha valaki ártatlanul akar valakit bajba keverni. *(Ugy van! Helyeslés.)*

Én azt hiszem, hogy ha ezen akczió kiegészitését fogja találni a borértékesités nagy kérdéseinek megoldásában, akkor szebb napok fognak a magyar borkereskedelemre derülni. *(Élénk helyeslés.)*

Ezen tudatban a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadásra ajánlom. *(Általános élénk helyeslés.)*

Elnök: Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e a most tárgyalás alatt levő, a borhamisitásnak és hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazásáról szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadottnak jelentem ki.

Következik a részletes tárgyalás. Felkérem Vertán Endre jegyző urat, hogy sziveskedjék a törvényjavaslat czimét felolvasni.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Szólni senki sem kiván. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a törvényjavaslat czimét a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság által megállapitott szövegben elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 1. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az I. fejezet czimét és az 1. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 1. §-t a földmivelésügyi és közgadasági bizottság által megállapitott szövegezés szerint változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 2. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Elnök: Az előadó ur nem kiván szólni.

Vertán Endre jegyző: Csitáry Béla!

Csitáry Béla: T. ház! *(Halljuk!)* A 2. §-nak *c)* pontja megengedi a mustnak és a bornak tiszta kénnel való kénezését. E részben báror voltam észrevételeimet a földmivelésügyi bizottságban a miniszter ur elé terjeszteni és ő érvelésemet méltányolva, megigérte azt, hogy a végrehajtási utasitásban gondoskodni fog arról, hogy ezen engedelemmel visszaélés ne történjék, és hogy a kénezésnek módját, miéntjét ott körül fogja irni. Egy szőlősgazdatársam azonban ott szintén felszólalt és ellene nyilatkozott a dolognak. Azt mondotta, hogy ha ő bort akar fejteni és megkezd egy hordót, azonban bármi oknál fogva a fejtésben megakadályoztatik, megkénezi azt és utóbb folytatni kivánja a lefejtést, tehát megkénezett bort kiván az üvegekbe lefejteni és forgalombahozni. Nem tudom, hogy ezen képviselőtársam érvelése hatással volt-e az igen t. miniszter urra vagy sem, de engedelmet kérek, hogy az én álláspontomat e helyütt megvédhessem és érvelésemet bizonyithassam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ezen törvényjavaslat 2. §-ának *c)* pontja a kénezést megengedi. De viszont bátor vagyok hivatkozni a földmivelésügyi m. kir. miniszterium 1899. évi 19. számu kiadványára, a melynek czime: »Utmutatás a bor okszerű kezelésére.« Ennek 84-ik lapján a 4. pont alatt ez áll *(olvassa):* »A kénezett bor az emberi egészségre ártalmas; emésztési zavarokat és főfájást okoz. A fogyasztás alá kerülő borokat tehát nem szabad megkénezni.« Ezt nem én mondom, hanem a földmivelésügyi miniszterium szakértője. Molnár Istvánnak borászati kézikönyvében ugyancsak a következőket olvassuk *(olvassa):* »Ha félbenálló hordót kénezünk oly czélból, hogy addig, mig feltölthetjük, el ne romoljon, ez esetben a kénezett bort legalább 5—6 hétig nem szabad használni, mert fejfájást, vértódulást okozván, egészségellenes. Öt-hat hét mulva azonban, midőn a kénessav már kénsavvá változott, a bor semmi bántalmat nem idéz elő.«

A bor kénezésével rut visszaéléseket követnek el különösen a vidéken az italmérésekben. A vidéken, különösen oly helyeken, a hol a nép az alkoholizmusnak hódol, világosan látható, miként satnyul el a nép ivadékról-ivadékra ugy szellemileg, mint erkölcsileg.

Igaz, hogy ez az elsatnyulás főképen a szesz élvezetének tulajdonitható, mert ott történnek a legnagyobb visszaélések. A szeszt keverik mindenféle anyagokkal, mérgezett dolgokkal, a melyek ártanak az egészségnek. De most a bortörvényről van szó és itt szintén rut visszaélést követnek el a kénezéssel. Az italmérő nagyobb hordó bort szokott vásárolni és csapra verni, mint a milyen a helyi fogyasztásnak megfelel, s nem veszi magának a fáradságot és költséget arra, hogy a nagy hordót kisebb hordókban lefejtse, hanem kényelmi és haszonszempontból a nagy hordót csapolja meg. Hogy pedig el ne romoljék a bor, felülről megkénezi és mivel nem is ért hozzá, gyakran két-három szelet kenet éget el a bor felett. Ez a bor aztán kéngázokkal jön forgalomba és nemcsak főfájást, gyomorfájást, okoz, hanem állandó betegséget idéz elő. Ezt a visszaélést kivánom megszüntetni, azért kérem az igen t. miniszter urat, hogy ha nem is a törvényben, de a végrehajtási utasitásban gondoskodjék arról, hogy ne legyen szabad a fogyasztás alá kerülő bort megkénezni. Meg lehetne állapitani, hogy a megkénezett bort

Digitized by Google

bizonyos időn belül nem szabad a fogyasztás alá bocsátani. Tapasztalatom szerint erre két hét elegendő. Tisztelettel kérem ennek a figyelembe vételét. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha szólni senki sem kíván, a vitát bezárom. A földmivelésügyi miniszter ur kíván szólani.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! Röviden csak kijelentem a t. képviselő urnak, hogy a kénezés megengedhetősége iránt rendelkezik a törvény. Már most a végrehajtási rendelet lesz hivatva ennek részleteit megállapitani és a részletes rendezés fonalán fogunk intézkedni az iránt, hogy semmi olyan kénezés ne történjék, a mely az egészséget veszélyezteti. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az előadó ur nem kivánván szólni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a második szakaszt változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok által elfogadott szöveg szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 3. szakasz.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 3. szakaszt).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 3. szakaszt változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottság által elfogadott szöveg szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 4. szakasz.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 4. szakaszt).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 4. szakaszt változatlanul eflogadni a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottság által elfogadott szöveg szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 5. szakasz.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az 5. szakaszt).*

Elnök: Az előadó ur nem kíván szólni.

Vertán Endre jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! Rendkivül sajnálom, hogy kifogást kell emelnem a törvénygyártásnak azon módja ellen, a mely itt most folyamatban van. *(Mozgás.)* Ezt a törvényjavaslatot tegnap délután osztották ki. *(Ellentmondások balfelől.)* Kérem én tegnap délután kaptam meg. *(Felkiáltások: A jelentést!)* Kérem, a bizottság szövegezése az irányadó, az kezeltetik a házszabályok szerint...

Elnök: Engedelmet kérek, a képviselőház e tárgyban már ugy határozott, hogy a dolog sürgősségére való tekintettel eltérvén a 140. §.-ban megállapitott három nap közbevetésétől, a törvényjavaslatot sürgősen kivánja tárgyalni. A ház ezen határozata felett vitát nem lehet provokálni.

Polónyi Géza: Én nem vitát akarok provokálni, csak indokolni kivánom, hogy fizikai lehetetlenség...

Elnök: Engedelmet kérek, a ház ezt elhatározta és ezt már vita tárgyává tenni nem engedem.

Polónyi Géza: Kérem, én nem kivánok határozatot provokálni, csak meg kell indokolnom, miért nem vagyok abban a helyzetben sem, hogy módositásaimat elő tudjam terjeszteni.

Előrebocsátom, nehogy félreértésre okot szolgáltassak, hogy a legnagyobb mértékben helyeslem és üdvözlöm azt, hogy szigoru büntetések történjenek a borhamisitókkal szemben, de engedelmet kérek, a hol az analfabéták százezrei élnek az országban, a kik szőlőtermeléssel foglalkoznak: hogy ezekkel szemben oly intézkedések történjenek, a melyeknek betartása rájuk nézve teljes lehetetlenség, hogy ezeket három hónapig terjedő elzárással büntessék, méltóztassék megengedni, ha ezzel szemben egy kicsit a felháborodás hangján szólok.

Én ezt a miniszter urral akartam volna közölni, hogy legalább a javaslatnak ezen részeit a bizottság ujból megfontolás tárgyává tegye. Itt van az 1. pont, a legártatlanabb pont, a melynél felszólalok; a többinél majd meg fogom mondani észrevételeimet, a hol pl. a nyilvántartásról lesz szó, hogy miként lehet nyilvántartásokat követelni analfabétáktól és becsukatni őket azért, mert ezt nem tartják be. A most tárgyalás alatt levő szakasz igy szól *(olvassa)*: »Olyan bort vagy mustot, a mely czukrozva van, tilos »természetes«, »valódi« vagy más olyan jelzővel jelölni meg, a mely azon vélelem keltésére lehet alkalmas, mintha a czukrozás nem történt volna meg.«

Ez a javaslat tehát megengedi a czukrozást és megmondja azt, milyen czukrot lehet alkalmazni a bornál, és hogy ha a kellő czukortartalom, a czukor bizonyos mennyisége hiányzik egy termésből, akkor az azon évi termelésnél szabad azon mennyiségig, a mely az előző évben fenállott, a czukormennyiséget pótolni, sőt azt is megmondja, hogy egy hektoliternél négy kilogrammnál többet alkalmazni nem szabad.

A törvény maga tehát megengedi, hogy czukrozás alkalmazható legyen. Már most, ha a törvény által megengedett mennyiségben alkalmazza valaki a czukrozást, megfosztja-e a bort attól, hogy természetes bor lehessen? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Vagy tessék megtiltani, vagy pedig tessék azt mondani, hogy megengedjük ennek a bornak forgalomba hozatalát. Nem mondom, hogy ez a leglényegesebb dolog, a melyet fel akarok hozni, de vagy helyes az az álláspont, hogy szabad czukrozni, vagy nem helyes. Ha meg van engedve, akkor miért mondja később a törvény azt; ha pedig czukrozza az illető a borát, nem szabad azt mint természetes bort árulnia, ha pedig árulja, ezért három hónapig terjedhető elzárást szab ki büntetésül.

Ezt nem értem. Meglehet, a t. miniszter ur megnyugtat engem az iránt, hogy itt valami rendkivül nagy közgazdasági érdek forog fenn, — meg fogok előtte hajolni — de egyelőre nem tudom megérteni a törvényjavaslat ezen intézkedését

Digitized by Google

akkor, a mikor a törvény megengedi a czukrozást és megvonja a mennyiségeket.

Azt teljesen érteném, hogy ha azt a bort, a mely nagyobb mennyiségű czukrot tartalmaz, mint a mennyit a törvény megenged, nem szabad természetes bor gyanánt forgalomba hozni; érteném azt is, ha ezt büntetőszankczióval látja el a törvény. De ha valaki a törvény által megengedett mennyiségű czukrot alkalmaz, annak azután megtiltani, hogy azt a bort mint természetes bort árulja és még büntetni is: ezt én nem tudom megegyeztetni igazságossági érzékemmel.

Méltóztassék meggondolni, hogy milyen borzasztó zaklatásokra fog vezetni bizonyos választási időszakokban ez az egy szakasz! *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* És ha méltóztatik majd a többi szakasznál megfigyelni... *(Zaj. Halljuk!)* Én a legjobb akarattal szólalok fel; semmi kifogásom sincs az ellen, ha senki sem veszi is figyelembe azt, a mit mondok; azonban kötelességemnek tartom ezt az egy pár pillanatot felhasználni arra, hogy figyelmeztessem a t. házat ezekre a dolgokra. A mennyire helyeslem — és elmegyek ebben a tekintetben a szigornak végső határáig — azt, hogy borainkat megvédelmezzük minden hamisitás ellen, épp ugy ajánlanám a t. háznak szives figyelmébe, hogy ne lőjjünk tul a czélon és ne használtassék fel polgártársaink zaklatására egy törvény, a melynek nemes intenczióját előtt különben tisztelettel hajlok meg.

Most tehát, miután annyi fizikai időm sem volt, hogy egy-egy javaslatomat is irásba foglalhattam volna, csak arra kérem tiszteletteljesen a miniszter urat, méltóztassék a házat megnyugtatni az iránt, hogy mi az intencziója pl. ezzel a szakaszszal. Ha a t. miniszter ur helyesnek tartaná azt a gondolatot, hogy csak azokat a borokat üldözzük és csak azokra nézve tiltsuk meg, hogy mint természetes borok kerüljenek forgalomba, — és ennél esetleg a büntetést is akczeptálom — a melyeknél a termelő a törvényes mértéken tul alkalmazza a czukrot, akkor méltóztassék talán gondoskodni arról, hogy megfelelően történjék a szakasznak szövegezése.

Én nem akarom feltartóztatni ezt a törvényt, intenczióját sem kárhoztatom, sőt ellenkezőleg a legmelegebben üdvözlöm, de kegyeskedjenek megengedni, hogy a későbbi szakaszoknál is rámutassak ezen dolgokra, mert hiszen itt napról-napra ki van téve minden ember annak, hogy becsukják három hónapra közigazgatási uton. Már méltóztassék megengedni, de ez talán mégis messzebb megy, mint a hogy a törvény maga is czélozta.

Ezeket kötelességemnek tartottam már ennél a szakasznál felhozni.

Vertán Endre jegyző: Buzáth Ferencz!

Buzáth Ferencz: T. ház! Az előttem szóló t. Polónyi Géza képviselő urnak felszólalásával egyet nem érthetek. Ő nehezményezi a törvénynek azt az intézkedését, hogy mig egyrészt megengedi azt, hogy czukrot tehessenek a borba, más oldalról előirja azt, hogy ezt külön ki kell tüntetni, ha pedig ki nem tüntetik, büntetés alkalmazandó; ő ezt egyáltalában nem tartja helyesnek és megengedhetőnek. *(Zaj.)* Azt tudja mindenki, hogy a bor minőségét a czukortartalom határozza meg; azt hiszem, hogy ezt a t. képviselő ur nem fogja kétségbevonni. Már most vannak különböző évjáratu borok, a mikor a minőség javára szolgál az, ha a czukortartalom nagyobb és viszont a minőség hátrányára van az, ha a bor kevesebb czukortartalommal bir. Hogy ha ebbe a gyengébb minőségű borba valaki... *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Buzáth Ferencz: ... czukrot tesz bele, ez által azt a gyengébb minőségű bort megjavitotta, jobb minőségüvé tette.

Polónyi Géza: De azért valódi bor!

Buzáth Ferencz: De ez nem természetes folyománya annak a mustnak, vagy bornak, hanem mesterséges javitása, ezt a mesterséges javitást pedig ki kell tüntetni, nagyon természetes dolog, mert különben az a vevőt és a borkereskedőt is félrevezeti. Félrevezeti az, hogy ő megvizsgálja a bornak czukortartalmát és azt magasabbnak találja, mint a mennyit tényleg az a bor annak idején hozott a termés következtében. Én tehát a törvény e rendelkezését igen helyesnek tartom. Minden bor tartalmazzon annyi czukrot, a mennyi benne termett, és ha valaki a czukortartalmat, vagyis a borminőséget javitani akarja, tessék kitüntetni, hogy czukor van benne. *(Helyeslés.)*

Laehne Hugó: Helyes. Vége a pancsolásnak.

Buzáth Ferencz: Ha ez megengedtetik, akkor sohasem lehet tudni megállapitani, hogy melyik a természetes bor, és melyik a nemtermészetes. Ez a pancsolás egyik nemét képezi. Én tehát a törvény intézkedését helyesnek és fentartandónak vélem. *(Helyeslés.)*

Vertán Endre jegyző: Buza Barna!

Buza Barna: T. ház! Elfogadom a szakaszt, de megvallom, hogy valamint Polónyi t. képviselő ur nincs vele megelégedve, én sem vagyok egészen megelégedve. *(Mozgás.)* Még pedig nem azért, mert nem igy szeretném szövegezni, negative, hogy nem szabad a czukrozott bort természetes és valódi bor jelzéssel forgalomba hozni, hanem pozitive, ugy szerettem volna szövegezni, hogy a czukrozott borra nézve kötelező a czukrozás megjelölése.

Polónyi Géza: Helyes, én is elfogadom.

Buza Barna: Hogy az, a ki czukrozott bort hoz forgalomba, köteles legyen ráirni, hogy czukrozott bor, köteles legyen megmondani a vevőnek: Én önnek nem természetes bort, de mesterségesen javitott bort adok el. De épen abból a szempontból, a melyet Polónyi Géza t. képviselő ur felhozott, hogy t. i. igen sok az analfabéta bortermelő is, a kitől nem lehet követelni, hogy a bort igy megjelölve árulja, épen ezen szempontból tudok belenyugodni abba, hogy egyelőre e pozitiv imperativ rendelkezéstől tekintsek el, és ne kivánjuk

Digitized by Google

a termelőtől a bor czukrozott minőségének megjelölését a forgalombahozó termelőtől, de hogy azt is megengedjük, hogy a mit megczukrozott valaki, a mit a czukor mesterséges hozzáadásával javitott, hogy azt mint természetes bort árulhassa, azt már képtelenségnek tartom. *(Igaz! Ugy van!)*

Polónyi Géza: Az összes franczia borokat igy árusitják!

Buza Barna: Ne tessék a franczia bortól és a franczia törvényhozástól mintát venni, mert épen a mult évben láttuk, hogy mire vezetett az a törvényhozás: az inségbe jutott bortermelők forradalmára, lázadására. *(Igaz! Ugy van!)* Nem tudom, hogy hogyan méltóztatik a természetes bornak fogalmát magyarázni: gramatikailag vagy pedig gazdaságilag, de akár gazdasági szempontból, akár gramatikailag elemezem a természetes bor fogalmát, én természetes bor alatt tisztességes, becsületes felfogással mást érteni nem tudok, mint olyant, a mely kizárólag a szőlő levéből készült és a melyhez a szőlő levén kivül semmi más hozzáadva nincs. *(Igaz! Ugy van!)*

Ha ez a helyes értelmezése a természetes bornak és egyéb másféle helyes értelmezést kizártnak tekintek, elképzelni nem tudok, *(Helyeslés.)* akkor egészen kétségtelen, hogy mihelyt a borhoz mesterségesen csak egy gramm czukrot vegyitettek, az azáltal megszünt természetes bornak lenni. *(Igaz! Ugy van!)*

A törvény kivételesen megengedi, hogy a nagyon gyenge bor minőségét mesterségesen megjavithassák, tehát egy kivételt tesz az általános szabály alól, de csak természetes bort szabad forgalomba hozni, kivételesen ily korlátok mellett mesterséges bort is szabad forgalomba hozni. De nem tudom, milyen akkor Polónyi Géza t. képviselő ur igazságérzete, hogyha neki az igazságérzete azt diktálja, hogy mesterséges bort szabad legyen akárkinek természetes bor jelzésével forgalomba hozni. *(Mozgás.)* Azt hiszem, minden igazságérzet azt diktálja, minden jogfelfogásból az következik, de nemcsak a bortörvény, hanem az ipartörvény is kifejezetten azt parancsolja, hogy csak a valóságnak megfelelő jelzéssel szabad az árukat forgalomba hozni. *(Igaz! Ugy van!)* Ha én bemegyek egy korcsmába és bort kérek, akkor én feltétlenül szőlő levéből készült tiszta italt akarok inni. *(Igaz! Ugy van!)* Mihelyt nekem a korcsmáros nem szőlőléből készült italt ad, hanem olyant, a mely czukorral, vagy nem tudom mivel, mesterségesen javittatott: akkor az a korcsmáros vagy boreladó megcsalt engem. *(Mozgás.)*

Hogy a csalást egyenesen a törvényben megengedjük, hogy nyilvánosan, törvényben felhatalmazzuk a közönséget, hogy a czukorral készült bort, a mesterséges bort, ugy hozza forgalomba és ugy árulja mindenkinek, mint természetes bort, ezt én semmiféle igazságérzettel összeegyeztetni nem tudom.

Arról lehet szó, hogy nem kell megengedni a bor czukrozását, *(Helyeslés.)* én is e mellett vagyok; de ha megengedjük azoknak, kiknek bizonyos évfolyamban a normálisnál gyengébb termésük van, hogy czukrozhatják, tehát mesterséges uton javithatják a bort, akkor odáig menni, hogy a törvény immoralitást engedjen meg, hogy a törvény a közönség félrevezetését engedje meg, és az ilyen bort »természetes» jelzéssel engedje forgalomba hozni: ez, azt hiszem, teljes képtelenség. Ezért én e szakaszt fentartandónak vélem és ebben a szövegben elfogadom. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Polónyi Géza: T. ház!

Elnök: Milyen czimen kér szót a képviselő ur?

Polónyi Géza: Félremagyarázott szavaim helyreigazitása czimén.

Elnök: Polónyi képviselő ur félremagyarázott szavait röviden helyreigazitani kivánja.

Polónyi Géza: Előre jelzem, hogy nem szándékozom bővebben alkalmatlankodni, a hangulatra tekintettel sem, de kegyeskedjenek megengedni, hogy megmagyarázzam a differenciát köztem és t. képviselőtársam álláspontja közt, és talán felvilágositsam a helyzetet. *(Halljuk!)*

Először is méltóztassék tudomásul venni, hogy az 1. és 2. szakaszok már meg vannak szavazva, azokban pedig a czukrozás meg van engedve. *(Mozgás.)* Miről van itt szó? Arról, hogy ha egy évfolyamban valakinek czukortartalom tekintetében nem olyan bora termett, mint az előző évfolyamban, szabad neki a törvény szerint megfelelő mennyiségű czukorral az előbbi évnek megfelelő czukortartalmat pótolni. De nemcsak a czukrozás van megengedve, hanem tessék végignézni a szakaszt, hogy mi minden van megengedve. P. o. meg van engedve a kazein-nek használata. Tudja-e, t. képviselőtársam, mi az a kazein?

Laehne Hugó: Deritőszer!

Polónyi Géza: De milyen kazein? A kazein az albuminátoknak egy része. Az albuminátokban van albumin, febrin és kazein. A kazein tulajdonkép a tejnek egy része. Miért emlitem ezt fel? Meg van itt engedve a boreléstő használata, a szénsavval való telités stb. Ez a törvény azonkivül rendelkezik a felől is, hogy mi értendő a czukor alatt, vagyis a czukor-szurrogátumok, mint pl. a saccharin stb., egy későbbi szakaszban el vannak tiltva, ezeket nem szabad használni. Arról van tehát csak szó, hogy ha a tiszta czukor más czélra fel nem használtatik, mint hogy a savanyu borból az előbbi évnek megfelelő czukortartalmu bor készittessék, tehát az egészségre teljesen ártalmatlan mennyiségben kifogástalan czukornak alkalmazásáról van szó, ha most valaki ezt alkalmazza, a mit a törvény megenged, hogy az azután ne hozhassa ezt a bort mint természetes bort forgalomba, és ha forgalomba hozza, nyolcz naptól három hónapig terjedhető elzárással büntethető.

Engedelmet kérek tehát, a tényállással legyünk tisztában. Ha a t. képviselő ur olyan nagyon szűz borokat akar árulni és olyan rettentő hive a csalások ellen való védekezésnek, akkor máskép kell a szakaszt szövegeznie, akkor tessék az egész 2. szakaszba foglalt összes szurrogátumok tekin-

Digitized by Google

tetében kimondani, hogy ez mind nem természetes bor. Miért veszi ki a t. képviselő ur csak azt a czukrot, melyről konstatálva van, hogy abszolute semmi ártalmas dolgot nem tartalmaz? *(Ellenmondás. Zaj.)* Hisz nekem nincs semmi mellékczélom, én sem borkereskedő nem vagyok, sem semmi. Azt tessék kimondani, hogy a mennyiben pótoltatnak valamivel a borok, a mit a 2. §. megenged, akkor egyáltalában egyik sem természetes bor. Ezt még érteném. De hogy arra, a ki megengedett mennyiségű czukrot alkalmaz, azt az anatémát mondják ki, *(Zaj.)* azt az urak nem méltóztatnak nekem elhinni, hogy ezzel az ország legnagyobb részének a borát kizárják a forgalomból. *(Zaj.)* Méltóztassanak elhinni, alig van borvidék, különösen Felső-Magyarországon...

Elnök: A képviselő ur a házszabályok 215. §-ának *b)* pontja alapján nyert szólási jogot...

Polónyi Géza: Belátom, hogy tovább mentem.

Elnök: Engedelmet kérek, méltóztassék megvárni, mig befejezem mondandómat. Ez az első kötelessége a képviselőnek.

A képviselő ur szavainak félremagyarázását kivánta röviden helyreigazitani. Méltóztassék ezen keretben mozogni a képviselő urnak. A házszabályok nem engedik meg azt, hogy polemizáljon a képviselő ur és ujból érdemileg hozzászóljon ehhez a szakaszhoz.

Polónyi Géza: Nem folyamodom ahhoz, hogy a ház engedélyét kérjem és nem is szándékozom visszaélni ennek a szakasznak adott kedvezményével. Azt hittem, szolgálatot teszek az ügynek. Ha pár perczczel tovább alkalmatlankodtam, bocsánatot kérek a t. háztól.

Elnök: Ki következik?

Vertán Endre jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. ház! A kérdés, a mely az 5. §-nál felmerül, az, hogy ha egy hektoliter bor 4%, tehát négy kg. czukorral javitva van, az természetes, valódi bor-e?

Kérdem a t. házat: mi a magyar borkereskedelemnek és igy a magyar borok értékesitésének legnagyobb akadálya? Az, hogy egyszerre nagy mennyiségben nem lehet ugyanazon minőségű bort kapni, mert szüret után nagy edényekben nem kezelik és nem egyenlő hőfok mellett erjesztik a borokat, minek következtében minden egyes tartánynak — mondjuk hordónak — tartalma más minőségűnek mutatkozik és az eltérések benne megvannak.

Ha azt akarjuk, hogy a magyar borok a kereskedelemben elfoglalják helyüket, gondoskodnunk kell arról, hogy akár Spanyolországnak, akár Franciaországnak, akár Olaszországnak, a hol a borkereskedés óriási nagy kvantum pénzt hoz az országnak, feltételei mögött Magyarország ne maradjon. Ezekben az országokban pedig azzal érnek el kereskedői tekintélyt, boraiknak azzal igazolják megbizhatóságát, hogy évről-évre ugyanazon minőségű bort tudják szolgáltatni. *(Ugy van! balfelől.)*

Egyik évnek nagyobb a hőfoka és az átlagos hőfok maga után vonja azt, hogy a szőlőben nagyobb czukortartalom fejlődik ki; másik esztendőben hidegebb az időjárás és kevesebb czukor fejlődik ki a borban. Sehol a világon azt hamisitott bornak nem mondják, hanem a szakszerű borkezeléshez tartozik az, ha azt a kis differenciát, a mely, a mint a mi bortörvényünk is elismeri, 2—3—4%-ig terjedhet, a hiányzó anyagokból hozzáadja a bortermelő. Ha czukorból van kevesebb, hozzáad czukrot. Az a czukor csak addig czukor, a mig a bor must. A mely pillanatban a must kiforrott, a czukor átváltozik szeszszé és igy a bor szesztartalmát fentartani és ugyanazon szesztartalmu bort szolgáltatni a kereskedésnek a kereskedő csak akkor képes, ha a termés rendjén kimaradott anyagot hozzáadja.

Némelyik esztendőben megtörténik, hogy a bornak más alkatrészében ½, 1, vagy 1½%-ig különbségek állanak elő; azért a bortermelőnek nemcsak joga, de, ha árujának hitelét és kereskedelmi értékét fenn akarja tartani, kötelessége, hogy azon anyagokat hozzáadja. Most az a kérdés, hogy hamis lesz-e az a bor azáltal, hogy 4%-kal annak a szesztartalma megjavittatik. Bocsánatot kérek, ezt nem lehet állitani, mert csak a természet rendjén elmaradt mennyiséget adja vissza ennek a bornak és ez a kereskedelem érdekében föltétlenül szükséges. Nem is értem tehát, hogy azért az a bor, miért szünnék meg valódi és természetes lenni, a mikor az egész világ minden bortermelő államában, a hol nagy borkereskedést űznek, ez igy történik csak azért, hogy ezáltal egy bizonyos standard minőséget tudjanak szolgáltatni.

Ha Magyarországon hiányzik a kellő felfogás és az intelligneczia, az abban van, hogy mustkorától kezdve a bort addig, mig eladják, nem szakértően kezelik. Sőt kémikusnak kellene minden borvidéken rendelkezésre állni, a ki a legjobb évek minőségét megállapitja és azon mennyiséget és minőséget, melyet a borhoz hozzá kell adni, hozzáadni segiti és az illető embereket arra kiképezi. Engedjen meg a t. ház, sehol a világon azért, hogy a bornak természetes alkatrészeit tiszta, vegyi anyagokkal kipótolják, kiegészitik, egy bizonyos, mondjuk 10%-ig, azért azt a bort hamis bornak nem nevezik. A mi Magyarországon baj, az nem ez. Azért természetes ez a bor, és hamisnak mondani nem lehet. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Dehogy természetes!)*

Hát ha az a bor azért, mert czukrozva van, nem természetes, akkor a természet miért ad hozzá czukrot? *(Ellenmondás.)* Hát a természet, a mikor czukrot ád hozzá, akkor meghamisitja azt a bort? *(Ellenmondások.)* A baj nem ez, sőt ez a paragrafus arra a fölfogásra vezeti a bortermelő közönséget, hogy a helyes pinczegazdászat elveit nem lehet alkalmazni és egységes minőségű bort nagyobb mennyiségben nem lehet a közönségnek rendelkezésére bocsátani. Én a borhamisitó uraktól irtózom, és mondhatom, hogy törvényt hozhatunk akármennyit, de hogyha

Digitized by Google

annak végrehajtásáról kellőképen nem gondoskodunk, ezekkel a preventiv intézkedésekkel nem érünk el semmit. Ezt mutatja Budapest példája, a hol nem lehet egy helyet találni, a hol tiszta bort lehetne kapni. *(Igaz! Ugy van!)* Hasztalan kötik meg a becsületes termelő kezét abban, hogy a borát megjavithassa, ha nem büntetik meg teljes szigorral azokat a gonosztevőket, a kik pinczében csinálják a bort. *(Igaz! Ugy van!)*

Vertán Endre jegyző: Laehne Hugó!

Laehne Hugó: T. képviselőház! Szerény véleményem szerint Ugron Gábor t. képviselő ur felszólalásában ezt a szakaszt félreértette. Itten nincsen arról szó, hogy azt a bort, a mely czukrozva van, nem szabad mint természetes, vagy valódi jelzővel forgalomba hozni. Ez a szakasz azt jelenti, hogy egyes borvidékek, pl. a badacsonyi vagy csopaki borvidék ize szerint készült borokra nem szabad oda tenni, hogy természetes csopaki bor a czukrozott bor. Szóval a természetes jelzőt nem szabad még külön kitenni a czukrozott bornál, a mikor forgalomba hozatik, mert az tényleg nem természetes bor, hanem czukrozott bor. Ezzel a javaslat főleg a tokaji hegyvidéket akarta védeni, a hol tudjuk, hogy 4—5 évi bortermés fekszik a termelők pinczéjében és ha a külföldön járunk, mindenütt kapunk czukrozott, hamisitott bort, a melyet mint tokaji és hegyaljai bort árulnak, pedig semmi egyéb, mint czukrozott hamis bor. Ennek a szakasznak az az intencziója, hogy a czukrozott bornál nem szabad még külön, a közönség megtévesztésére, kitenni, hogy az természetes és valódi, és épen ez okból én a szakaszt változatlanul fentartani kivánom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Kiván még valaki szólni?

Vertán Endre jegyző: Muzsa Gyula!

Muzsa Gyula: T. képviselőház! Méltóztassék megengedni, hogy erősebb kifejezést használok, de konstatálnom kell, hogy itt tulajdonképen fogalomzavar van. Ez a szakasz teljesen megállhat, ha azt a szót: »vagy mustot« kihagyjuk. A legtöbb képviselőtársam és különösen hegyaljai képviselőtársaim azért tartanak a czukorral való keveréstől, mert ilyen módon a tokajvidéki bornak más vidékek konkurrencziát csinálhatnak, daczára annak, hogy Tokajhegyalja a törvényjavaslatban zárt területnek van nyilvánitva és igy teljesen meg van védve. Itt arról van szó, hogy a már kiforrott borhoz ne legyen szabad czukrot adni.

Polónyi Géza: Igy már helyes!

Muzsa Gyula: Én éltem Rheims vidékén, s ott, mikor a bor megszületik, a termelőnek első dolga, hogy megmérje, megvan-e benne a szükséges savtartalom és a szükséges czukortartalom. Ha valamelyik hiányzik, azt pótolja, de még must korában. Azt pedig, ha a musthoz czukrot adnak, hamisitásnak deklarálni egészen téves dolog. *(Élénk helyeslés.)* A normális eljárás Franciaországban is az, a törvény megengedi, hogy ha a czukor- vagy savtartalom nem üti meg a normális százalékot, az a mustban pótoltassék. A mustba tett czukor tehát nem tekinthető hamisitásnak.

Ez a szakasz azonban teljesen megállhat, ha abban azt mondjuk ki, hogy bort czukrozni nem szabad. *(Helyeslés.)* Akkor t. i. ki lesz zárva az, hogy a mikor a bor már megerjedt, a mikor annak czukortartalma szénsavra és alkoholra bomlott, a mikor már kész a természetes ital, ahhoz azután czukor ne adassék. *(Helyeslés.)*

Én tehát, t. ház, teljesen osztozom azoknak a nézetében, a kik azt állitják, hogy a musthoz czukornak hozzáadása semmi néven nevezendő módon hamisitásnak ne tekintessék. Ez a szakasz teljesen megállhat, ha kihagyjuk abból a »must« szót. És erre nézve módositást is leszek bátor benyujtani, a mely odakonkludál, hogy az 5. §-ból a »vagy mustot« szókat hagyjuk ki, *(Helyeslés.)* hogy kész borhoz, a mely teljesen ki van forrva, czukor ne legyen adható.

Vannak ugyanis borvidékeink, a hol a bornak sok a czukortartalma, ugy hogy azon vidékek borai a következő szüretkor megint forrani kezdenek, mert felesleges czukor van bennük. Ezt nem kell, hogy magyarázzam, és a ki a kémiához ért, az tudja, hogy a nagy czukortartalmu mustban az erjedés bizonyos idő mulva megszünik, marad benne szabad czukor, mert a kifejlett nagymennyiségű alkohol megöli azokat a gombákat, a melyek a benne levő czukornak további erjedését előidéznék, vagyis a jövő évben a bor megint meg szokott mozdulni. Én tehát azt a szerény módositást nyujtom be, hogy az 5. §-ban a »vagy mustot« szavak hagyassanak ki.

Elnök: A képviselő ur tévedésben van, mert a 3. és 4. §-okat már letárgyaltuk, azokat módositani most már nem lehet.

Muzsa Gyula: Korrigálom! Lapsus linguae volt! Az 5. §-hoz nyujtom be.

Vertán Endre jegyző: Szemere Huba!

Szemere Huba: T. ház! Nem akartam ehhez a szakaszhoz hazzászólni és nem is szólaltam volna fel, ha Muzsa Gyula és az előttem felszólalt többi képviselő urak tökéletesen félre nem értették volna a szakasz czélját. *(Helyeslés.)*

T. képviselőtársaim! Ez olyan kézenfekvő dolog szakember előtt, hogy ehhez ilyen sok disputa nem is szükséges.

Polónyi Géza: Három hónapi bezárás!

Szemere Huba: Mi a czélja annak, hogy ez a szakasz megengedi a must czukrozását? Megengedi azért, mert a homoki vidéki boroknak czukortartalma sok esztendőben, a mikor nincsen elegendő napsugár, a mikor nincsen a napnak elég kisugárzása, nem érleli meg a bogyókat, a mustnak kevés lesz a czukortartalma és a bor nem lesz tartós.

Az a must tehát tökéletesen elromlik, az nem lesz tartós és nem lesz élvezhető ital. Ennek a szakasznak azért kellett a törvényjavaslatba bejönni, hogy a czukortartalmat, illetőleg ennek következtében a bornak a szesztartalmát emeljük. És ha itt nincs igaza Muzsa t. képviselőtársamnak,

Digitized by Google

hogy engedjük meg, hogy a borhoz czukrot keverhessenek, *(Zaj. Felkiáltások: Nem ezt akarja!)* hanem igenis, a musthoz kell megengedni a hozzáadást, hogy ebből a czukorból szesz legyen. Mert igy áll a dolog, t. képviselőtársam: a mustnak a szőlőczukor képezi a czukortartalmát; ha én ahhoz répaczukrot vagy nádczukrot adok hozzá, az az erjedés következtében ép ugy szeszszé fog kifejlődni, mint a szőlőczukor; és mivel bizonyos szesztartalommal kell birnia még a legrosszabb homoki bornak is, hogy tartós legyen, okvetlenül emelni kell a szesztartalmát oly mértékig, hogy legalább négy-öt százalékot tegyen ki.

Már most, t. képviselőtársam, itt a czukrozással, ha tulságba vinnék, a gazdák, épen az ellenkező eredményt érnék el, mint a mit tulajdonképen el akarnánk érni; mert nemcsak azt érnők el, hogy a bor tartós legyen, hanem elérnők azt is, hogy a homoki borból nagymennyiségü czukor hozzáadásával nagy szesztartalommal biró bort teremtenénk meg, a mely konkurrenciát csinálhatna a hegyi boroknak. *(Ugy van!)* Ezt kell megakadályozni. A hegyi borok védelmére van az megállapitva, hogy a szesztartalom csak bizonyos határig legyen emelhető. Ez a szakasznak intenciója: és mivel tisztán állhat mindenki előtt... *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Szemere Huba: ... hogy a bor csak akkor tökéletes és teljes ital, ha a maga természetes nedveiből készül, ha a bogyónak a levéből, vagyis a mustból készül, igen természetesnek és helyesnek találom, hogy a törvényszakasz kimondja azt, hogy a czukrozott bor mint czukrozott bor adassék el...

Polónyi Géza: De ezt nem mondja ki!

Szemere Huba: ... mert különben a homoki bor igen erős konkurrenciát csinál a hegyi boroknak és a hegyi borok hitelét rontja. *(Ugy van!)* Ez az oka annak, hogy a szakaszt eredeti szövegében fogadom el és kérem a t. képviselőházat, hogy szintén eredeti szövegében méltóztassék elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve; ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Előrebocsátom, hogy, azt hiszem, kevés törvényjavaslat van, a mely olyan gondosan készittetett volna elő, mint ez a törvényjavaslat. *(Ugy van!)* Hónapok óta a nyilvánosság előtt van; tanácskozásokat tartottunk a kereskedők és a termelők bevonásával; *(Ugy van!)* letárgyaltatott nemcsak a földmivelésügyi bizottságban, hanem kérésemre, épen azért, hogy minden oldalról és kereskedelmi szempontból is szólhassanak hozzá, letárgyaltatott a közgazdasági bizottságban is és mind a két bizottság ezen intézkedésekhez kevés változtatással egyhangulag hozzájárult. *(Ugy van!)* Azt mondani tehát, hogy épen meglepetéssel jöttünk ide, hogy senkinek sem volt sejtelme ezekről az intézkedésekről, méltányosan és igazságosan nem lehet. *(Ugy van!)*

A mi már magát az egész kérdést illeti, *(Halljuk! Halljuk!)* egy körülményt vagyok bátor mindenkinek megszivlelésébe ajánlani: *(Halljuk!)* hogy a mikor ezen kérdéshez hozzászól, akkor azt a szempontot el ne felejtse, hogy a legtöbb borhamisitás a czukrozás, *(Ugy van!)* a szeszezés, *(Ugy van!)* a törköly és a mazsola felhasználásával történik. *(Ugy van! Ugy van!)* Itt a czukrozás kérdésében *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* egy rést, egy léket ütni, annyit jelentene, mint az egész törvényjavaslat értékét illuzóriussá tenni. *(Élénk helyeslés.)* Én köszönöm a jóakaratot ebben az irányban, de abból részemről nem kérek. *(Élénk helyeslés.)*

Nagy tévedés azt mondani, hogy csak czukrozás segélyével lehet egalizált borokat csinálni. *(Mozgás a baloldalon.)*

Bernáth Béla előadó: Házasitással! *(Mozgás balfelől. Halljuk! Halljuk!)*

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Ugy látszik, hogy Ugron Gábor t. képviselőtársam nem foglalkozott mélyebben ezzel a törvényjavaslattal, mert akkor bizonynyal észrevette volna az ő éleslátásával azt, hogy mi a törvényjavaslat tulajdonképeni czélja. *(Ugy van!)* A törvényjavaslat tulajdonképeni czélja a nehéz helyzetben levő hegyi bortermelésen segiteni.

Ugron Gábor: Nem segit rajta, ha borát eladhatatlanná teszi! *(Mozgás.)*

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: És pedig akként lehet rajta segiteni, hogy ha azok *(Halljuk! Halljuk!)*, a kik homoki vagy más sik vidékeken termelnek bort, kénytelenek lesznek nem idegen anyagokkal, hanem hegyi borokkal keverni és házasitani boraikat, *(Élénk helyeslés.)* s akkor fogunk hegyi borainknak nagy mértékben piaczot teremteni.

Azt mondja t. képviselőtársam, hogy a borkereskedést ezáltal alteráljuk. *(Mozgás balfelől. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Erre nézve csak azt kérdezem, hogy talán Ausztriában és Németországban nincs borkereskedés? *(Igen!)* Hiszen tudjuk, hogy Németország a legnagyobb borkereskedő országok közé tartozik és Ausztriának is jelentékeny borkereskedelme van. Mind a két állam törvényében benne van az az intézkedés, hogy czukrozott bort »valódi« jelzéssel nem szabad forgalomba hozni; nem magunk találtuk ezt ki, *(Ugy van!)* sőt az Ausztriával kötött kiegyezésben köteleztük magunkat arra, hogy enyhébb intézkedéseket nem fogunk foganatositani. Ugyancsak az Ausztriával kötött kiegyezés intézkedik arról, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ezen kérdések választott birósági eljárás alá tartoznak, tehát Ausztria joggal követelheti, hogy a mi törvényünk e részben is megfeleljen az ő törvényének és én meg vallom: Magyarország restelhetné, ha mint bortermelő ország saját borai

Digitized by Google

védelmére enyhébb intézkedéseket tenne, mint Ausztria. *(Igaz! Ugy van!)*

Polónyi Géza: Nem enyhébb intézkedés!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Be kell vallanom, hogy több kisérletezés történt azon irányban, hogy a czukornak nagyobb tért engedjünk, de mi ezen kisérleteket a magyar borok védelme érdekében kötelességszerűleg magunktól elutasitottuk *(Élénk helyeslés.)* és kérem a t. házat, hogy ezen álláspontot fentartani méltóztassék. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)*

Az előző 4. §. miről intézkedik? Egy rendkivüli kivételről, akkor, a midőn az évjárat oly rossz, hogy a bor savanyusága folytán az adott esetben valahogy segiteni kell. *(Mozgás.)* De ebből a kivételből nem szabad szabályt csinálni. *(Helyeslés. Mozgás a baloldalon.)* A természetes bor alatt mi valami egyebet értünk. *(Ugy van! balfelől.)* Mi a természetes bor alatt a bor tiszta minőségét, egy magasabb minőségét értjük és azért nem engedhetjük meg, hogy ily »természetes« megjelöléssel oly borokat lehessen illetni, a melyek czukorral vannak keverve. *(Helyeslés.)* Kérem a szakasz változatlan elfogadását. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)*

Elnök: Az előadó ur nem kiván szólni, ennélfogva a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás.

Az eredeti szöveggel szemben Muzsa Gyula képviselő ur azt a módositást nyujtotta be, hogy az első sorból ezen két szó: »vagy mustot« hagyassék ki. A kérdést a házszabályok értelmében természetesen az eredeti szövegre teszem fel és szembe fogom állitani az eredeti szöveget Muzsa Gyula képviselő ur módositásával. A mennyiben méltóztatik változatlanul elfogadni az eredeti szöveget, Muzsa Gyula képviselő ur módositását elesettnek fogom nyilvánitani. *(Helyeslés.)* A mennyiben pedig nem méltóztatnak változatlanul elfogadni az 5. §-t, ki fogom jelenteni, hogy az 5. §. Muzsa Gyula képviselő ur módositása értelmében fogadtatik el.

Méltóztatnak hozzájárulni, hogy a kérdést igy tegyem fel? *(Igen!)*

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az 5. §-t változatlanul elfogadni a földmivelési és közgazdasági bizottság által elfogadott szöveg szerint; szemben Muzsa Gyula képviselő ur módositásával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik az 5. §-t változatlanul fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A képviselőház az 5. §-t változatlanul fogadja el a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság által elfogadott szövegezés szerint. Ennélfogva Muzsa Gyula képviselő ur módositása elesik.

Következik a 6. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 6. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, métóztatik-e a 6. §-t elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 7. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 7. §-át).*

Elnök: Az előadó ur nem kiván szólni.

Vertán Endre jegyző: Muzsa Gyula!

Muzsa Gyula: T. képviselőház! A 7. §-hoz van szerencsém egy módositást benyujtani. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Muzsa Gyula: Módositásom a következőkép szól. A 7. §. első bekezdésének utolsó mondata után, a mely mondat igy szól *(olvassa):* Azokra a gyógyászati czélra szolgáló stb. egészen a bekezdés végéig, szurassék be a következő mondat *(olvassa):* »A hivatalos magyar gyógyszerkönyvben felsorolt gyógyborok gyógyanyagot és ezen gyógyanyag feloldására feltétlenül szükséges más anyagokat is tartalmazhatnak, de kizárólag csak az e czélra elkerülhetetlenül szükséges és a gyógyszerkönyv által előirt mennyiségben.«

Rövid módositásom még rövidebb indokolására legyen szabad megjegyeznem, hogy az 1888-ban kelt magyar gyógyszerkönyv ötféle bort sorol fel hivatalos szer gyanánt. Az uj törvény ezen paragrafusa azonban nem gondoskodik arról az eshetőségről, hogy valaki az 1888. évi farmakópiai törvénybe iktatott, tehát törvény erejével biró rendelkezésnek eleget téve, a másik törvénynek rendelkezésébe ne ütközzék, a mennyiben ez azt mondja a 6. §-ban, hogy a borhoz vizet vagy savat adni tilos. Egy példát hozok fel. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Muzsa Gyula: Felhozom a pepszinbort. A pepszint tisztán borban feloldani nem lehet, mert lecsapódik, tehát szükséges oldóanyagokról gondoskodni és ez a viz és a sósav. Ebben az esetben ez a 6. §-ba ütközik, és az a gyógyszerész, ha a farmakópiai követelésnek eleget tesz, a mennyiben savat és vizet kénytelen hozzávenni, beleütközik a 6. §. rendelkezésébe. *(Nagy zaj.)* Felszólalásomnak semmi más czélja nem volt, mint hogy a két dolog összeegyeztessék, nehogy hibás gyakorlat folytán az orvos, a gyógyszerész vagy a beteg kellemetlenségeknek legyen kitéve. A módositás csak azt czélozza, hogy a megengedett hivatalos oldószerek használata vagy más megengedett anyagok hozzáadása hamisitásnak ne tekintessék. Kérem a t. miniszter urat és a t. házat, hogy ezen módositáshoz hozzájárulni sziveskedjenek. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom. Az előadó ur kiván szólni.

Bernáth Béla előadó: T. ház! A Muzsa képviselő ur által benyujtott módositást elfogadom.

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Maga a szakasz meg nem támadtatott, s ezért elfogadottnak jelentem ki a 7. §-t. Muzsa Gyula képviselő ur e szakasz első bekezdésének utolsó mondata után a következő pótlást kivánja beiktatni. Kérem annak felolvasását.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a pótlást.)*

Digitized by Google

Elnök: Kérdem a t. házat méltóztatik-e Muzsa Gyula képviselő urnak most felolvasott pótlását elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 8. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 8. §-t.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 8. §-t. változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottság által elfogadott szöveg szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 9. §.

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 9. szakaszt változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság által elfogadott szöveg szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 11. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 10. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 10. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság által elfogadott szöveg szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 11. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 11. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 11. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottság által elfogadott szöveg szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 12. §.

Vertán Endre j gyző *(olvassa a 12. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 12. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottt által elfogadott szöveg szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást. Következik a 13. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 13. §-t).*

Elnök: Az előadó ur nem kíván szólni. Ki van fölirva?

Vertán Endre jegyző: Barta Ödön!

Barta Ödön: T. ház! Az általános vitában kellett volna azoknak egy részét elmondanom, a melyek elmondhatása czéljából most szót kérek, és egyuttal kérem a t. ház szives engedelmét, hogy méltóztassék a keretet kissé kitágitani, a melyhez e paragrafus szószerinti szövege kötne felszólalásomban, és méltóztassék megengedni, hogy teendő inditványomat és felszólalásomat részletesen megindokolandó, olyan kérdésekre is kitérhessek, a melyeknek egy egész rendszerbe foglalása a törvény későbbi szövegében fordul elő, de a mely rendszernek kezdetét már a 13. §-ban vélem feltalálni.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a kért engedélyt Barta Ödön képviselő urnak megadni, igen, vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kimondom, hogy a ház az engedélyt megadja.

Barta Ödön: Nagyon köszönöm a t. ház szives engedelmét és nem fogok vele visszaélni, de kénytelen voltam kikérni, mert a nélkül nem lettem volna képes kifejteni elmondandómat. *(Halljuk!)*

A 13. §. jóformán kezdő helyét jelenti annak, a mi az egész törvényen végigvonul, hogy t. i. a tiltó és büntető rendelkezések konglomerátuma fekszik előttünk. A tiltó rendelkezések felsorolása nincs rendszerbe foglalva, elszórtan jelentkeznek a javaslatban és alázatos nézetem szerint e rendelkezések igen nagy része a lehetőségig zaklató jelleggel bir. Nem mondom, hogy a törvényalkotó intenciója zaklatásra irányulna. Ez távol áll tőlem, mert az elismerést én sem tagadom meg a törvény megalkotójától, a kormánytól, a mennyiben egy régi baj orvoslására törekszik ennek a javaslatnak a beterjesztésével. De igenis a rendelkezéseknek egész szövege és egész tömege egymásután a zaklatás magvát hinti el és oly anyagot tartalmaznak ezek, amely veszélylyé növekedhetik.

Maradok mindjárt a 13 §. rendelkezésénél. Ez a szakasz azt tartalmazza, hogy e törvénynek a tiltott és megengedett eljárásokra és a büntetésekre vonatkozó rendelkezéseit mindenkinek, kivétel nélkül mindenkinek, minden bortermelőnek az ott megjelölt helyeken, a melyeket most nem akarok részletesen felsorolni, a melyeket a törvényjavaslat 13. §-ának 1. bekezdése felsorol, állandóan kifüggeszteni és kifüggesztve tartani köteles. Itt kezdődik a zaklatásra alkalmas anyag. Lehetetlenség a felelősség mértékének alkalmazását eltalálni oly eljárás számára, a mely abban van letéve, hogy az a szegény ember, a ki esetleg a kiforrás alá készitett bort, mustot, pajtába teszi, mert nincs más helyisége; a ki, a mint az ez évi szüret alkalmával történt, hordó hiányában kádban tartja a mustját, oda a kádra, a pajtára, vagy nem tudom, miféle szurdék helyre a nyomtatványt kifüggeszsze, a melynek rendelkezéseit ő maga nem ismeri, a melyet gyarló eszével fölérni nem képes, és arról tartozzék gondoskodni, különbeni büntetés szankcziója alatt, hogy valaki le ne tépje, és az eljáró nyomozó közeg, vagy csendőrség, vagy szolgabiró, vagy jegyző, mint rendőri hatóság, a mikor neki tetszik oda elmenni, azt ott találja. Ez lehetetlenség, ez rendőri államban is elképzelhetetlen intézkedés.

Polónyi Géza: Ez igy van egészen!

Digitized by Google

Barta Ödön: Méltóztassék megengedni, hogy kapcsolatban a törvény további rendelkezéseivel, beszéljek továbbá a 14. §-ról, a mely azt mondja, hogy mily könyvelést kell vezetni arról, hogy a bort kinek, mikor adta el a termelő és hova szállitotta, holott az eladó legtöbb esetben sejtelemmel sem bir arról, hogy a bora hova fog szállittatni. Mindezen intézkedések a bortermelés kezelésére vonatkozó általános rendelkezésében vannak a törvénynek, és ezeknek koronáját képezi a 37. §., mely ugy fejezi ki mindezeket és ugy helyezi szankczió alá, hogy a ki ezen törvényben foglalt valamely rendelkezést megsért, nyolcz naptól három hónapig terjedhető elzárással büntethető.

T. ház! E házban és e ház tanácskozásaiban igen sokszor érvényesült az az ellenvetés, hogy sok benne a jogász. Most véletlenül találkoznak a jogászok és a borászok, mert hiszen igen sok jogász egyuttal bortermelő is és igy akár egyikünk, akár másikunk felszólalásában inkább a termelő érdekeinek védőjét lehet feltalálni.

Én magam is azon szerencsés emberek közé tartozom, a kik ezen kettős minőséget viselik. Hogy mi ebben a szerencse, azt méltóztassék majd megitélni. Tény azonban, hogy én a termelő érdekét és a magam érdekét mint termelőét az én jogászi meggyőződésemnek fölérendelni soha nem fogom. Ezen szempontból, ha a törvény ezen rendelkezéseihez hozzájárulnék, jogászi meggyőződésemet rendelném alá a nélkül, hogy a termelő érdekeit kellőleg megvédelmezném. Senkisem fogja nekem mondani és senkisem lesz képes elhitetni, hogy engem a termelő érdekei hidegen hagynak; de fellázad lelkiismeretem, ha látom, hogy inczidentaliter egy korszakalkotó müve ennek az országnak felforgattatik a nélkül, hogy róla bővebben szó esnék.

Korszakalkotó intézménye az országnak a büntetőkódex. Akár jó, akár rossz, akár talált ezen a gyakorlati élet később hiányokat, akár nem, de ezen kódex fennáll és tiszteletet parancsol. Ezen kódex alapvető rendelkezései közt nem utolsó helyet foglal el a büntetési rendszer.

Ezen büntetési rendszert inczidentaliter, a földmivelésügyi tárczának igen tiszteletreméltó munkája közben, egyszerüen felboritani és szembe állitani egy törvényes rendelkezést a kodex alapvető rendelkezéseivel, az én meggyőződésem szerint nem lehet és nem szabad. Nem mondom, hogy azokat a visszaéléseket, melyeket a bortermelés rovására és országunk büszkeségének, a Hegyaljának tönkretétele céljából tömegesen elkövetnek, nem kell szigoruan büntetni. Még ennél a szigornál is messzebb menni vagyok hajlandó, mely ezen törvényben le van fektetve, ha ezen érdek védelméről van szó; de nem vagyok hajlandó odáig menni, hogy a büntető kodex rendelkezéseit sarkukból kiforgassuk és még kevésbbé, hogy a zaklatásnak olyan bő anyagát fektessük le a javaslatban, hogy csakugyan igazzá váljék, hogy nemcsak születni és meghalni nem lehet Magyarországon közigazgatási kihágás elkövetése nélkül, hanem bort termelni sem.

Ezt az én tiszteletteljes kritikámat köteles vagyok megindokolni.

Jogásztársaim előtt egyáltalában nem lehet titok, hogy miről van szó. A büntető törvénykönyv alapvető rendelkezései szerint kihágás, ha törvény állapitja meg, két hónapnál hosszabb elzárás-büntetéssel nem büntethető. Igy rendelkezik büntető kodexeinknek egyike, a kihágásokról szóló büntetőtörvénykönyv 16. §-ában, a hol világosan meg van mondva a maximális határ. Meg van mondva egy minimális határ is, hogy az elzárás büntetése kezdődik 3 óránál. A minimumot felemelni lehet, de hogy okos-e és indokolt-e, nem tudom; ebben az esetben határozottan tagadom is. A maximumot túllépni inczidentaliter, a büntető törvénykönyv alapvető és a büntetési rendszert felölelő rendelkezéseinek alapos megvitatása nélkül nem szabad, akármilyen czél érdekében sem szabad. A maximum két hónapban lévén törvény által megállapitva, egy másik törvényben a törvény ezen rendelkezésének hatályon kivül helyezése nélkül ettől senki kedvéért, még Ausztria kedvéért sem lehet eltérni.

Jól tudom azt, — habár csak ma reggel kaptam meg az indokolását a 916. számu törvényjavaslatnak, mégis alkalmam volt róla meggyőződni, — hogy a t. miniszter ur lojálisan védekezik ez ellen a tullépés ellen azzal, hogy irott szerződése van Magyarországnak Ausztriával, a mely szerint a büntető rendelkezései a borhamisitásra vonatkozólag nem lehetnek enyhébbek, mint az osztrákoké. De kérdem: nem szofizma-e, ha azt mondjuk, hogy ennek a mértéknek betartása által enyhébb lesz a mi borhamisitási törvényünk, mint az osztrákoké? Hiszen a latitüd meg van adva, a biró mindig megmaradhat a két hónap keretén belül; semmiféle osztrák hatóság és semmiféle Schiedsgericht-je az osztrákoknak a világon nem fogja a magyar birót arra kötelezni, hogy valamely esetnél elmenjen a maximum alkalmazásáig. Már pedig a latitüd fel van állitva, kimondatván a javaslatban, hogy 8 naptól 3 hónapig terjedhető elzárással büntetendők. Tehát nem következik be okvetlenül és mulhatatlanul, hogy a büntető rendelkezésnek ezt a maximális mértékét fogja a biró alkalmazni.

De igenis be fog következni az, hogy törvénykönyvünkben inczidentaliter a földmivelésügyi tárcza egyik törvényalkotásának tárgyalása alkalmával kiforgatjuk büntetőrendszerünknek alapkövét, a melyre fel van épitve az egész büntetőkodex. Akkor az államfogháznál is meg lehet majd határozni valamely cselekménynek a maximumon túli büntetését, a börtönbüntetéseknél is

Digitized by Google

el lehet térni ettől; ilyenformán az egész büntetőjogi rendszert ki kell majd forgatni ott, a hol egy sulyosabb sérelemnek rögtöni orvoslása czéljából esetleg Ausztriával szerződéses viszonyba lépünk.

A zaklatásoknak sorozatát nem meriti ki a 13. vagy a 14. §. A zaklatásoknak sorozata végigvonul ott azokon az intézkedéseken, a hol az van mondva, hogy be kell valamit jelenteni az előljáróságnál. Nincs azonban megmondva, hogy az előljáróság melyik tagjánál, mikor, hol, mely hivatalos óra alatt, mikor áll be valaminek szüksége, nincs megmondva semmi, mert mindezek a dolgok rendeleti utra vannak fentartva.

T. képviselőház! Ez az, a miért voltaképen zaklatást látok a dologban, mert a közigazgatási hatóságok esztimációjára lesz bizva annak megállapitása, hogy itt valaki kihágást követett el. Azok a kihágások a rendeletből lesznek esetleg kimagyarázhatók és ezeknek a rendeletből kimagyarázott kihágásoknak megtorlásául olyan büntetési rendszer van megállapitva, a melyet elfogadni lehetetlenség.

Mert ha azt mondjuk, hogy hat hónapig terjedhető fogházzal büntetünk valamit, a mit vétségnek minősitünk, vagy azt mondjuk, hogy három évig terjedhető börtönnel büntetünk valamit, a mit bünténynek nevezünk, à la bonheur, belenyugszom, egészen helyes; ha az államérdek védelme sulyos büntetéseket óhajt és tesz kötelességünkké, alkalmazzuk. De ne tessék megkötni annak a birónak, annak a közigazgatási tisztviselőnek kezét, a ki felett rendelkeznek is, a ki esetleg befolyások alá kerülhet, a ki politikai mozgalmaknak hatása alá kerülhet, ne méltóztassék megkötni azzal, hogy még jobb belátása esetében se alkalmazhasson kevesebbet, mint 8 napi elzárást.

Hiába mondja nekem a t. miniszter ur esetleg megnyugtatásomul, hogy az előttünk fekvő javaslatnak 44. §-a tartalmaz egy kijelentést, a mely szerint túlnyomó enyhitő körülmények esetén alkalmazhatnak elzárás helyett ezer koronáig terjedhető pénzbüntetést. Ezt kár volt ebbe a szakaszba külön felvenni t. miniszter ur, ez benne van a büntetőtörvénykönyvnek alapvető rendelkezésében, benne van a kodexünkben; a 92. §., valamint az 1879 : XL. t.-cz. 21. §-a ezeket a rendelkezéseket tartalmazza. Ezeket külön ideállitani nem szükséges, mert ez gyengiti a büntetőtörvénykönyvnek rendelkezéseit.

De épen ebben a gyengitésben találom én a hibát. Nem mondja a javaslat azt, hogy annak a büntetési tételnek a kisebb fokát alkalmazhatja, még a minimumon alul is szállhat, hanem azt mondja, hogy átváltoztatható pénzbüntetésre, ha tulnyomóak az enyhitő körülmények. Hát ha csak nyomatékos enyhitő körülmények vannak? Az a közigazgatási tisztviselő mint büntető biró azt találhatja, hogy X vagy Y egy törvény szerint kihágássá minősitett cselekményt vagy mulasztást követett el, mert mulasztás által is el lehet követni a kihágást; ez is novum; kihágást lehet elkövetni annak az ellenőrzésnek elmulasztása által, a mely kodifikálva nincs, mert nincsen kodifikálva, hogy az illető mit tartozik tenni, a javaslat csak azt mondja, hogy ha az ellenőrzés elmulasztása következtében követ el egy ilyen cselekményt, ő is felelős. Hogy tehát akkor, ha ilyen minimális sulyu kihágást követ el valaki, ne lehessen az illető büntető birónak nyolcz nap helyett három órát vagy két napot alkalmazni, hanem a két szélsőség között kelljen mozognia, hogy »az esetben pénzbüntetést alkalmazhat a biró, ha tulnyomók az enyhitő körülmények«, mig egyébként megvan kötve annak a keze: ennek a zaklató szakasznak milyen következménye lesz ebben az országban, a mig erre nézve a judikatura ki fog fejlődni, annak az elbirálásába és magyarázatába — minthogy a t. ház engedelmét kellett kérnem, arra hogy már ennyire is igénybe vegyem a türelmét — ez alkalommal belebocsátkozni nem akarok.

Én is sürgősnek tartom, hogy ne maradjunk Ausztria mögött, hogy nálunk se legyen enyhébb törvény, mint Ausztriában, én is elismerem, hogy a szerződéses kötelezettségeket teljesiteni kell, bár nem helyeslem az olyan szerződésnek elvállalását, a mely a törvénynyel ellenkezik. De bár, ismétlem, magam is nagyrészben szükségesnek vélem ennek a törvénynek a tartalmát, mindennek daczára kénytelen vagyok a t. ház elé a következő inditványt terjeszteni *(olvassa: Halljuk! Halljuk!)* »Mondja ki a ház, hogy a javaslat tárgyalását felfüggeszti *(Ellenmondások jobbfelől)* és a javaslat tiltó és büntető rendelkezéseire való tekintettel a javaslatot tárgyalás és jelentéstétel végett az igazságügyi bizottsághoz utasitja«.

Elnök: Ki következik?

Vertán Endre jegyző: Török Kálmán!

Török Kálmán: T. ház! A javaslat 13. §-ának 2. bekezdésében a következő rendelkezés foglaltatik *(olvassa)*: »Azokra, a kiknek két kataszteri holdnál nagyobb szőlőjük nincs, ha törköly-bort nem készitenek és bort, must, szőlőczefre, borkészitésre szánt szőlő vagy borseprő adás-vételével, vagy borméréssel, illetőleg a bornak kismértékben való árusitásával nem foglalkoznak, az első bekezdésben emlitett nyomtatványok kifüggesztése nem kötelező«.

A kis emberek érdekében tisztelettel inditványozom, t. ház, hogy a két katasztrális holdat, négy katasztrális holdra felemelni méltóztassék. *(Helyeslések.)*

Elnök: Ki következik?

Vertán Endre jegyző: Kelemen Samu!

Kelemen Samu: T. ház! Én a kérdésnek csak egy részéhez akarok hozzászólni, ahhoz,

Digitized by Google

a melyet Barta Ödön t. képviselőtársam a maga benyujtott inditványával megpenditett. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kihágások vannak e törvényben megállapitva, a mihez kétségtelen jogunk van, mert a kihágási büntetőtörvénykönyv azzal kezdődik, hogy kihágást képez az a cselekmény, a melyet a törvény ilyennek állapit meg. Kétségtelen tehát az a jogunk, hogy ebben a törvényben, valamint más törvényben is, kihágásokat statuálhatunk. Kétségtelen az is, t. ház, hogy a mint mi kihágást statuálunk, akkor a kihágás tekintetében azokhoz a keretekhez, és ahhoz a törvényes rendszerhez vagyunk kötve, a melyet a büntetőtörvénykönyv erre nézve megállapit. A kihágási büntetőtörvénykönyv azt mondja, hogy a kihágás maximális büntetési tétele: két hónap. A mint tehát valamely cselekmény büntetési tétele két hónapnál több, akkor az a kihágási büntetőtörvénykönyvbe többé be nem illeszthető, az nem kihágás, hanem sulyosabb cselekedet: vétség.

Nem volna kifogásom magamnak sem, mint t. képviselőtársamnak sem volt kifogása ez ellen, hogyha ezek a megtorló intézkedések szigorubbak volnának és a helyett, hogy kihágásokat állapitanánk meg, bizonyos szigoru esetekre vonatkozólag, vétségeket állapitana meg a törvény. De ha egyszer kihágást állapitunk meg, akkor ahhoz szó sem férhet, hogy nem törhetjük át az általános rendelkezéseket és kereteket és nem állapithatunk meg kihágásokra más büntetéseket, mint a melyeket maga a kihágási büntetőtörvény ismer. A magam részéről hajlandó volnék abból a czélból, hogy a tárgyalás fel ne függesztessék, az egyes szakaszoknál beterjeszteni oly értelmü módositásokat, hogy ott, a hol a t. ház bölcsesége két hónapnál nagyobb büntetést lát szükségesnek, azok vétséggé alakittassanak. Ennek azonban egyéb következése is volna, mert akkor megváltoznék a biráskodás fóruma is, miután ezek a cselekmények többé nem a közigazgatási hatóság, hanem a büntető biróságok elé tartoznának. Az alig lehet vitás, hogy ilyen jellegü rendelkezéseket itt inczidentaliter inditványozni bajos, mert hiszen az bizonyos, hogy a mit itt határozunk, azt be kell tudnunk illeszteni és összhangba hoznunk a büntetőtörvénykönyvnek, de ennek a törvénynek általános rendelkezéseivel is. És ha itt egy szakaszt kiforgatunk, a másikat megtoldozzuk a büntetési rendszer és a biráskodó hatóságok tekintetében, akkor irtózatos khaosz keletkezik.

Ha tisztelni akarjuk a törvényt, a mint remélem, mindannyian tisztelni akarjuk, akkor nincsen más mód, mint az, hogy ezeknek a megtorló rendelkezéseknek más értelmü szövegezése és a büntetőtörvénykönyv rendszerébe való belehelyezése végett az igazságügyi bizottsághoz tegyük át a vonatkozó szakaszokat és tisztán azoknak a tárgyalását tartsuk függőben. Én tehát a magam részéről csatlakozom Barta Ödön t. képviselőtársam inditványához.

Vertán Endre jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: A mi a jogi determináczió tekintetében felhozatott, azt én teljes szivből osztom és nem tartok szerencsétlenebb dolognak semmit, mint azt, ha alapvető törvényeknek, mint a milyen a büntetőtörvény, a rendszerét forgatjuk fel inczidentális javaslatokkal a nélkül, hogy ezáltal elérnők azt a czélt, a melyet elérni akarunk, vagy akár csak meg is közelitenők azt. De én gyakorlati ember lévén, számolok mindig a lehetőségekkel és a valószinüségekkel, és az itt megnyilatkozott hangulat mellett azt hiszem, ezek az érvek süket fülekre találnak. Tehát számolok ezzel a helyzettel és csak röviden szólok, miután mély aggodalom fog el, hogy a földmivelésügyi miniszter ur, akinek jóindulatát én nemcsak ismerem, tetterejét nemcsak bámulom, de legjobb szándékát tudom ezzel a javaslattal más eredményt fog elérni, mint szándékozik. Én azt a konkrét elvet, a melyet itt felvetettem, csak egy pár gyakorlati példával akarom megvilágitani.

Ne méltóztassék elfelejteni, hogy olyan korszakot élünk, a hol nem szoczialisztikus, mert a szoczialisztikus definiczió reá nem illik, hanem szocziáldemokratikus internaczionális agitáczió közepette élünk. Méltóztassék elhinni, az az aggodalom fog el, hogy ennek az agitácziónak, a mely nemcsak a munkások körében, de ma már különösen a kisbirtokosság körében is erős gyökereket ver, rendkivül nagy propagandát csinál ez a törvényjavaslat. Már előbbi felszólalásomban jelezni voltam bátor, hogy e törvényjavaslat bejelentési és nyilvántartási kötelezettséget állapit meg. Feltétlenül helyeslem azokkal szemben, a kik borkereskedéssel foglalkoznak vagy a kiknek olyan kvantumu termés áll rendelkezésükre, a melylyel a kereskedelmet irányithatják vagy befolyásolhatják. De már most én magam azon szerencsétlen birtokosok osztályába tartozom, a kiknek volt nagy szőllejük, de azt a filokszera kipusztitotta, ugy hogy az idén nekem 15 hektoliter borom termett. Tehát valami nagy érdekem, ugy-e nincsen? Ha a borkereskedő ki van téve annak, hogy nyilvántartást tartozik vezetni azért, mert két vagy ...

Laehne Hugó: Következő szakasz.

Polónyi Géza: Tudom! Csak általános jellemzésül mondom, hogy milyen mértékig megy itt a büntetésirend. Ki van téve az a kisbirtokos annak, hogyha bortörkölyt akar a munkásainak készitteni, akkor negyvennyolcz órával előbb be kell ezt jelentenie és ha nem jelenti be, a 41. §. értelmében törkölybor készitésének elmulasztott bejelentése miatt 3—15 napig terjedhető elzárással büntettetik. *(Zaj.)*

Mezőssy Béla államtitkár: Nem áll!

Polónyi Géza: Előzetesen tartozik bejelenteni!

Digitized by Google

Laehne Hugó: Négy hold ki van véve!

Polónyi Géza: Olvastam a 41. §-t. A 41. §-nak második pontja azt mondja, hogy, a ki a törkölybor készitésnek a 33. §-ban előirt előzetes bejelentését elmulasztja, vagyis, a ki 48 órával előbb be nem jelenti és nem mondja meg, hogy hol akarja a törkölybort készíteni, az 3—15 napi elzárással büntettetik.

Mezőssy Béla államtitkár: Tessék elolvasni a 31. szakaszt!

Emődi József: Ki van véve négy hold!

Polónyi Géza: Megengedem, de a 41. §. a 33. szakaszra hivatkozik . . .

Elnök: Bocsánatot kérek, t. képviselő ur, de most nem a 33. §-t tárgyaljuk.

Polónyi Géza: Méltóztatott az általános engedélyt megadni.

Elnök: Nem, kérem, azt a ház Barta Ödön képviselő urnak adta meg.

Polónyi Géza: Én ehhez a javaslathoz szólva akarom megmondani, hogy a legnagyobb szükségessége merül fel annak, hogy méltóztassék ezeket a szakaszokat bővebb konsziderácziő czéljából az igazságügyi bizottsághoz visszautasitani.

Emődi József: Nincs rá eset, hisz eleget tárgyaltuk már.

Polónyi Géza: Ha az inditványhoz nem szólhatok, szivesen elállok, de addig, a mig . . .

Elnök: Arra engedélyt kérhet a t. képvisielő ur, hogy a tárgytól eltérhessen; e nélkül a képviselő ur tartozik szorosan a tárgynál maradni. Barta Ödön képviselő ur is csak ily engedély alapján tért el a tárgytól.

Polónyi Géza: T. képviselőház! Én kijelentem, hogy ilyen viszonyok között nem vagyok hajlandó a tárgyalásban részt venni, de hogy ez inditványhoz hozzászólni a parlamentben ne lehessen, ilyen házszabályt én nem ismerek. *(Felkiáltások: Engedélyt kérhet!)* Köszönöm a szives engedelmet, de nem akarok azzal élni.

Elnök: A képviselő ur a házszabályok szerint nincs jogositva az elnökkel polemizálni. *(Élénk helyeslés.)*

Szólásra feljegyezve senki sincsen. Ha tehát senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

A földmivelési miniszter ur fog nyilatkozni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Előrebocsátom, hogy nem vagyok abban a helyzetben, hogy Barta Ödön t. képviselőtársam inditványához hozzájárulhassak. *(Élénk helyeslés.)* A kérdést eléggé tisztázottnak tartom *(Halljuk! Halljuk!)* és ezen ügynek a jelen stádiumban az igazságügyi bizottsághoz való utasitása, mivel a törvény meghozatalára szerződéses kötelezettséget vállaltunk, *(Ugy van!)* az ügynek beláthatatlan elodázását jelentené. *(Ugy van!)*

Hogy áll a dolog, kérem? *(Halljuk! Halljuk!)* Mi a büntetés ezen mértékeig nem azért mentünk el, mintha a két és a három hónap közt valami nagy különbséget látnánk, hiszen czivilizált emberre nézve, azt hiszem, nem nagy különbség, ha egyszer bezárják, hogy meddig tart a fogság *(Ugy van!)* és nem azért mentünk el a pénzbüntetéssel, mint hogyha a 600 koronát mindenkép ezer koronára akartuk volna felemelni, hanem elmentünk azért, mert az osztrák törvény maximális büntetése három hónap és ezer korona, mi pedig szerződési kötelezettséget vállaltunk az iránt, hogy a mi törvényünk legalább is olyan szigoru legyen, mint az osztrák törvény. *(Zaj balfelől. Felkiáltások: Akkor vétség!)* Kérem, mindjárt reflektálok erre is. Mi tehát ezen szerződési kötelezettséget beváltani tartozunk. *(Ugy van!)*

Nagy tévedés azt gondolni, hogy a kihágási eljárás keretében nincsenek magasabb büntetések, mint kéthónapi elzárás stb. A müemlékekről szóló, valamint az uj kivándorlási törvényben fognak találni magasabb büntetéseket, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* sőt a kereskedelmi törvényben is van *(Ugy van!)* három hónapig terjedhető elzárás olyanokra nézve, a kik mint igazgatósági és felügyelő-bizottsági tagok bizonyos szabálytalanságot követnek el. *(Felkiáltások balfelől: De az vétség! Lehet kihágás is!)*

A kereskedelmi törvényben sehol se fogja találni a képviselő ur a »vétség« szót. *(Ugy van! Mozgás a baloldalon.)* Azt mondják a t. képviselő urak, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ne zaklassuk a közönséget és felolvasnak ezen szakasznál és minden más szakasznál alkalmazandó különleges intézkedéseket. Hát azt követelni a földmivelésügyi minisztertől, hogy a borhamisitást akadályozza meg, de ezt azután ugy csinálja meg, hogy az senkire nézve ne legyen zaklató, *(Igaz! Ugy van!)* arra nézve sem, a ki elkövette a borhamisitást, *(Ugy van!)* vagyis a czélt akarni, de nem bocsátani rendelkezésre az eszközöket; *(Igaz! Ugy van!)* ez, azt hiszem, nem méltányos és nem igazságos eljárás *(Ugy van!)* és csak azt mondhatom, hogy mentsen meg engem az Isten ilyen barátoktól. *(Élénk helyeslés és derültség.)*

Azt mondja Barta Ödön t. képviselő ur, hogy nem lehet ilyen ügyeket a közigazgatási közegekre bizni. Hát mit gondol a képviselő ur? Talán azt, hogy a bíróságokra bizzuk ezeket? Hiszen az ilyen komplikált kérdések elintézése a bíróság leglelkiismeretesebb eljárása mellett is évek hosszu során át fog tartani! *(Ugy van!)* Hiszen a modern büntető jog alapelve a gyorsaság *(Ugy van!)* és ha valahol, ugy ezen ügyeknél kell a gyorsaságra és az azonnali elintézésre sulyt helyezni. *(Élénk helyeslés.)* De nem olyan fekete az ördög, a minőnek méltóztattak festeni akarni. Hát kik vannak kötelezve arra, hogy a törvényt kifüggesszék? Azok, a kiknek két — illetőleg Török Kálmán t. képviselőtársam inditványa értelmé-

Digitized by Google

ben most már négy katasztrális holdnál nagyobb szőlőjük van. Hiszen négy kat. hold szőlő egy kis vagyon! *(Ugy van!)* S nem lehet azt mondani, hogy analfabétáknak négy kat. hold szőlejük van. Méltóztassék nekem megmutatni azokat az analfabétákat, hogy azokat szinről-szinre lássam, de én ugy tudom, hogy azoknak legfeljebb 400—600 □ öles szőlőjük van, de nincs négy kat. vagy hat magyar holdas szőlőjük. *(Ugy van!)*

A kisemberekre nézve tehát igenis megtettük a szükséges kivételt, de a borhamisitást üldözni *(Mozgás balfelől)* — s a t. képviselő ur is erre az álláspontra áll, — s aztán nem engedni meg a borkönyveket és mindazon intézkedéseket, a melyeknek segélyével a borhamisitást konstatálhatjuk: ez egy lehetetlen állapot; akkor ez a törvény semmit sem ér és akkor sokkal jobb lett volna a régi törvénynél maradni. *(Élénk helyeslés.)* Ajánlom ennélfogva, hogy ezen szakaszt Török Kálmán t. képviselőtársam módositásával elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Szólni senki sem kiván. A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Mindenekelőtt döntenie kell a t. képviselőháznak Barta Ödön t. képviselő ur halasztó inditványára nézve, a mely azt czélozza hogy a javaslat tárgyalása felfüggesztessék, s a javaslat büntető és tiltó rendelkezéseire való tekintettel tárgyalás és jelentéstétel végett az igazságügyi bizottsághoz utasittassék.

Kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e Barta Ödön t. képviselő ur ezen inditványát elfogadni, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség! *(Felkiáltások: Be sokan vagytok! Derültség.)*

A képviselőház nem fogadja el Barta Ödön képviselő ur inditványát.

Kérdem már most a t. házat, hogy méltóztatik-e a 13. §-nak meg nem támadott részét a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság által elfogadott szövegben elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)*

Ha igen, akkor ezen szakasz meg nem támadott részét elfogadottnak jelentem ki.

Török Kálmán képviselő ur a második bekezdéshez azon módositást nyujtotta be, hogy két kat. hold helyett négy kat. hold tétessék. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 13. §. második bekezdését Török Kálmán t. képviselő ur módositásával szemben változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nem, akkor kijelentem, hogy a 13. §. második bekezdése Török Kálmán képviselő ur módositásával fogadtatott el.

Következik a 14. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 14. §-t.)*

Elnök: Az előadó ur nem kiván szólni!

Vertán Endre jegyző: Polónyi Géza! *(Felkiáltások: Nincs itt!)* Török Kálmán!

Török Kálmán: T. ház! A törvényjavaslat 14. §-a kötelezőleg irja elő a bornyilvántartás vezetését. Tekintettel arra, hogy ez a kötelező előirás ugy az eladóra, mint a vevőre vonatkozik és tekintettel arra, hogy a kis mértékben való eladás a kisemberekre, a kis elárusitókra nézve sok esetben zaklatással járhatna, tisztelettel inditványozom, hogy a 14. §. nyolczadik sorában az »idejének« szó után szurassék bele: »és nagyban, legalább ötven liter mennyiségben való eladás esetén«. Csakis ilyen esetben legyen kötelező a nyilvántartás.

Hammersberg László jegyző: Vlád Aurél!

Vlád Aurél: T. ház! Nem vagyok abban a helyzetben, hogy ezt a szakaszt ebben a szövegezésben elfogadjam. Magát az intencziót, hogy esetleges visszaélések megakadályozása végett bizonyos nyilvántartás biztositassék, helyeslem, de azt hiszem, hogy a törvényjavaslat olyanokat kötelez erre a nyilvántartásra, a kik arra képtelenek. A 14. §. értelmében köteles a nyilvántartásra minden bortermelő, a ki évi termésének saját házi szükségletének meghaladó részét értékesiti.

Vannak ezek közt olyanok, a kiknek 100, 200, 300 kvadrát öl szőlőjük van, de mégis eladják termésöket, mert nincsenek abban a helyzetben, hogy háziszükségletükre a legkisebb mennyiséget is fordithassák. Az ilyen termelőt nem lehet a nyilvántartásra kötelezni. Kötelezni lehet arra a nagy termelőt, a kinek van megfelelő személyzete, de nem az analfabéta parasztot és a kisbirtokost, még ha tud is irni. Ezért vagyok bátor azt a módositást benyujtani, hagyassék ki a 14. §-nak erre vonatkozó része ugy, hogy a kötelezettség a nyilvántartásra csakis azok számára maradna meg, a kik bornak adásvételével foglalkoznak. A kistermelő általában mentessék fel ezen kötelezettség alól. Különben sincs rácziója ennek az intézkedésnek, mert az a kistermelő feljegyzés nélkül is mindig tudja, hogy kinek adta el a borát és a közigazgatási hatóságnak az e tekintetben szükséges utbaigazitást könyvek vezetése nélkül is megadhatja. Ha azonban a miniszter ur nem fogadná el ebben az alakban módositásomat, akkor arra kérem, hogy legalább a termelők között tegyen különbséget.

A nagytermelőket kötelezze arra, hogy ezt a nyilvántartást vezessék, mert a nagyobb birtokostól el lehet várni, hogy legyen olyan közege, a ki a törvény rendelkezésének eleget tud tenni, azonban a kisbirtokostól abszolute nem lehet elvárni, mert hiszen az, ha akarna, sem képes megfelelni ennek a kivánalomnak. A szakasz végén azonban van egy intézkedés, hogy joga van kivételeket tenni a földmivelésügyi miniszteriumnak, kérném tehát, hogy tegye ezen kivételeket általánossá mindazon vidékeken, a melyeknek lakossága a törvény eme kivánalmainak eleget tenni nem képes. Büntetési szankczióval

Digitized by Google

sujtani azt, hogy valaki nem képes eleget tenni a törvény rendelkezésének, nem szabad. Állapitsa meg a miniszter esetről esetre, hogy mikor tesz valaki a törvény rendelkezéseinek eleget és mikor nem. Ezek alapján vagyok bátor módositásomat benyujtani.

Elnök: Szólni senki nem kiván, a vitát bezárom. Az előadó ur nem kiván szólni. A földmivelésügyi miniszter ur szólni kiván.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! Nem vagyok abban a helyzetben, hogy Vlád Aurél t. képviselőtársam inditványát elfogadjam, de kész vagyok elfogadni Török Kálmán képviselő ur inditványát és pedig azért, mert ez azt czélozza, hogy a lepecsételt üvegekben való elárusitás védelmeztessék és lehetővé tétessék. Már pedig, ha ez a szakasz változatlanul maradna, megnehezitené a lepecsételt üvegekben való elárusitást, én pedig helyeslem, hogy a termelők iparkodjanak termékeiket lehetőleg ezen az uton is értékesiteni, ennek folytán hozzájárulok a módositáshoz. Általában pedig megjegyzem, hogy ezen szakasz utolsó bekezdésében van intézkedés abban a tekintetben, hogy a kistermelők érdekében e részben is kivételt lehessen tenni. Méltóztassék tehát a szakaszt Török Kálmán t. képviselőtársam módositásával elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 14. §-nak meg nem támadott részét a földmivelődésügyi és közgazdasági bizottság által elfogadott szövegben elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

A 14. §. első bekezdéséhez Vlád Aurél és Török Kálmán képviselő ur is adott be módositást. Elsősorban tehát Vlád Aurél, másodsorban pedig Török Kálmán ur módositásával fogom szembeállitani az eredeti szöveget. *(Helyeslés.)*

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 14. §-t elfogadni szemben Vlád Aurél képviselő ur módositásával? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy Vlád Aurél képviselő ur módositásával szemben az eredeti szöveg fogadtatott el, minélfogva Vlád Aurél képviselő ur módositása elesett.

Kérdem már most, méltóztatik-e a 14. §. első bekezdését Török Kálmán képviselő ur módositásával szemben változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Nem!)* Ha nem, akkor kijelentem, hogy a 14. §. első bekezdése Török Kálmán képviselő ur módositásával fogadtatik el.

Következik a 15. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 15. §-át).*

Elnök: Szólani senki sem kiván. Kérem a t. házat, méltóztatik-e a 15. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság által elfogadott szövegezés szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy az változatlanul elfogadtatik.

Következik a 16. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 16. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 16. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 17. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 17. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 17. §-t változatlanul a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 18. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 18. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 18. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 19. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 19. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 19. §-t változatlanul a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 20. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 20. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 20. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 21. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 21. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 21. §-t változatlanul a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 22. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 22. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 22. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)*

Digitized by Google

Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 23. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 23. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 23. §-t változatlanul a földmivelésügyi- és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 24. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 24. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 24. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 25. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 25. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 25. §-t változatlanul a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 26. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 26. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 26. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 27. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 27. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 27. §-t változatlanul a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 28. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 28. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 28. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 29. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 29. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 29. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok által elfogadott szöveg szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 30. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 30. §-át).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 30. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 31. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 31. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 31. szakaszt változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 32. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 32. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 32. szakaszt változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 33. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 33. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 33. szakaszt változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 34. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 34. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatnak-e a szakaszt változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 35. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 35. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 35. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 36. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 36. §-t).*

Elnök: Ha szólni senki sem kíván, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a szakaszt változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 37. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 37. §-t).*

Digitized by Google

Elnök: Az előadó ur nem kiván szólni. Kiván valaki szólni?

Vertán Endre jegyző: Barta Ödön!

Barta Ödön: T. ház! Nagyon jól tudtam, mily nehéz feladat egy szerződésileg angazsirozott kormány törvényjavaslatának tárgyalását csak egy perczig is feltartóztatni, de kötelességem tudatában és meggyőződésem által indittatva, önmagam és törvényhozói kötelességem iránt való mulasztásnak tekintettem volna, ha meggyőződésemet itt elhallgatom. Ezért voltam bátor már egy előző szakasznál kérni a t. ház engedelmét, hogy rámutassak a büntető-rendszer szempontjából itt előforduló hibákra és inkonzekvenciákra.

A t. miniszter ur jónak látta válaszában nem tudom, kit aposztrofálni azzal, hogy Isten óvja őt a jó barátoktól, a kik ezt igy akarják. Ha a parlamenti vitában és különösen a törvényalkotásnak oly részeiben, a hol büntető szankcziót kell beiktatni, a barátság kérdését vetik fel, akkor ez ellen argumentálni teljesen lehetetlen annak, a kinek a barátsága nem lehet olyan kapós, mint a miniszter uré. *(Mozgás.)*

Azt hiszem a t. miniszter ur e kijelentésével talán nem akarta azt aposztrofálni, hogy a ki pedig e javaslat ellen aggályt mer nyilvánitani, annak felmondja a barátságot; *(Élénk ellenmondás.)* mert ez oly veszedelmes fenyegetés volna, a melyet a t. miniszter urtól nem várok. Én aggodalmam hatása alatt kénytelen vagyok meggyőződésem igazságát néhány szóval megvédelmezni és teszem ezt e szakasznál, a hol büntetőhatározatokról van szó. Inditványozni akarok valamit, és azt hiszem, inditványom sorsa fogja leginkább igazolni az előbbi inditványom igazságát. Én tudniillik nem akartam egy rögtönzéssel, — à la büntetőnovella — oly helyzetet teremteni, a melyben a ház hirtelen hangulat hatása alatt, hogy csakugyan kell tenni valamit, önálló rendelkezéssel, módositás alapján, elfogad valamit és azt később nem képes az egészbe beilleszteni. Én lojálisan feltártam meggyőződésem indokait és kértem, hogy e javaslat a büntető- és tiltó rendelkezéseknek a büntetőtörvénykönyv rendszerével való összhangba hozatala czéljából, sürgős jelentéstétel végett az igazságügyi bizottsághoz tétessék. *(Ugy van! balfelől.)*

Ez az inditvány mellőztetett. Most a 37. §-nál in concreto inditványom a következő. Ezen szavak: »vagy ezen italok készitésére és kezelésére vonatkozólag a jelen törvényben foglalt egyéb rendelkezéseket megszegi«, hagyassanak ki, valamint ezek: »borhamisitás kihágását követi el, s 8 naptól 3 hónapig terjedhető elzárással és 10 K-ától stb.« hagyassanak ki szintén és ezek helyébe tétessék: »vétséget követ el, mely egy évig terjedhető fogházzal és 1000 K-áig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.« Ha t. i. a 37. §. rendelkezéseiből kiveszszük ezen sallangokat, melyek megnehezitik a tiszta judiciumot, melyek rendeleti uton megállapitandó szabályok megsértését egy kalap alá veszik a hamis bor készitésének tilalmával, akkor semmi akadálya nincs annak, hogy ez a sulyosabb minőségü jogsérelem vétséggé minősittessék, és tekintettel a sértett érdekek nagy körére s azon érdekekre, melyek ennek védelméhez füződnek, a vétséggé minősitésnek nem lehet akadálya az, a mit a miniszter ur mond, hogy a biróságok lassusága késleltetni fogja a megtorlást.

Bocsánatot kérek, a magyar biróságok nem érdemlik meg, hogy a közigazgatási hatóságok rovására ilyen megbirálásban részesüljenek. Ha az ügy érdeke kivánja, ha ilyen panaszok nagy tömegben fordulnak elő, semmi akadálya nincs annak, hogy ezen nagy érdek védelmére a biróságok létszáma ott azon a vidéken megszaporittassék, a birák létszáma felemeltessék és a specziálisan erre kirendelt biró kizárólag ezzel foglalkozzék, s köteles legyen ezeket a dolog fontosságához képest elitélni. De nagyobb garancziát találni abban, hogy egy közigazgatási gyakornok esetleg hebehurgya módon sürgősen el fogja intézni, és ezzel szembeállitani a biróságok müködését: nem tartom elfogadhatónak. Én ragaszkodom azon sulyos garancziához, melyet a birói függetlenség nyujt és csak abban találom meg ennek megtorlási eszközét és helyét, valamint ez okból nem irtózom attól sem, hogy ezen sulyos cselekmények ne kihágássá, hanem vétséggé minősittessenek.

A mit a miniszter ur szememre vet, hogy van más törvényben is két hónapnál sulyosabb büntetés, azt én nem tudom ellenőrizni. Azt hiszem, a t. miniszter urnak eleget mondok, ha arra figyelmeztetem, hogy a kereskedelmi törvénynek 1875. évi rendelkezései valamivel fiatalabbak, mint az 1878:V. t.-cz. és mint az 1879:XL. t.-cz.; igy tehát azzal az argumentummal szemben, melyet én az 1878:V. t.-czikkből és az 1879:XL. t.-czikkből meritek, szembeállitani az 1875:XXXV. t.-czikket találóan nem lehet. A mi a kivándorlási törvényjavaslatot illeti, az még nem törvény, az majd akkor lesz törvény, ha szentesitve lesz. De, ha a t. képviselőház egyszer elkövet valamelyes hibát, vagy elnéz valamit, a mire figyelmét fel nem hivták, az nem ok arra, hogy azt a hibát ujból és ujból elkövessék, jóllehet az hiba. *(Igaz! Ugy van!)* Nem tartom azt sem helyesnek, hogy a kivándorlásnál a két hónapi elzárás büntetés korlátai között kellett a törvénynek mozognia, de azt szükségesnek tartom, hogy a kodex alapvető rendelkezései inczidentaliter fel ne forgattassanak, mert akkor megszünik a büntetőtörvénykönyvben rejlő garancziánk.

Elnök: Kiván-e még valaki szólni?

Simonyi-Semadam Sándor: T. képviselőház! Barta Ödön t. képviselőtársam a 37. §. azon intézkedését, mely szerint a borhamisitás kihá-

Digitized by Google

gásnak minősittetik és ennek daczára 8 naptól 3 hónapig terjedhető elzárással és 10 koronától 1000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntettetik, vétséggé kivánja minősiteni.

Ha az ember a jogi teóriát és régi büntető szisztémánkat veszi szemponttul, kétségtelen, hogy Barta Ödön t. képviselőtársunk inditványa ezen szisztémának megfelel. A kérdés azonban nem ez. A kérdés szerintem az, hogy mikor uj törvényt és lex specialist alkotunk, azt a törvényt belegyurjuk-e egy régi szisztémába, egy szisztéma kedvéért mellőzzünk-e üdvös és helyes intézkedéseket és vigyük-e át a régi szisztémának a büntetés felemelésével feltétlenül junktimban álló nehezebb és terhesebb eljárását, vagy pedig a szükségnek megfelelőleg törjük át a szisztémát és elfogadható könnyebb és gyorsabb eljárást akczeptáljunk. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Előttem a tétel igy áll. Egész őszintén megmondom, sohasem voltam hive annak, hogy uj dolgokat, uj szükségleteket régi keretek és régi szisztémák szerint intézzünk el. *(Helyeslés jobbfelől.)* A tévedés mindig ott van, mikor egy régen kijegeczedett és talán — mondjuk — sok részben elavult és sok részben bizony nagyon is kifogásolt és nagyon téves — hiszen majdnem harmincz éves — büntető szisztémát akarunk harmincz év mulva uj szükségleteknél irányadónak venni és az uj szükségleteket ebbe akarjuk belekényszeriteni. Azt hiszem, itt van a nagy tévedés. Jogász ember könnyen beleesik ebbe a tévedésbe, mert szeret szisztematikusan gondolkodni. Ez minden esetre előnye, minden esetre érdeme, azonban az élet semmiféle szisztémába, semmiféle rendszerbe bele nem préselhető. *(Ugy van!)*

Én ugy fogom fel a helyzetet, hogy már régebben több javaslatnál egész bátran áttörhettük volna ezt a szisztémát és kivántam is, emlékszem, két felszólalásomban és pedig a kivándorlási törvénynél, — mellesleg megjegyzem, hogy Barta képviselőtársam téved, mert ez már törvény, mint 1898 : XXXVI. t.-cz. szentesitve van, — ott szintén felszólaltam és kivántam, hogy egész bátran lépjük át a szisztéma keretét, mert a szisztéma nem istenség, nem oltár előttem, hanem mikor törvényhozó vagyok, az életet nézem és azt, hogy az élet mit kiván. *(Helyeslés.)*

A helyzet ugy áll, hogy a borhamisitás gyors, megtorlását kivánjuk és ugy áll, hogy borhamisitás volt, van és talán lesz is mindaddig, mig kellő szigoru törvénynyel és kellő gyors eljárással elejét nem vesszük.

Ha méltóztatik megnézni, hogy a bíróság eljárása ebben a tekintetben milyen hosszas lenne, eltekintve attól is, hogy sokkal kevesebb bíróság van, mint elsőjáróság és szolgabíróság, kétségtelen, hogy sokkal lassubb volna az eljárás.

De ne méltóztassék ezeket az intézkedéseket és azoknak a felfogását, a kik ezt a kérdést nem a bíróság elé akarják vinni, hanem a közigazgatási hatóság elé, ugy felállitani, hogy ez bizalmatlanság a bírósággal szemben és ne méltóztassék kiszinezni azt, hogy nem érdemli meg a bíróság ezt a bizalmatlanságot. Hisz ez kétségtelen dolog, de erről nincs is szó. Itt csak arról van szó, hogy az ember azt mérlegeli, melyik eljárás gyorsabb, hatékonyabb és melyik eljárásnál lehet különösen a bűnösnek sokkal több kifogást, sokkal több védelmi eszközt igénybe venni és ad graecas calendas eltolni a dolgokat és talán azokat a hamis borokat olyan kvalitásuakká átváltoztatni, hogy abszolute ne lehessen a megromlás folytán megitélni, vajjon hamisitottak-e azok a borok, vagy nem.

Hiszen méltóztatik tudni, hogy a bíróságoknál ezek a kisebb dolgok végtelen hosszan elnyulnak. Miért ? mert ugy is sok van.

Ha most még ezen tömeges hamisitásokat is, a milyenek mindig voltak és esetleg ezentul is lesznek, mind a bíróság nyakába varrjuk : ez mindenesetre sok inquirálást és mindenesetre még hosszabb eljárást idézne elő, mert hiszen tudjuk, hogy a bíróság minden esetben megkivánja a vegyi fórum eljárását is és pedig azért, mert a védő arra appellál. Méltóztassék elgondolni, hogy a védők mit fognak a legegyszerűbb borhamisitási esetből csinálni. Lesz belőle egy kitiport nagy kriminális eset és a legjobb esetben két évig is el fog huzódhatni a per, *(Igaz! Ugy van!)* azalatt pedig hamisitanának vidáman tovább. *(Igaz! Ugy van!)*

Én itt csak a czélszerűségi szempontot tartom szem előtt és ezért nem fogadhatom el azt, hogy vétségnek minősitessék a borhamisitás, mert ez esetben a bíróság elé kerülne. Ha azonban méltóztatik megengedni, hogy a szisztémán rést üssünk és azt kivánja, hogy vétség legyen ugyan, de azért annak elbirálása a közigazgatási fórumnál maradjon, akkor elfogadom azt az álláspontot. Csakhogy akkor a t. képviselő ur csöbörből vederbe lép, mert ez a szisztémát a másik oldalról törné meg. Vagy azt kivánjuk tehát, hogy gyors legyen az eljárás és a közigazgatási hatóságnál folyjék le, s akkor ne minősitsük vétségnek...

Somogyi Aladár: Hát a közigazgatási hatóságnak pátense van a gyorsaságra ?

Simonyi-Semadam Sándor: Nincs pátense, de praxisból tudom, hogy gyorsabb.

Somogyi Aladár: Én meg praxisból tudom, hogy nem gyorsabb. *(Zaj.)*

Elnök: *(csenget)* : Csendet kérek !

Simonyi-Semadam Sándor: Végtelenül sajnálom, hogy t. képviselőtársamnak csak olyan közigazgatási fórumnál volt dolga, a hol lassu volt az eljárás, lehetnek ilyen kivételek is.

Somogyi Aladár: De mégis igazam van !

Simonyi-Semadam Sándor: Igaza csak az életnek lehet, a szisztémának nem. Az élet pedig azt kivánja, hogy kellőleg megtoroljuk ezeket az eseteket. Én a közgazdasági bizottságban is kijelentettem, hogy nem kivánom, hogy a bíróság itélkezzék és nem kivánom a borhamisitást vétségnek minősiteni, hanem azt mondottam, hogy ne 1000 korona, hanem 50.000 korona pénzbüntetést szabjunk ki. *(Helyeslés.)* És még a szisztéma vál-

Digitized by Google

tozik is itten, azt követeltem, hogy a büntetés a hamisitás kvantumához alkalmaztassék és minél nagyobb a hamisitott kvantum, annál nagyobb legyen a birság. *(Helyeslés.)* Mert a ki a publikumot élelmi szerekkel csalja meg, azt nem lehet eléggé büntetni. *(Igaz! Ugy van!)*

Én azt tartom, t. képviselőház, hogy miután ez a törvényjavaslat sürgős és nincs ellene semmi aggály, csak a szisztéma ellen van aggály, fogadjuk el a törvényjavaslatot ugy, a hogy van. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom. Az előadó ur nem kiván a szólás jogával élni. A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! Én azon kérést intézem a t. házhoz, hogy Barta Ödön képviselő ur inditványának mellőzésével méltóztassék az eredeti szöveget elfogadni. *(Helyeslés.)* És pedig nem azért, mintha kevesebb bizalommal volnánk a biróságok iránt, hanem azért, mert ez az egész törvény a közigazgatási megtorlás eddigi rendszerén épül fel. *(Helyeslés.)* Ha már most ebben a stádiumban ezen változtatni akarunk, ez annyit jelent, mintha a törvényt beláthatatlan időre el akarnók odázni. Ez az egyik.

A másik szempont az, t. ház, hogy én a gyakorlati szempontokat tartom szem előtt és ebből a szempontból ezt az utat helyesebbnek, gyorsabbnak és megfelelőbbnek tartom, s azért kérem a szakasz változatlan elfogadását. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás. A 37. §-hoz Barta Ödön képviselő ur egy elleninditványt nyujtott be, kérem azt felolvasni.

Dudits Endre jegyző *(olvassa).*

Elnök: T. ház! Barta Ödön képviselő ur elleninditványát szembe fogom állitani a 37. szakaszszal. Abban az esetben, ha nem méltóztatnak elfogadni a 37. §-t, a 37. §. Barta Ödön képviselő ur elleninditványa értelmében fog módosittatni.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 37. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság szövegezésében, szemben Barta Ödön képviselő ur elleninditványával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik azt változatlanul elfogadják, méltóztassanak fölállani. *(Megtörténik.)* Többség. A képviselőház a 37. §-t változatlanul fogadja el a földmivelési és közgazdasági bizottság szövegezése szerint, ennélfogva tehát Barta Ödön képviselő ur inditványa elesik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 38. §-t).*

Elnök: Szólni senki sem kiván. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 38. §-t a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 39. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 39. §-t).*

Elnök: Szólni senki sem kiván. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 39. §-t a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 40. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 40. §-t).*

Elnök: Szólni senki sem kiván. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 40. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 41. §-t).*

Hédervári Lehel!

Hédervári Lehel: T. ház! Én minden büntetést, a mely a borhamisitást megakadályozza vagy megnehezíti, legyen az bármilyen szigoru, örömmel üdvözlök, mert nagy közgazdasági érdeket kell itt védelmeznünk, és utját kell vágnunk minden eshetőségnek, hogy ugyis rossz hirbe kevert magyar borunknak valamit, a mit lehet, mégis megmenthessünk. A 41. §-ban azonban olyan alap van letéve, a mely semminemű büntető jogrendben helyet nem foglalhat. E szakasz értelmében, ha a legnagyobb jóhiszeműséggel kerül is bajba egy borkereskedő vagy bortermelő, a nélkül, hogy tudná azt, például egy vegyi vizsgálatnak esik áldozatul, mert tudjuk, hogy a vegyi vizsgálatok gyakran divergálnak, és igy előfordulhat, hogy például Palugyay borkereskedő vegyésze helytelen véleményt adván le, egy liter bor kerül forgalomba, a mely nem üti meg a törvényben felállitott mértéket, nem természetes bor. *(Zaj és felkiáltások a baloldalon: Azért nem büntetik meg!)* E szakasz értelmében őt három naptól 14 napig el lehet zárni. *(Ellenmondás.)*

Azokért a hibákért, a melyek szándékosan követtetnek el, lehet drákói büntetéseket megállapitani, ez helyes dolog és megfelel a jogrendnek; de ha valaki optima fide jár el egy dologban, esetleg más hibájáért elzárassék, sőt a büntetést pénzbüntetéssel se lehessen helyettesiteni, mondom, hogy mindjárt az első alkalommal vétlen mulasztásért a termelőt vagy a nagykereskedőt, a ki forgalomba hozza a bort, el lehessen zárni, ez nem egyezik meg az általános jogrenddel, nem egyezik meg a büntető törvénynyel, mert annak 92. §-a módot ad a birónak arra, hogy ha enyhitő körülmények tulsulyban vannak, minősitsen a vétségen vagy kihágáson. Erre a szakasz módot nem ad. A biróság döntene ebben a kérdésben, akkor én is azt mondanám, hogy ott van a független biró, a ki dönt a felett, hogy forognak-e fenn enyhitő körülmények vagy sem? de a közigazgatási hatóságnak, a melylyel állandóan kontaktusban vagyunk, kezébe adni azt a nagy hatalmat, hogy vétlen mulasztásért azt a nagytermelőt vagy borkereskedőt szonika elzárhassa, ezt részemről helytelennek tartom. Inditványozom, hogy a 41. §. 1. bekezdésében »a ki hamisitott bort tudva forgalomba hoz« tétessék, vagyis a »tudva« szó beszurassék. *(Zajos ellenmondás és felkiáltások: Akkor senki sem fogja tudni!)*

Dudits Endre jegyző: Molnár János!

Digitized by Google

Molnár János: Bocsásson meg az előttem felszólaló képviselő ur, de nem vagyok vele egy nézeten. Mert ha mint hajós szállítok valamit és a hajón hiremen és tudtomon kivül dugáru van, megbüntetnek, ha százszor mondom is, hogy nem tudtam. Méltóztassék annak a kereskedőnek vigyázni, hogy meg ne büntessék, és azért kérem, méltóztassék a szakaszt elfogadni ugy, a hogy van. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve; ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az előadó ur nem kiván szólni. A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Kérdem a t. házat... *(Felkiáltások: Ellenindítvány!)* Én irásban semmiféle módositást nem kaptam! Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a 41. §-t változatlanul elfogadni, igen vagy nem? Ha igen, akkor kijelentem, hogy a képviselőház a szakaszt változatlanul elfogadja.

Következik a 42. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 42. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kiván szólni, kérdem a t. házat: Méltóztatik-e a 42. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 43. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 43. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kiván szólani, kérdem a t. házat: Méltóztatik-e a 43. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnok jelentem ki.

Következik a 44. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 44. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kiván szólni, kérdem a t. házat: Méltóztatik-e a 44. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnok jelentem ki.

Következik a 45. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 45. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kiván szólni, kérdem a t. házat: Méltóztatik-e a 45. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 46. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 46. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kiván szólani, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 46. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 47. §-a.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 47. §-t.)*

Elnök: Ha senki sem kiván szólni, kérdem a t. házat: Méltóztatik-e a 47. §-t változatlanul elfogadni a földmivelési és a közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 48. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 48. §-t.)*

Elnök: Ha senki sem kiván szólni, kérdem a t. házat: Méltóztatik-e a 48. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 49. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 49. §-t.)*

Elnök: Ha senki sem kiván szólni, kérdem a t. házat: Méltóztatik-e a 49. §-t. változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 50. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az 50. §-t.)*

Elnök: Ha senki sem kiván szólni, kérdem a t. házat: Méltóztatik-e az 50. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 51. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az 51. §-t.)*

Elnök: Ha senki sem kiván szólni, kérdem a t. házat: Méltóztatik-e az 51. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 52. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az 52. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kiván szólni, kérdem a t. házat: Méltóztatik-e az 52. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 53. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az 53. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kiván szólni, kérdem a t. házat: Méltóztatik-e az 53. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 54. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az 54. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kiván szólni, kérdem a t. házat: Méltóztatik-e az 54. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Digitized by Google

Következik az 55. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az 55. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, kérdem a t. házat: Méltóztatik-e az 55. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 56. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az 56. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, kérdem a t. házat: Méltóztatik-e az 56. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 57. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az 57. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 57. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 58. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az 58. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 58. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik az 59. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az 59. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e az 59. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 60. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 60. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 60. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 61. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 61. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 61. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 62. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 62. §-t változatlanul elfogadni a földmüvelésügyi és a közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 63. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 63. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 63. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 64. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 64. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 64. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 65. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 65. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 65. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 66. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 66. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 66. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és közgazdasági bizottság szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Következik a 67. §.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a 67. §-t).*

Elnök: Ha senki sem kíván szólni, kérdem a t. házat: méltóztatik-e a 67. §-t változatlanul elfogadni a földmivelésügyi és a közgazdasági bizottságok szövegezése szerint, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Ha igen, akkor változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Ezzel, t. ház, a borhamisitásnak és hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazásáról szóló törvényjavaslat általánosságban és részleteiben letárgyaltatván és elfogadtatván, javaslom, t. ház, hogy méltóztassék annak harmadszori olvasását a ház legközelebbi ülésének napirendjére kitűzni. *(Élénk helyeslés és éljenzések.)* Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot. *(Felkiáltások: Éljen Darányi! Megmegujuló élénk éljenzés és taps. Felkiáltások: Éljen Mezőssy! Éljenzés. Zaj.)*

Csendet kérek! A napirend szerint következik az 1909. évi állami költségvetés folytatólagos tárgyalása. Mielőtt azonban a tárgyaláshoz fognánk, vagyok bátor a t. háznak jelenteni, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy Hoitsy Pál és társai a következő inditványt terjesztették be. Kérem Vertán Endre jegyző urat, hogy sziveskedjék az inditványt felolvasni. *(Mozgás.)* Csendet kérek!

Digitized by Google

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: »Kérjük, mondja ki a ház, hogy a tárgyalás alatt levő, 1909. évre szóló költségvetés sürgősen tárgyalandó«.

Elnök: A házszabályok 250. §-a azt mondja, hogy 150 jelenlevő képviselő irásban benyujtott inditványára rendelheti el a ház a sürgősség kimondását: annálfogva elsősorban konstatálni kell, hogy van-e 150 jelenlevő képviselő. Felkérem Vertán Endre jegyző urat, hogy sziveskedjék az aláirtak névsorát felolvasni.

Thaly Kálmán: Kérünk világosságot, mert nem látjuk egymást! *(Derültség. Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! Kérem, méltóztassanak hangosan jelentkezni.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a névsort. Mozgás és zaj.)*

Bolgár Ferencz államtitkár: Nem hallani semmit! *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak helyüket elfoglalni. *(Zaj.)*

Vertán Endre jegyző *(tovább olvassa az aláirók névsorát).*

Elnök: Ismételten kérem a képviselő urakat, méltóztassanak helyüket elfoglalni. Ezt egyszeri figyelmeztetésre is meg kellene tenniök.

Hédervári Lehel: Kezet a padra! *(Derültség.)*

Elnök: Rendreutasitom a képviselő urat. Ez nem komédia!

Vertán Endre jegyző *(tovább olvassa az aláirók névsorát).*

Elnök: Konstatálom, hogy csak 145-en voltak jelen az aláirók közül, ennélfogva a sürgősségi inditványt tárgyalásra kitűzni házszabályaink szerint nem lehet. *(Élénk taps a jobbközépen és balról. Zaj.)*

Szólásra ki következik?

Vertán Endre jegyző: Kuszka István! *(Zaj.)*

Elnök: Kuszka István képviselő ur felhivatott szólásra, tessék szólni.

Sümegi Vilmos: Én aláirtam, de nem olvastak fel! *(Zaj.)*

Kuszka István: T. ház! Tekintettel az idő előrehaladottságára, kérem a t. házat, hogy beszédemet holnap mondhassam el. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, hozzájárul-e ahhoz, hogy Kuszka István képviselő ur beszédét a holnapi ülésen mondhassa el? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt határozatkép kimondom.

Bejelentem, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* hogy gr. Andrássy Gyula belügyminiszter ur szerdán, e hó 25-én fog válaszolni Hencz Károly képviselő ur interpellációjára. *(Helyeslés.)*

Már most bátor leszek javaslatot tenni a ház legközelebbi ülésének idejére és napirendjére nézve. *(Halljuk! Halljuk!)* Javaslom, hogy a ház legközelebbi ülését holnap, kedden 1908. évi november hó 24-én d. e. 10 órakor tartsa és annak napirendje legyen: elnöki előterjesztések és irományok bemutatása; a ma általánosságban és részleteiben is elfogadott törvényjavaslat harmadszori olvasása, végül az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása.

Méltóztatik ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor a legközelebbi ülés idejét és napirendjét előterjesztésem értelmében megállapitottnak jelentem ki és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 1 *óra* 45 *perczkor.)*

Hitelesitették:

Kacskovics Géza s. k. *Simkó József s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

376. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 november 24-én, kedden.

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — A borhamisitásról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — Az erre vonatkozó jegyzőkönyvi rész hitelesitése. — Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása. — Sürgősségi inditvány benyujtása a költségvetésre vonatkozólag.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Darányi Ignácz, gr. Apponyi Albert, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, gr. Zichy Aladár, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 10 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Dudits Endre jegyző ur fogja vezetni, a javaslatok mellett szólni kivánókat Vertán Endre, a javaslatok ellen szólni kivánókat Hammersberg László jegyző urak fogják jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvét. Kérem Dudits Endre jegyző urat, sziveskedjék a mult ülés jegyzőkönyvét felolvasni.

Dudits Endre jegyző *(olvassa az 1908. november hó 22-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Nincs senkinek észrevétele, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Következik a borhamisitásnak (Irom. 916, 955) és hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása.

Kérem Vertán Endre jegyző urat, sziveskedjék azt felolvasni.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a borhamisitások és hamisitott bor forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt harmadszori olvasásban elfogadottnak jelentem ki. Egyszersmind javaslom a t. háznak, hogy a törvényjavaslatot tegyük át a főrendiházhoz tárgyalás és szives hozzájárulás czéljából. *(Helyeslés.)* Méltóztatik ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Kérem a t. házat, méltóztassék elrendelni, hogy jegyzőkönyvünk e része nyomban hitelesittessék. *(Helyeslés.)* Méltóztatik ezt elrendelni? *(Igen!)* Kérem a jegyző urat, sziveskedjék a mai ülés jegyzőkönyvének ezen részét felolvasni.

Dudits Endre jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e valakinek észrevétele mai ülésünk jegyzőkönyvének most felolvasott része ellen? *(Nincs!)* Ha nincs senkinek észrevétele, a jegyzőkönyv e részét hitelesitettnek jelentem ki.

Következik napirend szerint az 1909-iki állami költségvetés (Irom. 936—944) folytatólagos tárgyalása. Ki következik?

Vertán Endre jegyző: Kuszka István!

Kuszka István: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem hódolhatok annak a parlamenti szokásnak, hogy az e tárgyban előttem szólott t. képviselőtársam beszédéhez fűzzem mondandómat, még pedig azon egyszerű okból, mert horvátul nem értek. Pedig a horvát képviselő urak talán sokkal jobban tennék, ha igyekeznének a testvérország anyanyelvét megtanulni, *(Igaz! Ugy van!)* mert akkor sokkal könnyebben jutnánk el a megértés politikájához. *(Igaz! Ugy van!)* Ennélfogva foglalkozni kivánok nehány szóval a szombaton magyarul szólt utolsó szónok beszédével, Mezőfi Vilmos t. képviselőtársam szavaival. Ő azon szomorkodik, hogy a költségvetés tárgyalásán kevés képviselő van jelen, kevesen hallgatják az ő beszédét, és kijelentvén, hogy ily kevésszámu hallgatóságnak alig érdemes beszélni, teljes egy órán keresztül vádat vádra emelve, támadta a függetlenségi pártot, a kormányt. Ebből a ténykedéséből megállapitható az, hogy ő talán nem is képviselőtársainak akart beszélni, nem is azokat

Digitized by Google

akarta érvekkel meggyőzni, hanem beszéde szólott a szocializista ujságok kiadóinak és szerkesztőinek, hogy vasárnapi szellemi táplálékul legyen mit szószszal feltátalni a mai hiszékeny népnek, vasárnapi fényes üzleti eredményül a tisztelt szerkesztő és kiadó uraknak. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Azon ténykedéséből, hogy ő a tényeknek rossz világitásba való helyezésével, az igazságoknak csak félig való feltálalásával akar hatást kelteni, azt látom, hogy csakugyan az a czélzata volt, a melyet az előbb bátorkodtam jelezni. Mert nem képzelem azt, bármennyire nagyfokunak is látom önbizalmát, hogy annyira önhitt legyen, hogy bennünket, képviselőtársait oly naivaknak tartson, hogy az ő félszeg igazságait, ferde világitásba helyezett féligazságait, az igazságnak elhallgatását mi sarkigazságokként szent áhitattal elfogadjuk. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Ennélfogva ne csodálkozzék azon az én képviselőtársam, hogy ha mikor ő ilyen állitásokat megkoczkáztat, még az is a folyosóra menekül, a ki különben szivesen hallgatja meg az ellenérveket, ha azok őt meg nem győzik is, vagy ha azok neki nem tetszenek is.

Hogy néhány passzusát idézzem az igen t. képviselő urnak, felemliti, hogy a függetlenségi párt és az azok által megválasztott delegátusok emelték fel a katonatisztek fizetését; de nagy bölcsen elhallgatja, hogy ugyanezek a delegátusok emelték fel egyuttal a legénység zsoldját is, emelték fel azt az összeget, a mely a legénység jobb ellátására szolgál. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Az igen t. képviselő ur megvádolja az uj választási törvényjavaslatot azzal, hogy az osztályuralmat állapitja meg, mert azt mondja, hogy annak lesz három szavazata, a ki több adót fizet, a ki 50 forintot fizet; de nagy bölcsen vagy tudatlanságból, vagy czélzatosan elhallgatja azt a körülményt, hogy annak is három szavazata lesz, a ki a középiskolát elvégezte.

Vlád Aurél: Ahhoz is pénz kell!

Kuszka István: Igy tehát méltánytalanul vádolta meg közbeszóló Markos Gyula képviselőtársunkat azzal, hogy a törvényjavaslatot nem olvasta el, mert ime, vagy ő sem olvasta el, vagy pedig tudatosan hallgatta el annak másik részét. Mezőfi Vilmos képviselő ur panaszkodik azon, hogy a kormány nem gondoskodik kellő munkaalkalmakról a munkások számára, és ugyanakkor támadja a kormányt azon ténykedéseért, hogy szubvenczionák segitségével gyárakat alapit, a mi által munkaalkalmat nyujt a munkásoknak. De egyuttal, mikor ezt támadja, akkor kikötni kivánta volna azt, hogy a kormány gondoskodjék arról, hogy munkabérminimum állapittassék meg az ilyen szubvenczionált gyárak részére. Azt pedig csak nem képzeli a képviselő ur, hogy azt tételeznők fel róla, hogy ne tudná, a mit ma már minden utczagyerek tud, hogy a munkabéreket fixirozni, munkabér minimumokat megállapitani nem lehet, mert hiszen a munkabér épen ugy a kereslet és kinálat törvényeinek van alávetve, mint minden érték e világon. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

A mit ma háromkoronás napszám mellett gyártani tudok, esetleg egy év mulva még kétkoronás napszám mellett sem tudom gyártani, mert különben kénytelen volnék az egész gyártást abbanhagyni, a mi által elesnének a napszámosok a kétkoronás munkabérektől is. Az amerikai válság alkalmával hány példa bizonyitotta, hogy ugyanabban a gyárban ugyanaz a munkás hétfőn felényi bérért dolgozott, mint a mennyit előző szombaton keresett.

Kritika tárgyává teszi az igen t. képviselő úr azt is, hogy a kormány a szeszadót felemelte. Én végtelenül csodálkozom ezen, mert hiszen a szoczialisták azt állitják, hogy az alkoholizmus ellen küzdenek és talán épen ez az egyedüli dicséretes törekvésük, azt pedig talán még az ő nyakatekert okoskodásaikkal sem lehet állitani, hogy a szeszadó emelése fokozni fogja a szesznek fogyasztását. *(Ugy van! balfelől.)*

Ugy látszik, ellene van a betegsegélyzőtörvény reviziójának is, bizonyára abból az indokból, hogy a t. elvtársak a zsiros hivatalokból talán kicsöppennek. *(Ugy van! balfelől.)* Ilyen ellentétes álláspontokat nem lehet képviselni felvilágosodott hallgatók előtt, még olyan rutinirozott szónoknak sem, a milyenné a gyakorlat igen t. Mezőfi képviselő urat kiművelte.

Mosakodik a képviselő ur az osztálygyűlölet felszitásának vádja alól, pedig az a körülmény, hogy ma a munkás gyűlöli munkaadóját, hogy a munkaadó ellenséget lát az ő munkásában, hogy a munkás lelkéből kihalt a hit Isten iránt, kihalt a tisztelet a hatóság iránt *(Ugy van! balfelől.)*, kihalt a szeretet a családja iránt, *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* az mind a szoczialisták működésének tulajdonitható. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Önök, t. szocziálista vezérek, a kik — fájdalom — most szintén nem hallgatják itt a beszédet, önök nem adnak munkát, nem adnak munkabéreket a munkásoknak, nem mérnek konvenczióban buzát, szalonnát, tejet, de igenis a tejfölt a munkások keserves keresményéből önök szedik le. *(Ugy van! balfelől.)*

Elhagyom tehát Mezőfi Vilmos képviselő urnak nyakatekert okoskodással előadott frázisait és szólamait, és áttérek beszédem tulajdonképeni tárgyára. *(Halljuk! Halljuk!)*

A midőn az igen t. miniszterelnök ur az 1909. évi költségvetést előterjesztette, a mig egyrészt csodáltuk az ő fényes emlékezőtehetségét, a melylyel a számok hihetetlen tömegét oly preczizitással ontotta elénk, addig másrészt bizonyos hazafias érzés és öröm kellett, hogy eltöltse szivünket, hallván a költségvetés végeredményét, hogy az 1909-iki költségvetésben 104 millióval emelkedtek a rendes kiadások és mégis 5.5 millióval emelkedett a felesleg. Örülni kellett az eredménynek, mert hiszen ez minden gondolkodó nemzetgazdában azt a gondolatot váltja ki... *(Zaj jobbfelől.)*

Digitized by Google

Elnök: Csendet kérek. Ne méltóztassanak a szónokot zavarni. *(Helyeslés.)*

Kuszka István: ... hogy a bevételek és kiadások emelkedésével arányban fokozódott a polgárok fizetőképessége, vagyonosodott a nemzet, emelkedett a jólét és emelkedett ezzel együtt a polgárok megelégedése is. És pillanatnyi hatása alatt az igen t. miniszterelnök ur fényes expozéjának, a ki az ő — hogy ugy fejezzem ki magamat — bűvészi előadásával annyi bizalmat tud kelteni az ország adófizető képességének expanzivitása iránt, valóban e gondolat jóleső érzésével oszlott szét a ház. *(Zaj jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek. Méltóztassanak csendben lenni. Ne méltóztassanak zavarni a tanácskozás menetét.

Kuszka István: De a midőn eloszlott az ő szónoklatának varázsa és a plasztikus előadással megejtett képzelet felett urrá lesz a gondolkozó, a kétkedő fő és vizsgálja azokat a gazdasági ágakat, a melyeknek természetes viszonyok között arányban kellett állaniok az állami bevételek emelkedésével, akkor a jóleső érzés helyébe némi joggal a kétkedés, a gond és talán a szomoruságnak egy neme lép.

Mert nézzünk szét a közgazdaság főbb ágaiban, a termelés, a mezőgazdaság, az ipar és a kereskedelem birodalmaiban, vajjon — a mi a legegészségesebb volna — ezek összességének harmonikus fejlődése, avagy csak egyes ágaknak fejlődése is arányban áll-e az állami bevételek emelkedésével.

Az állam rendes kiadásai — a mint emlitém — 104 millióval emelkedtek. Ha átlagban 10%-os adókulcsot veszünk fel, 1040 millióval kellett volna a polgárok évi jövedelmének emelkedni, a mi viszont, ha 5%-os kamattal tőkésitjük, 2080 millió vagyonszaporodásnak felel meg tőkében és munkaerőben.

Ha azonban vizsgáljuk különösen elsősorban a mezőgazdaságot és pedig azért elsősorban, mert hiszen az azzal foglalkozók száma 4,960.000 tesz ki, a mi az összes kereső népségnek tehát 66%-a, akkor azt látjuk, hogy a főbb gazdasági termények mennyisége nem emelkedett.

Leszek bátor csak egész röviden erre vonatkozólag egy pár statisztikai adatot előadni. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: 1902-, 1903-, 1904-, 1905-, 1906-, 1907-ben termett őszibuza 45, 43, 36, 41, 53, 32, tavaszi árpa 12, 13, 10, 12, 15, 13, tengeri 26, 34, 15, 23, 41, 44, czukorrépa 19, 20, 15, 19 és burgonya 38, 45, 30, 45, 48 és 44 millió métermázsa.

Ezek a számok azt mutatják, hogy a főbb gazdasági termények mennyisége, a földnek a hozadéka nem emelkedett.

De a föld termékek árának emelkedéséből sem lehet következtetni nagyobb adófizető képességre, mert leszámitva az utolsó esztendőt, a legközelebbi időben nem volt magasabb ezeknek a termékeknek az ára, mint azt megelőzőleg négy-öt esztendővel. Az idei magasabb gabonaárakat pedig szomoruan ellensulyozza a jószágok árának hanyatlása és teljes visszaesése.

De talán a földbirtok értékének vagy vételárának emelkedéséből lehet az adófizető képesség emelkedésére következtetni. Ámde kérdem én, hogy vajjon a természetes fejlődésnek az egészséges tünete-e az, hogy a földbirtok ára az utolsó időben 30—40 és 50%-kal, némely vidéken pedig még ennél is magasabbra emelkedett? Vagy a földéhség beteges szimptomája ez? Vajjon megbirják-e a föld uj tulajdonosai azokat a magasabb terheket, a melyek a földvétellel járnak? Hiszen mindannyian tudjuk, hogy a földvételek legnagyobb része adósságra megyen, vajjon megbirja-e a föld ezt a magasabb kamatterhet, akkor, a midőn a földnek haszna sem mennyiségben, sem árban nem emelkedett, mig a müveléssel járó kiadások és a munkabérek folytonos emelkedést mutatnak? Vajjon egészséges dolog-e az, hogy a helyett, hogy a földbirtok az ahhoz értő és konszolidált viszonyok közt lévő birtokososztály kezén állandó volna, mindinkább és inkább hitvány üzleti czikké változott át, a melytől a jött-ment birtokos, a szivének minden dobbanása nélkül meg tud válni, mihelyt jön egy ügynök, a ki két-három százalékkal nagyobb árt kinál érte, mint a mennyiért vette. *(Igaz! Ugy van!)*

Pedig nem közömbös dolog, t. képviselőház, a mint már volt szerencsém egy izben emliteni, hogy kinek a kezén van a föld. *(Igaz! Ugy van!)* Mert a ki nem érti, hogy miként kell a termőképesség teljes épségben tartása mellett művelni azt a földet akként, hogy az a legnagyobb hozadékot hozza, a ki át nem érti, hogy az a darab föld, a melyet művel, az a kezére bizott része a nemzeti vagyonnak, *(Igaz! Ugy van!)* a ki járván az eke nyomán, soha nem érezte, hogy a lábainál omló barázda ennek az édes hazának a földje, a melynek rögét apja verejtéke, talán vére öntözé, annak a kezére ez a föld nem való. *(Élénk helyeslés.)* A ki a földmüvelésben megfelelő fáradságán és jutalmán kivül egyuttal a lelki gyönyörűségét is meg nem találja, a ki annak termékeit: a fűt, fát, virágot és hullámzó kalászt csak értékelni tudja, de nem szereti is, annak a kezére ez a föld nem való. *(Élénk helyeslés.)*

És mégis, t. képviselőház, arra, hogy a földbirtok a helyett, hogy mindinkább állandósulna, mindinkább mobillá és üzleti czikké változik, a szomoru igazolásul következő egynehány statisztikai adatot leszek bátor felolvasni. *(Halljuk! Olvassa)*: 1893-ban 224.000 esetben cserélt a földbirtok gazdát, 1905-ben már 398.000 esetben ment a földbirtok más kézre át. 1903-ban 109.000-rel több bekebelezési eset történt, mint kitáblázás, 1905-ben már ez a többlet 188.000-re emelkedett. Vajjon egészséges dolog az, hogy mig 1893-ban 174, addig 1906-ban 230 millióval nagyobbak az uj terhek, mint a visszafizetések? De legkevésbbé lehet a gazdasági fejlődés egészséges jeléül tekinteni azt, hogy a mig 1893-ban 54.000 esetben 30 millió, addig 1906-ban 86.000 esetben 45 millió

Digitized by Google

uj teher kebeleztetett be a földbirtokra végrehajtás utján. Ezekkel a fekete számokkal szemben azután eléggé megvigasztalhat bennünket az a körülmény, hogy az 1909. költségvetésben hat millióval emelkedett az állam bevétele bélyegekből 600.000 K-val váltóürlapok eladásából és 9,403.000 K-val jogilletékekből? Bizonyára nem.

Lesznek egyesek, a kik az eddigi fejtegetésekre azt mondanák, hogy hiszen ha ezek a tények igy vannak is, a földbirtokosok panaszkodhatnak legkevésbbé az adóemelkedés miatt, mert hiszen a földadó fix összegben van megállapitva. De ezeknek azt felelem, hogy átháritás folytán ennek a 104 millió korona többletnek bizonyára a foglalkozási számnál jóval nagyobb arányban való részét viselik a földbirtokosok, mert a fogyasztási adókat, a munkások a munkabérekben, a szállitási és a kereseti adót a kereskedők az áruczikkek árában nagyrészt a mezőgazdasággal foglalkozókra háritják át és igy szomoruan természetes a mezőgazdasági osztály sulyos helyzete, adósságainak szaporodása és az egész osztály csendes pusztulása.

Menjünk hát át az ipar terére; itt talán vidámabb képet festhetek. Készséggel elismerem, hogy a modern világ gazdasági felfogásának és konjunkturáinak megfelelően különösen a gyáripar és főleg az állami pénzen szubvenczionált gyáripar fejlődvén, az ipar a fejlődés némi jeleit mutatja.

Habár nem tartom egészen helyes dolognak, ha az egyik foglalkozási ágat űzők pénzén a másik osztály részére különös kedvezményeket nyujtsunk, mégis, mert az önálló ipar megteremtése nélkül gazdasági önállóságunkat el nem érhetjük, a minden téren való függetlenségért pedig az élni akaró nemzetnek semmi áldozattól visszariadnia nem szabad; *(Élénk helyeslés)* nem panaszlom fel az iparnak nyujtott nagy kedvezményeket, bár nem minden megindulás nélkül látom egy-egy uj gyár keletkezését, mert mihelyt fölépül és magasra nyuló kéményéből az első füstgomolyokat fölszállani látom, némi szomorusággal vetem fel magamnak azt a kérdést, vajjon annak kigyultával hány kisiparos tűzhelyén hamvadt el az utolsó szikra. És mert a kisiparosokat már, a gyáriparosokat pedig még nem tartom elég erőseknek arra, hogy az adóemeléseket megbirják, az iparosokat sem tartom alkalmas adóalanyoknak arra, hogy nagyobb adót fizessenek.

De nem lehet valami rózsás a kereskedők helyzete sem. Nem szólok a nagykereskedők viszonyairól, mert azokat fájdalom, nem ismerem. De ismerem a kisvárosi és falusi kereskedőket, szatócsokat, azok minden III. oszt. keresetadótárgyalásról sirva és jajgatva távoznak el.

De van egy ága közgazdaságunknak, a hol a viszonyok kedvezőbbek, vigasztalóbbak, mint a hogy eddig vázolni kénytelenitettem. Ez a bank és bizományi üzletág.

A pénzintézetek szaporodása, a fényes üzleti eredmények, a melyek az év elején közzétett mérlegből kitünnek, a busás igazgatói, igazgatótanácsosi, felügyelő-bizottsági és más egyéb tantiémek, *(Igaz! Ugy van! Felkiáltások a baloldalon: Lánczy Leó!)* a melyek a kezelési költség általános tételei alól ki sem tünnek, továbbá az a körülmény, hogy a pénzintézetek eddigi territoriális szük köre mind szélesebb körre terjed ki, mert hiszen elég csak azt felemlitenem, hogy a nagyszebeni takarékpénztárnak működési köre jóval Szeben megye határán, jóval az erdélyi részek határán tul, egész Jász-Nagy-Kun-Szolnok megye határáig terjed, a mely megyének már igen sok birtokára kebeleztette be e takarékpénztár követeléseit; továbbá az a körülmény, t. ház, hogy a bank- és hitelüzletnek csak egy ágával, az osztálysorsjegyek elárusitásával foglalkozó »Kis szerencséje nagy«, »Török szerencséje örök« és hasonló reklámu bankházak fényes pánczél-palotákat épittettek; mindezek a körülmények fényesen bizonyitják, hogy a banküzlet jól megy, a hitelügy jól fejlődik. *(Ugy van!)*

De, t. ház, mit érnek nekem a fényes fővárosi poloták az ő magasra nyuló pánczél-tornyaikkal *(Ugy van!)* és fényes, nagy tükör-ablakaikkal, ha a falusi udvarházaknak meg a gólyafészkes, nádfedeles, kis kunyhóknak gyom verte fel nyájas udvarát. *(Igaz! Ugy van!)* És ha szétnézek az országban, hány, de hány üres kuriát, hány, de hány elhagyott zsellérházat találunk, *(Ugy van!)* a melyek lakói merre mentek, hova lettek?

Hát, t. ház, azok, távol az eke szarvától, a városi, községi, megyei és állami hivatalok helyiségeiben kiadók és irnokok, meg dijnokokként forgatják a kiadó és iktató könyvek vastag foliánsait, vagy pedig szolgákként gubbasztanak az előszobákban. *(Ugy van!)*

Zakariás János: Vasuti bakterek!

Kuszka István: De még nagyobb számmal vannak azok, a kik onnan is kirekedtek és hangos szóval és jajjal kivánják bebocsáttatásukat és valahányszor egy-egy állás megüresedik, mindannyiszor az ostromlóknak egész serege vándorol és indul meg az ellen, a ki azt az állást betölteni hivatva van. Hiszen az államnál alkalmazott tisztviselők, altisztek, kezelőnők, tiszteletdijas dijnokok és állandó munkások száma 1904-től 1908-ig 35.521-el szaporodott; és mégis, mondom, valahányszor egy-egy állás megürül, megindul az ostrom nemcsak az ellen, a ki az állást betölteni hivatott, hanem az ellen is, a ki a legtávolabbi nexusban áll az ilyen állást betölteni hivatott egyénnel. Minden pályázó megmozgat minden képzelt vagy valódi patrónust. *(Igaz! Ugy van!)*

Ennek daczára mit látunk? Azt, hogy a ki ma az állástkereső, állás után ostromlók seregében az első és kérve könyörög bármilyen csekély dotációju állás elnyeréséért, az holnap, ha ma elnyerte ezt az állást, már a fizetésjavitást sürgetők barrikádharczosa lett *(Igaz! Ugy van!)* és a közhivatalokban alkalmazott egyes csoportok, elismerem, sokszor jogos, de igen sokszor a méltányosság határain tulmenő követeléseire akadnak mindig teljesen jóhiszemű, jólelkű, de talán elfogult pártfogók, a kik nagy befolyásukkal keresztülforsziroz-

Digitized by Google

zák, keresztülhajtják a magasabb rangosztályba való átjuttatást vagy az egyes rangosztályoknak magasabb dotációval való ellátását; és egy-egy osztálynak annál kiáltóbbá, annál jogosultabbá válik az ő magasabb fizetés iránti igénye, minél több osztály jutott már át az ugymondott rendezett fizetésűek osztályába, jobban mondva a felemelt fizetésűek osztályába; és minél kiáltóbbá válik az ellentét alkalmazott és alkalmazott között, annál hamarabb akad protektor, a ki ismét segiti őket a magasabb fizetésbe átjutni. Szóval, minden osztály bánatának van oltogató könnye, csak egy osztálynak nincsen: a legnagyobb osztálynak, a legnélkülözhetetlenebb osztálynak, a legszegényebb osztálynak: az adófizetők osztályának. *(Élénk felkiáltások balfelől: Ez már igaz!)*

A t. ellenzéki szónokok, elismerem, mindezeket, a miket talán egy kissé sötéten festettem, aláirják és ebből azt a következtetést vonják le, hogy mindezen szomoru állapotoknak a mostani kormány az oka: nem gondolkoznak tovább és nem helyezkednek arra a helyes álláspontra, hogy ez igenis egy rég elmult időszak mulasztásainak pótlása. En abban a tudatban, abban a meggyőződésben vagyok, hogy azzal a 96 millióval, a melylyel a költségvetésben a személyzeti kiadások az utóbbi években emelkedtek, a kormány egy elmult korszak mulasztását pótolta, egy régen fennálló adósságot törlesztett le. *(Ugy van! a baloldalon.)* És mert én ebben a meggyőződésben vagyok és mert bizalommal vagyok a kormány működése iránt és hiszem azt, hogy a még talán ki nem elégitett jogos igényeknek kielégitése után ennek a legszegényebb, ennek a támogatásra leginkább rászoruló osztálynak, az adófizetők osztályának támogatásában a kormány a sarkára fog állani: *(Helyeslés a baloldalon.)* bizalommal az ő jövő működése iránt a költségvetést a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a baloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Dudits Endre jegyző: Harambasics Ágost!

Harambasics Ágost *(horvátul beszél).*

Hammersberg László jegyző: Nagy György!

Nagy György: T. képviselőház! Annak a kijelentésével kezdem meg beszédemet, hogy a tárgyalás alatt lévő 1909-iki költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául nem fogadom el. A költségvetés elfogadása vagy el nem fogadása, általános parlamenti gyakorlatunk szerint, a kormány iránti bizalomank vagy bizalmatlanságnak a kifejezése. A költségvetés el nem fogadása tehát a mostani kormány, a mostani kormányzati politika iránt való bizalmatlanságot jelenti. Azt hiszem, t. ház, hogy nem kell keresve keresni az okokat, nem kell kutatni a bizonyitékok után, a melyek megerősitik azoknak az álláspontját, a kik ezzel a kormánynyal, ennek a kormánynak a működésével szemben bizalmatlansággal viseltetnek. Egész nyugodtan meg lehet állapitani, hogy ma, a koalicziós képviselőkön kivül, az országban koalicziós érzelmű polgár nincsen, és a kik nem vakok és nem süketek, meg kell, hogy lássák és meg kell, hogy hallják azt a nagy elégületlenséget, azt a nagy lázadó haragot, a mely az egész országban a koalicziő politikája ellen megnyilatkozik. Ezt, t. képviselőház, talán el lehet hallgatni, esetleg lehet minden eszközzel, imparlamentáris eszközökkel is a visszaszoritott, elnémitott ellenzék szavát elnyomni annyira, hogy azt meg ne hallja az ország, de magát a tényt mindenkinek el kell ismernie és az igazság előtt elzárkóznia nem lehet senkinek.

T. képviselőház! A költségvetésnek pénzügyi részével csak röviden kivánok foglalkozni. Farkas házy Zsigmond t. barátom kimutatta, ugy általánosságban mint részleteiben a költségvetésnek irrealitását. Az előirányzatok a várható bevételekkel még valószinűsitve sincsenek. A koalicziő három és fél esztendei működése alatt 360 millióval emelte a költségvetést. Már most méltóztassék meggondolni, hogy ezzel szemben mennyivel emelte az ország adózó képességét és mennyivel fokozta a teljesitési erőt. Mert ez a kettő egymással a legszorosabb okozati összefüggésben áll. Nem képez nemzeti dicsőséget és ezért nem számithat elismerésre a koalicziő, hogy akkor, a mikor a nemzet teljesitési ereje fogy, a költségvetés tételeit évről-évre növeli.

Az egyik szindarabban, az »Ördög«-ben, a szellemes szerző azt mondja: Az a bátor ember, a ki nem a czirkuszi akrobatát üti meg, hanem a nyomorékot, a védtelent. Hát, t. képviselőház, erre a bátorságra a koalicziós kormány elegendő bizonyitékot szerzett harmadfél esztendő alatt; mert az erőseket, a hatalmasakat, a császárpárton levőket bántani nem merte, hanem minden egyes törvényjavaslatával, intézkedésével a kicsinyeket, az élet védtelenjeit, elhagyottait sujtotta.

Majd kimutatom, hogy a szeszadónál 60.000 kisüstön főző gazdát tett tönkre a kormány intézkedése, hogy a plurális választójoggal szintén az élet védtelenjeit akarja kizárni az alkotmányos életből; hogy a közösügyi kiadások emelésével a nemzettel szemben a császár érdekét szolgálta; minden egyes intézkedésével megszerezte magának azt a dicsérésre nem méltó jogczimet, hogy bátor a kicsinyekkel, az elhagyottakkal, a szegényekkel szemben, de ott, a hol erőteljes hazafias, nemzeti politikát kellett volna folytatnia, a hol a nemzeti érdekeket kellett volna szolgálnia, annál a kormánynál, a mely a nemzet előlegezett bizalmából nemzeti kormánynak neveztetett, mindenütt a meghátrálást, a jogfeladást tapasztaltuk, a hogy azt beszédem során részletesen kifogom mutatni.

Azt hiszem, senki sem tagadja, maga Wekerle Sándor miniszterelnök ur is beismeri és be kell, hogy ismerje: ugy alakult meg ez a kormány hogy az átmeneti kormányzat ideje alatt az államháztartás rendes szükségleteit megszavazzuk, azoknak megszavazása elé akadályokat nem gördítünk, az átmeneti idő alatt katonai téren a nemzet a maga követeléseit nem érvényesiti, de viszont a király sem támaszt a nemzettel szemben ezen a téren ujabb követeléseket. 1906. április 11-iki

Digitized by Google

beszédében a miniszterelnök ur ennek az álláspontnak adott kifejezést. Már most mi történt? Szorosan a katonai téren maradok.

Mikor jött a tiszti fizetések fölemelésének kérdése, akkor a miniszterelnök ur azt mondotta, hogy ugy értette ezt, hogy a katonai téren a fejlesztést abbahagyják, hogy extenzive nem fejlesztik a hadsereget, de nem értette a katonatiszti fizetések felemelését. Kérdem, van-e egyetlen tagja a koalicziónak, a ki elég bátor lett volna a választások előtt azt mondani, hogy az átmeneti idő alatt fel fogják emelni a császár katonáinak a fizetését, a ki meg merte volna előbb mondani, hogy a paktumot ugy fogja értelmezni, hogy csak extenzive nem fejlesztik a hadsereget? A mikor előkerült a katonatisztek fizetése, a mikor Okolicsányi László magától felkinálta a delegáczió hadügyi albizottságában a tiszti fizetések felemelését és a mikor interpelláltam, a mely interpellácziára különben a mai napig sem kaptam választ, akkor a függetlenségi párt a napló tanusága szerint egyhangulag helyeselte felszólalásomat. 1908 május 25-én felszólaltam és szintén kitértem erre a kérdésre, akkor is a függetlenségi párt helyeslésével találkoztam.

Idéztem volt akkor gróf Batthyány Tivadar nyilatkozatát, a melyben ő félreérthetetlenül kijelentette, hogy a tiszti fizetéseket csak ugy szabad emelni, ha nemzeti engedményeket, ellenértéket kapunk, máskülönben bün volna a nemzeti közvélemény megnyilatkozása nélkül a tiszti fizetések felemeléséhez hozzájárulni. Az a gróf Batthyány Tivadar, a ki 1908 elején még igy nyilatkozott, 1908 november 18-án tartott beszédében, a mikor szemére lobbantottam azt, hogy a nemzetnek tett igéret daczára felemelték a közös hadsereg tisztjeinek fizetését, valóságos dicshimnuszt zengett a tiszti fizetések felemelésének szüksége mellett. Azt mondotta az én közbeszólásomra, hegy a katonatiszt is a magyar államot és a magyar polgárságot szolgálja; ha tehát felemelték a polgári alkalmazottak illetményeit, akkor azon katonatiszt iránt azért, mert egyenruhát visel, mert egy olyan hadsereget szolgál, a melyet én eltörlendőnek tartok, nem vagyok szükkeblű, hanem ő neki is biztositom a tisztességes megélhetést.

T. képviselőház! A hiba az volt, hogy ezt a felfogást engedték érvényesülni, hogy a tiszti fizetések felemelését tisztán humanitárius alapon kell kezelni, pedig nyilvánvaló, hogy ez elsősobran politikai kérdés és nyilvánvaló, hogy ha meg akarták volna tartani a nemzet előtt tett igéretüket és ha a politikai becsületre sulyt helyeztek volna, akkor a tiszti fizetések felemelését nem lett volna jogában a delegácziónak megszavazni.

De törvénytelen és alkotmányellenes volt a delegácziónak az eljárása már azért, mert a katonatiszti fizetések felemelése törvényeink határozott rendelkezései értelmében nem tartozik a delegáczió hatáskörébe. *(Ugy van!)* A törvényhozók tullépvén hatáskörüket, törvénytelenséget követtek el a delegáczió összes tagjai, a kik részt vettek a katonatiszti fizetések emelésében és igy e miatt — ha lehetne — vád alá kellene őket helyezni.

Molnár Jenő: Az ilyen kihágásokat nem engedném szaporitani. *(Zaj.)*

Nagy György: Mikor a koalicziós többség megalakult, emlékszem, hogy a függetlenségi párt gyülésén, a melyen a delegácziő tagjait kijelölték, Halló Lajos mondotta azt, hogy szakitani kell a régi rendszerrel, hogy még a látszatát sem szabad türni annak, hogy a delegáczió valami központi parlament; a delegácziót le kell szállitani a megfelelő nivóra, hogy egyszerüen, a háznak csupán egyik bizottsága. De hát a szó elrepül. Egy-két esztendő alatt megtörtént, hogy a delegáczió törvénytelenül kiterjeszti a maga hatáskörét és örvend annak, hogy egy központi parlament szerepét játszhatja. Hiszen, hogy mennyire ügyeltek arra, hogy ne legyen a többségnek ellenzéke, ezt mutatja az, hogy Kmety Károlyt, a ki legalább szóval egyszer-egyszer tiltakozni mert a nemzet ellen intézett merényletekkel szemben, a delegáczióból kizárták.

T. képviselőház! A delegáczió tagjai vagy nem tudták a törvényt, s akkor a törvényben való járatlanságuk talán jóhiszemüségüket involválja, akkor talán még megbocsáthatni nemzeti szempontból, hogy keresztülvitték a tiszti fizetések emelését; vagy ismerték a törvényt, tudva lépték át és akkor a bünnek bélyegével helyesen megbélyegezhető. *(Ugy van!)*

Nemcsak nekem volt ez a felfogásom, hogy a delegáczió hatáskörébe nem tartozik a tisztifizetések emelése. Mikor először szóba került ez a kérdés, Ugron Gábor, a függetlenségi párt alelnöke ott a hadügyi albizottságban kimutatta, az 1908. évben Deák Ferencz beszédéből vett idézetekkel ugyanezt én is kimutattam. Akkor átsiklott a miniszterelnök ur a válaszában. Gondolta magában, hogy ugy sem ő viseli a felelősséget; ha kapott oly delegácziót, a mely törvénytelenül járt el, a miniszterelnök ur helyzete könnyü, mert az alkotmányos elvek szerint a felelősséget egyszerüen átháritja a delegácziora.

T. képviselőház! Ha ebben a parlamentben van még parlamentáris érzék, ha e parlament tagjai tiszta tudatában vannak egy népképviselő kötelességeinek, s ha él még a lelkiismeret szivükben, akkor a képviselőháznak a közösügyi kiadások azon tételét, a mely a közös hadsereg tiszti fizetéseinek felemelésére vonatkozik, nem szabad megszavaznia. *(Zaj.)* Itt nem a katonatisztek anyagi helyzete az irányadó, hanem az, hogy ez politikai kérdés, és kikapcsolandó az átmeneti kormányzás megoldandó kérdései közül. Másfelől pedig a delegáczió tullépte hatáskörét, a midőn a delegáczió szavazta meg. Ha a parlament szavazza meg, ha a törvényhozás a maga nagy tekintélyével üti rá a pecsétet arra a császári kivánságra, a mely a katonai fizetések felemelésére vonatkozik, az ellen, mint alkotmányos érzékkel biró férfiu, nem

Digitized by Google

tiltakozhatnám, bele kellene hogy nyugodjam, de azon törvénytelenség és nyilt törvényszegés ellen, hogy a delegáczió hatáskörét tullépve, fel merte emelni a katonatisztek fizetését, magának az alkotmányosságnak, a szentesitett törvényeknek nevében tiltakozom. És itt semmit sem használ az, hogy a miniszterelnök ur majd azt válaszolja, hogy ismét összetévesztem magam a nemzettel, hogy ismét magas piedesztálra helyezkedve birálom ezt a tényt; a miniszterelnök ur sem fogja tagadni, mert nem tagadhatja ennek törvénytelenségét, hogyha az 1867. évi törvények rendelkezéseit tiszteletben akarja tartani, pagy pedig mondják ki, hogy ebben az országban nincs többé jog és nincs többé törvény; csak a mit a koalicziò akar, az a jog, törvény és igazság! *(Mozgás a baloldalon.)*

Förster Ottó: Senkisem bánt, mégis ugy haragszol! *(Derültség.)*

Nagy György: Minő lehessen egy ellenzéki képviselő lelki világa, ha azt látja, hogy a törvényt, a törvénynek határozott és világos imperativ rendelkezéseit egyszerüen hatályon kivül helyezik hatalmi parancsszóval és azt csinálják, a mit felülről a király diktál? *(Ugy van! balfelől.)* Mutassa meg nekem a miniszterelnök ur ezer esztendős törvényeinknek egyetlenegy rendelkezését, a mely felhatalmazza a delegácziót arra, hogy a katonatiszti fizetéseket felemelje. Méltóztassék elolvasni azokat, a miket Deák Ferencz beszédeiből idéztem; méltóztassék véleményt kérni a függetlenségi párt tagjaitól, de a régi függetlenségi párttól és nem a neofitáktól: *(Élénk helyeslés balfelől. Derültség és mozgás.)* lesz-e egyetlenegy is, a ki négyszemközt a miniszterelnök urnak meg ne mondaná, hogy ez törvénytelenség volt. *(Ugy van! balfelől.)* A delegáczió tullépte hatáskörét és a delegáczió olyan parlamenttől, a mely a törvény alapján áll, tiszteletet a jövőben nem várhat. *(Ugy van! a baloldalon.)*

De az lehetne erre a felelet, t. ház, hogy az 1908. év tavasza óta, a midőn a függetlenségi pártnak az volt az egyhangu véleménye, hogy a katonatiszti fizetéseket nem kell felemelni, az 1908. év őszéig, a mikor hozzá fognak járulni a katonatiszti fizetések felemeléséhez, olyan politikai változások történtek, olyan politikai események jöttek közbe, a melyek alkalmasak valtak arra, hogy az elhatározást megváltoztassák; a melyek alkalmasak voltak a nemzet képviselőit rábirni arra, hogy a nemezetnek tett igéretet megszegve egy ujabb sulyos áldozathoz hozzájáruljanak. Ha a politikai eseményeket figyelem, két oly eseményt látok, a melyek megindokolhatnák igen t. képviselőtársaimnak a katonatiszti fizetések felemeléséhez való hozzájárulásokat. Az egyik a darabontoknak a király által történt megjutalmazása, a másik a jubileumi császárkereszt dolga. Nem tudom, t. ház, hogy melyik érvet találták alaposnak, alkalmasnak és megfelelőnek arra, hogy indokul szolgáljon meggyőződésük megváltoztatására és a katonatiszti fizetések felemeléséhez való hozzájárulásukra. Azt mondhatom, hogy soha semmiféle más többség sem a darabontok megjutalmazását, sem a császári kereszt adományozását szó nélkül, tiltakozás nélkül nem türte volna.

Megvallom őszintén, hogy a függetlenségi párt tagjaihoz a köztünk levő elvi ellentét daczára bizonyos rokonszenv, bizonyos rokonérzés füzött mindaddig, mig meg nem hozta a ház a függetlenségi párt helyeslése mellett a jubileumi kereszt dolgában igen szomoru, igen nemzetietlen határozatát. Azt hittem, hogy akkor, midőn Babocsay Sándor t. képviselő társam és elnököm a maga gyönyörüen megindokolt, hatalmas érvekkel támogatott beszédében kimutatta a jublieumi császárkeresztek törvénytelenségét, alkotmányunk szellemével, az ezeresztendős tradicziókkal, Kossuth Lajos hagyományaival és az egész szabadelvü rendszer politikájával is ellenkező voltát: a miniszterelnök ur legalább alkalmat, módot fog adni arra, hogy ezen kérdést a házban megvitassuk; hogy a vélemények itt kialakulhassanak; hogy itt egy magas szinvonalu vita keretében rá lehessen mutatni arra, hogy a jublieumi keresztek alapitásával a császár a maga törvényes hatáskörét tullépte. Én, ha akkor, a mikor ez a kérdés tárgyalás alatt volt, itt lettem volna, legalább egy-egy közbeszólás alakjában megmondottam volna, *(Derültség. Felkiáltások: Elhisszük!)* hogy a kormány és többség a maga hivatásáról megfeledkezett.

A miniszterelnök ur beszédében meg merte koczkáztatni azt az állitást, hogy a nemzet elismerte Ferencz Józsefnek 1848. deczember 2-ától 1867. junius 8-ig tartó uralkodását. Ezt büntetlenül magyar miniszterelnöknek a magyar képviselőházban nem lett volna szabad mondani. Hiszen a legkisebb gyermeknek is tudnia kell azt, hogy I. Ferencz Józsefnek 1848. deczember 2-ától 1867. junius 8-áig tartó uralkodása törvénytelen és alkotmányellenes volt. Ezt a tényt sem miniszterelnöki nyilatkozattal, sem koalicziós helyeslésekkel eltüntetni nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Az 1867: II. t.-cz. ,a melyre olyan nagy előszeretettel hivatkozik a miniszterelnök ur, csak magát a tényt fogadja el; azt mondja, hogy Ferencz József ur — igy fejezi ki a törvény — deczember 2-ától uralkodik. De ezt az uralkodást soha törvényesnek a magyar nemzet el nem ismerte. Ha Deák Ferencz ugy gondolkozott volna, mint Wekerle Sándor miniszterelnök ur, akkor sohasem készültek volna azok a felirati beszédek, a melyekben annyi erő, hazafiság és nemes bátorság van, a mennyit a miniszterelnök ur felszólalásában hiába keresek. Többet ártott a miniszterelnök ur az ő beszédével, melylyel Babocsay Sándor beszédére válaszolt, mint a mennyit ártott a császár a jubileumi keresztek alapitásával, mert a császárral nem rendelkezhetünk, ha sérteni akarja a magyar nemzet önérzetét, ezt egyelőre erőnk érzetének hiányában talán el kell türnünk; de hogy egy magyar miniszterelnök ellenjegyzi ezen törvénytelen intézkedést, hogy egy magyar miniszter-

Digitized by Google

elnök védelmére mer állani a császár egy törvénytelen, alkotmányellenes intézkedésének . . .

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urat, hogy a fejedelem személyét ne vonja be a vitába. Ezt törvényeink is és a házszabályok is tiltják. *(Ugy van! Ugy van! Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Minden tényéért a fejedelemnek a felelős kormány viseli a felelősséget. *(Zaj balfelől.)*

Molnár Jenő: Szólásszabadság! *(Zaj a baloldalon.)*

Elnök: Rendreutasitom Molnár Jenő képviselő urat. Ne méltóztassék figyelmeztetésemnek közbevágni.

Itt van a felelős kormány, az a fejedelem minden tényeiért kell, hegy a felelősséget vállalja. Tessék azt támadni, de a fejedelem személyét itt támadni és a vitába vonni nem engedem. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Nagy György: Én a miniszterelnök ur tényét támadom. Épen azt panaszlom fel, mint sérelmet, hogy a miniszterelnök ur ellenjegyezte azt az intézkedést. Alkotmányos uton nekünk egy védekezés áll rendelkezésünkre, egyetlen támadó fegyverünk van: hogy t. i. a felelős minisztert tegyük felelőssé mindazon intézkedésekért, a melyeket a nemzetre sérelmeseknek találunk. Ha ezt a felelősséget illuzóriussá teszszük, ha itt a parlamentben vita tárgyává nem lehet tenni bármely miniszterelnöknek ilyen ellenjegyzését, akkor a burkolt abszolutimzus a legnyiltabb abszolutizmussá változik át. Hiszen a látszatát az alkotmányosságnak is csak ugy tarthatjuk fenn, ha legalább szabad beszélnünk miniszteri felelősségről. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Engedelmet kérek, én meghallgattam a képviselő ur mentségét és azt el is fogadom. De a képviselő ur itt egy olyan állitást koczáztatott meg, a mely nem felel meg a valódi tényállásnak. *(Ugy van! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* A képviselő ur egyenesen a fejedelem személyét támadta, az ő tényét tette itt kritika tárgyává. Ezért figyelmeztettem a képviselő urat. Azért, hogy a miniszterelnök ur tényét kritizálja, figyelmeztetésben a képviselő ur tőlem nem részesült és nem is fog részesülni soha. *(Helyeslés.)*

Nagy György: T. képviselőház! A közösügyi kiadásokat vizsgálva, a költségvetésnél azt látjuk, hogy a közös hadügyminiszteriumnak kiadása a hadseregnél 322,609.197 korona. A tavalyi, 1908-ik évben 306,552.435 korona volt; tehát több, mint 16 millióval emelkedik a közös hadsereg kiadása ezen az egyetlen czimen. A tengerészetnél az 1909. előirányzat felmutat 59,368.550 koronát. Ezzel szemben az 1908. évre megállapitott 53,808.110 koronát tett ki és igy ezen a czimen is 6 millióval emelkedik a kiadás. A végösszegben a közös kiadásoknál a Magyarországra eső 36.4% kitesz 93,002.571 koronát.

A mikor annyi orvoslásra van szükség, a mikor annyi jogos nemzeti igényt kellene kielégiteni, a mikor annyi igazságos panasz hangzik fel, a melyet kötelességünk volna szeretettel orvosolni, kérdem, vajjon alkotmányosnak, a függetlenségi párt politikájával, tradicióival, összeegyeztethetőnek tartják-e, hogy a közösügyi kiadások milliókkal emeltessenek, más belső szükségleteknél pedig, a hol a kiadások a nemzeti erőt fokoznák, a nemzet teljesitő képességét növelnék, a költségvetés csak visszaesést mutat fel?

Nem hiszem, hogy volna egyetlenegy magyar képviselő, a ki panaszkodnék a költségvetés emelése ellen, ha ez az emelkedés arányban állana a nemzet teljesítő képességével. Mindnyájan egyforma örömmel és lelkesedéssel szavaznánk meg oly emelkedést, a mely a nemzeti erőt gyarapitaná, izmosabbá, erősebbé tenné. Ha méltóztatnak elolvasni a függetlenségi pártnak a költségvetéseknél a multban elmondott beszédeit, ha ezeket az igen szép beszédeket a feledésből kiássuk, akkor azt látjuk, hogy a függetlenségi párt egyik főtevékenysége éppen az volt, hogy a költségvetésnek tárgyalásakor rámutatott egyfelől a költségvetés irreális voltára, másfelől arra, hogy a költségvetés összegének emelkedésével nem áll arányban a nemzet teljesitő képessége. Ha ekkor az volt a függetlenségi párt álláspontja, nem kellene, hogy most hatványozott mértékben vallja ugyanezt? Most, amikor minden téren szocziális alkotásokra, erős, hatalmas szocziális politikára van szükség, nem szomoru, nem kétségbeejtő-e, hogy az u. n. nemzeti kormány a közösügyi kiadásokat emeli fel és ezzel a nemzet teljesitési képességét csökkenti.

Én nem akarnék és nem is tudnék bomlást előidézni a koaliczió pártjai között, de azért rá kell, hogy mutassak arra a csodálatos jelenségre, hogy e szomoru időkben, a mikor ujabb és ujabb terhekkel sulyosbitják a nép helyzetét, ennek minden ódiumát csupán a függetlenségi pártra háritják. Miért nem tartja kötelességének az alkotmánypárt és a néppárt, hogy a költségvetés általános tárgyalásakor a költségvetés elfogadása mellett hivatalos szónokokat jelöljön meg?

Nekem mint függetlenségi érzelmü, mint ősi függetlenségi embernek *(Derültség.)* igenis fáj az, hogy a mikor ódiumról, nehéz kötelességek teljesitéséről van szó, akkor a koaliczió többi pártjai mind visszavonulnak és csak akkor jelentkeznek, a midőn érdemekről, elért eredményekről lehet beszélni. Magában a függetlenségi pártban, a mint azt Ábrahám Dezső beszédéből hivatalosan is megtudtam, blokkok alakulnak. Beszélnek liberális, beszélnek konzervativ blokkról. Hát én szükségesnek tartanám, hogy egy függetlenségi blokk alakuljon, mert az nincs ma ott. Mindenféle irányzat van, csak a függetlenségi hiányzik. Én azt üdvözölném örömmel, ha a függetlenségi párton függetlenségi blokk alakulna. Mikor ebben a parlamentben közel 300 képviselőt függetlenségi programmal választottak meg, alig maradt hű elveihez 15—20 ember. Alig 15—20 ember harczol becsületesen, elszántan a függetlenségi zászló alatt.

Digitized by Google

Vajjon azt követeli-e a parlamentárizmus, hogy ezeket a párttá alakult független, erős meggyőződésü függetlenségieket minden munkájukban a guny és üldöztetés kisérje ? A régi függetlenségi párti embereknek nem pirul-e el az arczuk, ha azt látják, hogy az ősz Szappanos István, a vén patriarka és Eötvös Károly, a magyar parlament egyik büszkesége, a leghátulsóbb padokról kell, hogy hallgassák a tárgyalásokat ? Ez a megbecsülése, ez az elismerése egy egész élet hazafias, becsületes munkájának ? A nemzetnél szerzett nagy érdemek azt eredményezik-e, hogy akkor, a mikor egy másik irányzat kerül többségre, a mely irányzat gyökerét szintén annak a népnek köszönheti, a mely függetlenségi politikával ide küldött bennünket, azokat a régieket, a kik között van nemzetünk egyik büszkesége . . . *(Felkiáltások : Melyik ?)* Eötvös Károly ! *(Felkiáltások : Soha sincs itt !)* Hivatkozhatom Kossuth Ferenczre, a pártvezérre, tegyen bizonyságot arról, mit köszönhet Magyarország és a függetlenségi eszme Eötvösnek.

Mikor egypár becsületes, elszánt őszinte ember vállalkozik a függetlenségi eszme hirdetésére, akkor járja-e, — s itt már nem a t. képviselőtársaimat illetem szemrehányással, hogy a midőn Eötvös belépett a balpártba, még ezt az elhatározását is igyekeztek kifigurázni és ezen elhatározása miatt valósággal pellengére állitották.

Ma már nevetségesnek akarják feltüntetni, ha valaki a politikában becsületes akar maradni. Pedig hiába való, mert elérkezett nálunk is Magyarországon az idő, mikor a becsületes embereknek is szabad bátraknak lenni. És mi bátrak is fogunk lenni, sem az üldöztetéstől nem félünk, sem terrorizálni nem engedjük magunkat. Mi nem paktálunk és nem taktikázunk, hanem visszük előre a függetlenségi zászlót. *(Éljenzés és helyeslés balfelől és a középen.)* Igen örvendek, hogy helyeslik ezt, akár jó meggyőződésből teszik, akár bátorságból, mert miniszter a teremben nincs jelen. *(Felkiáltások : Hát az igazságügyminiszter !)* Bocsánat, nem láttam. *(Derültség.)*

E felett a kérdés felett lehet mosolyogni, lehet szomorkodni, de átsiklani felette nem lehet. Méltóztassék megnézni és meghallgatni, hogy mi az országnak véleménye. Én voltam igen sok koalicziós kerületben, de egyetlen egy emberrel sem beszéltem négyszem közt, a ki azt mondotta volna, hogy ő koalicziós párti. *(Zaj.)* A választások nem irányadók. Mikor a kormány a maga nagy hatalmával megfekszi a kerületet, s a pénz el kezd dolgozni, s szomoru, de döntő szerepet játszani, akkor a választások eredményéből nem lehet a nemzet hangulatára következtetni.

Molnár Jenő : Mind a kormánynak a rokkjába kapaszkodik, mert nyomorult, szegény az ország.

Nagy György : Ha önök annyira meg vannak győződve, hogy a nemzet közvéleménye önök mellett van, miért nem kényszeritik, mint többségi párt, Andrássy Gyula belügyminiszter urat, hogy törvényébe a titkos szavazást iktassa be ? *(Zaj.)* Ha ugy is önök mellett van a nemzet bizalma, ha az önök politikáját helyesli a nemzet, fel kell tételezni annyit, hogy titokban is önök mellett szavazna a nemzet. *(Ugy van ! balfelől és a középen. Zaj.)* Ne mondja senki, mint most is egy képviselőtársam közbeszólt, hogy a nyilt szavazás őszinte. Hát a magyar képviselőtől miért nem kivánják itt meg, miért szavaznak itt is csak titkosan ?

Azt mondják, a magyar embernek jellemével, nyiltságával nem fér össze a titkos szavazás, mert a jellemnek ereje épen a nyilt szavazásban jut kifejezésre. Ha ez igy van, akkor a magyar országgyülésen, a melynek a nemzet javát, szivét, akaratát kellene képviselnie, miért szavaznak mégis titkosan, összehajtott papirlapokkal ? Ne próbálkozzék tehát senki előállani azzal a tarthatatlan érveléssel, hogy a magyar ember jellemével és nyiltságával nem fér össze a titkos szavazás. *(Zaj.)* Én szerintem a népnek akarata, a közvélemény — fájdalom ! — csak titkos szavazással nyilvánulhat meg. Hogy miért félnek annyira a titkos szavazástól, azt könnyü megérteni. Ott van a bünlajstroma annak a harmadfélévi munkálkodásnak. Azon nem csodálkozom, hogy azok, a kiknek ebben a munkálkodásban részük volt, a nyilvánosságtól félnek.

Hogy csak néhányat soroljak fel abból a bünlajstromból, ott van a koalicziós glóriaként emlegetni szokott munkásbiztositás, az 1907. évi XIX. t.-czikk.Az Ipartestületek Országos Szövetsége november 8-ikán és 9-ikén országos értekezletet tartott és erre az értekezletre országgyülési képviselőket is meghivtak, hogy ott láthassák az ország iparosainak hangulatát, hogy ott megtanulhassák azt, hogy a magyarországi iparosoknak mi a jogos érdekük, mi az igazságos kivánságuk. Akkor én, a ki azon az értekezleten szintén részt vettem, azt láttam, hogy az összes iparosok kivétel nélkül károsnak, rossznak bélyegezték az 1907 : XIX. törvényczikket, a mely a munkásbiztositást szabályozta. Ez a törvény sem a munkásnak érdekét nem védi meg, sem a munkaadóét, Magyarországon pedig egyenesen a kisipar romlására és megbénitására vezet. Az Ipartestületek Országos Szövetsége akkor a következő határozatot hozta — csak röviden a lényegét fogom felolvasni — *(olvassa)* : »A nagygyülés kimondja, hogy a munkások betegség- és balesetbiztositására alkotott 1907-ik évi XIX. t.-czikket a maga egészében a munkaadókra nézve oly sérelmesnek tekinti, hogy az általa reájuk rótt terheket elviselni nem képesek ; a sulyos áldozatok ellenértékeként a törvényben megállapitott paritást érvényesithetőnek nem találja ; a balesetbiztositást illető rendelkezéseit hazai viszonyok közé beilleszthetőnek, az ipari és kereskedelmi üzemek létfentartásának koczkáztatása nélkül végrehajthatóknak nem ismeri el.«

T. képviselőház ! Örvendek, hogy azok között, a kik olyan nagy diadallal meghozták volt ezt a törvényt, nagyon sokan akadnak ma már, a kik férfias nyiltsággal bevallják, hogy akkor tévedtek, hogy talán nem tanulmányozták át elég alaposan

Digitized by Google

a törvényjavaslatot, vagy áttanulmányozták ugyan, de a komplikált szerkezetü törvényt nem tudták egészen átérteni s ezért jóhiszemüleg bár, de vétkeztek, mikor szavazatukkal hozzájárultak ehhez a törvényjavaslathoz. Ezt a felfogást ma már Nagy Emil képviselőtársam is vallja és meg is mondottam, hogy csak köszönettel tartozom neki azért, hogy hibáját ilyen férfias nyiltsággal beismeri. De egy képviselőnek, egy törvényhozónak a hiba beismerésénél nem szabad megállania. Ha tényleg többségben vannak azok, a kik beismerik azt, hogy tévedtek, a mikor ezt a törvényt meghozták, ennek egyetlen egy panaceája van: egy uj törvényjavaslatot kell előterjeszteni, a mely a meghozott törvénynek sérelmes intézkedéseit orvosolja. Kérem azon képviselőtársaimat, a kik igazán szivükön viselik a szocziális politikát, a szocziális haladást, a kik a munkásbiztositási törvénynyel el is akarják érni azt a czélt, a melyet az 1907. évi XIX. t.-czikk megalkotásakor maguk elé tüztek, hogy azokban legyen annyi erkölcsi bátorság, hogy kezdeményezzék egy uj törvény megalkotását. Megvan itt az indiványozási joguk a törvényhozóknak, az országgyülési képviselőknek, éljenek az inditványozási joggal, hogy a saját maguk által beismert hibát igy jóvátehessék, mert maga a beismerés nem teszi jóvá a hibát.

Ha a sulyos sérelmet nem orvosolják, és hogyha engedjük, hogy terjedjen a baj, türjük, hogy a sérelmek orvoslás nélkül maradjanak, annak ismét az lesz a szomoru eredménye, hogy az iparosoknak, a munkaadóknak, és munkásoknak egy részét a nemzetköziség táborába kergeti. Ha látják, hogy a hazafias képviselők elismerik az ő igazságukat, de nem sietnek annak a bajnak orvoslására, akkor nem volna csoda, ha hűtlenné lennének ehhez a táborhoz, a mely igazságukat csak hangoztatja, de annak kivivására a maga erejével, hatalmával nem törekszik.

T. ház! A bűnlajstrom másik pontja az adótörvényjavaslat. A t. miniszterelnök ur szembe mert helyezkedni a függetlenségi párt ősi álláspontjával, a mely progressziv földadót követel. Nálunk egyetlenegy becsületes, igazságos, humánus adórendszer lenne: a földadó progresszivé tétele. Jól tudom, hogy ez a kormány politikáját sértőleg érinti, tudom, hogy eddigi politikájában a nagyhatalmak — akár gyárosok, akár nagy földbirtokosok voltak is, — érdekeit dédelgette, kimélte. Nekünk, a kik a függetlenségi párt elveit valljuk, nem szabad magunkat azonositanunk ezekkel a törekvésekkel. Nem szabad, hogy a függetlenségi párt e kérdésben a kormány uszályhordozója legyen. Ha Wekerle Sándornak nem tetszik a progressziv földadó, távozzák a miniszteri székből, és foglalja el a pénzügyminiszteri széket az, a ki ezt a becsületes adóreformot keresztül akarja és keresztül tudja vinni.

Nem is sorolom fel az adatokat, nem hivatkozom számokra, mert csak ismétlésekbe bocsátkoznám, ha ki akarnám mutatni, hogy ma Magyarországon a földadózás terén mily nagy egyenlőtlenségek, igazságtalanságok vannak. A mult évi költségvetés tárgyalásakor Csépány Géza t. képviselőtársam s barátom megdönthetetlen adatokkal bizonyitotta be ezt. Már magának a kataszternek felvétele igazságtalan. Kitünik ez abból, hogy mennyi visszásság, jogtalanság, törvénytelenség történik e téren. És akkor, a mikor uj kereseti forrásokat keresünk, a mikor a terhek növekedésével kielégitési alapok után kutatunk, ott van előttünk az a tér, a melyen a nemzet feláldozása nélkül, a nemzet védtelenjeinek elpusztitása nélkül, anyagi romlása nélkül ez fellelhető, mert ott van a földadó progresszivitása. *(Ugy van! a baloldal hátsó padjain.)* Bár a függetlenségi párt legalább ezzel az egy vivmánnyal mehetne a nemzet elé, bár a bünlajstrom sulyát ezzel igyekeznék enyhiteni, azzal, hogy igazságos adórendszert iktat a törvénybe. Mert az a javaslat, a melyet most tárgyalnak a pénzügyi bizottságban, az az adótörvényjavaslat egyenesen a kisemberek tönkretételét fogja eredményezni, és nemcsak a kisembereket, hanem a középosztályt, ügyvédeket, mérnököket, orvosokat fogja sujtani, megélhetésüket meg fogja neheziteni. Oly intézkedések vannak benne felvéve, hogy azok nemcsak a gazdatársadalmat, nemcsak a kiskereskedőket, a kisiparosokat fogják sujtani, hanem a szellemi foglalkozást üzőket is.

Nem akar a kormány igazságos adórendszert, másrészt pedig a szellemi élet terén tönkretett egy intézményt. Magam vezettem a Népszinház küldöttségét gróf Apponyi Albert elé. Figyelmeztettem arra a hibára, a mely abban rejlik, ha a Nemzeti Szinház áttelepitésével megszünteti egyuttal a Népszinházat. Hiába volt a figyelmeztetésem, annyian voltak akkor a Máder háta mögött, hogy ezzel szemben az én gyenge szavam pusztában kiáltó szó volt. Hiába képviselte ugyanazon álláspontot az egész hazafias magyar sajtó; sem a magyar sajtónak agitácziója, sem a képviselőknek egyénileg kifejezésre juttatott véleménye nem tudta megakadályozni, hogy Apponyi Albert miniszter ur a Nemzeti Szinház számára a Népszinházat bérbevegye, jutalmazva ezzel busásan két teljesen érdemetlen embert, egy Máder nevezetüt, a ki születésénél fogva nagy protekczióval birt és egy Bálint nevezetű bérlőt.

T. képviselőház! Már akkor figyelmeztettem volt a vallás- és közoktatásügyi miniszter urat, hogy a Népszinház helyisége már azért sem alkalmas, mert nincs megfelelő akusztikája. Én azt hiszem, hogy ezen parlamentben a szinházaknak én vagyok a legszorgalmasabb látogatója és fájdalmasan tapasztalom, hogy a Népszinház berendezése egyenesen kizárja, hogy ott finom társadalmi szinműveket előadhassanak, mert a rossz akusztika megakadályozza, hogy a finom nüánszok érvényesüljenek. De természetes, hogy szükséges volna, hogy a miniszter ur a társadalmi szinművek előadását végig hallgassa. A Wágner-muzsika és a Mihálovics-féle operák elég hangosak arra, hogy meghallják, de a társadalmi szinművek finomságai

Digitized by Google

a Népszinház keretében teljesen elvesznek; hisz az épület nem is erre lett épitve.

Csak röviden érintem a Nemzeti Szinház ügyeit, mert majd a közoktatási tárcza költségvetésének tárgyalása alkalmával külön felszólalásban foglalkozom ezen kérdéssel részletesebben.

A ki ismerős a viszonyokkal, ott nagyon sok helytelenséget tapasztal. Ezen kulturintézet, melynek egyesitenie kellene magában Magyarország összes nagy drámai erőit, melynek hóditó mintaképül kellene szolgálnia ugy a megválasztott szinmüvek, mint az előadások tekintetében, nem állhat ezen a nivón, egyéni versengések és egyenetlenségek folytán. Szomoruan tapasztalhatjuk, hogy a nagyobb tehetségek, értékesebb erők, kik felkerültek a vidékről, zárt kapura találnak a Nemzeti Szinháznál és ez az oka, hogy egyes szakban nincsenek megfelelő művészek, és az ottani nivó alábbszállásával alább száll más szinházak nivója is.

Ezen kérdésekkel majd részletesebben annak idején fogok foglalkozni, most csak érintőleg emlitem, hogy szomorunak tartom, hogy államilag szubvenczionált vidéki szinházakban olyan darabot adhatnak elő, melyekhez fiatal leányokat nem szabad vinni. Erre fizet az állam nagyon sok pénzt, erre költekezik, más szükséges kiadások fedezéséről pedig nem gondolkozik. Valóságos szégyen, hogy az állam nevében, az állam protektorátusa alatt lehessen hirdetni, hogy most olyan szindarab kerül előadásra, melyet leány nem hallgathat meg, hol tehát a szemérmetlenség valóságos orgiákat ül.

Felhivom már itt is a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur figyelmét, hogy ezen kérdésekkel is foglalkozzék, mert fájdalom, tisztán egy operának dicséretével még sem lehet Mogyarországon a szinügyi kulturát fentartani. Gondoskodását ki kell terjesztenie a fővárosi szinházakra, de a vidékiekre is. Kölcsey annak idején gyönyörüen rajzolta a nemzeti kulturát, hogy annak egyik hatalmas ereje és támasza épen a szinház, és a szinházak elhanyagolásával magát a nemzeti kulturát hanyagoljuk el. Én majd veszek magamnak módot és alkalmat arra, hogy a miniszter ur előtt és a parlament szine előtt ismertessem azon állapotokat, melyekről közvetlen meggyőződésből, nem olvasás utján szereztem tudomást, s a melyeket az országban és a fővárosban járvakelve tapasztaltam.

Mezőfi Vilmos: Halljuk most!

Nagy György: Ezekből meggyőződhetik, hogy a szinházi élet fellenditésével a magyar nemzeti kulturát is izmosabbá tehetjük. A mint emlitettem, ha nem volt elég erő a kormányban a szociális alkotásokra, volt elég erő a rombolásokra. Ha nem lehetett felépiteni egy helyes adóreform épületét, le lehetett rombolni a nemzeti szellem egyik otthonát, a Népszinházat.

T. képviselőház! Két év óta a parlament többségét a függetlenségi és 48-as párt képezi és még ma sincs szándékában a belügyminiszter urnak — értem legalább a tevőleges szándékot, a mely tettekben nyilvánul meg — az egyesülési és gyülekezési jognak szabályozása. A mult esztendőben a költségvetési tárgyalás során Mezőfi t. képviselőtársam százszámra hozta föl az eseteket, a mikor törvénytelenül megakadályozták a polgárok gyülekezését.

Mezőfi Vilmos: Ma is megteszik.

Nagy György: Ma is megteszik, nekem is állanak e tekintetben adatok rendelkezésemre, még pedig nem is politikai gyülekezéseknél, hanem megtörtént, mikor egy ügyvédi meghatalmazás aláirása végett össze akartak jönni a polgárok, azt is megakadályozta a főszolgabiró, tehát még azt sem engedik meg, hogy a polgárok a maguk jogos, peres érdekeit megvédelmezhessék. Pedig ha valamikor szükség volt arra, hogy az egyesülési és gyülekezési jog szabályoztassék, most, mikor küszöbön áll a választói jog reformjának kérdése, a mikor jön majd az erőteljes agitáczió gróf Andrássy Gyula jogfosztó törvényjavaslata ellen, most van szükség erre, mert ha nincs gyülekezési jog, megtörténik, hogy még szót sem tudunk emelni a pluralitás ellen, megtörténik az, hogy a mi agitáczionális jogunk elkoboztatva a közigazgatási hatóságok által, az országnak fájdalmas némasága mellett lesz törvénynyé Andrássy Gyula javaslata.

Mezőfi Vilmos: De ezt nem fogjuk eltürni.

Hódy Gyula: Rendez majd tüntető sétákat odakünn Mezőfi.

Elnök: Csendet kérek.

Nagy György: T. képviselőház! Az igazságügyi tárcza keretében is történtek a meghozott törvényalkotások terén szabálytalanságok. A végrehajtási novella szellemét helyeseltem, támogattam is a végrehajtási novella javaslatát, de odatettem már előre beszédem során, hogy nem fogom türni, vagy legalább szavazatommal nem fogom támogatni, hogy majd a záróhatározatok közé a miniszter olyan rendelkezést iktasson, a mely az egész törvénynek jótékony hatását tönkreteszi. Méltóztassanak érdeklődni a t. képviselő urak, hogy az az egy esztendei határidő, a melyet a hitelezőknek engedtek, milyen uj tatárjárást szabaditott Magyarország adósaira. A hitelezők learattak mindent, a mi learatható ezen a téren és hiába lesz a miniszter urnak ez az uj törvénye, ezzel a kicsinyek, a szegények az életben nem lesznek megvédelmezve.

A törvényhozásnak valóságos kicsufolása az is, hogy a parlament meghozta a fiatalkori büntettesekre vonatkozó uj intézkedéseket, melyekhez én is nagy örömmel járultam hozzá.

Már most mi történt a gyakorlatban, t. képviselőház? Azzal az indokolással, hogy mivel nincsenek ilyen fiatal büntettesek számára külön fogházak, a miniszter a büntető novellának ezt az intézkedését nem léptette idejében életbe. Az 1878: V. t.-cz. 2. §-a azt mondja, hogy ha időközben uj törvények lépnek életbe, abban az esetben a bünösre nézve a legenyhébb büntetés alkalmazandó. Az igazság pedig az, hogy mihelyt a törvényhozás megalkot egy törvényt, a király pedig azt szentesitette, a királyi bíróságoknak

Digitized by Google

azt azonnal alkalmazniok kell. A miniszter ur azonban az életbeléptetés idejét évekre elhalasztotta, ugy hogy az anyagi szükség miatt, a melyet a koalicziò rossz politikája idézett elő, ezek a fiatal bünösök még mindig a régi büntetést szenvedik el. Ráháritja tehát a koalicziò a saját bünét másokra és azokat hagyja ártatlanul szenvedni. Ennek a sulyát, t. képviselőház, azok tudják legjobban mérlegelni, a kik szakszerüen foglalkoznak bünügyi kérdésekkel. Kifejtettem már többször beszédeimben, hogy ez mind azért történik, mert a függetlenségi párt feladta a maga elveit, felemelte a kvótát, ezzel a felemeléssel az állampolgárokat koldussá tette és azért nem tellett, hogy a bünöző kiskoruak számára fogházakat épittessünk. Igy történik azután, hogy nem a tulajdonképeni bünösöket zárják el, hanem azokat a fiatal vétkezőket, a kiket legfeljebb dorgálással vagy rövid ideig tartó fogházzal lehetne sujtani. *(Derültség.)*

Hát nem komédia, t. ház, ez a törvényhozás ? Komoly dolog-e az, hogy mi hozunk egy törvényt, a miniszter pedig nem lépteti életbe ? Azért kellett sietnie a törvényhozásnak a törvény megalkotásával, hogy a mikor már összeegyeztethető a parlament felfogása a nemzet akaratával, a mikor tehát megnyilvánul a nemzeti akarat, hogy akkor a királynak egy ekszponense egyszerüen, egy tollvonással a nemzet akaratát hatályon kivül helyezi és ennek a kényétől és kedvétől függ, hogy mikor válik ez a törvényhozási alkotás törvénynyé ? Mindezt kifejtettem én már, t. képviselőház, a trónbeszéd elhangzása után. Ma is ezen az állásponton állok és azt mondom, hogy akkor legyenek igaz férfiak a t. urak, a mikor tenni kell. Nem azt várom én, hogy akkor legénykedjenek, mikor nem hallja senki, hanem mikor szavazásra kerül a sor. Én szivesen előterjesztem az erre vonatkozó inditványokat. Akkor mutassák meg, hogy nemcsak a szájukon hordozzák a darabontok elitélését, hanem ezt tettekben is megvalósitják.

Hogy pedig milyen a nemzet hangulata a darabontok ellen, erre nézve elmondok egy esetet, a mely Marosvásárhelyen történt, és a mely igen jellemző. *(Halljuk ! Halljuk !)* Ott történt, hogy egy Marton János nevezetü törvényhatósági bizottsági tagról Török Károly nevezetü szolga azt mondotta, hogy járt Vozárynál. E miatt Marton János beperelte őt a marosvásárhelyi törvényszéknél, melyre nézve nyugodt lélekkel elmondhatom, hogy hazafiasabb törvényszék nincsen az országban. A törvényszék kijelentette, hogy a királyi biztossal való érintkezés becstelenséget képez. Ha tehát igaz, hogy Marton járt a királyi biztosnál, akkor ez az eset alkalmas arra, hogy őt polgártársai közmegvetésének tegye ki. A vád alá helyezés folytán tárgyalás alá került az ügy és nem akadt ügyvéd se, a ki Törököt védte volna. Az esküdtszék egyhangulag bünösnek mondta ki Török Károlyt és a törvényszék 1907 február 7-én rágalmazás czimén egy hónapi fegyházra itélte őt.

És mi történt, t. képviselőház ? A Curia is helybenhagyta a törvényszék itéletét és a semmiségi panaszt visszautasitotta. Török Károly akkor két tanuhoz fordult segitségért, azokra hivatkozott állitásának bizonyitására. A két tanu vallomásának alapján perujitást rendelt el a törvényszék és ebben az esztendőben szeptember 10-én az uj főtárgyalás megtartatott. Akkor már változott a helyzet, akkor Török Károlynak egy sereg védője akadt, a ki dicsőségének tartotta az ügy elvállalását, és a mikor én ott lelkem minden erejével a koalicziós politika mellett küzdöttem és igyekeztem kimutatni, hogy az különb, mint a darabontok politikája, akkor felállott Török Károly védője és azt mondotta : »Én mindig függetlenségi voltam, hanem állitom, hogy nem tartom jobbnak ezt a kormányzatot sem a darabontok kormányzatánál. Védelmére vállalkoztam ennek az embernek, a ki darabont volt, mert ugy látszik, élesen meglátta a jövőt, hogy mi lesz majd a koalicziós uralom alatt.« És másfél esztendőre rá az esküdtek egyhanguan felmetnették Török Károlyt, és a mikor kérdőre vontam őket, azt felelték : »Hiábavaló minden beszéd ; minket két esztendei koalicziós kormányzat meggyőzött arról, hogy épp ugy a nemzet ellen cselekszik, a nemzet jogainak letörésére vállalkozik, a mint vállalkozott a szerencsétlen emlékü darabont-kormány.«

Ez történeti tény, a mely jobban jellemzi a hangulatot órákig tartó beszédeknél. Másfél esztendő alatt annyit változott az ország hangulata, hogy Marosvásárhelyen, a hol igazán példaszerü hazafiság uralkodik, a hol a nemzeti ellenállás ideje alatt, a mikor a királysértési perekben hétszámra voltam védő, egyetlenegy marasztaló itéletet sem hoztak, a mikor a város kicsijenagyja egyformán ott volt a nemzeti ellenállás táborában, hogy ott másfél évi koalicziós kormányzás után olyan vélemény nyilvánult meg az esküdtszék verdiktjében, hogy az a Török Károly, a ki mást darabontsággal mert megvádolni, nem követett el bűnt, a mikor a nemzeti ellenállás idejében Vozáry táborába tartozott.

Hagyjanak tehát fel a darabontok emlegetésével ; ha önök politikusok, ha méltók akarnak lenni a nemzet bizalmára, helyezzük őket vád alá : egy pillanatig sem szabad ezen tünődni és nem szabad törődni azzal, hogy mi következik, de kötelességünket teljesitenünk kell. Ha azonban ezt a kötelességet elhanyagoljuk, ha önök csak szájukon hordozzák a gyülöletet, de tiltakozó szavuk nincsen az ellen, hogy a király a darabontokat megjutalmazza, akkor önöknek a darabontok politikája felett még csak kritikát sem szabad mondaniok.

Ezekkel a dolgokkal le kell számolnunk, ha a nemzettel szemben tett igéretünket beváltani akarjuk és ha nem akarjuk beérni a folyosói és a négyszemközti hazafisággal. Minket azért küldtek ide, hogy itt nyilatkozzunk meg ; a mikor ilyen nehéz kérdések kerülnek elő, a mikor a törvényhozónak nyilatkoznia kell, akkor nyilatkozzék mindenki őszintén, hogy tisztában lehessünk azzal és tisztában lehessen a nemzet, hogy kiket becsüljön meg bizalmával a jövőben.

Digitized by Google

A legerősebb indok a függetlenségi és 48-as hitvallásu képviselők részére, hogy bizalmatlansággal viseltessenek ezzel a kormánynyal szemben, gróf Andrássy Gyula választói törvényjavaslata. Én azt hiszem, ennek a javaslatnak még csak az a hive, a ki nem olvasta. Talán korai is alaposabban bonczolgatni, inkább terminust kellene kitüzni, hogy az összes képviselők átolvassák és akkor vita nélkül leszavaznák.

T. képviselőház! Nem tudom, hányan foglalkoztak lelkiismeretesen, alaposan azzal a kérdéssel, hogy mi lesz a következménye egy törvénybe iktatott pluralitásnak? Én, mint minden törvényjavaslatot, ezt is a magyar nemzet jövőjének szempontjából itélem meg. Erénynek tartom a sovinizmust és magam is izig-vérig az vagyok. Semmi más érdek nem vezet egy törvényjavaslat megitélésénél, mint egyesegyedül a magyar nemzet és a magyar nép érdekeinek szempontja. De éppen ebből a szempontból, és Kossuth Lajos tanitásaira és hagyományaira való tekintettel, vizsgálva ezt a törvényjavaslatot, azt én a magyar nemzetre nézve végzetesen veszedelmesnek tartom.

Mi fog történni, t. képviselőház? *(Zaj a baloldalon. Felkiáltások balfelől: Még nem tárgyaljuk!)*

Molnár Jenő: Most Bécscsel szemben kell harczolni és nem az ellenzékkel szemben! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek!

Nagy György: T. képviselőház! Én a pluralitás eszméjével kapcsolatban a függetlenségi párt jövendő helyzetét egy képpel látom megvilágitva. Az igazságügyminiszteriumban van egy nagyon szép kép, a mely egy régi istenitéletet ábrázol. Ezen a képen ott áll egy meztelen ember pörére vetkőztetve, és vele szemben áll a hatalom embere, felvértezve állig, sisakkal, pallossal.

A pluralitás mellett pőrére vetkezett emberként szerepel a függetlenségi párt. Egyetlen pajzsa, egyetlen kardja, a támadásnak és védelemnek minden eszköze: az eszmének ereje és igazsága. Vele szemben fog állani a hatalom jelöltje állig felvértezve, sisakosan. A hatalomnak minden egyes embere háromszor annyi szavazattal fog birni, mint a függetlenségi eszmék katonája. Épen az fáj énnekem, hogy a függetlenségi és 48-as párt ezt nem akarja észrevenni. Ez a törvényjavaslat nem a nemzetiségek és a nemzetközi szoczialisták ellen készül, hanem a függetlenségi és 48-as párt ellen. *(Ugy van! Ugy van! a baloldal felső padjain.)* Ha nem vitatnám is azt, hogy ez a törvényjavaslat a magyarság többségét meg fogja-e menteni és biztositani fogja-e, de bizonyos az, hogy a mindenkori kormánynak többséget fog szerezni a pluralitásra alapitott választói jog. A mindenkori kormány kinevezése a királytól függ. A király pedig nem függetlenségi, a király nem kivánja a szabad, független Magyarország megteremtését, és meg fogjuk látni, hogy egy uj választás utolsó nagy harcza lesz a függetlenségi pártnak a mindenkori hatalommal szemben, győztesen fog kikerülni az a kormány, mint a mindenkori hatalomnak képviselője, és örök időkre kisebbségre, ellenzéki szerepre fog jutni a függetlenségi párt.

Hiszen jól ismerik önök, hogy kik a függetlenségi párt hivei. Hosszu tapasztalat áll a hátuk mögött. Jól tudják, hogy a kormány a maga erejével milyen befolyást tud gyakorolni a választókra. Méltóztassanak elismerni, hogy mindazoknak, a kik a kormánynyal valamely összefüggésben állanak, a kik a kormánytól függnek, a kikre a kormánynak ingerencziája van, három szavazati joguk lesz, mig azoktól, a kik mindig függetlenségi emberek voltak, a kik önzetlenül a mi táborunkban harczoltak, a kik Kossuth Lajost apjuknak vallják, és az ő zászlója alatt küzdöttek, elveszi ez a törvényjavaslat a szavazati jogot, azokat tizedes törtekké alacsonyitja és a közvetett szavazásra kárhoztatja.

Méltóztattak-e számolni az emberi pszichológiával? Méltóztattak-e figyelembe venni, hogy mit várhatunk? Csak vegyünk példának okáért két tábort: az egyikben 1000 ember van, a másikban 400 ember, és mégis annak a 400 főből álló tábornak van igaza, mig az ezer főből álló tábor a maga számbeli többségével kisebbségben marad.

Hányszor kellett látnunk azt, hogy hol ilyen nagy különbség van a pártok között, hogy a többség agyonnyomja a kisebbséget! Hogyan lehessen megmagyarázni becsületes lélekkel, hogy ezer ember kevesebbet ér ebben az országban, mint négyszáz ember? A mint én népiesen elmondottam választóimnak, a kik meg is értettek: ha a gazdag ember a katonaságnál szolgál, nem visel két-három czakkumpakkot, a mikor adót fizet, nem fizeti kétszeresen-háromszorosan az adóját; akkor nem szabad a gazdagságot a hazafiság értékmérőjévé tenni. Ha valóban a gazdagság volna a hazafiság értékmérője, én lennék a leglelkesebb szószólója a pluraitásnak: a ki nálamnál jobb hazafi, annak legyen a joga is több. De sem tudás, sem vagyon nem lehet értékmérője a hazafiságnak. *(Ugy van! balfelől.)*

Gróf Andrássy Gyula belügyminiszter ur jóhiszeműleg, de végzetesen tévedett ebben. *(Ugy van! balfelől.)* Ő nagyuri kastélyának ablakán keresztül a magyar parasztságnak a lelki világát nem ismerheti. Megmondottam, megirtam, hogy el fog következni az az idő, mert el kell következnie, gróf Andrássy Gyulának és barátjainak ellenére is, a mikor ebben az országban a karimás magyar kalap, lajtorjás szekér, patkós csizma ugyanannyi joggal fog birni, mint a czilinder, az automobil és a lakkczipő. A függetlenségi pártot a patkós csizmáju választók juttatták uralomra; elég szégyen volna, ha most a függetlenségi párt ezekről megfeledkezve a feudálizmus szolgálatába szegődnék.

Pető Sándor: A hivatalnokok nagyon jól le fognak szavazni! *(Zaj.)*

Nagy György: A mikor a házszabályrevizió kérdésében értekezletet tartottunk, akkor figyelmeztettem a belügyminiszter urat, hogy mondjon le a pluralitás eszméjéről. Hivatkoztam arra, hogy

Digitized by Google

nálunk, székelyeknél vannak egyházi téren egész kepés választók, a kik egész szavazattal birnak, fél kepés választók, a kik fél szavazattal birnak és osporás választók, a kik nyolczadszavazattal birnak, és hogy milyen keservesen érzik ezek a nyolczadszavazatosok azt, hogy nekik csak nyolczadszavazatuk van, holott ép oly lelkük, ép oly vallásos meggyőződésük van, mint a többinek, ezt azok tudják leginkább, a kik köztük élnek. Ezért olvashatják az ujságokban gyakran a véres papválasztásokat, s a mi itt megvan kisebb mértékben, az meglesz a pluralitással az egész országban. Attól félek, hogy a pluralitás nálunk ujabb parasztforradalomra fog vezetni. Ez pedig a legveszélyesebb. Ezt gróf Andrássy Gyula nem tudja megitélni, mert azt a lelki világot, azt a gondolkozásmódot ő nem ismeri. De a ki igazán ismeri a népet, annak meg kell engednie, hogy feltevésem nem is olyan valószinütlen, hogy megtörténhetik, hogy a jogaitól megfosztott, elkeseredett nép felveti az ultima ratio kérdését azokkal szemben, a kik osztályuralmat akarnak itt megvalósitani. *(Mozgás.)*

Részletesebben a választójogi törvényjavaslattal azért nem foglalkozom, mert ezt a körözött pluralitást nem fogadhatom el. Körözöttnek azért nevezem, mert szavazókörökre vannak felosztva a kerületek. A választási elnöktől függ még az is, hogy ki lehessen képviselő; a választási elnöknek megvan az az óriási hatalma, hogy a jelöltet ab ovo visszautasithatja; azután peticzionálhat, panaszkodhatik, kérelmezhet; időközben lejár az egész cziklus és addig gondja lesz a hatalomnak arra, hogy az az ellenzéki férfiu, a ki a kormányra nézve kellemetlen lehet, a ki birálni meri a kormány eljárását, ne kerülhessen a parlamentbe.

A mennyire elitélem gróf Andrássy Gyula t. belügyminiszter ur törvényjavaslatát, annyira nem helyeslem azoknak eljárását, a kik akkor, midőn az általános választói jog érdekében gyüléseket tartanak, a királynak küldenek hódoló feliratot. Nekem császárilag szabadalmazott népparlament nem kell. *(Ugy van! balfelől.)* A császárilag szabadalmazott hű kuruczok politikáját ismerem; sem erre a politikára, sem a császárilag protezsált népparlamentre szükségünk nincs. *(Ugy van! balfelől.)* Nekünk, a nemzetnek kell megteremteni, ha kell, a császár ellenére a népparlamentet, egy egészséges, becsületes népparlamentet, erre pedig a legrosszabb eszköz az Andrássy törvényjavaslata, a mely csak az osztályuralmat állandósitaná; a mely ismét uj egyenetlenségeknek válnék szülőjévé. *(Ellenmondások balfelől.)* Sajnálom, hogy Kmety Károly t. képviselőtársam nincs velem egy véleményen.

Gaál Sándor: Ő nem sajnálja! *(Derültség.)*

Nagy György: Pedig a magyar közjog tanárának nem is volna szabad más véleményen lennie; neki az egyenlőség hivének kellene lennie! A ki Kossuth Lajosban hisz; a ki az ő elveit vallja; a ki a függetlenségi politikát meggyőződésből hirdeti: az a pluralitásra alapitott választási rendszernek hive nem lehet és becsületesen ki kell tartania azon elvek mellett, a melyeket a párt zászlójára irt. Ugyan mondják meg, igen t. ház, hogy az Andrássy törvényjavaslata a nép lelkében gyökerezett-e? Van-e egyetlenegy hely is Magyarországon, a hol előzetesen az az óhaj nyilvánult volna meg, hogy a választói jog a pluralitás elvére fektettessék? Hiszen a nemzet óhajai minden kérdésben kifejezést nyertek, de mutassanak csak egy kerületet is, a melyben ezt kivánták volna! Utólagosan, ha jól emlékszem, Malatinszky t. képviselőtársam kerületéből egy sovány, egy kicsinyke üdvözlő táviratot küldtek és ezt, mint a próféta zászlaját diadalittassan hordozták körül. Egyetlenegy ilyen távirat érkezett s ebből meritették volna ezt a meggyőződést? A hosszu bűnlajstrom után már éppen csak az van hátra, hogy ezt a nemzetet a végveszedelembe sodorják! Andrássynak lehet jó ez a javaslat; a 67 uralmát megerősitheti, a hatalom birtokosait felvértezheti, de a nép igazi barátja, a függetlenség önzetlen harczosa minden erejét latba kell, hogy vesse, Andrássy javaslatának meghiusitására! *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Végtelenül örvendenék, ha e felszólalásommal csak egyetlenegy képviselőtársamat is arra sikerült volna rábirnom, hogy ezt a törvényjavaslatot elolvassa, mert attól félek, hogy t. képviselőtársaim nagy része olvasatlanul fogja azt megszavazni és abban lesz a nagy veszedelem. *(Mozgás és ellenmondások a baloldalon.)* Bocsánatot kérek, én harmadfél esztendei tapasztalat alapján beszélek. Nekem is megszavaztak egy olyan inditványomat, a melyet másnap visszaszavaztak. Hogyne szavaznák meg tehát azt a javaslatot, a melyet egy eleven miniszter terjeszt elő, midőn nekem, az ellenzék egyszerü képviselőjének szó nélkül, tudatlanul megszavazták egyik inditványomat? Én megelégedném beszédem eredményével, ha e felszólalásom felkeltené az érdeklődést legalább egy képviselőtársamban azok közül, a kik eddig elhanyagolták a kérdést, a kik nem érdeklődtek iránta és hogyha az az egy hozzájárulna a törvényjavaslat elolvasása után az én felfogásomhoz és helyeselné az én álláspontomat. *(Helyeslés balfelől.)*

T. képviselőház! Legyen szabad öt percz szünetet kérnem.

Elnök: Tessék folytatni beszédét! *(Felkiáltások balfelől: Megadjuk!)*

Bocsánatot kérek, ehhez csak az elnöknek van joga. Én nem adom meg!

Nagy György: Én csak a házat akartam pihentetni; nekem nincs szükségem rá.

Elnök: A képviselő ur teljes erőben van; én is abban vagyok, tehát nincs szükség a szünetre. *(Derültség.)*

Nagy György: A választási törvény szerint mindjárt a liszták elkészitése olyan, hogy a függetlenségi hitvallás vallóit igen könnyen ki lehet zárni. *(Mozgás.)*

De, t. ház, vajjon nem az idők jele-e az a nagy közöny és fásultság, az a lehangoltság, a

Digitized by Google

melylyel a képviselők nagy része a tárgyalások iránt viseltetik ? A mikor a sürgönyök százával sem lehet összehozni 150 képviselőt, vajjon ez csupán a képviselők hanyagsága ? Nem. Közöny, fásultság feküdte meg a lelkeket s az embereknek, de különösen a függetlenségi képviselőknek, a mikor látják, hogy a kormány ép az ellenkezőjét cselekszi meg annak, a mire vállalkozott, nincsen kedvük politizálni és valósággal tartózkodnak attól, hogy a képviselőházban megjelenjenek. Más kormány az ilyen jelekből itélni, következtetni tudna. Ha az egyesek nyiltan nem is adnak kifejezést érzelmeiknek, az ilyen hallgatag megnyilatkozásból is a kormánynak azt a tanulságot kellene meritenie, hogy a koalicziő politikájának immáron az országban a koalicziós képviselőkön kivül csak egynéhány személyesen lekötelezett hive van. Én megfordulok az ország minden részén, sokfelé szólit a kötelesség és mindenütt nagy elégedetlenséget, nagy kiábrándulást tapasztalok.

A nemzeti kormánytól erős nemzeti politikát várt a nemzet, a mely ha tudta is azt, hogy márólholnapra rögtön nem lehet megvalósitani az önálló független Magyarországot, abba még sem tud belenyugodni, hogy haladás helyett minden téren, a kormányzás minden ágában visszamaradás, visszaesés történjék. Ha egészséges lenne ez a parlamenti élet, ha a lelkek itt szabadon nyilatkozhatnának meg, akkor nézetem szerint Hencz Károly interpellácziója nyomán parlamenti forradalomnak kellett volna kitörnie. Én alig tudtam végighallgatni azt az interpellácziót, a mely sulyos adatokkal igazolta, hogy nálunk a kormány tudtával a leglelketlenebb, a legbünösebb embervásár folyt. Fenyegetéssel, kormányhatalommal, igérgetéssel, rábeszéléssel és csalással elkövettek mindent, hogy a kivándorlás növekedjék, csak azért, hogy illetéktelenül összejátszó emberek és bankok busás hasznot szerezzenek a kivándorlók véréből.

Előttünk lesz nemsokára a kereskedelemügyi tárcza költségvetésének tárgyalásakor az Adriának adandó másfél millió koronás segély. Kiváncsi vagyok, hogy akad-e csak egyetlenegy politikai becsületéről annyira megfeledkezett képviselő, a ki Hencz Károly inditványa után meg meri szavazni a szubvencziót. *(Élénk ellenmondás. Felkiáltások : Ilyent még sem volna szabad mondani ! Szerződésről van szó !)* Hiába szerződés, hiába kötötte az állam azt, fel lehet azt bontani a büntetőtörvénykönyvbe ütköző cselekmények alapján. Én vállalkozom annak a szerződésnek a felbontásába. Akármelyik hazai biróság felbontja a szerződést, ha bebizonyitják, hogy bünösen összeszövetkezett az Adria, a menetjegyiroda és a kereskedelmi bank. Nem akarok az eseményeknek elébe vágni.

Fel nem tételezhetem, hogy ennek az országnak szegénynyé, koldussá tételét ebben a házban bárki is óhajtsa és megszavazza. Itt radikális orvoslásra van szükség. Ezt várjuk és kérjük Andrássytól. Az olyan emberek, a kik annak daczára, hogy az ország százezreket juttat nekik, mégis bűnös magatartást tanusitanak, nincsen joguk arra, hogy tisztességes emberek társaságában megjelenjenek és az emberi szabadságjogokat élvezzék. Ez az egész eljárás a legsulyosabb megtorlást követeli. Gróf Andrássy Gyula belügyminiszter urnak, a mint hallottam, már előzetesen is tudomása volt erről a dologról és a belügyi államtitkár, gróf Hadik János, mégis elment idegen hajóstársaságokkal szerződni. Rögtön vissza kellett volna hivni, az interpellácziő megtétele után, mert a mig ez a kérdés tisztázva nincs, a mig a bűnösök büntetésben nem részesültek, a mig a helyzetnek tiszta képe nincs, addig nem szabad ebben az irányban semmit sem tenni.

Nem folytatom a bűnlajstrom felsorolását. Ha a kormányzat bármely ágát tartjuk is szem előtt és veszszük vizsgálat alá, mindenütt hibákat, hiányokat találunk. *(Mozgás.)* Fáj a lelkem, de az igazság kimondása képviselői kötelességem s ettől el nem állhatok. *(Zaj.)* Tudom, hogy az orvosság keserü, de ez szükséges és lehetetlennek tartom, ha önök mindennap hallják és látják, hogy az igazság erejével ostorozzuk és szemük közé vágjuk bűneiket, ha felsorolunk tényeket, melyeket letagadni, megczáfolni nem lehet, hogy fel ne ébredjen a lelkiismeret szava és ne gondoljanak erre a szerencsétlen országra, mely az önök kezébe tette le sorsát.

Önök a történelem előtt is felelősek azért, a mit tesznek, különösen a függetlenségi párt felelős a történelem előtt, hogy abban a korszakban, a melyben a nemzet megtisztelte bizalmával, olyan politikát folytatott, a mely a függetlenségi párt tradicziőihoz, valamint Kossuth Lajos eszméihez és szelleméhez nem méltó. *(Mozgás.)* Én a költségvetést nem fogadom el. Nem szavazhatom meg az eszközöket a további kormányzásra, mert az eddigi kormányzás arról győzött meg, hogy az u. n. nagy nemzeti kormány politikája nem elégiti ki a nemzet jogos kivánságait, követeléseit és ha ezt a politikát folytatja továbbra is, akkor a szabadelvü rendszernek azt a 40 éves politikáját tetőzi be, a mely a nemzeti akarattal szemben a királyi önkényt imádta.

Az önkény előtti meghajlásnak egy történelmi értékü példája Bosznia és Herczegovina annektálása. Azt mondja a király, hogy szuverén jogánál fogva annektál. Hát én ebbe belenyugszom, de akkor ne a mi vérünkön és a mi pénzünkön fentartott hadsereggel akarja azt annektálni. A saját pénzén csinálhat a mit akar, de a magyar nemzet egyetlenegy fiának egyetlenegy csepp vére sem folyhat azért, mert a király holmi szuverén jogokat akar érvényesiteni .

Ebben az országban a mi alkotmányunk szerint nincs szuverén joga a királynak, a magyar alkotmány szerint minden jog a magyar nemzeté, minden jognak forrása a magyar nemzet és a királynak csak annyi joga van, a mennyit önszántunkból mi ruháztunk át reá. Azzal az erővel, azzal az ezer esztendős alkotmánynyal rendelkező nemzetben rejlő erővel szemben nem hivatkozhatik a király szuverén jogra. *(Mozgás.)*

Digitized by Google

A Corpus Jurisban egyetlenegy rendelkezés sincs, még a legsötétebb, leggyászosabb időkből sem, a melylyel a nemzet elismerte volna, hogy vannak fentartott királyi jogok, hogy lehetnek a királynak olyan jogai, a melyek homlokegyenest szembenállanak a nemzet jogaival. A mikor a kormány hozzájárult a szuverén jogok elismeréséhez, akkor fájdalmas jelét adta annak, hogy a nemzet akaratával szemben szolgálja szolgai módra a király akaratát. Hogyha a kormány ezzel szemben belügyi téren eredményes működést tudott volna kifejteni, hogyha egy izmos közoktatásügyi és igazságügyi politikát folytathatott volna, a melylyel ellensulyozta volna a közjogi téren elkövetett hibáját, *(Zaj.)* akkor meg lehetne indokolni a kormány iránti bizalmat; de a mikor minden téren, külügyi kérdésekben épugy, mint belügyiekben, csak hanyatlást, gyengeséget, meghátrálást tapasztalunk, akkor egy függetlenségi politikus, a ki nemcsak künn az országban hirdeti a függetlenségi politikát, hanem itt a törvényhozás termében is, ezzel a kormánynyal szemben csak bizalmatlansággal viseltetik, ennek a kormánynak költségvetést nem szavazhat meg.

Nem fogadom el a költségvetést. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást.

Bemutatom Hoitsy Pál képviselő ur és társainak inditványát. Kérem Vertán Endre jegyző urat, sziveskedjék az inditványt felolvasni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* »Hivatkozással a házszabályok 250. §-ára, kérjük, mondja ki a képviselőház, hogy a tárgyalás alatt lévő, 1909. évre szóló költségvetést sürgősen kivánja tárgyalni.«

Farkasházy Zsigmond: Már egyszer kivánta. *(Zaj.)*

Elnök: A házszabályok 250. §-a azt irja elő, hogy 150 jelenlevő képviselőnek kell kérnie a sürgősség kimondását; ennélfogva elsősorban konstatálnunk kell, hogy az ezen inditványt aláirt képviselők közül jelen van-e 150 itt a házban.

Kérem Vertán Endre jegyző urat, sziveskedjék a névsort felolvasni.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a névsort).*

Elnök: T. ház! 150-nél több jelenlevő képviselő irta alá azon inditványt, hogy a ház határozza el, hogy az 1909. évre szóló költségvetés sürgősen tárgyaltassék. *(Helyeslés és éljenzések.)* Ennélfogva a házszabályok további rendelkezéseinek kell eleget tennünk.

A házszabályok azt mondják, hogy az inditvány felett a ház legközelebbi ülésének kezdetén hoz határozatot. Kijelentem ennélfogva, hogy a képviselőház legközelebbi ülésének legelején, még pedig közvetlenül a jegyzőkönyv hitelesitése után fog ezen inditvány felett határozni. *(Helyeslés.)*

Folytatjuk a költségvetés tárgyalását.

Ki következik szólásra?

Hammersberg László jegyző: Magdics Péter!

Magdics Péter *(horvátul beszél. Mozgás. Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Magdics Péter *(folytatja horvát beszédét).*

Surmin György: Hol van Josipovich?

Elnök: Az sehol sincs előirva, hogy a kormány tagjai jelen lenni tartoznak a tárgyalások folyama alatt. *(Zaj. Felkiáltások a középen: Ugy szokás!)*

Csendet kérek!

Magdics Péter *(horvátul folytatja beszédét).*

Elnök: A napirend tárgyalására szánt idő letelt. A tanácskozást tehát félbeszakitjuk és annak folytatását a ház legközelebbi ülésére halasztjuk.

Bátor leszek a ház legközelebbi ülésének idejére és napirendjére nézve javaslatot tenni.

Javaslom a t. háznak, hogy legközelebbi ülését holnap, szerdán, 1908. évi november hó 25-én, d. e. 10 órakor tartsa. Ezen ülés napirendje legyen: Hoitsy Pál és társai sürgősségi javaslata felett való határozathozatal; elnöki előterjesztések és irományok bemutatása; az inditvány- és interpellácziós könyvek felolvasása, azután az 1909. évi álami költségvetés folytatólagos tárgyalása.

Megjegyzem ismételten, hogy gr. Andrássy Gyula belügyminiszter ur a holnapi ülésen fog válaszolni Hencz Károly képviselő ur interpellácziójára. De abban az esetben, ha a képviselőház elfogadja a sürgősségi inditványt, akkor az elnöki előterjesztések és irományok bemutatása, valamint az inditvány- és interpellácziós könyv felolvasása és gr. Andrássy Gyula belügyminiszter ur válasza is a házszabályok 251. §-a szerint a napirend tárgyalására szánt idő utolsó félórájától kezdve fognak megtörténni.

Méltóztatik elfogadni ezen napirendi javaslatomat? *(Igen!)* Ha igen, akkor a napirendet ez előterjesztésem értelmében megállapitottnak jelentem ki és az ülést bezárom. *(Felkiáltások: Éljen az elnök!)*

(Az ülés végződik 2 óra 5 perczkor.)

Hitelesitették:

Kacskovics Géza s. k. *Simkó József s. k.*
naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

377. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 november 25-én, szerdán.

Justh Gyula, utóbb **Rakovszky István** elnöklete alatt.

Tárgyai: A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Határozathozatal a tegnap beadott sürgősségi inditványról. — Az erre vonatkozó jegyzőkönyvi pont hitelesitése. — Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása. — Inditványtétel az ülések meghosszabbitása iránt. — Elnöki előterjesztések. — A véderőbizottság jelentéseinek bemutatása. — Az inditvány- és interpellációs könyvek felolvasása. — A belügyminiszter válasza Hencz Károly interpellációjára a kivándorlási visszaélések tárgyában. — Interpellációk előterjesztése. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Darányi Ignácz, gr. Apponyi Albert, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, gr. Zichy Aladár, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

Méltóztassanak helyüket elfoglalni.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Dudits Endre; a javaslatok mellett felszólalókat Vertán Endre, a javaslatok ellen felszólalókat Hammersberg László fogja jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesiteni fogjuk a mult ülés jegyzőkönyvének még nem hitelesitett részét. Felkérem Dudits Endre jegyző urat, sziveskedjék azt felolvasni.

Dudits Endre jegyző *(olvassa az 1908. november 24-én tartott ülés jegyzőkönyvének még nem hitelesitett részét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a mult ülés jegyzőkönyvének most felolvasott, de még nem hitelesitett része ellen, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Nincs!)* Ha nincs senkinek sem észrevétele, akkor a mult ülés jegyzőkönyvének még nem hitelesitett részét is hitelesitettnek jelentem ki.

Következik napirend szerint határozathozatal a házszabályok 250. §-a értelmében a Hoitsy Pál képviselő és társai által beadott sürgősségi inditvány felett. *(Zaj.)* Méltóztassék helyüket elfoglalni.

Kérdem a t. házat: kivánja-e valaki a határozatképesség konstatálását? *(Felkiáltások: Nem!)* Ha senki sem kivánja a határozatképesség konstatálását, akkor következik most már az a kérdés, hogy kiván-e valaki ezen inditványhoz hozzászólni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Nem!)*

Ha senki sem kiván hozzászólni, akkor kérdem a t. házat: méltóztatik-e elfogadni Hoitsy Pál és társainak azon inditványát, hogy az 1909. évi költségvetés sürgősen tárgyaltassék, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A többség elfogadja az inditványt és igy kimondom a ház határozatképen, hogy az 1909. évi költségvetés sürgősen fog tárgyaltatni.

Kérem most már a t. házat, hogy a jegyzőkönyvnek erre vonatkozó részét nyomban hitelesiteni méltóztassék. *(Halljuk!)* Kérem Dudits Endre jegyző urat, méltóztassék a jegyzőkönyv ezen részét felolvasni.

Dudits Endre jegyző *(olvassa a jegyzőkönyv vonatkozó részét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e valakinek észrevétele a mai ülés jegyzőkönyvének most felolvasott része ellen, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Nincs!)* Ha senkinek sincs észrevétele, akkor a mai ülés jegyzőkönyvének ezen részét hitelesitettnek jelentem ki.

Ennek alapján kijelentem, hogy a házszabályok 251. §-a mindaddig, mig a sürgős tárgyalás tart, már ettől a percztől kezdve alkalmazandó. *(Helyeslés.)*

Következik az 1909. évi állami költségvetés (Irom. 936—944.) folytatólagos tárgyalása. Ki következik szólásra?

Hammersberg László jegyző: Lukács László!

Lukács László: T. ház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* A most tárgyalás alatt levő költségvetés birálata alkalmából . . . *(Folytonos mozgás és zaj.)*

Digitized by Google

Elnök: Csendet kérek! Méltóztassanak helyüket elfoglalni!

Lukács László: . . . kötelességemnek tartom a ház szine előtt kijelenteni, hogy engem ebben a kérdésben is a legőszintébb és legmélyebben átérzett hazaszeretet vezérel. *(Folytonos zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Lukács László: A hazaszeretet magasztos erényét nem abban látom, hogy valaki csak örülni és élvezni tud azokkal, a kik teljes megelégedésben henyélnek vagy nyugosznak az élet kerevetén; abban se látom a hazaszeretet magasztos erényét, hogy ha valaki minden körülmények között, árkon-bokron keresztül, a kormány szekerét tolja előre. Ebből a politikai megfontolásból következik az a tudat, hogy még ha a magyar állam kormánya és az általa vezetett politika, ezen óriási nagy szervezet, ezen állami gépezet a legkifogástalanabbul működnék is minden megnyilvánulásában; még ha az ezen szervezet élén álló kormány az állampolgárok többségének politikai bizalmát birná is, még akkor is, sőt akkor még inkább kell a megfigyelés szigoru törvényeire ügyelni és a kritikát a leglelkiismeretesebben gyakorolni, mert különben beállhat a tespedés *(Halljuk! Halljuk!)*, a mely a politikai szervezetben mint politikai korrupczió nyilatkozik meg. Alkalmunk volt meggyőződni a tegnap, tegnapelőtt és a megelőző napokon kifogástalan hazafiak részéről elmondott beszédekből arról, hogy milyen óriási a mi hazánkban a korrupczió éppen a politikai államhatalom által vezetett közügyek terén. *(Mozgás és zaj. Felkiáltások balfelől: Frázisok!)* Ugy látszik, hogy önöknél minden frázis! Frázis az, a mit Polónyi Géza t. képviselő ur mondott; frázis az is, a mit Hencz Károly t. képviselőtársam elmondott. *(Mozgás és zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Lukács László: Frázis az is, a mire Fenyvesi Soma t. képviselőtársam utalt, pedig erre igazán el lehet mondani, hogy frázis.

Kötelességünk t. ház rámutatni a bajokra és a bajok orvoslását sürgetni. Kötelességünk rámutatni a hibákra, a melyek következtében előállottak azok és hazafias kötelességünk ezen bajok orvoslását követelni. Igaz, hogy épen az alkotmányos élet keretében fordulnak elő ezen nehézségek és pedig azért, mert ottan a pártok zárt sorokban küzdenek egymással, hol egymás mellett parallel, hol pedig egymás ellen. A pártok saját programmjuk keretében nyilatkoztathatják meg politikai meggyőződésüket és épen azért bizonyos elnézéssel van egyik párt a másik iránt, de különösen elnézéssel vannak a koalicióban lévő pártok egymással szemben és azon hibák tekintetében, a melyekből ered a mai párturalom. *(Zaj a jobb- és baloldalon.)* Az alkotmányos érának az az egyik árnyoldala, hogy minden felfedezett hibát takargatnak; s pártszempontból magyaráznak meg. *(Zaj a jobb- és baloldalon. A nagy zajban a szónok beszéde nem érthető. Elnök csenget.)*

Itt van a nagy kérdés, t. képviselőház. Különféle politikai viszonyok között voltak Magyarországon kormánypártok és ezen kormánypártoknak meg volt a programmjuk. Kérdés, hogy ezen mostani kormánypártnak van-e politikai programmja? Erre azt a feletetet kapjuk, hogy igenis van egy koalleált párt, van egy koalicziós kormány, a melyet átmeneti kormánynak neveznek és ez az átmeneti kormány részben csinált magának, részben kapott felülről egy politikai programmot, egy eljárási utmutatást. *(Folytonos zaj a jobb- és baloldalon.)*

Elnök: A gyorsiróktól vett értesülésem szerint a gyorsirók nem hallanak semmit az ülésben lévő zaj miatt. Nagyon kérem a képviselő urakat, méltóztassanak csendben lenni, különben az ülést leszek kénytelen felfüggeszteni.

Lukács László: T. képviselőház! Ha valami valótlanságot állitanék, ha szélsőségekig tudnék menni, akkor talán felkelthetném a t. ház figyelmét felszólalásommal, ámde felszólalásom tényleges, objektiv alapon mozog, ennélfogva nem csodálkozom, hogy az nagyobb figyelmet nem kelt. *(Halljuk! Halljuk!)*

A kormánynak, vagyis inkább a koalleált pártoknak programmja, szerintem, egyben csucsosodik ki, és épen ebben homlokegyenest ellenkező a programmja a mi pártunk programmjával. Nevezetesen a belpolitika terén egy hamis irányban kifejlődött és kicsucsosodott u. n. nemzeti irány érvényesül, a mely a sovinizmusban leli kifejezését. *(Zaj a jobb- és a baloldalon.)* Ez az, a mit mi programmunkba nemcsak bele nem illeszthetünk, hanem épen politikai programmunknál fogva ez ellen kell küzdenünk.

Azt mondják, hogy nincs politikai sovinizmus a magyar zsurnalisztikában. Hát, t. ház, épen ma reggel jelent meg erre nézve egy nagyon szép bizonylat a Pesti Hirlap hasábjain, a hol a trónörökösre nézve a következőket mondja *(olvassa)*: »A másik vonás pedig, a mit vázoltunk, ugy mutatja be nekünk a trónörököst, mint a ki a soviniszta magyar nemzeti törekvéseknek ellensége.« Megvannak tehát azok a törekvések, a melyeket a legnagyobb veszedelemnek tartok Magyarországra. Szeretném, ha igazuk volna t. képviselőtársaimnak, mikor azt mondják, hogy Magyarországon nincs magyar nemzeti sovinizmus.

Muzsa Gyula: Nincs elég!

Fábry Károly: Nincs elég!

Nagy Dezső: Román sovinizmus, az van! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Lukács László: A kormány mai működése általános elégedetlenséget kelt az országban. Ezért sem viseltetem bizalommal iránta. Különben is a nemzetiségi párt programmja olyan, az ország általános jólétét előmozditó tevékenységet ölel fel, a mely közbékét, közmegelégedést keltene ebben az országban. Ez a kormányzati politika Magyarországot a fejlődés, a boldogság, a dicsőség olyan magaslatára emelné, a milyent még el nem ért soha.

Digitized by Google

Örömteljes pillanatot akarok szerezni a kormánynak azzal a kijelentésemmel, hogy a költségvetést el nem fogadom. Nem felejthetem el ugyanis azt a perczet, a mikor Mihályi Tivadar képviselő ur kijelentette, hogy a javaslatot nem fogadja el, mire Wekerle Sándor miniszterelnök ur örömmel köszönte meg ezt a bizalmatlanságot azzal, hogy nagyon örül neki. Jellemzi ez a politikai helyzet ferdeségét. Csak azért, mert nemzetiségi oldalról történik felszólalás, nem veszik tekintetbe és figyelmen kivül hagyják objektiv érveinket. Sőt örülnek annak, ha a nemzetiségek támadják a sovinisztikus politikai irányt.

Egry Béla: Ne adjanak módot és alkalmat az örömre!

Lukács László: Majdnem lehetetlenné válik közöttünk az érintkezés. Hiszen Wekerle Sándor az ő nagy államférfiui képességével, Andrássy Gyula az ő nagy nemzeti családi multjával és tradicziói val, vagy Apponyi Albert a magyar nemzeti sovinizmust képviselő egyéniségével ott kellene, hogy hagyják a kormány piros bársonyszékeit, ha hire menne annak, hogy tárgyalnak a nemzetiségekkel, hogy megegyezés jöjjön létre e hazában...

Muzsa Gyula: A magyar hazában!

Lukács László: ... igen, a magyar hazában lakó népekkel. A politikai helyzet ezen ferdeségeit óhajtanók mi eltüntetni, hogy nyugodtan és igazán az ország közérdekétől áthatott szivvel és lélekkel munkálkodhatnánk a közös érdekeken. De ez nem lehetséges és igazolja ezt a történelmi reflekszió. Tudjuk, hogy a modern államélet és épen ezen alkotmányos keretekben mozgó politikai élet, mikor vette kezdetét. 1847—48-as korszakban lángoltak fel épen a magyar honfiak részéről a nemzeti érzés, a nemzeti szabadság és a nemzeti kultura iránt kifejezett törekvések, a nemzeti függeltenség, nemzeti jólét, nemzeti dicsőség iránti törekvések és a haza legjobb fiai lázas lelkesedéssel siettek a hazafiság oltárára letenni minden képességüket, ha kell, feláldozni életüket is.

Ebben az irányban ott volt a mérsékeltebb és a szélsőbb irány is. Az enthuziazmus azonban magához ragadta a vezetést és azon irány győzött, a melyben sem Széchenyi, sem Deák, sem Eötvös vagyis az u. n. mérsékeltek nem voltak benn. Hogy ezen mozgalom hiányos volt és hogy nem volt jó a kiindulási pontja, mutatják a következmények, mutatja azon körülmény, hogy a midőn legelőször jött összeütközésbe komoly tényezőkkel, akkor hiábavaló volt minden hősiesség, a hősök vértanusága és küzdelme, mert megbukott az a politikai rendszer, elvesztették a csatát és nem lehetett megmenteni a politikai rendszert sem.

Förster Ottó: Keresztények sirjatok!

Lukács László: Igen, sirni kell azon, hogy az elmult történelmi tanulságok nem tudják előttünk felfedezni azon titkos rugókat, a melyek ismerete nélkül nem vagyunk képesek megérteni a mai politikai helyzetet sem. Apáink akkor is ki akarták venni részüket a politikai küzdelemből és az erdélyi és a budapesti országgyülésen fennen követelték maguknak és nemzetségüknek elismerését, azonban nem sikerült. Nemzeti nyelvük, kulturájuk és nemzeti szabadságuk érdekében fellángolt hazaszeretetük nemcsak hogy nem talált elismerést, hanem a legnagyobb üldözéseknek lettek kitéve. Ezeket állami okmányokkal tudjuk igazolni.

Igy azon három kormányproklamáczióval, a melyet halhatatlan emlékü Kossuth Lajos bocsátott ki, épen a románokkal szemben. Az egyes proklamácziók időrendben következnek. Az első Budapesten lett kiadva valami Csányi rendőrminiszter utján és abban a proklamáczióban, méltóztassék elolvasni, milyen tultengésbe viszi és milyen exkluziv módon beszél az akkori viszonyok szerint a magyar nemzeti álláspontról, a magyar nemzeti politikáról, kulturáról és hogy miképen beszél golyóról, kardról és mindenféle repressziv eszközökről szemben a románokkal, ha feltétlenül auf Gnade und Ungnade meg nem adják magukat. Elmult ez a korszak, jött a debreczeni országgyülés. Itt adták ki a második proklamácziót, ebben azonban már sokkal szelidebben beszélnek a románokkal szemben és kiküldték Buteánt és Dragost, azon országgyülés román tagjait, hogy egyezkedjenek és munkálják a közös egyetértést az erdélyi románsággal. Mind a két jeles hazafi elesett, de hogy milyen körülmények között, az még nincsen teljesen felderitve, és igy ismeretlen még előttünk az, hogy miféle politikai perfidia jött közbe, de tény, hogy a második proklamáczió is megjelent ezen nemzetiségi kérdésben. Tény azután az, hogy ezen második proklamáczió is eredménytelen maradt.

Következett a harmadik proklamáczió. Ezt már Szegedről küldte Kossuth Lajos halhatatlan emlékü hazánkfia a románoknak. Ebben már más hangokat penget halhatatlan emlékü hazánkfia. Ott már román nemzetről, román szabadságról, román nemzeti kulturáról, a román nemzetnek ilyen és ilyen mértékben megadandó konczessziókról beszél. Ez is eredménytelen maradt. Tudjuk, hogy ezután következett a szomoru korszak; tudjuk, hogy ebben a szomoru korszakban mi történt benn az országban és mi történt künn a külföldön. Benn a kesergő hazafiak nem csüggedtek, hanem egy Tisza Kálmán p. o., a ki Kálmán-estéket tartott, mely Kálmán-esték egészen politikai összejövetel szinezetével birtak, azután Deák Ferencz, Eötvös József, ezen mérsékeltebb irányu politikusok dolgoztak évről-évre rendszeresen a kiegyezés nagy művén, mig végtére megérkezett annak is az ideje. A másik oldalon tudjuk, hogy az emigrácziő müködött. Hogy az emigrácziő mit végzett külföldön, erről ma már történelmi feljegyzéseink vannak. Kossuth Lajos emlékirataiból is világos képet alkothatunk róla magunknak. *(Mozgás balfelől.)* Tudom, hogy nem szivesen foglalkoznak éppen az emigrácziő kérdésével. Cantu

Digitized by Google

Cézár világtörténelmében leirja azt az epizódot, Kossuth Lajos Jersey szigetén találkozott Hugó Viktorral, több olasz és franczia emigránssal találkozva, azok megismerték Kossuth Lajos politikai felfogását s ebből következtettek arra, hogy milyen felfogása lehet annak a függetlenségi pártnak, a mely függetlenségi párt az ő vezetése alatt áll. S azt jegyezte meg Hugó Viktor, hogy azon beszélgetéseik folytán elhidegült az ő lelke Kossuth Lajostól és haláláig nem tudott neki megbocsátani, mert azt a felfogását konstatálta Kossuth Lajosnak, hogy sokkal inkább — igy fejezte ki magát — gyülölte a Habsburgokat, mint a hogy szerette hazáját.

Hogy mennyire téves vagy alapos ennek a nagy szellemnek, Hugó Viktornak, kritikája és kifejezése, azt nem akarom most beszéd tárgyává tenni. De tudjuk, hogy az emigráczió tovább folytatta müködését és tudjuk, hogy Klapka tábornok által mit üzent és mit küldött Cusa fejedelemnek Moldvába és tudjuk, már közölve vannak azon okiratok, azon levelek, azon programmpontok is, a melyek mintegy a politikai szervezet alapelvei lettek az emigráczió jeles férfiai által Kossuth Lajos tudtával és beleegyezésével megküldve az erdélyi románság részére. Ott az erdélyi románok autonomiájáról, nemzeti mivoltáról, nemzeti kultúrájuk biztositásáról, nemzeti egyéniségüknek fentartásáról és közjogi intézményekkel való biztositásáról szóltak egészen világosan. És igen t. képviselőház, óriási nagy támadást intéztek ellenünk, hogy a románok hazaárulók, külföldi politikusokkal megbeszéléseket folytatnak politikai érdekeik tekintetében. Ez igaz? és nem igaz és nem voltak hazaárulók, a kik Klapka György vezérlete alatt átmentek és a külföldi fejedelem segitségét vették igénybe és Kogolniceanu jóságát, nagylelküségét élvezték, a ki zsoldot fizetett az emigráczió tagjainak, vendégszeretetébe fogadta őket és nem hagyta őket elpusztulni. Épen Kogolniceanu hozta föl: Akkor jó voltam nekik, akkor a magyar hazafiság keretébe befért, hogy azok a politikusok velem voltak és saját politikai felfogásuk érdekében velem tárgyaltak. De ha ma egy magyarországi román nemzetiségü politikussal beszélek a saját nemzetiségéről, akkor azt mint hazaáruló dolgot, hazaellenes merényletet akarják feltüntetni. Csak azért hoztam fel ezeket, hogy lássák, mily óriási következetlenség rejtőzik bizonyos politikai rendszerekben.

Förster Ottó: Egyénekben is.

Lukács László: És egyénekben is. És itt, t. képviselőház, a fejlődés folyamán megérkeztünk a kiegyezéshez. Azok az aggodó hazafiak, a kik a mérsékelt irányt képviselték, megcsinálták a kiegyezést. Hogy jó-e vagy rossz: a végszót nem mondtuk el. A végszó kimondását épen a függetlenségi párt késlelteti. Egyet ismerünk. Ismerjük Kossuth Lajos levelét a debreczeni választópolgárokhoz, a melyben a távolból itéli el a kiegyezést, és az azt megcsináló országgyülést osztrák gyülésnek nevezi. A kiegyezésnek igazi anathémája ez a levél, a melyet Kossuth Lajos a debreczeniekhez irt. Nos, t. képviselőház, mégis győznie kellett annak a közmondásnak, hogy soha sem volt ugy a világ, hogy valahogy ne legyen. Az a valahogy elkészült a kiegyezésben, és ma látszik, hogy ez a valahogy igazai politikai programmpontot képez a magyar pártok részéről. Mert sem a néppárt, sem a függetlenségi párt, sem a balpárt teljesen nem helyesli azt a politikai programmot, a mely a kiegyezésben ölt kifejezést, mégis mindegyik ma ugyanazon az alapon áll és ugyanazon politikai keretek körében mozog és csinál állampolitikát.

De, igen t. képviselőház, a kiegyezés politikai korszakának megvannak a maga nagy alkotásai. E nagy alkotások legnagyobbikának tartom — vagy annak kellett volna lennie, mintegy alapot vetve Magyarország jövendő fejlődésére vonatkozólag a belpolitikában, — a nemzetiségi törvényt. Megalkották az 1868. évi XLIV. t.-czikket a nemzetiségek egyenjogusitása tárgyában. Mit mondott arról gr. Andrássy Gyula belügyminiszter ur? Azt mondta egész nyugodt lélekkel, hogy ez a magyar nemzet szabadságszerető géniuszának megnyilatkozása.

Pop Cs. István: Minden betüjét lábbal tapossák.

Lukács László: Ez a kifejezés még az atyja politikai tradiczióiból való. Ez a kifejezés még megegyezik azzal a szellemmel, a melyben mondották akkor, hogy meg kell alkotni a nemzetiségi törvényt. Ez a kifejezés még megegyezik azzal, a mit tegnap is hallottunk Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter urtól, a midőn azt mondta, hogy a törvénynek át kell mennie a köztudatba és abban a szellemben kell végrehajtatnia, a melyben a törvényhozás megalkotta. Itt van, t. képviselőház, a nemzetiségi törvény, tehát ennek is át kellett volna mennie a köztudatba, és azon szellemben kellett volna megvalósitani ezt a törvényt, melyben az meghozatott.

Volt szerencsém egy előző szerény felszólalásomban aktaszerüleg azon nagy hazafiak beszédéből vett idézetekkel bizonyitani, hogy Deák Ferencz, gróf Andrássy Gyula, Somssich Pál, Eötvös József minő szellemben alkották meg a nemzetiségi törvényt és milyen szellemben akarták annak végrehajtását. Ez a szellem azt tanusitja, hogy mi azt akartuk a nemzetiségi törvénynyel, hogy a nemzetiségek nemzeti létét és érdekét biztositsa. *(Ellenmondások.)* Ez van Deák Ferencz kifejezéseiben. *(Felkiáltások balfelől: Szó sincs róla!)*

Horváth József *(marosujvári)*: Egyszerüen hamisitja a történelmet. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek.

Digitized by Google

Lukács László: T. képviselőház! Hová jutottunk ma az értelmezésével ennek a törvénynek? Ma nemzetiség, nép stb. fogalmak annyira összevegyittetnek, annyira kivetkőztetik az egyes politikai fogalmakat a maguk eredeti valóságából, hogy nem ismerhetünk rá többé magára a nemzetiségi törvényre sem, nem hogy beszélhetnénk annak komoly megvalósításáról avagy várhatnók a mai kormánytól annak komoly megvalósitását.

Annyira távol vagyunk ma azon szellemtől, hogy ezen országgyülésen és a publicziszikában nap-nap után olvassuk, hogy ezen törvény ilyen rossz, olyan rossz, meg kell szüntetni, a helyett, hogy azt mondaná valaki, hogy ez szentesitett törvény, ez alaptörvénye a mi alkotmányunknak, ez szerves kiegészitő részét képezi Magyarország jövendő politikájának, ezt tehát tisztességesen meg kell valósitani azon szellemben, melyben meghozatott. *(Zaj.)*

Hogy mennyire hibás glosszákkal van ez kisérve, hogy mennyire helytelen magyarázatok járulnak hozzá, hogy mennyire igaztalanok ezen nagy hazafiak utódai a nemzetiségi törvény értelmezésénél, kitünik magából a nemzetiségi törvénynek kontextusából. Mi ennek a törvénynek a czime? »XLIV. t.-cz. a nemzetiségi egyenjoguság tárgyában.« Tehát a nemzetiség egyenjoguságáról beszél; nem az egyes egyének, nem az egyes személyek egyenjoguságáról, hanem a nemzetiség egyenjoguságáról, nemzetiségi egyenjoguságról.

Bizony Ákos: De nem a nemzetiségek egyenjoguságáról. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek.

Lukács László: Magyarország összes honpolgárai az alkotmány alapelve szerint is politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatlan egységes magyar nemzetet. *(Felkiáltások balfelől: Ez az!)* Igen t. képviselőház, a mig a törvény törvény, addig azt tisztelni kell.

Németh Imre: De ti nem tisztelitek!

Lukács László: De igenis, épen azt akarom kifejezni, hogy mi ezen törvény alapján állunk, de tiltakozunk azon magyarázat ellen, a melyet némely soviniszták ennek a törvénynek adni akarnak. A mennyiben pedig nem tiszta, a mennyiben nem világos, a mennyiben épen ezen magyarázatok miatt látjuk, hogy kétértelmü bizonyos kifejezéseiben . . .

Németh Imre: A rosszakarat értelmezi rosszul.

Lukács László: A rosszakarat épen ugy értelmezi, a mint t. képviselőtársam nekünk imputálja. Tehát azért, hogy a rosszakaratnak, a félreértéseknek ne nyissunk utat, revideálni kell azt az emberi jogok és törvények posztulátumai szerint. Nyiltan kifejezi a törvény, hogy itt egységes politikai magyar nemzetről van szó, tehát midőn egységes magyar nemzetről beszélünk, akkor politikai jelző nélkül ezt nem lehet tenni. Politikailag egységes magyar nemzet! Önök pedig hova vitték ennek a dolognak értelmezését? Nem politikailag vett egységes magyar nemzetről beszélnek ma, hanem egy kis ugrással az egységes politikai magyar nemzetről átmennek az egységes faji nemzet fogalmára és igy a faji nemzetiség fogalmából a törvénynek kimagyarázásával, helytelen értelmezésével csináltak nemzeti fogalmat és a román nemzetiséget és a többi nemzetiséget, a mely épen ebben a törvényczikkben intézményileg benne foglaltatik, mintegy el akarják törölni a föld szinéről, pedig nem lehet, mert ebben a törvényben is létezik.

Pop Cs. István: Törvényen kivül is létezni fog! Törvények ellenére is létezni fog. *(Zaj.)*

Lukács László: A mi nemzetiséghez való tartozásunk a törvénybe van iktatva, itt van a törvényben: »melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is«. Ime tehát a nemzetiséghez való tartozás világosan a törvénybe van iktatva.

Ki meri tehát ezt tagadni, mert tagadják itt a képviselőházban is, tagadják a publicziszikában is és mindenekfelett tagadják a kormány intézkedéseiben. Letagadják kulturális intézményeink megvalósitására való törekvéseinkben, letagadják politikai hitvallásunkat.

Hogy mi ezen törvény keretén belül állunk, azt már kimutattuk és itt felolvasom t. képviselőtársaim hallatára, hogy mi ezt politikai programmunkba is belefoglaltuk. Ime: »a Szent István korona állami integritásának teljes fentartása mellett«. Ezt jelenti a nemzetiségi törvényben kifejezett politikai egység.

Horváth József: Hát Erdélyről mi van a programmban?

Elnök: Csendet kérek! Kérem, ne méltóztassanak folytonos közbeszólásokkal zavarni a szónokot, mert kénytelen leszek név szerint megnevezni a folyton közbeszóló képviselő urakat.

Lukács László: Kimutatom a törvényben, hogy mi a törvény alapján állunk akkor, midőn nemzetiségi tekintetben egyenjoguságot követelünk magunknak. A mi nemzetiséghez való tartozásunk törvénybe van iktatva Magyarországon és helytelen az az értelmezés, a mely azt mondja, hogy Magyarországon csak egy nemzetiség létezik, hogy Magyarországon csak egy nemzet létezik, mert ez, ha politikailag vétetik, akkor mi is tagjai vagyunk neki, ha pedig fajilag vétetik, akkor mi is ott vagyunk, a hol a magyar nemzetiség. *(Zaj.)*

Gaál András: Bocsánatot kérek, az nemzet és nem nemzetiség.

Lukács László: Tehát mi igenis beszélhetünk magyar nemzetről, román nemzetről, beszélhetünk román nemzetiségről és magyar nemzetiségről egyaránt. *(Nagy zaj és felkiáltások: Rendre!)* Itt van a törvényben, hogy nemzetiség. Mi is benne vagyunk a törvényben.

Digitized by Google

Kmety Károly: Nincs benne!

Lukács László: Itt van és sajnálom, hogy épen egy egyetemi tanár, a közjognak tanára...

Kmety Károly: Nincs benne!

Lukács László: Itt van, méltóztassék idejönni. Itt van az 1868: IX. t.-cz. 6. §-ában: román nemzeti kongresszus, román nemzeti egyházak. *(Nagy zaj és mozgás.)*

Nagy Dezső: Hamisan idéz mindig!

Lukács László: És t. képviselőház...

Elnök *(csenget)*: A képviselő ur nagy fogalomzavarban van, *(Ugy van! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* és épen azért kénytelen vagyok az idézett törvényczikknek bevezető részét felolvasni, hogy a képviselő ur tájékozva legyen és hogy szorosan ragaszkodjék ahhoz a kifejezéshez, a mely a törvényben van meghatározva.

Az 1868: XLIV. t.-czikk bevezető része ezt mondja *(olvassa)*: »Minthogy Magyarország összes hompolgárai az alkotmány alapelvei szerint is politikai tekintetben egy nemzetet képeznek...

Maniu Gyula: Politikai tekintetben!

Elnök *(olvassa folytatólag)*: ... az osztatlan egységes magyar nemzetet, a melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogu tagja.«

Lukács László: Nemzetiséghez tartozzék!

Elnök: Igy tehát kérem, ne méltóztassék román nemzetről és ne méltóztassék magyar nemzetiségről beszélni.

Pop Cs. István: Deák Ferencz is beszélt!

Elnök: Pop Cs. képviselő urat rendreutasitom.

Ismétlem: ne méltóztassék, kérem, se román nemzetről, se magyar nemzetiségről beszélni, mert ez egyenesen közjogellenes, *(Ugy van! Ugy van! Elénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* és ezt meg nem engedhetem. *(Élénk éljenzés és helyeslés a jobboldalon.)*

Halász Lajos: Hazaárulás!

Nagy Dezső: Menjen Romániába!

Lukács László: Én a törvény alapján állok. A törvény egységes magyar nemzetet politikai szempontból ismer; és addig, a mig más törvényt nem fogunk alkotni, amig más határozottabb, világosabb kifejezést nem fogunk törvénybe iktatni, addig mi magunkat kiirtatni nem fogjuk engedni ilyen hamis kifejezésekkel.

De az már mégis különös, igen t. képviselőház, hogy ennyire lehet szembehelyezkedni a törvény szellemével, és a törvény betüivel. A törvény világosan kimondja, hogy nemzeti intézményről van szó. Hát minek lehet nemzeti intézménye? Seprünek, szobornak, csengőnek? Világosan kimondja az 1866: IX. t.-czikk, hogy román nemzeti intézmény. Hát már igazán nem tudom, miféle politikai félremagyarázás szükséges ahhoz, hogy ha »nemzeti« jelzőt teszek egy intézményhez, akkor annak az intézménynek az alanyától megtagadjam a nemzeti jelleget, egyszer odategyem és azután ismét elvegyem. Tehát a román népnek van nemzeti intézménye, a román nemzeti egyház; itt van ez a IX. t.-czikkben. Ime tehát, épen ugy beszél a törvény ebben a vonatkozásban román nemzetről, mint magyar nemzetről.

Förster Ottó: Örüljetek, hogy magyarok lehettek!

Lukács László: De ebben a borzasztó politikai zavarban mégis azt hiszem, hogy bizonyos megvilágitásra van szükség, és ezek a megvilágitó fénytüzek nem hiányzanak.

Egy hang *(a jobboldalon)*: Nálatok igen!

Lukács László: Ékes magyar nyelven van ez megirva a magyar királyi Curia által. Ez azt mondja *(olvassa)*: »Kötelezi a királyi törvényszék, mint esküdtbiróság az 1848: XVIII. törvényczikk 35. §-a és a büntető perrendtartás 574. §-a utolsó bekezdésének alapján a Tribuna mindenkori kiadóját, hogy ezen itéletek indokaikkal együtt, jogerőre emeltetésük után, lapjának az itéleti kézbesités után legközelebb megjelenő számában kétszáz korona pénzbüntetés terhe alatt közzétegye s ezen közzétételről a törvényszéket értesitse.« Itt van tehát a hivatalos nyilatkozat, a melynek közzétételét a törvényszék igazolja.

Ime tehát, ezen nyilvános okiratban, a mely Magyarországnak a judikatura terén egyik törvényes intézménye részéről adatott ki, a mely intézmény a törvények magyarázatára van hivatva, a következő kifejezések foglaltatnak: »Bünösök mint szerző abban, hogy az Aradon Bocu Szevér felelős szerkesztése és György kiadásában megjelenő Tribuna czimü politikai napilap 1906. augusztus hó 30-án kiadott 154. számában »Tömlöczbe!« felirat alatt közzétett hirlapi közleménynek a vádhatározatban megjelölt szavaival nyomtatvány terjesztése által a Magyarország területén lakó román nemzetiséget a magyar nemzetiség ellen gyülöletre izgatja.« *(Zaj.)* »Bünösök és a többi abban, hogy a szeptember hó 1-én ... számban »Tömlöczbe!« felirat alatt megjelent hirlapi közleménynek a vádhatározatban megjelölt szavaival nyomtatvány terjesztése által a Magyarországon lakó román nemzetiséget a magyar nemzetiség ellen gyülöletre izgatta.«

Ezt a törvényszék adta ki s a m. kir. Curia elfogadta. Ime, tehát Magyarországon beszélhetünk román nemzetiségről és beszélhetünk magyar nemzetiségről *(Zaj.)*, ergo beszélhetünk Magyarországon magyar nemzetről, román nemzetről, szerb nemzetről. *(Nagy zaj.)*

Markos Gyula: Romániában van román nemzet! Menjetek oda ti is!

Lukács László: Én állami tekintélylyel biró okiratok alapján beszélek, nem pedig a levegőbe puffogtatok üres soviniszta frázisokat.

Nem régen történt egy igen jelentékeny aktus; önök igen szivesen fogják tudomásul

Digitized by Google

venni. Bogdanovics Luczián ő exczellenciája patriarkává választatott a szerbek részéről. *(Élénk éljenzés.)* Ezen kitünő méltóság, ezen exczellenciás ur a törvény értelmében letette a hivatali esküt. Egy ilyen közjogi méltóságnak az eskütétele, azt hiszem, közjogi aktus és méltóztassanak meghallgatni, hogy mi van az esküben *(olvassa)*: »Leghatalmasabb és leggyőzhetetlenebb fejedelemnek és urnak, I. Ferencz József urnak, Isten kegyelméből Ausztria császárjának, Csehország királyának, stb. és Magyar-, Horvát-, Szlavon- és Dalmátország apostoli királyának, ugyszintén a legfenségesebb uralkodóháznak hüségesen szolgáljak és az én egyházi és lelki joghatóságom alá vetett egész nemzetnek ugyanerre a« stb. Ez, kérem, a szerb nemzet; mert Bogdanovics Luczián urnak a magyar nemzet, a román nemzet nincs alávetve, hanem a szerb nemzet. *(Zaj. Felkiáltások: Rossz fordítás!)*

Markos Gyula: Horvát nemzet van, de szerb nemzet nincs! Csak magyar nemzet van itt!

Lukács László: De hiszen, igen t. ház Magyarország történelmében unos-untalan találkozunk egész a tegnapi napig — ha már épen arról van szó — a »nemzet« és »nemzetiség« kifejezésnek ily vegyesen való használatával és hogy ma, a midőn közgazdasági és kulturális téren a nagy eszmék és kulturális individualitások lépnek előtérbe, az ilyesmin fennakadjunk, ez azt hiszem, nem eléggé komoly dolog és mi csak azért mutatunk rá erre, hogy feltárjuk a hibákat és azt mondjuk önöknek: tüntessük el végre ezen kérdéseket; sokkal komolyabb a jövő és sokkal komolyabb feladatok előtt állunk, semhogy »nemzet«, »nemzetiségi« és hasonló fogalmak és kifejezések felett vitázzunk és azokon nyargaljunk, mint a hogy önök igenis akarnak azokon nyargalni. *(Mozgás a baloldalon.)* Ha történelmi dolgokról van szó, hát itt van az agyagfalvi réten Berzenczei László kormánybiztos jelenlétében megtartott nagygyülésről szóló jelentés, a melyben a következő szavak foglaltatnak *(olvassa)*: »a szász és oláh nemzethez proklamáczió küldessék.« Székely nemzetről, magyar nemzetről, szász- és román nemzetről beszéltek itt egész világosan a kormánybiztos jelenlétében. *(Felkiáltások balfelől: Régen volt! Mikor volt?)* Ez kérem a történelmi fejlődés egyik időszaka volt. *(Mozgás és ellenmondás a baloldalon.)*

De, t. ház, nunc venio ad fortissimum virum. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Lukács László: Ha már nemzeti kérdésekről és nemzetiségi ideákról beszélünk, akkor, azt hiszem, meghajolhatunk egy olyan illetékes személyiség előtt, a ki tényei és élete által a történelemben is beigazolta kiváló nagyságát, valamint hüségét a magyar nemzethez; azt hiszem, hogy az ő tanitásaiból okulást merithetünk mi is és különösen az igen t. soviniszta urak. Értem Széchenyi István grófot, a ki azt mondja *(Halljuk! Halljuk!)* »Eszmetöredékek« czimü munkájában *(olvassa)*: »Nyilvános életemnek és minden politikai működésemnek alapja és legmélyebb talpköve sohasem volt egyéb és sohasem lesz más, mint azon nemzetiség kifejlésének és nemesbitésének minden tehetségem szerinti előmozditása, a melynek körében világot látnom rendelte a végzet.« *(Mozgás.)*

Baross János: Az akkori magyar nyelvnek egy kifejezése volt!

Lukács László: Ha tehát Széchényi is beszélt a nemzetiségről, akkor mi is beszélhetünk nemzetiségről. *(Mozgás, ellenmondások a baloldalon).* Ezt csak azért hoztam fel, hogy beigazoljam a mi panaszunk jogosságát a tekintetben, hogy bennünket igazán nem engednek ezen politikai fogalmak alapján és keretében élni, mozogni, fejlődni és érvényesülni, már pedig, valamint Széchényi is azt mondotta, hogy saját nemzetisége haladása és fejlesztése érdekében mindent elkövet, épen ugy mondjuk mi ezt a mi nemzetiségünkre vonatkozólag és valamint Széchényinek dicsőségére szolgált a nemzetisége érdekében kifejtett működése, épen ugy dicsőségünknek tartjuk mi is, hogy saját nemzetiségünk érdekében minden megengedett és törvényes eszközzel és minden irányban küzdünk.

A békés együttmüködésnek alapfeltétele tehát a nemzetiségi törvényben lefektetett alapelveknek tisztletben tartása, azon elveknek fejlesztése, hogy ezen elvek alapján a megelégedés és a közbéke létrejöhessen. Tudjuk, hogy mi történt az igazságszolgáltatás, a belügyi administráczió és legutóbb a közoktatás terén, a hova a sovinizmus bevette magát Ez utóbbi téren a soviniszta irányzat következtében olyan szellem kapott lábra és olyan törvényeket hoztak és iktattak be az ország törvénytárába, a melyekkel a nemzetiségi törvény, a mint azt majd látni fogjuk, homlokegyenest ellenkezik ugy a közoktatás, mint a közmivelődés szempontjából és e törvények alkalmazása majd be fogja igazolni, hogy azokat igenis meg kell változtatni, ha azt akarjuk, hogy Magyarországon komolyan beszéljünk népoktatásról és népnevelésről.

Szemben a törvénymagyarázatnak ilyen kizárólagosságával és a politikai nemzeti fogalomnak a faji nemzeti fogalomba való átvitelével, az ez alapon és ez irányban történő mindenféle törvényhozási intézményekkel és intézkedésekkel mi itt állunk a mi nemzeti öntudatunkkal, mint képviselői a mi nemzeti nyelvünknek, nemzeti kulturánknak és kijelentjük önök előtt, hogy mi igenis törhetetlenül, szivósan és legyőzhetetlenül ragaszkodunk a mi nemzetiségi individualitásunkhoz *(Mozgás és zaj a baloldalon)* és olyan törvényhozási alkotásokat sürgetünk Magyarországon, a melyek nemzetiségi individualitásunkat, nemzetiségi kulturánkat biztositják. Ez van a mi poli-

Digitized by Google

tikai programmunkban és erre törekszünk mi. *(Helyeslések a nemzetiségiek padjain. Mozgás és zaj a baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Lukács László: T. ház! Midőn ezen kérdések vannak napirenden; midőn a közönségben, a kormánykörökben és itt a képviselőházban ezt a kérdést tárgyalják, akkor közéletünkben lábrakapott egy eszme, közéletünkben életet követelt magának a lefolyt napokban egy politikai eszme, nevezetesen az, hogy alkottassék meg a románok kebelében az u. n. mérsékelt román politikai párt. Erre nézve maga a kormány tette meg a lépéseket; maga a kormány érdemesnek találta ezt a kérdést arra, hogy segitségére jöjjön és nagyon tetemes pénzáldozatokkal fenn is tartja ezt a mozgalmat.

Egy hang *(a baloldalon.)* Honnan tudja?

Lukács László: Onnan, hogy három napilapot is tart fenn. Az egyik politikai napilapnak egyetlenegy pénzes előfizetője sincs, mégis mindennap megjelenik. Természetesen nap-nap mellett a sovinisztikus áramlattal összefogva, minket szid, minket akar kompromittálni és a mi politikai törekvéseinket hazafiatlan szinben akarja feltüntetni; minket akar kicsinyiteni saját népünk szemében.

Természetesen az eredmény az, hogy még azok is tisztán kezdenek látni, a kik eddig nem láttak tisztán és azok is méltatni kezdenek bennünket, a kik eddig nem méltattak, mert felteszik magukban a kérdést, hogy ha nap-nap mellett kapok egy ilyen lapot, hát miféle hazafias érdek juttat engem ehhez? Ezek az u. n. román nemzetiségi képviselők nem képviselik az országban lakó román népet; hát képviselik ezek? Ez az eszmemenet, ez a gondolkozás föléleszti bennük a román nemzeti öntudatot a mi legnagyobb megelégedésünkre. A román politikai körökben él az az eszme a kormány által alapitott és fentartott hirlapokban.

De a magyar politikai társadalomban milyen visszhangot keltett ez a nemes mozgalom? Azokban a lapokban ugy van leirva, hogy ez egy igazán honmentő, hazafias mozgalom. Lássuk, hogy a magyar politikai társadalom hogyan honorálja ezen hazafias mozgalmat. *(Halljuk! Halljuk! a középen.)*

Ez az u. n. mérsékelt román nemzetiségi párt alapfeltételül azt tüzte ki, hogy legalább a szentesitett nemzetiségi törvény hajtassék végre. Ez tényleg kiindulási pontja lehetne egy békéltető akciónak a román nemzetiséggel és egyéb nemzetiségekkel szemben, de jöttek azután a magyar politikai társadalomban egyesek és a következő módon feleltek erre. *(Zaj.)* Itt van a Budapesti Hirlap, mely a következőket mondta: Először is rámutatnak arra, hogy a nemzetiségi törvénynek kétféle lehetséges értelme van: a törvénynek magyar értelemben vett végrehajtása nem szükséges, mert hiszen ebben az értelemben minden megvalósitható pontjában végre van hajtva, a román nemzetiségi értelmezés szerint való végrehajtásának követelése pedig egyenesen ellentétben van a magyar állam nemzeti karakterével és oly kormányzat, vagy politikai irány, a mely ez alapon akarna akármelyik nemzetiséggel is egyezkedni, még csak nem is gondolható. Hol van a mérsékelt román nemzetiségi párt alapja! Éppen a magyar politikai társadalom és ennek képviselője, a Budapesti Hirlap, milyen szépen megmagyarázta. De a függetlenségi párt sem akart hátrább maradni ebben a dologban és a hazafiságát nemcsak hogy nem tüntette ki szemben ezzel a mérsékelt áramlattal, hanem nagyon szépen és a valóságnak megfelelően ráliczitált a Budapesti Hirlapra.

Akkor, a mikor a függetlenségi pártnak egyik hivatalos közlönye, a »Szatmárvármegye« ezen mérsékelt román nemzetiségi pártra vonatkozólag azt irja, és ezt szögezzük le tanulságul ugy az önök részére, mint a mi részünkre, maradjanak ezek, mint lefektetett alapelvek, alaptételek, a melyekből megitélhetjük, hogy a magyar nemzeti politikai irány a román nemzetiség kebelében felmerült, u. n. mérsékelt román nemzetiségü áramlatot hogyan fogadta, a »Szatmárvármegye« legutóbbi számában Maruschán Viktor aláirással egy czikk jelent meg. Megjegyzendő a dolog megértésére, hogy ennek a mérsékelt román nemzetiségi politikának szószólói akadtak épen a románok részéről, igen jeles férfiak, a kik ugy a magyar, mint a román hirlapok hasábjain nagyon szakszerüen foglalkoztak a kérdéssel és bizonyos reményt is füztek ahhoz, hogy végre a kölcsönös megértés politikája következik be. Ekkor hogyan válaszolt erre a magyar politikai társadalom, illetőleg annak orgánuma? A következőképen: *(olvassa)*

A »Szatmárvármegye« legutóbbi számában Marosán Viktor aláirással egy czikk jelent meg, mely szép, higgadt hangon ajánlgatva a magyar-román testvériséget, propagandát csinál a most szervezkedő mérsékelt román pártnak. Meggyőződésem szerint ugyan nálunk, hol még annyi közjogi és közgazdasági ellentét van, untig elég, ha a politikai pártok, közjogi és közgazdasági alapon álló pártok szervezkednek. Felekezeti vagy nemzetiségi alapon álló pártok szervezkedése országos szerencsétlenség számba mehet. Azonban, hogy egymást igazán megérthessük, beszéljünk világosan.

Czikkirónak igaza van abban, hogy az európai politikai viszonyok békés és barátságos együttműködést ajánlanak a »magyar és románnak«.

De mit ért Marosán ur ez általános, homályos kifejezés alatt? Gondos óvatossággal kerüli e kifejezésének szabatos magyarázatát. Pedig itt ám a göcs! Mert ha azt akarja vele mondani, hogy a magyar állam a határos román állammal, a magyar nemzet a szomszédos román néppel, Magyarország Romániával éljen békés egyetértésben s kövessen együttműködő politikát, — ezzel olyan helyes és okos dolgot mondott, melylyel nyilt ajtót dönget. Magyarország és a magyar államférfiak évtizedek

Digitized by Google

óta, a román királyság megalapitása óta mindig jóindulatu és hathatós pártfogással támogatták a gyönge kis szomszédot.

Ezen az alapon hát szépen megérthetnők egymást.

Csakhogy az a baj, hogy a czikkiró ur nem a két ország népeit, hanem az államalkotó, államfentartó szuverén magyar nemzetet, a magyar hazában élő csekélyszámu oláh népet állitja egyrangu párhuzamba.

Ez igy már kevésbbé okos és épenséggel nem helyes dolog, de hát mi hagyjuk meg kinekkinek az ő politikai felfogását. Hiszen ugyis megérthetjük egymást. Csak egy kissé más alapon. Mert nemcsak a mérsékelt román pártnak, hanem törhetetlen meggyőződésü független magyar népnek is meg van a nemzetiségi kérdést illető programmja.

A mi programmunk alapelvei ezek:

Magyarország a magyar nemzeté, politikai jogokat itt csak az gyakorolhat, a ki magát magyarnak vallja. Kormányzat és közigazgatás, igazságszolgáltatás és közlekedésügy, kultura és közgazdaság csak magyar lehet. A magyarság szoros kötelességének tartja és legszentebb jogának ismeri magába fölvenni és beolvasztani a hazában lakó idegen fajokat. E czéljának megvalósitására a magyar államhatalom minden törvényes eszközt foganatba vesz.

Eltörli a rossz és haszontalan nemzetiségi törvényt; államositja az összes nép- és középiskolákat és tanitóképzőket; legszigorubb állami felügyelet alá fogja a papnevelő intézeteket; eltöröl minden nemzetiségi kulturegyesületet és pénzintézetet; a választói jogosultságot a magyarul irni-olvasni tudáshoz köti; a magyar nyelvet nem biró tanitót vagy közhivatalnokot meg nem türi.

Tetszik kérem ez a programm? Akkor egyszeriben megértjük egymást. Hanem addig, mig Szilágysomlyón vagy Szatmárzsadányban az Astra ülésezik, mig Nagybányán, Szinérváralján, Szaniszlón román czég alatt müködő pénzintézetek székelnek, a mig vármegyénkben magyarul olvasni se tudó néptanitók tiltott könyveket s egész Erdélyt, Szatmár- és Bihar vármegyét Romániába beolvasztó térképeket használnak a gyermekek oktatására (vagy bolonditására), mig a Tribuna 600 példánya jár a vármegyébe, mig a szőnyegen forgó czikk azt meséli, hogy a románok 1000 év óta laknak itt (holott minden történeti kézikönyvből megtanulhatni, hogy csak a XII. század végén vándoroltak be) s mig az egészen kielégitő és megnyugtató politikai nyilatkozatnak tartja magát, addig uraim, bajosan értjük meg egymást.

A mi programmunk, ugy lehet, igen radikálisnak látszhatik az önök szemében. De az önöké meg végtére türhetlenné válik a mi lelkünknek. Mert igaza van ám czikkiró urnak abban, hogy a milyen hüséggel és ragaszkodással viselkedett az oláh nép Rákóczihoz, épen olyannal viseltetik emléke és népe iránt ma is. Bizonyitja az elsőt a hirhedt Pintye Gregor, az utóbbit az a tény, hogy Rákóczi és hiveinek kassai temetésén egyik román püspök sem jelent meg.

A vitában, melyet a magyar nemzet a maga nemzeti voltának egységeért folytat, győznie kell, mert részünkön van a jog, igazság, sőt a hatalom is, az ujonnan szervezkedő román párt minden reménykedése ellenére is. Kicsi hátravettetés az, melyet egynémely miniszter elhibázott rendelete vagy elhamarkodott beszéde okozhat. Csalódni fognak a román nemzetiség vezetői, midőn e gyönge alapra épitik az uj pártalakulást. Sőt már csalódtak is, midőn dr. Falussy Árpád főispán beszédének olyan téves értelmezést adtak, a min bizonyára a főispán csodálkozik a legjobban. Régi hüséges függetlenségi politikus és lelkes magyar ember létére hogy is lehetne más meggyőződése, komolyabb törekvése, mint a négy folyó és hármashalom mentén egy nemzetet látni, szivben-lélekben egységes, egynyelvü, egyérzésü 20 millió magyart.«

Ime, igy adták meg a feleletet az alakulni akaró mérsékelt nemzetiségi pártnak és ezzel természetesen mindörökre kompromittálták ezt a mozgalmat és felmentettek bennünket maguk a magyar politikusok attól, hogy szemben azon vádakkal, a melyeket ellenünk nap-nap mellett szórnak ezek a szerencsétlen kitartott bérenczpolitikusok, a kik a kormány által fentartott három lapban nap-nap mellett szórják ellenünk mérges nyilaikat, védekezzünk. *(Zaj.)*

T. képviselőház! Ezzel aztán a Budapesti Hirlap és a függetlenségi párt orgánuma politikai előadásában befejezte e mérsékelt párt politikai pályáját. Ha minket tulzással vádolnak, ha a felbukkanó mérsékelt román nemzetiségi pártot igy kritizálják és igy fogadják a magyar politikai társadalomban, akkor kérdem én, mivel akarnak tulajdonképen békés megegyezést, kölcsönös egyetértést létrehozni ebben az országban? Ime, napnál világosabban be van bizonyitva, hogy egyedül a mi nemzetiségi programmunk bir a hazafiságnak azon zománczával, bir a férfias jellegnek azon erősségével, a melynek alapján igenis meg lehet a kölcsönös egyetértést találni, a mely kölcsönös együttmüködés alapján azután előbbre lehet vinni Magyarország politikai érdekeit, fejleszteni a mi országunkat közgazdasági, kulturális és politikai tekintetben. Azt mondják, hogy nem helyes ez a nemzetiségi törvény, el kell azt tüntetni a föld színéről. Én nem bánnám. Sőt a mai körülmények közt előnyösnek tartanám. Két okból.

Először azért, mert akkor nem hivatkoznának a külföld előtt lépten-nyomon erre a törvényre; igy brosürákban, a mint később lesz szerencsém felolvasni, egyik nagy publiczista és politikus pl. a külföld elé tartja a nemzetiségi törvényt és előterjeszti azokat az intézkedéseket, a melyek a nemzetiségek javára szolgálnának, — ha meg lennének valósitva. De minthogy nincsenek megvalósitva, hogyan lehet azokkal a külföld elé

Digitized by Google

állani? Éppen azért ebből a szempontból nagyon helyesnek tartanám, ha eltüntetnék az ugyis nem létező nemzetiségi törvényt.

Itt hangzott el egy magyar szó, a mely nagyon tetszett nekem, egy honfi részéről: nekünk nemcsak szegedi államfogházunk van, t. nemzetiségi képviselők, de vannak aradi akasztófáink is; nekünk nemcsak ez és az a férfiunk van, mint stb., ki a román nép nemzeti jogáért küzdött, de van Rákóczink, Bercsényink, Bezerédynk és Kossuth Lajosunk. Igen, t. képviselőház, ezek a hősök érdemesek arra, hogy nemzeti jogokról beszéljenek s óhajtom, hogy ilyen nemzeti hősöket neveljenek a románok is, hogy legyenek hasonló nemzeti hősei és ezek a hősök és azok unokái meg fogják védeni a nemzeti jogokat, mert a nemzeti jogok nem alamizsnák. És ne higyjék, hogy nem érzem magamat megalázva és megszégyenitve, a mikor nemzetem történetében nem tudok Rákóczira, Bercsényire, Kossuth Lajosra utalni. *(Nagy zaj.)*

Markos Gyula: Nem vagy te oláh!

Lukács László: Nem akarom a beszédemet ezekkel folytatni, csak felhozom, hogy Domahidy Ferencz bátyámmal, mint szatmári főispánnal, beszélgettünk erről, és azt mondta: Öcsém, miért nem tanitjátok ti a magyar nyelvet iskoláitokban? Azt feleltem: Bátyám nem ismeri a dolgot, hiszen szivesen tanitjuk mi az iskolákban. Erre azt kérdezte: Hát honnan van az, hogy ugy vagy feltüntetve, mint a ki ellensége vagy a magyar nyelvnek? Erre azt mondtam: Nagy tévedés, mert én óhajtom, hogy a román gyermek tanulja meg a magyar nyelv közvetitésével azt a felséges küzdelmet a szabadságért, a szabadságra való törekvés epizódjait és fejezeteit, tanulja meg Rákóczi, Bercsényi és Kossuth Lajos életét, hogy saját nemzete, saját nemzetisége érdekében épugy tudjon működni, épugy dolgozzék a szabadságért, a saját nemzetisége érdekében. *(Nagy zaj és mozgás.)*

Markos Gyula: Sanda mészáros, máshová üt.

Lukács László: És erre az volt a felelet: Édes öcsém, akkor ne tanitsátok inkább a magyar nyelvet.

T. ház! Nem lehet átgyurni a nemzeteket ugy, a mint Apponyi Albert t. kultuszminiszter ur akarja az ő tanterveivel. *(Nagy zaj.)* Nem fognak bennünket átgyurni azzá, a mi nem vagyunk, hanem igenis minden ellenségeskedés, minden politikai hatalom, ha kell, minden üldözés daczára itt vagyunk és itt is akarunk maradni, erősödni és tökéletesedni a hazaszeretetben, megmaradni a törhetetlen ragaszkodásban a mi nemzetiségi individualitásunkhoz, mely alapja a mi hazaszeretetünknek. *(Nagy mozgás.)*

T. képviselőház! Hogy állittatik fel a magyar napi politika részéről ez a kérdés?

Ezt ennek egy illetékes szócsöve mondja meg. Ezt idézem, különben azt gondolnák, hogy a saját felfogásomat közlöm. Igy azonban még a legellenségesebb indulatuak sem foghatják rám, hogy nem olyan forrást használok, a mely a magyar közvéleménynek és a magyar állampolitikának szócsöve. Mit mond a »Budapesti Hirlap«? A következőket *(olvassa)*: »Mi a magyar nemzetnek egész valóját átható egyetemes czélja a jövőben? Nemzeti egységének megteremtése és teljes függetlenségének kivivása.«

Tehát, t. ház, nincs meg sem a nemzeti egység, sem a teljes függetlenség, és azért ennek kivivására törekszenek. A nemzeti egységet annyiféleképen magyarázzák, a hányféleképen alakulnak a politikai viszonyok. Máskép magyarázzák négyszemközt a szalonokban, máskép a miniszteri tanácskozásokon, és megint máskép a publicisztikában, az iskolában és különösen a mikor a külföldnek beszélnek a magyar viszonyokról. Ebben a zürzavarban nekünk is el kell foglalnunk politikai álláspontunkat, és teszszük is ezt azon politikai nyilatkozatunkban, a melyet egész őszintén, leleplezetlenül feltárok önök előtt azért, hogy tisztában legyenek helyzetünkkel, és megtudják, milyen irányban akarunk mi politikát folytatni Magyarországon. De épen azért, mert itt nem befejezett politikai alakulásokról, hanem törekvésekről van szó a nemzeti egység megalkotása és a függetlenség kivivása szempontjából, jogunk van kérdezni, hogy abban a nemzeti egységben, igen t. nemzeti egységre törekvő magyar politikus testvéreim, megférünk-e mi is a mi nemzeti egységünkkel, vagy nem? Ha megférünk abban a keretben, akkor testvérek vagyunk, és együtt maradunk, de ha nem férünk meg, nem hagyjuk magunkat ilyen felfogások által kiirtatni.

Fenyvesi Soma: Hol van az a külön nemzeti egysége az oláhoknak?

Lukács László: Ugy látszik, nem kisérte figyelemmel t. képviselőtársam beszédemet.

Álláspontunkat tehát a hazafiság, a hazaszeretet szempontjából kifogás nem érheti, mert mi az egyenjoguság alapján állunk, a mely sziklaszilárd alapot önök is hangoztattak akkor, a mikor nemzeti jogaik kivivásáról volt szó; azon az alapon állunk, a melyért önök is megszenvedtek és száz martirt küldtek a halálba. És ezen az alapon állva, az önök nemzeti lelkesedésén mindig fel fogunk buzdulni; ha kell, küzdeni fogunk; ha a körülmények ugy fogják hozni, mi is martirokat fogunk küldeni nemzeti létünk biztositására, egyéniségünk megvédésére, nemzeti individualitásunk fentartására.

Ebben a tekintetben mi a tényleges helyzet?

Ime nem elégszik meg a sovinizmus a kormánynak sovinisztikus irányban való működésével, hanem biztatja és izgatja az egész magyar társadalmat ugyanezen irányban való működésre. »Hiába a kormány minden igyekezete, — azt mondja a Budapesti Hirlap — hogy a magyarság szupremácziáját intézményekkel biztositsa a nemzetiségek felett.«

Hát mit jelent ez?

Digitized by Google

Azt jelenti ez, a mit önök itt beszélnek évtizedek óta, hogy egyforma elbánásban részesül itt magyar és nem magyar, hogy az állami politikának kulturális tekintetben való működése egyformán mér itt magyarnak és nem magyarnak? *(Zaj.)* Ime t. ház, a magyarság szupremációját intézményekkel biztositja ez a kormány a nemzetiségek felett. *(Felkiáltások: Természetes!)*

Hellebronth Géza: Sokkal többet kellene tenni!

Lukács László: Ime kérem, még ez sem elég, hanem még sokkal többet kellene tenni! Méltóztassék csak ugratni a politikai köröket, hogy kompromittálják magukat a belföldön és a külföldön. *(Zaj és mozgás. Felkiáltások balfelől: Csak hazugságokkal kompromit álhatnak!)*

Elnök: A képviselő urat rendreutasitom.

Lukács László *(olvassa)*: »Ebben az országban csak egy életképes kultura lehet és ez a magyar. Ennek kell a többit magához vonzani, a többit utánzásra kényszeriteni és felsőbbségével meghóditva, magába beolvasztani. A szerbnek, a tótnak, az oláhnak, a németnek látnia kell, hogy ha tökéletesedni akar, neki is szivben, lélekben s azután nyelvben is magyarrá kell lenni, különben nem érvényesülhet.« Ez csak elég tiszta beszéd, hogy itt erőszakos magyarositásról van szó törvényes intézményekkel. Ez az, a mit konstatálni akartam. *(Zaj.)*

Ezzel szemben a mi programmunk felöleli az ország egyetemes érdekét vallási és nemzetiségi különbség nélkül. Egyformán akarunk mérni az ország minden polgárának, egyformán szeretjük az ország minden nemzetiségét, egyformán buzgólkodunk minden nemzetiségnek kulturális előhaladásán. Épen azért oly intézményeket akarunk, melyek ezen programmnak megfelelnek és törekszünk arra, hogy ezen kormánynak működése és beteg soviniszta irányzata letörjön, és lehetőleg minél előbb letünjék Magyarország politikai közéletéről az az irány, mely annyi elégedetlenséget, szenvedést és annyi szégyent hozott eddig is Magyarországra. *(Zaj.)*

Micsoda dolog azt követelni egy népfajtól, hogy beolvadjon egy másik népfajba? Hiszen ezzel ellentmondanak a saját nemzeti hagyományaiknak. *(Zaj és felkiáltások: Hol áll ez?)* Felolvastam. *(Zaj.)* Én báró Eötvös József politikai alapelveit vallom magamének, mely szerint azon nép, mely egy más népfajba beolvadni képes, az emberiség hasznos tagja sohasem lehet. *(Zaj.)* Hát önök olyan dekadenciát akarnak tőlünk, annyira demoralizálni akarnak politikai és kulturális tekintetben, hogy kész beolvadási anyagot nyerjen bennünk a magyar sovinizmus? Ez ellen lelkünk egész erejével tiltakozunk. *(Zaj.)* Egyéneknél még ez meglehet, pl. Wekerle vagy Günther szépen beolvadtak a magyarságba. *(Derültség.)* Ezt az egyén megteheti, de egy népfaj nem. *(Zaj.)*

Én nagyon helytelen politikának tartom, hogy reánk erőszakolják a lét vagy nem lét kérdését. Ha azon kényszerhelyzetbe hoznak bennünket, hogy a lét és nem lét kérdése felett tanácskozzunk és határozzunk, akkor ne méltóztassék a kérdést igy feltenni, mert ez ellen még sokkal gyengébb nemzetiség is, mint a román nemzetiség, fellázad egész lelki valójában, és azután következményeiben kiszámithatlan lehet az ilyen törekvés.

Fenyvesi Soma: Ne fenyegetőzzék, senki sem ijed meg!

Lukács László: Ott van egy történésznek feljegyzése, a kiről nem mondhatjuk, hogy az ő idejében nemzetiségi differenciák voltak Magyarországon; Bonfinius feljegyezte a román népről: Valachi autem latinam tandem linguam redolere videntur — — — et plus pro linguae, quam pro vitae incolumitate certasse videntur.

Ezt Bonfinius tehát feljegyezte a mi szülőinkre, a mi apáinkra vonatkozólag. Konstatálja először, hogy a román nép nyelve a latin nyelv és hogy a románok ugy ragaszkodnak nyelvükhöz, hogy inkább képesek életüket feláldozni, mint nyelvüket. Ha tehát egy nép ilyen fényes tanuságát adja annak, hogy nyelvéhez és nemzetiségéhez ilyen erősen tud ragaszkodni, akkor ezt a nemzetiséget meg kellene becsülni és ennek a nemzetiségnek őszinte békejobbot kellene nyujtani, nem pedig folytonosan ingerelni, nem pedig folytonosan az elégedetlenség tüzét szítani a mi közéletünkben.

Ez a mi hazafias álláspontunk a nemzetiségi kérdésben. Kijelentjük még, hogy addig nem lesz béke és egyetértés, haladás és közjólét, mig ezt a kérdést az emberi, a természeti, az állampolgári jogok teljes tiszteletben tartásával meg nem oldjuk. Mi a mi nemzetiségi individualitásunkat semmiért sem adjuk fel és olyan politikai állapotokra törekszünk, hogy az ország állami érdekeinek megfelelve, ebben az országban minden nemzet egyformán boldog és megelégedett legyen. Ez a mi álláspontunk, ismétlem, a mi hazafias álláspontunk a nemzetiségi kérdésben.

Most engedjék meg, hogy ugyanazon hazaszeretettől vezérelve, a mely eddigi felszólalásaimban vezetett, válaszoljak a gr. Batthyány Tivadar igen t. képviselő ur által ellenünk elmondott borzasztó vádakra. Mivel ezen fellépésével a nemes gróf, ugy látszik, egy nagy leszámolást akart velünk tartani, a per teljessége érdekében fel kell hogy idézzem, hogy ő még a folyó évi május hó 7-én szintén felszólalt ebben a kérdésben, a mely felszólalásra Maniu Gyula t. képviselőtársam, valamint szerény magam is megadtuk a szükséges felvilágositásokat. Ugy Maniu t. képviselőtársam, mint én, ex asse foglalkoztunk ezzel a kérdéssel, különösen én, a helyi viszonyok ismerete alapján is. A nemes gróf most ugyanazokat a dolgokat hozza föl, ha

Digitized by Google

más szavakkal is; tehát nem méltatta figyelmére a mi felszólalásunkat, sem nem tanult, sem nem felejtett, hanem ismételte azt, a minek téves voltát mi kimutattuk.

Először leszek bátor elvi szempontból válaszolni. A mi mindenek előtt a megbizatás kérdését illeti; politikai pereinkben a királyi alügyészek, főügyészek koronaügyészek vádbeszédeiket ellenem mindig azzal kezdték, hogy mikor bizta meg ezt az igen t. főtisztelendő urat a román nép azzal, hogy nevében beszéljen és sérelmeit felhozza, valódi vagy képzelt sérelmeit? Már most ki bizta meg gr. Batthyány Tivadar képviselőtársamat azzal, hogy a romániai magyarok sérelmeit itt a képviselőházban előadja? Van-e erre megbizatása? Egyáltalán nincsen. De nekünk igenis jogunk és hivatásunk van arra, sőt állampolgári kötelességünk a román nép sérelmeit itt előadni ép ugy, mint a magyar nép képviselőinek joguk és kötelességük a magyar nép sérelmeit előadni. Elő is adták és követelték is a kormányköröktől azok orvoslását. Mi szintén beszélünk, ország-világ szine előtt és ügyelünk arra, hogy valótlanságot ne mondjunk. *(Zajos ellenmondás.)*

En különösen óvatos voltam ebben a tekintetben és sohasem a magam véleményét adtam itt elő, hanem kifogástalan magyar emberek véleményét az ő könyveikből és hirlapi czikkeikből idéztem. Igy a parlamenti rendszerre vonatkozólag Nagy Emil képviselőtársam fejtegetéseit hoztam föl, a ki itt az önök füle hallatára fejtegette, hogy Magyarországnak 1868 óta nincs parlamentarizmusa, hanem a parlamentarizmusnak tetszik tudni micsodája? Paródiája! Ezt mondotta Nagy Emil. És ezt beigazolta azon választási eljárásokkal, a melyek alapján itt kialakult a Deák-párt, a Tisza-párt, a szabadelvü-párt, a formulákpártja és a mely azután a darabontkorszakban végkimerülésben kimult. Ha én mondtam volna ezt, mintegy a magam meggyőződéséből, akkor ezek a sterotip vádak lettek volna ellenem felhozva: nemzetiségi tulzás, vádaskodás; de ezt Nagy Emil t. képviselőtársam mondotta, hogy 40 esztendeig nem volt Magyarországnak parlamentje, hanem paródiája a parlamentnek volt itt Magyarországon.

Hogy ebben a kormányzati korszakban miként működött az állami politika és ez a gépezet miként működött a nemzetiségekkel szemben, erre nézve megint nem a magam tapasztalatait és tanulmányait hoztam fel, mert hiszen erre azt mondották volna, hogy ez a hazaáruló Lukács beszéde, hanem egy kifogástalan magyar hazafi tanulmányait olvastam itt fel, Holló Lajos tanulmányait, a kinek pedig a hazafiságában — azt hiszem — senki sem kételkedhetik. Felolvastam itt, hogy mit mondott, hogy a szabadelvü korszak hogy bánt a nemzetiségekkel, hogyan vitték őket az urnához, micsoda óriási presszió, micsoda óriási elnyomatás folyt Magyarországon, úgy a magyar, mint a román és a többi nemzetiségekkel szemben. *(Ugy van! a középen.)* Felolvastam, ismét magyar lapokból, hogy a megyei önkormányzat terén óriási visszaélések vannak, hogy az egyes politikai faktorok micsoda törvénytelen, igazságtalan, elnyomatást magukban rejtő eljárást követnek. Mindezeket felhoztam itt, igen t. képviselőház. Már pedig, ha ez áll a magyar népre, százszorosan áll a nemzetiségi viszonyokra vonatkozólag. Tehát az argumentum kész.

Ezeket pedig azért hoztam fel, hogy meg legyenek győződve arról, hogy nem mi vagyunk azok, a kik Magyarország közállapotait nem szép, de visszataszitó szinben tüntetik fel a külföld előtt. Hiszen ezen politikai nyilatkozatok, a melyek a itt a házban történnek, nemcsak Magyarország számára valók. Hiszen a parlamentnek egyik tulajdonsága épen a nagy nyilvánosság. A külföldi lapok átveszik e nyilatkozatokat és ez elég tükör arra, hogy ebből megitélhessék a magyar viszonyokat. Nem áll tehát az a vádja igen t. Batthyány képviselő urnak, hogy mi megyünk a külföldre, és rágalmazzuk a magyar nemzetet. *(Élénk felkiáltások: Pedig ez igaz!)* Elég, ha azt közlik a külföldi lapok, a mit itt Nagy Emil képviselőtársam és Holló Lajos stb. felhoztak a magyar viszonyokra vonatkozólag. Elég, ha Björnson ezeket olvasta, elég, ha azokról vesz tudomást, a mik itt a képviselőházban mondattak. Nem kell ahhoz külön információ; azon információ alapján, mint okos ember megcsinálja magának az itéletet.

De itélhetnek állapotainkról, igen t. képviselőház, magukból az előterjesztett kulturpolitikai törvényjavaslatokból: a népiskolára vonatkozó törvényjavaslatból és itélhetni Andrássynak a választói jogra vonatkozó törvényjavaslatából is, a pluralitásból. Elég ez maga; nem kell nekünk ahhoz egy jottát sem hozzáadni: elég maga ez a törvényjavaslat, meg a hozzáadandó utasitás; majd meglátjuk, hogy ez milyen lesz. Elég az a nyilatkozat, a mit gr. Apponyi Albert kultuszminiszter ur tett, a mit gr. Andrássy belügyminiszter ur tett, hogy t. i. ők, a kormány tagjai, a magyarság érdekében, a magyarság megerősitésén működnek.

Kmety Károly: A magyar állam érdekében.

Lukács László: Nem! A magyarságról beszélnek! Sőt ezt ismétlik!

Pop Cs. István: A magyar állam megmarad, az nem szorul sem Apponyinak, sem másnak a támogatására!

Lukács László: Kifejezetten a magyar nemzetiségnek, a magyarságnak megerősitésére és a nemzetiségek ellen irányulnak egyes intézmények és azok a közlemények, a melyeket itt felolvastam és a melyek ennek folytán az európai köztudatba is átmehettek. Ezeket a tényeket nem lehet letagadni, ezek a tények minden kommen-

Digitized by Google

tár nélkül maguk beszélnek. Avagy olyan bambának tekintik a külföldet, olyan kiskorunak az európai czivilizácziót, hogy az is elfogadja azt az álláspontot, a melyet gr. Andrássy Gyula belügyminiszter vagy gr. Apponyi Albert a törvényhozás mezébe takarva a képviselőház elé hoz és a melyet a sovinisztikus többség elfogad, megemészt? Nem, Európa közvéleménye ezt el nem fogadja, mert ott van czivilizáczió, van humanizmus, már pedig ezzel ugy a czivilizácziót, mint a humanizmust kompromittálják. *(Zaj. Ellenmondás.)*

T. ház! Egy igen mélyreható, minden nemzet politikai életét és történetét mélyen érintő körülményre kivánok reflektálni. Ugron Gábor t. képviselőtársam a multkor a magyar nemzetről, a magyarságról, mint üldözött, elnyomott nemzetről beszélt. Hát volt idő, a mikor tényleg üldözték a magyar népet, üldözték politikai és kulturális törekvéseit. És mihez ragaszkodott akkor a magyar nemzet? Ragaszkodott az ő természetes jogaihoz, kulturális, nemzeti jogaihoz, szabadságjogaihoz, *(Felkiáltások: Államjogaihoz!)* államjogaihoz, ragaszkodott és harczba szállt ezekért minden ellenséggel szemben. A mikor igy saját nemzeti létéért, kulturájáért küzdött, az egész világ rokonszenvét nyerte meg. És mit látunk ma? Épen önök panaszkodnak, hogy a világ rokonszenve megcsökkent Magyarország iránt, sőt sok tekintetben teljesen elveszett. Miért? Azért, mert önök most ugyanazt a politikát követik a nemzetiségekkel szemben, a melyet a hatalom követett önökkel szemben és az önök nemzeti törekvéseivel szemben. *(Zaj.)* A történelem megismétli önmagát. Most önök ellen fordul a történelem. És hasztalan irunk, hasztalan beszélünk, a tények ereje a leghatalmasabb. Tényekkel kell igazolni a szabadságszeretetet, a testvéries együttérzést, azt, hogy igazán akarjuk a békét, egyetértést. Tényekkel kell ezt igazolni és nem olyan szavakkal, a melyeket gr. Batthyányitól hallottunk.

Ez az egyik elvi álláspontom. A másik elvi álláspontom vonatkozik arra, a mit gr. Batthyány igen t. képviselőtársam a Romániában élő magyarságról mondott, a mikor azt kapcsolatba hozta a katholikus egyházzal. Itt is kibuvik a szeg a zsákból. T. i. egyenlőtlen mértéket alkalmaznak. Mit várunk mi, illetőleg a magyar nemzeti sovinizmus Magyarországon a katholikus egyháztól?

Azt kivánják, hogy a katholikus egyház a magyarságnak terjesztője, uttörője legyen, sőt a püspököktől azt várják, hogy mint a magyarság apostolai a magyar nyelvet és a magyar nemzeti érzést terjeszszék. Ha egy tót káplán vagy plébános politikai működésében egy nemzetiségi képviselőt mer támogatni, vagy a tót kulturáért mer lelkesedni, akkor rögtön jön a kormány és a püspök és azt mondja, a nemzeti egység és az államegység érdekében fel kell, hogy szólaljanak, hogy megvédjék a magyarságot azzal a tót káplánnal vagy plébánossal szemben. Épen a napokban történt Rózsahegyen, hogy Tomanek Flórián káplán a tót nemzetiségü agitáczióban való részvétel miatt állásától felfüggesztetett. *(Felkiáltások balfelől: Jól tették!)*

Kmety Károly: Igy kellene tenni a görögkeleti püspökökkel is.

Lukács László: Hát Romániában nem igy kellene tenni a magyar püspökökkel? *(Olvassa)*: »És egyuttal utasitotta, hogy késedelem nélkül valamely szerzetesrend kolostorába vonuljon. Tomanek a felfüggesztés ellen a római szentszékhez fordult panaszszal... Egy másik ilyen: A megrendszabályozott káplán. *(Olvassa)*: »Trencsénből jelentik . . .

Ime mit várnak önök Magyarországon a katholikus egyháztól. Ezért mondom, hogy politikai eljárásuk téves, és midőn Romániába átmennek, ott egészen más mértékkel akarnak mérni és azt akarják, hogy a Romániában élő katholikus magyarok katholikus egyháza a magyar nemzeti államot és a magyar nemzethez való ragaszkodást képviselje és terjeszsze stb., bum! bum! *(Nagy derültség.)* Ez mutatja az önök politikai tendencziájának a képtelenségét; ez mutatja, hogy egész politikai manőverük nem egyéb, mint humbug. *(Mozgás. Zaj.)* Ebből a szempontból megvilágitva a romániai magyarok helyzetéhez való hozzászólási jogot azt akartam konstatálni, hogy ezen a téren mennyire előbbre vagyunk mi felszólalásunk jogosultságát illetőleg gr. Battyhány Tivadarnál.

Most pedig következnek az ellenünk emelt vádak *(olvassa)*: »A nemzetiségi urak telekiabálják az országot, hogy a magyar állam, a magyar törvényhozás üldözi őket, de nemcsak itt az ország határain belül teszik ezt, hanem tudjuk, hogy a t. urak szövetséges társai, a nemzetközi szocziáldemokraták jónak látták kimenni Buchinger ur személyében Ausztriába is személyesen és jónak látják máig is egész Európát telekiabálni ellenünk.

Ez a vád azt mutatja, hogy t. képviselőtársam a tényleges állapotot nem ismeri. A pártok és a népek politikai életében vannak olyan pillanatok, a milyenek vannak az önök politikai életében, a midőn látjuk az átmeneti korszak napjaiban, hogy a néppárt, az alkotmánypárt, a függetlenségi párt koalleált. Ámde a fuzió bizonyosan itt sem ugy történt, hogy a néppárt lemondott volna magasztos hivatásáról, hogy feladta volna azt a magasztos piedesztált, a melyen állania kell, feladta volna a keresztény katholikus vallás-erkölcsi és politikat szempontokat *(Zaj.)*, hogy helyeslésével kisérje pl. a függetlenségi pártnak ugy a legközelebbi multban, mint az elmult cziklusok alatt a vallási és társadalmi

Digitized by Google

intézményekre vonatkozólag elfoglalt álláspontját. *(Zaj.)*

Ezen pártoknak koalíciója sokkal mélyebbre ható, mint az a koalíció vagy együttműködés, a mely a mi pártunk és az u. n. szocziáldemokrata párt között fennáll. Köztünk nincs szó koalicziókról, nincs szó együttműködésről, nincs szó fuzióról egyáltalában, hanem csak arról, hogy a gr. Andrássy Gyula belügyminiszter ur által benyujtott választási reformnak a pluralitásra vonatkozó, az állampolgári jogokat meghamisitó része ellen igenis küzdenek ők, valamint küzdünk mi is. Ha a küzdelemnek ezen pontján találkozunk, az ellen semmiféle kifogásunk. *(Zaj.)* Azonban mondom, nincs közöttünk semmiféle fuzióról, együttműködésről vagy koalicziókról szó. Ők is küzdenek az ellen, a néppárt részéről és a függetlenségi párt részéről is igen sokan küzdenek az ellen és ebben mindnyájan találkozunk, de fuzióról, együttműködésről olyan értelemben, a mint azt gróf Batthyány Tivadar képviselőtársam mondotta, szó sem lehet.

Egy kis nyugalomra volna szükségem, s ezért szünetet kérnék elnök ur.

Elnök: Kérem a képviselő urat, tessék csak folytatni beszédét. *(Helyeslés.)* A képviselő ur annyit olvasott fel vidéki lapokból és egyéb dolgokból, hogy kár volt az erejét azzal fárasztani. Kérem tehát, méltóztassék folytatni és befejezni beszédét.

Pop Cs. István: Joga van kérni.

Elnök: Nekem pedig jogom van megtagadni.

Pop Cs. István: Ez nem járja.

Elnök: Pop Cs. István képviselő urat rendreutasitom.

Lukács László: Gr. Batthyány Tivadar megvádol minket, a mikor azt mondja: »Másrészt pedig azt látom, hogy az igen t. románság, oláhság vezetősége részéről rendkivüli szeretettel kacsintgatnak az urak az ország keleti határán át. Láttuk pl. a hires bukaresti kiállitás alkalmával, láttuk azokból, a miket Bethlen István t. barátom egy interpellácziójában kifejtett, hogy az urak meglehetős nagy szimpátiával viseltetnek azon államok iránt, a melyek odaát a határon tul vannak.« *(Felkiáltások: Hangosabban!)* Különös eset, véletlen szeszélye talán, hogy akkor, a mikor a nemes gróf e támadást ellenünk intézte, épen akkor a bécsi Burgban egy igen előkelő bankett volt, a hol a mi apostoli koronás királyunk szives barátsággal köszöntötte fel a román trónörököst, Románia jövendő urát, a mikor apostoli királyunk serleggel a kezében és a béke érzelmeivel szivében üdvözölte a szomszéd fejedelmi sarjat, és gratulált neki különösen azért, hogy a bölcs király vezetése alatt a román állam oly szép előhaladást bizonyit és Európa keletén a törvényes jogrend egyik lényeges tényezője. És ugyanazon a napon a nemes gróf a disszonanczia hangját vegyitette ebbe.

Hát ha az én felkent királyom üdvözli azt az államot, a melyet szimpátiával nevez a jogrend őrének és a haladás egyik tényezőjének, akkor miért ne viseltetném én szimpátiával, szeretettel és vonzalommal azon állam iránt, annál is inkább, mert azok a hangok, a melyek azon állam részéről megnyilatkoznak, azt mutatják, hogy annak az államnak a polgárai fajilag, kulturailag egy egészet képeznek. *(Hosszantartó mozgás.)*

Elnök: Kérem, méltóztassék beszédét folytatni és ne méltóztassék ekkora szünetet tartani, különben kénytelen leszek más szónokot felszólitani. *(Helyeslés.)*

Lukács László: Kérem alásan . . .

Hódy Gyula: Nem bánná, ha kis injuria esnék meg rajta.

Lukács László *(olvassa)*: »Érdeklődtem az iránt, hogy mily helyzetben vannak a mi véreink odaát Romániában, ott, a hol nagyobb tömegekben laknak együtt, a hol román állampolgárok, a hol tehát teljes joggal lehet összehasonlitani azt, hogy miként bánnak Romániában az ottani magyarajku román polgárokkal, és miként bánunk itt mi Magyarországon a nem magyarajku honpolgárokkal. Erről van szó.»

Ime megteszi az összehasonlitást a román magyarsággal és ezen az alapon az idevaló románsággal. Nézzük már most, hogy a mi kormányzatunk, törvényhozási alapunk tekintetében megfelel-e az összehasonlitás annak a jogosultságnak, a melyet magának vindikál a gróf ur? *(Felkiáltások: Nem halljuk!)* Erre vonatkozólag hivatkozom egy történeti epizódra. Méltóztassék visszaemlékezni, hogy volt egyszer Magyarországon csángó mozgalom a telepitési ügygyel kapcsolatban. Egy Odescalchy herczeg küldetett ki — vagy pedig jószántából ment csángókat keresni. Bejárta Bukovinát és kérte őket, hogy jöjjenek át Magyarországra. Bukovinában sikerült is a verbuválás, és Magyarország déli vidékére telepitették le őket. Hogy milyen sikerrel, azt jól tudják. Megtörtént, hogy Romániába is átment a csángó herczegnek nevezett Odescalchy és hivta a csángókat, hogy jöjjenek át. Mi volt a felelet? Egyetlenegyet sem talált, egyetlenegyet sem volt képes reábirni, hogy hagyják el az ő földjüket és igy azzal a meggyőződéssel jött el onnan, hogy azok ott teljes boldogságban és megelégedésben élnek.

Markos Gyula: Menjetek ti is oda!

Lukács László: Ugy látszik, hogy az igen t. gróf ur nem foglalkozott a romániai magyarok kulturállapotával. Itt vannak az adatok — a bukaresti magyar ujságból vettem ezeket — a melyek romániai magyarok kulturéletére vonatkoznak. Itt van a »Bukaresti magyar ujság«, mely leirja, hogy a buzeni róm. kath. magyar iskola igazgatója ez év deczember 24-én karácsonyfaünnepélyt rendezett az iskola társas termében és ott elénekelték az »Isten áldd meg a magyart«. Kuszka Ágoston tanfelügyelő megelégedését fejezte ki a látottak és hallottak felett, a gyermekeket

Digitized by Google

kitartó szorgalomra buzditotta, a szülőknek pedig lelkére kötötte az anyanyelv gondos ápolását és azután a »Szózat« éneklésével vége volt az iskolai ünnepélynek.

Itt van a bukaresti magyar társulat, a mely a román karácsony ünnepén jubileumot tartott, fennállásának félszázados évfordulóját ülte meg a következő romániai magyar társulatok részvételével: Bukaresti Magyar Társulat, Kath. Gyermeksegélyző Egylet, Bukaresti Dal- és Műkedvelő-Kör, Bukaresti Magyar Betegsegélyző-, Temetkezési és Közművelődési Egylet, Bukaresti Szent István Király Egyesület, Bukaresti Magyar Protestáns Nőegylet, Bukaresti róm. kath. nők »Mária« Egylete, Brailai r. kath. Temetkezési Társulat, Tirgovesti Szent István Király Társulat, Bukaresti osztr.-magyar honfiak Egyesülete, Baróti Székely Társaság, Debreczeni Székely Társaság, Bukarest-Szent István király Egyesület Dalosztálya, Bukaresti Magyar Társulat Dalárdája, Brailiai Szent László önművelődési Egylet, Pitesti Magyar Dal- és Olvasó-Kör, Tirgovesti magyarok, Craiovai Magyar Társulat.

Markos Gyula: Ezek nem vétkeznek Románia ellen!

Elnök: Csendet kérek!

Lukács László: Ha ezeket becses figyelmére méltatta volna a nemes grófi, akkor nem mondhatta volna azt, hogy: de Romániában hogyan bánnak a magyarokkal, mert ime, teljes kulturális szabad fejlődési joguk van.

Azt mondják, hogy mi egészen jogtalanul panaszkodunk. Hiszen ha ilyen publicisztikai nyilatkozatok után akarjuk a való helyzetet megismerni, akkor nagyon szomoru világitásban tünnek fel a mi hazai állapotaink. Nekünk van olyan kormányilag jóváhagyott kultur-egyesületünk, a mely alapszabályai keretében müködik és 25 éves müködése alatt eddig még sohasem történt meg, hogy csak egyetlenegyszer is lett volna fenyitve vagy legalább figyelmeztetve, hogy tullépte az alapszabályok keretét és mégis mivel találkozunk ezen törvényes keretekben mozgó kulturtörekvésünkkel szemben? Itt van a függetlenségi párt egy hivatalos közlönye. »Az Asztra csődje« czim alatt kulturtörekvéseinkről következőképen nyilatkozik. Ezt különösen azért emlitem fel, mert az ügyeszség minden kifejezést, a melyet a románok irnak, észre vesz, de ezeket a borzasztó izgató és törvényellenes lépésekre buzditó kifejezéseket, a melyek a magyar lapokban megjelennek, nem veszi észre senki. A »Szatmármegye« czimü lap ezeket irja: *(Olvassa.)*

»A szilágysomlyói kudarcz ugy látszik nem riasztott vissza egynéhány oláh pópát a feltünési viszketegségtől. Ez a pökhendiség már a vakmerőségig fejlödött ki náluk. Mutatja az, miszerint nem riadtak vissza attól sem, hogy a Szatmár és Nagykároly között fekvő kis oláh községbe, Szatmár-Zsadányba üssék fel tanyájukat, s onnan hirdessék azt az oláh kulturát, a melynek nincs más czélja, mint a szegény, tanulatlan oláh nép kihasználása, kizsákmányolása.

A multból tudjuk, hogy miként élnek egyes oláh papok a bucsujárásból, az odabolonditott nép verejtékes filléreiből.

Volt idő, a mikor az ilyen szélhámosságoktól a csendőrszuronyok védték meg a szegény, gyámoltalan népet. Beigazolt tény, hogy a nagylábon élő, népbolondító pópák, a mikor a hatóságok a bucsujárást beszüntették, majd éhen haltak.

Ugy látszik, ujra itt van az ideje, hogy az ilyen izgága pópákkal erélyesebb rendszabályokat használjon a kormány. Hiszen a nép filléreiből duslálkodó dákóromának az arczátlanságig menő vakmerőséggel tolakodnak be a magyarság szivébe, hogy erőnket igy szipolyozhassák, a népet bolondithassák, s a felizgatott kedélyeket önczéljaikra kihasználhassák.

Ilyen csődületet rendeztek ma egy hete Szatmár-Zsadányban. Ez alkalommal is fényesen beigazolódott, hogy egy ilyen alapszabálylyal biró egyesülettől a kormány a jóváhagyást joggal megvonhatja, az egyesületet betilthatja.

Zsadányba is odacsődítettek néhány száz szegény oláh atyafit a népámitók. Szavaltak, szónokoltak nekik derüre-borura, végül pedig meg akarták őket pumpolni. Ebbe aztán beletört a bicskájok. A bicska felmondta a szolgálatot. Az istenadta nép átlátott a szitán s a fizetés alól szép lassan, hosszu orral otthagyva a pópa urakat, nagy okosan eloldalgott.

Hát bizony itt volna már az ideje, hogy a kormány, a vármegye vezetősége s a hirlapok élénk figyelemmel kisérjék e népbolondító, népzsákmányoló, a kereszt védelme alá huzódó pópákat s leráncsa förtelmes, alattomos munkáikról a leplet.

Hazafias dolog lenne, ha a magyar érzelmü román lelkészek s tanitók maguk is gátat vetnének kollégáik hazaellenes, hitvány konkolyhintéseinek. Cselekedjék meg ezt már csak azért is, mert nyilvánvaló, hogy egy-két bünösért sokszor ártatlanok is szenvednek. Forduljanak el hazaellenes elveket valló társaiktól, szakitsanak meg velük minden érintkezést.

Igy hiszszük, reméljük, felnyilik a nép szeme s undorral fordul el hitvány zsákmányozóitól«.

Tehát én, mikor a román nép kulturáját fejleszteni akarom, népámitó vagyok. *(Zaj és felkiáltások: Mindig az!)* Midőn ezen legszentebb, legmagasztosabb hazafias kötelességemet teljesitem, akkor népámitó vagyok és nincsen királyi ügyész, nincsen királyi magyar igazságügyi miniszter, a ki az igazságszolgáltatás sorompói elé állitsa az ilyen rágalmazót, az ilyen becsületsértőt, az ilyen firkászt, a ki az állam által jóváhagyott alapszabályok keretében működő társulatot igy pellengérre állitani merészeli. *(Nagy zaj.)*

(Tovább olvassa.) Hát bizony... Ime, t. képviselőház, azt mondja tovább Batthyány grófi t. képviselő ur: Romániában... Hát, t. ház,

Digitized by Google

május 12-én ... megadta az alapját ... az igen tisztelt képviselő ur köszönetet, ... azt mondja ... sőt nem ismernek. *(Folytonos zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Lukács László: .... a statisztikába nem vette be a nemzetiségeket. Vajjon, ha mi is igy járunk el, mit szólnának az urak, mennyire ... Hát, igen tisztelt képviselőház, ha Romániában nincs nemzetiségi kérdés, akkor miért legyen nemzetiségi statisztika? De Magyarországon van nemzetiségi kérdés, ez törvénybe van iktatva, ott van a nemzetiségi törvény, tehát kell, hogy legyen a nemzetiségekről is statisztika. Nagyon világos ... azt mondja ... *(Zaj. Halljuk!)* mi történt ... Hát lehetséges. Hiszen maga a nemzetiségi törvényt is nevetségessé tenné. Igen tisztelt képviselőház! Ezen törekvést ... Én soha sem tudnám, hogy hány román vándorolt ki Amerikába, ha az amerikai hatóságok kimutatását nem olvastam volna. Az amerikai hatóságok kimutatásából kitünik, hogy hány tót, hány német, hány magyar, hány román vándorolt ki. Mert ott nem elég azt mondani, hogy Magyarországból vándorol ki az illető, hanem azt mondják, hogy hiszen Magyarországon több nemzetiség van és megkérdik, hogy melyik nemzetiséghez tartozik és ezen az alapon állitják össze a statisztikát és nem azt mondják csak, hogy Magyarországról jöttél, tehát te magyar állampolgár, az egységes magyar nemzet tagja vagy, hanem nemzetiségi tagoltság szerint mutatják ki a kivándorlókat és ebben nincs semmiféle politikai tekintet és nincs semmiféle államellenes, semmi olyan politikai tendenczia, a melyet önök kifogásolhatnának.

Nagy kérdést bolygat meg gr. Batthyány Tivadar t. képviselőtársam, a mikor a katholikus vallás romániai dolgaiba belevegyül. Azzal, hogy ezt hogyan teszi, kimutatja, hogy ez az ügy előtte teljesen terra incognita. Azt mondja: »más katholikus vallásu honpolgár alig van«.

Hát ez nem áll, mert Brailában, Galaczban teljesen kifejlődött magyar, német, franczia parochia, egyházközség van. Moldva déli részeiben pedig két teljesen kifejlődött lengyel nemzetiségű római katholikus parochia van. Nem áll tehát az, hogy különösen olasz vagy franczia parochiák ne volnának a jassy-i dioecezisben.

Azt mondja továbbá a képviselő ur, hogy annak daczára, hogy Romániában a magyar ajku román honosok mind katholikusok, mit tettek a püspökválasztásnál? Ezeket mondja szó szerint *(olvassa)*: »Daczára annak, hogy a községekben, különösen a régi lelkészek között, egész sorozata a tiszteletreméltó magyar papoknak működik, ezek közül választottak püspököt? Nem, hanem hoztak Olaszországból egy püspököt.«

Igen t. képviselőház, hogy áll ez a kérdés?

Hát mindenek előtt, én ismerem a helyzetet. Ehhez Románia kormányának egyáltalában semmi köze nincs. Annyi a beleszólása, hogy a szentszék előterjesztése alapján való kinevezésnél ezen és ezen személy ellen megteheti a maga kifogásait és meg is teszi a kifogását, ha ilyen fenforog az illetővel szemben politikai, erkölcsi és jellembeli tulajdonságait illetőleg. Ez azonban nem történt, mert elég körültekintőek voltak olyan egyéneket kiszemelni, a kik ilyen méltóságban teljesen megfelelnek hivatásuknak.

De, igen t. képviselőház, épen legközelebb a Jassyban lefolyt püspöki kinevezés alkalmából tudom, hogy mi történt. Egy odavaló indigena csángó fiut neveztek ki püspökké. Péter Pál a neve, igen jó, kedves barátom. *(Zaj a balodalon.)*

Somogyi Aladár: Az nem dicsekszik vele, hogy Lukácsnak a barátja! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek!

Lukács László: És, t. ház, a kinevezési okmány kihirdetése előtt épen onnan a csángó körökből történt bizonyos ellenvetés, a mely a t. ház elé nem tartozik, nem is hozom fel, de ezek a dolgok megakadályozták a kinevezés kihirdetését.

Nem áll tehát az, hogy Romániában az volna a tendenczia és a szándék, hogy megmegakadályoztassék odavaló csángó papoknak a kineveztetése. Ez egyáltalában nem áll. *(Zaj a baloldalon. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek!

Lukács László: Ezeket az állapotokat összehasonlitásba hozni és politikai szempontból megitélni, szemben a mi állapotainkkal, ugy a görög katholikus, mint a görög keleti egyházakéival, nem lehet. Ezek az állapotok nálunk törvénynyel vannak biztositva. Nálunk törvényeinkben foglaltatik a görög keleti és görög katholikus egyház szervezete, nemzeti volta, nemzeti léte törvénybe van iktatva; hogy veheti fel tehát az összehasonlitás fonalát Batthány Tivadar t. képviselőtársam, a mikor egészen külömböző alapokon álló két szervezetről van szó?

Azt mondja továbbá t. képviselőtársam, *(olvassa)*: »Ha jól vagyok értesülve, van egy törvény, a mely azt mondja, hogy törvény ellen vét az, a ki az istentiszteletnél nem a román nyelvet használja.«

No már ilyet hogyan hozhat fel t. képviselőtársam a t. törvényhozás előtt azzal a szándékkal, hogy ezzel a politikai viszonylatokba bevilágitsunk? És pláne ilyen értesülés alapján, hogy lehet ezt állitani? Én a saját fülemmel hallottam, jelen voltam azon az istentiszteleten, a mikor magyarul prédikáltak. Ott van Szüry Dénes esztergomegyházmegyei pap, ott van Pataky József, Szente Gyula, Kárpáthy János; ott volt Barna Gyula missziónárius és többen, tiszta magyar papok, a kik innen a Szent László társulattól és a kultuszbudgetből kapják fizetésüket és saját füleimmel hallottam, a mint a templomokban magyarul prédikáltak és igy azt mondani, hogy ott olyan törvény van, a mely ezt megtiltja, ez mégis csak olyan alaptalan eljárás, a mely kihivja a jogos kritikát és a mely visszautasitásban kell hogy részesüljön

Digitized by Google

azok részéről, a kik a helyzetet a maga valóságában ismerik. *(Mozgás és zaj balfelől.)*

Kovács Ernő: Ez a beszéd is olyan.

Lukács László: De a t. képviselő ur, midőn okoskodásait tovább füzi, egy olyan dolgot is állit, a melyet valóban sajnálattal kell emlitenem. Nevezetesen azt mondja *(olvassa)*: »Nem akarom elhinni, hogy igaz, de ott járt személyektől hallom, hogy állitólag még arra nézve is volnának instrukcziók és tendencziák, hogy a hivőket arra szoritsák, hogy lehetőleg a gyónásban is a román államnyelvet igyekezzenek érvényesiteni«.

T. ház! Megáll az emb rnek az esze, midőn komoly emberektől ilyeneket hall; midőn ilyen borzasztó valótlanságot dobnak a képviselőház tanácskozása termében, mint egy égő tüzcsóvát, ilyen inszinuáczio képében. Ez már igazán nem viselheti magán a hazafiság és hazaszeretet jellegét. Hiszen előbb kifejezte a nemes gróf ur, hogy ott tiszteletreméltó magyar papok működtek. Hátha azon csángó magyar családoknak románul nem tudó gyermekei ezen tiszteletreméltó papokhoz mennek a gyónás szentségét kérni. milyen tiszteletreméltó magyar pap lenne az, a ki azt a hét-nyolcz, vagy tiz-tizenkét éves keresztény gyermeket nem hallgatná ki a maga anyanyelvén, hanem azt mondaná: az állam nyelvét kell alkalmaznunk a gyónás szentségének gyakorlása alkalmával? Ilyen vallás-erkölcsellenes dolgot, ilyen minden vallást kigunyoló eljárást lehet-e komolyan feltételezni? És hazafias dolog-e ilyen eljárást imputálni azoknak a papoknak? Ez valóban nemcsak hogy a kritikát kihivja és nemcsak, hogy visszautasitásban kell hogy részesüljön, hanem igazán megbélyegzendő eljárás is.

De felhoz a t. képviselő ur egy másik, a Romániában uralkodó sajtószabadságra és sajtóviszonyokra vonatkozó dolgot is. Azt mondja *(olvassa)*: »... csak egy jellemző esetről kivánok még megemlékezni, a mely vonatkozik a magyar sajtóviszonyokra odaát. A posta elég jó Romániában stb.... De nemcsak magyarok vannak ottan, hanem vannak ott görögök is.

Ezek is ugy voltak vele, hogy sajtójukkal örökké baj volt, mig végre lapjuknak — ha jól tudom, »Ino«-nak czimezik — kiadását áthelyezték a zsarnok Magyarország területére, Hosszufalura, a hol a magyar zsarnokság nemcsak megtüri, hanem módot ad arra, hogy a magyar sajtószabadságot ép ugy élvezzék, mint mi magyarok és mint a többiek.« Mindez állitólag valóban megtörtént, de hogy hogy és mint történt, arról sem világositja fel hallgatóságát az igen t. gróf ur és arról se ad teljes tájékoztatást, hogy mi történt és milyen körülmények között történt.

Méltóztatnak tudni, hogy a macedoniai zavargások egész Európa érdeklődését keltették fel. Macedon, görög, bolgár fölfegyverezett bandák hosszu időn át Európa megbotránkozására veszélyeztették Macedoniában a közbiztonságot. S mi történt? Adatokkal konstatálták, hogy a Romániában vendégszeretetet élvező görögök szervezték a görög bandákat a Macedoniában élő románok ellen, a kiknek életét, vallását, becsületét és összes javait rabolták el a banditák, kik felkeresve a román falvakat, kényszeritették azok lakosait vallásuk, nemzetiségük elhagyására, kifosztották javaikból és nyugtalanitották életüket. Sőt konstatálták azt is, hogy egy sokszoros milliomos, Chrizoveloni nevü görög bankár, a ki behizelegte magát a román államférfiak és patrioták szivébe, a Romániában szerzett pénzzel szervezte Macedoniában a bandákat és sugalmazta az ottani ujságot. Ekkor kiutasitották ezeket a hazátlan, sehonnai embereket.

Hock János: Nem ez a kormány felelős a görög bandákért!

Lukács László: Erről az esetről van szó. És kérdem, miért nem hozta fel ezeket a körülményeket gr. Batthyány, a ki ugy tüntette fel az egészet, mintha Romániában, a melynek sajtószabadságát össze sem lehet hasonlitani a mienkkel, ennek a szabadságnak a rovására megtörténhetett volna az, hogy kiüldöztek egy ujságot, a mely azután Brassóba és Hosszufaluba tette át szerkesztőségét. A politikai közvéleménynek olyan félrevezetését látom ebben, hogy azt rektifikáczió nélkül nem lehet hagyni.

Elnök: Kérem, méltóztassék folytatni beszédét.

Lukács László: Gr. Batthyány Tivadar t. képviselőtársam politikai sétát tesz az európai államokban, hogy a nemzetiségi kérdés megoldására módozatokat találjon. Bejárja Oroszországot, Poroszországot és onnan azzal tér haza, hogy az ottani állapotokat nem lehet összehasonlitani a miénkkel. És ime, mégis azt mondják, hogy ott sokkal jobb állapotok vannak! Szomoru volna, ha Magyarország a XX. században fel nem tudná fogni azon eljárást, a melyet ott alkalmazni jónak látnak a nemzetiségekkel szemben. De hogy a midőn mindenki elitéli ezen viszonyokat, itt mégis azokra appellálnak: azt nem tartom következetes eljárásnak.

Arra azonban megkérném Batthyány Tivadar grófot, látogasson el olyan vidékekre, olyan országokba is, a hol a nemzetiségi kérdés már tanulmányozva van, a hol intézményileg le vannak téve olyan biztositékok, melyek a nemzetiségek életét, fejlődését biztositani képesek. Ilyen volna pl. Belgium, Svájcz, természetesen alkalmazva az ottani állapotokat ugy, a mint alkalmazni lehetne nálunk is. itt volnának az ausztriai nemzetiségi viszonyok, alkalmazva ugy, a mint nálunk is alkalmazni lehetne, beilleztve a mi viszonyaink közé. Nem mondom, hogy egy kaptafára lehetne azokat huzni.

Digitized by Google

Itt két momentum van. Az egyik az, hogy konstatáljuk Ausztriának magas nivón álló politikai fejlettségét, műveltségét és gazdaságát. Miben áll Ausztriának politikai műveltsége, fejlettsége és gazdasága? Hisz Ausztria nem egy nép, hanem a nemzetiségek összessége. A midőn tehát Ausztria felsőbbségét elismerjük, akkor Ausztria nemzetiségeinek felsőbbségét ismerjük el. Ezzel szemben Magyarországnak, államkormány, vezető miniszterei által konstatált inferioritása Ausztriával szemben fennáll. Magyarország inferioritása nem jelenti annak a széknek, vagy pohárnak, vagy nem tudom miféle eszköznek az inferioritását, hanem a magyarországi népek inferioritását jelenti azon ausztriai népekkel szemben, ugy a gazdasági, kulturális mint politikai szempontból. Ezzel szemben felhozzák, hogy ott verekedések és veszekedések vannak, ilyen meg olyan összeszóllalkozások. Hát Magyarországon, a mi viszonyaink között nincsenek? Nincs ott Csernova... *(Nagy zaj. Ellenmondások balfelől.)*

Somogyi Aladár: Kezdi az öreg a hazudozást. *(Zaj.)*

Lukács László: Nálunk persze ezzel szemben áldott, csendes, békés viszonyok vannak. *(Felkiáltások balfelől: Ha maguk nem lennének itt!)* Hiszen minden hazafinak az az óhajtása, hogy békés egyetértés legyen közöttünk. *(Folytontartó nagy zaj balfelől. Felkiáltások: Népbolondító!)* Népbolondítók a soviniszta politikának a hivei. *(Zaj.)* Nem is lehet más kifogása egyetlen egy politikusnak sem az ausztriai viszonyokkal szemben, mint hogy ott verekedések és veszekedések vannak. Ez azonban nem politikai fejtegetés, nem politikai exkurzió, hanem eltussolásra való hajlam. Mi azt mondjuk, hogy az ausztriai viszonyok a nemzetiségi kérdés tekintetében még nem jutottak el a jegeczesedési ponthoz, de fejlődési stádiumban vannak. *(Zaj.)* Ez tartja fenn Ausztria egységét, mert ott minden nemzetiségnek megvan a joga törekedni kulturális fejlődésre, törvényes intézményekkel. Hát miféle hátrányára volna Magyarországnak, hogyha a román népnek egyeteme és szinháza volna, ugy mint van a horvátnak, csehnek? *(Nagy zaj.)*

Ezzel ellenkezőleg mégis azt mondják, hogy a magyar kormány, a magyar társadalom védi a mi nemzeti létünket, kulturánkat, egyéniségünket, méltatja a mi hazafias érzelmeinket, előmozditja a mi kulturális érdekeinket. *(Zaj.)*

Azt mondotta Andrássy Gyula mélyen t. belügyminiszter ur, hogy mi nemzetiségi képviselők azt az átmeneti lépést tehetnők meg a magyarság és a körülötte lévő államok között, hogy a békés egyetértés ne csak a diplomáczia-ban legyen meg, hanem a szivek érzelmeiben is. Igaz, ezt szeretnők. Nagyon szeretném, ha a magyar kormány elnökével, vagy Kossuth Ferencz, Apponyi Albert, Zichy Aladár miniszter urakkal átmehetnénk Romániába és azt mondhatnók: ti román testvéreim, lássátok, ime Magyarországon ennyi román főispán, ennyi román törvényszéki elnök van alkalmazva, ime a román főgimnázium tanárai, ime a román nemzeti szinház igazgatója. *(Zaj.)*

Sümegi Vilmos: Ez a szinház, mikor te beszélsz!

Lukács László: Az érzelmi közösség ezek nélkül nem lehetséges. *(Zaj.)* Azonban ez be fog következni, mert ez az életnek követelménye. Minden ellenállás, minden sovinizmus, minden politikai hatalom, minden akasztófa gyenge ahhoz, hogy ennek bekövetkezését megakadályozza. *(Folytonos zaj.)* Egy magyar nemzeti soviniszticus programm van a román nemzetiségi törekvésekkel szembeállitva *(Folytonos zaj.)* és mégis azt mondják, különösen gr. Andrássy Gyula belügyminiszter ur hozta fel azt, hogy a nemzetiségi intézmények a kormány részéről támogatásban is részesülnek. Itt van az akta, igen t. képviselőház *(olvassa)*: »Ardelean János urnak, Belényes. Az alapszabálytervezet második példányának kiadásával értesitem, hogy a miniszter ur mult hó 26-án kelt 28338. számu rendelete szerint a tervezett belényesi román irodalmi ének- és zeneegylet alapszabályait nem láttamozhatta . . .« *(Helyeslés.)* De a bukaresti magyarokkal szemben az ilyen intézkedés nem helyes. *(Olvassa)*: ». . . mert az 1875. évi 1908. elnöki számu belügyminiszteri körrendelet mellékletének 2. pontja értelmében nemzetiségi egylet csakis mint irodalmi és közmüvelődési egylet alapitható.« *(Zaj.)*

Ime, itt van ez a belényesi irodalmi, ének- és zene-egyesület. Méltóztassanak már most egy parlamenti bizottságot kiküldeni, hogy állapitsa meg, vajjon egy ének- és zene-egylet nem tartozik-e a közművelődési egyletek közé, vagy pedig a politikai egyletek közé tartozik-e. *(Zaj.)*

Igen t. képviselőház, ime, hogy vannak istápolva a mi kulturai érdekeink. Ezek tények, ezek törvényellenes eljárások, törvényes formában. *(Mozgás.)*

Ezekkel szemben azt mondani, azt ráfogni, azt állitani, hogy mi informáljuk a külföldet, félrevezetjük a külföld politikai közvéleményét, hogy megrágalmazzuk saját hazánkat, Magyarországot akkor, a mikor e tényeket felolvassuk, a mikor magyar emberek, magyar publicisták által felhozott állapotok leirását itt az országgyülésen felolvassuk, mondom, azt mondani, hogy mi vagyunk azok, a kik rágalmazzuk Magyarországot, ez sem nem politikai belátás, sem hazafias eljárás, hanem ez nem ismerése az embernek, nem ismerése az emberiségnek.

Mi sokkal nemesebben tudunk gondolkozni e tekintetben. *(Zaj.)* Mi megengedjük, hogy peccatur intra et extra muros. Tudjuk, hogy az ember hibás, tudjuk, hogy a hiba az emberben van, tudjuk, hogy egyetlenegy kormány

Digitized by Google

sem lehet csalhatatlan, tudjuk, hogy egyetlen kormány sem emelkedhetik a csalhatatlanság és a lelki szeplőtlenség magaslatára. Ezt nagyon jól tudjuk, de a midőn ezt tudjuk, ugyanakkor a hibákat felismerjük, a hibák orvoslását követeljük. Nem követelni a hibák orvoslását, az nem hazafias dolog. Ha van hiba, tessék orvosolni. Az nem blamirozás, rágalmazás, ha tényleges hibákra mutatok és azok orvoslását követelem, ellenkezőleg, az a közjólét, a közfejlődés érdekében való munkálkodás. Hiszen a történelmi epizódok felhozása nem rágalmazás. Ott van a gillotin Franciaországban, ott van a maffia Olaszországban; ilyen inczidensekből, az ilyen eljárásokból nem lehet tőkét kovácsolni egy nép méltósága ellen és nem lehet átkozni azt a népet, és ha történeti dolgok felsorolása miatt átkot kiáltanak valakire, ha ez hazafiság, ha ez az állapotok javitására történő politika, akkor ebből nem kérek, akkor én ezt elitélem és a nemzetre nézve károsnak tartom. *(Zaj.)*

Hellebronth Géza: Elég volt, öreg! *(Derültség.)*

Lukács László: Még egy igen fontos dolgot akarok közölni a t. képviselőházzal.

Elnök: Méltóztassék sietni, mert csak két percz ideje van a képviselő urnak.

Lukács László: Elég lesz. *(Derültség.)* Itt van, t. képviselőház, egy hivatalos átirat, a melyben Csák Czirjék, az aradi minorita-rend főnöke a következőket irja *(olvassa)*: »Tudván azt, hogy egy időben Moldvában a legjobb misszió-állomások a mi rendünk tagjaival voltak betöltve, magyarokkal értem, nem olaszokkal, zaklatott állapotodat is teljesen átérezve a magyar kormánynyal érintkezésbe tettem magamat, a hol hajlandóság mutatkozik a missziók megmentésére. Evégből személyesen is voltam a mult héten Budapesten br. Bánffy miniszterelnöknél. Előadtam helyzetedet s azon kérelemmel: hasson oda, hogy Moldvába az ott élő magyarjaink megmentésére rendünk tagjai jussanak be, s egyszersmind orvoslást kértem oly bajok ellen, mik elkeseritik a magyar missziónárius rendet.

Meg is igérte. Megköszönte készségemet, hogy hajlandó vagyok magyar minoritákat küldeni, s arra kért, hogy szerezzek bővebb informácziókat tőle az ottani állapotokról. Egyidejüleg irtak a szentszéknek, a magyar missziónak magyar emberekkel betöltése tárgyában, értésére adván a szentszéknek, hogy hajlandó a magyar minorita-rend embereket adni, a kiket a magyar kormány szubvenczionál is. E czélra ismét alapokról gondoskodnak, sőt már a magyar püspöki kar egyik-másik tagjának levelét is felolvasta előttem, kik pénzösszegeket is juttattak a kormány kezébe a nevezett czélra. A czél tehát az volna, hogy az olasz minoritákat onnan kiszoritván, a magyarok foglalják el helyüket. A szentszéktől most várják a választ mely ha megjön, tartalmát közölni fogják velem.

Ez a dolog persze titokban megy, nehogy az oláh kormány megtudja a tendenczját. A szentszéknél persze ez az ügy ugy van előadva, hogy a magyarok eloláhosodnak; de nem ez a féltékenység vezeti a kormányt czélja keresztülvitelében, hanem az, hogy az ott levő magyarok nyelvük elvesztésével átcsapnak a schismába.«

Elnök: Félkettő van. Kérem a képviselő urat, hogy fejezze be röviden beszédét. *(Helyeslés. Nagy zaj.)* Csendet kérek!

Lukács László: Ezekben voltam bátor előadni szerény észrevételeimet a nemzetiségi kérdésről és reflektáltam gr. Batthyány Tivadar t. képviselőtársam által előadott vádakra. Folytathatnám a Hungaricae res-ből vett adatokkal, melyek megvilágithatnák a nemzetiségi kérdést, de az idő előrehaladván, nem veszem tovább igénybe türelmüket, hanem kijelentem, hogy a költségvetést nem fogadom el. *(Helyeslés a középen. Zaj.)*

Elnök: T. ház! Hoitsy Pál és társai a következő inditványt adták be. Kérem annak felolvasását.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Inditványozzuk, hogy az 1909. évi állami költségvetés sürgősnek kimondott tárgyalása tartamára az ülések a házszabályok 250. §-a értelmében meghosszabbittassanak, naponként nyolczórai idő tartamára.

Elnök: Méltóztassék felolvasni a névsort, hogy konstatálhassuk, jelen vannak-e azon képviselők, kik aláirták ezen inditványt, illetve elegendő számban vannak-e jelen.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a névsort. Zaj. Felkiáltások. Nem halljuk!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Méltóztassanak helyüket elfoglalni és csendben lenni. Kérem, méltóztassanak helyüket elfoglalni. Ne méltóztassanak az elnöktől várni, hogy kétszer-háromszor figyelmeztesse a képviselő urakat. *(Zaj.)* Csendet kérek.

Kérem Vertán Endre jegyző urat, sziveskedjék felolvasni a névsort.

Vertán Endre jegyző *(olvassa a névsort)*.

Kovács Pál: A házszabályokhoz kérek szót. *(Zaj a baloldalon. Elnök csenget.)* Én is aláirtam az ivet, és nem olvastak fel. *(Zaj.)*

Elnök: Felolvasták a képviselő ur nevét és be is lett jegyezve, hogy jelen van a képviselő ur. *(Helyeslés.)*

Béla Henrik képviselő ur jelentkezett, hogy ő is jelen van, mert akkor, a mikor felolvasták a nevét, nem volt itt a házban. *(Felkiáltások balfelől: »Jelenlevők!« Zaj. Elnök csenget.)* A felett, hogy érvényes-e ez, vagy nem, méltóztassanak máskor dönteni, mert tulajdonképen 150

Digitized by Google

képviselőnek jelenléte szükséges, 150-nél pedig jóval többen vannak jelen. *(Élénk helyeslés.)*

Már most, t. ház, a házszabályokban előirt számu képviselő kivánván az üléseknek nyolcz óra tartamára való meghosszabbitását, ennélfogva a házszabályok értelmében ezen inditvány felett a legközelebbi ülés legelején fog a képviselőház határozni.

Bemutatom a német birodalmi gyülés elnökének átiratát, melylyel a birodalmi gyülés határozatából mélyen érzett köszönetét nyilvánitja a magyar képviselőháznak a vesztfáliai bányaszerencsétlenség áldozatai iránt tanusitott részvéteért.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Szeben vármegye közönségének feliratát a gabonanemüek kisüstön való főzésének engedélyezése tárgyában;

a háromszékvármegyei, gyöngyösi, homoródhévizi, hunyad-dobrói, pürkereczi, algyói tantestületnek, végül a mező-kovácsházi tanitói járáskörnek Ráth Endre, Török Kálmán, Eitel Adolf Viktor, Moskovitz Iván, Zakariás János, Reöck Iván, illetve Návay Lajos képviselők utján beadott kérvényeit az állami tanitók lakbérügyének rendezése iránt;

a szabadkai községi elemi népiskolai tanitótestület kebeléből kiküldött bizottságnak Nagy Sándor képviselő utján beadott kérvényét, a tanitók nevére kiutalt államsegélyes kórpótlék erejéig megcsonkitott, de a tanitói dijlevélben közgyülési határozattal biztositott tanitói javadalmak teljes kiszolgáltatása érdekében;

a nagyenyedi függetlenségi és 48-as kör által Nagyenyeden 1908. évi október 25-én tartott népgyülésnek Gáspár János képviselő utján beadott kérvényét az önálló magyar nemzeti jegybank felállitása tárgyában; *(Éljenzés a baloldalon!)*

a boritaladó eltörlése ügyében Budapesten 1908. évi október hó 21-én tartott nagygyülés elnökségének Bernáth Béla képviselő által beadott kérvényét a nagygyülésen kifejezésre jutott kivánság ügyében.

Javaslom, hogy ezen felirat és kérvények előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak.

Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Bemutatom Hont vármegye közönségének feliratát a választói reform megalkotásánál a törvényhatósági bizottságok magyar jellegének biztositása, a nagyszentmiklósi, lovrini választókerületek román lakossága népgyülésének Mezőfi Vilmos képviselő által beadott kérvényeit, a melyekben a többes szavazati rendszer életbeléptetése ellen tiltakoznak.

Minthogy az országgyülési képviselők választásáról szóló törvényjavaslatot a ház külön bizottsághoz utasitotta, javaslom, hogy ezen kérvények adassanak ki az emlitett bizottságnak a törvényjavaslattal való együttes tárgyalás czéljából. *(Helyeslés.)*

Méltóztatik ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Bakonyi Samu, a véderő-bizottság előadója, kiván a háznak jelentést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Bakonyi Samu előadó: T. képviselőház! A véderő-bizottság letárgyalta a honvédelmi miniszter urnak a m. kir. honvéd nevelő- és képzőintézetek 1907-ik évi állapotáról (Irom. 928, 957), a közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben a magyar állami alapitványi helyeken az 1907. évben elhelyezett ifjakról (Irom. 929, 958), a közös hadügyminiszter vezetése alatt álló és Magyarország területén elhelyezett katonai reál- és hadapródiskolákban a magyar nyelv tanitásának és a magyar nyelvü oktatásnak eredményéről (Irom. 930, 959), a hadmentességi dijalap álladékáról és szaporodásáról (Irom. 931, 960), a cs. és kir. közös hadseregtől a m. kir. honvédség tényleges állományába történt tiszti áthelyezésekről (Irom. 933, 962), a lőterek térnagyságára vonatkozó kimutatás módositásáról szóló jelentéseit (Irom. 934, 963), nemkülönben a honvédelmi és belügyminiszter uraknak a honvédmenház mult évi állapotáról (Irom. 932, 961) szóló jelentését.

A bizottságnak e tárgyakról szóló jelentéseit azzal a kérelemmel van szerencsém benyujtani, hogy méltóztassék azoknak kinyomatását, szétosztását és annak idején az osztályok mellőzésével tárgyalás végett napirendre tüzését elrendelni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e az előadó ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik az inditvány- és interpellácziós könyvek felolvasása.

Hammersberg László jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincs. Az interpellácziókönyvben a következő ujabb bejegyzések vannak:

November 23-áról Mezőfi Vilmos interpellácziója a kereskedelemügyi miniszterhez, a gyakori vasuti szerencsétlenségek tárgyában. *(Helyeslés.)* November 24-éről Szmrecsányi György interpellácziója a belügyi- és a vallás- és közoktatásügyi miniszterekhez a zionista mozgalmak és az azokban résztvevő tanárok egyleti tagsága tárgyában. November 25-éről Bozóky Árpád interpellácziója a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz a miatt, hogy a dorozsmai elemi népiskola épülete 1908 november 23-án összedőlt, több gyermeket maga alá temetett és közülük többen sulyos sérüléseket szenvedtek. Ugyancsak november 25-éről dr. Novoszelo Mátyás interpellácziója a kereskedelemügyi miniszterhez a stáriperkovcsi állomáson felállitandó váróterem tárgyában.

Ezenkivül a legutóbbi interpellácziós napon a t. háztól halasztást kért és kapott Bozóky

Digitized by Google

Árpád képviselő ur a miniszterelnök urhoz intézendő, az osztrák képviselőházhoz Bosznia és Herczegovina annektálása ügyében benyujtott törvényjavaslat tárgyában bejegyzett interpelláczió előterjesztésére.

Elnök: Még ezen interpellácziókat megelőzőleg — a mint azt bátor voltam már a ház tegnapi ülésén bejelenteni — a belügyminiszter ur fog válaszolni Hencz Károly képviselő ur interpellácziójára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt azonban erre áttérnénk, az eddigi szokáshoz képest vagyok bátor javaslatot tenni a t. háznak a ház legközelebbi ülésének idejére és napirendjére nézve. *(Halljuk! Halljuk!)*

Javaslom a t. háznak, hogy legközelebbi ülését holnap, csütörtökön, 1908. évi november hó 26-án d. e. 10 órakor tartsa és annak napirendje legyen: határozathozatal a házszabályok 250. §-a értelmében a Hoitsy Pál képviselő ur és társai által beadott inditvány felett, a mely az ülések tartamának meghosszabbitását hozza javaslatba; másodszor: az 1909. évi állami költségvetés folytatólagos tárgyalása, és végül elnöki előterjesztések és irományok bemutatása. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak ezen napirendi javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor a napirendet előterjesztésem értelmében megállapitottnak jelentem ki és most áttérünk az interpellácziókra, illetőleg elsősorban szó illeti a belügyminiszter urat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy Hencz Károly t. képviselő ur a mult interpellácziós napon igen súlyos vádakkal támadta meg közgazdasági életünk két fontos tényezőjét, kötelességemnek tartom lehetőleg sürgősen választ adni s azért kértem a t. képviselőházat, hogy méltóztassanak engem már ma meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt a t. képviselő ur által felhozott konkrét kérdésre rátérnék, legyen szabad felszólalásának legelső részére egy megjegyzést tennem. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő felszólalásának bevezetésében azt mondja, hogy nagyon sajnálta, mélyen fájlalta, hogy én a törvényjavaslat benyujtása alkalmával nem fejtettem ki azon indokokat, a melyek engem a módositás benyujtásakor vezettek. Én ezt azért nem tettem, mert a törvényjavaslathoz füzött indokolás kimeritően kifejti azon okokat, a melyek engem vezettek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Nem tettem továbbá azért, mert itt a házban e tekintetben észrevétel egyáltalában nem történt; a javaslat kritika tárgyává nem tétetett, én pedig igen tisztelem, nagyrabecsülöm a t. képviselőház idejét és azt csak akkor veszem igénybe, ha szükség van rá! *(Élénk helyeslés.)* Ily körülmények között nem tartottam szükségesnek kifejteni azokat az érveket, a melyeket — ugy láttam — az egész képviselőház méltányolt. *(Élénk helyeslés.)*

Ezek után áttérek a t. képviselő ur által tett egyes észrevételekre. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezek két csoportra oszthatók. *(Halljuk!)* Észrevételeinek egyik csoportja a kivándorlás lebonyolitását illeti. Ő kifogásolta azokat az intézkedéseket, a melyek a kivándorlás lebonyolitása körül történnek. Észrevételeinek ez a része tényleg teljesen az én hatáskörömbe való, ezekért én felelősséggel tartozom. Szigoru kötelességem annak ellenőrzése, hogy a kivándorlás lebonyolitásánál visszaélés ne történjék. Ezekre vonatkozólag tehát most mindjárt részletes választ kell adnom. *(Halljuk!)*

A t. képviselő ur a következő kifogásokat emeli: Először is kifogásolja azt, hogy nem az Adria, hanem a Menetjegyiroda bonyolitja le az egész kivándorlást. Ebben az ő kifogásában neki bizonyos formai igazsága van.

Elismerem, hogy nem egészen normális ez a megoldás, de védelmül csak azt hozom fel, hogy ezt nem én csináltam igy; hogy ez egy fait accompli volt; hogy akkor, a mikor végrehajtották a törvényt, olyan szerződés jött létre a kormány és az Adria között, a melyben a kormány tudomásul vette azt, hogy a Menetjegyiroda fogja tulajdonképen végezni a kivándorlási munkákat. Ezt azért tartotta az akkori kormány nemcsak megengedhetőnek, hanem jónak és czélszerünek, — sőt ugy vagyok informálva, hogy maga a kormány kivánta, hogy ez igy legyen — mert a menetjegyiroda rendelkezett azzal a személyzettel, a mely ennek az üzletnek a lebonyolitására szükséges, holott az Adriának ilyen mértékben nem volt meg a megfelelő személyzete. Ezért állitólag direkte a kormány kivánságára történt ez a megegyezés, a mely eshetik ugyan bizonyos formai kifogás alá, a melyet azonban én átvettem örökségképen és a melyet megváltoztatni nem akartam azért, mert mindkét félnek anyagi kárára lett volna. Mindkét érdekelt tényezőnek kárával járt volna, ha abba beavatkozom és utóvégre nem az a fontos, hogy az Adria vagy a Menetjegyiroda vezeti-e a dolgokat, *(Igaz! Ugy van!)* hanem fontos az, hogy korrekte és helyesen vezessék. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés.)*

A második kifogása a t. képviselő urnak az a tény, hogy a Menetjegyiroda fejenként minden kivándorló után a külföldi hajóstársulatoktól 18 K. jutalékot kap. Ez a képviselő ur szerint a jelenlegi törvénybe ütközik, mert a törvény azt mondja, hogy a megbizott csak fix fizetést huzhat, de nem a kivándorlók számával arányban álló javadalmazást. A mikor tehát az Adria ezzel szemben fejenkint minden egyes kivándorló után 18 K-át kap, akkor ellentétbe helyezkedett a képviselő ur szerint a törvény ezen szabályával. Hát a t. képviselő ur itt határozott tévedésben van. A menetjegyiroda nem a megbizott, hanem a helyettes. A törvény különbséget tesz a kettő között. Helyettesük a kül-

Digitized by Google

földi vállalkozóknak van. A törvény kiköti, hogy ha külföldi kap engedélyt kivándorlók szállitására, akkor magyar állampolgárt, vagy magyar állampolgárokból álló részvénytársaságot tartozik mint helyettest megnevezni. Ez a helyettes üzlettárs, ez a helyettes pótolja, helyét foglalja a külföldi vállalkozónak.

A helyettesre nem alkalmazhatók a megbizottra vonatkozó szabályok; a helyettes magától értetődőleg üzlettárs, részes az egész üzletben épen ugy, mint a vállalkozó. Ha magyar czégről volna szó, akkor a vállalkozó közvetlenül vezetné az egész üzletet; csak mivel külföldi, azért van helyette egy magyar társulat. Ha a vállalkozó maga vinné az üzletet, akkor természetes, hogy elkerülhetetlen volna az, hogy az ő nyeresége a kivándorlók számával arányban emelkedjék vagy süllyedjen. A vállalkozás egész lényegével annyira össze van ez kapcsolva, hogy azt nézetem szerint nem is lehet kettéválasztani. Nincsen is olyan törvényhozás se nálunk, se másutt, a mely elérhetné, hogy a vállalkozó ne legyen érdekelve vállalata virágzásában. A vállalkozó jövedelme attól függ, hogy az üzlete jól megy-e, vagy nem. Bizonyos az, hogy az, adott esetben ez hátrányos következményekkel jár, mert kétségtelen, hogy az állam érdeke a vállalkozónak, illetőleg helyettesének érdekével némileg ellentétben van, de ezt sehol a világon elkerülni nem tudták.

Egészen természetes az, hogy minden közszükségletet egyének és társulatok szolgálnak ki, azzal a czéllal, hogy ebből jövedelmet is huzzanak. Ez történik a kivándorlási üzletnél és minden más hasonló üzletnél kivétel nélkül. Az emberiségnek minden fájdalmát, szenvedéseit és hátrányát üzletszerüen akként használják ki, hogy azt enyhiteni akarják, vagy annak érdekében kielégitő intézkedéseket akarnak tenni. Ez igy van az egész vonalon. Teljesen lehetetlen azt elérni, hogy a kivándorlásnál ez ne legyen igy. Ha én abból indulnék ki, hogy a kivándorlás olyan valami, a miből nyereséget senkinek sem szabad csinálni, még akkor sem, ha az a nyereség legitim és megengedett, akkor igen helytelenül járnék el. Gondoskodni kellene először azokról, a kik nem vándorolnak ki. Méltóztassék előbb arról gondoskodni, hogy a ki a magyar hazában marad, ha beteg, ne kelljen fizetnie az orvosért, ha meghal, ingyen temethessék.

És ha mindezt már elértük, akkor gondoskodjunk arról, hogy az, a ki kivándorol, megtehesse ezt a nélkül, hogy bárki is ebből legitim hasznot huzzon. Ezt a kivánságot helyesnek nem tartom és az egész, jelenleg létező, a ház által megszavazott törvény nem helyezkedik erre az álláspontra. A kormányzás szigoru feladata ellenőrizni azt, hogy visszaélés ne legyen. Azt, hogy egoisztikus motivum a vállalkozót a kivándorlásnál ne vezesse eljárásában, megakadályozni nincsen módja; nem is lehet czélja a törvényhozásnak és a léte ő törvényeknek, hogy teljesen kizárja, hogy legitim módon ezen üzletből a vállalkozó illetve annak helyettese nyereséget ne huzzon. Igaz, hogy 18 K-át kap a menetjegyiroda az idegen vállalatoktól, ezt tudta minden kormány és mindenki, a ki e kérdéssel foglalkozott.

Hencz Károly: De letagadták!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Én nem tagadtam.

Hencz Károly: Minden kormány tagadta!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Én nem tagadtam, bocsánatot kérek, és senki sem tagadta, az előbbi kormányok sem, mert hiszen ezt nem is lehetett tagadni, mert mindenki, a ki ezzel foglalkozott, hallotta, olvasta, látta: hiszen nyilvános elszámolás mellett történik, a belügyminiszterium közegeinek az ellenőrzése mellett. Ez a 18 K megfelel annak az összegnek, a melyet az egész világon hasonló vállalkozók a hajóstársaságoktól kapnak. Ez, majdnem ugy mondhatnám, usance; az a 18 K szokásos összeg, a mely jár a Red Star, a Norddeutscher Lloyd és a Hamburg-Amerikanische Packetfahrtgesellschaftnak és mindazon társulatoknak, a melyek a nagy hajósvállalatok jegyeit árulják. Mindenütt ilyen, külön e czélra berendezkedett vállalkozók vannak velük összeköttetésben, a kik a fejenként szállitott kivándorlóért fizetnek 18 koronát.

Ha pedig ezek az érvek nekem nem volnának elegendők és azon volnék, hogy megakadályozzam e 18 K fizetését, mi volna a különbség? Használnék-e én azzal a kivándorlóknak? Semmit. Legfeljebb a külföldi társulatoknak használnék. A külföldi társulatok, a külföldi közvetitők lépnének az »Adria« helyébe, azok kapnák a 18 koronát. A kivándorlás azonban egy fél fillérrel, egy fityinggel sem volna olcsóbb, csak az volna a különbség, hogy annak hasznát nem magyar közkereseti társaságok, hanem külföldiek élveznék. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

(Az elnöki széket Rakovszky István foglalja el.)

Bocsánatot kérek, ezt nem tartom helyes politikának. Én a külföldi kormányoknál nem ezt láttam, nem ezt tapasztaltam. Azt látom, hogy minden kormány, a mely kötelességét ismeri, azon van, — és sokszor igen szigoruan, a legerélyesebben lép fel — hogy az ilyen üzleteknél lehető nagy haszna legyen a honi vállalatoknak. Ha mi ezt kifogásoljuk és mi a német érdekek érdekében megröviditenők a magyar társulatokat, akkor ez a mi kötelességünkbe ütköznék.

Hencz Károly: A volt kormány védte a német érdekeket!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: A jutalék eltörlése keresztülvihetetlen dolog volna,

Digitized by Google

mert akkor megkapnák azt a német társulatok és a külföldi közvetitők. Hisz valakinek csak kell azt a jegyet szerezni és közvetiteni; maga az a hajóstársulat azzal nem foglalkozik, nincs arra szerve; nem foglalkozik azzal sehol egy ilyen nagy társulat, mindenütt és kivétel nélkül külön czégek foglalkoznak ezzel.

A t. képviselő ur továbbá kifogásolja azt, — és itt teljesen igazat adok neki — hogy az egyes megbizottak is külön javadalmazásban részesülnek. Ez határozott visszaélés. *(Igaz! Ugy van!)* Ezt eltürni nem lehet, ez a törvénybe is ütközik. A Menetjegyiroda azzal védekezett, hogy ez nem jutalék, hanem készkiadások helyett van. *(Derültség.)* Azt mondják, hogy ezen megbizottak a zugügynökök nyomozása végett sok kiadást kénytelenek csinálni és hogy a zugügynökök elleni hatályos müködés czéljából kellett többet adni, mint a megállapitott fix összegeket.

Bozóky Árpád: És van, a ki ezt elhiszi?

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Én ezt a magyarázatot el nem fogadtam, *(Helyeslés.)* minek következtében meg is szünt ez az uzus. De nemcsak ez szünt meg, hanem maga a megbizotti intézmény is megszünt. *(Élénk helyeslés.)* Magam is igen káros dolognak tartottam, és azért annak daczára, hogy a törvény jogot adott volna ezeknek a társulatoknak ilyen megbizottak tartására, odahatottam, hogy ők e jogról mondjanak le. Ezt megtették, jelenleg megbizott többé nincs, *(Élénk helyeslés.)* a minap elfogadott törvényjavaslatban pedig a jövőre vonatkozólag el is van törölve az egész intézmény. *(Helyeslés.)* Jelenleg irodák vezetik a egészet fix fizetés mellett, ugy, hogy tartoznak nekem bejelenteni, hogy kit alkalmaznak ezen irodáknál.

Ilyen iroda csak Budapesten és a végállomásokon van, tehát csak ott, a hol már a kivándorló elhagyja a házáját, már a vasuton van; csak ott kaphatja meg a jegyét, nem ugy mint azelőtt, a mikor a megbizott a kivándorló lakhelyén kereste fel a kivándorlót, tehát ott a hol még nem volt tisztában azzal, hogy kivándorol-e vagy nem. Én igen szigoruan gyakorlom az ellenőrzést már a tekintetben is, hogy pl. ők 48 ilyen alkalmazottat terjesztettek fel és ajánlottak, én pedig ezek közül mindjárt tizenhármat, mint nem teljesen megfelelőt, visszautasitottam. Ők hozzájárultak és csak azokat nevezték ki, a kiket én is elfogadtam.

További kifogása volt a t. képviselő úrnak az ugynevezett »vorgebucht Passagier«-ek tekintetében való visszaélésekre vonatkozólag. Ez kissé komplikált ügy, a melyet az, a ki nincs beavatva minden részletbe, első hallásra nem is tud megérteni. A vorgebucht Passagier tulajdonképen tiltott cselekményt követ el. A dolog ugy áll, hogy törvényeink értelmében csak annak van joga kivándorolni, a ki útlevéllel bir, és a törvény azt czélozza, hogy minden kivándorló az engedélyezett társulatoktól vegye meg a hajójegyet. Ez igen fontos az illető kivándorló érdekében is, mert az igaz, hogy lehet az engedélyezett társulatokat is támadni, az azonban kétségtelen, hogy a nem engedélyezett társulatok visszaélései ezerszerte nagyobbak azoknál, amelyeket elkövethetnek az ellenőrzés alatt álló engedélyezett társulatok.

Vorgebucht utas az olyan, a ki nem az engedélyezett társulattól vette jegyét, hanem a nem engedélyezett társulattól; az ellen harczolni, küzdeni, azt elérni, a mit a t. képviselő ur úgy fejezett ki, hogy belőle tiszta utast csinálnak, vagyis olyant, a ki az Adriától veszi jegyét, az nemcsak az Adriának, hanem a kormánynak is érdeke. A dolog ugy áll, hogy nem a menetjegyiroda és az Adria, hanem a határrendőrség kobozza el a törvény alapján ezeket a jegyeket. Elkobozza, azonban ha az illető ugyanazon kikötőbe megy, a hová szólt az ő előlege, akkor ezt visszakapja, mert beszámitják ez összeget a végleges árba. De ezt a jegyet, mint tiltott dolgot, elkobozza a határrendőrség.

Abban igaza van a t. képviselő urnak, hogy ez eljárás körül igen sokszor visszaélések történhettek, mert megtörtént például, — de nem visszaélés czélzatával, hanem épen azon czélzatból, hogy a vorgebucht Passagerie-ok arra szorittassanak, hogy az engedélyezett társulatnál vegyék meg a jegyüket, — megtörtént azelőtt az az eset, hogy a határrendőrség az utlevelet, a melyet szintén elvettek az utastól, átadta az Adria kirendeltségének, ugy hogy a kivándorló azt hitte, hogy neki hatóságilag meg van rendelve, kötelessége ott venni a jegyet, holott neki jogában állott egyáltalán ki nem vándorolni. Hogy ez félreértésre okot ne adjon, régen eltöröltem ezt az intézkedést; kimondtam, hogy az utlevelet vissza kell adni magának az utasnak, őt azonban arra figyelmeztetik, hogy előnyére szolgál, ha az engedélyezett irodákban vesz jegyet, mert csak akkor felelhet az állam és a kormány azért, hogy jól fognak vele bánni egészen addig, a mig Amerikába érkezik.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy itt ha egyáltalán nem akar a kivándorló az engedélyezett irodában jegyet váltani, akkor az a visszaélés van, hogy hivatkoznak a miniszteri rendeletre, a mely kimondja, hogy Fiuméba kényszerithető az, a ki odavaló utlevelet kapott. Ebben téved a t. képviselő ur, ily rendelet nincs. Van annak az ellenkezője; az a 113.000-s rendelet, a melyet Tisza István kibocsátott és a mely szabályozta a kivándorlást az északi kikötők felé, kimondja, hogy az, a ki északnak akar menni, nem akadályozható meg, akkor sem, ha Fiuméba szóló utlevele van. Oly joga a hatóságnak nincs is már a jelenlegi viszonyok közt, hogy valakit erőszakosan az északi kikötőből elküldjön per sub a fiumei kikötőbe. Ily esetek előfordultak, igaz, eleinte, de akkor tulkapások voltak, azok

Digitized by Google

nem nyugodtak törvényes alapon. Ma ilyen eset egyáltalán nincs. Hiszen nekünk szerződésünk is van Németországgal, a mely ebben megakadályozna, még ha akarnók is ezt, mert kötelezve van a magyar kormány, hogy ne akadályozza meg a kivándorlást a német kikötőn keresztül.

További észrevétele és kifogása a t. képviselő urnak a pénzváltásra vonatkozik. Hát a pénzváltás körül, elismerem, szintén voltak visszaélések. Nem felülről lettek azok tervszerüleg vezetve, de hát ez olyan kérdés, a hol könnyen történnek hibák. Az ellenőrzést nagyon fokoztuk. A képviselő ur esetekre hivatkozott, hogy valaki kevesebbet kapott, mikor visszaváltotta dollárjait magyar pénzre, mint a mennyit fizetett akkor, mikor megvette a dollárt.

Kérem a t. képviselő urat, méltóztassék nekem az ilyen konkrét esetet előadni, nem itt a házban; mert arra nincs szükség, hogy engem bárki is presszió alá állitson, hogy kötelességemet teljesitsem. *(Élénk helyeslés.)* Legyenek meggyőződve, hogy én a legnagyobb, majdnem — mondhatnám — szenvedélylyel fogom azt a kötelességet teljesiteni, hogy a panamát üldözzem, *(Helyeslés.)* hogy minden visszaélést elfojtsak csirájában. *(Élénk helyeslés.)* Hisz igen jól tudom, hogy, sajnos, Magyarországnak egyik nagy baja az, hogy igen sok az elszegényedett ekzisztenczia, igen sok az eladósodott ekzisztenczia. Igen jól tudom, hogy, sajnos, nálunk igen sokan vannak, a kik nem jövedelmeikhez mérten, hanem igényeikhez mérten élnek, *(Ugy van! Ugy van!)* hogy tehát elsőrangu kötelessége annak, a ki felelősség mellett egy kormányzat élén van, arra vigyázni, hogy a magyar közélet tisztasága fentartassék. *(Élénk helyeslés.)*

Arra kérem tehát a t. képviselő urat, hogy a konkrét adatokat olyan alakban hozza elémbe, hogy azután üldözhessek, hogy rájöhessek. Meg vagyok győződve, hogy meg is fogja tenni. Hisz a t. képviselő ur már a multban is segitett nekem nem egyszer abban, hogy bizonyos dolgokat felderitett. Én azt mindig hálával veszem, sőt egyenesen arra kérem, hogy minden olyan visszaélést, a melyre rájött, velem közöljön.

A pénzváltásra vonatkozólag azonban szintén uj szabályozás van. Már majdnem egy év előtt megállapodtam ezekkel a társulatokkal, hogy a pénzváltásnál az államvasuti tarifákat veszik alapul, a mi a legméltányosabb és legjobb alap. Az fixirozva van, azt ismerik, az nem változik napról-napra ugy, mint a börze árfolyama. Kötelezettséget vállaltak a társulatok, hogy ezt be is tartják. Azonkivül kötelesek minden ilyen váltásnál számlát kiállitani, ugy hogy ha valami visszaélés van, az illető ezt bebizonyithatja. *(Helyeslés.)*

Ezek voltak azok, a melyek szigoruan a kivándorlási ügyre vonatkoznak. Itt, mondom, az a válaszom, hogy a mi visszaélésre rájöttem, azt a lehető legszigorubban megtoroltam. A Menetjegyiroda vezetésével én sem voltam megelégedve. Épen részben azon támadások alapján, a melyeket a t. képviselő ur ellenük már korábban intézett, vizsgálatot tartottam és azon voltam, hogy felderitsem az egész ügyet. Miután tényleg bizonyos hibák voltak, teljesen kivettem az eddigi vezetőség kezéből az ügyek vezetését. Ma egy egészen uj vezetőség, mint az Adriának menetjegy-irodája, egészen uj alakban vezeti az egészet. Más emberek vannak; nem a Menetjegyiroda igazgatói, hanem az Adriának egyik alkalmazottja áll az egész osztály élén. Nekem bejelentették mindazokat, a kiket alkalmaznak, én elfogadtam az ő kinevezésüket és jogom van bármikor megkövetelni, hogy valaki elmozdittassék.

Ezenkivül jogom van arra, hogy egy kormánybiztos jelen legyen a kivándorlásra vonatkozó minden határozathozatalnál. Ennek a kormánybiztosnak joga van minden aktába betekinteni, annak a vezetőségnek minden elhatározásáról tudni. Ha tehát az a kötelességét teljesiti, akkor ki van zárva, hogy ezen a téren olyan hibák történjenek, a melyek állandóak és igazán komolyak.

A kifogások második csoportja az üzleti részre vonatkozik. A t. képviselő ur kifogásolja azt, hogy a Kereskedelmi bank, az Adria és a Menetjegyiroda bizonyos arányban osztozkodnak a jövedelemben. Megvallom, egyáltalán nem tudom megérteni az ő kifogásait; mert utoljára, ha a Menetjegyiroda részvényesei nem kutatják, hogy 7 korona adatik a Kereskedelmi banknak, mi czimen kutassam én azt? Milyen közérdek van abban, hogy a jövedelemnek ilyen hányadrésze legyen a Menetjegyirodáé és ilyen része a Kereskedelmi banké?

A Kereskedelmi bank a Menetjegyiroda bankárja. A kivándorlási ügytől eltekintve is, mindenféle összeköttetés van köztük. Ha ezen egész összeköttetés eredményeként a Menetjegyiroda hajlandó bizonyos összeget adni neki, miért kifogásoljam én azt? Ismerem a szerződést, a mint előadták; magam nem láttam. És miért kifogásoljam azt, hogy az Adria a külföldi társulatoktól szintén kap bizonyos jutalékot? Miért akadályozzam azt meg, hogy a jövedelemnek tetemesebb része legyen magyar részvényeseké, mint németeké? Pedig csak ennyiben áll a dolog. Különben, sajnos, az a szerződés, a melyet a t. képviselő ur felhozott, nem is valami előnyös az Adriára, mert a t. képviselő ur talán nem tudta, vagy elfelejtette megemliteni, hogy igen sulyos kötelezettségeket is vállalt az Adria a külföldi társulatokkal szemben, mikor azt a kötelezettséget vállalta, hogyha 32.000 főnél nagyobb a kivándorlás Fiume felé, akkor minden egyes kivándorló után két angol fontot tartozik fizetni az északi társulatoknak, ugy hogy a végeredmény reá nézve még káros is. Azon is volt, hogy feloldja

Digitized by Google

ezt a szerződést, ma már nincs is érvényben az a szerződés, a melyre a t. képviselő ur itt hivatkozik.

Hencz Károly: Pótszerződés van!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Nem pótszerződés; az egész fel van oldva és uj megállapodások jöttek létre ebben az évben Párisban. Tehát ez az egész ma már érvényben sincsen. Hanem megvallom, ebben nem látok én semmi kifogásolni valót, és igen sajnálom, ha ilyen dolgot arra használt fel a t. képviselő ur. hogy keményen elitéljen egy egyént, hogy pl. elitélje Lánczy igazgatót. a kinek ezért szemrehányást tenni nem lehet. És nagyon furcsa, azért, mert ő esetleg mint osztalékot valamivel nagyobb összeget adhat. kifogásolni, hogy ő a részvényesek érdekeit képviseli. A mennyiben tisztességes uton tudja részvényeinek értékét és jövedelmét emelni, ezt tenni köteles sége.

Hencz Károly: De tisztességesen!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Ezt nem lehet olyan odiózus-szerüen odaállitani, mintha itt valaki egyéni nyereségvágyból kiindulva a kivándorlók bőréből élne. Ha a kivándorlók számára bizonyos szolgálatokat végez, s ezen szolgálatért üzleti nyeresége van, ezt kifogásolni nem lehet. Kötelességem tehát kijelenteni, hogy Lánczy az egész idő alatt velem szemben a legkulánsabbnak mutatkozott; *(Felkiáltások a baloldal felső padjain: Azt elhiszszük!)* hogy mindent, a mit kivántam az ellenőrzés szigoritása szempontjából, megtett, és ő egyénileg még azokért a hibákért sem vonható felelősségre. a melyek elkövettettek a Menetjegyirodában, mert ő azokról nem tudott, mert ő ezeket nem vezette, mert ez nem volt az ő feladata. mert az ő feladata egészen más volt. Én nekem ennélfogva kötelességem. mint olyant, a ki a házban jelen nincs és a kit erősen megtámadtak, megvédeni; kötelességem kijelenteni. hogy, a legjobb meggyőződésem szerint, a mennyire ismerem az egész ügyet, ő olyat nem tett, a mi ilyen támadásra rászolgálna.

És csak ismétlem azt, hogy ha ő nem köt ki a bankjának bizonyos előnyöket, ezek az előnyök idegen társulatok kezébe mennének, a mi nem lehet magyar közgazdasági érdek. *(Ugy van! a jobboldalon)*

A t. képviselő ur továbbá azt a kérdést intézte hozzám, hogy miképen szándékozom szanálni ezeket az állapotokat, mit szándékozom tenni a jövőre vonatkozólag? *Halljuk! Halljuk!)* Hát hogy azokat a visszaéléseket, a melyeket ő konkréte felhozott, miként kivántam szanálni, erre már rátértem beszédem során. Azokat, a miket én, mint visszaéléseket ismerek, hitem szerint, szanáltam. A mennyiben még visszaélések volnának, csak ismételhetem, hogy kérem a t. képviselő urat, hozzon konkrét adatokat, és én azon leszek, hogy a még megmaradt visszaéléseket is kiirtsam és pedig meglehetősen gyorsan és gyökeresen. *(Élénk helyeslés.)*

A mi az egész konczepcziót illeti, hogy miképen kivánom lebonyolitani a kivándorlási ügyet, ezt most kifejteni helyénvalónak nem tartanám. Annyit talán tudni méltóztatnak, hogy épen ma folynak a tárgyalások Berlinben a német és az idegen társulatokkal. Hogy én a jövőben mit fogok csinálni, az nagyrészben attól függ, hogy vajjon eredményhez vezetnek-e azok a tárgyalások vagy nem és milyen eredményhez vezetnek? Ehhez fogom mérni a további lépéseket. Azonban azt kijelentem, hogy teljesen uj alapra kell helyezni az egész rendezést. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Ez az egész kivándorlási törvény szerencsétlen időkben hajtatott végre. Csupa politikai válság között, rövid ideig kormányon maradó miniszterek hajtották végre nagy nehézségek között, nagy nemzeti küzdelmek között, mert mindjárt, a hogy a törvény életbe lépett és végrehajtatott, megindult a nagy tarifa-harcz az északi társulatok és a Cunard között.

Ez egy nehéz helyzetet teremtett és némileg kényszerhelyzetekbe hozta a kormányokat, a melyeknek tapasztalatai sem voltak ezen a szomoru téren. Most tehát egészen uj alapra kell helyezkedni.

Deák Ferencz mondta egyszer, hogy ha egy gomb rosszul van gombolva. akkor nagy hiba volna azon lenni, hogy átgombolva az egyes gombokat, hozza helyre a zavart; akkor csak egy mód van: ki kell gombolni az egészet és ujból gombolni.

Ezt kivánom én ezzel az ügygyel tenni. Először is a törvény, a melynek végrehajtási rendelete a kezemben van, módot ad arra, hogy teljesen uj alapokra helyezzem az egészet; másodszor módot ad arra, hogy külföldi társulatokkal uj szerződést köthessek és hogy tabula rasa legyen az eddigiek tekintetében. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Azt — mondom, — ne méltóztassanak tőlem kivánni, hogy ma részletekkel álljak elő. A világosságot, a nyilvánosságot nem kerülöm. Ellenkezőleg, meg vagyok győződve, hogy valamint a nap és a levegő a baczillusokat irtják, ugy a nyilvánosság is irtja a visszaéléseket *(Ugy van!)* Én abban a törvényjavaslatban is, a melyet benyujtottam, megállapitottam, hogy a kormánynak kötelessége, ha valamely társulatnak engedélyt ad, ezt a képviselőháznak bejelenteni. Remélem, hogy nemsokára abban a helyzetben leszek, hogy egy ilyen jelentést tehessek és akkor kérem majd a t. képviselőházat, hogy ezzel a jelentéssel kapcsolatosan, birálatot mondjak azokról is, a miket tettem. *(Helyeslés.)* Ma ez korai volna. mert folynak a tárgyalások.

Ezek után kérem a t. képviselőházat, méltóztassék a választ tudomásul venni. *(Élénk helyeslés).*

Digitized by Google

Elnök: Hencz Károly képviselő urat illeti a szó.

Hencz Károly: T. képviselőház! Soha egy pillanatig sem vontam kétségbe, ma sem tettem ezt, hogy az igen t. belügyminiszter urat a kivándorlási visszaélések szanálásában a legnemesebb intencziók vezetik; engedje meg azonban, hogy e helyről mély fájdalmamnak adjak kifejezést azon irtóztató jogi tévedés felett, a melyben az igen t. belügyminiszter ur itt az ügy ismertetése alkalmával esett. *(Mozgás. Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassanak csak meghallgatni; hisz indokolni és részletesen megvilágositani fogom álláspontomat.

Én tényeket állitottam, a melyek valódiságát a jutalékokra vonatkozólag az igen t. belügyminiszter ur elismerte. Ha más eredménye nem lett volna interpellácziómnak, mint csak ez: már ez óriási eredmény, mert az ország hivatalos uton a belügyminiszter ur ajakáról hallja, hogy minden kivándorló után akár Fiumén, akár az északi kikötőkön át megy Amerikába, 18 kor. jutalék adatik. *(Halljuk! Halljuk!)* Igen ám, de az igen t. belügyminiszter ur azt mondja, hogy ez nem az a meghatalmazotti jutalék, a melyet a törvény 17. §-a egyenesen és expressis verbis tilt, hanem ez az az üzlettársi jutalék, a melyet az Adriának a helyettese, a Menetjegyiroda, mint ilyen, az Adriától és a külföldi vállalatoktól kap és a melyet, mint ilyen helyettesi üzlettársi jutalékot az igen t. belügyminiszter ur jogosnak ismeri el. Ha jól figyeltem a distinkczióra, ez volt az igen tisztelt belügyminiszter ur előadásának lényege. *(Ugy van!)*

A midőn tehát, a mint előrebocsátottam, ezt a nagy jogi tévedést meg akarom világitani, ez lesz az a pont, a melyen az igen t. belügyminiszter urat igyekszem meggyőzni. Kapja hát, azt mondja az igen t. belügyminiszter ur, a Menetjegyiroda fejenként a 18 K jutalékot. De az igen t. belügyminiszter ur elfelejtette megmondani, hogy miért kapja ezt a 18 K jutalékot a Menetjegyiroda; micsoda ellenszolgáltatást teljesit a Menetjegyiroda ezért a 18 K jutalékért az Adriának; micsoda ellenszolgáltatást teljesit a Menetjegyiroda ezért a 18 K jutalékért a külföldi társulatoknak *(Mozgás a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* és micsoda ellenszolgáltatást teljesit a Menetjegyiroda ezért a 18 K jutalékért az egyes kivándorlóknak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hogy a Menetjegyiroda nem helyettese, nem üzlettársa az Adriának, arra nézve méltóztassék megengedni, hogy felolvassam egyik szerződésüknek ide vonatkozó részét, a melyben a Menetjegyiroda nem mint helyettes, nem mint üzlettárs, hanem mint az Adriának ügynöksége, ügynöke van megnevezve. *(Mozgás.)* Ezt azért tartom szükségesnek hangsulyozni, mert a t. belügyminiszter ur előrebocsátotta, hogy elismeri, hogy itt némi formai hibák vannak — méltóztatnak emlékezni rá *(Ugy van!)* — és elismeri, hogy ebben a formában van bizonyos kis része a törvény intencziói kijátszásának.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Ezt nem ismertem el.

Hencz Károly: Én igy értettem. De mindegy, ha nem ismerte ezt el az igen t. belügyminiszter ur, én majd bebizonyitom, hogy ez igy van. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ez az egyik megállapodás, a mely szintén érvényben van még, de e mellett még egy egész csomó megállapodás van érvényben.

Ebben a megállapodásban ez van *(olvassa)*: »A m. kir. Tengerhajózási Részvénytársaságtól. Iktató szám: 12.949. VI. 1903. november 17. Fiume.« Méltóztassék majd illetékes helyen utána nézni. »A m. kir. államvasutak központi menetjegyirodájának Budapesten. Hivatkozással szóbelileg folytatott tárgyalásunkra, átruházzuk önökre a »Cunard Company Liverpool« ügynökségét egész Magyarországra való hatáskörrel Fiume, Horvátország és Szlavonia kivételével.« Ugyanebben a szerződésben ez is áll *(olvassa)*: »Minden kivándorló után a következő jutalékot adjuk önöknek:« — az I. és II. osztályu utasok nem érdeklik a t. házat annyira; azok után 24, illetőleg 12 K a jutalék; a fő a kivándorlók, a III. osztályu utasok dolga — »minden felnőtt III. oszt. utas után 18 K, és minden III. osztályu 1—12 éves gyermek után 9 K jutalékot.« Az mondatik továbbá ezen szerződésben *(olvassa)*: »Önöknek kötelessége« — t. i. a Menetjegyirodának — »utasokat akvirálni... *(Nagy mozgás és felkiáltások a baloldalon; Szégyen, gyalázat! Gazság!)*

Nagy György: Nem lehet egyszerű miniszteri válaszszal elütni egy ilyen gazságot!

Hencz Károly: . . . gyüjteni és a fiumei pályaudvarra szállitani. Ismétlem »utasokat akvirálni, gyüjteni és a fiumei pályaudvarra szállitani«. *(Nagy mozgás és zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Éber Antal: Tessék csak az egészet felolvasni!

Hencz Károly: Azt mondja továbbá ez a szerződés a végén *(olvassa)*: »Örömünkre szolgélna, ha az önök tevékenységében szép eredményeket látnánk.« *(Mozgás és zaj a baloldalon.)*

Gaal Gaszton: Nagy visszaélés!

Nagy György: Tömlöczbe a gazembereket és nem védeni a belügyminiszteri székből. *(Zaj.)*

Hencz Károly: Ez a szerződés, a mely mellett még két más szerződés is létezik, a melyek szintén itt vannak, addig van érvényben, ezt azért mondom, mert az igen t. belügyminiszter ur állitása szerint tárgyalások vannak folyamatban szerződés megujitása iránt... —

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Kik között?

Digitized by Google

Hencz Károly: ... az Adria és a Menetjegyiroda között ... a mig a — és ez az, a mit az igen t. belügyminiszter ur nem ismer, a mi azért is fontos, mert a belügyminiszter ur azt mondotta, hogy tárgyalásokat folytat a szerződés megujitása iránt ... — a Cunard-dal Magyarországon érvényben lévő szerződés érvényben van.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Nem erről van szó.

Hencz Károly: Rátérek majd arra is. A törvénynek idevonatkozó 20. §-a a következőket mondja (*olvassa*): »A meghatalmazott működését csak személyesen gyakorolhatja és sem ő, sem hozzátartozója vagy alkalmazottja más vállalkozó részére, vagy saját számlájára kivándorlási, szállitási ügyleteket nem köthet.« Idevonatkozólag a miniszteri indokolás a következőt tartalmazza: »az ügynök magát a kivándorlást, a szállitást nem eszközli, hanem abban csak közreműködik«. Ezért a 20. §. megtiltja neki: »1. hogy más, mint az engedélyben megjelölt vállalkozó részére közvetitsen, nehogy igy engedélylyel nem biró vállalkozók részére szállitsanak kivándorlókat; 2. hogy saját számlájára ne kössön ügyleteket, mert igy ő válnék vállalkozóvá; 3. hogy fióktelepeket létesitsen, vagy helyettest állitson, mert félő, hogy igy működése a kivándorlásra való izgatássá fajulhat és ujabb ellen nem őrizhető szerveket hozna be a kivándorlási üzletbe; 4. hogy a kivándorlási ügyletek kötése czéljából ide-oda járjon, mert igy alkalma nyilnék az üzletre való csábitásra; 5. hogy a maga részére a kivándorlótól bármilyen szolgáltatást követeljen, vagy elfogadjon.«

Sulyt helyezek erre, mert még visszatérek rá. (*Olvassa*): »6. hogy a meghatalmazottnak vagy bármely alkalmazottjának is a menetrendre, az ellátásra és a szállitási dijra vonatkozó hirdetményeken kivül a kivándorlásra vonatkozó bármilyen felhivást, ismertetést közzétenni, vagy másoknak szétküldeni tilos, továbbá tilos a kivándorlásra csábitani, buzditani, házról-házra járni, a kivándorlóktól a szállitási dijon felül bármely dijat vagy szolgáltatást követelni, vagy elfogadni és a kivándorlóknak előleget adni.«

Mielőtt beszédemet tovább folytatnám, szükségesnek tartottam, hogy ezekre rámutassak, hogy azután igy az összefüggést megtaláljam beszédem további fonalán. Most visszatérek az igen t. belügyminiszter ur álláspontjára. Azt mondotta az igen t. belügyminiszter ur, hogy a 18 korona fejenkénti jutalékot jogosultnak tartja azért, mert a Menetjegyiroda üzlettárs.

Nekem nincs semmiféle kifogásom a tisztességes haszonban való részesedés ellen, méltóztassanak azonban konczedálni, hogy vajjon ez a 18 korona fejenkénti jutalék benne van-e abban az üzlettársi nyereségben, a melyben az Adria és a Cunard osztozkodik? A fejenkénti 18 korona jutalék ugyanis előbb leszámitoltatik és kiadatik a Menetjegyirodának. A szállitásból fennmarad még ekkor egy bizonyos összeg, a melynek hasznán azután az Adria és a Cunard osztozkodik. Ez tehát az üzlettársi nyereség és nem a fejenkénti 18 korona. (*Helyeslés a néppárt padjain.*) Hiszen, igen t. belügyminiszter ur, a kereskedelmi törvény az üzlettársi minőséget olykép állapitja meg, hogy az üzlettársak osztozkodnak a nyereségben és viselik a megfelelő arány szerint a veszteséget is.

A mult alkalommal ismertettem már, hogy a Menetjegyirodának üzleti, posta-távirda és nyomtatványköltségeit mind az Adria viseli és téríti meg. Már most, hogy ha ő üzlettárs, akkor ezekben is osztozkodás történt volna és nem viselné az Adria. Tovább folytatom. (*Zaj. Elnök csenget. Egy hang: Ez nem ide tartozik!*) Az ide tartozik, mert a belügyminiszter ur ezzel indokolt és nekem jogom van erre válaszolni azért, hogy megdöntsem a belügyminiszter ur álláspontját, ha nekem sikerül. A törvénynek egyenes intencziója az volt, hogy a jutalék egyáltalában perhorreskáltassék és eltiltassék és pedig azért, hogy a kivándorlást, ha törvényes uton nem is sikerül megakadályoznunk, mert erre törvényes intézkedéseket hozni nem lehet, de sikerüljön legalább a visszaéléseket megakadályozni.

A törvény intencziói szerint épen azért létesitettük a fiumei utvonalat, hogy a fiumei utvonalon hatósági ellenőrzés és állami felügyelet alatt megőrizzük a kivándorlókat a kifosztástól. Azt mondja az igen t belügyminiszter ur, hogy üzlettársi viszonyban van és mint ilyen jogosan kapja fejenként azt a 18 K-t a Menetjegyiroda. Hát mondja meg a t. belügyminiszter ur, vajjon a Menetjegyiroda a külföldi szállitó vállalkozókkal is üzlettársi viszonyban van, azokkal a melyeknek Magyarországon nincsen is engedélyük a kivándorlók szállitására? Ez törvénytelen, szabályellenes volna? Hát a Holland-American Line-nal, a Red Star-ral, a Compagnie Generale Atlantique-vel, a Norddeutscher Lloyd-dal, a Hamburg—American Line-nal is üzlettársi viszonyban van a menetjegyiroda?

Most pedig rá fogok térni a vorgebuchte Passagiere-ek ügyeire. Mig a Menetjegyiroda nem kapta meg a 18 K jutalékot ezektől a nem engedélyes külföldi vállalkozóktól, addig minden törvénytelenséget elkövettek a kivándorlókkal szemben, hogy azokat Fiume felé irányitsák. Erre én felhivtam az igen t. belügyminiszter ur figyelmét. Hiszen a közigazgatási hatóság is közreműködött ezeknek a szerencsétlen embereknek a Fiuméba való terelésében és igy közvetve a kifosztásában is.

Ha a Menetjegyiroda nem kapja meg a maga 18 koronáját, akkor előállanak a visszaélések, és épen ezért kényszeritik ezeket a vor-

Digitized by Google

gebuchte Passagierokat, hogy Fiume felé menjenek . . .

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Ki kényszeriti?

Hencz Károly: A Menetjegyiroda emberei hatósági asszisztencziával. Majd én szolgálok adatokkal t. belügyminiszter ur és igazolni fogom. Nagyon szép dolog az t. belügyminiszter ur, hogy azt mondja, hogy én jőjjek ide konkrét dolgokkal és azokat ő orvosolja, teljesen meg vagyok győződve, hogy a legnemesebb intenczió vezeti őt, de nemcsak egyes konkrét esetek orvoslását akarom, hanem épen azt akarom bebizonyitani, hogy a rendszerben van a hiba.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Azt én is állitom.

Hencz Károly: A mi pedig az uj rendszert illeti, majd arra is rátérek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt mondta az igen t. belügyminiszter ur, hogy azért tereltetnek kényszeritő módon Fiume felé ezek az u. n. előlegjegyes utasok, mert ezeket nem engedélyes vállalkozó irányitja, illetőleg nem engedélyes vállalkozó ügynökei akarják Észak felé kiszállitani. Hát kérdem, hogy a Menetjegyiroda nem ezeknek a nem engedélyes vállalkozóknak ügynöke, és nem ezektől a nem engedélyes vállalkozóktól kapja-e a 18 koronáját? Hiszen ő szerződéses viszonyban van ezekkel a nem engedélyes vállalkozókkal. Hát neki szabad Eszak felé irányitani belügyminiszteri felügyelet mellett ezeket a kivándorlókat? Hol van ez megirva?

Utalok ismét a törvény 20. §-ára, a mely azt tartalmazza, hogy semmiféle czimen más dijat, mint a menetdijat, nem szabad elfogadni és követelni a kivándorlótól. Hát kérdem már most, hogy micsoda ellenszolgáltatást kap a kivándorló azon 18 koronáért, a melyet az ő bőrére szab a Menetjegyiroda illetőleg az Adria? Hiszen ez bele van számitva a viteldijba, micsoda ellenszolgáltatást kap tehát az országnak a legszegényebb néposztálya azért a 18 koronáért, a melyért eladják fejenként, ugy mint a vásáron a birkákat? Hát micsoda ellenszolgáltatást kap, ismétlem, ez a kivándorló ezért a 18 K.-ért? *(Zaj. Elnök csenget.)* Sem ellátást, sem szállitást nem kap, hiszen ezt a 18 koronát levonják, s csak a fennmaradt hasznon osztozkodnak az Adria és a Cunard, ezt a 18 koronát tehát a kivándorlás előmozditására, buzditására és emelésre kapja a Menetjegyiroda. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Nagy György: Ez vérdij!

Hencz Károly: És ez, a legszegényebb osztályoktól fejenkint bevett 18 korona mennyit tesz ki évenként? Méltóztassék az 1907. évi statisztikát megnézni, a mikor 200.000-nél több kivándorló ment ki, csak ez a jutalék maga 3,600.000 koronát tesz ki.

Azt mondja továbbá az igen t. belügyminiszter ur, hogy a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank szintén üzlettársi viszonyban van és ebből az üzlettársi viszonyból kifolyólag kapja ő fejenként minden kivándorló után a 7 koronát, és ebből az üzlettársi viszonyból kifolyólag az igen t. belügyminiszter ur ezt a 7 koronát is jogosnak ismeri el. Én megint csak ott vagyok, hogy azt kérdjem az igen t. belügyminiszter urtól, hogy ez a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank a külföldi összes nem engedélyes vállalkozókkal is üzlettársi viszonyban van-e? Milyen alapon van üzlettársi viszonyban és milyen alapon kapja ez a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank az összes, az északi kikötőn át szállitott kivándorló után fejenként az ő 7 korona járulékát?

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Nagyon egyszerű!

Hencz Károly: Módomban van a szerződést ismerni, a belügyminiszter ur azt mondja, hogy csak ismertették vele. Megint azt kérdem, hogy micsoda ellenszolgáltatást teljesit a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank ezen fejenkénti 7 korona jutalékért az Adriának, a külföldi társulatoknak?

Egy hang *(a középen)*: Nem tudja!

Hencz Károly: Ez az, hogy nem tudja, *(Derültség)* mert különben megmondaná, hogy micsoda ellenszolgáltatást teljesit a külföldi társulatoknak a kereskedelmi bank?

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Mi közöm hozzá?

Hencz Károly: És mily ellenszolgálatot teljesit az egyes kivándorlóknak? *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Hencz Károly: Hogy mi ellenszolgáltatást teljesit, azt nekem módomban van megmondani. *(Halljuk!)* Mivel a t. belügyminiszter urnak nem volt módjában. Hogy mi ez az ellenszolgáltatás azt megmondja az a szerződés, a melyet az Adria égisze alatt, Lánczy Leó főrendiházi tag ur közbejöttével, az Adria és a Menetjegyiroda kötött a Nordatlantische Dampferlinien-Verbanddal, a melyhez tartoznak a Norddeutscher Lloyd, a Hamburg-Amerika-Linie, a Holland-Amerika-Linie, a Red-Star-Line és a Compagnie Generale Transatlantique.

E szerződésnek második szakasza a következőt mondja: *(Halljuk! Halljuk!)* »A Nordatlantische Dampferlinien-Verband elvileg beleegyezik abba, hogy az Adria, méltóztassék jól megfigyelni minden szót, *(Felkiáltások: Figyelünk!)* hogy az Adria, illetve a Menetjegyiroda magyar és horvát utasokat az ő részére elfogadjon; *(Mozgás.)* a Nordatlantische Dampferlinien-Verband egy vonalát az Adriának, illetőleg a Menetjegyirodának mindig rendelkezésére bocsátja tetszésszerinti számu magyar és horvát utasok számára.

Oly utasokért, a kiket az Adria, illetőleg a Menetjegyiroda szállit, az Adria, illetőleg a

Digitized by Google

Menetjegyiroda minden felnőtt utas után 18 K jutalékot kap.

A harmadik szakasz nagyon fontos *(olvassa)*: Eme szerződés feltétele, hogy azon kivándorlók utazása, a kik az északi kikötőkben akarnak hajóra szállni, Magyarországon továbbra ne gátoltassék meg.

Méltóztatik látni, nincs engedélyük és mire szerződnek. *(Mozgás.)* Ez tehát törvénytelen. *(Mozgás.)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Nem egészen.

Hencz Károly: Nem egészen törvénytelen? Hát miért nem egészen törvénytelen? *(Halljuk! Halljuk!)* Ezek oly fontos kérdések, hogy megérdemlik, hogy a t. ház ezeknek néhány perczet szenteljen. *(Zaj. Elnök csenget.)*

A negyedik szakasz azt mondja: az Adria, illetőleg a Menetjegyiroda kötelezi magát a Cunardtól hozzá utasitott utasokon kivül a saját részére felvett utasokat a Nordatlantische Dampferlinien-Verband vonalain szállitani. Kizárólag. Utirányitási kényszer, a belügyminiszter tudta és beleegyezése nélkül.

Nyolczadik szakasz: Az Adria, illetőleg a Menetjegyiroda magára vállalja, hogy minden törekvést, a mely a Nordatlantische Dampferlinien-Verband üzleti tevékenységének kihasználása ellen irányul, Magyarországon és Horvátországban megakadályoz.

Nagy György: Ez a legvilágosabb! *(Nagy zaj.)* Eladása a kormányhatalomnak.

Hencz Károly: Lánczy Leó nagyobb ur, mint a belügyminiszter ur.

Nagy György: Lánczy Leó a koronázatlan király. *(Zaj.)* Ez azt teszi magyarra forditva, hogy a kormány a zsebemben van. *(Zajos derültség. Elnök csenget.)*

Hencz Károly: Már most egy magyar törvényhozó, *(Halljuk! Halljuk!)* a főrendiház tagja, szerződést köt minden törvényes rendelkezés ellenére oly szállitó vállalatokkal, a melyeknek nincs engedélyük szállitani kivándorlókat, csak egy föltétel alatt: ha lemennek Fiuméba és onnan külön-külön belügyminiszteri engedélylyel vitetnek északra.

Mikor a kivándorlási törvényt megalkottuk, nem az volt-e intencziónk, hogy ezeket a kivándorlókat azért irányitjuk Fiume felé és azért csinálunk utirányitási kényszert, hogy megakadályozzuk a kifosztásukat? *(Mozgás. Igaz! Ugy van!)* Mi csinálunk törvényt és Lánczy Leó csinál utirányitási kényszert, a törvény egyenes rendelkezése ellenére. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Hát a Cunardnak helyettese, az Adria és ennek nevében Lánczy Leó a szerződés 8. pontja szerint magára vállalja, hogy megakadályoz Magyarországon és Horvátországban is minden olyan törekvést, a mely a Nordatlantische Dampferlinien-Verband érdekei ellen van.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Forditva, hogy nem akadályozza. Ez a különbség.

Hencz Károly: Hiszen az lényegileg egy. Hát nem akadályozza az üzleti érdekeit az északi társulatoknak. Helyes, mondjuk igy, hogy nem akadályozza meg. De néki szolgálni kell a Cunardnak üzleti érdekeit és ez a legnagyobb üzleti perfidia, hogy a Cunardnak helyettese más idegen társulatok érdekeit szolgálja. *(Felkiáltások balfelől: Hogy szól az a 8. pont?)*

A t. miniszter ur védelmébe veszi Lánczy Leó főrendiházi tagot és ez a Lánczy Leó törvényhozó, főrendiházi tag ebben a 8. pontjában a szerződésnek ezeket mondja: *(Halljuk! Halljuk!)* Az Adria, illetőleg a Menetjegyiroda magára vállalja, hogy minden olyan törekvést, mely a Nordatlantische Dampferlinien-Verband üzleti tevékenységének kihasználása ellen irányul, Magyar- és Horvátországon megakadályoz.

Buza Barna: Ez becstelenség! Ez gazság!

Hencz Károly: Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy idegen pénzért egy főrendiházi tag, egy törvényhozó eladja az ő kormánynál levő befolyását idegen vállalatoknak, *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* olyan vállalatoknak, a melyeknek Magyarországon nincs engedélyük kivándorlók szállitására.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Rossz forditás!

Hencz Károly: Az igen t. belügyminiszter ur jogosnak tartja ezt a fejenkénti 18 K jutalékot. Hát hol van akkor az erkölcsi törvény? Ha jogos, még nem lehet mondani, hogy erkölcsös. És ha üzlettársi, de erkölcstelen üzlettársi viszonyban vannak ezek és odaállitják és meggyalázzák ezt az országot azzal, hogy fejenként viszik vágóhidra a kivándorlókat és a belügyminiszter urnak módjában áll ezt az állapotot megszüntetni: akkor a belügyminiszter urnak ezt az állapotot meg is kell szüntetnie. *(Ugy van! balfelől. Felkiáltások: Ne vegye pártfogásába!)*

Szilassy Zoltán *(közbeszól)*: Hisz megigérte, hogy tabula rasa-t csinál!

Elnök: Csendet kérek.

Hencz Károly: Ne méltóztassék zavarni, majd rátérek arra a tabula rasa-ra.

Óriási jogi tévedésben van tehát az igen t. belügyminister ur, a mikor ismétlem, ezeknek a 18 koronáknak fejenkéni jutalék gyanánt való jogosultságát elismeri. Ez nem üzlettársi viszony, ez a törvénynek kijátszása...

Polónyi Géza: Ugy van!

Hencz Károly: ... és ő csak formát akart keresni, a mikor azt mondotta, hogy ez formailag nem kifogástalan. A menetjegyiroda ügynöksége az Adriának, a mint a szerződés szól; az ügynöknek pedig nem szabad fejenkénti jutalé-

Digitized by Google

kot kapni, mert a törvénynek intenciója játszatik ki ezzel.

Előrebocsátottam, hogy nem kételkedem a belügyminiszter ur intencióinak nemességében, előrebocsátottam, hogy nem kételkedem abban, hogy ő akar ezeken segiteni, csak azt akartam megvilágitani, hogy az igen t. miniszter urat esetleg félrevezették, vagy félrevezetik, mert itt olyan óriási üzleti érdekekről van szó, hogy igen sokaknak érdekében áll, hogy az igen t. belügyminiszter ur a valót se ne lássa meg, se ne tudja meg.

Azt mondja az igen t. belügyminiszter ur, hogy tabula rasa-t akar csinálni a jövőre nézve és hogy az egész kivándorlás lebonyolitását uj formába akarja önteni, mert ez a mai rendszer az ő intencziói szerint sem felel meg annak, a mit a törvényhozás a multban is, a mostani törvényben is tervezett és akart.

Elmondotta az igen t. belügyminiszter ur, hogy körülbelül milyen uton akar ő haladni. Megvallom, sok, nagyon sok dolgát, a legtöbbet helyeslem, csak egy az, a mi miatt ez az interpelláczió idekerült, és ez az egy az, méltóztassék odahatni, hogy az egész vonalon, tehát a menetjegyirodával való szerződésben is a kereskedelmi bank szerződésében is az egyes alkalmazottak szerződésében is a jutalékrendszer egyáltalán töröltessék, de az a szerződéstervezet, a melyet nekem módomban van ismerni, nem fogja ezt szolgálni.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Nincs módjában ismerni!

Hencz Károly: De módomban van. Igen t. képviselőház! Azt mondja a belügyminiszter ur, hogy ő sokat tett eddig is, eltörölte a meghatalmazottak intézményét. Ez kétségtelenül ugy van; mert igazoltam, hogy jutalékot kapnak. Azt mondta a belügyminiszter ur, hogy uj igazgatóság alá helyezte a Menetjegyirodát, a menynyiben lehozatta Fiuméből az Adria egyik alkalmazottját, azt hiszem Minderlein Gyula urat, és ez áll a Menetjegyiroda kivándorlási osztályának élén. És azt mondotta a belügyminiszter ur, hogy még ezenfelül külön garancziát is keres, és ez a garanczia az, hogy kormánybiztos fog ott bent ülni az igazgatóságban, a ki ellenőrzi a kivándorlás lebonyolitását.

Hát ez mind igen szép és nemes törekvés. Azonban, ha nem szüntetjük meg a jutalékrendszert az egész vonalon, akkor ezek az intézkedések mit fognak eredményezni? Azt, hogy a jutalékban az ország legszegényebb néposztályaitól kirabolt 18 koronában ezután belügyminiszteri felügyelet alatt, kormánybiztos szemeláttára fognak ezek az urak osztozkodni *(Mozgás.)* és a sápot egymásközt felosztani. *(Igaz! Ugy van!)*

T. képviselőház! Én végtelenül sajnálom, hogy azzal a perspektivával, a melyet a belügyminiszter ur nyujtott nekem, nem vagyok abban a helyzetben, hogy én az ő válaszát tudomásul vehessem és tudomásul vegyem, mert én azt hiszem, hogy ha a t. képviselőház tudomásul veszi azt a választ, nagyon nagy tévedésnek esik áldozatul és látszólag segitőtársa lesz azoknak, *(Élénk mozgás.)* akik 18 K jutalékért árulják a kivándorlókat. *(Mozgás.)*

Formailag értem, mert ismerem a képviselőház intencióját. Épen azért mondtam, hogy a t. ház tévedésnek ne essen áldozatul: és én hajlandó vagyok ezt a kérdést napirenden tartani és bebizonyitani, hogy a t. ház milyen tévedésnek esik áldozatul.

Én tehát a választ tudomásul nem veszem. *(Helyeslés a középen és a baloldalon.)*

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: T. képviselőház! Az idő előrehaladt voltára való tekintettel, csak rövid pár megjegyzést kivánok tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő ur egy kissé összekonfundálta a dolgokat mostani felszólalásában. Az igaz, — és én ezt az elején kiemeltem — hogy nem egészen szabályszerü volt ez az egész intézkedés. De itt nem a Menetjegyiroda a hibás, hanem itt a mult kormány követte el azt a hibát, a mely ezen helyzetre vezetett, és a mely hiba az akkori kényszerhelyzetnek következménye volt.

Legyen szabad röviden ecsetelnem a dolgot. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ugy állott a dolog, hogy engedélye a törvény értelmében kizárólag csakis a Cunard-társaságnak volt. Ezt az északnémet társulatot veszélyesnek tartották a maguk érdeke szempontjából, s azért megindult egy óriási küzdelem, megindult egy óriási tarifa-harcz. Ez azután rendkivül emelte a kivándorlást. Az a 18 korona, a mivel esetleg drágább lett a kivándorlás, az nem könnyiti a kivándorlást, legfeljebb nehezitheti.

De, t. ház, mint mondom, egy óriási tarifaharcz fejlődött ki, és ez roppant fokozta a kivándorlást; ez roppant pénzébe került a magyar társulatoknak is. Békét kellett kötni. Ezen helyzet nyomása alatt adta ki Tisza István, akkori belügyminiszter azt a rendeletet, — a mely tárgyalások eredménye volt — hogy t. i., ámbár a törvény szerint kivándorlók szállitásával foglalkozni csak a Cunardnak van joga, és minden más vállalkozó ellen küzdeni kellett volna, ennek daczára megengedte, hogy az északi társulatok azokat az utazókat, a kik Fiume felé nem voltak szállithatók, mert ott hely nincs, az északi kikötőkbe szállitsák.

Erre a békére akkor szükség volt. Azonban ez egy abnormis helyzetet teremtett, mert elismerten szerződéses joga volt olyan társulatoknak kivándorlókat szállitani, a melyeknek engedélyük nem volt, és igy a törvény értelmében nem is lett volna joguk a kivándorlók szállitását eszközölni. Ennek daczára a kormány belement. Ez egy nemzetközi szerződésben is meglett pecsételve, mert egy titkos megállapodás

Digitized by Google

jött létre, a melyet a németek azóta közöltek, s a melyben a magyar kormány kötelezettséget vállalt, hogy nem akadályozza azt, hogy a kivándorlás az északi kikötők felé lebonyolittassék.

Igy jött létre egy visszás állapot. Ezt a visszás állapotot bonyolitja le a Menetjegyiroda; egy bizonyos fokig visszás helyzetben van, de nem ő a hibás abban, hogy szerződés köttetett, és helyettese, üzlettársa egy olyan társulatnak, a melynek tulajdonképen engedélye nincs, de a melyet tényleg a kormány mégis elfogadott, és a kormány kötelezve van megengedni, hogy az itten üzletet folytasson.

Ez az a hires nyolczadik pont, a mely itten felolvastatott és a melyet, azt hiszem, Buza Barna t. képviselőtársam olyan felháborodással tárgyalt, hogy milyen disznóság, milyen gazság ez, és itt a kormányra való befolyást értékesitették.

Hát, bocsánatot kérek, ez azt bizonyitja, hogy a képviselő ur nem érti meg ezt az egészet, a mit nem is csodálok, mert először hallja.

Itt az eredeti példány szerint a dologról ez áll, *(olvassa)*: »Die Adria übernimmt für sich und das Fahrkarten-Bureau die Verpflichtung, sich aller solcher Massnahmen zu enthalten, die darauf gerichtet sind, die Linien des N. D. L. V. in der unabhängigen Ausübung ihrer Geschäftstätigkeit in Ungarn und Kroatien zu behindern.« *(Zaj a jobb- és a baloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Ez egészen más!)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Tehát kizárólag csak erre vonatkozik, hogy ő nem fog semmi olyant csinálni, a mi megakadályozza ezt az üzletet, a mely különben — mint mondom — a magyar kormány tudomásával, megengedésével történik.

Hogy ez helyes-e vagy nem, azt megitélni épen olyan kevéssé tudom, mint a t. képviselő ur. Ez kizárólag attól függ, hogy az angolok tudomással birtak-e erről a megállapodásról, igen vagy nem. Ha az angolok háta mögött történt, akkor nem volna korrekt; *(Helyeslés.)* mivel azonban ugy vagyok értesülve, hogy az angolok erről tudomással birtak, abszolute semmi kifogást ez ellen tenni nem lehet.

Legyenek meggyőződve, hogy én vagyok olyan skrupulózus ilyen dolgokban, mint bárki más ebben a házban; vagyok annyira skrupulózus, mint Hencz vagy Buza Barna képviselő ur. *(Ugy van! jobbfelől.)* A legszigoruabban birálom az ilyen dolgot; de abban a tényben önmagában, hogy ilyen szerződést kötött, semmi kifogásolni való nincs.

Még csak egy megjegyzésem van: ez a 18 koronára vonatkozik. Ez is lényeges támadás volt és szerintem szintén igazságtalan; mert az teljesen ki van zárva, hogy a 18 koronát a kivándorló fizesse meg. A hajódij meg van állapitva egyenlően, minden országra vonatkozólag. Az a hajódij mindenütt egyenlően van megállapitva. *(Zaj. Halljuk! Felkiáltások balról: Ki állapitja meg?)* Megállapitják a társulatok maguk. Azt a hajódijat meg kell fizetni annak a kivándorlónak; hogy ebből a hajódijból azután 18 korona egy magyar társulatnak jut-e vagy nem, az egyáltalán nem érdekelheti a kivándorlókat; azért egy garassal többet nem fizetnek; csak az a különbség, hogy az általuk fizetett összeg ugy oszlik meg, hogy abból 18 koronát kap az Adria és a többit idegen társulatok.

Ebben tehát magyar szempontból kifogásolni való nem lehet. Ha azonban az felelne meg a valóságnak, *(Halljuk! Halljuk!)* ha ugy értelmeznék a szerződést, mint a hogy a t. képviselő ur itt felolvasta, hogy ők szerzik a kivándorlót: akkor én volnék a legelső, a ki a legerősebben tiltakoznám az ellen, mert ez azután a törvénynyel való visszaélés volna, *(Ugy van!)* ez a törvénybe ütköznék, ez erkölcstelen, jogtalan volna. *(Zaj. Felkiáltások: Benne van!)* Nem tudom, nem láttam; minden esetre hivatásom az, megakadályozni, hogy ez igy történjék, ha a szerződésben esetleg rossz kifejezés van, esetleg rossz forditás, ugy, mint a hogy ennek is rossz forditása volt az, a mit a képviselő ur felolvasott, hanem igenis, nekem czélom az ellen küzdeni, hogy ez igy ne használtassék fel.

Méltóztassék tudomásul venni a választ. *(Helyeslés jobb- és balfelől.)*

Elnök: A házszabályok értelmében az interpelláló képviselő urat még egyszer illeti a szó.

Hencz Károly: T. ház! Nem akarok ismételten részletesen kiterjeszkedni a t. belügyminiszter ur szavaira; hiszen lesz alkalmam, azt hiszem, e szavakra még reflektálni; csak egyet nem hagyhatok megjegyzés nélkül és ez megint és ujólag a 18 K jutalék.

Hát, t. ház, érdeke-e annak a Menetjegyirodának, hogy minél több kivándorló legyen, igen vagy nem? Ha érdeke, akkor ezt az érdeket — mert ez ellentétes az ország érdekeivel — meg kell szüntetni. *(Ugy van!)* Másodszor ezzel a 18 K-val drágább a kivándorló utja. *(Ugy van! a középen és balfelől.)* T. ház! ezt az utiköltséget nem az egyes társulatok állapitják már meg, hanem a Pool állapitja meg; annyira a Pool, hogyha pl. Hamburg felé igen sok kivándorló megy, több, mint a hánynak a Pool szerint mennie szabad volna, akkor — megtörtént már — a hamburgi utvonalnak a költségeit sürgönyileg is emeli a Pool.

Csak ezeket a megjegyzéseket akartam tenni azért, hogy kitünjék, hogy mennyire nem a magyar kormány intézkedik itt, hogy mennyire idegen társulatok és mennyire Lánczy Leó főrendiházi tag ur, a kiknek érdeke igenis . . .

Nagy György: No biz ez összeférhetetlen a főrendiházi tagsággal!

Digitized by Google

Hencz Károly: ... a kiknek ez, igenis, érdekök, mert minden kivándorló után — a formát keresték csak — minden kivándorló után hét koronát kap a Kereskedelmi Bank. Hát micsoda szolgálatokat teljesit ő ezért az Adriának? Megmondom, micsoda szolgáltatást és ismét rámutatok. Ő, mint az Adriának elnökigazgatója tette lehetővé, hogy a Menetjegyiroda kapja meg a kivándorlás lebonyolitását és ezért kapjon 18 K fejenkénti jutalékot. Minthogy ő mint az Adria elnökigazgatója nem részesülhetett ezen sápban, tehát formát kellett keresni és ő, mint a Kereskedelmi Bank igazgatója, ezen formai szerződés alapján, — bár semmi, de semmi ellenszolgálatot nem tesznek a szerződés szerint sem — részesül is abban, a miben mint az Adria elnökigazgatója nem részesülhetett.

Ezeket akartam erre nézve megjegyezni. *(Helyeslés.)* Különben fentartom magamnak, hogy ezt a kérdést napirenden tartsam és majd annak idején a részleteket előterjeszszem. *(Helyeslés.)*

Elnök: Következik a határozathozatal. Felteszem a kérdést: Tudomásul veszi-e a ház a belügyminiszter urnak Hencz Károly képviselő ur interpellációjára adott válaszát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a választ tudomásul veszik, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások balfelől: Ellenpróbát!)* Méltóztassanak azok, a kik a választ tudomásul nem veszik, helyükről felkelni. *(Megtörténik.)* A többség tudomásul vette a belügyminiszter ur válaszát. Következik:

Hammersberg László jegyző Bozóky Árpád! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Bozóky Árpád: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Interpellácziót már egyszer elhalasztatott, tehát méltóztassék megengedni, hogy ezuttal elmondjam interpellácziómat, de megigérem, hogy lehető rövid leszek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Augusztus havában a balpárt megbizásából, a melyhez tartozni szerencsém van, ily czimü interpellácziót jegyeztem be: »Bosznia alkotmánya iránt tekintettel Bosznia- és Herczegovinának a török császárséghoz, az osztrák császárséghoz és a magyar államhoz való viszonyára.« Szeptember 22-én kellett volna az interpellácziót előterjesztenem, de minthogy akkor már ugy fordultak a külügyi viszonyok, hogy előrelátható volt, hogy kell valaminek történnie, nem terjesztettem elő az interpellácziót, különösen azért, mert az ilyen kérdések helyes kezelésére nézve nem annyira a párt érdeke, mint inkább az államérdek dönt, az állam érdeke pedig azt kivánta, hogy ezt a kérdést akkor ne bolygassuk. Én most se bolygatnám ezt a kérdést, ha a miniszterelnök ur törvényjavaslata és az az eljárás, hogy az ő javaslata és az osztrák javaslat közt lényeges különbség van, egyenesen ki nem hivná a kritikát.

Miért lényeges az, t. ház, hogy a két törvényjavaslat egészen egyforma legyen? Azért. mert e törvényjavaslat is és az osztrák törvényjavaslat is azt mondja, hogy csak akkor lép e törvény életbe, hogyha a megfelelő intézkedések a másik államban is törvényerőre emelkednek. Tehát ebből a miniszterelnök ur által benyujtott törvényjavaslatból, *(Halljuk! Halljuk!)* még ha azt megszavazzuk is, csak akkor lesz törvény, hogyha lényegileg ugyanolyan törvényt elfogad az osztrák képviselőház is. Azonban az osztrák képviselőházhoz másfajta törvényjavaslatot nyujtottak be, olyant, a mely igen lényeges pontokban különbözik a magyar törvényjavaslattól. A konfliktus magva tehát el van hintve, a mi pedig épen most, a mikor még a nemzetközi helyzet tisztázva nincsen, nem volna kivánatos.

Mik ezek a különbségek? Először is a magyar törvényjavaslat azt mondja *(olvassa)*: »Tekintettel azon ősi kötelékekre, a melyek dicső elődeinket a magyar trónon ezen országokhoz fűzték.« Ez nincsen az osztrák törvényjavaslatban, a mi prejudikálhat akkor, ha valamikor a hovátartozandóság kérdését véglegesen fogják rendezni. Megjegyzem, most nem megyek bele abba, helyes volt-e Bosznia-Herczegovina annektálása, vagy nem. Fentartom ezt arra az időre. a mikor a javaslatot fogjuk tárgyalni.

Nagy Dezső: Majd akkor beszéljen az egészről!

Elnök: Kérem, méltóztassék folytatni!

Bozóky Árpád: A leglényegesebb különbség az, hogy a magyar törvényjavaslat hivatkozik a trónöröklést szabályozó 1723: I., II. és III. t.-czikkekre, az osztrák javaslat pedig a pragmatika szankczióra. Tekintettel arra, hogy a miniszterelnök ur ebben a képviselőházban egy izben már többséget szerzett a Lustkandl-féle elméletnek, a mely szerint Ő felsége, mint magyar király 1848-ban lépett a trónra, röviden: szükségesnek tartom kimutatni, mi a különbség a magyar trónöröklési törvény és az osztrák császári ház törvénye, a pragmatika szankczió között. *(Mozgás.)*

Először is a mi törvényünk alkotmányos formában jött létre, a mi törvényünk szerint a trónöröklés feltétele, hogy Ő felsége alkotmányos uton uralkodjék, hogy kiadja a királyi hitlevelet, hogy letegye a királyi esküt és magát megkoronáztassa. Mindez a Habsburg-ház császári házi törvényében nincsen benne. Azután meg a mi trónöröklési törvényünk III. Károlynak, II. Józsefnek és I. Lipótnak leányágára terjed ki, mig az osztrák pragmatika szankczió kiterjed az egész Habsburg-Lotharingiai házra. Lényeges különbségek ezek és kiváncsi lehet az ország is, meg Bosznia-Herczegovina is, hogy micsoda kötelék fűzi majd Bosznia-Herczegovi-

Digitized by Google

nát az osztrák uralkodóházhoz: a magyar alkotmányos trónöröklési törvény-e, vagy pedig az osztrák pragmatika szankczió.

Azt mondja a mi törvényjavaslatunk, hogy a mi alkotmányos törvényünk fogja Boszniát az uralkodóházzal összekapcsolni, az osztrák javaslat szerint pedig a pragmatika szankczió. *(Zaj.)*

Elnök: Az idő nagyon előre haladt, ezért kérem a képviselő urat, adja elő röviden interpellácziójá t.

Bozóky Árpád: Sajnálom . . .

Elnök: Ne sajnálja, hanem méltóztassék a tárgyhoz szólni.

Bozóky Árpád: Olyan lényeges különbségek ezek, hogy ha mindkét törvényjavaslatot szószerint törvényerőre emelik, akkor sem lehet azokat életbe lépett törvényeknek elismerni. Hiábavaló munkát végzünk, elvesztjük a medve bőrét már akkor, a mikor a medve még le sincs lőve. Kérem a miniszterelnök urat, védje meg ebben a konfliktusban a magyar állam érdekét és eliminálja a konfliktust lehetőleg még a törvényjavaslat tárgyalása előtt. Ezt a czélt szolgálja interpellácziom, a mely a következőképen szól *(olvassa)*:

Interpelláczió a miniszterelnök urhoz: Az osztrák kormány által az osztrák képviselőházhoz Bosznia és Herczegovina annektálása iránt beadott törvényjavaslat tárgyában.

»1. Van-e tudomása a miniszterelnök urnak arról, hogy az osztrák kormány 1908 november 11-én Bosznia és Herczegovina annektálása tárgyában törvényjavaslatot adott be az osztrák képviselőházhoz és hogy ez a javaslat lényegesen eltér attól a javaslattól, a mit a magyar kormány ugyanebben a kérdésben a magyar képviselőházhoz beadott?

2. Figyelmeztette-e a miniszterelnök ur az osztrák kormányt, hogy ha az eltérő tartalmu törvényjavaslatok mai szövegükben törvényekké válnának is, azokat életbelépett törvényekül elfogadni nem lehetne?

3. Hajlandó-e a miniszterelnök ur a házat tájékoztatni a felől, hogy ebben a konfliktusban mi módon óhajtja a magyar állam érdekeit megvédeni?«

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a miniszterelnök urnak. Következik?

Hammersberg László jegyző: Mezőfi Vilmos!

Mezőfi Vilmos: T. képviselőház! Tekintettel az idő előrehaladott voltára, interpellácziómat indokolás nélkül leszek bátor felolvasni. *(Halljuk! Halljuk!)* Interpellácziom igy hangzik *(olvassa)*:

»Van-e tudomása a miniszter urnak arról, hogy a magyar államvasutak vonalain, immár az utazó élete biztonságban nincs, mert a vonatösszeütközések, szerencsétlenségek, balesetek, napirenden vannak, annyira, hogy az utazóközönség csak szorongó félelemmel, halálsejtelmektől gyötörten száll fel a magyar államvasutak kocsijaira; a vonatkésések pedig állandóak és ezek számban ki sem fejezhető anyagi és erkölcsi károkat okoznak az ügyes-bajos dolgaiban utazó közönségnek, de elsősorban a teheráruforgalom bizonytalansága miatt az ország kereskedőinek?

»Van-e arról tudomása a miniszter urnak, hogy nemrégiben kiadott rendelete, a melylyel, a mulasztást elkövetett vasutas-alkalmazottakat szigoru megtorlással fenyegeti: nem járt a kellő eredménynyel, mert azóta is számos vasuti szerencsétlenség történt, a mely emberéletet és milliókra menő értékeket pusztitott el?«

»Ha mindezekről van tudomása a miniszter urnak, hajlandó-e elsősorban az államvasutak igazgatásában rendet teremteni, hajlandó-e gyökeresen és azonnal megváltoztatni azt a bünös és könnyelmű rendszert, a mely elsősorban felelős azért, hogy az államvasutak az erkölcsi és anyagi csőd előtt állanak?«

»Hajlandó-e a miniszter ur azonnal intézkedni, hogy a vasuti alkalmazottak munkatulterhelése, elégedetlensége megszünjék, hogy kötelességüket, a melynek laza vagy felületes teljesitése emberéletet pusztit és milliónyi anyagi kárt okoz — régi szeretettel, pontossággal és fegyelemmel teljesitsék?«

»S végül, hajlandó-e a törvényhozást és annak utján az ország népét azonnal felvilágositani, minő intézkedéseket tett eddig és minő intézkedéseket fog tenni ezután, hogy a vasuti szerencsétlenségek, balesetek többé emberi lehetőség szerint elő ne forduljanak és az utazó közönség lelkébe viszszatérjen az államvasutak megbizhatóságába, pontosságába vetett — immár szinte teljesen megrendült — hit és bizodalom.«

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a kereskedelemügyi miniszter urnak. Következik?

Hammersberg László jegyző: Szmrecsányi György!

Szmrecsányi György: Kérem a t. házat, hogy az idő előhaladottságára való tekintettel engedélyt megadni kegyeskedjék, hogy a legközelebbi interpellácziós napon terjeszthessem elő interpellácziómat. *(Helyeslés.)*

Elnök: A ház az engedélyt megadja. Következik?

Hammersberg László jegyző: Bozóky Árpád!

Bozóky Árpád: T. képviselőház! *(Felkiáltások: Olvasd fel az interpellácziódat!)* Nagyon szivesen megtenném, hogy kérjem a házat, hogy elhalaszthassam interpellácziom előterjesztését, azonban az ügy érdeke és a miniszter ur is ugy kivánják, hogy az előterjesztessék. *(Felkiáltások! Olvasd! Ne beszélj!)* Nem olvasom kérem, mert ugy nincsen semmi értelme. *(Derültség.)*

A dorozsmai elemi iskolák állami kézben vannak, évek óta oly rozoga állapotban, hogy ott a tanitást már évekkel ezelőtt meg kellett volna szüntetni. Évek óta fenforog a kérdés,

Digitized by Google

hogy a régi rozoga iskolaépület helyett uj iskolaépület állittassék fel, ez azonban a következő okokból nem volt lehetséges: *(Halljuk! Halljuk!)* Azon a telken, a melyen most az állami iskola fekszik, nem fér el az az uj épület, a melynek épitése tervbe van véve. Mellette van Dorozsma községnek mintegy 200 négyszögölnyi telke, mert hangsulyozom, hogy Dorozsma községé, nem az egyházé a telek, azonban Dorozsma község ezt harangozói lak czéljaira használja. Arról volt szó, hogy Dorozsma község ezt a 200 négyszögölnyi telket az államnak állami iskola czéljaira odaadja és a helyett az átengedendő terület helyett a harangozó részére más telket ad.

Ebbe a dologba a váczi püspöknek annyiban van beleszólása, a mennyiben egyházi ügyekben a községnek, mint kegyurnak intézkedéseit felülbirálja. Anyagi tekintetben azonban a kérdés teljesen Dorozsma község hatáskörébe tartozik. Semmi tekintetben nem lett volna azonban az egyház érdeke sem sértve, mert ezen telekért más telket akart adni a község. A püspök ur nem volt hajlandó ebbe a cserébe belemenni, csak azzal a kikötéssel ment volna bele, — a mely kikötés szerintem legalább a helyi körülmények között teljesen indokolatlan volt — hogy a község három felekezeti iskolát állitson fel, a mire pedig a község nem volt semmi szin alatt sem hajlandó, a mit már több izben is kijelentett a püspök ur előtt, s ez okból az uj iskolát felépiteni nem lehetett.

Miután pedig más iskolaépület nem volt, kénytelen volt a község az iskolát abban a rozoga épületben megtárni és állitólag — ezt bizonyosan már nem mondhatom — már a rendőri hatóság is tett jelentést az államépitészeti hivatalnál is, a tanfelügyelő urnál is arról, hogy olyan rozoga állapotban van az iskolaépület, hogy annak bezáratása volna tanácsos.

Mindezek után most hétfőn valami szerencsétlenség történt az iskolában, hogy micsoda, ma még nem tudjuk biztosan megállapitani. Ugy látszik, a napi sajtó valami tulzott mértékben tárgyalja ezt a dolgot, azt irták, hogy összedőlt az épület, hogy igen sok iskolás gyermeket maga alá temetett, hogy tizenheten megsebesültek, azok közül kettő halálosan. Örömmel vettem tudomásul abból a sürgönyből, a melyet ma kapott a miniszter ur, miszerint tulzott mértékben van a dolog előadva, azonban mindenesetre meg lehet állapitani azt, hogy az iskolaépület nem való tovább iskolának és hogy tovább nem szabad abban az iskolában egy napig sem tanitani.

Hogy ez a dolog tisztáztassék, vagyok bátor a vallás- és közoktatásügyi miniszter urhoz a következő interpellácziót intézni. *(Olvassa):*

»1. Hajlandó-e a miniszter ur a házat tájékoztatni: mi igaz a napi sajtó azon hiréből, hogy a dorozsmai népiskola épülete 1908 november 23-ikán összedült, több gyermeket maga alá temetett, többen sulyosan megsérültek?«

»2. Igaz-e, hogy az iskola bezáratását még a november 23-iki baleset előtt követelte a rendőrhatóság azon okból, mert az iskola rozoga állapota veszedelmessé tette az abban való tanitást?«

»3. Hajlandó-e a miniszter ur ebben az ügyben szigoru vizsgálatot elrendelni annak kideritése végett, hogy kit terhel a felelősség a szerencsétlenség miatt és különösen azért, hogy miért nem zárták már előbb be az iskolát?«

»4. Hajlandó-e a miniszter ur annak idején a vizsgálat eredményét a háznak tudomására hozni?«

»5. Hajlandó-e a miniszter ur a házat tájékoztatni, hogy bár az iskola ujjáépitése évek óta aktuális volt, mi késleltette az uj iskola felépitését?«

»6. Elrendelte-e a miniszter ur az iskola bezáratását és miként kivánt gondoskodni arról, hogy 1000 iskolaköteles gyermek iskola nélkül ne maradjon?«

Elnök: Az interpellácziót kiadatik a kultuszminiszter urnak.

Gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Tekintettel arra, hogy oly hirek terjesztettek a dorozsmai egyik iskolánál tényleg előfordult balesetről, a melyek méltán minden jóérzésü embert fájdalommal töltöttek el, de a melyek, hála Istennek, a valóságnak nem felelnek meg, szükségesnek látom a t. képviselő ur interpellácziójára az előhaladott idő daczára is rögtön válaszolni. *(Halljuk!)*

T. ház! Mindenek előtt a tényt állitom helyre. A mint azok a rémhirek, a melyek a lapokban megjelentek, tudomásomra jutottak, rögtön távirati uton hivtam fel a tanfelügyelőt jelentéstételre.

A tanfelügyelő ur azonban, ugy látszik, már az én utasitásom vétele előtt is két rendbeli ugy távirati, mint ugy látszik, későbbi keletü, egyelőre csak bizalmas és formátlan jelentést intézett a miniszteriumhoz, a melyekből kiderült, hogy egyetlen iskolai épület sem dőlt be, hanem az egyik iskola 5. osztályu tantermének tetőzetéről a vakolat egy négyszögméternyi nagyságban lehullott és három gyermeket talált, megsebesitett, illetőleg kettőt csak horzsolt, egyet megsebesitett, de hála istennek, egyet sem sulyosan. Ennek folytán az a szivetrázó esemény nem történt meg, a melyről a lapok irtak.

Kötelességem azonban ez alkalommal megmondani, hogy Dorozsmának két beltelki és huszonnégy tanyai állami iskolája közül egy, — az, a melyben az eset történt, a melynek épületét az államositás alkalmával a községtől átvett az állam, — olyan, a melynek helyzete

Digitized by Google

csakugyan építészeti szempontból tarthatatlan, ugy hogy már az 1908-iki költségvetéssel kapcsolatosan az 1908. év folyamán tervbe volt véve az iskolának ujbólépitése állami költségen és a t. képviselő urnak előadásában annyiban van igaza, hogy ez azért nem történhetett meg, mert a terület, a mely ez állami iskolának ujbólépitésére egyedül mutatkozott alkalmasnak, vitás jogi természetű. E kérdés eldőntése függőben van a kompetens fórumok előtt, és addig az épitéshez nem lehetett hozzányulni.

Ez az egyik, jelenleg belterületi iskola, aggályokra adván alkalmat, a szünet alatt megvizsgáltatott és akkor a tanfelügyelő inditványára az államépitészeti hivatal bizonyos munkálatokat hozott tervbe, támasztási munkálatokat, a melyek segitségével az iskola a közbiztonság igényeinek megfelelt volna. E munkálat végrehajtatott az iskolaév megnyitása előtt. Daczára ennek megtörtént a szerencsétlenség; nem ugyan az épület dőlt össze, de a vakolat egy része esett a gyermekek közé. Mindamellett, hogy a szerencsétlenség nem bir azon dimenzióval, a melyre gondolni lehetett a hirlapi közlemények szerint, táviratilag elrendeltem, hogy a tanitás abban az iskolában szüneteljen és a tanuló gyermekek a lehetőség szerint részint az óvoda helyiségében, részint a másik beltelki iskola helyiségeiben délutáni oktatásban részesitendők.

Egyuttal a miniszterium egy műszaki közegét küldtem ki annak megállapitása czéljából, hogy az életbiztonságot nem veszélyezteti-e az ideiglenes folytatása a tanulásnak abban az épületben és egyszersmind kötelességemnek fogom tartani annak szigoru megvizsgálását, terhel-e valakit és kit felelősség abban, hogy egy a biztonság szempontjából teljesen meg nem felelő épületben a tanitás tényleg folytattatott.

Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő urat illeti a szó.

Bozóky Árpád: A választ tudomásul veszem.

Elnök: Következik a határozathozatal. Méltóztatnak a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur válaszát tudomásul venni: igen, vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt határozatképen kimondom.

Novoselo Mátyás képviselő urat illeti a szó.

Novoselo Mátyás *(horvátul beszél. Nagy zaj. Felkiáltások: Horvátul olvassa az interpellácziót!)*

Elnök: Az interpellácziő kiadatik a kereskedelemügyi miniszter urnak. *(Felkiáltások: Magyarul olvasta!)*

Szmrecsanyi György: A házszabályokhoz!

Bakonyi Samu: Az a kérdés, hogy magyarul meg van-e?

Elnök: Meg van magyarul is! *(Felkiáltások: Nem olvasta magyarul!)* Arra nincs kötelezve. Magyarul van beadva.

A jegyzőkönyv hitelesitése következik a házszabályok 251 §-a értelmében.

Dudits Endre jegyző *(olvassa a mai ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Méltóztatnak a jegyzőkönyvet hitelesiteni, igen, van nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki

Az ülést berekesztem. *(Felkiáltások: Éljen az elnök!)*

(Az ülés végződik d. u. 3 óra 50 perczkor.)

Hitelesitették:

Kacskovics Géza s. k. *Simkó József s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

378. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 november 26-án, csütörtökön,

Justh Gyula elnöklete alatt.

Tárgyai: Határozathozatal az ülések meghosszabbitása tárgyában. — Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása. — Törvényjavaslatok és egy miniszteri jelentés benyujtása. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Darányi Ignácz, gr. Apponyi Albert, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, gr. Zichy Aladár, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 óra 35 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Dudits Endre jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalókat Vertán Endre, a javaslatok ellen felszólalókat Hammersberg László jegyző ur fogja jegyezni.

Napirend szerint következik a határozathozatal a házszabályok 250. §-a értelmében Hoitsy Pál képviselő és társainak az ülések tartamának meghosszabbitására vonatkozó inditványa fölött. Kiván valaki hozzászólni ezen inditványhoz? *(Nem!)* Ha senkisem kiván hozzászólni, akkor következik a szavazás.

Kérdem a t. házat, kivánja-e valaki a határozatképességet konstatálni? *(Nem!)* Ha nem kivánja senki a határozatképességet konstatálni, akkor kijelentem, hogy a képviselőház határozatképes.

Kérdem most már a t. házat, méltóztatik-e Hoitsy Pál képviselő és társainak az ülések tartamának 8 órára való meghosszabbitására vonatkozó inditványát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállni. *(Megtörténik.)* Többség. A képviselőház elfogadja Hoitsy Pál és társainak azon inditványát, hogy az 1909. költségvetés tárgyalásának folyama alatt addig, a mig a sürgősség fentartatik, az ülések naponként 8 órára hosszabbitassanak meg.

Ezzel kapcsolatosan most már javaslom a t. háznak, hogy miután a házszabályok megengedik a meghosszabbitás esetén az ülések tartamának egyszeri megszakitását: ez a megszakitás 2 órakor következzék be és két óra hosszat tartson. *(Helyeslés.)* Ha ezt méltóztatnak elfogadni, akkor a meghosszabbitás ideje alatt üléseink d. e. 10-től 2 óráig és d. u. 4-től 8 óráig fognak tartani. A háznak ez a rendelkezése a házszabályok szerint a holnapi naptól lép életbe.

Ezzel kapcsolatban figyelmeztetnem kell a t. házat arra, hogy az Ertl János összeférhetlenségi ügyére vonatkozólag még a mult hét elején kitűzetett a jury kisorsolására november 27-ének délutáni fél két órája. Én azt hiszem, hogy miután ez még a sürgősséget és a ház üléseinek meghosszabbitását megelőzőleg történt, annálfogva holnap fél két órakor első sorban is a jury kisorsolását fogjuk megejteni. Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor kijelentem, hogy e tekintetben semmi változás nem áll elő és holnap, pénteken d. u. fél két órakor fog a zsüri kisorsolása megejtetni.

Következik most az 1909. évi állami költségvetés (Irom. 936—944.) folytatólagos tárgyalása. Ki következik?

Vertán Endre jegyző: Issekutz Győző!

Issekutz Győző: T. képviselőház! Nagyon sajnálom, hogy a tegnapi napon Lukács László képviselő ur az ülést egész végig kibeszélte és igy 24 órán keresztül czáfolatlanul, visszautasitatlanul maradtak azon közjogi botlásokkal és a magyar nemzeti szuverénitással ellenkező fejtegetések, a melyekkel beszéde telitve volt. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek!

Issekutz Győző: Nagyon sajnálom, hogy rögtön azon az ülésen nem lehetett reá mutatni arra, hogy a magyar nemzet türelmességének, lojalitásának, elnézésének nagyobb bizonyitéka nem lehet, mint az, hogy megtorlatlanul lett meg-

Digitized by Google

hallgatva az ő fejtegetése. *(Ugy van! a baloldalon. Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek!

Issekutz Győző: Lukács László képviselő urnak a beszédén átvonult a politikai készültségnek vagy őszinteségnek legnagyobb foku nélkülözése, mert a nemzet és a nemzetiség között a különbséget megtenni nemcsak hogy nem akarta, de mesterkélten vitte be a zavart, hogy fejtegetéseiből ne tünjék ki a jóhiszeműségnek teljes hiánya. *(Ugy van! Ugy van a jobb és a baloldalon.)*

Avagy mit lehet mondani a t. képviselő ur beszédének azon irányzatára, hogy ő saját álláspontjának megerősitésére hivatkozik Széchényinek egy, a magyar nyelv akkori fejlettsége szerinti, bár a mostani nomenklaturához viszonyitva nem megfelelő kifejezésére, de azt már nem olvasta el, vagy legalább nem mondotta el, hanem leplezi, hogy a midőn Széchényi a magyar nemzetiségről ir »Eszmetöredékeiben«, és a magyar nemzetiség fejlődését óhajtja, az alatt ugyanazt értette, a mit a magyar nemzet fejlődése alatt értünk. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és baloldalon.)*

Avagy mit mondjak t. képviselőtársamnak azon érvelésével szemben, a mikor hivatkozik az 1868 : IX. törvényczikknek egy kifejezésére, a melyben az a román nemzeti egyházról tesz emlitést.

László Mihály: Nagy tévedés volt az egész!

Elnök: Csendet kérek!

Issekutz Győző: És, t. ház, azt, a mi tisztán felekezeti kifejezés, tisztán felekezeti nomenklatura volt, a mely jelezni akarta azt, hogy annak a román nemzeti egyháznak egy magyarországi expoziturájáról történik abban a törvényben jogrendezés, felhasználja a maga részéről politikai tőkének, és azt, mint politikai vonatkozást akarja a maga részére kihasználni.

És mit mondjak akkor, a midőn ő mer román nemzetről, törvényre hivatkozva, beszélni és ugyanegy lélekzet alatt megtagadja ennek az államnak nemzeti jellegét, *(Ugy van!)* minő nagy eszmezavar, vagy mekkora hiánya a jóhiszeműségnek . . . *(Ugy van!)*

Szász József: Rosszakarat!

Issekutz Győző: . . . hogy valaki vitatja egy beszédben, hogy itt nemzetiségi állam van és ugyanakkor a nemzeti jellegre sem erejénél, sem értelmi sulyánál fogva hivatottsággal nem biró egyik fajnak a nemzeti jelleget vindikálja. *(Ugy van!)*

Sümegi Vilmos: Ez az üzletük!

Issekutz Győző: Nem találnám szükségesnek a t. ház előtt a nemzetiség és a nemzet fogalmait rigorózusabban kifejteni, ha Lukács László t. képviselőtársam, a ki e két fogalmat teljesen összezavarta, a két fogalom közt lévő különbségből a magyar nemzet részéről levont következtetéseket magyar sovinizmusnak nem nevezné.

A nemzetiség néprajzi meghatározás *(Ugy van!)*, a nemzet pedig politikai fogalom. Különbség van tehát nemzetiségi és nemzeti állam között. Nemzeti államoknak, ha több népcsaládból vannak is összealkotva, megvan a nemzeti jellegük, nemzeti egységük, nemzeti hivatásuk, nemzeti történelmi joguk, nemzeti létük és létjogosultságuk, ha a több nyelvcsaládból, a több fajból összeállitott államban van egy olyan faj, a mely államalkotó erővel birt, a mely fizikai erejénél vagy értelménél fogva a multban képes volt vezetni *(Ugy van!)*, a multban képes volt rányomni az államra saját egyéniségének jellegét *(Ugy van!)* és a mely bir azzal a hivatottsággal, hogy a jelleget fentartsa. *(Ugy van! Élénk helyeslés.)*

T. képviselőtársam, a ki beszédjében hozsannát zeng Ausztriának, mint nemzetiségi államnak, . . .

László Mihály: Elég szomoru! Jó hazafiak!

Issekutz Győző: . . . feledi, hogy Ausztria 17 tartományból, 12 népfajból, különböző történelmi korszakokon keresztül ment országrészekből kikerült, különböző szokásokkal, különböző hagyományokkal, különböző forrásokból fakadó érzelmekkel telitett népeknek az összeségéből alakult, s feledi, hogy ezek között nincs egy faj sem, a mely akár számbeli arányánál, akár politikai multjánál, akár történelmi jogánál fogva saját egyéniségét erre az államra rányomta volna. *(Ugy van!)* Legnagyobb bizonyitéka ezen állitásomnak az, hogy Ausztria, még midőn a hatalmas német császárok német tartalékereje is mellette volt, még akkor sem volt képes Magyarországra rányomni a német jelleget, mert a magyar nemzetnek volt elég ereje e támadással szemben magyar nemzeti jellegét, nemzeti mivoltát fentartani. *(Ugy van!)*

Szász József: Pedig akkor csak 3 millió magyar volt!

Issekutz Győző: Akkor pedig, a mikor körülbelül 50 millió németnek egész nagy intellektuális-, egész nagy fizikai- és egész nagy közgazdasági ereje nem volt elég arra, hogy ebből az országból a magyar nemzeti jelleget és a nemzeti egységet kiirtsa: *(Ugy van!)* hogyan képzelhetik önök azt, hogy ez a nemzet kardcsapás nélkül, történelmi jogainak feladásával, történelmi jövőjének feláldozásával és reményeinek elvetésével elismerje önöknek azt a nemzetiségi törekvését, a mely nemzetiségi törekvés nem egyéb, mint leplezett megosztása a magyar állami egységnek? *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Széttagolás akar ez lenni az önök részéről, de olyan széttagolás, a melynek, higyjék el, hogy önök legkevésbbé fognának örülni. *(Ugy van!)* Ezt az országot, ezen ország népeinek szabadságát, vagyoni érdekeit, fejlődését ezen a területen csak ugy lehet biztositani, ha ezen országnak megmarad azon egységes jellege, a melyet véd a mult és a melyhez ragaszkodik a nemzet ereje a jövőben is. *(Élénk helyeslés.)*

T. képviselőtársam hivatkozott egy curiai itéletre is, a melylyel egy izgató elitéltetett azért, mert a magyar »nemzetiség« ellen izgatott. *(Mozgás.)* Ő ezzel a kifejezéssel, hogy »a magyar nemze-

Digitized by Google

tiség ellen izgatott« bizonyitva látja azt, hogy magyar bíróság kimondta, hogy itt magyar nemzet nincs. *(Derültség. Ellenmondás a nemzetiségiek padjain.)* Méltóztassék elolvasni a beszédet. Ezek azok az apró kis tűszurások, a melyeket megbocsátani csak azon esetben lehet, ha a legelemibb politikai készültség hiányát feltételezve, a jóhiszeműséget kétségbevonni nem akarjuk. *(Élénk helyeslés.)*

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy a Btkv. 172. §-a az, a melyre ezen curiai itélet alapitva van, *(Mozgás.)* de a Btkv. ezen intézkedése teljességgel nem támadja meg a magyar közjogot és a magyar nemzeti egységet. Mert, igenis, a magyar néprajzi szempontból nemzetiség, de mint államalkotó faj : nemzet. *(Élénk helyeslés.)* Épen ilyen keveset használt t. képviselőtársamnak a nagyérdemű uj szerb metropolita esküjére történt hivatkozása. Mert egyházi nomenklaturák soha politikai értelemben elhelyezhetők nem voltak. Egy egyszerű banális hasonlattal élek és igy állitom fel a tételt t. képviselőtársam előtt : Magyarország lakosainak közel fele római katholikus, tehát a magyarajkuak ezen elnevezés következtében rómaiak lennének épen ugy, a mint önök azért, mert egy törvény román nemzeti egyházról intézkedik, a román nemzet megállapitását, a román nemzet törvénybe iktatását látják.

Nem igy t. urak, ne tovább ! Én is azon a nézeten vagyok, a mit t. képviselőtársam hangoztat, de nem követ. Meg kell találni az egyetértést, a megegyezés áthidalását. De az urak mielőtt az áthidalásnak egyetlen egy gerendáját is letennék, a legtisztességesebb kormányzati akarat és szándék ellen is mesterséges torlaszokat emelnek saját népük felizgatásával, mesterséges torlaszokat emelnek itt a képviselőházban és künn a népnél azzal a tudattal telitve el a közvéleményt, hogy önök itt a nemzeti állam egységét akarják megbontani, azzal telitve el a köztudatot, hogy a saját nemzetiségi érdekeiket a magyar nemzeti állam kereteibe beilleszteni nem tudják, vagy nem akarják.

Azt mondja a t. képviselőtársam, hogy ő az egyetemes érdekeket képviseli ebben a parlamentben a többséggel és különösen a kormányzattal szemben, a kik az önök jogainak meg nem értésével és megsértésével az egyetértésnek, az egységnek megteremtését lehetetlenné teszik. T. képviselőtársamnak figyelmébe vagyok bátor azonban ajánlani, hogy ebben az országban általános egyetemes érdek az, hogy ez az ország Magyarország. *(Élénk helyeslés.)* A ki ennek az egyetemes érdeknek a szolgálatában áll, a ki azt felismerni képes és felismerni akarja ; az, higyje el a t. képviselőtársam, ugy kormányzatunk irányzásában, mint politikai törekvéseinkben megkapja azt az elhelyezkedést, a melyre egyéniségénél, készültségénél, őszinte, hazafias ragaszkodásánál fogva jogositva van. *(Igaz ! Ugy van !)*

Az 1868 : XLIV. t.-czikkre is méltóztatott hivatkozni a t. képviselőtársam. Hivatkozott a saját czéljai szempontjából, abból a czélból, hogy ezt a törvényt ugy állitsa oda, mint a mely nekik, mint a magyar nemzeti állam széttagolt és külön rétegeinek biztosit jogokat és ugy állitja oda a mostani politikai irányzatot, mint a mely az akkori törvényben biztositott jogokat kijátszotta. Az 1868 : XLIV. t.-czikknek alapgondolata és alapfeltétele az, hogy az ország minden lakosa az egységes és oszthatlan, nemcsak osztatlan, de oszthatlan politikai magyar nemzetnek tagja. *(Helyeslés.)* Épen azért, mert az 1868 : IX. t.-cz. csak szerb vagy román nemzeti egyházról beszél, azért annak a szerb vagy román egyháznak tagja nem mint külön nemzet, hanem csakis mint a politikailag egységes és oszthatlan magyar nemzetnek tagja jöhet politikailag figyelembe. *(Élénk helyeslés.)*

Lukács László: Igen, a politikai nemzetnek egy tagja !

Issekutz Győző: Igénytelen felfogásom szerint, ha a nem magyar anyanyelvű képviselő urak, *(Halljuk ! Halljuk !)* a maguk intelligenciáját, a maguk munkaképességét, a maguk jóakaratát egyforma mértékben akarják saját népük és a magyar nemzet javára felhasználni, akkor higyjék el, ebben a törekvésükben megtalálják azt az áthidalást, a hol ők velünk együtt tudnak dolgozni.

A magam részéről meg vagyok győződve, hogy el fog jönni annak is az ideje, midőn az önök középosztálya, intelligenciája olyan nagy és erős lesz, hogy saját jogos igényeik már abban a politikai eszmekörben, már abban a közgazdasági érvényesülésben, a mely önöknek ma lehet nagyon hasznos, nem fognak kielégitést találhatni, mert többen lesznek, kik ott elhelyezkedni akarnak. Az én meggyőződésem az, hogy akkor önök fogják ezt az áthidalást keresni, nem azért, hogy nemzetiségi jellegüket, nemzetiségi nyelvüket, faji sajátságaikat, történelmi hagyományaikat feláldozzák, mert azt szerintem okos politikus önöktől nem kivánja ; de meg fogják találni azt az áthidalást, a hol önök belátják, hogy sem nyelvük, sem faji törekvéseik megtámadva nincsenek ebben az országban, csak egyet követelünk : ha önök mint magyar állampolgárok a magyar nemzet minden egyes tagjával egyformán birják a jogokat, ugy egyformán teljesitsék a kötelességeket is. *(Élénk helyeslés.)*

És kell még, hogy t. képviselőtársamnak *(Zaj. Halljuk ! Halljuk !)* és ezzel kapcsolatosan a balpárt multkori, szintén egy kiadós szónokának két tételére feleljek. Az egyik tétel az, hogy a többség nem törődik semmivel, hogy a kormány a parlamenti munkálkodást abszolute nem vezeti, hogy bennünk sem munkaakarat, sem munkaképesség nincs. A másik az, a melyet ádáz haraggal az u. n. pluralitás eszméje ellen vittek be a vitába. Az az egyik vád, hogy ez a parlament nem dolgozik és az a feltevés, hogy mi hajlandók leszünk talán gróf Andrássy Gyula javaslatát a nélkül is megszavazni, hogy azt megtanulnók, engem arra utalt a balpárti t. képviselőtársammal szemben, hogy ajánlatot

Digitized by Google

tegyek, hogy válaszszon ki legjobban készült elvbarátai közül a hányat tetszik és egymagammal folytassunk le egy vitát ugy a történelmi fejlődés, mint azon források megvitatására, a melyeken ez a javaslat alapszik.

De hogy ma nem beszélnek a többség tagjai, hogy ma a koaliczióban levő képviselők nem vesznek részt a parlamenti vitákban, ennek fontos oka van. Az egyik, s ez a legfőbb, és itt látom én a t. barátom támadásának igazságtalanságát, hogy azt nem akarja észrevenni, — az, hogy a magyar nemzetnek és ennek a magyar törvényhozásnak majdnem öt év mulasztását kell pótolnia. Közgazdasági életünkben beállott majdnem öt éven keresztül egy nagy stagnáczió, *(Ugy van!)* pénzügyeink rendezése, a nagy politikai programm, a melyet a választói reform képvisel és azok a jogi törvények, a melyek mind megalkotásra várnak, a melyek igazságszolgáltatásunk kereteinek kiépitését jelentenék, ezek mind oly parancsoló szükséget képeznek és oly kötelességet rónak az országra, hogy a felelősséggel biró többségi párt egyéni hiuságának fékentartásával is meg kell, hogy elégedjék azzal, hogy a bizottságokban mint csöndes munkás a javaslatok előkészitését, birálaton való átszűrését létesitse és ugyanakkor, midőn az ellenzék részéről ki van téve az időt tulságosan felhasználó támadásoknak vagy vitáknak, önmaga a vitától tartózkodjék, s az időt hasznos, jó munkára a szükséges törvényhozási alkotások teljesitésére forditsa. *(Igaz! Ugy van!)*

Csakis ez az ok, higyjék el t. barátaim. Mert meg vagyok róla győződve, hogy különösen a parlament jól készült fiatal tagjai bizony tudnának sok hasznosat, jót, okosat mondani. Egyáltalán elmondhatom én is, a ki életem javát az ellenzék padjain töltöttem, hogy sohasem tartotta magát a régi ellenzék szellemileg privilegizált faktornak. *(Igaz! Ugy van!)*

A második kérdés, a melyből támadás ért minket, a pluralitás kérdése. És itt az az érdekes, hogy két oldalról vádolnak meg minket, a többséget, a kik ennek hivei vagyunk; két oldalról, két különböző tendenczával, két különböző érzésből fakadó meggyőződésből. A balpárt, a radikális magyar párt kezet fog a támadásban a nemzetiségi pártokkal. A balpárt félti a pluralitástól a magyar nemzeti érdekeket.

Farkasházy Zsigmond: Mindenki félti, az egész ország. *(Zajos ellenmondás.)*

Issekutz Győző: Az országot mi féltjük.

Farkasházy Zsigmond: Tessék előbb megkérdezni az országot, tessék választást elrendelni!

Issekutz Győző: A nemzetiségek féltik a pluralitástól saját individualizmusuk érvényesitését. Mi meg féltjük az országot, mert igenis a többség felelős, hogy azt országot nyugodt fejlődésében semmi meglepetéseknek ki ne tegyük, és ha a többség a pluralitás mellett foglal állást, ha a felelősség legnagyobb sulyával terhelt belügyminiszter a pluralitáshoz folyamodott, akkor higyjék el, t. képviselőtársaim, hogy hasznos szolgálatot teszünk az országnak, ha az uj választási reformnál biztositjuk ennek az országnak nyugodt továbbfejlődését, biztositjuk azt, hogy magyar nemzeti, de állandó jellegű guvernemántális párt alakulhasson, hogy magyar nemzeti állandó jellegű kormányzat létele biztosittassék, hogy ennek a kormányzatnak a belső konszolidáczió terén is egy kész, határozott, pozitiv állandó jellegű irányzata lehessen.

Ezeket tartottam szükségesnek elmondani. *(Helyeslés.)* A költségvetést elfogadom azért, mert bizom abban, hogy nem sikerül ezt az országot nemzetiségi állammá degradálni, bizom abban, hogy ez az ország magyar nemzeti jellegét meg fogja tartani, mi meg fogjuk tudni azt védeni, és annak a segédeszközeit meg akarom adni. *(Élénk éljenzés és taps. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Hammersberg László jegyző: Lukinics Ödön!

Lukinics Ödön *(horvátul beszél. Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, ne méltóztassék közbeszólásaikkal zavarni a szónokot, ezt tiltja a házszabály. *(Halljuk! Halljuk!)*

Lukinics Ödön *(horvátul folytatja beszédét. Zaj a horvátok padjain).*

Elnök: Supiló képviselő urat rendre utasitom!

Gaal Gaszton: Nem értjük meg, akármit beszélnek!

Lukinics Ödön *(horvátul beszél. Zaj).*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek!

Lukinics Ödön *(horvátul beszél.)*

Hammersberg László jegyző: Vlád Aurél!

Vlád Aurél: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Mielőtt a kölségvetéssel szemben elfoglalt álláspontomat körvonaloznám, röviden reflektálni akarok Issekutz Győző mélyen t. képviselőtársam fejtegetésére, annyival inkább, mert ő olyan magas piedesztálra helyezkedett, a politikai készültségnek olyan látszatával vonult fel és ennek daczára mindjárt beszédének elején olyan állitást koczkáztatott, a melyet igazán nem értettem. Azt mondta ugyanis, hogy a türelemnek és nem tudom micsoda nagy szabadságnak lehet tulajdonitani, hogy Lukács László képviselőtársamnak azok a szerinte helytelen közjogi fejtegetései 24 órán át megczáfolatlanul és büntetlenül maradhattak. *(Mozgás.)*

Azt hiszem, t. ház, hogy még az is, a kinek legcsekélyebb fogalma van a parlamentárizmusról, tudhatja azt, hogy azért, a mit valaki a képviselőházban mond, büntetés egyáltalán nem jár. Ez az elv még az orosz dumában is el van fogadva és a képviselői immunitás alfájához tartozik.

Szilassy Zoltán: Hát morális büntetés nincs?

Vlád Aurél: Hogy megczáfolatlanul mondhatta el fejtegetéseit Lukács László t. képviselőtársam, ezt talán csak annak lehet tulajdonitani és azt hiszem, hogy ez nem valami lényeges momentum, hogy ő véletlenül kibeszélte az ülést és Issekutz Győző képviselőtársam nem jutott hozzá

Digitized by Google

ahhoz, hogy mai beszédét már tegnap mondhatta volna el.

T. ház! Issekutz Győző t. képviselőtársam előadást tartott itt a nemzet és a nemzetiség fogalmáról; előadta nekünk azt, a mit mindenki tud, hogy az 1868: XLIV. t.-czikk oszthatatlan politikai magyar nemzetről beszél, azonban véleményem szerint az ő előadásába is több tévedés csuszott be, mert daczára az 1868: XLIV. t.-czikk világos szavainak, akkor, midőn ő a magyar nemzetről mint államalkotó fajról beszél, negligálja az 1868: XLIV. t.-czikk azon intézkedését, hogy a politikai magyar nemzetnek mindenki tagja, tehát nemcsak az államalkotó magyar fajhoz tartozó állampolgárok, hanem az összes magyar állampolgárok, vagyis azok is, a kik nem tartoznak a magyar fajhoz. *(Mozgás a baloldalon.)*

T. ház! Az 1868: XLIV. törvényczikk — ha már felhozta t. képviselőtársam — két alapvető fogalmat iktat törvénybe. Az egyik az egységes politikai magyar nemzet fogalma, a másik pedig az állampolgári egyenjoguság fogalma. Már az 1868: XLIV. törvényczikk sem domboritja ki az egyenjoguságot a maga teljességében; az 1868: XLIV. törvényczikk az egyenjoguság rovására konczessziókat tesz; azonban ennek daczára az egyenjoguság egyik alapvető princzipiuma ennek a törvénynek. Ha tekintetbe vesszük a későbbi jogfejlődést, különösen a későbbi praxist, azt a módot, a melylyel az 1868: XLIV. törvényczikket végrehajtották, láthatjuk, hogy ez a későbbi jogfejlődés és ennek a törvénynek a gyakorlati alkalmazása az egyenjoguság rovására történt, az egyenjoguságot teljesen illuzóriussá tették, ugy, hogy ma a magyar jogfejlődés a jogegyenlőtlenség terére csapott át nemzetiségi szempontból, de sőt az emberi jogok szempontjából is. Ez utóbbinak világos bizonyitéka a belügyminiszter ur által előterjesztett választói törvény. Én nem a történelmi jogra hivatkozom, mi nem csak a történelmi jogra alapitjuk igényeinket, hanem arra, hogy Magyarország népességének felét alkotjuk, hogy az országnak egyetemes érdeke nem állhat a miénkkel ellentétben és nem negligálhatja a lakosság másik felének érdekét.

Nem mondom azt, hogy egy fajnak nincsen joga elnyomni a többi fajokat; joga van, csak ereje és hatalma legyen hozzá. A fajok közti küzdelmeket nem a jog és a törvény elvei szerint intézik el, hanem a hatalmi tényezők szerint. Már most kérdem, vajjon elég erős és hatalmas-e a magyar faj arra, hogy az egész állami erőnek igénybe vételével el tudja nyomni, képes legyen elnyomni és magába olvasztani tudja a többi népfajokat? Ennek a kérdésnek vitatásánál tekintetbe kell venni elsősorban azt, hogy a ki a maga egyéniségét, nemzeti individualitását meg akarja tartani, az sokkal erősebb, hatalmasabb mint a támadó, mert neki csak konzerválnia kell azt, a mije van, mozdulatlanul kell állnia és a küzdelmet máris megnyerte azzal, hogy nem sikerült a támadónak őt a pozicziójából kiverni. Ezen szempontból kell elbirálni a mi politikánkat.

Sajnálattal konstatáljuk, hogy az államhatalom és a gyakorlati politika arra a térre lépett, mely a fajok közötti küzdelmet jelenti. Azokban az államokban, melyekben több népfaj lakik, csak két megoldás lehetséges és pedig, vagy az egyenjoguság álláspontjára helyezkedni, vagy pedig az elnyomás álláspontjára, de akkor birni kell azzal a hatalommal, hogy tényleg sikerüljön is azt megcsinálni.

Egy hang: Van középut is!

Vlád Aurél: Bocsánatot kérek, középut nem lehetséges. A nemzetiségi törvény épen a középutat akarta inaugurálni és a következménye az volt, hogy a magyar törvényhozás és a magyar politika később letért erről az utról a nemzetiségi egyenjoguság rovására, a nemzetiségi egyenjoguság teréről lelépett... *(Ellenmondások balfelől. Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek.

Vlád Aurél... ugy, hogy ha velünk szemben polemizálnak, akkor nem hivatkoznak azoknak az államoknak példájára, a melyekben a nemzetiségi egyenjoguság már biztositva van, hanem olyan államok, országok, példájára hivatkoznak, a hol a nemzetiségeknek még rosszabbul áll a dolguk, a hol még jobban elnyomják a nemzetiségeket; hivatkoznak Posenre, Oroszországra, és gr. Batthyány Tivadar t. képviselőtársam hivatkozik Romániára is annak bizonyitására, hogy mennyire el vannak ott nyomva a magyarok. *(Zaj.)* Romániában vannak olyan magyarok, a kik román állampolgárok, és vannak bevándorolt magyarok, de tudomásom szerint nemzetiségi kérdés Romániában nem fordul elő. *(Ellenmondások. Zaj.)* És daczára ennek én azt hiszem, hogy az én t. elvtársaim és mindnyájunk meg volnánk, elégedve, hogy ha a gyülekezési, egyesülési és sajtószabadság terén olyan jogokkal... *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Vlád Aurél: ... birnánk, ha ebben a tekintetben nálunk olyan szabadság uralkodnék, mint a milyen jogot és szabadságot igénybe vehet Romániában még a külföldi is. *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek. Kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak a tanácskozás menetét zavarni. Ezt tiltják a házszabályok.

Vlád Aurél: A képviselő ur azt kérdezi, hogy miért lázadtak fel az ottani parasztok. *(Zaj.)* Én viszont azt kérdezem az igen t. képviselő urtól, hogy annak idején Békés és Csongrád megyében miért lázongtak a magyar parasztok és mutassa meg az okokat, hogy miért lázadt fel Dózsa György alatt a magyar parasztság? *(Zaj.)* Ne fessék falra az ördögöt, ne folytassák azt a politikát, a melyet inauguráltak, mert biztositom önöket, hogy a magyar paraszt is fel fog lázadni, biztositom önöket, hogy ez a politika nem vezet másra, mint lázadásra, hogy ennek más vége nem lesz, a

Digitized by Google

mint azt Nagy György képviselő ur ki is fejezte. *(Zaj.)*

T. képviselőház! Azt a felszólitást intézte hozzánk Issekutz Győző mélyen t. képviselőtársam, hogy a magyar nemzeti állam keretében igyekezzünk érvényesülni. De elfelejti és szem elől téveszti ugyanakkor azt, hogy a magyar nemzeti állam ugy van kontemplálva, hogy a magyar nemzeti államnak ideája olyan, hogy semmiféle jogos igényünk annak keretébe bele nem fér.

Fenyvesi Soma: A jogos igény belefér. *(Zaj.)*

Vlád Aurél: A jogos igény sem fér bele, mert t. képviselőház, hogy a nemzetiségi öntudattal biró, 2 és $^1/_3$ milliót magában foglaló nemzetiségnek talán csak meg van az az igénye, jogos igénye, hogy a maga nemzetiségi kulturáját, öntudatát fejlessze? *(Nagy zaj!)* Kétségbe vonják állitásom igazságát? *(Zaj.)* Akkor szem elől tévesztik azt, hogy pl. a nemzetiségi törvény *(Zaj. Elnök csenget.)* a nemzetiségek kulturális igényeire vonatkozólag állami feladatként állapitja meg a közoktatási igények kielégitését. *(Zaj.)* Mennyiben felel meg az állam e feladatnak? *(Zaj.)* Épen azért mondom én, hogy a későbbi törvények a jogegyenlőség rovására hozattak. *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, kénytelen leszek névszerint megnevezni a folyton közbeszóló képviselő urakat.

Vlád Aurél: A helyett, hogy in melius fejlődnénk, in peius fejlődünk. Ha azt mondják, hogy a nemzeti állam jellegével összeférhetetlen ez a törekvés, akkor hogyan lehetséges, hogyan lehet a nemzeti állammal e tekintetben összeférőnek találni azt, hogy annak a 25.000 olasznak Fiumében sokkal több a nemzetiségi joga, sokkal több és sokkal nagyobb regarddal viseltetik az állam ezeknek nemzeti igényeivel szemben, mint a milliók és milliók tekintetében? *(Nagy zaj.)*

Helyes politika-e az, a mely nem igyekszik és nem törekszik arra, hogy az állampolgárok felének szivét nyerje meg, a mely nem igyekszik arra, hogy az állampolgárok felének megelégedését biztositsa az országban, ugy, hogy senki se lássa az ország intézményeiben kulturális és gazdasági fejlődésének akadályát? Ha ez az állam ily sulyos körülmények közt fenn akarja magát tartani, ha ez az állam bizton és bátran szembe akar nézni minden veszedelemmel, akkor azt hiszem, első sorban itt benn kell megelégedést létesiteni, itt benn kell az állampolgárok millióinak szivét megnyernie. *(Zajos közbekiáltások.)*

Elnök: Novák képviselő urat kérem, hogy folytonos közbeszólásokkal ne zavarja a tanácskozás menetét és a szónokot.

Vlád Aurél: Ha ez megtörténik, akkor bizton és bátran szembe nézhet az ellenséggel.

Hisz látjuk, különösen az utóbbi nemzetközi viszonyok közepette, a mikor hajszálon függ, hogy háboru lesz-e, vagy megmarad a béke, látjuk, hogy Bosznia az annexioja következtében csaknem egész Európa monarchiánk ellen fordult, látjuk azt, hogy teljesen izolálva vagyunk. Csak Németország barátságára vagyunk ráutalva, mert azt hiszem, hogy Olaszország szövetségességére, *(Zaj.)* fegyverbarátságára, támogatására még sem lehet bizton számitani. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Vlád Aurél: És kérdem, t. ház, *(Zaj. Halljuk! a középen.)* vajjon nem veszedelmes-e az, hogy ily sulyos nemzetközi viszonyok közepette itt ebben az országban nyugalom és béke nincs? Van olyan béke, melyet a csendőrszuronyok tartanak fenn...

Fábry Károly: Pár izgató van csak, a többi békében van az országban!

Elnök: Fábry képviselő urat kérem, hogy folytonos közbeszólásaival ne zavarja a szónokot; ezt tiltja a házszabály.

Vlád Aurél: Vajjon helyes és okos dolog volt-e épen ilyen sulyos viszonyok közepette azt a választói törvényt előterjeszteni, mely milliók és milliók arczulcsapását jelenti? *(Zaj.)* Azt hiszem, hogy ilyen válságos viszonyok közepette jobb lett volna az egész választói jog kérdését félretenni és békésebb időkre tartani fenn ilyen fontos kérdés megoldását. Mikor a háboru réme fenyeget, akkor itt ebben az országban egy ilyen kérdést a tömegek közé dobni... *(Zaj.)*

Egy hang *(balfelől):* A kormány magára vállalta!

Vlád Aurél: Bocsánatot kérek, a kormány magára vállalta, de az a baj, hogy épen most terjesztette elő ezt a törvénytervezetet. *(Felkiáltások balfelől: Önök sürgették!)* Sokkal okosabb és jobb lett volna gyorsan elintézni, mikor még nem voltak ezek a nemzetközi komplikációk, mint most előterjeszteni, mikor nem tudjuk azt a pillanatot, hogy mikor kell katonáinkat a határ felé küldeni.

Sajnálattal kell konstatálnunk, hogy a jelenlegi kormány és a jelenlegi többség minden igyekezete az volt, hogy épen a választójogi törvénytervezet számára biztositsa, nem a többséget, mert azt hiszem, hogy ez megvan, hanem a korona hozzájárulását. Ez volt a legfontosabb erre való tekintettel viselkedtek olyan lojálisan a delegációban, hogy a legfelsőbb királyi elismerést kivivják. *(Zaj.)*

T. képviselőház! Ez a törvénytervezet épen olyan abból a szempontból itélve, hogy egy obligót, kötelezettséget akar a kormány ezzel teljesiteni, mintha valaki tartozását hamis bankóval akarja fizetni. *(Zaj balfelől.)*

Simkó József: Nagy mondás!

Vlád Aurél: Nagy mondás, de igaz. Azok a hivatott tényezők, és különösen a kormány, mikor kötelezettséget vállaltak az általános választói jog megcsinálására, abszolute egy szóval sem érintették, hogy az egyenlőség elve abból hiányozni fog. Ilyen fontos kérdésben pedig szerintem kétértelműségnek nem lett volna szabad fenforognia. Soha senki még nem is gondolta, még nem is álmodta azt, hogy ez a többség, mely mindig a nemzeti

Digitized by Google

akarat exponensének hirdette magát, egy oly választójogi törvénytervezethez fog hozzájárulni, mely épen a többségi elvet akarja lehetetlenné tenni, a többségi elvet akarja az alkotmányosságból kitörölni. Én azt hiszem, a pluralitás nem egyéb, mint a többségi akarat meghiusitása, kijátszása. Egy olyan reform, a mely a parlamentárizmusnak és az alkotmányosságnak alapvető tételét, a többségnek elvét akarja meghiusitani és megsemmisiteni, azt hiszem, nem a békés fejlődést van hivatva biztositani; ellenkezőleg, egy ilyen reform megszavazása állandósitani fogja a nyugtalanságot, állandósitani fogja a küzdelmet. *(Zaj.)*

Fenyvesi Soma: Ki kell mondani, hogy csak oláh lehet választó, akkor minden rendben lesz! *(Zaj.)*

Vlád Aurél: Mert minden, a többségből igy mesterkélten kizárt pártnak és pártcsoportnak megvan a joga, hogy azt mondja, hogy a többség nem képviseli az igazi akaratot, az igazi többséget, és igy megnyugvást az ilyen módon összeállitott többség nem fog létesiteni. Az ilyen többséggel szemben mindig arra fognak hivatkozni, hogy az az alap, a melyen ez a többség nyugszik, nem igazi, nem valódi.

Gaal Gaszton: Az oláhnak is lesz három szavazata!

Simkó József: Neked is lesz három szavazatod!

Vlád Aurél: Én nem nemzetiségi szempontból támadom a pluralitást, hanem igenis, emberi, jogegyenlőségi szempontból. Még akkor is, ha sok helyen a pluralitás tényleg a nemzetiségi választók számarányát javitja, mert véletlenül ugy alakul a helyzet, hogy a nemzetiségek közt, különösen a románok közt nincs annyi proletár, mint pl. a magyarság közt, *(Zaj.)* ez igy van, ez tény, erről nem lehet vitatkozni... *(Zaj.)*

Lukács László: A románok is állampolgárok! Ez a jogegyenlőség?

Elnök: Lukács László képviselő urat kérem, hogy folytonos közbeszólásaival ne zavarja a tanácskozást.

Vlád Aurél: Ez a törvénytervezet, ugy a mint kontemplálva van, biztositani fogja az olyan kormánynak, de csakis az olyan kormánynak a többséget, — és ez azután lehet akármelyik — a mely az oligarchiára támaszkodik. Minden kormány, a mely az oligarchia segitségét igénybe veszi, többséget fog kapni, de az oligarchia ellenére nem lehet többséget kapni. Nagyon könnyű a bizonyitás.

Kmety Károly: Nem olvastad el a javaslatot! *(Derültség.)*

Vlád Aurél: Először is az összes tisztviselők, mindazok, a kik az államtól függnek, 2—3 szavazattal fognak birni. Az állam által javadalmazott tisztviselők, az államtól fizetést huzó alkalmazottak, szolgák száma összesen 271.429.

Lázár Pál: Azok nem lehetnek független emberek?

Vlád Aurél: Ezt a statisztikát a minisztérium kimutatásából vettem ki. Épen a költségvetéssel kapcsolatban terjesztetett be egy ilyen kimutatás, a mely hivatalosan ezt a számot tartalmazza. Másrészt nem tételezem fel, hogy tudatosan hamis hivatalos összeállitást terjesztett volna elő.

Lázár Pál *(közbeszól)*.

Elnök: Lázár Pál képviselő urat kérem, hogy folytonos közbeszólásával ne zavarja a szónokot. Ezt tiltja a házszabály.

Vlád Aurél: Hozzávéve ezeket a közigazgatási és községi tisztviselőket, ezzel a többszörös szavazati joggal, ezzel a pluralitással legalább is 900.000-re, 1,000.000-ra tehető azon szavazatoknak a száma, a melyek a kormánytól függnek. Már most t. képviselőház, ha ezen szavazatokhoz hozzáadjuk azokat, a melyek a nagybirtoktól függnek, — hiszen tudjuk, hogy minden ilyen nagybirtokon van inas, kocsis, szolga és mindenféle más egyén, a ki öt esztendeig szolgál egy urnál és a kik két szavazattal fognak a javaslat szerint birni, — mondom, ha tekintetbe vesszük, hogy a nagy uradolmaknál mennyire tehető ezeknek az alkalmazottaknak a száma és ha ehhez hozzá még tekintetbe vesszük, hogy a szavazás nyilt lesz; azt hiszem ki van zárva, hogy olyan kormány, a mely a nagybirtokosságnak, az oligarchiának a támogatását birja, ne kapja meg a többséget. *(Ellenmondás.)*

T. képviselőház! Hogyha a mostani költségvetésnek számadatait biráljuk, még ha nem is ismertük volna az Andrássy-féle törvénytervezetet, a kormány politikájának azon egyetlenegy ténye, hogy 70 millió koronával emelte fel a tisztviselők fizetését, már egymaga is megmutatta volna nekünk, hogy a tisztviselők milyen erős és nagy számban fognak a választói jogosultságban részesülni.

Béla Henrik: Silány gyanusitás!

Elnök: Béla Henrik képviselő urat rendreutasitom. *(Zaj.)*

Pető Sándor: A tisztviselő urakat pedig sokszor megrágalmazták! Sokszor, nagyon sokszor! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! Méltóztassanak türelemmel lenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Fenyvesi Soma *(közbeszól)*.

Elnök: Fenyvesi Soma képviselő urat rendreutasitom.

Vlád Aurél: Épen a mostani költségvetési törvényjavaslat és azok a számok, a melyek a miniszterelnök ur expozéja szerint a kormány politikáját feltüntetik, épen azok a számok mutatják, hogy mennyire szükség van arra, hogy az oligarchiának, a nagybirtok mindenhatóságának végre-valahára gátat emeljünk.

Ha ennek az országnak a modern fejlődését biztositani akarjuk, szakitani kell azzal a multtal, a mely az államból az uralkodó osztályok hatalmi szervezetét csinálta.

T. képviselőház! Mit bizonyit a jelenlegi költségvetés?

Lukács László *(közbeszól)*.

Digitized by Google

Elnök: Lukács László képviselő urat másodszor kérem, hogy méltóztassék csendben lenni.

Vlád Aurél: Azt bizonyitja, hogy a politikai hatalomból kitagadottak viselik az állami terhek túlnyomó részét, és ellentétben ezzel épen azok, a kik a legkevesebbet viselnek az állami terhekből, élvezik a legnagyobb előnyöket a költségvetés tanusága szerint. Én azt hiszem, hogy az olyan költségvetés, a mely az állami jövedelmek 82 százalékát közvetett adóból szedi be, az olyan adótörvény, a mely a nagybirtoknak ugyszólván adómentességet biztosit... *(Zaj.)* Azt hiszem, nem lesz nehéz bebizonyitani, hogy a nagybirtok viszonylag sokkal kisebb mértékkel van megterhelve, mint a kisbirtok. 1848-ban megállapittatott a közteherviselés, és épen az a történelmi és uralkodó osztály, a mely a maga hazafiságára annyira hivatkozik, 12.000 frttal járult csak hozzá a szabadságharcz költségeihez. 1848-ban egy árva krajczár nem folyt be egyenes adóból. És mi történt azután az abszolutizmus idejében? 1850-ben, mikor az osztrákok a földadót behozták, az abszolutizmus eleinte a nagy tömegekre akart épiteni és tényleg kedvezett a kisembereknek. De a mikor látta az a birtokos-osztály, hogy a császári hivatalnokok a nagybirtokra akarják az adót kivetni, akkor, hogy megnyerje az abszolut kormány kegyét, — és ezt olyan hazafias iró, mint Beksics Gusztáv, is elismeri — felhagyott a passziv rezisztencziával csak azért, hogy a teher túlnyomó többségét a parasztra háritsa át. Ugyanez történt 1875-ben. Az 1875-iki kataszteri kiigazitás olyanformán történt, hogy mindazt, a mit a nagybirtoknak sikerült a válláról leráznia, a törpe-birtokra háritotta át. Ilyenformán kétségbevonhatatlan tény, hogy a törpe-birtok aránylag három-négyszer annyi adót fizet, mint a nagybirtok.

Baross János: Épen azért adták be az adóreformjavaslatot, hogy az igazságtalanságokat korrigálják!

Vlád Aurél: Épen ez az adóreform is mutatja azt, hogy mennyire nem akarnak a mostani állapottal szakitani. Hiszen a kataszter kötelező kiigazitását nem rendelik el! *(Zaj. Elnök csenget.)* Majd ki fogom mutatni, hogy nem kerülne sokba, ha csak az aránytalanságokat szüntetnők meg. Tudom, hogy az egész 40 millióba kerülne, de szivesen viseli ezt a terhet a törpe birtokos, hogy az igazságtalan adóktól szabaduljon. De ennyi nem is volna szükséges; méltóztassék az adókatasztert csakis a nagybirtokra nézve kiigazitani, az ezer holdon felüli birtokokra, mert leginkább ott észlelhetők az aránytalanságok! De a miniszterre bizni, hogy ő rendelje el ott, a hol jónak látja! Hát melyik pénzügyminiszternek lesz elég hatalma, hogy a nagybirtokkal ujjat huzzon, különösen ilyen választó törvényjavaslat után? Ki fogja majd a nagybirtok haragját magára vonni? Azt hiszem, hogy nem fog létezni ilyen pénzügyminiszter, különösen azon választói reform életbelépése után, a melynek törvénybeiktatása most tervezve van, mert mihelyt az a pénzügyminiszter a nagybirtokot arányosan meg akarja adóztatni, azonnal el fogják kergetni miniszteri székéből. *(Ugy van! Ugy van! a középen.)*

Látjuk azután, t. ház, hogy mennyire elmaradt közegészségügyünk. Állategészségügyünkkel összehasonlitva megállapithatjuk, hogy a mig ez páratlan és szinte mintaszerű egész Európában, viszont az emberekre vonatkozó közegészségügyünk tekintetében egész Európában a legelhanyagoltabb állam vagyunk. Nézzük csak meg egy kissé a halandósági statisztikát. Az 1906. évi statisztikai adatok szerint évenként 500.000-nél több ember hal el Magyarországon, holott ha nem is a halandósági arányszám tekintetében legkedvezőbb, hanem csak az átlagos európai államok berendezését és intézkedését követnék, czélszerű és helyes rendszabályok által évenként több mint 200.000 embert lehetne megmenteni az élet számára. A tüdővész tekintetében egész Európának legtüdővészesebb állama Magyarország és a statisztikai adatok tanusága szerint az évenként elhalt félmillió ember fele a tiz éven aluliak közül kerül ki. Mit szóljunk már most az olyan közigazgatáshoz, és általában az olyan politikához, a mely ennyire elhanyagolja épen az emberek egészségét? Tessék csak ezzel szemben tekintetbe venni, hogy az állategészségügy és a lótenyésztés, a mely — azt hiszem, — túlnyomólag a nagybirtok érdekében áll, mibe kerül évente? Ez a párhuzam is fényes világot vet arra, hogy végre valahára szakitani kell az ilyen politikával. *(Helyeslés a középen.)*

A közteherviselésről szólva, statisztikai adatokkal mutatható ki, hogy jövedelméhez képest mennyivel járul az állami kiadásokhoz a földbirtokososztály, és milyen arányban viselik a közterheket a többi osztályok. Magyarországon az egész nemzeti jövedelem kitett 4855 millió koronát; ebből esett a földbirtokra 3645 millió korona, vagyis 75%, a kereskedésre és iparra pedig 1090 millió korona, vagyis 23%. Hogy állunk a teherviselés tekintetében? Az adónak 10%-át fizeti a földbirtok, és 13%-át a polgárság többi osztálya, a többi indirekt adó.

Igen t. elnök ur, kérnék öt percz szünetet.

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást. Vlád Aurél képviselő urat illeti a szó.

Vlád Aurél: Az előttem felszólalt képviselőknek némelyike felhozta már, hegy mennyire irreális a költségvetés. Én tudom, sőt maga a pénzügyi bizottság előadója és a pénzügyi bizottság is megállapitotta, hogy a másfél milliárdnyi költséget csakis a nép fokozott megterhelésével képes a kormány kisrófolni. Ha a t. pénzügyminiszter urnak nem jönne segitségére az adóemelés, a melyet a szeszadónál kiván elérni, különben ebben az esztendőben már benne volnánk a deficzitben, egy olyan ország, a hol a tömeg-

Digitized by Google

nyomor ugyszólván napról-napra terjed, ezt a nagy tehertöbbletet, a terheknek ezen nagymérvű emelkedését jövőre igazán nem birhatja el. Közel állunk tehát ahhoz, hogy az állam teherviselési képessége csődöt mondjon. *(Zaj.)*

Hogy a tömegnyomor napról-napra terjed, hogy az elszegényedés mind ijesztőbb mértéket ölt, bizonyitja egyfelől az a tény, hogy évenként tömérdek ember kénytelen kivándorolni, *(Zaj.)* 300.000-nél többen . . .

Elnök: Csendet kérek.

Vlád Aurél: . . . és boldogulásukat más országokban, a tengeren tul, keresni. Másfelől bizonyitja ezt az a tény, hogy a mint már emlitettem, Magyarországon a tüdővész a legjobban van elterjedve ugy, hogy e téren Európában az első állam. Ha tekintetbe vesszük továbbá azt, hogy a katonaállitásra teljesen alkalmas emberek arányszáma 70-ről 25%-ra sülyedt, ezt is csak a nyomor rovására irhatjuk. Abszolute nem áll, az hogy népességünk elcsenevészesedése az alkoholizmusnak tulajdonitható. Statisztikailag igazolt tény ugyanis, hogy Franciaországban és Belgiumban fejenként háromszor annyi alkoholt fogyasztanak, mint Magyarországon. Népességünk elcsenevészesedése, anyagának romlása nem tulajdonitható tehát másnak, mint kizárólag a tömegnyomornak. És mit látunk ezzel szemben? Ez a költségvetés a tüdővész elleni küzdelmet a társadalomra bizza és a társadalom segitségét akarja erre nézve igénybevenni, de kiváló gondot fordit a sertésvész elleni küzdelemre; a mi által kormányzatunk támogatja az oligarchiát és a sertésvész elleni küzdelmet fontosabbnak tartja, mint a tüdővész elleni harczot.

Igaz ugyan, hogy az utóbbi időben törvényhozásunk bizonyos intézkedésekkel meg akarja nehezíteni a kivándorlást, a helyett, hogy a baj gyökerét támadná meg és megélhetést, boldogulást biztositana azoknak, a kik éheznek. A törvényhozás ily intézkedése csak akkor kezdődött, a mikor a nagybirtok látta, hogy a tömeges kivándorlások folytán *(Zaj. Elnök csenget.)* a munkaerő vész el, s nincs kikkel megmunkáltatni az uradalmat. Akkor kezdtek gondolkodni és kezdték belátni, hogy a kivándorlás mint nemzeti csapás, milyen veszedelmet rejt magában.

Azt hiszem, hogy különösen közegészségügyünk terén számtalan oly tényre lehetne rámutatni, a melyek szégyenünket képezik Európa előtt. Hiszen tudjuk, hogy csak 7 kórházunk van őrjöngők és egyáltalán bolondok befogadására 12.512 ágygyal, pedig összesen 42.225 ilyen szerencsétlen bolond van és ezek az őrültek, ezek a közveszélyesek bitangul járnak szabadon és az állam nem gondoskodik eltartásukról. Azt hiszem, ennél sulyosabb vádat a kormányzattal szemben bajos felhozni. *(Zaj.)*

Ugyancsak költségvetésünk mutatja, hogy mennyire irányzatosan és czélzatosan történik az állami támogatásban való részeltetés. Látjuk, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1848 : XX. t.-czikkben az állam által vállalt kötelezettségnek részbeni teljesitésére három és fél milliós összeget vett fel költségvetésébe.

Én a szabad egyháznak a szabad államban vagyok hive. Ezért kivánom az egyháznak teljes elválasztását az államtól, mert azt hiszem, hogy az egyházra nézve sokkal előnyösebb, ha teljesen szabad. Ha a törvényhozás ellenkező álláspontot foglalt el és az 1848 : XX. t.-czikkben vállalt kötelezettségnek eleget akar tenni, tessék azt minden vallásfelekezettel szemben tenni és ne negligáljon egyes vallásfelekezeteket teljesen. Minden vallásfelekezet tagjai hozzájárulnak az állami terhek viseléséhez, ne méltóztassék tehát privilégiumot adni az egyiknek a másik rovására. Látjuk, hogy mig az evangelikus és lutheránus egyháznak három millióval többet juttat a kormány ezen a czimen, addig a görög keleti egyházat teljesen negligálja. *(Felkiáltások balfelől: Mert nem magyar!)* Önök azt mondják, hogy nem tesznek különbséget magyar és nem magyar közt jogilag, de mikor azután arról van szó, hogy kapjanak valamit, akkor mégis különbséget tesznek és azért nem adnak az egyiknek, mert nem magyar. *(Igaz! Ugy van! a középen. Zaj balfelől.)*

Semmi sem jellemzi jobban azt az eljárást, azt a bánásmódot és azt a különbséget, melyet az állampolgárok közt a kormány tesz, mint a földmivelésügyi tárczának két tétele, melyek szerint 11 milliónyi összeget fordit telepitési czélokra, továbbá az, hogy egy nagyon csekély összeg szerepel a hegyvidéki akczió czéljaira. *(Zaj.)* Ezt a tényt a pénzügyminiszter annak bizonyitására hozza fel, hogy ez a kormány, mikor az állampolgárok segitéséről van szó, nem tesz különbséget az állampolgárok közt. *(Folytonos zaj.)* Ugy látszik, hogy a mi kormányunk is követni akarja nagy Németország példáját és hogy a mi kormányzatunk is azt hiszi, hogy telepitéssel majd sikerül neki a maga elé tűzött ábrándot elérni. Pedig tudjuk a multból, hogy az állami telepitések révén egyetlen egy román vagy tót ajku telepitvény sem létesült. Egyébiránt ha tudjuk, hogy ezt a tiz milliót csak arra akarja a kormány forditani, hogy magyarokat telepitsen nemzetiségi vidékekre, mert azt hiszi, hogy ez által a magyarság erejét növeli: akkor ez a tény kétségtelenül mutatja, hogy a kormány ellenséges politikát folytat a nemzetiségekkel szemben, hogy a kormány és az állam a nemzetiségeknek ellensége. *(Zaj balfelől.)*

Én nem félek a telepitési akczió eredményétől, mert tudom, hogy annak a főczélja nem is annyira a telepités, nem is azoknak a szerencsétlen egyéneknek segitése, hanem inkább a tönkrement közép- és nagybirtokosok segitése, inkább egy burkolt szubvencziót akar juttatni a közép- és nagybirtokosoknak. *(Zaj és felkiáltások balfelől: Rendre!)*

Markos Gyula: Gyanusit!

Baross János: Rendre! Ilyet nem lehet itt mondani!

Digitized by Google

Vlád Aurél: Tudok, még pedig konkrét esetet, ha a képviselő ur kivánja, a mikor az állam tulfizette ezeket a birtokokat...

Maniu Gyula: De mennyire!

Vlád Aurél: ... és olyan összegeket fizetett értük, a melyekkel a valóságos érték abszolute nem állott arányban. *(Zaj.)* Tessék a földmivelésügyi miniszteriumban kérdést intézni, mennyire tolonganak, mennyire járnak a földmivelésügyi miniszter nyakára azok az urak, a kik tul akarnak adni a birtokukon, hogy vegye meg tőlük.

Éber Antal: Igaz, de nem veszi meg tőlük!

Baross János: Az állam nem bir konkurrálni a román pénzintézetekkel.

Vlád Aurél: Ha látjuk és tudjuk ezt, akkor azt hiszem, abszolute nem lehet azt állitani, hogy tulozok.

De mi a következménye a magyarság szempontjából ennek a telepitési akciónak? Az, hogy az állam által most már nemcsak a tönkrement nagy- és középbirtokosokat tartatják el, azokat, a kik ellepik az állami hivatalokat és a mikor már nincs hivatal, akkor ujakat kreálnak számukra. Annak igazolására, hogy mennyire felel meg a valónak az, hogy az állami és általában a megyei hivatalok létszáma nem a valódi szükségletek szerint állapittatik meg, hanem a szerint, mennyi egyén elhelyezésére van szükség, ennek igazolására elegendő annak a ténynek leszögezése, hogy 1904-től egész 1905-ig 45.000-rel szaporodott az állami alkalmazottak száma. Kérdem: annyira szaporodott az állami hivataloknak hatásköre és munkája?

Hódy Gyula: A román izgatások sok munkát adnak!

Vlád Aurél: De ha önök azt hiszik, hogy a magyar népnek érdekében van az, hogy most az állam nemcsak ezeket a nagy- és középbirtokosokat tartsa el, hanem még a kisbirtokosokkal is szaporitani akarják az állam által eltartottak kategóriáját, ha azt hiszik, hogy a magyarságnak előnyére szolgál az, hogy az ilyen dédelgetett, támogatott és elkényeztetett egyéneket, a kik a gazdasági élet küzdelmeiben abszolute nem képesek helyüket megállani, mesterségesen fentartják és ezáltal a magyar fajnak ugyszólván a fajsulyát sülyesztik, ha azt hiszik, hogy ez a magyarságnak erősitésére szolgál: akkor nagyon tévednek.

Baross János: Köszönjük, hogy véded a magyarságot!

Vlád Aurél: Hiszen mi a magyarságnak gyengesége? Az, hogy nagyon kevés a független ember, nagyon kevés az olyan, a ki nem az államtól várná a boldogulását. *(Ugy van! a középen.)* Különösen egy olyan politikának, olyan kormányzatnak, a mely az állami függetlenség felé akar törekedni, — legalább ezt mondja — előnyére szolgál az...

Baross János: Ne fájjon neked a mi fejünk!

Vlád Aurél: ... ha nem emeli azoknak az egyéneknek a kategóriáját, a kik az államtól élnek.

Én tehát a mi szempontunkból nem félek a telepitési akciótól; de látom ennek az akciónak azt a veszedelmes következményét, hogy a nem magyar ajku polgárok előtt kétségtelenné teszi azt, hogy az állam elveszi előle és a szájából a falatot és odaadja másnak. *(Zaj.)*

T. képviselőház! Önök azt hiszik... *(Folytonos zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselőház!

Baross János: Eseteket halljunk!

Vlád Aurél: T. képviselőtársam arra kér, hogy eseteket idézzek. *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Vlád Aurél: A román nép sok helyen kis bérletekből és földmivelésből tartotta fenn magát és az állami telepités révén azután arra kényszeritették azokat a szerencsétleneket, hogy kivándoroljanak. Igy elgondolhatják önök, micsoda érzelmek támadnak annak a szegény népnek a szivében és mit fog gondolni akkor, a mikor az önök exponense azt mondja, hogy a magyar állam nem tesz különbséget állampolgárok között és mindenkit jóakarattal és szeretettel ölel a keblére.

Egy hang *(a baloldalon)*: Sajnos, hogy azt teszi!

Vlád Aurél: Ha, t. ház! önök ilyen politika mellett és ilyen politika követelésével akarják megnyerni a nemzetiségi tömegek jóindulatát, akkor én csak szerencsét kivánhatok önöknek ehhez, és azt ajánlom, csak folytassák ezt a politikát, majd meg fogják látni, hogy mire fog ez vezetni. *(Helyeslés a jobb középen.)*

T. képviselőház! Most, a mikor Andrássy Gyula gróf a maga jogfosztó, a jogegyenlőtlenséget törvénybe iktató javaslatát előterjesztette, azt mondotta: szükség van arra, hogy a müveltebb, az okosabb, az érettebb elemek pozicióját erősitse, és oda törekszik, hogy rázkódtatásoktól mentse meg ezen ország jövő fejlődését. Hát látjuk t. képviselőház, ezek után, hogy azok az elemek, a melyek a politikai hatalmat eddig csaknem kizárólag gyakorolták és maguknak tartották fönn, miként éltek azzal. Látjuk, t. képviselőház, azt, hogy e poltikának a révén a népesség elszegényedett. *(Igaz! Ugy van! a jobbközépen.)*

Baross János: Soha nem volt a román parasztnak ilyen dolga, mint most!

Vlád Aurél: Látjuk, hogy e politikának következtében...

Baross János: *(közbeszól).*

Elnök: Baross János képviselő urat kérem, hogy folytonos közbeszólásaival ne zavarja a szónokot. Ezt tiltja a házszabály. *(Halljuk! Halljuk!)*

Vlád Aurél: ... háromszázezer munkakereső embert zavartak ki az országból. Látjuk, hogy daczára annak, hogy az általános tankötelezettséget törvénybe iktatták, 45 esztendővel ezelőtt, 655.000 gyermek nem jár iskolába, mert nincsen iskola. *(Igaz! Ugy van! a jobbközépen.)* Látjuk azt, hogy 1,300.000 ember analfabéta. *(Igaz! Ugy van! a jobbközépen.)* Látjuk, hogy olyan közigazgatásunk van, a melyet, azt hiszem, nem lehet mintaképül felállitani Európa előtt. Látjuk azt,

Digitized by Google

t. képviselőház, hogy gyülekezési és egyesülési jogunk nincsen.

Baross János: Más államban nem adnának ennyi jogot a nemzetiségieknek. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! Baross János képviselő urat ismételten kérem, hogy folytonos közbeszólásaival ne zavarja a szónokot.

Vlád Aurél: Látjuk azt, hogy a társadalmi ellentétek soha, de soha nem voltak olyan erősek, mint ma. *(Igaz! Ugy van! a jobbközépen.)* Látjuk azt, hogy a nemzetiségi ellentétek szintén mennyire kiélesedtek. Látjuk, hogy Horvátországgal jó viszonyunk teljesen felbomlott. *(Igaz! Ugy van a jobbközépen.)* Látjuk továbbá, t. képviselőház, hogy a politikai üldözés soha, de soha annyira nem virágzott, mint ma. *(Helyeslés a jobbközépen.)* Látjuk és tényként konstatáljuk, hogy egész Európában a politikai vétségekért elitélteknek száma nem éri el még közelről sem azt a számot, mint Magyarországon. *(Élénk ellenmondás és felkiáltások: Ne izgassanak!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Surmin György: Ez igaz!

Vlád Aurél: Látjuk, hogy parlamentárizmusunk, a helyett, hogy megerősödött volna, folyton-folyvást gyengül. *(Zaj.)* Látjuk, hogy az utóbbi időben odafenn mindent elvégeznek és a képviselőház csak regisztrálja a bevégzett tényeket. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Baross János *(közbeszól)*.

Elnök: Baross János képviselő urat másodszor figyelmeztetem, hogy ne zavarja a szónokot, mert kénytelen leszek ellene a házszabályok teljes szigorát alkalmazni.

Vlád Aurél: Most, a mikor külügyi bonyodalmak is fenyegetnek, daczára annak, a kormány nem tartja érdemesnek ezt a parlamentet a helyzetről tájékoztatni. Ilyen eredmények után ennek az osztálynak a jövőre is kezében hagyni a politikai hatalmat, azt hiszem, végzetes következményekkel fog járni.

Minthogy én ennek a politikának és kormányzati szellemnek hive nem vagyok, minthogy én ugy látom, hogy ennek a kormányzatnak a politikája a békés fejlődésnek, az evolucziónak utját akarja állani, minthogy objektive itélő ember kétségtelenül megállapithatja, hogy ennek az országnak és a monarkiának minden faktora nemhogy a békés fejlődésre, a népek millióinak megelégedésére alapitaná a maga uralmát, hanem ellenkezőleg, mesterséges ellentéteket igyekszik támasztani és ezáltal országunk ellenálló képességét ugy kifelé, mint belül meggyengiti: a kormánynyal szemben bizalommal nem viseltetem és a költségvetést nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a nemzetiségi padokon. A szónokot többen üdvözlik.)*

Lukács László: Ez hazafias beszéd!

Hammersberg László jegyző: Novoselo Mátyás!

Novoselo Mátyás *(horvátul beszél)*.

Elnök: Az idő előrehaladottságára való tekintettel talán helyesli a t. ház, ha most félbeszakitjuk a tanácskozást, ámbár még nincsen itt a kellő idő. Méltóztatnak ebbe belenyugodni? *(Igen!)* Akkor első sorban az elnöki előterjesztések következnének, azonban elnöki előterjesztéseim nincsenek.

A miniszterelnök ur kiván szólni.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! A kereskedelemügyi miniszter nevében van szerencsém beterjeszteni a Szerbiával kötött vám- és kereskedelmi szerződés beczikkelyezésére vonatkozó törvényjavaslatot (Irom. 965), azután egy törvényjavaslatot külkereskedelmi és forgalmi viszonyaink ideiglenes szabályozásáról (Irom. 966), nemkülönben a kereskedelmi miniszter ur jelentését a hőlak—trencsén-tepliczi helyi érdekü vasut engedélyezéséről (Irom. 967), azon kérelemmel, hogy azokat kinyomatni, szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a közlekedésügyi és pénzügyi bizottságokhoz utasitani méltóztassék. Van szerencsém továbbá ugyancsak az ő nevében egy törvényjavaslatot beterjeszteni a magyar szent korona országainak az ipari tulajdon védelmére alakult nemzetközi Unio kötelékébe való belépése iránt (Irom. 964) kérve, hogy ezt is előzetes tárgyalás végett kinyomatni és azután a közigazgatási és igazságügyi bizottságokhoz utasitani méltóztassék.

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a miniszterelnök ur javaslatához hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Most javaslatot teszek a képviselőház legközelebbi ülésének idejére és napirendjére nézve. Javaslom a t. háznak, hogy legközelebbi ülését holnap, pénteken, 1908. november 27-én délelőtt 10 órakor tartsa. Ezen ülés napirendje legyen 1-ször az 1909. évi állami költségvetés és az ezzel kapcsolatos jelentések tárgyalása; 2-szor félkettőkor az itélőbizottság kisorsolása Ertl János összeférhetlenségi ügyében, 3-szor elnöki előterjesztések és irományok bemutatása.

Méltóztatnak ezen napirendi javaslatomat elfogadni? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt elfogadottnak jelentem ki.

Elnök: Következik a jegyzőkönyv hitelesitése. Felkérem Dudits Endre jegyző urat, méltóztassék a mai ülés jegyzőkönyvét felolvasni.

Dudits Endre jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvet)*.

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha senkinek sincs észrevétele, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 1 óra 35 perczkor.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Kacskovics Géza s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

379. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 november 27-én, pénteken,

Justh Gyula, közben **Návay Lajos** elnöklete alatt.

Tárgyai: Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása. — Közben az összeférhetetlenségi itélő bizottság tagjainak kisorsolása. — Elnöki előterjesztés a deczember 2-án a budavári koronázó templomban tartandó ünnepélyes istentisztelet tárgyában. — A miniszterelnök inditványa Ő felségének jubileuma alkalmából jegyzőkönyvi üdvözlése iránt. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Darányi Ignácz, gr. Apponyi Albert, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, gr. Zichy Aladár, Josipovich Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Vertán Endre jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat Szmrecsányi György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Hammersberg László jegyző ur fogja jegyezni.

Napirend szerint következik az 1909. évi állami költségvetés (Irom. 936—944) folytatólagos tárgyalása. Szólásra ki következik?

Szmrecsányi György jegyző: Sziklai Ottó!

Sziklai Ottó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem szólaltam volna fel, ha tegnapelőtt nem történik egy inczidens, a melyet szóvá kell tennem. Lukács László t. képviselőtársam felszólalása közben valaki, ugy tudom, Maniu Gyula t. képviselő ur, közbeszólt és olyasmit mondott, a mit hallgatással mellőzni nem lehet.

Én sohasem szoktam gorombaságokkal, sértő szókkal illetni a nem magyar ajku képviselőtársak felszólalásait, — nem akarom használni a nemzetiségi szót, mert ebből már jogokat formálnak — mondom, nem illetem sértő szóval, mert nem helyeslem az ilyent, bárhonnan történik. De sokszor estek itt oly nyilatkozatok, a melyek nem hatnak el a gyorsirói asztalig, az elnöki székig, de igenis vérig sértik az embert az ilyen kifakadások és gunyos szavak, a melyek legnemesebb érzéseinket bántják itt e padokról. Mondom, nem szoktam sértegetni, de sokszor nem tehetek róla és kiszalad a számon, hogy: ez már mégis csak vakmerőség, szemtelenség. Tegnapelőtt Lukács László képviselőtársam a sovinizmusról beszélve azt mondta: »A kormánynak, vagyis inkább a koalleált pártoknak programmja, szerintem, egyben csucsosodik ki és épen ebben homlokegyenest ellenkező a programmja a mi pártunk programmjával, nevezetesen a belpolitika terén egy hamis irányban kifejlődött és kicsucsosodott nemzeti irány érvényesül, a mely a sovinizmusban leli kifejezését.«

Valaki, ugy hallottam, Maniu képviselő ur, erre azt mondta, hogy ez ostobaság. Kérem alásan, a magyar nemzet törekvésére azt mondani, hogy ostobaság, ez már igazán hallatlan dolog! *(Igaz! Ugy van!)* Hiszen ha ő arra mondta volna, hogy mi gyámoltalanok, élhetetlenek vagyunk, azok voltunk 1000 év óta és 1867 óta sem használtuk fel az időt, mondom, ha valaki erre mondaná, hogy ostobaság, megadnám magamat és mélyen hallgatnék. De az ellenkezőjére mondták, a mi pedig nem igaz, mert hogy soviniszták nem voltunk és nem vagyunk, az bebizonyitott tény. *(Igaz! Ugy van! Felkiáltások: Bárcsak volnánk!)* Bárcsak volnánk. Ha azok volnánk, aligha beszélnének ezek az urak itt és ilyen hangon, a hogy beszélnek. A nem magyar ajku polgártársak nemcsak hogy most is azok maradtak, a kik voltak 1000 év előtt, tótok, németek, románok stb., hanem hatalmasan megszaporodtak, meggyarapodtak, annyira, hogy még ellenünk törnek, bennünket támadnak és nemhogy mi lépnénk fel aggresszive, de védőleg kell eljárnunk. Hiszen, hogy többet ne mondjak, bebizonyitott tény, hogy igen sokan polgártársaink közül nemhogy megmagyarosodnának, de ellenkezőleg, nem magyar ajkuakká

Digitized by Google

lettek magyarokból. Ilyenek Vajda Sándor, Lukács László és mások. *(Felkiáltások: Szücs-Suciu!)*

Hivatkozom továbbá a bankokra. Hiszen ők sajátitják el a magyar földet, *(Igaz! Ugy van!)* ők vásárolják meg és ők biztositják maguknak előre a szavazatokat. Nagyon jól tudom, hogy a felsővidéki megyékben hogy van a dolog. Kölcsönöket osztogatnak, igaz, nagyon olcsón, segitik az embereket ezzel, de miért és hogyan? Ugy, hogy addig nem is kivánják vissza a kölcsönt, a mig nincsenek választások, de akkor aztán azzal állnak elő: vagy fizetsz, vagy velünk szavazol. Igy kovácsolnak fegyvert a magyarság ellen. *(Igaz! Ugy van!)* Igy áll a dolog. Már 1906-ban voltam bátor erről beszélni; igy járnak el a felső vidéken. Annyira vagyunk, hogy magyar ember »nem leli honát a hazában« és sokszor pisztolylyal kell járnia a magyar embernek ott, a hol választások vannak, hogy életét védelmezze. Ezt méltóztassék figyelembe venni. Mondom, védőleg vagyunk kénytelenek itthon, a saját hazánkban fellépni.

Azt mondja egyik nem magyarajku képviselőtársunk — Vajda mondta — hogy 2000 esztendeje laknak már ők Erdélyben. Ha soká disputálunk, még kisül, hogy nem ők származtak a rómaiaktól, hanem a rómaiak őtőlük. Ha igaz az, hogy örökké ott laktak, a világ teremtése óta, akkor Erdélyben volt a paradicsom, és románok voltak az első emberek. De ha nem igaz, akkor ők is ugy telepedtek oda, és másoktól vették el, másoktól foglalták el. Képviselőtársaim megfeledkeznek a népvándorlásról. Akkor kő kövön nem maradt, egyik nemzet a másiknak helyét foglalta el és a mit elfoglaltak, az az általános megállapodás és vélemény szerint az övék. Ha ugy volna is, mint Vajda ur mondja, ők elestek teljesen attól a jogosultságtól, hogy azt a földet maguknak követeljék.

Sok, nagyon sok volna még itt, a mit fel kellene hozni, de én csak néhány példára kivánok rámutatni.

Azt mondja Vajda képviselő ur, hogy nemcsak gazdasági tekintetben jogfosztottak, hanem politikai tekintetben is kétszeresen érzik a jogfosztást. Ez összefügg azzal, a mit Bredicean és Vlád képviselőtársaim is emlegettek, hogy itt a nemzetiségeknek nincs joguk. Ez megint teljesen rosszhiszemű ferditás. Hát hol van az megirva, melyik törvényben, hogy itt a nemzetiségeknek van joguk. Itt az egyeseknek van joguk. Az megint hazugság és ferditás, hogy az egyeseknek nincs Magyarországon egyforma joguk. Hogy a román ajkuak közül kevés a hivatalnok, tisztviselő, az nem azért van, mintha jogegyenlőség nem volna, hanem egyesegyedül ők az okai annak. Hiszen eszünket vesztettük volna, ha ellenségeinket rakjuk bele a vezető állásokba. *(Igaz! Ugy van!)* Hogy pedig nekünk ők ellenségeink, azt, sajnos, legjobban tudjuk ezen kifejezésekből, ezen vádakból, abból a szellemből, a melyből ezek kiindulnak, hogy igenis ők mindennek ellenségei, a mi a magyarságnak érdekét előmozditja.

Bredicean Koriolán: Ez nem áll! *(Felkiáltások balfelől: De ugy van!)*

Sziklai Ottó: De áll! Hiszen egyik képviselőtársunk, ugy hiszem, Vlád, azt mondta, hogy elismeri azt a jogot, hogy az egyik faj a másikat elnyomja.

Bredicean Koriolán: Én nem ismertem el soha. Én nem ismerek elnyomatási jogot. *(Zaj.)*

Sziklai Ottó: Hozzátette azonban, hogy ehhez hatalom kell. Ha ilyeneket hall az ember, akkor nagyon természetes, hogy óvakodik, és mindent megtesz, a mi a magyarság erejét ezen szerencsétlen országban gyarapitja.

Lukáciu képviselőtársunk *(Zaj. Felkiáltások Lukács!)* közjogi ferditéseire megfelelt már nagyon szépen tegnap Issekutz képviselőtársam *(Zaj.)*, erre tehát nem terjeszkedem ki. De azt, az egyet nem állhatom meg, — mert ez is azt a hallatlan rosszhiszemüséget bizonyitja — hogy figyelmébe ne ajánljam, a mit minden gyermeknek tudnia kell, hogy Ausztriában egészen mások a nemzetiségi viszonyok, mint Magyarországon. Tudnia kell Csehország, Lengyelország, Galiczia történetét, és mégis azzal hozakodik elő, hogy ott adnak cseh egyetemet, és miért nem adnak itt oláh, vagy tót egyetemet? Az embernek megáll az esze, mikor értelmes, tanult embertől, történettanártól ilyeneket hall. Ő nem igy tudja ezt, hanem elferditi, és olyan jogokat követel, melyeknek bizonyitására egyáltalában semmivel sem vállalkozik.

Sokan mondják, hogy kár képviselőtársainknak ilyen nyilatkozataival foglalkozni. De én azt látom, hogy még most sem ébredtünk tudatára annak, és talán a kormány nem ismeri azt a szerencsétlen helyzetet, a melyben a magyarság igen sok helyen ez országban sinylődik. Azt mondja t. képviselőtársam — Bredicean — hogy hiszen a magyar nemzet, a magyar nép sohasem követelte és nem is követeli azt, hogy a nem magyar ajkuak magyarul tanuljanak. Ebben sok igazság van, de miért? Azért, mert a szinmagyarságnak fogalma sincs arról a küzdelemről, a melyről tudomásunk van nekünk, a kik a nem magyar ajkuak között lakunk. Ha tudnának erről, bizony nem mondanák azt. Csak a jó, becsületes — hogy ugy mondjam — naivság nyilatkozik meg bennük, hogy ezt nem követelik. Látnák csak azt, a mit mi látunk, majd követelnék. Hiszen látszik, hogy a közművelődési egyesületekben kik áldoznak erre. Azok a magyarok néhányan, a kik köztük élnek. A nagy többség erről tudomást is alig vesz, pedig bün volt és bün az ma is, hogy ezzel a kérdéssel nem foglalkozunk ugy, a mint ezt ez a kérdés megérdemli.

Ezért bátorkodtam én is ebben az ügyben felszólalni, mert ebben már valahára gyökeresen kell intézkednie a kormánynak.

Az első intézkedés az, hogy bár tapintattal, de erélyesen kell fellépni. Ha ezt az erélyt látta

Digitized by Google

volna a nem magyar ajku polgártársaink nagy tömege, méltóztassék elhinni, sohasem burjánoztak volna fel ezek az eszmék, azok a tanitások és azoknak gyümölcse, a mely gyümölcsöt látunk.

Muzsa Gyula: A nép, az jó és becsületes!

Sziklai Ottó: Mondom tehát, az első az erélyes fellépés. Már 1906-ban bátorkodtam itt elmandani, hogy én igenis az elemi iskolák államositásának vagyok hive. Én kivánom azt, hogy minden iskola magyar tannyelvü legyen az ország határain belül. Ezzel nem akarom elnyomni — a mint ők mondják — a nem magyar ajkuakat; ellenkezőleg, beleegyezném abba, hogy a mely községben az adófizető polgároknak legalább egy negyedrésze kivánná, az ő anyanyelvükön tanitsák a vallást és az ő anyanyelvüket is. Sőt tovább mennék, ott, a hol nagyobb tömegekben laknak a nem magyar ajkuak, minden középiskolában rendes tanári széket állitanék fel a nem magyar ajku polgártársainknak nyelvében való müvelésére, ugyszintén az egyetemen is.

Mondom tehát, én teljesen azon az álláspontonvagyok, hogy nem szabad senkit sem elnyomni, igy a nem magyar ajku polgártársainkat sem.

Még azt is megmondom őszintén és nyiltan, hogy egy alapos okuk igen is van az elégedetlenségre — eddig nagyon is volt, most már kevésbbé van — ez pedig az, hogy vannak közöttük tisztviselők, hivatalnokok, a kik az ottani nem magyarajkuaknak anyanyelvét nem értik. Ez jogos sérelem volt, de a mint tudom . . .

Szokoly Tamás: Meg kell tanulniok magyarul!

Sziklai Ottó: Helyes, de a százezreket, a milliókat nem lehet egyszerre megtanitani magyarul és a ki az ő vagyonuk, életük fölött dönt, annak igenis meg kell tanulnia a nép nyelvét; hiszen a magyaroknak is az az érdeke, hogy magyar ember vezesse őket, ne pedig az ő apostolaik.

Ismétlem tehát, ez az egyetlen kivánságuk helyes, de ebben — hála Istennek — már nagy fordulat történt és ugy tudom, hogy igen sok esetben, a mi kormányunk különösen, tekintettel van erre és kérem, hogy a jövőben is igy legyen. *(Helyeslés.)*

A másik orvosság az, hogy ellensulyoznunk kell ezeknek a nem magyar ajkuaknak bankjait. Ezek iszonyu pusztitást visznek véghez. Erről sokaknak fogalmuk sincs. Erre a czélra kell pénznek lennie, bárhonnan teremtsük is elő, először, mert a nemzet érdekében szükséges, másodszor meg azért, mert ez nem kidobott pénz, csak kölcsön adjuk azoknak; igaz, hogy kis kamatra, de az az összeg visszatérül; az országnak tehát pénzügyi vesztesége aligha van; és ha volna is valami, az sokat nem tenne, a nemzet érdekében pedig ez okvetlenül megkövetelendő. Végre valahára szakitani kell. A másik orvosságot abban látom, t. ház, hogy a kormány az egyesek, a nemzet minden tagjának a jólétét fejleszteni iparkodjék. Ez lesz a békejobb, és ez lesz az a pont, a hol mindannyian találkoznunk. Én tudom, hogy a mi kormányunk e tekintetben mindent megtesz, a mi csak lehetséges.

Szemrehányást tesznek nekünk azért is, hogy mi 67-es alapon állunk. Hát ez nagyon természetes, t. képviselőház, mert 24 óra alatt nem lehet uj bázist teremteni, természetes tehát, hogy el kell fogadni azt az alapot, a mely megvan és iparkodni kell legalább ezen az alapon Magyarország jólétét és függetlenségét kiépiteni. Mert, a mint az előbb is emlitettem, a meglevő alapot azonnal nem lehet megváltoztatni és nem lehet megmásitani azokat az állapotokat és körülményeket, a melyeket a mostani kormánynak kellett átvennie.

Csak egy pár példát idézek. *(Halljuk! Halljuk!)* A vasutak visszás helyzetét kizárólag a mostani kormánynak tulajdonitják. Azt mondják, hogy azoknak a szerencsétlenségeknek, a melyek ott előfordulnak, legnagyobb oka a koalicziós kormányzat. Pedig nem ez a baj, hanem az, hogy kicsinyek és szükek az állomások és hogy a váltók és a jelzők nincsenek olyan állapotban, mint Németországban és egyebütt.

Baloghy Ernő: Rablógazdaságot folytattak az eddigi kormányok!

Sziklai Ottó: És miért nincsenek ilyenek? Azért, mert az eddigi kormányok bűnösek voltak, nem fejlesztették a közlekedési eszközöket, annyira nem törődtek a dologgal, hogy a meglevő kocsik is iszonyatosan megrongálódtak, ugyannyira, hogy ki kellett azokat vonni a szolgálatból és hónapok kellettek hozzá, a mig az egyes kocsikat ismét helyrehozták. *(Zaj.)*

Elnök: *(csenget)*: Csendet kérek!

Sziklai Ottó: A mostani kormány igenis megfelel kötelességének. Mindannyian tudjuk, hogy a kocsiállományt mennyivel szaporitotta. Fedezetet kért erre nézve a háztól, a mit az meg is adott. Tudjuk azt is, hogy már több nagyobb állomáson az uj rendszerü váltók is megvannak, csakhogy mindezek a felszerelések egy-egy nagyobb állomáson 50—60—100.000 K-ba kerülnek és azért nem lehet kivánni, hogy Magyarországon minden állomást egyszerre hozzanak rendbe. Ez teljes lehetetlenség, mert ehhez idő kell. Idő kell az állomások kibővitésére is. Méltóztatnak látni, hogy ez is folyamatban van, de egyszerre ezeket a hibákat senki sem hozhatja helyre. A mult bűnei tehát azok, a melyeket ma még tapasztalunk és azok az okai annak, hogy a vasutak nincsenek olyan állapotban, a milyenben lenniök kellene és a milyenben lehetnének.

Akármilyen álláspontot foglal is el valaki, t. ház, ha jóhiszeműen és higgadtan gondolkozik, lehetetlen egy kis észszel meg nem érteni azt, hogy a mióta a mostani koalicziós és a mostani kormány intézkedik, a nélkül, hogy az adót csak egy fillérrel is felemeltük volna . . .

Egy hang *(a baloldalon)*: Hát a szeszadó!

Sziklai Ottó: . . . a szeszadónak még nincsen hatálya, daczára annak mondom, mégis száz millióval többet költünk évenkint is, mint az előző kormányok. Joggal kérdezhetjük, hogy az előző

Digitized by Google

kormányok hová tették azt a pénzt, a mit a mostani kormány arra a czélra költ, hogy az államban gyümölcsözzék és itt benn maradjon ?

Némelyek azt mondják, hogy miért emeltük fel a kvótát ? Azt megokoltuk és ha ez a megokolás, a melyet legjobb meggyőződéssel tettem én is magamévá, nem válnék be, akkor levonom a konzekvencziáját annak, hogy a kvótát felemelni segitettem és azt megszavaztam.

Rosszhiszemüen vádolják a kormányt és a koalicziót a tisztviselők fizetésemelésének kérdésében is. Annak előtte azért támadták, hogy a tisztviselőket kiéheztetik, most pedig, a mikor a képviselőház 53 millióval többet szavazott meg már a tisztviselőknek, mint volt 1907 elején, azt mondják, hogy ez könnyelmüség és igy izgatják a népet, holott az előbbi kormányok megteremtették a hivatalnok-hadsereget és azok éheztették ki.

Tudom nagyon jól, hogy még most is vannak hiányok, de azt is tudom, hogy kormányunk a legjobb szándékkal azon van, hogy ezeket kikösörülje. Igy vannak a vasutasok némely alkalmazottjai és a postások, a kik annál is inkább megérdemlik a méltányosságot, mert a postaüzlet az országra nézve gyümölcsöző. Ezeken a hiányokon is segiteni kell majd, de mindenesetre csak a költségvetés keretén belül, mert annál többet költeni, mint a mennyit a költségvetés megenged, nem lehet. *(Helyeslés.)*

Nem magyarajku képviselőtársaink közül különösen Vlád Aurél tett tegnap szemrehányást azért . . .

Szokoly Tamás: Magyarajku az, csak nem akar beszélni !

Sziklai Ottó: Ő azt mondja, hogy nem az ! . . . hogy a sertéstenyésztésre a miniszterium nagyon sokat költ, és azt mondja, hogy ez a nagyurak érdeke. Vajjon a nagyurak érdeke az, hogy a hus olcsóbb legyen ?

Nem akarom tovább folytatni, mert igen soká tartana, ha mindent elmondani akarnék. Mivel az ellenzék a költségvetést azért nem akarja megszavazni, mert a kormány iránt bizalmatlansággal viseltetik, én épen megforditva, elfogadom azt, mert a kormány iránt bizalommal viseltetem. *(Helyeslés.)* Én nem tartom a költségvetési vitát arravalónak, hogy itt olyan törvényjavaslatokról beszéljünk, a melyek még tárgyalás alatt nincsenek, hogy beszéljünk a választó törvényről és az adóreformról. Lesz arra alkalom bőven, de most foglalkozni ezekkel, tiszta időrablás volna. *(Ugy van !)*

A mi a kormány és a törvényhozás eddigi működését illeti, azokat a törvényeket is birálgatják itt szerteszét, a melyek már törvények. Pedig azoknak birálata már megtörtént, most legfeljebb le lehet szürni belőlük azt, hogy érdemes-e a kormány bizalomra, vagy sem ? Mivel én azt látom, hogy kormányunk megtett mindent, a mit ilyen rövid idő alatt fizikailag, az ország pénzviszonyaira való tekintettel tenni lehetett ; *(Ugy van !)* mivel azt látom, hogy szocziális tekintetben a kormány minden lehetőt megtett, annyira, hogy ebben az irányban kifejtett tevékenysége a multhoz képest bámulatos, sőt óriási haladást jelent ; *(Ugy van !)* mivel, mondom, ebben a kormányban bizom, a költségvetést elfogadom. *(Helyeslés és éljenzés.)*

Elnök: Ki következik ?

Hammersberg László jegyző: Modrusán Gusztáv !

Bredicean Koriolán: Személyes megtámadtatás czimén kivánok nyilatkozni.

Elnök: Nem lehet, mert a jegyző ur már felhivta a következő szónokot. Majd aztán méltóztassék nyilatkozni.

Modrusán Gusztáv *(horvátul beszél).*

Elnök: Ki következik ?

Szmrecsányi György jegyző: Maczki Emil !

Bredicean Koriolán: Én előbb jelentkeztem !

Elnök: Bocsánatot kérek, Bredicean képviselő ur már előbb jelentkezett. Személyes megtámadtatásra kiván válaszolni.

Bredicean Koriolán: Igenis, ezért kértem szót.

Elnök: Méltóztassék tehát Maczki képviselő urnak ezt bevárni.

Bredicean Koriolán: T. ház ! Sziklai Ottó t. képviselőtársam, mikor reflektált elvtársaim, Vlád Aurél, Vajda Sándor és Lukács László előadásaira, azt deklarálta — és engem is belevont — hogy mi a magyarság ellenségei vagyunk. *(Mozgás.)* T. ház ! Nem vonom kétségbe senkinek sem jogát, hogy bárkinek felszólalását kritizálja, nem is terjeszkedem ki a kritizálás imparlamentáris módjára, mert ez karakterisztikonja a felszólalóknak, de azt nem engedem meg senkinek, hogy azt a jogot vegye ki magának, hogy valakit azért, mert politikailag más nézetben van, a magyarság ellenségének deklarálja. Én Sziklai Ottó urat erre vonatkozólag hivatottnak nem tekintem, magam részéről pedig lelkiismeretem hü és tiszta sugallata alapján ezt az alaptalan és valótlan inszinuácziót visszautasitom. *(Mozgás.)*

Förster Ottó: Borzasztó energikus.

Bredicean Koriolán: Nem türöm senkitől, hogy a haza vagy a magyarság ellenségének deklaráljon.

Elnök: Ki következik ?

Szmrecsányi György jegyző: Maczky Emil !

Maczky Emil: T. ház ! »A földi pálya gyöngyei közt büszkén és magasan emelkedik ki az erény és a ki az élet tövises utjain ennek áldoz, jól töltötte be földi hivatását«, mondja egyik klasszikus irónk és én e klasszikus nagy iró mondását folyton szemem előtt tartottam, hosszu és küzdelemteljes közigazgatási pályám alatt, soha szemem elől nem tévesztettem, és épen azért ennek köszönhetem talán, hogy szeretett vármegyém, szükebb hazám egyik választókerülete egyhangu bizalmának megnyilatkozásából ide jutottam és a nemzetgyülés e tanácskozási termében helyet foglalhatok. *(Éljenzés.)*

Mélyen t. képviselőház ! Hosszu és küzdelemteljes közigazgatási pályám tartama alatt nagyon

Digitized by Google

sokszor volt alkalmam különböző községi háztartások költségvetési tervezetébe betekinteni, és épen az általam emlitett irányelveket szem előtt tartva, sohasem mulasztottam el, ha a költségvetési tervezet realitása ellen aggályaim voltak, hogy azoknak kifejezést ne adjak. Méltóztassék tehát meggyőződve lenni, hogy a tárgyalás alatt álló országos költségvetési tervezet ellen is, ha némi tekintetben aggályaim felmerülnek, azokat minden melléktekintet félretételével őszintén megmondanám, és azok tekintetében őszintén megtenném észrevételeimet.

De minthogy a kézenfekvő országos költségvetés mind konczepcziója, mind számadatainak helyessége tekintetében a valódi szükségletnek megfelel, ugy kiadási, mint bevételi tételei a realitásnak egészen megfelelnek, ezért de azért is, mert nemzeti kormányunk iránt táplált megingathatatlan bizalmam ugy kivánja, *(Helyeslés.)* igy hozza magával, a tárgyalás alatt álló országos költségvetési tervezetet a részletes tárgyalás alapjául általánosságban elfogadom. *(Éljenzés balfelől.)*

T. képviselőház! E megjegyzéseim után is méltóztassék azonban megengedni nekem, hogy részint az itt, e tanácskozási termekben a közel napokban egyes képviselőtársaim ajkáról felhangzott beszédekre, részint a költségvetés általános vitájának keretében felsorolható egyes más szubjektiv érzelmekre kiterjeszkedve, megtehessem észrevételeimet.

Mindenekelőtt Nagy György t. képviselőtársam beszédével óhajtok foglalkozni. Nagy György még fiatal ember. *(Mozgás.)* Szimpatikus megjelenése, nagy hangorganuma, lángoló hazafiui szeretete, sokoldalu tudása *(Mozgás)* és nem kicsinylendő szónoki képzettsége révén oly tulajdonságokkal bir, hogy elmondott beszéde magával tudja ragadni hallgatóközönségét, különösen akkor, ha az a hallgatóközönség a mélyebb politikai tudás hiányában szenved *(Mozgás)*, csak a dolgok általános ismereteivel rendelkezik és hogy akkor, midőn a közönséget magával ragadta, ideig-óráig talán követő hiveinek is tarthatja őket.

Elismerve Nagy György képviselőtársamnak eme jeles tulajdonságait, készséggel hajlok meg előtte, és egyszersmind e szempontokból ugy deklarálom, hogy ő egy kitünő márcziusi szónok. Igy ő drága kincsünk minékünk, és ha nem volna, pénzért is meg kellene venni, mert nekünk magyaroknak különösen nagy sulyt kell fektetnünk arra, hogy a hazafias szent érzelmek folyton és állandóan ébren tartassanak. Azonban erős meggyőződésem, hogy a kor előhaladtával, idők multával, midőn igen t. Nagy György képviselőtársam ideális politikai érzelmei is már higgadni kezdenek, be fogja látni, hogy az ideális politika terén mint élő tilalomfa senki pozitivebb, nagyobb eredményeket hazánknak elérni nem képes. Be fogja akkor látni, hogy nekünk volt igazságunk, mikor a koalicziő keretében megmaradva, sokszor nagy önfeláldozással, nagy önmegtagadással *(Ugy van! balfelől)* igyekeztünk hazánk függetlenségét kivivni és közelebb vinni hazánkat az igéret földjéhez. *(Igaz! Ugy van!)* Hiszen Kölcsey Ferencz nagy és mélytudásu irónk mondta azt, hogy őseink országot és szabadságot szereztek, és hagytak nekünk hátra, illő tehát, hogy mi is szerezzünk, mi is hagyjunk valamit maradékainkra. Ha tehát a szerzés terére akarunk lépni, akkor be kell látnunk, hogy az ideális politika teréről lelépve, az élő tilalomfa árnyékából kimozdulva, az aktiv politika terére kell lépnünk és ott kell megvalósitanunk hazánk szabadságát, függetlenségét, habár csak szukcesszive, részletekben is.

T. képviselőház! Nagy György t. képviselőtársam álláspontjától eltekintve, sokkal szomorubb kép rajzolódik le sziveinkben akkor, mikor Lukács László, Vlád Aurél és a többi nemzetiségi képviselők ajkáról elhagnzott beszédeket meghallgattuk. Hiába tiltakoznak ők a feltevések ellen, hiába akarják helyreigazitani szavaikat, bizony csak szánandó alakok maradnak ők. Mert szánandó látni olyan férfiakat, kik, habár e haza határain belül birnak állandó lakással, e haza földjéből táplálkoznak, itt születtek, itt nőttek fel, beszélik anyanyelvünket, hazánk szent kulturájának melegénél szerezték műveltségüket és megélhetésük feltételeit, mégis nem átallanak beteges szenvedelemmel úzni oly politikát, a mely alapjában véve veszélyes, a melyhez keresik ugyan a törvényes eszközöket, azonban kiviláglik belőlük és tudjuk azt, hogy hazánk területi épségének megrontására törekesznek. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Én a t. nemzetiségi képviselő uraknak erre azt felelem összes magyar testvéreink nevében is, hogy ha bántják ezt az édes hazát, mely nem fekszik Olaszhon balzsamos narancsligetein, nem az uj világrész zuhatagai mellett, hanem a szép Magyarországon terül el, ott, hol a 18 mértföldig nyujtózkodó Kárpát ezredes medrére könyököl a szőke Dunának és a melyet a világ összes népei irigyelnek tőlünk, akkor ott fognak bennünket találni és meg fogják látni, hogy mit tud kifejteni a magyar hazájának védelmében. *(Helyeslés.)*

Kivánom tudomásukra hozni, hogy ha görög volnék, felölelném isteneimet és kibujdosnám a szép Arkádiából és e haza földjén épitenék számukra templomot; ha nap volnék, e föld területén nyugodnám meg minden este. És jegyezzék meg maguknak a t. nemzetiségi képviselő urak, hogy mi, magyarok, a költő ama mondásából meritjük erőnket, a mely igy szól hozzánk: »Ismeritek-e a helyet, hol a mennyország van, ismeritek-e a mi Mekkánkat, hová ha elszáll a képzelet, elfeledjük a halandóságot, el hogy születtünk, el hogy hasonlók vagyunk hozzátok és hová ha gondolnunk nem lehetne, felgyujtanók kinjainkkal a légtengert és halomra döntenők e zsarnok világot!« Ha tehát a nemzetiségi képviselő politikája valaha oly helyzetet teremtene itt e hazában, a mely állapotok folytán erre már gondolnunk sem lehetne, jegyezzék meg, hogy valóban fel fogjuk gyujtani kinjainkkal a tengert és hamvába döntenénk e zsarnok világot. Ennyit akartam

Digitized by Google

tudomásukra hozni a nemzetiségi képviselő uraknak. *(Helyeslés.)*

Méltóztassék most megengedni, hogy itt a közeli napokban lefolyt viták során egy igen kinosan érintő szubjektiv érzelemről emlékezzem meg. Midőn még künn a periferiákon dolgoztam, odahivott sorsom, már akkor észleltük mi közigazgatási tisztviselők, hogy a magukat közjogászoknak nevező igen t. ügyvéd urak és a juridikum terén működő állami tisztviselők részéről bizonyos animozitás van irántunk. Hogy honnan ez az animozitás, azt megfejteni nem tudom. Mert mi közigazgatási tisztviselők a közjogászok és a juridikum terén működő állami tisztviselők irányában mindenkor a legnagyobb elismeréssel viseltettünk, az ő nagy tudásukat, kvalitásukat mindenkor hálásan fogadtuk és meghajoltunk előtte. Én a t. közjogászoknak és a juridikum tisztviselőinek erre csak azzal felelek, a mit a költő mondott, hogy minden emberi szivhez csak egy ut vezet, a szeretet utja, és a ki más uton akar eljutni, az célját téveszti. Ámde a szeretet utja csak véletlenül található fel, és erőltetett keresés által mind messzebb távolodunk tőle. T. képviselőház! Mi közigazgatási tisztviselők, sohasem fogjuk erőltetve keresni a szeretet utját, mely az ő sziveikhez vezet, hanem büszkén, felemelt fővel fogunk megállni előttük és várni fogjuk azt az alkalmas időt, midőn ők meg fognak győződni róla és véletlenül meg fogják találni a szeretet amaz utját, melyen haladva el kell, hogy ismerjék a megyei közigazgatási tisztviselői karnak azon óriási munkásságát és a mai világban megkivántató nagy kvalitását, melylyel a közigazgatási kérdéseket kezelik.

E részben csak ennyit óhajtottam megjegyezni és mintegy hő fohászt fejezem ki: bár adná a Gondviselés, hogy ez a megnyilatkozott animozitás teljesen megszünnék és országunknak ez a két óriási szervezett nagy státusa kéz kezet fogva, együttes akarattal, együtt működnének hazánk javára és boldogitására. *(Helyeslés.)*

Ezeket voltam bátor csak röviden érinteni, és mint fentebb is kifejezést adtam, a kézenfekvő országos költségvetési tervezetet azért is, mert a realitásnak teljesen megfelel, azért is, mert a nemzeti kormányom iránt megingathatatlan bizalommal viseltetem *(Helyeslés.)*, a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés balfelől. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Hammersberg László jegyző: Báró Thoroczkay Viktor!

B. Thoroczkay Viktor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A közmondás azt tartja, hogy a kiknek holt hirét költik, rendesen hosszu időt szoktak élni, sőt rendszerint tulélik azokat, kik holt hirüket költötték. A balpárt is igy van, melyről napokon, sőt heteken át bizonyos oldalról sugalmazva, a hirlapok azt hiresztelték, hogy tagjai közt egyenetlenség támadt, surlódás keletkezett és ennélfogva a balpárt feloszlik. Megengedem, hogy vannak, kik a balpárt megszünését óhajtják; de egész határozottan állitom, hogy a ki igazán függetlenségi érzelmü, a ki a függetlenségi eszméket megalkuvás nélkül akarja megvalósitani, az nem kivánhatja, hogy a balpárt, mint radikális ellenzék, Magyarországon megszünjék, nem kivánhatja mindaddig, mig a magyar függetlenség programmja a maga valódiságában teljesitve nem lesz; nem kivánhatja, hogy megszünjék mindaddig, mig Magyarország szabadsága teljesen biztositva nem lesz, mert ha itt az ellenzék megszünik, akkor mi lesz Magyarországon? A magyar nemzet elveszti még az eddig kivivott jogait és függetlenségét is és beleolvadunk Ausztriába, a mely igyekszik okkal-móddal a magyar nemzetet az ő testébe beolvasztani. Ezt akartam az elterjedt hiresztelésekkel szemben elmondani.

A mi magát az 1909. évi költségvetést illeti, azt már ellenzéki álláspontomnál fogva sem fogadhatom el, bár elismerem a költségvetésnek bizonyos tekintetben való realitását. De állitom, hogy a költségvetés realitása nincsen arányban a nemzet adózó képességével, nincsen egyenes arányban a nemzet jólétével és gazdagságával. Hiszen talán csak a pénzügyminiszter ur és azok a t. képviselőtársaim, a kik a nép között megfordulva, a népet tanulmányozzák, tudnák megmondani, mibe is kerül az, hogy a költségvetésnek ez a realitása megvan. Hány ezer ember vándorol ki Amerikába azzal, hogy utolsó tehenét, házát, utolsó vánkosát is elárverezik....

Szokoly Tamás: Mert viszi a kereskedelmi bank!

B. Thoroczkay Viktor: ... hogy a költségvetés realitása meglegyen. Hiszen a magyar tud türni és tür is mindaddig, a mig a terheket elviselni birja. De mikor a terhek aztán annyira sulyosodnak, hogy azokat már tovább elviselni nem képes, uj reménytől eltelve, elmegy más hazát keresni. Ugy van a magyar nép is ebben a tekintetben, mint az a róka, a melyet kifüstölnek az odujából: addig a meddig lehet, türi a füstöt, de mikor már érzi közelgő halálát, bár jól tudja, hogy az odu száján ólálkodik ellensége, a vadász: mégis egy reménységtől ösztönözve kimegy az oduból, a hol biztos veszedelmet talál.

Nem célom a költségvetést részleteiben birálat tárgyává tenni és nem akarok az egyes kormányzati ágakra kitérni, mert magam is elismerem azt, hogy politikai, különösen külpolitikai tekintetekben nem olyan időket élünk, a melyek megkivánnák a költségvetésnek különben szükséges megbirálását. Mindazonáltal rátérek egyes dolgokra, a melyek szerintem bizonyos aktualitással birnak és a melyeket megemliteni tartozom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt, bár röviden, érinteni kivánom azt a szerencsétlen külpolitikai helyzetünket, a melybe bele lettünk sodorva. *(Ugy van! balfelől.)* Azt kell mondanunk, hogy bele lettünk sodorva, mert a magyar nemzet nem csinálhatja meg a maga részére a külpolitikát. Nekünk nincs külpolitikánk, mi olyan külpolitikát kell, hogy el-

Digitized by Google

fogadjunk, a milyent Ausztria és az osztrák császár kiván. A mi külpolitikánkat Bécsben csinálják, ennek nagymestere a mindenkori külügyminiszter, a ki mint egy főszakács elkésziti az ételt, a melynek reczipéjét a Burgban megirták. Nekünk magyaroknak ezt az ételt meg kell ennünk, akár pástétom ez az étel, akár közönséges kotyvalék, vagy moslék.

Molnár Jenő: Wiener Trank az egész.

B. Thoroczkay Viktor: Most is milyen helyzetben vagyunk? A külügyminiszter kissé eldobta a sulykot és valami noch nie dagewesen-t akart csinálni azzal, hogy annektálta Boszniát és Herczegovinát.

Tudjuk, hogy a magyar nemzetnek Bosznia és Herczegovina sohasem kellett. Harmincz év előtt is, a midőn Bosznia és Herczegovina megszállásáról volt szó, a magyar nemzet kézzel, lábbal tiltakozott Bosznia és Herczegovina megszállása ellen, mert jól tudta, hogy a délszlávok által lakott eme két szegény és sovány országra szüksége nincs, mert ez csak Eris almája lesz a jövőre nézve és ez a két tartomány a magyar nemzetnek sok vérébe és sok pénzébe fog kerülni, a nélkül, hogy bármi kevés hasznát is venné.

De kinek kellett Bosznia és Herczegovina? Kellett a Habsburg-családnak, a mely elvesztette Lombardiát, elvesztette Velenczét, el Németalföldet, el Schleswig-Holsteint, el Sziléziát, a német szövetségből kiakolbolitva lett és azt gondolta, hogy ennek fejében most már kap egy megfelelő konczot. Nos tehát, megszerezte cserébe Boszniát és Herczegovinát.

Én nem irigylem senkitől Boszniát és Herczegovinát, még az ellenségemtől se, de igenis félek, hogy a magyar nemzetnek még igen sok vér- és pénzáldozatába fog kerülni ezeknek az értéktelen tartományoknak a megtartása. Ez tehát az az osztrák politika, a melyet a mi külügyünk vezetője is, a külügyminiszter követ.

Talán nem lesz érdektelen, ha elmondom, a mit önök bizonyára tudnak, — hiszen a lapok annak idején irtak róla és indiszkrécziót ezzel elkövetni nem fogok, — hogy Maczedóniában a bandákat épen az osztrák politika táplálta azért, hogy Maczedóniában bizonyos zavarokat idézzenek fel. Ausztriából, illetőleg a hadügyminiszteriumból kapták a Manlichereket és a külügyminiszteriumból kapták az ujonnan vert osztrák aranyakat. Ezeket megtalálták a bandáknál, midőn elfogták őket. Ez tehát rávall az osztrák politikára s azt bizonyitja, hogy ezeket Ausztriából támogatták és táplálták.

Most jön a sors iróniája. Ugyanezek a bandák, a melyek a mi fegyvereinkkel lettek felfegyverkezve és pénzünkkel táplálva, ezek fognak ellenünk harczolni Boszniában és Herczegovinában. *(Zaj.)*

Különben is kár nekünk kalandozni és a mi határainkon túlmenni. Van nekünk igen szép és nagy országunk, ezt kellene csak fejlesztenünk, mert van itt elmaradt dolog elég, a mely még elintézésre vár.

Molnár Jenő: Meg kell hóditani külön ezt az országot.

B. Thoroczkay Viktor: Hiszen ebben a tekintetben igen sok tenni való vár még reánk, különösen közgazdasági, kulturális s szocziális és nemzetiségi téren. *(Ugy van! balfelől.)* Bátor leszek röviden ezekről az egyes kérdésekről emlitést tenni, mert, ugy látszik, ezeknek aktualitása, daczára a külügyi bonyodalmaknak, megvan.

Ott van pl. a közgazdasági téren szükséges tennivaló. Azt kivánnám és azt szeretném, hogy a mi földadórendszerünk megváltoztattassék, annyival is inkább, mert magának a függetlenségi pártnak programmjában van a földadónak megváltoztatása és más alapokra, a progresszivitásra helyezése. Én azt tartom, hogy, a mennyire csak lehet, védjük meg a paraszt földmivelő népet, a szegény kisbirtokos osztályt; adjunk neki módot, hogy megélhessen, hogy szaporodhassék, mert határozottan állitom, hogy a magyar nemzet gerinczét nem a közép- és nem a felsőbb osztályok képezik, hanem a kisbirtokos, u. n. parasztosztály. Ezen nyugszik az országnak sulya és ettől várunk mindent akkor, mikor az ország veszedelemben van. Ezt az osztályt tehát erősitenünk kell, még pedig azáltal, hogy lehetővé tegyük, hogy szaporodhassék, jóléthez juthasson és megélhessen.

Ebben a tekintetben nemcsak az adózást kell reformálnunk és a progresszivitást behoznunk, hanem be kell vonni még az adózásba olyan intézkedéseket is, a melyek ez idő szerint, sajnos, nincsenek meg. Például látjuk azt, hogy igen sok nagybirtokos él állandóan külföldön, még a magyar honosságot sem szerzi meg, a nélkül, hogy több adóval a közterhekhez hozzájárulnának, mint azok, a kik itt küzdenek, élnek, és utolsó filléreiket is itt költik el.

Példaképen hozok fel csak egy pár esetet. Itt van a Haggenmacher-család, a melynek egyik tagja, a mint mondják, mint pereczes inas jött be ide, nem tudom hány évtizeddel ezelőtt, és most millónál több vagyonnal bir Magyarországon, mind a mellett fáradságot sem vesz magának, hogy honfiusittassa magát. Hallottam, hogy midőn gyermeke született, Svájczba vitte ki, hogy ott megkereszteltesse, csakhogy itt magyar honosságot szereznie ne kelljen. Itt van a gazdag Drehercsalád; nagy birtokai vannak Magyarországon és sörgyárai révén vagyont szerzett, milliókat, s a magyar honosságot megszerezni még sem akarja. Ezeket csak példaképen hoztam fel; van ilyen száz és ezer más. Épen azért azt állitom, hogy azokat a külföldieket, a kik a magyar honosságot megszerezni nem akarják, magasabb adótételekkel, két-háromszoros adóval kellene sujtani, hogy el menjen a kedvük attól, hogy Magyarországon birtokot szerezzenek, vagy ha már szereznek ilyent, akkor jöjjenek ide lakni és itt költsék el a jövedelmet. *(Ugy van! balfelől.)*

Digitized by Google

A gazdasági téren igen fontosnak tartanám azt, a mit a kormány több izben megigért és a földmivelésügyi miniszter ur is kilátásba helyezett, meg is vagyok győződve róla, hogy ezt teljesiteni fogja, — ez az állami telepités és parczellázás. En ezt a kérdést fontosabbnak tartom sok más kérdésnél. Méltóztatik tudni, hogy a telepitésnél egy nemzetnek expanziv ereje nyilatkozik meg, Hogy ha egyik részben felesleget ad ki magából a nemzet, azt át kell telepiteni más helyre, hogy azt a nemzetre nézve ott hasznossá tegyük.

Ma ezt nem tehetjük, részben azért, mert Magyarországon igen sok kötött birtok van, és ez annyira le van foglalva, hogy a szegény parasztnép nem tud földbirtokhoz jutni. Első sorban tehát, a midőn a telepitésre és parczellázásra gondolunk, gondoskodnunk kell arról is, hogy ez a sok kötött birtok feloldassék és forgalomba hozassék. Nem vétünk sem az egyházak, sem az alapitványok ellen, hogyha megfelelő árban átveszszük azt, hogyha megfelelő ellenértékben ezeket a birtokokat megváltjuk és a nép között szétosztjuk. Ez volna egy helyes magyar politikának egyik sarkköve, mert ezáltal tudnók a magyarságot megerősiteni, épen ottan, a hol a magyarság megerősitésére a legnagyobb szükség volna. Voltam bátor még a mult esztendőben erre nézve egy törvényjavaslatot benyujtani, mely azonban tárgyalva nem lett. Nem is kivánom azt, mert tudom, hogy ellenzéki képviselőnek a törvényjavaslatát a kormány elfogadni nem fogja. Annyit azonban meg kell jegyeznem, hogy ha az állami telepités és parczellázás nem lesz radikális uton keresztülvive, akkor mi a kivánt czélt elérni nem fogjuk. Igaz, hogy az állami telepitésekre és parczellázásra már most is bizonyos összeg, azt hiszem 10 millió korona van a költségvetésbe felvéve, de ez nem lesz produktiv befektetés, hogyha ezt a kérdést radikálisan meg nem oldjuk. *(Ugy van! a baloldalon.)*

A kulturális téren hive vagyok az állami ingyenes népoktatásnak, ugy nemzeti szempontból, mint általános kulturális szempontból, De vannak még más olyan kérdések is, a melyek megoldásra várnak. Itt van például a szocziális kérdés. Tudjuk, hogy a szocziális kérdés nálunk nem is olyan régi keletü; alig 15—20 esztendeje, hogy annak nyomai nálunk, Magyarországon, jelentkeztek. A midőn ez a kérdés jelentkezett, ugy tünt föl, mint egy betegség és ugyszólván megrökönyödött a társadalom, a hatóság és nem tudta, miként járjon el ezzel a betegséggel szemben, mert annak okait nem ismerte. Azok a tanok, a melyek a szocziálizmus alapját képezik, hozzánk Németországból jutottak el. Egyesek nagy mohósággal olvasták Marx, Liebknecht, Bebel és mások tanait, a melyek a szocziálizmus alapelveit kifejtették és ezeknek a tanoknak igyekeztek érvényt szerezni. Megfeledkeztek azonban arról, hogy nálunk a viszonyok mások, mint Németországon és a mit talán Németországon a szocziálizmus érdekében meg lehet tenni, nálunk el nem érhető. Ebből keletkezett azután az a felfordulás, a mely izgalomban tartotta a kedélyeket és a mely a mai helyzetet is megteremtette.

Első sorban az ugynevezett agrár-szocializmus formájában nyilatkozott meg nálunk a szocziálizmus, bár akkor sem a szocziálisták, sem a hatóságok nem tudták még, hogy mi lesz annak a következménye. Lassanként azután megismerkedtek ezzel a kérdéssel, a mely később sokat vesztett a maga élességéből, és bizonyos helyes irányba is terelődött. De akkor azután a szocziálizmus az ipari térre vetette rá magát, a hol nagyobb eredményt lehetett elérni, és a hol a vezetők, kozmopolita jelszavak alatt, egészen más irányt adtak a szocziálizmusnak, mint azt az agrárszocziálizmus cselekedte. Ebben az irányban a szocziálizmus most is működik és fennáll. Látjuk azonban és tapasztaljuk, igen gyakran hátrányos és káros megnyilatkozásaiban ugy a munkásokra, mint a munkaadókra nézve. Épen azért, t. képviselőház, a kormánynak oda kell hatnia, és azt hiszem, e tekintetben a jóindulat a kormány részéről nem is hiányzik, hogy oly törvényeket és intézkedéseket léptessen életbe, a melyek a mig egyfelől megvédik a dolgozni akarókat, és megvédik a munkaadókat, másrészről megvédik a munkásokat is a nagytőkével szemben, hogy ez a nagytőke őket ki ne zsarolhassa.

Röviden foglalkozni kivánok, t. képviselőház, még a nemzeti kérdéssel is, mert ezt a kérdést tartom az ország egyik legfontosabb kérdésének. Helfy Ignácz azt mondotta, hogy másodszor hóditja az meg Magyarországot, a ki a nemzetiségi kérdést helyesen meg tudja oldani. Sajnos, t. képviselőház, a mostani viszonyok nem olyanok és nem is biztatók arra nézve, hogy azt hihetnők, hogy ez a kérdés a közelebbi jövőben megoldásra talál. Valljuk meg, t. képviselőház, az igazat, hogy elfogultak vagyunk ebben a tekintetben és nem igyekszünk megkeresni azokat a pontokat, a melyek a kérdés helyes megoldására vezetnek és nem térünk arra az utra, a melyen ennek a kérdésnek haladnia kellene. Igen sokáig foglalkoztam ezzel a kérdéssel, és azt tartom, hogy inkább a nemzetiségekkel kell bizonyos összhangzó politikát követni, semhogy az osztrákoknak behódoljunk és azoknak áldozzuk fel függetlenségünket; mert akárhogyan akarjuk, t. képviselőház, olyan erősek nem vagyunk, hogy egyszerre háromnégyfelé is hadakozhassunk. Már pedig mi most hadakozunk a nemzetiségekkel, hadakozunk kifelé az osztrákokkal és hadakozunk isten tudja még miféle nemzetekkel. *(Ugy van! balfelől.)*

Pedig gyenge a magyar nemzet arra, hogy ezeket a különféle hadakozásokat elbirja. Konszolidált állapotokat kell teremtenünk, bizonyos rendet és egy nyugvópontot kell találnunk, hogy a nemzetiségek tovább fejlődhessenek, és ebből a magyar nemzet semmi kárt ne szenvedjen. Egészen nyiltan megvallom, hogy ebben a

Digitized by Google

tekintetben én a szelidebb irányzatnak vagyok hive, a mely Mocsárynak, a függetlenségi párt volt elnökének irányzata volt.

Fenyvesi Soma: Nagyon rossz felfogás!

B. Thoroczkay Viktor: A jövő be fogja igazolni, hogy melyik félfogás a jobbik. Különben is az egész nemzetiségi kérdés igen bonyolult, mely nagy tanulmányokat igényel. Bevallom őszintén, hogy nem szivesen látom, ha itt a képviselőházban a képviselők és nemzetiségi képviselők egymásnak gorombaságokat mondanak ... *(Felkiáltások: Ez nem a nemzetiségi kérdéshez tartozik.)* Annyiban tartozik ide, hogy nem alkalmasak ezek az esetek arra, hogy bizonyos összhang teremtessék. Én jobb szeretném, ha bizonyos kérdésekben találkozhatnánk, és ha együtt működhetnénk, hogy Magyarország javát és sorsát előbbre vihetnők és boldogabbá tehetnők az országot. *(Helyeslés a nemzetiségiek padjain.)*

Hogy megtalálhassuk ennek a módját, ezt a kérdést alapos tanulmány tárgyává kell tenni és azért hangoztatom, a mit már régebben is hangoztattam, hogy a belügyminiszter urnak egy nemzetiségi osztályt kellene felállitania, a mely a nemzetiségi kérdést a maga egész valójában, egész komplexumában tanulmányozza, hogy módot adjon egy következő generációnak, hogy ezt a kérdést mindkét fél megelégedésére megoldja.

Sokszor hallom, hogy a nemzetiségek szövetkeztek a magyarság ellen, mert egy bizonyos nemzetiségi blokkot alkottak itt a képviselőházban is. Én a nemzetiségiek szövetkezését nem tartom veszedelmesnek, mert annak sem ethnikai, sem reális alapja nincsen. Nem tartom veszedelmesnek, mert jól tudom, hogy azok a nemzetiségek, a melyek szövetkeztek, egymás között nagyobb ellenfelek ethnikailag egymással, mint a magyarsággal szemben. Hogy ezt megmagyarázzam, felhozom azt, a mit méltóztatnak is tudni, hogy Európát három nagy népcsalád lakja, a germánok, a szlávok és a latinok. Ezek közül különösen két népcsalád, a szlávok és germánok Európa hegemóniájára törnek. Mit fog hozni a jövő, azt tudni, de még gondolni sem lehet. Tegyük föl, hogy a germánok fogják Európa hegemóniáját a kezükbe kaparitani, mi lesz akkor? Azok a nemzetiségek, a melyek nem a germánok közé tartoznak, igy a románok és a szlávok is, ép ugy el lesznek nyomva, mint a magyarok.

Vagy tegyük föl, hogy a szlávok fogják az európai hegemóniát megszerezni, akkor a germánok és a románok fognak ép oly elnyomatásban részesülni, mint a magyarok. Ezekből az tünik ki, hogy különösen a románság semmi körülmények között nem számithat arra, hogy valaha itt uralomra juthasson, és ép azért a románság sorakozása a többi nemzetiségiek között nem indokolt, nem veszedelmes és ethnikai jogosultsággal sem bir. De nem is ellenségeink a nemzetiségek, hisz a nép a magyar fajjal békében él. Amint már az előbb kijelentettem, arra törekedném, hogy tartsunk bizonyos összejöveteleket, folytassunk a nemzetiségi megbizottakkal eszmecserét, tisztázzuk a helyzetet. Meg kell hallgatnunk egymást, és ha egyik másik panaszát, sérelmét, álláspontját előadta, abból talán tudunk, egymást jóindulattal és testvéri szeretettel megértve, egy oly módot találni, hogy mindkét fél megelégedett legyen, anélkül, hogy valamelyikünknek kára vagy sérelme is legyen belőle. Ezért én azt tartom, hogy a nemzetiségi kérdés békés megoldását nekünk okvetlenül szemünk előtt kell tartanunk, mert Magyarország csak akkor lehet nagy és igazán boldog, és akkor fog megállani az idők végéig, az európai népcsaládok közé beékelve, hogyha a nemzetiségi kérdést megoldva együttesen azon leszünk, hogy a magyar nemzet erejét és tekintélyét Európa szivében megtartsa.

Ezeket akartam egész röviden elmondani, és most ujólag kijelentem, hogy a költségvetést el nem fogadom. *(Helyeslés balfelől s a nemzetiségiek közt.)*

Elnök: Ki következik?

Vertán Endre jegyző: Mazsuranics Bogoszláv!

Mazsuranics Bogoszláv *(horvátul beszél).*

Elnök: Kérem, méltóztassék folytatni és nem ilyen nagy szüneteket tartani.

Mazsuranics Bogoszláv *(folytatja horvátul beszédét).*

Elnök: Ki következik?

Hammersberg László jegyző: Pribicsevics Szvetozár!

Pribicsevics Szvetozár *(horvátul beszél).*

Supilo Ferencz *(horvátul ismételten közbeszól. Zaj.).*

Ugron Gábor: A szónok beszéljen, ne más.

Elnök: Csendet kérek!

Ugron Gábor: Azt hiszi, hogy korcsmában van!

Pribicsevics Szvetozár *(folytatja horvát beszédét).*

Supilo Ferencz *(közbeszól).*

Elnök: Supilo képviselő urat kérem, hogy parallel szónoklatokat ne tartson. *(Helyeslés a baloldalon).*

Pribicsevics Szvetozár *(horvátul folytatja beszédét).*

Csitáry Béla: Rendre! Rauch báró pinczér! Az mondja!

Pribicsevics Szvetozár *(folytatja horvát beszédét. Horvát közbeszólások).*

Elnök: Csendet kérek!

Pribicsevics Szvetozár *(folytatja horvát beszédét).*

Elnök *(csenget)*: A képviselő urat rendre utasitom. Ha igy folytatja, meg fogom vonni tőle szót. *(Helyeslés.)*

Pribicsevics Szvetozár *(folytatja horvát beszédét).*

Digitized by Google

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha senki sem kíván szólni, a vitát bezárom. Az előadó ur nem kíván a szólás jogával élni, a tanácskozást befejezettnek nyilvánitom.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az 1909. évi állami költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik azt elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A képviselőház az 1909. évi állami költségvetést általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után).

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Következik az 1909. évi állami költségvetés (Irom. 936—944.) részletes tárgyalása, és pedig első sorban az I. füzet, a mely szól az u. n. kisebb tárczákról. Felkérem Szmrecsányi György jegyző urat, sziveskedjék az egyes tételeket felolvasni.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Királyi udvartartás. Rendes kiadások: I. fejezet. Rendes kiadások. A királyi udvartartás költségei: 11,300.000 K.

Elnök: Kiván valaki szólni?

Nagy György: T. képviselőház! Az állami költségvetés kisebb tárczáinál, a királyi udvartartás költségeire felvett 11,300.00 K-át a magam részéről nem szavazom meg. Állásfoglalásomat már a mult évi költségvetés tárgyalásának során ismertettem. Hivatkozhatnám, t. képviselőház, a függetlenségi és 48-as pártnak a multban következetesen elfoglalt álláspontjára, hivatkozhatnám azokra a gyönyörüen megérvelt beszédekre, a melyek az 1904. évi költségvetés tárgyalásakor, a mikor a czivillistának két millió koronával való emeléséről volt szó, a a függetlenségi és 48-as párt vezéremberei részéről elmondattak. Az ott elmondott igazságok ma is igazságok maradtak, és hogyha az azóta elmult történelmi eseményeket vizsgálom, különösen két olyan dolgot látok, a melyek megerősitik bennem azt az elhatározást, hogy a királyi udvartartás költségeit ne szavazzam meg.

Az egyik, t. képviselőház, a királynak az a ténye, hogy magánpénztárából a darabontokat megjutalmazta, a másik az, hogy uralkodásának 60-ik évfordulója alkalmából megalapitotta az osztrák jubileumi keresztet. De másfelől itt az udvartartás költségeinél kérem a miniszterelnök urat, respektálja a függetlenségi pártnak a multban elfoglalt álláspontját és részletezze ezeket a költségeket. Az egész udvartartás egy udvarnagyból, egy várparancsnokból és a többi tiszti és altiszti személyzetből kerül ki, az összes kiadás 86.000 K. Már most a függetlenségi párt mindig követelt részletes kimutatásokat arról a 11,300.000 K-ról, hogy mennyi fordittatik abból olyan czélokra, a melyek a magyar nemzet törekvéseivel, vágyaival, a függetlenségi párt tradicziójával összhangzásban állanak. A miniszterelnök ur, daczára annak, hogy a mult évi költségvetés alkalmával felkértem, hogy a költségvetésben erről részletes kimutatást terjeszszen elő, e kivánságnak nem tett eleget, holott nem az én szerény óhajomat kellett volna figyelembe vennie, hanem a függetlenségi és 48-as pártnak a multban következetesen elfoglalt álláspontját. De nem fogadhatom el azért sem az udvartartás költségeit, mert sérti nemzeti önérzetemet, hogy a budai várban ma is német felirásokat találok, az a szolga, a ki megmutatja a vár termeit, nem tud magyarul, vagy legfeljebb töri a magyar nyelvet; de még fájdalmasabban érint az, hogy a gödöllői udvari kastélyon a kétfejü sas diszeleg. Ha nem átalják nemzeti érzékenységünket megsérteni, akkor nekünk is jogunk van megtagadni az udvartartás költségeit mindaddig, mig olyan bánásmódra nem találunk, a mely egyenértékét képezhetné ennek a nagy összegü czivillistának.

Én tehát ismételten kijelentem, hogy a királyi udvartartás költségeire felvett összeget meg nem szavazom. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha szólni senki sem kíván, a vitát bezárom. Az előadó urat illeti a szó.

Buzáth Ferencz előadó: Az előttem szóló beszédének politikai részére reflektálni nem kivánok. Minthogy az általa kifogásolt tétel az 1904: XXXIII. t.-czikkben van megállapitva, és a költségvetésben mint külön törvény által előirányzott összeg van felvéve, kérem a t. képviselőházat, hogy ezt a tételt változatlanul elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a tételt változatlanul megszavazni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik változatlanul megszavazzák, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A tétel megszavaztatik.

Miután most már csak fél percz hijja a fél kettőnek és fél kettőkor a zsüri kisorsolása következik, azt hiszem, hogy mostan félbeszakitjuk a tárgyalást egész délután négy óráig. Pontban négy órakor pedig a tárgyalást folytatjuk.

Elnök: Következik az összeférhetlenségi itélőbizottság tizenkét rendes és három póttagjának kisorsolása Ertl János összeférhetlenségi ügyében.

A névjegyzékben foglalt képviselők közül a képviselőségről történt lemondás folytán hiányoznak Chernel Gyula és Meczner Béla; a kisorsolás megállapitásának napja előtt szabadságot nyertek Bernát István, báró Inkey József és gróf Semsey László, beteg báró Bánffy Dezső.

A sorsolás megejtése előtt fel fognak olvastatni a házszabályok 170., 171., 172., 173., 174. szakaszai.

Digitized by Google

Felkérem Hammersberg László jegyző urat, szíveskedjék e szakaszokat felolvasni.

Hamersberg László jegyző *(olvassa a házszabályok 170—174. szakaszait).*

Elnök: Külön is figyelmeztetem a t. képviselő urakat, hogy a házszabályok 171. §-ának utolsó bekezdsse értelmében a kisorsolt képviselő azt a körülményt, hogy reá nézve a házszabályok 151. §-ában jelzett kizárási okok valamelyike fenforog, nevének kisorsolásánál nyomban bejelenteni tartozik.

Most pedig ki fogom sorsolni a tizenkét rendes és három póttagot. *(Megtörténik.)* Gróf Mailáth Géza, Ballagi Aladár, Földes Béla, Vásárhelyi Dezső, Ivánka Oszkár, Barabás Béla, Buza Barna, Markhot Aladár, Nagy Ferencz, Nagy Dezső, Vertán Endre, gróf Teleki Arvéd.

Most pedig ki fogom huzni a három póttag nevét: *(Megtörténik.)* báró Petrichevich Horváth Artur, Bernáth Béla, Kraszojevics György.

Felkérem Hammersberg László urat, hogy a szekrényben visszamaradt neveket olvassa fel, hogy igy konstatálhassuk, hogy a szekrényben valamennyi név benn volt.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a szekrényben visszamaradt neveket)*: Babocsay Sándor, gróf Sztáray Sándor, Csépán Géza, Németh Imre, Vrbanics Ferencz, Bredicean Koriolán, Simonyi-Semadam Sándor, Várady Imre, Giesswein Sándor, gróf Batthyány Tivadar, Thaly Kálmán, gróf Bethlen István, Thaly Ferencz, Kmety Károly, Burdia Szilárd, Vázsonyi Vilmos, Tutsek Sándor, Széll Kálmán, Holló Lajos, Nyáry Béla, Tuskán Gergely, gróf Zichy János, Haviár Dániel, Gaal Gaszton, Förster Ottó, Drohobeczky Gyula, Emődy József, Malatinszky György, Endrey Gyula, Baloghy Ernő, Bizony Akos, Sághy Gyula, Szilassy Zoltán, Szeredai Aladár, Török Ferencz, Fernbach Péter, báró Révai Simon, Okolicsányi László, gróf Esterházy Móricz, Szász Zsombor, gróf Andrássy Géza, Melczer Vilmos, Barta Ödön, Rátkay László, Beniczky Árpád, Veres József, Manojlovics János, Szivák Imre, Szemere Huba, őrgróf Pallavicini György, Kállay Lipót, gróf Thorozkai Miklós, Szatmári Mór, Rakovszky Béla, Goldis László, Putnoky Móricz, Hoitsy Pál, Mezőfi Vilmos.

Elnök: Konstatálom, hogy a képviselői állásról történt több lemondás, betegség, vagy szabadságidő-engedélyezés folytán kimaradt, fentebb megnevezett hat képviselő levonásával mind a 74 név benne volt a szekrényben. *(Mozgás és zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Méltóztassanak helyüket elfoglalni! A terem közepén pedig csak azon képviselő urak maradjanak, a kik esküt fognak tenni, t. i. a 12 rendes és a 3 póttag. Konstatálom egyszersmind, hogy a házszabályok 151. §-ában foglalt kizárási okot magára nézve fennállónak senki sem jelentette be.

Felkérem Hammersberg László jegyző urat, hogy szíveskedjék a kisorsolt rendes és póttagok nevcit felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a kisorsolt rendes és póttagok névsorát).*

Elnök: Felkérem most Hammersberg László képviselő urat, hogy a házszabályok 147. §-ában foglalt eskümintát felolvasni, a kisorsoltakat pedig kérem, hogy az esküt letenni szíveskedjenek.

Hammersberg László jegyző *(olvassa az eskümintát; gr. Majláth Géza, Ballagi Aladár. Földes Béla, Vásárhelyi Dezső, Ivánka Oszkár, Barabás Béla, Buza Barna, Markhot Aladár, Nagy Ferencz, Nagy Dezső, Vertán Endre, gr. Teleki Árvéd, br. Petrichevich Horváth Arthur, Bernáth Béla és Kraszojevics György leteszik az esküt).*

Elnök: Felkérem most már a kisorsolt és esküt is tett képviselő urakat, hogy a jegyzőkönyv hitelesitéséig a terem közepén együtt maradni szíveskedjenek és azután a háznagy vezetése mellett együttesen vonuljanak a számukra kijelölt helyre.

Azokat a képviselő urakat pedig, a kik nem tagjai a zsürinek, kérem ne méltóztassanak odamenni, mert egy nagy eszme foglaltatik abban, hogy a zsüri tagjaival senki sem érintkezhetik. *(Helyeslés.)* Méltóztassanak tehát a szabályokat respektálni. *(Helyeslés.)*

Kérem, a jegyzőkönyvnek a kisorsolásra vonatkozó részét méltóztassék felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa a jegyzőkönyv vonatkozó részét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a jegyzőkönyv most felolvasott része ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki. *(Helyeslés).*

Most pedig felfüggesztem az ülést d. u. négy óráig, a mikor folytatni fogjuk a részletes tárgyalást.

(Az elnöki széket Návay Lajos foglalja el.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást.

Következik Őfelsége kabineti irodájának költségvetési tétele.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Ő cs. és apostoli kir. felsége kabineti irodája és e kabineti iroda nyugdijai. Rendes kiadások. II. fejezet. Kiadás. Rendes kiadások. 184.416 K.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Országgyülés. Rendes kiadások: III. fejezet. 1—2. czim és VI. fejezet 1. czim. Rendes bevételek. I. fejezet. Kiadás. Rendes kiadások. 1. czim. A főrendiház kiadásai 189.804 K.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. czim. A képviselőház kiadásai 4,012.784 K.

Digitized by Google

Hammersberg László jegyző: Surmin György!

Surmin György *(horvátul beszél).*

Elnök: Ki következik?

Hammersberg László jegyző: Supilo Ferencz.

Supilo Ferencz *(horvátul beszél. Beszéde közben ismételten nagy zaj és közbekiáltások a horvát képviselők padjain.)*

Elnök: Csendet kérek. Kérem Tuskán képviselő urat.

Supilo Ferencz *(folytatja és bevégzi horvát beszédét).*

Hammersberg László jegyző: Rojc Milán!

Rojc Milán *(horvátul beszél).*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Kiván az előadó ur szólani?

Buzáth Ferencz előadó: Nem.

Elnök: A tárgyalást befejezettnek nyilvánitom.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a felolvasott tételt elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik azt elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások balról: Ellenpróbát kérünk!)*

Molnár Jenő: A házszabályokhoz kérek szót. *(Zaj.)*

Horváth József *(marosujvári):* A házszabályokhoz kérek szót. *(Zaj.)*

Elnök: Most szíveskedjenek felállani azok, a kik a tételt nem fogadják el. *(Megtörténik. Felkiáltások: Többség!)* A többség elfogadta. *(Zaj. Felkiáltások: Többség! Kisebbség! Zaj.)*

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa):* Nyugdijak. 1. rovat: A főrendiháznál 16.518 K.

Elnök: A tétel megszavaztatik.

Molnár Jenő: A házszabályokhoz kérek szót! A mikor az elnök ur elrendeli a szavazást és nem lehet megállapitani, hogy hol van a többség, akkor rendesen az ellenpróbát rendeli el. *(Felkiáltások: Ez megtörtént!)* Felkérem tehát az elnök urat, méltóztassék a szavazást ujra elrendelni és a szavazatok megszámlálását is elrendelni. *(Zaj és ellenmondások.)*

Elnök: A házszabályok értelmében, ha a szavazás eredménye kétes, akkor az elnök elrendeli az ellenpróbát és ennek alapján megállapitja a többséget. Sürgősség esetében azonban csakis száz tagnak a kérésére rendelhető el a szavazatok megszámlálása. Én a jelen esetben megállapitottam a többséget; minthogy pedig száz tag a szavazatok megszámlálását nem kivánta, ezen most már változtatni nem lehet. *(Helyeslés.)*

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa):* 2. rovat. A képviselőháznál 53.630 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa):* Bevétel. Rendes bevételek. Az országház bérházának jövedelme 17.280 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa):* Közösügyi kiadások és bevételek. Rendes kiadások. IV. fejezet. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. I. fejezet, 1—3. czim. Rendkivüli bevételek. I. fejezet. Az 1909. évi rendes közösügyi kiadásokból a magyar szent korona országait illető összeg 86,760.838 K.

Hammersberg László jegyző: Nagy György!

Nagy György: T. képviselőház! Nagyon csodálkozom, hogy a közösügyek kiadásai szintén tanácskozás tárgyává tétetnek. A midőn a képviselőház meghozta a maga uj házszabályait, annak 252. §-a világosan és ellentmondást nem türőleg kimondja, hogy a sürgősségre vonatkozó intézkedések nem alkalmazhatók az Ausztriával való közös ügyekre és az Ausztriával közös egyetértéssel intézett ügyekre. Épen az én folytonos felszólalásaim következtében egyezett bele annak idején gróf Andrássy Gyula belügyminiszter ur abba, hogy a közös ügyekre vonatkozó kérdések expressis verbis a sürgősség alól kivétessenek.

Egy hang *(a baloldalon):* A költségvetésnél nem!

Nagy György: Ennélfogva, t. ház, a sürgősségre vonatkozó házszabályok mellett a közösügyi kiadásokat nem tárgyalhatjuk. *(Helyeslések a balközépen.)* Ha komolyan hozta akkor az egész ház ezeket a házszabályokat, akkor, miután pártközi megállapodásról van szó, a melyeknek értelmében a közös ügyekre vonatkozó intézkedések kivétettek a sürgősség alól, ezeket a kiadásokat nem tárgyalhatjuk. Hiszen a kisebbség csak ugy tud magának garanciákat szerezni, hogyha ezeket a többség a maga hatalmi erejével el nem kobozza. Ha a többség tulteszi magát a házszabályok világos rendelkezésein, akkor t. ház, a házszabályokban lefektetett ezen egyetlen fegyvertől is erőszakosan meg lenne fosztva a kisebbség. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Én t. képviselőház, nem az indulatnak, nem a szenvedélynek hangján szólok. Ellenkezőleg, az igaz meggyőződés hangján kérem t. képviselőtársaimat és különösen a függetlenségi és 48-as pártot, a kik helyesen tennék, ha felszólalásomat figyelmükkel megajándékoznák, tartsák szem előtt azt, hogy itt egy nagy alkotmányjogi garanciának a kezünkben való megtartásáról, vagy kezünkből való kivételéről van szó. Már pedig, t. képviselőház, az nyilvánvaló, hogy az összes közösügyi dolgok, még pedig ezeknek legfontosabb, t. i. pénzügyi része, a mely a költségvetésben nyer kifejezést, a sürgősség alól a házszabályok értelmében ki vannak véve. Ha már most, t. ház, a költségvetés tárgyalásánál a közös ügyekre vonatkozólag is igénybe vétetnek a sürgősségi intézkedések, méltóztassanak megmondani, hogy miért volt annak idején az a nagy harcz, a melyben a függetlenségi pártnak a legnagyobb része velünk együtt érzett, miért volt az a nagy küzdelem, a melyet annak idején kifejtettünk abból a czélból, hogy az Ausztriával való közös ügyekre vonatkozó intézkedések a sürgősség rendelkezései alól kivétessenek. Hiszen,

Digitized by Google

t. képviselőház, a közös ügyeknél első sorban az érdekel minket legjobban, a mi azoknak a financziális része. Ezt kétségbe vonni nem lehet, főleg akkor, a mikor 406,840.098 K-ról van szó, tehát egész állami költségvetésünknek egyharmadáról, mert ennyit tesznek ki a közös kiadások. *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Nagy György: Hát én engedelmet kérek, t. ház, hogy ha egyszer bevettük a házszabályokba, hogy ilyenkor a sürgősség nem alkalmazható, a legelemibb kötelessége az elnök urnak magának az lett volna, hogy figyelemmel kisérje ezt a dolgot és a közösügyi kiadásokat ne engedje most a sürgősség mellett tárgyalás alá venni.

A házszabályoknak erre vonatkozó rendelkezése, t. i. annak 252. §-a, a mely az előbbi két szakaszra vonatkozik, a következőképen szól *(olvassa)*: A két előző szakasznak rendelkezései csakis a jelenlegi országgyülés tartamára birnak érvénynyel; de ezen országgyülésen sem alkalmazhatók: *a)* az Ausztriával közös ügyekre (1867: XII. t.-cz.), *b)* az Ausztriával közös egyetértéssel intézett ügyekre (1867: XII. t.-cz.).

Gr. Batthyány Tivadar közbeszól.

Nagy György: Ha már most Batthyány Tivadar t. képviselőtársam azt meri mondani, hogy az én állitásom nem felel meg a valóságnak, és hogy a közösügyi kiadások financziális részénél a sürgősség mellett joga van a háznak határozatot hozni, akkor tulajdonképen mire vonatkozik ez a házszabályintézkedés?

Horváth József közbeszól.

Elnök: Horváth József képviselő urat kérem, méltóztassék csendben lenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nagy György: Én gr. Andrássy Gyula belügyminiszter urra hivatkozom, a ki bizonyára nem fogja kétségbe vonni állitásaimnak igazságát. Én megbizom Andrássy Gyula grófban, a ki a házszabályrevizió kérdésében vezérszerepet játszott, és kérdezem: hogy ha a közös ügyekre vonatkozó tárgyalás ezen sürgősség mellett is folyhatik, nem állithatom-e jogosan, hogy ha később a jóhiszemüségünkkel visszaélve, most a költségvetés tárgyalása alkalmából a közös ügyekre, tehát annak a legfontosabb részére alkalmazzuk a sürgősséget, vajjon akkor a többség a maga hatalmával és erejével nem teszi-e tul magát egyszerüen a házszabályok világos rendelkezésein? De hivatkozom Kmety Károly t. képviselőtársamra is, ő megmondhatja, hogy az én többszöri felszólalásaimra és az ő meggyőző beszédei után határozta el magát a ház arra, hogy kivette a közös ügyek tárgyalását a sürgősség alól. *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Nagy György: Már most, t. képviselőház, a midőn az első alkalommal, a hol erre alkalom kinálkozik, a ház többsége nem hajlandó a kisebbségnek a házszabályokban lefektetett jogait érvényben tartani, parlamentáris eljárás-e ez az ellenzékkel szemben? Én, t. képviselőház, a magam és pártom részére nem kegyelmet, nem elnézést kérek. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Nagy György: Mi, t. képviselőház, nem az önök akaratából vagyunk itt, t. képviselőtársaim, hanem igenis megkövetelhetjük, hogy azokat a házszabályokat, a melyek első sorban a kisebbségnek képezik a palládiumát, megtartsák és a többség a maga hatalmi erejével ne terrorizálja a kisebbséget. *(Helyeslések a balközépen.)* Mert ha tultenné magát a képviselőház a házszabályok ezen rendelkezésein, abban a pillanatban ebben a házban megszünik a parlamentárizmus. *(Igaz! Ugy van! a balközépen.)* Akkor méltóztassék kimondani azt, hogy itt az történik, a mit a többség akar. *(Folytonos zaj és felkiáltások: Ugy is van!)* Akkor ne méltóztassanak azt mondani, hogy itt parlamentárizmus van, mert ez nem más, mint komédia, a mit önök csinálnak. *(Felkiáltások a jobboldalon: Rendre! Rendre! Zaj.)*

Elnök: A képviselő urat rendreutasitom.

Molnár Jenő: Igaza van!

Elnök: Kérem Molnár képviselő urat, ne méltóztassék a szónokot zavarni.

Nagy György: Hogyha önök azt az egyetlen fegyvert kicsavarják a kezünkből, a melyet a házszabályok nekünk biztositanak, akkor teljes lehetetlenség a házszabályokat megtartani *(Zaj. Elnök csenget.)* Nekünk ez az egyetlen egy fegyverünk van; ha ezt erőszakkal kicsavarják a kezünkből, akkor védekeznüuk nem lehet. Azért terjesztek be határozati javaslatot, hogy minden egyes képviselő meggondoltan, nyugodtan, lelkiismeretével számot vetve dönthessen e fontos kérdésben és ne vezetesse magát pillanatnyi szeszély által csak azért, mert ezzel a határozati javaslattal az ellenzék egyik szerény tagja állott elő. Ámbár tehát vita tárgyát nem képezhetné, mert vitán kivül áll, mégis hivatkozom a belügyminiszter urra, az ő megnyugtatására fogadtuk el a házszabályok ezen rendelkezését. Aki magyarul ir és olvas, aki nem csavarja el a szakaszokat . . . . *(Zaj.)*

Muzsa Gyula *(közbeszól)*.

Elnök *(csenget)*: Kérem Muzsa képviselő urat!

Nagy György: Vitának nem is volna szabad lennie, de azért kérem a belügyminiszter urat, a ki annak idején tárgyalt ebben a kérdésben, világositsa fel azokat, a kik esetleg nem hatoltak be a házszabályok szellemébe, világositsa fel arról, hogy az én felszólalásom mindenben fedi a házszabályok betüszerinti értelmét és szellemét és azt a megállapodást, a melyet gróf Andrássy Gyula, mint a többségi pártok megbizottja az ellenzékkel a házszabálymódositásra nézve kötött.

A következő határozati javaslatot terjesztem elő *(olvassa)*: »A ház, hivatkozással a házszabályok 252. §-ának *a)* és *b)* pontjaira, kimondja,

Digitized by Google

hogy az állami költségvetésnek sürgős tárgyalásából a közösügyi kiadások tárgyalását kikapcsolja, s ezeket a rendes házszabályok mellett tárgyalja.« Tisztelettel kérem, méltóztassék ezt a határozati javaslatot a házszabályok rendelkezésének megfelelően elfogadni. *(Helyeslés balról.)*

Elnök: A házszabályokról és azok alkalmazásáról lévén szó, legyen szabad nekem is nyilatkoznom. *(Halljuk!)* Mindenekelőtt azt bátorkodom megjegyezni, hogy az a rendkivüli nagy injuria, a melyre Nagy György t. képviselőtársam hivatkozik, most tulajdonképen nem az első esetben történt, de már májusban is megtörtént az ő részvételével, a nélkül, hogy óvást emelt volna. *(Ugy van!)* A májusi költségvetés a sürgősségi házszabályok alapján tárgyaltatott és a naplóban utána nézhet, megtalálja, hogy ezen pontnál a balpárt részéről felszólalás történt, a nélkül, hogy ilyen nagy hangon sérelmet fejtegettek volna. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon. Felkiáltások balfelől: Az nem precedens!)*

Nem precedens, de méltóztassék meghallgatni! Ezt nem azért jegyzem meg, mintha a precedensből téves gyakorlatot akarnék megállapitani, ellenkezőleg, a házszabályok, a törvény és az alkotmány alapján ki fogom mutatni, hogy t. képviselőtársam ezuttal is milyen tévedésben leledzett. *(Halljuk!)*

A házszabályok nevezetesen világosan kimondják azt, a mit a képviselő ur is felolvasott, hogy sürgősség nem alkalmazható az Ausztriával közös egyetértéssel intézett ügyekre és az ujonczlétszám megállapitására stb. vonatkozó törvényjavaslatok tárgyalásánál. Ezek az ügyek kapcsoltattak ki tehát a sürgősségből. Ámde a közös költségvetést illetőleg méltóztassék az 1867. XII. t.-czikket megnézni. Méltóztatik látni, hogy ezen költségvetést érdemben és részleteiben a delegáczió tárgyalja le és ezen törvény 41. §-a szerint *(olvassa)*: »az ily módon megállapitott költségvetés többé az egyes országok által tárgyalás alá nem vétethetik . . .«

Egy hang *(a baloldalon)*: Az a kérdés, megadjuk-e a pénzt!

Elnök: Majd rátérek! A közösügyi költségvetés nem sorozható tehát azon tárgyak közé, a melyekre a sürgősség a 252. §. értelmében nem alkalmazható.

De ez a 41. §. továbbá igen fontos nemzeti garanciát tartalmaz, a mely sokkal fontosabb alkotmányvédelem, mint az a nagyhangu és erős hangu felszólalás, a melylyel a t. képviselő urak az alkotmányt megvédeni akarják, a mikor ott senki sem sérti vagy veszélyezteti. Azt mondja ez a 41. §. *(olvassa)*:

»De mivel ezen közös költségekre nézve a kivetés, beszedés és az adórendszernek megállapitása Magyarországra nézve a magyar országgyülés és magyar felelős miniszterium köréhez tartozik: a magyar miniszterium a magyar országgyüléshez terjesztendő költségvetésébe is felveendi mindig azon összegeket is, a melyek a már megállapitott — tehát tárgyalás alá részleteiben nem vonható — közös költségvetésből Magyarországra esnek.«

Tehát a kik az 1867:XII. t.-cz. alapján állnak és azt alkalmazzák, épen ezen törvényből mutathatják ki, hogy Magyarországnak speciális fontos alkotmányos jogát képezi, hogy a magyar országgyülés kizárólagos hatáskörébe tartozik az, hogy a megállapitott közös költségvetés effektuálása a magyar országgyülésen eszközöltessék, hogy ehhez senkinek semmi hozzászólása nincsen, mert Magyarország jogai fentartattak abban a tekintetben, hogy ezeket a költségeket saját törvényhozása utján elfogadja, vagy el ne fogadja. *(Ugy van! Ugy van!)* Ez a tézis, — alkotmánysértést, házszabálysértést vagy valamely más nagy sérelmet fel lehet találni pártszempontból, fel talán más czélzatból is, de sem a törvény, sem a házszabály, sem, bocsánatot kérek, logikus észjárás alapján ilyen sérelmet látni ebben a kérdésben csakugyan nem lehet. *(Élénk helyeslés. Ugy van!)*

Bozóky Árpád: A házszabályokhoz kérek szót! A 252. §. világosan a következőket mondja *(olvassa)*: A két előző szakasznak rendelkezései csakis a jelenlegi országgyülés tartamára birnak érvénynyel (hatálylyal); de ezen országgyülésen sem alkalmazhatók: *a)* az Ausztriával közös ügyekre (1867 : XII. t.-cz.), *b)* az Ausztriával közös egyetértéssel intézett ügyekre (1867 : XII. t.-cz.).

Azt mondja az alelnök ur, hogy a közös költségvetés megállapitására ez nem vonatkozik. Én bátor leszek bebizonyitani, hogy másra nem is vonatkozhatik. A sürgősségi szakaszok kizárólag a jelen országgyülésre vonatkoznak, már pedig azt hiszem, még a gondolata is ki volt zárva annak, hogy ezen országgyülés alatt az 1867 : XII. t.-czikket meg akarjuk változtatni. Minthogy pedig erről szó nem lehetett, csakis azon közös ügyekről lehetett szó, a melyekről ez a törvény rendelkezik. Már most az 1867 : XII. t.-cz. alapján a magyar parlamentnek más joga nem is lehet, mint a közös költségek megállapitása vagy megtagadása és az ujonczjutalék megállapitása.

Azt mondja az alelnök ur, hogy a delegáczió által megállapitott költségeket itt nekünk nem lehet tárgyalás alá venni. Téved az alelnök ur és nagy alkotmánysérelem volna ez, mert akkor alkotmányunk jóformán semmit sem érne. Hiszen a magyar államnak épen legnagyobb erőssége az adó- és ujonczmegajánlási jog és legnagyobb részét épen a közös költségek emésztik fel. Ha a bizottság minden felülbirálás nélkül végérvényesen megállapithatná, hogy a közös költségeket ez az ország köteles kiadni, akkor a magyar állam szuverénitása teljesen elveszett volna, akkor a delegáczió volna a szuverén tes-

Digitized by Google

tület, nem pedig a magyar képviselőház, és akkor azoknak volna igazuk, akik azt mondták mindig, hogy a delegáczió szuverén jogot gyakorol. Már pedig e felfogás ellen a függetlenségi és 48-as párt egészen máig tiltakozott. De az 1867-es törvénynek világos szavai is nekem adnak igazat.

Azt mondja ugyanis a törvény *(olvassa)*: »Az ily módon megállapitott költségvetések többé az egyes országok által tárgyalás alá nem vétetnek, hanem köteles mindegyik azon arány szerint, a mely előre megállapittatott, a közös költségvetésekből reá eső részt viselin De mivel ezen közös költségre nézve a kivetés, beszedés és az adórendszernek megállapitása a magyar felelős miniszterium köréhez tartozik, a magyar miniszterium a magyar országgyüléshez felterjesztendő költségvetésébe is felveendi mindig azon összegeket, a melyek a már megállapitott közös költségvetésből az emlitett arány szerint Magyarországra esnek, csakhogy ezek a rovatok a mennyiségre nézve vitatás alá többé nem vehetők«.

Tehát, t. ház, a felett nem határozhatunk, hogy például a közös külügyminiszteriumnak 14 millió koronát vagy 10 millió koronát adunk-e, hanem a felett igenis határozhatunk, hogy adjunk-e 14 millió koronát, a mennyi előirányozva van, vagy pedig ne adjunk semmit. Ha ez nem igy volna, t. ház, akkor mi értelme volna a 41. §. azon rendelkezésének, hogy a magyar állam költségvetésébe fel kell venni ezeket az összegeket? Hiszen annak, hogy valamit a költségvetésbe felveszünk, az az értelme, hogy a képviselőház határoz a felett, hogy megadja-e azon összegeket, vagy nem, a melyek a költségvetésbe fel vannak véve. És a költségvetés milyen törvényjavaslat alakjában kerül a magyar parlament elé? Az ugynevezett felhatalmazási törvényjavaslat alakjában, melynek szokásos szövege az, hogy »felhatalmaztatik a magyar kormány arra, hogy ezen összegeket beszedhesse és utalványozhassa«. Tehát az egész állami kormányzat azon a felhatalmazási §-on mulik. Ha mi a költségvetés tárgyalása folyamán a kormánynak ezt a felhatalmazást nem adjuk meg, akkor a kormány azon összegeket nem folyósithatja és az előirányzott kiadásokra nézve a bevételeket nem szedheti be.

Ebből világos, hogy ez a kivétel, a mely — köszönet érte Kmety Károly t. képviselőtársamnak, a kinek inditványára akkor a képviselőház megcsinálta — másra nem is vonatkozhatik, mint azon ügyekre, a melyeket az 1867 : XII. t.-czikk alapján itten tárgyalunk. *(Helyeslés a baloldal felső padjain.)*

Molnár Jenő: Mutasson egy más törvényt, a mely közös ügyekről intézkedik!

Bozóky Árpád: Még hozzáteszem, hogy azért, mert mi májusban belementünk ennek a tárgyalásába, illetve azért, mert e miatt mi nem szólaltunk fel, ebből nem következik semmi, mert volt sokszor olyan eset, hogy mi a képviselőháznak egyikmásik eljárása ellen tiltakoztunk és azon tiltakozásunkat a képviselőház a jövőre preczedensül nem fogadta el. Mi ugyan örülünk annak, hogy a mi magunktartásából akarja a t. alelnök ur álláspontját megmagyarázni, azonban kérjük, hogy ezt ne ebben az esetben tegye, hanem más esetekben, és sajnos az a tapasztalatunk, hogy épen más esetekben soha nem szokta megtenni.

Mindezeknél fogva, miután nyolcz-tizórás üléseknek nincs helye sürgősség nélkül, nagyon kérem a t. képviselőházat, méltóztassék a további tárgyalást abbanhagyni, *(Derültség)* és a közös ügyek tárgyalását más napra kitüzni, és pedig akként, hogy az ne sürgősség mellett tárgyaltassék. *(Helyeslés a baloldal felső padjain. Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter ur kiván szólani!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: T. képviselőház! Miután Nagy György képviselő ur reám hivatkozott és azt mondta, hogy én tudom a legjobban, hogy ennek a házszabálynak a czélzata az volt, hogy ez a közös ügyekben ne alkalmaztassék: kötelességemnek tartom lehető röviden e kérdéshez hozzászólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A czélzata ennek a sürgősségnek épen az volt, hogy a költségvetésre alkalmazható legyen. Voltak közöttünk olyanok, mint például Holló t. barátom, a ki egy külön javaslatot is dolgozott ki a végből, hogy a költségvetés különleges rendszabályok mellett legyen tárgyalható. Akkor azon előértekezlet során azt mondtuk, hogy ez most nem szükséges, mert a költségvetésre alkalmazhatók lesznek ezek az uj házszabályok.

A kérdés tehát csak az, hogy valóban közös ügy-e a közös miniszteriumok költségvetése, olyan közös ügy-e, a melyre ezek a házszabályok nem alkalmazhatók? fenforog-e itt ennélfogva egy különleges kivétel: igen vagy nem? Én, t. ház, merem állitani, hogy ilyen közös ügynek a közös miniszterek költségvetése nem nevezhető. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Igen csodálkozom, hogy a t. képviselő ur, a ki a függetlenségi pártot mindenben túl akarja liczitálni, függetlenségi programmjában is, majdnem olyan Lustkandelszerű teóriákat állit fel, a mikor azt mondja, hogy a magyar állami költségvetésbe foglalt tételek közös ügyet képezhetnek. *(Zaj. Elnök csenget.)* Bocsánatot kérek, ha valaki ezt a tételt a mi oldalunkról állitaná fel, nagyon természetesnek találnám, hogy a t. képviselő ur erősen megtámadná az illetőt. De hogy ő állitsa fel, ezen igazán csodálkozom. *(Élénk helyeslés.)* Hiszen ez a magyar állami költségvetés egyetlen törvénybe van foglalva és ennek tételeire nézve nem lehet ugy disztingválni, hogy egyes tételek közös érdekűek, mások pedig magyar jellegüek. Az egész költségvetés kizárólag magyar. *(Ugy van! Ugy van! Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Itt nem részletekről tárgyalunk, a melyeket közösen állapitottak meg a delegácziók, hanem a felett határozunk, vajjon az egészet elfogadjuk-e vagy visszautasitjuk, a mint igen helyesen mondta azt az

Digitized by Google

előbb Bozóky t. képviselőtársam. Ezen elhatározásunkba senki másnak a föld kerekségén beleszólása nincs. *(Ugy van! Ugy van! Zajos helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Ez a magyar államnak külön ügye és nem engedhetem meg, hogy a képviselő ur csupa ügybuzgalomból és magyar érzésből elalkudja a mi jogainkat. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobb- és baloldalon.)*

Szmrecsányi György jegyző: Kmety Károly!

Kmety Károly: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azok után, a mik az elnöki székből és a belügyminiszter ur részéről elhangzottak, teljesen felesleges érdemleges nyilatkozatot tenni azon felfogás tarthatatlansága tekintetében, a mely Nagy György t. képviselőtársam határozati javaslatában megnyilatkozik. Mivel azonban ugy Nagy György, mint Bozóky t. képviselőtársam hivatkoztak reám, egyenesen megnevezve engem, indittatva érzem magamat, hogy mint azon 252. §-ban foglalt rendelkezéseknek egyik szerzője, kijelentsem azt, hogy sem az 1867 : XII. t.-cz. alkotói egyáltalában nem gondoltak arra, hogy Ausztriával közös ügygyé nyilvánitsák a magyar állam legsarkalatosabb ügyét: a magyar állam költségvetésének kérdését, *(Ugy van! Ugy van! Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)* de nem gondoltak arra sem, hogy Ausztriával közös egyetértéssel intézendő ügynek nyilvánitsák ezen sarkalatos állami ügyünket. *(Ugy van! Ugy van! a jobb- és baloldalon.)* Ez a költségvetés, sem előkészitése tekintetében, sem megszavazása tekintetében, sem az appropriáczió tekintetében se nem közös, se nem közös egyetértéssel intézendő ügy. És, t. képviselőtársaim, őszintén mondhatom önöknek azt, hogy nekem, mint azon inditvány akkori benyujtójának, eszem ágában sem volt a közös és a közös érdekü ügyek alatt a magyar állam költségvetésének ügyét érteni és gondolni.

Bozóky Árpád: Akkor nem jól fejezte ki magát!

Kmety Károly: Tehát veszedelmesnek és jogilag egyáltalában meg nem védhetőnek, tarthatatlannak kell azon álláspontot nyilvánitanom, a melyet Nagy György t. képviselőtársam elfoglalt.

Szmrecsányi György jegyző: Nagy György!

Nagy György: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Igazán végtelenül csodálkozom Kmety Károly t. képviselőtársamnak, a közjog egyetemi tanárának, ilyen képtelen állitása felett. *(Nagy derültség. Zaj. Elnök csenget).*

Elnök: Molnár Jenő képviselő urat kérem, hogy sziveskedjék megtartani a házszabályt.

Nagy György: Az a felfogás jut a többségi pártok részéről kifejezésre, hogy a költségvetés tisztán állami költségvetés és ez Magyarország belügyei közé tartozik, Magyarországnak teljesen önálló intézménye. Hát azt kérdezem én, hogy képzelhető-e olyan törvényjavaslat, a melyet nem önállóan tárgyalunk? A mikor a házszabályok 252. §-a az »Ausztriával közös ügyek«-ről, »az Ausztriával közös egyetértéssel intézendő ügyek«-ről beszél, olyanoknak dekralálja-e ezeket, a melyeket ebben a parlamentben nem önállóan tárgyalunk? *(Zaj. Elnök csenget.)* Hát van-e olyan törvényjavaslat, a melyet közösen tárgyalunk? Ilyen okoskodással akarják magyarázni, hogy én a közös ügyek számát szaporitani akartam. De hiszen ezekkel az alapfogalmakkal nem hogy egy egyetemi tanárnak, hanem az elemi iskolás gyermekeknek is tisztában kell lenniök. *(Mozgás és zaj a baloldalon.)*

Hiszen nincsen a mi törvényünkben az, hogy közösen kell az önök grammatikája értelmében tárgyalni bizonyos ügyeket. Minden ügyet külön tárgyal a magyar törvényhozás. Nem is arról intézkedik a 252. §., igen t. Kmety képviselőtársam, hanem arról, hogy azokat az ügyeket, a melyek Ausztriával közösek és a melyek közös egyetértéssel intézendők el, ne sürgősség mellett tárgyaljuk.

Az igen t. belügyminiszter ur azt mondja, hogy én Lustkandel elméletéhez hasonlóan uj közös ügyeket találtam fel. Ugy látszik, hogy a t. belügyminiszter ur nem olvasta el az állami költségvetést, a mely világosan »közösügyi kiadások és bevételek« czimmel látja el ezeket a tételeket. *(Ugy van! a baloldalon.)* Hát az irás és olvasás tanitására még sem vállalkozhatom! *(Zaj. Elnök csenget.)* És olyasmit már csak igazán nem vethetnek a szememre, a mi a kinyomatott költségvetésben világosan benne van. Ám méltóztassék azt mondani, hogy hiba történt, hogy itt valami imparlamentáris kifejezés van, hogy fennálló közjogunkkal szemben tévedés történt, de ne méltóztassék azt mondani, hogy uj közös ügyeket akarunk inaugurálni. *(Helyeslés balfelől.)*

Azt mondja az igen t. elnök ur, hogy ők, a kik az 1867 : XII. t.-cz. alapján állanak, ezt mindig igy magyarázták. De hiszen az elnöki székből nem is lehet ezt a kijelentést használni akkor, midőn a parlament többsége a 48-as alapon áll, mint közjogi alapon. *(Helyeslés balfelől. Mozgás.)*

Hogy az elnök ur mint pártember hogy magyarázta az 1867 : XII. t.-czikket, azt nem teszem vita tárgyává, de a 48-as függetlenségi párt szempontjából nem szabad azt másként magyarázni. Én csodálkoznám azon, ha egyetlen függetlenségi képviselő is akadna, a ki azt mondaná, hogy ezek a kiadások, a melyek a közös hadseregre, a közös hadügyminiszteriumra, a tengerészetre vonatkoznak, nem olyan természetüek, a melyekre nézve szintén áll a házszabályok 252. §-ának imperativ rendelkezése.

Azt jól tudjuk és az elemi parlamenti tudomány körébe tartozik, hogy a képviselőház nem szavazhat az egyes tételeknek elfogadása vagy el nem fogadása iránt mennyiségileg *(Ugy van! balfelől.)*, hanem a képviselőház hatáskörébe tartozik, hogy fedezetet nyujtson és mihelyt nekünk közös kiadásokra kell fedezetet nyujtanunk, azon esetben már magától feléled a 252. §. rendelkezése; attól a pillanattól kezdve többé ezen képviselőház, ha a házszabályokhoz hű akar ma-

Digitized by Google

radni, a sürgősség mellett közösügyi kiadásokat nem tárgyalhat.

A mire vissza kell térnem, az annak a megállapitása, hogy olyan érveléssel mégsem lehet itt akármely képviselő véleményét elnémitani, hogy »hiszen ez nem olyan ügy, a melyet közösen tárgyalnak«. Ilyen ügy, hála Istennek, alkotmányunk szerint nincs; minden egyes ügyet külön tárgyalunk meg itt, hanem csak az ügyek természetét illetőleg vannak olyan ügyek, a melyek mind a két államot érdeklik, és ezen ügyeket a gyakorlat és a törvény is közös ügyeknek nevezte. De hiszen világos, hogy akár az ujonczmegajánlás, akár az ujonczlétszámmegállapitás a magyar törvényhozás tárgyát kell hogy képezze; az teljesen önállóan a maga hatáskörében intézi el és nincs kötve Ausztria határozatához; nincs kötve ahhoz, hogy Ausztriában megfelelő törvényjavaslatot elfogadnak-e, azon változtatnak-e, vagy visszautasitják. Épen ilyen természetüek a közösügyi kiadások is. Épen azért szólalok fel, hogy ilyen végtelenül veszedelmes preczedenst ne alkossunk, a melyet hosszu időn keresztül felhasználhatnának itt olyankor, midőn ezen parlamentben egy nemzetellenes többség ül, mely a delegáczióba beküldené a maga tagjait és azok milliókkal emelnék ezen szerencsétlen, kifosztott országnak terheit.

Akkor azon néhány magyar képviselőnek elnémitott ajkakkal kellene hallgatnia, kellene türnie, hogy a sürgősség hatálya alatt átrobognak százmilliós tételeken, mert azon időben, a midőn a képviselőház többségét a függetlenségi és 48-as párt képezte, a ház olyan határozatot hozott, a mely kimondta, hogy a költségvetésnek a közösügyi kiadásokat magában foglaló része nem tartozik a házszabályok 252. §-ának rendelkezései alá. Hiszen azt nem kell vitatnom, bizonyitanom, hogy a közös intézményekre megszavazott kiadások is a közös ügyek jellegével és természetével birnak. Hiszen esztendőkön keresztül mondjuk, az ujonczlétszám megállapitásánál csak a rendes törvény alapján jártak el, semmi változtatás azon nem történt; a lényeg mindig az volt, hogy mennyi fedezet szükséges, hogy vajjon a közös hadseregre, a tengerészet fentartására mennyi milliót kell áldozni a magyar államnak. Azon ügyeknek közössége soha egy pillanatra sem lehet vitás, és magyar nemzeti, és különösen függetlenségi szempontból végzetessé válnék, ha a képviselőház kimondaná, hogy a közösügyi kiadásokat minden hozzászólás nélkül sürgősség mellett is lehet tárgyalni.

Vegyük pl. egy háboru lehetőségét, a midőn száz és száz millióval kellene emelni ezen összegeket: ezen preczedens szerint a háboru kiadásait is sürgősen tárgyalnánk és egyetlenegy rövid délutáni ülésen kellene a t. háznak a sok száz milliót megszavazni. Vajjon ezen esetre nem gondolt-e a belügyminiszter ur és a közjog hivatalos professzora? Nem gondoltak-e arra, hogy épen most, midőn közelről fenyeget egy háboru veszélye és a nemzet teherviselését talán ujabb sulyos áldozatokkal kell megterhelni, akkor ezen felfogás szerint a kormány keresztülviszi azt, hogy e kérdés is a sürgősség mellett tárgyaltassék és akkor a magyar parlament tagjainak egyetlenegy hozzászólásra se legyen joguk, a midőn a polgároknak ujabb sulyos megadóztatásáról van szó!

Nem tudom, hogy a belügyminiszter ur mit tart függetlenségi álláspontnak, mert ő nem függetlenségi; azt sem tudom, hogy Návay Lajos igen t. elnök ur mit tart annak, de a tiszta függetlenségi álláspont szerint nem is lehetséges más gondolkodás, mint a mely az én határozati javaslatomban kifejezésre jut. És még ha más meggyőződésen lettem volna is, mihelyt a házszabályok magyarázatánál a kisebbség állást foglalt azon becsületes meggyőződése mellett, mihelyt tehát vita merülhet fel egyes szakaszok értelmezésénél, a parlamenti lojalitás azt hozza magával, hogy ne a többség uralkodjék a maga nyers erejével, hanem figyelembe vétessék azoknak kivánsága is, a kiknek védelmére a házszabályok tulajdonképen szolgálnak.

Bozóky Árpád: T. ház! A házszabályokhoz kérek szót. Az 1867 : XII. t.-cz. alapján, a melyre a 252. §. hivatkozik, más közös ügy nincsen, mint külügy, hadügy és az ezekre vonatkozó pénzügy. Méltóztassék megnézni a közösügyi kiadásoknak és bevételeknek rovatát. Mik vannak ott? Közös külügyminiszterium, közös hadügyminiszterium és közös pénzügyminiszterium. Ezekben a rovatokban csupán azok a tételek vannak felsorolva, a melyek az 1867 : XII. t.-cz. értelmében közös ügyeknek tekintendők.

Világos tehát, hogy a 252. §-nak kivétele épen ezekre a közös ügyekre alkalmazandó. Mi volt annak az oka, hogy ezt a kivételt Kmety képviselő ur inditványára megalkottuk? Az, hogy fentartsuk a nemzeti ellenállásnak, az obstrukczionak a lehetőségét azon esetekre, a mikor olyan ügyről van szó, a mely bennünket Ausztriával közösen érdekel. Először ugy volt tervezve a dolog, hogy az Ausztriával való közös ügyekre nézve is kizárassék az obstrukczió, de épen Kmety képviselő ur inditványára fentartottuk az obstrukcziót ezekre az ügyekre. Magyarország alkotmányát mindig fenyegeti veszély Ausztria részéről, és mint méltóztatnak tudni, ezen veszély elháritására sokszor voltak szükségesek a parlament rendkivüli fegyverei. Ezeket akarta a képviselőház fentartani azon esetekre, a mikor a közös ügyeket tárgyaljuk. Világos, hogy ugy a grammatikai magyarázatnál fogva, mint a törvényhozó igazi szándékát tekintve, akkor, a mikor a közös ügyek egyes tételeit tárgyalja a parlament, a sürgősség nem alkalmazható. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! A most folyó felszólalásokból azt a meggyőződést meritettem, hogy a felszólalások utóbbi része a tárgyalás menetének megakasztása végett történt. Ennélfogva a házszabályok 252. §-a alapján kérdést intézek a t. házhoz. *(Zaj.)* — tisztán a háztól függ a határozat — vajjon szükségesnek látja-e felhatalmazni az elnököt arra, hogy e szakasz értelmében a sürgősnek minő-

Digitized by Google

sitett tárgyalás alatt a 215. §. *a)*, *b)* és *c)* pontjai alapján a felszólalás jogát csak akkor adja meg, ha annak szükségét a maga részéről is indokoltnak látja, igen, vagy nem ? *(Zaj.)* A szavazás vita nélkül történik. Kérem azokat, a kik az elnöknek ezt a felhatalmazást megadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség megadta.

Molnár Jenő: Ellenpróbát kérünk.

Vertán Endre jegyző: Molnár Jenő !

Nagy György: T. ház ! Eddig a házszabályokhoz szóltam hozzá.

Elnök: Érdemben méltóztatott szólni, hiszen határozati javaslatot is nyujtott be a képviselő ur.

Nagy György: A házszabályokhoz szólottam.

Elnök: A házszabályokhoz nem lehet határozati javaslatot benyujtan. Tessék a házszabályokat megtartani.

Vertán Endre jegyző: Molnár Jenő !

Molnár Jenő: T. ház ! A mikor a koalicziő arra vállalkozott, hogy a kormányt átvegye, tudomásom szerint — és ez volt a közhit — olyan megállapodás jött létre, a mely szerint ugy a dinasztia, mint a magyar nemzet részéről ki fognak kapcsoltatni mindazok a kérdések, a melyek az összeütközés okául szolgáltak, és különösen ki fognak kapcsoltatni a katonai kérdések, a melyek a nagy küzdelemnek élét képezték. És mit látunk ? A nemzet a maga részéről minden kötelességet teljesitett, a másik fél pedig folyton ujabb és ujabb terhek követelésével áll elő. A kormány megállapodását lépten-nyomon megszegi, és teszi ezt ebből az alkalomból is. Mert mi történik ? A 48-as párt rendes viszonyok között sem járult soha hozzá a közösügyi kiadásokhoz, mert azt tartotta, a mig a magyar nemzet jogait a hadseregben minden tekintetben ki nem elégitik, erre a czélra egy árva fillért sem ad. És most, másfél évvel a nemzeti küzdelem után 20 millióval emelték a közös költségvetést. Ezt mi egészen kizártnak tartottuk. Mi képezi ennek a többletnek a nagy részét ? A tiszti fizetéseknek a felemelése. Azt mondják erre, hogy ez nem katonai, hanem gazdasági kérdés. Hát ha megdrágultak az élelmezési viszonyok a katonaságnál, kérdem, nem drágultak-e meg az adózók részére ?

Gondoskodott-e a kormányzás arról, hogy az adózó megélhetési forrása jobban buzogjon most, mint az előtt, avagy annyira javult az ország anyagi helyzete másfél esztendő alatt, hogy elbirja ezt a 20 millió szaporodást ? A kormánynak a politikája, mely két év óta milliókkal és milliókkal szaporitja az ország kiadásait, oda fog vezetni, hogy az ország teljesen el fog szegényedni és egészen képtelen lesz azon anyagi és vérbeli szolgáltatások teljesitésére, a melyek nemcsak az osztrák hadsereg, hanem a magyar honvédség részére is szükségesek. Én egy árva fillért sem szavazok meg a közös költségekre, nemcsak azért, mert ez a függetlenségi pártnak mindig programmja volt, hanem mert az ország gazdasági viszonyai oly rosszak, hogy nemcsak költségemelést nem birunk el, hanem normális költségeket sem. Ilyen körülmények között nem tehetek egyebet, mint hogy a költségvetésnek ezen, a tisztifizetéseket is magában foglaló tételét is megtagadjam, ahhoz hozzá ne járuljak.

Vertán Endre jegyző: Bozóky Árpád !

Bozóky Árpád: T. ház ! A közös költségekre előirányzott összegeket nem szavazom meg, hanem a helyett kérem a t. házat, hogy a következő két határozati javaslatot méltóztassék elfogadni *(olvassa)*: »Először : az átmeneti kormányzat programmjából a katonai kérdések ki voltak ugyan kapcsolva, de mivel az átmeneti korszak törvényhozása eddig is több esetben tultette magát az átmeneti korszaknak előre megállapitott programmján, pl. a kvóta emelésével, a közös vámterület ujbóli törvénybeiktatásával, a katonai terhek emelésével, a házszabályok módositásával, a szeszadó emelésével, és mivel a külpolitikai viszonyok szükségessé teszik véderőnk harczképességének emelését, a mi pedig csak az önálló magyar hadsereg felállitása által érhető el, utasitja a ház a kormányt, hogy az önálló magyar hadsereg felállitása iránt még ebben az évben terjeszszen a ház elé törvényjavaslatot.«

Második határozati javaslatom a következő *(olvassa)*: »A ház a közös külügyminiszterium részére előirányzott összegeket meg nem szavazza, hanem utasitja a magyar kormányt, hogy az 1867 : XII. t.-czikk eltörlése mellett az önálló magyar külügyminiszterium felállitása és szervezése iránt még az 1908. évben terjeszszen a ház elé törvényjavaslatot.» *(Helyeslés balfelől.)*

T. képviselőház ! Hogy miért kell Magyarországnak az önálló magyar hadsereg, hogy miért kell az önálló magyar külügy, azt ebben a házban nem kell indokolnom, nem pedig azért, miután ennek a háznak nagy többségét a függetlenségi és 48-as párt képezi, értve ezen párt alatt a függetlenségi és 48-as kormánypártot is és a balpártot is. Ha a parlament többségének az a meggyőződése, hogy Magyarországnak szüksége van az önálló magyar hadseregre és az önálló külügyre és bizonyos, hogy ezekre a többség véleménye szerint szükség van, akkor teljesen felesleges indokolni, hogy ezekre csakugyan szükség van. És hiába mondta az alelnök ur, hogy mi, a kik a 67-es törvény alapján állunk, ezt az indokolást el nem fogadhatjuk, mert a kik ebben a parlamentben a 67-es törvény alapján állanak, ennek a parlamentnek a kisebbségét képezik. Most már csak arról lehet szó, hogy vajjon nem vétünk-e mi az átmeneti kormányzat programmja ellen, nem vétünk-e programmunk ellen, az adott szó ellen akkor, a mikor ilyen kérdéseket az átmeneti korszakban is előhozunk. Hát nem vétünk programmunk ellen, nem vétünk az átmeneti kormányzat programmja ellen, a melynek alapján mi is képviselőkké lettünk választva, még pedig a következő indokokból :

Az átmeneti kormányzat programmjának az volt a lényege, hogy a király és a nemzet közti összeütközési pontokat eltolják a következő ország-

Digitized by Google

gyülés idejére, és tulajdonképen az volt ennek a kormányzatnak és ennek az országgyülésnek hivatása, hogy az alkotmányos rendet helyreállitsuk, megcsináljuk az általános választói jogot, és akkor oszlattassék fel a parlament és majd a következő parlament döntsön azon vitákban, a melyek a király és a nemzet között felmerültek. Tulajdonképen azért volt ez az átmeneti kormányzat, hogy az általános választói jog ne oktroa utján legyen elfogadva, hanem törvényhozási uton. Tehát egy szerződés köttetett a király és a nemzet között, és mi máig is álljuk ezen szerződésnek magunkra vonatkozó részét. De miután a másik rész nem állja, miután a másik rész sok olyan dolgot követel tőlünk, a mi nincs meg az átmeneti kormányzat programmjában, sőt abból ki is volt zárva, épen azért immár nekünk sincs kötelességünk tovább arra, hogy az átmeneti kormányzat előre megállapitott programmjához ragaszkodjunk.

T. képviselőház! Különösen a katonai kérdések ki voltak kapcsolva az átmeneti kormányzat programmjából s ha megnézzük a közösügyi költségeket, azt látjuk, hogy a vámjövedéki bevételek levonása után 255,501.609 korona közösügyi költség van. Ez az összeg is ugy állapittatott meg, hogy már maguk a közösügyi kiadások is nagyobb összegben állapittattak meg az előző évekhez képest. Ennél azonban sokkal sérelmesebb az, hogy ezekből a közösügyi kiadásokból Magyarország immár nem 31.4%-ot fizet, mint 1867-ben, hanem ennél 5%-kal többet. Ha a tiszti fizetéseket és egyéb katonai terheket nem is számitanók, akkor is, miután ezen 255,501.609 koronának 5%-a 12,775.000 korona, a kvótának 5%-os felemelésével Magyarország közösügyi terheit 12,775.075 koronával akarja emelni ez a költségvetés.

Őszintén szólva, abban a harczban, a mely a király és a nemzet között folyt, nem annyira attól félt a magyar nemzet, hogy a katonaságnak, a katonatiszteknek nagyobb fizetése lesz, hanem attól, hogy ennek folyamán nagyobb lesz Magyarország terhe, félt tehát az adóteher emelésétől. Már pedig, hogy ha 12 millió koronával emelkednek a terhek csak a kvótának 5%-os emelése folytán, és igy nagyobb lesz Magyarországnak terhe a közösügyi kiadások terén, mint eddig volt, természetes, az állam nem lopja a pénzt, az államnak elő kell teremtenie a 12 millió korona többletet. Honnan teremti elő? Az adózó polgárok filléreiből. Végelemzésben tehát, ha most nem is mutatkozik egészen világosan az adóemelés, az lesz a nóta vége, hogy mégis adóemeléssel kell a 12 millió korona többletet megszerezni, mint a hogy ezt már a szeszadó emelésével megpróbálta a t. kormány.

Méltóztatik tudni, hogy az átmeneti kormányzati programm többek közt az volt, hogy az önálló vámterület jogi állapotáról áttérünk az önálló vámterület tényleges állapotára. Szóról szóra igy mondta Wekerle Sándor, akkor még a közigazgatási biróság elnöke, 1906 április havában a Royal-szállodában. E programmját is megsértette a kormány, mert a helyett, hogy megcsináltuk volna az önálló vámterületet, megcsináltuk a közös vámterületet ujból tiz évre. Módositottuk a házszabályokat, hogy mily irányban, mutatja a mai példa is. Immár a közös ügyeket is sürgősséggel kell tárgyalni. Ennek még a gondolata is ki volt zárva az átmeneti kormány programmjából. De még egy olyan nagy dolog történt, a melyet szintén nem tudok felfedezni a nemzeti kormány átmeneti programmjában. Az t. i., hogy 1878-ban, 1879-ben, 1880-ban törvényt hoztunk, beczikkelyezvén a berlini szerződést arról, hogy Boszniát és Herczegovinát a közös kormány ideiglenesen kormányozza. De ez csak ideiglenes megszállás volt, és most a kormány törvényt akar hozatni arról, hogy ez az ügy, a mely akkor csak ideiglenes volt, örökké közös ügy maradjon.

Nemcsak ezek a sérelmes pontok akadályozzák azt, hogy továbbra is ragaszkodjunk az átmeneti kormány programmjához, hanem különösen az, hogy ez a kormány, a melynek többségében a függetlenségi és 48-as párt van, a közös ügyeket akarja szaporitani azáltal, hogy Boszniát és Herczegovinát egyszer s mindenkorra be akarja kebelezni, hogy hová, azt még nem tudjuk, mert a mi törvényjavaslatunk azt mondja ide; a másik, az osztrákoké, azt mondja, hogy oda; de valószinüleg ugy lesz a dolog elintézése, hogy ebből is örökös közös ügy lesz.

Azt hiszem, beigazoltam ezekkel azt, hogy a kormány eltért az átmeneti kormányzat programmjától, tehát nem kötelessége a függetlenségi pártnak az, hogy továbbra is ragaszkodjék az átmeneti kormányzat programmjához és igy feléled a függetlenségi és 84-as párt azon régi programmja, a mely szerint Magyarország minden más államtól független ország, legyen tehát önálló külügye, önálló hadügye. Azért én e tekintetben nem teszek egyebet, mint kérem a t. képviselőházat, kérem a képviselőház többségét, méltóztassék megszavazni azt, a mi a függetlenségi pártnak régi programmja: az önálló magyar hadsereget, az önálló magyar külügyet. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Szólásra következik?

Hammersberg László jegyző: Supilo Ferencz! *(Felkiáltások: Nincs itt!)*

Supilo Ferencz *(horvátul beszél).*

Elnök: Tessék szorosabban a tárgyhoz szólni.

Szokoly Tamás: Egyáltalában megvonni tőle a szót! Beszéljen magyarul! *(Zaj.)*

Elnök: Kérem, én figyelmeztettem a képviselő urat; tessék hozzá alkalmazkodni.

Supilo Ferencz *(folytatja horvát beszédét).*

Elnök: Másodszor figyelmeztetem a képviselő urat. *(Zaj.)*

Supilo Ferencz *(folytatja horvát beszédét).*

Elnök: A szót megvonom. *(Helyeslés.)*

Szólni senki sem kiván, tehát a vitát bezárom. Az előadó ur kiván nyilatkozni.

Buzáth Ferencz előadó: T. képviselőház! Minthogy a közösügyi kiadások a törvényes szem-

Digitized by Google

pontok szigoru megtartása után a delegáczió által megállapitott költségben irányoztatnak elő és e szerint teljesen megfelel az eljárás az eddigi szabályoknak, kérem a benyujtott inditványok mellőzésével az előirányzott összeget, mint a mely a tényleges szükségleteknek megfelel, elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a határozathozatal. Első sorban fel fogom tenni a kérdést Nagy György képviselő ur határozati javaslatára, a mennyiben ez halasztó természetü, t. i. ki akarná vétetni a közös ügyekre vonatkozó kiadások tárgyalását a költségvetés tárgyalásából. Kérem, méltóztassék a határozati javaslatot felolvasni.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e Nagy György képviselő ur határozati javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház többsége nem fogadja el a határozati javaslatot.

A tételre nézve szintén felteszem a kérdést, és kérdem a t. házat, méltóztatik-e a tételt elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház többsége elfogadja a tételt.

Most következik még két rendbeli határozati javaslat, a melyet Bozóky Árpád és társai adtak be. Kérem, méltóztassék az elsőt felolvasni.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e ezen határozati javaslatot a maga részéről elfogadni igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház többsége nem fogadja el.

Következik a második határozati javaslat, kérem azt szintén felolvasni.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa).*

Elnök: Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a felolvasott határozati javaslatot elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A ház többsége nem fogadja el a határozati javaslatot. Következik?

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa):* Rendkivüli kiadások. 1. czim. Rendkivüli közösügyi kiadás 6,241.233 korona. Nagy György!

Nagy György: Mindenekelőtt egy határozati javaslatot terjesztek elő t. képviselőház, a mely a következőképen szól *(olvassa):* A ház kimondja, hogy a delegáczió illetéktelenül tullépte hatáskörét, mikor a közös hadsereg tisztjei fizetésének felemeléséhez hozzájárult, ezért a delegáczió tagjait sulyosan elitéli. A ház kimondja, hogy a delegáczió határozata jövőben preczedensül nem szolgálhat s épen ezért a közösügyi kiadásoknak erre vonatkozó, 2,117.377 korona előirányzati többletét nem fogadja el.

T. képviselőház! A függetlenségi párt két alelnökének nyilatkozataira hivatkozom. Ugron Gábor, a párt egyik alelnöke volt az a ki helyes, törvényes alapon mindjárt a tárgyalások kezdetén, a mikor a tiszti fizetések fölemeléséről volt szó, kimondotta, hogy a delegációnak nincs hatásköre arra, hogy a tiszti fizetések fölemeléséhez hozzájáruljon és hogy ez kizárólag a magyar törvényhozás hatáskörébe tartozik. Én csak örvendek, hogy itt regisztrálhatom Ugron Gábor képviselőtársamnak teljesen alkotmányos, közjogunknak mindenben megfelelő felfogását. Ugyanebben a felfogásban volt a függetlenségi és 48-as párt másik alelnöke Sághy Gyula is, a ki a delegációnak Bécsben, 1908 márczius 3-án tartott ülésén . . .

Elnök *(csenget):* T. képviselő ur! A tiszti fizetések emeléséből származó többlet a rendes kiadásokba van beillesztve, azt már letárgyaltuk, most a rendkivüli kiadásokról lévén szó, nem engedhetem meg, hogy amazt ujra tárgyaljuk.

Nagy György: De feliratkoztam!

Elnök: Lehetetlen mást tárgyalni! Méltóztassék a rendkivüli kiadásokhoz szólni.

Nagy György: A rendkivüli kiadásoknál van a közösügyi kiadások főösszege megállapitva 101,391.679 koronával . . .

Elnök: A tiszti fizetések felemelése a rendes kiadásokhoz tartozik.

Nagy György: Majd rámutatok!

Elnök: A rendkivüli kiadásokhoz szólhat; tartozik a házszabályt betartani.

Nagy György: Itt a közösügyi kiadások főösszege fel van tünteteve 101,391.679 koronával, ami két millióval több, mint az 1908. évre megállapitott költségvetés.

Elnök: Nincsen arról szó most! A tételt felolvastuk, ahhoz méltóztassék szólni. Tessék még egyszer felolvasni.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa):* Rendkivüli közösügyi kiadás 6,241.233 korona.

Elnök: Ehhez tessék szólni! Csak ehhez lehet szólnia.

Nagy György: Feliratkoztam!

Elnök: Én sajnálom, akkor a t. képviselő ur nem tudja, hogy mely tételnél szól; most csak ehhez lehet szólni. *(Zaj balfelől.)*

Nagy György: Miféle biztositékom van akkor arra, hogy szólhatok, ha feliratkozom?

Elnök: Ehhez méltóztassék szólni! A tétel felolvastatott, a képviselő ur szólásra felhivatott, abban a hitben, hogy hozzá fog szólni. Ehhez joga is van, de máshoz nem szabad szólnia.

Nagy György: Az elnök ur egész lojálisan, parlamentárisan arra figyelmeztetett, hogy . . .

Elnök: Ahhoz méltóztassék szólni, a mihez fel van hiva. Azért hivatott fel a képviselő ur ennél a pontnál. *(Zaj balfelől.)*

Nagy György: Mikor a rendkivüli közösügyi kiadásoknál szólalok fel, jogositva érzem magam, a delegáczió eljárását birálat tárgyává tenni.

Elnök: Én meg nemcsak jogositva érzem magam, de kötelességem a képviselő urat a házszabályok értelmében a tárgyhoz utasitani. Áthidalhatatlan ür van a kettő között.

Digitized by Google

Nagy György: Más téren . . .

Elnök: Kénytelen vagyok a szót megvonni. Ha szólni senki sem kíván, kérdem a házat, méltóztatik-e a tételt megszavazni? *(Igen!)* A tétel megszavaztatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: »2. czim. A Bosznia- és Herczegovinában levő parancsnokságok, intézetek és csapatok 1909. évi rendkivüli szükséglete 8,047.000 K után 2,929.108 K«.

Molnár Jenő!

Molnár Jenő: T. képviselőház! Széll Kálmán miniszterelnöksége alatt, a mikor a boszniai vasutakról volt szó, már felemeltem szavamat Bosznia és Herczegovina annexiója ellen, mert előrelátható volt, hogy Bosznia és Herczegovina annexiója nekünk még végtelen sok kellemetlenséget fog okozni. Sajnos, nem kellett soká várni. Ime elérkezett a pillanat, a mikor Bosznia és Herczegovina okkupálása az országot csaknem válságba sodorta; az egész nemzetközi helyzetet felforgatta, ugy hogy ezen tételnél kénytelen vagyok megróni és figyelmeztetni az osztrák birodalmi kanczellárt, Aerenthal urat, hogy máskor, ha ilyen nagy kérdésekbe beavatkozni akar, kérdezzen meg másokat is. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Figyelmeztetem a képviselő urat, hogy osztrák birodalmi kanczellár nincs, hanem van császári és királyi külügyminiszter, de nem kanczellár! Tessék a czimeket megtartani!

Molnár Jenő: Miután épen az előbb volt vita a felett, hogy nekünk a tételeket sem lejebb szállitani, sem másként megváltoztatni nem lehet, mert a delegácziókban meg lettek állapitva, azért én ezt az egész tételt törölni kérem és pedig arra való tekintettel, mert tudtommal Ő felsége a Lim területét visszaajándékozta a török szultánnak. *(Zaj. Elnök csenget.)* Bocsánatot kérek, igenis a novibazári szandzsák és a Lim területe oda tartozik. Már pedig a Lim területére vonatkozólag itt az 1909-ik évre van költség felvéve. Kérdem, vajjon egy olyan területre, a mely hozzánk sem annektálás révén, sem más czimen nem tartozik, tartozunk-e költségeket megállapitani, igen vagy nem? *(Zaj. Elnök csenget.)* Megengedem, legyen önöknek igazuk és tartozzék akár most is hozzánk a Lim terület, én még abban az esetben sem szavazom meg a költséget. Azt is megmondom, hogy miért? Azért, mert épen a tegnapi napon mondta egy bosnyák küldöttségnek a következőket a trónörökös: »Örülök, hogy Bosznia-Herczegovina katholikus lakosságának küldöttsége megjelent Ő felségének trónja előtt, a ki 30 év óta atyai gondoskodással veszi körül, és eljött háláját kifejezni azoknak a kötelékeknek végleges megerősitéséért, a melyek az önök hazáját a Habsburg-monarchiához fűzik. Önök a császár Ő felségének oltalma alatt vallásukat és kulturájukat megőrizhetik.«

Hát, t. képviselőház, a magyar királyság nem tartozik ahhoz, csak akkor, a mikor a költségek megállapitásáról van szó? Ilyen körülmények között én, még ha a Lim-terület hozzánk tartozik is és ha Boszniát és Herczegovinát nemcsak okkupáljuk, hanem annektáljuk is, egy árva fillérrel sem vagyok hajlandó hozzájárulni ezekhez a költségekhez. Ideje volna már, t. képviselőház, hogy azok, a kik hivatvák tanácsot adni odafenn Bécsben, figyelmeztetnék az illetékes köröket, hogy legalább külsőleg óvják meg Magyarország szuverénitását, és ne csak akkor emlékezzenek meg rólunk, áldozatkészségünkről, lojalitásunkról és gavallériánkról, a mikor pénzről van szó, hanem akkor is, mikor állami szuverénitásunkat a külfölddel szemben kell megőrizni. A költségeket ebből a szempontból nem szavazom meg. *(Helyeslés a baloldal felső padjain.)*

Vertán Endre jegyző: Bozóky Árpád.

Bozóky Árpád: T. képviselőház! A Bosznia és Herczegovinában levő intézetek, parancsnokságok és csapatok czimén felvett majdnem három millió koronát én sem szavazom meg, és pedig a következő indokból:

Méltóztatnak tudni, hogy a berlini szerződés arra hatalmazta fel az osztrák-magyar monarchiát, hogy Boszniát és Herczegovinát ideiglenesen megszálljuk. Méltóztatnak tudni azt is, hogy a török szultán szuverénitása továbbra is fenmaradt a berlini szerződés, illetve a megszállás daczára. Az, hogy mi Boszniát és Herczegovinát megszálltuk, azt birtokoltuk, direkt az európai nagyhatalmak megbizása alapján történt, tehát a nemzetközi illendőség és a nemzetközi jog is azt követeli, hogy Boszniára és Herczegovinára vonatkozó birtoklási jogunkat továbbra is a nemzetközi jog szabályozza, továbbra is azoknak akaratától tegyük függővé a birtoklást, a kik nekünk a meghatalmazást adták.

A közös külügyminiszter ur — mert hiszen csupán őt vonhatjuk felelősségre — a berlini szerződés daczára, az illendőség daczára, a nagyhatalmak megkérdezése nélkül kimondta, hogy Bosznia-Herczegovinát idecsatoljuk a monarchiához. Nem csoda hogy a külügyminiszter urnak ezen eljárása az egész müvelt világon megbotránkozást idézett elő és csak csodálkoznom kell a magyar delegáczió tagjain, hogy ezt a kérdést a delegácziókban fel nem vetették és a külügyminiszter ur ezen eljárása felett rosszalásukat ki nem fejezték.

Ehhez járul az, hogy a bosnyák kérdésnek lehető legszerencsétlenebb módon való megoldását czélozza a kormány. Nevezetesen, a magyar kormány benyujtott egy törvényjavaslatot, a mely a magyar közvéleményben azt a hitet alkalmas felébreszteni, hogy Bosznia-Herczegovina esetleg majd valamikor a magyar koronához fog csatoltatni. Ezt a hitet annak a törvény-

Digitized by Google

javaslatnak azon szavai keltik fel, a melyekben hivatkozás történik Ő felségének elődeire a magyar trónon, továbbá az, hogy ezen törvényjavaslat hivatkozik az 1723: I., II. és III. t.-czikkekre; ezenkivül megtaláljuk a törvényjavaslat indokolásában azt, hogy a magyar koronának joga van Boszniára és Herczegovinára.

Supilo Ferencz: Nincs joga!

Bozóky Árpád: Ámde az osztrák kormány és az osztrák képviselőházhoz benyujtott törvényjavaslat mást mond; annak indokolásában épen nincs elismerve a magyar koronának Boszniára vonatkozó ősi joga, hanem azon indokolás szerint azért van a monarchiának joga Bosznia-Herczegovinához, mert mi 1878-ban, 1879-ben és 1880-ban fegyvertény által elfoglaltuk.

Épen azért nem szavazom meg ezt a tételt, mert ez a nagyon fontos kérdés, a mely jóformán az egész müvelt világ megbotránkozását kihivta ellenünk, a lehető legszerencsétlenebbül van megoldva, illetőleg fog megoldatni. Az a fegyvertény, hogy Bosznia-Herczegovinát okkupáltuk, egyáltalában nem alkalmas arra, hogy a nemzetközi szokások és a nemzetközi jog alapján a birtokbavételre jogczimül szolgáljon.

Nevezetesen akkor elismertetett a török szultán szuverénitása. Ha abban a berlini szerződésben nem tartattak volna fenn továbbra is a török szultán szuverén jogai, akkor az osztrák-magyar csapatokkal szemben nemcsak a bosznia-herczegovinai felkelők, hanem a török rendes hadsereg is állott volna; ezt épen a török szultán szuverén jogának a berlini szerződésban történt elismerése akadályozta meg. *(Ugy van! balfelől.)* Ha tehát akkor fegyverrel hóditottuk volna is meg Herczegovinát, az a meghóditás másra nem terjedhetett volna ki, mint csak az ideiglenes megszállásra, de semmiesetre sem arra, hogy I. Ferencz József ő csász. és ap. kir. Felsége szuverén jogát ezen két tartományra is kiterjeszsze.

Markos Gyula: Szerbia nagyon háládatos lesz neked!

Molnár Jenő: Hát ha jobban értesz hozzá, állj fel és beszélj te! *(Nagy zaj a baloldalon).*

Elnök: Csendet kérek! Molnár Jenő képviselő urat kérem, szíveskedjék csendesen lenni!

Markos Gyula *(ismételten közbeszól. Zaj).*

Elnök: Markos Gyula képviselő urat rendreutasitom. *(Folytonos nagy zaj).*

Bozóky Árpád: Az okkupálás alkalmával szó sem volt arról, hogy ezekre az országokra a nagyhatalmak megkérdezése nélkül az osztrák-magyar monarchia közös uralkodója bármikor majd kiterjeszti jogait. *(Zaj.)*

Ugron Gábor: Hát a magyar király joga hol van?

Bozóky Árpád: A törvényjavaslatban, a melyet az osztrák császár szentesiteni fog, nincsen benne a magyar király joga.

Ugron Gábor: Hogyan lehet magyar embernek ilyeneket beszélni. *(Nagy zaj.)*

Bozóky Árpád: Azt mondják, hogy a két törvényjavaslatnak egyformának kell lenni. Ezt majd ugy fogják később magyarázni, hogy az erősebb fél fogja akarni. Mivel pedig az erősebb az osztrák, az a maga javára magyaráz majdan mindent és a nóta vége az lesz, — előre látom — hogy magyar vérrel, magyar pénzzel esetleg meghóditjuk Boszniát és Herczegovinát, szóval kikaparjuk a parázsból a gesztenyét vagy az osztrákoknak, vagy a horvátoknak.

Szmrecsányi György jegyző: Supilo Ferencz!

Supilo Ferencz *(horvátul beszél).*

Hammersberg László jegyző: Lukinics Ödön!

Gr. Batthyány Tivadar: Szót kérek!

Lukinics Ödön *(horvátul beszél).*

Gr. Batthyány Tivadar: T. ház! Kötelességemnek tartom néhány szóval reflektálni azokra, a miket itt egyrészt Bozóky Árpád t. képviselőtársam, másrészt Supilo képviselő ur elmondott. Abban a véleményben vagyok ugyanis, hogy a mig a monarchia Bosznia-Herczegovina visszacsatolásának ügyével diplomáciailag el van foglalva, addig hazafias kötelesség, hogy ebben a házban diplomáciánk eljárását semmiféle kritika alá ne vonjuk. *(Élénk helyeslés.)*

Supilo Ferencz: Nem erről van szó. *(Zaj.)*

Gr. Batthyány Tivadar: Supilo képviselő ur azt hiszi, hogy csak vele foglalkozunk. Tessék megvárni, mig rá kerül a sor. Én igenis fentartom magamnak és a párt minden egyes tagjának azt a jogot, hogy a visszacsatolás kérdésével kapcsolatosan diplomáciánk eljárását annak idején a bizottságban és a házban, vagy esetleg később minden részletében letárgyaljuk. Addig azonban hazafias kötelességnek tekintem, hogy abban a nehéz helyzetben, a melyben a monarchia ma van, meg ne nehezitsük a külügyi politika vitelét, *(Élénk helyeslés.)* és meg ne könnyitsük ellenfeleinknek az eljárását. *(Élénk helyeslés.)*

Ez az egyik, a mit fel akartam emliteni. Meg van a véleményem ezekről a kérdésekről, de azt hiszem, hogy politikai szempontokból akkor járok el korrektül, ha nem most, hanem akkor teszem a kérdést a legszigorubb kritika tárgyává, a mikor annak ideje elérkezik. *(Helyeslés.)*

A mi Bosznia és Herczegovina visszacsatolásának ügyét illeti, ugy vélem, hogy törvénykönyvünk előirja azt az utat, a melyet követni kötelességünk. Megmondja azt a királyi eskü, a királyi hitlevél, hogy Bosznia és Herczegovina ide csatolandó. *(Élénk helyeslés.)* Ez a mi álláspontunk és más nem is lehet. Ebből kifolyólag, ha már szóba hozatott a kérdés, annyit óhaj és kivánalomképen ki kell, hogy fejezzek, hogy minden olyan törekvés, jöjjön bármely oldalról, a mely Bosznia és Herczegovinának a király által szentesitett törvényben

Digitized by Google

megjelölt hovatartozandósága ellen dolgozik, szemben talál minket, az ellen szót emelünk, az ellen tiltakozunk. De tiltakoznom kell és óvást kell emelnem az ellen is, hogy bármely oldalról a boszniai és herczegovinai lakosság egy kisebbségének mesterséges túlsulyra jutása érdekében erőszakoskodások történjenek.

Igenis kivánom azt, a mit már az 1906-iki delegáczióban is kivántam, a mikor is az ezen oldalról beterjesztett inditványra kimondatott, hogy Boszniának és Herczegovinának alkotmányos életet kell adni. Erre vonatkozólag határozati javaslattal utasitottuk a közös pénzügyminisztert, de nem olyan értelemben, hogy egy horvát kisebbség terrorizálja ott a szerb és a muzulmán nagy többséget. *(Hosszantartó élénk helyeslés. Zaj. Elnök csenget.)* A mi pedig Supilo képviselő ur megjegyzését illeti, a mely, ha jól értettem, ugy szólt, hogy ha ez a kérdés Ausztria és Magyarország között eldőlt, akkor a visszacsatolás további részletkérdései nem ide, hanem a zágrábi és a szerajevói országgyülés elé tartoznak . . . *(Zaj.)*

Ugron Gábor: Miféle szédelgés ez! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Gr. Batthyány Tivadar: Köszönöm az igen t. képviselő urnak, hogy már most leleplezte szándékait és óhajait, de kijelentem, hogy szemben fogja találni magával a magyar nemzetet, a magyar törvényt és bizton hiszem, a magyar alkotmányos királyt. *(Hosszantartó élénk helyeslés. Zaj. Elnök csenget.)*

Szmrecsányi György jegyző: Pribicsevics Szvetozár!

Pribicsevics Szvetozár *(horvátul beszél).*

Gr. Batthyány Tivadar: Törvény, igenis!

Ugron Gábor: Hát aztán a tömlöcz mi lesz?

Pribicsevics Szvetozár *(folytatja horvát beszédét).*

Elnök: Kérem a képviselő urat, tessék szorosabban a tárgyhoz szólni.

Pribicsevics Szvetozár *(folytatja és befejezi horvát beszédét).*

Supilo Ferencz: Szót kérek félreértett szavaim megmagyarázása czimén.

Elnök: Szükségtelennek tartom ezt és mert fel vagyok erre hatalmazva, nem engedhetem meg a felszólalást. Van valaki még felirva? *(Nincs!)*

Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Kiván az előadó ur szólni? *(Nem!)* Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a tételt elfogadni: igen, vagy nem? *(Igen!)* Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 3. czim. Az uj tábori tüzérségi anyag beszerzése végett az 1909. évre szükséges 15,000.000 koronából a magyar szent korona országaira eső kölcsön utján fedezendő rész 5,460.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. Az uj tábori tüzérségi anyag beszerzése végett az 1909. évre szükséges 15,000.000 koronából a magyar szent korona országaira eső rész fedezésére kibocsátandó kölcsönből 5,460.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Az 1849. évtől az 1867. évig tényleg fennállott központi kormány közegeinek nyugdijai. Rendes kiadások V. fejezet. Kiadás. Rendes kiadások 8252 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Nyugdijak az illető tárczáknál fognak tárgyaltatni és megszavaztatni és a törvénybe a rendes kiadások VI. fejezete, a Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadásainak II. fejezete, a Rendes bevételek II. fejezete és a Rendkivüli bevételek II. fejezete alatt lesznek beillesztve.

Állami adósságok Rendes kiadások: VII. fejezet. 1—14. czim. Rendes bevételek: III. fejezet. 1—6. czim. Az 1867. évi XV. t.-czikkben elvállalt államadóssági járulék. Rendes kiadások. 1. czim. 1. rovat. Évi törlesztési járulék 2,300.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Évi kamatjárulék 58,319.340 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Az osztrák-magyar bankot cselekvőleg illető, eredetileg 80 millió forintot tevő államadósságra a cs. kir. kormány által lefizetett részösszegből az 1899: XXXVIII. t.-cz. 1. §-ának 2. czikke alapján Magyarországra eső 9 millió forint törlesztése. Rendes kiadások. 2. czim. Tőketörlesztés 360.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Földtehermentesités és örökváltságok. Rendes kiadások. 3. czim. 1. rovat. Tőketörlesztés és kárpótlások 2,492.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kamatok és járadékok 14,917.146 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Kezelési költségek 44.250 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Szőlődézsmaváltság. Rendes kiadások. 4. czim. 1. rovat. Kárpótlások 10.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kamatok 12.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Kezelési költségek 300 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek. 1. czim. A váltságkötelezettek járadékai 3000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Maradvány- és irtványföldek megváltása. Rendes ki-

Digitized by Google

adások. 5. czim. 1. rovat. Kárpótlások 50.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kamatok 2700 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Kezelési költségek 1600 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek, 2. czim. 1. rovat. A váltságkötelezettek járadékai 100.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Késedelmi kamatok 7000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Véglefizetések 17.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Majorsági zsellérföldek megváltása az 1896. évi XXV. t.-czikk alapján. Rendes kiadások. 6. czim. 1. rovat. Kárpótlások 100.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kamatok 10.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Kezelési költségek 2000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek. 3. czim. 1. rovat. A váltságkötelezettek járadékai 50.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Késedelmi kamatok 1300 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Véglefizetések 57.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Az 1902. évi V. t.-czikk 7. §-a alapján a magyarországi városoknak és községeknek 4½%-kal kamatozó kötvények kamatai. Rendes kiadások. 7. czim. Kamatok. 4,522.397 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Az 1870. évi X. t.-czikk alapján felvett sorsolási kölcsön. Rendes kiadások. 8. czim. 1. rovat. Évi járadék 2,448.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kezelési költségek 82.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek. 4. czim. 1. rovat. A budapesti állami hidak bevételeiből 1,167.547 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A rakpartokért a főváros által fizetendő haszonbér 20.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Az 1870. évi X. t.-czikk 4. §-ában megjelölt társulatok és vállalatok által fizetendő községi adópótlékok 460.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Az 1880. évi VIII. t.-cz. és az 1881. évi XI. és XXXII., 1887. évi XXXII., 1888. évi VI. és 1892. évi XXI. t.-czikk alapján kibocsátott 4%-os magyar aranyjáradék-kölcsön. Rendes kiadások. 9. czim. 1. rovat. Kamatok 60,914.720 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kezelési költségek 370.624 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek. 5. czim. A pécs-barcsi vasutrészvénytársaság hozzájárulása ezen kölcsön kamatszükségletéhez 40.795 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Az 1892. évi XXI., az 1900. évi VIII., az 1902. évi V. és az 1904. évi XIV. t.-cz. alapján kibocsátott, továbbá az 1902. évi V. t.-cz. 8. §-a alapján kibocsátható, végül az 1904. évi XIV. és 1908. évi XXXI. t.-cz., valamint a hozandó külön törvények alapján kibocsátandó 4%-os magyar koronajáradék-kölcsön. Rendes kiadások. 10. czim. 1. rovat. Kamatok 109.518.168 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kezelési költségek 162.900 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Az 1880: XX. t.-cz. alapján felvett tiszai és szegedi nyereménykölcsön. Rendes kiadások. 11. czim. 1. rovat. Tőketörlesztés 1,760.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kamatok és nyeremények 2,985.120 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Kezelési költségek 13.260 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek. 6. czim. A tiszai és szegedi kölcsön pénzeiből adott kölcsönök évi járulékai 605.383 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Az 1895: XVI. t.-cz. alapján kibocsátott 3%-kal aranyban kamatozó aldunai Vaskapu-szabályozási kölcsön. Rendes kiadások. 12. czim. 1. rovat. Tőketörlesztés 144.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kamatok 1,302.480 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Kezelési költségek 4300 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Digitized by Google

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Az 1897. évi XXX. t.-czikk alapján kibocsátott 3½%-os koronajáradék-kölcsön. Rendes kiadások. 13. czim. 1. rovat. Kamatok 2,100.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kezelési költségek 3500 korona

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Függő adósság. Rendes kiadások 14. czim. 1. rovat. Kamatok 2,928.318 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kezelési költségek 46.800 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Kamatbiztositást élvezett és más vasutak átvétele folytán elvállalt adósságok. Rendes kiadások: VIII. fejezet. 1—5. czim. Az 1880. évi XXXVIII. t.-czikk alapján a tiszavidéki vasut megváltása folytán elvállalt 15,750.000 forintnyi sorsjegykölcsön. Kiadás. 1. czim. 1. rovat. Törlesztés 771.382 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kamatok 866.619 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Kezelési költségek 350 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Az 1880. évi XLIV. t.-czikk alapján a zágráb-károlyvárosi vasutvonal megvétele folytán fizetendő évjáradék. Kiadás. 2. czim. Évjáradék 571.430 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Az 1889. évi XIV. t.-czikk alapján az első magyar-gácsországi vasut magyar vonalának megváltása folytán elvállalt adósság. Kiadás. 3. czim. 1. rovat. Tőketörlesztés. 194.773 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kamatok 1,062.091 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Kezelési költségek. 1800 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Az 1889: XV. t.-cz. alapján a budapest—pécsi vasut megváltása folytán elvállalt elsőbbségi kölcsönadósság. Kiadás. 4. czim. 1. rovat. Tőketörlesztés 113.200 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat Kamatok 690.296 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Kezelési költségek 2800 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Az 1891: XXV. t.-cz. alapján a szab. osztrák-magyar államvasut-társaság magyarországi vasutvonalainak megváltása folytán elvállalt évi járadékok. Kiadás. 5. czim. 1. rovat. Évi megváltási járadék 19,197.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. 6·5 millió aranyforintnyi részösszeg után a 17%-ot meghaladó felpénztöbblet 266.500 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Az arad—temesvári vasut elsőbbségi és részvényadósságának évi törlesztési járadéka 577.490 korona

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Egyes tárczákat terhelő kölcsönök az illető tárczáknál fognak tárgyaltatni és megszavaztatni és a törvénybe a Rendes kiadások: IX. fejezete és a Rendes bevételek: IV. fejezete alatt lesznek beillesztve. Előlegezések a vasuti kamatbiztositás alapján. Rendes kiadások: X. fejezet. Kiadás. Rendes kiadások 2,610.016 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete. Rendes kiadások: XI. fejezet. Kiadás. Rendes kiadások 23,000.000 korona. Surmin György!

Surmin György *(horvátul beszél)*.

Elnök: Szólásra következik?

Szmrecsányi György jegyző: Supilo Ferencz!

Supilo Ferencz *(horvátul beszél)*.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az előadó urat illeti a szó.

Buzáth Ferencz előadó: Nem kivánok a szólás jogával élni!

Elnök: Az előadó ur nem kiván szólni és igy a tárgyalást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás. Kérdem a t. házat: Méltóztatik-e a tételt változatlanul elfogadni, igen, vagy nem? *(Igen!)* Kijelentem, hogy a ház a tételt elfogadta.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Állami számvevőszék. Rendes kiadások: XII. fejezet és VI. fejezet. 2. czim. Rendkivüli kiadások: Beruházások: I. fejezet. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 388.447 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 30.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Nyugdijak 104.612 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Beruházások. Az állami számvevőszék részére emelendő épület czéljaira szükséges telek megszerzésére, a telek esetleges rendezésére és az épitkezési költségekre I. részül 300.000 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: A pénzügyi bizottság megjegyezni kivánja, hogy az állami számvevőszék épületének felépitésére szolgáló összeg első részletét elfogadta ugyan és be-

Digitized by Google

állitotta a költségvetésbe, mint a telek megszerzésére és a tervek elkészitésére szükséges összeget, ez azonban nem prejudikál annak, hogy a kérdésben csak akkor foglaljon állást, ha az épület tervei, illetőleg végleges előirányzata előtte fognak feküdni.

Közigazgatási biróság. Rendes kiadások. XIII. fejezet és VI. fejezet. 3. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: III. fejezet. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 665.567 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 40.200 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Nyugdijak 87.246 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Két irógép beszerzésére 1300 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Miniszterelnökség. Rendes kiadások. XIV. fejezet. 1—3. czim. és VI. fejezet 4. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. IV. fejezet, 1—6. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. czim. A miniszterelnökség költségei. 1. rovat. Személyi járandóságok 279.286 korona. Surmin György!

Surmin György *(horvátul beszél).*

Elnök: Méltóztassék szorosan a tárgyhoz szólni. *(Helyeslés.)* A miniszterelnökség költségvetésének első tételéhez!

Surmin György *(horvátul beszél).*

Elnök: Másodszor figyelmeztetem a képviselő urat!

Surmin György *(horvátul beszél).*

Elnök: A szót megvonom. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Következik?

Szmrecsányi György jegyző: Lukinics Ödön!

Lukinics Ödön *(horvátul beszél).*

Elnök: A képviselő urat a bán személyét illetőleg használt előbbi sértő kifejezéseért rendreutasitom. *(Helyeslés.)*

Lukinics Ödön *(folytatja horvát beszédét).*

Elnök: Tessék a tárgyhoz szólni. *(Zaj a horvátok padjain.)* Tessék a tárgyhoz szólni! *(Zaj.)* Ne tessék a rendelkezési alapról beszélni; nem azt tárgyaljuk most! Az első tételnél vagyunk!

Lukinics Ödön *(folytatja és befejezi horvát beszédét).*

Elnök: Kiván-e valaki szólni? *(Senkisem.)* Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Következik a határozathozatal.

Kérdem a t. házat, hogy méltóztatik-e a személyi járandóságok tételét 279.286 koronával elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a tételt elfogadottnak jelentem ki.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 733.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: A fiumei és a magyar-horvát tengerparti kormányzó, kormányzói tanács és személyzete költségei. Személyi járandóságok 162.773 korona.

Supilo Ferencz!

Supilo Ferencz *(horvátul beszél).*

Elnök: Rendreutasitom a képviselő urat ezért a kifejezéséért, és ha még egyszer megismétli, megvonom a szót. *(Felkiáltások: Üljön le!)*

Supilo Ferencz *(folytatja horvát beszédét).*

Elnök *(csenget)*: Tessék a tárgyhoz szólni.

Supilo Ferencz: Magyar-horvát tengerpart. *(Folytatja horvát beszédét.)*

Elnök: A miről a képviselő ur beszél, az nem tartozik a tárgyhoz.

Supilo Ferencz *(folytatja horvát beszédét).*

Elnök *(csenget)*: A tárgyhoz tessék szólni.

Supilo Ferencz *(folytatja horvát beszédét).*

Elnök: Ki következik? Szólásra senki sincsen feljegyezve, a vitát tehát bezárom.

Következik a szavazás. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a tételt elfogadni, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen! Nem!)* A többség elfogadja. Tovább.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat Dologi kiadások 51.800 korona.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 3. czim. Rendelkezési alap 400.000 korona.

Supilo Ferencz!

Supilo Ferencz *(horvátul beszél).*

Elnök: A képviselő urat ezért a rendkivül sértő kifejezésért, a melyet beszédében használt, szigoruan megrovom. *(Hosszantartó zaj és nyugtalanság).*

Egy hang: Szemtelen! Pofon kell ütni, ha szemtelenkedik! *(Nagy zaj. Felkiáltások: Mit mondott Supilo?)* Szemtelen! Pimasz!

Gaal Gaszton: Gyávaság oly nyelven sértegetni, a mit itt a házban senki sem ért! *(Nagy zaj. Elnök hosszan csenget.)* Gyávák! *(Nagy zaj. Felkiáltások: Banda!)*

Sümegi Vilmos: Nem járja igy sértegetni!

Elnök: Azzal nem védik meg a nemzet becsületét, ha gorombáskodnak. Gaal képviselő urat rendreutasitom.

Gaal Gaszton: Szemtelenség, a mit tesznek!

Elnök: Bocsánatot kérek, de csak az elnöki székből lehet a reparácziót elérni. *(Helyeslés.)* A képviselői padokból nem lehet. *(Felkiáltások a horvátok padjairól.)*

Gaal Gaszton: Pribicsevics, az a Zwetschkenkrampusz okoskodik!

Elnök: Kérem Gaal képviselő urat!

Gaal Gaszton: Zwetschken-krampusz!

Elnök: Másodszor rendreutasitom a képviselő urat. *(Nagy zaj. Felkiáltások: Halljuk az elnököt!)* A képviselő ur beszédében a tolmács szerint azt mondta, — a tolmácstól igy tudom, — hogy nem szavazza meg a rendelkezési alapot, mert nem akarja, hogy a miniszterelnök azokkal az összegekkel tolvajok zsebét megtöltse. *(Hosszan-*

Digitized by Google

tartó nagy zaj és nyugtalanság. Felkiáltások: Pimasz! Ki vele! Ki vele!)

Sümegi Vilmos: Ezt nem szabad megengedni! Ki vele!

Szokoly Tamás: Ki vele!

Elnök *(hosszasan csenget):* Csendet kérek. A házszabályok 221. §-a értelmében, miután a képviselő urat már rendreutasitottam, most jegyzőkönyvi megrovásnak volna helye. A képviselő urnak a házszabályok értelmében joga van mentségét előadni. *(Supilo Ferencz tagadólag int.)* Ha nincs mentsége, felteszem a kérdést: méltóztatik a t. háznak ez esetben a jegyzőkönyvi megrovást kimondani? *(Zajos felkiáltások: Igen!)* Ezt tehát határozatképen kimondom és Supilo Ferencz képviselő urat a ház határozatához képest, jegyzőkönyvi megrovásban részesitem.

Minthogy házszabályszerű kötelességünket ezzel megtettük, kérem a t. házat, hogy most már e durva sértés felett térjünk napirendre. *(Helyeslés.)*

A tétel megszavaztatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa):* Nyugdijak 143.486 K.

Elnök: Elfogadtatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa):* Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. czim. Az 1848/49-iki honvédek segélyezésére és az azzal kapcsolatos kezelési költségekre 800.000 K.

Barabás Béla!

Barabás Béla: Tisztelt képviselőház! Az 1848/49-iki öreg honvédek tételénél méltóztassék nekem megengedni, hogy két kötelességet teljesitsek. Az egyik kötelességünk az, a mit minden esztendőben megismételni szoktunk, hogy mi, kik itt a nemzet képviselői vagyunk, az elaggott, a régi emlékek dicső harczosaival szemben fejezzük ki ismételve a mi erkölcsi elismerésünket és hazafias méltánylásunkat. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Másik kötelességem annak felemlitése, hogy az országban még körülbelül hatezer öreg honvéd él; ebből a hatezer öreg honvédből tulnyomó rész, a közlegények, havonként csak nyolcz forintot, azaz tizenhat koronát, a tizedesek pedig havonként csak tiz forintot, azaz husz koronát kapnak. Ha a társadalom nem sietne ezen szerencsétlen, elszegényedett öreg emberek védelmére, hát e mellett a kis összeg mellett, ezen alamizsna mellett igazán el kellene pusztulniok.

Elismerem, hogy azt a 800.000 koronát, mely e czélra fel van véve, a miniszterelnök ur évről-évre tulhaladja és a felmerülő és jelentkező igényeket azon korlátok között, a melyeket neki a pénzügyi viszonyok megengedtek, teljesitette. De hiszen néhány év van még csak hátra, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* azok az öregedő emberek, testi épségük fogytán, testi erejük elmulásával igazán rá vannak utalva arra a fillérre, a melyet tőlük megsajnálni és megvonni nem lehet. *(Helyeslés.)*

Én már több izben felszólaltam e kérdésben és a miniszterelnök ur volt szives a mult pénzügyi bizottság ülése alkalmával meg is igérni, hogy ezt a nyomorult alamizsnát legalább egy kevéssel, a közlegényekét és a tizedesekét fel fogja emelni. Azt is hallottam, hogy erre vonatkozólag a munkálatok már megtörténtek, azonban mindeddig keresztülvive nem lettek.

(Az elnöki széket Justh Gyula foglalja el.)

Nagyon kérem az igen t. miniszterelnök urat, hogy ne csak igérje, de legyen szives ezt most már mentől hamarább keresztülvinni, hogy azoknak a szerencsétlen öreg embereknek, kik vérüket, életüket áldozták, egészségüket tették koczkára a magyar hazáért, ez a magyar haza utolsó keserves napjaikat ne fokozza az által, hogy a megélhetésnek az utolsó darab kenyerét tőlük elvonja. Kérem a t. házat, méltóztassék kilátásba helyezni és lehetőleg végrehajtani azt, a mit kivánni bátor voltam. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! Én annak a méltó erkölcsi elismerésnek, melynek az előttem szóló t. képviselő ur adott kifejezést, azt hiszem, hivatva vagyok ezen a helyen tettekben is kifejezést adni. *(Helyeslés.)* Engedelmet kérek, én nem fogadhatom el azt, hogy csak igértem és ne tettem volna, mert a folyó évi költségvetésben emeltük fel a honvédeknek nyugdijjárulékát oly mértékben, mint akkor a pénzügyi bizottság megállapitotta, s ez folyóvá is tétetett. Ez egy hosszas végrehajtás, és vannak hátra még egyesek, kiket nem lehetett még folyóvá tenni, mert tartózkodási helyük ismeretlen és a felvétel körül felmerült nehézségek akadályozzák a folyósitást; de engedelmet kérek, abban a mértékben, a mint a t. képviselőház elfogadta és a bizottság megállapitotta, ezek a honvédsegélyek, helyesebben szólva nyugdijak, folyóvá tétettek.

Másodszor intézkedés történt a tekintetben, hogy miután panaszok merültek fel, hogy ha meghal egyik-másik, méltó eltemetéséről nincsen gondoskodva, hogy a hatóságok adják ezt kellő időben tudtunkra, vagy maguk intézkedjenek az eltemetés iránt és akkor a költséget megkapják. Sőt itt tett igéreteinken tulmenőleg a honvédelmi tárcza tárgyalásánál fognak meggyőződni arról, hogy a honvédmenházat igen szép uj alapra fektettük, a hol a honvédek megfelelő jó ellátásban és ápolásban részesittetnek. *(Helyeslés.)* Ezenkivül az eddig magánkezelés alatt levő honvédsegély-alapot is átvettem a kormány kezelésébe, ugy hogy olyan esetekben, midőn szabály szerint nem nyujthatok nyugdijat vagy pedig másnemű ellátást, ezen segélyalap felhasználásával kivánom az illetőket támogatni. *(Élénk helyeslés.)*

Digitized by Google

Kérem a t. házat, hogy ezek tudomásul vétele mellett méltóztassék a költségvetési tételt megajánlani. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha senki sem kíván szólni, a vitát bezárom. Az előadó ur nem kíván szólni.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a tételt változatlanul megszavazni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. czim. Határrendezési költségek 20.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 3. czim. A fiumei kormányzói palota berendezésére (III. részlet) 20.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 4. czim. Levéltári kutatások költségeire 10.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 5. czim. Rendelkezési állapotba jutott tisztviselők illetményeire 20.475 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 6. czim. Ő felsége I. Ferencz József király megkoronáztatása 40-ik évfordulója emlékére az óbudai határban emelendő templom épitésének, az a körül létesitendő liget és ebben emelendő obeliszk költségeire 100.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Ő cs. és apostoli királyi Felsége személye körüli miniszterium. Rendes kiadások: XV. fejezet és VI. fejezet. 5. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: V. fejezet. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 139.616 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások. 33.700 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Nyugdijak. 82.976 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A miniszterium épületeinek alapos helyreállitására 30.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa)*: Horvát-szlavon-dalmát miniszter és személyzete. Rendes kiadások: XVI. fejezet. és VI. fejezet. 6. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 86.060 K. Lukinics Ödön!

Lukinics Ödön *(horvátul beszél)*.

Elnök: A képviselő urat rendreutasitom. *(Helyeslés.)*

Lukinics Ödön *(horvátul folytatja beszédét)*.

Elnök: Ha szólani senki sem kíván, a vitát bezárom.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a tételt változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Ha igen, akkor a tételt változatlanul elfogadottnak jelentem ki.

T. ház! Miután fél nyolcz már elmult, félbeszakitjuk a költségvetés tárgyalását és annak folytatását a ház legközelebbi ülésének napirendjére halasztjuk.

T. ház! Bemutatom a herczegprimás értesitését, a mely szerint folyó évi deczember hó 2-án d. e. 9 órakor a budavári koronázó templomban Ő felsége testi és lelki üdvéért ünnepélyes isteni tisztelet fog tartatni.

A miniszterelnök ur kíván szólani.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. ház! *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)* Egy inditványt kivánok tenni. *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. ház! A nemzet és királya közötti félreértés szomoru korszakára esik Ő felsége trónöröklése és uralkodásának kezdete, de annak hosszu folyama alatt megerősödtek alkotmányos érzületünk, parlamentáris életünk, s rakattak le ujból nemzeti fejlődésünk alapjai. *(Élénk helyeslés.)* Méltó azért, hogy hálával emlékezzünk meg a gondviselés ama ritka kegyelméről, *(Élénk helyeslés.)* hogy oly hosszu életet és uralkodást engedett felséges királyunk nak, s hogy akkor, midőn azt merem mondani, az egész művelt világ tisztelete nyilvánul meg előtte, mély tiszteletünknek, s hódolatteljes ragaszkodásunknak jegyzőkönyvünkben mi is kifejezést adva, *(Helyeslés.)* az a belső óhaj töltsön el bennünket, hogy nemzetünknek örömére soká éltesse, s tartsa meg a trónon felséges Urunkat a Mindenható. *(Hosszantartó éljenzés és taps.)*

Elnök: Nagy György képviselő ur kíván szólani.

Nagy György: T. képviselőház! Az országgyülési függetlenségi és 48-as balpárt nevében és megbizásából szólok hozzá ahhoz az inditványhoz, a melyet Wekerle Sándor miniszterelnök ur terjesztett elő, *(Felkiáltások: Nem tett inditványt!)* s a melyben azt kivánja, hogy a magyar országgyülés képviselőháza üdvözölje I. Ferencz Józsefet uralkodásának 60. évfordulója alkalmából, *(Felkiáltások: Nem mondta!)* szerencsekivánatait fejezze ki.

T. képviselőház! Felszólalásomban egyszerű leszek, mint maga az igazság, kevés szavu, mint a megdöbbenés, és határozott, mint a hitvallás.

A független és 48-as balpárt visszautasitja a miniszterelnök urnak az inditványát *(Felkiáltások: Ohó!)*. Pártom állásfoglalásának megokolására, a történelem megdönthetetlen tényeire,

Digitized by Google

a nemzet közvéleményére, a függetlenségi és 48-as pártnak a multban hozott hazafias határozataira hivatkozom. *(Ugy van! balról.)* Történelmi tény az, hogy 1848 deczember 2-án, szentesitett magyar törvények nyilt parancsának megszegésével ültette az osztrák abszolutizmus államcsinyje Ferencz Józsefet a császári trónra. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Nagy György: Ferencz József még azon a napon proklamácziót adott ki, a melyben az egységes Magyarország testét feldarabolta, a magyar nemzetet kitörölte élő nemzetek sorából, a nemzetnek alkotmányához való ragaszkodását egy vétkes pártfelekezet fondorkodásának nevezte, a törvényhez való hűségét hazaárulói ellenszegülésnek bélyegezte. A proklamáczióra a magyar országgyülésnek rendei — a főrendiház és a képviselőház — deczember 7-én egyhangu, egyértelmü megállapodással jelentették ki, hogy mindenki, a ki engedelmeskedik a császári rendeletnek, hazája ellen árulást követ el.

Én tisztelettel kérdezem, hogy vajjon kisebb bünös-e az, a ki a proklamáczió kiadásának napját nemzeti ünneppé óhajtja nyilvánittatni?

T. képviselőház! Ferencz József deczember 2-án kiadott proklamáczió jában az alkotmányának védelmére szervezkedő magyar nemzetet mint pártütőket a fegyver erejével fenyegette meg. És véres fenyegetését beváltotta.

Vajjon azért teremtett-e Kossuth Lajos teremtő erejü szavával hősöket, félisteneket, azért villogott-e a magyar karok mennyköve véres harczok között, azért szállottak-e le egy szent harag öldöklő angyalaiként a tornyokból a harangok, azért szenvedett-e vértanuhalált az első magyar miniszterelnök, azért vánszorgott-e mankóján a bitófa alá Damjanich, a csaták hőse és mások, azért sorvadtak-e Kufstein börtöneiben a legjobbak . . .

Molnár Jenő: Ezen nem lehet mosolyogni!

Nagy György: . . . hogy 1848 deczember 2-át, a nemzeti kálváriának első stácziját, a császári önkény vérrel keresztelt születésnapját a magyar törvényhozás a nemzeti megemlékezés ünnepévé avassa?

A függetlenségi és 48-as párt a multban mindig tiltakozott a deczember 2-iki államcsiny megünneplése ellen. Csak a legutolsó eseményre hivatkozom. 1898-ban, a mikor I. Ferencz József uralkodásának ötvenedik évfordulóját ünnepelte, a ház november 29-iki ülésén Szilágyi Dezső, a háznak akkori elnöke azt az előterjesztést tette, hogy *(olvassa)*: »a ház, mélyen áthatva a koronás királyunk iránti hódolat és ragaszkodás érzelmétől, fejezze ki jegyzőkönyvileg bensőleg átérzett örömét és hódolatteljes szerencsekivánatait a felett, hogy a nemzet felett őrködő Gondviselés kegyelme ő Felsége boldogitó uralkodását hosszu időre kiterjesztette«.

És akkor, t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk!)* a függetlenségi és 48-as párt nevében, a pártnak akkori elnöke, Kossuth Ferencz többek között igy tiltakozott a ház elnökének előterjesztése ellen *(olvassa)*: »Az a párt, a melyhez tartozom, csak épen olyan alkotmányos párt, mint bármelyik más párt ebben a házban, és igy szivesen hozzájárul mindahhoz, a mi a magyar király ünneplését czélozza, de hozzá nem járulhat ahhoz, hogy túlhajtott hizelgéssel, vagy bármi más módon becsempésztessék az országgyülés ténykedésének körébe annak elismerése, hogy Magyarországon az osztrák császár törvényesen uralkodott, mielőtt magyar királylyá megkoronáztatott volna.« *(Zaj a baloldalon. Felkiáltások balfelől: Most szó sincs róla!)*

»Mindnyájan tudjuk azt« — folytatja Kossuth Ferencz, — hogy Ő felségének 25 éves jubileuma 1892-ben tartatott, mint magyar királyi jubileuma. Azt is tudjuk, hogy az osztrák Reichsrathnak eszébe sem jutott ezen alkalommal a magyar király ezen ünnepéhez szerencsekivánatokat küldeni.«

»Joggal csodálkozom tehát a felett, hogy a magyar országgyülésen ily szerencsekivánatküldés inditványoztatik a nélkül, hogy tisztán jeleztetnék az, hogy ezzel egy szomszéd állam uralkodójának ünnepéhez küld a ház szerencsekivánatot; sőt ugy van szövegezve az inditvány, hogy annyit is jelenthet, hogy az országgyülés elismeri azt, hogy az ünnepelt fejedelem 50 évig Magyarország felett is törvényesen uralkodott, a mi közjogi fogalmainkkal ellenkezik, és ellenkezik ez a történelmi tényállással is, a tényleges birtoklással is . . .« *(Ugy van! Ugy van! balfelől. Olvassa:)* »mert 1848 deczember 2-ikán nemcsak hogy a jog alapján, de még a tényleges birtoklás alapján sem uralkodott az osztrák császár. T. ház, nem szükséges fejtegetnem azt, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a magyar közjog milyen tényt csatolt mindig ahhoz, hogy Magyarországon a királyi hatalmat gyakorolhassa egy fejedelem, és nem szükséges megjegyeznem azt, hogy a magyar közjog szerint, ha a király lemond, e lemondást az országgyüléssel, a nemzettel közölni kell és a nemzetnek erről tudomást kell vennie, mielőtt törvényesen megüresedik a királyi szék, a mi 1848-ban nem történt meg.«

»Nincs szükség a közjogi igazságokat bizonyitgatnom, mert mindenki ismeri. Továbbá nem akarom fellebbenteni azt a fátyolt, a melyet a nemzet az 50 év előtt lefolyt eseményekre boritott, de ugy veszem észre, hogy minden alkalmat felhasznál a t. kormány és a t. többség arra, hogy kényszeritse a nemzetnek egy részét megemlékezni arról, hogy 50 évvel ezelőtt tűzzel-vassal pusztitották hazánknak földjét. Ezt én nem tartom tapintatos dolognak. Senki sem kételkedhetik abban, hogy minden része a nemzetnek a magyar koronás király iránt

Digitized by Google

olyan lojális érzelmeket érez, a milyeneket kötelessége érezni egy alkotmányos országban minden alkotmányos embernek és pártnak, de azt el nem ismerem, hogy bármily kötelessége legyen a magyar embernek az osztrák császár iránt lelkesedni. A beterjesztett javaslat egy szóval sem emliti meg azt a tényt, hogy az ország szerencsekivánatot akar küldeni egy idegen állam uralkodójának ünneplése alkalmából, tehát oly alkalomból, a mely alkalom lehet örvendetes a császárra nézve, de a magyar királyt abszolute nem érintheti; a magyar nemzetre pedig ez az alkalom mindenesetre olyan, a melyet emlegetni nem hazafias cselekmény, mert lehetetlen, hogy meg ne emlékezzünk arról is, a mi történt 50 évvel ezelőtt és lehetetlen, hogy el ne szomorodjunk, lehetetlen, hogy olyan érzelmek ne támadjanak lelkünkben, a melyeket sokkal jobb, ha nem idézünk elő.«

»Igy tehát én hazafiságomnak egész hevével tiltakozom az ellen, hogy folyvást olyan tények hozatnak elő, a melyek összeütközésbe hozzák a nemzet jogai iránti hűséget, a haza iránti szeretetet a király iránti köteles lojalitással. *(Ugy van!)* Ezt nem találom sem tapintatos dolognak, sem olyannak, a melyet a jelen nehéz körülmények közt a kormánynak meg lehetett kisérleni . . . Mikor már is el vannak keseredve a kedélyek és máris az az érzés honol a kedélyekben, hogy Magyarországon ismét emlékeztetni akarják azokat, a kik a hazájukat hiven szeretik, arra, hogy mikép pusztitották a hazát 50 év előtt, akkor a háznak egy része a kisérletet tűrni nem fogja, és igy kötelessége lett volna a kormánynak semmi olyan inditványt nem terjeszteni a ház elé, a melylyel a jelzett szomoru emléket felidézi és a ház egy részének hazafiságát sérti. Én tehát ellene szegülök annak, hogy az előttünk fekvő inditvány a ház által megszavaztassék és pártom nevében is kifejezem azt a kivánságomat, hogy a ház a napirendre térjen át.« *(Élénk helyeslés balfelől).*

T. képviselőház! 1898 óta 10 esztendő telt el. A nemzet megnyilatkozott akarata a függetlenségi és 48-as pártnak adta a többséget és most a többség állásfoglalását, *(Halljuk!)* a melyet mint kisebbség tiltakozás alakjában érvényesitett, a többség erejével határozat alakjában viheti diadalra. *(Ugy van!)*

Tiz esztendőnek minden politikai eseményét nem érintem. Annyi gyászról, oly sok szenvedésről kellene megemlékeznem, hogy csak arra hivatkozom, hogy a mikor 1906-ban a magyar király megkoronázásának 40. évfordulóját ünnepelte, akkor az osztrák Reichsrath sem üdvözletet nem küldött, sem szerencsekivánatát nem fejezte ki. Csak arra akarok hivatkozni, hogy I. Ferencz József 1906 február 19-én Fabricziusnak szuronyos bakáival veretté szét a nemzet törvényhozó testületét és 1908 április havában magánpénztárából kegydijjal jutalmazta meg azokat a darabontokat, a kik gyilkos kézzel fejszét emeltek alkotmányunk fájának feldöntésére, a kik vállalkoztak szabadságunk sirjának megásására.

T. ház! Érzem, hogy a függetlenségi és 48-as párt történelmi perczek előtt áll, mert szavazatával vagy hű marad önmagához, hű marad multjához, hű hagyományaihoz, vagy pedig szavazatával önmagát itéli a nemzet megvetésére. *(Zaj. Elnök csenget.)* Méltóztatnak engem végig hallgatni. Nem az ellenfél támadó szavával szólottam, hanem a magyar testvér szeretetének a hangján. Mi eddig ellenfelek voltunk, elvi ellentétek választottak el, a közös czélért, Magyarország függetlenségéért vivott harczunkban, a harcz fegyvereinek megválasztásában különböztünk. Az önök szavazata fogja eldönteni, hogy a jövőben ellenfelek maradunk-e, vagy pedig ellenségekké válunk. *(Derültség. Zaj. Elnök csenget.)* Azoktól, a kik szavazatukkal szentesitik a deczember 2-iki államcsinyt, egy világ fog elválasztani, a hazaszeretetnek, az alkotmány iránti tiszteletnek, a politikai becsületnek végtelen világa. *(Nagy zaj.)*

Elnök: Rendreutasitom a képviselő urat. *(Helyeslés.)*

Nagy György: T. ház! A függetlenségi és 48-as balpárt egyhangulag visszautasitja Wekerle Sándor miniszterelnök ur előterjesztett inditványát.

Szmrecsányi György jegyző: Pilisy István!

Pilisy István: T. ház! Méltóztassanak megengedni, hogy a miniszterelnök urnak tapintatlan *(Zaj. Ellenmondás.)* és nemzeti érzésünket mélyen sértő inditványa ellen *(Felkiáltások: Rendre!)* a leghatározottabban állást foglaljunk. Ugy én, mint az a párt, a melyhez tartozni szerencsém van, koronás királyunk iránt a legnagyobb hűséggel, a legmélyebb lojalitással viseltetünk. Épen ez a hűség követeli meg, hogy ne idézzük fel emlékezetünkbe azokat a dolgokat, a melyekre 1867-ben fátyolt vetettünk. Ez követeli meg azt, hogy az a kormány, a mely Ő felsége bizalmát élvezi, ne szaggassa fel azt a fátyolt. Nincsen arra senkinek szüksége. Talán a nemzetnek van rá szüksége? Annak bizonyára nincs. A császárnak? Nem hiszem, hogy a császárnak is szüksége volna rá, mert hiszen a magyar koronás király nem követelte meg Ausztriától, hogy akkor, a mikor 25 éves koronázási jubileumát ünnepelte, vagy a mikor 40 éves jubileumát ünnepelte, Ausztria ide üdvözlő átiratot küldjön.

Nem követelheti tehát és nem is hiszem, hogy követelné a császár, hogy a magyar parlament akkor, a mikor császárságának 60 éves jubileumát ünnepli, őt üdvözölje. Pedig a két ünneplési alkalom között óriási különbség van. Mikor a magyarok királyukkal a koronázás emlékét ünnepelték, akkor az osztrákok nemzeti érzését egyáltalában nem sértették. Ellenben most, a mikor a császár-

Digitized by Google

ságnak 60 éves jubileumát ünneplik, akkor azok az emlékek, a melyek felidéztetnek, a nemzeti érzést mélyen sértik. A magyar nemzet lojális nemzet volt uralkodójával szemben mindig. Ezt az ünnepélyt daczára annak, hogy a fájdalom, a sebek bizonyos tekintetben felszaggattatnak, némán türte volna, és ez lett volna a magyar nemzethez legméltóbb: a hallgatás. Most azonban, mikor a kormány egy ilyen inditványnyal áll elő, a mikor azokat a hegedő sebeket felszakitani akarja, ez ellen határozottan rosszalásunkat kell kifejezni. Akkor, a mikor egy ilyen inditványnyal előállottak 1873-ban és a mikor későbben 1898-ban hasonló inditványt terjesztettek a képviselőház elé, akkor a függetlenségi párt a maga kisebbségével, de teljes erejével tiltakozott ez ellen. Most a függetlenségi párt oly nagy többségben van itt a házban, hogy megakadályozhatta volna ennek az inditványnak megtételét is. Ha nem tette ezt, remélem, hogy most, az utolsó pillanatban meg fogja fontolni a dolgot és ehhez az inditványhoz hozzájárulni nem fog.

Előttem szólott Nagy György képviselőtársam felolvasta itt Kossuth Ferencznek, a függetlenségi párt 1898. évi vezérének fölszólalását, a mikor napirendre került ez az inditvány. Én messzebb megyek és fel fogom olvasni az 1873 november 25-én tartott ülésben mondottakat egy hasonló inditványnyal szemben, t. i. Irányi Dániel, akkori függetlenségi párt vezérének beszédét. *(Halljuk! Halljuk!)* Ugyanis akkor, a mikor Tisza Kálmán védelmébe vette az inditványt, Irányi Dániel erre a következőkép válaszolt *(olvassa)*: »A t. képviselő ur azt mondja rám czélozva, hogy azt, mire a nemzet fátyolt vetett, nem szabad ismét felmelegiteni, hogy, midőn a nemzet valamire szavát adta, azon adott szavával nem szabad játszani. Nem mi lebbentettük fel a fátyolt a multról: önök tették azt; nem mi játszunk szavunkkal, midőn mi a koronás király iránti hűségnek ismételten jelét adjuk, midőn mi nem a magyar koronás királyhoz küldendő tisztelgő küldöttséget, ha annak 25 éves jubileuma elérkezik, ellenezzük; hanem azon fejedelemnek jubileumához nem akarunk hozzájárulni, a ki 1848 deczember 2-án Magyarország királya nem volt. Önök kényszeritenek bennünket, hogy ezen megkülönböztetést megtegyük.

Mi nem emlékezünk meg itt e teremben azon szomoru napról, a mely 1848 deczember 2-ával jeleztetik; nem idéztük fel emlékezetükbe azon gyászos eseményeket, melyek ennek következményei voltak, nem idéztük fel emlékezetükbe hogy Windischgrätz rövid idővel ezután elözönlötte seregével Magyarországot és hogy azon küldöttségnek, mely békeajánlatokkal járult hozzá, azt felelte: »Lázadókkal nem alkuszom.« Mi nem emlitettük fel, s nem idéztük volna emlékezetükbe azon második alterego irtózatos garázdálkodását e hazában, a melyre a pesti, s az aradi vérnapok szomoru, gyászos és irtóztató illusztrácziául szolgálnak, mi nem emlitettük: önök kényszeritenek minket és a nemzetet arra, hogy visszaemlékezzünk erre; mi nem idéztük fel, önök emlékeztettek az abszolutizmus által 17 éven keresztül folytatott gyászos cselekményekre, a midőn Magyarország alkotmánya megsemmisittetett, midőn Magyarország a földképről eltöröltetett, midőn Magyarország nemzetisége lábbal tapodtatott, midőn a germanizáczió itt felütötte sátrát és még nyelvétől is meg akarta fosztani a nemzetet; nem mi emlékeztettük önöket arra, nem mi akartuk emlékeztetni a nemzetet, önök emlékeztetik a képviselőket, önök a nemzetet az önök inditványával. És önök ekkor nekünk szemünkre hányják a tiszteletlenséget a fejedelem, a koronás király iránt! Ez, azt hiszem, igazságos nem lehet!

Én, t. ház! mint mondám, nem akartam szólni, és mert nem akartam, azért nem is folytatom beszédemet, csak arra kérem a t. házat, hogy midőn ezen őszinte és a törvényeken alapuló meggyőződés kifejezését hallják: akkor azt ne illojalitásnak tulajdonitsák, mint Perczel Béla és Tisza Kálmán képviselőtársaink, hanem azon rendületlen törvény iránti tiszteletnek, a mely e pártnak mindig tulajdona volt és mindig tulajdona fog maradni.

Hogy e mai napon kizárólagos tulajdona e pártnak, az érzem és nyilvánitom.«

T. képviselőház! Én a függetlenségi párthoz szólok; arra kérem, emlékezzenek vissza Kossuth Ferencznek Nagy György elvtársam által felolvasott beszédére és emlékezzenek vissza Irányi Dániel beszédére és térjenek az inditvány felett napirendre. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Ki következik?

Szmrecsányi György jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Olyan fontos kérdésről van szó, hogy szavazatom indokolását kötelességemnek tartom néhány szóval a t. képviselőháznak előterjeszteni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A magyar parlamentben a felséges uralkodó iránti érzelmek tekintetében . . . *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek.

Polónyi Géza: . . . mióta ennek a parlamentnek a tagja vagyok, sohasem volt sem pártkülönbség, sem véleménykülönbség; a hódolatteljes tisztelet és ragaszkodás a felséges király iránt pártkülönbség nélkül egyformán tulajdona volt mindenkinek. És szinte megnyugtató az aggastyán fejedelemre az, hogy ebben az országban ma is ilyen hangulat uralkodik. A mi köztünk ennél a kérdésnél válaszfalat képezhetne, az a következő: habár mi mindnyájan — meg vagyok győződve, hogy az előttem felszólalt t. képviselőtársunk is — azokat az érzelmeket, a melyek a t. miniszterelnök ur által előterjesztett inditványban megnyilatkoznak, osztjuk, véleménykülönbséget közöttünk tisztán az az egyetlen kérdés jelenthetne, vajjon az kivántatik-e a magyar parlamenttől és képviselőháztól, hogy azokat az érzelmeket az 1848 deczember 2-iki események alkalmából nyilatkoztassa-e ki, vagy

Digitized by Google

nem. Megvallom, t. képviselőház, hogy szerencsésebbnek tartottam volna, ha más alkalomból, pl. felséges uralkodó királyunk születésnapja alkalmából . . . *(Hosszantartó zajos derültség. Felkiáltások balfelől: Névnapja alkalmából!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Polónyi Géza: . . . történt volna ez az előterjesztés, mert akkor, azt hiszem, jobban hivatkozhattam volna arra, hogy osztatlanul nyilatkozik meg mindenki, feltétel nélkül nyilatkozott volna meg a magyar nemzetben az, a mi igenis fohász, a mint azt a t. miniszterelnök ur mondta, hogy éltesse és tartsa meg a trónon felséges urunkat a Mindenható. Most azonban nyiltan kijelentem, bárha ily érzelmekkel voltam és vagyok is eltelve, olyan inditványhoz, a mely azt az alkalmat kivánja a törvényhozás által megünnepeltetni, a melyet az 1848 deczember 2-iki történelmi események alatt értünk, mondom, oly inditványhoz *(Felkiáltások: Nincs inditvány!)* soha hozzá nem fognék járulni.

A mit én röviden meg akartam állapitani, s a mi talán t. barátaimat meg fogja nyugtatni, az a következő: Megnéztem a t. miniszterelnök ur által előterjesztett szöveget.

Az először is nem tartalmaz mást, mint azt, hogy a t. miniszterelnök ur által tett nyilatkozat jegyzőkönyvbe foglaltassék, jegyzőkönyvbe foglaltassék azon óhajtás, a melyet ő elmondott. Meggyőződtem arról, hogy az 1848 deczember 2-iki eseményekre még csak alluzió sem történik. *(Igaz! Ugy van!)* Ennek folytán talán kötelességet is teljesitek a magam részéről, *(Mozgás a balközépen. Halljuk! Halljuk!)* és mint lojális alattvaló nem is akarok észrevételt tenni az ellen, hogy ily értelmű megnyilatkozás történjék. Akkor, a mikor nem kivántatik a parlamenttől ez emlék megünneplése, *(Mozgás.)* akkor én e szöveggel szemben nem tehetek egyebet, mint hozzájárulok a t. miniszterelnök ur szavaihoz. *(Élénk mozgás és derültség.)*

Elnök: Ki következik?

Szmrecsányi György jegyző: Bozóky Árpád!

Bozóky Árpád: T. ház! *(Nagy zaj.)*

Elnök *(hosszasan csenget)*: Csendet kérek.

Bozóky Árpád: Előttem szólott t. képviselőtársam azt mondja, *(Halljuk! a baloldal hátsó padjain.)* hogy azért szavazza meg a t. miniszterelnök ur inditványát, *(Felkiáltások: nem tett inditványt!)* — igenis tett inditványt — *(Zaj. Elnök csenget.)* mert abban az inditványban nincs benne 1848 deczember 2-ika és azon inditvány szerint nem czéloztatik általunk e nap megünneplése.

Leszek bátor kimutatni, hogy ez igenis benne van. Először is kérdem: hát nem a császárjubileum van most napirenden? Nem azt ünneplik Ausztriában? Nem nevenapja van ő Felségének, hanem a trónfoglalás 60-ik évfordulóját ünneplik, és ezt már kimondta a t. miniszterelnök ur nem egyszer e házban. *(Halljuk! a baloldal hátsó padjain.)*

Kimondotta először akkor, a mikor én a szófiai császári követ levele miatt interpelláltam a t. miniszterelnök urat; kimondotta a minap, a mikor Babocsay Sándor t. képviselőtársam inditványának mellőzését kérte a t. háztól. De azt mondja a miniszterelnök ur inditványa, hogy a nemzet és királya közötti félreértés szomoru korszakára esik felséges királyunk uralkodásának kezdete. Ezzel indokolja az inditványt. Hát mikor volt az a szomoru korszak? Nem 1867-ben, hanem 1848 deczember 2-án. Világos, hogy igenis a császárjubileumban akarják a magyar nemzet részvételét, és miután ez ellenkezik a magyar nemzet érzelmeivel, ellenkezik a függetlenségi pártnak régi állásfoglalásával és ellenkezik a mi törvényeinkkel, azt én meg nem szavazhatom.

Különösen egy nagy akadálya van annak, hogy Ő felsége 60 esztendős trónfoglalását mi ünnepeljük, és ez az 1723: I., II. és III. t.-cz. *(Mozgás jobbfelől.)* Mikor az ugynevezett magyar pragmatica sanctio szabályozta a trónöröklést, kikötötte a trónöröklés feltételeit is. Azt mondja az 1723: II. t.-cz.-nek 9. paragrafusa: kiterjesztve arra most mindenkorra az 1687: II. és III. t.-czikkeket. Az 1687: II. és III. t.-cz. 1. §-a világosan kimondja, hogy trónöröklés akkor van, ha Ő felsége kiadja a királyi hitlevelet, ha leteszi az esküt és megkoronáztatja magát. Ha ezek az alkotmánybiztositékok nincsenek, akkor nincs trónöröklés, és miután 1848-ban Ő felsége nem adta ki a királyi hitlevelet, nem tette le alkotmányunkra az esküt, nem koronáztatta meg magát, nem foglalta el a magyar trónt, tehát ezt a törvénytelen cselekedetet nekünk megünnepelni nem lehet.

Hogy ez igy van, mutatja az is, hogy mikor 1900-ban Ferencz Ferdinánd trónörökösnek házasságáról törvényt csináltunk, akkor a képviselőház igazságügyi bizottsága szükségesnek találta kiemelni azt, hogy az 1723. törvényczikk ugy keletkezésére, mint feltételeire és tartalmára teljesen önálló. Ez az igazságügyi bizottság javaslata folytán törvénybe lett iktatva, tehát a magyar törvényhozásnak álláspontja az, hogy a mi trónöröklésünket nem más, mint tisztán az 1723: I., II. és III. t.-cz. szabja meg, melynek feltételei vannak, és ez a törvényczikk teljesen önálló az osztrák pragmatica szanctioval szemben. És nagyon jelentős az, hogy 1900-ban a képviselőház igazságügyi bizottságának javaslatára az egész törvényhozás szükségesnek találta hangsulyozni, hogy azon, a trónöröklésről szóló törvényczikknek feltételei vannak. Hát miután azok a feltételek 1848-ban nem következtek be, és miután világos, hogy velünk most nem Ő felségének nevenapját vagy születésnapját akarják ünnepeltetni, hanem 1848 deczember 2-át, én azok alapján, a miket ezelőtt 35 esztendővel, 1873-ban, Irányi Dániel előadott, és a mit tiz esztendővel ezelőtt Kossuth Ferencz elmondott, nem járulhatok hozzá a

Digitized by Google

miniszterelnök ur inditványához. *(Helyeslés balfelől. Nagy zaj.)*

Elnök: Szólásra senki sincs följegyezve... *(Zaj.)*

Rátkay László: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy a politikai helyzet semmiben nem változott, én csak a magam nevében nyilatkozom, hogy a t. miniszterelnök ur inditványát nem fogadom el. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha senki sem kiván szólani, a vitát bezárom.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a miniszterelnök ur javaslatát elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. *(Felkiáltások: Ellenpróbát!)* Kérem azokat, a kik nem fogadják el a miniszterelnök ur javaslatát, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. A képviselőház többsége elfogadja a miniszterelnök ur javaslatát.

Bejelentem a t. háznak, hogy a kereskedelemügyi miniszter válaszolni kiván a holnapi ülésen Lukinics Ödön interpellációjára a kiegyezési törvény megsértése tárgyában; Vinkovics Tivadar interpellációjára az ogulin-gospiczi vonalon behozandó mellék-teherkocsik tárgyában; Nagy György interpellációjára a kászoni községek távirdája és telefonja ügyében; Lukinics Ödön interpellációjára a metlika—károlyvárosi vasut épitése tárgyában; Surmin György interpellációjára a választói szabadság tárgyában és Bozóky Árpád interpellációjára Tiszaföldvár és Mezőtur között az állami beruházási alap terhére kiépitendő műut tervének felülbirálása és módositása iránt.

T. ház! Egyéb teendőnk nincs, mint a következő ülés idejének és napirendjének megállapitása.

Javaslom a t. háznak, hogy legközelebbi ülését holnap, szombaton, 1908. évi november hó 28-án délelőtt 10 órakor tartsa, és ennek napirendje legyen először az 1909. évi állami költségvetés folytatólagos tárgyalása, azután az inditvány- és interpellációs könyvek felolvasása, azt megelőzőleg a kereskedelmi miniszter fog válaszolni azokra az interpellációkra, a melyeket az imént voltam bátor a t. háznak bejelenteni, végül elnöki előterjesztések és irományok bemutatása.

Kérdem a t. házat: méltóztatik-e napirendi javaslatomhoz hozzájárulni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor a napirendet előterjesztésem értelmében megállapitottnak jelentem ki.

Következik a jegyzőkönyv hitelesitése. Felkérem Vertán Endre jegyző urat, sziveskedjék a mai ülés jegyzőkönyvének még nem hitelesitett részét felolvasni.

Vertán Endre jegyző *(olvassa az ülés jegyzőkönyvének még nem hitelesitett részét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs senkinek észrevétele, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik esti 8 óra 20 perczkor.)

Hitelesitették:

Kacskovics Géza s. k. *Simkó József s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

380. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 november 28-án, szombaton

Justh Gyula, utóbb **Rakovszky István,** végül **Návay Lajos** elnöklete alatt.

Tárgyai: Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása. — Elnöki előterjesztések. — A miniszterelnök bemutatja a Népszinháznak a Nemzeti Szinház czéljaira történt bérbevételéről szóló jelentést. — Az inditvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — A kereskedelemügyi miniszter helyett a miniszterelnök válaszol Lukinics Ödön, Vinkovics Tivadar, Nagy György, Surmin György és Bozóky Árpád interpelláczióira. — Interpellácziók előterjesztése.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Darányi Ignácz, gr. Apponyi Albert, Günther Antal, Jekelfalussy Lajos, Josipovich Géza miniszterek és Szterényi József államtitkár.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 15 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Zlinszky István; a javaslatok mellett felszólalókat Hammersberg László, a javaslatok ellen felszólalókat Dudits Endre fogja jegyezni.

Napirend szerint következik az 1909. évi állami költségvetés (Irom. 936—944) folytatólagos tárgyalása, még pedig a horvát-szlavon-dalmát miniszter és személyzetének rovatában a dologi kiadások.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 27.500 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Nyugdijak. 59.554 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Most következik a részletes tárgyalás során a belügyminiszter ur költségvetése. Felkérem Hammersberg László jegyző urat, sziveskedjék az egyes tételeket felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Központi igazgatás és földtehermentesitési pénzalap m. kir. igazgatósága. Rendes kiadások. XVII. fejezet 1. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: VI. fejezet 1. czim. Rendes bevételek: V. fejezet 1. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok: 1,698.352 korona.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Barabás Béla előadó: T. képviselőház! Nekem, mint a pénzügyi bizottság előadójának ez alkalommal nem lehet egyéb feladatom, mint röviden ismertetni a 909. évi belügyi költségvetést és az erre vonatkozó pénzügy-bizottsági jelentést. *(Halljuk! Halljuk!)*

A belügyi tárcza összes évi rendes és rendkivüli szükséglete 85,444.000 koronában van előirányozva, körülbelül 10 millióval nagyobb összegben, mint tavaly volt. Rendes és rendkivüli bevételei 14 milllió koronában vannak felvéve, a tavalyihoz képest egy fél millió koronával kedvezőbbek, ugy hogy az állampénztárból a belügyi költségvetés kiadásai fedezetül körülbelül 71—72 millió koronát vesznek igénybe.

T. képviselőház! Az embernek minden közés magánviszonyai, a melyek állampolgári létének és jogainak alapját képezik és a melyek születésétől kezdve haláláig mindennap előfordulnak és ezernyi változatban kezdődnek, fejlődnek, tökéletesednek és megszünnek, mind a belügyminiszterium költségvetésének keretében találnak kielégitést, támogatást és védelmet. Nincsen a belügyi tárcza költségvetésének egyetlenegy czime sem, a melynek valamelyikéhez minden állampolgárnak mindennap valami köze ne lenne, és nem mondhatja a maga részéről senki sem, legyen az gazdag vagy szegény, hatalmas vagy alárendelt, családhoz tartozó vagy magában élő egyén, hogy nincsen állandó érintkezésben a belügyeket szolgáló állami és községi szervezetekkel. Ezen kereteken belül találja meg mindenki a vele született emberi jogok érvényesithetésének terét, módját és alkalmát. Ez az állami és községi szervezet mindenki

Digitized by Google

részére biztositja az egyéni és közszabadságot, egészen addig a határig, a mig más egyénnek szabadságát és jogát nem érinti és tiszteletben tartja; és ennek megfelelőleg találja meg mindenki összes állampolgári és emberi jogainak hatályos védelmét és támogatását.

Mindezeket csak azért emlitettem fel, t. képviselőház, hogy ne sokallja senki azokat a milliókat, a melyekkel a tárcza keretében minden egyes ember és valamennyi állampolgár közvetlen személyes érdekeiért áldozunk. *(Igaz! Ugy van!)* Mert hogyha van állami kiadás, ugy ez az egyetlen az, a melyet kizárólag önmagunkra és mindannyiunkra költünk el egyenlő arányokban és a mely áldozatoknak jótékony hatását minden állampolgár bőségesen és egyformán élvezi, daczára annak, hogy ezen kiadásokból az ország egy-egy lakosára alig 4 kor. esik.

Az a 10 millió emelkedés, a melylyel a 909. évi költségvetés a tavalyi belügyi szükségletet meghaladja, komolyan senki által nem kifogásolható, mert csak helyeselni lehet azt a törekvést, hogy e tárcza keretéhez tartozó minden állampolgári, törvényhatósági, községi és emberbaráti intézményt fejleszteni és erősiteni kell. Mert ezek, t. ház, nem inproduktiv kiadások, nem felesleges szükségletek, nem kényelmi igények szolgálatára vannak hivatva, hanem a mindennapi élet rendes folyásának lépten-nyomon jelentkező követelményei és valamennyi állampolgár legközvetetlenebb jogi, erkölcsi és közszabadsági szükségleteit elégitik ki. *(Igaz! Ugy van!)*

Rámutattam már ezzel, t. képviselőház, azon nagyobb összegű különbözetekre, a melyek a belügyi tárcza egyes czimeinél a tavalyi előirányzattal szemben fennforognak. Itt van a vármegyei közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásoknál mint többlet 1,346.640 korona a tavalyi 18,391.500 koronával szemben. Ezen többletnek nevezetesebb tételei: uj állások szervezésére és uj állások rendszeresitésére 100.000 korona a vármegyei nyugdijalapnak segélyezésére és a háztartások hiányainak fedezésére 100.000 korona, távbeszélők felállitására 50.000 korona, az 1908. évi állami költségvetés alapján foganatositott lakbérek emelésére, továbbá a dijnokok és napibéres szolgák illetményeinek felemelésére 939.300 korona. A községi igazgatási kiadásokra 4,862.000 korona van előirányozva. A tavalyihoz képest 462.000 koronával több, de ebből 170.000 korona csak alakilag képez e czimnél többletet. Ugyanis a rendes kiadások XVII. fejezet 6. czim alatt az 1908. évben csak a községi és körjegyzők, valamint a segédjegyzők fizetésének állami kiegészitésére és az 1904: XXXVI. t.-cz. 24. §-a alapján szervezett uj jegyzőségek dologi kiadásaihoz adott államsegélyre szükséges összegek voltak felvéve. A községi közigazgatási tanfolyamok, valamint az országos törzskönyvezés költségeire szükséges költségek ellenben a rendes kiadások XVII. fejezetének 14. czime alatt, az általános közigazgatási költségek czime alatt szerepeltek. Minthogy a könnyebb és egységes áttekintés szempontjából is kivánatos, hogy a községi igazgatás körébe tartozó országos kiadások lehetőleg egy czim alatt vétessenek fel: az 1909. évi költségvetés XVII. fejezetének 6. czimét a belügyminiszter ur megváltoztatta és ezen czim alatt a községi közigazgatási tanfolyamok, valamint a községi törzskönyvezés költségeit is áthozta.

130.000 korona van felvéve uj segédjegyzői állások szervezésére az eddigi államsegélyhez képest, mert még mindig 800-on felül van azon 2000 lélekszámot meghaladó közjegyzőségek száma, a melyekben segédjegyzői állás rendszeresitve nincsen, s a melyekre anyagi erejük elégtelensége miatt a segédjegyzői állás önköltségen való szervezését hivatalból ráutalni nem lehet. Minthogy pedig a községi közigazgatási szervezet megfelelő teljesitési képességének előfeltételéül tekintendő, hogy a szóban forgó körjegyzőségek, sőt egyes anyagilag nyomott helyzetben levő nagyközségek is fokozatosan, az állam pénzügyi ereje által engedett legrövidebb idő alatt rendszeresitett álláson életfogytiglan alkalmazott segédjegyzővel láttassanak el, nem lehet kitérni az elől, hogy a szóban forgó czélra ujból jelentékeny államsegély irányoztassék elő.

Nem hagyhatok megemlités nélkül e czimnél egy uj tételt, a mely azon humánus intézkedést tartalmazza, hogy a községi kör- és segédjegyzők leányárvái — félárvái — és leánygyermekei számára létesitett iskolai, nevelőintézeti alapitványi helyek költségeire 45.000 korona irányoztatik elő. A községi kör- és segédjegyzők leányai számára a Magyar Gazdasszonyok Országos Szövetsége által fentartott czinkotai leányintézetnél létesitett 25 dijmentes és 50 féldijas állami alapitványi helylyel a közigazgatásnak a gyermeknevelés tekintetében egyik legelszigeteltebb helyzetben levő tényezőin kiván a kormány a szóban forgó czélra a költségvetésben beállitott csekély összeggel segiteni.

Következik 3,400.000 koronát előirányzó uj czim, a mely a tavalyi költségvetésben nem fordult elő. Ez községi körorvosok és bábák illetményeire van fölvéve, az 1908: XXXVII. t.-cz. alapján, az ezen törvény indokolásában a törvényhozásnak már bejelentett számitások szerint.

A m. kir. csendőrség cziménél évi szükséglet 17,232.286 koronával irányoztatik elő, több szükségletként a tavalihoz képest 1,638.046 korona. Ebből 216.124 korona azért szükséges, mert az az 1907. évi költségvetés indokolásában kifejtett fontos okoknál fogva az 1907. évben megkezdett és az 1908. évben folytatott lovasitás további folytatásaként az 1909. évben 200 gyalogcsendőr és 35 őrsnek a lovasitása vétetett tervbe. A gyalogcsendőrségi őrsök lovasitása által, eltekintve attól, hogy a lovascsendőr mindenkor gyorsabban érkezik működése helyére mint a gyalogcsendőr, a lovasitott őrsök felügyeleti körzetei nagyobbittatnak, miáltal egyes szomszédos gyalogőrsök

Digitized by Google

feleslegessé válnak, s a szükség szerint más vidékre helyezhetők át.

A belügyminiszter ur nem téveszthette szem elől, hogy a magyar királyi csendőrségi őrsök hálózatának fokozatos kiegészitése, illetőleg a jelenleg még többnyire igen terjedelmes felügyeleti körzeteknek lehető kisebbitése czéljából, és mert a közigazgatási hatóságok részéről az 1908. évben is 351 csendőrségi őrs felállitása kéretett, a csendőrségi őrsök számának szaporitása elkerülhetetlenné vált. Azonban a pénzügyi helyzetre való tekintettel ez alkalommal csak 20 gyalogőrsnek 100 főnyi legénységgel való rendszeresitése terveztetik, a mi 18.540 koronát vesz igénybe. Jelentékeny összeget, 231.929 koronát vesz igénybe az u. n. »Havi dij«, a mely az 1908. évi létszámszaporitás után csak egy fél évre előirányzott ezen illetménynek egész évre való felvétele, a tiszti, járási és törzsőrmesteri fizetések rendezése és az 1909. évre tervezett létszámszaporitás illetményének előirányzása következtében szükséges.

Az ezen czim alatt felvett többszükségletre vonatkozó nagyobb tételek még a következők: A »Zsold«-nak a mult évben történt felemeléséből származó évi szükséglet csak félévre lévén előirányozva, ennek és a tervezett létszámszaporitás következtében felmerülő szükséglet 476.728 korona. A »Szolgálati pótdij«-nak a mult évben történt felemelése következtében előállott évi szükségletnek szintén csak a fele volt előirányozva; ezért és mert az igényjogosultak száma is emelkedett, több a szükséglet 462.590 koronával.

Ugyancsak többszükséglet mutatkozik a »Ruhapénz, tömeg és csizmakoptatási átalány« czimen. A tömegátalány a mult évben felemeltetett, de a nagyobb szükséglet csak félévre lett előirányozva. Ennek az egész évre való előirányzása, továbbá a létszám szaporitása és a tömegátalánynak 1909. évi julius hó 1-től tervezett további felemelése szükségessé teszi egy tételnek felvételét, a mely 159.869 K-át tesz ki.

A dologi kiadásoknál »Utazási és szállitási költségeknél« 124.543 K, »Termények és azok váltságdijá«-nál a mult évi lovasitás folytán előállott szükséglet csak felerészben lett felvéve, ennek és a termények drágulása és a tervezett lovasitás következtében előállott többszükséglet 121.400 K. Végül az »Elszállásolási költségek«-nél a mult évi szaporodás fele, a 3 évi átlag, valamint a tervezett szaporitás és illeték emelkedésének megfelelő előirányzása miatt 147.692 K.

A székesfővárosi m. kir. államrendőrség 1909. évi szükséglete a tavalyi 5,455.052 koronával szemben 6,193.211 K-ával van előirányozva. Ebből a személyi járandóságoknál nagyobb a szükséglet 252.370 K-val és az el nem kerülhető szaporitásokra 1909. julius 1-étől számitva összesen 699.988 K fordul elő.

A dologi kiadásoknál a többszükséglet 57.656 K. Mindezek elfogadható módon vannak részletezve és indokolva.

A m. kir. határrendőrség 1909. évre előirányzott rendes szükséglete 1,055.754 korona, szemben a mult évre megszavazott 886.860 koronával. A mutatkozó többszükséglet tehát 168.894 koronát tesz ki. Ezen összegeket leginkább a személyi járandóságok kielégitése veszi igénybe.

Megemlitésre méltónak tartom e helyen az indokolásból, hogy a Romániával határos Szeben és Fogaras vármegyékben a határrendőrségnek egyedül a verestoronyi vasuti állomáson van egy kirendeltsége. Ezen kirendeltség személyzete azonban a vasuti állomás nagy forgalma miatt egyedül az állomás helyén láthatja el a határrendőrségi szolgálatot, mig Szeben és Fogaras vármegyéknek a határrendőrség hatósági területébe vont többi részét a brassói határszéli rendőrkapitányság ellenőrzi. Ezen ellenőrzés azonban a brassói határszéli rendőrkapitányság hatósági területének nagysága és a nagy távolság következtében csak ritkán eszközölhető. Ennélfogva szükséges, hogy Nagyszebenben egy külön kapitányság szerveztessék.

Ennélfogva szükséges, hogy Nagyszebenben egy külön kapitányság szerveztessék. Ezen kapitányság és megfelelő számu kirendeltség és őrség felállitásával kapcsolatban a határrendőri szolgálat hatályosabbá tétele végett az is szükséges, hogy az őrszemélyzet amugy is csekély létszáma szaporittassék, s a nyomozások teljesitésére megfelelő közegek, polgári biztosok álljanak rendelkezésre.

A közjótékonysági és emberbaráti kiadások egész szükséglete kevéssel haladja meg a 410.000 koronát; mégis ez összegben 103.000 korona többlet foglaltatik. Ez az összeg a következőkben találja indokolását: Az irgalmasrend temesvári házának a betegek ápolásáért az 1907. év végeig bezárólag államköltségvetésileg megszavazva volt ötezer korona. Az ezen évi segélyösszeg, a mely az 1908. évi állami költségvetésből az emlitett rendnek másmódon kárpótoltatása mellett kihagyatott, a rendnek hivatásszerű szolgálatára való tekintettel ujból előirányoztatott; a többi 100.000 korona az 1901 : XXI. t.-cz. 4. §-a alapján, a mely akként intézkedik, hogy a hét éven felüli elhagyott gyermekek gondozási költségei fejében az 1902. évtől kezdve a belügyi tárcza költségvetésébe legfeljebb 400.000 korona segélyösszeg állittatik be, irányoztatott elő. Az eddigi 150.000 korona azért emeltetett fel 200.000 koronára, mert a hét éven felüli elhagyott gyermekek tartásdijai oly sulyosan nehezednek már a községekre, hogy azokat a vagyontalan és nagy pótadóval terhelt községek a saját erejükből tovább fedezni nem képesek.

Szándékosan utóbb emlitem a közegészségügyi kiadásokra forditott összegeket, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyek az előbbinél 872.142, az utóbbinál pedig 411.796 korona többlet megszavazását igénylik. A közegészségügyi kiadások teljes összege 8,575.979 koronára emelkedik, a mely összeget különböző részletekben az országos közegészségügyi tanács, az állami gyógyintézetek stb. veszik igénybe.

Digitized by Google

Az országos betegápolási alap czime alatt előforduló nagy összegeket, a majdnem tizenöt millió koronát, két rovat kiadásai meritik ki: az első a gyermekvédelmi kiadások. E helyen különösen ki kell emelnem a belügyminiszter urnak azt a hathatós gondoskodását, kiváló ügyszeretetét és nemes érzékét, a melyeket a gyermekvédelem terén nemcsak szóval, de gyakorlati érvényesitésekkel, cselekedetekkel és igazán értékes intézményekkel tanusit. *(Élénk helyeslés.)* Évről évre ezrekkel szaporodik az élet és a társadalom hasznára megmentendő és már az eddig megmentett gyermekek száma is, a kik az államnak ezen áldásos ténykedése nélkül akár gondatlanság, akár bűnös cselekmények által bzony elpusztulnának. Számszerűen bizonyitja ezt az az egyetlen adat a sok közül, hogya megmentendő gyermekek létszáma az 1908. évi költségvetéssel szemben 6340-nel szaporodik. Közülök 980 hét éven aluli és 5360 hét éven felüli gyermek.

Csak tizenöt korona van felvéve egy-egy gyermek ruházatára és igy magának ennek a ruházatnak a kiadása majdnem százezer koronát igényel. Az ezen rovatra költött minden fillér igazán jó helyre megy, a melyen nem csak az életnek menti meg e szerencsétlen gyermekeket, hanem azokból jóravaló és hű érzésű magyar állampolgárokat is nevel. *(Ugy van!)* Ez eredményért a belügyminiszter urnak csak elismeréssel tartozhatunk. *(Igaz! Ugy van!)*

Az országos betegápolási alapból betegápolás, költségekre majdnem nyolcz millió fordittatik-a melyből hét millió a bel- és külföldi kórházakban és gyógyintézetekben betegségben ápolt magyar állampolgárok felmerült ápolási és szállitási költségeire szükséges. A szegény betegek részére rendelt gyógyszerekre és gyógyszerészeti segédeszközökre hétszázezer korona költetik el.

Ezen czimnél nevezetesebb bevételek is vannak és pedig az egyik 8,912.412 korona, a mely az országos betegápolási alap létesitésére kivetett öt százalékos pótadóból kerül elő, a másik 2,030.000 korona, a mely a hét éven aluli és a hét éven felüli gyermekek utáni gondozási, ápolási és nevelési költségekért visszatérittetik, ugy, hogy az állampénztárt közvetlenül terhelő kiadások mintegy 5 millió koronára apadnak le. Ezen betegápolási pótadó az 1909. esztendőben ujra 5%-ban lesz majd megállapitandó.

Engedje meg végül a t. ház, hogy rámutassak egy igen érdekes körülményre, *(Halljuk!)* a mely felett nem térhetünk közömbösen napirendre és a mely legjobban igazolja azt, hogy a mai kormány hazafias, humánus és nemzeti tartalommal biró belügyi politikát követ. A belügyi költségvetés különös sulyt helyez a szó szoros értelmében életbevágó azon kiadásokra, a melyek az emberi élettel, az egészséggel és a testi épséggel vannak összeköttetésben. Ha összeszámitjuk a községi körorvosok és bábák illetményeit, a közegészségügyi kiadásokat, a kórházakra és a betegápolási alapra, közjótékonysági és emberbaráti intézetekre és egyéb humánus és irgalmas cselekedetekkel kapcsolatos kiadásokra felvett igen tekintélyes összegeket, azt találjuk, hogy ezek a belügyi tárcza összes szükségletének harmadrészét, vagyis 33%-át teszik ki. Mit bizonyit ez? Azt, hogy Magyarországon ugy az államhatalom, mint a társadalom megbecsüli az emberanyagot és annak nemzeti értéke iránt eléggé nem dicsérhető érzékkel viseltetik, sőt az emberanyag védelmére az erre szolgáló helyes rendszerek alkalmazásával mindent elkövet. *(Élénk helyeslés.)*

Ezen sok milliónyi áldozatot jelentő rideg számokat feltüntető költségvetés és annak humánus kezelése a belügyi igazgatás minden ágazatában csak azt igazolja, hogy ezen sokszor méltatlanul megrágalmazott országban az igazi emberszeretetet gyakorolják; az itt nem üres szavakban nyilvánul, hanem gyakorlatilag érvényesül. *(Élénk helyeslés.)* Az állam és a magyar társadalom az emberi életet és egészséget védő és a testi épséget oltalmazó kezét jótékonyan terjeszti ki a nép és az állampolgárok milliói felett; nem nézi, nem keresi azt, hogy az emberszeretetre utalt felebarátunk melyik valláshoz, melyik nemzetiséghez, melyik fajhoz vagy társadalmi osztályhoz tartozik, hanem mindenkiben megbecsüli a hazának gyermekét és az egyenjogu állampolgárt; szeretettel veszi védő karjai közé, oltalmába az emberi életet és enyhiti a sors által osztályrészül jutott emberi szenvedéseket. *(Élénk helyeslés.)* Mintha mindnyájan éreznők a szent kötelességet, hogy azt a nagy vérveszteséget, a melyet emberi tévedések és gyarlóságok a kivándorlások által okoznak, a nemzet testében és élő szervezetében csak ugy lehet pótolni, hogy ha az emberi életnek, az emberanyagnak fokozatos megbecsülésével az embereket nemcsak az ellentállásra képesekké teszszük, de egyuttal értékes, hazájukhoz hű állampolgárokká neveljük. *(Élénk helyeslés.)*

Ezeknek előrebocsátásával kérem, hogy méltóztassanak a belügyi tárcza költségvetését elfogadni és az ehhez tartozó czimeket és tételeket megszavazni. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Ki következik szólásra?

Dudits Endre jegyző: Maniu Gyula!

Maniu Gyula: T. ház! *(Halljuk!)* Nem viseltetem bizalommal a belügyminiszter ur politikája iránt és ezért nem fogadom el a belügyi kormányzat költségvetését. Azt hiszem, hogy nem szükséges bizalmatlanságomat közelebbről megindokolni, ha figyelembe vesszük, hogy erre az országgyülésre azzal a tudattal gyültünk össze, hogy az általános, titkos és egyenlő választói jog megvalósitásával alkotjuk meg a választói reformot, most pedig azt látjuk, hogy ezzel ellentétben a t. belügyminiszter ur által képviselt miniszterium olyan javaslatot nyujt be, a mely nemcsak, hogy nem általános, nem titkos és nem közvetlen, hanem épen ellentétes elveket juttat érvényre. Azt hiszem, hogy ily körülmények között felesleges volna a bizalmatlanságnak minden közelebbi megindokolása.

Digitized by Google

Azt vetik ellen, hogy sehol sem volt szó másról és nem igérték sem a trónbeszédben, sem abban a programmnyilatkozatban, a melyet a miniszterelnök ur előterjesztett, nem igérték sehol expresszis verbis az általános, titkos és egyenlő választójogot. Konstatálnom kell azt a tényt, hogy a belügyminiszter ur és a miniszterelnök ur mindig általános választói reformról beszéltek és csak most látjuk át azt a reservatio mentalist, a mely ebben a kijelentésben rejlett. Minden kérdezősködésünk daczára sem voltak hajlandók megmondani, hogy milyen választói reformot akarnak csinálni. Önök azonban és velünk együtt nem a kormány elhallgatott reservatioi, hanem az általános és meg nem hamisitott választói jognak igérete alapján. Bizalmatlanságomnak, a melylyel a belügyminiszter ur politikája iránt viseltetem, legfőbb oka épen az, hogy ilyen a politikában magát mindig megboszuló fegyverekkel ilyen reservatio mentalissal küzd ellenünk és az ország demokratizálására törekvők ellen.

Nem tartanám helyesnek, hogy most a belügyminiszter politikáját kijegeczesitő választói reformnak egyes intézkedéseivel tüzetesebben foglalkozzam. Fenntartom ezt azon időre, a mikor ez tárgyalás alá kerül. Most csak azt kivánom hangsulyozni, hogy a javaslat benyujtásával nem találjuk beváltottnak azt az igéretét, a mely e tekintetben tétetett.

Konstatálom, hogy ugy én, mint pártom, de nemcsak mi, hanem ennek az országnak nagy közvéleménye törhetetlenül tovább küzd azon elv mellett, hogy ebben az országban föltétlenül be kell hozni az általános, a titkos és az egyenlő választójogot. *(Ugy van!)* Politikai meggyőződése az ország minden megifjodására törekvő polgárának, hogy hazánk fennállását és békés fejlődését csak ugy tudjuk biztositani, ha a demokratiázció utjára lépünk. Ezért állitjuk, hogy az a javaslat, a mely ugy az egyenlőséget, mint a titkosságot és a közvetlenséget mellőzi és közvetett, nyilvános, nem általános és nem egyenlő választójogot hoz be, nem alkalmas arra, hogy az országot a demokratizáczió felé vezesse és a minden oldalról fenyegető veszélyek ellen megvédje. Ezt a különbséget közöttünk és a kormány között minden kétséget kizárólag le kell szegezni és ezzel a ténynyel szemben hiába áll elő a belügyminiszter ur mintegy megnyugtatásul és a naivak megtévesztésére reformjának alapját képező választási matematikával. Mert igaz ugyan, hogy a választói reform szerint meg fog növekedni a választók száma, de egy modern állam politikájának nem lehet egyedül és kizárólag a szavazatok számának megnagyobbitása a czélja, valamint hogy nem lehet czél csak az, hogy az egyes embereknek, mint egyéneknek legyen meg a szavazati joguk, hanem modern kulturállamokban a feladat az kell hogy legyen, hogy az államban lévő minden egyes társadalmi tagoltságnak, osztálynak meglegyen a maga érvényesülési tere és lehetősége, még pedig azon osztálynak, tagoltságnak a politikai, a gazdasági, a kulturális és az általános emberi feladatok megvalósitására való rátermettsége és számbeli sulyának arányában.

Nagyon jól tudjuk, hogy az államok és a társadalmak ma tagolva vannak a geografiai elhelyezkedés, világfelfogásuk, vérbeli összeköttetésük vagy gazdasági helyzetük szerint. Ezen felfogások, elvek, mint jegeczesedési pontok szerint tagolt osztályok joggal megkövetelhetik, hogy az állam vezetésében saját sulyuknak megfelelő mértékben döntő szavuk legyen, mert nem elegendő, hogy valaki mint individuum leadhassa szavazatát, hanem a legfőbb szempont, hogy az az osztály, a melynek tagja, az a társadalmi tagoltság, a melyben az individuum választói jogosultságával él, ne legyen matematikai komplikácziókkal és operácziókkal ugy ellensulyozva, hogy tulajdonképpen szavazata az illető osztály érdeke és érvényesülése szempontjából semmit se érjen. A belügyminiszter javaslatának czélja pedig épen az, hogy matematikai operácziókkal az uralomból kizárt osztályok ezen érvényesülését megakadályozza. Mi az általános választójog szükségességét hangsulyozzuk, ugyanakkor a belügyminiszter ur azzal áll elő, — nem akarok egyéb indokaival és motivumaival foglalkozni, csak felfogása tarthatatlanságának szemléltetővé tétele czéljából ezzel az egygyel — hogy az általános választói jog ma már csaknem túlhaladott álláspont, a világ nincsen megelégedve az általános választói joggal és már azok az országok is, a hol az általános választói jog be lett hozva, már most arról gondolkoznak, hogy mit lehetne valami jobbat helyette behozni.

Kétségtelen, hogy az általános választói jog és illetve a titkosság, a közvetetlenség és egyáltalában a mai parlamentáris rendszer nem olyanok, a melyekkel a világ és az emberiség megelégedve lehetne. Mindezek nem tökéletesek. Ha az emberiség megelégedve nincsen, ennek azonban nem az a magyarázata, hogy talán jobb volna a plurális, közvetett vagy nyilt szavazás, hanem következése ez azon természetes emberi erőnek, szellemi funkcziónak, hogy a tökéletesedés utján előre menve, mindig jobbat és tökéletesebbet akarunk. Az általános választói jog rendszerével szintén ezen okból nincsen az emberiség megelégedve. Biztosithatom a belügyminiszter urat arról, hogy az emberi szellem fog valamikor egy jobbat találni, hogy miként lehessen az állam szuverénitásának gyakorlásában a népek általános akaratát helyesebben bevezetni. Az emberiség fejlődése korrigálni fogja a mai parlamentárizmus kinövéseit. De legyen meggyőződve arról is, hogy a modern államok által inaugurált általános és egyenlő választói jogtól visszafejlődés nincsen, innen csak előre lehet menni, a szoczializálódás, az erők és társadalmi osztályok egyensulyának megteremtése felé, de semmiesetre sem a belügyminiszter nem is konzervativ, hanem reakcziónárius elvei felé.

A belügyminiszter urnak ismertetett ellenvetésével szemben leszek bátor még egy szerény

Digitized by Google

kérdést is feltenni. Kérdem, megvan-e elégedve talán a világ azzal a feudális uralommal, mely akár ebben az országban, akár másutt uralkodik, a melyet kiváltságos osztályok és nálunk különösen egy faj gyakorol a nélkül, hogy a többi fajoknak és társadalmi osztályoknak az állam vezetésében egyáltalán szava volna, vagy ha van is, az oly gyenge és elhaló, hogy senki, még a belügyminiszter ur sem hallja meg. Talán nem uj dolgot fogok modani, hogy bizonyára kevésbbé van vele megelégedve, mint az általános választói jog intézményével.

Kétségtelen, hogy ennek a kormányzati rendszernek politikai felfogása szempontjából legjellemzőbb alkotása a választói reform, a melynek kivitelére a belügyminiszter van hivatva. Ezzel a reformtervezettel mi megelégedve nem lehetünk, sőt joggal a legnagyobb bizalmatlanságot kelti fel bennünk vele szemben, mert bevallotta, hogy azzal a választói reformmal nem akar egyebet, mint hogy azokat a politikai kereteket fentartsa, a melyek ma ezen országot uralják, *(Zaj.)* a mely keretek, rendszer nem alkalmas arra, hogy az országban lévő erőforrásokat megnyissa és virágzásra vezesse. Ezért konstatálom azt a tényt, hogy közöttünk és a belügyminiszter ur politikája között egy csaknem áthidalhatlan ür van, *(Helyeslés.)* a melyet mi át nem léphetünk, de reméljük, hogy a belügyminiszter ur, vagy ha ő nem, akkor az ő követője, vagy pedig a következő kormányok maguk lesznek kénytelenek a modern szellem hatása alatt ezen ürt mifelénk átlépni és hogy a fejlődő világ hatalma és ereje következtében maguk lesznek kénytelenek azon modern eszmék életbeléptetését szorgalmazni, a mely modern eszméknek és áramlatoknak az életbe való átvitele érdekében mi minden erőnkkel küzdeni fogunk.

De, t. ház, nemcsak az általános választói jog kérdésében elfoglalt álláspontja a belügyminiszter urnak az, a mely bennünket a legnagyobb bizalmatlanságra késztet, hanem egyáltalában az a politika, a melynek a belügyminiszter ur a legpregnánsabb kifejezője, mert hiszen ha ennek a kormányzati rendszernek menetét vizsgáljuk, nem tudunk egyéb eredményre jutni, mint arra, hogy ennek a kormányzati rendszernek tulajdonképeni vezetője, tulajdonképeni szellemi kicsucsosodó pontja éppen a belügyminiszter ur.

Endrey Gyula: Van egy kis igaza.

Maniu Gyula: És bármennyire is hirdessék önök a függetlenségi párt, a többség részéről az ellenkezőt, én igenis állitom és mondom, hogy annak a politikának vezetője, a melyet önök folytatnak, nem az önök többségében van, hanem a t. belügyminiszter ur személyében. Ez a politika olyan keretek között mozog, hogy az a politikai jogok megnyirbálására, a polgári és politikai jogok majdnem elkobzására vezet, és olyan politika az, a mely az általános jóléti intézkedések szempontjából a legtávolabbról sem áll azon a fokon, hogy a kulturállamoknak bélyegét magán viselhetné.

T. ház! Én azt mondom, hogy a belügyminiszter ur kormányzata a polgári jogok megnyirbálásával van szoros összeköttetésben és mintegy folyománya annak a polgári jogok megszoritása. Tartozom ennek bebizonyitásával is. Tudjuk azt, hogy a polgári jogoknak ezen legfontosabbika, — az egyéni tulajdonságok kifejtésére irányuló jogosultságtól, — a gyülekezési és egyesülési jog. A polgári jogoknak, az ember, mint társadalmi lény jogainak legnemesebb folyományát és koronáját épen az egyesülési és gyülekezési jog képezi. Tudjuk nagyon jól, hogy ebben az országban nincsen törvény, a mely az egyesülési és gyülekezési jogot szabályozná. Ennek következtében a kormányoknak liberális, vagy konzervativ, vagy reakczionárius felfogása leginkább abban nyilvánul meg, hogy miképen kezelik az egyesülési és gyülekezési jogot. És mondhatom, hogy ha ebből a szempontból vizsgáljuk a belügyminiszter ur politikai működését és felfogását, akkor a belügyminiszter ur politikáját nem csak konzervativnak, hanem reakczionáriusnak is nevezhetjük. *(Ugy van! a közép hátsó padjain.)*

Az egyesülési jog terén nekünk mondhatni nincs is jogunk, — az önökéről majd fognak önök számot adni — minthogy az teljesen a miniszterium vezetőjének önkényétől függ, a mely, ha tetszik, helyben hagyja, ha nem tetszik, nem hagyja helyben, ha tetszik, tudomásul veszi, ha nem tetszik, nem veszi tudomásul az egyesülésre, vagy gyülekezésre vonatkozó bejelentésünket. Nem kell messze mennem ennek a tételnek beigazolására, elég, ha Lukács László t. barátom multkori beszédére hivatkozom, a melynek során ő felolvasott egy rendeletet, a melyben nincs egyéb mondva, mint az, hogy egy román dalegyesület alapszabályai nem láttamoztattak azért, mert szerinte nekünk románoknak csak közművelődési egyesületet szabad alapitanunk, olyat azonban nem, a mely nem közművelődési egyesület. Az illető végzés itt szóról-szóra felolvastatott, a naplóban is megörökittetett, tehát mindenki meggyőződhetik róla.

Kétségtelen tehát, hogy ez a példa magában mutatja azt, hogy daczára annak, hogy a nemzetiségi törvényben meg van mondva és statuálva van a nemzetiségeknek egyesületekben való csoportosulása és a későbbi miniszteri rendeletek ezt ugy korlátozták, hogy csak közművelődési egyesületeket létesithetnek, kétségtelen mégis, hogy a mi egyesülésünk kizárólag attól függ, hogy a mindenkori belügyminiszter mit tekint közművelődési dolognak, közművelődési egyesületnek? Az országban tehát ez az állampolgári jog a mindenkori belügyminiszter egyéni felfogásától függ, a mely lehet helyes, de mindenesetre szubjektiv és ennek következtében mindig alá van vetve a miniszter önkényes és különböző benyomásainak, impressziói-nak és a nézetek változásának. A belügyminiszter ur pedig ezt akként gyakorolja, hogy ha valamely egyesület nincs kedvére, egyszerűen kijelenti, hogy czélja nem kulturális, mint a fenti esetben is,

Digitized by Google

hol a dalegyesületet nem tekintette kulturális célunak.

De nemcsak a megalkotandó egyesületek tekintetében vannak ily nehézségeink, hanem hasonló nehézségekkel találkoznak a már létező egyesületek is működésükben. Legyen szabad itt is példát felhoznom. *(Halljuk! a középen.)*

Az egész országban alig létezik csak egynehány román tüzoltó-egyesület. Nincs is románnak nevezve, csak az van mondva, hogy tüzoltó-egylet. Ilyen a balázsfalvi tüzoltó-egylet. Pontosan teljesiti feladatát és ennek daczára a nélkül, hogy megintették volna, felfüggesztették. Minden igyekezetem daczára nem tudtam megtudni, hogy mi az oka a felfüggesztésnek. Hallottam beavatott emberek részéről bizalmas kijelentéseket és susogásokat, hogy azért kellett felfüggeszteni, mert a kommandó nyelve román. Már pedig az országban a magyar szuverénitást sérti, hogy egy községben egy tüzoltó-egylet kommandónyelve a román legyen. Én nem tudom, hogy ez az igazi ok-e, nagyon szeretném megtudni, mert ha megtudnám, bizonyosan védelmembe tudnám fogni az egyesületet, a mely emberbaráti kötelességének mindenkor, minden feltétel nélkül eleget tett. *(Zaj. Elnök csenget.)* De, t. ház, az a körülmény, hogy a köztudatban fennállhat ez a meggyőződés, az, hogy beavatott emberek ezt tételezik fel, hogy annak az egyletnek román vezénynyelve okozza a bajt, bizonyitja legjobban a gyászos elvet, a közfelfogást, a mely a mi belügyminiszterünket vezeti és a kormány politikáját irányitja. Számtalan példát tudnék felhozni annak igazolására, hogy egyesületi jogunk igazán csak illuzórius. *(Igaz! a középen.)*

De, t. ház, a midőn az egyesülési jog terén ekként korlátoztattunk, a gyülekezési jog terén sem állunk jobban, és azt mondom, hogy bizalmatlanságunknak a kormánynyal szemben és a kormány által képviselt rendszerrel szemben legfőbb oka épen az, hogy az állampolgároknak ezt a kardinális polgári jogát a legnagyobb mértékben korlátozza és ezáltal lehetetlenné teszi, hogy az egyes állampolgárokban a politikai képességek fejlődhessenek, biztositassék a közügyek iránti érdeklődés, és egy politikai iskola létesittessék abból a czélból, hogy a legfontosabb, némely esetben döntő politikai jogok helyes irányban gyakoroltassanak. Nálunk odakint a periferiákon, felbuzdulva a kormány reakczionárius irányzatán, az egyesülési jog abszolute diszkreczionális jog. Számtalan gyülést nem engedélyeznek gyakran valóban nevetséges indokolásból, de legtöbbször oly indoknál fogva, a mely a reakczió bélyegét viseli magán. Nem emlitem azt a nagy és eléggé nem hangsulyozható sérelmünket, hogy nemzeti alapon eltiltják szervezkedésünket s csak azt hozom fel, hogy például most legközelebbről az általános választói jog kérdésében több gyülés lett egybehiva s mondhatom, hogy nincs az a czim, az az ürügy, melyet igénybe ne vettek volna abból a czélból, hogy az összehivott gyülés megtartható ne legyen.

Ha egy községben egy beteg gyermek volt, mindjárt kimondták, hogy nem lehet gyűlést tartani, mert epidemikus betegség van. Máshol nem engedélyeztek gyülést azért, mert vasárnap van, ismét másutt, mint pl. Marosujvárt a szolgabiró — itt van a végzés száma: 3711/1908 — nem engedte meg a gyülést, mert azt mondja, hogy kerületében a közvélemény nyugodt, a polgárok a fennforgó politikai kérdés iránt különös érdeklődést egyáltalában nem mutatnak. *(Zaj és mozgás.)*

Elnök: Csendet vérek.

Maniu Gyula: Csaknem szószerint idéztem az illető végzést, mely azt is mondja, hogy tekintettel arra, hogy az ilyen gyüléseken a t. szónok urak rendszerint izgatni szokták a népet, hát az ő kerületében nincs szükség arra, hogy a különben békés polgárokat felizgassák. *(Zaj.)* T. ház! Ez lehet jó viccz, lehet alkalmas arra is, hogy a t. képviselő urak ezen tényállás előadása közben bizonyos lekicsinyléssel nézzék ezt az esetet; ha azonban mi mint olyan emberek vizsgáljuk a dolgot, kik hivatva vannak arra, hogy az ország politikai fejlődésére közreműködjünk, és az ország kardinális jogait megvédjük, akkor el kell szomorodnunk, látva, hogy akad ez országban köztisztviselő, ki a polgári jogokat ilyen kevésre becsüli. És önök, kik most többségben vannak, figyelembe kell, hogy vegyék, hogy bár most ellenünk követik el ezeket, de jöhet idő, mikor önök könynyezve fogják ezt a tényállást megemlegetni.

Higyjék el, hogy mikor önökkel szemben fognak ilyen durva visszaélést alkalmazni, akkor mi nem fogunk majd mosolyogni, hanem akár önökkel, akár önök nélkül, mindig igyekezni fogunk a polgárjogok fentartása czéljából küzdeni, tisztességesen, becsületesen, akár tetszik valakinek, akár nem. *(Helyeslés a középen.)*

De nemcsak a polgárjogoknak gyakorlása van ilykép a belügyminiszter ur politikája által nagy mértékben megnyirbálva, hanem a politikai jogok gyakorlata is — őszintén szólva — majdnem el van kobozva. Tudjuk, hogy a politikai jogok tulajdonkép azt jelentik, hogy az állampolgárok az ország törvényhozó hatalmában, kormányzási, igazgatási kezelésében résztvesznek. Hogy e törvényhozásban mi miként veszünk részt, ez igaz, nem a belügyminiszter ur hibája, mert jelenleg egy régi, nem általa meghozott törvény alapján veszünk itt részt, és igy nem vethetjük szemére, hogy ezen törvénynek hibás intézkedései ilyen — minket kizáró — korlátokat állitanak fel. De a jelenlegi belügyminiszter urnak igenis szemére vethetjük, ha egyeseknek materiális választói jogát közigazgatási intézkedéseivel korlátozza.

Midőn az ő politikai működését veszem birálat alá, azt nézem, hogy az ő kezében levő hatalom arra müködik-e közre, hogy az egyes polgárok politikai jogukat az anyagi jogszabályok korlátain belül szabadon gyakorolhassák? És vajjon a kormány ténykedése nem olyan-e, mely ezen materiális jogot kijátszani képes? Ebből a szempontból

Digitized by Google

vizsgálva a belügyminiszter ur politikáját, igenis mondhatom, hogy az összes időközi választások bizonyitják, hogy a belügyminiszter ur politikája odairányul, hogy ezen, a materiális törvények által rendelt választói jogosultság minél szükebb korlátok közt gyakoroltassék. Hiszen tudjuk, hogy a mi csak most, a belügyminiszter ur kormányzása alatt történt meg, — eddig nem történt még soha — hogy egy választásnál több legyen a csendőr, mint a választó. Még az nem esett meg, hogy 1200 választó 1600 csendőrszurony mellett menjen választani, a mint azt megtörtént a belügyminiszter ur kormányzása alatt. *(Mozgás balfelől.)* A belügyminiszter ur ezt el fogja ismerni. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Maniu Gyula: De nemcsak a törvényhozó hatalomban való részvétel tekintetében korlátozó a t. belügyminiszer ur politikája, hanem a végrehajtó hatalomban való részvétel tekintetében is. Akkor, midőn mi arról beszélünk, hogy az állampolgár politikai jogához tartozik az, hogy az államhatalom kezelésében, a kormányzásban résztvegyen, ezt két szempontból értjük. Abból a szempontból, hogy az egyes önkormányzati testületekben, a melyek a törvény keretein belül fennállanak, tényleg szabadon résztvehessen, hogy önkormányzati jogait minden korlátozástól és kijátszástól menten gyakorolhassa, másrészt abból, hogy az államhatalomban, a közigazgatásban tényleg alkalmazva legyen, mint hivatalnok, mint tisztviselő, hogy maga is közreműködjék arra, hogy az állam egyes teendői akkép hajtassanak végre, a mint azt a közvélemény és az igazságérzet megköveteli.

Ha ebből a szempontból vizsgáljuk a t. belügyminiszter urnak és közegeinek politikáját, őszintén mondom, az nem egyéb, mint folytatása annak a rendszernek, a mely az ország lakosságát, de különösen bennünket gyakran a kétségbeesés határához visz. *(Igaz! Ugy van! a középen.)* Ha önök azt gondolják, hogy nekünk románoknak azokban az önkormányzati testületekben, melyeket a törvény minden állampolgár részére felállit, tényleg valami befolyásunk van . . .

Somogyi Aladár: Nem is kell!

Maniu Gyula: . . . ha azt gondolják, hogy önkormányzati jogositványainkat szabadon gyakorolhatjuk, akkor nagy tévedésben vannak. Minden választás, legyen az akár községi, akár a megyei élethez tartozó, nem egyéb, mint a furfangnak, a kijátszásnak, az erőszaknak valósággal szellemes komplexuma.

Ebben az esztendőben volt az ország legtöbb részében az önkormányzati testületek megujitása ujabb 3 évre és mondhatom, nincsen oly megye, a melyben románok vannak, hogy a visszaéléseknek és a törvénytelenségeknek egész sorozata el ne követtetett volna. *(Igaz! Ugy van! a középen.)*

Tudnék példákat felhozni arra, hogy egyes községekben csendőrök fogdosták össze az embereket és vitték a választási székhelyre, hogy titkosan, czédulákkal válasszanak. De tudok olyan esetet is, hogy választó polgárok, kik a mi pártunk hivei voltak, valamennyien beadták czéduláikat, de a mikor az urnából kijöttek a czédulák, azok már nem voltak a mi embereink czédulái. *(Ellenmondás. Zaj. Egy hang balfelől: Ráfogás.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Maniu Gyula: Ez kérem nem ráfogás, felebbezés tárgyát is képezte, de természetes, hogy a ki ilyen cselekményt elkövet, az nem követi el ugy, hogy megbüntethető is legyen ezen elitélendő cselekmény miatt. Nem minden ráfogás, a mit nem tudunk perrendszerüleg bebizonyitani, mert lehet a konkludens tényeknek oly összefüggő sorozata, mely azt a tényt minden kétségen kivül bebizonyitja, bár perrendszerüleg vagy épenséggel közigazgatásilag a mi javunkra bebizonyitottnak sohasem leszünk képesek feltüntetni.

De ezen közigazgatási választási visszaélések, a melyek ezt a politikát jellemzik és a melyek valóban folytatását képezik a 30 éves liberális kormányzatnak, nemcsak ebben nyilvánulnak meg, hanem abban is, hogy ha valamennyi fogás, csel és erőszak daczára sikerül a független polgárok listáját keresztülvinni az önkormányzati testületek választása alkalmával, akkor arra is tudnak módot, hogy megsemmisitési okot találjanak és azok a választások bizony szépen meg is lesznek semmisitve. *(Zaj.)* Ha szavaimban kételkednek, hivatkozni fogok esetekre, a hol igenis az ilyen, törvényesen keresztülvitt választások meg lettek semmisitve bizonyos ürügyek alatt, kizárólag azért, mert az illető megyei potentátoktól független, önálló polgároknak listája került ki győzedelmesen az urnából.

De nemcsak abban nyilvánul meg az állampolgárok jogosultsága, hogy az önkormányzati testületekben részt vehessenek és önkormányzati jogositványaikat gyakorolhassák, hanem abban is, hogy az egyes állampolgárok minden felekezetre, nemzetiségre vagy osztályra való különbség nélkül az egyes hivatalokban és tisztségekben helyet kapjanak, épen azért, hogy a végrehajtó hatalomnak ekként való kezelése megfeleljen az általános felfogásnak és az ország igazi képének. Azonban e tekintetben hogy állunk? Az összes vármegyékben, a melyekben pl. románok vagyunk többségben, nem lehet találni csak elvétve egy-egy közigazgatási román hivatalnokot, elvétve, mint fehér hollót. Ott van Kolozs vármegye, Alsófehér vármegye, ott van Hunyadvármegye, Szolnok-Doboka vármegye, Beszterczе-Naszód vármegye, Szilágy vármegye, Torontál vármegye, Krassó-Szörény vármegye stb., nem lehet ott találni román tisztviselőt, vagy ha csak épen szemszurásból néha-néha egyet. De ne higyjék, hogy én ezt kizárólag a magyarnak, mint fajnak vetem szemére. Nem vetem szemére, hanem annak az osztályuralomnak vetem szemére, a mely az országban túltengően uralkodik. *(Ugy van! a közepén.)* Szeretném azt látni, hogy a mai virilista rendszer szerint

Digitized by Google

mikép fog bejutni egy vármegyének közigazgatásába olyan ember, a ki nincs barátságban, vérségi összeköttetésben vagy érdekközösségben azokkal a t. megyebeli potentátokkal, a kik önkormányzat czimén azokat a megyéket az előmenetel útjában megakasztják és önkormányzat czimen nem csinálnak egyebet, mint kis pasalikokat a vidéken. *(Zaj.)*

T. ház! Tételes törvényeink vannak, eltekintve az általános elvektől, hogy az országban az egyes hivatalok vallásfelekezet, nemzetiség és osztályra való tekintet nélkül lesznek betöltve. Hát kérdem önöket, tegyék kezüket szivükre, keresztül van-e vive ez az egyenlőségi elv nálunk ebben az országban? Hát mondhatják-e önök azt, hogy ebben az országban minden osztály és minden faj egyformaképen érvényesülhet ott, a hol mint állampolgárnak joga van érvényesülnie? *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Maniu Gyula: T. ház! Ha önök meg akarják czáfolni azt a tételemet, hogy ebben az országban politikai tekintetben a polgári jogok tekintetében egyáltalán jogegyenlőség nincsen, akkor meg kell önöknek czáfolniok engem olykép, hogy bizonyitsák be, hogy a három millió román közül, a mely ebben az országban lakik, perczentuáczió szerint hány román ember van alkalmazva köztisztségekben. Ha önök bebizonyitják, csak megközelitőleg is kimutatják e tekintetben nem is a jognak, de a méltányosságnak a mértékét, akkor azt fogom mondani, hogy tévedtem, és hogy nem nekem, hanem önöknek volt igazuk. *(Helyeslés a középen.)*

Nem beszélek én t. képviselőház a főispánokról . . . *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Maniu Gyula: . . . a kikre nézve a törvénynek nyilt intézkedése van, hogy igenis alkalmazni kell a nemzetiségek köréből. Én ezekről nem beszélek, nem pedig azért, mert a főispán a kormányok mindenkori bizalmi embere és igazán nem teszem meg azt, hogy én bizalmat akarjak kelteni a miniszter urban oly emberrel szemben, a kiben neki, politikai szempontból bizalma nincsen. Én azon dolgokról szólok, a melyek a közigazgatás tényleges keresztülvitelére vonatkoznak, a hol kenyérkeresetről van szó. Itt igenis megkövetelhetem, hogy minden melléktekintet nélkül legyenek alkalmazva a mi embereink is. Mert bármit mondjanak is önök, azt az igazságot sohasem fogják tudni megczáfolni, hogy valamiképen a magyar nemzetet mindenkor magyar ember fogja a legjobban kormányozni, épen ugy román embert is román ember fogja a legjobban közigazgatni és kormányozni. Előttem az a tétel mint kétségtelen áll, hogy bármennyire igyekezzünk is felülemelkedni azon felfogásokon, a melyek a nemzetiségi és felekezeti viszonyokból kifolyólag fennállanak, meg kell hogy mondjuk őszintén, hogy az, a ki ugyanazon vérből való, mindig jobban meg fogja védelmezni a maga hozzátartozóját, mint bárki más, a kinek sem gondolkozása, sem felfogása, sem világnézete nem felel meg annyira az illető kormányzottak gondolkodásmódjának.

De nemcsak ezen szempont döntő, hanem az a szempont is, hogy egész vidékeken azt találjuk, hogy azok a tisztviselők, visszaélve hatalmukkal, tulajdonképen nem hivatalnokok és nem tisztviselők, hanem valóságos istencsapása arra a népre, és ennek következménye az általános emberi felfogás következtében azután az, hogy azt a sok hibát és bünt, a melyet egy ilyen magyar tisztviselő elkövet, az illető nemzetiségi vidékeken mind a magyar népnek a nyakába varrják. Ha román embert alkalmaznak a hivatalokban és az nem teljesiti a román néppel szemben kötelességét, ebből nem az fog következni, hogy a magyar nép elleni ódium növeltetik, hanem azt fogják mondani: te román ember, ha román vagy és hivatalba kerültél, viseld magad tisztességesen, vagy menj tovább. És hogyha visszaélés lesz, akkor nem gyülölet és elfogultság fog keletkezni a magyar nép iránt, hanem keletkezni fog az igazság-érzetnek nagyobb mértéke, a mely arrra fog kényszeriteni minden köztisztviselőt, hogy kötelességének eleget tegyen. *(Helyeslés a középen. Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Egy hang *(a baloldalon)*: Az a román tisztviselő sem fogja mind a kötelességét teljesiteni.

Maniu Gyula: Ha találkozni fog olyan román hivatalnok, a mint a képviselő ur mondja, a ki nem fog kötelességének megfelelni, én leszek az első, a ki ragaszkodom ahhoz, hogy az, minden melléktekintet nélkül, onnan azonnal dobassék ki.

Förster Ottó: Akkor egy sem marad meg!

Maniu Gyula: És abból a körülményből, hogy a mostani kormányrendszer következetesen mellőz oly tisztviselőket, a kik nem a magyar népből származnak, még egy nagyobb és rosszabb baj is következik, a mely szoros összefüggésben van a közigazgatási és önkormányzati hibáinkkal. És ez az, t. képviselőház, hogy egyes megyékben az egyes hivatalok klikkek által töltetnek be, a kikkel az illető tisztviselők barátsági vagy vérségi, rokoni összeköttetésben állanak. A hol pedig az illető tisztviselők rokoni és vérségi, vagy osztályérdekü összeköttetésben állanak a vezető körökkel, a hol nem kizárólag az egyéni érdem szolgál alapul arra, hogy valakit tisztviselőként alkalmazzanak, hogy ha az illető nem teljesiti a kötelességét, nem képesek az illetőt kérdőre vonni és indithatják utnak, mikor arra rászolgált. Hogy ha az a tisztviselő száz és száz szállal van összekötve rokonság és vérségi összeköttetésénél fogva az illető vezető családok érdekeivel, hogy ha valami hibát elkö-

Digitized by Google

vet, azt gondolják, hogy azt oly könnyen kidobhatják önök az állásából? Bizony nem dobják ki, mert akkor csak azokra a politikai tekintetekre, vérségi és osztályérdekekre lesznek figyelemmel, a mely politikai tekinteteknek az érdekéből az illető választás megtörtént. És bizonyára nem fogják megzavarni akarni az ottani »társadalmi összhangot« és nem merészelnek perpatvarba keveredni a megyei klikkekkel, melyeknek haragja kellemetlen lehet azokra, kik azt magukra zuditják. *(Igaz! Ugy van! a középen.)*

Kétségtelen t. képviselőház, hogy mi ebben az országban tulajdonképpen nem közigazgatunk; hanem közigazgattatunk egy osztály és egy faj, de inkább talán egy osztály által. Minden erőmet összeszedve lelkiismeretesen igyekeztem magamnak meggyőződést szerezni arról, mikép történik nálunk a közigazgatás és arra a meggyőződésre jutottam, hogy itt nincs szó arról, hogy az ország népe magát közigazgassa, hanem arról van szó, hogy közigazgassák azok, a kik állásuknál vagy faji hovátartozandóságuknál fogva abba a szerencsés helyzetbe jutottak, hogy valamely megyében vagy helységben a lábukat megvethették és a kiket az osztály érdeke és megélhetési szüksége egy megyének a nyakába akasztottak.

De nemcsak a polgári és politikai jogok szempontjából nem viseltetem bizalommal ezen kormánynyal szemben, hanem azért sem, mert bármennyire igyekezett az előadó ur szemléltetővé tenni azt az »óriási előmenetelt«, a melyet az ország az uj korszak alatt tett, mégis konstatálnom kell azt, hogy azok a költségek és azok a gondoskodások, a melyek a belügyi tárcza körén belül történnek a közegészségügy és a közjólét terén, minimálisak.

Ebből a költségvetésből, a mely előttünk fekszik, kitünik, hogy a közegészségügy és a közjólét tételeire felvett költségek összesen — az ugyanazon tételekből származó bevételi összegeket leütve természetesen, — netto 7 millió korona. Ha pedig hozzáadjuk azt is, a mit az uj orvosi törvény alapján foglaltunk a költségvetésbe, ezen összeg összesen 10 milliót tesz ki, ezzel szemben pedig csak a csendőrségre 17 milliót költünk, rendőrséggel együtt pedig 27 milliót *(Zaj)*.

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Maniu Gyula: Ha az 1500 milliós költségvetésből netto 10 millió korona az a költség, a mely emberbaráti, egészségügyi és jótékonysági intézményre fordittatik, akkor ez olyan kevés, hogy ezt az állam magára nézve méltónak nem tarthatja. Nálunk ma a közegészségügy terén olyan borzasztó állapotok vannak, hogy az embernek igazán elfacsarodik a szive, amidőn látja, hogy ilyen hatalmas szervezet, mint az állam, olyan keveset költ, s olyan kevés figyelmet fordit épen arra az emberre, a melyből nemcsak minden jövedelmét huzza az állam, hanem annak legfőbb alkatrésze is. Hiszen, ha nálunk, a románok által lakott vidéken egy, mondjuk magáról megfeledkezett tisztviselőnek, vagy gazdatisztnek valami legkisebb baja történik, egy béres egy kissé oldalba találja lökni, mert vele nem tiszteségesen bánt, akkor hamarosan csendőrősöt helyeznek oda. Tudok esetet, hogy egy földesur meggondolja és elhatározza magát, hogy nem lakik az eddigi birtokán, hanem elköltözik másik birtokára, s alig telik bele egynehány hónap, már csendőrős jön a faluba.

Ugron Gábor: Becsületes embernek nem árt!

Maniu Gyula: Nem mondom, hogy árt, de sziveskedjék meghallgatni végig, — de ha egy községben a gyermekek száz számra pusztulnak el, ha előfordul, hogy egész vidékek, — mint most is Alsó-Fehérmegyében egynéhány községben, a hol alig maradt 5 éven aluli gyermek, vagy csak szemszurásra egy-kettő, nem egy községben, hanem a községek egész komplexumában, — nem tudok esetet rá, hogy akkor a belügyminiszter kihelyezett volna oda állandó szolgálattételre vagy egy körorvost. A mikor százával hullanak el az emberek epidemikus betegségekben, a mikor vannak közsegek, a melyek soha életükben orvost nem láttak, akkor nem történik semmi abban a tekintetben, hogy ez az emberveszteség tényleg valamikép elháritassék. De ha egy tisztartót oldalba löknek, megtörténik mindjárt a gondoskodás, és nem egy csendőr, hanem 4—5 főnyi legénység lesz mindjárt diszlokálva.

Ilyen körülmények között, a mikor valamennyien látjuk, hogy az állategészségügyre, az állattenyésztésre, de strikte magára az állategészségügyre csaknem többet költünk és jobban is van szervezve állategészségügyi szolgálatunk, mint a hogy szervezve van emberegészségügyi szervezetünk: azt kivánják önök, hogy bizalommal legyünk a kormány iránt, bizalommal viseltessünk iránta akkor, a mikor látjuk, hogy pusztul népünk?

Engedelmet kérek, ha önök azóta, a mióta kormányon vannak, több, mint másfélszáz millióval tudták emelni a költségvetést azért, hogy egyes előszereteti érdeket vigyenek előre, kérdem én, hogy miért nem jöttek önök, miután ellenzéki korukban látták e pusztitásokat, azzal, hogy annak a költségnek legalább 50%-át forditsuk arra, a mi feltétlenül szükséges, hogy kiadjuk abból a czélból, hogy teljesen el ne vérezzünk ebben az országban, a honnan a munkaképes és munkabiró emberek ezrei mennek ki Amerikába, azok pedig, a kik a jövő generácziót kell, hogy alkossák, elpusztulnak időnek előtte? Lehetséges-e, t. képviselőház, ilyen körülmények között bizalommal lenni a jövő iránt, és lehetséges-e bizalommal lennünk ezen kormányrendszerrel szemben? Nem, t. ház, mert én ennek a kor-

Digitized by Google

mányrendszernek a politikáját azzal tudnám a legjobban jellemezni, hogy előreviszi az előszeretett feladatokat, és elmulasztja a legridegebben azt, a mi az általános jót és az általános emberi érdekek megvalósitását szolgálja.

De nemcsak ezekből a szempontokból nem tudok bizalommal lenni a kormány iránt, hanem nem viseltethetem bizalommal azért sem, mert ez a kormány, épen ugy, mint a többi, nem tiszteli a törvényt. *(Zaj. Elnök csenget.)* Talán banális lesz és talán untatni is fogja önöket, ha megint felhozom, hogy a belügyminiszter ur, valamint többi kollégája sem hajtja végre a nemzetiségi törvényt. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Ne méltóztassanak folytonos közbeszólásaikkal zavarni a tanácskozás menetét. Név szerint fogom megnevezni a közbeszóló képviselő urakat!

Maniu Gyula: Kétségtelen az, hogy bevallottan a nemzetiségi törvény végrehajtva nincs. Kijelentem, hogy az a nemzetiségi törvény a maga egyes konkrét intézkedéseivel az én politikai felfogásomnak nem felel meg. Én azt a nemzetiségi törvényt az ország boldogulása és fejlődése szempontjából kielégitőnek és helyesnek nem tartom. Igenis azon a politikai állásponton vagyok, a mely politikai állásponton voltak a román nemzeti párt képviselői akkor, a midőn mindent elkövettek, hogy ez a nemzetiségi törvény ugy, a mint meg van alkotva, meghozva ne legyen, hanem legyen meghozva egy olyan nemzetiségi törvény, mely biztositja minden körülmények között és minden tekintetben a román nép nemzeti fejlődését, politikai érvényesülését és gazdasági előhaladását. Ennek daczára azonban, ha már törvény, igenis követelem azt, hogy egyes intézkedéseiben végre is legyen hajtva.

Azt hiszem, t. ház, nem állok azon feladat előtt, hogy bebizonyitsam, hogy nincs végrehajtva a nemzetiségi törvény. Mert hiszen ilyen bizonyitásnál sokkal ékesszólóbban szólna az a beismerés, a melyet a belügyminiszter ur és a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur tett az előbbi büdzsé tárgyalása alatt. Én csak konstatálom, hogy abban a perczben, a mikor van az államban egy alapvető törvény, a melyről maguk a miniszterek is beismerik, hogy nincs végrehajtva, abban a perczben én azon törvény végrehajtásának szorgalmazása mellett kénytelen vagyok a legnagyobb bizalmatlansággal viseltetni a kormány iránt.

A modern államtudósok az államok egyes fajainak osztályozása tekintetében rég elvetették a patriarchális, patrimoniális, konstituczionális, demokratikus stb. államok közti különböztetést. Ma a tudomány e téren csak két kategóriát ismer: a primitiv és a kulturállamot. A kulturállamnak első és legfontosabb kritériuma a jog- és törvénytisztelet, s csak másodsorban, azután következik azon ismérve, hogy az intelligenciának, a középosztálynak, tehát annak az osztálynak, a mely szellemi erejével tudott oda emelkedni, a hol van, az állami ügyek intézésében feudális urakkal szemben jelentős szerepet adjon, és végre, hogy az embereknek ne csak anyagi, hanem ideális érdekeit is istápolja. *(Felkiáltások: a nemzeti érdekről nem szól!)*

Hát lehet-e kulturállam az, a melyben vezető miniszter elismeri, hogy paktum eredményeként szentesitett törvény, a mely kiinduló pontja nemcsak a belügyminiszter ur édes atyja politikájának, hanem annak a politikai rendszernek is, a melyet ő követ, nincs végrehajtva? Kulturállam az, a hol a miniszter akkor, a mikor ezt szemére vetjük, egy falsummal, egy fogással jön és azt válaszolja: »hogyan hajtsam én végre a törvény 2. §-ával kezdődő intézkedéseket, a mikor a törvény 1. §-át meg önök nem hajtják végre?« *(Ugy van! a nemzetiségiek padjain.)*

Ezen 1. §-ra nézve barátaim és pártom álláspontját ismerik az előbbi költségvetési vitában már tüzetesen kifejtettük; ezzel tovább nem foglalkozom; de példával fogom illusztrálni a miniszter urnak önök által helyeselt álláspontjának tarthatatlanságát.

Önök, a függetlenségi párt, a perszonális unió alapján állanak, annyira, hogy a legutóbbi időkig a delegácziókba sem mentek be; Önök az 1867 : XII. törvényczikk jogi alapját negálják és azon az álláspontón állanak, hogy az 1867 : XII. törvényczikk Ausztria és Magyarország egymáshoz való viszonyának szabályozására nézve helytelen, nem felel meg az ország fejlődésének és nem olyan, a mely az ország függetlenségét óhajtó polgárságot a maga lelkiismeretében kötelezné. Alávetik magukat annak, mert törvény, de lelkiismeretükben magukra nézve kötelezőnek nem tartják. Ennek az álláspontnak volt a következése, hogy önök, a függetlenségi párt, a delegácziókba be nem léptek.

Már most kérdem: Ha az önök függetlenségi törekvésével szemben azzal állott volna elő akár Ausztria, akár a dinasztia, hogy, én az 1867. évi XII. törvényczikknek Magyarországra nézve kedvező intézkedéseit nem hajtom végre, ámbár a törvényben benne vannak, azért, mert önök ennek jogi álláspontját nem fogadják el, a mennyiben negligálják a reális uniót és kijelentették, hogy nem mennek bele a delegácziókba«, akkor kérdem: mit mondtak volna önök? Nem azt mondták volna-e, nem azt mondta volna-e különösen az a t. kormány, a mely itt van, hogy: igen tisztelt dinasztia és tisztelt Ausztria, méltóztassék csak teljesiteni a törvénynek az intézkedését, mert a törvény teljesitésének és végrehajtásának a szempontjából az egyes állampolgároknak a felfogása nem lehet irányadó?

Nem állhat elő az állam mint jogállam és kulturállam azzal, hogy »nem fogom végrehajtani a törvénynek 2-ik és következő szakaszában

Digitized by Google

levő intézkedését azért, mert egy vagy több polgár, vagy osztály, vagy az állam valamely nemzetisége a törvénynek valamelyes szakaszát ma helytelennek tartják, vagy negálják«. Az állam kötelessége mindaddig, mig kulturállam jellegével birni akar, a törvényeket végrehajtani, tekintet nélkül arra, hogy az egyes állampolgárok a törvény egyes intézkedéseire nézve helyeslő, vagy helytelenitő álláspontot foglalnak el.

Ennek következtében az ezen kormánynyal szemben való bizalmatlankodás indokolt, mert nemcsak a magasabb emberi, polgári és politikai elveket, de a tételes törvényeket sem hajtja végre és nem respektálja. Mindaddig, mig a kormány ilyen törvényeket negligál, nem viseltethetünk bizalommal iránta, mert a maga példája korrumpáló hatással van azokra, a kik kisebb szerepkörben a törvényeket alkalmazni és végrehajtani vannak hivatva az összes állampolgárokra nézve, mert nagyon könnyen ugy okoskodhatnak, hogy »ha Andrássy Gyula gróf belügyminiszternek és Apponyi Albert gróf kultuszminiszternek joga van ezt vagy azt a nagy törvényt végre nem hajtani, ugy nekem is jogom van ezt a kisebb törvényt nem hajtani végre«. *(Ugy van! Ugy van! a nemzetiségiek padjain.)* És mert akkor az az állampolgár, a ki nem tett esküt arra, hogy azon törvényeket meg fogja tartani, mint a hogy esküt tett a miniszter, hogy meg fogja azokat tartani, azzal fog előállani, hogy »ha neked, t. kormány, nem tetszik ennek a törvénynek végrehajtása, viszont nekem nem fog tetszeni ezen törvény respektálása, illetőleg ezen polgári kötelesség teljesitése«.

Endrey Gyula: Azért van a büntetőtörvénykönyv.

Maniu Gyula: És a midőn azt látom, t. ház, hogy ezen kormánynak politikája ilyen, hogy ez a kormány a polgári jogokat és a törvényeket sem respektálja, akkor talán bizonyos csodálkozással kellene megállnom ezen jelenségek előtt. De én nem csodálkozom, mert meg tudom magamnak e jelenségeket magyarázni.

Az országban az egyes egyének és osztályok jogainak respektálása mindig egyenes arányban áll azon egyének és osztályok politikai sulyával. Valamint az igazságszolgáltatásban az egyes materiális törvények semmit sem érnek, ha nincs mögöttük a biró és a végrehajtó, a kik a törvényt végrehajtják, ép ugy mitsem érnek az egyes állampolgárok érdekeit védő törvények, ha nincs mögöttük azon osztálynak vagy azon polgároknak politikai sulya és ereje, a melylyel kényszeritheti a kormányt a törvények végrehajtására.

Midőn mi ebben a házban az interpellációk egész sorát intézzük a kormányhoz és megkisérelyük felelősségre vonni az elkövetett törvényellenes intézkedésekért, a kormány ezen interpellációkra évekig nem felel. Ez pedig csak azt jelenti, hogy mi s az a társadalmi osztály és tagoltság, a kik s a melynek nevében ezen sérelmekkel előálltunk, nem birunk az országban a kellő politikai fajsulylyal és erővel, hogy a miniszter urat tényleg felelősségre vonjuk akkor, a midőn a törvényt megligálja. *(Ugy van! a nemzetiségiek padjain.)* Epen azért nem helyezek nagy sulyt azokra a törvényekre, a melyek bizonyos jóléti intézkedéseket, igazságügyi intézményeket vagy közigazgatási és kulturális helyességi szempontokat visznek be a törvénykönyvekbe; én arra fektetek nagyobb sulyt, hogy legyen az országban az egyes osztályoknak és tagoltságoknak megfelelő politikai sulyuk; legyen a népnek, a mely az ország szuverénitását fejezi ki, politikai ereje ahhoz, hogy ha a kormány nem tesz eleget a törvény által neki előirt kötelességeknek vagy az általános elvek követelményeinek, azt felelősségre vonhassa.

Milyen helyzetben vagyunk mi ebből a szempontból? 1867 óta, a mióta ez az uj politikai rendszer behozatott, intézményesen, szándékosan és czélzatosan meg lett fosztva az országnak nemcsak nem magyar ajku népe, de általában a magyar földmüves nép is a politikai hatalom gyakorlásától. Olyanok az ország közjogi törvényei és intézményei, hogy sem az u. n. nemzetiségek, sem a magyar paraszt nép nem birnak a megfelelő politikai sulylyal. S a mi engem t. ház különösen bizalmatlanságra késztet a belügyminiszter urral szemben, az épen az, hogy uj választói reformtervezetével is azt akarja elérni, hogy ez a lehetetlen politikai helyzet perpetuáltassék és hogy azok a rétegek és társadalmi osztályok, a melyek eddig nem birtak politikai sulylyal, ezután se birjanak azzal.

Pető Sándor: Szavazni fognak, de választani nem!

Maniu Gyula: Igaza van Pető képviselő urnak, mert a t. belügyminiszter ur rendelkezik a szellemnek olyan magas mértékével, hogy ugy állitja össze a javaslatot, hogy 4 millió szavazat legyen, de ugyancsak a belügyminiszter ur szellemi képessége és észbeli tehetsége megadja a módot arra, hogy noha 4 milló szavazó lesz, ne választhassanak mást, mint azt, a kit eddig választottak, hogy ennek a parlamentnek a politikai képe maradjon meg ezután is az, a mi volt eddig *(Zaj. Elnök csenget.)* A mikor tehát látom, hogy a belügyminiszter ur egész költségvetése ilyen politikai irányzat szolgálatába áll, a midőn látjuk, hogy politikájának kvintesszencziája perpetuálása annak a politikai rendszernek, a mely országunkat 67 óta megakadályozta abban, hogy a valódi erők ugy a társadalmi életben, mint a törvényhozó testületben kifejezésre jussanak, akkor ne méltóztassanak csodálkozni azon, hogy a belügyminiszter ur politikáját nem helyeslem és hogy iránta bizalommal nem viseltetem.

Nem viseltetem iránta bizalommal, mert a mint kifejtettem, eltekintve az ország minden

Digitized by Google

népét érdeklő általános politikai szempontoktól, velünk, az ország nem magyar nyelvű lakosaival szemben olyan politikát folytat, a mely az országot a legnagyobb bonyodalmakba viszi bele. *(Helyeslések a középen.)* A belügyminiszter ur bizonyára azt kivánja, hogy az az ország, a melynek a kormány többi tagjaival együtt az élén áll, kulturállamnak tekintessék. No hát, t. ház, az a kormány, a mely igy bánik el a nemzetiségekkel, nem lehet kulturállam. Én nem tudom, hogy a belügyminiszter ur tulajdonképen melyik állambölcseleti iskolának a hive. Azt tapasztalom, hogy nem tartozik Rousseau tanainak követőihez; nem nagy hive a politikai egyenjoguságnak, és azt hiszem, hogy a pozitivista államelméletnek követőihez sorozhatom leginkább. Igyekeztem is megtalálni egy az ő mentalitásához közelálló elismert állambölcsészt és annak a véleményével kivánok ráczáfolni az igen t. belügyminiszter ur nemzetiségi politikájára.

Leszek bátor bebizonyitani, hogy a belügyminiszter ur és a kormány által folytatott nemzetiségi politika nem méltó kulturállamhoz. Hivatkozom e tekintetben egy német tudós véleményére, a ki szintén azt vallja, hogy az állam nem egyéb, mint a hatalom szervezete egy bizonyos jogrendszer fentartása végett. Ez a német állambölcsész Ausztriában lakik és igy feltehető róla, hogy nem a legnagyobb előszeretettel viseltetik a más fajok által harczbavitt nemzeti törekvések tekintetében és mégis ő erről a kérdésről következőkép nyilatkozik *(olvassa)*:

»Kétségtelen azonban, hogy a többnyelvü állam csak abban az esetben képezi a társadalmi közösségek egy magasabb rendü tipusát, ha az abban lakó nemzetiségek szabadon fejlődhetnek, ha fejlődésében egyik sincs megakadályozva, viszont másrészt egy primitiv, barbár állam jellegét viseli magán, ha a nemzetiségek szabad fejlődését megakadályozza, vagy, ha határain belül csak egy nemzetiséget tür meg, vagy csak egyet támogat és ha erőszakos, hatalmi eszközöket vesz igénybe, hogy egy nemzetiségnek természetes fejlődését elnyomja, visszatartsa, vagy akárcsak fékezze.« *(Felkiáltások: Ki az?)* Gremplowitz zárójelben magyarázatul hozzáteszi például Oroszország nyelvtörvényét és Poroszország telepitési politikáját. Mi hozzá tehetjük Magyarországon: az Apponyi-féle kulturtörekvést, népoktatási törvényt, a belügyi kormányzatot és az erdélyi telepitési lázat.

T. ház! Midőn oly kormányzattal állok szemben, a melyet ezen német tudós is, a ki felfogása szerint távol áll a nemzetiségi törekvések istápolásától, — a tudomány erejével megbélyegezi, valamint megbélyegezi az összes olyan államokat is, a melyek ilyen törekvéseket követnek, akkor ne csodálkozzanak önök, ha még egyszer kijelentem, hogy egy ilyen kormányzattal szemben, a mely ilyen politikát követ, bizalommal nem viseltethetem és a költségvetést nem fogadom el. *(Helyeslés a középen.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

Szünet után.

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást. Ki következik?

Hammersberg László jegyző: Bródy Ernő!

Bródy Ernő: T. ház! Előttem szólott t. képviselőtársam beszédét nagy élvezettel hallgattam. Mint mindig, most is magas nivóról birálta a belügyi költségvetést, de kénytelen vagyok kijelenteni és reflektálni egy nyilatkozatára. Azt mondotta ő, hogy Magyarországon fajuralom van. Szerintem ez nem áll. Magyarországon már Kossuth Lajos megirta és mondta, volt mindig osztályuralom, de fajuralomról ez országban nem panaszkodhatik senki és nem panaszkodhatnak különösen nemzetiségi képviselőtársaim, mert igenis kötelessége mindenkinek, hogy a haza hű fia legyen, hogy itt sem elszakadási törekvésekre, sem az államban különállási törekvésekre semmiféle fajnak privilégiuma ne legyen. *(Igaz! Ugy van!)*

Ugron Gábor: Egységes ország! Helyes!

Bródy Ernő: A ki a magyar nemzethez tartozik, legyen bármely faj fia, annak kötelessége a magyar állameszméhez hűnek és kitartónak lenni. *(Helyeslés.)* Ennyit óhajtottam megjegyezni t. képviselőtársam beszédére, ezzel kapcsolatban talán még azt is, hogy ő a fajüldözés tekintetében annyira vitte a panaszt, hogy szerinte még a román tüzoltóegyesületeknek sem adnak elég tüzoltási szabadságot Magyarországon. Azt hiszem, hogy mindenki, a kit illet, a románoknak a tüzoltáshoz a szabadságot kész örömmel megadja, de, azt hiszem, hogy ők nem annyira tüzet oltani, mint tüzet élesztени szeretnének. *(Ugy van!)*

Ezek után engedje meg a t. ház, hogy áttérjek arra a tárgyra, a melylyel e tárcza keretében foglalkozni kivánok. Nem akarok politizálni, a politika nagy és kicsiny kérdései e pillanatban és e tárcza keretében nem érdekelnek; megvallom őszintén, az a kérdés sem érdekel e pillanatban, mily jogot adjunk az egészséges embernek; előttem az a szempont lebeg, mily kötelességekkel tartozunk a beteg emberekkel szemben. *(Halljuk!)* Magyarország közegészségügyi állapotáról óhajtok szólni, és azon eloge után is, a mely a t. előadó ur ajkáról hallatszott, kénytelen vagyok megállapitani, hogy bár az utolsó időben sok történt a közegészségügy terén, Magyarország még mindig nincs azon a nivón, a melyen lennie kellene az európai kulturállamok sorában. Statisztikai adatokra fogok e kérdés keretében hivatkozni. Itt van elsősorban a legfőbb adat, hogy Magyarországon 1906-ban 504.790 ember halt meg, a miből a drávántúli országokat leszámitva, Magyarországra 438.442 jutott.

Mondom és hangsulyozom, hogy a halandóság csökkenése megállapitható, de ugyanakkor, a mikor

Digitized by Google

konstatáljuk, hogy Magyarországon is csökken a halandóság, ugyanakkor be kell állitani e csökkenés arányát a nemzetközi viszonylatba, a melyből kitünik, hogy a csökkenés igen csekély méretű, Magyarország még mindig Oroszország és Spanyolország után következik a nemzetközi statisztikában, és Magyarországot még mindig megelőzi Ausztrália is, melynek egyik államában, Ujzélandban 9·9%-ra szállt le a halandóság, szemben a magyar javulással, mely csak 20·4%-ot mutat. Meg kell állapitani ennek a kérdésnek vizsgálatánál, — ez nem egyoldalu szempont, itt nemcsak az egészségügyi intézkedések jönnek számba, hanem az egész országnak szocziális és gazdasági élete is szoros összefüggésben van e kérdéssel — meg kell vizsgálni, hogy kik voltak ezek a halottak, milyen foglalkozásuk volt, hol laktak, milyen betegség okozta halálukat és milyen körülmények közt következett be a betegség és a halál. Ha ezt vizsgálom, akkor már magának azon kérdésnek feltevésénél is, hogy ezen országban hogy áll ez a kérdés, mielőtt a születés megtörtént, igen szomoru képet kell festenem.

Ha csak Budapestet veszem, a születés előtt 2560 elvetélést tudott meg a hatóság, azon ezrekről nem is szólva, melyek titokban maradtak. Ezen 2560 ismert eset közül csak három volt vagyonos, csak 200 középjövedelmű, a többi 2300 szegénynek volt jelezve.

A mi a halandóságnak további kérdését illeti, 1906-ban született ebben az országban 646.000 gyermek, ebből csak 634.000 született élve, 12.000 holtan jött a világra. E közül a 634.000 közül 7500 meghalt egynapos korában, 29.000 egy héten belül, 35.000 egy hónapon belül, több mint 150.000 egy éven belül, 231.000 öt éven belül, és 242.000 hét éven belül. A halottak fele, 50·18%, a 10. életévet el nem ért gyermekek közül került ki. Az egy éven aluli gyermekhalandóság tekintetében rögtön Oroszország után következünk. Száz közül egy éven aluli gyermekhalál esett Oroszországban 27, Magyarországon 24 és ezután következnek a többi országok.

Ha azt méltóztatik gondolni, hogy Budapest, mely túlzsufoltságánál, lakásviszonyainál és a tömegnyomornál fogva mindenesetre legjobban ki van téve ezen esélyeknek, melyek közegészségügyi szempontból veszélyesek, hogy Budapest áll elsősorban a halandóság tekintetében, akkor tévedni méltóztatnak, mert Budapest halandóságánál sokkal nagyobb az átlagos országos halandóság. Az Alföldön, Erdélyben kisebb a halandóság, mint pl. a Dunántúl, és a Tisza balpartján, tehát az Alföldön, hol a magyarság zöme lakik, a legjobban pusztit a halál.

Ha vizsgálom az okokat, melyek ezen rendkivüli pusztitást előidézik, melyeknek következtében előáll a betegségeknek és halálozásoknak nagy aránya, akkor elsősorban is meg kell állapitanom azt, hogy Magyarországon a lakáskérdés még mindig a legnagyobb nyomoruságban van, nemcsak Budapesten, hanem az egész országban mindenütt.

Itt is szabad legyen statisztikával megvilágitani állitásomat.

Az 1900-iki népszámlálás szerint volt Magyarországon 7,805.742 lakóház. E közül önálló cselédház csak 29.353 volt, a cselédházak nagy része gazdasági épületekkel van összeépitve, minden negyedik lakóház az istállónak függeléke. Az épületnek az anyaga: kőből, téglából csak 535.411 ház volt felépitve, ellenben a házaknak két harmadrésze vályogból és sárból. Volt 869.000 kővel alapozott vályogház és 302.000 sással és zsuppal fedett. Zsindelylyel alig egynegyed, cseréppel fedett pedig 644.586 s ezek közül túlnyomó a földszintes: 2,771.316.

Én, t. ház, objektiv és igazságszerető ember vagyok és meg kell emlitenem azt, hogy a cselédek és munkások jogviszonyairól szóló törvényben el lett határozva, hogy tartozik a gazda a cselédnek alkalmas lakást épiteni 10 éven belül. Ez egyelőre a jövő zenéje. Én a mai állapotról akarok beszámolni. Elismerem, hogy ennek javitása szempontjából történtek intézkedések, de a jelenlegi helyzet az, hogy az ország legnagyobb részében az emberek oly lakásokban laknak, melyek a fertőző betegségek csiráit magukban hordják. *(Igaz! Ugy van!)*

Ha ezek után Budapest lakásnyomoráról beszélek, szomoru adatokról kell beszámolnom. Budapesten van 16.829 épület, lakószoba pedig 290.230. Egészséges ezek közül, a hol minden lakószobára két-három lakos esik, 15·9%, egészségtelen és zsufolt pedig 87%, pinczelakás van 1917, albérlő 83.000, és u. n. ágyrajáró van 27.000 ebben a diszes, ragyogó fővárosban.

A budapesti lakásnyomor előidézője mindazoknak a betegségeknek, a melyek a betegedési és halálozási létszámot megállapitják. Ez nemcsak az egészségügyi intézmények kérdése, s ezt épen Budapest példája fogja legjobban megvilágitani. Budapest példájából fog leginkább szembetünni, hogy a jólét, a kultura és a halálozás összefüggésben vannak egymással. Hol a pauperizmus és az analfabétizmus nagy számokat tüntet fel, ott tömegnyomor, betegség és halál a következése. Ha Budapestet nem általánosságban, hanem az egyes kerületek szerint vizsgáljuk, rá fogunk jönni, hogy az analfabétizmus, a pauperizmus és a halálozási arány a legszorosabb konnexióban állanak egymással.

Nem akarom untatni a t. házat statisztikai adatokkal, *(Halljuk! Halljuk!)* de azt hiszem, igen érdekes, hogy Budapest legegészségesebb kerületei, hol a legkevesebb haláleset és betegedés fordul elő, a IV. és V. kerület, a Belváros és a Lipótváros, a melyeknek természeti fekvése ebben a városban még sem a legjobb és a legelsőrangu, szemben például Óbudával, a mely egészen a vidéken fekszik és a hol a halálozási arány az analfabétizmussal és a pauperizmussal a legszorosabb kapcsolatban áll.

Digitized by Google

Ha a t. házat nem untatja, *(Halljuk! Halljuk!)* méltóztassék megengedni, hogy előadjam, hogy Budapesten a halandóság 1907-ben a IV. kerületben volt 12·3, az V. kerületben 14·3, a VII. kerületben 15·1, az I. kerületben 15·3, a II. kerületben 15·4, a VI. kerületben 15·5, a X. kerületben 17·3, a VIII. kerületben 17·7, a IX. kerületben 18·3 és a III. kerületben, Óbudán, a legegészségesebb fekvésű kerületben 20·6 százalék. Ugyancsak a lakások zsufoltságának száma tekintetében szintén hasonló arány mutatkozik és itt is Óbuda kerül ki legutolsónak, valamint, ha az analfabétákat veszszük, itt is a következő az arány: a IV. kerületben volt 4·5, a II. kerületben 7·5, a VI. kerületben 8·7, az V. kerületben 9·5, az I. kerületben 9·9, a VII. kerületben 10·7, a VIII. kerületben 11·2, a IX. kerületben 11·2, a X. kerületben 14·4 és a III. kerületben 14·8 százalék. Egészen világos tehát, hogy ez a tétel teljesen megáll, hogy tömegnyomor, pauperizmus és halandóság a legszorosabb konnexióban és korrelációban vannak egymással.

Már most, ha konstatálván, ezeket az állapotokat, vizsgáljuk azt a kérdést, hogy milyen betegségek előidézői és következményei ennek a tulzsufoltságnak és azután figyelembe vesszük az élelmezési kérdéseket, továbbá az összes gazdasági és szocziálsi szempontokat, a melyek elválaszthatatlanul összefüggnek ennek a kérdésnek a vizsgálatánál, akkor legelső sorban is azt a szomoru körülményt kell megállapitani, hogy ebben az országban a betegségek közül a tüdővész a legrettenetesebb pusztitásokat viszi véghez.

Magyarországon több, mint hetvenezer ember hal meg évenként tüdővészben. Ebből megállapitható, hogy kétszáz ember hal meg naponként és magában a fővárosban 8, 9 vagy 10 ember hal meg naponként tüdővészben. Állandóan az egész országban 5—600.000 ember van tüdővészben és ha tekintetbe vesszük azt, hogy ezek a tüdővészes betegek a legjobb konstellácziók között vannak abban az irányban, hogy ennek az országnak használhatnának és maguk is megélhetnének, mert husz és negyven év között, tehát a legjobb a legerősebb, a legmunkaképesebb korban vannak, akkor valósággal szomoru az a kép, a melyet épen a tüdővészszel kapcsolatban meg kell állapitani.

A tüdővész elleni mozgalomnak egyik apostola, Tauszk Ferencz egyetemi tanár, megállapitja az ő munkálatában, hogy minő anyagi károkat okoz az országnak a tuberkulózis rendkivüli elharapódzása. Figyelembe véve az évi 70.000 emberre tehető tuberkulotikus halandóságot, 300 napra teszi azt az időt, a melyben a tüdőbeteg már munkaképtelen. Már most 500.000 tüdőbetegnél napi 2 korona dij mellett esik egy ilyen betegre 600 korona, a mi 60.000 betegnél egy évre 36 millió korona; ennyi munkaveszteség van ezen a czimen. Ha ehhez még hozzászámitjuk az orvosi gyógykezelést, a gyógyszert, a pénztárak által eszközölt napi segélyt és pedig naponta 2 koronával fejenként, ez ujabb 36 millió korona évi kiadás. Ha pedig fejenként 50 korona temetési költséget és a család részére kiutalt segélyt számitunk, a mely valóságban jóval több, ismét 3 millió korona kiadás terheli az országot, ugy, hogy összesen 75 millió koronára tehetjük Magyarországon évenként a tuberkulózis okozta tényleges munkaveszteséget és készpénzkiadást, vagyis fejenként körülbelül 4 koronát.

De ha még hozzáveszem azt, t. képviselőház, hogy a tuberkulózis ezeknek az elhaltaknak a munkaképességét körülbelül tiz évvel megröviditette, akkor ha egy ember munkaképességét évi 600 koronára becsülöm, a mi 36 millió koronát tesz ki, akkor tizévi munkabér fejében 360 millió koronára rug az, a mi kárba veszett. Ez az összeg approximative fölállitva az, a melyet e tüdővészes betegek révén elvesztünk és ha még megállapitom azt, t. képviselőház, hogy ez a betegség és ez a munkabérveszteség a magyarság zömében csinálja a legnagyobb bajt, akkor előáll, t. képviselőház, annak a képe, hogy ezzel a tüdővészszel szemben ennek az országnak, ennek az államnak és ennek a társadalomnak kötelessége elkövetni mindent.

Ha pedig nézem, t. képviselőház, hogy a külföldön mi történik a tüdővész meggátlása és kiküszöbölése tekintetében és megállapitom azt a tényt, hogy nem áll teljesen az a tétel, hogy a tüdővészt csak öröklésképen lehet megszerezni, ellenkezőleg annak igen sok alkalma és módja van, a lakás-mizéria, az élelmezés gyöngesége és egyáltalában az emberi élet különböző viszonyai tekintetében: akkor az állam elsőrendű kötelességének tartom azt, hogy gazdasági és szocziális szempontból is mindent elkövessen a tüdővésznek meggátlására és arra, hogy ebben a betegségben minél kevesebb ember haljon meg. *(Helyeslés.)*

Lehet ezzel a tüdővészszel szemben emberi eszközökkel és intézkedésekkel küzdeni, mutatja ezt Angliának a példája, a hol 42 millió angol lakos mellett évenkint 20.000-rel kevesebb ember hal meg tüdővészben, mint a félannyi lakossággal biró Magyarországon. Mutatja Németország példája, a hol 1906-ban kevesebb haláleset fordult elő sokkal nagyobb népesség mellett, mint Magyarországon. Csakhogy milyen intézmények állanak rendeldezésre Németországban a tüdővész meggátlására? Németországon van 37 népszanatórium, 35 magánszanatórium, 17 gyermekszanatórium, 67 görvélykóros gyermekek fölvételére szolgáló kórház, 10 tüdővész gyógyitására szolgáló kórház és 207 u. n. dispensaire, a mely az ambuláns betegek ápolására szolgál. Mindezekkel végzi Németország azt a küzdelmet és harczot, a melyet a tüdővész ellen folytat.

El kell ismernem, t. ház, hogy Magyarországon a tüdővész elleni küzdelem szempontjából is történtek lépések, csakhogy én nagyon keveslem ezeket a lépéseket, különösen azokat, a melyeket állami eszközök szempontjából e téren megtettünk. Meg kell állapitanunk azt, hogy Magyarországon jelenleg egyetlen egy állami kórház sincsen, a mely a tüdőbetegek befogadására szolgál. Vannak ma-

Digitized by Google

gánintézetek, de az is igen kevés. Talán kettő van. Egy Budapesten, a szegény sorsu tüdőbetegek gyámolitó egyesülete és egy Békés-Gyulán. Összesen két szanatórium van az országban, állami intézmény pedig egyetlen egy sincsen.

Ha Budapestet tekintem, a hol évenként körülbelül 4000 ember szenved és hal el tüdővészben, ezzel szemben mindössze három kórház van olyan, a mely alkalmas tüdővészesek elhelyezésére. És ezzel a 4000 tüdővészben elhaló beteggel szemben ezen kórházaknak a befogadóképessége a legminimálisabb; talán 300 tüdőbeteget tudnak ellátni. Meg kell még emlitenem azt is, hogy a belügyminiszter ur támogatásával, tudomásom szerint, egy u. n. dispensaire, tüdőbetegek gondozására szóló intézmény létesült a Józsefvárosban a Kistemplom-utczában, a mely igen áldásos és hatásos működést fejt ki. Ez ambuláns tüdőbetgek részére szolgál és kitanitja őket, hogy mit kell tenni az életben. Meglátogatják őket a családjaikban, megnézik, hogy hányan vannak a lakásban, sőt segélyt is nyujtanak nekik. Ezzel az ambulanciával mintegy kézhez kapják a beteget, és őt orvosilag, gazdaságilag, anyagilag és erkölcsileg támogatják.

Csakhogy mindezt nagyon kevésnek kell jeleznem, mert tulajdonképpen mégis csak egy dispensaire van az országban, a mely viszonyánál és hatáskörénél fogva alig 500—1000 ember dolgát láthatja el.

Legyen szabad ez alkalommal, a tüdővészes betegekkel kapcsolatosan, felemlitenem azt, a mit már az előbb is szóba hoztam, hogy magában Budapesten a közegészségügy, daczára annak, hogy az egész országban aránylag javulás mutatkozik, még mindig igen rossz állapotban van. Mert itt van előttem, t. képviselőház, a budapesti kórházakról szóló kimutatás. Budapesten, ebben a nagy városban, a mely közel 1 millió lakost számlál nemsokára, mindössze 9 közkórház von, ezek közül is kettő csak fertőző betegek befogadására alkalmas, a többi pedig általános betegek befogadására használtatik. Ha számba veszem és megállapitom azt, hogy nemcsak budapesti illetőségüeket kell ellátni a kórházakban, hanem idegeneket, és külföldieket is, mert egy közkórháznak az az első szabálya, hogy minden jelentkezőt befogadjon, akkor viszont meg kell állapitanom azt a tényt, hogy Budapesten az egyik kórházból a másikba küldik a betegeket, mert nincsen számukra hely, és az az egyik helyről a másikra küldött beteg egyik kórházban sem talál befogadást, ugy, hogy ebben az országban az utczán járó betegek is terjesztik a baczillusokat, a betegséget és a halált.

Én ezzel szemben az állam kötelességének tartom, hogy az állam is állitson fel kórházakat. Legyen szabad megemlitenem azt, hogy pl. a Rókus-kórház a város közepén valóságos anomália. Müller Kálmán főrendiházi tag, a Rókus-kórház igazgatója, emliti egyik tanulmányában, hogy 1848-ban, a mikor a Lánczhidról egy láncz leszakadt, az estilapok azt irták, hogy leszakadt egy láncz és a sebesülteket a Rókus-kórházba szállitották; ma, 60 évvel később, az estilapokban ugyanazzal a referádával találkozunk, ha sebesülés vagy sérülés történik, a sebesülteket most is a Rókus-kórházba szállitják. A Rókus-kórháznak el kell tünnie és helyét állami kórháznak kell elfoglalnia, a mely mindenrendű és rangu betegeket befogadjon, mert végre a betegség a gazdagoknak nem privilégiuma, a betegség ellen való küzdelemben a szegényeket, a tehetetleneket kell gyámolitanunk minden módon arra, hogy a mikor az ő munkás két karjuk lelankad, a mikor nem tudnak dolgozni, betegségükben az állam gondozó kezét és tevékenységét érezzék.

De ha a közegészségügy terén ilyen viszonyokat tapasztalunk, akkor legyen szabad egy vigasztaló dologról is beszámolnunk. Ez a gyermekvédelem kérdése, a melynek terén Magyarország a kulturállamok sorozatában talán az első helyen áll; ez megállapitható nemzetközileg is. Nem lehet elhallgatni azt, hogy a gyermekvédelem inicziálása, magának a gyermekvédelmi törvénynek az életbeléptetése Széll Kálmán érdeme. Széll Kálmán törvénye volt az, a mely a gyermekvédelmet Magyarországon meghonositotta és ez már pozitiv eredményeket is mutat: eredményeket, ugy az államilag szervezett, mint a társadalmilag szervezett védelem terén. A gyermekvédő-liga nem szónokoló, bankettező, ülésező testület, hanem pozitiv alkotásokkal és munkássággal igyekszik hivatását teljesiteni.

Legyen szabad itt megemliteni, miután igazságszeretetem azt parancsolja, hogy minden idevágó kérdésről megemlékezzem, hogy a magyar községek arról panaszkodnak, hogy a gyermekvédelmi kiadásokat nem birják el, hogy azok nem állanak arányban egyéb költségükkel. Ez anomália, kivált ha tekintetbe veszszük, hogy Magyarországon vannak községek, a melyeknek egész évi költségvetése 500 koronát tesz ki.

Egy hang *(a baloldalon)*: Nincsen olyan!

Bródy Ernő: Lehet, hogy nincsenek Somogyban, de az ország más részén lehetnek. De ha általában minimális összeget veszek, akkor megeshetik, hogy gyermekvédelmi kiadások czimén több kiadása van a községnek, mint az ő egész évi büdzséje.

Semmi esetre sem méltányos és helyes, hogy azokra a községekre ilyen nagy terheket rójunk; aránylagosan és méltányosan meg kellene osztani a terheket. Jól tudom, hogy nem népszerű kérdés, nem népszerű téma, ha e czélra külön gyermekvédelmi pótadót javasolok, de azt hiszem, hogy a dolog megoldása előbb-utóbb másként ugysem lesz eszközölhető, mint egy külön gyermekvédelmi pótadó behozatalával.

T. ház! Csak fotograficze akartam ezeket a viszonyokat érzékeltethetővé és szemlélhetővé tenni. Elhiszem, hogy a belügyminiszter urnak van érzéke a közegészségügyi feladatok és teendők iránt; mindenütt, a hova az ember megy, hivatalos körökbe, vagy orvosok körébe, ezt megerősitik.

Digitized by Google

De a mikor ilyen érdeklődést árul el a közegészségügyi kérdések iránt, arra kérem, vigye át szeretetét, érdeklődését az ő igen t. kollégájára, a t. pénzügyminiszter urra is, hogy egyesült erővel, ne csak erkölcsileg, de anyagilag is dotálhassuk a közegészségügyet.

Én, mint beszédem elején kifejtettem, ennek az országnak hű fia vagyok, és az is akarok maradni. Lengetem és lobogtatom azt a nemzetiszinű zászlót, a mely valamennyi magyarnak nemzeti jelvénye, de ha lengetem és lobogtatom is ezt a nemzetiszinű zászlót, engedjék meg, hogy még egy zászlót lobogtassak, a mely Németországban az emberszeretet jelvénye: fehér mezőn kettős veres kereszt, a tüdővész elleni küzdelem zászlaja. A nemzetiszinű zászló mellett lobogtassuk mi is az emberszeretetnek, az emberi kötelességnek, a humanizmusnak zászlaját, hogy méltók legyünk az európai államok nivójára. A költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés a középen.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Az előadó ur nem kiván szólni. A belügyminiszter ur kiván nyilatkozni.

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: T. képviselőház! Miután Maniu t. képviselő ur igen hevesen megtámadta politikámat; kötelességemnek tartom tehát az ő beszédére válaszolni. *(Halljuk!)*

Maniu t. képviselő ur először is a választási törvénynyel foglalkozott. Beszédének ezen részére igen röviden ez a válaszom. Ő maga azt mondta, hogy nem tartja szükségesnek és helyénvalónak, hogy most tárgyaljuk a törvényjavaslatot, mert nemsokára abban a helyzetben lesz a ház, hogy ex asse foglalkozik vele. Ez már maga elég indok volna, hogy erre hivatkozva, ne czáfoljam okoskodását. De még egy indokom van és ez az, hogy csak hálával viseltetem iránta, valahányszor megtámadja a törvényjavaslatot, mert azt hiszem, hogy senki nálánál meggyőzőbben a magyar közönség előtt be nem bizonyithatja, hogy ez a törvényjavaslat helyes, és az ő minden támadása jobb argumentum a javaslat mellett, mint az én legsikerültebb beszédeim. Ezért én nem kivánok beszédének ezen részével tovább foglalkozni. *(Halljuk!)*

A t. képviselő ur megtámadta kormányzati rendszeremet a lehető legerősebb kifejezésekkel, a leghevesebben. Azt mondja, hogy a magyar kormányzat mindig abban állott, — és én csak folytatom ezt a politikát — hogy elnyomó, hogy igazságtalan vagyok a nemzetiségekkel szemben. Ez egy régi nóta, — helyesen jegyezték meg itt mellettem — a mely semmikép sem felel meg a valóságnak. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)*

Kérem, méltóztassék csak meggondolni azt, hogy tudvalevő dolog, hogy az egész mult 40 éves kormányzat folyamán a kormánypárti mandátumok legnagyobb része nemzetiségi vidékről származott.

Vlád Aurél: De csendőrökkel és pénzzel! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: Az is tudvalevő dolog, hogy mindenféle támadásokkal lehet az elmult rezsimet illetni, azt azonban talán mégsem lehet a szemére vetni, hogy épen azon vidékek legfontosabb érdekeit mellőzte, a melyre hatalmát támasztotta. *(Felkiáltás: Sok kedvezett neki!)* Ez, azt hiszem, oly állitás, a mely teljesen és tökéletesen tarthatatlan. *(Ugy van!)*

Igenis, helyesen cselekedett abban, hogy a nemzetiségi vidékeknek anyagi és szellemi érdekeit felkarolta; kötelességet is teljesitett, a mikor ezt tette. Rá tudnék mutatni, hogy igen sok tekintetben a nemzetiséglakta vidéken több történt, mint a tisztán magyar vidékeken, a tisztán magyar Alföldön. *(Ugy van!)* Nem helyezek rá sulyt, de ha ez igy van, mégis csak igazságtalanság épen az ellenkezőből vádat kovácsolni. *(Ugy van! Élénk helyeslés.)*

A t. képviselő ur azt mondja, hogy az egyesületi jogokat, legalább a nemzetiségekkel szemben, teljesen ignorálom, konfiskálom. Bocsánatot kérek, ez nem áll. Igen sok nemzetiségi egylet alapszabályait jóváhagytam. Az igaz, hogy van egy régi körrendelet, — Tisza Kálmán adta ki, az évet megmondani nem tudom — a mely szerint a nemzetiségi jellegű egyesületek csak közművelődésiek lehetnek; ezt a szabályrendeletet alkalmazom, mást nem tehetek. *(Helyeslés.)* Csak olyankor tagadom meg a jóváhagyást, — és ezt mindig nyiltan teszem, nem álürügyek alatt, mert ezt czélravezetőnek nem találnám — csak olyankor tagadom meg, a mikor konstatálom azt, hogy valamely egyesület nem az alapszabályaiban kitüzött czélt szolgálja, hanem igenis, politikai agitácziót fejt ki. *(Ugy van!)* Az ilyen esetben igenis megtagadom a jóváhagyást, *(Helyeslés.)* akkor is nyiltan megmondom, nem pedig álürügyek mellett.

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy a balázsfalvi tüzoltóegyesületet felfüggesztettem. Nem emlékszem az ügyre; de ha előttem volt, vagy elém került, csak akkor függesztettem volna fel, vagy függeszteném fel az egyesület müködését, ha be volna bizonyitva, hogy politikai agitácziót folytatnak ott. Az, a mit a t. képviselő ur felhozott, hogy azért történt a felfüggesztés, mert a vezényleti nyelv román, nem helyeslem, ilyen intézkedés tőlem nem jön; én soha a nyelvet nem üldözöm; azt a jogot, hogy az anyanyelvét használja valaki, kétségbe nem vonom, csak az államhoz való hüséget kivánom meg. *(Helyeslés.)* A hol ezzel szembehelyezkedik egy egyesület, ott, igenis, megtagadom a jóváhagyást, vagy feloszlatom az egyesületet, ha már létezik. *(Helyeslés.)*

Azt mondja a képviselő ur, hogy a gyülekezési jogot sem respektálom; hivatkozott olyan intézkedésekre, olyan indokolásokra, a melyek csakugyan tarthatatlanok. Sajnos, sokszor csakugyan előfordulnak meg nem védhető indokolások. Ha áll az, hogy megtagadták a népgyülést azzal

Digitized by Google

az indokolással, hogy nyugalom van ott a vidéken, ennélfogva nincs szükség semmiféle gyülésre, akkor miért nem felebbezték meg ezt a határozatot? Meg lehet, győződve a t. képviselő ur, hogy megsemmisitem az ilyen határozatot, hogy ilyent jóvá nem hagyok. Olyan esetben azonban, midőn épen az ellenkezőre hivatkoznak, hogy nyugalom nincs, hogy nagy nemzetiségi agitáczió van, már nem mondom, hogy feltétlenül és mindig meg fogom semmisiteni azt a határozatot, a mely nem engedi meg a népgyülésnek megtartását. *(Helyeslés.)* mert utoljára is a miniszter felelős a köznyugalomért; *(Ugy van!)* felelős azért, hogy egy-egy vidék ne legyen prédája egy pár izgatónak. *(Élénk helyeslés.)* Ha azt mondják, hogy konfiskáljuk a gyülekezeti jogot, ez teljesen ellenkezik a valósággal. *(Ugy van! Halljuk! Halljuk!)* Mennyi népgyülést tartanak a nemzetiségiek! Sajnálom, hogy nincsenek nálam az adatok, de összeállithatom és konstatálhatom bármikor, hogy mindenesetre bőven élnek, sőt talán vissza is élnek ezzel a joggal, *(Ugy van!)* hogy sokszor szisztematice, egymásután és gyakran tartják gyüléseiket csakis azért, hogy annál nagyobb mérvű izgatást idézhessenek elő.

Bizonyos, hogy én nemzetiségi politikámban egészen más czélt szolgálok, mint t. képviselőtársaim. *(Helyeslés.)* De legyenek meggyőződve arról, hogy engem semmi ellenszenv sem vezet a nemzetiségek ellen. Ellenkezőleg; alkalmam van tót és román vidéken lakni; én az odavaló népet ismerem, szeretem, jóravaló, megbizható magyar állampolgároknak tartom. *(Élénk helyeslés.)* Minden alkalommal megkövetelem a közigazgatástól, hogy szeretettel foglalkozzék a nép ügyeivel, *(Helyeslés.)* hogy ne tegyen különbséget fajok között. Saját elhatározásaimban sohasem fogok máskép intézkedni azért, mert magyarról vagy románról van szó. *(Élénk helyeslés.)* Bármennyire szeretem a magam faját, kötelességemnek tartom más fajjal szemben is az igazságosságot. *(Élénk helyeslés.)* De e ponton azután el is térnek az utjaink. Politikai organizációját a nemzetiségeknek el nem türöm; *(Élénk helyeslés.)* azt alaptörvényeinkbe ütközőnek tartom. *(Élénk, hosszas helyeslés.)* Ugyanakkor azt tartom, hogy épen annyira beleütközik a magyar fajnak, mint maguknak azon nemzetiségi fajoknak az érdekébe. *(Helyeslés.)* A geográfia, a természet egységessé alakitotta ezt az országot *(Ugy van!)* és egységessé alakitotta azt ezeréves történelmünk is. *(Helyeslés.)* Európai világérdek az, hogy itt egységes állam legyen. *(Élénk helyeslés.)*

Hogyha mi mindezekkel szemben azt a politikát követjük, hogy nemzetiségekre osztjuk, tagoljuk szét ezt az egységet; hogyha mi területileg különböző nyelvű és jellegű kormányzásokat akarunk behozni; akkor ellentétbe helyezkedünk a természettel, az ezeréves tradicziókkal *(Ugy van!)* és az európai érdekekkel; akkor itt rend helyett káoszt fognánk teremteni. *(Élénk helyeslés és taps a ház minden oldalán.)* A magyar faj és a többi fajok között olyan éles, olyan állandó, olyan kiszámithatatlan következményekkel járó küzdelmeket provokálnánk, a melyek azután véglegesen visszavetnék a czivilizácziót a mi kárunkra és az önök kárára. *(Ugy van!)* Kétségtelen, hogy akkor mi itt még rosszabb helyzetbe kerülnénk, mint a minőben Ausztria van. Ausztria megpróbálta azt a rendszert, hogy politikailag megszervezze a nemzetiségeket és ennek alapján remélt a nemzetiségeknél harmóniát. S mi az eredmény? Nem látjuk-e, hogy jóformán nincs ott olyan országrész, nincs olyan község, a hol béke lenne. Mindenütt dul a nemzetiségi harcz; *(Ugy van!)* a parlamentet számtalanszor megbénitotta, a nyugodt közigazgatást lehetetlenné tette. *(Igaz! Ugy van!)*

Ott állandó az összes államalkotó elemek harcza egymással szemben. *(Ugy van!)* Ha ott, a hol egy fajnak, egy nemzetiségnek sincs ezeréves joga, a hol egyik se alkotta az államot: ilyen következményekre vezetett minden nemzetiség politikai szervezése, hova vezetne az nálunk, a hol a magyar faj soha és semmi körülmények között nem fogja ezeréves történeti jogát feladni, *(Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps.)* a hol tehát ez a harcz állandósitását jelentené. Ismétlem, én a nemzetiségek iránt a legnagyobb szeretettel viseltetem és kérem is a képviselő urat, forduljon hozzám mindig, ha valami igazságtalanságot lát; de ugyanakkor nyiltan és becsületesen bejelentem, hogy politikai törekvéseikkel szemben állandó és eltökélt harczot fogok folytatni. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps.)*

Ezek után még csak egy pár megjegyzésem van azokra, a miket itt Bródy képviselő ur felhozott. Ő nagy sulyt helyez a kulturális munkára és közegészségügyünk védelmére. Azt mondja, hogy történt ugyan már valami, de ez nagyon kevés. Hát én teljesen osztozom nézetében. Én is azt tartom, hogy igen, igen kevés történt e téren. Azon leszek, hogy több történjék. Ha eddig nem sikerült nagyobb tevékenységet kifejtenem, ennek egyetlen oka a pénzügyi helyzet. Sajnos, épen a tuberkulózis elleni védelemre nem volt semmi sem felvéve a költségvetésbe, akkor, a mikor a belügyi tárczát átvettem. Remélem, hogy ha a megkezdett uton folytatjuk, akkor a nélkül, hogy megzavarnók pénzügyeinket, elérjük, hogy pár év mulva ezen a téren is komolyabb akcziót tudunk kifejteni. Természetesen jobban szeretném, ha gyorsabb tempóban haladhatnék előre. A mi tőlem kitelik, azt meg fogom tenni, ha nagyobb összeg áll rendelkezésemre és csak köszönetet érzek azok iránt, a kik ezt az ügyet sürgetik és kivánják, hogy több fordittassék ezen czélokra. Ajánlom a költségvetést elfogadásra. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a tételt változatlanul megszavazni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul megszavazottnak jelentem ki.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. Dologi kiadások 353.406 korona.

Digitized by Google

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. Törvényelőkészités és szerkesztés czéljaira 25.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. A belügyminiszterium hivatalos helyiségeinek uj butorzattal való fokozatos felszerelésére 4000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 3. A belügyminiszterium irattárának selejtezési költségeire 4000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 4. A czigányügy országos rendezésével megbizott kormánybiztos javadalmazása és utiátalánya 16.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. 1. A Belügyi Közlöny jövedelme 52.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. Országos törvények és rendeletek tárának jövedelme 129.200 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Országos levéltár. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 2. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: VI. fejezet, 2. czim. Rendes bevételek: V. fejezet, 2. czim. Kiadás: Rendes kiadások. 1. Személyi járandóságok 98.572 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. Dologi kiadások 14.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A külföldi történeti kutfőgyüjtemények és folytatásuk beszerzésére és beköttetésére 2000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 13.014 korona.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a pénzügyi bizottságnak azon jelentését, a mely szerint a pénzügyi bizottság figyelemmel a belügyminiszterium épületének rozoga állapotára és arra, hogy a miniszterium egyes osztályai hét bérházban vannak elhelyezve, ajánlja, hogy a miniszterium, valamint az országos levéltár számára uj, a kor igényeinek megfelelő épületek emeltessenek, de elsősorban a czélszerütlenül és tüzveszélyes helyeken lévő országos levéltár elhelyezéséről sürgősen történjék intézkedés. Méltóztatik tudomásul venni, igen vagy nem? *(Igen!)* Kijelentem, hogy ezen jelentést a ház tudomásul veszi és a jelentés egyszersmind áttétetik a főrendiházhoz.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Vármegyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásai. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 3. czime. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: VI. fejezet, 3. czim. Kiadás. Rendes kiadások: 1. Vármegyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásai az 1893. évi IV. t.-cz. alapján 8,209.632 korona.

Pető Sándor!

Pető Sándor: T. ház! Csak egészen röviden kivánom felhivni a belügyminiszter ur figyelmét arra a körülményre, a mely ellentétben áll azon elvekkel, a melyeket itt hirdet. T. i. a belügyminiszter ur ma is és máskor is hangoztatta, hogy hivatali müködésében a polgárok foglalkozása az osztályok tekintetében semmiféle különbséget az egyének közt nem tesz és mindenkinek egyformán szolgáltatja az igazságot. A nélkül, hogy kételkedni akarnék a belügyminiszter ur ezen álláspontjában, illetőleg ezen álláspontja őszinteségében, kénytelen vagyok konstatálni, hogy konkrét eseteket tudok a belügyminiszteriumban, a melyek ép az ellenkezőjét bizonyitják annak, mint a mit méltóztatik hirdetni. Nem szükséges, hogy az eseteket elsoroljam, mert a belügyminiszter ur jobban tudja azokat mint én, de kétségtelen igazság, hogy akárhányszor előfordul, hogy p. o. a munkaadók szervezkedéséről szóló alapszabályok felvitetnek a belügyminiszteriumba . . .

Elnök: Kérem a képviselő urat, méltóztassék kizárólag a tételhez szólni.

Pető Sándor: Ahhoz akarok szólni. Ezek 24 óra alatt el lesznek intézve, de már évek óta . . .

Elnök: Kérem, ez a központi igazgatáshoz tartozik, most pedig a vármegyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásai vannak tárgyalás alatt. Nem engedhetem tehát meg, hogy más tételhez szóljon a képviselő ur. *(Helyeslés.* .

Pető Sándor: Már be is fejeztem. Arra kivánom csak a belügyminiszter ur figyelmét felhivni, hogy évek óta hevernek a belügyminiszteriumban a munkásszervezetek . . .

Elnök: Engedelmet kérek, de ez nem tartozik a tételhez. *(Ugy van!)* Tessék a házszabályokhoz alkalmazkodni. *(Helyeslés.)*

Farkasházy Zsigmond: Lehetetlen igy tárgyalni. *(Nagy zaj.)*

Elnök: Rendreutasitom a képviselő urat. *(Helyeslés.)* Tessék megtanulni a képviselő urnak a házszabályokat és akkor nem fog ilyen czéltalan és oktalan közbeszólásokkal előhozakodni. *(Helyeslés. Zaj a baloldalon. Farkasházy Zsigmond többször közbeszól.)*

Digitized by Google

Engedelmet kérek, ha a képviselő ur tovább is szembeszáll az elnökkel, kénytelen leszek a ház intézkedését kikérni a képviselő urral szemben. *(Helyeslés.)* Ez nem türhető. *(Élénk helyeslés.)* A képviselő ur azt sem tudja, hogy mi van a házszabályokban és mégis folyton leczkéztetni akarja az elnököt. Ezt nem lehet eltürni. *(Élénk helyeslés.)* Nem is fogom tovább türni, hanem kérni fogom a házat, hogy utasitsa a képviselő urat a mentelmi bizottsághoz. *(Élénk helyeslés.)*

Szólásra senki sincsen feljegyezve. Ha tehát senki sem kiván szólani, kérdem a t. házat, méltóztatik-e a tételt változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor azt változatlanul megszavazottnak jelentem ki.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Törzsfizetések javitására, uj állások rendszeresitésére, dologi kiadásokra, valamint a mutatkozó fedezeti hiányok pótlására 11,528.508 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A polgárositott magyar határőrvidéken fennállott házközösségi intézménynek megszüntetésével járó rendkivüli kiadásokra az 1885. évi XXIV. tcz. alapján 27.950 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Főispánok és a budapesti főpolgármester fizetései és lakpénzei. Rendes kiadások. XVII. fejezet, 4. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 779.191 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Anyakönyvi kiadások. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 5. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 603.333 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 122.500 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Községi igazgatási kiadások. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 6. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: VI. fejezet, 4. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Községi és körjegyzők, valamint a segédjegyzők illetményeire és községi dologi kiadásokra 4,610.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az átruházási jogot megadni a rendes kiadások XVII. fejezetének 5. czime és a 6. czim 1. rovata között, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a kért meghatalmazás megadatik.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A községi közigazgatási tanfolyamok szükségleteire 207.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Községi kör- és segédjegyzők leányárvái (félárvái) és leánygyermekei számára létesitett iskolai (nevelőintézeti) alapitványi helyek költségeire 45.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Az országos községi törzskönyvi bizottság költségeire 18.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Községi, körorvosok és bábák illetményei. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 7. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Községi, körorvosok fizetése, korpótléka, helyi pótléka, fuvardija és távolsági dija, valamint a községi bábák helyi pótléka az 1908. évi XXXVIII. t.-cz. alapján 3,400.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Közegészségügyi kiadások és bevételek. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 8. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: VI. fejezet, 5. czim. Beruházások: II. fejezet. Rendes bevételek: V. fejezet, 3. czim. Rendkivüli bevételek: III. fejezet, 1. czim. Kiadás. Rendes kiadások: 1. rovat. Országos közegészségügyi tanács: 16.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Állami gyógyintézetek 2,630.810 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Bakteriologiai és egészségtani intézet 11.600 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Diftériaszerum termelő-intézet 26.025 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Betegápolási költségek 4,967.344 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Himlőoltási költségek 179.200 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. Járványok és gümőkór elleni védekezés költségeire 500.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Digitized by Google

Hammersberg László jegyző *(olvassa)* : 8. rovat. A trachoma elfojtására szánt költségek 140.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)* : 9. rovat. Szegény községek jó ivóvizzel való ellátására 100.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)* : 10. rovat. Vegyes közegészségügyi kiadások : 8000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)* : Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. Községi bábák kiképzésére szolgáló tanfolyamok költségeire és okleveles bábák képzésére létesitendő ösztöndijakra : 90.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)* : 2. rovat. A magyar gyógyszerkönyv (Pharmacopaea hungarica) III. kiadványának szerkesztői dijazására és nyomtatási költségeire 20.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)* : 3. rovat. Az 1909. évben tartandó nemzetközi orvosi kongresszuson kiosztandó, franczia nyelven irott 3 szakmunka előállitási költségeire 25.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A pozsonyi m. kir. állami kórháznál épült uj sebészeti pavillon felszerelési czikkeinek pótlására 10.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. A marosvásárhelyi m. kir. állami kórháznál egy górcső és egy irógép beszerzésére 1.600 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. A budapest-lipótmezei m. kir. állami elmegyógyintézet nagyobb mérvű külső tatarozására, valamint a II-od és III-ad osztályu betegek felszerelési tárgyainak pótlására felvett 60.000 korona III. részlete 20.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. A budapest-angyalföldi m. kir. állami elmegyógyintézetben az ablakok helyreállitására, egy jégverem felállitására s a kőszén-rakodóhely kövezésére szánt 30.000 korona II. részlete 15.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)* : Beruházások. 1. rovat. A budapest-lipótmezei m. kir. állami elmegyógyintézetnél a két belső udvar keramitburkolására 18.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A nagyszebeni m. kir. állami elmegyógyintézetnél a fűtési berendezés átalakitására, az ablakok kicserélésére s az intézet általános tatarozására négy évre felvett 500.000 korona I. részlete 125.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)* : 3. rovat. A nagykállói m. kir. állami elmegyógyintézet szennyvizeinek levezetésére és tisztitására szolgáló berendezés, továbbá egyéb szükséges épitmények és átalakitási munkálatok létesitésének költségeire 20.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)* : Bevétel. Rendes bevételek. 1. rovat. Állami gyógyintézetek bevételei 1,566.019 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, meg, szavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Diftéria-szérum eladásából 30.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Betegápolási bevételek 66.800 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Különféle bevételek 1500 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)* : Rendkivüli bevételek. A magyar gyógyszerkönyv (Pharmacopaea hungarica) III. kiadványainak elárusitásából 20.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)* : Országos betegápolási alap. Rendes kiadások : XVII. fejezet, 9. czim. Rendes bevételek : V. fejezet, 4. czim. Rendkivüli bevételek. III. fejezet, 2. czim. Kiadás : Rendes kiadások. 1. rovat. Gyermekvédelmi kiadások 7,020.675 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)* : 2. rovat. Betegápolási költségek 7,903.050 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

A bizottság az 1909. évre az országos betegápolási pótadó kulcsának 5 százalékkal való megállapitását hozza javaslatba. Méltóztatik ehhez hozzájárulni és ezt megszavazni ? *(Igen !)* Ha igen, akkor a pénzügyi bizottság javaslatát elfogadottnak jelentem ki. Egyszersmind ez a határozat közlendő lesz a főrendiházzal.

Digitized by Google

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. 1. rovat. Az országos betegápolási alap létesitésére kivetett pótadóból az 1907. évi egyenes adóelőirás 165,848.242 korona 62 fillér után 5%-os pótadókivetéssel kikerekitve 8,292.412 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző: *(olvassa)* 2. rovat. Visszatéritett gondozási, ápolási és nevelési költségek 2,030.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek. 1. rovat. Vármegyéknek, ápolási költségtartozásuk fedezésére nyujtott kölcsönök visszatéritéséből 20.009 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Szombathely városnak, az ottani gyermekmenhely területének a felületi viztől való mentesitése céljából adott 14.000 korona államkölcsön IV. törlesztési részlete 2000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Magyar királyi csendőrség. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 10. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: VI. fejezet, 6. czim. Rendes bevételek. V. fejezet, 5. czim. Kiadás: Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 13,479.650 korona.

Elnök: Az előadó ur nem kiván szólni.

Dudits Endre jegyző: Maniu Gyula!

Maniu Gyula: T. ház! Csak röviden kivánom igénybe venni a t. ház becses idejét, és arra kivánom ráforditani becses figyelmüket, hogy a csendőrség, a mely a csendnek és a rendnek fentartására kellene hivatva lennie, bizony nem egy helyen és különösen a vidéken, a hol a polgárok szabad akarata nyilatkozik meg, gyakran nem a csend fentartására szolgál, de épen a csendőrök tüzelik fel a népet és hatnak oda a népben, hogy a legnagyobb elégületlenség támadjon, még pedig oly mértékben, hogy a nép felháborodása valósággal veszélyes. Ismerjük azt a gyakorlatot, t. ház, a mely szerint, a mint egy bizonyos vidéken a nép öntudatra ébred és foglalkozni kiván a közügyekkel, — természetesen nem mindig oly formában és oly reczipe szerint, a mint a belügyminiszteri kormánynak ez megfelelne, de a saját felfogása és világnézlete szerint, — rögtön izgatásról beszélnek, és ennek az a következése, hogy néhány csendőrt kirendelnek és uj csendőrőrsöket állitanak. Ezekhez a csendőrőrsökhöz, — nem tudom, nem is állitom, de nincs kizárva, hogy igy van, — azokat választják ki, a kik nagyon is hű szolgái ennek a hazának . . .

Sümegi Vilmos: Rendben van!

Maniu Gyula: . . . nagyon is hű szolgái ennek a kormányzati rendszernek. Hát, t. ház, ez ellen nem is volna nekem kifogásom, csakhogy a baj az, hogy azok a t. csendőrök, kik ilyenkor ki vannak küldve, igenis túllőnek a czélon, és egészen máskép fogják fel a csend megőrzésére vonatkozó utasitásokat és azt a hivatást, melyet ők betöltenek. Igy megtörténik az, hogy egyes gyüléseken, mikor az országnak nem magyar polgárai összegyülnek, igenis határozottan provokative viselkednek.

Nem akarok e kérdéssel bővebben foglalkozni, de kivánom a t. ház becses figyelmét arra forditani, hogy nem egy helyütt a csendőrök oly provokative viselkednek, hogy valóban csak a polgárságnak mérhetetlen türelmére vezethető vissza, hogy komolyabb összeütközések nem történnek.

T. ház! Nemrég, most ezen a nyáron, miután az általános választói jog kérdése nagyobb hullámokat vert fel és ennek következtében természetesen gyülések is nagyobb számban tartattak, tehát a politikai élet mozgalmasabb, élénkebb volt, ebben az esztendőben is tapasztaltuk, hogy majdnem minden gyülésen a csendőrök provokative, kihivóan viselkedtek a néppel szemben. De nemcsak a néppel, hanem velünk képviselőkkel szemben is, kik ott voltunk, hogy a népet felvilágositsuk.

Egy hang: Igen! Izgatták! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Maniu Gyula: Igenis nem tagadom, hogy minden alkalmat felhasználok arra, hogy az én politikai meggyőződésem mellett izgassak, csakhogy izgassak a törvény korlátain belül, követelve, hogy törvényes uton, törvényesen fennálló, de szerintem helytelen intézmények változtattassanak meg. Igenis kötelességemnek tartom, hogy minden alkalommal mindent felhasználjak abból a czélból, hogy akár az én népemet, akár a magyar népet, vagy akármelyiket is meggyőzzem arról, hogy a helyes politikai irány az, melyet én és pártom követ. Ilyen szempontból izgatok, de ezt tőlem rossz néven senki nem veheti.

Konstatálom, hogy ilyen müködésünk közben nem egyszer ki voltunk téve mi képviselők annak, hogy a kiküldött csendőr által brutalizálva és megsértve legyünk. Hogy példát mutassak, kötelességemnek tartom rámutatni arra, hogy mikor én Alvinczen beszámolót tartottam és a jelenlevő Vlád Aurél képviselőtársam fellépett a szószékre, hogy ő is néhány szót szóljon választóimhoz, az ott levő 16 csendőr vezetője azt mondta, hogy nem fogsz beszélni soha, mert le foglak lőni mindjárt. *(Mozgás.)* Állandóan izgatta sértő kifejezéseivel a népet, ugy hogy csak barátaimnak . . . *(Zaj.)* épen közvetlen közelben levő barátaimnak köszönhetem, hogy ott egy nagy tragédia le nem folyt. *(Felkiáltások jobbról: Ah! Ah!)*

Digitized by Google

Hogy a csendőrök igy viselkednek, ennek magyarázatát megtalálom abban, hogy az ilyen túlkapások megakadályozására nem történnek meg kellő időben a kellő lépések. Mikor ez Alvinczen történt, hogy engem mint annak a kerületnek képviselőjét és Vlád Aurélt ilykép inzultáltak a legdurvább szavakkal, feljelentést tettem ugy az alispánhoz, mint a csendőrkerületi parancsnoksághoz.

A csendőrkerületi parancsnokság kihallgatta a tanukat, a tanuk — biztos tudomásom van róla — szóról-szóra beigazolták a feljelentésemben előadottakat, ennek daczára a csendőrkerületi parancsnokság nem engem, hanem a községi elüljáróságot velem leendő közlés végett értesitette, hogy a bizonyitékok nem nyujtottak elég támpontot arra, hogy a csendőröket megfenyitse. Ha a csendőrkerületi parancsnokságnak 3—4 intelligens ember tanuvallomása nem elég arra, hogy a csendőröket megfenyitse, akkor természetes, hogy az a csendőrség nem fog magának határt szabni, midőn arról van szó, hogy személyes ellenszenvét kimutassa.

Mennyire elfogult sok esetben a csendőrség, bizonyitja a következő eset. Én sértve éreztem magamat polgári öntudatomban és becsületemben azon kifejezések által, melyeket velem szemben használtak, melyeket reprodukálni nem vagyok hajlandó, mert nagyon is trágárok. El fogják ismerni, hogy jogom lett volna följelentésemet románul megtenni, mert Magyarországon katonai fegyelem alatt álló hivatali közegek kötelesek az állam minden polgárát saját anyanyelvén kiszolgálni. Én mégis — sajnos — előzékenységgel jártam el, följelentésemet magyar nyelven irtam meg, de elkövettem azt a csendőrség szerint borzasztó nagy bünt, hogy ezen magyarul megirt beadványomat olyan boritékba tettem, a melyen kivülről románul áll a nevem, dr. Juliu Maniu advocatu. S az a csendőrkerületi parancsnokság, a melynek kötelessége lett volna a román nyelvű beadványt is elfogadni, fogja magát, elutasitja beadványomat és följelent az ügyvédi kamaránál, a miért azt a borzasztó merényletet követtem el, hogy beadtam olyan beadványt, a melynek boritékára románul van felirva a nevem.

Én nem akarom a ház türelmét hosszasabban igénybe venni ezzel a kérdéssel, mert ha én szóvá tenném a belügyi adminisztrácziő terén észlelt összes visszaéléseket, ezt soha be nem végezhetném. De kivántam ezt leszögezni, hogy konstatáljam, miszerint a csendőrség sok esetben nem tartotta strikte szem előtt szolgálati szabályzatát, s ez a körülmény, hogy a csendőrség ezt nem tartja strikte szem előtt, folyamánya annak a rendszernek, melyet a mai kormány követ. Nem hiszem, hogy találkozzék jogász ebben az országban, a ki osztaná azt a felfogást, hogy engem fegyelmi vétség miatt lehet feljelenteni azért, mert román felirásu boritékban küldtem el panaszomat, akkor, a mikor törvényszerint kötelessége annak a hatóságnak, hogy román beadványomat elintézze. S ha ennek daczára maga a parancsnokság ezt bünül rója fel nekem és ily elfogultan jár el, mit várhatunk az egyszerü közlegényektől.

Miután én a csendőrség kellő megrendszabályozását nem látom foganatba véve, a tételt nem fogadom el. *(Helyeslés a középen.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Az előadó ur nem kiván szólni. A belügyminiszter ur kiván szólni!

Gr. Andrássy Gyula belügyminiszter: T. ház! Nem ismerem a konkrét esetet, a melyről Maniu képviselő ur szólott, azonban kötelességem a leghatározottabban visszautasitani azt az általános gyanusitást, mintha a csendőrség politizálna, mintha a csendőrség valakit ok nélkül inzultált volna. *(Helyeslés.)* Ez meg nem felel az igazságnak. Méltóztassék nekem megjelölni a konkrét esetet: mikor történt, hol történt, én minden esetre meg fogom vizsgálni. Ha ok nélkül inzultálta az urakat, akkor hibát követett el, de ezt a vádat igy általánositani semmi körülmények közt sem szabad. Hiszen a csendőrség katonai fegyelem alatt áll és a legszigorubban büntetik, ha ok nélkül provokál bajokat. Ne méltóztassék tehát a csendőrséget általánosságban gyanusitani, hanem tessék hozzám fordulni a panaszszal. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Kérdem a t. házat: Méltóztatik-e a tételt változatlanul megszavazni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a ház a tételt változatlanul megszavazza.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. Dologi kiadások 3,752.636 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások a m. kir. csendőrség állományának tervbe vett szaporitásából és uj fegyverzet és szerelvény beszerzéséből felmerülő költségekre 260.483 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Bevétel; Rendes bevételek. M. kir. csendőrségi önálló bevételek 344.478 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Székesfővárosi m. kir. állami rendőrség. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 11. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások. VI. fejezet, 7. czim. Rendes bevételek: V. fejezet, 6. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. Székesfővárosi m. kir. állami rendőrség 6,193.211 korona.

Digitized by Google

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Az őrszemélyzet állományának tervezett szaporitásából szükséges butorok és eszközök beszerzéséből felmerülő költségekre 10.454 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. Székesfővárosi m. kir. állami rendőrség bevételei: 1,035.978 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Magyar kir. állami határrendőrség. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 12. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: VI. fejezet, 8. czim. Rendes bevételek: V. fejezet, 7. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 806.754 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások: 249.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. Fegyverzet, szerelék és lőszerre 6.150 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A szaporitásokból kifolyólag az első berendezésre felmerülő szükséglet 20.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Első tömegbetét 20.860 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. A kivándorlási alap járuléka a polgári biztosok illetményeihez 22.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Közbiztonsági kiadások: Rendes kiadások XVII. fejezet, 13. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Közbiztonsági alap 300.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. rovat: Tolonczkiadások 100.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Karhatalmi költségek 10.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Nyomozási költségek 80.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Az országos bűnügyi nyilvántartási hivatal dologi kiadásaira 5000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Közjótékonysági és emberbaráti kiadások. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 14. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. A kolozsvári Szent Erzsébet-aggháznak I. Ferencz Ő felsége alapitványa folytán kijáró 2000 mázsa só ára fejében 5802 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Zárdák segélyezésére betegek ápolásáért 8336 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A jótékony egyesületek segélyezésére átalányként 150.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. 7 éven felüli elhagyott gyermekek gondozási dijaira (1901. évi XXI. t.-czikk 4. §.) 250.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Általános közigazgatási kiadások és bevételek. Rendes kiadások: XVII. fejezet, 15. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: VI. fejezet, 9. czim. Rendes bevételek: V. fejezet, 8. czim. Kiadás. Rendes kiadások: 1. rovat. Hivatalos lap költsége: 44.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Távirati kiadások 216.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Országgyülési képviselők választása és a választók névjegyzékének kiigazitása alkalmával felmerülő költségek 60.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Katonai előfogati dijpótlékokra szükséges költségek 19.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Központi tisztviselők, főispánok és közbiztonsági közegek államvasuti bérletjegy költségeire 39.000 korona.

Digitized by Google

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Életmentési dijak 7000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. Hullakifogásokért vagy egyébként talált hullák feljelentéséért járó jutalomdij 2500 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 8. rovat. Különféle kiadások 10.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 9. rovat. Hontalanok ápolási és szállitási költségeire 5000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. Országos határrendezési és határkiigazitási költségek 16.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Forditói dijak 5000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. 1. rovat. Hivatalos lap jövedelme 186.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Különféle bevételek 600 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Nyugdijak. Rendes kiadások: VI. fejezet, 7. czim. Kiadás. Rendes kiadások 3,272.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: A tárczát terhelő kölcsönök. Rendes kiadások: IX. fejezet, I. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Tőketörlesztés: 108.942 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kamatok 76.133 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Az 1904. évi XIV. törvényczikk alapján eszközlendő beruházások. Rendkivüli kiadások. Beruházások: IX. fejezet, 3. czim. Rendkivüli bevételek: X. fejezet, 3. czim. Kiadás. Rendkivüli kiadások. Beruházások. Egy koloniális rendszerű állami elmegyógyintézet létesitésére engedélyezett 2,000.000 K utolsó részlete 200.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendkivüli bevételek. Az 1904. évi XIV. törvényczikk alapján eszközlendő beruházások költségeinek fedezése czéljából kibocsátandó kötvények értékesitéséből 200.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik. *(Éljenzés.)*

Következik az 1909. évi állami költségvetés részletes tárgyalása során a kereskedelmi miniszterium költségvetése.

Mielőtt azonban erre áttérnénk, jelentem a t. háznak, hogy Kossuth Ferencz kereskedelmi miniszter ur a következő levelet intézte hozzám, illetőleg a házhoz. Kérem ezt felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Budapest, 1908. évi november 27-én.

Nagyméltóságu elnök ur!

Betegségem akadályozván a t. ház tárgyalásain való megjelenésben, tisztelettel van szerencsém bejelenteni, hogy a kereskedelemügyi tárcza költségvetésének, valamint az általam benyujtott egyéb törvényjavaslatok esetleges tárgyalásainál helyettesitésemmel Szterényi József államtitkár, országgyülési képviselő urat biztam meg.

Tisztelettel kérem ezen bejelentés szives tudomásulvételét.

Fogadja nagyméltóságu Elnök ur kiváló tiszteletem őszinte nyilvánitását. Kossuth.

Elnök: Tudomásul szolgál. *(Helyeslés.)*

Kérem Hammersberg László jegyző urat, sziveskedjék a kereskedelmi tárcza költségvetésének első tételét felolvasni.

Hammersberg László jegyző *(olvassa)*: Központi igazgatás. Rendes kiadások: XIX. fejezet. 1. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások, VIII. fejezet, 1. czim. Rendes bevételek: VII. fejezet, 1. czim. Rendkivüli bevételek: V. fejezet, 1. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok: 1,386.500 K.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Nagy Emil előadó: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék megengedni, hogy az állami élet ezen nagyfontosságu ágára tartozó költségvetés kérdését, illetve annak tárgyalását legalább néhány szóval bevezessem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Végtelen sajnálattal vettük tudomásul, hogy szeretett pártvezérünk, a ki ennek a tárczának az ő egész ügybuzgalmát, egész tudását és szorgalmát szenteli, ezen fontos tárgyalásnál nem lehet körünkben. De épen azért kettőzött buzgalommal igyekezünk azon, hogy ezeket a kérdéseket megvilágitsuk, ugy hogy az ország akként lássa ezen ügyeket, a mint azok valóságban vannak.

Digitized by Google

Nem térek ki, t. ház, az egyes számadatok részletezére. Méltóztattak megkapni a jelentéseket. Csak méltóztassék megengedni, hogy általánosságban és végeredményül konstatáljam azt a kétségkivül leverő és szomoru igazságot, hogy szemben a mult esztendővel a költségvetés végeredményeként az összes állami bevételek 18 millió koronán felül kevesebbet tüntetnek ki, mint a mult esztendőben kitüntettek. *(Mozgás.)* Ez oly kérdés, t. ház, a mely felett egyszerüen elsiklani kétségkivül hibás dolog lenne. Méltóztassék azért megengedni, hogy ennek a kérdésnek a megvilágitására épen csak egy pár szót szóljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ez a nagy csökkenés, a mely a multakhoz képest a kereskedelmi tárcza keretében felmerült, főképen és tulajdonképen a vasutügy kérdésére esik. Egyéb fejezeteknél inkább haladás konstatálható, nem pedig visszaesés. Ilyen pl. a postatakarékpénztár, a hol fejlődés állapitható meg, nem pedig a visszaesés. A visszaesés tétele ugyszólván teljességgel, egypár százezer korona leszámitásával, a vasuti ügyre esik.

Ez a vasuti ügy egyike azoknak, a hol a multaknak bűneiért, a multaknak mulasztásáért lépten-nyomon kávéházakban, lebujokban, de még talán magasabb helyeken is ezt a kormányt teszik felelőssé. Az emberek nem gondolkoznak azon, hogy ha egyszer annyi évtizeden keresztül nem fejlesztettek valamit, hogy annak a bűnnek az eredménye nem azonnal azon években fog felbukkani, hanem igenis mutatkozni fog bizonyos idő után. Ha én egészségtelen módon táplálkozom, nem fogom másnap vagy harmadnap érezni, hanem csak egy pár év mulva, akkor, a mikor az organizmusomban beállanak azok a hiányosságok, a melyek épen a rossz táplálkozás eredményei.

Épen igy a vasutnak az ügyei évtizedeken keresztül elhanyagoltattak, nem tekintettek másnak, mint fejős tehénnek, a melyből politikai kedvezéseket mindenkor tetszés szerint lehet osztogatni, ugy hogy ugy vagyunk ma a vasuttal, mintha azt kivánnók valakitől, hogy felnőtt korában abban a ruhában járjon, a melyet neki 15 esztendős korában szabott a testére a szabó. Miután ez lehetetlenség és miután tömérdek mindenféle bajok vannak, — mert tényleg a mai keretek mellett a mai forgalmat lebonyolitani valósággal művészetszámba megy, azért ennek a nagy bevételcsökkenésnek egy jelentékeny része a személyzeti kiadásokon kivül különösen vasuti beruházásokra esik. De ezek a beruházások oly feltétlen szükséges tételt képeznek, a melyet én szerintem a t. ház csak helyesléssel fogadhat, mert meg kell tenni mindent abban a tekintetben, hogy a mult esztendők mulasztásait, legalább a mennyire lehet, a vasutak fejlesztésével, a pályaudvarok kibővitésével minden erőnkből előbbre vigyük. *(Helyeslés.)*

E tételek nagy része esik személyi járandóságokra. E tekintetben is sok mulasztást kellett jóvátenni és nagy összegeket szentelni arra, hogy végre a személyzet olyan helyzetbe jusson anyagi tekintetben, a hol azután tőle hü és buzgó szolgálatot a tisztesség elvei szerint is föltétlenül meg lehet kivánni. *(Ugy van!)*

Ezek mind olyan kérdések, a melyek ezt a meglehetős kellemetlen eredményt, ezt a 18 millió csökkenést némileg érthetővé teszik, némileg megmagyarázzák. Ezzel szemben azonban már felmerült a pénzügyi bizottságban az a tendenczia, hogy különösen a tarifaügyeknek az árszabályozásával, ujra átvizsgálásával és a szabadjegyek kérdésének esetleg talán rendszeresebben való szabályozásával nem lehetne-e talán más uton is ugy a személy-, valamint az áruforgalomban az államvasutak jövedelmeit emelni.

Farkasházy Zsigmond: Ez az igazi ipari és kereskedelmi politika! Emelni a tarifát!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Nagy Emil: Nem tudom, közbeszóló t. képviselőtársam idehallgatott-e beszédem egész folyama alatt. Ha én azt mondottam, hogy okszerüen emelni kell a tarifatételeket ott, a hol hibák mutatkoznak, miután az államvasutak kiadásai nagy mérvben növekedtek; nem tudom, t. képviselőtársam mit talál ebben kifogásolandónak. Én nem állitom, hogy ezen tarifaátvizsgálás a gazdasági érdekek hátrányára történjék, de igenis van sok olyanféle dolog, a mit meg lehet oldani, meg lehet változtatni, meg lehet javitani a gazdasági élet hátránya nélkül is, sőt annak előnyére.

Gaal Gaszton: Az ingyen vasuti jegyek!

Nagy Emil előadó: Nagy általánosságban ezek azon megjegyzések, a melyekkel ezt a költségvetést a magam részéről kisérni szerencsés voltam. És méltóztassék megengedni, hogy még egy más kérdésre kitérjek, hogy konzekvens maradjak egyrészt a pénzügyi bizottságban elfoglalt álláspontomhoz, másrészt, hogy még inkább siettessem azon kérdés megoldását, a mely kérdést én a pénzügyi bizottságban — miniszterem iránti bizalomtól eltelve egyébként, — szóvá tenni voltam szerencsés. Ez különösen a munkásbiztositó pénztár kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nagy bizalommal eltelve és nagy reménységgel szavaztuk meg annak idején a munkásbiztositó pénztár ügyét.

Gaal Gaszton: Öt millió deficzit!

Nagy Emil előadó: De őszintén szólva, — a mint mondottam a pénzügyi bizottságban is —, a gyakorlati eredmények nem igazolták teljes mértékben azt a várakozást, a melyet ezen intézmény megalkotásához fűztünk. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Engem nem vezérel bárminő, legcsekélyebb személyi tendenczia, mert a ki ilyet állit, annak a szavát, mint egy közönséges beszédet, visszautasitja az ember; ezt csak olyan emberek és hirlapok állithatják, a kik és

Digitized by Google

a melyek nem képesek megérteni, hogy valaki anyagi haszon nélkül, személyi intrikák nélkül egy kérdésben elvi álláspontot foglaljon el.

Igenis, ezen munkásbiztositó pénztár kérdésében a pénzügyi bizottságban elfoglaltam azon elvi álláspontot, a melynek kötelességem e helyről is teljes tárgyilagossággal hangot adni, és ez az, hogy az én lelkem szerint én nem tartom megegyeztethetőnek teljesen az erkölcsi felfogással azt az eredményt, a mely ezen munkásbiztositó-pénztárak kérdésében gyakorlatilag megvalósult, vagyis azt, hogy a becsületes, tisztességes családapa-munkásemberek filléreiből olyan egyének, olyan nemzetközi individuumok honoráltassanak nagy fizetéssel, a mely nemzetközi individuumok sem az ipari termelés szeretetéből nem táplálkoznak, sem a hazaszeretetének eszméjén nem csüngenek, sőt lehet mondani, ugy a hazának, mint a nemzetnek ellenségei. *(Igaz! Ugy van! balfelől. Zajos helyeslés a baloldalon.)*

Buza Barna: Kitartják őket! *(Zaj.)*

Pető Sándor: Az őrszemeknek állások kellenének! *(Nagy zaj a baloldalon. Elnök csenget.)*

Gaal Gaszton: Majd a vásárcsarnoki bankban ezek is kapnak állást! Maga beszél a 40%-os bankjával! *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek!

Nagy Emil előadó: Ez a kérdés az, a melyet én a pénzügyi bizottságban felvetni voltam bátor és ez az a kérdés, a melyet itt a ház előtt is ismételten felvetni óhajtok. Ezuttal nem kivánok a részletekbe bocsátkozni, annál kevésbbé, mert igen jól tudom, hogy ugy a miniszter ur, valamint az igen t. államtitkár ur, a kinek óriási ügyismeretétől ebben a kérdésben is igen sokat várunk, ezzel a kérdéssel még a tárgyalások folyamán behatóan fog foglalkozni. Méltóztassanak azonban megengedni, hogy hangsulyozzam azt, hogy ennek a képviselőháznak nem is az lehet a kötelessége, hogy apróbb részletekbe belemélyedve tudjuk kontrollirozni mindazokat, a miket nálunk kétségkivül sokkal nagyobb képzettségű, mondjuk, specziális képzettségű emberek kidolgoztak, de méltóztassanak megengedni, hogy nagy általánosságban hozzá tegyem, hogy — szerény nézetem szerint — ezen a téren az autonómiát olykép keresztülvinni, mint a hogy az keresztülvive van, lehetetlenség egészen, mert a mikor teljesen ellentétes elemeknek együttmunkálásáról van szó, akkor azt hiszem, hogy ott az autonómiát csak igen erős korrektivumokkal lehet megvalósitani. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Ott van, t. képviselőház, pl. a paritás kérdése, a mely az iparosok körében meglehetős nagy igalmat keltett, ez a paritás papiron a legszebben hangzik, de a gyakorlatban az a tisztes iparos gazda, a ki életét becsületben, tisztességben és munkában töltötte el, nem hajlandó odamenni, hogy apró szoczialista gyerekek kellemetlenkedéseit, csufolódásait eltürje. *(Ugy van!)*

A nélkül, hogy eléje vágnék a mélyen t. államtitkár urnak, mint a miniszter ur helyettesének, már most kijelentem, hogy e kérdés radikális megoldását államositás nélkül elképzelni nem tudom. *(Zaj.)*

Pető Sándor: Huszonnégy óráig sem állhat fenn államositott pénztár! Pénzügyi bizottsági találmány! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Nagy Emil előadó: Igenis, tekintélyes mértékben a pénzügyi bizottság álláspontja ez; de énnekem jogom van a magam előadói agyvelején keresztül tálalni fel a költségvetést és engem ebben semmi más nem korlátoz, mint a házszabály. *(Zaj. Felkiáltások a középen: Egyéni véleményt nem adhat elő!)*

Elnök: Azt hallottam, hogy egyéni véleményt nem lehet az előadói székből hangoztatni. De igenis lehet, csak az az egyéni vélemény ellentétben ne álljon a bizottság felfogásával, mert arra nincs feljogositva az előadó ur, hogy olyan véleményt mondjon itt el, a mely esetleg a bizottság véleményével ellentétben van. *(Felkiáltások: Nem ellenkező!)*

Nagy Emil előadó: Tisztelettel hajlom meg az igen t. elnök ur szavai előtt; igenis abban a kérdésben, a melyet ott felvetettem és a melyet itt is felhozni bátorkodtam, nemcsak nem ellentétes a felfogásom a bizottság tagjainak a nézetével, sőt azzal megegyezik, a mint meggyőződésem szerint ezt a ház plénuma igen tekintélyes részének a véleménye is igazolni fogja. *(Ugy van!)*

E tekintetben, t. ház, ismétlem, sem engem, sem a bizottságot, sem senkit e házban semmi néven nevezendő bizalmatlanság sem vezérrel; egyszerüen az a felfogásunk, hogy elvi nagy kérdésekben bünt követne el bármelyik férfi, ha meggyőződését a személyek iránti legmélyebb tisztelete mellett is mindenkor becsületesen nem fejezné ki.

Ajánlom a tételt elfogadásra. *(Helyeslés.)*

Dudits Endre jegyző: Supilo Ferencz!

Supilo Ferencz *(horvátul beszél).*

Elnök *(csenget)*: Két óra van. Most a háznak hozott határozata szerint felfüggesztem az ülést délután négy óráig. Pont négy órakor folytatni fogjuk a tanácskozást, és akkor Supilo képviselő ur folytathatja majd beszédét.

(Szünet után).

(Az elnöki széket Rakovszky István foglalja el.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Supilo képviselő urat illeti a szó; folytatja beszédét.

Supilo Ferencz *(horvátul beszél).*

Elnök: Szólásra következik?

Hammersberg László jegyző: Szász József!

Digitized by Google

Szász József: T. képviselőház! A kereskedelmi tárcza költségvetését, mivel bizalommal viseltetem a kereskedelmi kormány iránt, elfogadom és megszavazom. Hogy mégis felszólalok, teszem nem azért, hogy szavazatomat indokoljam, a mi alól az imént nyilvánitott bizalmam felment, de teszem azért, hogy némely fogyatékosságra és hibára rámutassak, a miket a mult rendszer itt hagyott.

A m. kir. államvasutak helyzetével kivánok főleg foglalkozni. *(Halljuk!)* Ennek sulyos helyzetére az előadó ur beszédében már rámutatott, valamint rámutatott a munkásbiztositásról szóló törvény egynémely hiányaira is. A miket erről elmondott, azokban nagyrészben osztozom, de mivel részletesebben és hosszasabban az államvasutak kérdésével kivánok foglalkozni, és mert tudom azt, hogy amarra a kérdésre a kereskedelmi miniszter ur nevében jelenlévő államtitkár ur a kellő választ meg fogja adni, ezuttal ki nem térek, hanem a m. kir. államvasutak helyzetét, a melynek orvoslását a közvélemény már régóta sürgeti, kivánom a t. képviselőházzal ismertetni.

A t. kereskedelmi miniszter ur előtt a m. kir. államvasutak bajai nem ismeretlenek. Hiszen hivatalbalépésének első pillanatától kezdve nagy gondot forditott arra, hogy ezeket a bajokat megismerje és meggyógyitsa, annyival is inkább, mert gyors, erélyes és tökéletes reorganizáczió szükségét a közvélemény, a napisajtó, a szaksajtó, a társadalmi és kereskedelmi, ipari és gazdasági körök és egyesületek, valamint a hivatalos helyiségekben a hivatalnokok is immár hangosan pertraktálják.

Hogy mennyire megérett a magyar államvasutak reorganizáczijának ügye, erre nézve elég, ha reámutatok az utóbbi időben mindinkább gyakoribbá vált árutorlódásokra, a vaggonhiányokra, elég ha reámutatok azokra a szállitási szüneteléseke, a melyek az utóbbi időben mind gyakrabban előfordulnak, elég, ha reámutatok azokra a bajokra és kellemetlenségekre, a melyek egyrészt az utazó, másrészt a szállitó közönséget a felvételi, a raktári és más államvasuti épületek szűk volta miatt a vonatok késése mellett az utóbbi időben érték, elég ha reámutatok az utóbbi időben mind gyakoribbá vált vasuti szerencsétlenségekre, vonatkésésekre, a melyeknek okát nem habozom itt kijelenteni, hogy egyrészt a személyzet nagyfoku közönyében, másrészt abban látom, hogy a berendezésekben a forgalmi és gazdasági igényeknek megfelelő intézkedéseket a mult kormány nem eszközölte.

Kubik Gyula: Hát a felsőbbség rosszasága!

Szász József: Arra is rátérek. Ily körülmények között, t. képviselőház, teljesen indokolt a közvéleménynek a figyelme, a mely már a multban a magyar államvasutak igazgatása felé fordult, a mely nem is oly régen már azt sürgette, hogy parlamenti bizottság küldessék ki a m. kir. államvasutaknál uralkodó bajok megállapitására és gyógyitására. Ez a figyelem indokolt ma is, a mikor a szakkörök és laikusok is élénken hangoztatják, hogy a gazdaságilag fejlődő ország követelményeinek a m. kir. államvasutak a jelen igazgatás mellett eleget tenni képesek nem lesznek. Ilyen a helyzet ma, t. képviselőház, a mikor elismerem, hogy a kereskedelmi kormány a legnagyobb jóakarattal szándékozik a bajokon segiteni.

Szivemből kivánom, hogy a kereskedelmi kormánynak ebbeni működését teljes siker koronázza és különösen kivánom azt, hogy ez a fontos és aktuális kérdés, a melyre nézve immár a tizenkettedik óra ütött, semmiféle politikai vagy más eseménynek a közbejötte által ne gátoltassék.

Jól tudom, t. képviselőház, hogy a m. kir. államvasutak helyzete ebben a tekintetben, a mi a reorganizáczió kérdését illeti, közérdeklődés tárgyát képezi és a mely az elmult mindenkori kormányok mulasztásai és hibái következtében most már gyors, teljes és tökéletes munkát vár. Érdeklődésemben azonositva magamat a közérdeklődéssel és a népképviselő köteles gondoskodásával vizsgáltam a m. kir. államvasutak helyzetét, tanulmányoztam a szervezetét, a személyzet szociális helyzetét és ha reá kell mutatnom ezekre a bajokra, teszem ezt nem azzal a szándékkal, hogy bárkinek vagy bárkiknek is ártsak, hanem teszem abból a szándékból, hogy közgazdaságunk érdekeit szolgáljam és teszem azért, hogy közgazdaságunk érdekeit szolgáljam és teszem azért, hogy a nemsokára elkövetkezendő reorganizáczió alkalmával ezek a hibák és bajok a m. kir. államvasutak szervezetéből lehetőleg kiküszöböltessenek.

Azt hiszem, t. képviselőház, mindnyájunknak az a czélja, hogy Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter ur szakszerű vezetése mellett a m. kir. államvasutak felvirágozzanak és teljesitőképességük fokoztassék és hogy oly személyzet munkálkodjék az államvasutaknál, a mely megelégedett és szolgálati kötelességének él teljesen. Ebben a reményben, t. képviselőház, hogy ezt a czélt szolgálom és ezt a czélt el is fogom érni, kérem a t. ház türelmét, hogy meghallgatni kegyeskedjék. *(Halljuk! Halljuk.)*

Elsősorban szólni kivánok a m. kir. államvasutak szervezetéről. A szervezet tagolásánál nem mulaszthatom el, hogy bizonyos bajokra, hibákra reá ne mutassak, mert az államvasutak sok bajai egyenesen onnan származnak, hogy egyes szervezetek a saját betegségüket beismerni nem hajlandók. A betegség felismerése pedig előfeltétele a gyógyitásnak. Gyógyitani csak ugy tudunk, ha meg tudjuk állapitani azt a betegséget, a melyben az illető szervezet leledzik. A m. kir. államvasutak igazgatása, mint tudjuk, a legfelsőbb fokban a kereskedelmi miniszterium

Digitized by Google

vasuti szakosztálya alá tartozik, a mely az építési díjszabási, szállitási és műszaki ügyeket intézi. A személyzet, a mely ezeket az ügyeket intézi, nagyrészben miniszteriális és csak kisrészben áll m. kir. államvasuti alkalmazottakból. A magyar hivatalnoki hierarchiában az 1883. évi I., u. n. kvalifikaczionális törvény szigoruan alkalmaztatik. Alkalmaztatik pedig oly szigorusággal, hogy ha valakinek a kellő elméleti képzettsége nincs meg, lehet az országosan elismert szaktekintély, a csillagokat verdesheti a tudományával, de ilyen hivatalnoki állásra ki nem nevezhető.

A m. kir. államvasutak alkalmazottai birnak a teljes elméleti képzettséggel és birnak a megkivánt szakképzettséggel is és annyira szigoruan alkalmazzák ezt a szabályzatot az államvasutaknál, ugy az *A)* mint a *B)* tabellába sorolt alkalmazottaknál, hogy ha pl. a *B)* táblázatból egy II. osztályu kapuőr, pályaőr, tüzőr vagy hivatalszolga előre akar lépni a *B)* táblázat első fokozatába, akkor, daczára annak, hogy a megkivánt szakvizsgát már letette, ujabb szakvizsgával kell igazolnia, hogy erre az előléptetésre alkalmas. A mig tehát a m. kir. államvasutak legutolsó alkalmazottjától is megkivánják azt, hogy kellő szakképzettséggel birjon, mert ennek igazolása nélkül nem alkalmazzák még napibéres gyakornoknak sem, addig a m. kir. államvasutak legfelsőbb fórumán biráskodó és intézkedő közegektől a gyakorlati szakképzettséget nem kivánják meg. Ez a visszásság csak tetőztetik az által, hogy a miniszteriumbeli vasuti szakosztálynak a személyzete nem állandó, hanem folyton változik. Hogy szavaimat példával illusztráljam, néhány év előtt megtörtént az, hogy a vasuti szakosztály élére egy különben érdemes, de oly férfiut állitottak, a ki teljes életében az iparfejlesztési osztályban dolgozott.

Természetes, hogy ez helyén soká meg nem maradhatott, mert a minisztere, a ki különben maga sem volt szakember, szaktudásával hamar tisztába jött és elküldte más osztályba. Ugyanezt a férfiut később a vasutak tanulmányozása czéljából kiküldötték Poroszországba, hogy ottan az elkövetkezendő reorganizáczió czéljából tanulmányokat tegyen és adatokat gyűjtsön. Én hive vagyok annak, hogy szakférfiak külföldre tanulmányozás czéljából kiküldessenek, bár azt nem tudom teljesen megérteni, miért küldik ki vasuttanulmányozás czéljából épen Poroszországba, miért nem Franczia-országba, Angliába vagy Amerikába? Hogy Poroszországban mit végzett az a tanulmányozó férfiu, nem tudom; az államtitkár ur talán tud róla felvilágositást adni.

Ily körülmények közt igen természetes, hogy a miniszteriumbeli vasuti szakosztály nem állhat hivatásának magaslatán; a minisztert vagy az államtitkár, a ki minden egyes ügybe teljesen bele nem merülhet sokoldalu elfoglaltságánál fogva, ez a vasuti szakosztály csak az államvasutaktól kölcsön kért véleménynyel támogathatja és kénytelen munkálataiban kiczeruzázásokra és véleménymásolásokra szoritkozni. Én általánosságban nem akarom kétségbe vonni ezen szakosztály szaktudását, de az államtitkár ur is tudja azt, hogy ott néha egy-egy főbb tisztviselő sincs tisztában azzal, hogy pl. a mozdonynak sulya micsoda összefüggésben van a mozdony nyomásával, vontatási képességével, árával stb. Nagyon sokat mondhatnék ezekről a dolgokról, de ismétlem, nem akarok személyekkel foglalkozni, nem akarok senkinek ártani, mert engem tisztán képviselői kötelességem vezet és az a czélom, hogy felszólalásommal közgazdasági életünknek hasznára legyek. Vasuti ügyekben kétségtelen, hogy a legfelsőbb fórumnak egyesitenie kellene magában a legkiválóbb szakembereket.

Ha a t. kereskedelmi kormány javaslatomhoz hozzá nem járul, bátor vagyok egy másikat proponálni. A kereskedelmi miniszterium vasuti osztályának és az államvasutaknak jogi és műszaki képzettséggel biró alkalmazottai elméleti vizsgát tesznek; a mig azonban az államvasuti személyzet a gyakorlati vizsgát minden körülmények között köteles letenni, igy a mérnökök az építési, szerkesztési, vontatási, a jogászok a forgalmi szolgálatból, addig a miniszteriumbeli személyzet gyakorlati vizsgát nem tesz. Ebből látszik már, hogy kvalifikáczió tekintetében a m. kir. államvasutak személyzete felette áll a kereskedelemügyi miniszteriumbeli vasuti szakosztály személyzetének. De ha még ezenkivül tekintetbe veszszük azt, hogy az államvasutak alkalmazottai szakképzettségük mellett birnak az általános igazgatási, kereskedelmi, építési, szerkesztési, pénzügyi szolgálatban való jártassággal is, valóban érthetetlen, hogy a legfelsőbb fokban miért alkalmaznak ezek helyett, nem mondom, szakismerettel nem biró, de mindenesetre csekélyebb szakismeretekkel biró egyéneket?

Egyszer beszéltem ilyen vasuti szakosztálybeli fogalmazógyakornokkal, a ki elmondotta, hogy milyen nehéz dolog a m. kir. államvasutakat igazgatni. Azt kérdeztem tőle: Ön igazgatja az államvasutakat? Azt felelte: Természetesen. Én kétkedőleg néztem rá és kezdtem tőle kérdezni bizonyos dolgokat, a melyek a vasuti élet tanulmányozásából eszembe jutottak. Megkérdeztem tőle, hogy van-e fogalma arról, mi az elegytonnakilométer, a tengelykilométer, a hőhézag, térközben és időközben közlekedő vonat, mi az a mozdonyfelvigyázó, a pályafelvigyázó stb. Az én emberem adott feleleteket, a melyek egy részéből azt láttam, hogy ez az ur a vasuti szolgálat ábéczéjével sincsen tisztában. Erre megjegyezte, hogy ők nem ilyen alantas és kis dolgokkal foglalkoznak, hanem a magasabb vasuti politikával. *(Derültség.)* Már pedig ha valaki az államvasuti szol-

Digitized by Google

gálat alfáját és omegáját nem tudja, nem tudom elképzelni, hogyan tudja az ország közlekedési és közgazdasági politikáját odaadással és szakszerűen szolgálni?

De ne gondolja senki, hogy ez alkalommal én, a mikor ilyen elfogulatlan szigoru igazsággal vagyok kénytelen nyilatkozni a vasuti szakosztályról, dicshimnuszt fogok zengeni az államvasutak személyzetéről; ki fog tünni, hogy ezzel szemben is szigoruan igazságos leszek. Szavaim helyességét minden elfogulatlanul gondolkodó és közgazdaságunk iránt meleg szeretettel viseltető egyénnek be kell látnia, mert mindenki tisztában van már azzal, nem kell bővebben magyaráznom, hogy fejlődő mezőgazdaságunk, iparunk és kereskedelmünk jövőjét csak helyes közlekedési politikával biztosithatjuk.

Ha a kereskedelemügyi miniszterium ezen javaslatomhoz sem járulna hozzá, bátor vagyok még egy harmadik javaslattal is előállani. Méltóztassék a kereskedelemügyi kormánynak a vasuti szakosztály személyzetét arra kényszeriteni, hogy legalább tiz esztendőt legyen államvasuti szolgálatban, hogy megismerkedhessék az államvasutak helyzetével, szolgálati ágaival, hogy tudatában legyen annak a fontos közgazdasági miszsziónak, a melyet szolgálnia és emelnie kell.

Ez alatt a tiz esztendő alatt ossza be őket a kereskedelemügyi kormány a távirdai, forgalmi, raktári, kereskedelmi, pénztári, vontatási, műhely- és a többi szolgálatokba, hogy mindezen szolgálatok alapelveit megtanulják. Az állami szolgálat minden ágánál megkivántatik a szakképzettség; a pénzügyminisztériumban a tisztviselők legalább tiz évet szoktak külső szolgálatban eltölteni, mig itt alkalmaztatnak, s ugyan mit szólna hozzá a jogászvilág, ha a Kuriára nem képzett és a judikatura minden ágát ismerő komoly férfiakat neveznének ki, hanem fiatal joggyakornokokat, a kik alig hogy szigorlataikat az egyetemen letették?

A miket itt elmondottam a vasuti szakosztályra vonatkozólag, ugyanazokat ajánlhatom melegen a magyar királyi államvasutak személyzetének figyelmébe is. *(Helyeslés.)* Ott is nagyon kivánatos volna, hogy az alkalmazottak először külszolgálatban legyenek és ha a külszolgálatban beváltak, ha érdemeket szereztek, csakis akkor hozassanak be központi szolgálatra.

A m. kir. államvasutaknál, — tudvalevőleg — az ügymenet csigalassuságu, a gazdasági törekvések előmozditására irányuló intézkedések tekintetében a kezdeményezés és a végrehajtás nagyon hiányos. Az ipari, kereskedelmi és gazdasági körök által felhozott jogos panaszok ürügyekkel, czéltalan fontolgatásokkal üttetnek el, és a hivatalokban most is még az az idegen szellem a mérvadó, a melyet a régi osztrák vasutak idejében alkalmazottak itt hagytak, és a mely nem nézi soha az egyénnek, a köznek indokolt javát, hanem azt tekinti mindig, hogy miként lehessen megfogalmazni azt a két szót, hogy »a kérelmet nem teljesithetjük«, és hogy miként bujjon ki a felelősség alól.

Igy jellemezhetem nagyjában a magyar államvasutak igazgatását, és igazgatóságának személyzetét; hozzátéve azt, hogy hatáskörével élni gyámoltalan, s a felelősségtől irtózik. Ne gondolja azonban a t. ház, mintha én nem ismerném el, hogy az igazgatók között vannak jeles férfiak.

Hiszen kiváló szakember maga az államvasuti elnökigazgató is, a ki 20 esztendő alatt a m. kir. államvasutaknak jó hirnevet szerzett, azután ott van rajta kivül a fiatalabb és idősebb tisztviselőknek egész gárdája, a kik gyakorlatilag és elméletileg is teljesen képesek hivataluk betöltésére, de a kik a kedvezőtlen előrehaladási viszonyok folytán és a kedvezőtlen szocziális helyzet folytán szárnyaszegetten, kedveszegetten szolgálnak. Olyan intézkedésekkel, a melyekben sem méltányosság, sem jogosság nincsen, egy ilyen hatalmas személyzetet buzditani, serkenteni nem lehet. A felsőbbségnek intézkedései pedig régtől fogva ilyenek voltak. Ezekért természetesen sem a miniszter urat, sem az államtitkár urat, sem az igazgatóságot felelőssé nem tehetem; én csak magát a tényt konstatálom, és hogy igazoljam szavaimat, vissza kell térnem ismét az államvasuti szervezetre.

Az államvasutak szervezete 1886 óta a mai, azzal a változtatással, hogy 1889-ben alakitottak egy főosztályt, azonkivül néhány szakosztályt, és megszüntettek egyes ügyosztályokat; nagyjában azonban a szervezet ma is a 86-iki. A 89-iki átalakitás okai is csak papiroson vannak meg, de a tény az, hogy a főosztályban, bármilyen nagy is volt az, két igazgató nem tudott megférni, azért kellett azt kettéválasztani. Ha valamely öreg, és épen azért a szolgálatra nézve alkalmatlan egyént akartak az utból eltenni, akkor az igazgatóság agyba-főbe dicsérte az illető ügyosztályának fontosságát és személyének kiválóságát, és ennek haladása érdekében bizonyos ügyosztályokat fejlesztettek vagy pedig megszüntettek. Megesett a multban, hogy volt egy referens, a kinek az ügykörét később kibővitették. Igy lett csoportja. Később elő kellett léptetni, csináltak a csoportból ügyosztályt. Még később ki kellett nevezni nagyobb állásba, és ekkor megtették az ügyosztályt szakosztálynak.

Betetőzi a komikumot, hogy a mikor az illető nyugdijba ment, a szakosztályból csináltak ismét ügyosztályt, abból ismét csoportot, vagyis mostan épen azt kellett megindokolni, hogy arra a szakosztályra semmi szükség nincs, semmi ok nincs arra, hogy azt továbbra is fentartsák.

Ilyen szervezősdi játékot a magyar államvasutaknál sohasem lett volna szabad megengedni.

Az utasitás második pontja 16 pontban sorolja fel azokat az ügyeket, a melyek a miniszteriumnak vannak fentartva. Ebből a 16 pont-

Digitized by Google

ból a 2., 3., 7., 13., 14. és 15. pontok oly lényegtelen rendelkezéseket tartalmaznak, hogy a fentartás abszolute nem indokolható. Az utolsó pont pedig azt tartalmazza, hogy a miniszterium alá tartoznak azon ügyek, a melyeket a miniszter magának fentartani rendel.

Hát, t. ház, ez a pont okozza a magyar államvasutak igazgatásában a legnagyobb jogbizonytalanságot, mert ez lényegileg több, mint a többi pontok együttvéve. Mert, t. ház, ez azt jelentheti, — és nagyon sokszor azt is jelenti, — hogy mindent fentartok magamnak. Akkor pedig, ha fentartok mindent magamnak, nincsen szükség igazgatóságra, sem üzletvezetőségre, nincs szükség forgalmi főnökségre; az képtelenség, hogy maga a miniszter legyen az igazgató, az üzletvezető, a forgalmi főnök, az állomásfőnök és talán még a bakter is, Én, mint magánember, nagyon megköszönném, ha a t. kormány azt mondaná nekem, hogy téged kinevezlek erre és erre az állásra, de ügykörödből ezt és ezt — vagy ha ugy tetszik, mindent — fentartok magamnak. Erre én, mint egyszerű, de önérzetes ember, azt mondanám, hogy akkor bizony erre az állásra abszolute semmi szükség nincs, mert ha nekem ügyköröm nincs, akkor az állásra nincs semmi szükség.

Az ilyen semmisnek látszó kijelentések a bizalmatlanságnak határozott kifejezői. Már pedig egy, a törvényhozás által statuált legfelsőbb fórummal szemben ilyen bizalmatlanságot táplálni nem szabad és nem indokolt.

Az utóbbi időben különben nagy mértékben találkozunk a törvényhozás munkájának azzal az irányzatával, a mely különösen akkor, a mikor nagy tömegek jogviszonyainak szabályait óhajtja rendezni, nagy részletességgel kiterjeszkedik minden apró dologra, és végül azután egy odadobott, semmisnek látszó kijelentéssel tönkreteszi az egész rendezést és a jogviszonyokat még sokkal jobban összekuszálja. Én azt hiszem, hogy ilyen alkalmakkor a törvénynek csak nagy vonásokban kellene a szabályozás kereteit megadni és rábizni a többit — természetesen felelősség mellett — a felsőbbségre. A fentartás jogával a miniszteriumbeli vasuti szakosztály nagyon gyakran élt, sőt nagyon gyakran visszaélt a multban, mert hiszen akármilyen haszontalan, alárendelt dologban: előljáró, raktárnok, szertárnok, pályavigyázó stb. illetékessége alá tartozó dolgaiban, ha annak a fogalmazó-segédnek ugy tetszett, felhivta az államvasutak igazgatóságát sürgős jelentéstételre.

Most foglalkozik ezzel az iktató-, indikáló-, a szignáló-, a kiadóhivatal; onnan bekerül az államvasutak igazgatóságához, ahol sokkal több ilyen tagozat van, s igy természetesen még sokkal többen foglalkoznak vele. Onnan lekerül az üzletvezetőséghez, a forgalmi főnökséghez, a hol szintén foglalkoznak vele, az állomásfőnökséghez, a hol szintén időbe kerül az intézkedés, mig végtére előáll egy költséges vizsgálat és ennek eredménye ugyanezen a bonyolult uton jut el a miniszteriumba, a hol a jelentés kivétel nélkül elfogadtatván, erről ugyanolyan bonyolult uton küldik el az értesitést a panasztevőnek. Vagyis számokban kifejezve az ügygyel foglalkoztak a vizsgálatig 41-en, a vizsgálattól a felterjesztésig 41-en és a felterjesztés után az értesitésig is 41-en, tehát összesen 123-an foglalkoznak az ügygyel. *(Mozgás.)* Ez nem tréfa, hanem igy van a valóságban. Sajnos, hogy a m. kir. államvasutaknak olyan ügyrendjük van, hogy a szolgálat terén ilyen tréfákat kénytelen magának megengedni.

De más példát is hozhatok fel. Van rá eset, hogy egy nem is magasabb rangu tisztviselő, hanem egy dijnok által elintézhető ügygyel foglalkoznak a ministerium, az igazgatóság öt-hat osztálya és az üzletvezetőségek. Mert a m. kir. államvasutaknál meg van az a hibás rendszer, hogy az ügygyel érdemileg minden szolgálati felsőbb hatóság foglalkozik, akár hatáskörébe tartozik az, akár nem. Igy azután érthető az, hogy az a szegény kereskedő, a ki visszkereseti kérvényt ad be a m. kir. államvasutakhoz, ha hónapokig kénytelen várakozni annak elintézésére, végre is kifakad az államvasutak ellen. A t. ház ügyvédtagjai, a kik valaha jártak a m. kir. államvasutak főpénztáránál, tudják, hogy valóságos kálváriát kellett járniok, mig a pénzükhöz juthattak. Nem is szólok azokról a szerencsétlen vállalkozó ajánlattevőkről, a kik elutasittatván, vagyoni tőkéjük nagy részét képező bánatpénzükhöz több hónapi ácsorgás daczára sem tudnak hozzájutni, mert a m. kir. államvasutak teljes szigorusággal »megtartják a szabályokat«.

E bajokon már régebben akartak segiteni, készültek is ez irányban dolgozatok, de ezek a bürokráczia homályában valahol megrekedtek és valahányszor megkisérelték egyszerüsitést csinálni, az még mindannyiszor sulyosabb komplikácziókra vezetett. Nehogy ugy tünjék fel a dolog, mintha csak általános vádakkal akarnék előhozakodni, példával illusztrálom ezt az állapotot. Világraszóló nagy perekben birákat, tanut, ügyészt, ügyvédeket, vádlottat, sőt még a hallgatóságot is beszámitva, nem foglalkozik annyi egyén egy ügygyel, mint a hányan foglalkoznak az államvasutaknál például egy szerencsétlen folyamodó ügyével, ugy hogy ha az a szegény magyar végtére megtudná, hogy kérésével 6—7 száz ember is foglalkozik, valósággal kétségbeesnék, hogy ügyét annyian latolgatták. A valóságban ugy áll a dolog, hogy az illető kérdést elintézték ugyan, de sohasem nézik az indokokat, hanem azt vizsgálják, hogy azelőtt mi volt a preczedens; hogyan intézték el az ilyen aktát és annak megfelelően intézik el a beadványt.

Tavaly télen utaztam a budapest—marcheggi vonalon. Ismeretes, hogy milyen rosszak a m.

Digitized by Google

kir. államvasutak kocsijainak ablakai. A fagyos téli szél az ablakokon akadálytalanul süvit be a fütött kupéba ugy, hogy a szegény utas mindenféle nyavalyába esik. Egyik utitársam figyelmeztetett, hogy nézzem meg a vasuti ablakokat. Megnézvén az ablakokat, konstatáltuk, hogy az ablakok nem fagytak be sem a belső, sem pedig a külső oldalon, nem ugy mint a rendes kocsikon levő ablakok, a melyeket télen-nyáron, tavaszszal, őszszel minden ránczigálás daczára sem lehet sokszor nagy boszuságunkra felhuzni vagy lehuzni. Nem sokkal azután, hogy ezt láttam és tapasztaltam, találkoztam egy vasuti műszaki emberrel, a ki azon nézetemre, hogy ezek az ujfajta ablakok a magyar államvasutak összes vonalain nemsokára alkalmaztatni fognak, azt mondta, hogy ez nem megy olyan könnyen. Miért, kérdém én? Talán drágábbak ezek az ablakok, vagy talán nem felelnek meg az igényeknek? Nem, ugymond, hanem azért, mert az államvasutak igazgatóságánál nem megy olyan könnyen a dolog.

Az üzletvezetőség megvizsgálta ezeket az ablakokat és erről a következő véleményt mondotta *(olvassa)*: »A próbaidő alatt megfigyeltük az ablakokat, s azok mindenféle kifogás nélkül működtek. Nevezetesen ugy esős, mint fagyos időben könnyen voltak leereszthetők, felhuzhatók; légáramlás sem az ablakok oldalain, sem alsó, sem felső részein nem volt észlelhető, még erős oldalszeleknél sem.«

Ez a vélemény azt mutatja, hogy tényleg beváltak az ablakok.

Tudom, hogy ezen szabadalom feltalálója, a kinek szabadalmát az összes államok elfogadták, négy esztendőn keresztül valóságos kálváriát járt az államvasutaknál és pedig sokáig hiába. Talán ma se intézték volna el, ha utóbb a t. kereskedelemügyi miniszter ur hivatalbalépése után meg nem vizsgálja az ügyet, a mikor elrendelte, hogy — gondolom — 60 kocsit ezen ablakokkal szereljenek fel. Attól az osztálytól a melyre az ilyen ügyek rá vannak bizva, annyit már mégis el lehetne várni, hogy akár tudatlanságból, akár rosszakaratból az ilyen czélszerű és helyes tanulmányoknak utját ne állja!

Fentebb jellemeztem azt az érthetetlen bürokratizmust, a mely a m. kir. államvasutak igazgatóságát már régtől fogva hatalmába keritette. A t. miniszter ur és a t. államtitkár ur ismerik ezt a rendszert, próbáltak is rajta segiteni, de a m. kir. államvasutak mostani vezetőivel ez a próbálkozás nem sikerült, sőt legtöbb esetben egyenesen kudarczot vallott. Igy történt ez akkor, midőn néhány esztendővel ezelőtt kimondatott, hogy munka- és anyagkimélés, valamint a gyorsaság és egyszerűség érdekében fogjanak összse 15—20 ügydarabot és kezeljék együtt. Ebből az igazgatóságnál, s az üzletvezetőségeknél valósággal őrült komplikácziók támadtak. Tudniillik a kereskedelemügyi minisztérium megküldte az aktát az igazgatósághoz, ott azt beiktatták egy főszám alatt. E mellett azután beiktatták külön-külön mind a 15 darabot és a főszám mellé jegyezték mind a 15 darab sorsát és elintézési módját, minélfogva az egyszerüsitési kisérlet sulyos komplikáczióra és sokkal több munkára vezetett, mint a hogy azt a kiadott utasitás czélozta.

Ugyanigy történt a miniszteri értekezletek rendszerével is. A miniszter ur, nagyon helyesen, elrendelte, hogy a fontosabb miniszteri ügydarabok ne a hosszadalmas aktai uton felterjesztéssel tárgyaltassanak, hanem a hetenkinti vagy a kéthetenkinti miniszteri értekezleten szóbelileg adassanak elő. Ezen az értekezleten rendszerint a miniszter vagy államtitkár elnököl, s részt vesznek benne az igazgatók, a vasuti szakosztály és a főfelügyelőség emberei.

Helyes lenne ez a rendszer, ha a miniszter jó szándékát a bürokratizmus ki nem forgatná formájából.

Ez az értekezlet leköt 10—11 embert, a kik sok olyan ügy előadását kénytelenek végighallgatni, mely rájuk épen nem tartozik, hozzája nem szólhatnak, s a határozatban részt nem is vesznek.

De nem itt van a komplikáczió, hanem ott, hogy ezek az ügyek aktákon épen ugy, olyan részletességgel intéztetnek, mint elébb, tehát nincs semmiféle egyszerüsités, sőt maga az értekezlet már mint munkatöbblet jelentkezik. De az ilyen ügyeket folytonosan nyilván kell tartani, napirendre kell tűzni, jegyzékeket vezetni, az értekezletről jegyzőkönyvet felvenni, s ezt végrehajtás végett az illetékes osztályoknak kiadni. Nincs tehát sem időnyereség, sem munkamegtakaritás, sőt ha egy-egy értekezlet elmarad, a mi a miniszter vagy államtitkár más elfoglaltsága miatt előfordul, akkor az elintézés a multhoz képest határozottan időveszteséggel jár.

Nyáron, utazás közben a tengeren megismerkedtem egy franczia vasuti igazgatóval, a kit később hivatalában felkerestem. Épen a postát bontotta fel és szignálta a beérkezett darabokat. Kérésemre folytatta munkáját. A beérkezett ügydarabokból kiválogatta azokat, a melyek az igazgatóság elé tartoznak, a többit 8—10 csoportba helyezte el, s az alantasabb tagozatok szerint külön boriték alatt, a darabszám egyszerű feljegyzése mellett, iktatás, indikálás, további kezelés és elintézés nélkül annak a hivatalnak küldik meg, melynek illetékessége alátartozik.

Milyen üdvös lenne ez az eljárás a Mávnál is, csakhogy ehhez az szükséges, hogy a posta felbontója és szignálója ismerje minden szolgálati felsőbbség hatáskörét, a mi, sajnos, az államvasutaknál nincsen meg.

Ez nem is lehetne másként! Hiszen a biró is, mielőtt egy ügyet tárgyalás alá vesz, elsősorban az illetékesség felett dönt.

A Mávnál régtől fogva kifejlődött az az eléggé el nem itélhető rendszer, hogy mindenik

Digitized by Google

szolgálati felsőbbség minden hozzája beadott ügygyel érdemileg foglalkozik, tekintet nélkül arra, hogy az kinek a hatáskörébe tartozik. Van ugyan az államvasutaknak ügyrendje, de ezt nem igen ismerik, sőt hiába is ismernék, mert ahhoz ugyan senki sem igen tartja magát.

Ha legalább betartanák az ügyrendet, s egyik tagozat nem avatkoznék folytonosan a másik hatáskörébe, hanem megmaradna a magáéban, akkor még talán menne valahogyan a dolog és nem volna szükség a központi igazgatásban, mint most is, 215 munkaerőszaporitásra.

Ezen a bajon könnyű segiteni, nem kell hozzá más, mint kényszeriteni az illető tisztviselőket, hogy tanulják meg az ügyrendet, s ahhoz szigoruan alkalmazkodjanak, s mások hatáskörébe ne avatkozzanak.

A deczentralizáczió magasabb fórumok hatásköréből sok ügyet alacsonyabb fórumok hatáskörébe fog utalni, a mi a központi igazgatásban nagymérvű redukczióra vezet, a nélkül, hogy az alsóbb tagozatok létszámát jelentékenyen kellene emelni; azért az ügyrenddel most csak annyiban foglalkozom, hogy kérem a t. miniszter urat: sziveskedjék az ügyrend amaz intézkedéseit, melyek a mult évben hozott vasuti törvényekkel ellentétben nincsenek, szigoruan betartatni.

Ha röviden is, foglalkoznom kell még, t. képviselőház, a vasuti pragmatika vagy hivatalosan a szolgálati és illetményszabályzat által teremtett helyzettel.

A szolgálati pragmatika kiváló alkotás, s mindnyájan tudjuk, t. ház, alkotásakor milyen nemes intencziók vezették a miniszter urat. Hiányai, fogyatékosságai természetes ennek is vannak, mint minden emberi alkotásnak, a miket azonban lehet, sőt kell is korrigálni.

Ilyen fogyatékossága szerintem a szabályzat pragmatikai részének az, hogy a napibéreseknek és munkásoknak annyi jogot ad, hogy a kinevezett alkalmazottaktól alig választja el őket valami, csak a fegyelmi, a mi bizony alig válik előnyére a Máv. üzemének.

Egyébként tényleges panaszt a pragmatikai tartalom ellen nem hallottam, csak azt hangoztatják, hogy a szöveg egyes helyeken zavaros, s egyes határozmányok másoknak ellentmondanak, s hogy az egyesülési jogok, a pihenési időhöz és szabadsághoz való jogok nincsenek kellőkép biztositva.

Annál több a panasz az illetményszabályzatra, különösen pedig az előléptetésekre.

Az állami hivatalnokoknál az utóbbi időben az előző kormányok az időszaki előléptetéseket rendszeresitették, s ez a rendszer fogadtatott el az államvasutaknál is. Csakhogy az állami hivatalokban a várakozási időket nem kell kitölteni, mert a magasabb állások oly nagy számban vannak szervezve, hogy a hivatalnokok legnagyobb része a várakozási időre való tekintet nélkül haladhat, az államvasutaknál azonban a magasabb állások oly kis számban vannak, hogy az alkalmazottaknak ki kell tölteniök a várakozási időt.

Jól tudom, t. ház, hogy van soronkivüli előlépés is, mely az automatikus előléptetésnek legfeljebb 25%-a lehet, de ez a legtöbb érdemes tisztviselőn mitsem segit, mert a soronkivülieket is úgyszólván sorban válogatják ki és nem azt nézik, hogy szolgálati érdekeknél fogva alkalmasak arra, hogy soronkivül előléptessenek.

Egy fizetési osztályban van például 600 ember. Ebből automatikusan előlép 200. Soronkivül pedig a 25%, vagyis 50 ember. Honnan veszik ezt az 50 embert. Bizonyosan a 3-ik százból, tekintet nélkül arra, érdemesek-e az előléptetésre.

A következő negyedik és ötödik száz között lehet olyan tisztviselő, a ki teljesitett szolgálatainál fogva alkalmas arra, hogy előléptettessék és mégis, mivel kedvezőtlen sorszáma van, a soronkivüli előléptetésben talán sohasem fog részesülni. Azt is méltóztassék tekintetbe venni, hogy a vasuti szolgálatok között óriási különbség van. Hogy példát hozzak fel, nem mindegy az, hogy valaki pályafelvigyázó Puszta-Szenttornyán, vagy Rákoson. Puszta-Szenttornyán egy vonat van, a mely egy garniturával közlekedik, tehát nem lehet összeütközés, s a hol személyforgalom, áruforgalom és teherforgalom alig van, Rákoson pedig sok a sinpár, még több a vonat, s még nagyobb a személyforgalom. Az ilyen két tisztviselőnek egy fizetési osztályba való sorozása nem helyes. Én azt hiszem, hogy tekintetbe kellene venni különösen a kézműveseknél szorgalmukat, különösen foglalkozásuk veszélyességét és egészségtelenségét, és ezeket az embereket egy csoportba kellene összefoglalni, egy fizetési osztályba. *(Helyeslés.)*

Ismerek a magyar kir. államvasutaknál főfelügyelőket, a kiknek az a hivatásuk, hogy a pályaudvaron bevágassák a kitörött ablakokat, lámpaüvegeket és általában az állomás üvegeit. Ezeknek a dijazása évi 7000 korona. És ismerek, t. ház, pályaőrt fontos helyen, a ki egész nap szolgálatban van, a kinek éberségét és kötelességtudását ugyancsak össze kell szednie, hogy pontosan és éber figyelemmel teljesithesse kötelességét és a kire valóban ráillik az a mondás, hogy minden perczben egyik lábával sirban, a másik lábával börtönben van, mert sohasem tudhatja, hogy melyik pillanatban éri valami szerencsétlenség. Ennek a fizetése évi 700 korona. Méltóztassék a kettő kötelességét összehasonlitani és eldönteni, hogy vajjon igazságos-e az ilyen eljárás. *(Ugy van! Halljuk!)*

Ezekben voltam bátor rámutatni az automatikus előléptetés hibáira. Ez az automatikus előléptetési rendszer nem alkalmas arra, hogy a vasutasok kötelességtudását és ambicziójá fokozza. Magasabb vasutaskörökben csodálatos dolgokat beszélnek mostanában a személyzetnek

Digitized by Google

a szolgálatban tanusitott közönyéről. Nyiltan nem is merik kimondani, hogy milyen kevés a magyar kir. államvasutaknál ez idő szerint azoknak a száma, a kik kötelességüket teljes odaadással teljesitik. Én azt hiszem, hogy ez talán túlzott állitás, annyi azonban kétségtelen, hogy a szolgálatban a vasutasszemélyzetnél tényleg közöny tapasztalható.

Megmondtam az igazat a szolgálati felsőbbség tekintetében, és a mint követeltem a kereskedelmi kormánytól javitásokat e tekintetben, ugy kimondom véleményemet a vasuti személyzet tekintetében is, hogy ott, a hol arra szükség van, a legszigorubb fegyelem alkalmaztassék. *(Helyeslés.)*

A fizetésrendezéssel a magam részéről teljesen meg vagyok elégedve, bár mondhatom, hogy nem mindenütt emelkedett fokozatosan a fizetés a drágaság emelkedésével, de hiába, ez már sorsa a rendes fizetéséből élő szegény tisztviselőnek.

Figyelmébe ajánlom azonban a kereskedelemügyi kormánynak a lakbérek kérdését. Méltóztassék most, a mikor a t. kormány felemelte az összes állami alkalmazottak lakpénzét, a vasutasok lakpénzét, nem mondom mindenütt, de ott, a hol az méltányos, felemelni. *(Helyeslés.)*

Rá akarok még mutatni a szolgálatban tapasztalható egynémely hiányra, igy a tehervonat kisérő és a vontató mozdony vezetőjének óra- és kilométer-pénzére. A pragmatika következtében ezek a multtal szemben hátrányosabb helyzetbe kerültek, a vezetőség, az államvasutak igazgatósága valószinüleg elnézte a dolgot és azért kérem a t. kereskedelemügyi kormányt, hogy ezekkel szemben legalább a régi állapotot helyreállitani méltóztassék. Kérem azonkivül, hogy az éjjel teljesitett szolgálat fejében ne csak az állomási személyzet dijaztassék, hanem mindazok, a kik éjjeli szolgálatot végeznek.

Szterényi József államtitkár: Megtörtént!

Szász József: Ha megtörtént, köszönettel veszem tudomásul. Sok a panasz az irodai átalány kérdésében is. Én elismerem, hogy nem minden egyes főnök tud ezzel az irodai átalánynyal bánni. Elismerem azt is, hogy nem oly bőven cseppen ez az átalány, mint a hogy szükséges volna. Általában jobb volna, azt hiszem, hogyha ezt az átalányt, a mint régen volt, természetben szolgáltatnák ki, akkor a panaszok elnémulnának.

Rá akarok mutatni a *b)* táblázatnak két jelentékeny hiányára is. Az egyik a hidmesterek ügye. A másik a pályaőrök dolga. A magyar kir. államvasutak üzletvezetőségénél van néhány hidmester, a kiket a legtehetségesebb és legjobb pályafelvigyázók közül választottak ki azért, hogy őket ezen szolgálat által kitüntessék és hogy e szolgálat által jobban dijazzák, és mi történik? *(Halljuk! Halljuk!)*

A bizottsági tárgyalásoknál, a hol részt vett a vasuti szakosztály, az igazgatóság, megtörtént az, a mi nagyon jellemzi mostanában a köztevékenységben lábrakapott felületes szellemet, megtörtént, hogy ezek a hidmesterek nem vétettek magasabb fizetési osztályba, mint a hogy terveztetett, nem is vétettek a pályafelvigyázók közé, a kik közül kiválóságuk folytán kiválasztattak, hanem egy fizetési osztálylyal alacsonyabba vétettek fel; vagyis a hidmesterek a X. és XI. fizetési csoportba vannak felvéve 1200—2600 K. fizetéssel és 3—6 évi várakozási idővel, mig a pályafelvigyázó, a kik közül kiválogattattak, a VIII. és IX. fizetési csoportba vannak felvéve, 1400—3000 K. fizetéssel és 3—4 évi várakozási idővel. Ez méltánytalanság. Tisztelettel kérem a kereskedelemügyi kormányzatot, hogy ezt a hibát az alkalmazottak érdekében reparálni kegyeskedjék. Meg vagyok róla győződve, hogy ha annak idején ezt a hibát észrevették volna, akkor az el sem követtetett volna.

T. képviselőház! Ugyanigy áll a dolog a pályaőrök dolgával is. A pályaőrök egészen 1904-ig egy fizetési csoportba tartoztak a hivatalszolgákkal. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Ma a hivatalszolgák 800—1600 K fizetéssel és 3—4 évi várakozási idővel vannak felvéve, mig a pályaőrök 600—1600 K fizetéssel és 4—5 esztendei várakozási idővel. A pályaőrök helyzete ismeretes a t. képviselőház előtt. Ezek a szegény emberek a messze pusztaságokban, ember nem lakta helyeken élnek, gyermekeiket iskolába nem igen küldhetik, nehezen tudnak helyükről elmozdulni, az élelmiszerek beszerzése is rájuk nézve nagy nehézséggel jár. Kérem a kereskedelmi kormányt, hogy ezeket az embereket is legalább az 1904-ik évi állapotba visszahelyezni méltóztassék. Ez a kérelem is méltányos.

Ezekből az apró dolgokból, a melyeket most elmondottam, látszik, hogy némely kérelemnek megvan a maga alapja; sajnos, ezt nem állithatom végig az összes kérelmekről. Tudvalevő a képviselőház előtt, hogy az alkalmazottak korporácziói óriási mennyiségü beadványokat intéznek az államvasutak igazgatóságához és a miniszteriumhoz. Óriási megterheltetésével jár ez a szolgálati felsőbbségeknek, és valósággal a szolgálat kárára történik.

Én, t. képviselőház, azt ajánlom, méltóztassék azokat a kéréseket, a melyeknek jogalapjuk van, a melyek méltányosak, kiválogatni, méltóztassék ezeket teljesiteni, azokat a követeléseket pedig, a melyek teljesithetlenek, zaklatók, követelők, méltóztassék a limine visszautasitani, hogy végrevalahára az államvasutaknál rend legyen. A mint mondottam az előbb, a milyen szigoru vagyok a felsőbbségekkel szemben, ép oly szigoru vagyok az alkalmazottakkal szemben is, mert igazságos akarok lenni, és mert közgazdasági érdekeinket akarom

Digitized by Google

teljes elfogulatlansággal szolgálni. *(Helyeslés. Halljuk!)*

Annyi az államvasuti alkalmazottak körében a panasz, hogy azoknak elmondására igazán nem vállalkozhatom; nem akarok minden jogosulatlan, minden indokolatlan panaszt az ország szine elé hozni. Sok olyan beadvány van, a melynél az ember hiába keresi a jogalapot, hiába keresi az indokokat. Sok olyan panasz is van, a hol a czimkórság, az urhatnámság az, a mely miatt beadványokban fordulnak a szolgálati felsőbbségekhez. Én nem tudom megérteni pl. azt, hogy micsoda sérelem foglaltatik a pályafelvigyázóra nézve abban, hogy őt pályafelvigyázónak és nem pályamesternek nevezik? A biztositott kérvényezési jog mai korszakában a szabadjára engedett peticzióknak olyan tömegével találkozunk, a mely, mint emlitettem, határozottan a szolgálat rovására megy.

A vasuti szolgálatban felmerülő jelenségeket teljesen szabadon mérlegelem, szabadon, meggyőződésem szerint adom elő véleményemet abból a szempontból, hogy, a mint hangsulyoztam, ebből közgazdasági életünknek legyen valami haszna. Tudom én azt, hogy a t. kereskedelemügyi kormány a hivatali főnököktől az államvasutak személyzetéről kap hivatalos képet. Az a hivatalos kép lehet sokszor hizelgő, lehet néha talán épen az ellenkezője. Én meg akarom találni azt a helyes középutat, a melyen haladva, végre-valahára eljutunk abba a kivánatos állapotba, hogy a vasutas személyzet teljes odaadással teljesitse a maga kötelességét. *(Helyeslés. Halljuk!)*

Az utóbbi időben nagyon felszaporodtak a vasuti szerencsétlenségek és a vasuti szerencsétlenségek nyomán felhangzottak vélemények, hogy azoknak okai fekszenek kizárólag a személyzetben, vagy fekszenek más, ezzel kapcsolatos körülményekben, fekszenek különösen az egyesülési jog tulságos kihasználásában, vagy egyesek által kifejtett vasutasszövetségi tevékenységben. Én a vasuti szerencsétlenségek okait nem tisztán ezekből a szempontokból látom, bár nem tagadom, hogy a 90 ezer főből álló vasuti személyzet között bizony akad jó nagy perczent, a mely szolgálatát nem kellő lelkesedéssel, sőt meglehetős közönyösséggel végzi.

De én a vasuti szerencsétlenségeknek okait ezeken kivül egészen más dolgokban látom. Ezek a dolgok azok, hogy ha például összehasonlitást teszek tiz évre visszamenőleg a magyar királyi államvasutaknak üzleti forgalma, teljesitőképessége és a bevételek emelkedése között, akkor azt látom, hogy a multban a kormányok olyan óriási bűnöket követtek el, a melyek ma hirtelen alig reparálhatók, akkor azt látom, hogy a forgalmi eszközökre, pályafentartási czélokra roppant keveset áldoztak. Az utóbbi tiz év alatt az államvasutak személyi és áruforgalma körülbelül 160 perczenttel emelkedett; ugyanezen idő alatt a felvételi épületek, raktárak, mozdony- és kocsipark, a vonal hossza, a sinállaga ma is csaknem ugyanaz, mint volt tiztizenöt évvel ezelőtt. A mozdonyok és kocsiknak, a mint tudni méltóztatik, átlag 20%-a javitás alatt van, ugy hogy némelyik kocsi vagy mozdony annyira elhasználtatott, hogy a régi szerkezetből egy szög sem maradt. A forgalom élénkülésével szükségessé vált gyorsvonatoknak, személyvonatoknak, tehervonatoknak a rendkivüli forgalomra való tekintettel beállitása. Ez nagy nehézségekbe ütközött és ütközik; sok száz vonattal jár ma több az államvasutak vonalain, mint ezelőtt 10—15 évvel.

A pályaudvarok mind szükek, kevés a sinpár. Ezeken a vonatokat összeállitani, a pályaudvarok szük volta miatt, majdnem lehetetlen, és majdnem lehetetlen a forgalom lebonyolitása ott, a hol csak egy sinpár van. Nagyon sok nehézségbe ütközik ez ott is, a hol dupla sinpár van.

A mikor ezen jelzett uj vonatokat létesitették, ezeket be kellett állitani a menetrendbe. Már most sok nehézséget okoz az a kérdés, hogy a vonatok hol találkoznak? Késés esetén aztán hol egyik, hol másik állomáson találkoznak. Innen van az, hogy a forgalmi szolgálatot teljesitő vasuti hivatalnok sokszor a legnagyobb zavarban van, és minden tudását összevéve sem tudja a helyzetet tisztán látni, nincs tisztában, vajjon a vonatok kibocsáthatók-e az állomásról, bebocsáthatók-e az állomásba, nem találkozik-e a vonat utközben más vonattal. Méltóztatik tudni, hogy ha egy vonatnak késése van, az egész vonal menetrendje gyökeresen felforgattatik. *(Ugy van!)*

T. ház! Okozza a szerencsétlenségeket, a mint már előbb emlitettem, hogy a berendezésekre abszolute semmi gondot nem forditottak. A felépitmények megromlottak, az alkatrészek deformáltak, a kéziváltók, váltószirek, váltócsucsok elkoptak, azonkivül a biztositási blokkrendszert is csak most kezdik az államvasutaknál bevezetni, gondolom, csak két-három vonalon van meg. Ily okokból támadt a dorozsmai vasuti szerencsétlenség, ily okból a hajduszoboszlói katasztrófa, igy támadt a multkor a szerencsétlenség a nyugati pályaudvaron. A fővárosban, — szinte felesleges emliteni, — a fővárosban, szinte hihetetlen, ily óriási városban, a melynek majdnem egy millió lakosa van, a két pályaudvaron a személyi forgalmat 8 sinpáron bonyolitják le. Hiszen ez a nyolcz sinpár nem egy millió lakossal biró város forgalmának lebonyolitására, de 100.000 lakosu város forgalmának lebonyolitására sem alkalmas. *(Ugy van!)*

Ezeket a bajokat a mostani kereskedelemügyi kormány a beruházási javaslattal kivánja orvosolni. Örömmel tapasztaltam, hogy e munkálatokat megkezdték. De itt is oly hiba van, a mely a vasuti szerencsétlenségekre is bizonyos

Digitized by Google

mértékben kihat. Most épitik a vonalakat, a pályaudvarokat, raktárakat, különféle épületeket, a mely épitkezéseket ellenőrző szakközegek vezetik.

E szakközegeket nem az államvasutak igazgatósága, nem az üzletvezetőség adja, hanem a munkát az osztálymérnökségek végzik, a melyek tulajdonképen a pályafentartási szolgálatot szokták teljesiteni. Igy az osztálymérnökségek elvonatnak a pályafentartási szolgálattól és természetesen a pályafentartási szolgálatot ez idő szerint senki sem teljesiti, mert az államvasut igazgatóságának és üzletvezetőségeinek mérnökei, műszaki személyzete alkalmasak ugyan az ellenőrzés gyakorlására, de nem mehetnek ki az igazgatóságból, mert különben nem intézhetnék el az államvasutaknál az aktákat. Benn kell lenniök a hivatalban, hogy restancziák ne legyenek.

Pedig a bürokratikus szervezet folytán oly csigalassuságu ma az államvasutak igazgatási rendszere, a mint beszédem előbbi folyamán kifejeztem, hogy ma 14 nap szükséges ahhoz, hogy egy aktát beiktassanak.

Ki akarok még térni röviden arra, a miről két esztendővel ezelőtt egy interpellácziő alakjában itt a képviselőházban már megemlékeztem. *(Halljuk!)* Ki akarok térni néhány szóval az államvasuti személyzet eladósodottságára. Ezt a thémát nagyon jól ismeri a t. államtitkár ur, mert épen az ő működésének köszönhető az, hogy az államvasutak tisztviselőinek adósságait összeirták. Ha jól tudom, 20—22 milliót tesznek ki. A fizetésrendezés csak ugy segit a tisztviselőn, az alkalmazottakon, ha a tisztviselő megszabadittatik a nyomasztó adósságok alól, a nélkül emelhetjük a fizetést minden évben, minden hónapban, de a tisztviselő sohasem fog abba a helyzetbe kerülni, hogy az eladósodottságból, a hitelszövetkezet uzsorás körmeiből kiszabaduljon.

En természetesen nem kivánhatom, nem is kivánom, hogy a kereskedelemügyi kormány állami uton csinálja az akcziót, de arra kérem, méltóztassék odahatni, méltóztassék erkölcsi támogatást nyujtani, hogy oly bank, vagy részvénytársaság alakuljon, a mely a tisztviselőket ezen nyomasztó adósságoktól olcsó kamat mellett megszabaditsa.

T. ház! Tudja az egész ország, tudom én is nagyon jól, hogy a t. kereskedelemügyi miniszter ur és a kereskedelemügyi kormány mily atyai szivvel, meleg szeretettel viseltetik a vasuti személyzet iránt. Ennek fényes tanubizonyságát adta akkor, a mikor a mult évben rendezte anyagilag, erkölcsileg a viszonyokat, ugy, hogy olyanra a multban gondolni sem mertek. Azt kérem ez alkalommal a t. kereskedelemügyi miniszter urtól és a kereskedelemügyi kormánytól, méltassa kegyes figyelmére azokat a hiányokat, igazságtalanságokat, a melyeket itt néhány szóval vázoltam, hogy végre-valahára eljussunk oda, hogy a vasuti személyzet teljes nyugalommal, hűséggel végezze a munkáját. Hiszen ez a vasuti személyzet jó volt a multban, teljesitette a kötelességét a vasutnál a mi közgazdasági életünk iránt. Csak egyszer tántorodott meg, megtántorodott Hieronymi alatt, a mire akkor, nem annyira a személyzet, mint az akkori kormány érthetetlen magaviselete szolgáltatott okot. Azt hiszem, e személyzet, ha ez apró hibák kiküszöböltetnek, teljesiteni fogja kötelességét a magyar állam és a magyar közgazdasági élet kielégitésére.

Ezzel be is fejezem beszédemet. *(Halljuk!)* Szerettem volna még beszélni üzleti dolgokról, szerettem volna még beszélni hajózási, kereskedelmi dolgokról, azonban már igy is olyan hosszura nyulott beszédem, hogy fentartom magamnak a szerencsét, ha lesz időm és alkalmam, máskor foglalkozni ujból ezekkel a kérdésekkel.

Kérem ismételten a t. miniszter urat és a t. kereskedelmi kormányzatot, méltassa kegyes figyelmére a vasuti szervezetre és a vasuti személyzet szocziális helyzetére vonatkozólag általam elmondottakat, hogy munkája legyen egészen tökéletes, legyen ment minden szépséghibától; hogy az a kőoszlop, mely közgazdasági életünknek e határfordulóján áll és a melyre Kossuth Ferencz neve van felirva, hadd álljon tisztán, tündököljön a késő utódok előtt és hirdesse mindig Kossuth Ferencz és az ő munkatársainak érdemes és eredményes tevékenységét.

A kereskedelmi tárcza költségvetését, mint beszédem elején jeleztem, elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés balfelől. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Szólásra következik?

Dudits Endre jegyző: Lorkovics Iván!

Lorkovics Iván *(horvátul beszél. Zaj).*

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak.

Lorkovics Iván *(horvátul folytatja beszédét).*

Hammersberg László jegyző: Tutsek Sándor!

Tutsek Sándor: T. ház! Nem számitva az 1906. évi költségvetést, melyet még a mult kormány állitott össze, a mostani költségvetés a harmadik, a melyet a jelenlegi kormány benyujt és igy ebben már teljesen kibontakoznak a kormány iparfejlesztő akcziójának nemcsak körvonalai, hanem egyuttal annak teljes tartalma is. Ebben a tartalomban válik el az, ha vajjon képesek leszünk-e ezen az uton tovább haladva, 1917-ig iparunkat és kereskedelmünket olyan széles és olyan nemzeti alapra fektetni, hogy a mostani kiegyezés lejártával az önálló gazdasági berendezkedésre áttérhessünk.

A törvényhozás tevékenységének igen jelentékeny részét vette igénybe a kereskedelemügyi miniszterium által benyujtott törvényjavaslatok tárgyalása. A törvényhozás tehát a maga legjobb akaratával, tudásával és szándékával segit-

Digitized by Google

ségére van a kereskedelemügyi kormánynak a kitüzött czél elérésében.

A kereskedelemügyi költségvetés indokolása igen sajnálatos eseményről számol be, mely kapcsolatban van a törvényhozás működésével. Azt mondja, hogy az 1907. évi III. t.-czikk, mely nagyszabásu ipari beruházásokról szól, és a melynek alapján egy nagyobb iparfejlesztés akciójának megindítását akarta a kereskedelemügyi kormány kezdeményezni, nem volt még foganatositható és pedig azért, mert a pénzügyminiszter ur a pénzpiacz kedvezőtlen helyzete miatt mindezideig nem gondoskodhatott a szükséges anyagi eszközökről.

Én elismerem azt, t. ház, hogy igen sajnálatos tény és körülmény, hogy a pénzügyminiszterium a pénzpiacz helyzete folytán nem bocsáthatta a kereskedelemügyi miniszter rendelkezésére a törvényhozás által még a mult év legelején már megszavazott összegeket, ámde az 1917. esztendő bekövetkezik, tekintet nélkül a pénzpiacz pillanatnyi helyzetére, és ha az idő, az a rövid és gyorsan bekövetkező idő itt van, még mielőtt mi berendezkedhetnénk és beruházkodhatnánk, akkor ebből a pillanatnyi helyzetből kifolyólag nemcsak azokat a károkat fogja az ország elszenvedni, melyek egy netaláni kamatdifferenciából származnának, hanem kihatással lesz ez hosszu évtizedeken át az ország egész gazdasági helyzetére, és nagyon meg fogja nehéziteni vagy talán épen lehetetlenné fogja tenni önálló gazdasági berendezkedésünket.

Az 1907 : III. törvényczikknek, a mi erőteljes iparfejlesztő akciónknak a végrehajtását tehát a legsürgősebb állami feladataink közé kell sorozni, melyet a pénzpiacz kedvező, vagy kedvezőtlen állapotától épen az abban foglalt feladatok sulyossága és sürgőssége miatt nem szabad függővé tenni.

Hogy mennyire rövid az az idő, mely még hátra van és milyen sok addig a tennivaló, arra nézve nem hivatkozhatom klasszikusabb példára, mint a kereskedelemügyi államtitkár urnak egy mondására, ki már ezelőtt hat esztendővel egy bizonyos alkalommal az iparfejlesztésről és annak terén való működésünkről szóló előadásában azt mondotta, hogy nyerstermelő államból nem lehet azonnal túlnyomólag ipari államra átcsapni, a fejlődésnek csak fokozatosnak szabad lennie, mert minden ezzel ellenkező erőlködés nemcsak meddő eredményü lenne, de erősen meg is boszulhatná magát.

T. képviselőház! Nekem még igy is, ha iparfejlesztő akciónkat abban az arányban és irányban folytatjuk, a hogy megkezdettük, még igy is vannak aggodalmaim, vajjon a bekövetkezendő eredmény fog-e kellő arányban állani azokkal a nagy áldozatokkal, melyeket az ország meghoz és pedig szivesen hoz meg és azzal az óriási, körültekintő munkával, melylyel a kereskedelemügyi miniszterium a magyar kereskedelemnek és a magyar iparnak megalapozásán fáradozik. Két irányban vannak aggodalmaim. Az egyik vonatkozik az iparfejlesztés rendszerére és ezzel kapcsolatban az ujonnan keletkező iparteleplek geografiai elhelyezésére, vagyis azoknak az organikus életbe való beillesztésére, másik aggodalmam pedig vonatkozik az ipari produktumok értékesitésére.

A mi az iparfejlesztés rendszerét illeti: hiszen az nem valami titokzatos arkánum. Nyiltan hirdette a kereskedelemügyi kormány mindig, ismerjük valamennyien, ez kiindul abból az imént emlitett igazságból, hogy a mezőgazdasági termelésről az ipari termelésre csak fokozatosan lehet áttérni és azután megkülönbözteti azt a három fokot, mely minden ipari államban meg volt és meg van, és a melyek közül az első, a legalacsonyabbik fok: a háziipari termelés, ebből idővel kifejlődik a kisipar, a művesipar, a kézműipar és ez kellő módon, kellő idő alatt és kellő körültekintéssel fejlesztve és önmagában fejlődve megteremti azt a gyáripart, a mely tömeges produktumok előállításához szükséges.

Ez a fejlődési proczesszus azonban a dolog természetéhez képest sehol sem ment oly módon véghez, hogy egy következő fejlődési fok megsemmisitette volna a korábbit. Hiszen annak ellene mond az élet, ellene mondanak az iparos országok példái. Ott látjuk Németországot, Franciaországot, Belgiumot, Svájczot, Csehországot, ahol a virágzó gyáripar mellet nemcsak a művesipar és a kézműipar virágzik, de ott van mindenütt egy erőteljesen és szeretettel fejlesztett nagymértékű háziipar is. Az a brüsszeli, brabanti, svájczi csipke, a schwarczwaldi órák, a norinbergi gyermekáruk, a württembergi kosárfonási áruk, azok olyan világszerte ismert és elismert háziiparczikkek, a melyek bevonultak a világkereskedelembe is, és a melyek nemcsak egyes falvaknak, de egész nagy vidékeknek, egész tartományoknak biztositanak állandó munkát és jólétet.

Nálunk az iparfejlesztés megforditott irányban történik. Mi teljes erővel rávetettük magunkat a gyáripar fejlesztésére és hajlandók vagyunk ennek alárendelni ugy a háziipart, mint a kisipart és a kézműipart.

Szterényi József államtitkár: Egyáltalában nem!

Tutsek Sándor: Nem azt akarom ezzel mondani, hogy a kereskedelmi kormány a kisipart és a kézműipart feláldozni akarná a gyáriparnak, vagy annak megsemmisitésére törekszik. Hiszen igen jól tudom és szivesen elismerem azt, hogy a kereskedelmi kormány épen ezeknek az érdekében két és fél év alatt többet tett, mint elődei negyven év alatt együttesen. De aggodalmaim vannak abban az irányban, vajjon az ilyformán fejlesztett gyáripar le tudja-e gyökereit elég mélyen ereszteni a nemzeti ta-

Digitized by Google

lajba, meg tud-e állani, a mikor önállóan kell megállania, tud-e a mostani agrikultur népességnek egy jelentékeny részéből olyan iparos népességet formálni és nevelni, mely kellő számban rendelkezik ugy müszaki és szellemi munkát végző személyzettel, mint megfelelő munkásokkal is. Aggodalmaim vannak abban az irányban, vajjon maradandó lesz-e az ilyformán megteremtett gyáripar és meg fogja-e igy hozni azokat a gyümölcsöket, melyek az érette hozott áldozattal kellő arányban állanak.

Ime, t. ház, a kereskedelmi költségvetés indokolásának 83. lapján azt olvassuk, hogy összes gyárosaink munkáshiányról panaszkodnak. A mig tehát egyfelől tizezrekre megy azoknak a száma, kik állandóan teljes munkanélküliségben sinylődnek, mig az államnak 72 százalékát kitevő földmivesosztály az esztendőnek öt hónapján át csak fogyasztó, de nem egyuttal termelő-osztály is, mig az örökké nyitott seben, a kivándorlás által ütött seben elfolyik az ország vére, kivándorolnak épen a munkabiró és a munkát kereső férfiak . . .

Buza Barna: Lánczy Leó!

Tutsek Sándor: . . . mert itt hiányzik a kellő munkaalkalom: addig gyárosaink már most is munkahiányról panaszkodnak, a mikor pedig az 1907 : III. t.-cz. fedezethiány miatt még végre sincs hajtva. Mi lesz tehát akkor, ha ez a törvény a maga teljességében erőteljesen végrehajtatik, az iparfejlesztési akczió nagy arányban megkezdődik és a mostaniakon felül uj és pedig nagyszabásu gyárak százai fognak az országban keletkezni?

Ez a munkáshiány egy másik nagy anomáliára is vezetett, melyet ugy irtam körül, hogy ez az ujonnan keletkező gyáraknak geográfiai elhelyezkedése és a szerves életbe való belekapcsolása.

Ebben az országban nem ismerek kiválóbb és lelkesebb szakembert az iparfejlesztés terén, mint a kereskedelemügyi államtitkár urat. Tőle kölcsönzöm ki azt az axiómát, a melyből ennél a tételnél kiindulni akarok. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő mondotta azt, hogy »minden gyáros azt a vidéket választja magának, a mely iparága szempontjából a legalkalmasabb és pedig ugy a munkások, — mint a legfőbb tényezők, — a fütőanyag és esetleg a vizierő, valamint általában a nyersanyag és a közlekedés szempontjából«. Már most: mi itt a törvényhozásban nem azért kivánjuk az iparfejlesztést szolgálni, mert az általános emberi szempontból hasznos és üdvös foglalkozás, hanem speciális magyar szempontból azért, mert ettől függ az, hogy ez az ország gazdag, önálló és magyar lehessen. A munkáshiány oda kezdi fejleszteni, terelni egész iparfejlesztési akczionkat, hogy a kereskedelemügyi kormány kénytelen volt elősegiteni az olyan gyárak alapitását, melyek oly vidékekre vergálnak, hol ezek a gyárak ama nagy nemzeti érdekeket vagy épen nem, vagy csak igen hiányos mértékben szolgálják.

Feltünt nekem, hogy az ujonnan keletkező gyáraknak — számszerüleg most nem tudom, — de nagyság, fontosság és a munkások számára, valamint a beépitett állótőke és a kereskedelemügyi kormány által engedélyezett államsegélyre nézve is legnagyobb, és legfontosabb része mind az országnak nyugati és északnyugati határvidékein nyernek elhelyezést.

Érdeklődtem ez iránt a nekem feltünő jelenség iránt és akkor épen a kereskedelemügyi miniszteriumnak egy igen előkelő, ezzel a kérdéssel foglalkozó főtisztviselője fejtette meg a talányt olyanformán, hogy a munkáshiány az oka annak, hogy a kereskedelemügyi kormány kénytelen-kelletlen ezen vidékekre telepitette és irányitotta az uj gyárakat, mert Magyarországon nincsen elég munkás és szükségünk van alsóausztriai morva, tiroli, cseh és egyéb határszéli ausztriai munkásokra, a kik bejönnek ugyan a közeli városokba, Győrbe, Rózsahegyre, Szentgotthárdra, de már beljebb nem akarnak jönni. Ezen munkásokra való tekintettel választják a gyárosok előszerettel a határszéli helyeket ujonnan alapitandó gyáraik székhelye gyanánt, mert ott nem a magyar, hanem a külföldi osztrák munkások zöméből biztositathják maguknak a hiányzó mennyiséget. 1906. október havában, amidőn az 1907. III. t.-cz. gyanánt beczikkelyezett iparfejlesztési törvényt itt a házban tárgyaltuk, akkor maga a kereskedelemügyi államtitkár ur mondotta, hogy az egyik ilyen nagyszabásu gyár, talán valamelyik rózsahegyi textilárugyár ügynököket küldött le a Székelyföldre, hogy onnan szerezzen magának munkásokat és azokból önálló, állandó törzsmunkáskart akar magának nevelni. Ime, itt függ össze a háziipar fejlesztésének kérdése a gyáripar megalapitásával, fentartásával és fejlesztésével. A háziipar kell, hogy az a kiindulási pont legyen, mely a lakosság széles rétegeit az ipari munkához hozzászoktatja, s azokkal az ipari munkásságot megkedvelteti. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

A földmiveléssel, a gazdálkodással foglalkozó mezei munkások kell, hogy a télen át a gyárakban dolgozó ipari munkásságnak igen jelentékeny részét kitegyék, s ha ez bekövetkezik, akkor nem kell a mi gyárainkat a Felvidékre alapitani, még pedig olyan helyekre, hol azokkal a tót nemzetiségi agitátoroknak befolyását és a tót nemzetiségi kérdésnek sulyát és jelentőségét növeljük. Ott, Csehország szomszédságában, hol a cseh munkások folyton ki és bejönnek az országba, a gyáripar teljesit ugyan ipari missziót, de nem teljesiti azt a hazafias missziót, azt a magyar nemzeti szempontból fontos missziót, melyet az ország törvényhozása a gyáripar fejlesztésével és egyáltalában az iparfejlesztéssel összekapcsolni kiván és óhajt. A mi kereskedelemügyi kormányunknak büszkeségét képezi a

Digitized by Google

rózsahegyi textilipari gyár komplexuma, büszke arra és méltán, hogy az az egy textilipari gyár egymagában akkora, hogy ahhoz hasonló nagyságut nemcsak Magyarországon, hanem Ausztriában sem lehet egyet sem találni. De én rámutatok arra, hogy ugyanaz a Rózsahegy egyuttal a pánszláv agitátoroknak főfészke, rámutatok arra, hogy ott volt a Hlinka esete, ott volt a rózsahegyi lázadás és ebből kifolyólag rámutatok arra, hogy az az ipari akció, mely ott, azon a környéken, tulajdonképen a tótság szivében akarta az iparfejlesztéssel egyuttal a magyar nemzeti szempontokat is erősiteni, ebből a szempontból azt a feladatot nem volt képes teljesiteni.

Ha tehát már most keresem és kutatom annak az okát, hogy miért van ez igy, és megtalálni vélem abban, hogy ott van a határon mellette egy iparilag fejlettebb, kulturában előrehaladottabb, gazdaságilag magasabb nivón álló, vagyonilag felettünk lévő másik ország, mely paralizálni tudja a maga szellemi és anyagi fölényével a mi nemzeti törekvéseinket, akkor ugy gondolom, hogy talán nem járok helytelen uton, a mikor azt az óhajtásomat fejezem ki, hogy a kereskedelemügyi kormány a vállalkozóknak figyelmét az ilyen helyektől el, és más irányba terelje. Mikor pedig kutatom azt, hogy hol lehet Magyarország területén az a hely, hova az ipari tevékenységet irányitani lehetne . . .

Sümegi Vilmos: A Székelyföld!

Tutsek Sándor: . . . hogy necsak az ipari, de egyuttal a mezőgazdasági érdekeket is szolgálja, és pedig kellő mértékben, teljes erővel, ugy önkénytelenül reá esik szemem Erdélyre, arra a helyre, a melyikről nem axióma, nem könyvtudákosság volt attól, a ki legelőször mondta, hogy a földmivelő, agrár Magyarországnak egy iparos Erdélyt kell teremteni.

Hogy minő szerepe volt Erdélynek, mint iparos országnak, a multban, gondolom, ebben a teremben nem kell fejtegetnem. Tudjuk igen jól, hogy egy fejlett és szervezett kis- és középipar létezett ott, egészen — ha jól emlékszem — 1886-ig, az Oláhországgal való vámháboru kitöréseig. Ezt regenerálni és gyáriparrá kifejleszteni mindenesetre hálás és jutalmazó nemzeti feladat volna. Itt még a nemzetiségi vidékek is másképen festenek. Nem régen, talán pár héttel ezelőtt a kormányelnök ur itt a házban büszkén hivatkozott arra, hogy a petrozsényi és lupényi ipari telepitések már tizezer lélekszámot meghaladott, megingathatatlan és szilárd magyar nyelvszigetet alkotnak épen a legtömöttebben lakott oláh vidéken, Hunyadmegyében. Itt tehát, hol az ország határán tul egy iparilag kevésbbé fejlett, vagyonban nem előrehaladottabb, kulturában alattunk álló népesség lakik . . .

(Az elnöki széket Návay Lajos foglalja el.)

. . . nézetem szerint meg vannak mindazok a feltételek, melyeket a ház és a törvényhozás az ilyen telepitésekhez hozzáfűz. A Székelyföld megerősitése pedig — ugy gondolom, nem szükséges e házban fejtegetnem — elsőrangu nemzeti feladat. *(Helyeslés.)* Igazán felette sajnálom, hogy épen ebben a kérdésben nekem és sok más, velem együtt érző és gondolkozó képviselőtársamnak nagyon eltérő a véleményünk a kereskedelemügyi államtitkár ur véleményétől. *(Felkiáltások: Pedig brassói ember!)* Az államtitkár ur szóban is és irásban is kifejezést adott annak a nézetének, hogy csak a háziipar és kisipar találja meg talaját a Székelyföldön, de a gyári ipar nem.

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Kevésbbé!

Tutsek Sándor: Pedig az államtitkár ur, a ki közöttük élt, sokkal jobban tudja, mint én, hogy a romániai vámháboru előtt ott nemcsak háziipar, hanem virágzó gyáripar is volt. Volt virágzó bőripar, textilipar és a Székelyföld szomszédságában, szász földön, posztóipar is.

Török Ferencz: Szentkirályon volt papirgyár is!

Tutsek Sándor: Aggodalmaim vannak másodszor az iparfejlesztést illetőleg a magyar iparczikkeknek elárusitása és értékesitése szempontjából. Vonatkozik ez az aggodalmam a közvetitő kereskedelemnek a magyarságára és — fájdalom, de ki kell mondanom, minden kertelés nélkül — igen sok esetben annak hazafiságára. *(Ugy van!)* A magyar közönségben meg volt és meg van a jóindulat arra, hogy a magyar iparczikkeket fogyaszsza még akkor is . . . *(Zaj, közbeszólások: Budapesten nem.)*

Tutsek Sándor: . . . nem Budapestről beszélek, hisz ez ki van kapcsolva a nemzeti forgalomból. *(Ellenmondás.)*

Nagy György: Dehogy! Ez ellen tiltakozom.

Molnár Jenő: Van itt nemcsak koalicziós Budapesten; más is van. *(Derültség.)*

Tutsek Sándor: A közönségben meg van arra a jóindulat és akarat, hogy a magyar iparczikkeket felkarolja és fogyaszsza. Keresi és ha a kereskedelem elébe adja, szivesen vásárolja is. A láng, mely annak idején a védő-egyletben, a tulipán-egyesületben nyilvánult, igaz, csak szalmaláng volt, csak hirtelen nagy fellobbanás, mely nem volt képes kitartani és a közönség elementáris erejével a kereskedelmet rászoritani arra, hogy azon az uton tovább haladjon, melyen a közönség akarta. De, ha mindjárt szalmaláng volt is, megmutatta, hogy ez a láng van, megmutatta, hogy a jóakarat, jóindulat meg van, és ha a kereskedelem fel akarja karolni és felkarolja ezt az irányzatot, akkor a közönséget ezen az uton tovább vezetni igenis lehet.

Digitized by Google

Ámde csekély kivételektől eltekintve, én ugy tapasztaltam, pedig körülbelül 12 esztendő óta gyűjtöm az erre vonatkozó tapasztalatokat, hogy a kereskedelemnek csak kivételes és igen csekély része az, a mely az ő anyagi boldogulását és annak szempontjait a hazafias, mondjuk, a soviniszta magyar nemzeti szempontoknak nem alárendelni, de csak mellérendelni is akarná, *(Mozgás.)* mely egyforma esélyek, egyforma árak, egyforma kelendőség mellett csak annyit akarna áldozni a magyar ipar érdekében, hogy felkutassa a talán nehezebben hozzáférhető termelési forrásokat, hogy magára vállalja a nehezebb beszerzésnek, a nehezebb szállitásnak, később való megkapásnak és talán a közönségnek való ajánlásnak fáradozását.

A kiskereskedőben, a detail-kereskedőben erre vonatkozólag nincs meg sem a tudás, sem az érzék. A nagykereskedőben meg volna a tudás, de igen sokszor hiányzik az érzék és sokszor hiányzik mindkettőben az az akarat, hogy a netalán csekély haszonkülönbözetet a magyar iparczikk árát illetőleg ideiglenesen fel akarná áldozni.

Én az esetek legtöbbjében, pedig az ország legkülönbözőbb vidékein személyesen igyekeztem erre vonatkozólag tapasztalatokat gyűjteni, azt tapasztaltam, hogy a közvetitő kereskedelem a helyett, hogy a magyar iparczikkek pártolásával és ajánlásával ezeket a közönségbe bevinni akarná, nem mondom, hogy ellene szegül, de direkte, vagy indirekt uton a vásárló közönséget azok vásárlásától elszoktatja, azok vásárlásáról lebeszélni akarja.

Ezek az én kifogásaim és aggodalmaim az iparfejlesztési akcióval szemben, és miután elmondtam aggodalmaimat, bátor leszek néhány szóval rámutatni arra a gondolatmenetre is, a melylyel ezeket a bajokat talán nem egészen, de részben kiküszöbölhetőknek, szanálhatóknak tartom. *(Mozgás.)* Elsősorban óhajtanám a háziiparnak az egész ország területére kiterjedőleg nagy mértékben való felkarolását és fejlesztését. *(Helyeslés.)*

Ez idő szerint két miniszteriumunk foglalkozik vele: a földmivelésügyi és a kereskedelemügyi. Nem tartom szerencsétlennek azt, hogy ketten foglalkoznak vele. A fődolog az, hogy egységes irányelvek szerint, egyforma czél felé törekedve és egységes terv alapján történjék a fejlesztés.

Nem óhajtanék én nagyszabásu ankétet vagy kivül álló szakértők bevonását. Mindkét miniszteriumban, az egyikben, ha jól tudom, a hegyvidéki akczió keretébe van beillesztve, a másikban pedig az iparfejlesztési szakosztályba, annyira ügybuzgó, szakavatott és lelkes emberek állnak ezen szakosztályok élén, hogy ha azok egymásközött megegyeznek a jövendő irányelvekre és tervekre nézve, azt hiszem, hogy ez a két osztály meg fogja és meg tudja találni minden további pourparler nélkül a helyes utat.

Következik azután ebben az irányben egy másik nagy és fontos probléma, ép oly fontos, mint a háziipari akczionak létesitése, t. i. a létesitett háziipari akczió gyümölcsének, a produktumoknak értékesitése. *(Helyeslés.)* Ez ép oly fontos, sőt talán még fontosabb, mert a mint én láttam és tapasztaltam, a magyar nép a maga egészében majdnem kivétel nélkül kapható a háziipari akczióra, abba belegyakorolható, és ennek a révén produktiv eredményeket lehet elérni. De ha aztán az értékesitéssel nem tudunk párhuzamosan haladni, ha az értékesitésben nem tudjuk megtalálni a befektetett tőkének aequivalensét, akkor az a háziipari akczió rövid idő mulva bele fog fulladni, hogy ugy mondjam, a saját zsirjába.

Az értékesitésre vonatkozólag azt olvasom a költségvetés indokolásában, hogy a házi iparosok egységes vezetése czéljából tárgyalást inditott a kereskedelemügyi kormány egy egységes háziipari szövetség megalakitására, melynek működéséhez nagy reményeket fűz.

Én azt hiszem, hogy nem követünk el indiszkrécziót, ha erről a kérdésről beszélünk. Nem titok az, nyilvánosan tárgyaltuk, tudunk róla, hogy ez a háziipari szövetség arra a czélra alakult, hogy épen az értékesités szempontjából legyen a háziiparnak segitségére. Tervezve van ez olyformán, hogy Budapesten legyen egy elárusitási központ, mely azután egyes olyan vidékeken, melyek a háziipar szempontjából fontosabb góczpontoknak tekinthetők, exponenseket, mellékhelyeket fog felállitani, melyek beváltással és továbbitással foglalkoznak. Bazirozva van az egész arra, hogy a kereskedelemügyi kormány, ha jól tudom — én nem vállalok felelősséget a számokért — kilátásba helyezett 200.000 korona forgótőkét, a kereskedelemügyi és földmivelésügyi kormány együttesen pedig talán 30—40 ezer korona évi segélyt. Az összeg maga mindenesetre igen szép, jelentékeny összeg és ha arról volna szó, hogy egy üzletet vagy vállalatot meg kell alapitani és fel kell segiteni, akkor ez az évi segély annak a vállalatnak prosperálását mindenesetre biztositja. De én olvastam egy szaklapban egy rövid kis elmélkedést a felől, hogy milyen könnyen és mit lehet a háziiparral produkálni. Az van ott leirva, mint igen könnyen megvalósitható gondolat, hogy a népiskolákban mindenütt be van vezetve rendes foglalkoztatási óra, a hol a gyermekek hetenként 2 vagy 3 órán át kéziügyességben gyakoroltatnak.

Ha ezekben a népiskolákban azt a kézi ügyességet ugy fejlesztenék, hogy pl. szalmafonásra oktatják a gyermekeket, a mi egyuttal kézi ügyességet is jelent, a melyekből nekünk évenként óriási behozatalunk van, akkor tisztán és kizárólag az elemi iskolákban produkált házi

Digitized by Google

ipari termékeknek értéke évenként a 7 millió koronát meghaladná. *(Ugy van!)*

Ha ezt az igen csekélynek látszó és kicsiny dolgot összehasonlitom 200.000 K forgótőkével és évenkénti 30 vagy 40 ezer K segélylyel, a melyből egy egész ország területét és valamennyi iparczikket óhajtjuk ellátni, bizony akkor már ez az összeg, a mely magában véve nagy, erre a czélra nem fog elegendőnek mutatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A földmivelésügyi kormány máskép csinálja az értékesitést. Ott a hegyvidéki akcziók keretében maga a hegyvidéki kirendeltség egyuttal beváltóhivatal is. Azonban ezt nem tartom egészen szerencsésnek, mert állami kezeléssel, hivatalnokokkal kereskedést nem lehet üzni. De épen a kereskedelemügyi kormány megtalálta már a kellő utat és módot: szövetkezeteket alapit és segélyez a legnagyobb mértékben. Hálás köszönettel ismerem el, hogy épen az én kerületemben igen jelentékeny és számos ilyen segélyt nyujtott hasonló háziipari czélu szövetkezeteknek.

Ezt tartom én a helyes utnak és módnak, mert akkor egyuttal nevelünk ott egy kereskedői generácziót is és magát az értékesitést olyan vidéki központokba tudjuk terelni, honnan azután a közvetitő kereskedelem mint forrásból el tudja hozni a maga számára a szükséges áruczikkeket. Arra kérném tehát az igen t. kereskedelemügyi kormányt, hogy ha meg akarjuk alapozni magyar iparfejlesztési akcziónkat, akkor első sorban a háziipar fejlesztésére méltóztassék nagy sulyt fektetni. *(Helyeslés.)*

Ha azután ezzel a háziipari tevékenységgel kapcsolatosan fejleszti a gyáripart, ugy a mint fejlesztenie is kell, akkor én a kereskedelemügyi kormány figyelmét felhivom azokra a vidékekre, a melyek a háziipar, valamint a lakosságnak iparra termettsége szempontjából is a legfontosabbak és a legjelentékenyebbek. Felhivom első sorban épen az erdélyi részekre, a Székelyföldre, a hol, ha hiányzik pl. — a mint nekem a kereskedelemügyi miniszteriumban mondották — a szén, akkor nem a szén hiányzik, hanem hiányoznak az oda közvetlenül vezető rövidebb vasuti vonalak, a melyeknek megteremtése és megépitése szintén módjában és tehetségében áll az országnak; a hol van kellő vizierő, épugy mint a Felvidéken, a hol van a Körös, a Maros, a Szamos, az Olt folyása. Ezek mind olyan vizek, a melyek kellőleg kihasználhatók és igy gondolom, hogy ez alapon ki tudjuk küszöbölni azokat a hiányokat és hibákat, a melyek iparfejlesztési akcziónkban mutatkoznak.

Abban a hitben, hogy ez meg fog történni, a kereskedelemügyi tárcza költségvetését elfogadom. *(Helyeslés.)*

Dudits Endre jegyző: Modrusán Gusztáv!

Modrusán Gusztáv *(horvátul beszél).*

Elnök: Az idő előrehaladott volta miatt javaslom a t. háznak, hogy a tárgyalásokat szakitsuk félbe. *(Helyeslés.)* Meg fogom tenni az elnöki előterjesztéseket.

Bemutatom b. Bánffy Dezső képviselő levelét, melylyel deczember 22-ig és Kualesz Godofréd képviselő levelét, melylyel deczember 25-ig szabadságidő engedélyezését kérik.

Javaslom, hogy a ház a kért szabadságot nevezett képviselőknek megadja. *(Megadjuk!)* Megadatik.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratait, melyek szerint: a csekkről, a kivándorlásról, a vizi beruházásról, a kereskedelmi üzlet átruházásáról, Budapest székes főváros fejlesztéséről és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedésekről, a borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló törvényjavaslatokat a főrendiház a képviselőház által megállapitott szerkezetben módositás nélkül elfogadta.

Minthogy tehát e törvényjavaslatokra nézve közös megegyezés jött létre, azok a szokott alkotmányos uton szentesités alá fognak felterjesztetni.

Bemutatom az összeférhetetlenségi itélőbizottság elnökének jelentését, melylyel beterjeszti az itélő-bizottságnak Ertl János képviselő ur összeférhetetlenségi ügyében hozott itéletét.

A házszabályok 184. §-a értelmében az itélet fel fog olvastatni. Felkérem a jegyző urat, sziveskedjék felolvasni.

Dudits Endre jegyző *(olvassa):* Ertl János országgyülési képviselő ellen Reiner Oszkár által bejelentett összeférhetetlenségi ügyben a kisorsolt itélő-bizottság alólirott napon következőleg itélt: Ertl János országgyülési képviselőre bejelentett összeférhetetlenségi ügyben az összeférhetetlenség esete fenn nem forog.

Budapest, 1908. november 27. Nagy Ferencz elnök, Buza Barna jegyző.

Elnök: Tudomásul szolgál.

Bemutatom a közösügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság jelentését a bizottság működéséről.

Tudomásul vétetik és a megküldött jegyzőkönyvek, naplók, és albizottsági jelentésekkel együtt a ház irattárába tétetnek.

Bemutatom Kisküküllő vármegye valamint Szabadka város közönségének feliratait az önálló magyar nemzeti jegybank felállitása érdekében. *(Éljenzés balfelől.)*

Pozsony város közönségének feliratát a középbirtokos osztály védelme ügyében.

Sopron város közönségének feliratát a városok részére kölcsönkötvények kibocsátási jogának engedélyezése és ezen kötvényeknek adó, bélyeg és illetékmentessége tárgyában.

Szabadka város közönségének feliratát a lakásnyomor enyhitése iránt,

Digitized by Google

a báni, hosszufaluszegi, jászberényi, nagyröczei, plosiczi, kisbecskereki, szakálházai és temesszentandrási állami elemi iskolák tantestületeinek Jánoki Madocsányi Gyula, Kopony Vilmos, Simkó József, Szontagh Andor, Pescha Miklós, illetve Steiner Ferencz képviselők utján beadott kérvényeit lakbérügyük rendezése érdekében,

az állami és vármegyei szolgáknak Simkó József képviselő utján beadott kérvényét sorsuk javitása iránt;

a csongrádi szőlőbirtokosoknak Bernáth Béla képviselő utján beadott kérvényét a borfogyasztási adó eltörlése tárgyában.

Javaslom, hogy mindezen feliratok és kérvények előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett adassanak ki a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom a pozsonyi kereskedelmi szövetkezetnek Sziklai Ottó képviselő által benyujtott kérvényét az egyenes adókról szóló törvényjavaslat némely szakaszainak módositása iránt.

Minthogy a közadók reformjáról szóló 597—603. számu törvényjavaslatok előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittattak, javaslom, hogy ezen kérvény adassék ki a fenti bizottságnak a törvényjavaslattal való együttes tárgyalás czéljából.

Bemutatom Szabolcs vármegye közönségének feliratát a képviselőválasztói reform megalkotásánál a törvényhatósági bizottságok magyarságának biztositása érdekében.

Biharudvari, Bulkeszi és Kaba községekben tartott népgyüléseknek Mezőfi Vilmos képviselő által beadott kérvényeit, melyben a többes szavazati rendszer életbeléptetése ellen tiltakoznak.

Minthogy az országgyülési képviselőválasztói jogról szóló törvényjavaslatot a ház külön bizottsághoz utasitotta, javaslom, hogy ezen felirat és kérvények adassanak ki a fenti bizottságnak a törvényjavaslattal való együttes tárgyalás czéljából. Méltóztatik ehhez hozzájárulni? *(Helyeslés.)* Ezt tehát határozatkép kimondom.

A miniszterelnök ur kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! A vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak a budapesti Népszinháznak a Nemzeti Szinház czéljaira történt bérbevételéről szóló jelentését azzal a kérelemmel vagyok bátor bemutatni, hogy azt kinyomatni, szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz méltóztassék utasittatni.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz fog utasittatni. Következik az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Dudits Endre jegyző: Tisztelettel jelentem a háznak, hogy az inditványkönyvbe ujabb bejegyzés nincsen. Jelentem egyuttal, hogy Lengyel Zoltán az önálló magyar hadsereg, az önálló vámterület, az önálló magyar bank, külön magyar külügyi képviselet és a külön magyar udvartartás tárgyában korábban bejegyzett inditványait visszavonta és azokat az inditványkönyvből törölte. *(Zaj.)*

Az interpellácziós könyvbe Szmrecsányi György képviselő urnak korábban bejegyzett interpelláczióján kivül, a melynek előterjesztésére halasztást kért és nyert, a következő ujabb bejegyzések foglaltatnak: Supilo Ferenczé a miniszterelnökhöz a Horvátországban alakuló légiók tárgyában, melyeknek állitólagos czélja a monarchia integritásának megvédése, valóban pedig duhajkodó bandák, melyek a magyar kormány exponensének Horvátországban, Rauch Pál bárónak protektorátusa alatt állanak. *(Nagy zaj és felkiáltások: Hogy lehet ilyesmit az interpellácziós könyvbe beirni! Mégis hallatlan!)* Maniu Gyula interpellácziója a királyfalvi felszentelt kereszt és a balázsfalvi kőkereszt és emlékkő büntetlen lerombolása tárgyában a belügyi és igazságügyminiszterekhez, végül Nagy György képviselő ur interpellácziója az összkormányhoz, a trónörökösnek a királyi hatalomban való állitólagos részeltetése miatt.

Elnök: T. ház! Mielőtt az interpellácziókra áttérnénk, a legközelebbi ülés idejére és napirendjére nézve teszek javaslatot. Javaslom, hogy a ház legközelebbi ülését hétfőn, 1908. évi november hó 30-án d. e. 10 órakor tartsa. Annak napirendjére a következő tárgyakat javaslom felvétetni: 1. Az 1909. évi állami költségvetés folytatólagos tárgyalása. 2. Elnöki előterjesztések és irományok bemutatása, Méltóztatnak ezen javaslatomhoz hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen, akkor a legközelebbi ülés idejét és napirendjét ekként megállapitom.

Következik most elsősorban a miniszterelnök urnak a kereskedelemügyi miniszter helyett adott válasza, Lukinics Ödön képviselő urnak a kiegyezési törvénynek a károlyváros—vrginmosti viczinális vasut átadása alkalmával való megsértése tárgyában. A miniszterelnök urat illeti a szó!

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. ház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Lukinics Ödön országgyülési képviselő ur a kereskedelemügyi miniszter urhoz interpellácziót intézett, a melyben azt panaszolja fel, hogy a károlyváros—vrginmosti viczinális vasut bejárása alkalmával az 1868: XXX. t.-cz. azért sértetett meg, mert a kiküldött közeg nem tudott horvátul és nem tisztán horvát nyelven volt az eljárás.

Erre vonatkozólag azt vagyok bátor felvilágositásul adni, hogy itt egy műtanrendőri bejárásról van szó, a hol egy müszaki központi tisztviselő küldetett ki. Ugy az 1868: XXX. t.-czikknek a nyelvre vonatkozó rendelkezései, mint az azóta bevett szokás nem zárják ki azt, hogy ilyen müszaki tisztviselők, a kikre nézve a müszaki képzettség és nem a nyelvismeret a fő, ne küldethetnének ki a központból ilyen

Digitized by Google

műszaki teendők teljesitésére. *(Helyeslés.)* Ez volt 1868 óta folytonosan a gyakorlat, de lehetetlen is más gyakorlatot foganatositani, mert műszaki tisztviselők oly korlátolt számban állanak rendelkezésre és oly sokoldalu elfoglaltságuk van, hogy lehetetlen mindig horvát nyelvismerettel biró tisztviselőt kiküldeni.

Sümegi Vilmos: Nem is szükséges, teljesen felesleges!

Wekerle Sándor miniszterelnök: Ha egy ilyen műszaki tisztviselő küldetik ki, melléje adatik egy más tisztviselő is, a ki a horvát nyelvet irásban és szóban teljesen birja, ugy, hogy semminemü sérelem vagy fennakadás a tárgyalásnál nem történik. Igy történt a jelen esetben is, a melyet felpanaszol a t. képviselő ur. A jegyzőkönyv magyar és horvát nyelven állittatott ki, az illetők által aláiratott, senki részéről panasz tárgyává nem tétetett.

Kérem a t. házat, hogy ezen elvi álláspontot is jelző válaszomat tudomásul venni méltóztassék. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő urat illeti a szó.

Lukinics Ödön *(horvátul beszél. Felkiáltások: Elég volt!)*

Sümegi Vilmos: Interpellációnál nem lehet horvátul povedálni. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget):* Csendet kérek.

Lukinics Ödön *(folytatja horvát beszédét).*

Elnök: Kérdem a t. házat: Méltóztatik-e a miniszterelnök ur válaszát tudomásul venni? *(Igen! Nem!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház többsége a választ tudomásul veszi.

Következik a miniszterelnök ur válasza a kereskedelemügyi miniszter ur helyett Vinkovics Tivadar képviselő ur interpellációjára az ogulin—goszpicsi vonalon behozandó mellékteherkocsik tárgyában.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Vinkovics Tivadar képviselő ur a kereskedelemügyi miniszter urhoz intézett interpellációjában azt hozta fel, hogy az ogulin—goszpicsi vonalon melléktehervonatok nem alkalmaztatnak a postajáratoknál, és annak a kívánságának adott kifejezést, hogy mellékpostateherkocsik alkalmaztassanak általában. Bátor vagyok megjegyezni, hogy az ogulin—goszpicsi vonalon igaz, hogy növekedett a kocsiforgalom, de nem annyira, hogy második mellék-tehermenet berendezése indokolt lenne, mert ez évi 40.000 korona költséggel járna, holott mindjárt leszek bátor számadatokkal megvilágitani, *(Halljuk! Halljuk!)* mennyivel kevesebb az, a mi a tényleges forgalomnak megfelel. Az a kívánság sem teljesithető, hogy mellékkocsik járatásának meghatározása egyszerűen a postamesterekre bizassék, és ezek költségeit az állam feltétlenül megtéritse, mert hiszen ez ellenőrizhetetlen többkiadáshoz vezetne. Hanem igenis appreciáltatik az, mivel növekszik a postaforgalom, hogy a szükséges mellékkocsi-járatok fejében az átalányok emeltessenek.

Vagyok bátor megjegyezni, hogy már a megelőző év végéig ily átalányok fejében 7360 korona átalányt fizettünk, és a folyó évre a forgalom növekedésének megfelelően az átalányösszeg felemeltetett. A forgalom növekedésének megfelelően minden esetre ugy fog az átalányösszeg megállapittatni, hogy a postamestereket károsodás ne érje. Rendes teherforgaimat azonban csak akkor lehet berendezni, midőn a forgalom annyira nő, hogy legalább megközelitőleg fedezve legyenek az ezáltal előállott költségek.

Kérem a t. házat és a t. képviselő urat, sziveskedjék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Vinkovics Tivadar *(horvátul beszél).*

Elnök: Az interpelláló képviselő ur tudomásul veszi a választ.

Kimondom, hogy a t. ház egyhangulag tudomásul veszi a választ.

Következik a válasz Nagy György képviselő ur interpellációjára a kászoni községek távirdája és telefonja ügyében. A miniszterelnök urat illeti a szó.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. ház! Nagy György képviselő ur a kereskedelemügyi miniszterhez interpellációt intézett, hogy hajlandó-e Csik vármegye kászoni községeinek állami költségen távirdát és telefont berendezni és ezáltal a székelységnek ezt az erős várát a modern technika vivmányaival megerősiteni? *(Derültség.)* Hajlandó-e az erre szükséges összeget már az 1908. évi állami költségvetésbe felvenni?

Azt hiszem, hogy a t. képviselő urnak ezen interpellációja tárgytalan, mert annak megtétele előtt már az illető megye alispánjának előterjesztésére intézkedés történt, hogy ezen öt kászoni községben lehetőleg még ezen évben, de legalább a jövő év tavaszán ezen intézmény felállittassék. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Nagy György: T. képviselőház! Én csak nagy örömmel hallom a miniszterelnök urtól, hogy a kászoni községek számára a telefont és a távirdát felállitja. Én érdeklődtem időközben is, és azt mondják a község lakosai, hogy Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter ur egy ilyen értelmű leiratot intézett, de oly sulyos megterhelést kiván a község lakosaitól, hogy igy ők azt nem tudják elfogadni. *(Zaj.)*

Én Mezőssy Béla államtitkár urra hivatkozom, hogy ezen öt község teljesen el van zárva a külvilágtól. *(Zaj.)* Ennélfogva kérem az igen t. miniszterelnök urat, ki helyettesiti a kereskedelemügyi miniszter urat, méltóztassék, ha mindjárt áldozat árán is, ha nem is a szokásos gyakorlatot véve alapul, ezeknek a községeknek megadni a távirdát és telefont, mert mondom, az államtitkár urra hivatkozom, hogy mikor lejött meglátogatni a székely községeket, azon lehetetlen helyzetben voltunk, hogy mikor megérkezett reggel, délután 5 óráig nem tudtuk

Digitized by Google

hirül adni a községeknek, hogy az államtitkár megérkezett, ugy hogy a lovaslegény, kivel hirül adtuk, csak pár perczczel előzött meg bennünket. Az államtitkár ur is beleegyezett abba, hogy a községek megterhelése nélkül mielőbb létesittessék ezen intézmény. Különben a miniszterelnök ur válaszát tudomásul veszem.

Elnök: Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a választ tudomásul veszi. *(Helyeslés.)*

Következik a miniszterelnök ur válasza a kereskedelemügyi miniszter ur helyett Lukinics Ödönnek a metlika-károlyvárosi vasut épitése tárgyában tett interpellácziójára. A miniszterelnök urat illeti a szó.

Wekerle Sándor miniszterelnök: *(Halljuk! Halljuk!)* Lukinics Ödön képviselő ur a kereskedelemügyi miniszter urhoz interpellácziót intézett, hogy »mivel indokolja a miniszter ur ama rendelkezését, hogy a krajnai Metlikától Károlyvárosig tervezett vasut, mint másodrendű viczinális vasut épitendő ki a magánrészvényesek költségére, még pedig a metlika-ozalj-károlyvárosi irányban, és nem mint elsőrendű vasut az állam költségére a sokkal alkalmasabb ribniki irányban?«

T. képviselőház! Itt először is a kormány elvi álláspontját vagyok bátor jelezni. *(Halljuk! Halljuk!)* A vasutak ugy épittetnek, hogy a forgalom igényeinek tegyenek eleget. Vasutat nem lehet költségesebben és nagyobb méretekben létesiteni, mint a mennyire a forgalom igényeinek teljes kielégitése indokolja, miként másrészről elhibázott volna, ha ugy épittetnének, hogy a forgalom igényeit kielégiteni nem volna képes.

Vagyok bátor megjegyezni, hogy a vasut folytatását képező mötling-rudolfswerthi osztrák vonal másodrendű, és pedig egy hegyi pálya, ugy hogy az arról jövő vagy oda irányuló forgalmat egy viczinális vasut és egy másodrendű vasut tökéletesen képes lebonyolitani. Ennélfogva ebben a méretben kellett azt épiteni, és pedig épitettük az egyik határállomásig, a bubujarci országhatárszéli állomásig mint viczinális vasutat, de ugy, hogy képes legyen 15 tonnás teherkocsiknak is elviselésére. Innen az osztrák csatlakozásig már ugy épitettük, mint másodrendű vonalat, hogy nagyobb mozdonyok elviselésére is alkalmas legyen.

Arról biztosithatom a t. házat, hogy a tervezet szerint ez tökéletesen ki fogja elégiteni és képes leend lebonyolitani a forgalmat. *(Helyeslés.)* A mint készséggel hozzájárulok ahhoz, hogy a forgalmi igények kielégittessenek, mégis méltóztassanak itt határt tartani, mert ha ez mint elsőrendű állami vasut épittetnék, ez az államnak óriási megterheltetésével járna, a nélkül, hogy a forgalom által indokolva lenne.

A mi az irányt illeti, a t. képviselő ur a ribniki irányt pártolja. Hát Ribnik irányában ez csakugyan mint elsőrendű vasut lett volna kiépithető, illetőleg egy erős hegyi vasut sokkal költségesebb lett volna, mint a Kulpa völgyén menő vasut, a mely ugyanazon forgalmi igények kielégitése mellett sokkal olcsóbban és sokkal czélszerűbben épittetett.

Ezek voltak az indokok, a melyek ugy az irány, mint a vasut kiépitési módja tekintetében a kormányt vezérelték. Kérem a t. házat, hogy válaszomat tudomásul venni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő urat illeti a szó.

Lukinics Ödön *(horvátul beszél)*.

Elnök: Kérdem a t. házat: méltóztatik-e a választ tudomásul venni? *(Igen! Nem!)* Kimondom, hogy a ház többsége a választ tudomásul veszi.

Következik a válasz Surmin György képviselő urnak a kereskedelemügyi miniszterhez a választói szabadság tárgyában intézett interpellácziójára.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. ház! Surmin György képviselő ur interpellácziót intézett a kereskedelemügyi miniszter urhoz, melyben azt mondja: Van-e tudomása a kereskedelemügyi miniszter urnak azon rendeletéről, melyet az 1906. évi április havi választások alkalmával kiadott, a midőn a tisztviselőket biztositotta, hogy a szavazati joguk mikénti gyakorlata miatt semminemű sértésük nem történik és hogy e rendelet daczára a folyó évben megtartott választások alkalmával több tisztviselő áthelyeztetett azért, mert szavazatát nem ugy gyakorolta, a mint azt 1906-ban maga a miniszter ur is ajánlotta?

Erre vagyok bátor megjegyezni, hogy a miniszter ur resszortjába, t. i. a kereskedelemügyi tárcza körébe tartozó tisztviselőknél mindig előfordul az, hogy szolgálati érdekeknél fogva egyesek áthelyeztetnek. Igy történt ez a jelen esetben is. A magyar királyi távirda és postai szolgálatnál alkalmazott tisztviselők közül áthelyeztettek némelyek, de nem azért, mert szavazatukat igy vagy amugy gyakorolták, hanem mert a szolgálat érdeke ezt ugy kivánta. A vasuti tisztviselők közül, a mit szintén felpanaszolt a képviselő ur, egyetlenegy sem helyeztetett át.

Az áthelyezésnél a szolgálati érdekek az irányadók. *(Igaz! Ugy van!)* Ezek a szempontok szoktak mindig csak döntők lenni és a mint nem helyezünk át valakit azért, hogy igy vagy amugy szavazott, *(Helyeslés.)* másrészt, hogy valaki valahogy szavazott, az nem szolgálhat okul arra, hogy ne helyezzük át. *(Helyeslés.)*

Különben sem nevezte meg a t. képviselő ur, hogy micsoda tisztviselőkről van szó. Én konstatáltam, hogy a vasutnál nem volt tisztviselői áthelyezés, a posta- és távirdánál pedig csak egynéhány áthelyezésre szoritkozott az egész dolog. Épen azért kérem, hogy válaszomat tudomásul venni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

Elnök: Az interpelláló képviselő ur nem lévén jelen. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a miniszterelnök urnak válaszát tudomásul venni, igen vagy nem? *(Igen!)* Ha igen, akkor kijelentem, hogy a ház a választ tudomásul veszi.

Következik a miniszterelnök ur válasza Bozóky Árpád képviselő urnak Tiszaföldvár és Mezőtur között az állami beruházási alap terhére kiépitendő műut tervének felülbirálása és módositása iránt a kereskedelemügyi miniszter urhoz intézett interpellációjára.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! Bozóky Árpád t. képviselő ur interpellációt intézett a kereskedelemügyi miniszterhez, a melyben azt kivánta, hogy Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegye törvényhatósági bizottságának a Tisza-Földvár és Mezőtur között épitendő utra vonatkozó határozata ujból biráltassék felül és a beadott felebbezés ugy intéztessék el, hogy a Tisza-Földvár—Mezőtur között épitendő utszakaszra vonatkozó határozat akként módositassék, hogy ezen utirány Mesterszállás községen keresztül és részben Békés vármegye területén menjen át, ugy, a hogy azt az érdekeltek az emlitett határozat ellen beadott felebbezésben kérték és Békés vármegye is kérelmezte.

A kereskedelemügyi miniszter ur nem felelhetett meg a t. képviselő ur kivánalmának, és pedig a következő okokból. Először, mert az az utirány, a melyet ő javasol, öt kilométerrel hosszabb lenne, és olyan tanyákat, a melyek a forgalmat lényegesen elősegitik, nem érintett volna. Igaz ugyan, hogy Mesterszállás érintését kivánták. Az érdekeltekre sem történhetik hivatkozás, mert hiszen a leginkább érdekelteknek a két végponton lévő Tisza-Földvár és Mezőtur községek tekintendők. Ezek az érdekeltek pedig belenyugodtak, hogy Mesterszállás község érintése nélkül történjék ezen utirány megállapitása. Ezek inditották a miniszter urat arra, hogy a korábbi határozatot változatlanul fentartsa.

Egyébként megnyugtathatom a képviselő urat, hogy egyidejűleg intézkedések történtek és történnek a tekintetben, hogy hozzájárulásuk a szomszédos községeknek is legyen ezen utirányhoz.

Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő urat illeti a szó.

Bozóky Árpád: T. képviselőház! A miniszterelnök ur válaszát nem veszem tudomásul. *(Felkiáltások: Csodálatos!)* A miniszterelnök ur nem ismeri a helyzetet, mert ha ismerné, egész bizonyosan tudom, hogy, mint igazságos ember, arra az álláspontra helyezkednék, hogy ez az ut igenis ugy szavaztassék meg és iránya ugy állapittassék meg, a hogy azt a közérdek kivánja.

Földvár és Mezőtur között semmiféle közigazgatási érdek nincsen. Az az u. n. egyenes utirány azon birtokosok magánérdekét szolgálja, a kiknek a földje mellett az az ut elmegy. Földvár és Mesterszállás össze vannak kapcsolva azért, mert Mesterszállás a tiszai alsójárásban fekszik; a tiszai alsójárásnak a székhelye pedig Tiszaföldvár. Mesterszállásnak a szomszédja Tiszaföldvár, ott van a szolgabiróság, és miután Mesterszállásnak nincsen orvosa, az orvos is ott van Tiszaföldváron.

Méltóztassék csak érdeklődni a dolgok iránt, hogy milyen kinos helyzetben vannak Mesterszálláson a pa·asztok, a mikor sárban, rossz uton Földvárra kell nekik menniök. Majdnem valóságos bucsujárás van mindennap Tiszaföldvárra, a szolgabirói székhelyre; ha az orvost hivatják Tiszaföldvárról, annak, ha rossz az ut, majdnem lehetetlen kimennie. Ellenben Mezőtur és Földvár között nincsen semmiféle közigazgatási kapcsolat, mert Mezőtur rendezett tanácsu város, Tiszaföldvár pedig járási székhely.

De a mellett figyelembe kell venni, hogy 1901-ben hozta a megye ezt a határozatot; az ellen a mesterszállásiak, mezőturiak és kunszentmártoniak felebbeztek és erre a miniszter ur nem felelt, csak azt mondta, hogy helybenhagyja a vármegye határozatát, de arról, hogy mi történjék a felebbezésekkel, nem szólt semmit. Ezt az utirányt pártolja Békés vármegye egész közönsége és valamennyi országgyülési képviselője; a törvényhatósági bizottság két izben átirt a mi vármegyénkhez aziránt, hogy ez az ut ekkép épittessék ki. Mert akkor a mi vármegyei utunk Öcsöd alatt elmenne és a nagy állami műuttal összekapcsolást kapna. Ez iránt békésvármegyei küldöttség is volt itt, és annak a küldöttségnek, azt hiszem, valamelyes igéretet tett is a miniszter ur.

Nem régen tárgyalta ezt a kérdést Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegye; szükebb körü bizottság volt kiküldve a kérdés tanulmányozására, az a bizottság is ezen utirány mellett döntött és csak a százas uti bizottság döntött az ellenkező irány mellett, már pedig a százas uti bizottságnak nem volt joga ebben a kérdésben dönteni, mert az nem ezen ut kérdésének elbirálására, hanem a vármegyei uthálózat megbirálására küldetett ki ezelőtt három esztendővel.

Figyelemreméltó az is, hogy ennek az ügynek előadója, a vármegyei jegyző ur, a ki ismeri az ügyet, szintén ezen utirány mellett szavazott és az államépitészeti hivatal is ugyanezt az utirányt javasolja. Ha méltóztatik megnézni a térképet, abból is látszik, hogy ez az irány felel meg a közérdeknek és ezért nem vehetem tudomásul a miniszterelnök ur válaszát.

Wekerle Sándor miniszterelnök: T. képviselőház! Nem arrogálom magamnak, hogy a helyi viszonyoknak olyan ismeretével birok, mint a t. képviselő ur, hanem méltóztassék meggondolni, hogy az interpellálás utján gyakorolt ellenőrzési jog igen messze vezetne, ha itt valóságos adminisztrációval foglalkoznánk. Méltóztassék azt figyelembe venni, hogy hozatott a vármegye részéről

Digitized by Google

egy határozat, a mely a mezőtur—földvári összeköttetést javasolta egy bizonyos utirányban; ezt a határozatot a kereskedelemügyi miniszter ur jóváhagyta; Békés vármegyének az ő községeit protegáló felterjesztése csak ezután jött. Az tehát a kérdés, jogositva vagyunk-e egy jogerejűleg meghozott határozatot utólagos felszólalás alapján hatályon kivül helyezni? Én nem ismerem a helyi körülményeket, de ha nekem döntenem kell a felett, hogy egy öt kilométerrel rövidebb utat épitsek-e ki, vagy egy öt kilométerrel hosszabb utat, és pláne azt állitják, hogy a forgalmi érdekeket tekintve — és nem az egyes községi összeköttetéseket — inkább felel meg az öt kilométerrel rövidebb utirány, mint az öt kilométerrel hosszabb utirány: azt hiszem, másként lehetetlen tenni, mint jóváhagyni azt a határozatot. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

De vagyok bátor a t. képviselő ur és az ellenkező érdekelt körök megnyugtatására ismételve kijelenteni, hogy igenis a kereskedelemügyi miniszter ur sulyt fektet arra, hogy Békés vármegye községei is összeköttetésbe hozassanak azzal az uttal, és azért a békésvármegyei községek kapcsolatára sulyt helyezvén, az 1909. évben kiépiteni tervezett mezőtur—földvári utnak a jövő év elején tartandó közigazgatási bejárásánál módot fog találni arra, hogy ezen községek is kapcsolatba hozassanak azzal az uttal.

Azt hiszem, hogy az ellentétes érdekeknek ennél méltányosabb kielégitését alig lehet várni. *(Élénk helyeslés.)* Kérem a t. képviselőházat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Bozóky Árpád: Ezek után, t. ház, én is tudomásul veszem a miniszterelnök ur válaszát, mert a miniszterelnök ur a mostani válaszában azt a bekapcsoló utat megigérte. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a miniszterelnök ur válaszát tudomásul veszi.

Áttérünk most már az interpellációkra.

Dudits Endre jegyző: Szmrecsányi György! *(Nincs itt. Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Szmrecsányi képviselő ur nincs itt. Ki következik?

Dudits Endre jegyző: Supilo Ferencz interpellációja a miniszterelnökhöz a Horvátországban alakuló légiók tárgyában, melyeknek állitólagos czélja a monarchia integritásának megvédése, valóban pedig duhajkodó bandák, melyek a magyar kormány exponensének Horvátországban, Rauch Pál bárónak protektorátusa alatt állanak. *(Mozgás és zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: A bejegyzés, a melyet a képviselő ur az interpellációs könyvbe tett és a mely tehát saját nyilatkozatát képezi, olyan sértő kifejezést tartalmaz, *(Ugy van! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* hogy kötelességem őt ezen kifejezésért rendreutasitani. *(Helyeslés.)* Egy távollevő személyt sérteni ilyen módon, ilyen uton, épen olyan kevéssé szabad, mint beszéd utján. *(Ugy van! Ugy van! Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* *Zaj. Elnök csenget.)* Csendet kérek! Már rendreutasitottam a képviselő urat; ne méltóztassék a tárgyalást közbeszólásaikkal zavarni.

Supilo Ferencz: T. ház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* Magyar képviselőtársaim nagy része élénken emlékszik még ma is arra a terrorra, melyet Fejérváry és Kristóffy kormánya idejében Budapest utczáin — különösen éjnek idején — fejtett ki néhány egyén a magyar koalicziő ellen és mindaz ellen, a mi a koalicziő mellett foglalt állást. A többség bizonyára még emlékezni fog azokra a támadásokra, melyeket kővel és bottal intéztek a koalicziós pártok klubjai ellen, azon kávéházak ellen, melyekben a koalicziós képviselők gyülekezni szoktak és a koalicziós lapok szerkesztőségei ellen. És bármiként is igyekeztek e támadásokat holmi elvi czimkével fedezni, ezek az elvek minden részrehajlatlan ember előtt akkor és abban az időben, az akkori protektorátusok alatt nagyon gyanus és nem őszinte eredetüek voltak.

T. ház! A koalicziós kormány, mely ma Horvátországban mindenben másolja Fejérváry néhai rezsimjét, a fekete csapatok második, rosszabbitott kiadását sem hagyta ki Horvátországban.

T. ház! Mondom: a koalicziós kormány, illetve az igen tisztelt miniszterelnök ur az, akihez interpellácziómat intézem, még pedig azért, mert az igen tisztelt miniszterelnök ur, mint e kormány feje kijelentette, hogy a horvát bán csak az ő exponense, akinek Horvátországban az egységes magyar állam és a magyar kormány politikáját kell folytatnia. A horvátországi fekete csapatok a magyar exponens, b. Rauch Pál bán kormányzása alatt legelőször Modrus-Fiumemegye közgyülésén, Ogulinban jelentek meg. Miután Modrus-Fiumemegye bizottsági tagjainak négyötöde a horvátszerb koalicziő hive, Rauch főispánja, Gavranics, megijedt, hogy bizalmatlanságot szavaznak neki és tiltakozni fognak ellene.

Ezért a közgyülést megelőző napon egy ötven emberből álló csapatot hozott Ogulinba, a kik a kormány költségére ettek és ittak tetszésök szerint. Hogy milyen emberek voltak ezek, megtudjuk mindjárt, ha megmondom, hogy sokan közülök lopásért, gyujtogatásért és különböző más büntettek miatt életük nagy részét a börtönben töltötték. *(Mozgás és zaj.)* A közgyülés napján, jóval a közgyülés kezdete előtt Gavranics és hivatalnokai ezt a botokkal felfegyverzett csapatot behozták a vármegyei közgyülési terembe, s e csapat elfoglalta a bizottsági tagok székeit, a kik állni voltak kénytelenek. *(Felkiáltások balfelől: Fognak azok ülni is! Zaj.)* És megtörtént az, a mit Rauch közegei akartak. Ez a csapat orditozni kezdett, támadni és ütni kezdte a bizottsági tagokat, a kik a nagyszámu csendőrség jelen-

Digitized by Google

léte daczára minden hatósági védelem nélkül maradtak.

A vármegyei közgyülést szétverték, a bizottsági tagokat a fekete csapat szétkergette, s a közgyülést az az öt vagy hat hivatalnok tartotta meg, a kiknek a nagy felfordulásban markirozniok kellett a közgyülés folyamát. A csapat ezután ismét evett és ivott, revolverből lövöldözött és kocsikon távozott el Ogulinból, mindezt pedig a megyei hatóság, illetve annak közegei fizették.

Ugy látszik, hogy a mai horvátországi rezsimnek, az igen tisztelt miniszterelnök ur és a koalicziós kormány exponensének, nagyon megtetszett a kormányzásnak ez a módja, és elhatározta, hogy nagyban az egész országban keresztülviszi ezt, amennyire csak lehetséges. Erre a czélra ismét Frank Józsefet használták fel, azt, a kivel az igen tisztelt miniszterelnök ur a télen öt óra hosszat tárgyalt arról, hogy miként törje meg a horvát-szerb koalicziót vagy a mint Frank biztositotta a maga segitőtársait, a nagy és szabad Horvátországról, melynek eljöveteléről a miniszterelnök ur állitólag teljesen meggyőzte őt, tudniillik, hogy akkor valósul meg, ha a koalicziő felbomlik.

Akármint álljon a dolog, ez a Frank, kinek hivei Rauch számára összegyüjtötték a fent dicsért csapatot, mely a csendőrség fedezete mellett szétverte Modrus-Fiume megye közgyülését, most nagyobb stilben kezdte szervezni a fekete csapatokat egész Horvátországban »nemzeti légiók« neve alatt.

Azzal az ürügygyel, hogy a monarchia integritását, a Habsburg-dinasztiát, a királyt és a többit kell védelmezniök, Zágrábban és Horvátország többi részeiben, a hol csak emberek kaphatók erre, bandákat szerveznek, melyeknek állitólag a monarchiát kellene védelmezniök a szerbiai csapatok betörése ellen. Csakhogy a Habsburg-monarchiának három millió katonája van és ha ezek nem védik meg, nehezen védik majd meg e Frank-féle bandák. *(Mozgás.)*

Az ő czéljuk egészen más, tudniillik az, hogy éjjel zavargást idézzenek elő, nem holmi szerbiai hadsereg ellen, hanem Horvátország polgárai ellen, a kik a horvát-szerb koalicziő hivei. Ezt bizonyitja az eddig Zágrábban történt számos összeütközés, a Likában, Zenggben és más helyeken történt esetek, a hol a csapatok szervezésére alkalmas egyéneket találtak. A csapatoknak külön jelvényeik vannak, katonai módon szervezkednek. Szervezőik, a nyilt szervezők, a hadügyminiszteriumhoz fordultak, küldjön nekik fegyvert és instruktorokat. A mig a fegyver megérkezik, Zágrábban 250 vastag fütyköst osztottak szét a banda tagjai közt, melyekkel a monarchia integritását fogják védelmezni, illetve terrort fognak kifejteni a békés polgárok és a nemzet férfiai ellen, a mely támadásokkal ma tele van sajtónk napi krónikája.

Hogy mindez b. Rauch bán protektorátusa alatt történik, bizonyitja az a tény is, hogy ezeket a törvényellenes szervezeteket ő megengedi, mig törvényes társulatainknak még a kulturális és irodalmi mulatságokat is megtiltja. Rauch protektorátusát bizonyitja az is, hogy ezek az emberek szabadon tartják gyűléseiket, mig a nép képviselőinek nemcsak a gyűlések tartását, hanem bizalmas értekezleteiket is betiltják. Rauch sajtója leplezetlen szimpatiával ir ezekről a bandákról, azok a hivatalnokok pedig, a kik ajánlkozni óhajtanak a kormánynak, beiratkoznak e légiókba és kabátjukra tűzik a légió jelvényét. Sőt mi több, Rauch zágrábi főispánja, Vucsetics, tüntetőleg hordta a légió jelvényét és levette a kalapját, a mikor a banda katonai lépéssel elhaladt mellette, hogy igy felbátoritsa, hogy hősi tetteiért, melyeket a pesti bandák reczipéje szerint éjjel fog elkövetni, ne féljen semmit a hatóság közegeitől.

Két gimnáziumi tanár, Ogrizovics és Bosnyák, a kik kitünnek azzal, hogy Frank József hivei, Rauchtól hosszu szabadságot kaptak, hogy bejárhassák az országot és légiókat szervezhessenek. A közigazgatási közegek pedig, a kik a nép szabad akaratának minden kifejezését elfojtják és szétkergetik, osztentitav módon a kezére járnak e légiók szervezésének. Hogy lelkesedést keltsenek e légiókba való beiratkozáshoz, Rauch és Frank ügynökei biztositják hiveiket, hogy a légió feladata első sorhan a horvát-szerb koalicziő és a szerbek megtörése és hogy ez után majd a magyarok ellen fordul, mert, hogy ez is Bécs kivánsága és hogy Rauch mögött Bécs áll, mely támogatja Rauchot Wekerlével és a magyarokkal szemben.

Mindezek alapján, a miket itt felsoroltam és a mit különösen nem akarok saját politikai kommentárommal ellátni, bátor vagyok kérdést intézni az igen t. miniszterelnök urhoz *(olvassa)*:

1. Van-e a miniszterelnök urnak valamelyes tudomása arról, hogy Horvátországban légiók szerveztetnek, melyeknek állitólag a monarchia integritásának és a Habsburg-dinasztia megvédése a czéljuk, valóban pedig nem mások, mint duhaj bandák, melyeknek a nép provokálása és rendzavarás a feladatuk?

2. Gondolja-e a miniszterelnök ur, hogy e légiók valóban szükségesek a monarchia integritásának védelmére és a Habsburg-dinasztia fenmaradásához?

3. Van-e tudomása a miniszterelnök urnak, hogy e duhaj bandák báró Rauch Pál protektorátusát élvezik, a kit a miniszterelnök ur a maga exponensének és a magyar politika horvátországi végrehajtójának hirdetett ki?

4. Tekinttel az utóbbi körülményre, milyen állást foglal el a miniszterelnök ur az ezen interpellácziőban felhozott és megindokolt tényekkel szemben?

Elnök: Az interpellácziő kiadatik a miniszterelnök urnak.

Következik?

Digitized by Google

Dudits Endre jegyző: Maniu Gyula! *(Nincs itt!)*

Nagy György!

Nagy György: Kérem a t. ház türelmét, hogy daczára a késő időnek, mégis előterjeszthessem interpellácziómat, *(Zaj.)* de sürgős természeténél fogva a legközelebbi interpellácziós napon kiesnék a határidőből.

Interpellálnom kell, mert ugy a külföldi, mint a hazai sajtó egy idő óta azzal a hirrel foglalkozik, hogy I. Ferencz József császári uralkodásának 60-ik évfordulója alkalmából folyó évi deczember 2-án a trónörökösre az uralkodói jogok egy részét át akarja ruházni, őt is kormányzási hatáskörrel akarja felruházni.

Farkasházy Zsigmond: Ezt meg kell akadályozni! *(Zaj.)*

Nagy György: T. ház! Arra vonatkozólag, a mit közbeszóló t. képviselőtársam mond, hogy ezt meg kell akadályozni, csak a magyar alkotmányra és szentesitett törvényekre hivatkozom. Nálunk volt eset arra, hogy az 1741 : IV. törvényczikk kimondja, hogy a magyar országgyülés rendei a maguk önkéntes elhatározásukból Mária Terézia férjének, Ferencznek, Lotharingia és Bar herczegének felajánlották a Magyarország feletti társuralkodást és társkormányzóságot, de már akkor kijelentették a rendek, hogy ebből a jövőre nézve semmiféle következtetést nem lehet vonni. Volt a mi történelmünkben arra is példa hogy a királynak életében a trónörököst királylyá koronázták, legutoljára V. Ferdinánd esetében, a kit Ferencz életében királylyá koronáztak. Az 1830 : I. t.-czikk, a mely erre vonatkozik, világosan kimondja, hogy : *(olvassa)* »Ferencz életében az ujonnan koronázandó fenséges király ő császári és királyi Felségének kifejezett és különös kegyelmes akaratja és a honlakosok beleegyezése nélkül az országnak semmiféle igazgatásába nem fog avatkozni». Tehát expressis verbis is kijelentették, hogy a trónörökösnek a király életében való megkoronázása nem ad jogot a trónörökösnek arra, hogy az ország kormányzásába beavatkozhassék, hogy aktiv hatáskört nyerjen.

Hogy milyen fontos a kérdés elbirálása parlamentáris szempontból, hogy van-e egyáltalában a királynak joga hatáskörének egy részét átruházni, hivatkozom az 1867 : III. t.-czikk 3. §-ára, a mely kimondja, hogy *(olvassa)* : »egyszersmind az ország jogai biztositása tekintetéből a jövőre nézve megállapittatik, hogy minden ezentul bekövetkezhető trónlemondás Magyarország külön értesitése mellett, s alkotmányos hozzájárulásával történjék«. Tehát Magyarország alkotmányos hozzájárulása nélkül sem a trónról, sem az uralkodói jogok egészéről vagy csak egy részéről is a királynak más javára nincs joga lemondani. Az egy fontos alkotmányjogi rendelkezés. A királyi hatalom ugy területében, mint személyében oszthatatlan.

T. képviselőház! Ha a királynak az uralkodás gondjai, tekintettel öreg korára, sulyosak, mindig lehet találni alkotmányos megoldást. A magyar nemzetnek a törvényben kifejezésre jutó elhatározásával a gondok egy részétől mentesithető, lehet kapni alkotmányos megoldást a nemzet szuverén hatalmának megnyilatkozásával, hogy az uralkodásban, a kormányzásban, a trónörökös részére bizonyos meghatározott jogok biztosittassanak. Én azért tartom lényegesnek ezt az interpellácziót, mert deczember 2-ikán nem az czéloztatik, hogy a nemzet hozzájárulásával biztosittassék bizonyos uralkodási jogkör a trónörökösnek, hanem a király az ő vélt jogánál fogva óhajtaná Ferencz Ferdinándot az uralkodói jogok egy részében részesiteni. Ez pedig világosan, nyiltan, a magyar alkotmányba, a magyar szentesitett törvénybe, a magyar szokásokba ütközik.

Veszedelmes preczedens lenne ez azért is, mert a trónörökös most meg nem koronáztatván magát, nem tenné le most az esküt az alkotmányra és igy trónrajutásáig felelősség nélkül venne részt a magyar állam igazgatásában, kötelesség nélkül gyakorolna uralkodói jogokat. T. képviselőház, én ugy értesültem, hogy a mennyiben tényleg a magyar nemzet határozott, világos tiltakozásával találkoznék az, hogy a trónörökösre uralkodói jogkör ruháztassék át, abban az esetben ugy szándékoznak az udvarnál a kérdést megoldani, hogy Ferencz Ferdinándot deczember 2-án a király kinevezné tábornagygyá. Albrecht főherczeg halála óta ez az állás nem volt betöltve.

Sümegi Vilmos: Rosszul jövedelmezett.

Nagy György: Az volt az eljárás, hogy az egyes fegyvernemekhez neveztek ki külön felügyelőket, de a hadseregnek közös főfelügyelője, a ki az egész hadsereg felett állott volna, Albrecht főherczeg halála óta nem volt.

Elismerem, hogy a királynak joga van betölteni ezt az állást, de alkotmányunk szempontjából, hogy enyhe szót használjak, nem lenne helyes, tapintatos eljárás, ha az állást a trónörökössel töltené be. A milyen szivesen látjuk a trónörököst, hogy kulturális, társadalmi életünkben részt vegyen, hogy megismerkedjék a magyar nemzettel, a melynek jövőben királya lesz, ép ugy kell vigyáznia a nemzetnek arra is, hogy a törvényhozás két tényezőjének hatásköre szigoruan elkülönitve maradjon, hogy egyfelől a királyi hatáskör illetéktelenül ne terjesztessék ki, másfelől a törvényhozás másik tényczőjének, a képviselőháznak és a főrendiháznak hatásköre ne csorbittassék, ne kisebbittessék.

Előterjesztem tehát interpellácziómat *(Halljuk!)* és nagyon sajnálom, hogy a t. miniszterelnök ur nincs itt, mert távollétéből csak arra következtethetek, hogy nem látja időszerűnek a hir megczáfolását és vár addig, a mig az a szomoru dolog be fog következni. *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)* : Csendet kérek. *(Zaj.)* Kérem Farkasházy képviselő urat.

Nagy György: Mert, ha a trónörökösnek adandó munkakört alkotmányos uton óhajtanák rendezni, akkor legalább is tárgyalás előtt kellene

Digitized by Google

állnia az erre vonatkozó törvényjavaslatnak, akkor nekünk erről már tudnunk kellene. Minden más megoldás törvénytelen, abszolutisztikus. De az is sérelmes, hogy ily fontos elhatározás decz. 2-án történjék. Minden kérdésben a nemzet önérzetét sértik.

T. ház! Tegnap kifejtettem pártom nevében is, hogy mi kell, hogy álláspontja legyen a magyar országgyülés képviselőházának, deczember 2-át illetőleg és a midőn ily fontos elhatározás épen deczember 2-án történik, ez másra nem mutat, mint hogy a királyi hatalmat és méltóságot ismét az osztrák császári fenhatóságnak rendelik alá. Sulyos sérelem lenne abban, ha szentesitett törvényeink rendelkezéseinek ellenére a trónörökösre az uralkodói jogok egy része átruháztatnék. Alkotmányunkon végzetes, sulyos sérelem ejtetnék, és épen azért kötelessége a kormánynak azt most, mikor még ideje van, megakadályozni. *(Mozgás.)* Azt kérdik képviselőtársaim, mily uton, mily eszközökkel? A kormány kötelessége tudni, mily eszközökkel kell ezt megakadályoznia.

A kormány háta mögött áll ebben a kérdésben az egységes magyar nemzet, és ha örökké azt az aggodalmat vetjük fel, hogy mi gyengék vagyunk, akkor ezzel a felfogással be lehetne kebelezni Magyarországot Ausztriába. *(Zaj.)* Ha nekünk jogunk és igazságunk van, ha a törvények védnek minket, akkor kell találni a kormánynak módot, s eszközöket arra, hogy a Magyarország alkotmánya ellen intézett merényletet kellő időben meghiusitsa.

Tisztelettel előterjesztem interpellációmat, mely a következőkép hangzik *(olvassa)*:

Interpelláczió a kormányhoz Wekerle Sándor kormányelnök ur utján Ferencz Ferdinánd trónörökösnek, a királyi hatalomban való állitólagos részesitése miatt:

1. Van-e tudomása a kormánynak arról, hogy ugy a hazai, mint a külföldi lapok (Berliner Tagblatt és Temps) ismételten megemlékeztek arról a hirről, hogy I. Ferencz József 1908. évi deczember 2-án, osztrák császári uralkodásának 60. évfordulója alkalmából az uralkodói jogok egy részét Ferencz Ferdinánd trónörökösre ruházza át, a királyi hatalmat vele megosztja?

2. Hajlandó-e a hir valódisága esetében kijelenteni a kormány, hogy alkotmányunk, törvényeink (1723 : I. és II. t.-cz.; 1741 : VI. t.-cz.; 1830 : I. t.-cz.; 1867 : III. t.-cz.) tiltják a királyi hatalom megosztását a főhatalomból, a suprema potestasból folyó jogok és kötelezettségek másra való átruházását, a nemzetnek törvényben kifejezésre jutó akarata nélkül a trónörökösnek a kormányzati hatáskörben való bármilyen részesitését?

3. Hajlandó-e és milyen módon megakadályozni azt, hogy alkotmányunk, törvényeink sulyos megsértésével a trónörökös uralkodói jogokkal ruháztassék fel?

Elnök: Az interpellácziót ki fog adatni a miniszterelnök urnak.

Több interpellácziót nem lévén, következik a jegyzőkönyv hitelesitése.

Dudits Endre jegyző *(olvassa az ülés jegyzőkönyvét)*.

Elnök: Kérdem a t. házat: van-e észrevétel a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek nyilvánitom és az ülést bezárom.

(Az ülés délután 8 óra 40 perczkor végződik.)

Hitelesitették:

Kacskovics Géza s. k. *Simkó József s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

381. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 november 30-án, hétfőn,

Justh Gyula, utóbb **Rakovszky István** elnöklete alatt.

Tárgyai: Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása. — Bizottsági jelentések bemutatása. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Darányi Ignácz, gr. Apponyi Albert, Günther Antal, Josipovich Géza miniszterek, Szterényi József államtitkár.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 10 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A jegyzőkönyvet Szmrecsányi György ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Dudits Endre, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Vertán Endre fogja jegyezni.

Következik az 1909. évi állami költségvetés (Irom. 936—944) részletes tárgyalásának folytatása. Ki következik?

Vertán Endre jegyző: Somogyi Aladár!

Somogyi Aladár: T. ház: A vasuti politikáról szóltam már részint a 90 milliós beruházási javaslatnak, részint pedig az 1908. évi költségvetésnek itt a házban történt tárgyalásakor. Kimutattam már akkor, hogy a helyes vasuti politikának két főkelléke van. Az egyik a vasutak irányára, a másik pedig a vasutakon alkalmazandó dijszabások rendszerére vonatkozik. Ennek értelmében a vasuti dijszabások rendszerét jól kell megválasztani és ezen megválasztott dijszabások rendszerét jól kell alkalmazni.

A vasutak irányáról ezuttal tárgyalni nem óhajtok, de igenis beszélni akarok az alkalmazandó dijszabások rendszeréről, mert ezt tartom fontosabbnak, a mennyiben, ha a vasutak irányának megválasztásánál hiba követtetnék el, ezen hibát helyes tarifákkal, helyes vasuti szállitási dijrendszerrel, tarifális intézkedésekkel pótolni lehet. Ez a kérdés fontosságában azért is emelkedik, mert most ujabban 10 évre megkötöttük Ausztriával a vám- és kereskedelmi szerződést és igy Ausztriával közös vámterületet alkotunk.

Milliókat szavaztunk meg a tavaszszal államvasuti beruházásokra, a mely beruházásoknak az a czélja, hogy az államvasutaknál jelenleg fennálló forgalmi zavarokat megszüntesse és az államvasutakat képessé tegye arra, hogy a forgalmat minden akadály nélkül lebonyolitsák és közgazdaságunknak hatalmas faktorává váljanak. Azonban ezen befektetések szerény nézetem szerint nem fogják elérni azt a hatást, melyet el kellene érniök, ha helyes tarifális intézkedésekkel mindezeknek segitségére nem fogunk jönni. Ez esetben ezek a befektetések nem fogják a hazai ipart és kereskedelmet oly mértékben támogatni, mint a hogy támogatniok kellene, hanem igenis, hasznára fognak válni nagy részben a mi kedves testvérünknek, Ausztriának.

E tekintetben éber figyelemre, előrelátásra és gondos tanulmányozásra van szükség, mert ez kizárólag a mi kereskedelmünket, iparunkat, közgazdaságunkat támogatja és mert életkérdését képezi közgazdasági életünknek.

Nézzünk csak a Lajtán tulra, át Ausztriába, hogy mi történik odaát? Mindenekelőtt szerencsétlen közjogi viszonyunk Ausztriával egyrészt, másrészt az a természetes csapás, hogy bármerre megyünk nyugat fele, mindenütt Ausztrián kell keresztül haladnunk, hogy közlekedési viszonyaink olyanok, hogy Ausztria kikerülésével a nyugati vámkülföldre egyáltalában nem juthatunk és hogy Ausztria mintegy vasgyürüként vesz körül minket; a kérdés fontosságát a lehető legmagasabbra emeli. A helyes magyar tarifapolitikát és az általa nyujtott előnyöket Ausztria eddig is igyekezett ellensulyozni.

Természetesen mindez nehezebben ment mindaddig, a mig az összes osztrák vasutak, vagy legalább az osztrák vasutak nagy része magánkezekben, illetőleg magántársaságok tulajdonában volt. Most azonban alaposan megváltoztak a viszonyok és pedig megváltoztak a mi hátrányunkra. *(Igaz! Ugy van!)* Évek hosszu sora óta halljuk csatakiáltásait az osztrák sajtónak, a mely az osztrák

Digitized by Google

vasutak államositására hivja fel a kormányt. Az osztrák kormány be is látta ennek a helyzetnek nagy fontosságát, belátta azt, hogy milyen fontos dolog az, hogy a tarifaképzés az állam kezében összpontosuljon és ezáltal Magyarország azon igyekezete, hogy szabadulni törekszik Ausztria ölelő karjaiból, lehetetlenné tétessék, vagy legalább is alaposan megnehezittessék.

Erre nézve ők és az ő szempontjukból nagyon helyesen, a legalkalmasabbnak találták a vasutak államositását. Különösen pedig azon vasutakét, a melyek Magyarországgal közvetetlen összeköttetésben vannak és a melyek mintegy átmeneti vonalat képeznek a nyugati forgalomra nézve. Tudvalevő dolog, hogy épen a lelépő osztrák kormány az ausztriai közvélemény megnyugtatására már elkészitette azon javaslatokat, a melyek a fontosabb és nagyobb osztrák vonalak államositását czélozzák.

Ausztriának jelenleg, legalább az én szerény nézetem szerint, szoros értelemben vett parlamentáris kormánya nincsen, azonban merem állitani, hogy a mely pillanatban ott az osztrák vasutak államositására vonatkozó javaslatok elő fognak terjesztetni, akkor ezen nem parlamentáris kormány mögé sorakozik az egész parlament és szó nélkül meg fogja szavazni azokat, mert sajátságos dolog, hogy ha Magyarország ellen sorompóba kell állania Ausztriának, abban a pillanatban ott még pofozkodó pártjai is kezet nyujtanak egymásnak, s zárt sorokban tömörülnek Magyarország ellen és igyekeznek Magyarországnak minél többet ártani, elfogadva mindazokat a javaslatokat, a melyek Magyarországnak lehetőleg ártalmára vannak. *(Helyeslés.)*

Ha ezen javaslatokból azután törvény lesz, a szabadalmazott osztrák államvasut az osztrák északnyugati vasut, a Nordbahn, ezek mind az osztrák állam kezelésében és tulajdonában lesznek és a déli vasut és néhány kisebb jelentőségű magánvasuttól eltekintve, bizony-bizony Ausztria fog rendelkezni az osztrák vasutakkal.

Ily módon az osztrák kormány rendelkezése alatt 18.000 km. vasuti vonal lesz, a 4000 km-magánvasuttal szemben. Fel kell még hivnom a figyelmet arra is, hogy az államvasutak, a melyek az osztrák állam kezelésébe fognak kerülni, a fővonalak, azok, a melyek nyugati exportunkra nézve quasi életkérdést képeznek.

T. ház! Ugy elméletben, mint gyakorlatban régóta vita tárgyát képezi az a kérdés, hogy a vasutak magánkereseti vállalkozásnak tekintessenek-e, vagy pedig a közgazdasági élet egyik legfontosabb faktorának. Én azt hiszem, hogy akár az egyik, akár a másik elv vagy felfogás helyes is, kétségtelen, hogy az állam kezében ilyen óriási vasuthálózat központosításának mindig a lehető legnagyobb jelentőséget kell tulajdonitani. És kétségtelen az is, hogy Ausztriában a vasutak államositására akczió folyik és pedig készül ez az államositás azért, hogy az államnak a gazdasági kérdések szabályozásánál és azoknak lebonyolitásánál hatalmas fegyvert adjanak a kezébe, és hogy a tarifaképzés felett feltétlenül rendelkezzék.

Az osztrák államositási akczió tehát a legnagyobb elővigyázatot és a legkörültekintőbb megfigyelést igényli és én nem kétlem, hogy ez az elővigyázat és körültekintés a mi kereskedelmi kormányunknál pillanatig sem szünetel.

Igényli ezt a megfigyelést az a körulmény is, hogy az államositás folytán beálló változások Ausztriát velünk szemben csak megerősitik és eddigi helyzetünket, a mely ugy sem volt erős, épen ezen fővonalaknak Ausztrián keresztül való menetele folytán csak gyengiteni fogják.

Eddig Ausztriában dijszabási tekintetben csak formailag állott fenn egyöntetűség. Ez azt jelenti, hogy az osztrák államvasutak, beleértve még a boszniai és herczegovinai vasutakat is, a szállitási dijak megszabására egyenlő alaptételeket állitottak fel. Ezek szerint az összes osztrák vasutakon egyenlő számu és egyenlő elnevezésű dijosztályok állanak fenn: az összes árukra nézve a szállitási dijak közös árusosztályozás keretében, egyenlő dijosztályok szerint szabattak meg. Itt kitérőleg meg kell jegyeznem, hogy az osztrák államvasutaknak ez a rendszere a magyar vasutakkal való forgalomban is fennáll és ez az, a mi helyzetünket sulyossá teszi. Egyes vasutak ennek, az áruk közös dijosztályokba sorozásának hátrányos hatását igyekeztek ugyan enyhiteni az által, hogy az osztályozástól gyakran eltértek. Igy kellene nálunk a közösség megszüntetését mielőbb keresztülvinni, mert a közösség speczialiter magyar szempontból dijszabási szabad intézkedési jogunknak oly megszoritását jelenti, mely igazán semmivel sem igazolható és a mi minden alkalommal és minden körülmények között csak a mi hátrányunkra szolgál. E kérdésre különben rá fogok térni a magyar dijszabási politika tárgyalásánál.

Emlitettem már előbb, hogy Ausztriában csak formailag állott fenn dijszabási tekintetben ez az egyöntetűség, a mennyiben a már emlitett dijosztályoktól eltekintve jóformán mindegyik vasut más-más egységtételeket számitott. Ez lehetséges is volt mindaddig, a mig a vasutak magántársaságok kezében voltak, azonban másként fog állani és meg fog szünni az államositás esetén, ha nem is egyszerre, minden átmenet nélkül, de az államositás esetére a legrövidebb idő alatt, s az összes osztrák vasutakon, vagy legalább azokon, a melyek állami kezelésben lesznek, egységes dijszabás fog Ausztriának rendelkezésére állani. Ezt mindenesetre ki fogja használni saját iparának és kereskedelmének támogatására és arra, hogy a mi zsenge magyar iparunkat és kereskedelmünket természetesen elnyomja, vagy legalább is alaposan megnyomoritsa.

Helyzetük ebből a szempontból Ausztriával szemben feltétlenül rosszabbodott. Ugyanis mig ezek a vasutak a szabadalmazott osztrák-magyar államvasuttársaság és egyéb magántársaságok kezében voltak, addig első sorban mindenesetre fiskális

Digitized by Google

szempontok voltak irányadók, a vasutak hajlandóságot mutattak sokszor csak a verseny miatt arra, hogy a dijtételek tekintetében engedményeket nyujtsanak a magyar iparnak és kereskedelemnek.

Mert hiába, a magánvasutaknak mégis csak az a czéljuk, hogy minél jobb üzletet csináljanak, minél nagyobb bevételre tegyenek szert, bármilyen nagy legyen is arra a vasutra az államnak befolyása. Azonban nézzük, hogy mikép fog állni a dolog akkor, ha államositva lesznek ezek a vonalak, ha az állam kezében lesz a tarifakérdés kizárólag, a mikor ezen társaságok igazgatóságai a tarifaképzésre befolyással egyáltalában nem birnak. Akkor ezek a verseny szempontjából tett engedmények megszünnek, mert hiszen az osztrák kormánynak kizárólagos czélja az lesz, hogy az osztrák iparnak és kereskedelemnek tegyen szolgálatot és semmiseetre sem azt, hogy a magyar ipart és kereskedelmet segitse.

Ha pedig figyelemmel kisérjük azokat a vitákat, a melyek az osztrák kormány által czélbavett államositás felett folytak és az ottani közvélemény előtt már meglehetős plauzibilitással birnak, akkor azt látjuk, hogy e szándék mellett az államositással az osztrák kormány az osztrák közvélemény előtt plauzibilissé igyekezik tenni a tarifa emeléseknek feltétlen szükségességét is. És szemünkbe ötlik az is, hogy az osztrák kormány épen azoknak az állapotoknak fenntartását tervezi továbbra is, a melyek iparunknak és kereskedelmünknek eddig is hátrányára voltak és ezután is hátrányára lesznek.

Mikor az osztrák sajtóban először jelentek meg az államositásra vonatkozó czélzások és czikkek, akkor azt a sajátságos dolgot láttuk, hogy egész irodalom támadt ott, a tarifaemelések kérdéséről. Egy egész irodalom tárgyalta az államositások ügyét a tarifaemeléssel kapcsolatosan.

Hiszen a kiegyezés alkalmával — a mint beszédem későbbi fonalán rá fogok mutatni — igen számottevő intézkedések történtek, a melyek ismét csak a mi iparunkat és kereskedelmünket, különösen pedig liszt-exportunkat nyomoritották meg, s ezen kérdés körül is egész irodalom támadt Ausztriában akkor, mikor mi még a fülünket sem mozgattuk meg. Van ugyan erre vonatkozólag egy lapunk, a melynek hivatalos szinezete is volna, a »Vasuti és Közlekedési Közlöny«, a mely azonban mindent tárgyal, csak az ilyen fontos kérdéseket nem. Van viszont egy németnyelvű lapunk, a melyet külföldön mindenütt ismernek, az »Eisenbahn-Tarif- und Verkehrs-Anzeiger« és a mely német nyelven tárgyalja a legfontosabb gazdasági kérdéseket. Ezt a lapot a külföldön nagyon jól ismerik és sokan olvassák, csak itthon nem olvassa senki vagy csak nagyon kevesen a műveltebb nagykereskedők közül.

Már évek óta drágulnak Ausztriában is, mindenütt az anyagok; az utolsó években ott is keresztülvitték a fizetésemeléseket, mert nagyobb szükségletek állottak elő. Ezekért az államvasuti dijszabások felemelését is elhatározták az államositott és az állam tualjdonában lévő vasutaknál.

Mindezeknek hangsulyozása fiskális tekintetekből indokolt, s az osztrák közvélemény már meg is barátkozott a tarifaemelés kérdésével, mert az ottani kormánynak volt gondja arra, hogy a közvélemény e tekintetben felvilágositassék és ne lásson benne egyszerű akadékoskodást a kormány részéről, hanem meggyőződjék arról, hogy a tarifa-emelés által beálló többletre — épen az anyagok drágulása és a fizetésemelések szempontjából — nagy szükség van.

Rendkivül fontosak ezek a dolgok a mi szempontunkból, mert nekünk e tekintetben épen ellenkező az érdekünk.

Az osztrák vasutak szeretnék fentartani különösen a darabárukra, a fél- és egész kocsirakományu árukra az osztrák-magyar és a bosznia-herczegovinai vasutakra fennálló és a közös dijszabásra és lépcsőzetes dijszámitásra vonatkozó eddigi helyzetet.

A közös áruosztályozásnak fentartása csak a mi hozzájárulásunkkal történhetik. A többi dijszabási kérdésekben azonban, sajnos, beleszólásunk nincs. Ezeknél csak azt tehetjük, hogy megfelelő intézkedésekkel kontrakarrirozhatjuk az osztrák kormánynak azon intézkedéseit, a melyek iparunkra és kereskedelmünkre hátrányosak. *(Ugy van! balfelől.)*

A már emlitett közös áruosztályozás alapjául szolgáló dijszabás még abban az időben jött létre, a mikor ezeket a kérdéseket itt nálunk nem tárgyalták, sőt a mikor mi ezen kérdéseknek egyáltalában semmiféle sulyt és fontosságot nem tulajdonitottunk. Nem hihetem, hogy ha ezekre a kérdésekre már akkor csak a legcsekélyebb sulyt is fektettük volna, ezen kérdések ilyen egyszerűen és ennyire Ausztria javára és a mi hátrányunkra intéztettek volna el.

T. ház! Addig is, a mig a mi különleges helyzetünknek megfelelően nem szakitunk a közös áruosztályozás eddigi elvével, az önálló dijszabási politikának egyik leghatalmasabb fegyverét adjuk ki a kezünkből; átadjuk pedig épen nem egy indifferens hatalomnak, hanem átadjuk ellenségünknek, a kinek mindenesetre az az érdeke, hogy iparunk és kereskedelmünk minél később fejlődjék, mert hiszen csak addig tud bennünket gyarmatának megtartani, csak addig tud bennünket kizsákmányolni, a mig ez a hatalmas fegyver a kezünkből hiányzik.

Nem szabad figyelmen kivül hagyni, t. ház, azt sem, hogy a közös áruosztályozás mellett Magyarország eddig óriási áldozatokat épen saját hátrányára hozott. Ha Magyarország igen csekély számu kiviteli áruira nézve kivételt tesz, ugy ezt Ausztria tarifájának emelése által rögtön kontrakarrirozhatja. Mi nekünk ez nem állott módunkban, részint azon rengeteg áru különbözőségénél fogva, a mely Ausztriából ide bejön és azért sem, mert mi csak nehány és leginkább kisértékű tömegárut viszünk ki, mig ellenben Ausztria

Digitized by Google

feldolgozott nagyértékű, s sokféle darabárukat hoz be.

Egy esetet fogok csak felhozni, t. ház; ez a gabona és a lisztőrlemények kérdése. Ezek külön dijszabás alá tartoznak. Az ezen dijosztályba tartozó árukra nézve nagyobb távolságoknál az osztrákok nagyobb dijtételekkel védekeznek; ugy segitenek magukon, hogy a gabonára nézve, a melyre feltétlenül szükségük van a malomiparnál, a dijtételeket leszállitják, nagy refakcziákat engedélyeznek, kedvezményeket nyujtanak azért, hogy a magyar gabonát az osztrák malmok minél olcsóbban vihessék be Ausztriába és azután ott dolgozhassák fel; a lisztküldeményekre nézve azonban, t. ház, refakcziákat nem engedélyeznek, sőt mi több, a Magyarországból származó lisztre nézve annyira megnehezitik a behozatalt, hogy Magyarországnak Ausztriába — már az előbbi évekhez képest — bizony nagyon csekély már a lisztkivitele, sőt Ausztriában teljesen lehetetlenné akarják tenni a magyar liszt behozatalát.

Eredeti dolog, t. ház, hogy Innsbruckba, Tirolnak az élelmezése miatt, olcsóbb dijtételeket engedélyeznek a magyar gabonára; és megtörtént az az eset, hogy az osztrák malmok, a melyeknek már, a mint mondám, szükségük van a magyar gabonára, Innsbruckba küldették a magyar gabonát, azután visszahozatták és még igy is jobban jártak, mint hogy ha direkte szállitották volna.

T. ház! Lisztünk kiviteléről lévén szó, még egy dolgot akarok a t. kereskedelemügyi kormánynak a figyelmébe ajánlani. A malmok előirták a Svájczba való átrovatolást, mert a köteléki dijszabásokban erre nézve nagy kedvezmények vannak engedélyezve. A gabonát szépen visszahozatták az osztrák malmok, feldolgozták és még igy is olcsóbb volt a szállitás, mint hogyha Magyarországból hozatták volna. Az osztrákok ezen nagyon egyszerűen segitettek: kivitték azt, hogy a Svájczba érvényes kedvezményes dijtétel a lisztre nézve egyáltalán megszünt.

Hát, t. ház, a Streckenzugsverkehr-rel — nem találtam rá helyes magyar kifejezést — hogyan állunk? Ez lisztkivitelünknek hatalmas erőssége volt az osztrák tarifális intézkedésekkel szemben, mert ezen Streckenzugsverkehr segélyével módunkban állott Fiumén, Velenczén keresztül Trientbe szállitani lisztünket és ott vámmentesen bevinni. Ez lisztkivitelünknek oly hatalmas erőssége volt, hogy egész Tirolt épen Trientből az igy szállitott liszttel látták el. A kiegyezési tárgyalások alkalmával ez a »Streckenzugsverkehr« megszünt és ma az a liszt, a mely ezen nagy kerülő uton ment keresztül azelőtt, a mely vámmentesen vitetett be, a mely még ily kerülővel is sokkal kedvezőbb dijtételek mellett jutott be Tirolba, s lehetetlenné tette ott minden más liszt elárusitását: ma ez a liszt Tirolból jóformán ki van rekesztve. *(Ellenmondások.)* Bocsánatot kérek, ahhoz a mennyiséghez képest, a mely akkor szállittatott, csaknem ki van rekesztve, mert a mostani szállitott mennyiség oly minimális, hogy azzal a mennyiséggel alig hozható összehasonlitásba. Ma azon liszt után vámot vagyunk kénytelenek fizetni Trientben és igy a konkurrenczia csaknem lehetetlenné van téve. *(Halljuk! Halljuk!)*

Semmi szükség sincs már az olcsóbb dijtételekre, mert az az elv, hogy nagy forgalom, kevés haszon, régen megszünt; az az elv, hogy minél nagyobb a vasut forgalma, annál olcsóbban szállithat, régen a lomtárba került. Minél magasabbak dijszabási egységtételeink, minél magasabbak a rendes dijtételek, annál drágábban szállithatjuk azokat az árukat, a melyeket semmiféle kedvezményben sem kivánunk részesiteni, de viszont annál nagyobb kedvezményeket biztosithatunk azoknak az áruknak, a melyeket exportálni akarunk, a melyeket kedvezményekben akarunk részesiteni az export miatt. Természetes, hogy ilyenkor csak kiviteli czikkekről és olyanokról lehet szó, a melyek belső szükséglet kielégitésére szolgálnak és a melyeknek kedvezményt épen csak az osztrák konkurrenczia miatt akarunk adni.

Kétségtelen, hogy a vasut jövedelmeit fokozni kell és erre vonatkozólag a költségvetésben a bevételi előirányzatoknak bizonyos százalékos emelkedését látjuk. Ez azonban még mindig nem az, a mit látni szeretnék. Látni szeretném tudniillik épen a tarifaemelés által előidézett bevételi többletet. A közvéleményt ebben a kérdésben tájékoztatni kell; ez álláspont jogosultságáról meg kell győzni; ki kell mutatni azt, hogy a tarifaemelésre az államvasuti beruházások, illetve azon tőkéknek magas kamatoztatása miatt, a melyek ott már beruháztattak, feltétlenül szükség van.

Kimutattam, ha jól emlékszem, 1906. deczember 3-án tartott beszédemben, hogy a magyar tarifák talán az összes európai tarifák között a legolcsóbbak. Már ebből a szempontból sem ártana ezen magyar tarifának a szállitási dijtételeknek felemelése. A mult évben történt ugyan részleges tarifaemelés, de ez a félrakományu és a legdrágább kocsirakományu dijtételeknél történt. Kezdő lépésnek ez az emelés elég jó s helyes, mert épen a legdrágább árukat sujtotta, de ezt nyomon kell követnie a többi dijtételek föltétlen emelésének is, épen az általam előbb emlitett szempontokból. Azt hiszem, hogy a kormány számolt is minden tényezővel és majd meg tudja találni azt a helyes időpontot, a mely a tarifaemelések keresztülvitelére legkedvezőbb. De ennek az időpontnak minél előbb be kell következnie. Ugyanis meg kell előznie szerény nézetem szerint az osztrák részről tervezett tarifaemelést, a mely kifejezetten a mi iparunk és a mi kereskedelmünk ellen irányul. Természetes, hogy az általános tarifaemelésnél ügyelnünk kell arra, hogy a felemelés inkább a behozatalt nehezitse és az exportot minél jobban elősegitse. Minthogy pedig idegen áru behozatala elé a kereskedelmi szerződésekben lefektetett egyenlő elbánás elvénél fogva akadályokat nem gördithetünk, dijszabási nehézségeket egyoldalulag nem igen támaszthatunk, a külön áruosztályozás behozatalával és egyéb a hazai termékek megvédését

Digitized by Google

czélzó intézkedésekkel, gondolom, e tekintetben legjobban segithetünk.

A szállitási dijnak az áralakulásra van ugyan némi befolyása, de mindenesetre legkevesebb befolyása akkor van, hogyha drága vagy a legdrágább árukról van szó. Hatása továbbá akkor jelentkezik, hogyha annak nagysága nem áll arányban az árunak értékével; mert minél drágább valamely áru, annál jobban elbirja a tarifának ezen felemelését, és minél olcsóbb az áru, minél értéktelenebb, természetes, hogy annál nagyobb a hatása az áralakulásra. Nem akarom ezzel azt mondani, hogy a fuvardijaknak az áralakulásra megfelelő befolyása nincs, de nem, mint emlitettem, az áralakulásnál, hanem a közvetitésnél; szóval, a dijtételek esetleges előnyei, a fuvardijaknál mutatkozó relativ különbségek nem a termelőnek képezik hasznát, hanem igenis a közvetitő hasznát képezik, és annak a zsebébe jut. *(Zaj.)*

A fuvardijak ezen hatásának azonban előnye is van. Tudjuk, hogy behozatal esetében a behozatali áru feltétlenül megfizeti ezen emelést. A hazai áruknál azonban az olcsóbb tarifákat alkalmazzuk export esetén, sőt mi több, magasabb tarifák esetében az engedmények sokkal nagyobbak, magasabbak lehetnek. Ez esetben pedig áruinkat nagyobb védelemben részesithetjük a mostaninál, mert magasabb dijtételekkel sokkal inkább előmozdithatjuk a kivitelt, *(Zaj.)* ha azokból engedve, alacsonyabban eszközölhetjük a szállitást.

Hogy milyen arányban történjék az emelés, erre most konkréte rámutatni nem akarok, mert hiszen erre hosszabb tanulmányokra, különösen az áruforgalmi statisztikának alapos átvizsgálására, tanulmányozására volna szükség. A drágább áruknál azért nem lehetséges a dijtételeknek nagyobbmérvű emelése, mert itt az áralakulásra a szállitási dijnak nincs meg az a hatása, mint a kisebb értékűeknél. És itt különösen rámutatok arra, hogy ezen nagyobb értékű áruk, a melyeket behozunk, legnagyobbrészt Ausztriából jönnek és nagyrészt fényűzési czikkeket képeznek, s ezeknek áralakulására nem baj, ha azok a tarifák befolyást gyakorolnak a drágaság tekintetében.

Tarifáink emelését tehát minél előbb végre kell hajtani és lehetőleg meg kell ezzel előznünk Ausztriát, hogy az önálló magyar dijszabási politikának alapját képező áruosztályozást megvalósithassuk, illetőleg ezen önálló magyar áruosztályozás megvalósitásával a tarifaemelést keresztülvihessük.

Ausztriától e tekintetben nem kell félnünk. Ausztriának feltétlen szüksége van a mi nyerstermányeinkre, mert különben gyárainak anyag nem igen fog rendelkezésére állani, Ausztriának a retorzióra csupán a lisztnél van módja. Ezt pedig olyan dijtételekkel sujtotta már eddig is, hogy ezen tételeket az én nézetem szerint tovább emelnie csaknem lehetetlenség.

A közlekedésügyi tanácsra vonatkozólag óhajtok még egynéhány megjegyzést tenni. 1906. deczember havában tartott beszédemben voltam bátor rámutatni a közlekedésügyi tanács felállitásának szükségességére, s kimutattam azt, hogy a refakcziák, a tarifák eddig az államvasuti igazgatóság kezein mentek keresztül. Az volt az a hatóság, fórum, a mely a miniszteriumnak ellenőrzése mellett intézkedett ezen tarifák és refakcziák tekintetében és kimutattam azt is, hogy Ausztriában milyen kitünő szolgálatot teljesit az ottani Eisenbahnrath. Az összes refakcziák, tarifák felett ez gyakorolja az ellenőrzést és az ottani vasuti miniszterium által előterjesztett adatokat ez birálja felül.

A kereskedelemügyi miniszter annak idején elő is terjesztette a közlekedésügyi tanácsról szóló javaslatot, a mely azóta törvénynyé is vált. Figyelemmel kisértem, hogy tulajdonkép mit fog tenni ez a közlekedésügyi tanács és sajnos, arra a tapasztalatra jutottam, hogy nem teljesiti azt a feladatot, a melyet szerettem volna, hogy végezzen és a vasuti politikánkra nem gyakorolja a kivánt hatást. Ha jól tudom, a közlekedési tanács egy vagy két ülést tartott és ezeken pár óra alatt keresztül nyargalt olyan dolgokon, a melyek szakférfiak állitása szerint bizony hosszabb megvitatást, megfontolást és csak azután való intézkedést igényeltek volna.

Vörös fonálként vonult végig a tarifa-bizottság tárgyalásain az az irányzat, hogy a kedvezmények lehetőleg megszüntettessenek. Ezt én indokoltnak nem tartom. Rubinek Gyula pl. a tekintetben is felszólalt, hogy a boszniai és szerbiai szilvára nézve vonassanak meg a kedvezmények. Ezt igen helytelen és szerencsétlen gondolatnak tartom, mert hiszen tudnunk kell, hogy a boszniai és szerbiai szilva elárusitása Budapesten összpontosul. Innen bocsátották azt a világforgalomba és most azzal, hogy megvonjuk a tarifakedvezményt, azt érjük el, hogy ez a nagy forgalom is megszünik. Más utakat fognak keresni és Szaloniki felé fogják exportálni azt a nagymennyiségű szilvát, a mely eddig Budapestről talált elhelyezést. Szerencsétlen gondolata ez Rubinek Gyulának már csak azért is, mert ebből a magyar mezőgazdaságnak abszolute semmiféle haszna nem lehet. Nem tudom felfogni, hogy a mikor a magyar mezőgazdaság érdekei ezt nem követelik, miért vonjuk meg mégis ezt a kedvezményt. Bizony, a közlekedésügyi tanács az ilyen dolgok megvitatására több sulyt fordithatna.

Szerettem volna, ha a közlekedésügyi tanács foglalkozott volna az Észak-Magyarországon elhelyezet telepeknek azzal a szándékával, hogy tarifakedvezmények nyujtása esetén Dél-Magyarországon az osztrák konkurrencziát tönkresilányitják, illetőleg az osztrák árukat onnan kiszoritják. Ennek nyomát sem láttam, azonban látom, hogy igenis képviselnek ott olyan érdekeket, a melyek nem odavalók. Sajnálom azt is, hogy a közlekedésügyi tanács egy ülésen kivül más ülést nem tartott és más semmit nem tett.

T. ház! Figyelmébe ajánlom a t. kereskedelemügyi kormánynak a Fiumén keresztül a magyar tengerentúli forgalomra biztositott dijkedvezmé-

Digitized by Google

nyek dolgát is. A magyar kormány a Fiumén keresztül való tengerentúli forgalomra az államvasutaknak nagy dijkedvezményeket engedélyezett azért, hogy exportőreink a tengerentúli forgalomban konkurálhassanak a többi versenytársakkal. A mikor azonban engedélyezte ezt a dijkedvezményt, ugyanakkor óriási akadályt gördített annak érvényesitése elé azzal, hogy olyan formaságokhoz kötötte a dijkedvezmények elnyerését, a melyek szerintem csak zaklatást képeznek a kereskedőkre nézve.

Már pedig az ilyen zaklatások esetében nagyon kérdéses, hogy exportőreink igénybe fogják-e ezt tovább is venni s nem-e megy el kedvük az exporttól. Ugyanis igazolniok kell azt, hogy ezen Fiuméba szállitott áruk, a melyek természetesen legnagyobbrészt fából és lisztből állanak, tényleg elszállittatnak-e Fiuméból, hogy ezek a tengerentuli forgalomra tényleg feladatnak-e. Bocsánatot kérek, a mikor oly óriási mennyiségek kerülnek le Fiuméba, akkor nem hiszem, hogy azok azért kerülnek oda, hogy vagy visszahozassanak, mert ennek semmi czélja nem lenne, vagy azért, hogy Fiumében fogyasztassanak el, mert hiszen tudvalevő, hogy Fiume kis város, melynek az óriási drágaság daczára nagy szükségletei e tekintetben nincsenek. Épen azért ezen formaságok alól az ilyen export-törekvéseket fel kellene menteni, mert a mennyiben ezekhez a formaságokhoz lesz továbbra is kötve az exportőrök munkája, azt hiszem, sokkal több kárt fog okozni ez a dijkedvezmény, mint a mily hasznot okozhatna az, ha ezeket a formaságokat megszüntetnék. Most is, azt hiszem, 300.000 vagy 350.000 koronát képez az az összeg, melyet az exportőrök reklamálnak, s a mely épen ezen formaságok szigoru be nem tartása miatt nem fizettetett meg.

T. ház! Nem akarok a magyar királyi államvasutaknál előforduló rendetlenségekkel most foglalkozni. Az államtitkár ur jobban ismeri azokat, mint én; azonban feltétlenül akarok azzal a meg nem engedett póthatáridő-gazdálkodással foglalkozni, a mely az államvasutaknál uralkodik. Ugy mint minden jó, a póthatáridő-gazdálkodás is Ausztriából került hozzánk, mert ott gazdálkodtak hosszu időkön keresztül póthatáridőkkel, de ugy, hogy ezek a póthatáridők nem az osztrák iparnak és kereskedelemnek váltak kárára, hanem mi nekünk és legnagyobbrészt a mi export-czikkeinket sujtották. *(Helyeslés.)*

Másfél évvel ezelőtt a kassa-oderbergi vasut osztrák vonalaira négy napi póthatáridőt hirdettek. Hangsulyozom, hogy másfél évvel ezelőtt, olyan időben, a mikor hófuvások és más természetű akadályok következtében ennek a jogosultsága megvolt. És ez a póthatáridő, a melyet a hófuvásokra és más természeti akadályokra való tekintettel hirdettek másfél évvel ezelőtt, még ma is fennáll. Pedig azóta nyár is volt.

A magyar vonalakon ez a póthatáridő hét hónapig állott fenn, és olyan részén a kassa-oderbergi vasutnak, a hol áruszállitás majdnem egyáltalában nem volt, vagy pedig nagyon csekély mértékben, a mi világossá teszi, hogy ez a póthatáridő egyáltalában szükséges sem volt a magyar vonalakon, legalább a kassa—oderbergi vasut magyar vonalain, és hogy azok a póthatáridők egyenesen a magyar export-törekvéseknek ellensulyozására, illetőleg a magyar czikkek hátrányára hirdettettek ki. Vegyünk csak egy esetet. Egy sziléziai állomásra a rendes szállitási határidő hat és fél nap. Ehhez járul a kassa-oderbergi vasutnak négy napja, az oderbergi átmenetre engedélyezett négy nap, valamint a Nordbahn-nak engedélyezett négy nap, ugy hogy a szállitási idő egy sziléziai állomásra 18 és fél nap. De ezzel még nem végeztem, most jön a dolog clou-ja: a magyar királyi államvasutak, tekintettel a forgalmi zavarokra, azt hiszem, épen tegnap, vagy tegnapelőtt a minisztériumnak jóváhagyásával öt napi póthatáridőt hirdetett. Tehát egy sziléziai állomásra 23 és fél nap a szállitási határidő. Már most méltóztassanak csak elképzelni, mi történik akkor, hogyha egy vaggon uj kukoriczát fognak feladni? Vajjon 23 és fél nap mulva eljutva arra a sziléziai állomásra, átveszik-e azt ott? Nem hiszem. Nem veszik át, mert ez alatt az idő alatt lehetetlen, hogy az áru meg ne dohosodjon, hasznavehetetlenné ne váljék.

Bocsánatot kérek, forgalmi zavarokat, a vasutak rendetlenségéből támadó zavarokat póthatáridőkkel megszüntetni nem lehet.

Rámutattam arra, hogy a vaggonhiány, a mely az államvasutaknál tavaly uralkodott és a mely most is fennáll, könnyen megszüntethető volna, még pedig nem vaggonok rendelése, hanem az állomások kibővitése által. Rámutattam arra, hogy a vaggonhiány nem oly nagy, sőt távolról sem oly nagy, mint az állomáshiány. Táblázatot voltam bátor annaki dején bemutatni a kereskedelemügyi államtitkár urnak és kimutattam azt, hogy a mennyiben egy kocsi csak két órával többet mozog, ez az államvasutakra nézve 8000 kocsi megtakaritását jelenti. Kimutattam, hogy itt kocsirendelésekre nagyon csekély mértékben van szükség, de szükség van az állomások minél nagyobbmérvű kibővitésére.

Őszintén megvallom, sokat jártam az idén az országban, és sajnálva láttam, hogy az állomások kibővitése nem teljesittetik oly mértékben, mint az feltétlenül szükséges volna. Épen kerületem székhelyén voltam. Tiz órakor érkezett oda a gyorsvonat *(Halljuk! Halljuk!)* és ott találtam egy 47 kocsiból álló tehervonatot. Annak hat órán belül a budapesti állomásra kellett volna befutnia. Este, a mikor a 6 óra 54 perczkor induló gyorsvonathoz érkeztem, még mindig ott találtam a vonatot, de már mozdony nélkül, és pedig azért, mert a legközelebbi állomás Szajol, a mely tulajdonképen góczpontot képez, és a melynek nagy kibővitésre volna szüksége, nem volt képes befogadni a vonatot, és a helyett, hogy ez a vonat hat óra alatt befutott volna a budapesti állomásra, a hat óra alatt még Szajolt, a legközelebbi állomást

Digitized by Google

sem érte el. De bekövetkezett az, hogy a mozdonyvezető, a kinek szolgálati ideje letelt, egyet füttyentett, lekapcsolta a mozdonyt és Szolnokra futott be. Csak a legközelebbi nap érkezett az a mozdony, a mely tovább vitte a 47 kocsiból álló tehervonatot. *(Mozgás.)*

Méltóztassék elképzelni, hogy ennyi kocsinak ily veszteglése mit jelent; 10—15 tonnás kocsik vannak köztük. Mit képvisel ez, mily szállitási dij veszett el és mily hátránya az államvasutaknak, hogy több ilyen 45—47—49 kocsiból álló vonat nem érheti el kellő időben a rendelési helyet? És bekövetkezett, hogy az a vonat, a melynek hat óra alatt kellett volna befutnia, épen hat nap alatt érkezett Budapestre.

A mikor ily forgalmi zavaroknak megszüntetéséről van szó, akkor póthatáridőkkel gazdálkodni nem lehet, mert ily esetben a póthatáridők nem szolgálnak egyébre, mint a polgárok jogos kártérítési igényeinek sutbavetésére. A forgalmi zavarokat, speciell ez esetben az állomások kibővitésével lehet megszüntetni, *(Igaz! Ugy van!)* vagy pedig több kocsi beállitásával. De sokkal fontosabb, nézetem szerint, az állomások kibővitése, különösen az oly állomásoké, a melyek nem fejlődtek megfelelő mértékben, a melyek viszonyait nem mozditották elő ugy, a hogy kellett volna.

A kocsik megrendeltetnek, de alig szállitották őket eddig és alig lettek igénybevéve.

T. képviselőház! A póthatáridő az elemi csapások ellensulyozására, illetőleg az elemi csapások által okozott szállitási hátrányok leküzdésére szolgáltak eddig és most a legujabb módszer, — pardon, nem a legujabb, mert az államvasutaknál jó idő óta divik — hogy azokat a szállitási zavarokat, a melyek odakünn részint nemtörődömség, részint hiányos beruházások, részint a vonalak rosszasága, vagy a kocsik hiányossága folytán állottak elő, póthatáridővel akarják helyrehozni. Ez helytelen politika. Az államvasutak a polgárság, az állam, a kereskedők és iparosok ellen megbocsáthatatlan bűnt követnek el, a mikor ily eszközökhöz folyamodnak.

Még a pályaudvarok kérdéséhez óhajtanék néhány megjegyzést fűzni. Multkor az államtitkár ur volt szives kilátásba helyezni, hogy a budapesti pályaudvarok a kor igényeinek és a szállitás követelményeinek megfelelően ki fognak bővittetni. Én a beruházási törvényjavaslatnál láttam is és olvastam is tételeket, melyek erre vonatkozólag a javaslatba bevétettek, de sajnálattal láttam, hogy eddig semmi sem történt e tekintetben. A mi történt, csak akadályokat csinált, mert mikor elsőrendű gyorsvonatok befutnak és kénytelenek a keleti pályaudvaron künn a mellékvágányon megállni, akkor az a sok idegen utas, ki Magyarországon keresztülmegy, nem a legjobb benyomással fog távozni, ha kis német városokban hasonló vonatok a pályaudvar kellő közepén állnak meg.

Egy hang *(balfelől)*: Tolatni kell!

Somogyi Aladár: Épen az a szerencsétlen helyzet, hogy annak a tolatásnak eszközöltetnie kell feltétlenül 10 perczen belül, mert különben nem jöhet be vonat, még a mellékvágányokon sem. Mellékvágányokkal ezt a kérdést nem lehet elintézni, hanem vagy a pályaudvarok teljes átalakitásával, vagy az uj központi személypályaudvar felépitésével.

Muzsa Gyula: A Ferenczvárosról se feledkezzenek meg!

Somogyi Aladár: Az teherpályaudvar és az államtitkár már a multkor kilátásba helyezte, hogy a teheráruk felvételére nézve a fővárosban több helyen fog intézkedéseket tenni.

Muzsa Gyula: Ott érkezik a keleti expressz.

Somogyi Aladár: De nem áll meg, csak fütyül.

A kocsikra vonatkozólag voltam bátor már mult alkalommal is kimutatni, hogy a kocsiknak az alakjára és teherbefogadási képességére nézve milyen hátrányban állunk a külfölddel szemben. A külföldön a mi 10—15 tonnás kocsiinkkal szemben 20—25—40 tonnás kocsik is vannak.

Kimutattam, hogy a hasznos suly ily esetben a kocsik nagyságának emelkedése esetén nem csökken a kocsik nagyságával, hanem emelkedik. Kimutattam, hogy egy 10 tonnás kocsinak a hasznos sulya az egész sulynak 50%-a, egy 30 tonnás kocsié már 70%, mig ellenben egy 40—50 tonnás kocsi hasznos sulya az egész sulynak 75%-át képezi. Szeretném tudni, és talán az államtitkár ur lesz oly szives és felvilágositást ad e tekintetben, hogy az eddigi kocsirendelésekné tekintetbe vétettek-e ezek, és az eddigi kocsirendelések kiterjedtek-e 10—15 tonnánál nagyobb kocsikra is.

T. ház! Mindezek után, tekintettel arra, hogy a kereskedelemügyi kormányban látom azt az igyekezetet, azt a feltett szándékot és czéltudatos munkát, hogy mindezeken a bajokon, melyeknek orvoslására sajnos, hosszabb idő kell, segiteni akar, látom, hogy a magyar közgazdaság és ipar hatalmas faktorává akarja fejleszteni a vasutat, én a kereskedelemügyi költségvetést a kereskedelemügyi kormány iránti bizalomból elfogadom. *(Helyeslés és éljenzés balfelől. A szónokot többen üdvözlik.)*

Elnök: Ki következik?

Vertán Endre jegyző: Vinkovics Tivadar!

Elnök: Nincs itt. Ki következik?

Vertán Endre jegyző: Sümegi Vilmos!

Sümegi Vilmos: T. ház! *(Halljuk!)* Nagy élvezettel hallgattam Tutsek Sándor t. barátomnak és képviselőtársamnak szombati felszólalását, melyben ékes szavakkal ecsetelte azt az akcziót, melyet meg kellene, hogy inditson a keresekdelemügyi kormány a magyar ipar fejlesztése érdekében; különösen kiemelte a háziparnak fontosságát és örömmel hallgattam beszédének azt a részét, a midőn a magyar ipar fejlesztésének helyrajzi viszonyait fejtegette és kijelentette, hogy nemzeti szempontból sokkal czélszerűbb volna Felső-Magyarország határszéli helyei helyett az erdélyi részekben gyárakat alapitani. Magam is abban a

Digitized by Google

véleményben vagyok, hogy ha nemzeti szempontból Erdélynek azon részeit, a hol a magyarság elszigetelten lakik, nagyobb gyártelepekkel fogjuk fejleszteni, az az elszigetelt magyarságot meg fogja erősiteni és ez a nemzeti szempontnak erős vára leszen. *(Ugy van! balfelől.)*

T. ház! A magam részéről minden esztendőben megragadom az alkalmat, hogy hazánknak legsajnosabb, leggyászosabb olvasmányát, a magyar statisztikai közleményeket ismertessem. Igaz, nemcsak azért mondom ezt el, hogy a t. háznak és képviselőtársaimnak figyelmét felhivjam erre a szomoru statisztikára, hanem azért is, hogy ismertessem itt a magyar társadalomnak ezt a legnagyobb bűnét, legnagyobb mulasztását, leghazafiatlanabb dolgát, a melylyel lehetővé teszi azt, hogy bár Magyarország a világnak Kanaánja, a melyet az Isten minden széppel és jóval megáldott, a hol természeti kincsekben oly nagy a gazdagság, mint talán sehol Európában, vagy az egész világon, a hol megterem minden, a mi az embernek szükséges, mégis valóságos öngyilkos politikát követ a magyar társadalom.

Bátor leszek a t. ház figyelmét pár pillanatra igénybe venni, hogy minden szónál nem szebben, hanem csunyábban beszélő statisztikát felolvassak. *(Halljuk! Halljuk!)*

A statisztikai közlemények hivatalos kiadása szerint 1882-ben — hogy csak kerek számot mondjak — 875 millió, 1883-ban 947 millió, 1884-ben 960 millió, 1885-ben 897 millió, 1886-ban 832 millió, 1887-ben 869 millió, 1888-ban 893 millió, 1889-ben 919 millió, 1890-ben 971 millió, 1891-ben 1005 millió, 1892-ben 1038 millió, 1893-ban 1027 millió, 1894-ben 1092, millió, 1895-ben 1088 millió, 1896-ban 1096 millió, 1897-ben 1107 millió, 1898-ban 1194, 1899-ben 1198 millió, 1900-ban 1110 millió, 1901-ben 1147 millió, 1902-ben 1158 millió, 1903-ban 1215 millió, 1904-ben 1328 millió, 1905-ben 1363 millió, 1906-ban 1555 millió, 1907-ben 1652 millió korona volt a behozatal Magyarországba. Az 1908. évi statisztika természetesen még nincs befejezve, de már az eddigi nyolcz hónap, a melyről statisztikával rendelkezünk, azt mutatja, hogy az első nyolcz hónapban, tehát januártól augusztusig, 1.109,009.719 korona, sőt ha még ezen arányban hozzászámitom a következő négy hónapot, akkor még annál is sokkal több lesz a behozatal, mint az elmult 1907. esztendőben.

Bátor leszek még egyetlenegy tételt felolvasni, hogy t. i. ebből a rengeteg behozatalból Ausztriára mennyi esik az utolsó öt esztendőben. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):* 1903-ban 924 millió, 1904-ben 989 millió, — mindig kerekszámokban beszélek — 1905-ben 1008 millió, 1906-ban 1195 millió és 1907-ben 1272 millió volt Ausztriából a behozatal. *(Mozgás.)*

Már most veszem először azt, hogy 25 esztendőn keresztül ez a behozatal 875 millióról 1652 millióra emelkedett, tehát huszonöt év alatt kétszeresére és méltóztassék még figyelembe venni azt is, hogy két évvel ezelőtt nagy nemzeti felbuzdulásunkban megalapitottuk a Tulipán-Védegyesületet és daczára ezen nagy nemzeti felbuzdulásnak, ezen két év alatt több száz millióval emelkedett a behozatal, a melynek vagy 80%-a Ausztriára esik.

Hogy még azt is igazoljam, t. ház, hogy olyan áruczikkekből, a melyekre egyáltalában minálunk szükség nincsen, — mert lehetséges, hogy egyes műszereket vagy más technikai dolgokat eddig még nem gyártanak Magyarországon, lehetnek egyes gyógyszerek vagy gyógyfüvek, a melyek tényleg nincsenek még nálunk meghonositva — de mondom, hogy a mindennapi élelmezési czikkekből, italra és eledelre szolgáló czikkekből mily óriási a behozatal, arra nézve csak azt az egy szomoru tényt kell konstatálnom, hogy Budapesten a legtöbb előkelő vendéglőben nem kapni magyar gyártmányu sört. *(Ugy van!)* Pedig 1907-ben 4,505.890 korona értékű sört hoztak be, a mihez mindjárt hozzáteszem, hogy az 1906. esztendővel összehasonlitva, itt majdnem egy millió koronát mutat a behozatal emelkedése és ebből a 4,505.890 korona értékből 4,321.000 korona Ausztriára esik. *(Mozgás. Ugy van!)*

Tudjuk, t. ház, hogy Magyarország a világ egyik legnagyobb bortermelő állama. És mit mond a statisztika — nem is szólva palaczk- és pezsgőborokról, a melyeknél a behozatal 1,079.000 koronát tesz ki, de maga a hordóban való bor behozatala 11,458.341 koronát tett ki 1907-ben. És ki hinné, t. ház, hogy ebből a 11,458.341 koronából, a melyet hordóborokban hoztak be Magyarországba, Ausztriára esik 11,336.850 korona érték. *(Mozgás.)*

Itt van, t. képviseloház, az ásványvizek kérdése. *(Halljuk!)* Tudja mindenki az országban, hogy nincsen a világon egyetlenegy olyan állam, a mely olyan gazdag volna ásványvizekben, mint Magyarország. *(Igaz! Ugy van!)* A Székelyföldön is kitünő vizek találhatók; nem is szólva a Borszéki vagy Málnási vizről, de töméntelen sok mindenféle ásványvizünk van és mégis ebből a czikkből magából Ausztriából 1,680.536 millió korona értéküt hoztak be Magyarországra. *(Ugy van!)*

Ott vannak továbbá, t. ház, a süteményfélék, a tea- és kétszersültek, a melyekből a tavalyi esztendőben 3,666.240 korona értékűt hoztak be Magyarországba és jóllehet, sehol a világon sonkát és hasonlónemüket nem gyártanak olyan minőségben, sehol a föld kerekségén, mint nálunk, egyedül sonkából 3,032.024 korona értéket hoztak be Ausztriából. *(Ugy van!)* Szinte hihetetlen, de sajtból is a mult esztendőben 3,194.683 korona volt a behozatal.

Nagyon, de nagyon szeretném, ha nemcsak t. képviselőtársaim vennék ezeket a szomoru statisztikai adatokat tudomásul, hanem meghallaná az egész ország és addig is, a mig az önálló vámterület talán segiteni fog ezen a nyomoruságunkon, a magyar társadalom végre emberelje meg magát és állitsa fel a vámsorompót minden ember a maga háza küszöbén. *(Élénk helyeslés és tetszés.)*

Digitized by Google

A tulipán viselése egymagában nem jelent semmit. Magam vettem részt egy nagyon tiszteletreméltó férfiu ünnepeltetésén, a mikor a lakomán az ünnepelten kivül pár száz jó magyar ember volt jelen. És meggyőződtünk arról, hogy egyetlenegy ott megjelent magyar polgáron magyar szövetü ruha nem volt, sőt ellenkezőleg, mind a leghitványabb brünni posztóból készült és annak tetejébe franczia pezsgővel ünnepelték a magyar ipar bajnokát. Ezek elszomoritó dolgok, a melyeken segiteni kell. *(Élénk helyeslés.)*

Még egy körülményt kivánok különösen a t. kereskedelmi kormány figyelmébe ajánlani, és ez a szomoru körülmény az, hogy Magyarországon a papirbehozatal milliókra és tiz milliókra rug, sőt mi több, talán el sem hinné senki, hogy az ugynevezett végnélküli rotációs papirt, a melyen a napilapokat nyomják, Magyarországon két esztendeje nem is gyártanak. Két gyárunk volt, a hermándi, vagy a hogy régebben nevezték: hermaneczi és péterfalvi, a mely ezt a papirt gyártotta. Az egyiket elnyelte — hogy igy fejezzem ki magamat — egy budapesti bank, a másikat elnyelte egy részvénytársaság, a melynek bécsi nagy urak a részvényesei, a Schlögelmühli papirgyár. A mai napon tehát egyetlenegy iv ilyen rotációs papirost nem készitenek Magyarországon, és az elmult esztendőben ebből az egyetlenegy iparczikkből 5,045.964 korona értéket hoztak be Magyarországba.

Azt hiszem, a kereskedelemügyi kormánynak különös figyelmébe ajánlhatom ezt a körülményt, hogy a mikor iparfejlesztési czélokra milliókat áldozunk, legalább az a szégyene ne legyen meg az országnak, hogy a sajtó, a melynek legnagyobb része végre is nem tisztára üzleti czélokat követ, hanem pártolni köteles minden szépet, jót és hazafiast, legalább ne legyen kénytelen ezért a papirért külföldre fordulni. *(Helyeslés.)*

T. ház! Azt hiszem, ezek a számok mindennél csunyábban beszélnek. *(Ugy van!)* A magyar társadalmat fel kell rázni abból a letargiából, a melyben eddig volt, mert habár én a közjogi programmot mindenek fölé helyezem, mégis azt mondom, hogy manapság, a XX. században, nagyon, de nagyon rá kell térnünk a kenyérkérdésre, *(Élénk helyeslés.)* mert hiába, éhes embert nem lehet rákényszeriteni hazafias cselekedetre, kenyeret pedig csak ugy adhatunk az embereknek, ha önmagunk megbecsüljük a munkát, a munkást, az iparost, a kereskedőt. *(Élénk helyeslés és tetszés.)* Mert a magyar társadalomnak legnagyobb büne, a mint egy alkalommal igen szépen kifejtette az előadó ur, Nagy Emil t. barátom, hogy nem becsüli meg méltóképen a magyar iparost, a magyar kereskedőt. Hát hogyan legyen kedve annak a magyar uriembernek a gyermekét iparra, munkára és kereskedelemre oktatni, ha azt kellőképen meg nem becsülik? *(Igaz! Ugy van!)*

Én nagyrabecsülöm a kereskedelemügyi kormányzat minden törekvését, a mely az én meggyőződésem szerint is azon igyekszik, hogy Magyarország közgazdasági függetlenségét megteremtse és én azt hiszem, hogy mindeneknél fontosabb az, hogy a magyar parlament többsége ebben tántorithatatlanul megállja helyét. Azt hiszem, hogy ha ezen a ponton hütlenek leszünk elveinkhez, programmunkhoz, akkor többé ebben az országban soha közgazdasági önállóságot megteremteni nem tudunk. *(Élénk helyeslés.)* Ma a függetlenségi párt többségben van; ennek a pártnak programmjában van mint kardinális programmpont Magyarország közgazdasági önállóságának megteremtése. *(Igaz! Ugy van! Helyeslés a baloldalon.)* Addig is tehát, a mig elkövetkezik az az idő — mert, fájdalom, közel tiz évnek kell még addig elmulnia — a mikor a gazdasági önállóság törvényes módon megalkotható lesz, addig is Magyarország gazdasági függetlenségének, az erre való törekvésnek első alapfeltétele az önálló magyar jegybanknak felállitása kell hogy legyen. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Hiszem, hogy a függetlenségi pártnak egyetlen tagja sem fogja ezen alapvető elvnek támogatását megtagadni, a mely régi programmpont; *(Igaz! Ugy van!)* hiszem, hogy vezéreink: Kossuth Ferencz és gróf Apponyi Albert, a kik ismételten kijelentették, hogy ezekhez a feltételekhez minden körülmények között ragaszkodnak, inkább ott hagyják helyüket és az egész függetlenségi párt is inkább ellenzékbe megy, semhogy ezeket a kérdéseket meg ne valósitsa.

Ebben a meggyőződésben elfogadom a költségvetést. *(Élénk helyeslés a baloldalon. A szónokot üdvözlik.)*

Vertán Endre jegyző: Bozóky Árpád! *(Nincs itt!)*

Elnök: Bozóky Árpád nincs itt. Ki következik?

Vertán Endre jegyző: Polónyi Géza! *(Halljuk! Halljuk!)*

Polónyi Géza: T. képviselőház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Polónyi Géza: Az előttem szólott igen t. képviselőtársam is foglalkozott az önálló gazdasági élet berendezkedésére nézve igen fontas kérdésekkel, a melyek mondhatnám a most előttünk álló politikai korszakot dominálni, vezetni vannak hivatva.

Ha helyesen akarnám jellemezni a mai korszakot, különösen a függetlenségi és 48-as párt törekvései alapján, ezt ugy kellene jellemeznem, hogy ez a korszak egy átmeneti korszak, a mely főleg az önálló vámterületre való átmenetel szempontjából előkészíti és biztosan megalapozza azt a jövendőt, a mely a gazdasági önállóság nemes és magasztos idejének elkövetkezését jelentené. Ezen a nyomon szándékozom én is a kereskedelemügyi tárcza keretébe vágó kérdésekkel foglalkozni, midőn kijelentem, t. képviselőház, hogy az önálló vámterületre való átmenetelnek előkészitő munkáiban nem lehet és nincs is fontasabb kérdés,

Digitized by Google

mint a közlekedési kérdéseknek nagy és jelentőségteljes megoldása.

Ez az ország, t. képviselőház, geografiailag rendkivül előnyös helyzetben van. A vizi utakon való közlekedés, összekapcsolva a vasuti közlekedéssel, olyan hatalmas erő és fegyver egy nemzet kezében, hogy ha azt kellőleg ki tudja használni, a verseny nagy területén legyőzhetetlenné válik.

Maga az a tény, t. képviselőház, hogy a gazdasági életben a viteldijkérdés, a műnyelven ugynevezett »tarifaképzés« kérdése ennek a nemzetnek van legnagyobb mértékben a hatalmában, a mely össze tudja kötni vasuti viteldijszabását a viziutak viteldijszabásával, maga ez a körülmény eléggé fontos arra, hogy az általam most előadandó kérdésekkel a mélyen t. kormány és a t. képviselőház is behatóan foglalkozzék.

Rá akarok mutatni arra, t. képviselőház, hogy ezen a területen — mély fájdalmamra — rendkivül elszomoritó adatoknak jutottam birtokába.

Ugron Gábor: Sajnos, ez ugy van.

Polónyi Géza: A Duna völgyén, azon a folyamon, a melyet annyiszor megénekeltek a költők, Magyarország-ellenes, czélzatosan kiélezett olyan politikát folytatnak, a melynek, ha idejekorán elébe nem vágunk, a melylyel szemben a megfelelő intézkedéseket ha meg nem teszszük, minden törekvésünk hiábavaló lesz, minden intézkedésünk kárbavész az önálló vámterületre való átmenetel szempontjából; maga a Dunán való hajózás kérdésével egyszerüen lehetetlenné teszik a gazdasági verseny felvételét, különösen Ausztriával szemben.

Ma a Dunán egy Magyarország ellen a legnagyobb mértékben ellenséges indulatu társulat vezeti az egész közlekedést; ez a társulat nemcsak nem magyar, de nemzetközinek sem mondható, — a mint hogy nem lehet semmi kifogás az ellen, ha a Duna-folyam szabadnak tekintetik a nemzetközi forgalom szempontjából — mondom, a legnagyobb mértékben magyarellenes, oly mértékben, hogy szinte megdöbbentő adatokkal tudok erre nézve szolgálni; ennélfogva elérkezett az ideje annak, hogy itt gyorsan megfelelő intézkedések tétessenek.

Minden beszédnél ékesebben szóló adatokkal állok a t. képviselőház elé. *(Halljuk!)* A száraz adatok felsorolása néha talán unalmas is szokott lenni, de kegyeskedjenek megengedni, hogy álláspontomnak megalapozása czéljából, még ha visszaélek is türelmükkel, ilyen adatokkal szolgáljak. *(Halljuk! Halljuk!)* Meglehetősen szorgalmasan foglalkoztam a kérdéssel és a következő eredményre jutottam. *(Halljuk!)*

A Dunagőzhajózási társaságot Széchenyi István gróf alapitotta, a ki a nemzet közgazdasági életének az első nagy lökést adta. Széchenyi nemes lelkének igazán minden gondolatát bevitte abba a nagy eszmébe, hogy a Duna magyar gazdasági érdekek szolgálatába hajtassék. Leveleiben igen sok bő és érdekes adatokat talál a kutató a Dunagőzhajózási társaságról, a mely annak idején magyarnak indult; sőt gróf Széchenyi István, a ki annak idején mint kormánybiztos közreműködött, annyira magyarrá akarta tenni, hogy a megszerzett ingatlanoknak, pl. a hajógyári telkeknek egy részét az ő nevére is telekkönyveztette, hogy biztositsa, hogy annak idején majd a magyar gazdasági érdekek szolgálatában fog állani.

A társaságnak — hogy gazdasági jelentőségét méltóztassék látni — van 140 gőzöse 59.145 lóerővel, 796 vasuszálya, közel négymillió métermázsa szállitóképességgel; évi teljesitménye már évek óta meghaladja az egy milliárd tonnakilométert és nyolczvan millió személykilométert. Hét országban, nevezetesen Bajorországban négy, Magyarországon hatvanhárom, Boszniában öt, Szerbiában hét, Romániában tizenhárom, Bulgáriában kilencz állomáson van állandó képviselete. Méltóztatnak látni, t. uraim, hogy hét országban van ennek a borzasztó nagy társaságnak hatalmi összeköttetése és gazdasági érdekszálak füzik ide és oda. Az összes magyar királyi államvasutak rakodóképessége 39.300 darab tiztonnás kocsi és 192 darab tizenkét és fél tonnás kocsi, 28.719 darab 15½ tonnás kocsi, 31 darab 20 tonnás és 13 darab 30 tonnás kocsi, összesen 8,784.000 métermázsa szállitóképességgel. Ebből a Dunagőzhajózási Társaság uszályain fel tudja venni az összes szállitóképesség felét, ha pedig gőzöseit is hozzászámitom, a melyek szintén egy millió métermázsa szállitóképességgel birnak, maga a Dunagőzhajózási Társaság vizi utjain több mint felét képes lebonyolitani a tömegáru-szállitásnak.

A mélyen t. államtitkár ur, a ki e téren igazán elsőrendű európai szaktekintély, igazat fog nekem adni a tekintetben, hogy milyen óriási fontosságu a tömegáruszállitás kérdése és menynyire érdeke a közlekedésügyi politikának, hogy ennek minél jelentékenyebb része a vasutaktól elterelve a tulajdonképeni viziutakon bonyolittassék le, hogy azután a vasutak egyéb rendeltetésüknek tudjanak kellőképen megfelelni.

Miből áll ma ezen társaság vagyona? Hajóraja kitesz 23,300.000 korona értéket; ingatlanok, szerelvények 7,700.000 koronát, a mohács—pécs—barcsi vasut 16,800.000 koronát, a pécsi szénbányák 18,500.000 koronát, a hajógyárak 5.400.000 koronát, vegyesek 15 millió koronát képviselnek, a mi összesen 86,700.000 korona vagyonnak felel meg és — most következik a bizonyos konkluzum — a mely vagyonnak 80%-a Magyarország területén van, iletve van üzemben. Hajóteljesitményének 64%-a, vasuti és bányászati teljesitményének egész összege, hajógyári üzemének 80%-a Magyarországon bonyolittatik le.

Mikép áll személyzet dolgában ez a gőzhajózási társaság, a mely, ismétlem, gróf Széchényi István alapitványa? Van, gondolom, 900 és egynehány — később talán felmutathatom a pontos adatot is — nyugdijas alkalmazottja, 900 magyar, 470 osztrák, 40 nagynémet és 25 egyéb külföldi alkalmazottja. Ezek a végleg alkalmazott személy-

Digitized by Google

zetet képezik. A végleg nem alkalmazottak, vagyis a bányamunkások, hajómunkások stb. 11.000 emberből álló személyzetet képeznek, a melynek 95%-a magyar állampolgár. Egy vagyonában, üzletmenetében, személyzetében magyar állampolgárokkal rendelkező és intézkedő társaságról van szó és ime, méltóztassék meggyőződni arról, hogy mi történik ezen hajózási társaságnál. A hajózási társaság az ő központi igazgatásában, az igazgató személyzetben egyetlenegy magyar embert sem alkalmaz. Méltóztatnak ezt hallani? Összes ügyvezetése Bécsben van összpontositva; *(Felkiáltások balfelől: Botrány!)* ott vezettetnek a számadások; ott kezeltetik a nyugdijalap; ott bonyolittatik le minden néven nevezendő forgalmi kérdés. Ez a budapesti üzletvezetőség, a hol legujabban Csatáry igen t. barátunk van alkalmazva, egyáltalán semmi hatáskörrel sem bir az intézkedés tekintetében.

Most méltóztassék megengedni, az ilyen nagy vagyonnal rendelkező, a közlekedésügy terén ilyen rendkivüli nagy horderejű vállalatot ma valami Eskenazi nevű ur vezeti. Csodálatos módon a Dunagőzhajózási társaság igazgatóságában a keresztény-szocialisták és a spanyolok küzdöttek egymással; azelőtt a keresztény-szocialisták domináltak, ma Eskenazi vitte el a babért.

T. ház! A mikor látjuk, hogy ilyen rendkivüli befolyást gyakorló társaság a maga összes intézkedéseit a magyar közlekedés ellenére gyakorolja, akkor bennünket egy más kérdés érdekel és irritál. Legyen szives a t. kormány a részvényesek jegyzékét beszerezni. Mit fog abból látni? Azt, hogy a részvényesek között magyar részvényes még hirmondónak is alig van. Az alaptőkéje a vállalatnak 50,400.000 korona. Ha ebből 5000 korona van magyar kézen, akkor sokat mondtam. A részvények legnagyobb része a felséges uralkodócsalád birtokában van. S a mikor ezeket az adatokat a t. ház becses figyelmébe ajánlom, meg kell, hogy emlitsem, hogy a Dunagőzhajózási társaság az utóbbi időkben nem volt lukrativ vállalkozás.

Gr. Batthyány Tivadar: Rosszul kezelik!

Polónyi Géza: Nem szólok most a nyugdijalap kérdéséről, erre majd később szándékozom rátérni. Csak azt emlitem meg, hogy nagy örömmel olvastam gróf Batthyánynak *(Éljenzés.)* erre vonatkozó felhivását. Kérdem, t. ház, hogy a mikor az uralkodócsaládnak kezében van a részvények legnagyobb része, hogyan történhetik meg, hogy ez a társaság nemcsak czélzatosan csinál magyarellenes politikát, hanem most a terv az, hogy az osztrák kormány az osztrák érdekek számára 25 évre szóló szerződéssel véglegesen le akarja azt bilincselni magának azért, hogy lehetetlenné tétessék Magyarországon az önálló vámterület felállitása. Biztos tudomásom van róla, hogy már a Beck-kabinet idejében alkudozás folyt az iránt, hogy a császári királyi Dunagőzhajózási Társaság 25 évre szóló szerződést kapjon, a melynek értelmében évi 4,600.000 korona szubvenciót kinál az osztrák kormány a társaságnak. De milyen feltételek mellett? Minden feltételről nem tudok, de kettőről biztos tudomásom van.

Az egyik az, hogy a felfelé való menetben t. i. a pozsony-regensburgi összeköttetésben kötelezettséget kell vállalni a Dunagőzhajózási társaságnak az iránt, hogy lehetetlenné fogja tenni a magyar malomipart akként, hogy a lisztnek vitelébérét felemeli, a buzáét pedig leszállitja, a miáltal lehetővé válik, hogy a mi buzánk őrlési forgalom czimén a Dunagőzhajózási Társaság vitelbére alapján Ausztriában kerül megőrlésre, és ezzel elsősorban megölik a Magyarországon még virágzó iparunkat, a lisztipart. *(Halljuk! Halljuk!)* Tudjuk, hogy az exportban elvesztette Ausztria a Balkán-államok felé való hegemoniát, hogy itt a délnémet hajóstársaság, vadhajózás, nemkülönben a romániai hajóstársaságok, és még inkább a német birodalomnak expanziv politikája leszoritották az osztrák árukat a balkáni piaczról, ugy hogy jelentékeny csökkenés állott elő az export tekintetében Ausztriában. Ma aztán ez a részvényeinek legnagyobb részét az uralkodócsalád tulajdonában tudó hajóstársaság alkut folytat, a melynek második feltétele, hogy *(Halljuk! Halljuk!)* a Dunagőzhajózási Társaság a völgymenetben, a mikor t. i. a regie ugvis csekély, olyan differenciális tarifákat kénytelen adni, hogy lehetővé tétessék a diszparitás, vagyis, a mennyivel közelebb van Magyarország a Balkán államokhoz a vitelbér tekintetében, az tarifakedvezményekkel kiegyenlittessék és igy az osztrák áruk számára lehetővé tegye az importot Magyarországba és a Balkánba.

Engedelmet kérek, itt már megszünik a kérdés tréfának lenni; ha a magyar kormány rendelkezésére álló befolyását azonnal és haladéktalanul nem érvényesiti, itt, a szemünk láttára, fog oly dolog történni, a mely az önálló vámterületre való átmenetünket legalább 25 évre feltétlenül lehetetlenné teszi. *(Zaj.)*

Sümegi Vilmos: Koldussá és némettévé akarják tenni Magyarországot.

Somogyi Aladár: Kartellt kötöttek a hajóstársaságok. *(Zaj.)*

Polónyi Géza: Közbeszólólag megjegyezte Somogyi Aladár t. képviselőtársam, hogy kartellt kötnek a magyar hajóstársaságok. Teljesen igy van.

Miután már erre vonatkozólag közbeszólott, hát elmondom erre vonatkozólag is az én tudomásomat. *(Halljuk! Halljuk!)* A Magyar Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaságnak, a mely, gondolom, 18 hajóval kezdte meg az üzletet, ma 900.000 korona évi szubvencziója van felvéve a költségvetésbe. A t. államtitkár urnak bizonyára tudomása lesz róla, hogy mikor a paritásos kezelés tekintetében folytatták a tárgyalásokat, az osztrák miniszterium és a Dunagőzhajózási Társaság tudta azt, a mit elmondandó leszek, és hogy ezzel nem árulok el titkot; itt t. i. nem a 900.000 korona szubvenczió a lényeg, hanem az, a mi a költségvetésben nincsen, t. i. hogy kapnak átrakodási kedvezményeket.

Digitized by Google

A folyamhajózási társaságnak igazi rendeltetése az volt, hogy a magyar államvasutak végállomásaitól szállitsa viziuton tovább az árukat, ugy hogy a magyar államvasutak ne legyenek kitéve a Dunagőzhajózási Társaság versenyének. Ennek fejében kapta nemcsak ezen 900.000 korona szubvenciót, hanem pl. kapta azt, hogy az átrakodó végállomásokon — a mi közlekedési politikában igen fontos — az államvasut végzi az átrakodást, az államvasut végzi a kezelést, ugy hogy ezek a külön adott, mondjuk, titkosan adott kedvezmények, mert azok a költségvetésben nincsenek meg, kitesznek évenként 1,600.000—1,800.000 koronát. És jól jegyezte meg a képviselő ur, hogy mikor igy áll a dolog, akkor a legfontosabb relációk tekintetében a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság kartellbe lép a Dunagőzhajózási Társasággal és megcsinálja, t. uraim, a következőket. Rendkivül érdekes a dolog. Azon társaság, a melyet a magyar állam itt költségvetésileg szubvenczionál, azért, mert Ausztriában bojkottálva van a Rückfracht, a visszaszállitás tekintetében, ha a magyar érdekeket szolgálja, — mivel akkor csak a felfelé való nehezebb menetben kap áruszállitást, visszaszállitást pedig nem kap, mert bojkottálják — hogy ő ezt a bojkottot parirozza, és hogy kapjon u. n. Rückfrachtot, belekényszerittetik abba, hogy a Dunagőzhajózási Társaságnak járószalagján járjon tovább, és még mesterségesen is előmozditja az osztrák áruknak völgymenetben való szállitását, ugy hogy ezáltal is favorizálja az osztrák iparnak Magyarországra való beözönlését. Igy áll a dolog a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság kérdésében.

Azonban nem szabad elfelejteni, hogy a mi politikánkban hibák történtek. Hibák történtek először a Vaskapu szabályozásánál, a mely nem oly feltételek alatt hajtatott végre, hogy az a magyar iparnak érdekeit szolgálta volna, hanem többet használt az osztrák gőzhajózási társaságnak, a mely Regensburgtól Galaczig dominálja az egész viziutat, a mely Európa közepét szeli keresztül. De a legutóbbi eseményeknél is — már annakidején nehezményeztem a dolgot — hibának tartottam a szállitási adónak az elengedését, a mely tisztán és kizárólag az osztrák Dunagőzhajózási társaság javára esett. Hibának tartottam, — most nem bocsátkozom részletekbe — hogy az export-tarifáknak maximális lekötött dijtételét felszabaditották az osztrákokkal szemben, ugy hogy azokat az a kötelezettség ma már nem terheli. Méltóztassanak megnézni, hogy az osztrák kormány minden nap egy másik vasutnak államositását viszi keresztül; keresztülvitték azt az összes határmenti vasutaknál, azokat már mind államositották és most vegyük figyelembe, hogy az annabergi csatlakozás sem vitetett keresztül. *(Zaj.)* Most méltóztassanak megnézni, hogy ha az osztrák kormány Nyugat felé való forgalmunkban . . . *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Polónyi Géza: . . . minden vasutnak államositása által a tarifaképzésnek egész hatalmi erejét kezében tartja, ha most azonkivül egy 25 esztendőre szóló ilyen szubvenczionált szerződést köt a Dunagőzhajózási Társasággal, a minek folytán azután a vizi utakon is a kezében tartja az egész tarifaképzést, sőt azt irányitja: akkor beszélhetünk mi itt önálló vámterületről, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* tanácskozhatunk mi, t. uraim, már akkor elkéstünk, t. barátaim. És én azt mondom: vigyázzanak t. függetlenségi barátaim, mert — mélyen sajnálom, hogy ismételten ezt kell aláhuznom — az a társaság, a melynek részvényei legnagyobb részben az uralkodócsalád birtokában van, szinte tüntető szerepet visz abban, hogy nekünk az önálló vámterületre való áttérést lehetetlenné tegye.

Somogyi Aladár: Nem titok!

Polónyi Géza: Beszélnem kell még a Dunagőzhajózási társasággal kapcsolatosan a személyzeti kérdésről is. *(Halljuk!)* A mint voltam bátor előadni, itt 11.000—12.000 magyar állampolgárnak érdekeiről van szó. Nem közömbös, hogy ezt a 11.000—12.000 magyar állampolgárt, a kik közül 8000—9000 családos, ki és hogyan tartja a markában. Magában véve példa nélkül álló dolog, hogy a nemzet bekötött szemmel nézte volna, hogy azon vállalatnál, a melyet gróf Széchenyi igazán nagy lélekkel a magyar érdekek szolgálatában állónak alapitott, annál a vállalatnál évtizedeken keresztül magyar állampolgárok ki vannak szolgáltatva annak a vezetőségnek, a melyben nemcsak egyetlen magyar ember nincs, de a hol megtörtént a következő is. Egy nyugdijalapnak kellett volna ott léteznie, a melynek ma számitásom és az alapszabályok szerint hat millió korona alaptőkével kellene rendelkeznie. És mi történt? Hat millió alaptőke helyett ma 18 millió korona deficzitje van az illető alapnak. Miért? Mert a mikor a Dunagőzhajózási társaság kezelősége zavarokba került és nem tudott megfelelő dividendát adni, akkor nyugdijazták a még erre nem érett magyar elemeket, hogy a rezsit leszállitsák s ezzel megterhelték a nyugdijalapot. Ma pedig ugy áll a dolog, hogy a nyugdijjogosultak egy része nem tud nyugdijat kapni, ugy hogy kénytelen volt a kormány itt is, Ausztriában is közbelépni és követelték, hogy egy millióval dotálják ezt az alapot. Kötelezettség a Dunagőzhajózási társaság részéről csak 300.000 korona erejéig áll fenn, a többit csak jószántából teszi. De igen ám, ez a nyugdij is csak 900 magyar ember számára van a 12.000-ből biztositva. Az a 11.000 nem végleg alkalmazott ember egy sem nyugdijképes.

És most mi történik? Ausztriában megcsinálták és megcsinálják az Alterversorgungot, a rokkantak biztositását. Az osztrák állampolgárok, ha nem kapnak is nyugdijat, megélhetnek az Alterversorgung intézkedései folytán. A magyar embereknek azonban egész tömege ki van téve annak, hogy kenyér nélkül marad, mondjuk, hogy nélkülözni fog, és az csak attól függ, hogy Eskenázi

Digitized by Google

urnak mily spanyol álma volt ma vagy holnap. *(Mozgás.)*

Én azonban köteles vagyok a t. képviselőháznak még néhány dolgot figyelmébe ajánlani. *(Halljuk! Halljuk!)* Elmondom, miként kellene az állapotokon segiteni. Mondtam, hogy 50,400.000 koronából áll a részvénytőke. A ki ennek felénél többel rendelkezik, az rendelkezik a társulat felett. Azt hallom azonban, hogy ezek a részvények hozzáférhetetlenek. Mi a t. kormány programmja e tekintetben, nem tudom; hogyan akarja a magyar kormány és a nemzet jogosult befolyását a társasággal szemben érvényesiteni, nem tudom. *(Mozgás.)* De egyet-kettőt mondok. Az egyik az, hogy a t. kormány a társaságtól ma is 1,300.000 mmázsa szenet vásárol meglehetősen drága áron. Oly szén, a mely az államvasutaknál használtatik és nem egészen felel meg a viszonyoknak. *(Ellenmondás.)*

Laehne Hugó: Elsőrendű szén!

Elnök: Csendet kérek!

Polónyi Géza: T. barátom előlegez talán nekem annyi bizalmat, hogy ha egy kérdéssel foglalkozom, azt legalább ugy ismerem, mint a t. képviselő ur. Méltóztassék megengedni, fel tétlenül igaza van a t. képviselő urnak, hogy a pécsi kőszénbánya szene egyike a legjobb szeneknek kalória szempontjából, ennél jobb magyar szén csak az aninai szén. Ha a képviselő ur tudni akarja, 6500 kalória-tartalma van; tehát láthatja, hogy jobban ismerem ezeket a kérdéseket, mint gondolná. *(Derültség.)* De miről van szó? A pécsi szén mégsem alkalmas a mostani vasuti berendezés mellett, mert a kalóriaméterrel való kalóriafejlesztéssel kimutatták, hogy ezen szénnek csak akkor van nagyobb hasznavehetősége, ha széles rostra teszik a kazánban, mert ha a ma használt magyar államvasuti szük rostra tétetik, betömi a rostokat és nem fejleszt elég kalóriát. Hát, t. képviselő ur, mégegyszer ismétlem, hogy a mint a Dunagőzhajózási Társaság pécsi szene saját használatára a legjobban használható szén s a mint elismerem, hogy gázfejlesztés szempontjából ez a szén egyike a legjobbaknak, ugy viszont az államvasutak mai berendezése mellett nem versenyezhet más szenekkel, mert ez a hibája megvan. Ha átalakitanák a rostokat szélesebbekké, mindenesetre jobb volna; csakhogy 1,300.000 mm. szénért nem fogják átalakitani a t. képviselő urnak az összes vasuti kazánokat.

Aztán a t. képviselő ur nézzen utána, métermázsánként husz fillér bonifikáczió adatik ennél a szénnél, azon az alapon, hogy a termelés drágább lett.

Szterényi József államtitkár: Az összes magyar bányák kapták!

Polónyi Géza: Kérem, én csak abból az álláspontból beszélek, t. államtitkár ur, hogy ha az összes magyar bányákra vonatkozik is ez a dolog, de egy velem ellenségeskedésben levő társulatot, ha az ellenem áskálódik és gazdasági érdekeimet tönkre akarja tenni, nem fogom részesiteni ilyen kedvezményben. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Itt van egy másik dolog, az óbudai hajógyári sziget kérdése. Ezeket mind azért hozom elő, t. uraim, hogy a mélyen t. kormánynak szives figyelmét ezekre a lehetőségekre felhivjam, hogy hol lehet megközeliteni ezt a társaságot. Nagyon jól tudom, hogy a multkori alkalommal, midőn szerződést kötött a kormány ezen társasággal, mikor a helyi hajózásra a szubvencziót kapták, elég helyesen követelte tőlük a magyar kormány, hogy a hajógyárat fentartsák, mert azzal fenyegetőztek, hogy ők az óbudai hajógyárat feladják és akkor rendkivül sok munkás elvesztette volna kenyerét. Ez azonban a szakembert nem téveszti meg. Először is az igen t. államtitkár urnak mondok egy dolgot, melynek nagyon erős hasznát fogja venni. *(Halljuk! Halljuk!)* Utánjárásom alapján megállapitom a következőt: Az a hajógyrái sziget 400.000 koronáért adatott el a cs. és kir. Dunagőzhajózási Társaságnak, visszavásárlási jog fentartásával. Csekély 202 holdacska területről van szó. Méltóztatik tudni, hogy a Margitszigeten a multkor 160 holdat 11 millió koronáért váltottunk meg. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Az óbudai hajógyári sziget — a ki a helyi viszonyokat ismeri, tudja — valamivel drágább, mint a Margitsziget; de mindegy, még ha olcsóbb is, méltóztassék megengedni, én 4—5 millió koronáért azt a 202 holdat hajlandó vagyok a kormánytól átvenni, és azt hiszem, hogy nagyon jó üzletet csinálnék. *(Derültség.)*

Ha egyszer nekünk 400.000 koronáért visszavásárlási jogunk áll fenn, mikor ez a 400.000 korona 6—7—8 milliót jelent, akkor meg kell fogni ezt a kérdést. A magyar kormány vegye a kezébe és ne hagyja magát fenyegettetni semmiféle idegen társulatnak érdekei alapján, hanem állitson oda ő hajógyárat, *(Élénk helyeslés.)* akkor nem kell attól félni, hogy a hajógyári munkások munka nélkül fognak maradni. *(Élénk helyeslés és taps.)*

Semmiféle kétségem sincs az iránt, hogy a t. államtitkár ur és a kereskedelmi kormány ezt a körülményt ismeri, de én arról beszélek, hogy az a helyzet fenyeget minket, hogy az osztrák kormány befolyása folytán egy 25 évre szóló, osztrák szubvenczió által biztositott szerződéssel a magyar ipar teljes leverésére és az osztrák ipar dédelgetésére fog keletkezni egy társulat, a melylyel szemben a magyar kormánynak, ha nem tudja megelőzni ezeket az intézkedéseket, minden retorzióra készen kell lennie, és meg vagyok győződve, hogy azt a képviselőháznak helyeslése és általános támogatása mellett fogja keresztülvinni. *(Élénk helyeslés.)*

A mi most már a konkluzumot illeti ebben a dologban, nem tudom, hogy a mélyen t. kereskedelemügyi kormánynak mi az álláspontja ebben a kérdésben, de méltóztatik látni, hogy óriási nagy érdekekről van szó és itt nagy, messze jövendőnek megalapozása forog kérdésben. Én tehát nem foglalok — mert nem foglalhatok — állást e tekintetben a t. kormány ellen, de egy alázatos és tiszteletteljes kérelmem van. *(Halljuk! Halljuk!)* Joga

Digitized by Google

van a háznak, joga van a nemzetnek is megtudni, kötelessége is a kormánynak mindnyájunkat tájékoztatni az iránt, — mert nem hiszem, hogy az államtitkár ur adataim akármelyikét kifogásolhatná — hogy mi az álláspontja és minő intézkedéseket szándékozik a jövendő külön vámterület létesitése szempontjából tenni, hogy ezen a vonalon minket csapás ne érhessen ?

Ez volt az, a mit ezen a vonalon a t. ház figyelmébe ajánlani óhajtottam. *(Élénk helyeslés.)*

Méltóztatik talán megengedni,hogy öt percznyi szünetet kérjek. *(Helyeslés.)* Kissé kifáradtam.

Elnök: Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást. Polónyi Géza képviselő urat illeti a szó.

Polónyi Géza: T. képviselőház! Hogy a Dunagőzhajózási Társaságra vonatkozólag előterjesztett álláspontomat még világosabbá tegyem és hogy ettől a témától elbucsuzhassam, kegyeskedjenek megengedni, hogy egy-két dolgot szives figyelmébe ajánlhassak még a t. háznak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az egyik az, hogy — mindig azon az alapon kezelve a kérdést, hogy egy ellenséges társulattal állunk szemben — ma napirenden van a kereskedelemügyi politika terén a Duna—Tisza-csatorna kérdése is. Nem tudom, nem halva született gondolat-e ez, de én attól tartok, hogy ez a terv nem lesz megvalósitható.

Vizsgáljuk csak meg ezt a dolgot. Tetézik a bajt a Vaskapu szabályozásánál elkövetett hibák. *(Halljuk! Halljuk!)* Ugyebár, t. képviselőház, ha a Dunagőzhajózási Társaság az ő rettenetes nagy pénzhatalmával és nagy összeköttetéseivel velünk ellenséges lábon áll, akkor nekünk a Duna—Tisza-csatornát nem lehet ugy épitenünk, hogy ezzel alimentáczionális vonalat épitsünk a Dunagőzhajózási Társaság számára. A Dunagőzhajózási Társaság kérdésének megoldása tehát ebből a szempontból is rendkivül nagy horderejű kérdés.

És még egyet. A közlekedési politika terén a báttaszék—bajai vasut kiépitése is kapcsolatos ezzel a kérdéssel, a melynek a pécs—szamosi vonalba kell beágaznia. Sokkal könnyebben oldható azonban meg a kérdés akkor, ha a pécsi vasutat is megszerzi magának az állam.

Már most, még csak azokra az adatokra akarok rámutatni, a melyek ennek a vállalatnak horderejét bizonyitják. Most kaptam kézhez a Volkswirtschaftliche Mitteilungen aus Ungarn czimű folyóiratot, melyet a nagyméltóságu m. kir. kereskedelemügyi kormány ad ki. Mondhatom, rendkivül becses munkálat és nagyon helyes, hogy a t. kormány a külföld számára ilyen tájékoztató adatokat bocsát közre. De a mennyire helyes ez, ép annyira sajnálatos, hogy oly hibákat fedeztem fel benne, a melyek kijavitandók lesznek, különben ennek az egész munkálatnak a statisztikai értékét a külföldön nagyon le fogják szállitani a szemmel látható tévedések. Foglalkoztam például azzal a kérdéssel, hogy a budapesti relácziőban vasuton és vizen hogyan bonyolódik le a forgalom, milyen arányokban ?

Mindjárt az első tételnél azt találom, hogy az 1908 január—áprilisi időszakban a kimutatás szerint 444.975 métermázsa buza szállittatott Budapestre minden relácziőban. »Diese Mengen wurden befördert: Weizen mittels Eisenbahn 349.738 mittels Schiff 423.787 Mzntnr«. Ez összesen 773.525 métermázsát tesz ki, holott a munkálat szerint összesen csak 444.975 métermázsa buza szállittatott Budapestre. Ilyen adat több is előfordul benne, de nem untatom vele a t. képviselőházat, hiszen nem feladatom, hogy rámutassak az adatgyűjtés hiányosságára; csak rövid kivonatban összegeztem az adatokat, hogy méltóztassék látni, hogy milyen arányokat ölt a vasuton és a vizen való szállitás kérdése. Nemcsak a Dunagőzhajózási Társaságról, hanem minden vizen szállitó vállalatról van szó. Mig buzából 5134 métermázsa szállittatott vasuton, hajón ugyanazon időszakban szállittatott 40.725 métermázsa; rozsból vasuton 21.751, vizen 94.751 métermázsa; zabból 6133 métermázsa vasuton, 308.863 vizen stb.

Nem untatom önöket, t. uraim, részletes adatok felsorolásával, csak azt akarom röviden ezekkel az adatokkal bizonyitani, hogy magának a forgalomnak a szempontjából a gabona- és lisztforgalomban óriásilag nagyobb százalékot szállitanak vizen, mint vasuton, a mi különösen a tengerinél februártól, illetőleg márcziustól kezdve, a mikor már ki van száradva, nagyon erősen nyilatkozik meg ugy, hogy nyilvánvaló, — nem is szükséges a statisztikai adatokat bővebben felsorolnom — hogy elsőrendű nagyfontosságu kérdés az, a melyre utalni bátorkadtam, és hogy tudnunk kell, mi a t. kormánynak e tekintetben az álláspontja.

Lehet a kérdést megoldani a magyar gőzhajózás önállósitásával; lehet, ha koalicziós formája vitetik keresztül a társaságoknak, a mint ezt a kereskedelmi miniszter egy időben már tervezte; lehet, ha részvényeket szerez az állam. *(Felkiáltások: Ha tud!)* Nem vagyok hivatva e tekintetben programmot előterjeszteni, de jogom van kérdezni, hogy mi a programmja a t. kormánynak és miképen kivánja e kérdést megoldani ?

De áttérek egy másik kérdésre, a melylyel röviden kivánok foglalkozni, hogy azután, ha a t. ház megajándékoz szives türelmével, *(Halljuk! Halljuk!)* még a szocziálista szakszervezet kérdésére, az ipartörvényre és a nemzetközi relácziókra való hivatkozással, a nemzetre nézve e téren előálló veszélyekre térjek át. Ennek a témának szentelnék pár perczet, ha a t. képviselőház lesz szives meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Előbb azonban kötelességszerűleg foglalkoznom kell a vasuti kérdéssel és ennek keretében az alsóbbrendű vasutakra vonatkozólag a kormány

Digitized by Google

által közzétett és a fővárosnak is véleményadás végett leküldött tervezettel.

Ezen tervezetek tekintetében, azoknak politikai értéke és illetőleg jelentősége tekintetében bizonyos mértékig dilemmában vagyok. Csak nemrégiben hallottuk, hogy az igen t. államtitkár ur, a ki igazán dicséretreméltó szorgalmat tanusit és a kinek nagy tevékenységét én bámulom, az ő saját felelősségére adott közre egy ipartörvénytervezetet, s arról megtudtuk, hogy a kormány és maga a kereskedelemügyi miniszter ur ezt a tervezetet nem tette magáévá.

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Természetes!

Polónyi Géza: Nem tudom, hogy ez a viczinális, illetőleg alsóbbrendű vasuti javaslat is ilyen sorsu-e?

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Ugyanaz!

Polónyi Géza: Akkor annál köttetlenebbül foglalkozom a kérdéssel és nagyon szeretem, hogy épen ezt a választ kaptam, mert azt hiszem, hogy a jobban informált kereskedelemügyi miniszter urat meg fogom arról győzni, hogy az a javaslat egy szerencsétlen konczepczió és maga a t. államtitkár ur sem fog ahhoz ragaszkodni, hogyha meghallgatja érveimet.

Előrebocsátom, hogy egy furcsa és érdekes kormányzati paradoxonnal találkozunk. A t. államtitkár ur leküld a fővároshoz egy tervezetet az alsóbbrendű vasutakra vonatkozó vasuti jognak kodifikálása czéljából. Akkor felzudul a fővárosnak és az összes városoknak közvéleménye; elhatározzák egy felirat küldését; ez a felirat a közmunkák tanácsa elé kerül és a közmunkák tanácsa egyhangulag hozzájárul ehhez a felirathoz — a miniszterelnök ur elnöklete alatt. *(Derültség.)*

Nekem nagy megnyugtatás, hogy a t. államtitkár ur megmondotta, hogy ez csak saját konczepcziója, mert a t. miniszterelnök ur máris belátta, hogy ezen javaslatot életbeléptetni nem lehet és nem szabad.

Csak röviden jelzem, hogy ez a javaslat nem czéloz egyebet, mint a közuti vasutra vonatkozólag a kommunitásoknak eddig biztositott egész jognak teljes konfiskálását. Nem titkolom, t. államtitkár ur, — és épen azért teszem, hogy esetleg alkalma legyen ezt a közhiedelmet más utra terelni, — egyenesen megjelölöm, hogy ez a tervezet a vácz—gödöllői viczinális vasut érdekében és annak szolgálatában szándékoltatik keresztülvitetni. *(Mozgás.)*

Itt arról van szó, hogy mostanig a közuti vasutaknál az előmunkálatok engedélyezése részben a polgármester hatáskörébe tartozik. De a mi lényeges, nem csak a fővárost, hanem az összes városokat is, az u. n. területhasználati szerződés révén, a közuti vasutak tekintetében illette az a jog, hogy a városok területén levő vasuti jogot ők maguk kezelték és háztartásuk számára értékesitették. Ma a vasuti jog a közuti vasutakra vonatkozólag a városok háztartásában a megélhetés kérdése. Akkor, a midőn a törvényhozás itt azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy a városok és községek sanyaru helyzetén miképen segitsen, találkozunk egy javaslattal, a mely egy tollvonással lehetetlenné teszi a községi háztartás fentartását és azt, hogy a városokban levő iparos- és kereskedő osztály, a mely ennek folytán nagyobb községi adókkal lenne ismét megterhelve, Ausztriával szemben versenyképes maradhasson.

Ez a javaslat tartalmazza azt, hogy azért, hogy a viczinális vasutakat teljesen kirekeszsze, a helyi érdekű vasutak czime alatt akarja konfiskálni a városoknak a közuti vasutra vonatkozó összes jogait. Nevezetesen megengedi, hogy a helyi érdekű vasutak czime alatt tisztán és kizárólag a kormánynak mindenkori befolyásától függőleg bevezethessenek a városok területére annyi helyi érdekű vasutat, a mennyi nekik tetszik, ezen helyi érdekű vasutaknak pedig az a lényeges kondiczijuk, pedig ez lényeges különbség, hogy a mig a közuti vasutaknál csak 60 évi, addig a helyi érdekűeknél 90 évi koncczesszió adatik, azonkivül ez utóbbiak még lényeges kedvezményekben részesülnek.

Természetes következménye ennek, hogy senki sem fog közuti vasutat épiteni, hacsak nem őrült, mert hiszen 90 évre szóló és nagyobb kedvezményű vasutat lehet épitenie. A közuti vasutak épitése tehát leszorul a napirendről és a községek megfosztatnak a már birtokolt előnyöktől is, a mennyiben a törvényjavaslatnak 67. §-a azt a rendelkezést tartalmazza, hogy nem tudom stratégiai czimen, vagy más ürügyek alatt, de még magas fővasutakat is bevezethetnek a város területére és igy az egész koncczesszionálás kizárólag az államhatalomtól függ.

Furcsa diszpoziczikat találok itt a területhasználási szerződések tekintetében. Azt mondja a javaslat, hogy fentartja ugyan Budapest főváros területén és más város területén, a hol beépitett területen megy keresztül a vasut, azt a jogot, hogy a területhasználási szerződést a városok köthessék meg, de a mennyiben közutakon megy keresztül a vasut, kizárólag a kormány hatáskörébe tartozik a szerződés megállapitása.

Mi tudjuk, hogy ez mit jelent. A főváros területén az 1891: I. t.-cz. alapján az államinak nevezett közutak kizárólag a főváros fentartására vannak utalva. Tulajdonjogilag in effigie az államot illetik, a teher szempontjából a várost. Ezekre vonatkozólag a területhasználási szerződés a város egész vonalán a kormány hatáskörébe kerül. Ha pedig nem közutról, hanem más területről van szó, akkor azt mondja a javaslat: ha nem jön létre a szerződés, akkor a törvényhozás fogja megállapitani.

No hát, mélyen t. államtitkár ur, engedje meg öreg barátjának, mint jogásznak, hogy ez egy rettenetes novum. Álljon el ettől a szándékától, álljon el attól, hogy olyan törvényhozási elvet dekretáljon, a mely szerint magánjogi szerződéseket törvényhozási uton kötnének meg. Hol hallott

Digitized by Google

a világ ilyet ? Egy kommunitás, a mely nem mint hatóság, hanem mint fiskus, mint magánjogi alany akar szerződést kötni, ha nem sikerül azt a szerződést megkötnie, az elé a presszió elé állittatik, hogy a szerződést a törvényhozás fogja helyette megkötni. Ez egyenesen konfiskálása az egész magánjognak *(Ugy van ! Ugy van !)* és azért kérem, ne méltóztassék ilyen veszedelmes princzipiumot felállitani.

Örvendek, hogy nem a kereskedelmi miniszter ur személyét illető dolgokról van szó. És csak még annyit akarok megjegyezni, hogy nekünk e miatt a kérdés miatt óriási harczunk volt a régi kormány idejében, s az a régi szabadelvű kormány nemcsak belátta ezeknek a most elmondottaknak az igazságát, de el is buktatta azt az embert, — Mándynak hivták ...

Hódy Gyula: Jól bukott el, felfelé !

Polónyi Géza: ... a ki ezt a dolgot a városok hátrányára keresztül akarta forszirozni. Nagyon kellemetlenül érinti a városokat, hogy ilyen szándékkal közelednek hozzájuk és hogy vagyonuktól kivánják őket megfosztani bizonyos viczinális érdekek szolgálatában.

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Senkinek eszeágában sincs !

Polónyi Géza: Szóba hoztam ezt, mert nagy forrongás van ezen a területen, és én nem az államtitkár urtól, a kinek konczepcziójáról volt szerencsém bemutatni ...

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Nem az enyém !

Polónyi Géza: ... hanem a kereskedelemügyi miniszter urtól várom, hogy ebből a tervezetből igy ne legyen javaslat.

T. ház ! Most rátérek arra a tárgyra, a melylyel szerettem volna behatóbban foglalkozni, de részben fizikai akadályoknál fogva, részben azért, mert már soká vettem igénybe a ház figyelmét, csak a leglényegesebbekre szoritkozom. *(Halljuk ! Halljuk !)*

Szmrecsányi György: Kérjük a részleteket is.

Polónyi Géza: Én azt hiszem, hogy a kereskedelemügyi tárcza keretében, a hol napirenden van az ipartörvénynek reviziója is, semmi sem érdekelheti jobban és közelebbről a nemzetnek törvényhozását, mint az a rettenetes megdöbbentő jelenség, a mely a szocziáldemokrácziának szakszervezeti veszélyében fenyeget nemzetet, vallást, államot és tulajdont. *(Igaz ! Ugy van !)*

Ezek világproblémák, ezekről irodalmak állanak rendelkezésre. Azt hiszem, mindenki foglalkozik ezekkel a kérdésekkel, azért szabad és lehet ennek a kérdésnek az érintésekor magánál a kidomborodott kérdésnél, a sztrájk kérdésénél megállani.

Azokban a kimutatásokban, a melyek nekem is birtokomban vannak és a melyek nagy gonddal és szorgalommal állittattak össze a kereskedelemügyi miniszterium részéről, ki van mutatva a sztrájkok hatása, az a rettenetes pusztitás, a melyet a sztrájkok a nemzeti közvagyonban néhány esztendő alatt okoztak. *(Igaz ! Ugy van !)* Birtokomban van a rendkivüli becses kötet is, mely a világ összes államainak törvényhozását ismerteti az egész vonalon a kollektiv egyezmények szempontjából. Ez a füzet, a melyet szives figyelmükbe ajánlok, meg fog győzni mindenkit arról, hogy más országokban, a hol ehhez a nagy szocziális problémához hozzányultak, nem elégedtek meg egy sporadikus ipartörvény megalkotásával, hanem a kollektiv szerződésekkel kapcsolatban először átalakitották összes közgazdasági szervezetüket, a mely annak megfelel és csak akkor dekretálták a sztrájknak ilyen vagy amolyan törvényhozási uton való rendezését. Végzetes hiba lenne, hogyha ezen nagy kérdéshez a magyar törvényhozás ugy nyulna hozzá, hogy először a megfelelő rendelkezéseket törvénybe nem iktatná, egész közgazdasági szervezetünket ahhoz mérten át nem alakitaná. Én hozzá akarok nyulni a kérdés lényegéhez *(Halljuk ! Halljuk !)* és foglalkozom az én álláspontomból a sztrájk jogosultságának a kérdésével.

Azt mondtam az imént, hogy az államtitkár ur nagy munkaerő és nagyrabecsülésre méltó munkát végez. Ebben a kérdésben azonban, ha más álláspontot foglal el, mint a mi a nemzeté ezen veszélyes áramlattal szemben, a mely nemzetet megvédelmezni hivatva van, ez épen nagy munkaerejénél fogva veszélyesebb lehet, semmint kivánatos. *(Igaz ! Ugy van !)*

Én ezt nem ok nélkül hozom fel, mert ugy látom, hogy kettőnk között ebben a kérdésben irtóztató nagy differenczia van. Utalok arra, — és bár sikerülne felvilágositanom — hogy a mélyen t. államtitkár ur a pécsi kongresszus alkalmából nyiltan proklamálta a sztrájknak jogosultságát. Itt van a disztinkczió. Felkerestem akkor a mélyen t. államtitkár urat és közöltem vele a következő álláspontomat. *(Halljuk ! Halljuk !)* Én ma nem akarok teoretikus térre átmenni, csak elsősorban körvonalozom, exponálom álláspontomat, hogy mit nevezek én sztrájknak és mit neveznek mások sztrájknak, mert ezen fordul meg a kérdés. *(Halljuk ! Halljuk !)*

Köztünk senki sem lesz, jólélekkel mondhatom, biztosan tudom, senki sem lesz, a ki a munkának szabadságát, a munkásnak egyéniségét, egyesületi jogát tiszteletben ne tartaná, meg ne védené és ne becsülné. *(Helyeslés.)* Más kérdésről van itt szó. Ha valaki azt mondja nekem, hogy a munkásnak joga van munkáját bérbe adni vagy bérbe nem adni, dolgozni vagy nem dolgozni, akkor ez az individualizmusnak akár Engels, akár Marx-féle teóriája szerint olyan tétele, a melyet én is aláirok. Más kérdés az, hagy van-e valakinek joga a szerződéssel biztositott munkát a szerződés tartalma alatt abbanhagyni, vagy nem ? *(Helyeslés.)*

Itt van a kérdés lényege, t. uraim ! *(Mozgás a középen.)* Az államtitkár ur mást proklamált és örvendenék, ha helyes konkluzumban találkoznánk, mert különben az államtitkár ur részemről erős támadásban részesül. *(Zaj.)* De hozzuk tisztába az a kérdést, hogy mit értünk sztrájk alatt.

Digitized by Google

A sztrájk jogosultságának olyan proklamálása, a mint az a gyakorlatban ma érvényesül, hogy az a munkás kilesi a munkaadóra való legvégzetesebb pillanatot *(Ugy van! Ugy van!)* és a megkötött szerződés ellenére egyenesen zsarolási szándékból *(Ugy van! Ugy van!)* beszünteti a munkát, tönkreteszi a munkaadót a kártalanitásnak még a lehetősége nélkül is: ez olyan princzipium, a mely ha akár a köztudatban, akár törvényhozási uton kodifikácziót nyerne, sarkaiból forgatná fel az államot és annak minden intézményét.

Buza Barna: Az egész jogrendszert forgatja fel!

Polónyi Géza: A szerződés-hűség nem csak kereskedelmi akszióma, hanem a nemzet fentartásának egyik alapelve. *(Helyeslés.)* Mert ha én szankczionálom azt, hogy a munkásnak megvan az a joga, hogy kollektive összeáll és a munkaadóval szemben vállalt kötelezettségét nem teljesiti, hát akkor hol van ennek a határa? Nincs meg a munkaadónak is ez a joga, hogy hasonlóképen szervezkedve érdektársaival, ő is megtagadja a másik féllel szemben a szerződés teljesitését? *(Ugy van!)* De különben a szerződéshűségnek, a szerződés betartásának kérdése jogrendszerünknek fundamentuma. *(Élénk helyeslés.)* Hisz nemcsak a munkásról, hanem arról a princzipiumról van szó: szabad-e, lehet-e megkötött szerződéseket bármily érdekszférának szövetkezésével meg nem tartani, lehetetlenné tenni, t. uraim?

Egy hang *(balfelől):* Magánjogi dolog ez.

Polónyi Géza: Sarkalatos kérdés az, hogy a sztrájk fogalma alatt mit értünk. Feltétlenül biztositandónak tartom a munkás javára azt a jogot, hogy munkája senki által, a tőke által se zsákmányoltathassék ki; feltétlenül biztositandónak tartom azt a jogát, hogy munkáját tetszése szerint bocsássa bérbe, és tetszése szerint állitsa rendelkezésre. Minden olynemű szervezetben, a melyek a szerződésileg lekötött munkának kijátszására, vagy megtagadására irányulnak, az állam fundamentumai ellen intézett merényletet tekintek, és üldözöm azokat a törvény szigorával kérlelhetetlenül és elpusztitom ott, a hol találom. *(Élénk helyeslés.)*

Szappanos István: Szabad egyezség!

Polónyi Géza: Méltóztassék gazdasági hatásában megnézni azt, hogy mit jelent ez. Csak egy pár példát hozok fel, hisz az életből ismerjük ezeket a dolgokat, mindennapi jelenségek ezek, fájdalom. A gazda vállalkozik ipari termékek termelésére. Rendszerint kötelevelekkel köti le a szállitását pl. répának, szesznek, burgonyának stb. Már most az a gazda szerződik az akkor divott és neki szerződésileg biztositott munkabérek alapján, hogy ő ilyen árban fogja beszállitani...

Tutsek Sándor: Ilyen határidőben!

Polónyi Géza: ... és ilyen határidőben. Most jön a termés beszedése és összeáll a budapesti szakszervezetnek szocziáldemokratikus bandája, *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés.)* felgyujtják a kedélyeket, felázitják a munkást és a munkások odaállanak és azt mondják: nem dolgozunk egy forint napszámért, csak akkor dolgozunk, ha 2 forintot vagy 1 forint 50 krajczárt kapunk. Akkor a gazda előtt ugy áll a dolog, — az aratósztrájkról nem is akarok beszélni, — hogy vagy kénytelen megadni a kizsarolt munkabért, vagy befagy a répája és többé nem használhatja. *(Igaz! Ugy van!)*

Ha a gazda beszállitja a répát a gyárosnak, hiába áll elő azzal, hogy ő most két forint munkabért volt kénytelen fizetni, a gyáros azt mondja: mi közöm hozzá, az ur tartozik nekem ennyit meg ennyit szállitani; vagy szállitja, vagy nem szállitja! *(Igaz! Ugy van!)* Az a gazda hiába fordul a felázitott munkásokhoz, azoktól ő kárpótlást nem is kaphat, mert nincs miből. A gyárnak pedig köteles beszállitani az árut.

Hány ilyen eset volt, hány ilyen visszaélés, a mikkel tönkretettek családokat, ekzisztencziákat. *(Igaz! Ugy van!)*

Ezt a jogot nem fogjuk kodifikálni, ha csak tönkre nem akarjuk tenni Magyarországot. A ki a sztrájk kérdésével foglalkozik, annak lehetetlen nem foglalkoznia azzal a kérdéssel is, hogy a sztrájkkal üzött bármily visszaélésre micsoda kártérítési lehetőség van biztositva, és miként akarja a törvényhozó ezt elérni. A nélkül ne tessék e kérdéssel foglalkozni. A sztrájk jogára vonatkozólag ezt tartom szükségesnek megjegyezni, mert az ipari munkások szakszervezetével szemben *(Zaj. Elnök csenget.)* nagyobb veszélyt nem is képzelhetek, mint a mely e területen fennáll.

A szakszervezet kérdése részben a belügyminiszter, részben a kereskedelemügyi miniszter hatáskörébe tartozik. Kegyeskedjék megengedni, hogy erre vonatkozólag is mélyen megszomoritó adataimat rövidre vonva a t. ház elé terjesszem. Ha szakszervezetek létesittetnek, a melyek a törvényes hatáskörben szocziális igazságokon alapulnak, ezeket mindig melegen fogom támogatni. De ha ma megnézzük, mit jelentenek az iparszervezetek, a munkásszervezetek Magyarországon, ha azoknak sajtóját méltóztatik mégnézni, *(Mozgás.)* akkor látni fogják, hogy hadat üzennek mindannak, a mit eddig Magyarországon szentnek és becsületben tartandónak véltünk, *(Igaz! Ugy van!)* megtépve egyéni becsület, erkölcs, vallás, szemérem, hazaszeretet. *(Igaz! Ugy van!)* Minden bálványunk le van rombolva és az üvöltő dervisek serege által megköpdösve *(Ugy van! Ugy van!)* és a nemzet szemébe dobják a vörös rongyot, hogy miután leköpködték, azzal a rongygyal, törülközzék a nemzet. *(Igaz! Ugy van! Tapsok a baloldalon.)*

Mély megdöbbenéssel látom az események e fejlődését. Sokszor el-eltünődöm nemzetem jövendőjén, és mély aggodalom fog el, valahányszor ezt a borzasztóan veszedelmes propagandát látom az ő működésében. *(Mozgás.)* Ezek a szakszervezetek ma már nemcsak a hazafiságnak, hanem magának a magyar fajnak üzennek hadat, *(Igaz! Ugy van!)* és a hazátlan bitangság ma már nem

Digitized by Google

stigma, hanem glória, a melylyel körülövezve nekimennek mindennek, a mi tradiczió, a mit őseink sirján kegyelettel őrizünk. Mindezt lábbal tiporják. *(Igaz! Ugy van!)*

Itt voltak a legutóbbi események. Szövetkeznek ezek az emberek a nemzetnek legádázabb ellenségeivel, eljárnak külföldre, *(Igaz! Ugy van!)* a hazaárulást űzik üzletszerűleg. *(Igaz! Ugy van!)* Elmennek Bécsbe, üléseket tartanak. Mert t. uraim, Buchinger Manó ur nem a maga jószántából, hanem a szakszervezetnek a megbizásából és annak költségén ment fel ugyancsak Bécsbe az internacziónális szocziáldemokrata szervezethez, ott lázitást kezd a magyar faj ellen és annak hegemóniája ellen a választói jog alkalmából.

Rakovszky István: Buchinger? Magyar ember az? *(Derültség.)*

Polónyi Géza: A választói jogról szóló törvény tekintetében nem vagyok a pluralitásnak álláspontján, küzdeni fogok ellene. Mindenkitől jó néven veszem, még Buchingernek sem veszem rossz néven, ha az ország területén gyakorolja polgárt megillető jogot ezen törvényjavaslattal szemben. A miről azonban itt szó van, az egészen más. Kimennek a külföldre és ott ellenségeinkkel szövetkezve, *(Igaz! Ugy van!)* befolyást akarnak gyakorolni Magyarország törvényhozására oly czélból, hogy hitszegéssel és a magyar fajnak elárulásával vádoljanak meg bennünket. Ez az, a mi vérlázitó. *(Ugy van! Ugy van!)*

Tisztelt uraim! Ez a szövetkezés nemcsak kisérlet maradt, eredménye is lett. Kezemben van az osztrák szoczialistáknak, az osztrák internaczionális szövetkezetnek Adler, Nemec, Dasynszki, Pittoni és Wittich képviselők által benyujtott interpellácziója, mely a Buchinger Manó expedicziójának eredménye és az osztrák képviselőház előtt már tényleg elő is terjesztetett, a melynek bizonyára ismert tartalmából csak annyit emelek ki, hogy azzal kezdődik, hogy Magyarország királya állama népeinek ismételten és ünnepélyesen megigérte az általános egyenlő titkos választói jogot, de ezt az igéretet megszegték. Vádolják tehát a királyt igéretszegéssel. *(Olvassa):* »Ausztria munkássága aggodalommal látja, hogy a magyar munkásszervezetek ellen Magyarországot sztrájktörők menhelyévé teszik mely az osztrák munkásság érdekét is veszélyezteti. Ausztria népei felháborodással látják, hogy testvéreiket a Lajtán tul brutális idegenek« — értsd a magyarok — »uralmának szolgáltatják ki.«

Gr. Batthyány Tivadar: És ezt elfogadta az osztrák képviselőház elnöke?

Polónyi Géza *(olvassa):* »Kötelessége lett volna a kormánynak, az osztrák miniszterelnöknek, hogy a koronát felvilágositsa abban a tekintetben, hogy Magyarország népeivel szemben hitszegés követtetett el.«

T. uraim! Én megdöbbenéssel látom és már régebben figyelem, hogy ezek az urak büntetlenül, a nélkül, hogy a hajuk szála is meggörbülne, itt, a temetőben és más alkalommal hirdetik a polgári társadalom elleni forradalmat minden következmény nélkül. *(Igaz! Ugy van!)* Itt van egy szervezet, a mely noli ne tangere! *(Ugy van! Ugy van!)* Nemrégiben rendkivül nagy örömömre kifejtette már Nagy Emil t. képviselőtársunk, hogy micsoda üzletszerűséggel megy ez a dolog, ezek a nemzetközi martirok hogy vágják szivesen zsebre a hazafias államnak koronáit, ha azok ezrekre számoltatnak le. *(Igaz! Ugy van!)*

T. ház! Ezt a Buchinger-féle osztrák szocziálista expedicziót én megnéztem jogászi szemüvegen, kerestem, hogy lehet-e egy állam, a hol ilyen üzelmek büntetlenül és a nélkül történnek, hogy valami is történjék. *(Ugy van! Ugy van!)* Arra a meggyőződésre jutottam, hogy van törvény, a mely ezt üldözi, de ha nem volna és ha ez a szakasz bármi tekintetben nem fedné azt, a mit most állitok, ha valakiben a legkisebb skrupulus volna egy törvényhozás, mely a nemzet iránt tartozó kötelességét le akarja róni, negyvennyolcz óra, tizennégy nap alatt kell hogy törvényt alkosson a hazaárulásnak ilyen büntettével szemben. *(Élénk helyeslés.)*

A dolog igy áll. Itt van a büntetőtörvény 142. §-a. Meggyőződésem szerint ide tartozik. Lehet, hogy tévedek, nem is szándékozom jogi disputákba bocsátkozni, de felolvasom, a mit ez a törvény mond. Azt mondja *(olvassa):* »A hűtlenség büntettét követi el és tiz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő *(Helyeslés.)* — látszik, hogy a törvényhozó ezeket a visszaéléseket milyen borzasztó sulyosaknak tekinti — azon magyar honos, a ki valamely külhatalom kormányával szövetkezik, vagy azzal közvetlenül vagy közvetve érintkezésbe bocsátkozik a végett, hogy azt a magyar állam elleni ellenséges cselekményre birja.« A 148. §. — roppant érdekes ez a szakasz, mert ez az egyetlen egy eset, a midőn a magyar büntőtörvény alkotója az előkészületi cselekményt sem kivánja meg egy bűntett elkövetésére, hanem büntetni rendeli feltétlenül — azt mondja *(olvassa):* »A 142., 143. §-ok első pontjában és a 144. §-ban meghatározott valamelyik cselekmény elkövetésére létrejött szövetség, ha ahhoz előkészületi cselekmény nem járult: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.«

Miről van itt szó? Ellenséges cselekedetre szövetkezett Buchinger ur, a budapesti szocziálistáknak megbizottja, az osztrák szocziálistákkal, internaczionalistákkal, igen vagy nem? *(Igen!)* Ezen fordul a kérdés.

Nagy Sándor: Nem ilyen ellenséget ért a törvény!

Polónyi Géza: Tudom. De ellenséges cselekedet az az én felfogásom szerint, ha egy idegen állam kormányát arra akarjuk befolyásolni és oly czélból szövetkezünk vele, hogy egy nemzetre rábizonyitsuk, hogy hitszegést követett el, ha rábizonyitani akarjuk egy nemzetre azt, hogy itt a magyar faj idegen faj, a mely rabszolgaságba görnyeszti a más fajuakat.

Rakovszky István: Nem a magyarokat értette!

Digitized by Google

Polónyi Géza: Lehet e felett disputálni, de más rendelkezése a büntetőtörvénynek, a melylyel itt foglalkozni lehetne, nincs. Meg akarjuk-e ezt engedni továbbra is, igen vagy nem? Ha valaki ennek a veszélyes voltát látja, ha megfigyeli azt, hogy nemcsak a szocziálisták, hanem a prágai kongresszuson a nemzetiségiek is hasonló szövetséget szerveztek Magyarország ellen, akkor, ha ez a törvény nem elég világos és nem idevaló, gondoskodni kell sürgősen arról, hogy megfelelő törvény alkottassék, a mely e galádságokat megtorolja. *(Élénk helyeslés.)*

T. ház! Befejezem beszédemet. *(Halljuk! Halljuk!)* Én csak annyit akartam mondani: a nemzetek történetében azt látom, hogy az a nemzet, a mely véres csatákon hősiesen elbukott, a világtörténelem előtt mégis emléket állitott magának. De az a nemzet, a mely megengedte, hogy paraziták és férgek öljék meg, az a történelemben sem talált és nem is talál siratóra soha. *(Igaz! Ugy van!)* A parazitáknak az a szokása, t. uraim, — talán mondottam is már egyszer, — hogyha nem bántják, csipnek és kiszivják a vérünket, ha pedig eltapossuk, roppant kellemetlen szagot árasztanak; *(Igaz! Ugy van!)* de ez a kisebb veszély, nem kell tőle megijedni. *(Helyeslés.)* Ugy tudom, hogy a paraziták félnek a világosságtól és ugy látom, t. ház, hogy a magyar nemzet és annak társadalma beteg, szinte vonaglik a fájdalomtól, orvosságra van tehát szükség, a melynek alkalmazását nálamnál hivatottabbak személyében látom. Én, t. képviselőház, a magam számára legalább a virrasztó ápoló szerepét kérem, egyebet nem tehetek, mint hogy a betegágynál meggyujtom a gyertyát, hogy ezek a paraziták megszökjenek. *(Tetszés és helyeslés.)*

Nem szavakra, hanem sürgős cselekedetekre van szükség, t. képviselőház. *(Igaz! Ugy van!)* Várom és tudom is, hogy a t. képviselőház e tekintetben teljes szivvel és lélekkel egyértelműleg meg fogja védelmezni a magyar nemzeti államot e veszélyes propagandától, a melynek emanációját napról-napra látjuk. Ezt hiszem és várom és addig is a kereskedelmi miniszter urnak költségvetését az állam érdekében és a t. miniszter ur iránt való személyes tiszteletemből kifolyólag megszavazom, illetőleg megajánlom. *(Élénk helyeslés és taps.)*

Vertán Endre jegyző: Gr. Batthyány Tivadar!

Gr. Batthyány Tivadar: T. képviselőház! Az épen most elhangzott beszéd végső akkordjaiban igen erőteljes, igen élénk szinekben festett képét láttuk a nemzetközi szocziáldemokráczia szervezetei működésének. A midőn ezt szomorodott szivvel konstatáljuk, azt hiszem, kétszeres kötelességünk, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy pártatlan mértékkel és szigoru igazságossággal tárgyaljuk, kezeljük és itélkezzünk azon szervezetek működése felett, a melyek nem a nemzetközi szocziáldemokráczia szolgálatában, hanem a nemzeti trikolor jegyében működnek, és a melyek állandóan két tüz közé vannak szoritva, a melyek egyrészt a munkaadók trösztjei, kartelljei és egyéb egyesülései állanak szemben velök, másrészt hátulról, alulról és oldalról a nemzetközi szocziáldemokrácziának összes szervezeteivel, terrorával és erős szervezeteinek erejével állanak szemben. *(Igaz! Ugy van!)*

Ha ez áll, akkor azt hiszem, hogy nemcsak jogom, hanem kötelességem nekem, a kinek szerencséje, vagy nem tudom, hogy jellemezzem, talán szerencsétlensége, hogy több nagy hazafias társadalmi szervezet élén állok, *(Éljenzés.)* akkor, a midőn egyik ilyen nagy szervezetet és annak testvérszervezeteit hónapok óta állandóan üldözik, támadják, — és előre is kijelentem, hogy jogosulatlanul — hogy akkor én nem az ő védelmükre kelek, hanem egyszerűen elmondom a való igazságot. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt azonban erre rátérek, — mert hiszen méltóztatnak érteni és tudni, hogy a vasuti balesetekkel kapcsolatos támadásokra kivánok reflektálni — legyen szabad lehető rövidséggel kiterjeszkednem a kereskedelemügyi tárczához tartozó néhány más dologra. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az egyik, a melynek taglalását előttem szólott Polónyi t. képviselőtársam nagyon megkönnyitette, vonatkozik a magyar folyamhajózási viszonyokra. *(Halljuk! Halljuk!)*

A ki külföldön járt, konstatálhatja azt a szomoru tényt, hogy a mig más országokban igen élénk a folyamhajózás, addig nálunk a folyamhajózás, ez az olcsó, kényelmes forgalmi eszköz, egyáltalán nincs kellőkép exploatálva és látjuk azt a különös körülményt, hogy a mig egyrészt államvasutaink a forgalom rohamos emelkedésével már-már a krizis felé közelednek, addig folyóink üresek, alig látunk rajtuk egy-egy hajót lézengeni. Az államvasuti mizériák nagy részének természetes megoldása volna az, ha a forgalomnak azt a részét, a mely természetszerűleg a folyamokat illeti, a folyamhajózásnak átengednők és megszüntetnők azt a természetellenes állapotot, a melyben vasuti tarifapolitikánk egyenesen oda kényszeriti a szállitó közönséget, hogy ne a hajózást, hanem a vasutat vegye igénybe.

Mégis az ember kénytelen a kormánynak, az előzőknek is, a mostaninak is tarifapolitikáját helyeselni, illetőleg nem kifogásolni, annál a helyzetnél fogva, hogy a magyar folyamhajózás nagy része egy idegen, és miként most Polónyi t. képviselőtársam igen markánsan kifejtette, velünk egyenesen ellenséges vállalat kezében van, a mely még a természetes üzleti érdekei által megkivánt előzékenységet sem gyakorolja.

Én élénken emlékszem azokra a harczokra, a melyeket annak idején boldogult Baross Gábor inditott meg az első cs. k. Dunagőzhajózási Társasággal szemben és a maga nagy magyar érzé-

Digitized by Google

sével és érzékével arra törekedett, hogy vagy dualizálja a Dunagőzhajózási Társulatot, vagy pedig a konkurrenczia felvételével kényszeritse arra, hogy a magyar forgalom szolgálatába álljon. Sajnos, Baross Gábor halálával utódja áttért a megalkuvás terére, megcsinálta az egyezséget a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Társaság alapitásánál a két társulat közt, és én azt hiszem, hogy a mi folyamhajózási mizériánk oda vezethető vissza, hogy akkor föladtuk az egyedül helyes álláspontot. Én már akkor ugy a képviselőházban, mint a sajtóban élénk agitácziót és akcziót fejtettem ki a Dunagőzhajózási Társulattal való megegyezés ellen; sajnos, az ellenvélemény győzött, s ma isszuk meg ennek a levét.

Midőn azt látjuk, hogy ezen társulat minden téren magyarellenes politikát űz és a mellett, a mire rá fogok térni, még azt is látjuk, hogy ez a társulat a maga ezernyi személyzetével a legcsunyább módon bánik el, akkor szükséges, hogy felszólaljunk, hogy ez ellen tiltakozzunk és a kormányt felkérjük, hogy ezen társulattal szemben — természetesen a nemzetközi szerződések keretén belül — a maga akcióját meginditsa.

Felemlitette már Polónyi Géza t. képviselőtársam azt az igazán lehetetlen állapotot, a mely ennél a társulatnál a nyugdijintézet terén fennáll. Az elnökletem alatt álló Hajós-Szövetség nemrég kérvénynyel fordult a Dunagőzhajózási Társasághoz, a melyben figyelmeztette, hogy ezen nyugdijintézmény rendezése, biztositása sok ezer családnak exisztencziális érdeke, és akkor ezen nagytekintetű társaság fővédője és fődirektora, lovag Tauszig ur, és Eskenasi ur még annyira sem méltatták a Magyar Hajós-Szövetségben egyesült ezernyi becsületes, munkás magyar embert, hogy erre a kérelmükre még csak válaszoljanak is.

Ha ebben a társulatban megvolt a bátorság, a meggondolatlanság és a lelketlenség arra, hogy száz és száz teljesen munkaképes embert a nyugdijintézet rovására és terhére és a saját egyensulyának felbillentésére időnek előtte szükségtelenül nyugdijba küldött; ha megvan ennek a társulatnak az a tehetetlensége, hogy az üzletet olyan rosszul vezeti, hogy alig-alig tud dividendákat osztani, a mellett pedig főtisztviselőit ugy honorálja, mint semmi más vállalat Európában, vagy legalább Magyarországon; ettől a vállalattól igenis kötelességünk elvárni, hogy a nyugdijintézet tekintetében rendezze a viszonyokat, mert lehetetlen, hogy azok a szegény emberek, ha azután a társulat szolgálatában munkaképtelenekké váltak, annak a tudatára ébredjenek, hogy nyugdijintézet volt és nincs, ők tehát koldusbotra jutottak. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Én, t. ház, az ilyen szolgálatot teljesitő személyzet szervezeteiben amaz álláspónton állok, hogy ezek a szervezetek tartsák meg szigoruan a szolgálati fegyelmet, ragaszkodjanak szigoruan a törvényekhez, ápolják ebben a szervezetben a hazafiságot, de a mellett törekedjenek arra, hogy az igazság és méltányosság határain belül kapják meg mindennapi kenyerüket, kapják meg tisztes megélhetésüket. *(Helyeslés.)*

A mi a szolgálati viszonyokat illeti, csináltunk már törvényeket a munkásokról, a vasutasokról, a gazdasági cselédekről — a személyzet érdekében és egyuttal a köz érdekében. Én csak azt kérdem, vajjon nem érdeke-e az utazó- és a szállitó-közönségnek, hogy a hajózás terén is szabályozzuk az alkalmazottaknak nemcsak jogviszonyait, de egyuttal az azok minősitésére vonatkozó rendelkezéseket is? Megtörtént, hogy a Dunagőzhajózási Társaságnál, a mely az alkalmazottaknak csak egy kis részét tartja állandó alkalmazásban, a többiek pedig mind ideig-óráig vannak alkalmazva, elcsapott vagy faczér czukrászlegényeket vettek fel matrózoknak, olyan embereket, a kiknek a hajózásról, a hajókezelésről, a hajószolgálatról fogalmuk sincs, és ez megtörténik nap-nap mellett. Egész természetes, hogy a közbiztonság érdeke, az utazószemélyzet élet- és vagyonbiztonsága megkivánja, hogy ezzel szemben eljárjunk. Én tehát arra kérem elsősorban az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter urat, méltóztassék egy modern hajósrendtartásra vonatkozó törvényjavaslatot minél előbb előterjeszteni, a melyben igenis, legyen szabályozva a hajós-személyzet összes főbb szolgálati kötelessége, de legyen szabályozva az ő joguk is, és legyen kötelezve a hajózási vállalat is arra, hogy ne az utczáról felvett népet, hanem állandóan alkalmazott és képesitett embereket alkalmazhasson csak és csakis képesitetteket, mert szerintem ebben rejlik a helyzet kulcsa. Ha azután ez a vállalat kötelezve lesz a képesitett személyzet alkalmazására, akkor kényszerül is alkalmazottait tisztességesen is honorálni. *(Helyeslés.)*

A magyar állam bizonyára nem gazdagabb, mint lovag Tausig és társai és a magyar állam a maga alkalmazottait mégis tisztességesen honorálja. Magyarországon a gazdasági cselédség, az ipari munkás többé-kevésbbé mégis a mai viszonyokhoz némileg simuló illetményekkel és keresettel bir. Csak hajózásunknál látjuk az ellenkezőt, pedig — s ezt kiemelem — a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Társulat sokkal fiatalabb intézet, mint a Dunagőzhajózási Társulat, mégis jobban dotálja őket. Az osztrák társulat skandalózus módon bánik az embereivel, hitvány fizetéseket ad nekik, s nem gondoskodik arról, hogy a személyzetet szakképzett utódokkal egészithesse ki, vagyis nem történik gondoskodás a hajósinasok neveléséről.

Ez, t. uraim, nagyon fontos kérdés és én kérem is az igen t. kereskedelemügyi miniszter urat, hogy ennek a társulatnak nemcsak, hogy a legkisebb előnyt ne adja, de ellenkezőleg, állja utját még annak is, hogy ez a társulat

Digitized by Google

fejlődhessék és érvényesülhessen ebben az országban addig, a mig egyrészt a magyar forgalom és kereskedelem szolgálatába nem áll, másrészt pedig sok ezernyi alkalmazottjának tisztességes ellátásáról nem gondoskodik.

T. ház! Felemlitette a képviselőház tegnapelőtti ülése során egyrészt Nagy Emil előadó ur, másrészt, közbeszólásra reagálva rámutatott Petőfi Sándor, illetőleg Pető...

Pető Sándor: Ezt a vicczet már sokszor hallottam!

Gr. Batthyány Tivadar: Ez nem volt viccz, ez igazán lapsus linguae volt, s különben is ne vegye rossz néven tőlem a t. képviselő ur, bár igen nagyra becsülöm az ő személyiségét, de Petőfi Sándor mégis csak nagyobb előttem. *(Derültség.)*

Mondom, t. képviselőház, a tegnapelőtti ülés folyamán szóba hozták itt a munkásbiztositó hivatal körüli panaszokat és kifogásolták az ott történteket. Magam részéről nem akarok ennek a kérdésnek mélyébe hatolni, — őszintén megvallva, részleteiben nem is ismerem annyira ezt az ügyet, hogy annak teljes szanálására nézve már ma konkrét véleményt adhatnék és konkrét álláspontot foglalhatnék el — annyit azonban tényként konstatálhatok, hogy ugy a munkaadók körében, mint a munkások részéről is valóban igen sok panasz tétetett és sok jutott el ezekből hozzám is. Panaszok tétettek abban a tekintetben, hogy ott rendetlenül történik a szolgálat, hogy komplikált az eljárás s hogy az rettentően bürokratikus *(Ugy van! a középen.)* és hogy drága; panaszok tétettek abban a tekintetben is, hogy ezen viszonyok folytán nagyon félő, hogy csakhamar az államnak, a munkaadóknak és az alkalmazottaknak szükségük lehet arra, hogy valami pluszszal hozzájáruljanak az intézet fentartásához.

Nem bocsátkozom ennek a kérdésnek a taglalásába, csupán egyet vagyok bátor Pető Sándor t. képviselőtársam tegnapi közbeszólására mondani. *(Halljuk! Halljuk!)* Határozottan ellenzem azt, hogy a koalicció őrszemeit oszszák oda be, de ép oly határozottan ellenzem azt is, hogy nemzetközi szocziáldemokraták vagy demokraták őrszemei kerüljenek oda. Ellenben kivánom, hogy teljesen pártatlan hivatalnokok végezzék a munkát, olyanok, a kik személyesen gyakorolják minden politikai jogaikat, de semmiféle pártszervezetben, semmiféle párt-agitáczióban részt nem vesznek. *(Élénk helyeslés.)*

Ez az álláspontom ebben az ügyben, de hozzáteszem non verba, sed facta, vagyis ezt az életben keresztülvive is akarom látni és pedig ugy, hogy többé joggal ne merülhessenek fel olyan panaszok, hogy a kik benfentesek a Nyárutczában, azokat tárt karokkal fogadják, a kik pedig véletlenül 48-as vagy más politikai eszme iránt lelkesednek, azokat kevésbbé szalon-modorban kezelik.

Felemlitette Polónyi Géza t. képviselőtársam a sztrájkjog kodifikálását és ezzel kapcsolatban a kollektiv szerződés ügyét is. Én azt hiszem, hogy Polónyi t. képviselőtársam tévedett, a midőn azt a véleményt fejtegette, hogy itt a sztrájkjognak olyan törvénybeiktatását kontemplálhatná bárki, hogy a már megkötött szerződés tartama alatt legyen joga bárkinek is szerződésszegéssel sztrájkba lépni.

Ilyen értelemben én és sokan a sztrájkjog kodifikácziójához hozzá nem járulhatnánk; ellenben akkor, a midőn azt látom, hogy lehetséges az, hogy nemcsak a budapesti, de a budapestiekkel együtt a bécsi bankárok összeállhatnak és csinálhatnak ad hoc szabad szervezetet a bankkartell alakjában abból a czélból, hogy a hitelkeresők részére a kamatlábat felemeljék, kizárólag az igen t. bankár urak és részvényeseik zsebének a javára; a midőn azt látom, hogy — egészen helyesen, mert az egyesülési jogot megtilthatni senkinek nem lehet — a munkaadók minden téren szervezkednek — bárcsak még jobban szervezkednének, még egységesebben, mert joguk van hozzá, a mi a munkáskérdés megoldásának is az előnyére válnék; a midőn ilyen szervezetekkel áll szemben a keresőosztály, a munkás, akkor egyszerűen attól a jogtól, hogy ő szerződésének lejárta után esetleg megszüntesse a munkát addig, mig ujabb munkabérben meg nem állapodhatik, el nem üthető senki által; ettől a jogtól mást elütni nem lehet, mint legfeljebb azon szervezeteket, — a mint ezt a vasutas pragmatikában már meg is tették — a melyeknél elsőrangu közérdek, a közbiztonsági szempont is megkivánja, hogy működésükben a folytonosság megtartassék.

Ha azonban konczedálom azt, hogy bizonyos intézmények alkalmazottai ne mehessenek sztrájkba, a mint azt az ipartörvényjavaslatban az államtitkár ur kontemplálta, akkor kénytelen vagyok az igen t. államtitkár ur figyelmét két körülményre felhivni és ennek a végleges törvényalkotásnál való figyelembevételét kérni: ha már közérdekből jogosan és helyesen törvénynyel megtiltjuk bizonyos szolgálati ágak, bizonyos intézmények alkalmazottainak a sztrájkjogot, akkor ezzel szemben biztositanunk kell azoknak azt a törvényes módot, hogy ők azután törvényes szervezetük keretében a maguk igazait, a maguk kérelmeit előterjesszék. *(Helyeslés. Felkiáltások; Nincs benne!)* Bocsánatot kérek, benne van. De én tudom azt is, hogy a vasuti pragmatikáról szóló törvénynek az egyesülési jogra vonatkozó rendelkezése azt mondja, hogy a kereskedelmügyi miniszter, esetleg a horvát bánnal egyetértőleg állapitja meg azt, hogy mely egyesületbe szabad bizonyos alkalmazottnak belépni, melybe nem; hogy a kereskedelemügyi miniszter jóváhagyja, vagy nem hagyja jóvá

Digitized by Google

az illető szervezetek alapszabályait és meg is tilthatja az alkalmazottaknak, hogy bizonyos alapszabályokkal biró egyesületekbe belépjenek.

Én azonban egyetlen kérdést vagyok bátor tisztelettel felvetni, azt t. i., hogy az a jog, a mely Magyarország kereskedelemügyi miniszterét megilleti, megilleti-e Hüvös József és Jellinek Henrik urakat, igen vagy nem? Mert ha nem illeti meg, akkor tisztelettel felkérem a kereskedelemügyi kormányzatot, hogy méltóztassék kormánybiztosai utján utasitani azt a két vállalatot, a melynek élén ezen nevezett urak állanak, hogy azt a jogot ne arrogálják maguknak a jövőre, mint a hogy ma teszik, mert annak daczára, hogy vannak szervezetek, a melyek a kormány által jóváhagyott alapszabályokkal működnek, a melyekbe való belépést a közuti vasuti alkalmazottaknak Kossuth Ferencz kereskedelemügyi miniszter ur el nem tiltotta: ezen két társulat igazgatósága igenis egyszerűen eltiltja azt, eltiltja pedig egyszerűen az alkalmazásból való elbocsátás terhe alatt.

Egy hang *(a baloldalon)*: Hol itt a szabadság?

Gr. Batthyány Tivadar: Mielőtt ezt a kérdést nem tisztázzuk, nem mehetek bele abba, hogy bármely más intézményre nézve hasonló intézkedések történjenek. *(Helyeslés balfelől.)* Garanciát kivánok arra, hogy ezek ne sztrájkoljanak. Igenis a hajósokra is ki akarom ezt terjeszteni, de ugyanakkor garanciát kivánok arra, hogy sem egy lovag Tausignak, sem Jellinek Henrik urnak ne legyen módjában, hogy ezen szegény embereket az egyesülési jogtól, s azon erőtől, a mely az egyesülési jogban rejlik, megfoszthassa. *(Felkiáltások balfelől: Ugy van! Semmi privilégium!)*

Ha már ezekről beszélek, még csak egyet vagyok bátor kérni az igen tisztelt kereskedelemügyi miniszter urtól és az államtitkár urtól. Hónapokkal ezelőtt erős mozgalom volt az Ungaro-Croata tengeri hajózási társulatnál. Annyira ment ott a bérharcz, hogy a társulat kapitányi személyzete, s azután más személyzeti ágak is sztrájkba léptek. A kereskedelemügyi kormány akkor közbelépett, s az ő igen okos, humánus, s erélyes közbelépésének eredményeként megtörtént a megegyezés mind a két fél jogos igényeinek és érdekeinek kellő megóvása mellett. Én tisztelettel kérem az igen tisztelt államtitkár urat, hogy a midőn most a folyamhajósok is kérik igazán nyomorult anyagi helyzetük szanálását, s a midőn ezen hajósok — legalább erőmtől telhetőleg azon leszek — remélhetőleg nem fogják megszegni a szolgálati fegyelmet, mert remélem, hogy a vállalatok sem fogják őket egy végzetes lépésre hajtani: ennek elkerülése végett is méltóztassék ezzel a kérdéssel, a mely több ezer magyar család exisztencziáját érdekli, foglalkozni; ugyanannyi erélyel és ugyanannyi jóindulattal, a hogy tette a miniszterium az Ungaro-Croata személyzetével szemben. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

A mi a kollektiv szerződések kérdését illeti, itt már, megvallom, nem hiszem, hogy egy véleményen leszünk.

Pető Sándor: Eddig egy véleményen vannak! *(Mozgás.)*

Gr. Batthyány Tivadar: Eddig egy véleményen vagyunk. Örömmel látom és láthatják t. képviselőtársaim és barátaim is, hogy engem azon oldalról talán nem mindig igazságosan támadnak, mert hiszen itt a porondon kimutatjuk, hogy igen sok tekintetben egy véleményen vagyunk. *(Mozgás a középen.)*

A mi a kollektiv szerződések olyatén törvénybe iktatását illeti, a mint azt az ipartörvény javaslat tervezi: egész nyiltan és őszintén megmondom, hogy én a munkás-kérdés jövő megoldását ettől várom. De nem egészen egy a véleményem az időpont tekintetében. Magam is gazdálkodom és tudom, hogy vannak bizonyos növények, a melyeket csak jól megművelt és preparált talajba lehet a bő termés kilátásával elültetni. Nem látom az előfeltételeket; nem látom azt a komolyságát, azt a kiterjedettségét a mai szakszervezeteknek, a melyre rá lehetne bizni azt a nagy közjogi erőt, a mely az ipartörvényjavaslatban foglaltatik. *(Szterényi József közbeszól.)* Tudom, hogy elejtette a t. államtitkár ur a kötelező szervezkedést és rátért a fakultativra.

Én arra kérem az igen t. államtitkár urat, menjen még egy lépéssel tovább és engedjen egy pár évi időt arra, hogy a munkásszervezetek terén kissé konszolidáltabb állapotok álljanak elő. Előbb irtsuk ki a munkásszervezeteknek magában véve üdvös intézményéből azokat a túlkapásokat és kinövéseket, a melyek minden intézmény kezdetén megvannak és sajnos, nálunk nagyobb mértékben, mint más művelt országokban. *(Igaz! Ugy van!)* Értem a szocziáldemokrata szervezeteknek túlkapásait, *(Helyeslés)* a melyekről ujabban a sajtóban nap-nap mellett hallunk. Felteszem, hogy mind ennek 70%-a nem igaz, de ha csak 30% igaz is, ez is mutatja, hogy nem elég tudással, nem elég komolysággal és nem elég lelkiismeretességgel vezetik e szervezeteket. A mig ilyen vezetés van, nem ruháznám az egyébként tiszteletreméltó szervezetekre azokat a nagy jogokat, a melyek a kollektiv szerződésre nézve e javaslatban foglaltatnak. *(Helyeslés.)*

Áttérek most azokra a mind gyakrabban felhangzó vádakra, a melyek a mi magát elsősorban liberálisnak nevező és tartó sajtónk egy részében nap-nap mellett megjelennek és a melyek odakonkludálnak, hogy az összes vasuti balesetek oka egyedül és kizárólag a vasuti szövetségek működése. Ezek okolják a fegyelem állitólagos megsértését, meglazulását, végeredményben pedig én okolnám azt, mint a legnagyobb ilyen szervezetnek elnöke. Legutóbb azt is olvastam, hogy elneveztek engem Magyarország közlekedési mellék-

Digitized by Google

kormánya vagy ellenkormánya elnökének. Megvallom, lelkesedéssel és — bizonyos szervezetek vezetőitől eltérően — ingyen dolgozván a hazafias alapon való szervezkedés előmozditásán, találva, sértve érzem magam, mert ezek a vádak, mint lesz szerencsém lehető rövidséggel kimutatnom, teljesen tarthatatlanok. Mindenekelőtt hivatkozom arra, — az igen t. államtitkár urnak inkább lesz módja, mint nekem, beletekinteni a balesetek statisztikájába, — hogy a mult évben az államvasutaknál több baleset volt, mint az idén. Senki ezt valami nagy dolognak nem tekintette, mert statisztikailag kimutatható, hogy a világ minden vasutján vannak balesetek és hogy azok száma és sulya változik évről-évre. Természetes az is, hogy ezek a balesetek szaporodnak, a mikor torlódik a forgalom, a mikor a vasuti intézmény maga bizonyos krizisbe kerül.

Egy hang: Ennyi baleset sohasem volt!

Gr. Batthyány Tivadar: Bocsánat, tavaly több volt, csakhogy kevesebb volt a sérültek száma. Erről azonban a Gondviselésen kivül senki sem tehet. Az egyik esetben több vasutas, több utas pusztul el, a másik esetben több kocsi, több áru. Ha most nézem ezen balesetek okait, akkor elsősorban meg kell vizsgálnom, hogy miként állunk a vonatokat biztositó intézmények kérdésében. Természetes, hogy mentül jobban fokozódott a forgalom az egyes vasutakon, a tudomány és a gyakorlat emberei mindinkább igyekeztek a nagyobb forgalom által igényelt biztonsági intézményeket szaporitani és megjavitani. Nemcsak a külföldön, de itt is. Van egy általános forgalmi utasitás, a melynek 110. vagy 119. szakasza azt mondja, hogy Magyarországon a vonatoknak egy irányba való inditása *(Halljuk! Halljuk!)* rendszerint térközben eszközlendő; csakis a vasuti és hajózási főfelügyelőség külön engedélyével szabad a térközi vagy állomásközi inditásról áttérni az időbeli inditásra. A magyar vasuti és hajózási főfelügyelőség és a kereskedelmi kormányzat éveken át igen helyesen a legnagyobb szigorral követelte a magyarországi magánvasutak és különösen a nagyobb forgalmu Déli vasuttól, hogy ezen térközi forgalomnak bevezetésére szükséges intézményeket, a blokk-rendszert, valamint a központi váltókezelést, a fő- és előjelzők meghonositását mentől előbb eszközölje.

A Déli vasut meg is tette, és annak daczára, hogy merem állitani, hogy kvalitás, képesség és fegyelmezettség szempontjából a Máv. és a Déli vasut személyzete között semmi különbség nincsen, egyenlően teljesitik kötelességüket: mégis azt látjuk, hogy a Déli vasutnál sokkal kevesebb — jó perczben legyen mondva — a baleset, mint a Máv.-nál. Mert a Déli vasutnál ezen biztonsági intézmények meg vannak valósitva, ellenben a Magyar államvasutaknál, egy néhány főbb vonaltól eltekintve, még mindig a régi rendszer áll fenn. A gráczi vonalon sürű vonatközlekedés van, és gyorsvonatok is száguldnak végig, és még mindig kézzel áttolható váltórendszer áll fenn! Tehát ne méltóztassék csodálkozni, hogyha a balesetek száma ily helyen nagyobb, mint ott, a hol a kellő biztositékok megvannak. Nemcsak hogy szemrehányást nem teszek ezért, de a legnagyobb elismeréssel szólok a mai kereskedelemügyi kormány vezetőségéről, mert ők most nyakra-főre igyekeznek ezen blokkrendszereket, központi váltóberendezéseket stb. életbeléptetni. Hogy elmulasztották ezt a multban, ez tény, de ha elmulasztották, akkor épen a mult rezsim sajtója ne vádolja a vasutasok összességét, hanem azokat, a kik a mulasztást elkövették.

Pető Sándor: Az egész sajtó a koalicziéé! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Gr. Batthyány Tivadar: Nem tartozik ezen kérdés a kereskedelemügyi tárcza költségvetéséhez, különben szólnék erről is. Ezen helyzetnek megvilágitására legyen szabad még egy körülményt felhoznom, a mely igen jellemző. *(Halljuk! Halljuk!)* Feltünt nekem, hogy a mozdonyvezetők szövetsége lapjának minden számában olvashat az ember elismerő okmányokat a felsőbbség részéről, a melyekben megdicsérik az egyes mozdonyvezetőket és meg is jutalmazzák őket azért, hogy sikerült nekik éberségükkel bizonyos veszélyeket, baleseteket elháritani. Miért kénytelen a vasut ilyen eseteket konstatálni és ilyen esetekben jutalmazni?

Egyszerűen azért, mert a biztonsági berendezések olyanok, hogy azok mellett különös éberségre van szükség. Engedelmet kérek, ha be lennének már hozva az összes biztonsági intézmények az összes főbb vonalakon, akkor nem kerülne oda a dolog, hogy kénytelenek vagyunk mozdonyvezetőket külön jutalmazni. Hogy félre ne értessem, kijelentem, hogy a mi mozdonyvezetői karunk igen kiváló testület, és helyesen teszik, hogy sanyaru viszonyok között őket jutalmazzák. De ha egyrészt jutalmazzák őket, akkor másrészt, nagyon kérem, védjék meg a személyzetet a támadások ellen, az ellen, hogy mindig ezt a személyzetet okolják a balesetekért!

Előttem szólott több képviselőtársam és barátom, közöttük, ha jól emlékszem, Somogyi Aladár és Szász József képviselőtársaim is, utaltak a mi pályaudvar-mizériáinkra, a mi anyagunk rosszaságára. Nem akarom a t. ház becses figyelmét ezzel részletesen foglalkoztatni, *(Halljuk! Halljuk!)* csak konstatálok egy-két tényt. Magyarország egész vasuti hálózata ugy van szervezve, hogy az egésznek lelke, kiinduló pontja a központ. Ha Budapestről egy vonat, a mely megy pl. Brassóba, késedelmesen indittatik el, az a vonat viszi magával a késedelmet mindvégig, megszaporitja azt minden nagyobb közbenső állomásnál, olyannyira, hogy már a visszaindulásnál is késik, mert késve érkezik be. Már most az ilyen komplikált óriási szervezetnél elég az, hogy ha megkezdődik az a késés Budapestről, mert akkor minden irányban, az összes vonalakon beáll a komplikáczió, a rendből való kizökkenés és a késé-

Digitized by Google

sek miatt felfordul az egész menetrend, felfordul az egész szolgálat, és igazi Isten csodája, hogy több baj nem keletkezik. De azért megint a személyzetet okolni nem lehet. A személyzet nem tehet arról, Nekem már évekkel ezelőtt igen komoly, régi vasuti főtisztek panaszkodtak és azt mondották, hogy rémülettel gondolnak a forgalom folytonos emelkedésére. Tudjuk, hogy a budapesti személyforgalom 9—11%-kal emelkedik évente. És ezen óriási forgalmi emelkedés mellett az egész hálózat megmarad a régi terjedelmében, az anyag pedig romlottabb, tehát kevesebb teljesitőképességgel bir.

A pályaudvarok vágányzatáról nem akarok nyilatkozni, csak közbevetőleg az igen t. államtitkár urhoz, a ki a miniszter ur képviselője, egy kérést intézek. Ugyanis a mostani beruházások kapcsán természetesen sulyt helyezek arra, és sulyt helyezünk mindannyian, hogy a pályaudvarok vágányzata kibővittessék. Nekem nagy aggályom van, — és nemcsak, hogy ugy mondjam, hasból emlitem fel ezt — hogy ezek a pályaudvar-kibővitések, vágányzatkiterjesztések megint a budapesti büró zöld asztalainál, a régi vaskalapos rendszer szerint történnek. Tudomásom van arról, hogy nagyobb vidéki állomások személyzete, vezetői nem kérdeztetnek meg a nagy átalakitásokra nézve; de tudomásom van arról is, hogy az az ember, a ki évekig ott egy állomást vezet, vagy ott mint tolatásvezető, vagy kocsimester szolgálatot tesz, sokkal jobban tudja megbirálni, hogy mily módon kell az illető állomáson a vágányzatot olyképen kiterjeszteni, hogy az a legnagyobb teljesitő-képességgel birjon.

Somogyi Aladár: Jobban tudja, mint maga az üzletvezető!

Gr. Batthyány Tivadar: Sokkal jobban, mint az igazgatóság. Azért nagyon kérem az államtitkár urat, méltóztassék arra nézni, hogy necsak a központ, az üzletvezetőségek, hanem a helyszinén gyakorlatot szerzett emberek tanácsa és véleménye is kikéressék. *(Helyeslés.)*

Még a balesetekre nézve igen sokat lehetne mondanom; de én még csak egész röviden egy pár témát kivánok megemliteni. Az egyik az, hogy bizony az anyag igen sok helyen gyenge, igen sok helyen hiányos. Hogy ez néha birói uton megállapittatik, bizonyitja a dorozsmai összeütközés esete és a nyugoti pályaudvarunkon történt baleset, a hol a váltóőrt felmentették; felmentették pedig azért, mert hatóságilag konstatáltatott, hogy a talpfák korhadtak voltak. Nem a szövetség, és nem a váltóőr volt a hibás, hanem az anyag volt rossz. Egy másik eset legutóbb történt a ferenczvárosi pályaudvar és a dunaparti teherpályaudvar közt. Sulyos, szomoru eset. A forgalmi utasitás tabellája megmondja, hogy egy vonalon, a mely bizonyos lejtéssel közlekedik, hány fékező legyen. Joga van a forgalmi tisztnek, joga van a mozdonyvezetőnek is megtagadni a vonat inditását, ha nincs ennyi. *(Mozgás és ellenmondás.)* Mindjárt felvilágositom. Joga van. De ha az az ember szigoruan alkalmazkodik a szabályokhoz, akkor hajszál választja el a gyanutól és vádtól, hogy passziv rezisztenciát követ, a mint hogy tavaly és két év előtt, a mikor kezdődtek a nagyobb forgalmi akadályok, igenis, a személyzetet passziv rezisztencziával vádolta a közvélemény, pedig teljesen alaptalanul, mert az előbb jellemzett okokból történtek már akkor is a késések.

Ha az ember megtagadja a vonat inditását, mi ennek a gyakorlati következménye? A gyakorlati következménye az, hogy egyik vagy másik nagykereskedő, vagy érdekelt később kapja meg áruit és panaszt emel. Másik gyakorlati következménye az, hogy a pályaudvaron, a melyen amugy sem tudnak mozogni, teljesen fennakad a forgalom, mert oly szűken vannak a hely dolgában, és ebből természetes vizsgálat, nagy lárma lesz. Azt az embert nem fogják fegyelmi alá, semmi szin alatt, de igenis, tudnék arra is példát felhozni, hogy az az ember egy szép napon arra ébred, hogy hogy a jó kilométer- és órapénzeket hozó vonalról egyszerre Csoprokba vagy nem tudom, hova kerül. Ezek a bürók titkai, a melyeket aktaszerint sohasem lehet bebizonyitani, de a gyakorlati élet tudomására hozza az embereknek, hogy ez igy van. Az az alkalmazott rettentő helyzetben van. Egyrészt látja, tudja, hogy veszély fenyegeti, de látja, hogy száz meg száz esetben, ha nem is tartja magát . igoruan a szabályokhoz, nem történik baj. Látja, ha lazán kezeli a szabályt, akkor a forgalom lebonyolitását sietteti, másrészt, ha rigorózusan tartja magát hozzá, könnyen szemrehányást kap, nagyon könnyen baja lehet, és látja, hogy a köznek ártalmára van, mert a forgalom lebonyolitását neheziti meg.

Még egy körülmény van, a melyre utalok. Már az 1906-iki vasutas ankéten is szóba hoztuk, hogy t. i. különösen a nagyobb forgalmi vonalakon a huszonnégy órai szolgálat a forgalmistákra nézve lehetetlen. *(Mozgás.)* Engedelmet kérek, a budapest—királyhida—brucki vonalon még négy-hat hét előtt fennállott, hogy azóta megváltoztatták-e, nem tudom. Ily nagy vonalon huszonnégy órai forgalmi szolgálatot teljesiteni nagyon nehéz. Szavahihető emberektől hallottam, és nem csodálom, hogy egy ily vasuti alkalmazott, a ki huszonnégy órát szolgált, abba a helyzetbe jutott, hogy midőn betegség miatt késett a felváltás, és csak a huszonhatodik órában jöttek, ő akkorára már odáig volt, ugy hogy abszolute nem hallotta a füle mellett kongó csengőt, és ebből baleset lett. Nagyon melegen ajánlom tehát, hogy a nagyforgalmu vonalakon, a hol még nincs, méltóztassék a rövidebb szolgálati időt behozni.

Ugyanigy járunk a vonatkisérő fordákkal is. A ki foglalkozik a személyzet ügyeivel, megdöbben azon, hogy alig mulik el egy hét, hogy ide a képviselők fogadótermébe egy-két vasutas ne jönne, a ki panaszkodik, bemutatja nekem az okmányait, hogy idegbaj miatt nyugdijazták. Ez a szolgálat emészti az idegeket, pedig ez a szolgálat első sorban

Digitized by Google

erős idegzetet kiván, mert a ki már egyszer ideges, az ennek a szolgálatnak pontos betartására többé nem alkalmas. Én tehát a vasuti intézmény, a közbiztonság, a személyzet érdekében nagyon kérem, hogy az utazó és forgalmi személyzet utazási idejének megállapitásánál a kellő középutat méltóztassék betartani.

Még igen sokat mondhatnék el azon okok közül, melyek a baleseteknek előidézői. Nem folytatom, nem veszem tovább e téren is igénybe a t. ház figyelmét; csak konstatálni kivánom, hogy mindaz, a mit itt volt szerencsém előadni, mindezek és sok más körülmények járulnak hozzá ahhoz, hogy a magyar államvasutakon ujabban a balesetek nem csökkennek, és igazságtalanul vádolják a személyzetet, midőn a személyzet terhére rójják mindezt. Ez nem áll. Kimutattam, hogy más okok idézik elő ezt a helyzetet.

De nézzünk a szemébe azon vádnak is, hogy a fegyelem meglazult a vasutaknál. Én tagadom ezt, és pedig tagadom elsősorban az államvasutak vezetőségének védelmére és érdekében. Magam is katona voltam; tudom, hogy mi a katonai fegyelem, melyet annyira hangoztatnak a vasutasoknál. Ha egy hadihajón meglazult a fegyelem, nem a matrózokat veszik elő, hanem a felsőbbséget, azaz a capite foetet piscis elve alapján a kapitányt. Ha egy században meglazul a fegyelem, becsukják a századparancsnokot. Ha pedig egy egész ezredben lazult meg a fegyelem, akkor penzióba küldik az ezredest. *(Igaz! Ugy van!)* Ha kivánják az urak a katonai fegyelmet, és tényleg meglazult a fegyelem, akkor járjanak el az ezredesekkel és a generálisokkal katonai módon, és a ki nem tudja a fegyelmet fentartani, azt méltóztassék a kék ivvel a kezében a jól megérdemelt nyugalomba küldeni. *(Helyeslés.)*

Kénytelen vagyok még a szövetségek dolgával is foglalkozni, hisz ezeket támadják legjobban, hogy lazitják a fegyelmet, izgatják a személyzetet és állandóan memorandumokkal molesztálják a felsőbbséget. Én kénytelen leszek a délutáni ülésen folytatni, mert az önvédelem, az egyéni reputáczióm megkivánja, hogy ezen kérdéssel bővebben foglalkozzam. Most előzetesen csak a következőket jegyzem meg.

Magyarországon ma körülbelül 130.000 vasutas van. Egészen eltekintve attól, hogy az a 130.000 derék magyar ember, ha megvalósitják a pluralitást, nagy átlagban kettőt fog számitani, ezek megérdemlik, hogy ügyeikkel foglalkozzunk és hogy ebben a képviselőházban valaki felvilágositsa a t. házat és a közvéleményt, vajjon tényleg oly rettenetesen izgató, fegyelmezetlen publikum-e és vajjon a maga szervezeteiben igazán azon bűnöket követi-e el, melyekkel vádolják.

A szervezetek közül elsősorban foglalkoznom kell egész röviden az immár megszünt vasuti munkásszövetséggel. Méltóztatik tudni, hogy ez a vasutas munkásszövetség Vörös László urnak külön alkotása, a ki ezzel a szervezettel egyenesen bele akarta vinni a vasutba a nemzetközi szocziáldemokrata eszmét. Ez a szövetség, elismerem nyiltan, igenis a fegyelmet sértő hangnemben dolgozott, tárgyalt és irt. Ez a szövetség durván támadta igenis a kormányt, a felsőbbséget, de még sokkal jobban támadta a hazafias alapon szervezett és fennálló szövetséget. Azt hiszem, az igen t. államtitkár ur is bő kritikában részesült annak a szövetségnek lapjában, de e téren az elsőbbséget kénytelen vagyok magamnak kikötni, mert engem még sokkal durvábban és sokkal többet támadtak. Ez a szervezet mindinkább pusztult, mindinkább gyengült, lejárta magát, még pedig annyira, hogy a midőn a kereskedelmi miniszterium kissé az ujjára koppantott, egészen ostoba dolgot követett el akkor, midőn pl. megtagadta a névjegyzék kiadását.

Ebben az eljárásában azt látom, hogy igenis maga provokálta, hogy végre oszlassák fel, nehogy pár hónap mulva önmagától szünjék meg létezni. Ez pedig azt bizonyitja, hogy a vasutas társadalomban az ilyen felforgató, az ilyen izgató, az ilyen fegyelemsértő eljárásra és provokáczióra nincsen meg a kellő talaj, mert ha meg lett volna, akkor ez a szervezet nem jutott volna dekadencziába, hanem felfelé ment volna, holott tény az, hogy a szocziálista szervezet dekadencziába jutott, és épen a munkások között a hazafias, és higgadt szervezet emelkedett.

A munkásszövetségen kivül fennáll még több szövetség, a melyek közül a mozdonyvezetők, a mozdonyfütők és fütőházi munkások szövetsége kisebb terjedelmü, azonkivül fennáll még egy, a mely a maga alapszabályainak jóváhagyását az idén januárban elnyerte, a vonatkisérők otthona, a mely Otthon czimen alakult, azonban ugyanolyan eljárást és fellépést tanusitott fennállásának legelső perczétől fogva, mint a szövetség, és igy teljesen a szövetségek keretébe tartozik.

Ugy tudom, 1908 január 25-én lett ez az alapszabály jóváhagyva, még pedig Ludvigh Gyula ur ő nagyméltóságának igen meleg támogatásával. Ha a vasutasok felsőbbségei abban a véleményben lettek volna ezen év elején, hogy a vasutas szövetségek a fegyelmet sértik, akkor lehetetlennek tartom, hogy még néhány hónappal ezelőtt két ujabb szervezet alapszabályait jóváhagyták volna, még pedig épen az államvasutak elnökének különös ajánlatára és támogatására. Tehát a multra nézve tulajdonképen abszolválva érezhetvén magamat, mégis kénytelen leszek a multról is néhány szót elmondani azon állitásokkal szemben, a melylyel a szövetséget sulyosan sértik, kompromittálják a magyar közvélemény előtt. Már pedig hazafias alapon működő szervezeteknek, tisztességes magyar honpolgárok szervezeteinek nem lehet szó nélkül hagyniok, a midőn őket vádolják, vádol-

Digitized by Google

ják a legsulyosabb fegyelemsértésekkel és ezzel kompromittálják az egész ország közvéleménye előtt.

Elnök: T. ház! A ház határozata értelmében most a tanácskozást felfüggesztem. *(Helyeslés.)* Délután 4 órakor folytatjuk azt és akkor gr. Batthyány t. képviselő ur fogja beszédét folytatni. *(Helyeslés.)*

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Rakovszky István alelnök foglalja el.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Beszédét folytatni fogja gr. Batthyány Tivadar képviselő ur.

Gr. Batthyány Tivadar: T. képviselőház! A délelőtti ülésen elmondott beszédemben volt szerencsém beigazolni azt a tényt, hogy nálunk is fordultak elő, miként a külföldön, vasuti balesetek, és hogy azoknak okát szakszerű, olyan momentumokban kell keresni, a melyek a vasuti forgalom rohamos fejlődésében és ezzel szemben a berendezés hiányos voltában lelik magyarázatukat, nem pedig a vasuti szervezetekben.

Azokhoz, a miket elmondottam, még igen sokat tehetnék hozzá; *(Halljuk! Halljuk!)* ha ezeket mégis mellőzöm, teszem ezt különösen azért, mert a miket mi itten elmondunk, az ország határán túl állandóan a legcsunyább ferditésekkel, rosszakarattal adják tovább, első sorban t. szomszédaink, az osztrákok, a kiknek pedig bőven lenne okuk arra, hogy mindenekelőtt a saját portájuk előtt söpörjenek, a minthogy lesz szerencsém felszólalásom további folyamán ebben a tekintetben is egy körülményre felhivni a t. ház figyelmét. De, mondom, nem kivánom a hibák feltárását folytatni, mert azokat ellenfeleink velünk szemben felhasználják, de nem kivánom azért sem, mert hisz azokkal, a miket eddig felhoztam, beigazoltam azon vádak valótlanságát, a melyekkel a jóhiszemű sajtó egy része is a személyzetet illette.

Délelőtti felszólalásom befejezéséül rátértem magukra a vasutas szervezeteknek a taglalására, ezt folytatom most, különösen azért, mert a midőn látjuk, hogy az országban a nemzetközi szocziáldemokrata szervezetek minő akcziót fejtenek ki az egész vonalon és a midőn legbensőbb hitem és meggyőződésem szerint ezen szervezetekkel szemben egyoldaluan, törvényhozási és közigazgatási intézkedésekkel a harczot felvenni nem lehet, sőt nem is szabad, hanem igenis, a nemzetközi szervezetekkel szembe kell állitani a meglevőket, s ezeket támogatni kell mind nagyobb mérvben és támogatni a kereső-osztályok nagy tömegét a hazafias alapon való szervezkedésben. Ha pedig áll ez a tétel, akkor első sorban szükséges, hogy az ország megismerje a fennálló szervezetek működését és különösen hogy tisztán lásson akkor, a midőn tagadhatatlanul politikai hátsó gondolatokkal, politikai mellékczélzatokkal igyekeznek a közvéleményt a fennálló hazafias szervezetek ellen ingerelni és uszitani.

Délelőtti felszólalásom végén volt szerencsém felsorolni azon vasutas szervezeteket, a melyek ez idő szerint fennállanak és rámutatni azon körülményekre, a melyek közt a Vörös László ur által inicziált szocziáldemokrata vasuti munkás-szervezet nem épen dicsőségteljes életét nemrég befejezte. Engedje meg a t. ház, hogy már most rátérjek azon szervezet működésének ismertetésére, a mely a magyar vasutas társadalomban vezető szerepet visz, rátérjek azért, mert ez a legnagyobb ilyen szervezet, másrészt pedig azért, mert abban az összes kategóriák ideálisan demokratikus alapon együtt működnek a köz javára. De ismertetni kivánom egész röviden e szervezet működését már csak azért is, mert hiszen ezt sujtják legjobban és ennek élén az én személyemet támadják leginkább mindazokért a bajokért, a melyek a vasuti sinek mentén történnek.

Ez a nagy szövetség megalakult még a darabont-kormányzat idején, november 19-én és elkövette azt a nagy bűnt, hogy nem választotta meg a szervezet élére, azt a kinek elnöklete alatt remélték, hogy 120—130.000 magyar vasutast a darabont-kormány táborába sikerül behajtani, hanem megválasztott egy olyan embert, a ki kartársuk volt mint hajózási főfelügyelő, és a ki a mellett a nemzeti küzdelemből a maga szerény részét kivette. A vasutasok akkor megmutatták, hogy ők mint vasutasok, a szolgálatban teljesitik a felsőbbség parancsait, de egy alkotmányellenes kormányzat szolgálatába szegődni nem akarnak. A következménye az volt, hogy a szövetség 7 hónapig nem kapta meg alapszabályainak, jóváhagyását és csakis akkor kapta meg, a midőn Kossuth Ferencz vette át a kereskedelmi tárcza vezetését.

Ez a szövetség a legkényelmetlenebb, legnehezebb körülmények közt kezdette meg működését. Az egész vasutas társadalmat a darabontizmus igyekezett a nemzetközi szocziáldemokráczia karjaiba hajtani. Másrészt a régi rezsimnek, sajnos, ma is meglévő maradványai és a vezető személyeik lehetetlen vezetése folytán előállott az elégületlenség és előállott olyan helyzet, hogy a midőn Kossuth Ferencz átvette a magyar vasutak legfőbb intézőségét, mondhatni vulkanikus izgatottság töltötte el a magyar vasutas-társadalmat az egész vonalon.

Ezernyi teendője volt a kormánynak és ezért késett a koaleált pártok által megigért fizetésrendezés. Kivülről izgatták a személyzetet az egész vonalon, direkte azzal a tendencziával, hogy a nemzeti kormánynak tegye meg azt a nagy kellemetlenséget, hogy lehetőleg sztrájkba vigyék a vasutasokat. Most, t. ház, ez a vasutas szövetség ezen tendencziákkal szemben élére

Digitized by Google

állott igenis a vasutas fizetésrendezési mozgalomnak és vezetőségének, élére állott — a fegyelem, a szolgálat pontos betartása, a hazafiság jegyében és programmja mellett, és elértük azt, hogy a mig 1904-ben, a mikor nem voltak vasutas szövetségek, a mikor a vasuti direktorok tehettek a személyzettel a mit akartak, sztrájkra, végső kitörésre került a sor, addig a mikor ez a hazafias szövetség már fennállott és működött, sokkal izgatottabb viszonyok között, egy perczig sem szünetelt a munka, nem akadt meg a szolgálat és nem bomlott fel a szolgálati fegyelem. Ez tény, a melyet letagadni nem lehet és a magam és az elnökletem alatt álló szövetség dicsőségének tartom, hogy igenis, ilyen nehéz viszonyok között sikerült a hazafias irányt megőrizni, megtartani és egyuttal a személyzetet a szolgálati fegyelem megsértésétől is távol tartani. *(Éljenzés.)*

T. ház! Azt mondják, hogy a vasutas szervezetek sértik a fegyelmet. Ime, az elmondott példával volt szerencsém igazolni, hogy a multban épen az ellenkezője történt annak, mert épen a fegyelem érdekében igen hatékonyan, üdvösen és eredménynyel működött. A folyó évben ugyancsak egy magánvasutnál, a Déli Vasut körében, igen nagyfoku izgalmak állottak elő. A Lajtántúlról buzditások jöttek, — tudomásom van róluk — a melyek arra törekedtek, hogy a Déli Vasutnál a fegyelem megsértésével lépjenek az alkalmazottak a passziv rezisztenczia utjára. És ismét mi történt? Az annyira vádolt vasutas-szövetség vezetősége a maga egyéni reputációjának teljes sulyával és népszerűségének teljes latbavetésével is kiállott a térre és elérte azt, hogy lecsillapultak a hullámok, a nélkül, hogy csak egy ember is a fegyelmet megsértette volna. *(Tetszés.)*

Azt mondják, hogy ez a szövetség örökké gyülésezik és gyüléseivel, agitáczióival örökké foglalkoztatja a személyzetet. Hivatkozom az államtitkár urra, a ki igazat fog nekem adni abban, hogy a mig igy támadtak bennünket, a vasutas-szövetség tavaszi közgyülésén saját jószántából alapszabályait oly értelemben módositotta, hogy kevesebb gyülést tartsanak, kevesebb személyzettel. Tette ezt két okból. Egyrészt, hogy a megtakaritott pénzekkel jóléti intézményeket létesitsen, másrészt pedig — és ezt kifejezetten hangsulyoztuk, — ezen intézkedésnek czélja az, hogy a személyzetet annyira ne vonja el a szolgálattól.

Azzal is támadnak, hogy ez a személyzet, ezek a szövetségek örökké memorandumoznak, nincsenek megelégedve a nyert fizetésrendezéssel és hogy ezekkel a folytonos fizetésrendezési mozgalmakkal állandó izgalomban tartják a személyzetet. Hát ez a vád az egész vonalon nem áll. Első sorban konstatálom, — és talán van egy kis hivatottságom reá, hogy ezt kijelentsem, — hogy igenis, a magyar államvasutak személyzete azzal a nivóval, azzal a kerettel, a melyben a törvényhozás illetményeit rendezte és felemelte, meg van elégedve, azt hálás köszönettel és megnyugvással vette és veszi. Áll azonban az is, a mire csak nemrég egész röviden utaltam, hogy az a fizetésrendezés, a melyet a mult évben megalkottunk — nem csinálok érte senkinek szemrehányást — olyan nervózus időben és olyan sietősen készült, hogy ebbe a nagy operátumba hibák csusztak bele, csak azt csodálom, hogy több hiba nem csuszott bele.

Emlékezzünk vissza, t. ház, akkor a horvát obstrukczió folyt és olyan helyzet volt, a mely az ilyen szakszerű javaslat tárgyalását csak megneheziti. Hiszen csak arra utalok, hogy pl. a porosz törvényhozásban évről-évre az állami költségvetés tárgyalásánál napokon át mással sem foglalkoznak, mint a személyzet illetményeinek rendezésével. Nem természetes dolog-e tehát, hogy az akkori viszonyok között hibák csusztak be abba a fizetésrendezésbe, a melyeknek szanálása igenis kötelessége a kormánynak és ezekre a hibákra rámutatni kötelessége azon szervezeteknek, a melyek jórészt, vagy részben erre a czélra alakultak. Utóvégre Magyarország minden polgárának meg van a kérvényezési joga. Ha ezek a szervezetek meg nem alakultak volna, ha a személyzet ezekben nem egyesülne, az egyes kategóriák külön-külön járnának, deputáczióznának, memorandumoznának az ő kérelmeik szanálása érdekében. Most, hogy meg vannak ezek a szervezetek, — hála érte Kossuth Ferencznek — meg van a törvényes fórum a kellő hatósági felügyelet mellett és én azt hiszem, hogy ez a szolgálatnak nem kárára, hanem javára szolgál.

És, t. ház, mik azok a kérelmek? Egynéhányat fel fogok sorolni közülük. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az átmeneti intézkedésekben, vagyis a régi fizetésrendezésből az uj fizetésrendezés szerinti illetménybe való átmenetelnél vannak bizonyos átmeneti intézkedések, a melyek között csak most, legutóbb jöttünk rá egy rendelkezésre, a mely megmondja, hogy mennyi szolgálati időt visznek az egyes kategoriákból a felsőbbe. Első látszatra ez egészen plauzibilis, korrekt és igazságos rendelkezésnek látszik, de azután a gyakorlat mást mutat.

A gyakorlat szerint a hivatalnoki kar két kategóriában van; az egyikben van, mondjuk 180, a másikban valami 50—60 hivatalnok, a kik az átmeneti rendelkezés pontos végrehajtásával visszamaradnak a rangsorban s azok, a kik közvetlenül utánnuk jönnek, elébük kerülnek, és azután végig egészen a penzióig mindig előttük is maradnak.

Erre csak most a napokban jöttünk rá. Nem természetes dolog-e az, t. ház, hogy kötelességszerüleg, mint mindig illő tisztelettel felvilágositsuk a felsőbbséget, hogy ime ez a téve-

Digitized by Google

dés csuszott bele a fizetésrendezési törvénybe, te felsőbbség, kérünk, szanáld a bajt. *(Helyeslés.)*

Ott van, t. ház, a kilométer- és órapénzek kérdése. Tudjuk, hogy e tekintetben három álláspont volt. Az egyik volt a régi szabályzat, a másik az államvasutak uj propoziciója, a melyet — ha jól emlékszem — Ofner üzletvezetőhelyettes ur hozott elő az ankéten, és a harmadik a szövetség álláspontja. Érvényre az Ofner-féle javaslat emelkedett, de maga a miniszter ur kijelentette, hogy egy évi próbaidő után ezt reformálni kell, mert maga is ugy véli, hogy itt a személyzetnek igaza volt.

Bün-e az, ha ily körülmények között ezen kérdésre a felsőbbség figyelmét a személyzet felhivja? Azt hiszem, sokkal helyesebb és egyszerűbb ez; egyszerűbb, ha a maga kérvényei utján kivánja ennek orvoslását, mintha telelármázza a világot a szanálás elérése czéljából. *(Helyeslés.)*

Ott van, t. ház, egy másik kérdés, a *B)* táblázatban az első és második fizetési osztály közötti besorozás. Szóval, igen sok olyan kérdés van, a mely megérdemli, hogy megfontolás, meggondolás, tanulmány tárgyává tétessék.

Én mindig azt vallom, hogy sokkal elégedettebbek az emberek, ha a kérelmüket meghallgatják, ha tudják, hogy azok a kérelmek komoly konsziderácziő tárgyává tétetnek, mintha mesterséges uton tömik be a szájukat és akadályozzák meg azt, hogy keservüket előadják.

Egy más probléma ismét a lakásbérbeosztás kérdése.

Hát én előre bejelentem, hogy lesznek panaszok és vannak panaszok eddig is, sőt hogy akárhányan igen t. képviselőtársaim közül is figyelmeztettek engem arra, hogy egyes városok és helységek nem lettek helyesen beosztva. Ez a kérdés most aktuálissá fog válni az egész vonalon az által, hogy a törvényhozás bölcsesége elrendelte, hogy október 1-től kezdve az állami alkalmazottak lakáspénzei szabályoztassanak. Ez időtől fogva az állami alkalmazottak egy rendszer szerint fognak besoroztatni az ország különböző helyein 4 osztályba, az államvasutak pedig ismét egy más rendszer szerint sorozzák alkalmazottaikat. Hogy ez a két rendszer összeütközésbe fog kerülni, hogy egyes helyeken olyan disparitások fognak előállani, a melyek egész jogosan birják arra az érdekelteket, hogy ezen disparitások kiegyenlitését kérelmezzék, azt józanul, higgadtan és pártatlanul itélve a helyzetet, tagadni nem lehet.

Van azután egy másik kérdés. — Sajnálom, hogy a miniszterelnök urnak épen most kellett távoznia, mert nagyon szerettem volna kérésemet hozzá intézni — és ez vonatkozik a magyar államvasutak ipari munkásai munkaidejének szabályozására.

Hát engedelmet kérek, t. ház, a tény az, hogy a vasutas-ankéten kilátásba lett helyezve a tiz-órai munkaidőnek $9^1/_2$ órára való leszállitása és a másfélórás ebédidőnek szabályozása. A másfélórai ebédidőt és a $9^1/_2$ órai munkaidőt tényleg el is rendelte a kereskedelemügyi miniszter ur, igen bölcsen és igen helyesen, mert a XX. században a kormányzatnak kell hogy szocziális érzéke is legyen — necsak a szónoklatokban, hanem a tettek mezején is; de az elrendelt $9^1/_2$ órai munkaidőnek életbeléptetését mégis megakadályozták.

Engedelmet kérek, ha egy ilyen rendelet kiadatott, ezt visszacsinálni, visszavonni nem lehet és nem szabad; semmiféle paragrafusoknak, sem pedig Neugebauer vagy Vajkay urnak nem szabad, hogy oly befolyásuk legyen, hogy ennek a rendelkezésnek perfektuálását megakadályozhassák.

S ha még felemlitem, t. ház, azt a hires külön betegsegélyző pénztárat — nem fogom a t. házat untatni azzal, hogy ezt az ügyet részleteiben előterjeszszem, *(Halljuk! Halljuk!)* — akkor azt hiszem, hogy a ki ezzel a kérdéssel csak egy keveset is foglalkozott, az igazat fog nekem adni abban, ha azt mondom, hogy a pápai csalhatatlanság mellett nem szabad a Littke ur csalhatatlanságára is felesküdni. *(Tetszés.)*

T. ház! Mi szeretjük a külföldi példákat idézni. Hát Poroszországról tudjuk, hogy a legfegyelmezettebben kezelt állama Európának. Poroszországban van 600 és egynéhány vasuti szervezet, a melyek között — nem tudom bizonyosan — lesz legalább 30—40 olyan, a mely mással sem foglalkozik, mint állandóan illetményrendezési kérdésekkel. Állandóan a személyzet anyagi és jogi ügyeinek rendezésével foglalkoznak ezek a szervezetek. És találkozott-e csak egyszer is egy porosz vasuti miniszter, a ki ezen szervezetekkel szemben arra az álláspontra helyezkedett volna, hogy ezek sértik a fegyelmet? Nem. Mert szégyelte volna az a miniszter azt mondani, hogy egy pár szervezetnek alapszabályszerű működése miatt nem képes a fegyelmet fentartani. De nem is volt szükség reá, hogy ezt mondja, mert képesek ezek mellett is fentartani a fegyelmet, jóllehet nincs náluk sztrájk-paragrafus.

Az az egy azonban igaz, t. ház, hogy most, a legutóbbi porosz budgetvita során a porosz vasuti miniszter, Breitenstein — ha jól emlékszem a nevére — egy igen érdekes kijelentést tett, és pedig azt, hogy ő a szervezetek terén a legszélsőbb liberalizmusnak hive; ő a törvények határain belül minden szervezet szabad működését engedélyezi. Egyet azonban nem tűr meg: a szocziáldemokrata szervezeteket az államvasutak keretében. *(Helyeslés.)*

Nagy Emil előadó: Nagyon helyes!

Gr. Batthyány Tivadar: Nem tűri meg a miniszter őket azon a czimen, mert ők állam-

Digitized by Google

felforgatók, az állam szolgái pedig nem lehetnek ilyenek. *(Igaz! Ugy van! Helyeslés.)*

De térjünk át Ausztriára. A napokban olvastam az osztrák lapokban rettentő förmedvényeket, a melyek mind azt panaszolták fel, hogy minő ázsiai állapotok vannak Magyarországon. Indokolták ezt azzal, hogy a midőn Potemkin urnak példájára szervezett valamely bosnyák vagy mohamedán küldöttség utazott Bécsbe, ezen tisztelt uj honpolgárok némi késedelemmel kerültek az osztrák császárvárosba a magyar államvasutak vonalain. Ezzel telekiabálták az egész világot és gyaláztak minket. Arról azonban megfeledkeztek a t. osztrákok, hogy Ausztriában évről-évre hol az egyik, hol a másik vasutnál ismételten passziv rezisztenczia áll be, *(Igaz! Ugy van!)* a mi napokon át teljesen megakadályozza a forgalmat. Ez egészen természetes dolog ő szerintök, de ha Magyarországon egy vonat csak egy órát is késik, akkor már az egész világ előtt befeketiteni akarnak bennünket. Itt nincs passziv rezisztenczia, nincs sztrájk és mégis mi magunk vádoljuk közegeinket, hogy a fegyelmet sértik és indiszcziplináltságokat követnek el.

Kérve kérem azokat, a kik ezen kérdéssel csak felületesen foglalkoznak, hogy mielőtt vádolnának, mielőtt állitanának, előbb vizsgálják meg a helyzetet, mert nem tesznek szolgálatot az ország jó hirnevének, de magának a közönség érdekének sem, ha ilyesmit könnyelmüen tesznek, mert — és ezt ne méltóztassék elfelejteni — mi, a kik itt a parlament porondján működünk, a kik nap-nap után mindenféle vádaskodásokkal, gyanusitásokkal találkozunk, edzve vagyunk az ilyesmi ellen, a mi idegrendszerünk már megszokta ezt, mi a folytonos sajtótámadásokat fel sem veszszük, mig az az ember, a ki ott künn, a vasuti sineken szolgál, s a kivel soha nem foglalkozott a közvélemény, ha egyszerre, nap-nap után azt látja, hogy vádolják, szidják: ideges lesz, ennek folytán kapkodni fog a szolgálatban és igy ezek a támadások épen az ellenkezőjét érik el annak, a mit elérni akarnak, t. i. a személyzetet idegessé és a szolgálat pontos lebonyolitására alkalmatlanabbá teszik. *(Ugy van!)* Én tehát nagyon kérem, hogy egyrészt a szolgálat pontos lebonyolitása, a személyzetnek higgadt magatartása érdekében, másrészt az ország jó hirneve érdekében is méltóztassanak általános kritikájukkal is óvatosabbaknak lenni, mert ezzel sokkal több kárt, mint hasznot okozhatnak.

T. ház! Azt mondják, hogy én és a vezetésem alatt álló szövetség okozzuk a bajt. Azt hiszem tehát, hogy kötelességem volt elmondani mindazt, a mit most felhoztam. Másrészt azonban nem elégedhettem meg ezzel, hanem vizsgálnom kellett azt is, mennyiben állanak meg ezek az állitások. Kerestem az autentikus és kompetens fórumok nyilatkozatát.

Az egyik fórum, a felügyeleti hatóság, igaz, hogy minden gyülésen jelen van és tudja, hogy mi történik ezen szervezetekben. Én azonban mégis kértem, — épen tegnapelőtt adtam be a kérvényt — inditsanak a legszigorubb vizsgálatot az egész vonalon, hadd konstatáltassék, vajjon a sajtóban megjelent támadások a vezetésem alatt álló szövetséget méltán érték-e vagy sem?

Ez kötelességem volt magammal szemben, de azon harminczezer emberrel szemben is, a kiket képviselni szerencsés vagyok. Elvárom azonban a felügyeleti hatóságoktól, hogy, ha majd az a vizsgálat kimutatja, hogy a vádak nem voltak alappal birók, akkor a nyilvánosság előtt megadják a személyzetnek azt a szatiszfakcziót, a melyre az méltán rászolgált.

Ha körülnézünk a legközelebbi mult eseményein, kapcsolatosan az annyira kivánatos vasuti katonai fegyelem kérdésével, például szolgálhat az, a mit a veszprémi nagy hadgyakorlaton tapasztaltunk. Kiváló katonai tekintélyek mondják, hogy a magyar vasuti szervezetek ugy a Mávnál, mint a Déli vasutnál, oly fényesen oldották meg nagyszabásu feladatukat, ugy a hadgyakorlatok alatt, mint azok lefolyta után az elszállitásnál, olyan fényesen váltak be, hogy példásabb vasuti szolgálatot egyáltalában kivánni sem lehet. Meg is kapták érte jutalmukat a legfelsőbb elismerésben és felsőbbségeik elismerésében.

A kik a legnehezebb viszonyok között rossz anyaggal kezükben ilyen eredményeket tudnak elérni, azokat ne vádoljon senki egyszerüen fegyelmezetlenséggel és nem tudom még mivel. Kiemelem, hogy épen a veszprémi hadgyakorlatoknál alkalmazott vasuti személyzetnek igen nagy része, igen sok ott különösen kitünt vezető embere a vasutas szövetségekben is vezető szerepet visz, tehát oly állásokban vannak, hogy azok, ha állana a vád, lehetetlen, hogy ezt az eredményt elérhették volna.

Nem folytatom, t. ház; köszönöm a t. ház kegyes türelmét, hogy habár kissé hosszasabban is, de a magam és sok ezer becsületes magyar ember *(Ugy van! Ugy van!)* és magyar család reputácziója érdekében is méltóztattak nekem megengedni, hogy az elmondottakat itt előadhassam. Bezárom felszólalásomat egy általános axiomának idézésével, *(Halljuk!)* a mely a következő: Utaltam ma beszédem elején arra, hogy a XX. századnak nagy politikai és társadalmi küzdelmeiben azon nagy evoluczióban, a melyen az államok és a társadalmak most a XX. század elejétől kezdve átmennek, a szervezkedésé a vezető szerep. Utaltam arra, hogy szervezkednek egyrészt a munkaadók, a tőke a maga jogos érdekeinek védelmére; szervezkednek másrészt a munkásság, az alkalmazottak, a kereső osztályoknak egyes töredékei a nemzetközi szocziáldemokrácziának zászlója alatt; utalhatok arra és különösen ki kell emelnem azt, hogy a nemzetközi szocziál-

Digitized by Google

demokráczia a maga társadalmi szakszervezeteiben egyenesen provokativ módon arra törekszik, hogy nemcsak a társadalmi rend, de elsősorban a maga politikai czéljai szolgálatába és e szolgálatnak igájába hajtsa ezeket a szervezeteket.

Utalok arra, hogy évről-évre elhangzik a szakszervezetek kongresszusán az a buzditás, hogy a szakszervezetek törekedjenek minél szorosabb összeköttetésbe jönni a nemzetközi szocziáldemokrata párttal. T. uraim, a ki tudja azt, hogy ezeknek a nagy szervezeteknek minő hatalma és minő ereje van; hogy nemcsak abban a branche-ban, nemcsak abban a szolgálatban, hanem a politikai téren az ország összes ügyeinek intézésére is minő hatása van: annak szerintem el kell fogadnia azt az általam elfoglalt álláspontot, hogy ennek a hazának, ennek a magyar államnak, a magyar állam nemzeti fejlődésének egyik létalapját, egyik legerősebb oszlopát az képezi, ha itt megmutatjuk a gyakorlat terén azt, hogy nem szükséges a nemzetközi vörös lobogó alá csoportosulniok a magyar honpolgároknak; mert a munkás, az iparos, a tisztviselő, a különböző kereső osztálynak mindenik tagja a nemzeti lobogó alatti szervezkedésben is, a törvényesség, a hazafiság jegyében is elérheti a maga boldogulását. *(Helyeslés.)*

Ez az én szocziálpolitikai és politikai axiomám; ezt követtem eddig és ha értek támadások felülről avagy alulról, nem törődtem vele; ezen az uton fogok haladni addig, mig ki nem veszik kezemből a zászlót, mig békókba nem kötik a kezemet; fogok haladni ebben az irányban azért, mert meg vagyok győződve, hogy édes hazám jövőjének ezen az uton tudom a legjobb szolgálatot tenni. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)*

Elnök: Ki következik szólásra?

Vertán Endre jegyző: Pető Sándor!

Pető Sándor: T. ház! *(Halljuk!)* A midőn 1907. év elején a kereskedelemügyi kormány a munkásbiztositási törvényt megalkotta, a magam szerény tehetségével minden pártállás és pártszempont félretételével iparkodtam objektiv munkával részt venni e törvény megalkotásában. Ugyanezen objektivitással és a pártszempont és pártállás teljes félretételével kivánok a kereskedelemügyi tárcza ezuttali tárgyalásakor is a munkásbiztositás kérdéséhez hozzászólani, abból az alkalomból, hogy Nagy Emil t. képviselő ur és t. előadó ur, azt hiszem, több merészséggel, mint meggondoltsággal... *(Zajos felkiáltások: Ohó! Ellenmondások.)*

Szmrecsányi György: Talán önben van több merészség, mint meggondoltság! *(Mozgás.)*

Elnök: Csendet kérek!

Pető Sándor: ... felvetette azt a kivánságot, hogy államositani kell Magyarországon a munkásbiztositást.

Buza Barna: Helyes is!

Pető Sándor: ... Mielőtt ezen tulajdonképeni témámra áttérnék, méltóztassék megengedni, hogy egész röviden hozzászólhassak ahhoz a kérdéshez is, a melyet Polónyi Géza képviselő ur délelőtt felvetett s a mely témát azután gr. Batthyány Tivadar t. képviselő ur is folytatott. Polónyi Géza képviselő ur, hogy ugy mondjam, köztetszéssel találkozott felszólalása... *(Ugy van! Ugy van!)* azon részében, a melyben a szakszervezetekről szólt... *(Élénk helyeslés.)*

Szmrecsányi György: Ön a szakszervezet alkalmazottja, nincs joga beszélni erről a kérdésről! *(Mozgás és zaj. Elnök csenget.)*

Pető Sándor: ... és a szakszervezetek káros hatásáról. *(Élénk helyeslés.)* Én senkinek a világon alkalmazottja nem vagyok. Hát, t. ház, ha az ipari szakszervezetek működését az ember a répatermés behordásának kérdésével és veszélyével hozza összeköttetésbe, akkor naguon természetes, hogy könnyü a tetszést itt elérni. Én egész röviden csak arra kivánok rámutatni, hogy nincs senki a világon, a kinek öröme telnék abban, hogy sztrájkok vannak; ez a végszükség. *(Mozgás.)* Mindenki tudja, hogy a sztrájkok gazdasági hatása pusztitó. *(Felkiáltások balfelől: Maguknak jó! Hasznuk van belőle! Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Pető Sándor: ... Épen ugy, mint a hogy senki sem kivánja a háborut, nagyon természetes, hogy senkinek sem telik öröme abban, ha sztrájkolnak. *(Mozgás és zaj.)*

Szmrecsányi György: Annak igen, a kinek üzlete a sztrájk!

Pető Sándor: Ha azonban már olyan erősen állást foglalunk a sztrájkok ellen, akkor van egy másik elem is, a melyre rámutatott gr. Batthyány Tivadar t. képviselő ur felszólalásában, a melynek még sokkal nagyobb mértékben káros és pusztitó a hatása a gazdasági életre és ez a kartellek kérdése. Hiszen ma Magyarországon, kezdve a bankoknál és végezve a téglagyártásnál, vagy a kocsikenőcsgyártásánál és előállitásánál, minden termelés kartellben van, a mely kartelleknek természetes hatása a termékek megdrágulása és, hogy egy klasszikus példát idézzek, a mit már volt szerencsém itt a házban emliteni, még maga az államkincstár is benne van a vaskartellben és ezzel az állam is lényegesen hozzájárul ahhoz, hogy ennek az elsőrendü terméknek, a vasnak az ára megdráguljon.

A mikor azután itt a sztrájkok ellen méltóztatnak állást foglalni, elfelejtik azok, a kik ez irányban felszólalnak, hogy ez a kérdés ma egyáltalában nem időszerü. Ma sehol, semmi téren a sztrájknak semmiféle pusztitó, káros hatása nem tapasztalható. *(Zaj.)*

Mert, t. képviselőház, ma oly gazdasági konjunkturák vannak, hogy igen kedvezőtlen helyzetbe hozzák a munkást és épen ellenkezőleg, arra vagyok bátor felhivni a figyelmet, hogy a munkaadók és munkások egymással szemben a harcz fegyverével akkor élnek, a mikor ehhez erő is van és a mikor a konjunkturák ezt megengedik. Ma például épen a munkaadók szervezetei azok, a melyek e fegyver tekintetében a senki által sem helyeselhető szélsőségbe mennek át. Ma például

Digitized by Google

az építőiparosok és asztalosmunkásonak munkaadói azok, a kik ugyanezen fegyvereket sokkal inkább használják a munkások ellen, a melyeket egyéb alkalmakkor a munkások használtak a munkaadók ellen. *(Zaj. Elnök csenget.)* Ennek bizonyságául legyen szabad azon egyszerü esetre reá mutatnom, hogy például az építőipar körében nem alkalmaz a munkaadó oly munkást, a ki az építőipari munkások szervezetének a tagja. Ugyanezen irányzat az asztalosoknál is megvan.

Egy hang *(a baloldalon)*: Jól teszik!

Pető Sándor: Nem panaszképen mondom én ezt, t. képviselőház, csak annak az igazolására, hogy ezen gazdasági harcnak, a mely mindig káros hatásu, szabályozása paragrafusokba nehezen önthető. Mert mindegyik fél, akár a munkaadó, akár a munkás, felhasználja a kedvező konjunkturákat arra, hogy a vele szemben álló féllel szemben a maga gazdasági előnyeit megszerezze; csodálatos, hogy e házban ezért csak a gyengébb felet, a munkásokat támadják.

Méltóztassék megengedni még, hogy itt egész röviden azon felvilágositással szolgáljak, hogy az akár jogos, akár jogtalan sztrájkokhoz és egyéb ilyen bérmozgalmakhoz lényegileg a Polónyi Géza képviselő ur által erősen megtámadott szakszervezeteknek abszolute semmi köze sincsen. *(Derültség.)*

Egy hang *(a baloldalon)*: Ezt magad sem hiszed!

Pető Sándor: Ezek az ipari szakszervezetek kormányhatósági és egyéb hatósági ellenőrzés alatt működnek, a belügyminiszterium által jóváhagyott alapszabályok szerint. Ezeknek a működését, ezeknek a kezelését, ezeknek mindennemü és rangu tevékenységét épen ez a kormány a legéberebb figyelemmel és legerősebb felügyelettel kiséri. Akárhányszor meg is történt már, hogy épen, mert a szakszervezetek alapszabályba ütköző és az alapszabály által meg nem engedett gazdasági mozgalmakban részt vettek, fel lettek oszlatva a belügyminiszter ur által annak a jeléül, hogy ilyen szakszervezetek gazdasági mozgalmakban részt nem vehetnek, de részt nem is vettek.

De ne is méltóztassék azt hinni, hogy ezen ipari szakszervezetek ilyen ipari mozgalmakban részt vesznek és hogy ebben merülne ki a tevékenységük. Csak igen rövid kis statisztikára mutatok rá annak jeléül, hogy milyen nagy szükség van humanitárius és szocziális szempontból is magának a társadalomnak ezekre az ipari szakszervezetekre.

Egy hang *(a baloldalon)*: Hát a sztrájkalap!

Pető Sándor: A sztrájkalap nincsen a szakszervezetekben, ha van valahol sztrájkalap, az a szakszervezeteken kivül van, ezt azt hiszem, hogy mindenki tudhatja.

1907-ben az ipari szakszervezetekben volt összesen 147.829 férfi és 5503 női munkás. 1907-ben ezen ipari szakszervezetek munkanélkülieknek segélyt adtak 259.635 korona 31 fillért, utas- és egyéb segélyt 56.070 korona 80 fillért. Egyedül maga ez a két tétel felülmulja az ipari szakszervezeteknek 1907. évi bevételét, a mi jele annak, hogy milyen gazdasági viszonyok vannak a munkásokra és mennyien szorultak munkanélküli és egyéb segélyekre. De másrészről jele annak is, hogy ezen szakszervezetek, ha kell, — természetesen az előző évi feleslegeikből — többet fordítanak humánus és jótékony célokra évenként, mint a mennyit az évi bevételük kitesz. Azt hiszem, hogy nem akad senki sem a t. házban, a ki ennek a humánus és jótékony hatását be nem látja.

A t. előadó ur azt a kivánságát fejezte ki, hogy a munkásbiztositási intézmény államositassék. Nem tudom, hogy mennyiben autentikus és mennyiben nem, de több politikai napilapban olvastam, hogy a kereskedelemügyi kormánynak nem szándéka ily messze elmenni, ellenben a kereskedelemügyi kormány igenis államositani akarja a munkásbiztositással foglalkozó hivatalokat minden tagozatban.

Első sorban is azt a kérdést vetem fel, hogy van-e ennek morális alapja, hogy akkor, a mikor a kereskedelemügyi kormány mindig azt az elvet hirdette, hogy az ő szocziális törvényalkotásának az alapja az auotnómiának tiszteletben tartása és az autonómiának az egész vonalon való érvényesitése. Hogy vajjon a programmjában álló ilyen alapvető gondolattal szemben, eltekintve attól, hogy keresztülvihetetlen a munkásbiztositás államositása, akár ebben a rideg, akár egy szelidebb formában és hogy az az én meggyőződésem szerint a munkásbiztositás csődjére vezetne, mondom, eltekintve attól, hogy ez programmjának ilyen alapvelő gondolata, kérdés, hogy van-e morális jogosultsága a kormánynak arra, hogy itt az államositás terére lépjen.

Ugron Gábor: Van!

Pető Sándor: Azt méltóztatik mondani, hogy van!

Egy hang *(a baloldalon)*: Igaza van Pető Sándornak!

Pető Sándor: Leszek bátor— hiszen nagyon kevés idő telt el azóta és ezt talán még sem szabad és lehet elfelejteni — leszek bátor reámutatni arra, hogy mi volt a kormánynak és a kormányhoz közel álló köröknek a nézete és véleménye akkor, a mikor körülbelül egy vagy másfél évvel ezelőtt, ezt a törvényt megalkottuk.

Legelső sorban hivatkozom, a sajnos, távollevő kereskedelmi miniszter ur által mondottakra, a miket 1907 február 7-én a háznak az ülésén előadott és a mi a következőképen szól: »A miniszteri székből akarom konstatálni azt, hogy a javaslat alapelve az autonómia és a paritás.«

Ernszt Sándor képviselő ur, a ki igen komolyan és szaktudással szólott a munkásbiztositás kérdéséről, kiemelte azt a beszédében, hogy az egész intézmény első sorban a munkásoknak szól és hogy első sorban a munkások közreműködésétől függ az intézmény életrevalósága.

Digitized by Google

Szmrecsányi György: Természetes! De megmutatták, hogy nem arra valók! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Pető Sándor: Szterényi államtitkár ur, hangsulyozva azt, hogy a szocziálpolitika a közéletnek oly tere, melyen egységes, következetes elvekkel kell dolgozni és hangsulyozva azt, hogy két oly tere van a közéletnek, a melyen a visszamenetel lehetetlen: az egyik a közjogi, a másik a szocziális tér, kifejtette február 18-iki beszédében, hogy az autonomiába belenyulni nem szabad. A munkaadóknak és a munkásoknak maguknak kell gondoskodni a szövetkezeti alapon létesitett szervezet kormányzásáról. Az állami munkásbiztositó hivatal vigyázzon, hogy visszaélések ne forduljanak elő, hogy a munkások ne károsittassanak és hogy a törvény a legliberálisabb alapon magyaráztassék a munkásokkal szemben, de magának az autonomiának ebbe a vonatkozásába beleszólni nem lehet.

Az elvi álláspont már maga kizárja szerény nézetem szerint azt, hogy az az irányzat, a melynek szószólója volt az előadó ur és a mely a napilapok szerint a kormány terve, érvényesülhessen. Ez nem csak nálunk van igy; nem csak nálunk látták be a törvényalkotás terén a kormányférfiak, hogy teljes autonomia és a munkások teljes érdeklődésének lekötése nélkül munkásbiztositási intézményt fentartani nem lehet. De erre a külföld példái is megtanitanak bennünket. Én is Németországra hivatkozom, a mint hivatkozott gr. Batthyány Tivadar képviselő ur. Méltóztatnak tudni, a kik e kérdéssel foglalkoztak, mennyi baj és nehézség volt Németországban a munkásbiztositási intézményekkel 1901-ig, a mikor ezen intézmény még a szocziáldemokrata munkások bojkottja alatt állott. Boedicker államtitkár eldicsekedhetett azzal, hogy helyes sinekre vezette a munkásbiztositás intézményét, mert ugyszólván becsalogatta ezen intézménybe a szocziálista munkásokat...

Buza Barna: Na, itt nem kell csalogatni!

Pető Sándor: ...és azóta, a mióta a munkások tényleg részt vesznek a munkásbiztositás intézményének közigazgatásában, azóta Németországban ez virágzik és fejlődik. Van azonban egy kis különbség a német és a magyar intézmények között, mert ott tizenegy millió ember volt biztositva betegség ellen és tizenhét millió baleset ellen, vagyis a lakosságnak 18, illetve 30 százaléka, ellenben nálunk a lakosságnak csak négy százaléka betegség ellen és baleset ellen a lakosságnak csak két százaléka. Németországban évenkint csak a rokkantság intézményéhez negyvenhét millió márkával járul a kormány és naponta körülbelül másfél millió korona lesz kifizetve munkásbiztositás czéljára a munkásoknak. Ott mindenki örül annak, hogy aktive részt vesznek a munkások a munkásbiztositási intézményben, ott senki sem gondol arra, hogy az autonómiához hozzányuljanak. És ugyanigy van Ausztriában, a hol most készült el és nyujtatott be a »Gesetzentwurf über soziale Versicherung«, a mely, szemben a mi husz hetünkkel, egy évre ad a munkásoknak betegsegélyezést, a hol a balesetbiztositás teljesen a munkaadó terhe, a hol a rokkantság és aggkori biztositás czimén évenkint két millió koronát ad a kormány a pénztári igazgatás terheihez és a hol, a mint kiszámittatott, oly mértékben járul az állam ezen rokkantbiztositási ügyhöz, hogy tiz év mulva évi harmincz millió koronát fog kitenni az az összeg, a melylyel az állam ezen osztrák intézményeket támogatja. Mégis ezen uj törvényjavaslatban nemcsak, hogy a teljes autonómia alapjára van felépitve a munkásbiztositási intézmény, hanem egyharmad képviseletet ad a javaslat a munkaadóknak és kétharmad képviseletet a munkásoknak.

Közbeszólásokban és egyéb formákban gyakran halljuk a panaszt, hogy szocziálista agitátorok ülnek benn a biztositó pénztáraknál; most nemrég választották meg Ausztriában a nyolczvankilenczedik szocziáldemokrata képviselőt, az innsbrucki betegpénztár titkárát és az összes pénztárak vezető tisztviselői, Bécsből három, a brünni és gráczi pénztár vezető tisztviselője, mint a szocziáldemokrata párt tagja benn ülnek a Reichsratban. Azonban daczára annak, hogy ez kétségtelen jele annak, hogy a szocziáldemokrata párt politikai vezetői részt vesznek ott a munkásbiztositási intézmények igazgatásában, mégis ilyen az osztrák kormány legutóbbi javaslata; nem azért, mintha ott kedvesebbek volnának az uralkodó pártoknak és a kormányzatnak a szocziáldemokraták mint itt....

Ugron Gábor: Hazafiasabbak! *(Zaj. Felkiáltások: Dehogy!)* Igenis! A francziák is tartják a nemzeti érzületet! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Pető Sándor:.... hanem azért, mert annak belátására jutottak — és kell, hogy mi is annak a belátásához jussunk — hogy ezen munkásbiztositási intézményeknek, teljesen izolálva kell lenniök a napi politikától, az uralkodó politikai párt befolyásától. Mert máskép sikerrel nem működhetnek és máskép ezen intézmények iránt a munkások bizalmát megszerezni és megerősiteni nem lehet, meg kell engednünk, sőt kivánnunk kell, azt, hogy a munkások bizalmi férfiai, a kik akár illetékesen, akár illetéktelenül dicsekedhetnek a munkások bizalmával, aktiv részt vegyenek ezen munkásbiztositási intézmények igazgatásában.

Batthyány Tivadar képviselő ur, a kinek beszédével sok részében — különösen azokban, a miket délelőtt mondott — egyetértek, e téren tovább ment, mint a milyen a tényleges helyzet. Batthyány Tivadar képviselő ur nem akar semmit sem tudni az államositásról, sem az intézménynek, sem a hivatalnokoknak államositásáról és azt mondja, hogy neki mindegy, hogy milyen párti emberek vannak odabent, illetőleg, hogy neki nem kell egy párt sem odabent azok között, a kik a munkásbiztositó hivatalokban működnek; azok lássák el pártatlan tevékenységükkel kötelességüket; hogy azután és ezenkivül szabad óráikban

Digitized by Google

mit tesznek, ehhez semmi köze, ő ebben a tekintetben teljes politikai szabadságot enged.

Nagy örömmel hallottam e fejtegetéseket annál is inkább, mert nem tudom, hogy elolvasta-e a t. ház minden tagja azon fegyelmi és szolgálati szabályzatot,mely ki is osztatott a ház tagjai között; — az országos pénztár, a melynek igazgatásában, ha nem is döntő, de nagy befolyása van a munkásoknak, olyan szabályzatot hozott és olyan szabályzat hagyatott jóvá a munkásbiztositó hivatal részéről, a mely szerint az országos pénztár hivatalnokai — és pedig alacsonyabb és magasabb hivatalnokai egyformán — semmiféle politikai vagy gazdasági szervezetnek tagjai nem lehetnek; ennyire neutralizálták a hivatalnokokat maguk a munkások, és ez egy autonom cselekedete volt az országos pénztárnak, hogy odáig még Batthyány Tivadar képviselő ur sem kiván elmenni és mindezt annak a jeléül tették, hogy ők szivesen látják bent azokat az embereket, a kik birják a munkások bizalmát. Elvégre nem kis dolog az, mikor 4—500.000 — nem is tudom most hamarosan megállapitani pontosan — munkás tagja van az összes pénztáraknak, hogy maguk a munkások azt kivánják, hogy ezen a munkában részt vegyenek, munkás bizalmi férfiak, de egyuttal szigoruan kivánják azt is, hogy a pénztárak hivatalaiban minden gazdasági és politikai tekintetet félre téve, kizárólagosan a hivatalos kötelességek keretében a munkások és munkaadók munkásintézményi érdekeit képviseljék és szolgálják.

T. ház! Megállapitotta gr. Batthyány Tivadar képviselő ur, hogy a munkaadók, a munkások, a közvélemény részéről igen sok panasz van a munkásbiztositó intézetek működése ellen. Ennek a ténynek megállapitását magam részéről szintén kötelességemnek tartom, azonban már a konzekvenciákat nem vagyok hajlandó olykép levonni, mint a hogy pl. az előadó ur levonja. Ugyanazt az objektiv igazságérzetet és pártatlanságot, a mely megvolt bennem akkor, a midőn megalkották ezen törvényjavaslatot, megőrzöm akkor is midőn e pénztárak, és pedig az állami munkásbiztositó hivatalnak, vagy az országos pénztárnak, vagy a kereskedelmi kormánynak működését teszem birálat tárgyává. Hiszen a t. koaliczió, a mely két és fél év óta van kormányon, a legjobban tudja, hogy milyen rövid idő két és fél esztendő arra, hogy programmot keresztülvigyenek, hogy igéreteket beváltsanak. Hiszen a mikor panaszt és kritikát hangoztatunk, mindig azért méltóztattnak rosszhiszemünek bélyegezni az ilyen panaszt vagy kritikát, mert az, a ki panaszkodik, és kritizál, nem akarja bevárni az idők csendes lefolyását, a mikor az alkalom és körülmények meghozzák annak lehetőségét, hogy programmot és igéreteket beváltsanak. Csodálatos dolog, hogy mig egyrészt türelemre tanitanak bennünket, önmagunkkal szemben, ezt a türelmességet teljesen félre méltóztatik tenni akkor, a mikor a munkásbiztositási intézmény kritikájáról van szó.

Ez a törvény 1907. évi juliusban lépett életbe. A ki foglalkozik az ilyen szocziális intézmények kritikájával, és a ki azokat figyelemmel szokta kisérni, az tudja, hogy a mikor az 1891. évi betegsegélyezésről szóló törvényt megalkották, négy év kellett ahhoz, mig valahogy is meg lehetett állapitani azt, hogy kezd életbe lépni a törvény. És a mikor Ernszt Sándor t. képviselő ur 1907. évi februárban a maga beszédét elmondotta a munkásbiztositási törvényjavaslat tárgyalásakor, felolvasta az iparfelügyelők jelentéseit, a melyekben ezek arról panaszkodnak, 1902-ben, 1903-ban és 1904-ben, hogy egyes vidékeken, egyes iparteleperen, egyes kerületekben és megyékben még mindig nincs végrehajtva az 1891. évi törvény. És a mikor ilyen volt abban az időben a helyzet, csodálatos dolog, hogy most, egy év után már kész minden embernek a véleménye, és már kész az a kivánság is, hogy »nem vált be a dolog, tessék államositani a munkásbiztositási intézményeket!« Magam is tudok sok panaszról; igy pl. a munkásoknak igen nehezére és rosszul esik az, hogy a mig a régi törvény uralma alatt 26 hétig részesültek betegsegélyezésben, teljes táppénzzel és 13 hétig féltáppénzzel, addig az uj törvény hatálya alatt csak husz hétig részesülnek táppénzben és kisebb táppénzben, mint a milyenben részesültek a régi törvény alapján.

Hiszen magam is láttam és tapasztaltam annak a fogyatkozásnak következményeit, hogy a kisipart a betegsegélyezési törvénynyel akarták gyógyitani, a mi pedig teljesen elhibázott lépés, mert hiszen száz és ezer módon lehet és kellene javitani a kisiparosok helyzetét, csak épen nem ezen törvénynyel. Példának okáért az, hogy 2%-ban szabták meg a kisiparosok járulékainak maximumát, évenkint 3 és ½ millió koronát von el a pénztáraktól; továbbá a munkásbiztositó hivatal, eltérve minden eddigi törvényes gyakorlattól és szokástól, azt rendelte el, hogy a munkások és munkaadók bére, illetve járuléka is hetenként csak hat napra vonassék le, a mi szerény nézetem szerint annál is inkább helytelen, mert igen sok kategória van, a mely vasárnap is dolgozik, sőt főfoglalkozása és jövedelemszerzése épen vasárnapra esik. E mellett megmaradt az, hogy a munkások hét napra kapnak táppénzt és segélyt, miáltal a pénztárakat a jövedelemnek egyheted részétől, vagyis 3 millió koronától fosztották meg.

Tudom, hogy sok hibája van a tőrvénynek, és sok hiba jelentkezik a gyakorlatban; azonban pálczát törni egy intézmény felett egy év után még sem vagyok hajlandó, és még sem vagyok hajlandó szerény nézetem szerint könnyelmüen olyan elveket hirdetni, hogy szemben a világ összes kulturállamának tapasztalatával és példájával, szemben a magyarországi munkásbiztositás multjának történetével, szakitsunk mindezekkel, vegye nyakába az állam a munkásbiztositás terhét, a minek azután természetes következménye volna az államnak óriási megterhelése és a munkásbiztositás intézményének csődje.

Digitized by Google

A törvény 1907. évi julius 1-én lépett életbe. Az első hiba mindjárt az volt, hogy idő előtt lépett életbe. Azt hiszem, február végén, vagy márciusban szentesittetett a törvény és már julius 1-ére életbe lépett. Három-négy hónap semmi körülmények közt sem volt elegendő arra, hogy az életbeléptetéshez szükséges előkészületek megtörténhessenek. Ennek világos jeléül vagyok bátor reámutatni arra, hogy 1907. julius 1-én lépett életbe a törvény, és az életbeléptetésről szóló végrehajtási rendeletek sokkal később, julius 1-je után adattak ki. De a bürokraczia dicsőségére legyen megemlitve az is, hogy bár igen későn kezdték meg az életbeléptetést végrehajtási rendeletekkel, ezen végrehajtási rendeleteket azóta oly szorgalmasan gyártották, hogy ma már három vaskos kötetet tesznek ki.

Hogy mennyire a kezdet kezdetén vagyunk, és hogy mennyire idő előtti az a kritika, a melyet a munkásbiztositási intézmény felett gyakorlunk, annak bizonyságául rámutatok arra, hogy a veszélyességi táblázatok ugyan megvannak, de ma sincs még meg például az üzembejelentés és az üzembesorozás, ugy hogy a baleset ellen biztositott munkások munkaadói még ma sem tudják azt, hogy tulajdonképen milyen helyre lesz az ő üzemük besorozva. Igy azután természetes, hogy ma, a törvény életbeléptetését követő másfél év után, a munkaadók, a mikor fogalmuk sincs arról, hogy mibe fog kerülni nekik a balesetbiztositás, nyugtalanok és panaszkodnak a munkásbiztositás intézménye ellen.

A bürokráczia túltengésére már rámutatott délelőtt gr. Batthyány Tivadar t. képviselőtársam. Magam is abban a véleményben vagyok, hogy nem egészen helyes ilyenformán, a bürokracziának túltengésével szervezni a munkásbiztositási intézményt. Nagy hiba volt, a mely szintén késleltette azt, hogy kellő mederbe, kellő sinekre jusson az intézmény működése, hogy a munkásbiztositási hivatal kezdeményezésére háromszor kellett másfél év alatt az összes alapvető munkákat elvégezni.

A mikor az a törvény életbelépett, akkor 4 napibérosztályba voltak sorozva a munkások, 1907. évi februárban azután 6 napibérosztályba kellett őket sorozni, most augusztusban pedig adtak ki egy rendeletet, hogy 8 napibérosztályba sorozandók a munkások. És ez igen nagy munka, mert mintegy 300.000 törzslapot kellett minden egyes alkalommal ujra elkésziteni, szóval három-négy hónap munkája lett teljesen eredménytelenné és használhatatlanná. Bürokratikus tultengés jelentkezik például akkor is, mikor kisebb-nagyobb baleset fordul elő egy gyártelepen. Akkor először is a munkaadónak, — akkor is, ha kisiparos, a kinek nem kenyere az irás — kinek először is be kell jelentenie az esetet, ki kell töltenie a bejentési lapokat, a melyek ki nem töltése kihágás. Két példányban be kell jelentenie a balesetet, és a bejelentési lapnak 22 rovata van. Azután kimegy a bizottság a helyszinére, szemlét tart; ott megint oly iveket kell kitölteni, a melyeken 35 kérdésre kell felelni.

Azután a kerületi pénztár embere megy ki, hogy fölvegye a helyszini szemlét, ennél 25 kérdésre kell felelnie a munkaadónak. Ehhez járul azután, hogy kimutatást kell késziteni az illető balesetet szenvedő munkás 52 heti munkabéréről. Ezenkivül még évenként külön kimutatást kell késziteni az alkalmazottakról, azok munkabéréről, és a kisebb-nagyobb szabásu balesetekről. Ehhez járul azután, hogy a betegsegélyzés szempontjából is, — a mint rámutattam, az idén már háromszor kellett uj bejelentéseket csinálni, — szintén felesleges módon két példányban kell a munkaadónak a bejelentéseket végeznie.

Egy kis hiba van abban is, de ezt sem azért emlitem, mintha talán a kritikát feltétlenül jogosnak és időszerűnek tartanám, de azért, hogy rámutassak az elégületlenség okaira, hogy a választott biróságok még mai napig sem működnek. Talán vidéken egy-két helyen, Budapesten nem. Még helyisége, felszerelése sincs a választott biróságnak, de a választott bíróság előtti perrendtartás 386 szakasza — tehát majdnem annyi mint az egész polgári perrendtartásunk — már elkészült. Meg vagyok róla győződve, hogy lehetett volna azt kevesebb szakaszszal is elvégezni.

További oka annak, t. ház, hogy még végleges eredményhez nem jutottunk és végleges kritikát nem gyakorolhatunk, az, hogy maga az országos pénztár, ide nem tartozó okokból, csak ez év őszén jutott abba a helyzetbe, hogy tisztviselőit megválaszthassa. Körülbelül 3—4 hónap óta van az országos pénztárnak tisztviselői kara megválasztva, tehát a végleges tisztikar csak körülbelül 3—4 hónap óta működik. Nagyon természetes, hogy oly intézmény, a melyben több százezer ember van érdekelve, a melynek évi budgetje 22 millió koronát tesz ki, a mely körülbelül 89 kerületi pénztár felett van hivatva a felügyeletet és ellenőrzést gyakorolni és a mely ez év őszéig kölcsönvett helyiségekben, kölcsönvett butorokkal és ideiglenesen szolgáló személyzettel működött, még nem juthatott a munkásbiztositási igazgatás azon tökéletes tartalmához és formájához, a melyet mindnyájan kivánunk. Ebből a t. előadó ur azt a következtetést vonja le, hogy államositani kell a munkásbiztositási intézményt. Objektiv emberek azonban ehhez a következtetéshez nem juthatnak, objektiv emberek egyáltalán ma még kritikát nem gyakorolhatnak, *(Igaz! Ugy van!)* hogy bevált-e az intézmény, vagy nem, mert ahhoz nem elegendő pár hónap, nem elegendő pár esztendő sem.

Hogy mily nagy forgalma van ily pénztárnak, hogy mily felületesen és könnyelmüen bi-

Digitized by Google

ráljuk a kérdést, a mikor egyszerűen pálczát törünk, annak megvilágítására még rámutatok arra, hogy a budapesti kerületi pénztárnak 180.000 tagja van. A budapesti kerületi pénztár 20.000 munkaadó biztositási ügyét látja el és naponkint 5000 beteget látnak el a törvény szerinti segélylyel. Évi budgetje 15 millió koronát tesz ki, és ebből 88% — azt hiszem, elég tekintélyes szám — fordittatik betegsegélyezési ügyekre, vagyis táppénzre, orvosra és gyógyszerekre. 12%-ot tesz ki a személyi és dologi kiadás, ebből 5% dologi, 7% személyi kiadása van a budapesti kerületi pénztárnak, melynek 180.000 tagja és körülbelül 230 tisztviselője van. Meg kell azonban jegyezni, hogy a 7% személyi kiadás fejében a pénztár nemcsak a betegség elleni biztositást, de a baleset elleni biztositás közigazgatási teendőit is ellátja.

Sok szó esett a t. házban és a házon kivül is abban a kérdésben, hogy nem türhető és nem engedhető meg, hogy szoczialista agitátorok dusan javadalmazott állásokat foglaljanak el a munkáspénztári intézménynél. A mikor a t. kormány hirdette, hogy minden politikai befolyástól, minden időközi kormány befolyásától függetleniteni akarja a munkásbiztositási intézményt, és azért a munkásbiztositási hivatalt a független bíróság karakterével és jellegével látja el: akkor igazán nem tudom, hogyan jutunk mi abba a helyzetbe — akár a parlament, akár a kormány — hogy elbirálás tárgyává tegyük azt a kérdést, a mely tisztán csak a független bíróság karakterével biró munkásbiztositási hivatalnak van fentartva: hogy t. i. kik vannak ott elhelyezve mint hivatalnokok, hogyan teljesitik kötelességüket, és mily fizetésben részesülnek? Előrebocsátom azt, hogy a kerületi pénztárnak, valamint az országos pénztárnak budgetjét a munkásbiztositási hivatal ellenőrzi és megállapitja. Ehhez más fórumnak és más hatóságnak beleszólása nincs, és én azt hiszem, hogy sokat ártunk a munkásbiztositás tekintélyének és függetlenségének, ha mindjárt működésének kezdetén illetéktelenül ily kérdéshez hozzászólunk. *(Mozgás.)* Én azonban e kérdés elől sem térek ki. Tudom azt, hogy az országos pénztár igazgatója 10.000 korona évi fizetést kap. Bocsánatot kérek, az nagy és fontos állás, és a ki ilyen állást betölt, annak szerintem 10.000 korona fizetés nem sok. *(Zajos ellenmondás.)*

Tutsek Sándor: Különösen két elemi osztály után. Milyen a kvalifikácziója?

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek.

Pető Sándor: Személyi kérdésbe igazán nem szivesen megyek bele. *(Zaj. Elnök csenget.)* Méltóztassék megengedni, talán szabad mondanom, hogy iparkodtam objektive a kérdéshez hozzászólni, és akarok is az objektivitás területén maradni, de a kiváncsi kérdésekre mégis megjegyzem, hogy tudomásom szerint az igazgatónak érettségije van és az a kvalifikácziója, hogy körülbelül 25 évig mindig munkásbiztositásnak élén állott. *(Nagy zaj. Felkiáltások: Mint szabólegény!)*

Goldis László: Nem a bizonyitvány döntő ilyeneknél.

Pető Sándor: A kerületi igazgatónak fix fizetése 8000 korona. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek.

Pető Sándor: A titkár fizetése a 180.000 tagot számláló pénztárnál 4500 korona. Ezek azok a rettenetes, horribilis összegek! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, különben kénytelen leszek a képviselő urakat névszerint megnevezni.

Pető Sándor: Ismétlem, az országos pénztár igazgatójának fizetése 10.000 korona, az aligazgatóé 6400 korona. A budapesti kerületi pénztárnál, a mely 180.000 tagot számlál, az igazgató fizetése 8000 korona, utána következik a titkár, 4500 korona fizetéssel. A kerületi pénztárnál a titkár egy ismert szocziálista. Az országos pénztárnál egyik aligazgató olyan ember, a ki szintén ismert szocziálista volt mindig, és résztvett a szocziális agitáczióban, de a fegyelmi és szervezeti szabályok szerint természetesen mindenféle szocziálista és egyéb politikai mozgalomtól most tartózkodni köteles. Méltóztassék figyelemmel kisérni, méltóztassék bekérni a szabályzatot, tessék inkvizicziót tartani, hogy akár az országos, akár a kerületi pénztár alkalmazottai közül ki vesz részt szocziálista agitácziókban. Én ugyan csak azt birálom el, hogy az illető tisztviselő becsületesen teljesiti-e kötelességét, és miattam akármily párthoz tartozhatik, de azok is, a kik tovább menve, nem respektálják a lelkiismeret szabadságát és kiváncsiak a tisztviselő politikai pártállására, a melyhez nézetem szerint joguk nincs, azt fogják találni, hogy elenyészően kicsi azoknak a tisztviselőknek a százaléka, a kik politikai meggyőződésük szerint szocziáldemokraták. Az országosnál erről a szabályok szerint beszélni sem lehet, a kerületinél pedig a százalék elenyésző. 230 tisztviselő közül 20—25 a szocziálista.

Somogyi Aladár: Talán a nem-szocziálista?

Pető Sándor: Azt is hangoztatták sokan, hogy a paritás ellenére az igazgatóságban a munkások dominálnak, a mit nem lehet tovább türni. Fényes példája ez annak, mily elfogultsággal és igazságtalansággal kezelik ezt a kérdést. Sok minden ürügygyel felelősségre lehet vonni a munkásokat, de a kiben csak egy szemernyi igazságérzet, egy szemernyi objektivitás van, talán még se vonhatja felelősségre a pénztár-igazgatóságnak munkás-tagjait azért, hogy a munkaadók oda el nem járnak, befolyásukat nem érvényesitik. Hát azért, mert indolens és indifferens munkaadó igazgatósági tagok vannak, halomra kell dönteni az egész intézményt? Félre kell-e rugni és meg kell-e akadályozni ennek a szocziális intézménynek a fejlődését? Önök messziről nézik az igazgatást.

Digitized by Google

Vlád Aurél: Irigylik a garast!

Pető Sándor: Nézzék meg közelről, meg fogják látni, hogy a pénztárak igazgatóságában a munkaadók és a munkások a legszebb harmóniában működnek együtt. A mint hallottam, az országos pénztár igazgatóságában egyetlen egy esetet kivéve, még soha nem történt lényeges kérdésben a döntés szavazattöbbséggel. Egy kérdésben szavazták le az elnököt. Az pedig nem olyan baj. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Olyan teljes a harmónia, hogy a mikor a munkaadók a maguk köréből vett igazgatót, a munkások pedig a maguk köréből vett aligazgatót kijelölték, mindegyik kategória ezekre szavazott, ugy hogy az összes főtisztviselőket egyhangulag választották. Messziről tehát lehet panaszkodni, de maguk az ügy iránt érdeklődő, az igazgatóságban aktiv résztvevő munkaadók soha ilyen panaszt nem emeltek, mert a munkaadók, és munkások a maguk hatáskörében versenyezve együtt ipparkodnak ugy a munkaadók, mint a beteg és segélyre szoruló munkások érdekét megvédeni.

Mindezeket azért kivántam elmondani, mert tudom, hogy itt a házban is sokan a piaczra dobott jelszavakat felkapva a kérdés minden ismerete nélkülnek formálnak véleményt. Objektiv módon figyelmeztetni akarom tehát a t. ház azon tagjait, a kiknek van érzékük a szocziális intézmények iránt és a kik kivánják az egy év óta működő munkásbiztositó pénztár fejlődését és felvirágozását, hogy az ilyen kidobott jelszavakat ne kapják fel, s ne engedjék bántani az autonomiát, a mely éltető levegője a munkásbiztositás intézményének. Magam sem hunyok szemet minden hiba előtt, magam is rámutattam az intézménynek egynéhány fogyatkozására. Nem mondom, hogy az intézmény tökéletes, de rezervált állást foglalok el és nem vagyok abban a szerencsés helyzetben — éles látásom nem olyan nagy, — hogy ugy mint Nagy Emil t. előadó ur szuverén felületességgel egyszerüen az államositást kivánjam, mint ő, a ki ezt teszi, a nélkül, hogy ideje és alkalma lett volna tapasztalat utján jutni el ezen végeredményhez.

Ismétlem, nem mondom, hogy bevált vagy nem vált be ez az intézmény. Nem volt még elég idő a kipróbálására, mert hiszen a kezdetnek legkezdetén van. Lehet, hogy jó irányban fejlődik, lehet, hogy rossz irányban. Mindig módja és alkalma lehet a t. háznak, hogy később a kellő tapasztalatok birtokában javitson a helyzeten. Egy mód van azonban, mely biztosan rossz utra tereli és igy biztosan a csődbe kergeti a munkásbiztositást, és ez a mód az, a melyet az előadó ur megjelölt. Ha a t. kereskedelmi kormánynak, a mint feltételezem, nem ez a czélja, akkor magának az intézménynek az érdekében kivánom, méltóztassék a törvényt a maga egészében és sokkal nagyobb mértékben, mint eddig, teljesen végrehajtani, ugy a mint a törvény megalkotásánál ezt hirdették, hogy a munkásbiztositó hivatalnak meg legyen a teljes függetlensége.

Szterényi József államtitkár: Megvan!

Pető Sándor: Felhozhatnék erről egyetmást. A kormány se közvetlenül, se közvetve pressziót ne gyakorolhasson, épen ugy, a mint ezt látjuk a kuriánál és más birósságnál. Legyen ez a munkásbiztositó hivatalnál is szent és sérthetetlen. A kormány, ha javát akarja, még sokkal nagyobb mértékben kell hogy helyet adjon az autonómiának és annak, hogy a biztositó intézetek közigazgatásába a munkások belevonassanak és onnan politikai elveiért senki ki ne üzessék.

T. ház! Ezzel én be is fejeztem felszólalásomat. Nekem is nagyon sok kivánni valóm van, én már eddig is sajnos sokszor láttam jelét annak, hogy a kormányban megvan a hajlandóság, hogy az autonómia szükittessék, én is tapasztaltam nagyon sokszor, hogy a kormány nem jó szemmel nézi a munkások aktiv tevékenységét és döntő befolyását a munkáspénztárak igazgatására. De mert nem tapasztaltam sohasem azt, hogy munkáskörök és munkáselemek a munkáspénztár igazgatását pártczélokra használnák ki, és mert tapasztaltam azt, hogy ennek a sok százezer munkásnak a szeretetét, a vonzalmát az intézmény iránt, a mely sok százezer munkás épen az élet legnehezebb és legkeserübb momentumaiban lép érintkezésbe a biztositási intézménynyel, csak ugy lehet fentartani és az intézményt csak ugy lehet fejleszteni, erősiteni, ha ezen intézmény igazgatásában minden politikai üldözés és ijesztgetés, a politikai és lelkiismereti szabadság minden korlátjának félretételével a munkások bizalmi emberei részt vesznek, azért én nagyon kiváncsi vagyok, hogy mi igaz azon hirekből, melyek a lapokban megjelentek, és várom, hogy a t. kormány nem lesz hűtelen önmagához, egy évvel ezelőtt adott programmjához, nem lesz kislelkű és korteskedő és nem keresi a mesterséges utakat arra, hogy a kezdet nehézségeivel küzdő pénztári intézményt szándékosan és mesterségesen az autonómia megsértésével megrontsa.

T. ház! Én csak egy szakszerü kérdéshez és szakszerü objektivitással kivántam hozzászólni. De mert épen felszólaltam, nyilatkozni kivánok egész röviden arról is, hogy a kereskedelmi költségvetést nem fogadom el. Nem fogadom el főleg politikai bizalom hiányából és mert az időknek jelét és szellemét látom abban, hogy az előadói székben Nagy Emil t. képviselő ur ül. *(Élénk éljenzés.)* Hogy nem vagyok rossz barátja Nagy Emil képviselő urnak, azt méltóztatik látni felszólalásom befejezéséből, mert arra nemcsak ő, hanem én is egész biztosan számitottam, hogy mikor az ő működését megkritizálom, ez az önök tapsait fogja előidézni. Az előadó ur hivatalos helyről olyan elveket hirdetett, melyek az igazsággal, a kereskedelem és munkásbiztositás, a szocziális haladás ügyével ellentétben állanak. A költségvetést nem fogadom el.

Elnök: Szólásra következik?

Digitized by Google

Dudits Endre jegyző: Lányi Mór!

Lányi Mór: T. képviselőház! Mikor a munkásbiztositási törvény itt a házban szerepelt, volt alkalmam néhány kifogást emelni a törvény ellen, ezekkel azonban nem reuszáltam. Azóta fordult az idő és az én igen t. és nagyrabecsült barátom, Nagy Emil az előadói székben már szintén kifogásokat hozott fel a törvénynyel szemben, melyekhez mások is csatlakoztak. Hát én egész tisztelettel és szeretettel azt kivánom, hogy az én igen t. barátomnak ugyanolyan sikere legyen az ő módositásával, mint nekem volt az enyéimmel, vagyis, hogy az a módositás, melyet ő kiván, — az autonómia megszüntetését értem — neki szintén ne sikerüljön. Ennyit a munkásbiztositási törvényről.

Most áttérek egy másik témára melylyel tulajdonképen foglalkozni kivántam és ez iparunk fejlesztésének kérdése.

T. ház! Már Berzeviczy György gondolom a XVIII. század végén emlegette és megirta, hogy nagy kár és nagy hiba, hogy a magyar kereskedelem és a magyar ipar nem akar fejlődni. Azóta meglehetős nagy idő mult el és ha statisztikát lehetne készitени, hogy azóta ezt hány beszédben és vezérczikkben irták meg, azt hiszem, hogy oly széditő számot kapnánk, a mely széditő szám sehogy sem áll arányban azon eredménynyel, melyet Magyarország ezen a téren, sajnos, elért.

Én azt tartom azonban, hogy Magyarországon époly jogosult, ha a mezőgazdaság fejlesztését propagáljuk. Mert ha összehasonlitjuk, hogy mik a mi termelési eredményeink a külföld termelési eredményeivel szemben, azt kell látnunk, hogy mi igazi agrár-állam sem vagyunk. Csak az imént olvastam a földmivelésügyi minister ur kitünő lapjában a következőt: »Általában a magyar mezőgazdaság haszna forditott viszonyban van a kalászosok termelésével». Ez egy nagy igazság és ebbe kapcsolom bele azt a megjegyzésemet, hogy az agrár termelés igen szoros összefüggésben van az ipari produkczióval, mert az agrár termelésnek változatosnak kell lennie, olcsónak kell lennie, hogy a nagy tömegeket azon élelmi czikkekkel és pedig olcsón láthassa el, melyekre nekik szükségük van. De van egy másik szempont is, és ez az, hogy a mezőgazdaságnak a maga köréből kell adni munkásokat, az iparnak. Minél fejlettebb ez a mezőgazdaság, annál értelmesebb természetesen az abból kikerülő munkás, és igy az iparhoz annál több intelligensebb ember kerül. Végül abban a fejlődött mezőgazdaságban, ha annak tagjai vagyonilag erősek, az ipar megtalálja a maga biztos fogyasztóját. Itt van Francziaország példája, hol megvan ez a helyes dinamika mezőgazdaság és ipar között, és ennek az országnak tőkegazdasága és fejlettsége mindnyájunk előtt ismeretes.

Miután az összes magyarországi keresőknek 68%-a a mezőgazdaságban van elhelyezve, azt hiszem, hogy a ki az ipar kérdésével foglalkozik, kénytelen a mezőgazdaság kérdéseit is szem előtt tartani, ugy hogy nálunk nagyon természetes alapokon nyugszik az a harmónia, mely ipar és földmivelés között kell, hogy létezzék, mert itt érdekközösség van csak és sehol semmi érdekellentét. *(Helyeslés.)* Már most azt találom, hogy Angliát kivéve nincs is egyetlen egy oly nagy ipari állama a világnak, melynek a nagyipari produkczió ártott volna. Angliának ártott az ő latifundiális gazdálkodási rendszerénél fogva. Angliában azonban az egész kereskedelmi politikát, sőt ujabban a birtokpolitikát is ezen specziális viszonyokhoz alkalmazzák; mert még Chamberlain sem tudta leküzdeni azon félelmet, mely Angliában kerekedett akkor, a mikor azt hitték, hogy az esetleges védvámok megdrágitják az élelmi szereket és ez által a munkások megélhetését, a mi visszahatással lesz az egész ipari produkczióra. A többi ipari állam azonban csak nemrég nyult még az agrárvámok emeléséhez, megvárta t. i. azt, mig először az ipar kifejlődik. Mert mikor Németországban ez a kérdés szőnyegre került, azt láttuk, hogy az agrárvámok emelését legjobban ellenezték első sorban az iparosok, különösen a nagyiparosok, másodsorban a szocziálisták. A nagybirtok mellette foglalt állást, és én egy érdekes nyilatkozatot leszek bátor erre nézve felolvasni.

Azt mondja ugyanis a német nagybirtokképviseletnek a vezetője, hogy nem magunknak akarjuk megtartani a magasabb vámok előnyeit, hanem azt akarjuk elérni, hogy a nagyobb bevételből a gazda jobban fizethesse a munkásait, mert nemzeti érdek, hogy ne idegen, alacsonyabb fokon élő munkások lepjék el birtokainkat. Méltóztatik látni, hogy a tendenczia ugy az iparban, mint a mezőgazdaságban mindenütt az, hogy lehetőleg valahogyan a munkabéreket alimentálni lehessen, hogy azokat az igényeket, a melyek fokozódnak a munkásság körében, ki lehessen elégiteni, természetesen a nemzeti termelés károsodása nélkül.

Ha mindezt megfigyeljük és obszerváljuk, azt látjuk, hogy nálunk ebben az országban minden téren a lehető legnagyobb erőkifejtésre van szükség. Vegyük csak a két főokot, természetesen mindig az iparfejlesztés szempontjából. A két főok közül az egyik az, hogy agrártermelésünknek kell itthon nagyobb fogyasztási piaczot és viszont ipari fogyasztásunknak kell itthon nagyobb termelést biztositanunk. Ez tulajdonképen a sulyos feladat és a melynek ha nem felelünk meg, ha elmulasztjuk azokat a kötelességeket, azokat a teendőket, a melyeket ez előttünk revelál, akkor óriási bajok előtt állunk, mert a gazdasági önállóság bekövetkeztével megtörténhetnék az, hogy mezőgazdaságunk versenyképessége az idegen piaczon csökken, ellenben ipari fogyasztásunk, a melyet még mindig a külföld látna el, megdrágulna.

A ki igazi hive az önállóságnak, az nézzen szemébe ennek a feladatnak és ne bujkáljon semmiféle mellékkérdéseknek utjain. A költségvetésnél is azt kell néznünk, hogy vajjon mi szolgálja ezt a czélt, és vajjon mindaz, a mi ezen czél rendelkezésére adatott, ugy használtatott-e fel, hogy

Digitized by Google

csakugyan ezt a czélt igazán és intenzive szolgálja. *(Helyeslés.)*

T. ház! Azt hiszem, hogy ez a gazdasági renessansz tulajdonképen nemcsak pénzkérdés, más okok is működnek itt közre, más élettendenczíák. Halljuk minduntalan — Batthyány igen t. képviselőtársam is említette, — hogy a szervezkedésben rejlik az erő. Nem tagadom, jó magam ugy vagyok vele, hogyha hallom nálunk ezt a kiáltást, vagy ezt a szózatot, hogy szervezkedjünk, őszintén szólva, kissé megijedek, mert körülbelül az futja át az agyamat, hogy »szervezkedjünk«,tehát itt valami nagy összeveszés készül. *(Derültség).* Ezt látva, azt is meg kell állapitanom, hogy sajnos, Magyarországon ugy vagyunk, hogy a destrukczió vagy a gyülölet kitünően van organizálva, ellenben az erőknek azt az integrácziójáť, a mely ezt a nagy feladatot, a mi gazdasági czéljainkat azután megoldja és dülőre viszi, azt a hatalmas egyesitését a nemzetben szunnyadó erőnek még nem látom kifejlődve, azt nem látom beorganizálva. *(Ugy van! Ugy van!)*

Tudnunk kell azt, hogy ebben a munkában minden osztálynak meg lesznek a maga feladatai és nagyon elitélendő, ha az iparkodás azon fordul meg, hogy egyik osztály hogyan tudja ezt a terhet, a feladat sulyát a másik nyakába varrni. *(Ugy van! Ugy van!)* Ha keressük, miféle feladatok lesznek az egyes termelési ágakban, azt látjuk, hogy a gazdának számot kell vetnie azzal, hogy a birtokpolitika és termelés terén lesz szükség bizonyos változtatásra, az iparosnak tudnia kell azt, hogy ezt a nagy fogyasztást csak nagyipari termeléssel lehet rövid időn belül kielégiteni, a közvetitő kereskedelemnek tudnia kell azt, hogy a fogyasztás és termelés egybekapcsolására uj utakat is kell keresnünk és bizonyos reformokra is szükségünk van, és hogy az ő invenciójával keressen magának egyéb utakat kutasson fel és exploatáljon uj piaczokat *(Helyeslés.)* és végül a tőkének is tudnia kell, vagy kell, hogy tudtára adjuk, hogy a termelést szolgálja, necsak a hitelközvetités kényelmes műveletét végezze. *(Élénk helyeslés.)*

Egytől azonban magam is visszarettennék: hogy valamit alkossunk másnak a romjain.

Visszarettennék attól, hogy azt a mi becsületes, jó kisiparunkat és ebben a kisiparban élő derék, hüséges, nemzeti érzésü népet tönkre tegyük a nagyiparral. Tutsek t. képviselőtársam ráutalt erre a körülményre, azonban azt be kell látnunk, hogy egyedül erre a háziiparra és kisiparra, a melyek közül a háziipar a primitivebb fok, — bár hasznos dolog és bár azt is fejlesztenünk kell, — mondom, egyedül ezekre rátámaszkodnunk mégsem lehet.

Ha vizsgáljuk ebben az esetben a megfelelő statisztikát, azt látjuk, hogy textilipari szükségletünknek mindössze csak 23%-át termeljük idehaza; ebből a gyapotáruknak mindössze egy ötödét, a gyapjuáruknak csak egy hatodát. Hát elképzelhető-e, hogy ebben a munkában majd annak a kisiparnak nem lesz része? Hiszen ez leczáfolása lenne mindannak, a mit külföldön is látunk. Vettem magamnak azt a fáradságot és átkutattam az összes külföldi statisztikát és mindez megnyugtatott engem arra nézve, hogy nem szükségképeni követelmény az, hogy az a nagyipar a kisipar pusztulása mellett fejlődjék és gyarapodjék. Persze annak a kisiparnak is meg kell értenie a kor szellemét, fejlődnie kell izlésben, versenyképességben. Itt van pl. a mi butoriparunk, a melynek iparművészeti fejlődöttsége valóban vetélkedik bármely kulturállaméval. Igaz, hogy szomoru dolog az, ha valamely gazdag nagy ur elmegy egy iparvédő egyesületbe, ott tart egy gyönyörü beszédet a magyar ipar mellett, azután hazamegy és megrendeli Bécsben a butorait. *(Ugy van! Ugy van!)* Ilyen anomáliákat is l'tunk. és ezek azok az anomáliák, a melyek elszomoritók és melyek a kisipart is elkedvetlenithetik.

De lássuk, hogyan állunk. 470.000 ipari vállalat közül husznál több segéddel csak 2261 dolgozik, ellenben az ipari munkások közül 60% foglalkozik a kisiparban és 40% a gyáriparban.

Már most nézzük, vajjon fogynak-e a kisiparosok vagy sem. 1890-től 1900-ig az önálló keresők szaporodása 2%, tehát ezen tiz év alatt nem fogytak az önálló iparosok, 1895-től 1905-ig a mesterek szaporodási száma 15.5, a segédeké 25.1%. Ebből azt látom, a magam megnyugtatására, hogy a kisipar nem pusztul, természetesen küzd, a minthogy a mai gazdasági helyzetben minden tényezőnek megvan a maga küzdelme, de azt is látom, hogy a mi a kisiparnak legjobban hiányzik, az az olcsó és könnyen megszerezhető tőke, a melylyel azután kifejlesztheti a benne valóban létező erényeket és erőket. *(Ugy van! Ugy van!)*

Hogy a kormány szükkeblü lenne a kisiparral szemben, azt sem mondhatjuk; mert mit látunk? Évenkint eddigelé 4—500.000 korona volt a kisipari segély. 1907. évben október elsejéig, tehát kilencz hónap alatt másfél millió korona és az 1907—1908. évben 1,785.000 korona. Ez igen tekintélyes összeg és ennél a számnál örvendetesen kell konstatálnom azt, hogy ez csak a gépsegély, vagyis csak arra való, hogy a mi kisiparosaink berendezhessék műhelyeiket gépekkel, a melyek igy alkalmassá teszik őket a modernebb produkczióra. *(Helyeslés.)* Vannak sokan, a kik a nagyipar mai segélyezési rendszerét kifogásolják.

Molnár Jenő: Van abban valami!

Lányi Mór: Molnár Jenő t. barátom mindenben talál valamit, ha rólunk van szó; *(Derültség.)* nem csodálom tehát, ha ebben is talál valamit. De én azt látom, hogy roppant nehéz itt eldönteni, hogy tulajdonképen miként támogassuk ezt az ipart, mert a leghelyesebb védelme az iparnak, ugyebár a vámvédelem? Hát ez hiányzik. A másik mód az állami segélyezés, hogy milyen formában, az részletkérdés. Ez az állami segélyezés tulajdonképen a védvámnak a

Digitized by Google

hatását kellene, hogy pótolja az ipar részére. Már most, t. ház, méltóztatnak elgondolni, itt, a szabad kereskedelmi forgalom területén, hogy az az ipar fejlődni tudjon az osztrák iparral szemben, a melynek amortizált gyárai vannak, vannak kitünően betanult munkásai, olcsó tőkéje és egyéb nagy előnyei, a ki azt hiszi, hogy itt semmiféle mesterséges segitség nem kell, az azt hiszem tulajdonképen azt akarja, hogy Magyarországon iparfejlesztés ne legyen. *(Élénk helyeslés.)*

Már most fontos szempont az, vajjon ennek a szubvenciónak a terhét kik viselik? Természetesen az adózók, ha pedig vámunk lenne, akkor ezt a terhet viselnék a fogyasztók. Én ugy látom, hogy a mennyiben nálunk helyes, igazságos adórendszer van, akkor a szubvenczió annyiban jobb, hogy kevésbbé terheli az alsóbb néposztályokat, a melyeket a vám terhelne az ő tömeges fogyasztási czikkeiknél. Természetesen az állami segélyek engedélyezésénél a legnagyobb pártatlansággal, a legnagyobb óvatossággal és a viszonyok szigoru mérlegelésével kell eljárni; ez alapfeltétel: azt kell segélyezni, a mit itthon nem termelnének, tehát behoznának, főképen pedig csak abban az arányban, a mint annak a gyárnak produkcziója ennek a segélynek megfelel, tehát kellő arányban és viszonyban legyen egymással a gyár termelőképessége, a termelt iparczikk fontossága és az a segély, a melyet kap.

Én kiváncsi voltam arra is, vajjon Ausztriában hogyan gondolkodnak az iparfejlesztési akczióról. Többek között találtam valahol a következő kiszólást, vagy nem tudom, minek nevezzem. Azt mondja: a magyar szubvenczionált gyárak nagy része gyárak, a melyek nem annyira gyártmányokat készitenek, hanem szubvencziókat gyártanak. Ez afféle német elmésség, játszik a szavakkal. Azonban talán megtörtént ez is, mert hiszen minden gazdaság fejlődésnél akadunk bizonyos visszásságokra. Azonban ő nyomban hozzáteszi bizonyos melankóliával, hogy az orsók száma tiz év alatt megkétszereződött, a szövőszékek száma pedig szintén majdnem a duplája. Hozzáteszi még, hogy az 1897—1907. időszakban uj részvény-iparvállalatok alakultak 300 millió tőkével. Természetesen ezek a részvényes vállalatok sokat küzdenek a konjunkturával, sok mindenféle mostoha viszonyokkal, igy tehát az eredmények is igen változatosak, mert azt látjuk, hogy összes ipari részvényvállalataink közül bizony 20% veszteséggel dolgozott. Ez igen magas szám, különösen az utóbbi években, az ipari fellendülés korszakában, de ha azt vizsgáljuk, és ez a fontos, vajjon az ott dolgozó tőkének hány százaléka az, a mely nem jövedelmezett, már örvendetesebb adatra találunk, mert az osztrák ur csak a 20%-ot mondta, ezt én mondom, a befektetett tőkének csak 7%-a az, a mely nem jövedelmezett.

Már most, t. ház, ha annak a tőkének mindössze 7%-a az, a mely nem jövedelmez, az nem valami nagy összeg.

Most jön a második kifogás a szubvenczió rendszerével szemben. És ezzel is foglalkozni kell egy kissé, hogy a szbuvenczió daczára emelkedik ipari behozatalunk összege. Ez egy meglepő faktum, mert rendre szubvenczionáljuk a gyárakat, azok dolgoznak és mi folytonosan többet és többet hozunk be. Ugy áll a dolog, t. ház, hogy ha eltekintünk egyes nyersanyagok, mint a szén és egyéb ásványi égő anyagok, továbbá a nyers vas- és szénipari gyártmányok behozatalától, hanem veszszük a behozatalunk egyharmad részét képező fonó- és szövőiparczikkeket, a mi annyit tesz ki, mint gabona, liszt és hüvelyes kivitelünk egész összege: ennél is találunk bizonyos emelkedést. Nem foglalkozom a szén és egyéb égő anyagok kérdésével, mert azt is felvethetjük, hogy ha nagyobb a szénfogyasztás, nagyobb a produkczió s ezt az iparfejlesztés standardjának is tekintik, részben tehát ez a fogyasztás is nőtt, de a behozatali összegek emelkedése főleg a behozatali czikkek áremelkedését jelenti. Egy roppant jellemző példával szolgálok és ez az, hogy 1907-ben a nyers pamut ára tudvalevőleg lényegesen esett és behozatalunk pamutárukban suly dolgában szintén fogyott, de értékben 22 millióval emelkedett. Tehát, t. ház, ezzel a 22 millió többlettel fizetjük mi meg az osztrák munkabértöbbletet és a termelés egyéb költségemelkedését s természetesen hasznát is.

Mit tehetünk mi már most, ily körülmények között ezzel a mi iparunkkal. Hiszen ez csak egy ok arra, hogy fejleszszük, segélyezzük az ipart, különösen most, a mai viszonyok között, a mikor bizonyos hanyatlást látunk az ipari konjunkturában, a mikor tehát előreláthatólag az osztrák ipar még inkább ráveti magát erre az országra, mert hiszen a textilbranche-ban Ausztriában 16 százalék üzem-redukczió van, tehát természetesen forszirozottan fognak Magyarországban eladni, exportálni. Mindez arra indithat, hogy saját fonó- és szövő-iparunkat lehető gyorsan, mielőbb talpraállitsuk, hogy az osztrák iparral a versenyt felvegyük. *(Helyeslés.)*

A fonó- és szövő-iparról szólva, azt látjuk, hogy a költségvetés szerint az összes gyáripari segélynek két harmada, vagyis 4,800.000 K erre az iparágra lett forditva, és a vállalatok álló tőkéje kitett 18 és félmillió koronát, a forgó tőke 8 és fél millió koronát, én pedig ezen gyárak produkczióját évente 6 és félmillió koronára becsülöm.

Szterényi József államtitkár: Hohó! Ugyanannyi, mint a befektetett tőke! Legalább!

Lányi Mór: Sajnálom, de a textilbranche-ban ezt nem fogadhatom el, legalább az itt szóban lévő gyáraknál semmiesetre.

Már most ugy állunk, hogy az álló tőké-

Digitized by Google

nek 26 százaléka az, a melyet a szubvenczió alimentál. A magam termelési kvótája mellett, vagyis a 6 és fél millió mellett ez hat éven át kerül évente 800.000 koronába, vagyis a segély a termelésnek körülbelül 12 százaléka.

Nem ok nélkül analizálom ezt a dolgot. Ez a 12 százalék védi tehát az osztrák versenynyel szemben ezen iparágakat hat éven át. Már most ne méltóztassanak elfelejteni, hogy addig is, ezen hat évig ennek a gyárosnak itt tanulatlan munkásszemélyzettel kell megküzdeni, azokivül a mi specziális viszonyainkkal kell számolnia, a gyárból is le kell irni, és tudnunk kell, hogy egy uj gyár hosszu ideig nem más, mint egy téli szanatórium, mert nyáron nem kap munkást.

Ha ezen adatok alapján, a melyekről föltesszem, hogy helyesek, vizsgáljuk a kérdést, akkor a szubvenczionálásnak ez a mértéke megfelel azoknak a szempontoknak, a melyeket szemünk előtt kell tartanunk.

Már most az is bizonyos, hogy a létező gyárak nem nagyon rajonganak az uj gyárakért és nem nagy hivei az uj gyárak segélyezésének. Részben kartellben állanak, de mindenképen mint versenytársat üdvözlik, vagy helyesebben nem üdvözlik az uj társat. A kezemben van egy emlékirat, a mely igen értékes munka és a melyben meg van mondva, hogy a szövő- és fonóiparban még 114 millió koronát kellene itthon termelnünk évente. Ha ezt el akarjuk érni, akkor körülbelül 300 millió álló és 200 millió forgó tőkére lenne szükségünk. Tekintve azonban azt, hogy a többi iparággal együtt 420 millió értékű iparczikket kellene itthon termelnünk, azt találjuk, hogy kerekszámban bizony nem sok hiányzik az egy milliárd koronából és hogy körülbelül 150 millió korona segélyre volna szükség.

Nem akarok részletesebben foglalkozni azzal, hogy tulajdonképen mi az oka a hazai tőke tartózkodásának ipari vállalkozással szemben, hanem áttérek arra, hogy mi lett volna az ideális állapot? *(Halljuk! Halljuk!)* Az ideális állapot valóban az lett volna, ha a magyar föld erejével, hitelével és annak tényezőivel lehetett volna megteremteni a magyar ipart. Azonban a mit mi a magyar földön mobilizáltunk, azt részben beinstruáltuk, részben feléltük, részben pedig a mostoha viszonyok és önhibánk felemésztette.

Azon kérdések közül, a melyek az iparfejlesztés terén a legnagyobb szerepet játszszák, emlitendő a munkáskérdés. Nem akarom azonban a t. ház türelmét hosszasan igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk!)* A munkáskérdésben szereplő vezérekkel nem is foglalkozom, mert Polónyi Géza igen t. képviselőtársam a nála megszokott alapossággal már amugy is elbánt velük. *(Derültség.)* Inkább foglalkozom azzal, hogy tulajdonképen mik azok a gazdasági körülmények, a melyek között munkásaink élnek és hogy vajjon annak a nyugtalanságnak és izgatottságnak, mely észlelhető, nincsenek-e egyéb, gazdasági természetű okai is?

Ugyanaz az osztrák forrás, a melyre már hivatkoztam, azt mondja, hogy kár, hogy a szubvenczionálást jóformán egészen felemésztik a magyar munkásviszonyok sulyos komplikácziói. Azt mondja: »Az élelmiszerek igen drágák, a különböző adók is roppant nagy sulylyal nehezkednek, különösen a fogyasztási adó az alsóbb néposztályra«, például azt mutatja ki, hogy Budapesten a husfogyasztás tiz év alatt 56 kilogrammról leszállott 45 kilogrammra, a zálogházak forgalma pedig ugyanezen idő alatt megkétszereződött, vagyis a pauperizmus olyan jelenségeivel találkozott az a vállalkozó, hogy visszarettent, mert hiszen, a hol ilyen helyzet van — ez volt az ő okfejtése — ott a munkásbajok bizonyára fokozottabban és élesebben jelentkeznek, mint egyebütt. Méltóztassék megengedni, hogy a klasszikus közgazdasági iskolának nagy szellemére: Ricardóra hivatkozzam, a ki a következőket mondja *(olvassa)*: »A munkás ereje, a melylyel önmagát és családját eltartja, nem azon pénzmennyiségtől függ, a melyet bér gyanánt kap, hanem azon élelmiszermennyiségtől, azon életszükségletektől és szokás szerinti igényektől, a melyeket ezen a pénzen fedezni tud. A munka természetes ára tehát azon élelmiszeráraktól, azon életszükségletektől függ, a melyek a munkást és családját fenntarthatják.«

Ha már most Ricardó ezen megállapitását elfogadjuk, akkor kevés reménynyel mondjuk annak a munkásnak, hogy vessen számot a mi termelési viszonyainkkal, hogy legyen tekintettel termelésünk egyéb költségeire, bizony ilyen esetben, — sajnos, be kell vallani — az agitátor mindig erősebb lesz, mint mi. De, t. ház, ha azt tekintjük, hogy máshol hogy alakultak a drágasági viszonyok, látjuk, hogy bizonyos hanyatlás állott be e tekintetben. Itt vannak az index-számok, a melyek azt mutatják, hogy 1906-ban 2499 volt a coefficiens, most pedig 2000, azonban ez nem érvényesült nálunk.

De, t. ház, gyakran hallottam azt mondani, hogy természetesen minden a béremelések és azon sztrájkok következménye, a melyekkel jórészt ezen béremelésekeket kicsikarták. Részben van ebben valami igazság. Azonban, hogy teljesen megállapithassuk a valóságot, vessük egybe, hogy tulajdonképen mennyi volt a béremelés és mennyi volt az élelmiszerek áremelése. Azt látjuk, hogy egyes szakmákban a béremelések 50%-ot is kitettek ugyan, de az országos átlagban a 25%-ot alig haladják meg tiz év alatt. Ezzel szemben pedig, sajnos, igen fontos czikkeink áremelkedése — ezt hiteles statisztikai adatok alapján mondom — megközeliti a 70%-ot.

A lakásokról nem beszélek, mert Bródi Ernő t. képviselőtársam már beszélt erről, de

Digitized by Google

én egy uj adattal szolgálok, *(Halljuk! Halljuk!)* a mely igen jellemző, hogy t. i. mig Budapesten 58·8%-a a lakásoknak egyszobás, Bécsben a lakásoknak csupán 7·53%-a ilyen. Ha keressük azon okokat, a melyek szintén közrehatnak egy állandó izgalom fentartására, ugy megtaláljuk ezt ezen territóriumon is, de természetesen egyéb okok is közreműködnek. Forrongás mindenütt van a világon, mert hiába, minden uj hatalom bizony rakonczátlan és mi természetesen nem hivatkozhatunk arra, amire az amerikaiak hivatkoznak, hogy náluk más viszonyok vannak, mert náluk a munkás nemcsak eszik, hanem »ebédel«. Különösen sulyosak nálunk ezen viszonyok azért, mert nekünk még meg kell teremtenünk azt az ipart, a mely aztán majd meghozhatja a munkásvédelemnek a munkaadó és munkás közti viszonyok organizációjának s egyéb munkásjóléti intézmények számára az áldozatokat.

Igen nehéz dilemma előtt állunk. Két ut között választhatunk. Vagy azt az utat választhatjuk, a melyet külföldi példaadások mutatnak s a melyet különben a német császár 1881-ben olyképen jellemzett, hogy nem csupán a szocziáldemokráczia izgatásainak megtorlásával lehet javitani a helyzetet, hanem főként a munkások jólétének emelésével. A másik ut, a mely ugy lehet olcsóbb, látszólag radikálisabb és egyesek előtt talán hazafiasabb lenne, az, a melyet én a kérdés közigazgatási rendezése alatt értek. Nem lehet mondani, hogy ezzel nálunk nem tettek próbát. Nem kell egyébre hivatkoznom, mint a Perczel-Bánffy-féle hires liberális szocziálpolitikára. De ott van a németeknél a hires Zuchthaus-Vorlage. Általában nem lehet mondani, hogy a német parlamentnek nincsen érzéke a munkaadók érdekei, a társadalmi rend iránt és mégis az a közismert előterjesztés olyan óriásit bukott Németországban, hogy még bizottsági tárgyalásra sem került a sor.

A mai helyzet az, hogy az ipartörvénynek homályosan szövegezett 162. és 164. §-ai sok félreértésnek forrásai munkaadó és munkás között. Hát még az a tömérdek rendelet! A törvény végrehajtása tulajdonképen első fokon a közigazgatás kezében van. Jellemzésül hivatkozom e tekintetben gr. Majláth Józsefre, a ki a munkásügyet tárgyalva, azt mondotta közigazgatásunkról, hogy az ilyen kérdések elintézésére nem való, mert közigazgatásunk sem sztrukturájánál fogva, sem pedig azért, mert a közigazgatási tisztviselő függő helyzetben van választóitól, ily feladatokra nem alkalmas. Mindezeknél fogva teljes mértékben perhorreszkálja azt, hogy közigazgatási hatóságnak ilyen kérdésben nagyobb szerepe jusson.

Hozzá kell tehát nyulnunk azokhoz az eszközökhöz, a melyeknek alapja le van rakva abban az ipartörvénytervezetben, a melyről egyrészt az idő rövidsége miatt, másrészt azért nem kivánok szólni, mert türelmüket nagyon is igénybe vettem. *(Halljuk!)* Különben is csak tervezettel állunk szemben. Egy bizonyos, és ez az, hogy hiába az alkotások, ha nincsen meg azoknak a talaja a közvéleményben. *(Ugy van!)* Ezt a közvéleményt kell megmunkálni és akkor megtaláljuk az alapot az uj törvényekhez.

T. ház! Azt látom, hogy a munkáskérdésben minden kulturállam lehetőleg pártatlanságra törekszik. Mindegyikök érzi, hogy bizonyos neutralitásra van kötelezve. Ezért teremt egyes független intézményeket és alkotja meg esetleg uj jogrend keretében azt a kódexet, a mely szerint a vitás kérdések elintézést nyernek. Érzi a modern állam, hogy életnedveit az összes társadalmi rétegekből szivja s igy nagyon nehéz itélkeznie. A sztrájk, ha eredményes, azért veszélyes az állam szempontjából, mert a munkások politikai nevelésének iskolája. Ezt mondta Trepov. Ezzel szemben szabadjon hivatkoznom az ellentétes pólusra, az angol parlamenti munkáspárt egyik vezérére, Keir Hardiera, a ki, midőn a választás után megkérdezték, hogy vajjon van-e pártjában szocziálista, azt mondta, gondolkoznom kell, nem tudom biztosan, de lehet, hogy van. Ime, a két nyilatkozat tulajdonképen a fejlődés két végpontja. Hosszu és göröngyös ut esik közbe, de ezen utat nekünk is végig kell járnunk. Azon kell lennünk, hogy minél kevesebb szenvedéssel, minél több szocziális igazsággal, de egy perczig sem szünetelve nemzeti termelésünk, gazdasági függetlenitésünk munkájában haladjunk előre. A költségvetést elfogadom. *(Helyeslés. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Szólásra következik?

Szmrecsányi György jegyző: Buza Barna!

Buza Barna: T. ház! Lányi Mór t. barátom szakavatott és melyreható fejtegetései után én a kereskedelmi tárcza nagy területének csak egy pár részére óhajtanék egynehány szerény megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Általában ennek a tárczának a költségvetését teljes bizalommal, sőt teljes szeretettel fogadom el. Teljes szeretettel azért, mert meggyőződésem, hogy ennek a tárczának keretében találjuk leghatározottabban kifejezve a magyar állami függetlenségre való törekvésünket és hiszem, hogyha ki fogjuk vivni a függetlenséget, ha ki fogjuk küzdeni állami önállóságunkat, annak a küzdelemnek csatatere épen a kereskedelmi tárcza lesz. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Azért jól esik nekem ennek a harcznak vezetését épen annak az államférfiunak kezében látni, kinek már neve is össze van forrva, egy jelentőségü a magyar függetlenségi törekvésekkel. *(Élénk helyeslés.)* Meggyőződésem szerint Magyarország függetlenségének kérdése elsősorban gazdasági kérdés. A mi függőségünk, a mi önállótlanságunk nem a megalkuvás korszakának gyászos emlékü törvényeiben van megirva, hanem sokkal inkább meg van az irva egy még szomorubb könyvben, Magyarország áruforgalmi statisztikájában, a melyből ma délelőtt Sümegi Vilmos t. barátom igen tanulságos részleteket olvasott fel.

Digitized by Google

Ebből a szomoru könyvből tanulhatjuk meg, hogy mi Magyarországon még a mindennapi életszükségletnek legprimitivebb czikkeit sem tudjuk magunk előállitani, pedig az a nemzet, a mely ruháját, kalapját, szerszámját nem maga csinálja, hanem idegenből veszi, az a nemzet sohasem lehet független, és ha mi törvénykönyvünkből a közösség lapjait mind ki tudnók is tépni és helyökbe tudnók is iktatni a teljes függetlenség törvényeit, mindaddig, a mig áruforgalmi statisztikánknak mostani szomoru tartalmát meg nem változtatjuk, ez az ország Ausztriának gyarmata marad. Hogyha pedig az áruforgalmi statisztikánkról az ipari behozatalnak azt a rettenetes, 800 milliós behozatali többletét ki tudjuk küszöbölni, akkor már megszününk Ausztriának gyarmata lenni és akkor ezt a gazdasági felszabadulást a közjogi függetlenség természetes következményképp fogja követni. Ezért tartom én Magyarország függetlenségének kivivására nézve a leghatalmasabb eszköznek az iparfejlesztést, és készségesen elismerem, hogy a mi körülményeink között ezen a téren a mi lehetséges volt, azt a mi kereskedelemügyi kormányunk megtette. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Fájdalom, az eredmény nem annyi, a mennyit a nemzet jövője érdekében ezen a téren óhajtanunk kellene, de hogy kevesebb az eredmény, annak oka nem kormányunk működésében, hanem a szomoru körülményekben rejlik. Keserves végzet az, hogy épen most, a mikor felismertük az iparfejlesztés nagy jelentőségét és minden erőnket arra kellene forditanunk, szakadnak reánk a mult idők sok-sok mulasztásának keserves következményei. Mindaz a fizetésjavitási igénye az ország alkalmazottainak, a melyet évtizedeken át mesterségesen visszafojtottak a kormányzatok, most jelentkezett és nekünk most kellett kielégitenünk. Mindazokat a beruházásokat az államvasutaknál, a melyeket 15 éven keresztül elmulasztottak a kormányok, nekünk kellett pótolnunk. Ezekre a célokra mentek el azok a százmilliók, a melyek, hogyha az előbbi kormányok teljesitették volna kötelességüket, most mind az iparfejlesztés ügyét szolgálhatnák. És ehhez a szigoru helyzethez jött még a mult esztendő váratlan pénzügyi válsága és jön talán most egy háboru eshetőségének fenyegető réme.

Ilyen körülmények között természetes, hogy az iparfejlesztés ügye is csak korlátolt mértékben haladhatott előre, s innen van és ennek bizonysága az, a mire Lányi Mór t. barátom is reámutatott, hogy kereskedelmi mérlegünk az ipari behozatal tekintetében nem hogy javult volna az utóbbi években, hanem rosszabbodott és csak épen a legutolsó hónapok eredménye mutat némi javulást. Ez azt jelenti, hogy még oly mértékben sem volt módunk fejleszteni iparunkat, hogy nyomon követhesse a belső fogyasztás természetes emelkedését. És én őszintén mondom, hogy ilyen nehéz körülmények közt valóságos szerencsének tartom azt az országra, hogy az iparfejlesztés ügye Kossuth Ferencz oldala mellett olyan szakavatott és ügybuzgó férfiunak kezében van, mint Szterényi József államtitkár ur. *(Éljenzés.)* Mert ha valakitől, ugy ő tőle várom azt, hogy ezt az ügyet igazán a nemzet javára és a nagy czél érdekében fogja diadalra juttatni. *(Helyeslés.)*

Hogy milyen fontos nemzeti érdek nálunk az iparfejlesztés, azt egy kis kombinácziő igen szépen megmutatja. A mai helyzet szerint Magyarország az ő mezőgazdasági termelésének körülbelül egynegyed részét, 25%-át kénytelen a külföldre vinni és a külföldön eladni. Mit mutat ez? Azt, hogy a magyar földnek termelőképessége már ma is olyan, hogy a magyar föld terméséből, a mostani terméshozam mellett, a mai magyarországi népességnél még 25%-kal több ember élhetne meg, hogy ez a magyar föld 25%-kal több embert, tehát a mai 20 millió helyett 25 milliót lenne képes a mai terméshozam mellett is táplálni. És nem kellene azt a 25%-ot sem kivinnünk, hogy iparczikkeket hozzunk helyére, ha azokat az ipari czikkeket, a melyeknek ellenértéke fejében azt a 25% nyersterményt kiviszszük, itthon tudnók előállitani. És mit látunk? Akkor, a mikor a magyar föld olyan termékeny ma is, hogy a mai lakosságnál 5 millióval több embert is teljes bőséggel tudna táplálni, akkor ma körülbelül 2 millió magyar ember van külföldön és keresi idegen földön a kenyerét.

Valóságos szatirája a sorsnak, hogy mi 5 millió idegen ember számára szállitunk a magunk földjéről a külföldre kenyeret, mig odakünn véreink közül 2 millió idegenben, idegen emberektől keresi meg a maga kenyerét. És ha ehhez még hozzáveszszük azt, hogy pl. Poroszországnak átlagos terméshozama körülbelül 100%-kal nagyobb, mint a mi magyar földünknek terméshozama, akkor azt állapithatjuk meg belőle, hogy ma csak 5 millióval többet, de ha a poroszországihoz hasonló intenzivitással fejlesztjük mezőgazdaságunkat, 100%-kal többet, tehát 20 millió helyett 40 millió embert lenne képes táplálni ez a föld, a nélkül, hogy csak egy métermázsa mezőgazdasági terményt is kénytelenek volnánk ennek a népnek számára idegenből behozni. És mindennek a kulcsa, a nagy eredmény elérhetésének feltétele tisztán az ipar kifejlesztése, a melynek természetesen karöltve kell járnia a mezőgazdaság intenziv kifejlesztésével.

Molnár Jenő: És az önálló vámterület!

Buza Barna: Az önálló vámterület az ipar kifejlesztése által, az által, hogy itthon tudjuk feldolgozni nyersterményeinket, már meg is valósul. Nem azon kell tehát igyekeznünk, hogy kivitelünk nagyobbodjék, hanem azon, hogy minél kevesebb legyen a behozatal. Az ipari termelésnek fejlődése fokozatosan emeli a mezőgazdasági termények fogyasztását, és ha az ipari termelés kellőképen kifejlődik, nem lesz szükség kivinni mezőgazdasági feleslegünket külföldre, mert nem lesz mezőgazdasági feleslegünk, és nem kell minden perczben attól tartani, mi lesz, ha egyik vagy másik állam elzárja határait mezőgazdasági ki-

Digitized by Google

vitelünktől. Ez az igazi függetlenség, a mikor egy állam oly gazdasági helyzetben van, hogy sem kivitele, sem bevitele tekintetében egyetlenegy idegen országra szorulva nincs.

Én a magyar iparfejlesztésnek csak egy nagy akadályáról, csak egy nagy bajáról akarok megemlékezni, *(Halljuk! Halljuk!)* a munkáshiányról, illetőleg a munkáshiány egyik legfőbb okáról, a kivándorlásról. *(Halljuk!)* A kivándorlás kérdéséről egész nagy irodalom van már a magyar gazdasági szakirodalom terén is. Általában a kivándorlás okát mindenki a gazdasági viszonyokban keresi, és én is elismerem, hogy általánosságban legfőbb oka mindig a gazdasági helyzet alakulása, de határozottan merem állitani, hogy nálunk, Magyarországon, az utóbbi évek abnormális mértékű nagy kivándorlásának oka legalább 50%-ban lelketlen izgatóknak a kivándorlásra való csábitása volt. *(Igaz! Ugy van!)*

Molnár János: Tizennyolczkoronás provizió!

Buza Barna: Ezen állitásomra van klasszikus bizonyitékom, ez pedig a kivándorlási statisztika. Mit mond a statisztika? *(Halljuk! Halljuk!)* 1903-ban hozták meg a most még érvényben levő szomoru kivándorlási törvényt. 1904-ben lépett életbe ez a törvény, és 1904-ben keletkezett az a megegyezés e törvény alapján, a mely egy vállalatra ruházta a kivándorlók szállitását Magyarországból, és a mely e vállalatnak lehetővé tette, azt, hogy szinte hatósági asszisztenczia mellett végezzék az ő ügynökei az egész ország területén a kivándorlók gyüjtését. 1904-ben rendezkedett be e szervezet Magyarországon, akkor bocsátotta ki az ország népessége közé szerteszét szivócsápjait. *(Felkiáltások: A polip!)* ügynökeit, és mit látunk? 1904-ben kivándorolt Magyarországból 97.000 ember. Mindjárt a következő évben, vagyis 1905-ben, a mikor e szerződés hatása már érvényesült, kivándorolt Magyarországból 170.000 ember. *(Nagy mozgás.)* A többlet tehát egy év alatt 73.000 ember. A szaporodás ennélfogva egyik esztendőről a másikra közel 80%. *(Mozgás.)* Az előbbi években volt a normális emelkedés évről-évre 10%. Igy tehát egy év alatt a rendes emelkedést meghaladó többlete a kivándorlás szaporodásának 70%.

Ugyanezen időben a német birodalomból *(Zaj. Elnök csenget.)* a kivándorlás 27.987 ember volt, 1905-ben pedig 28.075 ember; tehát még 1%-ot sem tett ki az emelkedés. Ez mutatja, hogy semmiféle külső, semmiféle rajtunk kivül eső okok nem hozták létre a kivándorlás e rendkivüli emelkedését. A magyar kivándorlás terén ez a megdöbbentő emelkedés tisztán a kivándorlási ügynökök eredményes működésének számlájára irandó. *(Igaz! Ugy van! Zaj.)*

Beniczky Ödön: Azért, ha valaki interpellál, mégis lehurrogják.

Polónyi Géza: Ohó! Nem tette senki. Ellenkezőleg!

Buza Barna: Hencz Károly képviselőtársam interpellácziója folyamán bepillantást nyerhettünk a kivándorlás emelkedésének kulisszatitkaiba. Megtudtuk belőle, hogy micsoda pénzhatalmasságok érdekében kellett mozgósitani erről a földről Amerika felé a magyar föld népét és a magyar ipar munkaerejét. *(Igaz! Ugy van!)* Megtudtuk belőle, hogy ennek a nemzeti romlásunknak, a kivándorlás abnormális emelkedésének ki a szerzője.

Molnár János: A Kereskedelmi Bank!

Buza Barna: T. képviselőház! Ezer esztendeje annak, hogy Árpád bevezette ebbe az országba a magyarokat. Most, ezer esztendő mulva támadt egy megforditott Árpád, a ki kivezeti a magyarokat ebből az országból. *(Felkiáltások: Leó!)* Nemcsak a névben van különbség, van itt még egy más különbség is, mert a história sehol sem jegyezte fel azt, hogy Árpád apánk a magyarok behozataláért bárkitől is proviziót kapott volna *(Derültség és taps)*, a magyarok kiviteléért ellenben igen szép és igen busás proviziók jártak ki azoknak, kik ezt eszközölték.

T. képviselőház! Én őszinte, lelkes hive vagyok mindenféle ipari fejlődésnek, mindenféle vállalkozásnak, de ebből az iparból, ebből a vállalkozásból — őszintén mondom — nem kérek. A magyar nemzetnek a romlása a Kereskedelmi Bank mérlegében haszonná, jövedelemmé vált. *(Zaj.)*

Molnár János: Gyalázat!

Buza Barna: Érdekes, hogy a magyar autonóm vámtarifa kiviteli vámot csak egy tételre állapit meg, a hulladékokra és rongyokra, minden más árut Magyarországból vám nélkül szabad kivinni. Most megtanultuk, hogy van még egy kiviteli vám Magyarországon, a hulladékokon és rongyokon kivül még az emberkiviteltől is vámot szednek, azzal a különbséggel, hogy nem az állam szedi ezt a vámot, hanem egyes érdekcsoportok.

Molnár János: A Kereskedelmi Bank és a Menetjegyiroda!

Buza Barna: Érdekes, hogy ugyanakkor, mikor ezen érdekcsoportok mesterségesen megduplázták a kivándorlást Magyarországon, hogy annál nagyobb legyen az ő egyéni hasznuk, ugyanakkor ezekkel az érdekcsoportokkal jólábon álló ujságok nem szüntek meg fenhangon hirdetni, hogy Magyarországon a kivándorlásnak a hitbizományok, a latifundiumok s a papi birtokok az okai. *(Igaz! Ugy van!)*

Beniczky Ödön: Ne tessék Lánczyt bántani, mert még megharagszik Andrássy! *(Zaj.)*

Buza Barna: Épen Andrássy Gyula belügyminister ur mondta itt egyszer nagyon szépen, hogy a kivándorláson segiteni kell, mert ha a kivándorlás ebben a mértékben fejlődik tovább, elvérzik Magyarország. Most már tudjuk, hogy egyeseknek miért állott érdekükben ezt az elvérzési folyamatot ilyen rohamosan siettetni. Azért, mert minden vércsepp, mely a magyar nemzet testéből elfolyt, csengő aranyá változott az ő Wertheim-kasszájukban. Ezért lepték el a kivándorlási ügynökök százai ezt az országot, olyan ügynökök,

Digitized by Google

kik annyira mentek a vakmerőségükben, hogy a kivándorlásra csábitó, kivándorlásra izgató állandó hetilapot adtak ki és ezt a hetilapot ingyen osztogatták az országban, a legkisebb faluban is.

Molnár János: Azt nem kobozták el!

Buza Barna: Nem tudok róla, hogy elkobozták volna, de sok példányban olvastam az országban.

Molnár János: Épen azt mondom, hagy azt nem kobozták el.

Buza Barna: Nekem az a meggyőződésem, hogy a nemzet szerencsétlenségéből, a nemzet pusztulásából hasznot huzni, a nemzet romlása árán gazdagodni, nem egyeztethető össze a közéleti etikának a törvényével.

Somogyi Aladár: A főrendiházi tagsággal sem!

Buza Barna: Gr. Andrássy Gyula belügyminister ur ezt az üzletet itt a multkor kifogástalan, korrekt üzletnek minősitette. Hát én őszintén mondom, hogy valósággal rajongó tisztelettel vagyok gr. Andrássy Gyulának puritán egyénisége iránt, a melyet a magyar közvélemény a közéleti tisztesség fogalmával forrasztott össze és őszinte elismeréssel vagyok gr. Andrássy Gyulának a közélet megtisztitása terén elért fényes eredményei iránt, de ezt az egy minősitését azért még ő tőle sem tudom elfogadni, és ha ő ezt az üzletet korrekt és helyes üzletnek nevezi, erre csak azt felelem, hogy meg vagyok győződve róla, egészen bizonyos vagyok benne, hogy, ha gr. Andrássy Gyula lett volna a Pesti Magyar Kereskedelmi Banknak igazgatója, ezt az üzletet nem kötötte volna meg. *(Ugy van!)* Azért kérve kérném a belügyminister urat, engedje meg nekünk azt, hogy ennek a kérdésnek vitatásából kikapcsolhassuk az ő egyéniségét és az ő állásfoglalását, mert végtelen tisztelettel vagyunk az ő nemes személye és egyénisége iránt, de én azt hiszem...

Molnár Jenő: A házszabályok, elnök ur, hol vannak? A belügyi tárczáról beszél. *(Nagy zaj.)*

Nagy Emil: Spiczli! *(Zaj.)*

Elnök: Kérem, nincs Molnár Jenő képviselő urról szó. A tárgyról beszél; mert a képviselő ur ezt összefüggésben mondja azzal, hogy miért nem tudunk Magyarországon ipart teremteni. Ne méltóztassék Molnár Jenő képviselő urnak érzékenynek lenni. *(Élénk helyeslés. Zaj.)*

Molnár János: Az emberkereskedés is hozzátartozik a kereskedelmi tárczához. *(Zaj.)*

Buza Barna: A mult hónapokban folyt egy proviziós per a bécsi törvényszék előtt, a melyben egyik résztvevője, egyik ügynöke ennek a kivándorlási üzletnek, százezrekre menő proviziót követelt attól a Norddeutscher Lloyd társulattól azért, mert ő közvetitette, létrehozta ezt az üzletet a magyar embereknek szállitására. Igazán mondom, minden magyar embernek pirulnia kellett akkor, ha ennek a tárgyalásnak részleteit olvasta, mert pellengérre volt állitva a mi országunk az egész világ előtt ennek a tárgyalásnak az adataival.

Készségesen elismerem, hogy a belügyminister ur mindent megtett, a mi csak lehetséges volt, a kivándorlási üzelmek visszaszoritására, elismerem, hogy kiseperte az ügynökök legnagyobb részét, de határozottan állitom, hogy mindaddig, a mig ebben az országban hatalmas pénzembereknek pénzbeli érdekük lesz az, hogy minél nagyobb legyen a kivándorlás, hogy minél többen hagyják el ezt az országot: addig a visszaéléseket teljesen megszüntetni ebben az országban nem lehet, mert azok a hatalmas emberek mindig fognak módot találni arra, hogy az ő érdekeiknek érvényesitése kedvéért a kivándorlást mesterséges módon, mesterséges eszközökkel fokozzák. *(Ugy van!)* Nem ér semmit a gonosz gyümölcsöt termő fának ágait levágni, csak egy a gyökeres gyógyitás: ha gyökerestől vágjuk ki a fát. *(Helyeslés.)*

T. képviselőház! Ez a kormányzat közjogi eredményeket még eddig igen keveset hozott a nemzet számára. Hát hozzuk legalább azt, a mit hozhatunk, hozzuk a nemzet számára a közélet megtisztitását, hozzuk a visszaélések megszüntetését, a nemzet kárára való jogtalan gazdagodásnak megakadályozását, a parazitizmusnak kiirtását.

Én elhiszem, hogy azok az urak, a kik ezeket az üzleteket csinálták, most nagyon jó barátai a koalicziónak, mert hisz nekik egészen mindegy, hogy miféle kormány alatt szedik ők és rakják zsebre minden kivándorló után fejenkint a 7 koronát.

Polónyi Géza: 18 koronát!

Buza Barna: De azt hiszem, nem azért küzdöttünk mi a tisztesség nevében ezen az oldalon évekig....

Molnár János: Itt is!

Buza Barna:.... és nem azért adott többséget nekünk a magyar nemzet, hogy a mint Tiszáék eddig eltürték, mi tovább türjük ezen népszipolyozó fuggereskedést.

Ez ellen fel kell lépni a kormánynak és kimélet nélkül meg kell tennie mindent; lehet, hogy ezáltal maga ellen fogja zuditani sok hatalmas tényezőnek a haragját, de egyuttal fel fogja idézni maga iránt az egész nemzet elismerését és tiszteletét. *(Igaz! Ugy van!)* Mert akármilyen erős is a korrupczió, a mely reánk maradt az előző korszakból ebben az országban, én azt hiszem, hogy Magyarországon mégis csak a becsületes emberek vannak többségben.

Ipari fejlődésünknek másik fontos akadálya, t. képviselőház, a magyar közönségnek az ipari és kereskedelmi pálya iránt való nagy idegenkedése. *(Igaz! Ugy van!)* Ennek igen sok oka van; én ezek közül csak egyre akarok rámutatni: a mi közoktatásunk állapotára. Csak egy kis összehasonlitást akarok tenni annak a kérdésnek a felderitése végett, hogy milyen mértékben szolgálja a magyar közoktatás az iparfejlesztés ügyét és azt hiszem, ez az összehasonlitás meg fog mindenkit győzni arról, hogy közoktatási rendszerünkön is javitani és változtatni kell, hogyha

Digitized by Google

azt akarjuk, hogy az ország iparosállammá fejlődjék.

A mi közoktatásunkban nagyon is érzékeny hátrányban van a reális oktatás a humanisztikus képzéssel szemben. Megdönthetetlen igazságként mutatja ki ezt egy kis összehasonlitás. *(Halljuk! Halljuk!)* Ausztriában van joghallgató 9800, Magyarországon 7200, vagyis a népesség aránya szerint Magyarországon a joghallgató sokkal több, mint Ausztriában, mert nálunk 2200 lélekre esik egy joghallgató, Ausztriában pedig csak minden 2600 lélekre esik egy. Ellenben technikai hallgató van Ausztriában 9800, tehát épen annyi, mint joghallgató, Magyarországon pedig csak 1300 van, tehát a joghallgatóknak csak egyötödrésze.

De még sajnosabb az arány a középoktatásnál. Gimnáziumba, t. képviselőház, még pedig a reálgimnáziumokkal együtt — a mi nálunk nincsen meg — jár Ausztriában 81.000 tanuló, Magyarországon pedig 57.000.

Tehát a népesség aránya szerint Magyarországon gimnáziális tanuló több van, mint Ausztriában. Nálunk minden 280 lélekre esik egy gimnáziumi tanuló, Ausztriában pedig minden 324 lélekre esik egy. Ellenben reális képzésű középiskolába, reáliskolába, kereskedelmi- és ipari szakiskolába és polgári iskolába jár Ausztriában 305.000 tanuló, minálunk pedig mindössze 83.000 tanuló. Ausztriában tehát reális középoktatásban négyszer annyi ifju részesül, mint gimnáziális jellegű oktatásban, minálunk pedig legfeljebb másfélszer annyi.

Egész nyilvánvaló ebből, t. képviselőház, hogy közoktatásunk ilyen beosztásával iparunkat fejleszteni és ezzel ipari életet teremteni Magyarországon nem lehet. De tovább megyek, t. képviselőház, hogyha ez a beosztás igy marad, akkor ez Magyarországon gazdasági katasztrófára fog vezetni. Mert ebből a nemzet néparányát tulhaladó humanisztikus képzésű ifjuságból egy veszedelmes proletariátus fog kifejlődni, a mely nyomasztólag fog hatni az egész magyar gazdasági életre, a magyar ipar pedig megfelelő képzettségű művelők hiányában nem fejlődhetik.

Nekem jólesik látni, t. ház, azt, hogy a mi kormányunk ez irányban is megtesz mindent, a mi csak lehetséges. De épen e tekintetben és ebben a kérdésben még a kormánynál is nagyobb feladat hárul a társadalomra. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* A közönségre és a szülőkre hárul az a feladat, hogy értsék meg a kor szavát és a gyermekeiket az ő saját jövőjük érdekében ne a lehetetlenségig tultömött lateiner-pályára adják, hanem a reális pályákra, az ipari és kereskedelmi foglalkozásra, a hol még mindig ezerféle módon találhatnak megélhetést.

Végre a kereskedelmi tárcza keretében még, csak egy intézményről akarok megemlékezni, arról, a melyről Nagy Emil t. barátom előadói beszédében is megemlékezett, a melylyel az imént Pető Sándor t. képviselő ur ellenkező felfogásban foglalkozott: a munkásbiztositás intézményével. Én teljes meggyőződéssel vallom azt, hogy a munkásbiztositás rendszere ugy, a mint azt a mi 1907-iki törvényünk megalkotta, nagyszabásu hatalmas alkotás, a mely hivatva van arra, hogy áldásos hatással legyen a magyar ipar egész fejlődésére.

De époly meggyőződéssel és époly őszintén mondom azt is, hogy ennek a nagy intézménynek a gyakorlati érvényesitésében és alkalmazásában olyan kisebb hibák mutatkoztak, a melyeknek kijavitása föltétlen szükséges, mert ha ezeket ki nem igazitjuk, akkor az az intézmény áldás helyett átok lesz, fejlődés helyett megrontója lesz a magyar iparnak, különösen pedig a kisiparnak. Hogy mik azok a hibák, azt részletezni fölösleges. Egyre maga Pető Sándor rámutatott és én osztom az ő véleményét, hogy tulságos nagy az az apparátus, a melyet ez az intézmény az iparra rárak.

Szoktuk azt hangoztatni, hogy a mi munkásbiztositási intézményünkhöz tökéletesség dolgában egész Európában csak a német munkásbiztositási intézmény fogható. Ez igaz is, és egyrészről örvendetes dolog, de másrészről épen abban van a hiba, hogy ilyen tulságosan tökéletes, holott, fájdalom, iparunk egyáltalán nem olyan tökéletes még, mint a német ipar. Az alatt az apparátus alatt, a melyet a német ipar játszva megbir, a kicsiny, alig fejlődő magyar ipar össze fog roskadni.

Ezt az apparátust föltétlenül egyszerűsiteni és olcsóbbá tenni kell, erre pedig én alig látok más módot, mint a melyet Nagy Emil is hangoztatott: a munkásbiztositási intézménynek legalább is bizonyos mértékben való államositását. Csak az állami kezeléssel képzelem én egyszerübbé tehetni ennek az intézménynek a kezelését és csak az állami kezeléssel képzelem el olcsóbbá tehetni ezt a kezelést. Hogy csak egyet emlitsek, Pető Sándor t. képviselő ur igen védelmezte azokat a 14.000 koronás fizetéseket.

Csitáry Béla: Természetes, hogy védelmezte!

Buza Barna: Én ugy tudom, hogy az államnál a kezelő tisztviselők, mert itt is csak kezelésről van szó, 14.000 koronáknál sokkal kevesebb fizetésért teljesitenek époly szaktudást igénylő, époly fontos és jelentős feladatokat, pl. az állami pénzkezelés terén. De nem is tudom belátni, hogy miért kelljen épen ennél az intézménynél olyan végtelenségig kifejleszteni az autonómiát!

Hiszen az autonómiának vagyunk hivei mindnyájan, a hol annak komoly értelme van, de azt még sem lehet mondani, hogy az autonómiát, mint feltétlenül és egyedül üdvözitő elvet fogadjuk el az egész vonalon. Mert bármennyire hive vagyok az autonómiának, bizonyos esetekben, pl. hogy csak egy párat emlitsek, a népoktatás terén, vagy pedig az egészségügyi szolgálat terén nem tartom helyesnek az autonómiát, és különösen pl. az egészségügyi szolgálatnak teljes államositását feltétlenül üdvösnek tartom. Hogy épen itt, a hol a legegyszerübb feladatok megoldásáról van szó, miért

Digitized by Google

oly feltétlenül szükséges az autonómia, azt nem tudom belátni. Hát miről van itt szó?

Arról, hogy ezen munkások és a munkaadók bizonyos, a törvényben meghatározott összegeket tartoznak befizetni, — most ugyan perczent szerint nincs meghatározva, de máskülönben egész pontosan körül van irva, hogy milyen összegek fizetendők be, és ezen összegekből meghatározott esetekben meghatározott mértékü segélyek adandók a beteg munkásoknak. Ez egyszerüen számitás, papir és czeruza dolga. Hogy ennek a végzéséhez miért szükséges közgyülés, választmány, azt igazán nehéz belátni.

Pető Sándor t. képviselőtársam nagyon fennen hangoztatta, hogy államositásról ne is beszéljünk, mert a ki a munkásbiztositási intézmény államositását emlegeti, az elmaradottságáról tesz tanuságot, minthogy az egész müvelt világon, minden kulturállamban autonóm alapon van szervezve a munkásbiztositás. Hát én ezt kétségbevonom.

Ne menjünk, t. ház, Poroszországba, vagy általában a német birodalomba, ne menjünk Franciaországba vagy Angliába, mert sokkal kisebb állam vagyunk, és sokkal kisebb az iparunk, mintsem hogy az ilyen intézményeknél az ilyen államok rendelkezését vehetnők mintául. De alig hiszem, hogy Pető t. képviselő ur Norvégiát vagy Hollandiát ki fogja kapcsolni a kulturállamok sorából. Pedig méltóztassanak utána nézni, Norvégiában is, Hollandiában is meglehetősen fejlődött ipari élet van, nagy kulturális fokon áll mindkét állam, és elég jól van szervezve ott is a munkásbiztositás, és ime, mindkét államban teljesen állami alapon, az autonómiának teljes kizárásával van szervezve. Nekünk, kis államnak, sokkal helyesebb a kis államok példáit követnünk ezen a téren, mint belemerülni, vállalkozni olyan feladatokra, a melyeket a mi eszközeinkkel megoldani képesek nem vagyunk. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Ha egyéb nem szólna is a mellett, hogy ezen intézménynél a tisztviselők választását megszüntessük, és a kinevezés tekintetében államositsuk, feltétlenül megköveteli ezt a nemzeti érdek, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* mert nemzeti érdek az, hogy ezt a munkásjóléti intézményt kiragadjuk azok kezéből, a kiknek kezébe juttatta ezt a munkások szervezettsége, a korán jött paritás, és a munkaadóknak — elismerem — határozottan megnyilvánuló lanyhasága; *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*; ki kell ragadnunk azok kezéből, mert nem engedhetjük meg, hogy ez a nagy, nemes emberbaráti intézmény nemzetellenes törekvéseknek terrorisztikus eszköze legyen. *(Éljenzés és taps.)*

Pető képviselő ur azt mondja, hogy nincsenek ott szocziálisták, alig egy-két szocziálista van az egész munkásbiztositási pénztárban. Hát nem látjuk, t. ház, hogy a munkásbiztositási pénztár a szocziálista vezérek számára egy gradus ad Parnassum? Sőt ez a törekvésük és végczéljuk, ez az a nyugdij, a melybe mennek ezek a munkásvezér urak, a mikor éveken át kikiabálták magukat, és eleget izgattak a magyar nemzet ellen. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Én a szocziálizmust politikai és társadalmi pártnak hajlandó vagyok elfogadni. Csakhogy Magyarországon egy speciális helyzettel állunk szemben, mert itt nálunk a szocziálizmus vezetői a szocziálizmusnak nem a társadalmi, nem a gazdasági oldalára fektetik a fősulyt, hanem ezek a magyarországi szocziáldemokrata vezérek egyenes, nyilt, bevallott, kérkedő ellenségei a magyar nemzetnek, a magyar államnak, és minden magyar nemzeti érzésnek; nyilt szövetségesei a magyar nemzet minden ellenségének. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Hát a ki ebben az országban a magyar nemzeti érzésnek kicsufolója és lenézője, azzal szemben engem nem kötelez a pártközi lojalitás, nem kötelez a pártokat megillető kölcsönös tisztelet, az ilyen emberekkel szemben a magyar nemzetnek az önvédelem fegyvereit kell használnia. *(Igaz! Ugy van! Helyeslés.)* Ne méltóztassék a mi szocziáldemokrata vezéreink között Bebeleket vagy Kautschkyakat vagy Mengereket keresni. Nem olyan kaliberü emberek ezek, t. képviselőház! A mi szocziálista vezéreink a magyar nemzettől érzésükben, gondolkozásukban, nevükben és többnyire még származásukban is teljesen idegen elemek, a kiknek nincs egyéb czéljuk, minthogy a szocziális eszmét felhasználhassák arra, hogy annak hirdetése utján a becsületes magyar munkások pénzéből kényelmesen élhessenek. *(Igaz! Ugy van!)*

Méltóztatott Pető ur arra hivatkozni, hogy miért haragszunk mi azért, ha a munkások helyet kapnak a biztositó pénztárakban? Kérdés tárgya volt ismételten, hogy miért nem bocsátjuk be mi a munkásokat és méltóztatott német és osztrák példára utalni, a hol a munkások benn vannak szokban az intézményekben, a melyek az ő javukat szolgálják. Erre a válaszom az, t. képviselőház, hogy azok a szocziálista vezetők tulnyomó részben még csak nem is munkások, hanem jogászgyerekek, Vágó Bélák, az egyetemről kizüllött, kicsapott egyének, a kik a tisztességes jogászi foglalkozás helyett, a becsületes kenyérkereset helyett hasznosabbnak látták, hogy odaszegődjenek a munkások kolomposaiul, és jobb foglalkozásnak találták élni a munkások keservesen lefizetett filléreiből, mint tanulni és tisztességes munkából exisztálni.

Hogy jobban jövedelmez ez a foglalkozás, azt látjuk. Mert ha azok a jogász urak, a kik most — Budapesten nem tudom, de a vidéken több helyen — bejutottak a betegsegélyző pénztárakba, végig folytatták volna az ő jogi pályájukat és azután normális állami szolgálatra léptek volna, ma még legfeljebb a XI. vagy X. fizetési osztályba lennének, igy pedig — mert a félrevezetett munkások bizalma őket ezekbe a pénztárakba juttatta — egyszerre egy kuriai

Digitized by Google

biró fizetésének megfelelő javadalmazáshoz jutottak. *(Igaz! Ugy van! Taps.)* Hát t. képviselőhár, ezek a szocziálisták, ugy látom, azt a népbolonditást, a melyet ők folytonosan hirdetnek, bizonyos mértékig némi poézissel alkalmazzák. *(Halljuk! Halljuk!)* Megmondom, hogy miért. Van egy költői figura, ugy hivják, hogy metonimia. Ez abban áll, hogy a költő hatáskeltés kedvéért az egész helyett a részt nevezi meg. Ilyen metonimiával élnek a mi szocziálista vezéreink is. *(Halljuk! Halljuk!)* Ők magukat a nép részének tekintik és némi metonimiával azt hiszik, hogyha magukat, mint a népnek egy részét boldogitják, hát azzal már az egész nép boldogitva van. *(Helyeslés és taps. Derültség.)*

Alig képzelhetem, t. képviselőház, hogy az a becsületes magyar munkás boldognak érezze magát már akkor, ha az ő vezetőjének és izgatójának, Groszmann Miksa urnak, a magyar munkásság bőrén 14.000 K-t fizetnek. *(Taps.)*

Egy szempontból — megvallom őszintén — nem sajnálom azt, hogy ezek az urak a betegsegélyző pénztárban uralomra jutottak. Nem sajnálom azért, mert igy legalább a magyar munkásság egy kis izelitőt kaphatott abból, hogy milyen önzetlenül, milyen lelkiismeretesen vinnék az ő ügyeit ezek a vezérek, ha véletlenül Magyarországon csakugyan uralomra jutnának. Azok a vezérek, a kik, ha egy kis konczhoz hozzájutnak, mindjárt ilyen mohón kapnak utána és ennyire igyekeznek annak értékét feljebb srófolni. Micsoda pusztitást vinnének véghez ezek az emberek, ha valami gonosz véletlen az ország vezetését a kezükre bizná! *(Igaz! Ugy van!)*

Én azt hiszem, hogy ezen tapasztalatok után a magyar munkásság nem fog kérni az ő vezéreinek uralkodásából.

T. ház, a nagy franczia forradalomnak volt egy igen érdekes tanulsága. Akkor, midőn a forradalomnak legutálatosabb elfajulását sikerült végre leverni; akkor, midőn leverték végül a rémuralmat: akkor látta az egész ország, hogy voltaképen a franczia népnek milyen csekély kis töredéke volt az, a mely vad terrorizmusával oly hosszu időn keresztül uralkodni tudott egész Franciaország felett. Azt hiszem, hogy ha ezek a szocziálista vezetők ki fognak cseppenni azon hatalomból, a melyet most a kezükbe juttatott ez a szerencsétlen helyzet és hogyha a kormány erélyes fellépése a terrorizmus fegyvereit ki fogja csavarni az ő kezükből: akkor mi is épen arra a tapasztalatra fogunk jutni, hogy a magyar munkásságnak csak egy nagyon csekély kisebbsége volt az, *(Ugy van!)* a mely a terrorizmus, az erőszak és megfélemlités eszközeivel *(Ugy van! Ugy van!)* a magyar munkásságnak becsületes, magyarérzésü nagy többségét éveken keresztül rémuralom alatt tartotta. *(Élénk helyeslés.)*

Nem hiszem el azt és sohasem fogom elhinni, még ha ott látom is vonulni őket az utczán a Marseillaise-t énekelve, hogy azok a magyar származásu, becsületes munkások együttéreznének a Buchingerék és Weltner Jakabék kozmopolita hajlamaival. *(Élénk helyeslés.)* Ilyen kozmopolita hajlandóságokat elképzelek én ezekben az urakban, a kiknek se lélekben, se névben, se származásban semmi közük a magyar nemzethez; de a ki magyarnak született, abba a természet oltotta bele a magyar nemzeti érzést és abból azt semmiféle szocziálista agitátorok izgatása kiirtani nem lesz képes. *(Ugy van!)* Hiszem, hogy a mely perczben a magyar munkásság zöme, a magyar munkásság becsületes, magyar érzésü nagy többsége a hazátlanoknak ez alól a vad terrorizmusa alól, a melynek nyilvánulásait napról-napra olvashatjuk az ujságok hasábjain, felszabadul: akkor megkönnyebbülten fog fellélegzeni és akkor látni fogjuk, hogy nem igaz, hogy a munkásság hűtelen hazájához; nem igaz, hogy Magyarország munkássága kivetkezett nemzeti érzéséből, magyarságából, hanem csak az igaz, hogy egy terrorisztikus kis csoport ezt a becsületes munkástömeget rémuralma alatt tartotta. *(Igaz! Ugy van!)*

De, t. ház, ezen rémuralom leghatalmasabb fegyvere a munkásbiztositási intézmény. Ha ezen intézményt a szocziálista vezérek kezén hagyjuk, akkor ezáltal mi hajtjuk igájukba a becsületes magyar munkásságot, *(Igaz! Ugy van!)* mi adunk ezáltal eszközt arra, hogy gonosz uralmukat ezen munkásság felett állandóvá tegyék. *(Ugy van!)* Valóságos bün volna a nemzet ellen, ha mi ezt megtennők; a nemzeti érdek, a mely mindenek felett áll, a mely szentebb jognál, törvénynél és igazságnál, parancsolja azt, hogy a munkásbiztositási intézményt vegyük ki azon méltatlan és nemzetellenes kezekből, a melyekbe azt a véletlen juttatta. *(Élénk helyeslés és taps.)*

Ez az én kérésem — nem kifogásom és nem panaszom — a kereskedelemügyi kormányzathoz; ez az én kérésem különösen Szterényi József államtitkár urhoz, a kinek elévülhetlen érdeme lesz ennek a törvénynek megalkotása a magyar gazdasági élet terén, de a ki, azt hiszem, be fogja látni és meg fogja engedni, hogy a midőn ezen törvény hiányaira rámutatunk és a midőn a gyakorlatban észlelt hiányok kijavitását kivánjuk, akkor nem az ő nagy műve, nem az ő személye ellen támadunk, hanem tisztán csak hazafias, becsületes magyar érzésből azt akarjuk, hogy ezen nagy munka, a melyet ő alkotott, csakugyan áldása, fejlesztője legyen a magyar iparnak. *(Élénk helyeslés.)*

Ezzel a kéréssel és az ez irányban való teljes bizalommal fogadom el a kereskedelemügyi költségvetést. *(Élénk helyeslés és éljenzés. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Digitized by Google

Elnök: Kelemen Samu!

Kelemen Samu: T. ház! Bocsánatot kérek, ha a kereskedelemügyi tárcza tárgyalásának során olyasmiről fogok beszélni, a miről a kereskedelemügyi költségvetés megvitatásakor a legritkábban esik szó: a kereskedelemről. A gazdasági életnek arról a tényezőjéről szólok, a melyet szemben a mezőgazdasággal és az iparral szeretnek nem termelő tényezőnek tekinteni. Vizsgálni fogom, vajjon ez az ellenvetés mennyiben állja meg a gyakorlati jellegü birálatot és a kutatás tárgyává fogom tenni azt a viszonyt, a melyben a kereskedelem a modern gazdaságnak egy másik alakulatával, a szövetkezetekkel van, különösen pedig a szövetkezeteknek azoknak a fajtájával, a mely a kereskedelmet a legközvetlenebbül érinti: a fogyasztási szövetkezetekkel. Vizsgálat tárgyává fogom ezt tenni annyiban, a mennyiben azt a rendelkezésre álló idő rövidsége megengedi. *(Halljuk! Halljuk!)*

A kérdés a gazdasági élet homlokterében áll, de a politikai agitáczió gyujtópontjába is be van állitva. A politikának mindig hasznára válik, ha gazdasági tekintetek irányitják, de a gazdaságnak a legtöbb esetben felette veszedelmes, ha politikai tendencziák keritik azt birtokukba. A politikai tendencziák rendszerint deformálják a gazdasági kérdéseket. A politikai élet beleoltván a maga lázas anyagát a gazdasági testbe, kóros elváltozásokat idéz elő. Ha nézem a rokonszenvnek azt a hiányát, a mely nálunk a kereskedelmi törekvésekkel szemben megnyilvánul, ennek okát különösen a megértés hiányában találom fel. A kereskedelmet még széles körökben ugy tekintik, mint valami mesterséges betolakodást a termelés és a fogyasztás közé, a mely kárt okoz a termelőnek, mert leszoritja az értéket és kárt okoz a fogyasztónak, mert megdrágitja részére a termelés eredményét. Ezzel az utszéli felfogással szemben legyen szabad arra utalnom, hogy a mikor a kereskedelem a termelő számára szállitja a nyers anyagot és a termelőtől a fogyasztó számára a termelvényt, értéket teremt, önmaga is termel, mert minden termelés holt tőke, ha azt a forgalmi életben nem tudjuk értékre váltani. Kerkapoly Károly emlegette volt azt a hegeli mondást, hogy minden tárgy annyit ér, a mennyit mutat.

A gazdasági életben is ugy vagyunk, hogy minden tárgy csak annyit ér, a mennyit annak a forgalom megadni képes. Bárminő legyen annak a belső értéke, ha az értékesithetetlen, akkor voltaképen holt anyag és a kereskedelem feladata, hogy megteremtse azokat a konjunkturákat, a melyek következtében a holt anyagba életet lehet belehelni, magát a holt anyagot elevenné lehet tenni. Ekként csökkenti magának a termelőnek a koczkázatát, és megteremti azt az értéktöbbletet, a mely egyenesen a termelésnek válik hasznára.

Ha különösen annak okait nézem, a miért nálunk bizonyos elfogultsággal viseltetnek a kereskedelemmel szemben, ugy ezt három különleges okban találom fel. Az első az, hogy a kereskedelem voltaképen kiteregeti az árukat, a mint a szőnyeget, a mely mikor össze van göngyölgetve, annak szineit, mintáját látni, értékét fölismerni nem lehet. A kereskedelem kigöngyölgeti a becsavart szőnyeget és igy kelleti magát az áru. Mikor a kereskedelem ezt teszi, akkor a termelésnek minden hibájáért magát a kereskedelmet teszik felelőssé. Ha én posztót veszek és rossz posztót kapok, nem a gyárost fogom érette szidni, mert ahhoz semmi közöm, hanem szidom a kereskedőt, a kitől megvásároltam.

Különösen fontos ez nálunk azért, mert kereskedelmünk tulnyomólag Ausztria ipari termelésére van utalva, és ha ezt az ipari termelést összehasonlitjuk más államok ipari termelésével, az angol, franczia vagy német termeléssel, akkor kétségtelen, hogy ezekkel szemben nagy inferioritás áll fenn. Ezért az inferioritásért, ezért a silányságért magát a kereskedőt teszik felelőssé.

A másik ok a kereskedelmi áralakulások rejtelmességében áll. Az áralakulás oly titokzatos klaviatura, a melyen nagyon kevesen tudnak játszani és a melyet igen kevesen tudnak megérteni. Hogy Indiában kicsiny volt a gyapot termelés, hogy Kina meg Japán háboruba keveredtek egymással és elzárták a tengert, a gyarmatáru szállitása tehát szenved, hogy Amerikában pénzválság van és hogy a pénzválság és a pénz értékének megdrágulása visszarezeg minden egyes árunak az értékén, hogy ipari sztrájkok voltak és a munkásbérek emelkedtek, a mi mind kifejezésre jut az árakban: ezt a fogyasztó és a nagyközönség se nem nézi, se nem érti, hanem a veleszületett gyanakvásnál fogva gyanuba veszi magát a kereskedőt. Ez a gyanakvás különösen erős nálunk. Hiszen Magyarországon a gyanakvás és ennek édes szülöttje a gyanusitás, valóságos morbus hungaricus. Nem teszek érte szemrehányást senkinek. Talán a mi történelmi alakulásunk és fejlődésünkkel van ez összeköttetésben; annyit szenvedtünk évtizedeken át alattomos settenkedések következtében, annyi titkos cselvetéssel szemben kellett megvédeni állami biztonságunkat, hogy nem csodálatos, ha természetünkké vált a gyanakvás és ez átmegy oly terekre is, a hol az valóban megengedhetetlen.

A kereskedelem iránt való rokonérzés hiányának harmadik oka a kereskedők osztályánál bizonyos különleges külső kialakulás. Minden egyes társadalmi foglalkozás rányomja a maga bélyegét az egyénre. A gazda, a ki a természetben munkálkodik, kissé kényelmes, a kereskedő fürge, élénk. Nagy kulturánál ezek a differencziák nivellálódnak, a középfokon meg vannak, az alsó fokon pedig egyenesen kiélesednek.

Digitized by Google

A hol kevesen vannak, a kik kereskedelemmel foglalkoznak, mint nálunk, ott ez a társadalmi differenczia különösen élessé válik. Ha ehhez még az is hozzájárul, hogy a különböző gazdasági foglalkozások terén való eloszlás nem egyenletesen megy végbe, ott ez az előitélet, a melylyel általában viseltetnek a kereskedelmi osztálylyal szemben, még egy különleges előitélettel fokozódik. Lehet, hogy ezek az okok mind közrejátszottak abban, hogy Magyarországon az uj modern gazdasági alakulat, a szövetkezés szintén egészen más irányokban fejlődött, mint más államokban és azonnal prédájává vált politikai és társadalmi irányzatoknak, a helyett, hogy kizárólagosan gazdasági mozgalom maradt volna. A szövetkezet kétségtelenül a legnemesebb eszme, mert hiszen ez a gazdasági demokráczia szemben a kapitalizmus arisztokráczijával.

A szövetkezet egyesiti a kis tőkéket a nagytőke hatalmával szemben, s egyesiti a kis erőket a nagy erőkkel szemben, s igy kis energiákból nagy energiákat vált ki. A nagytőke mindent magához ragad, akármilyen alakulatában is. A nagybirtok felszivja a kisbirtokot, a nagy gyáripar a kisipart, a nagykereskedelem, a nagy áruházak felszivják a kiskereskedelmet. A nagy kapitalizmus tehát a termelést teszi lehetetlenné, a kisembernek ez a tünet mutatja azt, hogy a szövetkezeti eszmét ott kell megragadni, a hol annak kiinduló pontja van: a termelésnél.

A fogyasztási szövetkezetek sokkal későbbi képződmények. A külföldön évtizedeken át a termelő szövetkezeteket alkották meg, gazdasági erőket teremtettek és a fogyasztási szövetkezetekre csak azután tértek rá. Nálunk a fejlődés épen az ellenkező. Nálunk a termelő szövetkezetek elenyésző csekély számban vannak. Voltaképen csak a tejszövetkezetek azok, a melyeket a termelő szövetkezetek terén ismerünk.

Az, a mi Dániában van, nevezetesen előlegszövetkezetek, marhatenyésztés czéljaira, sertéstenyésztő-szövetkezetek, szövetkezetek, a melyek gépbeszerzésre irányulnak, nálunk jóformán ismeretlenek. Nálunk a szövetkezeti mozgalom a másodlagos képződménynél kezdődött, a fogyasztási szövetkezetnél és megfeledkeztek arról, hogy külföldön a fogyasztási szövetkezetek az ipari góczpontokon létesültek, a hol voltaképen ennek főtényezője, a munkáselem, a maga jelentékeny keresményével fogyaszt; ezek az ipari góczpontok tehát az ily fogyasztási szövetkezeteknek a legalkalmasabb helyei. A mezőgazdasági fogyasztási szövetkezeteknek kérdése azonban voltaképen még ma is kérdés, mert hiszen a kisgazdának épen az a baja, hogy nincs fogyasztóképessége, neki a termelését, produkczióját kellene elősegiteni.

Külföldön azok, a kik a szövetkezeti mozgalomnak igazi vezetői, arra helyezik a legfőbb sulyt, hogy a szövetkezet mellőzzön minden kapitalisztikus jelleget, a szövetkezet alulról felfelé induljon ki, mint a kisemberek igazi önkormányzata, arra szoritkozzék, hogy altruisztikus legyen, a kölcsönösségnek és az emberszeretetnek nagy elvein épüljön fel.

Már most vizsgáljuk, hogy nálunk miként történt meg ez az alakulás? Nálunk a szövetkezeti eszme nem alulról fölfelé képződött, hanem rendszerint felülről indult ki valamely agitáczió arra a czélra, hogy valahol falvakban, a hol talán valamikor volt szövetkezet és megszünt, központi kiküldöttek segitségével mesterségesen létesitsenek szövetkezetet. Ez az agitáczió, mint forszirozott és természetellenes agitáczió, azután a legképtelenebb helyzetet idézte elő. Előttem van p. o., t. képviselőház, egy ilyen forszirozott agitáczionak eredménye. Az egyesült Pográny-Nyitra-Bodok és Geszthe községi fogyasztási és értékesitő szövetkezetnek egy átirata. Ez az átirat a többi szövetkezetekhez intéztetett s abban arról panaszolkodik a szövetkezet vezetősége, hogy körül van véve négy kereskedővel; hármat ezek közül sikerült neki tönkretenni, a negyedik azonban akkora gazember, hogy sehogy sem engedi magával ezt a műveletet elvégeztetni. Miután pedig oly olcsón árul, hogy vele szemben a versenyt felvenni nem lehet, ennek következtében kéri, hogy járuljon minden egyes szövetkezet néhány korona segélylyel a szövetkezet nemes czéljához.

T. képviselőház! Ha felvetem már most a kérdést, hogy voltaképen mik a gazdasági czéljai és mik az eredményei az ekként létesült fogyasztási szövetkezeteknek, akkor azt kell beállitanom, hogy a czélba vett eredménye az, hogy a népet megmentse az áruuzsorától, jó és olcsó árut adjanak, és minden hiány nélkül szolgáltattassék ki ez az áru. Már most ha nézem, hogy e hivatásuknak a szövetkezetek mennyiben feleltek meg, akkor azt hiszem, hogy minden teoretikus vita helyett az lesz a leghelyesebb, ha azokat a gyakorlati eredményeket és számadatokat nézem, a melyekre a még rendelkezésemre álló rövid idő alatt rámutathatok.

Itt van előttem, t. képviselőház, két nagy szövetkezeti alakulat. Az egyik a keresztény fogyasztási szövetkezet, a másik a Hangya-szövetkezet. Már most, ha vizsgálom, hogy a keresztény fogyasztási szövetkezetek egyik legnagyobbika, a csongrádi keresztény fogyasztási szövetkezet, mily eredményeket ért el, méltóztassék megengedni, hogy a mérleg bizonyos tételeit ismertessem.

Ez a szövetkezet a maga mérlege szerint évenként 184.652 koronát forgalmaz. E rendkivüli nagy forgalommal szemben már most a szövetkezet az árun való nyereségképen 43.171 korona 7 fillért mutat ki, tehát az áruértéknek 23%-át. És méltóztassék már most a gyakorlati tényekből megállapitani, vajjon lehet-e itt beszélni olcsóságról, lehet-e beszélni arról, hogy a nép az áruuzsorától mentesitve volna? *(Mozgás.)* Már most ez a szövetkezet, a mely ekkora forgalmat

Digitized by Google

képes kimutatni, a mely 43.171 korona nyers árunyereséget mutat ki, mégis csak 969 korona tiszta nyereséget produkál, a mi mutatja, hogy mily kezelés alatt áll — produkál pedig ily nyereséget akkor, a mikor 80.000 koronát, mint a központi szövetkezettől kihitelezett összeget ez utóbbit elengedni volt kénytelen, mert a szövetekezeten az behajthatatlannak mutatkozott.

Nézzük most a szövetkezetek másik ágát. Vegyünk elő oly mérleget, a melyet a Hangya egyik szövetkezete bocsátott ki. *(Halljuk!)* Nem önkéntesen választom ki ezt sem, mert épen azt választom, a melyet a Hangya egyik közgyülésén mint minta-szövetkezetet mutattak be. Ez pedig, t. ház, a himódi szövetkezet.

Ez forgalmazott évi 27.283 korona 64 fillért, és ebből kimutat árunyereség czimén vagyis nyers haszonként az árukon 4.150 korona 82 fillért, a mi az áruk értéke 18%-ának felel meg.

Már most, a mikor tudjuk azt, hogy ezek az áruk mily jellegüek, hogy a czukron, liszten és efféle fogyasztási czikkeken, mily csekély polgári nyereséget lehet szerezni, akkor kétségen felül áll előttünk, hogy ezek a szövetkezetek mindannyian nem szolgálhatják és nem szolgálják azt a czélt, a melyre hivatva vannak, mert ekkora árunyereség kimutatásával a fogyasztást olcsóvá tenni nem lehet, legfeljebb más, hasonló üzlettel foglalkozó kereskedő dolgát nehezitik meg. *(Mozgás.)*

Giesswein Sándor: Mégis olcsóbb!

Kelemen Samu: Azt mondja Giesswein t. képviselőtársam, hogy sokkal olcsóbb. Méltóztassék megengedni, hogy felolvassam azokat az adatokat, és pedig teljesen hiteles adatokat, a melyek a Szövetkezésben, Bernát István képviselő ur lapjának legutóbbi, november 21-iki számában jelentek meg, és a melyek ismertetik a miskolczi kerületi szövetkezet közgyülésének lefolyását. Adatokkal állok elő, és nem érveléssel. *(Halljuk!)* Az első felszólaló volt Bodolay István Mezőcsátról *(olvassa)*: »A maga részéről azon kivánságot terjeszti elő, hogy a Hangya a mostani árakat mérsékelje, több fővárosi nagykereskedő árjegyzékét mutatja be, a melyek jutányosabb árakkal szolgálnak, mint a Hangya árjegyzékei.

Hibáztatja, hogy a központ nem tud jóminőségü hazai gyártásu szerszámokat küldeni, javasolja, hogy a »Hangya« keressen olcsóbb beszerzési forrást. Tasnády köszönetét fejezi ki Bodolay ezen felszólalásáért. Abrakovics Jenő panaszkodik, hogy a szállitott szeszből mindig hiányzik valami, felvilágositást kér az ellenőrzési költségekre vonatkozólag is. (Megjegyzem, hogy ezek a költségek 108.000 koronára rugnak.) *(Zaj.)* Megnevez néhány czikket, mely a központnál határozottan drágább, mintha azt a környékbeli kereskedőktől szerzik be. Szodra Károly kijelenti, hogy az eddigi tapasztalatok szerint a legtöbb hitel a szesznél és pálinkánál van és különösen panaszkodik a miatt, hogy sok küldeménynél a kitüntetett sulyból hiányzik. Gál Ferencz szerint a kénes gyufa minősége nem kifogástalan, a szállitott lapát igen gyenge minőségü. Bockó János szintén az ellenőrzési költségekről kért felvilágositást, és felhozza, hogy például a szappan Kassán vásárolva határozottan olcsóbb, mint a központ által szállitott szappan. Barta Károly Erdőtelekről a sörre vonatkozó kifogásait hozza fel. Mikulka József a petroleumra vonatkozó kifogásait sorolja fel. Hajnal Gyula kijelenti, hogy a pakli-gyufa oly drága, hogy egyet három fillérért kellett adni. Pallai Pál kijelenti, hogy a divatáru czikkek drágák. Nagy Ferencz és Staplóczky István bejelentik, hogy a kávéküldemény kavicsos volt«.

Ha előttünk állnak ezek az adatok, akkor kérem, állapitsuk meg egész tárgyilagosan azt, vajjon ezek a fogyasztási szövetkezetek szolgálják-e a czélt, melyet szolgálni hivatva lettek volna? *(Zaj jobbfelől.)* Én tisztában vagyok azzal, hogy a gazdasági életben nincs helye szentimentálizmusnak. Én a szövetkezeti eszmét magasabb fejlődési fokozatnak tartom és az a véleményem, hogy hiába áll ellene a kereskedelem vagy bárki a szövetkezeti mozgalomnak, a szövetkezet gondolata hódit, ha a saját maga területén, a termelő erők egységesitésének területén marad, és ha nem azon igyekszik, hogy a kereskedelemnek kisebb tagozatait leszoritsa, tönkretegye és egy ujabb proletáriátust teremtsen meg. Mert ne méltóztassék megfeledkezni arról, hogy minden proletariátus nem az összetartó erőket, hanem mindig az állam feszitő erőit növeli.

Nekünk az kell hogy legyen a legfőbb törekvésünk, a mint ezt Buza Barna és más t. képviselőtársaim hangoztatták, hogy megteremtsük Magyarországnak gazdasági önállóságát. A gazdasági önállóság megteremtésénél idegen segitségre nem számithatunk, ezt nekünk a magunk erejéből kell megalkotni. De a mikor meg akarjuk teremteni e nemzetnek gazdasági önállóságát, akkor nem nélkülözhetjük a kereskedelmet; mert hiszen a mezőgazdaságnak uj irányakat kell keresni, a mezőgazdaság extenzivitását intenziv gazdálkodássá kell tenni, a parasztot fel kell szerelnünk, hogy ezt az intenziv gazdálkodást kifejthesse. Már pedig intenziv gazdálkodás irányitó kereskedelem nélkül el sem képzelhető; az intenziv gazdálkodásnak életeleme a kivitel, melyet megfelelően csak a kereskedelmi individualitás, leleményesség és ügyesség tud létrehozni.

Ép ily szüksége van a kereskedelemre az iparnak. Az iparra vár az a nagy feladat, hogy behelyezkedjék az uj viszonyokba és csak akkor végezhet nyugodt termelést, ha tudja, hogy termelvényei számára megtalája azt a piaczot, a melyet részére csak a kereskedelem képes nyujtani.

Hallom itt közbevetett közbeszólásokból, hogy nem a kereskedelmet, nem a legitim kereskedelmet akarják ezek a szövetkezetek megtámadni, csak azokat a kis exisztencziákat tiporják el...

Csitáry Béla: A tisztességtelen kereskedelmet akarják eltiporni;

Digitized by Google

Kelemen Samu: Minden ilyen kifejezés, t. képviselőtársam, csak jelszó addig, a mig mellette szóló bizonyitékok nincsenek. Én óvakodtam a jelszavaktól. Azt, a mit állitottam, bizonyitottam is, bizonyitottam azokkal az adatokkal, a melyek ezeknek a szövetkezeteknek hivatalos közleményeiből vannak véve.

Hát ha azt méltóztatnak mondani, hogy ez nem a kereskedelem ellen, hanem csak a tisztességtelen kereskedelem ellen irányul, akkor miért van kimondva az az elv és miért szoritják a vidéki fogyasztási szövetkezeteket arra, hogy ők a nagykereskedelem mellőzésével mindent a központból vásároljanak ?

Ernszt Sándor: Az a baj, hogy egyik sem vásárol.

Kelemen Samu: Ha nem is vásárolnak, de erre szoritják őket, és ha ez különösen állami támogatás mellett történik, a miben a szövetkezetek legtöbbje részesül, akkor ez tulajdonképen nem más, mint államilag támogatott monopolium. A kereskedelem nem élhet, ha alsó tagozatait megbontjuk. Az a kereskedelem nem lóghat a levegőben. Ha magát a kiskereskedelmet, a melyből táplálkozik és a melyet táplál, elsorvasztjuk, abban az esetben összeomlik az épület kupolája is, abban az esetben vége magának a nagykereskedelemnek is.

Fel méltóztattak hozni a tegnapi és a mai nap folyamán, — tegnap különösen Tutsek t. képviselőtársam, — hogy kereskedelmünk nem elég magyar, hogy a kereskedelem nem pártolja eléggé a hazai ipart. Méltóztassanak elhinni nekem, a kereskedelem nem lehet sohasem eléggé magyar. De mikor arról van szó, hogy a kereskedelem nem pártolja a hazai iparczikkeket, akkor méltóztassék meggondolni, hogy ez mindig magán a fogyasztóközönségen, a közönség nagy rétegeinek kitartásán mulik, és nem a kereskedőn. A kereskedő mindig tartja azt az árut, a mit tőle kérnek, és kell is azt az árut tartania, ha tönkre menni nem akar.

Természetes dolog, itt bizonyos átmenetnek kell lennie, mert nem teheti tönkre készen levő raktárát, a melyet előbb beszerzett, hitelösszeköttetései is vannak, a melyeket hirtelen megszakitani nem lehet. De ha megvan a nagy közönségben a kitartás, hogy ő ezeket az árukat kivánja, akkor szükségszerüen eléri azt, hogy ezeket az árukat tartják, mert hiszen a kereskedő a maga vevőközönségét akarja kiszolgálni.

Ha most másfelől veszszük, a nyelvbeli magyarságnak dolgát tekintjük, akkor necsak azt méltóztassék venni, hol vagyunk ma, hanem azt is, hol voltunk rövid idővel ezelőtt. Ha nézzük azt a bámulatos haladást és fejlődést, a melyet az utolsó husz esztendőben fel tudunk ezen a téren mutatni, ha összehasonlitjuk a megfutott utat a még hátralevő uttal, akkor tudunk csak igazságos birálatot mondani. Méltóztassék csak megnézni, hogy a gazdasági élet más terein foglalkozó egyéneknél, a kik idegen nyelvüek, idegen ajkuak voltak, mekkora a magyarság előhaladása, és méltóztassék összehasonlitani ezt azzal a szédületes haladással, a melyet a kereskedelem a maga magyarságában felmutatni képes.

A törvényhozásnak olyannak kell lennie, mint a birónak: minden irányban igazságosnak; még a maga szubjektiv érzéseit is el kell nyomnia. Mert ha azt kivánom a birótól, hogy a törvényt igazságosan alkalmazza, az igazságot már ott kell keresnem, a mikor a nemzet minden rétege számára meghozom egyenlő igazság szeretettel és egyenlő méltányossággal a törvényt.

Nagy feladat az, a legnagyobb szolgálatok egyike, melyeket a magyar nemzetnek tehetünk, ha megszüntetünk a magyar társadalomban minden elszigeteltséget. A ki a magyar társadalom elszigeteltségét teremti meg, sulyos hibát követ el. De a ki a gazdasági élet különböző faktorainak elszigeteltségét szolgája, ha öntudatlanul is, végzetes hibát követ el nemzete ellen.

Én, t. képviselőház, teljes bizalommal vagyok azok iránt, a kik a mai kereskedelemügyi kormányzatot vezetik és épen ezért a kereskedelemügyi tárcza költségvetését elfogadom.

Elnök: Az idő előrehaladván, félbeszakitjuk a tanácskozást.

A legközelebbi ülés idejére és napirendjére javaslatot kivánok tenni. Javaslom, hogy a ház legközelebbi ülését holnap, kedden, 1908 deczember hó 1-én délelőtt 10 órakor tartsa s a napirend a mai legyen. Méltóztatik ehhez hozzájárulni, igen vagy nem ? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt határozatként kimondom.

Sághy Gyula, a pénzügyi bizottság előadója, kiván a háznak jelentést tenni.

Sághy Gyula előadó: T. képviselőház! Van szerencsém sürgősen beterjeszteni a pénzügyi bizottságnak jelentését a vallás- és közoktatásügyi ministernek a Nemzeti Szinház részére a Népszinház kibérlése tárgyában előterjesztett jelentésről (Irom. 968, 969).

Kérem ennek a jelentésnek sürgős kinyomatását és szétosztását s egyuttal elrendelését annak, hogy ez a jelentés a vallás- és közoktatásügyi minister költségvetésével együtt tárgyaltassék.

Elnök: Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Ha igen akkor kijelentem, hogy a jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és a vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak a tárczájával egyidejüleg fog tárgyaltatni.

Hédervári Lehel, a mentelmi bizottság előadója, kiván jelentést tenni.

Hédervári Lehel: T. ház! A mentelmi bizottságnak jelentéseit Markos Gyula (Irom. 971), Polónyi Dezső (Irom. 972), Hentaller Lajos (Irom. 973), Markbreit Gyula (Irom. 974). Ivánka Imre (Irom. 975), Vinkovics Tivadar (Irom. 976), Gyuris Emil (Irom. 977), Szkicsák Ferencz (Irom. 978), Barcsics Erasmus (Irom. 979), Harambasics Ágost (Irom. 980—983) négy rendbeli, Magdics Péter tizenhét rendbeli (Irom. 984—1000), Popovics Dusán (Irom. 1001), Tuskán Gergely (Irom. 1002), Zagorac István két rendbeli (Irom. 1003, 1004), továbbá Zagorac

Digitized by Google

István, Bauer Antal, Cerovac István, Novoselo Mátyás és Harambasics Ágost mentelmi ügyeire (Irom. 1005) vonatkozólag van szerencsém tisztelettel beterjeszteni, kérve hogy a jelentések kinyomatásáról és a ház tagjai között leendő szétosztásáról gondoskodni méltóztassék.

Elnök: A jelentések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és annak idején napirendre fognak tüzetni.

Szatmári Mór, a munkásügyi bizottság előadója, kiván jelentést tenni.

Szatmári Mór: T. képviselőház! Van szerencsém bemutatni a munkásügyi bizottság jelentését az iparban alkalmazott nők éjjeli munkájának tilalma iránt Bernben, 1906. évi szeptember hó 26-ikán kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről (Irom. 919, 970) szóló törvényjavaslat tárgyában.

Tisztelettel kérem ezen jelentés kinyomatását, szétosztását és annak idején való napirendre kitüzését.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és annak idején napirendre fog kitüzetni.

Következik a mai ülés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesitése.

Kérem Szmrecsányi György jegyző urat, sziveskedjék azt felolvasni.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa.)*

Elnök: Van valakinek észrevétele a most felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincsen!)* Ha nincsen, akkor azt hitelesitettnek jelentem ki és az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik 7 óra 40 perczkor.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Kacskovics Géza s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

382. ORSZÁGOS ÜLÉS

1908 deczember 1-én, kedden,

Justh Gyula, utóbb **Návay Lajos** elnöklete alatt.

Tárgyai: Az 1909. évi állami költségvetés tárgyalása. — Elnöki előterjesztések és irományok bemutatása. — A függőben levő interpellácziók jegyzékének felolvasása. — Bizottsági jelentések bemutatása. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Darányi Ignácz, gr. Apponyi Albert, Günther Antal, Josipovich Géza ministerek, Szterényi József államtitkár.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 5 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Szent-Királyi Zoltán jegyző ur fogja vezetni, a javaslatok mellett felszólalókat Vertán Endre, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Zlinszky István jegyző ur fogja jegyezni.

Következik az 1909. évi állami költségvetés (Irom. 936—944) folytatólagos tárgyalása. Ki következik?

Vertán Endre jegyző: Hódy Gyula!

Hódy Gyula: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Már a mult évi költségvetés tárgyalása kapcsán, ugyancsak a kereskedelemügyi tárcza során, voltam bátor szót emelni egy olyan ügynek az érdekében, a mely sajnálatraméltó módon eddig még elhanyagolás tárgyát képezi és ez a tengeri halászat és a tengerészeti közigazgatás kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elismerem t. képviselőház, hogy a horvát tengerparton az iparfejlesztés nagy nehézségekbe ütközik, különösen igen t. horvát képviselőtársaink magatartása miatt, mert olyan kérdések, a melyeknek az elintézése már a küszöbön állott, épen a horvát képviselők magatartása miatt ütköztek folytonos nehézségekbe. Több esetet tudnék felsorolni arra vonatkozólag, hogy a tengerparti iparfejlesztést épen a horvát országos kormány akadályozza meg és a magyar kereskedelmi kormány, vagy a horvátok szerint a közös kormány, a legjobb akarat mellett sem képes azon igényeknek eleget tenni, a melyek egész bátran jogos igényeknek nevezhetők. *(Halljuk! Halljuk!)*

1871-ben állittatott fel Fiumében a tengerészeti hatóság, a melynek ügykörét az képezi, a mi azelőtt az u. n. Triesztер Seebehördenek volt hatásköre. A trieszti tengerészeti hatóságnak egyedüli szabályzata az 1835. évi pátens, a mely sajnos, még mindig érvényben van, minthogy erre vonatkozó törvényes rendelkezés nálunk beczikkelyezve nincsen. 1884-ben az akkori földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium, a melyhez ez ügyek tartoztak egy rendeletet bocsátott ki, a mely azonban sajnos, a mai napig sincsen promulgálva. Ha pedig ez az 1884. évi rendelet nincsen promulgálva, akkor természetes, hogy érvényben az 1835-iki pátens marad. Ez az 1835. évi pátens, nevezetesen annak második czikkét idézem csak, azt tartalmazza, hogy a halászati jognak a községek által való bérbeadásánál, tekintettel a korábban kiadott halászati szabályzat első czikkére, a mely szerint a parti halászat a parttól egy mértföldnyire gyakorolható, kizárólag a parti lakosság részére van fentartva.

A lakosság azonban ezen törvényes rendelkezés daczára sem részesülhet ebben az előnyben, mert a horvát országos kormány minden egyes kérelmezőt kereken el, illetőleg a kereskedelemügyi ministeriumhoz utasit, ez pedig nem képes az igényeket kielégiteni, mert nincsen módjában az, hogy a horvát országos kormány jóakaratu hozzájárulása nélkül ezt az intézkedést végrehajthassa. Hogy mennyire hibás a horvát országos kormánynak e kérdésben elfoglalt álláspontja, leszek bátor a t. kereskedelmi kormánynak rendelkezésére bocsátani olyan adatokat, a melyek bizonyitják azt, hogy ha ezen rendelet promulgálva nincsen is a gyakorlatban életbe van léptetve. *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

Az otocsaczi királyi járási főnökség 1885 márczius 23-án 4105. sz. alatt egy határozatot adott ki, a mely egyenes hivatkozással a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium 56.713. számu rendeletére elismeri a kereskedelemügyi kormánynak a halászati kérdésben való felsőbbségi jogát. Ugyancsak az otocsaczi kerület járási főnöksége 1886 márczius 25-én 4346., a goszpicsi királyi főispáni hivatal 1899 szeptember 19-én 9853. és 1899 május 8-án 3110., a zenggi királyi járási főnökség 1906 május 21-én 3536. stb. sz. mind elismeri a tengerészeti halászati kérdésben a kereskedelemügyi minister fenhatóságát.

Mégis megtörténik az az anomália, a melyet az államtitkár ur igen jól tud, hogy az iparfejlesztés érdekében a horvát tengerparti lakosság nem képes azon jogos igények kielégitéséhez jutni, a melyek politikai és közgazdasági szempontból is roppant fontosak lennének a mi országunkra. *(Ugy van!)* De ha ennek az ügynek elintézését ezuttal itt nyilvánosan a házban is megsürgetni bátorkodom, legyen szabad megemlitenem a mult évi költségvetés alkalmával is felhozott azon kérelmemet, hogy a kereskedelemügyi m. kir. kormányzatnak minden törvényes rendelkezés daczára sincsen módjában azt az erőt és azt a nemzeti jogot kifejteni a horvát tengerparton, a mely minket megillet, mert hiányzik végrehajtási közege: a révrendészet. *(Ugy van!)*

A kereskedelemügyi kormányzat azévek hosszu sora óta foglalkozik ennek a kérdésnek megoldásával és épen az a sajnos, hogy évek hosszu során át még mindig nem tudott megállapodásra jutni ebben a kérdésben. Tisztviselőit több izben küldötte ki a nemzetközi tengerészeti kongresszusokra és ezek közt egy kiváló szakerő, dr. Dárday Dezső fiumei kormányzósági titkár, a ki jelenleg a tengerészeti hatósághoz van szolgálattételre beosztva, hosszas emlékiratban fejtette ki mindazon szakgondolatokat, a melyeket tapasztalatai utján szerezni volt alkalma. Ezen óriási szaktudással, nagy munkával és fáradsággal összeállitott tervezet megérdemelné a kereskedelemügyi kormányzat figyelmét, és csak sajnálhatom, hogy nagy elfoglaltságában sem a kereskedelemügyi minister ur, sem az államtitkár ur nem tud időt szakitani e kérdés végleges elintézésére. Habár a megbeszélések során az államtitkár ur a legnagyobb örömmel helyezte kilátásba e kérdés mielőbbi elintézését: ezuttal mégis fel kell hivnom arra a nemzeti és közgazdasági szempontból ránk nézve életbe vágó kérdésre a figyelmét, mert lehetetlen állapot az, a mely ma a magyar-horvát tengerparton uralkodik. *(Ugy van!)*

A magyar kormány egyetlen rendeletét nem képes végrehajtani a tengerészeti hatóság, a mi igazán csak a magyar nemzet megalázásával jár. Egy közönséges árbóczrud felállitását, a mely nemzeti szinre volna festendő, a mihez pedig kétségtelen jogunk van, nem képes a kormány keresztülvinni, mert akkor előállanak a kis horvát községek, a melyek kereken megtagadják ennek a rendeletnek végrehajtását és a piros-fehér-kék szin jut érvényre. *(Mozgás.)* Ha apróságnak látszik is ez a kérdés, de mindnyájunkra magyarokra nézve rendkivül bosszantó és bántó az, hogy jogos tulajdonunkon, a magyar-horvát tengerparton, a magyar államiság nem juthat méltó kifejezésre, a mi kizárólag abban leli magyarázatát, hogy a révrendészet felállitva nincsen. Pozitiv tudomásom van róla, hogy a zenggi tengerészeti hatósági kirendeltségnél még ma is meg vannak a puskák, a piloták, s a többi felszerelések. Ezeket kellene tisztán és egyszerűen átadni a révrendészeti közegeknek és csekély költségtöbblettel, a mely ma a tengerészeti hatóság rendelkezésére áll, a magyar felsőbbség rendeleteinek érvényt lehetne szerezni. *(Ugy van!)*

De hogy mily fontos a révrendészet kérdése, mi sem igazolja jobban, mint az, hogy a mi vizeinken a halászat milyen káros eszközökkel folytattatik, a hol az u. n. dinamit-halászást űzik. Tudvalevőleg a tengerpart sziklás terület, a hol a kőfejtés ipara nagy mértékben fejlődött ki és a hol dinamitot használnak. Mi sem könnyebb tehát az ott elfoglalt munkásoknak, mint hogy ilyen telepekhez hozzáférkőzve, dinamit patronokat csenjenek el és azokat a vizbe dobva, a hol zajtalanul működnek, egész halászatunkat teljesen tönkre teszik. A halak a szabad vizterületekre futnak, nem maradnak meg tovább se a rajzás, se az ivás idején a tengerpart mellett.

Nem kivántam hosszasabban igénybe venni a t. ház türelmét ennél a kérdésnél. Csak a kereskedelemügyi m. kir. kormányzatnak óhajtottam szives figyelmébe ajánlani mindezt és ismerve azt a rendkivüli nagy előszeretetet, a melylyel az államtitkár ur ez ügyek iránt viseltetik; vagyok bátor azt ismételten nagybecsü figyelmébe ajánlani és kérem, hogy lehetőleg a jövő évi költségvetés keretében ez a jóindulat már látható kifejezésre is jusson.

A másik kérdés, a mivel foglalkozni vagyok bátor, a magyar iparpártolásra vonatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)*

Néhány példával fogom igazolni azt, a mit az én igen t. képviselőtársaim is emlitettek már, hogy t. i. ugy a társadalom, mint az állam, bármilyen nagy eszközökkel dolgozzék is az iparfejlesztés terén, még sem juthat el arra az eredményre, a mit jogosan várunk. *(Halljuk! Halljuk!)*

A legnagyobb elismeréssel hajlok meg a kereskedelemügyi m. kir. kormányzat iparfejlesztési osztálya, különösen pedig annak főnöke előtt, a ki kellő szakavatottsággal és az egész tisztviselői karral együtt, áthatva attól a tudattól, hogy milyen fontos Magyarországon az iparpártolás, dolgozik ezen a téren. Nem is neki szól tehát az, a mit emlitendő vagyok, mégis, hogy tudomása legyen róla a kereskedelemügyi kormányzatnak, vagyok bátor megemliteni, hogy épen az állami iparteleppek részéről nem részesül a magyar ipar kellő pártolásban.

Digitized by Google

Vannak u. n. műszaki iparczikkek, a melyek minden ipartelepen rendkivül nagy mértékben szükségesek. Több ilyen műszaki iparczikkekkel kereskedő iparvállalatunk van, a mely az ő termékeit értékesiteni kivánja és tudja is, sajnos azonban, hogy nem Magyarországon, hanem külföldön értékesiti.

A mi magyar műszaki iparczikkeinkkel foglalkozó kereskedelmi vállalatok kénytelenek az osztrák, a bosnyák-herczegovinai, a román, a bolgár és a török államnak ipartelepeihez fordulni, ezektől kapnak megrendeléseket, mig nálunk Magyarországon a magyar ipartelepek, különösen az állami ipartelepek részéről a legmostohább elbánásban részesülnek.

Egy példával fogom illusztrálni ezt és pedig annak bizonyitékául, hogy senkinek személyét sérteni nem akarom, bátor leszek minden név megemlitése nélkül elmondani a következő esetet. *(Halljuk!)*

Egy Budapesten székelő, ilyen műszaki iparczikkek készitésével foglalkozó vállalat levelet intézett egy magyar állami ipartelephez, a melyben felhivja az illető ipartelepet kizárólag hazai, rohonczi nyers aszbesztből készült aszbesztlemezeknek szállitására. Ez a magyar ipartelep, magyar állami iparvállalat, nem válaszolt erre az ez idén február 26-án kelt levélre. Márczius 16-án az iparvállalat megsürgette a beadott kérelmet, a melyre azután márczius 20-iki kelettel nagynehezen választ kapott, a melyből értesül, hogy annak idején figyelembe fogják venni ajánlatát. Időközben az aszbesztlemezek ára felment. Erre az illető iparvállalat figyelmeztette az állami telepet, hogy az aszbesztárak hirtelen felszöktek, azonban tekintettel az állami vállalkozásra, hajlandó még mindig a korábban megajánlott összegben adni a lemezeket, kéri tehát, hogy ezen ajánlatát figyelembe venni méltóztassék.

Erre május 26-án ez az ipartelep a következő levéllel válaszolt *(olvassa)*: »Hivatkozással folyó hó 23-án kelt levelére, figyelmeztetjük, hogy mi márczius hó 20-án kelt átiratunkkal kilátásba helyeztük ugyan, hogy aszbesztlemez szükségletünk beszerzésénél figyelemmel leszünk ajánlatára, de arra nézve, hogy részünkre bármely mennyiséget is rezerváljon, megbizást nem adtunk. Minthogy szükségletünk beszerzésének idejét magunk határozzuk meg, e tekintetben semmi illetéktelen befolyást nem tűrünk s a t. czimnek a megrendelés átirása tárgyában tanusitott követelő eljárását visszautasitjuk.« *(Mozgás.)* Hogy azután a czég tovább is megtette ajánlatát, ez csak azt bizonyitja, hogy iparosaink még erkölcsi és anyagi áldozatok árán sem riadnak vissza attól, hogy a magyar ipar iránt támasztható igényeket a legmesszebbmenőleg is kielégitsék. De, mondom, ez a magyar állami ipartelep ilyen durva, az egész magyar iparosságot sértő kifejezésekkel illette e vállalatot. *(Ugy van! balfelől.)*

Nem is beszélek arról, hogy államilag szubvencionált közlekedési vállalatok milyen mérvben tesznek eleget azon igényeknek, a melyek irántok épen a szubvenczionál fogva joggal támaszthatók.

Megint nem fogok nevet emliteni, de elmondok egy esetet. Egy nagy közlekedési vállalat, a melyről épen a legutóbbi napokban volt sokszor szó itt a képviselőházban, hajóinak szükségleteit ugy szerzi be, hogy Fiumében az ugynevezett Punto Franco-ban, a szabad kikötőben raktárt tart, a hol az Angolországból behozott kenő- és sürítőanyagot, kóczot stb. lerakja, s mikor egy hajójánál szükséglet merül fel, ezt onnan elégiti ki. Ezekkel a vámmentes árukkal természetesen a magyar ipar nem tud konkurrálni; de hogy egy vállalat 800.000 K szubvenczió kapjon és még se tegyen eleget kötelezettségeinek, ez bizony nem a magyar ipar, hanem az illető vállalat rovására esik. *(Ugy van!)* Tisztelettel kérem a kereskedelemügyi kormányt, illetőleg jelen levő képviselőjét, méltóztassék ezt az esetet szigoru vizsgálat tárgyává tenni, s a Fiumében közlekedő összes vállalatokat, a melyek erős szubvenczióban részesülnek az állam részéről, utasitani, hogy beszerzéseiket kizárólag magyar vállalatoknál eszközöljék. *(Helyeslés.)*

Azon reményben, hogy a kereskedelemügyi m. kir. kormány tiszteletteljes, alázatos, minden személyi támadástól ment felszólalásomat figyelemben fogja részesiteni, s azon bizalomnál fogva is, a melylyel a kereskedelemügyi minister ur iránt viseltetem, a költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés.)*

Zlinszky István jegyző: Báró Thoroczkay Viktor!

B. Thoroczkay Viktor: T. képviselőház! A kereskedelemügyi költségvetést már azért sem fogadhatom el, mert az önálló vámterületnek, az önálló magyar banknak rendithetetlen hive vagyok. Mig önálló vámterületünk nem lesz, addig hiábavaló kereskedelemügyi kormányunk jóakarata, mert Magyarországon igazi magyar ipar, magyar kereskedelem nem lesz.

T. képviselőház! Folyton igazán életbevágó érdekeinket áldozzuk fel a nagyhatalmi hóbort miatt. Azért kellett most a közös vámterületet tiz esztendőre megujitanunk, hogy nagyhatalmi állásunk továbbra is megmaradjon. Nos hát, t. képviselőház, soha még nagyhatalmi állást annyira pőrére nem vetkőztettek, mint a hogy most tették az osztrák és magyar birodalommal. Látjuk, hogy olyan operettbe illő kis állam, mint Szerbia és egy másik, még operettszerűbb, s mintegy kokott kitartott kis állam, mint Montenegró, megcsufolja ezt a nagyhatalmi állást. Ezért áldozzuk hát fel önálló iparunkat? Ezért magyar bankunkat? Ezért önálló hadseregünket? Ezért áldozzuk fel minden nemzeti érdekeinket?

Hogy mennyire nem tudunk még sulyt adni nagyhatalmi állásunknak, kitünik abból, hogy az általunk is dédelgetett osztrák és magyar ipart keleten mindenütt, ugy Törökországban, mint a többi államokban bojkottálják és nem tud külügyi kormányunk elég erélyt kifejteni arra, hogy

Digitized by Google

a bojkottot megszüntesse. De ha már nem tudja azt megszüntetni, miért nem él bizonyos represszáliákkal ezen országokkal szemben? Hiszen tudjuk, hogy honnan fuj a szél; tudjuk, hogy az egész bojkottmozgalmat Anglia inditotta. Nem tudunk megfelelő intézkedéseket tenni, hogy visszaadhassuk a kölcsönt ennek az alattomos jóbarátnak, a ki csak azt lesi, hogy hol és mikor haraphasson a czombunkba.

T. ház! Nem helyeslem a kereskedelemügyi politikának azon eljárását, hogy különösen a nagyipart nagy szubvenciókkal támogatja. De honnan kerülnek ki ezen szubvenciók? A szegény adózó nép filléreiből. *(Ugy van!)* Számtalan esetet lehetne felhozni, a melyek azt igazolják, hogy ezen szubvenczionált nagy gyárosok, kik többnyire a külföldiek, tiz éven át szubvencziót kapnak és mikor aztán a tiz év lejárt, s a szubvenczió elfogyott, összeszedik a sátorfájukat és innen elpárolognak.

Az alatt a tiz év alatt is ugyan mit csinálnak itt? Egy-egy ilyen gyárkémény a forma kedvéért szinte csak pipázik, de nem dolgozik; csak épen azért füstöl, hogy joga legyen a szubvencziót évről-évre felvenni. E helyett inkább támogathatná kormányunk a kisipart, a mely el van hagyatva mindenkitől, s a mely ezen elhagyatott állapotában nem tehet egyebet, mint hogy kivándorol és Amerikában keres magának megfelelő munkát.

Azt hiszem, hogy többet kellene foglalkoznunk az iparostanonczok kioktatásával is, mert nálunk — eléggé sajnos, de ugy van — az iparos pályára ugyszólván csak a nép söpredéke szokott menni. Ha a gyermek az iskolában nem tanul, tudvalevőleg azzal fenyegetik mumusképen, hogy »ha nem tanulsz, csizmadiainasnak adlak.« Elég sajnos, hogy az ipart ennyire megvetjük és hogy a jobb osztályokból valók nem keresik fel az ipari pályát. Egészen másként áll a dolog a nyugati államokban, mert ott az iparososztály legjobbjait adják ipari pályára, de ez meg is látszik, mert kiváló iparosokat nevelnek belőlük. Különben nem is csoda, hogy egyes családok nem nagyon igyekeznek az iparospályára adni gyermekeiket, látván azt, hogy már a pálya kezdetén mi lesz belőlük. Méltóztatnak tudni, hogy egy ilyen iparostanonczcznak mi az élete? Rosszabb egy rabszolgánál. Azt a vargához, vagy más mesteremberhez adott gyermeket kis kamrába zárják; ott alszik, ott él ugyszólván barom módjára; a mestertől levetett ócska ruhában járatják és olyan ételhulladékokkal táplálják, a mi már a cselédeknek sem kell.

A mesterségre való kitanitásával nem sokat törődnek, inkább valóságos cselédmunkára használják, de azért a három tanonczév elteltével kezébe adják a bizonyitványt, a mely szerint ő nem tanoncz többé, hanem »segéd«. Azt hiszem, hogy ezen a bajon csak olyképen lehetne segiteni, ha a kormány egyes városokban, az ipari központokban u. n. iparostanoncz-internátusokat létesit, a melyeknek az volna a hivatása, hogy garanczíát nyujtsanak az egyes családoknak arra nézve, hogy gyermekeiket egész bizalommal, egész nyugodtan odaadhassák az ipari pályára. Napközben valamely iparosnál dolgoznék az a gyermek, este pedig az internátusban találna lakást és tisztességes élelmet és nem lenne kitéve annak, hogy az iparosnál valami kamrába zárják és ott tartják barom módjára. Ezt nagy megerőltetés és költség nélkül is meg lehetne csinálni, mert akármelyik iparos szivesen fizetne egy ilyen tanoncz munkájáért naponta egy koronát és egy ilyen tanoncznak ottani eltartása nem kerülne többe napi egy koronánál. Ily módon egészen más iparos nemzedéket nevelhetnénk, mint a milyen a mai. Hiszen méltóztassék csak megnézni a szocziálista felvonulásokat. Milyen iparos-osztályt nevelünk ma? Egy lelkileg és testileg elsatnyult nemzedéket, a melyet tönkretesz az iszákosság és prostitucziő.

Rátérve röviden a vasuti kérdésre, azt kell mondanom, hogy igazán abban a dilemmában vagyok, hogy nem is merek utazni. Alig van nap, a melyen valami vasuti szerencsétlenség ne történnék. Az ember nem tudja megállapitani, hogy ennek tulajdonképen mi az oka. Azt hiszem, hogy a sok vasuti szerencsétlenség a rossz szervezetnek és a fegyelmezetlenségnek a következménye. Valljuk meg, a vasut ugy túl van halmozva bürokratikus teendőkkel, hogy elsőrangu feladat volna ezt a szervezetet uj alapokra fektetni, hogy a modern igényeknek megfelelhessen. Én mindenekelőtt deczentralizálnám az üzletvezetőségeket még nagyobb mértékben és nagyobb hatáskörrel látnám el azokat, mert mostan az üzletvezetőségek ugyszólván belefulnak az irodai munkákba és nincs önálló hatáskörük. Óhajtanám továbbá, hogy a kereskedelemügyi kormány létesitsen ugy, mint a külföldön vannak, gyorsitott személyvonatokat, hogy a munkás, a szegényebb néposztály is utazhasson gyorsan, mert hisz annak is van sürgős elintézni valója. A gyorsvonatokon most csak I. és II. osztályok vannak. Ezért legalább is meggondolandó ilyen gyorsitott személyvonatok létesitése, még pedig III. és IV. osztályok bevonásával.

Áttérek még röviden különösen a fővárosi népnek egy igen nagy panaszára, a telefon drágaságára. A telefon használati dija most horribilis összeg magánembernek. Nem mondom, hogy üzletekben vagy kávéházakban ez meg nem térül, de állitom, hogy magánembernek ez sok és ezért tisztelettel kérném a kereskedelemügyi kormányt, a mely erre nézve igéreteket is tett, méltóztassék a telefondijak leszállitása iránt intézkedni.

Végül még a zálogházak kérdését kivánom felemliteni. Méltóztatnak tudni, hogy egy budapesti pénzintézet kapott a zálogházak felállitására nézve bizonyos privilégiumot, még pedig azzal a kötelezettséggel, hogy a vidéki nagyobb városokban is köteles zálogházakat felállitani. S ez a pénzintézet nemcsak a nagyobb vidéki városokban nem állit fel zálogházakat, de még Budapest óbudai és budai részein sem, hanem csak ott, a hol azok felállitása feltétlenül és nagyon jövedelmező.

Digitized by Google

Sajnos, hogy a zálogházakra különösen az alsóbb néposztályoknak nagy szüksége van, s ezért tisztelettel kérem a kormányt, méltóztassék ezt a pénzintézetet oda szoritani, hogy a vidéken is, általában a szegényebb néposztályok igényeinek megfelelően állitson fel zálogházakat.

Ezeket kivántam egész röviden megemliteni és ezek után legyen szabad kijelentenem, hogy mindaddig, a mig ezen a téren javulást nem tapasztalok, különösen mindaddig, a mig az önálló berendezkedést a parlament nem teremti meg, a költségvetést el nem fogadom. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Vertán Endre jegyző: Gróf Teleki Arvéd!

Gr. Teleki Arvéd: T. ház! Sajnálattal kellett a tegnapi ülés folyamán tapasztalnunk azt, hogy mostan, a mikor ugy itt benn a koalicziónak, pártunknak, valamint künn is az országnak inkább az összetartásra, inkább az erők összpontositására van szüksége, *(Ugy van!)* heves merkantilis irányu támadás intéztetik egyik legjobban bevált intézményünk, a szövetkezet ellen. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kelemen Samu t. képviselőtársam a szövetkezeti ügyet illetőleg olyan méltányos és elismerő szavakkal élt, hogy ezeket teljes mértékben magamévá teszem. Azt mondja ugyanis *(olvassa)*: »A szövetkezet kétségtelenül a legnemesebb eszme, mert hiszen ez a gazdasági demokráczia szemben a kapitalizmus arisztokráczziájával. A szövetkezet egyesiti a kistőkéket a nagytőke hatalmával szemben, s egyesiti a kis erőket a nagy erőkkel szemben s igy kis energiákból nagy energiákat vált ki.«

Teljes mértékben aláirom. A mikor azonban a fogyasztási szövetkezetek tételéhez jutott, teljesen figyelmen kivül hagyta az audiatur et altera pars elvét, mert a Bernát István által szerkesztett Szövetkezés-nek november 21-iki számában a miskolczi szövetkezetek értekezletéből felolvasta mindazokat a hátrányos nyilatkozatokat, a melyek a szövetkezetekre vonatkozhatnak, azonban gondosan kerülte, hogy felolvassa a Központi hitelszövetkezet helyreigazitó nyilatkozatát, a melyet megtalál a Szövetkezés ugyanezen számában. *(Halljuk! Halljuk!)* Erre Meskó Pál és Dobrovolszky Gyula a válaszokat megadta. *(Zaj.)*

Ez a miskolczi kongresszus kicsiben a szövetkezeteknek az ország bizonyos részeiben való egyesülésének egy oly ujabb berendezése, a melynek segélyével a szövetkezetek arra képesek, hogy a kebelükben előfordult visszásságokat, hibákat önmaguk előtt becsületesen feltárják és ezeknek szanálására a módot a központ részéről megszerezzék. A központi kiküldöttek ilyenkor megjelennek és ezen ellenvetésekre és támadásokra válaszaikat megadják. Kitünt épen a miskolczi kongresszus alkalmával az, hogy a szövetkezeteknek némely laikus tagjának értelmetlenségéből folyó vádját helyreigazitani kellett.

Volt pl. olyan eset, hogy egy pakli gyufa ára három fillérben lett megállapitva, a mi a szokásos áraktól eltérő eset, mert mindnyájan tudjuk, hogy a gyufát egy krajczárét szokták adni. Erre pontosan meg van a válasz, hogy a dolog annak tulajdonitható, miszerint a gyufagyárosok most teljes mértékben át akarnak térni a kénes gyufa termeléséről az ugynevezett svéd gyufa előállitására, azért most a kénes gyufák árát felemelték, hogy a fogyasztó közönség ne is keresse már ezen divatból kiment áruczikket. Az ellenvetések egész sorozata szintén czáfolatot nyert azokban a központi felvilágositásokban; igy pl. a kávénak hiánya sulyban vagy minőségben. Mindnyájan tudjuk, hogy az államvasutaknál egy százalék hiány meg is van engedve. Magam is szövetkezeti vezető lévén, még sohasem tapasztaltam, hogy 100 kg. sulyban feladott kávé 99 kilónál nagyobb sulyban érkezett volna meg; ha 100 kg. sulyban lett is feladva, a vasuti közegeknek meg van engedve 1 kg. erejéig azt a kávét megdézsmálni. *(Derültség.)*

Szterényi József államtitkár: Nincs megengedve!

Gr. Teleki Arvéd: Azonkivül nagy malomvállalatok részéről tapasztaltam, hogy 85 kiló sulyu liszt 3 kiló hiánynyal érkezett meg.

Itt Kelemen t. képviselőtársam tehát az audiatur et altera pars elvet teljes mértékben figyelmen kivül hagyta. Heves közbekiáltásokat is hallottam, a melyek felekezeti, nemzetiségi és más irányokra utaltak, a melyeket azonban én a magam részéről nem kivánok követni, *(Helyeslés.)* sőt ellenkezőleg azt tartom helyesnek, hogy a felekezeti, nemzetiségi vagy bármiféle, a társadalmi termelési osztályok között való különbségtétel a legteljesebb mértékben kizárandó a szövetkezetek köréből. *(Élénk helyeslés.)*

Saját tapasztalatomból csak egy esetet kivánok itt megemliteni. Egy vidéki szövetkezetnek, a melynek tagjai majdnem kizárólag románok és a magyarok csak az intelligenczára szoritkoznak, igen tekintélyes és kevéssé tekintélyes zsidó tagjai is vannak, igy pl. két nagybérlő is tagja ennek a szövetkezetnek, továbbá egy tojásszedő-kereskedő is tagja, a ki, valahányszor a községen átutazik, lovának kötőféket vagy más ilyen czikket a szövetkezetben vásárol. Tehát a felekezeti kérdés, mint elválasztó irány, a szövetkezetek köréből teljesen ki van zárva; a tagok románok, magyarok, zsidók, görög keletiek, görög katholikusok, reformátusok és mindenféle társadalmi osztályból és termelési kategóriából valók.

Tudományos irányu érvelése Kelemen Samu t. képviselőtársamnak még kevésbé állja meg a helyét. Azt hiszem, ezt a tudomány férfiai majd kellő mértékben ki fogják mutatni, én megint csak a gyakorlatra térek vissza, és azon való csodálkozásomat fejezem ki, hogy Kelemen Samu t. képviselőtársam, a ki ebben az esetben itt a kereskedelem érdekét annyira felkarolta, noha maga talán nem foglalkozik kereskedéssel, mig magamat hivatottnak érzem ezen a téren a válaszadásra, miután kereskedéssel is foglalkozom a gazdasági foglalkozásom mellett, nem vette magának azt a fáradságot

Digitized by Google

annak idején, hogy a mikor itten Budapesten azt az igen nevezetes nemzetközi kongresszust tartották a szövetkezeti ügy kérdésében, a melyen 60 angol és tuczatszámra francziák, oroszok és a világ minden pontjáról összesereglett idegenek a magyar szövetkezeti ügyet előmozditani segitettek és a mikor az Uránia szinházban egy igen érdekes, vetitett képekkel kisért előadás volt, erre az előadásra ő el nem ment. Ha méltóztatott volna azon résztvenni, *(Zaj.)* akkor mindenesetre alkalma lett volna meggyőződni arról, hogy a szövetkezeti ügynek fogyasztási alosztálya nem a legmagasabb fokozatot jelenti, ugy, a mint az én t. képviselőtársam jónak látta előadni, azt mondván, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* hogy ez a tetőpontja a szövetkezeti eszmének és nem innen kell kiindulni, hanem a termelési és értékesitési szövetkezetekből.

Bátor leszek épen ezt megczáfolni és röviden előadni azt, hogy ha méltóztatott volna részt venni a vetitett képekkel rendezett előadáson, méltóztatott volna látni, hogy a szövetkezeti, eszmének kiindulási pontja a rodgedalei takácsok esetéből indult ki, a mikor ugyanis a mechanikai szövőszékek behozatala alkalmával minden öt takács közül négy elesett a keresetétől, mert a gépek ötszörös munkát tudtak kifejteni, a kimaradt takácsok első boszuságukban és felhevülésükben óriási rombolásokra ragadtatták magukat ugy, hogy a szövőgyárakba betörve az uj mechanikai szövőszékeket összetörték, azok működését lehetetlenné tették. Ez oly általános feltünést keltett az országban, hogy még a törvényhozás is halálbüntetés terhe alatt volt kénytelen az ily merényleteket a jövőre vonatkozólag eltiltani. Ugyanezek a takácsok látva, hogy ily brutális eszközökkel czélhoz nem jutnak, az ész sugallatára hallgatva azután, ha már termelési irányban nagyobb előmenetelt tenni nem tudtak, a fogyasztás terén igyekeztek megtakaritásokat elérni és igy jutott fölszinre a fogyasztási szövetkezetek létesitésének eszméje. Az első szövetkezet tehát fogyasztási szövetkezet volt. A gyakorlat mutatja, hogy a kiindulási pont ez volt.

Most már a fogyasztás terjedvén, a város többi munkásai, polgárai látva, hogy az eszme bevált, nagyobb és nagyobb számmal csatlakoztak az ügyhöz. Lassanként az üzleti haszon, a mely felhalmozódott és a mely az alapszabályok értelmében felosztható nem volt, tőkeképzésre adott alkalmat. A mikor bizonyos tőke felhalmozódott, akkor arról gondolkoztak, hogy mit tehetnének vele és termelési szövetkezetet létesitettek. T. i. péküzletet nyitottak, a péküzletben a kenyeret ugyanazon az áron adták, mint a hogy azt a helybeli önálló, független pékek számitották, és az igy ujolag elért jövedelmekből, haszonból azután malmot állitottak fel. A mikor már a malomüzlet is oly mértékben kifejlődött, hogy nagyobb és nagyobb buzamennyiségre volt szükség, akkor az Amerikából szállitandó buza részére hajót vásároltak és ily módon fejlődött náluk a fogyasztási, termelési, kereskedési és szállitmányozási üzlet, és minden, a mivel egyáltalán foglalkozni lehet a nemzetgazdaság terén. Ily szövetkezetek azután sokkal nagyobb városokban, sokkal nagyobb arányban fejlődtek, a mint látjuk a manchesterit és a leedsit, a mely kettő együtt a magyar budget egy harmadát forgalmazza évenként. Látjuk tehát a legmerkantilistább országban, a hol a kereskedelem a legdöntőbb befolyásu a közügyekre is, hogy ily országban a szövetkezetek a legnagyobb mértékben prosperálnak. Ujabban még a hadsereg és a tengerészet ellátására is óriási szövetkezet alakult, az Army & Navy stores, a hol az egész állandó hadseregnek majdnem minden szükségletét fedezni lehet.

Ebből kifolyólag azt hiszem, hogy ezt a kérdést a sorrendet illetőleg elintézettnek lehet tekinteni és azt a kifogást, a melyet t. képviselőtársam a fogyasztási szövetkezetek propagálása ellen emelt, helytállónak nem lehet tekinteni.

A továbbiakban csak röviden kivánok rámutatni arra, hogy hazánkban ez idő szerint még csak körülbelül 1100 fogyasztási szövetkezet működik, 300 keresztény szövetkezet és 800 a Hangya kötelékébe tartozó szövetkezet; tehát Magyarország 13.000 községének még egy tizedrészében sincs a fogyasztásnak kielégitő szerve.

Tudjuk, hogy ugyanazon községben, hol szövetkezet van, még a szatócsok is tovább folytatják üzletüket. Épen abban a szerény példában, melyet felhozni bátor voltam, azon községben, melyben a szövetkezetet magam alapitottam, még ma is három szatócs folytatja üzletét. Hogy ezekkel a szatócsokkal szemben sem vezet semmiféle felekezeti szempont, mutatják a tagok. Az ottani szatócsok, a kik románok, mikor az üzlet megnyilt, az egy forintos szalonna árát, melyet a szövetkezet 68 krajczárért kezdett árulni, a maguk üzletére való tekintettel kénytelenek voltak mindjárt az első napon 70 krajczárra leszállitani. Ime azok a nagy százalékok, melyeket Kelemen t. képviselőtársam nehézményezett. Ő tudtommal 23%-os nyereséget kifogásolt, itt pedig mindjárt dokumentálni lehet, hogy egyik napról a másikra 30%-ot elengedni voltak kénytelenek és mégis prosperálnak tovább, még ma, 4—5 év mulva is. Tehát a szövetkezetek nem teszik tönkre a szatócsokat, hanem szabályozólag hatnak az árakra, kiterjedvén a szabályozás a szomszéd városokra is, ugy hogy pl. az 1 frtos szalonna ára mindenütt a környéken leszállt.

Még csak röviden kivánok rámutatni arra, hogy a Hangya-szövetkezetek ügyét tárgyalva, ezek az országban annyira kivánatosnak elismert takarékosság hathatós előmozditói, mert azt látjuk, hogy 1907-ben tényleg befizetett alaptőkéjük 2,900.000 korona volt és tartalékalapjuk 1,300.000, tehát összesen mintegy 4 millió korona megtakaritott pénz van itt a szövetkezetekben elhelyezve.

A szövetkezeteknek nevelő hatására kivánok csak felszólalásom végén rámutatni. Ezt a nevelő

Digitized by Google

hatást nagyon sok pontban lehet megállapitani, de én csak háromra kivánok szoritkozni.

Elsőnek tartom azt, hogy a mi hazánk népességét gazdasági önállóságra neveli a szövetkezet. *(Igaz! Ugy van!)* A selfhelp eszméjét a legszélesebb körre terjeszti ki, és a kereskedelmi szellemet, mely annyira hiányzik népességünkből, általánositja a kisemberek körében és igy épen azt a szolgálatot végzi, a mit itt is mindennap pengetünk és a melyet olyan nehezen tudunk megvalósitani.

A másik pont, melyet felemliteni kivánok, a szocziális téren való érdekkiegyenlités eszméje, melyet a szövetkezet valósit meg legtökéletesebben. Ott a latifundium tulajdonos együtt ül a bérlővel, a napszámossal, a béressel, a független kisgazdával és mind büszkén vallja ezt a boltot a mi »boltunknak«. Itt tehát az osztálykülönbség, valahányszor erről a boltról van szó, teljesen elenyészik.

A harmadik pont, melyre a figyelmet felhivni kivánom az, hogy a szövetkezetek egy eddig hazánkban meglehetősen szokatlan intézményt honositanak meg, t. i. a készpénzfizetés intézményét. Ettől irtózunk mindnyájan, erre nevelni kell a közönséget, *(Helyeslés.)* erre neveljük épen a szövetkezet intézményével a leghathatósabban. Ilyen szövetkezetek hazánkban tehát még nagyon kis számmal fordulnak elő. Vannak még a szászok földjén is ilyen szövetkezetek, melyek a Raifeisen eszméjét valósitják meg; itt is a legteljesebb egyetértésben vannak szászok, románok, magyarok, semmiféle nemzetiségi vagy felekezeti ellentéteket nem támasztanak. Azért czélszerű, ha ezen a téren nem támadják meg a szövetkezeteket, hanem nagykereskedő, kiskereskedő, szövetkezet továbbra is békésen megél egymás mellett. Sőt ha a nagykereskedő prosperálását valamely tekintetben megzavarva látja, akkor szabadon áll előtte az, hogy ő maga is szövetkezeteket alakit, ha önmagát igen gyengének látja, és igy erőteljesebb szövetkezetek utján pl. az aprólékos szatócskodás helyett nagybani világkereskedelmet üz és ez által Magyarországnak kereskedelmi és pénzügyi területen való önállósitására is valamiképen a maga részéről is befolyást gyakorol.

Végül kijelentem, hogy a költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés és éljenzés. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Vertán Endre jegyző: Giesswein Sándor!

Giesswein Sándor: T. képviselőház! A kereskedelemügyi tárcza költségvetésének tárgyalása több szocziális eszmét vetett fel, és bár egyrészt konstatálnom kell azt, hogy ezeket a szocziális eszméket meglehetősen egyoldalu világitásban tárgyalták, mégis örülök neki, mert jelét látom annak, hogy a képviselőház a modern kor irányzatával lépést kiván tartani és habár ezek a szocziális eszmék ugy hangzottak, mint vád- és védőbeszéd, mégis azt hiszem, a nagyközönségnek tájékozására fognak ezek a beszédek is szolgálni, és a helyes igazság kideritésére fognak vezetni.

Én is mint védő akarok ma nehány szót szólni azokkal a támadásokkal szemben, a melyekkel a szövetkezeti eszmét illették. Igaz, hogy gr. Teleki Arvéd t. képviselőtársam már ugyszólván feladatom nagy részét magára vállalta... *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Giesswein Sándor: ... de azért nem mulaszthatom el, hogy mégis a tárgyra vonatkozó nehány észrevételt ne tegyek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Teljes elismeréssel vagyok szintén azon elméleti kinyilatkoztatásokért, a melyeket Kelemen Samu t. képviselőtársam tegnap tett a szövetkezeti eszme érdekében, mert ennek nemességét, humánus voltát ő is teljesen elismerte, csak azt vettem észre beszédéből, mintha azt vélné, hogy Magyarországon még nem volna meg ennek a kellő talaja, mintha azt vélné, hogy felülről nem lehet az ilyen eszméket terjeszteni, hogy azoknak az eszméknek magának a népnek köréből kell kiemelkedniök.

Kelemen Samu: Szükségleteiből!

Giesswein Sándor: Erre meg akarom jegyezni, hogy igaz, mi azt tudjuk, hogy a rodgedalei takácsok voltak azok, a kik először effektuálták és virágzásra hozták Angolországban a szövetkezeti eszmét. De ha visszatekintünk, ott is azt fogjuk látni, hogy az eszmék először a teoretikusok agyában születtek meg, egy Fourier, egy Buchez, már előbb feszegették ezeket az eszméket, és én nem tudom, van-e tényleg okozati összefüggés közöttük, vajjon azok a rodgedalei takácsok hallottak-e Buchez vagy Fourierről. De a gondolkozó emberek legelőbb rájöttek arra, hogy ott, a hol a szegény nép, a munkás nép nem védekezhetett másképen a tőke tulkapásai ellen, ott a szövetkezés a védekezésnek egyetlenegy módja.

Kelemen Samu: Ezt osztom és aláirom az utolsó betüig!

Giesswein Sándor: Azt kérdezem én, t. képviselőház, hogy nem forog-e fenn Magyarországon is szükség arra nézve, hogy a nép védekezzék? Sőt én azt mondhatom, hogy faluhelyen minálunk még inkább szükség van erre, mint bárhol másutt. *(Ugy van!)*

Én azt hiszem, t. képviselőház, hogy Kelemen Samu t. képviselőtársam nem fogja tagadni, hanem ha elmegy Ungba, Beregbe a ruthén vidékre, be fogja ismerni, hogy itt nem faji kérdésről, nem is gazdasági kérdésről, hanem a lét kérdéséről van szó. *(Helyeslés.)* Ott, hogy ha az a szegény ruthén paraszt a maga szegény eszével nem jött rá, hogy szövetkeznie kell, nagyon helyes volt, hogy mások gondoskodtak róla és állami támogatás mellett hozatott abba a helyzetbe, hogy meg tudjon élni. *(Helyeslés.)*

Szmrecsányi György: Nem lehet ezt felekezeti szempontból elbirálni!

Elnök *(csenget)*: Szmrecsányi képviselő urat kérem, ne tartson parallel szónoklatokat; ezt tiltja a házszabály.

Giesswein Sándor: Ha pedig Kelemen Samu t. képviselőtársam azt gondolja, hogy itt felekezeti szempontok uralkodnak, megnyugtathatom őt

Digitized by Google

azzal, hogy a keresztény fogyasztási szövekezetek maguk is sokat vásárolnak zsidóknál. *(Derültség.)*

A fogyasztási szövetkezetekkel szemben hangoztatják azokat a visszásságokat, a melyek ott megnyilvánulnak. Hát t. képviselőház, ha én egy pagonyba megyek és látom ott azt a szép, üde fát, jól tudom, hogy tiz-tizenöt év mulva azoknak a bokroknak és csemetéknek nem lesz meg talán a fele sem. A java elpusztul a létért való küzdelemben, vagy kivágják, mert a sok fa sürün egymás mellett meg nem exisztálhat. Ha bemegyek egy kisdedóvódába és gyönyörködöm az apró ártatlanságokban, hallgatom kedves csevegésüket, szinte szomoru szivvel gondolok arra, hogy tiz-tizenöt év mulva hány lesz meg ezekből, hány lesz közülük a gyermekbetegségek áldozata, vagy hány lesz annak a milieu-nek az áldozata, a melyben élnek.

Hát én azt mondom, t. képviselőház, hogy minálunk a fogyasztási szövetkezetek ugyszólván még a kisdedóvó állapotában vannak. *(Helyeslés.)* Én tudom azt és merem állitani, hogy a mostani szövetkezetek közül tiz esztendő mulva talán tiz százalék elpusztul. A körülmények, a talaj nem kedvezők, vagy talán nincsen meg a népben a kellő szocziális érzék, a mely ehhez feltétlenül szükséges. De ebből nem következik, hogy a fogyasztási szövetkezetek nem kellenek. Ezeknek is keresztül kell majd menniök a gyermekbetegségeken, a hol nem felelnek meg a követelményeknek, a hol feleslegesek, biztositom, ott nem fognak megmaradni. De ezek miatt nem szabad az összességet elitélni és nem szabad azt mondani: censeo Carthaginem esse delenam.

T. képviselőtársam utal arra is, hogy ezek a szövetkezetek bizonyos üzérkedő szellemmel vannak telitve. Én teljesen egyetértek abban, hogy a szövetkezeteknek szocziális czélt kell szolgálniok és eltérnek hivatásuktól, ha a kapitalizmus szolgálatába lépnek át.

Egy hang *(a központ)*: Különösen ha sikkasztanak.

Giesswein Sándor: Az a legrosszabb. Megtörténik a szövetkezeteknél is, de talán kevesebb, mint másutt. Ép ugy van, ha valaki azt mondaná, hogy a kereskedelmet el kell törülni, *(Zaj. Elnök csenget.)* mert előfordulnak hamis csődök. *(Élénk helyeslés és taps a középen.)* Épen olyan igazságtalan volna a másik . . .

Szmrecsányi György *(közbeszól)*.

Elnök *(csenget)*: Szmrecsányi képviselő urat másodszor figyelmeztetem, hogy közbeszólásokkal ne zavarja a szónokot.

Kelemen Samu: Mi csinálunk felekezeti kérdést, nem a néppárt? A kuriai biráknál is a felekezetet kutatják.

Giesswein Sándor: A képviselő ur statisztikai adatokkal mutatta ki azt, hogy a szövetkezetek közül egyik vagy másik sok hasznot rak félre. Én egyikét-másikát e szövetkezeteknek ismerem, ismerem a himodi szövetkezetet is és megjegyezhetem, hogy annál nemcsak a falu népe vásárol be, hanem még a kapuvári urak is ott vásárolnak tokaji bort és afféle csemegeárukat.

Azután még valamit teszek hozzá abban a tekintetben, hogy helytelen volna a hasznot mint dividendát szétosztani. Tudok én eseteket arra vonatkozólag, hogy a fogyasztási szövetkezet jövedelméből kisdedóvókat vagy más közhasznu intézményeket tartanak fenn. A ki tudja, hogy földmives népünk milyen nehezen áldoz épen ilyen dologra, ha az ember arra egyenesen felhivja, az be fogja látni annak a hasznát, ha igy közvetve megfizeti ezt az adót, a nélkül, hogy az áruért többet fizetne, sőt még olcsóbban is kapja. Ez az ideális czélja a fogyasztási szövetkezeteknek és ezáltal ily módon lehetne népünket a kulturális törekvések előmozditására vinni.

Buzáth Ferencz: Negyven százalékról tizenötre szállitották le a községi pótadót.

Giesswein Sándor: A fogyasztási szövetkezetekben mi a kor jelét és a korszellem irányát látjuk. A korszellem a szocializálódás felé terel bennünket; ezen a téren lehetnek különböző nézetek, a mi a mértéket illeti, lehetnek olyanok, a kik azt gondolják, hogy kollektiv társadalmat létesitenek, én nem gondolom azt, hogy az individualitást valamikor annyira le fogják győzni, hogy azt megsemmisithetik, de a mi törekvésünknek ebben az irányban kell haladnia, nekünk pótolnunk kell sokat, a mit a mult idők elmulasztottak, a mikor az egyes individuumot tulajdonképen közprédának tették ki. Nekünk meg kell találnunk a kellő szocziális védekezést, meg kell találnunk a kellő tömörülést. És ha voltak egyesek, a kik törődtek, a kik gondoltak a néppel, azoknak nem szabad azt mondani, hogy ti azt csak önző politikai czélból tettétek. Utóvégre is szocziális szempontból nekünk nem kell vizsgálni az intenczióket, a szándékokat. *(Ugy van! Ugy van! a középen.)*

Más dolog az, a mikor ethikai szempontból kell itélni, akkor én a szándékot veszem tekintetbe, és a szerint itélem meg az egyén cselekedetét. De a mikor egy szocziális akczióról van szó, akkor én csupán azt nézem, hogy mi jót eredményezett az, és kicsinyes dolognak tartanám, ha valaki például Károlyi Sándorról azt akarná mondani, hogy önző czélból tette, a mit tett; tény az, hogy jót tett a magyar néppel, és sok helység, sok falu az ő buzgóságának köszönheti azt, hogy meg tud küzdeni az élet nehézségeivel. Azért én az ilyen szocziális akcziónál sohasem kérdezem, hogy ki teszi; ha jó az, a mit tesz, nem bánom, akár keresztény, akár zsidó, akár szocziáldemokrata teszi, az nekem mindegy, fő hogy az eredmény jó és megvan a haszna a közre. *(Helyeslés.)*

Azért, t. ház, én csak örömmel üdvözlöm azt a szövetkezeti mozgalmat, a mely hazánkban megindult. Remélem és bizom abban, hogy a gyermekbetegségekkel a maga egészében meg fog küzdeni, és ha egyes áldozatok lesznek is, nem szabad engedni, hogy az egész szövetkezeti eszme kárt szenvedjen és visszaszoruljon. *(Helyeslés a középen.)*

Digitized by Google

Hiszen, t. ház, a legszebb, a legnemesebb, a legszentebb dologgal is lehet visszaélni, sőt épen azzal lehet a legjobban visszaélni. Én igenis kivánom, hogy ezen eszmének megvédelmezésére a visszaélések meg legyenek torolva, korlátozva legyenek, és ha törvényeink meg is teszik, hogy a szövetkezeti irányzatot szabályozzák, hiba volna, ha azt valaki megrendszabályozni akarná. *(Élénk helyeslés a jobb és a baloldalon.)*

Ezeket kivántam röviden elmondani arra nézve, hogy mi legyen a társadalomnak és egyszersmind a törvényhozásnak a feladata a szövetkezeti mozgalom fejlesztése és — mondjuk — irányitása körül, és a midőn ezeket kifejtettem, kijelentem, hogy a költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

Szterényi József államtitkár ur, mint a kereskedelemügyi minister ur megbizottja, kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: T. képviselőház! A betegsége miatt megjelenésben akadályozott kereskedelemügyi minister ur megbizásából nekem jutott a feladat, hogy a kereskedelemügyi tárcza költségvetését a t. ház előtt képviseljem, és reflektáljak a vita anyagára, a melyre nézve, ugyancsak ministerem megbizásából, kedves kötelességet teljesitek, a midőn ugy a t. háznak, mint a felszólalt képviselő uraknak a mindvégig magas nivón tartott vita alkalmával a minister és a kereskedelemügyi kormányzat iránt kifejezett rokonszenv és elismerés nyilvánitásáért a minister ur és a magam hálás köszönetét nyilvánitom.

A vita anyaga, t. ház, különösen 4 csoportban jutott kifejezésre, eltekintve azon egyes, önmagukban bár elég jelentékeny, de a vita egész anyagához képest mégis alárendeltebb jelentőségű részletkérdésektől, a melyekre épen ezért nem fogok külön-külön reflektálhatni, mert hiszen a vita anyaga oly gazdag és olyan nagy kérdéseket ölel fel, a melyeket itt részletesen nem igen lehet tárgyalni, de biztositathatom a t. képviselő urakat, hogy a vita folyamán felmerült egyetlen eszme sem fogja a részletes tárgyalást és a tanulmányozást a ministerium kebelében elkerülni, külön-külön fogunk foglalkozni az összes felvetett eszmékkel és ahhoz képest intézkedni. *(Helyeslés.)*

Az a négy csoport, a mely dominálta a vitát, az államvasutak helyzete és viszonyai, a hajózás és azzal kapcsolatos tengerészet, a szocziális politika és ennek keretében különösen a munkásbiztositás és végül az iparpolitikának egyik ága, az iparfejlesztés.

Ezekkel kivánok, t. ház, részletesebben foglalkozni és ezek érdekében mellőznöm kell ez alkalommal ama nagy kérdés érintését, a melyet Kelemen Samu t. barátom felvetett és a mely körül gróf Teleki Arvéd és Giesswein Sándor t. képviselőtársaim és barátaim felszólalásában bizonyos vita fejlődött ki.

Oly nagy kérdés ez, t. ház, hogy érdemes ezzel külön foglalkozni. Érinti egyrészt legközelebbről a kereskedelmet, másrészt a fogyasztók nagy tömegét, a kik joggal kivánhatják meg, hogy a törvényhozás ezzel a kérdéssel is egyszer ex asse, teljes mértékben foglalkozzék. *(Igaz! Ugy van!)*

Mielőtt magára a vita anyagára rátérnék, t. ház, méltóztassék nekem megengedni, hogy röviden reflektáljak, illetőleg visszhangot adjak az én t. barátomnak, az előadó urnak bevezető szavaira, illetőleg szavainak egy részére, — a melylyel Buza Barna barátom is foglalkozott — a midőn az előadó ur szükségesnek tartotta bizonyos, a vitát megelőzött hirekkel szemben megczáfolni, mintha ebben a vitában személyes momentumok és motivumok fognának dominálni; mintha az elvek terén nem a tiszta meggyőződés, nem a törvényhozó kötelességének teljesitése, hanem személyes kérdések lépnének előtérbe, — mondom, kötelességem, t. ház, visszhangot adni erre a felszólalásra és konstatálni azt, hogy meggyőződésem szerint — a vita anyaga meg is mutatta — ebből tényleg ki van zárva minden személyes jelleg, a vita tiszta elvi alapon állott. És én azt is tartom, t. ház, hogy minden törvényhozó, akár a kormányt támogatók sorában ül, akár a kormánynyal szemben foglal állást, a maga meggyőződésének az elvek terén itt nyilt kifejezést adni köteles és az a kritika, a mely a maga elfogulatlanságában, ha gyakran a magunk véleményével a legellentétesebb irányban is nyilatkozik meg, a legbecsesebb munkatárs, ez a kritika az éltető eleme a parlamentarizmusnak, mert ez nyujt módot arra, hogy tisztuljanak a vélemények és mindegyikünk a maga ambicziójá a legteljesebb mértékben teljesithesse és a legjobbat alkothassa, a kritikán át leszüródve. *(Élénk helyeslés.)*

Már most, t. ház, kegyes engedelmükkel reátérek elsősorban a vasuti kérdésre. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez foglalta le — az államvasutak helyzete, viszonyai, a felmerült bajok — az egész vita legnagyobb részét, a hol eltekintve az előadó urtól, a ki a pénzügyi bizottság határozatából a tarifaemelés szükségességének kérdését is érintette, felhiva arra a minister ur figyelmét — Szász József képviselő ur egy nagy, tanulmányszerű beszédet mondott az államvasutak szervezetéről, a vaggonhiány és a balesetek okairól, a mely szervezeti kérdésekhez ma kapcsolódott hozzá báró Thoroczkay Viktor ur felszólalása is. Somogyi Aladár képviselő ur pedig belemélyedt a vasuti kérdések legnehezebbjébe, a tarifakérdésnek tömkelegébe, a hol, t. ház, két kérdést érintett különösen, a melyekkel foglalkoznom kell. Az egyik, a melyre helyes, okos, bölcs dolog volt reáterelni a kormány figyelmét, az osztrák vasutak államositási politikája és a másik, a mit a t. képviselő ur nagyon erősen kifogásolt, az államvasutak póthatáridő »rendszere«, a mint ő magát kifejezte, hogy ez t. i. immár rendszerré vált.

Gr. Batthyány Tivadar t. barátom birálta az államvasut berendezéseit és konkrét sérelmeket

Digitized by Google

hozott fel. Ezen konkrét sérelmek egyik csoportjára nézve, t. i. a fizetésrendezésnél az átmeneti intézkedésekből folyó visszásságokra nézve már ma abban a helyzetben vagyok, hogy beszédének erre a részére nézve kijelenthessem, hogy tökéletesen igaza van, sérelem történt, a melyet az illető tisztviselők helyzetének megjavitásával korrigálni kötelességünk leend, mert önhibájukon kivül, a törvény folyományaképen jutottak volna abba a kellemetlen helyzetbe, a melyre a t. képviselő ur rámutatott.

Mielőtt azonban magára az államvasutra áttérnék, foglalkoznom kell még három dologgal, s köztük egy olyan kérdéssel, a melyet Polónyi Géza t. képviselőtársam érintett — sajnálom, hogy nincs még jelen — t. i. a viczinális vasuti törvény tervezetének kérdésével. Ez a tervezet ma még nem is a minister ur tervezete. A minister ur a ministerium minden törvényjavaslatát először tervezet alakjában bocsátja ki, módot adva a legszélesebbkörű érdekeltségnek a hozzászólásra és csak, midőn minden vélemény megnyilatkozott, foglal maga állást. Ez a felfogás, azt hiszem, a leghelyesebb, a legliberálisabb, *(Élénk helyeslés.)* mert nem korlátozza a kritikát a maga szabadságában az által, hogy előzetesen elfoglalt álláspontját tekintélyével kivánja fedezni.

Nem tudom, a t. képviselő ur miért hozta ide ezt a kérdést; de ha már ide hozta, akkor felelnem kell rá annyiban, hogy az a törvényjavaslat a ministerium egyik kitünő tisztviselőjének a tervezete, a melylyel szemben a ministerium nem foglalt állást, a melylyel szemben a fővárosnak, a közmunkatanácsnak ép ugy, mint az ország összes törvényhatóságainak és összes érdekeltségeinek alkalom adatott a nyilatkozásra. *(Ugy van!)* Biztositathatom a t. házat, hogy azokat a sérelmeket, a melyeket a t. képviselő ur felhozott, a melyeket talán túlozva adott elő, a minister ur által annak rendje és módja szerint a legmesszebbmenő figyelemben és, a mennyiben tényleg fenforognak, orvoslásban is fogja részesiteni. *(Helyeslés.)*

De a t. képviselő ur itt szükség nélkül — mert hiszen beszéde különben is elég érdekes volt — egy vádat formulázott, a mely váddal szemben a leghatározottabban állást kell foglalnom. Azt mondotta a t. képviselő ur, hogy ez a javaslat talán a vácz—gödöllői vasut érdekében készült és azzal valami kapcsolatban van. Hát, t. képviselőház, több alkalommal volt már szerencsém kérést intézni a t. ház tagjaihoz: foglalkozzunk az ügyekkel önmagukkal *(Ugy van!)* és ne hozzunk azokba bele minden képtelen és képzelt kombinációkat, *(Ugy van!)* gyanut...

Szatmári Mór: Pletykaságot!

Szterényi József államtitkár: ... semmi szükség erre; közéletünk, fájdalom, eléggé meg van fertőzve gyanusitó tendenciákkal; nincs semmi szükség arra, hogy itt e házban is tápot adjunk ezeknek. *(Ugy van! Helyeslés.)*

A vácz—gödöllői vasuttal a viczinális vasuti törvényjavaslat semmiféle kapcsolatban nincs; nagyon szomoru volna, t. ház, nem érdemelné meg a kormánynak egy tagja sem azt a helyet, a melyet itt elfoglal, *(Ugy van!)* ha nagyfontosságu elvi kérdésekben alárendelt magánérdekek által irányittatná magát; mert, ha igaz volna ez az állitás, ez azt mutatná, hogy ilyen tendenczia vezeti a minister urat; azt pedig, azt hiszem, Kossuth Ferencz semmi tekintetben sem érdemli meg, hogy vele szemben ilyen vád emeltessék. *(Élénk helyeslés.)*

T. ház! Mai felszólalása alkalmával gr. Teleki Arvéd t. barátom egy alárendelt részletkérdést emlitett, de nehogy a közönség körében ennek legcsekélyebb visszhangja is támadjon, szükségesnek tartom rögtön megragadni az alkalmat annak kijelentésére, hogy t. barátom erősen téved, midőn azt mondja, hogy a vasuti közegeknek meg van engedve, bizonyos árukból bizonyos mankót kiszedni. *(Mozgás.)* T. ház! Mi ezt a legszigorubban üldözzük. *(Helyeslés.)* A lopást törvény tiltja, mégis előfordul, de üldözni kell ott, a hol az ilyen eset felmerül. *(Élénk helyeslés.)* Üldözzük is teljes mértékben, de megnyugtathatom t. barátomat, hogy a magyar törvények és a magyar vasuti szabályzat sokkal szigorubbak a mankók tekintetében, mint a többi vasutak megfelelő szabályzata és ennélfogva e tekintetben semminemű intézkedés szükségét nem látom.

Ezek után rátérhetek az államvasutak szervezeti kérdésére, a melynek tárgyalása során Szász József t. képviselő ur bevezetés gyanánt a ministerium vasuti szakosztályával és az államvasutak személyzeti ügyeivel foglalkozott. És itt őszinte sajnálatomra, a t. képviselő ur különben igen komoly, ismétlem, tanulmányszerű beszédében egy oly térre kalandozott el, — bocsánat a kifejezésért — a melyre vonatkozólag ismét kérnem kell a t. házat egyrészt alkotmányjogi szempontból, de másrészt ama tisztikar tekintélye és szolgálati viszonyai szempontjából is, *(Élénk helyeslés.)* a mely a ministerek rendelkezése alatt áll, hogy méltóztassanak tartózkodni a tisztviselők szolgálati ügyeinek a ház elé hozatalától, *(Helyeslés.)* mert alkotmányjogi szempontból egyesegyedül a minister felel a törvényhozásnak, *(Élénk helyeslés.)* a tisztviselő pedig egyesegyedül a ministerrel szemben áll felelősség alatt. *(Élénk helyeslés.)* És a midőn ezt konstatálni kénytelen vagyok, méltóztassék megengedni, hogy azzal a megtámadtatással szemben, a melynek a ministerium vasuti osztálya és az államvasutak igazgatósága részben ki volt téve, elégtételt szolgáltassak annak a tisztikarnak azzal, hogy itt a ház és az ország szine előtt teljes meggyőződésemből és kötelességemből folyólag kijelentsem, hogy a kereskedelemügyi ministerium vasuti szakosztályának személyzete szinte kivétel nélkül áll olyan magas szinvonalon, mint bármely állam vasuti szolgálatának központja. *(Élénk helyeslés.)*

Ez a tisztikar az éjjelt nappallá téve teljesiti a maga kötelességét, *(Általános helyeslés.)* ez a tisztikar, mint a kereskedelemügyi ministerium

Digitized by Google

tisztikara általában, teljesiti hiven, odaadóan a haza és a köz iránt tartozó kötelességét; ez iránt elismeréssel tartozunk, és nem szabad azért, mert itt-ott elvétve egy fogalmazó vagy segédfogalmazó — mint az a bizonyos káplár, a ki a tábornagyi pálczát tartja a tarsolyában — bizonyos nagyzással azt mondta Szász József t. barátunknak, hogy ő igazgatja az államvasutakat *(Derültség)*: egy egész tisztikarra nézve elitélő kritikát gyakorolni. *(Élénk helyeslés.)* Épen ezért azt hiszem, hogy csak a t. ház helyeslésével találkozom, midőn ezen tisztikarnak és az államvasutak igazgatóságának, a mely nehéz körülmények közt odaadással, becsülettel teljesiti kötelességét, ezt az elégtételt szolgáltatom. *(Élénk helyeslés.)*

T. ház! Azok a szervezeti bajok, a melyek az államvasutak igazgatása tekintetében itt felhozattak, sok tekintetben tényleg fennállanak. A való helyzet szépitése volna szemet hunyni a felett, hogy az államvasutak szervezetében igenis bajok vannak, a mely bajokat orvosolni kell, s a melyeket a minister ur orvosolni is akar. Az a szervezés, a mely 1886-ból datálódik, egy aránylag kis hálózatra készült; ma 17.000 kilométert meghaladó hálózattal birunk. Ez a szervezet ma már tulságosan czentralisztikus, ezt a szervezetet tehát ebben az irányban reformálni kell. *(Ugy van!)*

Ma. t. ház, az igazgatóság 1884 munkaerőből áll és egy-egy üzletvezetőség is 165—291-ből. Ennek a tulságos kiterjedésnek a folyománya azután az az osztálybeosztás, hogy hat főosztály mellett 20 szakosztály és 57 ügyosztály az a tömkeleg, a mely az igazgatóság adminisztrácziójat tényleg lassubbá teszi. És ha még hozzáveszem ehhez az üzletvezetőségek beosztását, ugy azt a lehetetlen helyzetet találjuk, hogy mig a budapest-jobbparti legkisebb üzletvezetőségünk 1253 kilométernyi hálózatot igazgat, addig van olyan is, — a szegedi — a mely 2925 kilométert kénytelen igazgatni. Ilyen kiterjedés mellett lehetetlen a közvetlenség, a mely nélkül pedig vasutat jól igazgatni nem lehet, *(Élénk helyeslés.)* kellően érvényesüljön. Ennek folyománya azután az, hogy a bürokratizmusnak a közönség szempontjából komolyabb faja lép előtérbe, az, a mely azután tényleg lassuvá teszi az államvasuti igazgatást. Azt sem tagadom, t. ház, hogy nem a legutolsó helyen áll az az évek folyamán önmagában kialakult káros helyzet, hogy az egyes szervek, — teljesen őszintén tárom fel a helyzetet és ezért nem veszem ki a ministeriumot sem — a felsőbb fokok lassacskán felszivták az alsóbb fokok hatáskörét, a minek következménye lett azután, hogy a ministerium többé nem kormányoz, hanem sok tekintetben maga is adminisztrálja a vasutat. *(Igaz! Ugy van!)* Ugyanez tapasztalható az igazgatóságnál és az üzletvezetőségeknél. Az igazgatóság nem vezeti az egész vasutat, hanem az üzletvezetőségi hatáskörbe tartozó ügyekkel is foglalkozik, holott a helyes adminisztráczió követelménye a legmesszebbmenő deczentralizáczió volna, az, hogy kiadjuk a ministeri hatáskörből mindazt, a mi nem tartozik a vasutak kormányzatának körébe. *(Élénk helyeslés.)*

Egy hang *(balról)*: Miért nem teszik?

Polónyi Géza: Külön vasuti ministerium kellene!

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Azt hiszem, három év óta olyan munkát végeztünk, hogy azzal szemben ez a szemrehányás minket nem érhet. *(Élénk helyeslés.)* A minister ur tehát radikális reformra gondol és azt a legrövidebb idő alatt meg is fogja valósitani. Terve az, hogy a ministeriumból, t. i. a központból, tekinttetel arra, hogy Budapesten egy nagy igazgatóság van, az államvasuti ügyeket — a tarifák kivételével, a melyek más elbirálás alá esnek — teljesen az államvasut elintézésére fogja utalni, olyképen, hogy feleslegessé válik az államvasutak előterjesztéseinek a ministeriumban ujból való felülbirálása, hanem azokban az ügyekben is, a melyek a minister hatáskörébe tartoznak, közvetlenül az államvasutak igazgatósága fogja a maga előtertesztéseit ministerialiter megtenni, a mint az a vasműveknél a pénzügyministeriumban már megvan, ugy hogy ezzel egy szerv ki fog kapcsolódni. *(Élénk helyeslés.)*

A másik feladat az, hogy az egyéni felelősség elvére kell helyezni az adminisztrácziót. A felelősség ezen elvének a legmesszebbmenően kellene érvényesülni ugy a központban, mint a külső adminisztráczióban, még pedig ugy, hogy az, ki megbizatik egy hatáskörrel, teljes felelősségével viselje annak sulyát és ne igyekezzék azt a felelősséget áttolni a felsőbbségre, mert ebből származik a legtöbb baj. *(Élénk helyeslés.)* Már most a felelősség ezen elvével nem egyeztethető össze a kollegiális adminisztráczió, a mi ma az államvasutaknál van. Ennélfogva az összülés, mint ilyen, meg fog szünni és minden igazgató a maga hatáskörében, minden üzletvezető a maga hatáskörében és igy tovább, minden alsóbbfoku hivatalnok is teljes felelősséget kell hogy viseljen és el fog esni annak a lehetősége, hogy a maga egyéni felelősségét bárki is a kollégiális szervezetre háritsa. *(Helyeslés.)*

A mi a legtöbb bajt okozza az adminisztráczióban, az a tulságos irásbeliség, szintén meg fog szünni, illetve korlátoztatni fog. Behozzuk a Poroszországban és a bajor vasutaknál annyira bevált nyomtatvány-rendszert, a hol a különböző adminisztrativ forumoknál az illető maga intézi el a rendelkezésre álló nyomtatványon az ügyet, a melyet el kell intéznie, és csak a fontosabb ügyek kerülnek a felsőbbség elé. Igy sokkal gyorsabb lesz az adminisztráczió, eltekintve attól, hogy nem kivánja a minister ur fentartani ezt a mostani rendszert, a mely szerint a ministeriumnak — ha oly ügyre van szüksége, hogy csak egy példát hozzak fel, a mely a forgalmi főnökséget illeti, s a melynek semmi néven nevezendő közbenső adminisztráczióra szüksége nincsen — le kell irni az igazgatósághoz, ennek az üzletvezetőséghez, ennek ismét a forgalmi főnökhöz, holott azt

Digitized by Google

közvetlenül elintézheti, a nélkül, hogy a szolgálatra ebből a legcsekélyebb hátrány származnék. Ez a közvetlenség egyik biztositéka az adminisztráczió jóságának. Végre szaporitani kell az üzletvezetőségeket, abból a szempontból, hogy maximum 1200 kilométer legyen az a vonalhossz, a melyet egy üzletvezetőségnek alárendelünk, hogy módjában legyen közvetlenül érintkezni a maga személyzetével, sőt az üzletvezetőség gazdasági körével is, és viszont a hatáskör a ministertől lefelé szervezetileg szabatosan körülirassék, a melyet aztán feltétlenül be kell tartani, nehogy a mit az egyik minister megalkot, azt a másik minister könnyedén megváltoztathassa. A minister ur ezért bizonyos garancziával kivánja körülvenni ezen szervezetet. Nem terjesztheti törvényhozási eldöntés alá, mert az államvasut egy üzem és nem állami hivatal, hanem azt a garancziát meg fogja szerezni, a mely a viszonyoknak leginkább megfelel: a ministertanács jóváhagyása alá terjeszti a szervezetet, hogy aztán a ki azon változtatni akar, legalább ministertársai összességének a hozzájárulásával tehesse meg csupán. *(Helyeslés.)*

Ezekben voltam bátor vázolni azon keretet, a melyben a ministerium az államvasutak adminisztrácziójáť vezeti. Méltóztassék a részleteket elengedni, hisz ez a vita amugy is olyan nagy anyagon épült fel, hogy a tulságos részletezés hátrányára válnék az ügynek. A minister ur a részletes szervezetnek a képviselő urakkal való közlésével alkalmat fog adni a képviselő uraknak, a kik a kérdés iránt érdeklődnek, hogy egyéni véleményüket nyilvánithassák.

Kubik Gyula: Mikor?

Szterényi József államtitkár: Kubik t. barátom kérdésére válaszolva kijelenthetem, hogy legkésőbb a tavaszra; azt hiszem, hogy ez elég rövid terminus. *(Helyeslés.)*

Áttérek már most a vita anyagának egy másik részére, a vaggonhiányra, mely kérdés oly nagy mértékben érdekli a közönséget, hogy nem lesz felesleges bizonyos megnyugtatással szolgálni e tekintetben. *(Halljuk! Halljuk!)*

Illusztráczióul ismét néhány számadattal kell terhelnem a t. házat. Azt hiszem, hogy érdekelni fogja a képviselő urakat az a forgalmi átalakulás, a melylyel nekünk, a mostani kormánynak, az államvasutak helyzeténél számolnunk kell. Szükséges ezen adatokat feltárni a t. háznak azért, mert divattá lett, mindazért, a mi nem történt meg évek hosszu során át, a jelenlegi kormányt okolni, mintha, t. ház, elég volna azt a 3—400 milliót megmegszavazni és időre nem volna szükség, hogy azt fel is lehessen használni. Én voltam bátor az idei beruházási javaslat tárgyalása alkalmával a t. házat figyelmeztetni arra, hogy ha meg is méltóztatik szavazni ezen nagy összegeket, ne méltóztassék ettől azonnali eredményt várni, mert 2—3 évre van szükségünk, mig azt a 300 milliót meghaladó összeget beépitjük az államvasutakba, ezt az időt pedig átugrani és oly állapotokat idevarázsolni, a melyek a bajokat pillanatilag megszüntessék, nem lehet, ilyen hatalommal a kormány felruházva nincs.

Már most az államvasutak forgalmában a bajok eredete ott van, hogy mi 1890-ben rátértünk egy az egész világforgalmat meglepett rendszerre, az u. n. zóna-rendszerre, a nélkül, hogy ennek konzekvencziáit a beruházások terén is levontuk volna. Nem akar ez a multnak elitélő kritikája lenni, hiszen egész forgalmunk átalakulása ahhoz a nagy alkotáshoz füződik, a melyet zóna-tarifa czimén ismerünk, — a legnagyobbszerű reform, a mely a vasutak terén és forgalmi tekintetben egyáltalában az utóbbi félszázadban mutatkozott— csak konstatálása annak a ténynek, hogy onnan datálódnak a bajok. Mert méltóztatik látni, t. ház, hogy mig 1890-ben az utasok száma 16 millió volt, addig 1907-ben, tehát tizenhét év alatt 80 millióra emelkedett, vagyis az emelkedés 400%-ot meghalad, a nélkül, hogy ezt csak megközelitő arányban is növeltük volna az államvasut berendezését. Tehát évenkénti 24%-os emelkedéssel állunk szemben az országos személyforgalomnál.

És ha a fizető áruforgalmat veszem, 1890-ben mindössze 9 millió tonnát tett ki a fel- és leadott áruk mennyisége, 1907-ben pedig — csak a fizetőket értem, nincs benne az államvasutak regieszállitása, a mely maga évenként 6—7 millió tonnát tesz ki — már 40 millióra emelkedett, vagyis 17 év alatt az áruforgalomnál 320%-os, évenként pedig 19%-os emelkedéssel állunk szemben.

És minthogy a budapesti pályaudvarokról is esett szó a vita folyamán, lehetetlen nem konstatálnom azt, hogy tényleg itt vannak a legnagyobb bajok az országban. Mindaddig gyökeresen megjavulni a helyzet nem fog, mig a pályaudvarkérdés véglegesen nem fog rendeztetni, bár a pénzügyminister urnak igazán legmesszebbmenő támogatása révén a kereskedelemügyi minister ur abban a helyzetben van, hogy most is 2—3 évre szóló beruházásban 20 milliót forditott a pályaudvarok helyzetének javitására, a melyből csak 2 millió elveszendő, 10 évre szóló, mig a többi a végleges megoldásba beilleszkedő reform. Ismétlem, mindaddig nem lesz gyökeres javulása a helyzetnek, mig a budapesti pályaudvarok kérdése megoldatni nem fog. És itt ugy állunk, t. ház, hogy mig 1890-ben 2,300,000 utas vette igénybe a két főpályaudvart, a keletit és a nyugatit, addig 1907-ben már 15,700.000, vagyis 17 év alatt 558%-os emelkedés mutatkozik; az áruknál pedig ugyanezen idő alatt ugy áll a dolog, hogy 3,800.000 tonnával 5,600.000 tonna áll szemben, tehát 40%-os az emelkedés, a nélkül, hogy a mostani kormány tényked ését leszámitva, a budapesti pályaudvarokon azon idő óta érdemleges nagyobbodást, kifejlesztést tapasztaltak volna.

Ime, t. ház, ezek a bajok, azokkal együtt, a melyeket már a beruházási javaslat alkalmával volt szerencsém a t. ház előtt feltárni. E bajok mellett azonban ugy állunk, hogy azok a panaszok,

Digitized by Google

a melyeket a vaggonhiány czimén oly gyakran hallunk, és a melyek itt a törvényhozásban is felmerültek, feltétlenül tulzottak, el is tekintve attól, hogy egészen megszünni a mi mai egyoldalu gazdasági rendszerünk mellett nem fognak. Nem is szünhetnek meg; mert a mint volt szerencsém egy izben arra utalni, teljes lehetetlenség nálunk oly nagyszámu vaggonról gondoskodni, a melyek a nagy forgalom négy-öt hónapja alatt a forgalmat lebonyolitani képesek legyenek. S itt el is tekintek attól, hogy nem is tudnók forgalomba hozni teljes berendezésünket, mert csak komplikáltabbá tenné a helyzetet, a helyett, hogy egyszerüsitené és javitaná. *(Zaj. Mozgás.)*

Elnök: Csendet kérek!

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Hogy a teherkocsi-állag tekintetében mennyire teljesitette a kormány kötelességét, erre nézve megjegyzem, hogy, minden év november 1-étől számitva, volt a teherkocsi-állag 1906-ban 60.700, 1907-ben 66.000 és 1908-ban 71.000, tehát ma, 1908-ban az 1906-iki állapottal szemben 10.227 teherkocsival több van, vagyis az összlétszámnak 8.9%-ával több teherkocsi áll rendelkezésre, mint 1906-ban. Oly teljesitmény ez, a melyre az államvasut története 3 évi időszakban példát nem mutat.

A feladott kocsirakomány tekintetében — hogy méltóztassék fogalmat alkotni a kocsihiány okairól és állapotáról is — ugy alakult a helyzet, hogy 1906-ban november 1-től november 29-ig volt 960.775, 1907-ben 994.000 kocsi, és csak kerek összeget számitva, 1908-ban 1,019.000 kocsi; vagyis 1908-ban — mindig a fizető áruról van szó — az államvasutaknak 1907-tel szemben 25.000-rel és 1906-tal szemben 44.000 kocsival, fizető árut vivő kocsival többet kellett elszállitania, mint 1906-ban.

legnagyobb kocsihiány ez évben november 19-én volt: 13.940. És ha ezt összehasonlitom az előző két évvel, akkor azt látom, hogy 1907-tel szemben 8627 kocsival, és 1906-tal szemben 7180 kocsival kisebb a hiány. Joggal mondhattam tehát a minap, a mikor Farkasházy Zsigmond képviselő ur szavaira reflektáltam, hogy felényivel kisebb már a vaggonhiány, mint volt eddig.

Ép igy állunk, — nem kivánom számokkal tovább fárasztani a t. házat — a feladott gabonamennyiségek elszállitásával is. A mult évi 59 napos hátralékkal szemben az idén már csak 35 napos hátralék volt.

Egy baj van, t. ház, a mely erősebben érezteti hatását a vaggonhiánynál. *(Halljuk!)* Az államvasut állomásainak, vágányzatának szük volta miatt lassubb a forgalom lebonyolitása, mint az különben lehetséges volna. Mozdonyszükségletünk sincs telejesen kielégitve, mert bár a t. miniszterelnök ur, mint pénzügyminister az államvasutak mozdonygyártási üzemágát ezen szükségletre való tekintettel legnagyobb mértékben kifejlesztette e kifejlesztés hatása sem érezhető az első-második évben olyannyira, hogy az egész szükségletet fedezni legyen képes. Azt a szomoru állapotot találta a ministerelnök ur ott, hogy évek hosszu során át megrendelés hiánya folytán redukálódott az üzem, és a legjobb munkásokat el kellett bocsátani, ugy hogy most egy uj szervezetet kellett létesiteni a végből, hogy az államvasutnak évről-évre fokozódó mozdonyszükségletét egyetlen hazai mozdonygyárunk kielégithesse. Innen az a nagy baja forgalmunknak, hogy mig 1906-ban egy kocsinak havonkénti fordulata 5.27-ot tett ki — ennyiszer fordult meg egy kocsi havonkint — addig az 1907-ben már leszállt 5.02-re és 1908-ban 4.72-re. Ez egyik nagy oka a még mindig mutatkozó vaggonhiánynak és a forgalom lassu lebonyolitásának, nem pedig a személyzet mulasztása és közönye, a mely személyzetről — eltekintve egyesektől, a mire lesz szerencsém a baleseteknél rátérni — el kell mondanom, hogy nehéz viszonyok között is becsülettel, tisztességgel teljesiti kötelességét. *(Igaz! Ugy van!)*

Kérnék szünetet t. elnök ur.

Elnök: Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást. Szterényi József államtitkár urat illeti a szó.

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Következik a vitának a közönséget leginkább nyugtalanitó részlete, illetőleg következnek azok az események, a melyek erre a vitára okot adtak. Értem a baleseteket. Mindenekelőtt konstatálnom kell azt, a mire gróf Batthyány Tivadar t. képviselőtársam utalt tegnapi beszédében, hogy a balesetek száma 1908-ban tényleg kisebb, mint volt 1907-ben. A sajnos csak az, hogy a balesetek okainál a helyzetre nézve nem olyan kedvező már a kép, mert a balesetek nagy részének, sőt, fájdalom, tulnyomó részének oka nem a berendezések hiányosságában fekszik, hanem — és itt ne az egész személyzetet méltóztassék okolni, csak azokat, a kiket illet, a kik a mulasztásokat elkövetik — sajnos, a legtöbb balesetnek oka szolgálati mulasztásokból ered; tilosra vannak állitva a szemaforok és a mozdonyvezető ennek daczára tovább inditja a vonatot. Még a blokk-rendszer mellett is a hibás kezelés folytán sulyos balesetek fordultak elő és nap-nap után látjuk, hogy a hibás váltóállitásnak, tehát az illető közeg kötelességéről való megfeledkezésének emberéletek esnek áldozatul és sulyos sérülések fordulnak elő.

A balesetek összszámában az idén tényleg körülbelül ötvennel kisebb a szám, mint az előző évben. Sajnos azonban, hogy az a pusztitó hatás, a melyet az anyagiak terén, és a sérülések tekintetében végeznek a balesetek, ijesztő mérvben növekedik, ugy hogy az idei adatokkal még véglegesen nem rendelkezünk, az 1907. évi adatokat összehasonlitva, az 1903. évi baleset-statisztikával, azt látjuk, hogy több mint kétszerese az akkorinak. Mig ugyanis az államvasutaknak terhet kellett

Digitized by Google

viselni 1903-ban 1,225.000 koronás balesetekből kifolyólag, addig 1907-ben 2,965.000 koronát.

A mig az egyik oldalon a vaggonok és a mozdonyok beszerzése nagy állami áldozatokat kiván, addig a másik oldalon tulnyomólag közegek mulasztása folytán a vaggonok és berendezkedések nagy mennyisége esik áldozatul.

Ha összehasonlitjuk a baleseteket a külföldiekkel, ugy vagyunk ezekkel a balesetekkel világszerte — ne méltóztassék ezt félremagyarázni — mint a Liszt-Lombroso-féle tételekkel, hogy bizonyos bűneseteknek előfordulniok kell a statisztika törvényszerűsége szerint.

A mig 1906-ban megsérült baleset következtében Ausztriában 2624 személy, Németországban 3551, és Francziaországban egy évvel előbb — 1906-ról nem rendelkezünk kimutatással — 1436 személy, addig Magyarországon 1906-ban csak 634, 1907-ben pedig 569 személy.

De ha itt kedvezőbb is az eredmény a végösszeg tekintetében, sokkal kedvezőtlenebbül állunk az emlitett országokkal való összehasonlitásban, ha annak alapjául a pálya hosszuságát vagy az utasok számát veszszük. Az utóbbi összehasonlitást mutatom be a t. háznak, mert ez könnyebben érthető, t. i. egy millió utasra átszámitva a balesetek számát, azt látjuk, hogy a mig 1906-ban Ausztriában csak 0·058 halálesetek és 2·090 a sérülések száma, Németországban 0·10 a halál és 0·49 a sérülések száma, Francziaországban — ismét az 1905. évi kimutatás szerint — 0·090 a halálesetek és 0·40 a sérülések száma, addig nálunk a legmagasabb, vagyis 0·27 a halálesetek és 0·97 a sérülések száma, a mely szám ijesztően emelkedett 1907-ben, a mennyiben akkor a halálesetek száma kitett 0·29-et, és a sérülések száma 2·04-et.

Ime, ez a legsulyosabb helyzet inditotta a kereskedelemügyi minister urat arra, hogy a legszigorubb rendelkezéseket tegye a balesetek tekintetében, a miért — azt hiszem — a minister urat szemrehányás nem illetheti.

Elvárjuk és amaz áldozatokkal szemben, a melyeket a törvényhozás a vasuti személyzet érdekében hozott, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* azon kötelességtudásból folyólag, a mely személyzetünket jellemzi, de a becsületes, hazafias érzületnél fogva is, a melylyel minden magyar vasutas bir és birnia kell, joggal elvárhatjuk, hogy ebben a tekintetben a személyzet megtegye a maga kötelességét, elvárhatjuk, hogy a mi tőle telik, eltekintve azoktól az esélyektől, a melyekre a vasutas befolyást nem gyakorolhat, azt ezen a téren kötelességszerűleg meg is fogja tenni. *(Helyeslés.)*

Somogyi Aladár képviselő ur, az államvasutak tarifapolitikájával foglalkozva, a póthatáridő kérdését érintette és szemrehányást tett azért, hogy az idén ismét élt a minister határidő-meghosszabbitási jogával, a miből szerinte nagy károsodás háramlik a szállitó közönségre.

Én vitatom, t. ház, — eltekintve a képviselő ur indokolásától, a mely szerint »rendszerről« szól — hogy a szállitó közönség valami nagy anyagi károsodásáról nincsen szó.

Viszont azt hiszem, a kereskedelemügyi minister ur és az államvasutak igazgatósága kötelességet mulasztana, ha akkor, a midőn komoly akadályai vannak a forgalom olyan lebonyolitásának, mint a milyent a szállitási határidők követelnek, az állam anyagi érdekeit meg nem óvná, mert abból, hogy mult évben szállitási határidőtullépésekből az államvasut kénytelen volt 255.663 korona kártéritést fizetni, az idén pedig — mint tudjuk, tulajdonképen még nincsen forgalomkorlátozás — már 544.000 koronát jelentettek be kártérités czimén, következik, hogy mivel ezen károkat sem a személyzet, sem az igazgatás nem okozza, hanem a viszonyok, a vis major eredményezik, a mennyiben nekünk november 25-én 1560, november 26-án 1970, november 27-én pedig 2769 kocsiból álló torlódásunk volt, a mi onnan eredt, hogy osztrák vonalakon szintén forgalmi akadályok voltak és az átadás és az átvétel nehézségekbe ütközött, hiszen egyedül a Nordbahn háromszor hosszabbitotta meg már a szállitási határidőt, kénytelenek voltunk ehhez a rendszabályhoz nyulni és a kincstárt a további károsodásoktól megóvni.

Sokkal, sőt aránytalanul nagyobb az a kár, a mely a kincstárt terheli ezen esetben, mint az egyes szállitóknak kára, a kiknél többé-kevésbbé alárendelt szerepet játszik az az öt nap maximum, — mert hiszen csak öt napi póthatáridő meghosszabbitásról van szó — a mi csak az áruknak a kézbesitésére vonatkozik.

Hogy félreértések ne legyenek, hangsulyoznom kell azt is, hogy ebből a póthatáridőből a romlandó áruk, az élelmiszerek ki vannak véve.

Somogyi Aladár: Tévedés. Be fogom bizonyitani, hogy ez tévedés.

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Nem tévedés. Méltóztassék csak a hirdetést elolvasni.

Somogyi Aladár: Csakhogy uj hirdetés is van!

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Ezekkel válaszoltam volna a vita során az államvasutakra nézve felmerült fontosabb kérdésekre.

Az egyes részletkérdésekre — a mint ezt már voltam bátor emliteni — nem térek ki, hanem foglalkoznom kell most még a tarifaemelés kérdésével, a melyet szintén a t. képviselő ur érintett, a mely a pénzügyi bizottság határozatából az előadó ur által bevezettetvén, részben már ismeretes is a ház előtt és a mely kérdés állandóan foglalkoztatja közgazdasági közönségünket. Ebbe a kérdésbe egy kis világosságot bevinni, az ügynek talán érdekében áll. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt azonban a kérdés érdemére rátérnék, méltóztassanak megengedni, hogy képét adjam, hogy minő kiadási többletekkel kell — csak a nagy czimeket érintve — az államvasutaknál számolni és mi az, a mi megokolja, sőt parancsolólag követeli, hogy az államvasutak is foglalkozzanak azzal a kérdéssel, hogy saját jövedelmük

Digitized by Google

fokozásával a fokozott kiadásokat legalább részben megtéritsék. *(Halljuk! Halljuk!)*

A törvényhozás bőkezűsége az illetményrendezés során a személyzet illetményeit — 1906-tal összehasonlitva — az 1908-iki költségvetés alapján 18,607.000 K-val javitotta. Ez a kiadás már az 1909-ik évben 22 millióra emelkedett. A munkabérek emelkedése ezen 3 év alatt 4,360.000 korona és az 1909-ik évben ez ismét emelkedni fog kereken 6 millióra.

Az anyagdrágulás, a mely az államvasutaknál tudvalevőleg nagy tényező, 13,070.000 korona összeget mutat az 1908. évi költségvetésben; a talpfák 53, a sinek 12, a kavics 15, a szén 33, a műhelyi fém- és vasanyagok 17, és a nyomtatványok 30%-kal emelkedtek. Ilyen emelkedés mellett nem csoda, ha az államvasutak pénzügyei megromlanak és a bevételeik, a forgalom természetes növekedésétől eltekintve, ugyanazok maradnak, ellenben a kiadások rohamosan emelkednek. Voltam bátor a forgalom lassubb lebonyolitásánál emliteni, hogy szinte 1%-kal kisebb a forgalmi képessége egy és ugyanazon kocsinak, mert a meddő teljesitmények a mozdonyoknál olyan óriási összegre rugnak, hogy 3,700.000 koronát meghalad a széntöbblet-fogyasztás csak annak következtében, hogy a forgalmat nem képesek olyan gyorsan lebonyolitani, mint normális viszonyok között. *(Halljuk! Halljuk!)*

És ha a t. ház még egy adatot kivánna, *(Halljuk!)* legyen szabad arra utalnom, hogy az összfogyasztás szénben vonatkilométerenként kitett 1905-ben 28.09 kilogrammot, 1908-ban 31.8 kilogrammot.

E meddő teljesitmények nagyarányu költségtöbbletet okoznak. Van azután még egy dolog, a mi nemcsak nálunk, hanem Németországban, Francziaországban és az Északamerikai Egyesült Államokban is ugyanezt a jelentőséget eredményezi, hogy t. i. nem lévén elég a személyzet arra, hogy ugyanaz a személyzet szolgálja ugyanazt a mozdonyt, váltott személyzettel kell dolgoznunk, a minek következménye, hogy a takarékosság nem ellenőrizhető eléggé és ez okozza azt a nagy hátrányt, a melynek itt ki vagyunk téve. Pedig nekünk különösen a forgalmi eszközök tekintetében nagyobb lépésekkel kell haladnunk. A forgalmi eszközök fentartása közel 15 millióval terheli meg ma már, az 1895-ik évvel szemben, mint többlet az államvasut költségvetését, holott, ha összehasonlitjuk forgalmi eszközeink fentartásának költségeit a külföldi megfelelő adatokkal, azt a szomoru adatot kell találnunk, hogy mig Poroszországban 6801 koronába, az osztrákoknál 4300, a déli vasutnál 7500 koronába kerül évenként egy mozdony fentartása, mi mindössze 3090 koronát forditunk egy-egy mozdony fentartására; pedig a szerelvények nagyobbmérvű igénybevétele folytán nem vagyunk abban a helyzetben, hogy kellő gondot forditsunk kocsiainkra, szerelvényeinkre, a mi viszont egy más panaszra vezet, arra t. i., hogy mozdonyaink nem kellő mértékben teljesitőképesek; hogy személykocsiaink nem elég tiszták, szóval, t. ház, jogos panaszokra, a melyek azonban magyarázatukat lelik, ha azt nézzük, hogyan állunk a személykocsik és a teherkocsik dolgában.

Mig Németországban egy személykocsira tengelykilométerenkint és évenkint 8·96 koronát, Ausztriában 8½ koronát, a Déli vasutaknál pedig 11½ koronát forditanak: addig mi mindössze 6 koronát forditunk egy személykocsira; egy teherkocsira pedig ezer tengelykilométerenkint 5·60 koronát forditanak Németországban, 4·10 koronát Ausztriában, 4·15 koronát a Déli vasutaknál és csak 3·32 koronát forditunk Magyarországon.

Természetes, hogy ily körülmények közt rohamosan emelkednek a kiadások az államvasutaknál és ennek következtében a mérleg évről-évre természetszerűleg romlik, a mely jelenség nemcsak nálunk, hanem külföldi nagy vasutaknál is mutatkozik. Erre nézve legyen szabad csak a porosz pénzügyminister legutóbbi beszédére hivatkoznom, a melyben sajnálattal készíti elő a maga törvényhozását arra, hogy az idén kerek 120 millió koronával fog romlani a porosz államvasutak pénzügyi mérlege, vagy a kitünően, példásan kezelt bajor vasutakra, a hol panaszkodik a kormány azért, hogy csak olyan fölöslege lesz ebben az évben, a mely még csak a beruházási hitelek kamatoztatására sem elegendő.

Ily körülmények között teljesen jogosnak teljesen méltányosnak kell elismernünk a pénzügyi bizottságnak azt a határozatát, a melyet igy fejez ki *(olvassa)*: »Komoly megfontolás tárgyává kell tennünk azt, hogy nem kell-e fokoznunk az állami üzemet, nevezetesen pedig az államvasutak bevételeit, mert mikor minden megdrágult, mikor a fütőanyagért többet kell fizetni, az épités és felszerelés többe kerül, az alkalmazottakat jobban kell fizetni és a mellett sok száz millió koronányi uj befektetést kell eszközölni: akkor jövedelmeink visszahanyatlása bekövetkezik, ha a tarifák felemelésére nem szánjuk el magunkat.«

A kereskedelemügyi minister ur a pénzügyminister urral egyetértőleg tehát komolyan foglalkozik ezzel a kérdéssel és a maga fórumai elé viszi legközelebb ezt a kérdést a maga összes részleteiben és a maga meztelenségében; tisztán fel fogja tárni a tarifa-bizottság és a közlekedésügyi tanács előtt a helyzetet és véleményt fog kérni tőlük ebben a tekintetben. Nem gondolok arra, hogy valami nagy mértékben sujtsa a hazai közgazdaságot, de annak igazsága elől elzárkózni mégsem lehet, hogy az államvasutak bevételeinek fokozását elsősorban azoknak kell viselniök, a kik az államvasutakat igénybeveszik. *(Élénk helyeslés.)* Itt, t. ház, nem oly kérdéssel állunk szemben, a melynek terhei az adózók összességére volnának áthárithatók; itt a legtisztább helyzet akkor teremtetik, ha maga a szállitó közönség vállal bizonyos minimális terhet, a mely a helyzetet megjavitja. *(Helyeslés.)*

És itt legyen szabad utalnom arra a körülményre is, hogy nem régiben az angol kormány

Digitized by Google

tanulmányoztatta Magyarország tarifa-politikáját itt a helyszinén és akkor az illető tanulmányozó magasabb tisztviselők, a kik ide kiküldettek, csodálkozásuknak adtak előttünk kifejezést, hogy egész Európában Magyarországon vannak a legolcsóbb vasuti tarifák. Ezen tény elől elzárkózni nem lehet, t. ház, és a mig a kivitel tekintetében a legmesszebbmenő mérséklésre határozza el magát a minister ur, addig a belforgalomban indokolt lesz egy mérsékelt emelés, *(Helyeslés.)* a melynél a minister ur csak arra gondol, hogy a szállitási adónak, mely az illetékkel együtt 7%-ot tesz ki, s melyet a törvényhozás nem azért szavazott meg annak idején, hogy azt a vasut maga fizesse a bevételeiből, hanem hogy a szállitó fizesse azt és hogy az állami bevételt képezzen, a szállitási adónak ezt a 7%-át átháritsa magukra a szállitókra. *(Helyeslés.)* Ilyképen körülbelül 10 millió mindössze az a hozadék, a melylyel az államvasutak bevételei emelkednének. Azt hiszem, ez a kijelentés alkalmas lesz megnyugtatni a szállitó közönséget abban a tekintetben, hogy itt nem prohibitiv tarifákról, hanem olyan méltányos megterhelésről van szó, a mely minimális lesz és métermázsánként fillérekben jut kifejezésre. *(Élénk helyeslés.)*

A másik, t. ház, a mivel a kereskedelemügyi minister ur foglalkozik, a személytarifák kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* Tekintetbe veendő itt, hogy a baja—báttaszéki hid, a melyre Polónyi Géza t. barátom utalt is, továbbá az ugyancsak a jövő évben a forgalomnak átadandó komárom—érsekujvári hid egészen ujforgalmi viszonylatokat fog teremteni. Méltóztatnak tudni, hogy egész személytarifánk, a zónatarifa, a budapesti metszőpontra van alapitva. Ez a metszőpont most gyökeresen megváltozik, mert Brassótól Fiuméig és a nyugati határtól, Fehringtől Zsolnáig Budapest elkerülésével lehet majd utazni. Mi sem természetesebb tehát, mint az, hogy a zónatarifa zónabeosztásának változnia kell, még pedig abban a vonatkozásban, hogy szaporitanunk kell a zónák számát, ugy hogy az ilyen távolabbi relációkban bizonyos mérsékelt felemelés révén a helyzet javittassék. *(Helyeslés.)*

Ha méltóztatnak tekintetbe venni azt, hogy 80 millió utas alapulvétele mellett az összes bevételi többlet, a melyre ennél az emelésnél számitunk, 4—5 millió korona, akkor méltóztatnak tiszta képet nyerni abban a tekintetben, hogy itt sincs szó a közönségnek horriblis megterheléséről, egészen eltekintve attól, hogy e mellett az ujitással kapcsolatosan a közbeeső zónák csökkentetni fognak. Tökéletesen igazuk van ugyanis azoknak, a kik kifogásolják a közbeneső zónákat azért, mert ezek drágábbak, mint a külföldön, holott egész tarifánk olcsóbb, mint a külföldi. Kiterjed továbbá a személytarifák reformja arra is, hogy a nagyobb vidéki városok szomszédos forgalmát növeljük, ugy hogy e tekintetben messzemenő haladást fogunk életbeléptetni. *(Élénk helyeslés.)*

Midőn befejezem, t. ház, a vasutakra vonatkozó felszólalásomat, még csak röviden érintenem kell az előbb már megemlitett azt a nagy kérdést, a mely az osztrák vasutak államositásával kapcsolatos. *(Halljuk! Halljuk!)* Erre az államositásra fel kell hivni a legkomolyabban az ország figyelmét. A mennyiben előmozditja ez az államositás Ausztria közgazdasági életét és forgalmát, — még pedig jogosan, annak saját területén — annyira veszedelmet jelenthet ez reánk nézve 1917-ben. *(Igaz! Ugy van!)*

Egy hang *(balfelől)*: Azért is csinálják!

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: A mióta az államositás Ausztriában komolyobb stádiumba lépett, azóta a kereskedelemügyi minister ur és a kormány részletesen foglalkozik ezzel a kérdéssel. Ám a t. ház természetesnek fogja találni, hogy nem térek ki ezekre a részletekre, mert hiszen ez a mi titkunk addig, a mig ezek az intézkedések nem szükségesek. De méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy a kereskedelemügyi minister ur és a kormány tudja a maga kötelességét, tudja azt, hogy mivel tartozik az ország közgazdasági életének és meg fogja tenni mindazokat az intézkedéseket, a melyek szükségesek az ezen államositásból ránk háruló nagy hátrányok ellensulyozására. Arra kérem a t. házat, méltóztassék engem felmenteni az alól, hogy mélyebben behatolva e kérdésbe, részleteket is mondjak erről. *(Élénk helyeslés.)*

Rátérek már most a vita anyagának második csoportjára, a mely sokkal rövidebb lesz, a hajózás kérdésére, a melylyel különösen Polónyi Géza t. barátom kötötte le tegnapi beszédében a ház figyelmét, oly kérdésre terelve a figyelmet, a mely az imént emlitett osztrák államositásokkal kapcsolatban a legmesszebbmenő figyelmet igényli s a kormány legnagyobb éberségét követeli. A t. képviselő ur behatóan foglalkozott a Dunagőzhajózási társaság ügyével. Ez a társaság, a mint méltóztatik tudni, sajnos, osztrák társaság. Elmulasztatott a régi időkben az alkalom kétszer is, midőn ezen társaságot magyar társasággá lehetett volna változtatni. Ma, t. ház, ez már alig lehetséges. Őszintén sajnálom, de bocsásson meg nekem a t. képviselő ur, hogy abba az érdekes beszédbe, a mely a maga egészében feltárt egy a részletekben ugyan korrekturára szoruló képet, a mit leszek bátor majd röviden érteni — hogy abba a beszédbe *(Halljuk! Halljuk!)* belekevert egy olyan részletet is, a melyre azt kell mondanom: sajnos, hogy az megtörtént, t. i. a legfelsőbb uralkodóházat. *(Mozgás. Halljuk! Egy hang balfelől: Ugy is van!)* Bocsánatot kérek a t. képviselő urtól, egyáltalában nincs ugy és erre itt semmi szükség nem volt.

Egy hang *(balfelől)*: Magyar iparvállalatba nem fektetnek egy krajczárt sem.

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Engedje meg a t. képviselő ur, én biztosithatom arról, hogy több magyar iparvállalat van, melyet az uralkodóház tagjai létesitettek, felsorolhatnám szám szerint és részletenként. A képviselő ur, mint oly kiváló gyakorlati szakember tudja azt, ha ugy volna is, hogy az uralkodóház kezében van a rész-

Digitized by Google

vények többsége, — a mint nem ugy van, mert öt bécsi nagy bank kezében van a részvények nagy tömege — de mondom, ha ugy volna is, nincsen okunk és jogunk feltételezni azt, hogy az uralkodóháznak bármely tagja Magyarország gazdasági élete ellen egy hajszálnyira is törne. *(Zaj. Mozgás.)* A t. képviselő ur nagyon jól tudja, ha ugy volna is, hogy nem a részvényesek igazgatnak egy vállalatot, hanem az igazgatóság . . .

Polónyi Géza: És Tauszig!

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: . . . a mibe a részvényeseknek beleszólásuk nincs. Ismeri a képviselő ur azt a bizonyos, állitólag nálunk előfordult esetet, hogy midőn egy társaságnál az osztalék felosztására került a sor az év végén, az igazgatóság tanácskozott az osztalék nagysága felett; az egyik igazgatósági tag nagyobb osztalékot kivánt adni a részvényeseknek és a többi ráförmedt: Kérem, ezek a részvényesek tönkre teszik a mi vállalatunkat. *(Derültség.)*

Sümegi Vilmos: Az hausse-ban volt a börzén.

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Azok a részvények, a melyek a Dunagőzhajózási részvénytársaságnál kifogásoltattak, a legfelsőbb uralkodóháznak a családi javak szempontjából nem képezik valami előnyös tőkebefektetését, mert meg kell jegyeznem, hogy 18 évi átlagban összesen másfél százalékot jövedelmeztek. Ezt tőkebefektetésnek nevezni nem lehet.

Ezen kitéréstől eltekintve, legyen szabad utalnom arra, hogy a Dunagőzhajózási társaság, ha osztrák társaság is, az itteni forgalom igazgatása tekintetében oly magyar kézben van, a melyet kifogásolni okunk nincsen, a ki évek hosszu során át a m. kir. államvasutaknak elsőrangu kitünő tisztviselője volt . . .

Polónyi Géza: Elismertem!

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: . . . s a ki teljes megbizhatóságánál és azon viszonynál fogva is meg tudja a magyar forgalmi érdekeket védeni.

A mi pedig az osztrák kormánynyal kötendő szerződést illeti, én, t. ház, nem hiszem, — ez az én egyéni véleményem — hogy a szerződés létrejöjjön. Az a szubvenczió, a melyet a t. képviselő ur emlitett, nem áll arányban azzal a követelménynyel, a melyet a szerződés ellenében felállitott: a teljes tarifális lekötéssel. Már pedig, azt hiszem, nem szükséges bővebben fejtegetnem, hogy mit jelent ilyen nagy vállalatra nézve a tarifa jogának lekötése; azt legfeljebb olyan kamatgarancziával lehetne kiegyenliteni, a melyre a másik fél nem hajlandó.

Teljesen elismerem azt a veszedelmet, a melyet egy ilyen szerződés reánk nézve képezne. És miután a t. képviselő ur ennek kapcsán azt kivánta, hogy tájékoztassuk a t. házat arról, bir-e a magyar kormány kellő programmal arra, hogy ezzel szemben a gazdasági önállóság nélkülözhetetlen feltételét képező nagy dunai hajózás, nagy tengeri hajózás tekintetében mit tesz, mit tervez, legyen szabad a t. házat megnyugtatnom, hogy hónapok óta folynak ez iránt a ministerelnök ur és a kereskedelemügyi minister ur között mélyreható, nagy reformokat tervező tárgyalások, a melyek az állam anyagi erejét is igénybe fogják venni. *(Helyeslés.)* Legyen szabad utalnom a ministerelnök ur ama beszédére, a melylyel a költségvetést a ház elé terjesztette, a mikor utalt beszédében arra, hogy a vizi utak tekintetében a kereskedelemügyi minister ur külön javaslatokkal fog a ház elé lépni. Biztosithatom a t. házat, hogy a kereskedelemügyi minister ur és a kormány tudja e téren a legmesszebb menő kötelességét, azt teljesiteni is fogja és oly javaslatokat fog a t. ház elé terjeszteni annak idején — most még időelőtti volna természetesen — a melyekből meg méltóztatik győződni a t. háznak, hogy komoly akcióval van dolgunk, komoly előkészületek folynak, készületlenül 1915 vagy 1917 Magyarországot sem fogja találni. *(Élénk helyeslés.)*

Rektifikáczióra szorul, t. ház, a képviselő ur felszólalásának a nyugdijalapra vonatkozó részlete is, a melyet — méltóztatott a képviselő ur elismerni — a társulat kötelességén felül dotál. De rektifikáczióra szorul az is, hogy 11.000-en az alkalmazottak közül a bányáknál levő társládák révén a nyugdij tekintetében biztositva vannak és a tarifák tekintetében eddigelé még oly sulyos mulasztásokat, a milyeneket a t. képviselő ur emlitett, nem tapasztaltunk. Legyen meggyőződve a t. képviselőház, hogy tudni fogjuk kötelességünket arra az esetre, ha a Dunagőzhajózási társaság egy lépést is fogna tenni Magyarország gazdasági érdekei ellen. *(Helyeslés.)*

A t. képviselő ur egy igen érdekes kérdést érintett, ismétlem, nagy beszédében, melyért neki csak hálás köszönettel kell adóznom, felhivván a kormány figyelmét a Dunagőzhajózással kapcsolatosan az óbudai sziget kérdésére. A t. képviselő ur tanulmányozván ezt a kérdést, jelezte a a t. háznak, hogy a kormánynak joga van ezt a szigetet, a melyért annak idején 200.000 forint, vagyis 400.000 korona fizettetett, s a mely ma több millió koronát megér, visszaváltani. Ez a dolog ugy áll a valóságban, — a t. képviselő ur csak egy részletet felejtett elmondani belőle, — hogy a visszaváltási jog akkor illeti meg a kormányt, ha a társaság a hajógyárat nem tartaná fenn. *(Zaj.)* Ez az eset most nem fenyeget. Itt van a kezeim között maga a telekkönyvi kivonat, a hol mindez fel van jegyezve.

De megnyugtathatom a t. házat abban a tekintetben is, hogy miután hozzánk is eljutott annak a hire, hogy ilyen esetleg tervben van, a kereskedelemügyi minister ur rögtön, már másfél hónappal ezelőtt az arra illetékes földmivelésügyi minister urral — mert őt illeti ez a dolog — megindította a tárgyalásokat, felhivta a figyelmet erre és kivánta, hogy e dolgokra a legmesszebbmenőleg ügyeljünk, hogy adandó alkalommal ezzel a joggal élhessünk. *(Élénk helyeslés.)*

Ugyanakkor az ugyanebben illetékes pénzügyminister a kincstári jogügyek igazgatóságát már felhivta, hogy ügyeljen minden mozzanatra,

Digitized by Google

eltekintve a véleményadástól, a mely történik, nehogy e tekintetben, ha előfordul az eset, az előirt időt elmulaszszuk. Méltóztatnak látni, hogy minden részletben, a melyet méltóztatott felhozni teljesen kielégitő magyarázattal szolgálhattam. *(Helyeslés.)*

A hajózás kérdésénél még röviden kivánok reflektálni gr. Batthyány Tivadar t. barátom felszólalására, a melyben két dolgot sürgetett. *(Halljuk! Halljuk!)* Egyik a hajórendtartás, a mely szabályozza a személyzet jogviszonyait, szolgálati viszonyait és minősitését. T. barátomnak igaza van, ezt elő kell késziteni. A t. minister ur foglalkozni fog vele és annak idején elő is fogja terjeszteni. Nehéz kérdés, mert tulnyomólag magánvállalkozásokkal állunk szemben, de a kormány kötelessége a magánvállalkozások személyzetének ügyét is kellő mederbe szoritani és ennek folytán foglalkozni fog az ügygyel.

A másik sürgetés a hajószemélyzet illetményeit illeti, és itt a jóakaratu közvetitő szerepénél, a jóakaratu figyelmeztetésnél messzebb nem mehetünk. Előttünk van az ügy, tárgyaljuk, és biztositathatom a t. képviselő urat a minister ur legmesszebbmenő érdeklődéséről.

És itt, mielőtt áttérnék a vitának szocziálpolitikai részére, méltóztassék megengedni, hogy Hódy Gyula képviselő ur mai beszédében hangoztatott két kérdésére kiterjeszkedjem, nevezetesen a tengeri halászat és a révrendőrség ügyeire. *(Halljuk!)*

A tengeri halászat kérdésében ismeretes a helyzet. A dolog ott akadt meg, hogy közjogi nehézségeink vannak a horvátországi terület tekintetében. A horvát országos kormány magának vitatja a jogot, — ez már évek hosszu sora óta huzódik — mi pedig, a közös kormány, magunknak vitatjuk; és habár meggyőződésünk — és horvát autonóm hatóságok végzéseiből is tudjuk igazolni, hogy azok is igy fogták fel, hogy mienk a jog, még sem tudtuk eddig teljesen tisztába hozni az ügyet. Most folynak a tárgyalások az igazságügyi minister urral. A mi meggyőződésünk, hogy jogot kiadni a kezünkből a közös kormány rovására nem lehet és nem szabad. *(Élénk helyeslés.)*

A mi a másik kérdést, a révrendőrség kérdését illeti, az feltétlenül szükséges, kilátásba is helyezte a minister ur, hogy foglalkozik vele. A tárgyalások a t. belügyminister urral folyamatban vannak és annak idején a t. ház elé fognak kerülni. *(Helyeslés.)*

Már most, t. ház, áttérek a vita anyagának második, legnagyobb részére, a szocziálpolitikára. *(Halljuk! Halljuk!)* Első sorban Polónyi Géza t. képviselő ur érintett egy nagy kérdést és azután gr. Batthyány Tivadar t. képviselő ur egy másikat. Polónyi Géza t. képviselő ur a sztrájkjog kérdésével, gr. Batthyány Tivadar a kollektivszerződés kérdésével foglalkozott.

Nem lévén napirenden maga a kérdés, csak röviden precizirozom a magam egyéni álláspontját, mert hiszen erről volt szó a vita során mindkét t. barátom részéről. Precizirozom egész röviden abban, hogy konstatálom, miszerint Polónyi Géza t. képviselő ur egy félreértés, egy tévedés alapján állitotta fel ama tételt, t. i. pécsi beszédem alapján, a melyet annak idején tartottam, nem pedig az ipartörvény tervezetének alapján. Az ipartörvény tervezeténél lévén, egy dolgot kell röviden érintenem és ez az, hogy miért jelent meg e munkálat az én nevem alatt, mert ez szokatlan. Megjelent azon egyszerű oknál fogva, mert egyéni megbizatásom volt rá, és ha nem lett volna is, akkor is kötelességemnek tartottam volna ministeremmel szemben igy eljárni. Ezt követelte volna az őszinte ragaszkodás, a köteles lojalitás, tisztelet és politikai érzék, lévén egy oly törvényalkotásról szó, a melynél a legellentétesebb érdekek összeütközése elkerülhetetlen, a melynél a nagyipar a kisiparral, a nagyipar a munkásokkal, a kereskedelem az alkalmazottakkal, a gyárak stb. mind egymás között okvetlen összeütközésbe kerülnek. Nagyon helytelen lett volna egy ily törvényjavaslatot előbb, mint az érdekeltség megnyilatkozhat, a minister neve alatt nyilvánosságra hozni. *(Helyeslés balfelől.)* A ministernek a kiegyenlités szerepét kell végeznie, a ministernek ki kell egyenlitenie ama differenciákat, a melyek felmerülnek az érdekeltek közt, az ő bölcseségével, tapintatával és politikai érzékével kell elintéznie az ilyen ügyeket és ezért kellett ennek ily módon kezeltetnie.

Polónyi Géza t. barátom megnyugtatására legyen megengedve, hogy a törvényjavaslat-tervezet 542. §-ának utolsó pontját felolvassam, mely igy szól *(olvassa)*: »A munkát a felmondási idő betartása nélkül — kihagyva posta stb. — oly alkalmazottakkal abban hagyatni, illetve oly alkalmazottakat kizárni, a kiknek munkaviszonya a szerződés szerint nyolcz napnál nem hosszabb felmondási idővel és egyszerre megszüntethető, vagy nyolcz napnál nem hosszabb idő alatt felmondás nélkül megszünik, tilos és büntetendő cselekményt képez.« A nyolcz nap arra vonatkozik, hogy pl. kereskedelmi alkalmazottaknál három havi szerződési felmondási idő van; az ilyen alkalmazottaknál a sztrájkjog illuzórinssá válik. *(Zaj.)* Egyedüli joga ez a munkásnak, melylyel munkaviszonyait megjavithatja, ha becsületesen él vele, s a tervezet azt erre az időre állapitja meg. Köztünk különbség nincs abban, hogy a szerződés szentségét a tervezet teljes mértékben alapul veszi és a sztrájkjogot ahhoz köti, hogy a munka adó nem zárhat ki munkást, mig vele szemben elvállalt kötelezettségét nem teljesitette, a munkás pedig nem hagyhatja ott sztrájk, összebeszélés alapján a munkát, mig szerződése kötelességét nem végezte. Méltóztatik tehát látni, hogy nagy különbség t. barátom és köztem e tekintetben nincs.

A mi pedig a kollektiv szerződést illeti, Batthyány t. barátom azt állitja, hogy igen, ez a jövőé, de ne a jövőt szabályozzuk a törvényben,

Digitized by Google

hanem a jelent. Hát, t. ház, a törvények nemcsak a jelennek készülnek, hanem legfőbb feladatuk a jövőt rendezni és a jövő esélyeiről gondoskodni. *(Helyeslés.)* A kollektiv szerződés tekintetében lehet, hogy a mi tervezetünk talán tulmegy azon a határon, melyet a törvényhozás bölcsesége helyesnek fog tartani. Fakultative azon az alapon áll, hogy el kell ismerni a törvény előtt a kollektiv szerződést, akár kötötte a munkaadó saját munkásaival, akár kötötte két szervezet, munkaadó- és munkásszervezet egymással. A törvény, a mely ma nem ismeri el jogosnak, ismerje el annak; és nem akar a törvényjavaslat egyebet, mint módot adni a társadalmi békére azáltal, hogy előmozditsa az egymás megértését, előmozditsa a munkaadók és munkások közötti viszonynak szabályozását. Ilyen értelemben van tervezve a kollektiv szerződés, melyhez lesz módja a t. háznak annak idején behatóan hozzászólni.

A vita szocziálpolitikai részének legnagyobbja a munkásbiztositási pénztárra esett, és leszek bátor a minister ur megbizásából kissé részletesebben foglalkozni ezzel a kérdéssel. *(Halljuk!)*

Előrebocsátom, t. ház, hogy a munkásbiztositás az átmenet bajában szenved, eltekintve attól, hogy a törvénynek — nyiltan elismerem, — bizonyos hiányait már észrevettük. Az átmenet, a mely más államokban három-négy évet vesz igénybe, kisebb bajok és nyugtalankodás nélkül nálunk egy év alatt nagy hullámokat vert fel, a mi a természetünkben rejlő türelmetlenségnek, nyugtalanságnak következménye. *(Zaj.)*

Kecskeméti Ferencz: A kisiparosokat tönkreteszi!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek.

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: A t. képviselő ur közbeszólására, hogy a kisiparosokat tönkreteszi, mely frázist sokszor hallottam, leszek bátor adatokkal válaszolni erre. Engedjen meg a t. képvielő ur, velem szemben, a ki talán joggal hivatkozom arra, hogy a kisipari politikát Magyarországon magam inauguráltam, a kisiparost nem védi meg a t. képviselő ur. *(Helyeslés.)*

Mik a bajai a munkásbiztositásnak? A nagyipar panaszkodik, hogy a törvényhozás azzal a kedvezménynyel, a melylyel a kisiparosoknak járulékát öt alkalmazottig 2%-ban biztositotta, deficzitet idéz elő a pénztárban. Előrebocsátom, hogy bár nagyon tiszteletreméltó és a legkomolyabb oldalról hangzik fel ez az állitás, meggyőződésem az, hogy az elmondandó reform alapján a deficzit kizártnak tekinthető. A kisiparosok panaszkodnak a komplikált adminisztráczió felett, követelik, hogy a 2%-os kedvezmény kiterjesztessék az öt alkalmazotton felül is, panaszkodnak a baleset-terhekért, és végül panaszkodnak, hogy a paritás nem érvényesül és hogy a szocziálisták tulsulyban vannak. A munkások panaszkodnak, — a minek tegnap Pető Sándor t. képviselő ur adott kifejezést — hogy az autonómia nem érvényesül, sőt az állami munkásbiztositási hivatal túlságosan beleavatkozik az autonómiába és erre vezethető vissza talán a t. képviselő urnak az a tegnapi állitása, a mely ellen a leghathatósabban tiltakoznom kell, mintha az állami munkásbiztositási hivatal birói függetlensége bárki által tangáltatnék.

Szatmári Mór: Intézményesen biztositva van.

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Nézzünk szembe ezekkel a panaszokkal. A legsulyosabb benne az, hogy a kisipar tönkretétetik, oly óriási terhet háritunk rá, és hangsulyozom a kómikum kedvéért, — mert valóban kómikummá válik ez a része — hogy a balesetterhekért is panaszkodnak, holott senki egy fillért balesetterhekért még nem fizetett, ez még ki sem rovatott, és hogy a kisiparosoknak 80, vagy majdnem 85%-a a balesetből ki van zárva, csak a veszélyes épitőüzemek vannak benne, legfeljebb 15%.

Már most a kisiparnak az a szomoru állapota, hogy 62%-a segédszemélyzet nélkül dolgozik. Ez a 62%, a mely kereken 72.000 embert tesz, egyáltalában semmiféle terhet nem visel, mert nem lévén segédszemélyzete, nincs biztositási kötelezettsége, ergo, nincs terhe. A fenmaradó többi 38%-a közül a kisiparosoknak azok, a kik a régi törvény alapján 3% járulékot fizettek, most egy fillérrel sem fizetnek többet, mert akkor egyharmadát fizették a 3%-nak, ez 1%, most felét fizetik a két százaléknak, a mi szintén egy százalék, tehát ismét nem fizetnek többet. Marad tehát az a rész, a mely azelőtt 2%-ot fizetett egyharmadrészben, most a 2% felét. Egy érdekes kis statisztikát, — nem fárasztom túlságosan a t. házat, — állitottam össze, hogy minő az a teher.

Méltóztatnak legjobban tudni, hogy az ország kisiparának túlnyomó része egy segéddel, egy inassal dolgozik. Ez képezi a 38%-nak 80.000 emberét; 80.000 kisiparos van olyan, a kik egy segédet foglalkoztatnak és ezeknek a tehertöbblete hetenként 3 fillér és évenként 1 korona 56 fillér.

Már most, t. ház, a második csoportra térek át, a kik két segédet és inast foglalkoztatnak. Ilyen, kerek összegekben beszélek, 35.500 van az országban. Ez a második nagy csoport hetenként tehertöbbletben 5 fillért és évenként 2 korona 60 fillért fizet. És ha folytatom, t. képviselőház, annak a csoportnak, a mely három segédet alkalmaz, ilyen van 16.000 ember, ennek a tehertöbblete hetenként 9 fillér, vagyis évenként 4 korona 68 fillér. A négy segédet alkalmazó csoport, a mi már nagyon ritka, 7.500 van az országban, ennek a tehertöblete hetenként 12 fillér, évenként 6 korona 24 fillér és az öt segédet alkalmazó csoport, a mi mindössze csak 4.000 ember van az országban, hetenként 15 fillért, vagyis évente 7 korona 80 fillért fizet.

Ez azon az alapon van kiszámitva, t. ház, hogy a munkabér 2 koronát meg nem halad és a kisiparban, méltóztatik tudni, ez a legnagyobb rész. De ha azt veszem, azt a kivételes kevés iparost, a ki 3 és 4 korona munkabért fizet — nyolcz osztály van a munkabér tekin-

Digitized by Google

tetében — és csak nagyon kevés az a csoport, a mely 4 koronára terjedő munkabért fizet a kisiparban, nem számitva ide a fővárost, a hol nincsen baj, a hol 3%-os volt ezelőtt is a hozzájárulás; akkor t. ház, ugy áll a helyzet, hogy az, a ki egy segédet és egy inast foglalkoztat, fizet hetenként 9 fillért, vagyis évenként 4 K 68 fillért, a csak egy segéddel dolgozó kisiparos fizet hetenként 7 fillért, vagyis évenként 3 K 64 fillért, a két segéddel és egy inassal dolgozó fizet hetenként 16 fillért, vagyis évente 3 K 36 fillért és az a kis rész, a mely több segéddel dolgozik, fizet minden héten 35 fillért, vagyis évenként 18 koronát.

Ime t. ház, méltóztassék most saját maga itéletet mondani a felett: jogosultak-e azok a panaszok, a melyek e tekintetben felmerülnek és nem óriási túlzással állunk-e szemben, a mely túlzást a maga kellő értékére leszállitani okvetlenül szükséges? *(Igaz! Ugy van!)*

Itt van t. képviselőház, az a másik panasz, hogy az adminisztrácziő komplikált. *(Igaz! Ugy van!)* Teljesen igaza van a panasznak, itt gyors orvoslást kell nyujtani. Túlságosan megterheltettek az iparosok a bejelentési és kijelentési kötelezettséggel, e tekintetben tehát a módositás szüksége előtt állunk. *(Helyeslés.)*

A legsulyosabb kérdések egyike, t. ház, a paritás kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* E tekintetben fájdalommal kell tapasztalnunk, hogy a törvényben kontemplált ideális paritás, ideális viszony nem vált be és magam konstatálom legelsőnek ezt, a mennyiben a munkaadók közönnyel viseltetnek az intézmény iránt, *(Ugy van!)* mig a munkások elfoglalják a maguk helyét. Ennélfogva, t. ház, a paritás ugy, a mint a törvény tervezi, nem érvényesült, e tekintetben tehát módositásra van szükség. *(Helyeslés.)*

Már most, t. ház, szembe akarok nézni azon váddal is, a mi a szocziálizmust illeti, röviden fejezem ki magamat, és csak arra kivánom a t. ház figyelmét felhivni, hogy a jelenlegi törvény hatása alatt ezek a panaszok jogalappal nem birnak.

Ezek a panaszok abból az időből származnak, szinte kivétel nélkül, mikor a régi törvény kétharmadképviseletet biztositott a munkásoknak és csak egyharmadot a munkaadóknak. Innen származik, hogy a kerületi pénztárakba szinte kivétel nélkül a maguk embereit tették be a szocziáldemokrata szakszervezetek, vidéken és Budapesten is. Innen alakult ki az a szomoru körülmény, a melyet tagadni az igazsággal homlokegyenest ellenkező volna, hogy csaknem minden sztrájkmozgalomban, csaknem minden differencziában, a mely munkaadó és munkás közt keletkezik, a betegsegélyző pénztár egyik vagy másik tisztviselője volt az, a ki a munkásokat vezette, a ki a helyzetet a munkaadó és a munkás közt a legmesszebbmenő módon kiélesitette. *(Élénk helyeslés.)* Innen van az a fölzudulás, a melynek az előadó ur beszédében kifejezést adott, és a mely, nem tagadhatom, teljesen megokolt eseményekben birja a maga alapját. És ha ez ellen Pető Sándor t. képviselő ur azt mondja, hogy a szocziálistáknak nagyobb teret kell biztositani, ugy az volna az ideális alap, hogy egyenlő számban alkalmazzuk mind a két fél bizalmi embereit, de ezt csak akkor tehetnők, ha meg volna a garanczia arra, hogy nem nemzetközi jelszavakra használtatik föl az a hatalom, a melylyel az illetők birnak . . .

Pető Sándor: A pénztárban nem használják!

Somogyi Aladár: A hány agitátoruk van, mind ott kap azilumot.

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Erre is reflektálok. Nem az a baj, hogy a pénztárnál mit csinál az a tisztviselő, hanem az, hogy a kinek pártok felett kellene állania, a ki bizalmi ember kellene hogy legyen munkaadóra és munkásra nézve egyaránt, körülbelül abban a helyzetben, mint az állami iparfelügyeleti közegek, a kiknek nem szabad részrehajlást tanusitaniok sem jobbra, sem balra, az a maga u. n. szabad idejét arra használja fel, hogy sztrájkokat rendez, bojkottokat csinál.

Pető Sándor: Hol marad a lelkiismereti szabadság? Hol marad a politikai véleményszabadság? *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek.

Szemere Huba: Magyarországot ezzel a lelkiismereti szabadsággal tönkre szabad tenni?

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: A lelkiismereti szabadság abban nyilvánul meg, a mit rögtön leszek bátor prezentálni a t. ház előtt. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem akartam hangulatot kelteni, nem szokásom; én tényeket szegezek le. Vajjon abban áll a lelkiismereti szabadság, a mit itt leszek bátor prezentálni, a mit a betegsegélyző pénztárak egyik vezető tisztviselője vidékre irt levél alakjában kiadott a kezéből, a mely igy szól *(olvassa)*: »A kisiparosok szervező bizottságának Kolozsvárt. Nagy örömmel értesült a nemzetközi szocziáldemokrata párt központi vezetősége, hogy önök szivvel-lélekkel mellettünk vannak és a mi elveinket vallják. Meg tudjuk érteni az önök felfogását, ha meg gondoljuk, hogy önök tulajdonképen nem iparosok, hanem munkások, a kiknek első és főfeladatuk küzdeni a tőke ellen. Ha sikerülni fog a választás, a központ önöket szervezni fogja és majd megmutatjuk az iparosoknak, hogy vagy pusztulnak, vagy a követeléseket megadják.« *(Nagy zaj.)*

Kérem a t. ház türelmét hangom gyarlóságánál fogva.

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár *(tovább olvassa)*: »Nagyon helyesen tették, hogy a mi posztálló katonánkat — a nevet kihagyom, nem tartozik ide — választották meg

Digitized by Google

vezérnek, mert igy eredményesen munkálkodhatunk. Nekünk főczélunk a tőke és igy az iparosok teljes tönkretevése.« *(Nagy zaj és mozgás.)*

Somogyi Aladár: Tetszik ezt hallani, Pető ur? *(Nagy zaj.)*

Molnár János: Ezt hirdetik odakint!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek.

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár *(tovább olvassa)*: »Épen azért tartsanak ki, hogy czéljainkat megvalósitva, a nemzetközi szocziáldemokráczia diadalát az iparosok és a tőkések romjai felett megülhessük.« *(Nagy zaj a jobb- és a baloldalon).*

Ugron Gábor: Alávalóság! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Lázár Pál: Rablóbanda! *(Folytontartó zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek!

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Nos, ha ez a lelkiismereti szabadság Magyarországon, én nem hiszem, hogy a képviselő ur, a munkások iránti kiváló szeretete mellett, a lelkiismereti szabadságot ugy értelmezi, hogy köztisztviselői joggal ruháztassanak fel egyének, a kik az ipart és a tőkét tönkretenni akarják és azoknak a romjain akarják a munkásokat diadalra vinni. Ezen lelkiismereti szabadság ellen nekünk teljes erőnkkel tiltakoznunk kell, *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* tiltakoznunk kell azért, mert egy egészséges közgazdasági életet akarunk felépiteni, a melyben a munkaadó és a munkás megtalálja a maga helyét és boldogulását. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon).*

Az országos pénztárnál már voltak sulyos bajok. Egy vizsgálat, a melynek adatai előttem fekszenek, de a melyekkel nem fogom fárasztani a t. házat, sulyos bajokat konstatált e tekintetben is. Amióta azonban ezek az esetek felderittettek és közéletünknek egy olyan kiváló férfia áldozta fel szinte egész munkálkodását ez ügynek, Hatvany József, a ki iránt nem róhatom le elég melegen, elég nagyon a kereskedelemügyi kormány köszönetét és a ki olyan munkát produkált ezen a téren, a minőhöz foghatót közéleti önzetlen tevékenységben keresnünk kell, azóta konstatálnunk kell, hogy itt a bajok megszüntek, gyökerükben irtották ki e bajokat, ott tehát baj nincs. És engedjenek meg nekem azok a képviselő urak, a kik kifogásolták, hogy ott a munkásoknak egy exponense foglal helyet, hogy ezt a kifogást tárgytalanitsam, mert nem lehet azt rosszalni, hogy akkor, a mikor teljes garancziával veszszük körül az intézményt, ugy hogy annak alkalmazottai semmiféle munkaadó- vagy munkásszervezetnek tagjai nem lehetnek, semmiféle sztrájk- vagy munkás-, illetve munkaadó-mozgalomban részt nem vehetnek és politikai jogaikat is csak annyiban gyakorolhatják, hogy politikai gyülésekben részt vehetnek, vagyis olyan kautélákkal vettük körül, mint a birói kart törvényeinkben, sőt annál valamivel messzebb is mentünk; akkor kifogásolni azt, hogy ott a munkásosztály egy exponensével képviselve van, nem tartom méltányosnak, helyesnek, mert hiszen az illető leszámolt multjával, a mikor a hivatalvesztés terhe alatt vállalta ezt az állást és mondhatom, eddig becsületesen be is tartotta.

Ezt az igazság kedvéért konstatálom, és még azt is, hogy az országos munkásbiztositási pénztárban 41 választott tisztviselő közül csak egyetlenegy volt a szocziáldemokrata pártnak tagja, a többi kivétel nélkül egy sem az.

Legyen szabad már most érintenem ebben a kérdésben a minister ur álláspontját, hogy miben keresi ő a helyzet javitásának módozatát. *(Halljuk! Halljuk!)*

Keresi mindenekelőtt abban, hogy a személyzet összeférhetetlenségét törvény által kivánja biztositani; a személyzet kvalifikácziójáit és összeférhetetlenségét annyiban, hogy a pénztáraknak semmiféle alkalmazottja nem lehet tagja semmiféle munkaadó- vagy munkásszervezetnek, semmiféle czimen nem vehet részt semmiféle olyan munkaadó- vagy munkásmozgalomban, a mely a két tényező egyetértését megzavarhatná. Keresi abban, hogy a paritást korrigálni kivánja, korrigálni oly mértékben és értelemben, a mint az a törvény választott birósági intézményén végigvonul, hogy csak egyenlő számu munkaadó és egyenlő számu munkás hozhat határozatot. Ebben az esetben az a jogos panasz, hogy a munkások részt vevén az intézményben, és a munkaadók nem, a mérleg a többség oldalára billentetik, meg fog szünni, mert tényleg a két fél egyenlő mértékben fog dönteni, és gondoskodni kivánunk arról is, hogy a paritás teljes mértékben érvényesüljön, akként, hogy lehetőleg pártatlan elnök vezetése alatt történjék a döntés, tehát se nem munkaadó, se nem munkás vezetése alatt.

Gondoskodni kiván, t. ház, a minister ur arról is, hogy ama sulyos esetek, a melyekre voltam bátor utalni, és a melyek az ország érdekelt köreit izgatottságban tartják, hogy t. i. a a munkáspénztárak alkalmazottai a szocziáldemokrata párt táborából kerülvén ki, egyoldalulag izgatják a munkásokat — megszünjenek; a törvényben lefektetett autonómiának ily korrigálásával a tisztviselői állásokat állami megbizatás alakjában tervezi, vagyis olyképen . . .

Pető Sándor: És fizeti! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Kérem, legyen nyugodt ebben a tekintetben a képviselő ur. És olyképen szervezi, hogy a személyzet állami alkalmazotti jelleggel birjon és ebben garancziát nyujtson arra nézve, hogy ez az intézmény tényleg politikai intézmény ne legyen és semmiféle hatalmi szférába be ne vonassék. *(Helyeslés.)* Ennél messzebb menni azon-

Digitized by Google

ban óvnám a t. képviselő urakat azért, mert az egész intézménynek államositása — a mi felmerült *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* — azt hiszem, nem is kivántatik ily értelemben, mert ez sulyos konzekvenciákkal járhatna pénzügyileg is.

Az állam által fentartott intézményben takarékosság, ellenőrzés, érdeklődés kizárt dolog; milliókra menne évenként az az áldozat, a melyet a törvényhozónak ezen a czimen megszavaznia kellene, holott méltóztatnak talán helyeselni, hogy ezekkel az eszközökkel, — a melyeket voltam bátor felsorolni. — gyökerében orvosolhatjuk a bajt. És arról is biztositathatom a t. házat, hogy nem abból csinálunk a minister urral hiuságot, hogy az általunk ide beterjesztett és itt képviselt törvényjavaslat ne módosittassék, hanem abból csinálunk hiusági kérdést, hogy az ugy módosittassék, hogy a czélnak meg is feleljen. *(Helyeslés.)*

Egyszerüsiteni fogjuk, t. ház, ennek következtében az adminisztrácziót is és végül segiteni akarunk egy sulyos bajon, a mely ma még csak egy érdekeltségi körnek baja, az épitőipar kérdésénél, a balesetek tekintetében, a hol t. i. a tőkefedezeti rendszer tényleg igaztalanul terheli meg a magas épitésekkel foglalkozó iparosokat. Ebben a tekintetben is a legkiállóbb sérelem lehetőleg minél előbb orvoslásra fog tehát találni.

Ezekben voltam bátor, t. ház, jelezni azt a reformot, a mit sajnos, már ily rövid idő után életbe kell léptetni. Biztositathatom a t. házat, hogy a lehető legrövidebb idő alatt a minister ur ezzel a reformmal a ház elé fog jönni. *(Helyeslés.)*

Befejezésül még csak az iparpolitikára vonatkozólag méltóztassék megengedni néhány észrevételt, a mely politikával foglalkozott Sümegi képviselő ur, Tutsek képviselő ur, Lányi Mór, Buza Barna, Hódy Gyula és Thoroczkay Viktor képviselő ur is.

Sümegi képviselő ur egy konkrét esetet is hozott fel, a rotácziós papir kérdését, azt a szomoru jelenséget, *(Igaz! Ugy van!)* hogy ezt a papirost itt az országban nem gyártják.

Hát, t. képviselő ur, méltóztassanak rotácziós papirgyárat alapitani, akár a hazai papirgyárakkal együttesen, akár sajtószövetkezés utján — és én biztositathatom a képviselő urat arról, hogy a kereskedelemügyi minister ur a legmesszebbmenő támogatásban fogja részesiteni vállalkozásukat.

A mi pedig a nagyipar és a kisipar támogatásának többek által felemlitett arányát illeti, az idő előrehaladott voltánál fogva nem fogok részletekbe bocsátkozni, *(Halljuk! Halljuk!)* csak megnyugtatom a t. házat, arra vonatkozólag, . . . *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: . . . hogy a kereskedelemügyi minister ur éber figyelemmel gondol erre és ügyel, hogy a kisipar a maga megérdemelt támogatásában részesüljön.

Csak néhány adatot bátorkodom a t. ház elé terjeszteni a következőkben: Mig 1899-től 1905-ig a kisiparra összesen 2,600.000 korona fordittatott, vagyis egy évi átlag 373.000 korona volt, addig ugyanezen idő alatt Kossuth Ferencz kereskedelemügyi minister ur a kisipar istápolására 3,900.000 koronát forditott, vagyis évi átlagban 1,300.000 koronát, tehát négyszeresét az eddigi összegnek. Csakhogy mig a gyáriparban a támogatás azonnal vagy nagyon rövid idő alatt érvényesül, — mert hiszen a munkások tömegei vonulnak fel és szaporitják a termelést — addig a kisiparban ez az átalakulás csak lassu, lassan érvényesül. De konstatálhatom, hogy azok a segélyek, a melyekről megemlékeztem, igen termő talajra estek a kisiparban és bőven, dusan gyümölcsöznek majd az országnak.

T. ház! Utalhatnék arra is, hogy mig a gyáriparban egy munkásnak az utolsó három évben nyujtott segélyből 1210 korona esik, t. i. az összes segélyből. és ezt egy éven át számitva — mert hiszen a gyáripar által kapott támogatás 8 évre szól, mindössze 151 korona, mig a kisiparnak ez a támogatása 421 korona fejenként — méltóztatnak látni, hogy nem hanyagoljuk el a kisipart, hanem a megérdemelt támogatásban részesitjük. *(Igaz! Ugy van!)*

Még Tutsek képviselő urnak a háziiparra vonatkozó észrevételére kell kitérnem és figyelmeztetnem kell őt arra a hazafias, nagyszabásu akczióra, a melyet Magyarország egyik legelső asszonya, gróf Batthyány Lajosné inditott meg a háziipar országos szervezésére. Ez akczió gyümölcsét csakhamar élvezni fogjuk. Itt meg fognak valósulni azok, a miket Tutsek képviselő ur akart az értékesités terén; a kormány, a kereskedelemügyi és a földmivelésügyi kormány egyetértve, egységesen, a társadalom legmesszebbmenő bevonásával kivánja a háziipar szervezését megoldani; legyenek meggyőződve, t. ház, hogy azok az áldozatok, a melyeket a szegény népnek különösen téli munkálkodására méltóztatik forditani, kamatozni fognak a nemzeti jövedelem gyarapitásával és lakosságunk erkölcsi szinvonalának is emelésével.

T. ház! Befejeztem beszédemet; elnézést kérek, a miért hosszu ideig vettem igénybe a t. ház figyelmét. Egy akkorddal kell végeznem, t. ház, a mivel tegnap Buza Barna t. képviselő ur beszédét befejezte, *(Halljuk! Halljuk!)* azzal, hogy minő viszonyban van az iparfejlesztés a mezőgazdasághoz és mit jelent az iparfejlesztés a mezőgazdaság számára! *(Halljuk!)*

Nem akarom ujból hangoztatni, hogy gazdasági önállóságunkat erős iparfejlesztés nélkül elérni sohasem fogjuk. *(Felkiáltások: Ez igaz!)* Erős iparfejlesztés a legmesszebb menő agrárpolitikával

Digitized by Google

— értve ez utóbbi alatt a mezőgazdaság helyes istápolását — képezheti csak azt a szilárd alapot, a melyen önálló gazdasági berendezésünket elérhetjük. Annak az agrárpolitikának, a melyet követni kell, a legerősebb eszköze, a leghathatósabb előmozditója az erős iparfejlesztés. A helyes agrárpolitikának sarkköve kell, hogy legyen belső fogyasztásunknak olymérvü növelése, hogy az ország mezőgazdasági termelésének túlnyomó részét itthon fogyaszthassuk el. *(Helyeslés.)* Erre törekszünk, igy készíti elő a kereskedelemügyi minister ur, a pénzügyminister ur legmesszebbmenő támogatásával, a magyar ipari politikát, ily módon készíti elő az önálló gazdasági berendezkedést és mert ez a programmja, mert ezt teszi, ajánlom a költségvetést elfogadásra. *(Hosszas élénk helyeslés. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Nagy Emil előadó: T. képviselőház! Teljes lélekkel csatlakozom az előttem szólott államtitkár ur beszédjének különösen ahhoz a végakkordjához is, a melyben erősen hangsulyozta, hogy az ország különböző gazdasági irányzatai között ellentétek nem forognak fönn. Az a bizonyos szembeállitása egyrészt az agrárius, másrészt az iparos foglalkozásnak, egyike volt a régi rendszer azon elkopott frázisainak, a melyek nem szolgáltak egyébre, mint csak arra, hogy a nemzet különböző gazdasági elemeit egymással szembeállitsák, *(Ugy van!)* és ezen helyzetben olyanok huzzák ki a sápot, a kik nem dolgoznak, *(Ugy van!)* kik a nemzeti termelésben részt nem vesznek. Ép azért végtelenül csodálkozom Pető Sándor t. képviselő urnak azon kijelentése felett, hogy azért nem fogadja el ezen költségvetést, mert ennek én vagyok az előadója, célozván nyilvánvalóan arra, hogy főleg agrárius kérdésekkel foglalkozó képviselő talán nem is lehet helyesen ennek a tárczának képviselője. Az államtitkár ur maga volt kegyes ráczáfolni erre a tételre *(Halljuk!)* és én csak azt hangsulyozom Pető Sándor t. képviselőtársamnak, hogy meg méltóztatik látni a közel jövőben, főleg az általános választói jog érája alatt . . .

Pető Sándor: A mely nem jön! *(Mozgás.)*

Nagy Emil: . . . . a mely jönni fog . . . *(Felkiáltások balfelől: Mikor?)*

Simkó József: Mert jönni kell! *(Derültség.)*

Pető Sándor: Talán az Andrássy-féle javaslatot gondolja általános választói jognak? *(Mozgás és zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Nagy Emil előadó: . . . Meg fogja látni a t. képviselő ur, hogy az iparos érdekeket az önző szocziáldemokrata izgatásokkal és az önző szocziáldemokrata nyerészkedéssel szemben épen az agrárius képviselők fogják tudni megvédelmezni, *(Ugy van! a baloldalon.)* a minthogy ennek elég tanubizonysága az, hogy hozzám, a munkásbiztositási kérdésben történt felszólalásomért az ország iparos közönsége részéről olyan halmaz levél és sürgöny érkezett, a mely azt mutatja, hogy az iparos közönség nem ül föl Pető Sándor ur és társai azon uszitásának, *(Ugy van! a baloldalon.)* hogy az iparos érdekeket a mezőgazdasági érdekekkel szembeállitva, *(Ugy van! balfelől.)* mindenkire, a ki a földmives érdekekkel foglalkozni merészkedik, rögtön egy iparellenes, s nem tudom milyen agrárius bélyeget sütnek rá és ez által őt mintegy az iparosság előtt diszkreditálni akarják. *(Ugy van! balfelől.)*

Ez, t. ház, senkinek sem fog sikerülni.

Lányi Mór: És megforditva!

Nagy Emil előadó: Meg méltóztatnak látni, — és erre ismételten rátérek és hangsulyozom, — hogy a városi képviselő urak nagy része befolyásolva lesz sok tekintetben épen az ott lakó iparosmunkások szavazata által és igy az iparosokat a szocziáldemokrata túlkapásokkal *(Ugy van! Ugy van! balfelől)* épen azon mezei kerületek képviselői fogják tudni megvédelmezni, a mely kerületekben a szocziáldemokráczia, hála Istennek, egyáltalán nem játszik szerepet. *(Élénk helyeslés balfelől. Mozgás és zaj.)*

Elnök: Csendet kérek.

Nagy Emil előadó: A mi azonban Pető Sándor képviselő ur tárgyilagos érveit illeti, méltóztassék megengedni, hogy azokkal az előadói bevezető beszédemben foglalt tételnek megerősitésére röviden foglalkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Különösen szememre hányta az igen t. képviselő ur azt, hogy a munkásbiztositó intézmény felett előbb törtem pálczát, mintsem bevártam volna, hogy ez az intézmény az idők folyamán mivé alakul. A t. képviselő urnak ez a szemrehányása teljesen alaptalan, mert az csak akkor állhatna meg, ha én mulékony természetű dolgokat hoztam volna fel, a melyeket egyes könnyű reformokkal meg lehetne változtatni, a melyeken könnyen lehet segiteni. Csakhogy én nem ilyent hoztam fel, hanem felhoztam azt az eredendő bűnt, a mely valóságos szerencsétlenség, a mely — e helyről ismételten hangsulyozom — abban áll, hogy ebben a szép intézményben, a mely a munkásság jólétét és az ipari termelés békességét czélozta, *(Ugy van! balfelől)* a nemzetközi szocziáldemokrata elemek megvetették a lábukat *(Ugy van! balfelől)* és ebben ők viszik a vezérszerepet.

Markos Gyula: Internaczionális Jakabok!

Nagy Emil előadó: Ez egy olyan eredendő bűn, a melyet nem tudom, hogy képes lesz-e a mélyen t. államtitkár ur bölcsesége is szanálni, hacsak nem méltóztatik itt egy olyan operácziót végrehajtani, *(Helyeslés balfelől.)* a melynek eredménye az legyen, hogy igenis ebben az intézményben a munkást szivesen látja az álladalom, a munkásnak biztositja a maga szerepkörét, de ne méltóztassanak — és ez szól némileg a mélyen t. államtitkár urnak is — összetéveszteni a munkást a nemzetközi szocziáldemokratával. Ha azt mondjuk, hogy a munkásnak a lehetőség szerint biztо-

Digitized by Google

sitsuk a részvételét ebben az intézményben, ez nem azt jelenti, hogy oda beereszszük a munkásoknak és az iparnak kollektiv ellenségét, a nemzetközi izgatást! *(Helyeslés.)* Magának a munkásságnak kellene rendelkeznie azzal a tisztánlátással, hogy ezen szavak igazságát belássa, és belássa azt, hogy az ezen rendszer által létesitett intézmények keretében elkölcsi lehetetlenség, hogy a munkásokra és részben az iparos gazdákra ráerőszakoljuk, hogy az, a ki ma izgatott a haza ellen, az ipar ellen, — mint azt a felolvasott levél nagyon jól bizonyitja, — a ki ma izgat minden ellen, a mi a fennálló társadalom kötelékeihez tartozik, az másnap mint munkásbiztositópénztári hivatalnok közhatósági funkcziókat gyakorolhasson, és a törvény értemében mint közhatóság jelenhessen meg akármelyik iparosgazdának az ipartelepén.

Baross János: Ez csak Magyarországon lehet!

Nagy Emil: Méltóztassék megengedni, hogy foglalkozzam azokkal az ellenvetésekkel, a melyeket Pető Sándor t. képviselő ur előadói beszédem ezen része ellen irányitott. Méltóztassék elhinni, hogy én teljesen tisztában vagyok a szocziális mozgalom jelentőségével és hogy annak nagyságát, jövőjét a legcsekélyebb mértékben sem kisebbitem. Tisztában vagyok én azzal, hogy ez nem egyedül gyomorkérdés, mert hiszen látjuk, hogy a külföldön egy-egy munkáscsalád sokkal jobban él akármelyik törvényszéki biró családjánál. Látjuk különösen az erősebb iparosállamokban, hogy a munkások könnyen keresnek és valósággal jól élnek, és mégis nem hagynak fel a szocziálizmussal, hanem ellenkezőleg, a szocziálizmus megy előre a maga utján. Ebből nyilvánvaló, hogy a szocziálizmus nem olyan kérdés, a melyet egynéhány intézkedéssel, vagy nem tudom, csendőrszuronynyal meg lehetne oldani. Ezt nem állitom, ebben nincsen közöttünk különbség.

A különbség, a mely közöttünk van, az, hogy nézetem szerint a szocziálizmus akkor fog majd jót tenni az emberiséggel, ha fel fog emelkedni arra az etikai irányzatra, a mely nélkül soha még egy eszme az emberiség történetében diadalra nem jutott. Ez az eszme akkor fog majd diadalra jutni, ha egyszer megtörténik az, hogy a szocziálizmus fel fog emelkedni azon etikai magaslatra, a melyen neki megvan a jövő nagy szerepe. *(Helyeslés.)* Ma azonban mit látunk? Mondhatja-e azt valaki, hogy ma a szocziáldemokráczia etikai magaslaton áll? Mondhatja-e valaki, hogy a szocziáldemokráczia ma olyan általánosabb jót, olyan magasabb, nemesebb eszményt képvisel, a minőt itt a polgári politikai pártok nem képviselnek? *(Zaj. Elnök csenget.)* Ma ezt állitani nem lehet, ma a szocziálizmus, sajnos, azt a korát éli, a mikor már rombol, de alkotni még nem tud, azt a korát éli, a mikor már lerombolja, már lábbal tiporja mindazt, a mi nekünk szent, kik a régi társadalom bázisán gondolkozunk, sárba tiporja a vallást, a hazát, kicsufolja a becsületet, fitymálja a tisztességet, szóval mindazon erkölcsi momentumokat, a melyek nekünk szentek, és a melyek nélkül élni sem vagyunk hajlandók; a szocziáldemokráczia mindazt lerombolja, sárbatiporja a nélkül, hogy egy ujabb, egy szebb erkölcsöt tudna produkálni.

Ha el fog érkezni az idő, hogy a szocziálizmus a mai jónál egy nagyobb, egy szebb általános jót tud produkálni, akkor meg méltóztatnak látni, hogy a társadalmi béke kiegyenlitődése meg fogja találni a maga utját a szocziális gondolatban is. De a hogy ma áll a kérdés, ha abban a brutális, nyers, kezdetleges, minden erkölcsi jót lábbal tipró felfogásban, a melyben a szocziálizmus világszerte fetreng, ha abban a formában akár túlságos engedékenységgel, akár túlságos elnézéssel a szocziáldemokráczia apostolainak kaput nyitunk, azoknak működését nem hogy megnehezitjük, hanem még inkább elősegitjük, akkor a társadalomnak nem a haladását, hanem dekadencziáját, visszaesését idézzük elő. Az a társadalom, a mely gyáván meghátrál a szocziálizmus támadásai előtt, nem a fejlődést segiti elő, hanem azt, hogy a szocziálizmus nem fogja érezni annak a szükségét, hogy etikai magaslatra emelkedjék fel és ezen etikai magaslaton erkölcsi eszmények hirdetésével hóditsa meg az emberiséget, hanem meg fog maradni a mai brutális, nyers állapotában. És ha ebben az állapotában parlamenti többségre, vagy pláne kormányzásra kerül, *(Felkiáltások jobbfelől: Ments Isten! Zaj.)* ez a társadalomnak olyan dekadencziáját, olyan eszménytelenségét, olyan zsarnoki sivárságát és olyan korrupcziót idézne elő, a milyenre soha a multakban példa nem volt. *(Igaz! Ugy van!)*

Ezért szerintem csak az a társadalom felel meg annak a fejlesztő hivatásnak, a melyet az emberiségnek előrevitele minden nemzeti társadalomra reá ró, a mely ellenáll annak a nyers formának, annak az alantas nivónak, a milyen ma a szocziálizmus erkölcsileg és gazdaságilag. Ha annak idején Rómában a patriczusok olyan gyávák lettek volna, mint ma a polgári társadalom igen sokfelé, és különösen minálunk, és a plebejusok támadására kardcsapás nélkül engedtek volna, akkor Róma nem lett volna azzá, a mivé a történelem fejlesztette. Fejlesztette e két társadalmi osztály szivós küzdelme, a melyben végül a plebejusok győztek, de a mely győzelem épen azért volt a hazára áldásos, mert a patriczusok ellenkezésével találkozott, és lépésről-lépésre csak oly mértékben volt képes tért hóditani — nem a mennyire a terrorizmussal előre haladhatott, hanem a a mennyiben eszményeinek nagyszerűségével tudott tért hóditani.

Pető Sándor: Az az ókorban volt, a mikor a patriczusok uralkodtak.

Nagy Emil előadó: Nemcsak az ókorban, de ma is szóról-szóra igy van. Az a társadalom, a mely nem áll ellent a szocziálizmus mai alantas formájának, dekadencziát és nem előrefejlődést fog előidézni.

Ez az, a mit a szocziálizmusról általában mondani akartam; nem vonom kétségbe jövőjét,

Digitized by Google

de ezen jövő csak akkor fog felvirradni, ha reá fog helyezkedni arra az etikai nivóra, a mely nélkül soha egy eszme a világon hóditást végezni nem tudott.

Ezen általános szemponton kivül ne méltóztassanak elfelejteni azt, hogy mennyire különböző az a helyzet, a melyben a mi szocziálizmusunk van, attól a helyzettől, a melyben a külföldi szocziáldemokráczia leledzik. Jól méltóztatnak tudni, hogy külföldön a szocziálizmus hosszu, évszázados fejlődésen keresztülmenve, akkor jutott diadalra, mikor a másik részen egy igen erős, hatalmas ipari imperium csillogtatta a maga erejét. Ottan az ipar maga oly hatalmas volt, hogy ennél a szocziáldemokráczia támadása egyáltalában létkérdést nem képezett. De nálunk jól méltóztatnak látni, hogy hol van a mi iparunk. Azt hiszem, furcsán hangzik, de ugy van, hogy a nagyipar szubvenczióból, a kisipar meg nyomoruságból él. Ebben a helyzetben hazafiui szempontból, sőt nemcsak hazafiui szempontból, de egyuttal munkásszempontból is egészen más megitélés alá kerül a szocziáldemokrata támadás, hogyha az egy gyenge, létében ugyis veszélyeztetett iparnak megsemmisitését czélozza. Ha nálunk a szocziáldemokráczia egyedül és kizárólag az ipari munkabérek emelésére szoritkoznék, abszolute nem kifogásolnám működését, hiszen a munkásmozgalmak, az Arbeiterbewegungen, világszerte a gazdasági megnyilvánulások egyik legértékesebbjét képezik. Azonban nem erről van szó. A mi szocziáldemokrácziánk nem tesz egyebet, mint demoralizál, demoralizálja a munkásságát. *(Ugy van! Igaz!)*

Somogyi Aladár: És terrorizál!

Nagy Emil előadó: A mi szocziáldemokrácziánk nem arra biztatja a munkásságot, hogy sokat dolgozz és keress, mint a mire biztatta az egyik nagy szocziálistavezér, hanem arra biztatja, hogy ne dolgozzál, de azért kérj háromszoros munkabért, hadd pusztuljon az ipar, mint a hogy a felolvasott levél ezt a tendencziát nyiltan igazolja is. A mikor tehát meg kell állapitanunk azt a kétségtelen igazságot, hogy nálunk a szocziálizmus közgazdasági és nemzeti tekintetben egészen más szempontokból birálandó el, mint a külföldi szocziálizmus . . . *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Nagy Emil előadó: . . . akkor egyuttal le kell vonnunk azt a konzekvencziát is, hogy külföldi példák megitélésénél, külföldi intézmények átplántálásánál ezt a nagy különbséget mindig figyelembe kell vennünk.

De van még egy más különbség, a mely pl. a német szocziálizmust és a mienket óriási mértékben megkülönbözteti egymástól; s ez semmi más, mint az, hogy Németországban megvan az a teljes gazdasági függetlenség, megvan a nemzetnek az az óriási gazdasági ereje, erkölcsi és vagyoni függetlensége, a mely mellett a szocziálizmusnak támadása nem képez nemzeti létkérdést. De nálunk mi a főbaja a munkásnak? Neki is az a főbaja, hogy nincs elegendő munkaalkalom, nincs elegendő alkalom arra, hogy a munkás pénzt kereshessen; ennek pedig első és főoka abban rejlik, hogy nincs meg a gazdasági önállóság, nincs meg az ipari termelés, a mely mellett a munkás szépen kereshet és nem kell neki Amerikába kimennie. És mit látunk, t. ház? A gazdasági függetlenség hatalmas munkájából a magyar szocziáldemokrácziа nemcsak hogy nem veszi ki a részét, sőt ellenkezőleg, annak harczosai ellen szüntelenül a legkiméletlenebb módon folytat izgatást.

Markos Gyula: Bécsből tartják őket!

Nagy Emil előadó: Az a szocziálizmus, a mely külföldön nem egyéb, mint egy osztozkodási kérdés, nem egyéb, mint az ipari nyereség mikénti elosztásának kérdése, ugyanaz a szocziálizmus nálunk megtámadja magát az ipari termelést és igy megtámadja magának a munkásnak érdekeit is.

Azt mondotta Pető Sándor t. képviselő ur, hogy a betegsegitő pénztár olyképen van csinálva Németországban is, mint nálunk. Ezek után és azok után, a miket még mondandó leszek, meg tetszik látni, hogy a különbség óriási. Németországban ez az intézmény hosszasan fejlődött, mintegy történeti alapon, és e történeti alap végső kifejlése volt az az állapot, melyre 1883-ban a törvényhozás reá lépett.

Oly intézmény, a mely egy országban történetileg fejlődik, egészen más sorsban részesül, mint a mely intézményt egyszerre hozunk be, és a mely itt igen csekély multtal rendelkezik. Ott Németországban, a mikor a betegsegélyző pénztár behozatott, mint intézmény, már régen kifejlődött a munkásöntudat, kifejlődött az az érzés, hogy a munkásnak nemcsak izgatnia és terrorizálnia kell a saját maga érdeke végett, hanem az okos, észszerű szövetkezés az, a melyben a munkásság czélját eléri.

Szóval Németországban mikor ez az intézmény megvalósult, már készen volt az erkölcsi levegő, a mely Taine szerint minden intézmény feltétlen kelléke, a température morale, a mely nélkül sem művészet, sem intézmény valamely társadalomban nem létezik. Igenis Németországban ez a température morale, a munkások belátása, az iparnak szeretete, a munkaadók és munkások egymás iránt való méltányossága, ez a température morale régen beállott már akkor, a mikor az ilyféle intézményt emberbaráti szempontból megvalósitották. Nálunk a température morale, — azt hiszem vétenék a t. ház türelme ellen, ha ezt hosszasan ismerteteném, — nálunk a température morale érdekesebb okmányát, mint a melyet a t. államtitkár ur kegyes volt felolvasni, én sem tudnám produkálni. Ebből az okmányból jól tetszett hallani, hogy arra izgatja a szocziálista a többi pajtásokat, a kik talán hozzá fognak állani, hogy igyekezzünk tönkre tenni az ipart. *(Mozgás.)*

Tisztelettel hajlok meg az autonómia előtt minden téren, a hol meg van számára a megfelelő température morale, az az erkölcsi levegő, a melyben az autonómia a maga működését ki akarja

Digitized by Google

fejteni. *(Mozgás.)* De abban a température moraleban, a mely nálunk van, a hol a szocziálizmus végtelen terrorizmusa a munkaszabadság megölésével mindent tönkre tenne, a mi nem szocziálista, *(Igaz! Ugy van!)* ebben a température morale-ban az önkormányzat nem idéz elő mást, mint azt, hogy a szolidabb, modorban tisztességesebb, diszkrétebb munkaadó elem, mindig a rövidebbet fogja huzni. Tapasztalatból hallottam: nem indolencziából történik, a mint Somogyi Aladár képviselőtársam mondta az imént, hanem kétségtelen tény, hogy az az iparos gazda végtelenül huzódik attól, hogy azzal a szájas szocziálista gyerekkel, a ki az exisztencziája ellen tör, a ki érdeke ellen lépten-nyomon izgat, egy autonómia keretében helyet foglaljon. *(Mozgás.)* Ez mutatja azt, hogy az a température morale nincs meg az intézményben, a mely e kérdést a munkaadó és a munkások teljes autonómiájával kivánja megoldani.

Ha egyszer a szocziálizmus meg fogja érteni és érezni fogja, a mit, sajnos, ma egyáltalán nem érez, hogy van a világon állam is, és vannak az államrendnek őrzői is, ha egyszer a szocziális gondolatot bevezettük azon mederbe, hol benne lesz egyszer, remélem, ha meg lesz az autonómia számára az illető erkölcsi levegő, akkor nincs az iránt semmi kétségem, hogy a munkások és munkaadók együttműködése az autonómia keretében lehető lesz. Ha egyszer kodifikálunk, akkor nem szabad a kodifikátor ambicziójának túlságosan elragadni az embert, hanem mindig számolni kell azon helyzetekkel, a melyek számára valaki törvényt csinál Magyarországon. Kis ország vagyunk, kis, szegény faj vagyunk; csináljunk olyan törvényeket, melyek a mi fajunknak jók és a melyek a mi szegényes viszonyainkhoz illenek. Azt a politikát, mely 200 hold mellé nagy kastélyt épit, épugy elitélem, mint azt a politikát, mely külföldi nagy viszonyokat tartván szem előtt, sokkal nagyobbat, sokkal szebbet alkot, mint a mit szegény viszonyaink egyáltalában elbirnak.

Azután feledi az én t. képviselőtársam azt, hogy, ha német példára hivatkozik, akkor neki igen óvatosan kell ezzel a kérdéssel bánni. Mikor 1871-ben kitört a német-franczia háboru, azt mondta talán a német proletariátus, hogy miután a háboru az én elveimmel ellenkezik, ennek folytán én az ellenséggel fogok össze? Nem ezt mondta, hanem maga a proletariátus országszerte mindenfelé gyüléseket tartott, és ezen üléseken kijelentették, hogy ámbár a háboru az ő elveikkel nem egyezik meg, ezt, mint a nemzeti önvédelem szükséges kellékét, igenis elismerik. Sőt mikor a költségek megszavazására került a sor, Bebel és Liebknecht, ez a két szocziálista képviselő mindössze azt tette, hogy elvei szempontjából kiment a folyosóra, nem szavazott, mialatt benn a többiek megszavazták a nemzeti háboru költségeit. Ez, t. ház, egy olyan szocziálizmus, mely magát ugyan nemzetközinek nevezi, de nemzetközi csak a maga külső formáiban, külső organizmusában, de a szivében nem nemzetközi. Méltóztassék megnézni azt az óriási különbséget, mely a külföldi szocziálizmus közt van, a mely, ha kifelé internaczionális is, de befelé német vagy angol, és méltóztassék megnézni azt a rettenetes elfajulást, melyet e tekintetben a mi szocziáldemokrácziánk produkál. Ha a lapjaikat néha megnézem, minden félesztendőben egyszer, elborzadok a hangnak azon nivójától, a melyen minden kérdést tárgyal, a mi csak némileg is a hazával összefüggésben van.

Ha tehát a t. képviselő ur arra hivatkozik, hogy az autonómia igy meg ugy meg volt Németországban is, ne méltóztassék elfelejteni ezt az óriási különbséget, mely a kétféle szocziáldemokrácziа közt fenforog. Azok hazafias szocziálisták, ha magukat másként nevezik is; a mieink pedig csak arra törekednek, hogy valamiképen hatalomhoz jussanak, de sem az ipari termelés érdekeit, sem a hazának érdekeit nem tekintik, és jobban gyűlölik a mostani társadalmat, mint szeretik a hazájukat. *(Igaz! Ugy van!)*

Nem veszem sokáig igénybe türelmüket, csak méltóztassék megengedni, hogy épen körvonalazzam ismételten az álláspontomat, hogy én, valamint a bizottság többsége is, sőt jól tudom, a ház többsége is teljes megnyugvással fogadja a mélyen t. államtitkár urnak, mint ezen kérdések nagy szakbeli ismerőjének és kiváló férfiának a maga álláspontját, bizalommal is tekint afelé, hogy ezen álláspontnak értelmében meg fogja valósitani ezen ügyek szanálására azt, a mit lehet. Csak méltóztassék megengedni, hogy ezen székből is, a melyben ezuttal állni szerencsém van, hangsulyozzam, hogy sem a bizottság, melynek tagja vagyok, sem pedig az a párt, melynek tagja vagyok, azt az állapotot eltűrni egyáltalában nem hajlandó, hogy a nemzetközi szocziáldemokrata apostolok bárminő állami intézmény keretében közhatósági teendőt fejtsenek ki. *(Helyeslés.)*

Ez az a kérdés, a melyet én a kereskedelemügyi kormánynak mély tisztelettel figyelmébe ajánlok. Hangsulyozom, méltóztassék ezen kérdésnél figyelembe venni a néplelket is, *(Helyeslés.)* figyelembe venni iparosaink helyzetét is, a kiknek nemcsak az fáj, hogy fizetniök kell, hanem főként az fáj, hogy olyannak kell fizetnie, a ki az ő halálos ellensége. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps.)*

Elnök: A tanácskozást befejezettnek nyilvánitom. Már két óra van; most tehát az ülést felfüggesztem két óra tartamára. Négy órakor folytatjuk a tanácskozást.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Návay Lajos foglalja el.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást. Mindenekelőtt felteszem a kérdést: méltóztatik-e a személyi járandóságok tételét változatlanul elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* Elfogadottnak nyilvánitom.

Digitized by Google

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 372.800 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Vasuti ministeri biztosok 17.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Tanulmányi és utazási ösztöndijak 20.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Anyaggyüjtési és szaktanácskozási költségek 30.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. A fiumei raktári vállalat ministeri biztosának 4.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Viczinális vasutak segélyezésére 1,800.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A budapesti közlekedési akadémia költségeire 109.300 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Horvát-Szlavonországokban vasuti tisztképző tanfolyam létesitésére 30.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 107.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek. 1. rovat. A fiumei raktári vállalat részvénytársaság által a ministeri biztos dijazására fizetendő 4000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Egyes vasutak és hajózási vállalatok által a budapesti közlekedési akadémia költségeihez való hozzájárulás fejében fizetendő 9300 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: M. kir. vasuti és hajózási főfelügyelőség. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 2. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 167.600 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 67.700 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Államépitészeti hivatalok. Rendes kiadások. XIX. fejezet. 3. czim. Rendes bevételek: VII. fejezet. 2. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 1,667.980 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 590.520 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 373.680 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Közutak. Rendes kiadások: XIX. fejezet. 4. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: VIII. fejezet. 2. czim. Beruházások: IV. fejezet, 1. czim. Rendes bevételek: VII. fejezet, 3. czim. Rendkivüli bevételek: V. fejezet, 2. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Állami közutak fentartása 8,962.140 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Törvényhatósági közutak segélyezése 2,655.700 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Törzskönyvek, távolsági térképek és közuti térkép elkészitésére 80.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A zentai állandó Tiszahid épitéséhez Zenta városának nyujtandó segély IV. részlete 50.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Beruházások. 1. rovat. A sziget-krácsfalu-nagybányai állami közut egyes túlmeredek szakaszainak áthelyezésére III. részlet 75.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Nagyobb fahidaknak végleges jellegű hidakká való átépitésére 400.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Horvát-szlavonországi ki nem épitett állami közutak és hidak kiépitésére IV. részlet 300.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Berettyó-Ujfalu - békéscsaba - orosházai államositandó közut kiépitésére II. részlet 400.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Digitized by Google

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. A debreczen-tokaji állami közut kiépitésére 1. részlet 100.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 387.125 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek. 1. rovat. Szatmár vármegye közönsége által a dunaföldvár-máramarosszigeti alföldi ut kiépitésére megszavazott 140.000 korona hozzájárulás VI. részlete 14.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Szatmárnémeti város által a dunaföldvár-máramarosszigeti alföldi ut kiépitésére megszavazott 30.000 korona hozzájárulás V. részlete 2000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Érmihályfalva község által a dunaföldvár-máramarosszigeti alföldi ut kiépitésére megszavazott 20.000 korona hozzájárulás IV. részlete 2000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Kenderes község által a dunaföldvár-máramarosszigeti alföldi ut kiépitésére megszavazott 12.500 korona hozzájárulás IV. részlete 2500 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Fegyvernek község által a dunaföldvár-máramarosszigeti alföldi ut kiépitésére megszavazott 10.000 korona hozzájárulás IV. részlete 2000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 6. Rovat. Kisujszállás város által a dunaföldvár-máramarosszigeti alföldi ut kiépitésére megszavazott 20.000 korona hozzájárulás IV. részlete 2000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. Karczag város által a dunaföldvár-máramarosszigeti alföldi ut kiépitésére megszavazott 20.000 korona hozzájárulás IV. részlete 2000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 8. rovat. A dolnji-miholjaci Drávahid épitési költségeihez horvát-szlavonországi községek és érdekeltek hozzájárulása II. részlet 2060 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 9. rovat. Püspökladány község hozzájárulása az átkelési állam-utszakasz kiskőburkolati munkálataihoz, 25.000 korona hozzájárulás I. részlete 2500 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Ipari és kereskedelmi szakoktatás. Rendes kiadások. XIX. fejezet, 5. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. VIII. fejezet, 3. czim. Beruházások. IV. fejezet, 2. czim. Rendes bevételek. VII. fejezet, 4. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 1,407.890 korona.

Vizy Ferencz!

Vizy Ferencz: Az ipari oktatás terén, a mely rendszeres alapon a hetvenes években veszi kezdetét, igen sok történik; ezt teljes készséggel elismerem. Mindazonáltal azt hiszem, nem lesz felesleges, ha a t. kereskedelemügyi kormány figyelmét egyremásra felhivom.

T. ház! Azt hiszem, hogy az a balvélemény, hogy a magyar ember nem szereti az ipart és az ipar iránt tehát nem viseltetik kellő vonzalommal és képességgel, lomtárba való állitás. Igenis, a magyar ember szereti az ipart, van is neki kedve, képessége hozzá. De nemcsak az ipari foglalkozást szereti; hanem szeret általában minden produktiv tudományt. Ennélfogva tehát mi szükséges? Az, hogy rá kell nevelni, és épen ebben látok némi hiányokat és épen ebben a tekintetben kivánom az igen t. kereskedelemügyi kormány figyelmét felhivni.

Nekünk van összesen négy felsőipariskolánk, 19 ipariskolánk és 5 kézművesiskolánk. Meg kell jegyeznem, hogy ez a mennyiség sehogy sem áll arányban a kereskedelmi iskolák számával és a kereslettel. Különösen a felsőbb ipariskolák az odakivánkozókat nem képesek befogadni. Magam voltam egy esetnek a tanuja, a mikor egy kellő előképzettséggel és műhelyi gyakorlattal biró fiatal ember egy felső ipariskolához folyamodott. Még csak felvételi vizsgálatra sem bocsátották. No hát, t. ház, ennek nem szabad megtörténni. Nekünk az ipari pályától senkit sem szabad visszariasztani; ellenkezőleg, kötelességünk alkalmat nyujtani mindazoknak, a kik az ipari pályára lépni akarnak, hogy magukat kiképezhessék. *(Élénk helyeslés.)*

Igaz, erre azt mondják, hogy ott vannak a kézművesiskolák, ezeknek egyike-másika majdnem néptelen. Azonban ezt nem vehetjük kellő irányadásul, mert hiszen a kézművesiskolákba rendesen igen szegény gyermekeknek kellene jönniök; ezek szülei azonban szegények lévén, nem adhatják iskolába, hanem kénytelenek őket inasoknak adni. Itt tehát valami módot kellene találni arra, hogy a kézművesiskolák is kellő látogatottságnak örvendjenek.

Hogy az ipar iránt nálunk milyen hajlandóság mutatkozik, erre nézve legyen szabad megemlitenem, hogy tanulmányaik befejezése után 90 százalék marad meg az ipari pályán, vagyis ritkán változtatnak pályát, nem ugy mint a kereskedelmi

Digitized by Google

iskolát végzettek, kiknek a legnagyobb része a kereskedelmi pályán nem marad meg.

Kelemen Samu: Hivatalnokoknak mennek!

Vizy Ferencz: Állami műhelyekbe csak 19%, a többi vidékre megy vagy itt, Budapesten marad, mint a legtöbb munkaalkalmat nyujtó városban. Ezeknek tehát egyáltalában nincs szükségük a kivándorlásra.

T. ház! Az iparkérdés nem politikai kérdés. Ha ápolnunk kell a nemzet ősi foglalkozását, a mezőgazdaságot, a mely ugyan egyedül lehet forrása az iparfejlesztési tőkének, de a melyből kizárólag manapság már nem lehet államot fentartani; akkor kötelességünk az is, hogy párhuzamosan ápoljuk s fejleszszük az ipart és az ipari kiképzést; mert e nélkül a legkifejlettebb mező- és erdőgazdaság sem biztosithat a modern szükségleteknek megfelelő szilárd gazdasági önállóságot.

Ha jól emlékszem, a mostani államtitkár ur mondotta egyszer, hogy ipart a napi szükségletek szerint teremteni nem lehet. Ez tökéletesen igaz; az ipar teremtéséhez fokozott áldozatkészség kell. Tanulságos e tekintetben Ausztria, a hol 1907-ben iparoktatásra 11 millió korona volt felvéve, mig nálunk két és fél millió korona, a mi Ausztriában fejenkint negyven fillér, nálunk pedig tizenhét fillér megterheltetést jelent. Ezek a számok azt bizonyitják, hogy, ha nincs iparunk, az iparoktatás hathatósabb támogatása is a leghatalmasabb eszköze annak, hogy ipart teremtsünk. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

A magyar ipar szolgáltató képessége fokozandó, még pedig ugy, hogy a magyar ipartelepek munkával és munkással elláttassanak, mert az ipari termelés és fogyasztás között az egyensuly igy lesz meg. Ezért tehát a modern állam gerinczének, a polgárságnak kellenek megfelelő iskolák. Ennek a »ma« ismeretére van szüksége, s nem régiségekre. Ennek a czélnak az ugynevezett polgári iskolák jelenlegi tökéletlen alakjuk, s rendszerüknél fogva csak nagyon hiányosan felelnek meg. Ha ipart és gazdaságot akarunk, akkor az ezek alapjául szolgáló intézményeket kellő arányban okvetlenül fel kell állitani. Csakis igy képzelhető el egy müvelt osztály megteremtése, csakis igy lesz meg az állam munkásainak az egyensulya.

T. ház! Két dologra kivánnám felhivni az igen tisztelt kereskedelemügyi kormány figyelmét. Az egyik egy hangszeriskolának, mint különleges művészeti ágnak a létesitése. Vajjon nem volna-e czélszerű, ha egy ilyen iskolát és mint művészeti ágat kultiváló intézményt létesitene? Azt hiszem, az kifizetné magát. Az illetőket ki kellene oktatni a hangszerismeretben és a technológiai szakrajzban. Annál is inkább szükséges volna ez, mert hiszen 1905-ben hat millió koronát adtunk ki hangszerekért. Ezt az iparágat meg lehetne honositani kisiparszerűleg, esetleg háziiparszerűleg, a mint ez jelenleg Csehországban van.

A másik egy asztalosműhely-tanfolyamnak a létesitése. Mivel inasnak a gyermekek csak tizennégy éves korukban mehetnek, ennélfogva 12—14 éves korukig az időt jóformán elfutkossák. Ha egy ilyen tanfolyam állittatnék fel, mintegy előkészitve kapnák őket az egyes műhelyek.

T. ház! Tegnap emlitette Sümegi t. képviselő ur, hogy 1906-ban az összes behozatalunk értéke 1555 millió korona volt, a kivitelé pedig 1508 millió korona; ennélfogva tehát kereskedelmi forgalmunk kerek számban 47 millió koronával volt passziv, pedig 1905-ben még aktiv volt. Mérlegünk tehát összesen 81 millió koronával rosszabbodott.

A helyzet a gazdasági fejlődés törvénye alapján csakis iparosképzéssel és az ipar fejlesztésével orvosolható. Piaczunk felvevő képességével iparunknak lépést kell tartania és ezt csak ugy tehetjük, ha a nép keresőképességét akként fokozzuk, hogy összes szükségleteit a hazai termelésből fedezze, mert igy, a mint most van, — a mint mondani szokás — nyerstermények alakjában, talajunkat viszszük ki.

T. ház! Ezeket voltam bátor megjegyezni, azon kérelem kapcsában, hogy az igen tisztelt kereskedelemügyi kormány sziveskedjék az ipari tanintézetek szaporitására nagyobb sulyt fektetni, létesitsen minél több állami ipari ösztöndijat, hogy ez által függetlenitsük az ipari munkást és a müszaki erőt, s vegye igénybe a társadalom működését is. Ne felejtsük el, hogy mi lekésett ország vagyunk, nekünk gyorsvonattal kell haladnunk!

A tételt máskülönben elfogadom. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, a tárgyalást befejezettnek nyilvánitom. Következik a szavazás. Felteszem a kérdést: méltóztatik-e a tételt elfogadni, igen vagy nem? *(Igen.)* A tétel elfogadtatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások: 623.450 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Országos ipari és kereskedelmi oktatási tanács 16.200 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Egyéb ipari és kereskedelmi oktatási czélok 203.600 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Ipari és kereskedelmi oktatási ösztöndijak 3500 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. Technologiai iparmuzeumok felszerelési költségeire 25.000 K.

Digitized by Google

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A budapesti nőipariskola épitésére 200.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Beruházások. Állami ipariskolák uj épületeinek emelésére és a már meglévő iskolaépületek kibővitésére 300.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 300.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Ipari és kereskedelmi czélok. Rendes kiadások: XIX. fejezet. 6. czim. Rendkivüli kiadások: Atmeneti kiadások: VIII. fejezet. 4. czim. Rendes bevételek: VII. fejezet. 5. czim. Rendkivüli bevételek: V. fejezet. 3. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Kereskedelmi muzeum 200.500 K.

Kelemen Samu!

Kelemen Samu: T. képviselőház! A mai délelőtt folyamán gr. Teleki Arvéd és Giesswein Sándor képviselőtársaim szivesek voltak tárgyilagos birálatot mondani azokról a fejtegetésekről, a melyeket én tegnap a kereskedelemnek és a szövetkezeteknek egymáshoz való viszonyáról itt a házban előadtam. Kötelességem, hogy ezekre a fejtegetésekre a magam észrevételeit megtegyem. Mielőtt azonban ezt tenném, szóvá kell tennem az igen t. előadó urnak egy megjegyzését is, a melyet mai záróbeszédének bevezető részében mondott.

Az igen t. előadó ur abból az eszmemenetből indult ki, a melynek az igen t. államtitkár ur adott helyesen kifejezést akkor, a mikor azt mondotta, hogy a mezőgazdaság és ipar között voltaképeni érdekellentét nincs, ellenkezőleg, érdekkapcsolat áll fenn. Ebből a helyes tételből az előadó ur azt a kissé különös következtetést vonta le, a melyet most szó szerint leszek bátor felolvasni.

Azt mondta az előadó ur *(olvassa)*: »Az iparos-érdekeket majd, az uj választási törvény hatása alatt, az agrárius képviselők fogják tudni megvédelmezni, mert meg fogjuk látni, hogy a városi képviselő urak nagy része befolyásolva lesz az iparos munkások szövetkezete által, s igy az iparosokat a szocziáldemokrata tulkapásokkal szemben mezei kerületek képviselői fogják megvédelmezni.«

Nagy Emil előadó: Helyes!

Kelemen Samu: Méltóztassék megengedni, t. képviselőház, hogy én, a ki szintén várost, sőt ipari góczpontot képviselek, kijelentsem azt, hogy az igen t. előadó urnak ez a nyilatkozata az ő városi képviselőtársaival szemben nem volt lojális és tartalmában nem volt igaz. *(Mozgás.)* A mi pedig ebben a nyilatkozatban mint lappangó szemrehányás jelentkezik, hogy t. i. a képviselők befolyásoltatni fogják magukat egyes szövetkezetek által . . .

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urat, sziveskedjék a tárgyhoz szólni. *(Helyeslés.)* Nem engedhetem meg az eféle kitéréseket.

Kelemen Samu: Ezt a szemrehányást tehát a magam részéről teljes határozottsággal visszautasitom. *(Zaj.)*

A mi már most gr. Teleki Arvéd és Giesswein Sándor képviselőtársaim megjegyzéseit illeti, méltóztassék megengedni, hogy azokra a következőkben válaszoljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Teleki Arvéd képviselőtársam szemrehányást tett nekem a miatt, hogy én bizonyos egyoldalusságba estem az által, hogy a kérdést nem ismertettem minden vonatkozásában s pl. felolvastam a »Hangya« egyik szövetkezetének közgyülésén felvett jegyzőkönyvet anélkül, hogy ezt egész tartalmában ismertettem volna.

El kell ismernem, hogy ez a szemrehányás első látszatra jogosult. De én a tegnapi nap folyamán délután 7 óra és 7 perczkor jutottam szóhoz, ugy hogy nem voltam abban a helyzetben, hogy a rendelkezésemre álló idő alatt, vagyis fél 8-ig, a tárgyat kimerithessem.

A tárgy fontosságánál fogva szándékom is volt, hogy töröltetem magam a szólni kivánók közül, akkor azonban előállott volna az a helyzet, hogy utánam szólásra az államtitkár ur következvén, ő szintén kénytelen lett volna ebbe a husz perczbe beleszoritani a maga mondanivalóit. Én tehát, bármilyen fontos kérdéseket óhajtottam volna is megemliteni, a magam személyéből nem üzhetek olyan kultuszt, hogy ilyen körülmények között a szólás jogáról lemondjak és nem tehettem meg azt, hogy a mikor az egész ország érdeklődéssel várja azokat a nyilatkozatokat, a melyeket a kereskedelemügyi kormánynak a felvetett fontos kérdésekről tennie kell, akkor ezeknek a nyilatkozatoknak megtételét lehetetlenné tegyem.

Ez volt a mi engem felszólalásra inditott, s ez a magyarázata annak, — és ezt mentségemül kötelességem előadni — hogy miért nem meritettem ki a tárgyat minden vonatkozásában.

Ugy látom azonban, hogy a szemrehányásnak az a része, hogy én azt a közgyülési jegyzőkönyvet a maga egész terjedelmében nem ismertettem, hanem csak azokat a részeket olvastam fel, a melyek a vádakat tartalmazzák, a nélkül, hogy a mentséget is előadtam volna, ezek után is fennáll. Ezt a részét a közgyülési jegyzőkönyvnek azonban gróf Teleki Arvéd t. képviselőtársam a mai nap folyamán ismertette. Ebből tehát méltóztattak látni, hogy voltaképen az összes mentség a szövetkezet kiküldöttjei részéről csak annyi volt, hogy méltóztassanak

Digitized by Google

más alkalommal a mérték- és sulyhiány szempontjából figyelemmel kisérni és utánmérni a vasuttól érkezett árukat. Egy csekély fontosságu pontra, a gyufára vonatkozólag pedig annyit mondottak, hogy annak árát azért kellett felemelni, egészen szokatlan mértékig, — egy csomag gyufát 3 fillérért árusitva — mert igy akarták előidézni azt, hogy ezek helyett a gyufák helyett más uj, jobbfajtáju gyufák árultassanak. Meg kell vallani, hogy ez az áru olcsó propagálása és a magyar ipar pártolása szempontjából kissé bizarr.

Azt is felhozta volt az én igen t. képviselőtársam, hogy azok a vádak, a melyeket a miskolczi kerületi körzeti-gyülés szövetkezeteknek a képviselői előterjesztettek, a laikus tagok alkalmatlanságából eredő vádak voltak.

Elnök: Kénytelen vagyok a t. képviselő urat figyelmeztetni, hogy ámbár nagyon érdekes lehet fejtegetése, polémiát még se méltóztassék kezdeni, mert a tárgytól való eltérés abszolute ki van zárva. *(Helyeslés.)* A kereskedelmi muzeum tételéről van szó és én nagyon sajnálom, de nem engedhetem meg, hogy a képviselő ur ezzel össze nem függő dolgokról beszéljen.

Kelemen Samu: Én tisztán azzal a részszel foglalkozom, hogy a mennyiben a szövetkezeteknek az iparra és kereskedelemre vonatkozólag összeköttetésük van, szemrehányásokat kaptam a mai délelőtt folyamán és ezeket a szemrehányásokat ennél a tételnél kivánom meggyengiteni, s magamtól elháritani.

Elnök: Bocsánatot kérek, már abban is engedmény van, hogy az első személyi tétel után általános vita engedélyeztetik. Ez azért történik, hogy a többi tételnél speciálisan szorosan a tárgyhoz kell szólni. Azt hiszem ez világos rendelkezés. A mennyiben pedig most a kereskedelmi muzeumról van szó, nem engedhetem meg, hogy a képviselő ur a tárgytól eltérjen. *(Helyeslés. Felkiáltások: Sürgős tárgyalásnál ez lehetetlen!)*

Kelemen Samu: Mivel tehát ilyen körülmények között nincsen módomban előterjeszteni azt a czáfolatot, a mit ezekre előadni óhajtottam volna, a szótól elállok. *(Helyeslés.)*

Elnök: Van még valaki felirva?

Vertán Endre jegyző: Sziklai Ottó!

Sziklai Ottó: T. képviselőház! A legnagyobb és legfontosabb kérdés, a miről e tételnél szólni lehetne, a kisipar fejlesztése és megerősitése. Erről azonban nem szólok, mert arról már mások megemlékeztek és mert az államtitkár ur ma délelőtt e tekintetben megnyugtatott. Egy pár megjegyzést mégis kénytelen vagyok tenni.

Azoknak a nagy összegeknek fejében, a melyekkel az állam a gyárosokat segiti, meg lehetne azoktól követelni azt, hogy először a nemzeti közvéleménynek feleljenek meg, másodszor, hogy képzett magyar fiatalembereket alkalmazzanak üzemeikben. Mindkét tekintetben alapos és nagy aggodalmak vannak, sőt, mondhatnám, imitt-amott botrányos viszonyok uralkodnak.

Annyira vagyunk, hogy most már a külföldnek nevelünk képzett embereket. A mi fiatal embereink itthon nem találnak alkalmazást, kénytelenek kimenni a külföldre, a hol örömmel fogadják őket, hozzánk pedig behozzák az idegeneket, ugy hogy a magyar fiuk valósággal kiszorulnak hazájukból, mellőzik a magyar ifjakat a magyar iparvállalatokban és idegeneket hoznak be helyettük.

Ennek illusztrálására csak egy példát hozok fel: A dinamitgyár 27 alkalmazottja között mindössze 6 magyar van, a többit Ausztriából, Németországból szállitják, a mi méltán kelt megbotránkozást.

A másik jogos panasz az, ha már igénybe veszik a segélyt, legalább olyan gyártmányt állitanának elő, a mely kifogástalan és e gyártmányaik czéljára magyar termékeket használnának. Ez irányban is sok tekintetben vétkeztek. Egyetlen példát emlitek most. A kormány helyes rendelkezése szerint a kórházak számára is magyar gyártmányu evőeszközt kell szerezni. A mennyire én értesültem, kanalat csak egy gyár készit és az az egy gyár is a kereskedőknek olyan gyártmányt szállit, — ime itt van egy példány a kanalakból — *(felmutatja a kanalat)* a mely oly hitvány, hogy hajlitható. *(Eltöri, derültség.)* Ilyen evőeszközökkel látják el a betegeket.

Hock János: Vigyázz, mert nem szavazzuk meg a pozsonyi vasutat. *(Derültség.)*

Sziklai Ottó: Nem csoda, ha az ilyen gyártmányokat a kereskedők vonakodnak elfogadni és a külföldről kénytelenek megfelelő gyártmányt hozatni. Erre nézve kérek megfelelő intézkedést, mert az államon kivül más nem fogadja el. Ezuttal csak a panaszomat kivántam előterjeszteni.

Elnök: Kiván-e valaki szólni? *(Senkisem!)* Ha szólni senkisem kiván, a vitát bezárom. Felteszem a kérdést: méltóztatik-e a t. háznak a tételt elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* A tétel elfogadtatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Belkereskedelem 370.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Külkereskedelem 950.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Ipari és kereskedelmi ösztöndijak 15.800 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Digitized by Google

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Munkásügyek 200.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Iparfejlesztés 5,000.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az átruházási jogot a 2—6. rovatok között megadni és hozzájárulni ahhoz, hogy a fel nem használt összegek az ipari és kereskedelmi alapba utaltassanak? *(Igen!)* Ha igen, akkor ilyen értelemben mondom ki a határozatot.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: 1. rovat. Kereskedelempolitikai munkálatok költségei 50.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Iparügyi törvények előkészitésével kapcsolatos költségek 25.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Termelési és árstatisztika egybeállitására 50.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(oloassa)*: 4. rovat. Munkáskórház létesitésére IV. részlet 300.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. A zágrábi kereskedelmi és iparmuzeum nagyobbitására az 1907. évi XXVIII. t.-cz. által engedélyezett 200.000 korona I. részlete 100.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 88.800 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek. A pénzverésnél fenmaradó bevételi többlet az iparfejlesztés czéljaira 700.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Ipari felügyelet és kazánvizsgálat. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 7. czim. Rendes bevételek: VII. fejezet, 6. czim. Kiadás. Rendes kiadások: 1. rovat. Személyi járandóságok 316.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 248.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 370.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Munkásbiztositás. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 8. czim. Rendes bevételek: VII. fejezet, 7. czim. Kiadás. Rendes kiadások: 1. rovat. Állami munkásbiztositási hivatali kiadások 607.760 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Az országos munkás betegsegélyző és balesetbiztositó pénztár igazgatási költségei 400.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Bevétel: Rendes bevételek 6000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Posta, távirda és távbeszélő. Rendes kiadások: XIX. fejezet. 9. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. VIII. fejezet. 5. czim. Beruházások; IV. fejezet. 3. czim. Rendes bevételek: VII. fejezet, 8. czim. Kiadás. Rendes kiadások: 1. rovat. Személyi járandóságok 30,167.900 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 4,765.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Üzemi kiadások 23,370.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. A budapesti m. kir. távbeszélő hálózat bérletének megszüntetéséért 41 féléven át fizetendő évi 736.000 korona, valamint a távbeszélő hálózatot terhelő és szintén 41 féléven át fizetendő kölcsön évi 91.000 korona járadékának 25. és 26. részlete 827.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Postamesterek szerelvényeinek megváltására 170.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Beruházások. 1. rovat. A távirda és távbeszélő fejlesztésére fölvett előlegek visszatéritésére, a megszerzett ingatlanok hátralékos vételárára és kisebb épitkezésekre 450.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Digitized by Google

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A távbeszélő- és távirda-hálózat kiegészitésére és kezelési épületek emelésére 8,000.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 75,185.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Magyar kir. postatakarékpénztár. Rendes kiadások: XIX. fejezet. 10. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: VIII. fejezet, 6 czim. Rendes bevételek: VII. fejezet, 9. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 1,940.150 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 434.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Üzleti kiadások 3,300.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A postatakarékpénztári tanács költségei 4000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Nyugdijak 44.300 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. Irógépek és számológépek beszerzésére 25.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Házátalakitási költségek 25.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 7,822.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Hajózás. Rendes kiadások: XIX. fejezet. 11. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: VIII. fejezet. 7. czim. Beruházások: IV. fejezet, 4. czim. Rendes bevételek: VII. fejezet, 10. czim. Rendkivüli bevételek: V. fejezet, 4. czim. Kiadás. Rendes kiadások: Tengerészeti igazgatás. 1. rovat. Személyi járandóságok 399.260 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 445.780 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A tengerészeti segélyalapok részesedése a kikötői illetékekből (1897: XIX. t.-cz.) 100.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A tengerészek nyugdijintézetéhez való hozzájárulás 50.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Szakoktatás. 5. rovat. Személyi járandóságok 71.660 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Dologi kiadások 51.450 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. Az »Adria« magyar királyi tengerhajózási részvénytársaság szerződésszerű segélyezésére 1,140.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A magyar keleti tengerhajózási részvénytársaság segélyezésére 180.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A magyar-horvát tengeri gőzhajózási részvénytársaság szerződésszerű segélyezésére 590.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Hajóbeszerzési segélyekre 800.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Hajóépitési segélyekre 50.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Hajójárat segélyekre 400.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. Az »Adria« m. kir. tengerhajózási részvénytársaság ministeri biztosának dijazására 8000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 8. rovat. A magyar keleti tengerhajózási részvénytársaság ministeri biztosának dijazására 3000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 9. rovat. A magyar-horvát tengeri gőzhajózási részvénytársaság ministeri biztosának dijazására 2400 korona.

Digitized by Google

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 10. rovat. A magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság segélyezésére az 1894: XXXVI. t.-cz. alapján 800.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 11. rovat. A magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság ministeri biztosának dijazására 8000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 12. rovat. A balatontavi gőzhajózási részvénytársaság segélyezésére 24.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 13. rovat. A balatontavi gőzhajózási részvénytársaság ministeri biztosának dijazására 1200 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 14. rovat. A szuez-csatornai illetékek fedezésére 600.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 15. rovat. Az I. cs. kir. szab. Dunagőzhajózási társaság segélyezésére a budapesti helyi hajójáratok és az óbudai hajógyár fentartására 200.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 16. rovat. Ujabb hajózási vonalak biztositására 500.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 17. rovat. A fiumei tengerészeti hatóság uszódarujának helyreállitására I. részlet 60.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Beruházások. 1. rovat. Kisebb kikötők fejlesztésére 65.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A budapesti kereskedelmi kikötő és az országos csatornahálózat előmunkálataira, valamint a fiumei kikötő kibővitési munkálatainak tervezésére 60.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A bergudi dockmedencze bejáratánál levő zárósarkantyu részleges lebontása és az azzal kapcsolatban létesitendő partfal épitésére 90.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Egy szolgálati és iskolahajó beszerzési költségeire 280.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 639.940 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek. 1. rovat. Az »Adria« magyar kir. tengerhajózási részvénytársaság által az állami felügyelet czimén a ministeri biztos dijazására fizetendő 8000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság által az állami felügyelet czimén a ministeri biztos dijazására fizetendő 8000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A magyar keleti tengerhajózási részvénytársaság által az állami felügyelet czimén a ministeri biztos dijazására fizetendő 3000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A magyar-horvát tengeri gőzhajózási részvénytársaság által az állami felügyelet czimén a ministeri biztos dijazására fizetendő 2.400 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. A balatontavi gőzhajózási részvénytársaság által az állami felügyelet czimén a ministeri biztos dijazására fizetendő 1200 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Aldunai m. kir. hajózási hatóság. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 12. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: VIII. fejezet, 8. czim. Rendes bevételek: VII. fejezet, 11. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 142.200 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 77.300 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Kiegészitési és megujitási munkákra 50.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 750.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Digitized by Google

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Magyar kir. államvasutak. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 13. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: VIII. fejezet, 9. czim. Beruházások. IV. fejezet, 5. czim. Rendes bevételek. VII. fejezet, 12. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 109,902.350 korona.

Elnök: Kiván-e az előadó ur szólni?

Nagy Emil előadó: Nem!

Vertán Endre jegyző: Lorkovics Iván!

Lorkovics Iván *(horvátul beszél)*.

Vertán Endre jegyző: Somogyi Aladár!

Somogyi Aladár: T. ház! Az államtitkár ur ma délelőtti nagyszabásu beszédében az államvasutakról szólván, azt mondta, hogy az államvasutaknak szükségük van a póthatáridőre, kénytelenek azt igénybevenni, már csak azért is, mert a forgalmi zavarok folytán a teljes forgalmat lebonyolitani nem tudnák. Az államtitkár ur azonban megfeledkezett arról, hogy az államvasutak visszaélnek e póthatáridővel, illetőleg közbeszólásomra válaszolva, azt mondta, hogy nem élnek vissza, sőt ezen póthatáridőn kivül mást nem vesznek igénybe.

Én póthatáridőnek nemcsak azt az öt napot veszem, a melyet a t. államtitkár ur jóváhagyásával az államvasutak hirdettek, illetőleg most november 28-án, vagy 29-én hirdettek és azóta igénybevesznek, de póthatáridőnek, sőt még sulyosabb póthatáridőnek veszem azt, hogy az államvasutak a szállitási határidőt nem az üzletszabályzatban előirt feladás napjától számitják, hanem alkalomadtán, illetőleg abban az esetben, ha torlódások és hasonló esetek fordulnak elő, egyszerűen az elszállitás napjától számitják.

Engedelmet kérek, ez a póthatáridő még sulyosabb, mint az az öt nap, a melyet a t. államtitkár ur enged. *(Mozgás.)* Az üzletszabályzat betűje szerint ez nem póthatáridő, de lényegesen sulyosabb, mint az az öt nap, a melyet az államtitkár ur enged. De itt is oly rendelkezést látunk a Vasuti és Közlekedési Közlöny czimü hivatalos lapban, a mely határozottan óriási károkat okoz, különösen a mezőgazdaságnak. A Vasuti és Közlekedési Közlöny augusztus 19-iki számában ugyanis hirdetmény jelent meg, a mely szerint a szállitási határidő az elszállitás napjától számittatik. Ez alól kivétetnek mindig a romlandó áruk. Már most melyik a romlandó áru? Erre nézve az üzletszabályzat intézkedik. Intézkedik pedig akként: hogy friss főzelék, friss hus, friss gyümölcs.

Bocsánatot kérek, novemberben friss főzelék, friss gyümölcs tekintetében kivételt engedélyezni nagyon különös. Ez igazán . . .

Szterényi József kereskedelemügyi államtitkár: Az üzletszabályzat dönt.

Somogyi Aladár: Épen azt akarom kimutatni, hogy az üzletszabályzat ily alkalmazásban a mezőgazdaságra kártékony, mert a burgonyaküldemények nagy számban érkeznek és a hideg időben könnyebben romlanak, mint a friss gyümölcs. A burgonya pedig az alsóbb néposztálynak főtápláléka. Azt hiszem, hogy erre nézve a póthatáridő kiterjesztése teljesen indokolatlan.

A másik kérdés szintén a mezőgazdaságot érinti. Ez ugyanis az uj kukoricza kérdése. Ennek exportja is megkezdődött és erre nézve is póthatáridő vétetik igénybe. Először is azaz öt nap, azután pedig az, hogy a szállitási határidő az elszállitás napjától kezdődik, szintén sérelmes. Tisztelettel kérem a t. államtitkár urat, hogy ezen segitsen, ez lehetséges, és módjában is van a t. államtitkár urnak, hogy intézkedjék és a póthatáridőt erre vonatkozólag megszüntesse.

Második kérésem szintén a vasuti dijtételekkel függ össze. Budafokon t. i. zománczozott edények gyára létezik, a mely a magyar ipar támogatása czimén kedvezményekben részesül. Helyes. Ezek közt a kedvezmények közt vannak dijrefakcziák, illetőleg szállitmányi engedményeket kapott a gyár azzal, hogy a Budafokon feladott zománczozott edények dijkedvezményben részesülnek. Ez a kedvezmény nem a gyárnak adatik, hanem a Budafokon átvitt árunak. Az osztrák élelmesség ezt ugy használta ki, — módjában van az államtitkár urnak erről meggyőződni, — hogy Csehországból az összes zománczozott edényt, a mely Délmagyarország felé gravitál, mind Budafokra küldik és onnét tovább Délmagyarország felé és igy igénybe veszik azokat az óriási kedvezményeket, a melyeknek czélja a magyar ipar támogatása.

Ezeket óhajtottam megjegyezni, egyébként a tételt elfogadom.

Elnök: Szólni senki sem kiván. Az előadó ur nem kiván szólani. Felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a tételt? *(Igen!)* A tétel elfogadtatott.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 11,908.900 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Rendes fentartási és üzemi kiadások 113,837.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Átalakitási kiadások 6,254.750 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Tüz és elemi károk okozta kiadások 2,330.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Leltárszaporitásra 800.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Digitized by Google

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* Beruházások. 1. rovat. Épitmények és felszerelések kiegészitésére 2,100.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 2. rovat. Fahidaknak vasszerkezettel való kicserélésére 250.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 3. rovat. Biztositó berendezésekre 1,200.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 4. rovat. Pályaszinben levő sürübb forgalmi utátjáróknak fokozatos kiküszöbölése alul- vagy felüljárókkal 450.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 5. rovat. Személyzeti és munkáslakóházak épitésére 200.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 6. rovat. Mozdony-tápvizek javitására és szaporitására 150.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 7. rovat. Jóléti és egészségügyi épitkezésekre és berendezésekre 100.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 8. rovat. A fiumei pályaudvaron a faszerkezeti táraknak végleges szerkezeti raktárakká való épitéseire III. részlet 360.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 9. rovat. A miskolczi üzletvezetőségi épület megszerzésére II. részlet 210.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 10. rovat. Tápintézetek és iskolák épitésére III. részlet 600.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 11. rovat. Fatelitő-telepek létesitésére III. részlet 420.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 12. rovat. Vonatvilágitási, fék- és fűtési berendezésekre 150.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* Bevétel. Rendes bevételek 327,470.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* Magyar királyi zálogházak. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 14. czim. Rendes bevételek: VII. fejezet, 13. czim. Kiadás. Rendes kiadások. I. rovat. Személyi járandóságok 473.950 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 2. rovat. Dologi kiadások 123.700 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 3. rovat. Nyugdijak 57.500 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 4. rovat. Egyéb üzemi kiadások 200.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* Bevétel. Rendes bevételek 740.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* Mértékhitelesités és fegyvervizsgálat. Rendes kiadások: XIX. fejezet. 15. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: VIII. fejezet. 10. czim. Rendes bevételek: VII. fejezet, 14. czim. Kiadás. Rendes kiadások: 1. rovat. Személyi járandóságok 347.200 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 2. rovat. Dologi kiadások 281.850 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 50 állami mértékhitelesitő hivatal első felszerelésére 230.200 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* Bevétel. Rendes bevételek 1,014.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* M. kir. központi statisztikai hivatal. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 16. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: VIII. fejezet, 11. czim. Rendes bevételek: VII. fejezet, 15. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 503.700 korona.

Maniu Gyula!

Maniu Gyula: Bátor vagyok a t. ház figyelmébe hozni, hogy daczára annak, hogy a román nép minden róla intézkedő törvényben mint román nép van megnevezve, ennek daczára a statisztikai kimutatásokban mindenütt oláh népnek van meg-

Digitized by Google

jelölve. *(Helyeslés.)* Lehet, hogy önök helyeselni fogják, de nem helyesli ezt a törvényes álláspont és az eddig meghozott összes törvények. A gyakorlat, mely e részben lábra kapott, ellenkezik a törvény által használt megjelöléssel és a statisztikai hivatal az általa készitett kimutatásokban azt az elnevezést használja a román népet illetőleg, a mely elnevezés a törvénynek nem felel meg.

A mi meggyőződésemet illeti, legyen szabad kifejezésre juttatnom, hogy ez az én népemnek az érdekét nem érinti, s arra nem sok sulyt fektetek, hogy mikép nevezik azt el. De ebben van a czélzatosság, melylyel a multból kifolyólag ezen elnevezéssel illetik a román népet. Nagyon téved az, a ki czélzatossn használja ezen elnevezést, ellentétesen a törvényes gyakorlattal és azzal a helyes elnevezéssel, a mely bennünket megjelöl. *(Felkiáltások: Nem sértés!)*

Nem sértés, de a kik czélzatosan használják, elfelejtik azt a tényt, hogy épen az elnevezés bizonyitja azt a leszármazást, a mely némelyeknek nem tetszik. Én megengedem, hogy akárkinek akármilyen egyéni felfogása legyen mifelőlünk, nevezzen el bennünket, a mint jól esik, de megkivánom azt, hogy a törvény által felállitott egyes intézményekben és a törvény szerint készitendő kimutatásokban a román azzal az elnevezéssel neveztessék meg, a mely a törvényben akczeptálva van.

Kérem tehát a kereskedelemügyi kormányt sziveskedjék elrendelni, hogy a törvényes gyakorlathoz képest a statisztikai kimutatásokban a román népet románnak nevezzék, nem pedig oláh népnek, annyival is inkább, mert ez félreértésekre vezet. *(Zaj.)*

Elnök: Szólni senki sem kiván, a vitát tehát bezárom. Felteszem a kérdést. Méltóztatik-e a tételt elfogadni, igen vagy nem? *(Igen!)* A ház a tételt elfogadja.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 607.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A hivatali épület tatarozására 6000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 625.500 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Szabadalmi hivatal és szabadalmi tanács. Rendes kiadások: XIX. fejezet. 17. czim. Rendes bevételek: VII. fejezet, 16. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 289.600 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 206.100 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 1,078.700 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Nyugdijak. Rendes kiadások: VI. fejezet, 9. czim. Kiadás. Rendes kiadások 3,550.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: A tárczát terhelő kölcsönök. Rendes kiadások: IX. fejezet, 3. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Tőketörlesztés 220.084 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kamatok 856.344 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. Kezelési költségek 4113 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: A tárczát terhelő kölcsönökből eredő bevételek. Rendkivüli bevételek: IX. fejezet, 2. czim. Bevétel. Rendkivüli bevételek. Az országos távbeszélőhálózat létesitésével és a távirda-hálózat kiegészitésével, valamint a budapesti távbeszélőhálózat átalakitásával kapcsolatban az 1909. évben eszközlendő kiadások fedezésére szolgáló kölcsön 8,000.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: Az 1904. évi XIV. t.-czikk és az 1908. évi XXXI. t.-czikkek alapján eszközlendő beruházások. Rendkivüli kiadások: Beruházások. IX. fejezet, 1. és 2. czim. Rendkivüli bevételek: X. fejezet, 1. és 2. czim. Kiadás. Rendkivüli kiadások. Beruházások: 1. rovat. A m. kir. államvasutak hálózatának kibővitésére és más vasuti beruházásokra. *a)* Az 1904. évi XIV. t.-czikk alapján 1. rovat a székely vasutak szászrégen-dédai és déda-mádéfalvai részvonalainak kiépitésére és az ezzel összefüggő munkákra VI. részlet 7,360.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Az érsekujvár—komáromi elsőrangu államvasuti fővonal és Dunahid épitésére VI. részlet 4,000.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A baja—báttaszéki elsőrangu államvasuti fővonal és Dunahid épitésére VI. részlet 1,000.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Digitized by Google

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A gombos—erdődi vonal átépitésére Dunahiddal, IV. részlet 1,000.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. A galánta—zsolnai államvasuti vonalon fektetendő második vágányra VI. részlet 2,500.000 korona

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Állomások teljesitőképességének fokozására VI. részlet 900.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. Az 1897 : XXX. t.-czikkel engedélyezett államvasuti beruházások befejezésére és hasznositására, valamint egyes elmaradt sürgős munkálatokra VI. részlet 3,700.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: *b)* az 1908. évi XXXI. t.-cz. alapján. Épitkezések. 1. rovat. Budapest székesfőváros területén 7,370.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A fiumei pályaudvarnak és kikötőnek vasuti berendezésekkel való kiegészitése 6,300.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Vonalak teljesitőképességének fokozása 4,740.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Második vágányok épitése 5,000.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Másodrangu vonalaknak elsőrangusitása 4,200.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Vonal-blokk berendezések 150.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. Állomásokon biztositó berendezések és előjelzők 1,800.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 8. rovat. Távirda-, harangjelző- és telefonberendezésekre 130.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 9. rovat. A nyiltvonalakon őrházak, őrházi toldalékok és telefonbódékra 250.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 10. rovat. Nagyobb vidéki pályaudvarok bővitésére 6,250.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 11. rovat. Kisebb kiegészitő munkákra 1,300.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 12. rovat. Állomásokon világitó berendezésekre 800.000 K.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 13. rovat. Vonatvilágitási telepek épitése és kiegészitése 250.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 14. rovat. Kocsitisztitó-telepek és mozgókocsitisztitó berendezés 50.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 15. rovat. Vontatótelepek épitése és kiegészitése 1,500.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 16. rovat. Lakótanyák és fürdőberendezések a mozdony- és vonatkisérő személyzet és munkások részére 450.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 17. rovat. Műhelyek épitése és kiegészitése 1,500.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 18. rovat. Személyzeti és munkáslakóházak épitése 400.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 19. rovat. Egészségügyi berendezések 200.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 20. rovat. Uj fatelitőtelep létesitése 500.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 21. rovat. Nehézsinű felépitmény fektetése 3,500.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa)*: 22. rovat. Hidmegerősitések 400.000 korona.

Digitized by Google

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 23. rovat. Faszerkezetű hidaknak vasszerkezetűvé való átépitése 200.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 24. rovat. A magyar kir. államvasutak tulajdonát képező II. rangu vonalak felépitményének megerősitése 300.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* Forgalmi eszközök és felszerelés. 25. rovat. Mozdonyok 12,600.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 26. rovat. Kocsik 22.380.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 27. rovat. Westinghouse-fék-berendezés 250.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 28. rovat. Fűtés 200.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 29. rovat. Kisérleti berendezések 60.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 2. czim. A törvényhatósági közutak hálózatának kiépitésére VI. részlet 8,000.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* Bevétel. Rendkivüli bevételek. Az 1904 : XIV. és az 1908 : XXXI. t.-czikkek alapján eszközlendő beruházások költségeinek fedezése czéljából kibocsátandó kötvények értékesitéséből: 1. czim. A magyar királyi államvasutak hálózatának kibővitésére és más vasuti beruházások költségeire 103,490.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* 2. czim. A törvényhatósági közutak hálózatának kiépitésére 8,000.000 korona.

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Ezzel a kereskedelmi tárcza költségvetése részleteiben is letárgyaltatott.

Következik a földmivelésügyi tárcza költségvetésének (Irom. 941.) tárgyalása.

Vertán Endre jegyző *(olvassa):* Központi igazgatás. Rendes kiadások: XX. fejezet, 1. czim. Rendes bevételek: VIII. fejezet, 1. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóság 1,111.002 korona.

Elnök: Az előadó urat illeti a szó.

Hammersberg László előadó: T. képviselőház! Midőn a földmivelésügyi tárcza 1909. évi költségvetésének tárgyalását, mint a pénzügyi bizottság előadója, bevezetem, azt hiszem, kegyes lesz a t. ház engem felmenteni az alól, hogy a költségvetésnek egyes számtételeit elősoroljam és ismertessem, vagy csak hogy az összehasonlitásokat is megtegyem a vonatkozó és a folyó évre megszavazott költségvetési tételek között.

A költségvetés, annak indokolása, valamint a pénzügyi bizottság jelentése a t. ház minden tagjának rendelkezésére állott és meg is vagyok róla győződve, hogy mindezeket a t. háznak minden tagja alaposan áttanulmányozta és igy részemről csak felesleges időpazarlás volna erre kiterjeszkedni. *(Helyeslés.)*

A költségvetés a dolog természeténél fogva a kormányzat általános irányának hü tükre. És ha ebből a szempontból vizsgáljuk a költségvetést, akkor azt látjuk, hogy a földmivelésügyi minister ur hiven kitart azon irányzat mellett, a melyet ő közelismeréssel inaugurált és nemcsak hogy kitart ezen irány mellett, hanem az általa kitüzött uton sok tekintetben, sok téren, tárczájának sok ágazata terén jelentékeny lépést is szándékozik előre tenni.

Legyen szabad ebben a tekintetben csak arra utalnom, hogy az állami erdők kezelése és termékeinek kihasználása körül a házi kezelést fokozottabb mértékben szándékozik ismét kiterjeszteni. Az alsóbbfoku házi ipari oktatás czéljaira, nemkülönben az Országos háziiparegylet segélyezésére jelentékeny összeget vett fel a költségvetésbe.

Szintugy ismét fokozott összegeket vett fel a szövetkezeteknek, gabonaraktáraknak létesitésére és támogatására. A gazdasági munkásházak létesitésének előmozditására szintén egy igen tetemes összeg van felvéve a költségvetésbe; a hegyvidéki és a székelyföldi akczió intenziv fejlesztésének és más vidékekre való kiterjesztésének czéljaira ujból jelentékeny összeg vétetett fel. És végül nagyszabásu telepitési akczió perspektiváját nyitja meg a t. minister ur akkor, a mikor az erre a czélra szolgáló 100 milliós alapnak első részletéül 10 millió koronát vett fel ebbe a költségvetésbe.

Azt gondolom, hogy már ez is igazolja azt a nézetemet, hogy a földmivelésügyi minister ur teljes mértékben rászolgált a bizalomra és kérem a t. házat, kegyeskedjék ezt a nézetemet magáévá tenni, ennek jeléül a költségvetést megszavazni és a költségvetéssel kapcsolatosan beterjesztett jelentéseket tudomásul venni. *(Élénk helyeslés.)*

Vertán Endre jegyző: Maniu Gyula!

Maniu Gyula: T. ház! Nem fogok bővebben foglalkozni mindazon kérdésekkel, a mely kérdéseket ez a költségvetés magában felölel, nem pedig azért, mert véleményem szerint ez az átmeneti jellegü parlament nem a legalkalma-

Digitized by Google

sabb ideiglenes természeténél fogva arra, hogy nagy szellemi harczokat megvivjon. Épen azért fogok foglalkozni csak egynéhány nagyobb elvi jelentőségü kérdéssel, abból a czélból, hogy azon elvi jelentőségü kérdésekben az én és pártom felfogását minden kétségen felül fixirozzam.

Kétségtelen az, hogy gazdasági rendszerünknek gerinczét a mezőgazdaság képezi. Tekintettel pedig arra, hogy országunk lakosainak tulnyomó többsége mezőgazdasággal foglalkozik, kétségtelen az is, hogy ennek a tárczának a kezelése, ennek a költségvetésnek a vezetése a legnagyobb fontosságu az ország általános jólétére nézve. Épen azért a földmivelésügyi kormány működése a legnagyobb fontosságu egész gazdasági rendszerünk kifejlesztésére és következésképen nemcsak magára a földmivelésre, hanem az egész ország meggazdagodása szempontjából döntő jelentőségü, hogy a mezőgazdaság terén milyen általános nagy elvek érvényre juttatására törekszik.

T. ház! A mi a mezőgazdaság folytatását illeti és a mi a földmivelésügyi tárcza keretébe való kérdéseket illeti, tudjuk, hogy két nagy irányzat jut kifejezésre, t. i. a belterjes gazdálkodásnak a forszirozása, vagy a külterjes gazdálkodásé, egyfelől a tulajdonképeni őstermelésnek, a földmivelésnek, másfelől az állattenyésztésnek különös istápolása. Én sajnálattal vettem észre a mult kormányok földmivelésügyi politikájában azt, hogy minden körülmények közt és minden melléktekintetek félretételével különösen és kiváltképen a belterjes gazdálkodás volt a czél.

Ugron Gábor: Helyes!

Maniu Gyula: Igaz, hogy minden czivilizált ország mezőgazdasági rendszerének feladata az kell, hogy legyen, hogy a mennyire lehetséges, a belterjes gazdálkodásra térhessünk át, azonban áttérni a belterjes gazdálkodásra, illetőleg állami vezetési funkczióikkal kényszeriteni, mintegy átmenet nélkül, ugrásszerüleg a belterjes gazdálkodási rendszerre, teljesen elhibázott gondolat. A belterjes gazdálkodási rendszer feltétlenül szükséges, de csak ott szabad azt forszirozni, a hol meg van minden gazdasági és klimatikus előfeltétele annak, hogy az a belterjes gazdálkodási rendszer teljes mértékben és sikeresen vitessék keresztül. Kétségtelen dolog, hogy nem minden országban és nem minden körülmények között lehet és szabad a belterjes gazdálkodást forszirozni.

Ugron Gábor: Minden körülmények közt!

Maniu Gyula: Ez alatt nem azt értem, hogy ne istápoljuk a belterjes gazdálkodásra irányuló törekvést, hanem értem azt, hogy ne forszirozzuk a belterjes gazdálkodást. Be van bizonyitva, hogy a belterjes gazdálkodást forszirozni ott, a hol a latifundiumoknak egész sorozata van, teljességgel lehetetlen, mert maga a gazdasági élet erősebb ennél a törekvésnél, és ott, a hol a latifundiumok rendszere még fennáll, a belterjes gazdaságot teljesen kifejleszteni, a maga egészében kierőszakolni lehetetlen.

Egy hang *(balfelől)*: Annál inkább!

Maniu Gyula: Nem lehet a belterjes gazdaságot forszirozni az ország mezőgazdasági közönségénél, nem különösen ott, a hol mint nálunk, hiányzik a megfelelő tőke. Megfelelő tőke nélkül államilag belterjes gazdaságot erőszakolni nem lehet, mert az csak annak a gazdasági rendszernek és erőnek kompromittálására vagy kisebbitésére vezet, a mely jelenleg is megvan.

Kétségtelen, bebizonyitott tény, hogy addig, a mig az iparba befektetett tőkének jövedelmezősége egyenes arányban áll a befektetett tőkének növelésével, tehát minél több tőkét fektetünk be, azzal egyenes arányban növekszik az iparnak és kereskedelemnek hozadéka is, addig a földmivelés terén egész másképen áll a dolog. A földmivelés terén a föld hozadéka, jövedelme növekedik ugyan a befektetett tőkével, de nem növekedik oly arányban, a mely a befektetett tőke nagyságának megfelel. Ennek következése azután az, hogy *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* a belterjes gazdálkodásnak forszirozása ott, a hol kellő anyagi tőkével, kellő anyagi eszközökkel nem rendelkezünk, eredményeiben nem hogy üdvös volna, de nagyon is káros lehet. De a belterjes gazdálkodásra és kiváltképen különösen a magtermelésre való átmenetel ott, a hol a népsürüség nem olyan nagy, hogy a termelő ország a termelést maga konzumálja, hanem inkább exportra dolgozik a mezőgazdaság, ott a gazdasági tudósok által minden kétségen felül megállapitott tény szerint nem lehet belterjes gazdálkodást forszirozni, hanem kizárólag azt szabad tenni, hogy azt, a mennyire lehet, istápoljuk, hogy átmenetet alkossunk a külterjes gazdálkodásról a belterjes gazdálkodásra arra az időre, a mikor a népsürüség elegendő lesz a tökéletes belterjes gazdálkodásra.

De azt gondolom, nemcsak ezen okok miatt nem lehet nálunk a belterjes gazdálkodást forszirozni, hanem csak istápolni és azt egy bizonyos irányban fejleszteni, hanem azért sem mert hazánk geografikus és klimatikus helyzete olyan, hogy nem kedvez mindenben a szabad gazdálkodásnak, nem kedvez mindenben a belterjes gazdálkodásnak.

Én a mult kormány ténykedésének épen azt vetem szemére, hogy hódolva a nem egészen kiforrott gazdasági elveknek, mindenütt, ugy költségvetéseiben, mint egyes pozitiv intézkedéseiben a belterjes gazdálkodást forszirozta a nélkül, hogy a kellő átmeneti intézkedéseket megtette volna. Tudjuk, hogy milyen gyászos következményekkel járt ez a politika, tudjuk, hogy a tagositási törvényeknek ilyen értelemben való megalkotása mire vezetett, tudjuk továbbá azon tendenczának káros voltát, mely épen a

Digitized by Google

belterjes gazdálkodás forszirozása szempontjából a közös legelők felosztására vezetett, a mi igen gyászos és sérelmes eredményekkel járt.

A pozitiv törvényeknek egész sorozata viseli magán ezen jelleget, hogy a belterjes gazdálkodást minden átmenet nélkül rá akarták kényszeriteni a mezőgazdasággal foglalkozókra. Vegyük csak a mezőrendőrségi törvényt, a melyre kiválóan felhivom a t. földmivelésügyi minister ur figyelmét, a mely már több intézkedésében elavult, hogy mennyire neheziti ez a törvény intézkedéseiben a gazdálkodás szabad és a mi viszonyainknak megfelelő természetes fejlődését. Csak illusztrálásképp mondom, hogy a mezőgazdasági törvényben van például egy szakasz, melynek következtében, ha egy községben elhatározták egyszer a szabad gazdálkodási rendszert, tehát azt a gazdálkodási rendszert, mely a belterjes gazdálkodási rendszernek megfelel, akkor azon törvény intézkedései szerint már nem lehet többé átmenni a nyomásos gazdálkodási rendszerre.

Ugron Gábor: Helyes!

Maniu Gyula: Ennek pedig következménye, hogy egy bizonyos községben bizonyos érdekek következtében bizonyos fogásokkal el lévén határozva a közbirtokosságban a szabad gazdálkodási rendszer, nincs többé mód arra, hogy meggyőződvén a lakosok arról, hogy ez gazdaságilag helytelen, visszatérhessenek a szabad gazdálkodási rendszerre.

Ugron Gábor képviselő ur erősen helyesli ezt a rendszert, pedig legyen szives meggyőződve lenni, hogy épen azon vidékre, melyről az igen t. képviselő ur való, a Székelyföldre nagyon gyászos következményekkel járt, hogy a nyomásos gazdálkodási rendszert egy tollvonással kitörölték az életből, és a szabad gazdálkodási rendszerre tértek át.

Én nem vagyok ellensége a belterjes gazdálkodásnak, hanem igenis azt mondom, hogy a külterjes gazdálkodásról a belterjes gazdálkodásra való okszerű áttérés elősegitése czéljából igenis folytatni kell azt a politikát, a melyet a földmivelésügyi minister ur most már tényleg meg is kezdett az által, hogy az állattenyésztés hatalmas fejlesztésével képesek legyünk egy idő mulva áttérni a belterjes gazdálkodásra. Én látom ebben a költségvetésben azt a négy milliót, mely az állattenyésztés protegálására fordittatik, és ezt szivesen veszem. Láttam a jelenlegi minister urnak bizonyos tételes intézkedéseit, melyek az én álláspontomon állnak, t. i. láttam a tagositási törvények behozatalát, legelők kényszerü alakitását, a mi azt jelenti, hogy a földmivelésügyi kormányzat vezetői arra a meggyőződésre jutottak, hogy a belterjes gazdálkodásnak forszirozása, minden átmenet nélkül való istápolása igenis káros, és épen ezért át kell térni azon átmeneti tényekedésekre, melyek feltétlenül szükségesek azon czélból, hogy mezőgazdasági politikánkat érdekeinknek megfelelően berendezhessük.

Hogy ez az álláspont helyes, bizonyitja legjobban az, hogy a földmivelésügyi minister ur bevett tárczájának költségvetésébe 50.000 K-t közös legelők lehető istápolására és szervezésére. Jól tudjuk, hogy a közös legelők alkotása nem tartozik ugyan a belterjes gazdálkodásnak tulajdonképeni istápolásához hanem tartozik arra, hogy az állattenyésztés kellőkép fejlesztessék, ennek következtében az általános vagyonosodás a mezőgazdasággal foglalkozóknál erősödjék, és ezáltal lehessen majd állami intézményekkel a belterjes gazdálkodást még jobban kifejleszteni és előmozditani.

De midőn a földmivelésügyi minister urnak ezen irányzatával egyetértek, és midőn ezt tudomásul veszem és elfogadom, ugyanakkor sok olyan pontot találok a földmivelési minister ur politikájában, a mely vele szemben bizalmatlanságot kelt bennem. Nem kivánok ezuttal bővebben foglalkozni ezekkel, csak azt jegyzem meg, hogy a földmivelésügyi minister ur politikája bennem azt a benyomást kelti, hogy ámbár a mezőgazdaságot természetesen istápolni és a maga tárczájának vezetésében megerősiteni igyekszik, ezen tényekedésében azonban inkább a nagybirtoknak a hive, inkább azt segélyezi, mint a kisembereket. *(Ellenmondás jobbfelől.)*

De nemcsak ezt az irányzatát nem helyeslem az igen t. minister urnak, hanem azon politikáját sem, mely az állami birtokokra vonatkozik. Az én felfogásom ugyanis az, hogy az állam birtokokat csak oly mértékben tartson meg a maga számára, a mely mértékben azok bizonyos mintagazdaságok és tenyésztések vitelére és fentartására szükségesek. Állami birtokokat fentartani kizárólag abból a czélból, hogy azok az állam tulajdonai legyenek, hogy azokat az állam bérletbe adja, vagy mint haszonhajtó objektumokat megtartsa, ezt én helytelen gazdasági politikának tartom. Elfogadom azt, hogy állami erdők tartassanak fenn épen azért, mert az nagy nemzetgazdasági jelentőséggel bir, hogy az illető erdők állami kezelésben lévén, azok kellőkép gondoztassanak és a kellő faanyaggal az állam ipari szükségleteit ellássák. De oly állami birtokoknak megtartását, melyek a mezőgazdasági üzemre alkalmasak ugyan, de mintatelepek felállitására, vagy pedig egyéb állami czélok keretén belül mutatkozó feladatok teljesitésére nem szükségesek, helyes birtokpolitikának nem tartom. *(Igaz! Ugy van! a középen.)* Az én követelésem és felfogásom az, hogy mindazon birtokok, a melyek az állam tulajdonát képezik és bizonyos tenyészetnek vagy mintagazdaságnak czéljaira nem szükségesek, idegenittessenek el, parczelláztassanak fel és adassanak ki egyes polgároknak, kiknek léte azáltal biztositatik, kiknek az országhoz való ragaszkodása ezen parczellázás által megerősittetik, és a kik

Digitized by Google

bizonyára pénzügyi szempontból is sokkal nagyobb eredményt fognak elérni azzal a birtokkal, mint az állam elért. *(Helyeslés a középen.)*

Ez a körülmény azonban csak kisebb oka annak a bizalmatlanságnak, melylyel a földmivelésügyi minister urral szemben viseltetem. Bizalmatlanságom legfőbb oka az, hogy a minister ur ténykedése körében oly állami feladatokat lát megvalósitandóknak, melyek direkt, épen a román nép ellen vannak irányitva. *(Zaj.)* Kétségtelen, t. ház, hogy erős szó azt mondani, hogy egy kormányzat olyan feladatokat lát megvalósitandónak czéljai körében, melyek az országnak három milliónyi népe ellen irányulnak, de épen azért kötelességemben állónak tartom ezen tételemet bebizonyitani és egyszersmind kijelenteni, hogy ez a politika bennünket nem egyesithet, hanem igenis ez a politika az, a mely képes bennünket önöktől állandóan és tartósan elválasztani mindaddig, mig ezt a politikát fogják követni.

Már akkor, mikor először volt szerencsém ebben a házban a földmivelésügyi tárczánál felszólalni, diffikultáltam a földmivelésügyi miniszter ur két akcióját.

Az egyik akciója az u. n. endélyrészi akczió, a másik a telepitési akczió. Az erdélyrészi, jobban mondva székely akczió első tekintetre tulajdonképen nem bir offenziv jelleggel. A czime és a tétele az, hogy segittessenek az államnak azon polgárai, a kik magukat székelyeknek nevezik. Én azon az álláspontón állok, hogy az államnak igenis kötelessége állampolgárait segiteni gazdasági ténykedésük megerősitésében és gazdasági helyzetük előmozditásában. Ez lévén álláspontom, tehát a protekcionizmus álláspontján állva, távolról sem kifogásolom azt, hogy akár egyik, akár másik része az állam polgárainak az államkincstár által és állami ténykedéssel istápoltatik és segittetik, de kifogásolom azt, hogy ezen istápolás megtörténjék esetleg egy vidék lakosai egy részének javára és ne történjék meg ugyanazon vidék más polgárainak javára, a kik pedig azon istápolt polgárokkal együtt és egyenlő gazdasági viszonyok között laknak.

A midőn a földmivelésügyi tárczánál való első felszólalásom alkalmával arra kértem a t. földmivelésügyi minister urat, hogy sziveskedjék abban a segélyben, a melyben az erdélyrészi székelyeket részesiti, a még szegényebb helyzetben levő más erdélyrészi polgárokat is részesiteni, az igen tisztelt földmivelésügyi minister ur azt jelentette ki, hogy megtenné szivesen, de sajnálja, nem teheti meg azért, mert az a segély direkt a székelyek javára lett törvényhozásilag megállapitva, következésképen nem segélyezhet — mondjuk — románokat olyan összegekkel, a mely összegek a törvényhozás által székelyek javára szavaztattak meg.

Hoitsy Pál: Hát a ruthének?

Maniu Gyula: Viszont mit látok most ebben a költségvetésben és mit láttam a mult költségvetésben, a nélkül, hogy felszólaltam volna? Azt, hogy ugyanezen tétel alatt segélyeztetni szándékoltatnak pl. kisküküllőmegyeiek, szilágymegyeiek. Hiszen a költségvetés nyiltan kimondja, hogy a székely akcziót ki fogják terjeszteni Szilágymegyére is, értsd a szilágymegyei magyarokra.

Ugron Gábor: Hol van ez? Nincs hogy magyarokra. Bocsánatot kérek, ne hamisitsunk. Szilágymegyére!

Maniu Gyula: Tehát kétségtelen az, hogy ez a tétel, a mely a székelyek részére szól, kiterjesztetik Szilágymegyére is, a hol soha székelyek nem voltak.

Ugron Gábor: De szegények vannak!

Maniu Gyula: Ez az, t. képviselő ur, a mit az igen t. földmivelésügyi minister ur figyelmébe kivánok ajánlani. T. i. méltóztassék segiteni mindazokat, kik segélyre szorulnak, de ne méltóztassék ugy tenni, mint például teszik Kisküküllő vármegyében, a hol románok és magyarok együtt laknak és ugyanabban a községben a székely akczió egész erejével segittetnek azok a magyarok, a kik a községben laknak, viszont a románok nem segittetnek.

Issekutz Győző: Tessék beleilleszkedni a magyar állami életbe, akkor egyformán lesznek segitve. Kisküküllő vármegyében nincs visszaélés.

Maniu Gyula: Én itt a székely akcziót nem azért kifogásolom, mintha fájna nekem az, hogy egy szegénysorsu ember segélyeztetik, hanem nekem az fáj, hogy egy országban segélyeztetik egy fajnak szegény rétege, de nem segélyeztetik más fajnak és más népnek annál sokkal szegényebb rétege. *(Ugy van! a nemzetiségiek padjain.)*

Ugron Gábor: Hát a ruthének, a máramarosi oláhok? *(Zaj. Elnök csenget.)*

Maniu Gyula: Hiszen ha egy községben egyenlő gazdasági helyzet és egyenlő gazdasági erő mellett a polgároknak csak bizonyos kategóriája segittetik, kérdem önöket: nem is csak gazdasági, hanem általános politikai és szocziális szempontból milyen érzést fog felkelteni ez a dolog ugyanazon sorsu, de más nyelvü polgárok között, ha látják, hogy egy ember, a kit a sors másnak teremtett, mint őket, anyagilag istápolva van, ugyanannak az államnak pénzügyi erejével, mely az ő állama is, ellenben ők nem.

Ha azt mondja a t. minister ur, hogy a székelységet segiteni kell azért, mert gyengébb gazdasági helyzetben van, mint az Erdélyben lakó többi népség, akkor legyen szives becses figyelmét ráforditani a Nyugati Havasokban élő román emberekre és arra a meggyőződésre fog jutni, hogy nem létezik ebben az országban anyagilag gyengébben álló, gazdaságilag primitivebb helyzetben lévő lakosság, mint a Nyugati

Digitized by Google

Havasok lakossága. Ez a lakosság pedig a helyett, hogy segittetnék, — nem mondom, hogy szándékosan, de elnézésből — olyan állami intézménynyel van körülvéve, a mely teljesen lehetetlenné teszi megélhetését és arra kényszeriti, hogy kivándoroljon, lehetetlen lévén neki ott megélni, a hova a sors helyezte és a hol helyét állampolgári minőségében mindig megállta.

Méltóztassék megnézni a Nyugati Havasoknak tisztán románok által lakott vidékét: nemhogy valami gazdasági előnyben vagy segitségben részesülne, hanem ellenkezőleg, az állam ottani erdei gazdaságával valósággal a kétségbeesés határához viszi őket és az anyagi megélhetés módja ott minimális. A helyett, hogy azon per eminenter faiparral foglalkozó nép részére akár csak egy faipariskolát állitanának fel a faipar fejlesztésére, a helyett, hogy megszereznének bizonyos erdőket, hogy azokból az a nép a maga faiparát folytathassa és kereseti forrását a jövőre is biztosithassa, a helyett tizés százezer holdakra menő erdőket kiadnak nagy komplexumokban nagy fakihasználóknak, ugy hogy a mint legközelebbről is értesültem, vajmi nehezen és csak igen nagy ár mellett jut egy-egy szegény faiparos ahhoz, hogy a maga faiparát ott folytathassa. Ellenben a Székelyföldön számtalan ilyen iparfejlesztő intézményt tartanak fenn. *(Ugy van! a nemzetiségiek padjain.)*

Én igen is abban a székely akcióban, a mint az tényleg keresztül van vive, egy akciót látok olyan értelemben, hogy a székely faj és a magyar faj anyagilag erősittessék, szemben a nem magyar fajokkal. Különben az állami költségvetésben 600.000 koronán felüli összeg fordittatik erre a czélra, de ettől őszintén mondom, hogy nem nagy eredményt várok abban az irányban, a mely irányban a földmivelésügyi minister ur dolgozik.

Polónyi Géza: Ez már igaz!

Maniu Gyula: Abból a 600.000 koronából, a mely erre a czélra fordittatik, reális haszonnal csak egy tétel jár, t. i. az a 100.000 korona, a mely a szövetkezeteknek istápolására fordittatik. Ez az ottani nép gazdasági rendszerének megerősödésére, előmenetelére tényleg igen üdvös hatással bir.

A többi tételeket pedig, a mint tapasztalásból tudom, — lehet hogy rosszul tudom, de egyéni impressziómat kötelességem itt kifejezésre juttatni — csaknem kidobott pénznek tekintem. Az a székely akció olyképen van vezetve az én elbirálásom szerint, hogy annak tényleges haszna nincs. Pl. — illusztrálásául ennek az akciónak — megtörtént ezelőtt egy esztendővel, hogy egy vasut épülvén ott, a székely akció azt találta helyesnek, hogy Magyarországból bevitt kubikosokat, kik kitünően végeznek földmunkát és odaállitott napi 30 krajczárral székely embereket csak azért, hogy zsebretett kézzel nézzék, miképen dolgoznak a magyarországi kubikosok.

Ugron Gábor: Akkor éhen kellett maradniok.

Maniu Gyula: Már most mi történt? Az a székely, a kinek azzal a 30 krajczárral tandijat fizetett az állam, hogy tanuljon a kubikostól földmunkát, ott állt egy-két napig, pipáját szivogatva, de végre ezt a szép dolgot megunta és harmadnap ugy eltünt, hogy kötéllel sem lehetett visszatartani.

Ugron Gábor: Mert megéhezett. 30 krajczárból nem lehet megélni!

Maniu Gyula: Ennek a székely akciónak ilyen mederben való tartása mellett, még hozzáadva azokat a visszaéléseket is, a melyekre a minister ur figyelmét felhivom, a melyek a marhák beszerzésénél és a tenyészmarhák kiadásánál állitólag történnek, bátran mondhatom t. képviselőház, hogy ennek az akciónak vajmi kevés eredménye lesz. Én tehát ennek az akciónak nem azért vagyok az ellensége, mintha nagyon félnék annak az eredményétől. Én örvendek, hogyha az a nép boldog lenne vele, de fáj és végtelen bánt az a tendenczia, a melylyel ez a dolog történik. Ismétlem, hogy nincsen kifogásom és nem is fogom sohasem kifogásolni, hogyha akár a székely nép, akár egy más nép, a mely gazdaságilag alárendelt, függő vagy sanyaru helyzetben van, segittessék. De kötelességem az állammal szemben követelni, hogy méltóztassék ezt mindenkivel szemben, a ki ugyanazon helyzetben vagy még gyengébb helyzetben van, szintén megtenni. *(Helyeslés a jobbközépen.)*

Ez a székely akczió, a mely ellen felszólaltam, ilyen értelemben csak defenziv, tehát önvédelmi akczió jellegével ruháztatik fel. Az azonban, a mi velünk szemben határozottan offensiv jelleggel bir, az a telepitési akczió.

Az eddigi költségvetésekben, t. ház, egy millió korona vagy valamivel több lett felvéve a telepitési alap növesztésére. Ebben a költségvetésben pedig, a mely előttünk fekszik, már 10 millió korona van erre a czélra felvéve. *(Helyeslés.)* De sőt az indokolásban, a melyet a minister ur szives volt beterjeszteni, kilátásba helyezte egy olyan törvénynek a meghozatalát, a mely ezen alapnak tiz éven át évenkint 10 millióval, összesen száz millióval való gyarapitását czélozza. *(Élénk helyeslés.)*

T. ház! Az a körülmény, hogy önök ezt az akciót ekképen közhelyesléssel fogadják, engem igazán mély szomorusággal tölt el, *(Zaj. Elnök csenget.)* mert ebben a helyeslésben látom én kifejezésre jutni azt a politikai irányzatot, a mely a minister urnak is politikai irányzata, hogy t. i. Erdélyben a gazdasági eszközöknek nagy erejével mindent elkövessen azon szempontból, hogy Erdélyben a román nép geografiai kontinuitása,

Digitized by Google

gazdasági erőssége, vagy mostani gazdasági helyzete megtöressék vagy kisebbittessék.

Nem volna kifogásom az ellen, t. ház, hogyha ez az akczió oda irányulna, hogy az erdélyi vidékeken lévő magyar földmives és vele együtt a román parasztnak föld adassék. De engedelmet kérek, hogy azon birtokokra, a mely birtokokon feles munkájával a román nép száz és száz évek során fentartotta magát, Bukovinából, vagy Magyarországból hozassanak be más földmivesek és más emberek, hogy ezzel mintegy kivétessék a román emberek szájából a megélhetés kenyere, engedelmet kérek, ez olyan politika, a melyet én helyeselni sohasem tudok. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Ugron Gábor: Az oláh ügyvédek veszik ki az oláh paraszt szájából a kenyeret. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Maniu Gyula: Ha, t. ház, önöknek nem volna Magyarországon ott, a hol a magyar népnek a zöme és a törzse lakik, a latifundiumoknak egész sorozata, a mely joggal várja a parczellázást és joggal várja, hogy a munkaképes és a munkabiró embereknek a kezébe jusson tulajdonul, akkor azt mondanám és beismerem, hogy van ethikai oka annak, hogy Erdélyben ezek a birtokok megvásároltassanak és ezeknek az embereknek adassék oda. De nem mondhatom ezt, a mikor Magyarországon magyar nép zöme által lakott vidékeken a nagybirtokok és latifundiumok csaknem érintetlenül maradnak, de sőt istápoltatnak s azon birtokok parczellázásánál legfeljebb csak közreműködik az állam, de nem vesz fel telepités czéljából erre összegeket, akkor az Erdélyben és a románlakta vidékeken lévő birtokoknál iszonyuan felsrófolt árral megveszik, azért, hogy oda magyarokat betelpitsenek. Ez direkt akczió a románok ellen, a melyet a földmivelésügyi minister ur költségvetéséből látok és azért én iránta a legnagyobb bizalmatlansággal viseltetem. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek.

Maniu Gyula: Erdélyben a gazdasági viszonyok olyanok, hogy az ottani földmives nép nem tud megélni a maga birtokának hozadékából; ennek következményeként kénytelen az ottani birtokokat felesbe átvenni, illetőleg abból a hozadékból megélni, a mely a földesuri birtok tisztességes megmunkálásával neki is jut. Már most ezek a földesuri birtokok megvétetnek és a telepesek közt kiosztatnak, a minek az a természetszerü következése, hogy a román nép immár föld hiányában van, kénytelen kivándorolni, folyik a pauperizálódás és természetesen ezzel együtt beáll az erkölcsi romlás is. Példát tudok rá, hogy állami birtokok vétettek meg és nincs elég telepes arra, hogy azok betelepitessenek; mégis, ennek daczára azok a birtokok, a melyek most már az állam tulajdonát képezik, nem adatnak ki felesbe, vagy legelőnek az ott lakó román embereknek, hanem inkább parlagon hagyatnak, vagy állami marhák legeltetésére használtatnak, csakhogy románoknak ki ne adassanak. *(Igaz! Ugy van! a nemzetiségiek padjain.)*

Ugy a minister ur, mint az államtitkár ur, kegyesek tagadólag inteni. Ott van Pata község Kolozs vármegyében. Nagyon jól tudjuk, hogy a kolozskazai és a dezméri birtokokat az állam megvette, az előbbit betelepitette, az utóbbi nincs telepitve, és nincsen mód arra, hogy román ember földet kapjon feles munkára vagy marhájának legelőt. Ennek illusztrálására számtalan példát tudnék felhozni. Megtörtént, hogy egy patai magyar embernek kiadott legelő visszavonatott, kizárólag azért, mert a neki adott legelőjogba bevette egy román ember két marháját is. Elrettentő például elvonták tőle a legelőt, nehogy román ember földhöz jusson, ha mindjárt más ember segitségével is. Ez egy eset, de ez a rendszer. Ennek azután természetszerüleg az a következése, hogy elkeseredés keletkezik.

Méltóztassék a helyzetet a következőkép felfogni. Abban a községben laknak románok és magyarok. Hála Istennek, a viszony közöttük jó, szomszédságban lévén, egymást istápolják, segitik, egyformán érzik ugy a sors csapásait, mint annak kedvező fordulatát. Most azonban mi történik?

Azok a birtokok különösen a Mezőségnek környékén egész rendszeresen megvétetnek és még inkább meg fognak vétetni a telepitési alap segélyével. Ezáltal e községekben a következő helyzet áll be: a román földbirtokosok és földmivesek megfosztatnak megélhetési módjuktól, a velük együtt lakó magyarok és a hátukra jövő telepesek elvéve az ő keresetforrásukat, jólétben duskálnak. Kérdem, az lesz-e ennek a következése, hogy azokból a román emberekből jó hazafiakat csinálnak? Azt gondolják önök, hogy ezzel elérik hogy a békés együttélés elősegittessék? Nem, hanem akkor, midőn látja a román paraszt, hogy az ő kenyere, az ő máléja kivétetik saját és gyermekeinek szájából, el lehet képzelni, milyen érzelemmel fog viseltetni az állam iránt és milyen érzelem fog benne kelni azon polgártársai iránt, a kikkel előbb együtt szenvedett, de a kik az állam jóvoltából most jólétben usznak.

Egy hang *(a nemzetiségeik padjain)*: Nem fogja ugy szeretni, mint 1849-ben!

Maniu Gyula: T. ház! Én ebben az akczióban két tendenczíát látok. Az egyik tendenczia az, hogy a román népnek geografikus kontinuitása komplexitása megtöressék, jól tudván a kormány, hogy egy népnek fajsulya addig van, a mig geografiailag kompakt módon és akként van elhelyezve, hogy bizonyos kontinuitást jelent és bizonyos erőt juttat kifejezésre. Jól tudja ezt a kormány és épen azért igyekszik megtörni ezt az elhelyezkedési kompaktitást és ezáltal a román népnek gazdasági, társadalmi és politikai jelentőségét ebben az országban csökkenteni.

A másik indok pedig az, hogy ez a kormány és a földmivelésügyi ministerium tudja, hogy a mig gazdaságilag független ez a nép, megy a maga utján, a melyet lelkiismereti kötelessége elébe szab. Épen ezért igyekszik ezen birtokok megvételével, a telepitési akczió utján, kivenni a birtoko-

Digitized by Google

kat a románság kezéből, a mely birtokokon addig az a földesur javára és a maga megélhetése czéljából dolgozott és igyekszik, másokat behozva, ezt a népet pauperizálni és megélhetését lehetetlenné tenni.

A mikor én, mint román ember, ilyen akcziót látok, kérdem: volnék-e én tisztességes ember, ha ezt az akcziót nemcsak nem helyeselném, de a leghatározottabban szembe nem szállanék vele, és vissza nem utasitanám? Nem kötelességem-e nekem és nem kötelességünk-e nekünk az önkonzerválás szempontjából és a legelemibb etikai szempontokból, hogy az ilyen tendenciákkal szemben a legnagyobb határozottsággal felvegyük a küzdelmet? *(Ugy van! Ugy van! a középen.)* A mikor, t. ház, én száz milliót látok előirányozva abból a czélból, hogy ezt a telepitési akcziót folytassák, önkéntelenül eszembe jut, hogy a földmivelésügyi kormány azt a politikát akarja folytatni népemmel szemben, a milyen politikát folytat Poroszország a lengyelekkel szemben. Ha figyelembe vesszük, hogy Poroszország aránylag milyen összegeket fordit erre a czélra, láthatjuk, hogy azok viszonylagosan nem oly túlnagy összegek, mert hiszen Magyarország pénzügyi és gazdasági erejéhez mérten sokkal nagyobb az a száz millió, mint Németország gazdasági fejlettsége mellett az a 300—400 millió.

A mikor azt látom, hogy azt a politikát, a melyet Poroszországban a lengyelekkel szemben nyiltan és bevallottan folytatnak, itt nálunk is folytatni kivánják, csakhogy nem vallják be annak végső czélját és alapindokát: akkor engedjék meg, hogy én ezen politika ellen a leghatározottabban tiltakozzam, és a leghatározottabb bizalmatlanságomnak adjak kifejezést. *(Helyeslés a középen.)*

Fenyvesi Soma: Az annak a jele, hogy nagyon jó politika!

Maniu Gyula: Hát, t. képviselő ur, ha ön, mint képviselő, minden körülmények között helyesnek tudja találni azt, a mit három millió román ember helytelennek tart, és helyesnek találja különösen azért, mert az a három millió román ember helyteleniti: akkor ez azt bizonyitja, hogy a képviselő ur nem az ország egyetemes érdekét nézi, hanem csak a magyar fajnak az érdekét. *(Helyeslés a középen. Zaj. Elnök csenget.)*

T. ház! Ez a telepitési akczió az, a mely elsősorban lesz alkalmas arra, ha önök folytatni fogják, hogy az a politikai harcz, a mely bizonyos keretek között itten folyt, a legközelebbi jövőben, — ha önök igy fogják folytatni — a leghatározottabb és a legvégsőbb eszközök igénybevételéig fajuljon és valóságos fajharczra fejlődjék. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)* Nem fenyegetés ez, hanem a tényeknek a konstatálása. *(Zaj. Elnök csenget.)* Ha a tényleges gyakorlatban azt fogja látni az a nép, a mely ebben az országban polgári kötelességeit teljesiti, hogy nemcsak nem segitik nehéz életküzdelmei közepette, hanem igenis, szándékosan és bizonyos logikai eszmemenetben, az állam pénzét, a melyhez ő is hozzájárul, felhasználják arra, hogy az ő gazdasági helyzete megrontassék, ha látja, hogy direkt pauperizálásra megy a dolog vele szemben, akkor, t. ház, ne csodálkozzanak... *(Zajos közbeszólások.)*

Furcsa ellenvetés az, t. ház, a mit itten most egy képviselő ur velem szemben felállit, hogy hány birtokot vettek meg a románok? *(Felkiáltások: Igen! Igen!)* Hát kérem, a románok vettek birtokokat, de saját erejükből vették, vegyenek a magyarok is saját erejükből. *(Zaj. Közbeszólások. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* A románoktól pedig nem vettek meg birtokokat azért, t. képviselőház, mert tudjuk nagyon jól, hogy a földesuraknak túlnyomó része magyar és másodsorban azért, mert a román ember az ő gazdasági rendszerével be tudja magának azt a birtokot ugy rendezni, hogy nem jut időnek előtte a tönk szélére és nem adja el birtokát. *(Folytonos zaj. Közbeszólások.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Maniu Gyula: És, t. ház, itt van a kérdésnek a másik része. Önök telepitési akcziójukkal az óriási mértékben felsrófolt birtok-árakkal meg akarják menteni társadalmuk exisztencziáját, életképességet akarnak adni gazdasági tekintetben annak a magyar földesurnak, a ki megfeledkezve magáról, szép vagyonát rövidesen elkótyavetyélte. Önök tehát az állam pénzéből egyrészt ilyen egyéneket akarnak szutenálni, másfelől pedig ezeket a birtokokat fel akarják használni arra, hogy a román nép exisztencziáját megnehezitsék és elhelyezkedésének kontinuitását megszakitsák.

Én, t. ház, nem kifogásolom azt, ha az állam jónak látja, hogy birtokokat vásároljon. Tessék vásárolni ugy Magyarországon, a nagy magyar sikon, mint az erdélyi vidékeken. De akkor méltóztassék azokat a megvett birtokokat parczellázni az ott lakó nép között — hiszen ajánlkozó van százával, ezrével — s akkor nem lesz ellene semmi kifogásom. *(Közbeszólások. Zaj.)* De, t. ház, azt a politikát követni, hogy a magyar Alföldön nem parczellázzák a birtokokat, Erdélyben pedig felsrófolt árakon megveszik azokat a földeket, a melyeken eddig románok éltek és eladják magyar telepeseknek, a kiknek gazdasági helyzetét ezzel akarják jobbá tenni: ezt az állam részéről sem helyesnek, sem czélravezetőnek nem tarthatom. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Röviden csak annak a kijelentésére szoritkozom, hogy ezen telepitési akcziók bennünk a legnagyobb ellenakcziót kell, hogy szüljék. *(Zaj.)* Ezt a telepitési akcziót ugy, a mint az vezetve van, nem tekinthetjük egyébnek, mint a román nép exisztencziája ellen való harcz határozott meginditásának. *(Igaz. Ugy van! a középen. Zaj balfelől.)* Épen ezért ennél a pontnál megszünik az az eljárás, a mely a keleti türelmesség jellegét viselte magán és mi kénytelenek leszünk a földmivelésügyi kormánynak ezen politikája ellen a lehető legnagyobb ellenakcziót kifejteni. Ez az exisztencziának a kérdése, a melyben mi a ter-

Digitized by Google

mészet törvényénél fogva, az önkonzerválás törvényei által vezettetve, kénytelenek vagyunk védekezni, a miért is kijelentjük, hogy azt a földmivelésügyi budgetet, a mely ilyen tendenciával van megszerkesztve, és elkeseredett harczot provokál részünkről, el nem fogadjuk. *(Helyeslések a középen. Felkiáltások: Éljen Darányi! Élénk éljenzés és taps.)*

Vertán Endre jegyző: Csóti Géza!

Csóti Géza: T. ház! Nem akarok a t. ház elé sem gazdasági tanulmányt terjeszteni sem pedig általános és fontosnak látszó gazdasági kérdésekkel nem kívánok foglalkozni, hanem inkább a részletekre terjeszkedem ki beszédemben, azokra a részletekre, a melyek csak látszólag apró kérdések, de tulajdonképen ezeken épül fel egész nemzeti gazdaságunk, birtokpolitikánk, és ezekben az apró kérdésekben kell nemzeti gazdaságunknak és birtokpolitikánknak gyámpilléreit lerakni, nemzetgazdaságunkat megtámogatni.

Parlamenti szokás és bizonyos illendőségi követelmény az, hogy a szónok az előtte szólott képviselő beszédére reflektál. Ezt bizonyos értelemben én is megteszem. Az előttem szólott képviselő ur ellenséges indulatot mutatott a belterjes, az intenziv gazdálkodás iránt, *(Halljuk!)* és midőn észrevette, hogy az ő ellenséges indulatát józan közbeszólásokkal korrigálják, akkor azt olyképen mitigálta, hogy kifogásolta a kormány azon akcióját és egész gazdasági politikájában megnyilvánuló azt a tendenciát, hogy a belterjes gazdálkodást igyekszik előmozditani. *(Halljuk!)* Az előttem szólott t. képviselő ur megbocsát, ha kijelentem, hogy ő az intenziv gazdálkodási móddal nincs tisztában. Ő a belterjes gazdálkodási módot lehetetlennek tartja azért, mert az országban latifundiumok vannak és kikapcsolja a gazdálkodás ezen módjának köréből az állattenyésztést és a közlegelőkön való állattartást. Ő ellentétbe helyezi az intenziv gazdálkodással a nyomásos gazdálkodást, a mi szintén kirivóbbá teszi az ő roppant nagy tévedését. A belterjes gazdálkodással harmoniába lehet hozni ugy az állattenyésztés forszirozását, mint a nyomásos gazdálkodást.

És ha a földmivelésügyi kormány segélyezi és előmozditja a belterjes gazdálkodást, nagyon helyes, igen életrevaló és eléggé alig honorálható működést fejt ki az ország közgazdáinak, közép- és nagybirtokosainak gyámolitása és segélyezése terén. Hiszen minden józan nemzeti gazdasági politika kívánja, követeli tőlünk, hogy a mennyire lehetséges, mind a kisgazdákat, mind a közép-, mind pedig a nagybirtokosokat az intenziv, józan gazdálkodásra szoktassuk, a belterjes gazdálkodás előnyeit velük megismertessük s annak gyümölcsöző hatásaira őket megtanitsuk.

Az előttem szólott t. képviselő ur a belterjes gazdálkodásnak nagy akadályait látta abban, hogy az országban vannak latifundiumok, u. n. nagybirtokok és középbirtokok. Szükségesnek tartom, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozzam, mert manapság már nagyon divatos, hogy gyanus érzülettel sanditanak közszereplő egyének a latifundiumokra, a nagybirtokokra és középbirtokokra. Én az országot gazdaságilag berendezkedve majdnem olyannak tekintem, mint a sakktáblát, csakhogy a koczkák különféle nagyságuak. És nagyon helyes, nagyon kivánatos, hogy a birtokparczellák, a birtokkoczkák különféle nagyságuak legyenek. *(Zaj. Ellentmondás. Halljuk! Halljuk!)*

A magyar államot, a hazát gazdaságilag berendezve egy szerves organizmushoz, egy élő, eleven, működő fizikumhoz tartom hasonlónak, és ezért van szükség latifundiumokra, nagy és közép birtokokra. Megmondom, miért. A latifundium, a nagybirtok, a középbirtok a hazának, a nemzetnek csigolyarendszere és gerinczoszlopa. Ebbe kapcsolódnak a bordázatok, a kisparczellák, a kisbirtokosok. Ennek az egész organizmusnak a szive, lelke, éltető vére és veleje az a nemzeti, az a hazafias érzés és irányzat, mely az egész gazdasági politikára reá kell hogy nyomja a maga bélyegét.

Goldis László: Ugyan miért kell ehhez a latifundium!

Csóti Géza: Hogy a latifundiumokra, a nagy- és középbirtokokra szükség van, az kitünik abból, ha meggondoljuk, hogy a kisbirtokosokat a gazdaság vezetésében irányitani, nevelni és szemléleti uton tanitani szükséges; már pedig semmi sem alkalmasabb erre, mint éppen a nagybirtokoknak az intenzivebb gazdasági rendszere, a melyből a józan magyar nép igen sok elvet és hasznositható kisérletet fog elsajátitani és ellesni, a melyet azután gyümölcsözőleg használhat fel az ő kisbirtokán, saját és a nemzet gazdagodása érdekében. A nagyobb birtokoknak gazdálkodási módja és rendszere, ez a hatalmas szemléltető iskola, jótékony hatással van a kisbirtokosokra.

Ennek előnyeit és feltünően eminens hasznát épen ott tapasztaljuk és érezzük, a hol ilyen mintaszerüen berendezett latifundiumok, nagy- és középbirtokok vannak. De ne gondolja senki, hogy én e tekintetben elfogult vagyok és nem vagyok hajlandó konczedálni azt, hogy a parczellázást, mint segitő nemzeti eszközt felhasználjuk. Az előttem szólott t. képviselő ur épen erre nézve is tett kitéréseket és megjegyzéseket.

Én a parczellázásnak hive vagyok bizonyos mértékig. Azokat a nagybirtokokat, a hol kivánatos és szükséges, le lehet nyesegetni, de a tulajdonjog szentségének épségben tartásával, hogy az a kisbirtokos, az a polgár érezze a tulajdonjog biztonságát és példából és tapasztalatból észrevehető módon gyökeret verjen szivében és lelkében az a meggyőződés, hogy a tulajdonjogot mindenki respektálja a nagybirtokossal szemben épen ugy, mint a kisbirtokossal szemben. A ki a nagybirtokokat egyszerre parczellázni és felosztani akarja, épen ugy tesz, mintha őszszel valaki a kotlósnak a tollait kitépné és ez azután nem tudván az ő didergő csibéit betakarni, azok a hidegben elvesznek. Ha a nagybirtokokat szétosztjuk, akkor a kisbirtokok gazdasági rendszere is meg fog inogni,

Digitized by Google

és ezzel a kisbirtokosok is meg fogják érezni ennek a nagy nemzeti vagyonnak, az ország ezen gerinczoszlopának sorvadását.

Goldis László: A természet ugy rendezte be, hogy tavaszszal kotlanak! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Csóti Géza: A nagy és középbirtokok szerves összefüggésben vannak a kisbirtokkal. A nemzetgazdálkodási rendszere olyan, mint egy élőfa, melynek van hatalmas, szivó gyökere és vannak mellék hajszálgyökerei is, A nagybirtokok az ő gazdasági rendszerükkel a nemzet életfájában képviselik azokat a hatalmas szivó gyökereket, a kisbirtokos gazdálkodási módszere pedig azokat az apró hajszálgyökereket, a melyek az anyaföldből közvetitik a szivógyökerekbe az életnedveket, éltetik a törzset és hozzák létre azt a gyönyörü szép lombozatot, a melyet nemzetgazdaságnak nevezünk.

Azt mondtam beszédem elején, hogy egyes apró kérdésekre akarok kitérni, a melyek mégis fontosak a mi gazdasági rendszerünkben és ezen kérdéseket tárgyalva leszek bátor a t. földmivelésügyi kormányhoz kéréseket, figyelmeztetéseket intézni és egyetmást követelni is. A mint az előadó ur előadói beszédében jelezte, azok a számadati növekedések, a melyek a költségvetés egyes tételeinél mutatkoznak, mind okszerüek és mind szerves kapcsolatban vannak egymással és már ezek is feltünően jellemzik gazdasági politikánknak előnyös voltát.

A személyi kiadások többletétől eltekintve, az egyes tételek között megoszló emelkedések azért szükségesek, hogy a belterjes és intenziv gazdálkodási módszert elősegitsük, állandósitsuk és gyümölcsözővé tehessük. Különösen arra óhajtom a t. minister ur figyelmét felhivni, hogy az ő segélyakcziója a kisbirtokosok irányában a költségvetés adatai alapján is, meg az ő nyilatkozatai alapján is három okra, módra és eszközre vezethető vissza. Elméleti uton, szemléltető módon és reális, anyagilag segitő módon iparkodik a kisgazdákat segélyezni és a középbirtokosokat és a nagybirtokosokat a gazdálkodási rendszerekben gyámolitani. Pusztán elméleti módon segiti a kisgazdákat a földmivelésügyi kormány kiadványai révén. Felvilágositva és oktatva elárasztja az országot ezekkel a kiadványokkal, a melyekből igen sok üdvös és hasznos dolgot sajátithat el a kisgazda gazdaságának berendezése és vezetésére vonatkozólag. Nem tudom, hogy ezek a kiadványok kiknek a kezébe kerülnek, de azt hiszem, hogy a minister ur tapasztalt ügyessége, ébersége és gondossága a kiadványokat a megfelelő kezekbe juttatja és azok kellőkép fel lesznek használva a nemzetgazdasági politikában. 18 vagy 20 sorozat jelent meg ezen kiadványokból.

Igen épületes és hasznos a földmüves falusi nép oktatására az a kiadvány, a mely a madarakról szól és nagyon szépen ismerteti, vonzó módon tárgyalja e régi dalosok életét és sajátosságait és ezen gondos kertészeket kimélésre ajánlja a kisgazdáknak és a földmüveléssel foglalkozóknak. Tisztán elméleti módon segiti a kisgazdákat és a földmiveléssel foglalkozó kisembereket a földmivelésügyi alsóbbrendü szakoktatás által és azonkivül a honvédségnél már meghonosodott földmivelési tanfolyamokkal és a háziiparra való oktatással. A mult költségvetés tárgyalása alkalmával bátor voltam a t. minister ur figyelmét felhivni az alsóbbrendü földmives-iskolák tanrendszerének beosztására és tanmenetére, most megismételhetem ugyanazt. Én hiszem, hogy a minister ur tanulmány tárgyává tette ezt a kérdést s kérnem kell őt, hogy ezen alsóbbrendü földmivesszakiskolákat két részre oszsza: az egyik részében legyenek kiképezve azok a kisbirtokosok, a kik majd hivatva lesznek saját birtokukat kezelni, a másik részében ennek az alsóbbrendü földmives szakiskolának lennének kiképezve azok, a kik mint gazdasági alkalmazottak vagy cselédek más közép- vagy nagybirtokos szolgálatában gyümölcsöztethetnék az ő tanulmányaikat és szerzett ismereteiket.

Mert egy szakiskolában képezni ki gazdasági alkalmazottakat és cselédet és kisgazdát, ez nem megfelelő tanmódszer és nem megfelelő beosztás; mert egészen másként gazdálkodik egy birtoktulajdonos, és más megbizatása, hivatása és ügykezelése van egy gazdasági megbizottnak, alkalmazottnak vagy mondjuk cselédnek, vagy majorosgazdának.

Fontos és nagyon előkelő hivatása a földmivelésügyi kormánynak az, hogy a birtoknak kellő és gyümölcsöző kihasználására oktassa és szoktassa rá a kisbirtokosokat. Mert nagy nemzeti veszteség az, a mi a birtokban benn marad és a mi kellőkép ki nem használtatik. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Már pedig egy megfelelő nagy hányada az anyaföld erejének gyümölcsözés nélkül sorvad a földben. Hogy ha a földmivelésügyi kormány módot és alkalmat nem kinál bárminemü felvilágositás vagy tájékozás által arra, hogy a kisbirtokosok okszerü gazdálkodással ezeket a szunnyadó erőket életre keltsék és a földben levő hatalmas kincseket onnan kiaknázzák és kibányászszák gazdálkodással, akkor ezzel igen nagy kárát fogjuk okozni ezeknek a kisgazdáknak és magának a nemzetnek is. Erre nézve pedig a földmivelésügyi kormánynak a szakiskolákon kivül rendelkezésére állanak, nem mondom, az ő gazdasági tudósitói, a kiket szintén felhasználhatna erre, hanem különösen a gazdasági egyesületek, a melyek néhány év óta, a földmivelésügyi kormánynak figyelme, ébersége és tekintélyes gondozása folytán, kellőképen lendületet vettek.

Hogy a gazdasági egyesületek fejlesztő és a földmiveléssel foglalkozók kimüvelésére hasznos müködést fejthessenek ki, ahhoz szükséges, hogy a földmivelésügyi kormány bizonyos értékes hatáskörrel lássa el őket és különösen az ezen gazdasági egyesületek iránt való érdeklődést épen a hatáskör biztositása és megadása által elő-

Digitized by Google

mozditsa. Én tudom, hogy különösen Veszprém vármegyében a földmivelésügyi kormány, a t. minister ur a gazdasági egyesületet folytonosan akczióra ösztönzi, és ez a gazdasági egyesület a fejlődés terén már szép eredményeket is ért el.

Nem hagyhatom felemlités nélkül azt, hogy a gyakorlati, a reális segitő módok közül nagyon fontos és eminens a vetőmagtárak létesitése és vetőmag-tenyésztő intézetek szervezése. A mult alkalommal erre már felhivtam a minister ur figyelmét és ő megnyugtatólag válaszolt is, kijelentvén, hogy vannak ilyen magtárak a ménesbirtokokon és más állami gazdasági telepeken. De ezeket a magtárakat sokkal jobban szét kellene szórni az országban, hogy könnyebben hozzáférhetők legyenek, és a kisbirtokosok e vetőmagokhoz, a melyekkel az ő földjük termőképességét előmozdithatnák, könnyebben hozzáférhessenek.

Olvastam nemrég egy közgazdasági lapban, hogy a minister ur ily vetőmagtenyésztő intézeteket szervez. Örömmel olvastam. Ennek rendkivül nagy haszna is lesz. Nagybirtokon is nehéz ily vetőmag-intézeteket létesiteni és fentartani, mert rá vannak utalva a nagybirtokosok, hogy a közterheket elviselhessék, hogy kellőképen gyümölcsöztessék földjeiket, már pedig vetőmagtermeléssel a földet kellőképen gyümölcsöztetni bajosan lehet. Nagyon szükséges, hogy a kormány ez intézetekről gondoskodjék, még pedig azért, mert a vetőmag tenyésztése különös elbánást igényel, különös eszközök kellenek, szakképzettség kivántatik, a melyet a kisbirtokosok és nagybirtokosok is bajosan sajátitanak el. Nagy ellenőrzés is kivántatik, hosszu türelem kell, hogy kellőképen nemesitsük a vetőmagot, már pedig nemzetgazdasági szempontból nagyon fontos hatása van annak, ha a gazdasági kormány nem retten vissza semmiféle eszköztől, áldozattól, hogy a vetőmag nemesitését előbbre vigye és a kisgazdának módot és alkalmat adjon, hogy könnyü szerrel nemesitett vetőmaghoz jusson. *(Helyeslés.)*

A mint veszem észre, a t. minister ur segélyző akcziójába bevonta a népnek időnkénti, különösen téli oktatását a gazdálkodási mód és berendezés tekintetében. Erre vonatkozólag talán legalkalmasabb lenne, ha a t. minister ur a földmives-iskolák igazgatóit vagy tanerőit használná fel erre, a kik azt a körzetet jobban ismerik, a talajviszonyokat, klimatikus, geologiai viszonyokat a nép hajlandóságait, lelkületét, a gazdálkodási módszerét jobban megfigyelik és abban a körzetben, a mely leginkább mintegy érdekközösségben van, az alkalmas intézményekkel és intézetekkel legalkalmasabb módon láthatnák el a szükséges felvilágositásokkal és ismeretekkel a kisgazdákat.

Igaz, azt mondhatja erre a t. minister ur, hogy akkor az intézet szenved, de kellő beosztással hetenkint, vagy időközönkint a tanárok és igazgatók kiszállhatnak a vidékre és tarthatnak megfelelő előadásokat a kisgazdák felvilágositására. De arra ismét kérem a t. minister urat, hogy e gazdasági oktatások gyümölcsözők és hasznosak legyenek, nagyon jól választassa meg a tárgyat, érdekes módon kell előadni azokat a felvilágositásokat, mert ha olyanokat tanitanak, a miket nekem is volt szerencsém hallani, és a miknek ismeretébe nem szükölködik a nép, és csak ismétlésekkel traktálják, akkor a földmives nép elveszti az érdeklődést, a bizalmat, és másik alkalommal hallgató publikumra nem fognak találni. A legnagyobb körültekintéssel, éberséggel, nagy készültséggel, figyelemmel kell a népet felvilágositó gazdasági előadásokat megtartani, ugy hogy a nép érezze, észrevegye miszerint szokatlant hall és kellőkép felhasználja azt gazdaságának vezetésében. Ne legyenek az oktatások sablonosak, *(Helyeslés.)* hanem gyakorlati kérdések, és annak a körzetnek gazdasági rendszerébe beillő tanitások. *(Helyeslés.)*

T. ház! A t. földmivelésügyi minister ur segélyző akcziójának ki kell terjednie a határvédelemre is. Ez talán kissé szokatlan kijelentés, talán a belügyi kormányzatnak a reszortját illeti ez, de tulajdonképen mégis a földmivelésügyi kormányzathoz tartozik. Sajátságos, de elszomoritó az, hogy a magyar nép igen sok helyen nem gazdálkodhatik ugy, mint a hogy szeretne és tanácsos volna és pedig azért, mert a kellő védelemben nem részesül a községi előljáróságok, a községi csőszök, a közigazgatás részéről, mert az ő termesztményei igen sokszor bitangságban vannak. A mult alkalommal a kerti müvelésre hivtam fel a minister ur figyelmét és ezzel vonatkozásban emlitettem fel ezt a szükséges határvédelmet. Erre különös éberséget és különös figyelmet forditson a t. minister ur, mert ha az a kisbirtokos az ő apró parczelláiban nem gazdálkodhatik ugy, mint a hogyan kivánatos volna és a hogyan szeretne, tisztán azért, mert termesztményét nincs a ki megóvja és megvédelmezze akár a legázolás, akár az eltulajdonitás, akár a tönkretevés ellen, akkor megszünik a gazdaság iránti érdeklődés, kedv és a birtok iránti vonzalom és az az elhatározás, hogy gazdaságának okszerü vezetésével azokat a terheket elviselni birja, melyek a kisgazdák vállaira nehezednek.

Kérnem kell a t. minister urat, hogy különös gondosságot forditson arra, a mit az előttem szólott képviselő ur is felemlitett, de más vonatkozásban, még pedig szerintem veszedelmes vonatkozásban, figyelmet forditson a legelőkre is. Igen sajnos, hogy nagyon sok községben nincs közlegelő, hogy az elődöknek rövidlátása, korlátoltsága és nemtörődömsége folytán minden földterületet, ha lehetett volna, még a temetőket is parczellázták és felosztották volna maguk közt, és most közlegelő hiányában megérzi az a lakosság egész gazdasági

Digitized by Google

berendezésében azt a nagy veszedelmet, melyet éppen az idéz elő, hogy folytonosan egy-két munkaerőt köt le, hogy az ő apró birtokán marháit, állatjait legeltesse és elvonja épen a gyermekeket az oktatástól, a népiskolától az, hogy nincs a községben közlegelő. Azonkivül lehetetlenné teszi ez a legtöbb községben a gazdaságnak megfelelő instruálását, a megfelelő lábas jószág tartását. Igaz, hogy ez egy kicsit bajos dolog, mert kihasitani közlegelőt a község körében nem lehet; de parczellázás alkalmával, vagy hosszabb lejáratu bérleti szerződés kötése alkalmával, vagy a hol örökbérletek kinálkoznak, ott a földmivelésügyi kormánynak különös éberséggel figyelmet kell forditania arra, hogy a megszerzendő birtokból megfelelő és a község igényeit kielégitő közlegelő hasittassék ki, és a községnek rendelkezésére bocsáttassék, hogy ilyen módon közlegelő birtokában a maga kis gazdaságát is intenzivebben vezethesse.

Nagyon bajos és merész dolog az, hogy a földmivelésügyi minister urat arra is kell kérnem, hogy a kisgazdák érdekében a közvetitésre is forditson figyelmet és gondot, a termesztmények értékesitésénél valami kis hatást gyakoroljon a kisgazdák javára a vételnél és az adásnál. Van ő neki erre alkalma, vannak neki közegei, kik megfigyelhetik a szükségleteket, és irányitással, jó tanácsokkal sokszor igen nagy megtakaritásokra rávezethetik azt a szegény kisgazdát, mikor az a kisgazda kellő tájékozás hiányában elfecsérelni kénytelen termesztményeit, mert nem tudja a módokat, mikép lehet azt fruktifikálni.

Csak egy esetet emlitek meg. Nálunk a Bakony alján keletkezőben volt egy kenderfonógyár, mely megbukott; megbukott, mielőtt keletkezett volna. Termesztettek többen kendert és nem tudták azt értékesiteni. Most is tudok egy kisgazdát, a kinek egész kazal kenderje van asztagban, két-három esztendő óta fühöz-fához szalad és nem tudja azt értékesiteni.

Ez csak egy kis jelentőségtelennek látszó eset, de elég jellemző arra nézve, hogy a földmivelési kormány figyelmét indokoltan felhivjam arra is, hogy ilyen tekintetben közegei révén kellő tájékoztatással szolgáljon a kisgazdáknak, és őket más vállalkozások alkalmával mintegy ösztönözze arra, hogy gazdaságuk vezetésében bizonyos változtatásokat eszközöljenek.

Fel kell még hivnom a t. minister ur figyelmét a kisgazdáknak és a mezőgazdasági munkásoknak téli foglalkoztatására is. A napokban kaptam meg egy igen értékes füzetét a t. minister urnak, a mely füzet nagyon érdekesen és nagyon jellemző módon traktálja a hegyvidéki gazdasági akcziót és ismerteti annak egész folyamatát, Nagyon sok, mondhatom, értékes fejezet van abban, és ha az előttem szóló t. képviselő ur elolvasta volna, azt hiszem, jó részben megkurtitotta volna beszédét. Kérem a t. minister urat, hogy ezt az akczióját terjessze ki az egész haza területére és a mennyire lehetséges és financziális szempontok megengedik és a mennyire az ő és az államtitkár ur munkabiróképessége megengedik, iparkodjanak ezt az akcziót az országban szerteszét megvalósitani és folyamatba tenni.

Olvastam ott nagyon épületes dolgokat, hogy minő leleményességgel képesek bizonyos szervezetek és bizonyos kirendeltségek a nép hajlandóságait és klimatikus és talajviszonyait felhasználva, oda törekedni, hogy a népet az ő szabad óráiban foglalkoztassák és őt megfelelő haszonhoz és jövedelemhez juttassák. Nagyon jellemző az, hogy a hol erdők vannak a hegyvidéki kirendeltség és a hegyvidéi akczió keretében, a baromfiketreczkészités házi iparágát honositották meg. Ez kissé különös és jelentőségetlennek látszó dolog, de ha figyelembe vesszük azt, hogy Felső-Olaszországból egy nagy nemzeti vagyont kitevő összeggel vagyunk kénytelenek ezeket a baromfiketreczeket importálni és most már a hegyvidéki akczió révén annyi baromfiketreczet állitottak elő háziiparszerüleg, hogy egy-két esztendő alatt az egész ország szükségletét képesek leszünk kielégiteni, akkor ez nagyon eminens és főfontosságu gazdasági kérdés.

Más vidéken, a hol alkalmasabb a talaj és alkalmasabb a népnek hangulata, házi eszközök készitésére ösztönözték a kisgazdákat és a mezőgazdasági munkásokat, szerszámok készitésére, vagy faipari munkákra, szövő munkákra, házi készitményekre, sőt azt a hires zborói tilinkót is háziiparszerűleg állittatta elő a t. minister ur, a mi szintén néhány ezer korona jövedelmet biztositott egy szegény községnek és az ő körzetének megélhetésére nézve.

Ha ezeket a t. minister ur elismerésre méltó módon meg tudta valósitani a hegyvidéki akcziónban, meg fogja valósitani Dunántul, a Tisza mentén, Erdélyben és másutt is és az illető vidékek szükségleteihez mérten a kisgazdákat és a földmives munkásokat téli foglalkozáshoz fogja juttatni, mert szerfelett bajos az, hogy a közterheket viseljék a kisbirtokosok és a földmives munkások és az esztendőnek nagyobb részében ugyszólván kellő jövedelmet nem biztositó házimunkával legyenek kénytelenek foglalkozni, hanem nyujtassék nekik mód és alkalom a házi ipar elsajátitásával minden olyan szükségletek megvalósitására, a melyek őket télen elfoglalják és nekik megfelelő bért vagy jövedelmet biztositanak.

T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Kénytelen vagyok még szóvá tenni a mintagazdaságokat is, a melyeket a t. minister ur, korábbi ministersége alatt szervezett és a melyeket nagyon fontosaknak tartok. Örömmel vettem tudomásul, hogy legutóbb Veszprémmegyében, ha jól emlékszem, Devecserben szervezett a gazdasági egyesület támogatásával és felhasználásával ilyen mintagazdaságot, nem valami nagy áldozattal. A mintagazdaságoknak nem az a hivatása, hogy egy kiszemelt kisbirtokost meggazdagitsunk, hanem az a hivatása, hogy szemléltető módon, gyakorlatilag helyes gazdálkodásra vezesse rá mindazokat, a kik azon mintagazdaság körzetébe esnek. Örven-

Digitized by Google

detes módon értesültem, hogy a szükséges gazdasági szerekkel és gépekkel is ellátta a minister ur ezen mintagazdaságot. De egy vármegye területén egy ilyen mezőgazdaság bizony vajmi kevés és én hiszem, hogyha a minister urnak a rendelkezésre álló eszközök megengedik, akkor több ilyen mintagazdaságot is fog létesiteni. Nem mondom én, hogy helyiérdek szempontjából ebben a vármegyében, hanem másutt is az országban, mert a gazdaság fellenditése nem egy vármegyére szoritkozik, hanem szoritkozik általános keretekben az egész országra.

A nép tanulni szeret és pedig tapasztalatból, épen azért nagyon kivánatos és szükséges, hogy ezen tapasztalatból tanulni szerető kedvét kielégitsük és hogy alkalmat és módot nyujtsunk neki ezen mintagazdaságok kifejlesztésével és berendezésével, hogy a kellő gazdasági ismereteket elsajátithassa.

Ezek azok az apró kérdések, t. ház, a melyeket beszédemben érinteni akartam és a mely kérdéseket tárgyalva, a minister ur és a földmivelésügyi minisierium vezető közege iránti teljes bizalommal viseltetvén, neki, ha tehetném, még több anyagi eszközt is adnék a rendelkezésére, de ezeket a kivánt eszközöket, ezeket az anyagi eszközöket, a melyeket a költségvetés egyes tételei között felosztva látok, nagyon szivesen bocsátom a rendelkezésére és ily értelemben a költségvetés valamennyi tételét és igy természetesen a központi igazgatásra vonatkozó tételt is teljes bizalommal megszavazom. *(Helyeslés.)*

Zlinszky István jegyző: Lorkovics Iván!

Lorkovics Iván *(horvátul beszél).*

Vertán Endre jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Negyednyolcz óra már elmulván, mivel én tiz percz alatt képtelen vagyok elmondani mindazt, a mit el akarok mondani, kérem a t. házat, engedje meg, hogy holnap mondhassam el beszédemet.

Elnök: Azt hiszem, hogy a ház hozzájárul ahhoz, *(Helyeslés)* hogy Polónyi Géza képviselő ur a holnapi ülésen mondhassa el beszédét. *(Helyeslés.)*

E szerint kijelentem, hogy Polónyi Géza képviselő ur beszédét holnap fogja megtartani.

A tárgyalást tehát most félbeszakitjuk. Következik napirend szerint az elnöki előterjesztések és irományok bemutatása.

Bemutatom a ministerelnök átiratait, melyek szerint:

A vasuti árufuvarozás tárgyában Bernben, 1890. évi október hó 14-én létrejött és az 1892. évi XXV. t.-czikkel beiktatott nemzetközi egyezményhez Bernben, 1906. évi szeptember hó 19-én kötött második pótegyezmény beczikkelyezéséről (Irom. 816, 854, 858) szóló törvényjavaslatot, továbbá a Rómában, 1906. évi május hó 26-án kötött »egyetemes postaszerződés« beczikkelyezéséről (Irom. 611, 707) szóló törvényjavaslatokat ő Felsége szentesitette s azok, mint ez idei XLIV. és XLV. t.-czikkek az orsz. törvénytár utján kihirdettettek.

Tudomásul vétetik.

Bemutatom Esztergom vármegye közönségének feliratát az önálló magyar jegybank létesitése érdekében, Fehér vármegye közönségének feliratát a vármegyei központi és járási számvitel megváltoztatása tárgyában;

Debreczen város közönségének feliratát az állami és törvényhatósági tisztviselőknek a község terheihez való hozzájárulása ügyében;

Székesfehérvár város közönségének feliratát a közép-birtokososztály védelme tárgyában;

a »Pécsegyházmegyei római katholikus tanitóegyesület« németii körének gr. Somssich Tihamér képviselő utján beadott kérvényét a tanitói nyugdijtörvény reviziója tárgyában.

Javaslom, hogy mindezen feliratok és kérvények adassanak ki előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottságnak. *(Helyeslés.)*

Eszerint ezen feliratok és kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett a kérvényi bizottságnak adatnak ki.

A házszabályok 339. §-a értelmében bemutatom a függőben levő inditványok és interpellácziók jegyzékét, melyekre nézve a ház még nem határozott, illetőleg melyekre még felelet nem adatott.

A jegyzék fel fog olvastatni.

Szmrecsányi György jegyző *(olvassa a függőben lévő inditványok és interpellácziók jegyzékét).*

Elnök: Tudomásul vétetik.

Ezzel kapcsolatban van szerencsém a t. háznak bejelenteni, hogy a ministerelnök ur a kereskedelemügyi minister ur nevében a holnapi napon válaszolni fog a következő interpellácziókra:

Surmin Györgynek a horvát nemzetiségű vasutasokkal való bánásmód tárgyában;

Babics-Gyalszki Lyúbanak a horvátországi postai nyomtatványok ügyében elfoglalt törvényellenes álláspontja tárgyában;

Zanella Richárdnak a magyar államvasutak és a fiumei nyilvános raktár-részvénytársaság között kötött szerződés felmondása tárgyában;

Mezőfi Vilmosnak a Kovald-féle gyárban történt robbanás ügyében;

Surmin Györgynek a táviratok kezelése dolgában és

ugyancsak Surmin Györgynek a posta- tisztviselők mellőzése tárgyában beadott interpellácziójára. *(Helyeslés.)*

Bizony Ákos ur kiván a háznak jelentést tenni.

Bizony Ákos: T. ház! Van szerencsém tisztelettel bejelenteni, hogy a VIII. biráló bizottság mult hó 27-én letárgyalta Somogy vármegye nagyatádi választókerületében augusztus 1-én megválasztott Szabó István választási ügyét és miután ugy találta, hogy az igazolási állandó bizottság által a megbizólevél ellen emelt kifogások a szavazatszedő küldöttség jegyzőkönyvei által eloszlattak, ennélfogva őt végleg igazolt képviselőnek jelentette ki.

Az erre vonatkozó iratokat van szerencsém azon kérelemmel beterjeszteni, hogy nevezett

Digitized by Google

képviselő urat a végleg igazolt képviselők névjegyzékébe iktatni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: E szerint Szabó István képviselő ur a végleg igazolt képviselők névjegyzékébe iktattatik. Következik Szabó István képviselő osztályba sorolása. Minthogy az első osztályban van a legtöbb üresedés, javaslom, hogy a nevezett képviselő ur oda soroltassék. Méltóztatnak hozzájárulni? *(Igen!)* Szabó István képviselő ur tehát az első osztályba soroltatik.

Kubik Gyula a közlekedésügyi bizottság nevében kiván jelentést tenni.

Kubik Gyula: T. ház! Sziklai Ottó, Pozsony város országgyülési képviselője, *(Halljuk! Halljuk!)* egy inditványt nyujtott be egy Pozsonytól az ország határszéléig vezetendő helyi érdekü villamos vasut engedélyezése tárgyában. *(Mozgás.)*

A közlekedésügyi és pénzügyi bizottság ezt az inditványt letárgyalta. Jelentéseiket (Irom. 820, 1006) van szerencsém a t. háznak beterjeszteni azon kéréssel, méltóztassékga jelentéseket kinyomatni, szétosztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tüzetni. *(Helyeslés és mozgás.)*

Elnök: A jelentések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és annak idején napirendre fognak tüzetni.

Következik a legközelebbi ülés idejének és napirendjének megállapitása. Javaslom, hogy a ház legközelebbi ülését holnap, szerdán, azaz deczember 2-án délelőtt tiz órakor tartsa, annak napirendjére pedig a következő tárgyakat tüzze ki:

1. A költségvetés folytatólagos tárgyalását. 2. Elnöki előterjesztések és irományok bemutatását. 3. Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasását. Azután pedig 4. Azon ministeri válaszokat, a melyeket az imént voltam bátor bejelenteni.

Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Igen!)* Eszerint ezt határozatképen jelentem ki. Minthogy pedig ekképen a legközelebbi ülés ideje és napirendje meg van állapitva, következik a mai ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

Szent-Királyi Zoltán jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvet).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, akkor azt hitelesitettnek nyilvánitom s az ülést bezárom.

(Az ülés 7 óra 30 perczkor végződik.)

Hitelesitették:

Simkó József s. k. *Bakó József s. k.*

naplóbiráló-bizottsági tagok.

Digitized by Google

NÉVMUTATÓ.

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az illetők működtek; a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

Justh Gyula **364—369, 371—382.**
Návay Lajos **369, 370, 379, 380, 382.**
Rakovszky István **368, 369, 374, 377, 380, 381.**

Jegyzők:

Csizmazia Endre **366—370.**
Dudits Endre **375—378, 380, 381.**
Hammersberg László **371—380.**
Raisz Aladár **364—374.**
Szent-Királyi Zoltán **364, 365, 382.**
Szmrecsányi György **379, 381.**
Thorotzkai Miklós gr. **364—369.**
Vertán Endre **370—379, 381, 382.**
Zlinszky István **380, 382.**

Előadók:

Bakonyi Samu

Honvédnevelő- és képzőintézetek állapota 1907-ben **377.**

Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjak 1907-ben **377.**

Közös hadügyminister vezetése alatt álló és Magyarország területén elhelyezett katonai reál- és hadapródiskolákban a magyar nyelv tanitásának és a magyar nyelvü oktatásnak eredménye 1908-ban **377.**

Hadmentességi dijalap álladéka 1907-ben **377.**

Tiszti áthelyezések a közös hadseregből a honvédség tényleges állományába **377.**

Lőterek térnagyságára vonatkozó kimutatás módositása **377.**

Honvédmenház állapota 1907-ben **377.**

Barabás Béla

Költségvetés 1909-re; belügyi tárcza **380.**

Bernáth Béla

Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazása **374.**

Bizony Ákos

Szabó István igazolása **382.**

Buzáth Ferencz

Költségvetés 1909-re; kisebb tárczák **379.**

Halász Lajos

Kérvények LXIV. sorjegyzéke; névszerint felemlitve:

1—30. Pancsova thj. város, Hontmegye, Beregmegye, Felsőbánya sz. kir. r. t. város, Eger r. t. város, Esztergom sz. kir. város, Ungmegye, Sopron sz. kir. város, Pozsony sz. kir. város, Dés r. t. város, Rozsnyó r. t. város, Szatmárnémeti sz. kir. város, Szolnok r. t. város, Hajduszoboszló r. t. város, Zólyom vármegye, Tolna vármegye, Máramaros vármegye, Modor sz. kir. r. t. város, Turkeve r. t. város, Nagybecskerek r. t. város, Kassa sz. kir. város, Máramarossziget r. t. város, Szeged sz. kir. város, Győr sz. kir. város, Kézdivásárhely r. t. város, Kőszeg sz. kir. r. t. város, Ujbánya sz. kir. r. t. város, Székelyudvarhely r. t. város, Nagykőrös r. t. város és Losoncz r. t. város kérvényei, melyekben a fogyasztási adóknak a városok és községek részére való átengedését kérik **370.**

31. Kolozsvár sz. kir. város kérvénye, melyben a községi adók viselését az állami tisztviselőkre is kimondatni kéri **370.**

Digitized by Google

32. Pénzügyi számvevőségi tisztviselők kérvénye státusuk rendezése iránt **370.**
33. Állami Tisztviselők Országos Egyesületének kérvénye a pénzügyi tisztviselők előmeneteli viszonyainak sürgős rendezése iránt **370.**
34. Nagykanizsa r. t. város kérvénye, melyben önálló törvényhatósági várossá való átalakitását kéri **370.**
35. Nagykanizsa r. t. város kérvénye, melyben a Pacsa községben felállitani tervezett járásbiróság felállitásának elejtését kéri **370.**
36. Győrbiró Arthur volt pénzügyi felvigyázó kérvénye fegyelmi ügyének felülvizsgálása iránt **370.**
37. 1904. és 1907. év között nyugdijazott állami tanitók kérvénye nyugdijuknak 20% kal való fölemelése iránt **370.**
38. Békésgyulai 48-as párt kérvénye a házszabályok módositás nélkül való fentartása iránt **370.**
39. Gr. Beleznay Árpád kispesti lakos kérvénye sürgős segély iránt **370.**

Hammersberg László
Költségvetés 1909-re; földmivelésügyi tárcza **382.**

Hencz Károly
Állami számvitelről szóló 1897 : XX. t.-cz. 85. §-ának módositása **367.**

Hédervári Lehel
Bárcsics Erazmusz ment. ügye **381.**
Gyuriss Emil ment. ügye **381.**
Harambasics Ágoston ment. ügye **381.**
Hentaller Lajos ment. ügye **381.**
Ivánka Imre ment. ügye **381.**
Magdics Péter ment. ügye **381.**
Markbreit Gyula ment. ügye **381.**
Markos Gyula ment. ügye **381.**
Pető Sándor elitélése a ház megkövetésére **367.**
Polónyi Dezső ment. ügye **381.**
Popovics Dusán ment. ügye **381.**
Szkicsák Ferencz ment. ügye **381.**
Tuskán Gergely ment. ügye **381.**
Vinkovics Tivadar ment. ügye **381.**
Zagorac István ment. ügye **381.**
Zagorac István, Bauer Antal, Cerovac István, Novoselo Mátyás és Harambasics Ágoston ment. ügye **381.**

Hoitsy Pál
Költségvetés 1909-re (ált.) **366.**
Budapest székesfőváros fejlesztése és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedések **367.**

Horváth József *(marosujvári)*
Pestis és kolera ellen való védekezés tárgyában Párisban 1903 deczember 3-án kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése **372.**
Mérges pusztának Pestmegye területéről Csongrád vmegyébe való átkebelezése **372.**

Kubik Gyula
Pozsony—országhatárszéli villamos vasut engedélyezése **382.**

Moskovitz Iván
Kérvények LXI. sorjegyzéke; névszerint felemlitve:
1. Zemplén vmegye törvényhatósági bizottságának kérvénye az önálló nemzeti jegybank fölállitása tárgyában **370.**
2. Fejérmegyei Gazdasági Egyesület kérvénye a birtokossági közlegelőkből legeltetésre használt területeknek a községek által eszközlendő kisajátithatása iránti törvényjavaslat alkotása tárgyában **370.**
3. Makó város közönségének kérvénye 62.000 korona államsegély engedélyezése iránt **370.**
4. Sepsiszentgyörgy r. t. város közönségének kérvénye a sepsiszentgyörgy—földvári vasut kiépitése iránt **370.**
5. Kocsis Béni és társai kérvénye az 1895 : V. t.-cz. módositása iránt **370.**
6—7. Posta-, táviró- és távbeszélő tisztviselők kaszinója és a posta-, táviró- és távbeszélő altisztek és szolgák kérvénye anyagi helyzetük javitása iránt **370.**

Kérvények LXII. sorjegyzéke; névszerint felemlitve:
1. Kisvárda község kérvénye nyolcz osztályu gimnázium felállitása iránt **370.**
2—5. Szeged sz. kir. város kérvénye, melyben az állami tisztviselők fizetésének végleges rendezését és a köztisztviselőknek községi adók fizetésére való kötelezését, — Fogaras vmegye a vármegyei tisztviselők illetményeinek kedvezőbb rendezését, az 1904 : X. t.-cz. részbeli módositását és a vármegyei tisztviselők részére 1600 korona alapfizetés megállapitását, — Fejér vmegye a vármegyei tisztviselők illetményeinek végleges rendezését és a törvényhatósági joggal felruházott városok polgármesterei városi kis- és munkáslakások épitésének elősegitését és e tárgyu törvényes intézkedések tételét kérik **370.**
6. De Gerando Antónia kérvénye, melyben a nőnevelés fejlesztését, a kolozsvári felsőbb leányiskolában VII., VIII. osztályu, a latin és görög nyelvek tanitására is rendelt tanfolyam létesitését kéri **370.**
7—14. Arad vármegye kérvénye, melyben a bor- és husfogyasztási adók jövedelmének a községek részére való átengedését kéri. Csongrád vármegye kérvénye, melyben már-

Digitized by Google

czius 15-ének nemzeti ünneppé való nyilvánitását kéri. Arad sz. kir. város, Szatmárnémeti sz. kir. város, Baja thj. város és Győr sz. kir. város kérvénye, melyben a városoknak olcsó, lehetőleg kamatmentes államkölcsönökkel való segélyezését kérik. Liptó vármegye kérvénye, melyben a községi és körjegyzők magánmunkálatainak törvényhozási szabályozását kéri. Torda-Aranyos vármegye kérvénye, melyben a szegényügy és gyermekvédelem országos rendezését kéri **370.**

Kérvények LXIII. sorjegyzéke; névszerint felemlitve:

1. Hódmezővásárhely thj. város kérvénye a tiszti fizetések fölemelése tárgyában **370.**
2. Nyitra vármegye felirata, melyben a jelenlegi parlamenti többség iránt bizalmát fejezi ki **370.**
3—99. Karánsebes r.-t. város, Barcs nagynagyközség, Szigetvár nagyközség adófizető polgárai, Zsombolya község lakossága, Körmend község, Csáktornya község, Zólyom sz. kir. r. t. város, az óbecsei járás adófizető polgárai, Havas Rezső és társai, Abony község, Alattyán község, Almamező község, Alpár község, Apatin nagyközség, Belényes község, Betfia község, Bihar község, Bihardiószeg község, Biharpüspöki község, Borostelek község, Bottyán község, Czibakháza község, Csehi község, Ditró község, Erzsébetfalva nagyközség, Érd község, Felsőszentgyörgy község, Fugyi község, Fugyivásárhely község, Gyires község, Hájó község, Harangmező község, Hegyközkovácsi község, Hegyközpályi község, Hegyközszáldobágy község, Hegyközujlak község, Jákóhalma község, Jánoshida község, Jászalsószentgyörgy község, Jászapáti község, Jászdózsa község, Jászkisér község, Jászladány község, Jásztelek község, Kabaláspatak község, Kardó község, Kigyik község, Kisjenő község, Kisujfalu község, Kisürögd község, Kisvárda község, Komádi és B.-Böszörmény községek, Köröstarján község, Küllőd község, Less község, Magyarkanizsa község, Mezőkeresztes község, Mezőtelegd község, Monor község, Nagykér község, Nagyszántó község, Nagyürögd község, Nyárló község, Oláhapáti község, Paks község, Palánka község, Peczeszentmárton község, Peczeszőllős község, Poósa község, Pósalaka község, Pusztamonostor község, Pusztaujlak község, Rontó község, Somogyuzsopa község, Szabolcs község, Szakadát község, Szamosujvár község, Szaránd község, Szentandrás község, Szolnok r. t. város, Telkesd község, Temeskubin község, Tiszakürt község adófizető polgárai, Récsei Zoltán és társai törökszentmiklósi lakosok, Ujpalota község, Ujszentanna község, Uzdiszentpéter község, Zayugrócz község, Pancsova thj. város, Csikszereda r. t. város, Dés r. t. város, Hajdúböszörmény r. t. város, Hajduszoboszló r. t. város adófizető polgárai, a törökkanizsai járás tisztviselői, a jaádi járás adófizető polgárai, a széki ev. ref. egyházmegye papsága és világi képviselői és Mohács község adófizető polgárainak kérvényei, melyekben az egységes hétosztályu polgári iskola létesitését kérik **370.**
100—103. Trencsén, Udvarhely, Fejér és Temes vármegyék kérvényei a községi és körjegyzők magánmunkálati jogának szabályozása iránt **370.**
104. Székesfehérvár város kérvénye a bor- és husfogyasztási adóknak a város részére való átengedése iránt **370.**
105. Nyitra vármegye kérvénye a vármegyei tisztviselők illetményeinek szabályozása iránt **370.**

Nagy Emil
Költségvetés 1909-re; kereskedelemügyi tárcza **380.**

Okolicsányi László
Hlatky-Schlichter Lajos igazolása **367.**
Sennyey Miklós b. igazolása **367.**
Solymossy Endre igazolása **367.**
Szabó István igazolása **367.**

Sághy Gyula
Népszinházak bérbevétele a Nemzeti Szinház czéljaira **381.**

Szatmári Mór
Iparban alkalmazott nők éjjeli munkájának tilalma iránt Bernben 1906. szeptember 26-án kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése **381.**

Szmrecsányi György
Statisztikai — központi — hivatal 1908. évi munkaterve **375.**

Thorotzkai Miklós gr.
Hadmentességi dijalap álladéka 1907-ben **372.**
Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjak 1907-ben **372.**
Honvéd nevelő- és képzőintézetek állapota 1907-ben **372.**
Közös hadügyminister vezetése alatt álló és Magyarország területén elhelyezett katonai reál- és hadapródiskolákban a magyar nyelv tanitásának és a magyar nyelvü oktatásnak eredménye 1908-ban **372.**
Honvédmenház állapota 1907-ben **372.**
Honvédség részére megrendelt ismétlő puskák beszerzéséből felmerült költségek fedezése **372.**

Digitized by Google

Szónokok:

Andrássy Gyula gr.
Pestis és kolera ellen való védekezés tárgyában Párisban 1903 deczember 3-án kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése 15.
Pető Sándor interpellácziójára: Rendőrök szeptember 16-iki erőszakos eljárása tárgyában 22.
Vlád Aurél interpellácziójára: Választói jog pluralitása tárgyában 25.
Dobroszláv Péter interpellácziójára: Kolerajárvány tárgyában 26.
Választási jog reformja 30.
Kivándorlási törvényjavaslat 83.
Hencz Károly interpellácziójára: Kivándorlási visszaélések tárgyában 272, 281.
Költségvetés 1909-re (részl.) 312, 347, 353.

Apponyi Albert gr.
Bozóky Árpád interpellácziójára: Dorozsmai elemi népiskolánál előfordult baleset tárgyában 285.

Ábrahám Dezső
Csekk-törvényjavaslat 49.
Költségvetés 1909-re (ált.) 187.
Bank-kartell ügye; interp. 202.

Babics-Gyalszky Lyúba
Költségvetés 1909-re (ált.) 150.
Horvát szónok állitólagos sértő nyilatkozata 154.

Babocsay Sándor
Ő felsége 60 éves uralkodói jubileuma alkalmából alapitott rendjel alapitó-levelének és alapszabályainak a magyar ministerelnök által történt ellenjegyzése; inditv. 67.

Bakonyi Samu
Honvéd nevelő- és képzőintézetek állapota 1907-ben *(előadó)* 271.
Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjak 1907-ben *(előadó)* 271.
Közös hadügyminister vezetése alatt álló és Magyarország területén elhelyezett katonai reál- és hadapródiskolákban a magyar nyelv tanitásának és a magyar nyelvü oktatásnak eredménye 1908-ban *(előadó)* 271.
Hadmentességi dijalap álladéka 1907-ben *(előadó)* 271.
Tiszti áthelyezések a közös hadseregből a honvédség tényleges állományába *(előadó)* 271.
Lőterek térnagyságára vonatkozó kimutatás módositása *(előadó)* 271.
Honvédmenház állapota 1907-ben *(előadó)* 271.

Ballagi Aladár
Budapest székesfőváros fejlesztése és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedések 132.

Barabás Béla
Költségvetés 1909-re (részl. — *előadó)* 324, 331.

Barta Ödön
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazása 222, 230.

Batthyány Tivadar gr.
Költségvetés 1909-re (ált.) 143. — (részl.) 319, 398.

Beck Lajos
Kivándorlási törvényjavaslat 62, 83.

Bella Mátyás
Nem állami elemi iskolák jogviszonyairól szóló 1907: XXVII. t.-cz. 18. §-ának alkalmazása; interp. 206.

Bernáth Béla
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazása *(előadó)* 181, 209, 221.

Bernát István
Kivándorlási törvényjavaslat *(előadó)* 60, 83, 86.

Bizony Ákos
Szabó István igazolása *(előadó)* 481.

Bozóky Árpád
Interpelláczió elhalasztása 206.
Bosznia és Herczegovina annektálása iránt az osztrák képviselőházhoz beadott törvényjavaslat; interp. 283.
Dorozsmai elemi népiskolánál előfordult baleset; interp. 284, 286.
Költségvetés 1909-re (részl.) 311, 314, 315, 318.
Trónralépési — hatvan éves — jubileum 329.
Tiszaföldvár és Mezőtur között az állami beruházási alap terhére kiépitendő müut tervének felülbirálása és módositása; interp. 375, 376.

Bredicean Koriolán
Költségvetés 1909-re (ált.) 157.
Személyes ügye Sziklai Ottóval 301.

Digitized by Google

Bródy Ernő
Bank-kartell ügye; interp. 202.
Költségvetés 1909-re (részl.) 343.

Budiszávlyevics Búde
Költségvetés 1909-re (ált.) 180, 196.

Buza Barna
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazása 216.
Költségvetés 1909-re (részl.) 420.

Buzáth Ferencz
Interpellációk megtételének ideje 182.
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazása 216.
Költségvetés 1909-re (részl. — *előadó)* 307, 316.

Csitáry Béla
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazása 214.

Csóti Géza
Költségvetés 1909-re (részl.) 477.

Darányi Ignácz
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazása 44, 213, 215, 220, 226, 228, 232.
Vizi beruházások 58.

Dobroszláv Péter
Kolera behurczolásának megakadályozása; interp. 26.

Eötvös Károly
Ellenzéki képviselők mellőzése a bizottsági tagok választásánál 88.

Farkasházy Zsigmond
Napirend 39.
Költségvetés 1909-re (ált.) 160, 179.

Giesswein Sándor
Költségvetés 1909-re (részl.) 438.

Grahovac Mirko
Költségvetés 1909-re (ált.) 169.

Günther Antal
Főudvarnagyi biráskodás 45.
Csekk törvényjavaslat 48, 50.

Gyuriss Emil
»Adria« tengerhajózási részvénytársaság megadóztatása; interp. 207, 208.

Halász Lajos
Kérvények LXIV. sorjegyzéke *(előadó)* 140, 141.

Hammersberg László
Költségvetés 1909-re (részl. *előadó)* 470.

Harambasics Ágoston
Költségvetés 1909-re (ált.) 240.

Hencz Károly
Állami számvitelről szóló 1897 : XX. t.-cz. 85. §-ának módositása *(előadó)* 45.
Kivándorlási visszaélések; interp. 202, 277, 282.

Hédervári Lehel
Pető Sándor elitélése a ház megkövetésére *(előadó)* 46.
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalomba hozatalának tilalmazása 232.
Bárcsics Erazmusz ment. ügye *(előadó)* 430.
Gyuriss Emil ment. ügye *(előadó)* 430.
Harambasics Ágoston ment. ügye *(előadó)* 430.
Hentaller Lajos ment. ügye *(előadó)* 430.
Ivánka Imre ment. ügye *(előadó)* 430.
Magdics Péter ment. ügye *(előadó)* 430.
Markbreit Gyula ment. ügye *(előadó)* 430.
Markos Gyula ment. ügye *(előadó)* 430.
Polónyi Dezső ment. ügye *(előadó)* 430.
Popovics Dusán ment. ügye *(előadó)* 430.
Szkicsák Ferencz ment. ügye *(előadó)* 430.
Tuskán Gergely ment. ügye *(előadó)* 430.
Vinkovics Tivadar ment. ügye *(előadó)* 430.
Zagorac István ment. ügye *(előadó)* 430.
Zagorac István, Bauer Antal, Cerovac István, Novoselo Mátyás és Harambasics Ágoston ment. ügye *(előadó)* 430.

Hock János
Kivándorlási törvényjavaslat 77.

Hoffmann Ottó
Rákóczi-album elárusitásával üzött visszaélések; interp. 199.

Hoitsy Pál
Költségvetés 1909-re (ált. *előadó)* 39, 143.
Budapest székesfőváros fejlesztése és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedések *(előadó)* 45, 90, 120, 134, 136.

Horváth József *(marosujvári)*
Pestis és kolera ellen való védekezés tárgyában Párisban 1903 deczember 3-án kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése *(előadó)* 157.
Mérges pusztának Pest megye területéről Csongrád vármegyébe való átkebelezése *(előadó)* 157.

Digitized by Google

Hódy Gyula
Budapest székesfőváros fejlesztése és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedések 126.
Költségvetés 1909-re (részl.) 432.

Issekutz Győző
Költségvetés 1909-re (ált.) 287.

Ivánka Milán
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalomba hozatalának tilalmazása 212.

Jekelfalussy Lajos
Honvédség részére megrendelt ismétlő puskák beszerzéséből felmerült költségek fedezése 29.
Honvéd nevelő- és képzőintézetek állapota 1907-ben 29, 142.
Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjak 1907-ben 29, 142.
Közös hadügyminiszter vezetése alatt álló és Magyarország területén elhelyezett katonai reál- és hadapródiskolákban a magyar nyelv tanitásának és a magyar nyelvü oktatásnak eredménye 1908-ban 29, 142.
Hadmentességi dijalap álladéka 1907-ben 29, 142.
Honvédmenház állapota 1907-ben 29, 142.
Tiszti áthelyezések a közös hadseregből a honvédség tényleges állományába 1907/1908-ban 29.
Lőterek térnagyságára vonatkozó kimutatás módositása 29.
Pinterovics Antal interpellációjára: horvát helységnevek tárgyában 196.

Kelemen Samu
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalomba hozatalának tilalmazása 224.
Költségvetés 1909-re (részl.) 427, 461.

Kmety Károly
Költségvetés 1909-re (részl.) 313.

Kossuth Ferencz
Iparban alkalmazott nők éjjeli munkájának tilalma iránt Bernben 1906 szeptember 26-án kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése 15.
Ipari és kereskedelmi árusitásnak korlátozása Budapest székesfővárosban vásári vasárnapokon 15.
Állami munkásbiztositási hivatal ügyviteli és a hivatali alkalmazottak fegyelmi szabályzata 15.
Homonna—takcsányi h. é. vasut engedélyezése 15.
Budapest—gödöllői h. é. villamos vasut engedélyezésének megtörténte 15.

Kovács Ernő
»Ne temere« kezdetü pápai dekrétum; interp. 17.

Kovács Pál
Budapest székesfőváros fejlesztése és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedések 124, 125.

Kubik Gyula
Pozsony—országhatárszéli villamos vasut engedélyezése *(előadó)* 482.

Kuszka István
Költségvetés 1909-re (ált.) 235, 236.

Laehne Hugó
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalomba hozatalának tilalmazása 219.

Lányi Mór
Költségvetés 1909-re (részl.) 416.

Lázár Zoárd
Interpelláczió elhalasztása 113.

Lengyel Zoltán
Horvát szónok állitólagos sértő nyilatkozata 154.

Lorkovics Iván
Költségvetés 1909-re (ált.) 171. — (részl.) 366, 466, 481.

Lukács László
Költségvetés 1909-re (ált.) 252.

Lukinics Ödön
Költségvetés 1909-re (ált.) 290. — (részl.) 319, 323, 325.
Kiegyezési törvénynek a károlyváros—vrginmosti viczinális vasut átadása alkalmával való megsértése; interp. 373.
Metlika—károlyvárosi vasut épitése; interp. 374.

Maczky Emil
Költségvetés 1909-re (ált.) 301.

ifj. Madarász József
Kivándorlási törvényjavaslat 73.

Magdics Péter
Illich Koszta, varasdi kir. pénzügyigazgató inkorrekt hivatalos eljárása; interp. 201.
Költségvetés 1909-re (ált.) 251.

Maniu Gyula
Költségvetés 1909-re (részl.) 334, 352, 467, 470.

Digitized by Google

Mazsuranics Bogoszláv
Költségvetés 1909-re (ált.) 306.

Mezőfi Vilmos
Interpellációk elintézésének sürgetése 14.
Választási törvény tárgyalására külön bizottság kiküldése 37, 38.
Költségvetés 1909-re (ált.) 191.
Lakásuzsora — budapesti — megszüntetése; interp. 198.
Vasuti szerencsétlenségek gyakori előfordulása; interp. 284.

Modrusán Gusztáv
Költségvetés 1909-re (ált.) 301. — (részl.) 371.

Molnár János
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazása 233.

Molnár Jenő
Költségvetés 1909-re (részl.) 309, 315, 318.

Moskovitz Iván
Kérvények LXI. sorjegyzéke *(előadó)* 137, 138.
Kérvények LXII. sorjegyzéke *(előadó)* 139.
Kérvények LXIII. sorjegyzéke *(előadó)* 139, 140.

Muzsa Gyula
Budapest székesfőváros fejlesztése és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedések 133.
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazása 219, 221.

Nagy Dezső
Budapest székesfőváros fejlesztése és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedések 94.
Posta-, táviró- és távbeszélő tisztviselők kaszinója és a posta-, táviró- és távbeszélő altisztek és szolgák kérvénye anyagi helyzetük javitása iránt 138.

Nagy Emil
Kereskedelmi üzlet átruházása *(előadó)* 51.
Költségvetés 1909-re (részl. — *előadó)* 355, 454.

Nagy György
Sepsiszentgyörgy r. t. város közönségének kérvénye a sepsiszentgyörgy—földvári vasut kiépitése iránt 137.
Költségvetés 1909-re (ált.) 240. — (részl.) 307, 309, 313, 315, 317.
Trónralépési — hatvan éves — jubileum 325.
Kászoni községek távirdája és telefonja; interp. 373.
Trónörökösnek a királyi hatalomban való állitólagos részeltetése; interp. 378.

Németh Imre
Budapest székesfőváros fejlesztése és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedések 115, 132.

Novoselo Mátyás
Stári—perkovczi állomáson váróterem felállitása; interp. 286.
Költségvetés 1909-re (ált.) 297.

Okolicsányi László
Hlatky—Schlichter Lajos igazolása *(előadó)* 45.
Sennyey Miklós b. igazolása *(előadó)* 45.
Solymossy Endre igazolása *(előadó)* 45.
Szabó István igazolása *(előadó)* 45.

Pető Sándor
Rendőrök erőszakos eljárása 1908 szeptember 16-án; interp. 20, 23.
Ház megkövetése 58.
Költségvetés 1909-re (részl.) 349, 409.

Pilisy István
Trónralépési — hatvan éves — jubileum 327.

Pinterovics Antal
Horvát helységnevek; interp. 113.

Polónyi Géza
Munkarend 1908 szeptember hóban 13.
Budapest székesfőváros fejlesztése és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedések 99, 120, 123, 125, 126, 127, 130, 136.
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazása 215, 217, 225.
Trónralépési — hatvan éves — jubileum 328.
Költségvetés 1909-re (részl.) 388, 481.

Pribicsevics Szvetozár
Költségvetés 1909-re (ált.) 306. — (részl.) 320.

Rakovszky Béla
Szerbiának monarchiánkkal szemben tanusitott provokáló magatartása; interp. 40, 43.

Rátkay László
Trónralépési — hatvan éves — jubileum 330.

Reök Iván
Vizi beruházások *(előadó)* 52.

Rojc Milán
Költségvetés 1909-re (ált.) 154. — (részl.) 309.

Ság Manó
Budapest székesfőváros fejlesztése és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedések 135.

Digitized by Google

Sághy Gyula
Népszinháznak bérbevétele a Nemzeti Szinház czéljaira *(előadó)* 430.

Schuller Rezső
Költségvetés 1909-re (ált.) 171.

Simkó József
Budapest székesfőváros fejlesztése és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedések 93, 123.

Simonyi-Semadam Sándor
Csekk-törvényjavaslat *(előadó)* 46, 47, 48, 50.
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazása 230.

Somogyi Aladár
Költségvetés 1909-re (részl.) 380, 466.

Supilo Ferencz
Költségvetés 1909-re (ált.) 182. — (részl.) 309, 316, 319, 322, 323, 357.
Horvátországban alakuló légiók; interp. 376.

Surmin György
Csekk törvényjavaslat 47.
Vizi beruházások 56, 60.
Táviratok-kezelése; interp. 110.
Postatisztviselők — horvát származásuak — mellőzése az előléptetéseknél; interp. 112.
Költségvetés 1909-re (ált.) 174. — (részl.) 309, 322, 323.

Sümegi Vilmos
Zemplén vármegye törvényhatósági bizottságának kérvénye az önnálló jegybank fölállitása iránt 137.
Költségvetés 1909-re (részl.) 386.

Szabó Károly
Vizi beruházások 56.

Szatmári Mór
Iparban alkalmazott nők éjjeli munkájának tilalma iránt Bernben 1906 szeptember 26-án kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése *(előadó)* 431.

Szász József
Költségvetés 1909-re (részl.) 358.

Szebeny Antal
Budapest székesfőváros fejlesztése és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedések 117.

Szemere Huba
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalomba hozatalának tilalmazása 219.

Szemere Miklós
Budapest székesfőváros fejlesztése és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedések 93.

Sziklai Ottó
Költségvetés 1909-re (ált.) 298. — (részl.) 462.

Szmrecsányi György
Kivándorlási törvényjavaslat 82.
Statisztikai — központi — hivatal 1908. évi munkaterve *(előadó)* 209.
Interpellácziő elhalasztása 284.

Szterényi József
Költségvetés 1909-re (ált.) 175. — (részl.) 440.

Teleki Arvéd gr.
Költségvetés 1909-re (részl.) 436.

Thaly Kálmán
Hadmentességi díjalap álladéka 1907-ben 30.

Thorotzkai Miklós gr.
Hadmentességi díjalap álladéka 1907-ben *(előadó)* 157.
Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjak 1907-ben *(előadó)* 157.
Honvéd nevelő- és képzőintézetek állapota 1907-ben *(előadó)* 157.
Közös hadügyminiszter vezetése alatt álló és Magyarország területén elhelyezett katonai reál- és hadapródiskolákban a magyar nyelv tanitásának és magyar nyelvű oktatásnak eredménye 1908-ban *(előadó)* 157.
Honvédmenház állapota 1907-ben *(előadó)* 157.
Honvédség részére megrendelt ismétlő puskák beszerzéséből felmerült költségek fedezése *(előadó)* 157.

Thoroczkay Viktor b.
Költségvetés 1909-re (ált.) 303. — (részl.) 434.

Török Kálmán
Kivándorlási törvényjavaslat 71.
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalomba hozatalának tilalmazása 211, 224, 227.

Tutsek Sándor
Költségvetés 1909-re (részl.) 366.

Digitized by Google

Ugron Gábor
Horvát szónok állitólagos sértő nyilatkozata 154.
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalomba hozatalának tilalmazása 218.

Vajda Sándor
Költségvetés 1909-re (ált.) 150.

Vinkovics Tivadar
Ogulin — goszpics-i vonalon behozandó mellékteherkocsik; interp. 373.

Vizy Ferencz
Költségvetés 1909-re (részl.) 459.

Vlád Aurél
Választói jog pluralitása; interp. 24, 25.
Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalomba hozatalának tilalmazása 227.
Költségvetés 1909-re (ált.) 290.

Vrbanics Ferencz
Költségvetés 1909-re (ált.) 169.

id. Wekerle Sándor
Költségvetés 1909-re (ált.) 6. — (részl.) 324.
Munkarend 1908 szeptember hóban 13, 14.
Választási törvény tárgyalása czéljából külön bizottság kiküldése 38.
Bosznia és Herczegovina annektálása 39.
Zárszámadás 1907-re 39.
Rakovszky Béla interpellációjára: Szerbiának monarchiánkkal szemben tanusitott provokáló magatartása tárgyában 42.
Ő felsége 60 éves uralkodói jubileuma alkalmából alapitott rendjel alapitólevelének és alapszabályainak a magyar miniszterelnök által történt ellenjegyzése; Babocsay Sándor és társai inditványa 69.
Budapest székesfőváros fejlesztése és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedések 121, 123, 124, 125, 126, 129, 134, 136.
Túlkiadások 1907. év pótnegyedében, 1908. év I. és II. negyedében 171.
Nagyszeben—szentágotai h. é. vasut engedélyezése 171.
Kerepes—gödöllői h. é. vasut engedélyezése 171.
Kisilva—óradnai h. é. vasut engedélyezése 171.
Iparfelügyelők 1907. évi tevékenysége 171.
Mezőfi Vilmos interpellációjára: lakásuzsora megszüntetése tárgyában 197.
Hoffmann Ottó interpellációjára: Rákóczi-album elárusitásával üzött visszaélések tárgyában 198.
Lukinics Ödön interpellációjára: Mostanje és Mrzlopolje községekben szedett utvámok eltörlése tárgyában 199.
Magdics Péter interpellációjára: Illich Koszta varasdi kir. pénzügyigazgató inkorrekt hivatalos eljárása tárgyában 199, 201.
Novoselo Mátyás interpellációjára: Vukovári pénzügyigazgatósághoz a Szerbiával való vámháboru idején beosztott pénzügyőrségi közegek zsoldja tárgyában 201.
Ábrahám Dezső és Bródy Ernő interpellációjára: bankkartell ügyében 202.
Gyuriss Emil interpellációjára: »Adria« tengerhajózási részvénytársaság megadóztatása tárgyában 208.
Szerbiával 1908 márczius 14/1én kötött kereskedelmi szerződés beczikkelyezése 297.
Külkereskedelmi és forgalmi viszonyok ideiglenes rendezése 297.
Hőlak—trencsénteplicz h. é. villamos vasut engedélyezése 297.
Magyar szent korona országainak az ipari tulajdon védelmére alakult nemzetközi Unio kötelékébe való belépése 297.
Trónralépési — hatvan éves — jubileum 325.
Népszinháznak bérbevétele a Nemzeti Szinház czéljaira 372.
Lukinics Ödön interpellációjára: Kiegyezési törvénynek a károlyváros—vrginmosti viczinális vasut átadása alkalmával való megsértése tárgyában 372. — Metlika—károlyvárosi vasut épitése tárgyában 374.
Vinkovics Tivadar interpellációjára: Ogulin—goszpics-i vonalon behozandó mellékteherkocsik tárgyában 373.
Nagy György interpellációjára: Kászoni községek távirdája és telefonja tárgyában 373.
Surmin György interpellációjára: választói szabadság tárgyában 374.
Bozóky Árpád interpellációjára: Tiszaföldvár és Mezőtur között az állami beruházási alap terhére kiépitendő műut tervének felülbirálása és módositása tárgyában 375.

Zagorac István
Költségvetés 1909-re (ált.) 160.

Digitized by Google

TÁRGYMUTATÓ.

(A vastagabb számok azokat az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések vagy tárgyak előfordulnak.)

Bizottsági jelentések:

Biráló-bizottság jelentése:

Szabó István igazolása *(Előadó:* Bizony Ákos) **382.**

Földmivelésügyi bizottság jelentése:

Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazása *(Előadó:* Bernáth Béla) **374.**

Igazolási állandó bizottság jelentései:

Hlatky-Schlichter Lajos igazolása *(Előadó:* Okolicsányi László) **367.**

Sennyey Miklós b. igazolása *(Előadó:* Okolicsányi László) **367.**

Solymossy Endre igazolása *(Előadó:* Okolicsányi László) **367.**

Szabó István igazolása *(Előadó:* Okolicsányi László) **367.**

Közgazdasági bizottság jelentése:

Statisztikai-központi-hivatal 1908. évi munkaterve *(Előadó:* Szmrecsányi György) **375.**

Közigazgatási bizottság jelentései:

Pestis és kolera ellen való védekezés tárgyában Párisban 1903 deczember 3-án kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése *(Előadó:* Horváth József — *marosujvári* —) **372.**

Mérges pusztának Pest megye területéről Csongrád vármegyébe való átkebelezése *(Előadó:* Horváth József — *marosujvári* —) **372.**

Közlekedésügyi bizottság jelentése:

Pozsony—országhatárszéli villamos vasut engedélyezése; Sziklai Ottó inditványa *(Előadó:* Kubik Gyula) **382.**

Mentelmi bizottság jelentései:

Bárcsics Erazmusz ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **381.**

Gyuriss Emil ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **381.**

Harambasics Ágoston ment. ügyei *(Előadó:* Hédervári Lehel) **381.**

Hentaller Lajos ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **381.**

Ivánka Imre ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **381.**

Magdics Péter ment. ügyei *(Előadó:* Hédervári Lehel) **381.**

Markbreit Gyula ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **381.**

Markos Gyula ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **381.**

Pető Sándor ügye; mentelmi bizottság határozata a ház megkövetésére *(Előadó:* Hédervári Lehel) **367.**

Polónyi Dezső ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **381.**

Popovics Dusán ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **381.**

Szkicsák Ferencz ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **381.**

Tuskán Gergely ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **381.**

Vinkovics Tivadar ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **381.**

Zagorac István ment. ügyei *(Előadó:* Hédervári Lehel) **381.**

Zagorac István, Bauer Antal, Cerovac István, Novoselo Mátyás és Harambasics Agoston ment. ügye *(Előadó:* Hédervári Lehel) **381.**

Munkásügyi bizottság jelentése:

Iparban alkalmazott nők éjjeli munkájának tilalma iránt Bernben, 1906. évi szeptember hó 26-án kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése *(Előadó:* Szatmári Mór) **381.**

Digitized by Google

Pénzügyi bizottság jelentései:

Költségvetés 1909-re *(Előadó:* Hoitsy Pál) **366.**

Budapest székesfőváros fejlesztése és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedések; a bizottság ujabb jelentése *(Előadó:* Hoitsy Pál) **367.**

Hadmentességi díjalap álladéka 1907-ben *(Előadó:* Thorotzkai Miklós gr.) **372.**

Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjak 1907-ben *(Előadó:* gr. Thorotzkai Miklós) **372.**

Honvéd nevelő- és képzőintézetek állapota 1907-ben *(Előadó:* Thorotzkai Miklós gr.) **372.**

Közös hadügyminiszter vezetése alatt álló és Magyarország területén elhelyezett katonai reál- és hadapródiskolákban a magyar nyelv tanitásának és a magyar nyelvű oktatásnak eredménye 1908-ban *(Előadó:* Thorotzkai Miklós gr.) **372.**

Honvédmenház állapota 1907-ben *(Előadó:* Thorotzkai Miklós gr.) **372.**

Honvédség részére megrendelt ismétlő puskák beszerzéséből fölmerült költségek fedezése *(Előadó:* Thorotzkai Miklós gr.) **372.**

Népszinháznak bérbevétele a Nemzeti Szinház czéljaira *(Előadó:* Sághy Gyula) **381.**

Véderő-bizottság jelentései:

Honvéd nevelő- és képzőintézetek állapota 1907-ben *(Előadó:* Bakonyi Samu) **377.**

Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjak 1907-ben *(Előadó:* Bakonyi Samu) **377.**

Közös hadügyminiszter vezetése alatt álló és Magyarország területén elhelyezett katonai reál- és hadapródiskolákban a magyar nyelv tanitásának és a magyar nyelvű oktatásnak eredménye 1908-ban *(Előadó:* Bakonyi Samu) **377.**

Hadmentességi díjalap álladéka 1907-ben *(Előadó:* Bakonyi Samu) **377.**

Tiszti áthelyezések a közös hadseregből a honvédség tényleges állományába *(Előadó:* Bakonyi Samu) **377.**

Lőterek térnagyságára vonatkozó kimutatás módositása *(Előadó:* Bakonyi Samu) **377.**

Honvédmenház állapota 1907-ben *(Előadó:* Bakonyi Samu) **377.**

Zárszámadásvizsgáló-bizottság jelentése:

Állami számvitelről szóló 1897 : XX. t.-cz. 85. §-ának módositása *(Előadó:* Hencz Károly) **367.**

Törvényjavaslatok, kormányelőterjesztések és egyéb ügyek:

»Adria« tengerhajózási r.-társaságnak a kivándorlásnál való eljárása (l. Interp. Hencz Károly) **374., 377.**

»Adria« tengerhajózási részvénytársaság megadóztatása (l. Interp. Gyuriss Emil) **374.**

Annexió (l. Bosznia és Herczegovina) **366.**

Aradon október 6-án tartott gyászünnepen a ház részvétele **366.**

Állami munkásbiztositási hivatal ügyviteli és a hivatali alkalmazottak fegyelmi szabályzata (Irom. 921.) **365.**

Hozzászólt:
Kossuth Ferencz 15.

Állami számvevőszék jelentései (l. Zárszámadás **366.** (l. Túlkiadások) **373.**

Állami számvitelről szóló 1897: XX. t.-cz. 85. §-ának módositása (Irom. 794, 946) **367.**

Hozzászólt:
Hencz Károly *(előadó)* 45.

Államtitkár helyettesiti a minister **380.**

Bank-kartell ügye (l. Ábrahám Dezső és Bródy Ernő interpellációjára pénzügyminister válasza) **374.**

Beszéd elhalasztása **374, 375, 382.**

Hozzászóltak:
Budiszávlyevics Bude 180. Kuszka István 235. Polónyi Géza 481.

Beszéd közben szünet l. Költségvetés 1909-re: Vlád Aurél (294) **378.** — Supilo Ferencz (357) **380.** — Polónyi Géza (393), Batthyány Tivadar (405) **381.** — Szterényi József (444) **382.**

Betegápolási pótadó (l. Költségvetés 1909-re; belügyi tárcza) **380.**

Bizottsági előadó egyéni véleménye (l. Költségvetés 1909-re; kereskedelemügyi tárcza. *Hozzászólt:* Nagy Emil 355. Elnöki kijelentés 357) **380.**

Bizottsági tagok választásánál ellenzéki képviselők mellőzése (l. Ellenzéki) **369.**

Bizottságok választása (l Boszniára vonatkozó törvény tárgyalására) **368.** — (l. Választási törvény tárgyalása czéljából) **368.**

Digitized by Google

Borhamisitásnak és a hamisitott bor forgalombahozatalának tilalmazása (Irom. 916, 955) **367, 374, 375, 376, 380.**

Hozzászóltak:

Barta Ödön 222, 230.
Bernáth Béla *(előadó)* 181, 209, 221.
Buza Barna 216.
Buzáth Ferencz 216.
Csitáry Béla 214.
Darányi Ignácz 44, 213, 215, 220, 226, 228, 232.
Hédervári Lehel 232.
Ivánka Milán 212.
Kelemen Samu 224.
Laehne Hugó 219.
Molnár János 233.
Muzsa Gyula 219, 221.
Polónyi Géza 215, 217, 225.
Simonyi-Semadam Sándor 230.
Szemere Huba 219.
Török Kálmán 211, 224, 227.
Ugron Gábor 218.
Vlád Aurél 227.

Bosznia és Herczegovina annektálása; Ő felsége szuverén jogainak Bosznia és Herczegovinára való kiterjesztése (Irom. 935) **366.**

Hozzászólt:
id. Wekerle Sándor 39.

Bosznia és Herczegovina annektálása iránt az osztrák képviselőházhoz beadott törvényjavaslat (l. Interp. Bozóky Árpád) **377.**

Boszniára vonatkozó törvény tárgyalása czéljából kiküldött bizottság választása és alakulása **368, 371.**

Bredicean Koriolán—Sziklai Ottó-féle személyes ügy (Bredicean Koriolán 301. — Sziklai Ottó 298) **379.**

Budapest—gödöllői h. é. villamos vasut engedélyezésének megtörténte (Irom. 923) **365.**

Hozzászólt:
Kossuth Ferencz 15.

Budapesti lakásuzsora (l. Mezőfi Vilmos interpellációjára pénzügyminister válasza) **374.**

Budapesti Népszinház bérbevétele a Nemzeti Szinház czéljaira (l. Népszinház) **380.**

Budapest székesfőváros fejlesztése és háztartásának rendezése végett teendő állami intézkedések (Irom. 578, 905, 925) **367, 369, 370, 371, 380.**

Hozzászóltak:

Ballagi Aladár 132.
Hoitsy Pál *(előadó)* 45, 90, 120, 134, 136.
Hódy Gyula 126.
Kovács Pál 124, 125.
Muzsa Gyula 133.
Nagy Dezső 94.
Németh Imre 115, 132.
Polónyi Géza 99, 120, 123, 125, 126, 127, 130, 136.
Ság Manó 135.
Simkó József 93, 123.
Szebeny Antal 117.
Szemere Miklós 93.
id. Wekerle Sándor 121, 123, 124, 125, 126, 129, 134, 136.

Császár-jubileum (l. Trónralépési) **379.**

Csekk-törvényjavaslat (Irom. 564, 853). Ezzel kapcsolatban a Magyar Kereskedelmi Csarnoknak e törvényjavaslatra vonatkozó kérvénye **367, 368, 380.**

Hozzászóltak:

Ábrahám Dezső 48.
Günther Antal 48, 50.
Simonyi-Semadam Sándor *(előadó)* 46, 47, 48, 50.
Surmin György 47.

Delegáczió 1909-re; királyi kézirat **364.** — Tagjainak megválasztása **365.**

Delegáczió förendiházi tagjai; förendiház elnökének átirata **366.**

Dorozsmai elemi népiskolánál előfordult baleset (l. Interp. Bozóky Árpád) **377.**

Elállás a szótól (l. Csekk-törvényjavaslat: Simonyi-Semadam Sándor 47) **367.**

Ellenzéki képviselők mellőzése a bizottsági tagok választásánál; napirend előtt **369.**

Hozzászólt:
Eötvös Károly 58.

Előadó egyéni véleménye (l. Bizottsági) **380.**

Eltérés a tárgytól (l. Borhamisitás stb. — Barta Ödön 222) **375.**

Expozé (l. Költségvetés) **364.**

1897: XX. t.-cz. 85. §-ának módositása (l. Állami számvitel) **367.**

1907: XXVII. t.-cz. 18. §-ának alkalmazása (l. Interp. Bella Mátyás) **374.**

Falk Miksa elhunyta **364.**

Ferencz Ferdinánd trónörökösnek a királyi hatalomban való állitólagos részesitése (l. Interp. Nagy György) **380.**

Főudvarnagyi biráskodás (Irom. 945) **367.**

Hozzászólt:
Günther Antal 45.

Függőben levő indítványok és interpellációk; elnök havi jelentései **364, 382.**

Ghyczy Kálmán komáromi emléktáblájának leleplezési ünnepélyén a ház részvétele **366.**

Hadmentességi dijalap álladéka 1907-ben (Irom. 931, 960) **366, 371, 372, 377.**

Hozzászóltak:

Bakonyi Samu *(előadó)* 271.
Jekelfalussy Lajos 29, 142.
Thaly Kálmán 30.
Thorotzkai Miklós gr. *(előadó)* 157.

Digitized by Google

Halálozások; képviselők elhunytának bejelentése:
Hilberth Károly **364.**
Rigó Lajos **371.**

Hamisitott bor forgalomba hozatalának tilalmazása (l. Borhamisitás) **367.**

Hammi bányaszerencsétlenség; Ház részvétnyilvánitása; a német birodalmi gyülés köszönete **370, 377.**

Hatvan éves uralkodói jubileum (l. Trónralépési) **379.**

Ház megkövetése (l. Pető Sándor) **367.**

Ház pénztárának számadásai (l. Ház számadásai) **366.**

Házszabályok 252. §-ának alkalmazása a közösügyi költségvetés tárgyalásánál (l. Költségvetés 1909-re, kisebb tárczák. Elnöki kijelentés 311, 314. *Hozzászóltak:* Andrássy Gyula gr. 312. Bozóky Árpád 311, 314. Kmety Károly 313. Nagy György 309, 313, 315) **379.**

Házszabályvita: 252. §. (l. Költségvetés 1909-re) **379.**

Ház számadásai 1907. év II. felére **366.**

Homonna—takcsányi h. é. vasut engedélyezése (Irom. 922) **365.**

Hozzászólt:
Kossuth Ferencz 15.

Honvédelmi miniszter jelentéseinek a pénzügyi bizottsághoz utasitása (l. Honvéd nevelő- és képzőintézetek stb. Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézetei stb. — Közös hadügyminiszter vezetése alatt álló stb. — Honvédmenház állapota stb.) **371.**

Honvédmenház állapota 1907. évben (Irom. 932, 961) **366, 371, 372, 377.**

Hozzászóltak:
Bakonyi Samu *(előadó)* 271. Jekelfalussy Lajos 29, 142. Thorotzkai Miklós gr. *(előadó)* 157.

Honvéd nevelő- és képzőintézetek állapota 1907-ben (Irom. 928, 957) **366, 371, 372, 377.**

Hozzászóltak:
Bakonyi Samu *(előadó)* 271. Jekelfalussy Lajos 29, 142. Thorotzkai Miklós gr. *(előadó)* 157.

Honvédség részére megrendelt ismétlő puskák beszerzéséből felmerült költségek fedezése (Irom. 927) **366.**

Hozzászóltak:
Jekelfalussy Lajos 29. Thorotzkai Miklós gr. *(előadó)* 157.

Horvát helységnevek (l. Interp. Pinterovics Antal) **369, 374.**

Horvátországban alakuló légiók (l. Interp. Supilo Ferencz) **380.**

Horvát szónok állitólagos sértő nyilatkozata; kérelem az elnökhöz a nyilatkozat tolmácsolása végett (elnöki kijelentés 154) **371.**

Hozzászóltak:
Babics-Gyalszky Lyúba 154. Lengyel Zoltán 154. Ugron Gábor 154.

Hölak—trencsénteplicz h. é. villamos vasut engedélyezése (Irom. 967) **378.**

Hozzászólt:
id. Wekerle Sándor 297.

Idegenforgalmi és Utazási Vállalat visszaélései a kivándorlás körül (l. Interp. Hencz Károly) **374, 377.**

Igazolási ügyek: Hlatky—Schlichter Lajos *(Előadó:* Okolicsányi László 45) **364, 367.**
Manndorff Géza b. **364.**
Mádi Kovács János **364.**
Sennyey Miklós b. *(Előadó:* Okolicsányi László 45) **364, 367.**
Solymossy Endre *(Előadó:* Okolicsányi László 45) **364, 367.**
Szabó István *(Előadók:* Bizony Ákos 481. Okolicsányi László 45) **364, 367, 382.**

Illich Koszta varasdi kir. pénzügyigazgató inkorrekt hivatalos eljárása (l. Magdics Péter interpellációjára miniszterelnök válasza) **374.**

Inditvány megindokolására határidő kitüzése (l. Napirend: Farkasházy Zsigmond 39) **366.**

Interpellácziő elhalasztása **369, 374, 377.**

Hozzászóltak:
Bozóky Árpád 206. Lázár Zoárd 113. Szmrecsányi György 284.

Interpellácziók elintézésének sürgetése (elnöki kijelentés 14.) **364.**

Hozzászólt:
Mezőfi Vilmos 14.

Interpellácziók — függőben levők — jegyzéke **364, 382.**

Interpellácziók megtételének ideje **374.**

Hozzászólt:
Buzáth Ferencz 182.

Interpellácziára adandó válasz bejelentése **372—376, 379, 382.**

Digitized by Google

Interpellációs könyvbe sértő kifejezés beírása (l. Supilo Ferencz rendreutasitása; elnöki kijelentés 376) **380.**

Interpelláczió visszavonása **371.**

Iparban alkalmazott nők éjjeli munkájának tilalma iránt Bernben 1906. évi szeptember hó 26-án kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése (Irom. 919, 970) **365, 381.**

Hozzászóltak:
Kossuth Ferencz 15. Szatmáry Mór 431.

Iparfelügyelők 1907. évi tevékenysége és az 1907. évben előfordult ipari balesetek **373.**

Hozzászólt:
id. Wekerle Sándor 171.

Ipari és kereskedelmi árusitásnak korlátozása Budapest székesfővárosban vásári vasárnapokon (Irom. 920) **365.**

Hozzászólt:
Kossuth Ferencz 15.

Ipari tulajdon védelmére alakult nemzetközi Unió kötelékébe való belépése a magyar szent korona országainak (l. Magyar szent korona) **378.**

Ismétlő puskák beszerzéséből felmerült költségek fedezése (l. Honvédség részére) **366.**

Ivánka Milán választása ügyében kiküldött vizsgálóbiztos jelentése **370.**

Jegyzőkönyvi megrovás (l. Supilo Ferencz) **379.**

Jubileumi rendjel (l. Ő felsége) **365.**

Katonai reál- és hadapródiskolákban a magyar nyelv tanitásának eredménye 1908-ban (l. Közös hadügyminiszter vezetése alatt álló) **366.**

Károlyi Sándor gróf budapesti szobrának leleplezési ünnepélyén a ház részvétele **366.**

Károlyvárosi járáshoz tartozó Mostanje és Mrzlopolje községekben szedett utvámok eltörlése (l. Lukinics Ödön interpellációjára pénzügyminiszter válasza) **374.**

Károlyváros—vrginmosti vicinális vasut átadása alkalmával a kiegyezési törvénynek megsértése (l. Lukinics Ödön interpellációjára miniszterelnök válasza) **380.**

Kászoni községek távirdája és telefonja (l. Nagy György interpellációjára miniszterelnök válasza) **380.**

Kerepes—gödöllői h. é. vasut engedélyezése (Irom. 954) **373.**

Hozzászólt:
id. Wekerle Sándor 171.

Kereskedelmi és forgalmi viszonyoknak a külállamokkal való rendezése (l. Külkereskedelmi) **378.**

Kereskedelmi és ipari árusitásnak korlátozása (l. Ipari) **365.**

Kereskedelmi szerződés beczikkelyezése (l. Szerbiával) **378.**

Kereskedelmi üzlet átruházása (Irom. 565, 880) **367, 368, 380.**

Hozzászólt:
Nagy Emil *(előadó)* 51.

Képviselőválasztásról szóló tvjavaslat (l. Választási jog reformja) **366.**

Kérvények a vizi beruházásokról szóló tvjav. tárgyában (l. Vizi beruházások) **367.**

Kérvények, melyekhez az előadón kivül más is szólt:

Posta-, táviró és távbeszélő tisztviselők kaszinója és a posta, táviró- és távbeszélő altisztek és szolgák kérvénye anyagi helyzetük javitása iránt (Kérvények 61. sorjegyz. 6—7, sz. — Irom. 897) **370.**

Hozzászóltak:
Moskovitz Iván *(előadó)* 138. Nagy Dezső 138.

Sepsiszentgyörgy r. t. város közönségének kérvénye a sepsiszentgyörgy—földvári vasut kiépitése iránt (Kérvények 61. sorjegyz. 4. sz. — Irom. 897) **370.**

Hozzászóltak:
Moskovitz Iván *(előadó)* 137, 138. Nagy György 137.

Zemplén megye törvényhatósági bizottságának kérvénye az önálló nemzeti jegybank fölállitása tárgyában (Kérvények 61. sorjegyzéke: 1. sz. — Irom. 897) **370.**

Hozzászóltak:
Moskovitz Iván *(előadó)* 137. Sümegi Vilmos 137.

Kérvények LXI. sorjegyzéke (Irom. 897) **370.**

Hozzászólt:
Moskovitz Iván *(előadó)* 137, 138.

Kérvények LXII. sorjegyzéke (Irom. 898) **370.**

Hozzászólt:
Moskovitz Iván *(előadó)* 139.

Digitized by Google

Kérvények LXIII. sorjegyzéke (Irom. 906) **370.**

Hozzászólt:
Moskovitz Iván *(előadó)* 139, 140.

Kérvények LXIV. sorjegyzéke (Irom. 907) **370.**

Hozzászólt:
Halász Lajos *(előadó)* 140, 141.

Kiegyezési törvénynek a károlyváros—vrginmosti viczinális vasut átadása alkalmával való megsértése (l. Lukinics Ödön interpellációjára miniszterelnök válasza) **380.**

Királyi kézirat (l. Delegáczió) **364.**

Király névnapi üdvözlése; Ő felsége köszönete **366.**

Király születésnapi üdvözlése; Ő felsége köszönete **364.**

Kisilva—óradnai h. é. vasut engedélyezése (Irom. 918) **373.**

Hozzászólt:
Id. Wekerle Sándor 171.

Kiskunmajsa községhez tartozó Mérges pusztának Csongrád vármegyébe való átkebelezése (l. Mérges puszta) **372.**

Kivándorlási törvényjavaslat (Irom. 818, 914) **367, 368, 369. 380.**

Hozzászóltak:
Andrássy Gyula gr. 83.
Beck Lajos 62, 83.
Bernát István *(előadó)* 60, 83, 86.
Hock Jáuos 77.
ifj. Madarász József 73.
Szmrecsányi György 82.
Török Kálmán 71.

Kivándorlási visszaélések (l. Interp. Hencz Károly) **374, 377.**

Kolera behurczolásának megakadályozása (l. Interp. Dobroszláv Péter) **365.**

Kolera és pestis ellen való védekezés tárgyában Párisban kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése (l. Pestis) **365.**

Kossuth Lajos rákospalotai szobrának leleplezésénél a Ház részvétele **366.**

Költségvetés 1909-re:
A) Általános tárgyalás (Irom. 936) **364, 366, 371—379.**

Hozzászóltak:
Ábrahám Dezső 187.
Babics-Gyalszky Lyúba 150.
Batthyány Tivadar gr. 143.
Bredicean Koriolán 157.
Budiszávlyevics Bude 180, 196.
Farkasházy Zsigmond 160, 179.
Grahovac Mirkó 169.
Harambasics Ágoston 240.
Hoitsy Pál *(előadó)* 39, 143.
Issekutz Győző 287.
Kuszka István 235, 236.
Lorkovics Iván 171.
Lukács László 252.
Lukinics Ödön 290.
Maczky Emil 301.
Magdics Péter 251.
Mazsuranics Bogoszláv 306.
Mezőfi Vilmos 191.
Modrusán Gusztáv 301.
Nagy György 240.
Novoselo Mátyás 297.
Pribicsevics Szvetozár 306.
Rojc Milán 154.
Schuller Rezső 171.
Supilo Ferenc 182.
Surmin György 174.
Sziklai Ottó 298.
Szterényi József 175.
Thoroczkay Viktor b. 303.
Vajda Sándor 150.
Vlád Aurél 290.
Vrbanics Ferenc 169.
id. Wekerle Sándor 6.
Zagorac István 160.

B) Részletes tárgyalás.
a) Kisebb tárczák (Irom. 937). Ide tartoznak:

1. Királyi udvartartás, Ő felsége kabinetirodája, országgyülés, közösügyi kiadások, az 1849. évtől az 1867. évig tényleg fennállott központi kormány közegeinek nyugdijai, nyugdijak, állami adósságok, kamatbiztositást élvezett és más vasutak átvétele folytán elvállalt adósságok, egyes tárczákat terhelő kölcsönök, előlegezések a vasuti kamatbiztositás alapján, Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete, állami számvevőszék, közigazgatási bíróság **379, 380.**

Hozzászóltak:
Andrássy Gyula gr. 312.
Batthyány Tivadar gr. 319.
Bozóky Árpád 311, 314, 315, 318.
Buzáth Ferencz *(előadó)* 307, 316.
Kmety Károly 313.
Lukinics Ödön 319,
Molnár Jenő 309, 315, 318.
Nagy György 307, 309, 313, 315, 317.
Pribicsevics Szvetozár 320.
Rojc Milán 309.
Supilo Ferencz 309, 316, 319, 322.
Surmin György 309, 322.

2. Miniszterelnökség (Irom. 937) **379.**

Hozzászóltak:
Barabás Béla 324.
Lukinics Ödön 323.
Supilo Ferencz 323.
Surmin György 323.
id. Wekerle Sándor 324.

3. Ő felsége személye körüli ministerium (Irom. 937) **379.**

4. Horvát-szlavon-dalmát ministerium (Irom. 937) **379, 380.**

Hozzászólt:
Lukinics Ödön 325.

b) Belügyi tárcza (Irom. 938) **380.**

Hozzászóltak:
Andrássy Gyula gr. 347, 353.
Barabás Béla *(előadó)* 331.
Bródy Ernő 343.
Maniu Gyula 334, 352.
Pető Sándor 349.

c) Kereskedelemügyi tárcza (Irom. 940) **380, 381, 382.**

Hozzászóltak:
Batthyány Tivadar gr. 398.
Buza Barna 420.
Giesswein Sándor 438.
Hódy Gyula 432.
Kelemen Samu 427, 461.
Lányi Mór 416.
Lorkovics Iván 366, 466.
Maniu Gyula 467.
Modrusán Gusztáv 371.
Nagy Emil *(előadó)* 355, 454.
Pető Sándor 409.

Digitized by Google

Polónyi Géza 388.
Somogyi Aladár 380, 466.
Supilo Ferenc 357.
Sümegi Vilmos 386.
Szász József 358.
Sziklai Ottó 462.
Szterényi József 440.
Teleki Arvéd gr. 436.
Thoroczkay Viktor b. 434.
Tutsek Sándor 366.
Vizy Ferencz 459.

d) Földmivelésügyi tárcza (Irom. 941) **382.**

Hozzászóltak:

Csóti Géza 477.
Hammersberg László *(előadó)* 470.
Lorkovics Iván 481.
Maniu Gyula 470.
Polónyi Géza 481.

(Folyt. l. a XXII. kötetben.)

Költségvetés 1909. évi — sürgős tárgyalásának elrendelése (l. sürgősség kimondása) **375.**

Költségvetés — 1909. évi — tárgyalásának félbeszakitása a borhamisitás tilalmazásáról szóló tvjavaslat tárgyalásának idejére **374.**

Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjak 1907-ben (Irom. 929, 958) **366, 371, 372, 377.**

Hozzászóltak:

Bakonyi Samu *(előadó)* 271. Jekelfalussy Lajos, 29, 142. Thorotzkai Miklós gr. *(előadó)* 157.

Közös hadügyminiszter vezetése alatt álló és Magyarország területén elhelyezett katonai reál- és hadapródiskolákban a magyar nyelv tanitásának és a magyar nyelvű oktatásnak eredménye 1908-ban (Irom. 930, 959) **366, 371, 372, 377.**

Hozzászóltak:

Bakonyi Samu *(előadó)* 271. Jekelfalussy Lajos 29, 142. Thorotzkai Miklós gr. *(előadó)* 157.

Közösügyek tárgyalására kiküldött országos bizottság (l. Delegáczió) **364.**

Közösügyi költségvetés tárgyalásánál a sürgősségi szakasz alkalmazása (l. Költségvetés 1909-re, kisebb tárczák. — Elnöki kijelentés 311, 314. — *Hozzászóltak:* Andrássy Gyula gr. 312. Bozóky Árpád 311, 314. Kmety Károly 313. Nagy György 309, 313, 315) **379.**

Községi és körjegyzők magánmunkálati jogának szabályozása (l. Kérvények LXIII. sorj. 100—103. sz. — Irom. 906) **370.**

Külkereskedelmi és forgalmi viszonyok ideiglenes rendezése (Irom. 966) **378.**

Hozzászólt:

id. Wekerle Sándor 297.

Külön bizottságok választása (l. Boszniára vonatkozó törvény tárgyalására kiküldött) **368.** — (l. Választási törvény tárgyalása czéljából) **368.**

Kvassay Jenő miniszteri tanácsos jelenléte az ülésen **367.**

Lakásuzsora — budapesti — megszüntetése (l. Mezőfi Vilmos interpellácziójára pénzügyminiszter válasza) **374.**

Lemondások a bizottsági tagságról:

Blaho Pál **369.**
Bredicean Koriolán **369.**
Goldis László **369.**
Ivánka Milán **369.**
Lukács László **369.**
Mihályi Tivadar **369.**
Petrovics István **369.**
Suciu János **369.**
Vlád Aurél **369.**

Lemondások a képviselőségről:

Chernel Gyula **364.**
Kovácsy Albert **364.**
Meczner Béla **364.**
Olay Lajos **370.**

Löterek térnagyságára vonatkozó kimutatás módositása (Irom. 934) **366, 377.**

Hozzászóltak:

Bakonyi Samu *(előadó)* 271. Jekelfalussy Lajos 29.

Magyar főudvarnagyi bíráskodás (l. Főudvarnagyi) **367.**

Magyar kereskedelmi csarnok kérvénye a csekkről szóló tvjav. tárgyában (l. Csekk-törvényjavaslat) **367.**

Magyar nyelv tanitásának eredménye a katonai reál- és hadapródiskolákban 1908-ban (l. Közös hadügyminiszter vezetése alatt álló) **366.**

Magyar szent korona országainak az ipari tulajdon védelmére alakult nemzetközi Unio kötelékébe való belépése (Irom. 964) **378.**

Hozzászólt:

id. Wekerle Sándor 297.

Meghivások: Ő felsége születésnapján, valamint Szent István király napján rendezett istentiszteletekre **364.** — Erzsébet királyné emlékezetére az örökimádási templomban, továbbá a budavári koronázó-templomban tartott gyászistentiszteletekre **364.** — »Erzherzog Franz Ferdinand« csatahajónak vizrebocsátási ünnepélyére **364.** — Ő felsége névünnepe alkalmából a budavári koronázó-templomban rendezett istentiszteletre **366.** — Aradi vértanuk emlékezetére Aradon rendezett gyászünnepségre **366.** — Rudolf trónörökös budapesti szobrának leleplezési ünnepségére **366.** — Kossuth Lajos rákospalotai szobrának leleplezésére **366.** — Szilágyi Dezső sir-

Digitized by Google

emlékének felavatási ünnepélyére **366.** — Károlyi Sándor gróf budapesti szobrának leleplezésére **366.** — Petőfi-család öröknyugalomra tételének gyászünnepélyére **366.** — Szatmármegyei Széchenyi-társulat nagygyülésére **366.** — Ghyczy Kálmán komáromi emléktáblájának leleplezésére **366.** — Ő felsége hatvan éves uralkodói jubileuma alkalmából a budavári koronázó-templomban tartandó istentiszteletre **379.**

Menetjegyiroda (l. Idegenforgalmi és Utazási Vállalat) **374.**

Mentelmi esetek:

Barcsay Andor ment. sérelme **364.**

Bárcsics Erazmusz (Irom. 979) **381.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 430.

Gyuriss Emil (Irom. 977) **381.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 430.

Harambasics Ágoston (Irom. 980—983) **381.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 430.

Hentaller Lajos (Irom. 973) **381.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 430.

Ivánka Imre (Irom. 975) **381.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 430.

Magdics Péter (Irom. 984—1000) **384.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 430.

Markbreit Gyula (Irom. 974) **381.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 430.

Markos Gyula (Irom. 971) **381.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 430.

Polónyi Dezső (Irom. 972) **381.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 430.

Popovics Dusán (Irom. 1001) **381.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 430.

Szkicsák Ferencz (Irom. 978) **381.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 430.

Tuskán Gergely (Irom. 1002) **381.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 430.

Vinkovics Tivadar (Irom. 976) **366, 381.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 430.

Zagorac István (Irom 1003, 1004) **381.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 430.

Zagorac István, Bauer Antal, Cerovac István, Novoselo Mátyás, Harambasics Agoston (Irom. 1005) **381.**
Hozzászólt:
Hédervári Lehel *(előadó)* 430.

Mentelmi jog megsértése (l. Mentelmi esetek: Barcsay Andor) **364.** — (Vinkovics Tivadar ment. sérelme) **366.**

Metlika—károlyvárosi vasut épitése (l. Lukinics Ödön interpellációjára miniszterelnök válasza) **380.**

Mérges pusztának Pest megye területéről Csongrád vármegyébe való átkebelezése (Irom. 903, 949) **372.**
Hozzászólt:
Horváth József (marosujvári) 157.

Mostanje és Mrzlopolje községekben szedett utvámok eltörlése (l. Lukinics Ödön interpellációjára pénzügyminiszter válasza) **374.**

Munkarend 1908 szeptember hóban **364.**
Hozzászóltak:
Polónyi Géza 13. id. Wekerle Sándor 13, 14.

Munkásbiztositási hivatal ügyviteli és a hivatali alkalmazottak fegyelmi szabályzata (l. Állami) **365.**

Nagyszeben—szentágotai h. é. vastt engedélyezése és a segesvár—szentágotai h. é. vasuttal való egyesitése (Irom. 953) **373.**
Hozzászólt:
id. Wekerle Sándor 171.

Napirend **366.**
Hozzászólt:
Farkasházy Zsigmond 39.

Nem állami elemi iskolák jogviszonyairól szóló 1907: XXVII. t.-cz. 18. §-ának alkalmazása (l. Interp. Bella Mátyás) **374.**

Nemzeti Szinház czéljaira a Népszinháznak bérbevétele (l. Népszinház) **380.**

Digitized by Google

Nemzetközi Unio kötelékébe való belépése a magyar szent korona országainak (l. Magyar szent korona) **378.**

»Ne temere« kezdetü pápai dekrétum (l. Interp. Kovács Ernő) **365.**

Népszinháznak bérbevétele a Nemzeti Szinház czéljaira (Irom. 968, 969) **380, 381.**

Hozzászóltak:
Sághy Gyula *(előadó)* 430. id. Wekerle Sándor 372.

Oberschall Adolf elhunyta **364.**

Ogulin—goszpics-i vonalon behozandó mellékteherkocsik (l. Vinkovics Tivadar interpellácziójára miniszterelnök válasza) **380.**

Országgyülési képviselők választásáról szóló törvényjavaslat (l. Választási jog reformja) **366.**

Osztrák képviselőházhoz Bosznia és Herczegovina annektálása iránt beadott törvényjavaslat (l. Interp. Bozóky Arpád) **377.**

Önálló magyar hadsereg, önálló vámterület, önálló magyar bank, külön magyar külügyi képviselet és a külön magyar udvartartás tárgyában Lengyel Zoltán által bejegyzett inditványok törlése **380.**

Összeférhetlenségi állandó bizottság itélete Maczky Emil összeférhetlenségi ügyében **372.**

Összeférhetlenségi itélő-bizottság kisorsolása, eskütétele és itélete Ertl János összeférhetlenségi ügyében **372, 378, 379, 380.**

Ő felsége hatvan éves uralkodói jubileuma alkalmából alapitott rendjel alapitólevelének és alapszabályainak a magyar miniszterelnök által történt ellenjegyzése; Babocsay Sándor és társai inditványa (Irom. 924) **365, 368.**

Hozzászólt:
id. Wekerle Sándor 69.

Ő felsége szuverén jogainak Bosznia és Herczegovinára való kiterjesztése (l. Bosznia és Herczegovina annektálása) **366.**

Pestis és kolera ellen való védekezés tárgyában Párisban 1903 deczember 3-án kötött nemzetközi egyezmény leczikkelyezése (Irom. 917, 948) **365, 372.**

Hozzászóltak:
Andrássy Gyula gr. 15. Horváth József (marosujvári, — *előadó)* 157.

Petőfi-család örök nyugalomra tételének gyászünnepélyén a ház részvétele **366.**

Pető Sándor ügyének a mentelmi bizottsághoz utasitása; mentelmi bizottság jelentése és a ház itélete. Ház megkövetése nevezett által **366, 367.**

Hozzászóltak:
Hédervári Lehel *(előadó)* 46. Pető Sándor 58.

Pénzügyi tisztviselők előmeneteli viszonyainak rendezése (l. Kérvények 64. sorj. 33. sz. — Irom. 907) **370.**

Postatisztviselők — horvát származásuak — mellőzése az előléptetéseknél (l. Interp. Surmin György) **369.**

Pozsony—országhatárszéli villamos vasut engedélyezése; Sziklai Ottó inditványa (Irom. 820, 1006) **382.**

Hozzászólt:
Kubik Gyula *(előadó)* 482.

Rákóczi-album elárusitásával üzött visszaélések (l. Hoffmann Ottó interpellácziójára miniszterelnök válasza) **374.**

Rendjel alapitólevelének ellenjegyzése (l. Ő felsége) **365.**

Rendőrök erőszakos eljárása 1908 szeptember 16-án (l. Interp. Pető Sándor) **364.**

Rendreutasitás utólag: (Szokoly Tamás) **365.** — (Supilo Ferencz) **380.**

Rojc Milán állitólagos sértő nyilatkozata (l. Horvát szónok) **371.**

Rudolf trónörökös budapesti szobrának leleplezési ünnepségén a ház részvetele **366.**

Statisztikai — központi — hivatal 1908. évi munkaterve (Irom. 817) **375.**

Hozzászólt:
Szmrecsányi György *(előadó)* 209.

Stári—perkovczi állomáson váróterem felállitása (l. Interp. Novoselo Mátyás) **377.**

Supilo Ferencz jegyzőkönyvi megrovása (elnök bejelentése 323, 324) **379.**

Supilo Ferencz utólagos rendreutasitása **380.**

Sürgősség kimondása az 1909. évi költségvetés tárgyalásánál; Hoitsy Pál és társainak inditványa **375, 376, 377.**

Sürgősségi szakasz alkalmazása a közösügyi költségvetés tárgyalásánál (l. Költségvetés 1909-re, kisebb tárczák. — Elnöki kijelentés 311, 314.

Digitized by Google

Hozzászóltak: Andrássy Gyula gr. 312. Bozóky Árpád 311, 314. Kmety Károly 313. Nagy György 309, 313, 315) **379.**

Szabadságolások:

Ártim Mihály **371.**
Babó Mihály **374.**
Bánffy Dezső b. **364, 380.**
Fogarassy Zsigmond **366.**
Inkey József b. **366.**
Kuales Godofréd **380.**
Semsey László gr. **371.**

Szavazás elrendelésének módja (l. Költségvetés 1909-re, kisebb tárczák. — *Hozzászólt:* Molnár Jenő 309) **379.**

Számvitel (l. Állami) **367.**

Szerbiának monarchiánkkal szemben tanusitott provokáló magatartása (l. Interp. Rakovszky Béla) **366.**

Szerbiával 1908. évi márczius hó 14/1-én kötött kereskedelmi szerződés beczikkelyezése (Irom. 965) **378.**

Hozzászólt:
id. Wekerle Sándor 297.

Széchenyi-társulat — szatmármegyei — nagygyülésén a ház részvétele **366.**

Sziklai Ottó inditványa a pozsony—országhatárszéli villamos vasut engedélyezése tárgyában (l. Pozsony—országhatárszéli) **382.**

Szilágyi Dezső siremlékének felavatási ünnepélyén a ház részvétele **366.**

Szokoly Tamás utólagos rendreutasitása **365.**

Szólásjog megadása; elnök felhatalmazása a házszab. 251. §-ában foglalt kivételes jogainak gyakorlására **379.**

Szólásjog megtagadása Supilo Ferencztől **379.**

Szólástól elállás (l. Csekk-törvjav. Simonyi-Semadam Sándor 47) **367.**

Szó megvonása:

Lorkovics Iványtól **373.**
Nagy Györgytől **379.**
Supilo Ferencztől **379.**
Surmin Györgytől **379.**

Szterényi József államtitkár helyettesiti a kereskedelemügyi minister **380.**

Szünet beszéd közben (l. Beszéd közben) **378.**

Táviratok kezelése (l. Interp. Surmin György) **369.**

Tiszaföldvár és Mezőtur között az állami beruházási alap terhére kiépitendő műut tervének felülbirálása és módositása (l. Bozóky Árpád interpellácziójára ministerelnök válasza) **380.**

Tiszti áthelyezések a közös hadseregből a honvédség tényleges állományába 1907/1908-ban (Irom. 933) **366, 377.**

Hozzászóltak:
Bakonyi Samu *(előadó)* 271. Jekelfalussy Lajos 29.

Törvényczikkek; szentesitések bejelentése:

1908: XXVII. 1908. évi állami költségvetés **364.**

1908: XXVIII. Szeszadó, valamint a szeszkontingens megállapitása és annak felosztása **364.**

1908: XXIX. Budapest székesfővárosban és környékén állami költségen létesitendő munkásházak **364.**

1908: XXX. Állami vasgyárak tüzelőanyag- és vasérczszükségletének biztositása **364.**

1908: XXXI. Államvasutak hálózatán szükséges épitkezési beruházások és a beszerzendő forgalmi eszközök költségeinek fedezése **364.**

1908: XXXII. Kassa—oderbergi vasuttársaságnak nyujtandó további külön állami biztositás **364.**

1908: XXXIII. Budapesti h. é. vasutak részvénytársaság gőzmozdonyu vasutvonalainak villamos üzemre való átalakitásának engedélyezése és a nevezett társaság vonalaira vonatkozó engedélyokiratnak és engedélyokirati függelékeknek egyesitése **364.**

1908: XXXIV. Vácz—budapest—gödöllői h. é. villamos vasut engedélyezése **364.**

1908: XXXV. Déldunavidéki h. é. vasutak részvénytársaság baja—zombor—ujvidéki és hegyes-feketehegy—palánkai h. é. vasut vonalainak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitése **364.**

1908: XXXVI. Büntetőtörvénykönyvek és a bünvádi perrendtartás kiegészitése és módositása **366.**

1908: XXXVII. Kuriai biráskodásról szóló 1899: XV. t.-cz. hatályának meghosszabbitása **366.**

1908: XXXVIII. Közegészségügy rendezéséről szóló 1876: XVI. t.-cz. II. rész I. fejezetének módositása **366.**

1908: XXXIX. Birtokrendezést, különösen az urbéri elkülönitést, arányositást és tagositást tárgyazó 1836: VI., X., XII. 1840: VII., XXX., XXXI. és 1871: LIII. t.-czikkek módositása és kiegészitése **366.**

1908: XL. Országos ügyvédi gyám- és nyugdijintézet **366.**

Digitized by Google

1908: XLI. Végrehajtásról szóló 1881: LX. t.-cz. módositása és kiegészitése **366.**

1908: XLII. Rudolfsgnadi ármentesitő és belvizlecsapoló társulatnak nyujtandó rendkivüli segély **366.**

1908: XLIII. Állattenyésztés fejlesztése **366.**

1908: XLIV. Vasuti árufuvarozás tárgyában Bernben létrejött és az 1892. XXV. t.-czikkel beiktatott nemzetközi egyezményhez Bernben 1906. szeptember 19-én kötött második pótegyezmény beczikkelyezése **382.**

1908: XLV. Rómában 1906 május 26-án kötött »egyetemes postaszerződés« beczikkelyezése **382.**

Trónörökösnek a királyi hatalomban való állitólagos részesitése (l. Interp. Nagy György) **380.**

Trónralépési — hatvan éves — jubileum **379.**

Hozzászóltak:

Bozóky Árpád 329. Polónyi Géza 328.
Nagy György 325 Rátkay László 330.
Pilisy István 327. id. Wekerle Sándor 325.

Trónralépési jubileum alkalmából alapitott rendjel (l. Ő felsége) **365.**

Túlkiadások 1907. év pótnegyedében (Irom. 950) **373.**

Hozzászólt:

id. Wekerle Sándor 171.

Túlkiadások 1908. év I. negyedében (Irom. 951) **373.**

Hozzászólt:

id. Wekerle Sándor 171.

Túlkiadások 1908. év II. negyedében (Irom. 952) **373.**

Hozzászólt:

id. Wekerle Sándor 171.

Ülések elnapolása a ház határozatával **365.**

Ülések meghosszabbitása négy órával az 1909. évi költségvetés tárgyalásának tartamára; Hoitsy Pál és társainak inditványa **377, 378.**

Ülés megszakitása két órára **379, 380, 381, 382.**

Vasutak (l. az illető czimeken):

Budapest—gödöllői,
Homonna—takcsányi,
Hőlak—trencséntepliczi,
Kerepes—gödöllői,
Kisilva—óradnai,
Nagyszeben—szentágotai,
Pozsony—országhatárszéli.

Vasuti szerencsétlenségek gyakori előfordulása (l. Interp. Mezőfi Vilmos) **377.**

Vácz—budapest—gödöllői h. é. villamos vasut engedélyezésének megtörténte (l. Budapest—gödöllői) **365.**

Választási jog pluralitása (l. Interp. Vlád Aurél) **365.**

Választási jog reformja; az országgyülési képviselők választásáról szóló tvjavaslat (Irom. 926) **366.**

Hozzászólt:

Andrássy Gyula gr. 30,

Választási törvény tárgyalása czéljából külön bizottság kiküldése **366,** a tagok megválasztása és a bizottság megalakulása **368, 371.**

Hozzászóltak:

Andrássy Gyula gr. 30. Mezőfi Vilmos 37.
id. Wekerle Sándor 38.

Választói szabadság (l. Surmin György interpellációjára ministerelnök válasza) **380.**

Vesztfáliai bányaszerencsétlenség (l. Hammi) **370.**

Vizi beruházások (Irom. 793, 890) és kérvények e tvjav. tárgyában **367, 368, 380.**

Hozzászóltak:

Darányi Ignácz 58. Surmin György 56, 60.
Reök Iván *(előadó)* 52. Szabó Károly 56.

Vizsgáló biztos jelentése (l. Ivánka Milán választása) **370.**

Vukováry pénzügyigazgatósághoz a Szerbiával való vámháboru idején beosztott pénzügyőrségi közegek zsoldja (l. Novoselo Mátyás interpellációjára pénzügyminister válasza) **374.**

Zárszámadás 1907-re (Irom. 685—687, 841) **366.**

Hozzászólt:

id. Wekerle Sándor 39.

Inditvány:

Babocsay Sándor és társai: Ő felsége hatvan éves uralkodói jubileuma alkalmából alapitott rendjel alapitólevelének és alapszabályainak a magyar ministerelnök által történt ellenjegyzése tárgyában (l. Ő felsége) **365, 368.**

Digitized by Google

Interpellácziók:

Bella Mátyás: Nem állami elemi iskolák jogviszonyairól szóló 1907:XXVII. t.-cz. 18. §-ának alkalmazása tárgyában a vallás- és közoktatásügyi ministerhez **374.**

Bozóky Árpád: Bosznia és Herczegovina annektálása iránt az osztrák képviselőházhoz beadott törvényjavaslat tárgyában a ministerelnökhöz **377.** — Dorozsmai elemi népiskolánál előfordult baleset tárgyában a vallás- és közoktatásügyi ministerhez **377.**

Dobroszláv Péter: Kolerajárvány tárgyában a belügyministerhez **365.**

Gyuriss Emil: »Adria« tengerhajózási részvénytársaság megadóztatása tárgyában a pénzügyministerhez **374.**

Hencz Károly: Kivándorlási visszaélések tárgyában a belügyministerhez **374, 377.**

Kovács Ernő: »Ne temere« kezdetű pápai dekrétum tárgyában a ministerelnökhöz **365.**

Mezőfi Vilmos: Vasuti szerencsétlenségek gyakori előfordulása tárgyában a kereskedelemügyi ministerhez **377.**

Nagy György: Trónörökösnek a királyi hatalomban való állitólagos részesitése tárgyában **380.**

Novoselo Mátyás: Stári-perkovczi állomáson felállitandó váróterem tárgyában a kereskedelemügyi ministerhez **377.**

Pető Sándor: Rendőrök szeptember 16-iki erőszakos eljárása tárgyában a belügyministerhez **365.**

Pinterovics Antal: Horvát helységnevek tárgyában a honvédelmi ministerhez **369.**

Rakovszky Béla: Szerbiának monarchiánkkal szemben tanusitott provokáló magatartása tárgyában a ministerelnökhöz **366.**

Supilo Ferencz: Horvátországban alakuló légiók ügyében a ministerelnökhöz **380.**

Surmin György: Táviratok kezelése tárgyában a kereskedelemügyi ministerhez **369.** — Postatisztviselők — horvát származásuak — mellőzése tárgyában a kereskedelemügyi ministerhez **369.**

Vlád Aurél: Választói jog pluralitása tárgyában a belügyministerhez **365.**

Interpellácziókra adott miniszteri válaszok:

Belügyminister (Andrássy Gyula gr.) válaszai:

Dobroszláv Péternek: Kolerajárvány tárgyában **365.**

Hencz Károlynak: Kivándorlási visszaélések tárgyában **377.**

Pető Sándornak: Rendőrök szeptember 16-iki erőszakos eljárása tárgyában **365.**

Vlád Aurélnak: Választói jog pluralitása tárgyában **365.**

Honvédelmi minister (Jekelfalussy Lajos) válasza:

Pinterovics Antalnak: Horvát helységnevek tárgyában **374.**

Ministerelnök (Wekerle Sándor) válaszai:

Bozóky Árpádnak: Tiszaföldvár és Mezőtur között az állami beruházási alap terhére kiépitendő műut tervének felülbirálása és módositása ügyében **380.**

Hoffmann Ottónak: Rákóczi-album elárusitásával üzött visszaélések tárgyában **374.**

Lukinics Ödönnek: Kiegyezési törvénynek a károlyváros—vrginmosti vasut átadása alkalmával való megsértése tárgyában **380.** — Metlika—károlyvárosi vasut épitése tárgyában **380.**

Nagy Györgynek: Kászoni községek távirdája és telefonja tárgyában **380.**

Rakovszky Bélának: Szerbiának monarchiánkkal szemben tanusitott provokáló magatartása tárgyában **366.**

Surmin Györgynek: Választói szabadság tárgyában **380.**

Vinkovics Tivadarnak: Ogulin—goszpics-i vonalon behozandó mellékteherkocsik tárgyában **380.**

Pénzügyminister (Wekerle Sándor) válaszai:

Ábrahám Dezsőnek és **Bródy Ernőnek:** Bankkartell ügyében **374.**

Gyuriss Emilnek: »Adria« tengerhajózási részvénytársaság megadóztatása tárgyában **374.**

Digitized by Google

Lukinics Ödönnek: Mostanje és Mrzlopolje községekben szedett utvámok eltörlése tárgyában **374.**

Magdics Péternek: Illich Koszta varasdi kir. pénzügyigazgató inkorrekt hivatalos eljárása tárgyában **374.**

Mezőfi Vilmosnak: Lakásuzsora — budapesti — megszüntetése tárgyában **374.**

Novoselo Mátyásnak: Vukovári pénzügyigazgatósághoz a Szerbiával való vámháboru idején beosztott pénzügyőrségi közegek zsoldja gyában **374.**

Vallás- és közoktatásügyi minister (Appon Albert gr.) válasza:

Bozóky Árpádnak: Dorozsmai elemi népiskolánál előfordult baleset tárgyában **377.**

Naplószerkesztő: Endrődi Sándor.

SAJTÓHIBA.

A 67. oldal második hasábjának felülről számitott 17. sorában »50« helyett »60« olvasandó.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

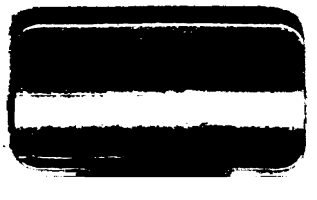
Digitized by Google

Digitized by Google